COMMENTARIUS BREUIS RERUM IN ORBE GESTARUM AB ANNO SALUTIS...

Laurentius Surius

Digitized by Google

10
S-D
24

C. 2.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
10
5 H
14

10 . B.

Y, CLIVX

Digitized by Google

XVI.19.8.

COMMENTARIVS BREVIS RERVM IN ORBE GESTARVM, AB ANNO SALVTIS M. D. VSQVE IN ANNVM M. D. LXXIIII. EX OPTImis quibuſque Scriptoribus congeſtus, & nunc recèns non parùm auctus & locupletatus,

PER F. LAVRENTIVM SVRIVM CARTHVSIANVM.

Cum INDICE copioſiſſimo.

ex libris Biblio D. D. Caroli De Pradel epi Montp

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

COLONIAE,
Apud Arnoldum Quentelium,
Anno M. D. XCVIII.
Cum gratia & priuilegio Imperiali.

VITT. EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

Digitized by Google

ILLVSTRIS-
SIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO, COMITI PALATINO

Rheni, ac vtriuſque Bauariæ Duci, &c. Domino ſuo clementiſſimo,

S. P. D.

CVM ante annos non multos D. Naucleri Chronica in officina Quenteliana denuò eſſent excudenda, illuſtriſs. Princeps, clementiſs. Domine, rogauit me D. Geruinus Calenius, Iuris Licentiatus, mihi ob animi candorem & morum integritatem charus, vt ad Nauclerum adijcerem eius temporis hiſtoriam, quod ab illius Chronicis interìm effluxiſſet. Maluiſſem ego alterius ea in re opera illum vti potiùs voluiſſe, quòd illi argumento parùm eſſem idoneus: ſed cùm non occurreret aliùs, coactus eſt à me petere, quod permulti alij longè & feliciùs & abſolutiùs atque etiàm

accuratiùs præſtare potuiſſent. Feci ergò quod rogatus eram, & vt non prorsùs lectu indigna ſcriberem, multorum doctiſſimorum hominum libros hiſtoricos curſìm perlégi, atque ex ijs non ſinè labore collegi, quæ poſſent Lectori aliquam adferre vtilitatem. Et nè planè ſterilis eſſet narratio, ſi nihil præter nudam hiſtoriam contineret, admiſcui interìm pias quaſdam admonitiones, nonnunquàm etiàm ſanctiſs. Patrum inſignes ſententias, vt vberior ad Lectorem fructus rediret. Deindè autem etiàm ſeparatìm excudi placuit eam hiſtoriam, iam multis locis auctam & recognitam: quæ quidem breui tempore facilè diſtracta eſt. Sed interìm tamen ad me perfertur, non deeſſe, qui dicant parùm decuiſſe Carthuſianum ſcribere hiſtoriã, alios etiàm, qui me putent pluſculum indulſiſſe affectibus, nonnullos verò, qui me etiàm maledicum vocent. Quibus omnibus vt breuiſſimè ſatisfaciam, nôrint primi, me non facilè hanc ſcribendi prouinciam ſuſcepturum fuiſſe, ſi vel ipſi eam ſuſcipere, vel alios doctiores, vt ſuſciperent, adhortari voluiſſent. Porrò alij id certum habeant, me nihil aut odio

cuiuſ-

cuiuſquam aut amore ſcripſiſſe ſecùs, quàm haberet rei veritas, quãtùm equidem ſcire potui: nec debet mihi vitio verti, ſi laudaui præclarè de Repub. Chriſtiana meritos, & acriùs interìm perſtrinxi proditores & perditores inclytæ Germaniæ noſtræ: quales ſunt ij, qui ſub prætextu Euangelij & puræ doctrinæ teterrimos errores & iam olìm damnatas hæreſes in orbem inuexerũt. Poſtremi autem, qui me maledicentiæ inſimulant, deſinant (oro) eſſe ſchiſmatici; deſinant populum Chriſtianum, Chriſti Ieſu precioſo ſanguine redemptũ, in errores inducere: deſinant atrociſſimè & impiiſſimè lacerare ac proſcindere Chriſti Catholicã Eccleſiam, Romanos Pontifices, Sacramenta & inſtituta Eccleſiæ, & id genus alia: deſinãt dicere bonum malum, & malũ bonum, redeantque ad pacem & vnitatem filiorum Dei; & tum ſentient me, etſi nonnunquàm aſperiùs ſcripſiſſe videar, tamen longè fuiſſe modeſtiorẽ, quàm res ipſæ poſcere viderentur. Atque his ego in præſens reſponſum eſſe velim ijs, quos ſuprà dixi. Nam prolixè contendere mihi ſanè integrum nõ eſt. Quanquàm quòd ad poſtremos attinet, qui

qui me maledicum vocãt, poſſem facilè oſtendere, ſi mea ſcripta cum eorum ſcriptis conferãtur, illos ſe potiùs quàm me perſtringere voluïſſe. In ijs enim eſt Caſparus Peucerus Melanchthonis gener, qui in ſuo illo v. Carionis libro, dum eum illuſtr. Saxoniæ Electori Auguſto dedicat, adeò furioſus & rabidus in me incurrit, vt non modò ſcurrã, ſed etiàm blaſphemum filij Dei hoſtem me vocet, nec dicere vereatur, quod tamen docere nũquàm poterit, me impudentèr res manifeſtè veras calumniari ac deprauare. Tum verò in ipſa hiſtoria tam impotenter incurrit in Summos Pontifices, quorum odio iſti infelices & miſeri deflagrãt, vt ſanè belliſſimum & germaniſſimum Luteri diſcipulum ſe probet. Dolet ſcilicèt viro euangelico, quòd fraudes, mendacia, antilogiæ, mutuæ cædemque acerbiſſimæ diſſenſiones, contentiones, odia plùs quàm Vatiniana, noui huius Euangelij buccinatorum in mea hiſtoria annotantur, & identidèm veriſſimè commemorantur: nec pudet eum iactare doctrinæ Lutericæ irrefragabilem authoritatem & perſpicuitatem, cùm certiſſimè conſtet & Luterum ipſum ſæpè pugnan-

gnan-

gnantia docuiſſe, & Luteranos inter ſe odioſiſſimè & pertinaciſſimè diſſidere: tum quoquè Philippum Melanchthonem Cōfeſſionem Auguſtanam non ſemèl mutâſſe, atque ab Illyrico diſcipulo ſuo falſi inſimulatum eſſe,& in ipſos quoquè ſymmyſtas ſuos Luteranos acerbè ſanè ſcripſiſſe, potiusque in doctrina Euchariſtiæ ad Zuinglij, quàm Luteri, partes acceſſiſſe. Hæc & eius generis alia cùm nos citra vllum mendacium ex ipſorum editis libris proferimus, maledicos nos vocant, & blaſphemos hoſtes filij Dei. Cùm autem illi immanitèr conſpuunt & calumniantur etiàm optimos & ſanctiſſimos Pontifices, Sacramenta & inſtituta Eccleſiæ Catholicæ, aliaque ſimilia, non ſolùm non maledici, ſed etiàm egregiè Euangelici videri volunt. Sed tamen vtcunquè ſæuiant & tumultuentur viri optimi, veniet quandoquè ille dies, vt intelligant homines, quàm luculentèr ſub Euangelij ementita ſpecie ipſis impoſitum & illuſum adhùc ſit ab ipſis. Atque vt id faciliùs poſſint, operam dedi, vt in meo hoc qualicunque Cōmētario doctrinæ inconſtantiam, fœdiſſimas antilogias, atro-

ciſſimas altercationes, & his conſimilia multa, quæ in noſtris Euangelicis dogmatiſtis & præconibus viſuntur, diligētèr Lectori ob oculos ponerem, & quædam etiàm identidèm inculcarem, vt magìs moueant, & tenaciùs animis affigantur. Nec ego vel tantilli facio, hoc nomine à Peucero me maledicum appellari. Ille enim non didicit aliud à ſuo Lutero & Melanchthone, quàm monachis maledicere, & monachos calumniari, quemadmodùm etiàm præclarè facit, dum in eadem ſua Epiſtola dedicatoria monachos vocat deploratum & profligatum genus hominū; quaſi verò neſciat monachorū inſtitutum ſemper omnibus ſeculis præcipuæ apud Chriſtianos, atque etiàm potentiſſimos reges & principes fuiſſe venerationi, adeò vt etiàm Magnus ille Conſtantinus, teſte Athanaſio, & eius liberi Conſtans atque Conſtantius, crebrò ad S. Antonium quaſi ad patrem ſcripſerint, & tum illorum fauor, vt idem ait, tum omnis aula regalis illum celebrârit: Theodoſius quoquè maior bellum aduersùs Eugenium tyrannum ſuſcepturus, Iohannem monachum Aegyptium, miſſo ad

In vita S. Antonij.

Nicephor. Hiſt. Eccl. lib. 12. cap. 39.

illum

illum fidiſſimo eunucho Eutropio, de belli euentu conſuluerit: porrò Carolus Magnus in literis quibuſdam, quarũ exemplum legi, affirmare non dubitârit, ſe ſanctorum monaſteriorum loca ſuſtentando & ditando, non ſolùm Deũm hoc ipſo ſibi placare, ſed etiàm totius regni ſui ſtatum corroborare. Eat ſanè Peucerus & maledicat monachis: nos interim eius maledictis nihil prorsùs abſterriti, pergemus Deo propitio hominibus oſtendere malas artes, portentoſam vanitatẽ, impias hæreſes, turpiſſimas antilogias, immania aliorũ in alios cõuicia, & id genus alia pulcherrima emblemata fratrum euangelicorũ. Quòd ſi id Peucerus ferre non poteſt, ſeparet ſe ab illorum hominum ſodalitio, redeatque ad Eccleſiam, & eiuſmodi noſtro labore etiàm gratulabitur: porrò etiã in pertexendo illo ſuo Carione deſinat criminari Pontifices, & res geſtas ſcribat bona fide: non imitetur Sebaſtiani Franci maledicentiã, nõ Sleidani vanitatem, cuius poſterioris Commẽtarij ſanè eiuſmodi ſunt, vt grauiſſimi viri eos nõ immeritò ſint deteſtati & execrati. Atque ipſe etiàm Romanorum inuictiſſimus & piẽtiſſimus Impe-

rator Carolus V. cùm eos interdùm legi audiuiſſet, identidèm exclamauit, Mētitur nebulo, mētitur nebulo. Quod idem non ſemèl auditum eſt ex ore doctiſſimi Numburgenſis Epiſcopi Iulij Pflugij, cùm illi ad mēſam prælegerentur. Et illi certè, quòd res Imperij probè cognitas haberēt, & plerunquè præſentes interfuiſſent ijs, quæ à Sleidano narrantur, facilè de hominis fide pronunciare potuerunt: vt haud immeritò dolendum ſit, apud pleroſque, immò plurimos, tanti fieri illos putidos & nugaces Commērarios, quoſdam etiàm vix æquo ferre animo, ſi Catholici res ab illo mala fide relatas, bona fide commemorent, eiusq́ue mendacia incauto Lectori prodant. Id quod non indiligenter à quibuſdam præſtitum eſt, ſed accuratiùs & elaboratiùs etiàm pręſtitum fuiſſet, ſi clariſſimis & doctiſſimis viris Iohanni Groppero, & Euerhardo Billico, tum etiàm Sleidano longior vita contigiſſet. Quin etiàm is, quem dixi, potentiſſimus Imperator Carolus V. cuidam egregio viro Acta publica, literas & alia inſtrumenta, ſua manu tradidit, vt ex ijs Sleidani mendacia detegerentur. Quæ quidem eò faciunt,

vt nemo mirari debeat, identidèm à me perſtringi Sleidanū, & eius vanitatem nō vno loco indicari. Expedit enim Lectori parùm perito, hominis malam fidem aperiri, vt caueat ſibi ab infido hiſtorico, qui in ſuis illis belliſſimis Commentarijs ſic hiſtoriā texit, vt non niſì execrabilium errorū, damnatarum hæreſum, ſeditioſorum dogmatū & turbulentorum hominū, quales fuère Luterus, Zuinglius, Caluinus, &c. patronū agere velle videatur, idq́ue non ſinè imperiti Lectoris multiplici pernicie, quandò homo verſutus religionis negocium cum hiſtoria ità permiſcet, vt dum animū Lectoris & rerū infida plerunquè narratione, & multa ſermonis blandiloquētia & ſuauitate demulcet, vnà inſtillet impios errores & execrāda dogmata. Erunt aūt fortaſsìs, qui quandoquè totam eius hiſtoriam exactè ſibi confutandam ſumant: quod difficile nō erit, ſi poſſint habere copiā eorum, quæ in Comitijs acta ſunt, & quorūdam aliorū. Mihi id integrum non fuit, nec libet ſanè cum iſtis portentoſis hominibus contēdere. Prodeſſe autem certè hoc meo qualicūquè labore voluī Lectoribus, præſertìm parùm doctis, & imperitæ

peritę multitudini, quam iſti ſuis mendacijs & pręſtigijs miſerè euertunt. Atque tametſi non deſunt forſan, qui meam operam carpendam putent, tamen me plurimùm conſolatur, quòd cùm alijs multis bonis & doctis viris, tū inprimis tuæ illuſtriſſimę Celſitudini, Princeps celeberrime, eam probari intelligam, quēadmodùm etiàm nupèr ad me datis humaniſſimè literis haud obſcurè indicauit. Quæ etiàm res, tum I. C. T. apud omnes peruulgata virtus, & in fide Catholica inuicta animi conſtantia, me permouerūt, vt poſteaquàm diem ſuū obijt Reuerendiſſimus Treuericus Elector, cui ſuperiores editiones inſcripſeram, hanc poſtremā aliquot annorum acceſſione locupletatā, eidem I. C. T. ſumma animi ſummiſſione & promptitudine nuncuparē, vt habeat contra obtrectatores tam inſignem & eximium patronū, quem iam longè lateque celeberrimū reddidit, magisque etiàm in poſterū reddītura eſt Principe Germano digniſſima in auita religione fortis & immota conſtantia, præter alias multas easque egregias corporis & animi dotes, quibus eam cumulauit rerum omnium præpotens Deus.

Oro

Oro autem,& quidem enixiſſimè, vt T. I. C. hanc meam exiguam opellam boni conſulat,& eo quo ſolet fauore proſequatur. Chriſtus Opt. Max. ſeruet nobis diù incolumem I. C. T. cum omnibus ſuis. Ex Carthuſia Colonienſi, Idibus Martij, Anno M. D. LXIIII.

T. I. C. obſequentiſſimus
clientulus

F. Laurentius Surius
Carthuſianus.

PIO

PIO ET CANDIDO LECTORI S.

QVia præſens liber nihil continet, quod Catholicæ fidei aut bonis moribus aduerſetur, aut quod in alicuius ſiue viuentis ſiue demortui ſugillationem tendat: Idcircò ex permiſsione officij inquiſitionis, typis excuſus prodit in lucem, vt multorum expectationi ſatisfiat, qui res in orbe diuerſis temporibus & locis geſtas auidè cognoſcere geſtiunt & percupiunt: Bona, vt imitentur: Mala, vt ab ijs & ſimilibus abſterreantur: Sicque in omnibus glorificetur Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, floreatque eiuſdem Chriſti Dei & Domini noſtri vnicè dilecta ſponſa eccleſia, inter perſecutionum turbines, ſicut lilium inter ſpinas. Eò ſiquidem vergit ſcriptoris ſyncera intentio, eiuſdemque candidus affectus, cupiens prodeſſe omnibus, obeſſe nemi-

nemini. Benè vale amice lector, & Deum Optim. Maxim. fideliter pro pace eccleſiarũ & conſolatione populi Chriſtiani exora, quem propter peccata, quæ in immenſum excreuerunt, necnon propter hæreſes & ſchiſmata (quæ vt peccatorum præcedentium ſunt pœnæ horrendæ, ità ſubſequentium cauſæ & omnium malorum lernæ) grauiſsimè nobis offenſum experimur. Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Mirabiles quidẽ hodiè elationes maris, manet tamen mirabilis in altis Dominus. Et quanuis, dicente Propheta, Non dormiet neque dormitabit qui cuſtodit Iſrael, nihilominùs peccatis noſtris id exigentibus, ad inſtar dormiẽtis ſe habet in nauicula fluctuantis eccleſiæ, donèc excitatus gementium oppreſſorum, & exulantium piorum Catholicorũ precibus exurgat, vt diſsipentur inimici eius, & gentes quæ bella volunt, imperetq́; ventis & mari, & obedient ei: tum enim ſequetur

tran-

tranquillitas magna. Quod vt quantocyùs fiat, tacti dolore cordis intrinſecùs, exaltemus in fortitudine vocem, & clamemus cum Iuda Machabæo in cælum, & miſerebitur noſtrî Dominus, finemq́ue malis imponet, vt populus fidelis dignis flagellationibus caſtigatus, in ipſius miſeratione reſpiret. Non enim in arcu noſtro ſperamus, & gladius non ſaluabit nos, ſed humilis & aſsidua oratio cæleſtem Aquilam ad protegendum nos ſub vmbra alarum ſuarum inclinabit.

F. Theodoricus Buſcoducenſis
Theologus, Ordinis S. Dominici intra Coloniã Prior
& Apoſtolicus Inquiſitor.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM MAXIME INSIGNIVM, IN SEQVENTEM RERVM IN ORBE GESTARVM COMmentarium, collectore Laurentio Surio, digeſtore Bartholomæo Laurente.

A

Abbas Brabantiæ quidam apoſtata 737.a
abbas Leodij à famulo iugulatur 603.a
abbatia S Nicolai apud Tornacũ, quàm Turcice à Geuſis expoliata & exuſta 703.a
abbatiæ Blãdinienſis bibliotheca quid à Geuſis damni tulerit 692.a
abdamelech quis quàm deimprouisò Tuneto potitus, ac mortuus 399.b
abdyſu patriarcha Aſſyrius venit Romam, & quid ibì fecerit ac dixerit 586.b 587.a b. 588.a
abraimus ex ſeruo ad ſummos à Solimanno prouehitur honores 255.a.&c. incitat Solimannum in Perſas 255.b. erga Chriſtianos mercatores humanus eſt 256 a. perdit gratiam Solimanni, ab eodemque iugulatur 258.a b
abſque fide nihil placere Deo 318.b. 319.a
abuſus quis à Pio quinto ſublatus 643.a
abuſûs cauſa res ipſas nõ tollendas 59 b. 60.a
Academia Francophordienſis inſtituitur 50.a
academia Romæ vndè quî reformata 645.a
academia Vuittenbergeñ inſtituitur 91.b
acanzes qui ſint 79.a
acroceraunιorum hominum agrẽſtium audax facinus 313.b
Adē, cuiuſmodi felicis Arabię emporiũ, quî direptum 307.a.b
adenius rex quàm perfidè à Turcis interceptus 307 b
adiaphoriſtæ ſeu Indifferentiales qui per quem hæreticum alio recens nomine appellentur 658.a.b
admiralius caput rebellium in Gallia 771.a
admiralij proſcriptio 771.b
adolphus Naſſouius occumbit 754.b
adolphus Scauuenburgicus fit epiſcopus Colonieñ 424.a reſtituit antiquam religionem 424.a. celebrat primitias 438.a. obit 483.b
adrianus primus ſcripſit contra libros falsò Carolo Magno adſcriptos de imaginibus 444.b. eius legati præſident VII. Synodo, ibidem b

adrianus ſextus fit Pontifex 114. b. reſtituit pacem Hiſpaniæ, ibidem. fuit Caroli v. præceptor 119.b. moritur 126.b
aduentum quem quî Pius v. exigat 645 b
adulatores Luteri quales 652.a
adulteria quos quò adigant 296.a.b
adulteria Euangelicorũ præconum 589.b
Aegyptus quam fertilis & populoſa 88 a
ægyptus quot ſeculis preſſa à Mamaluchis 85.b
æſtas ſicca & vini preciosiſſimi ferax 353 a
ætnæ mirum & prodigioſum incendium 292.a
ætnęi ignis deſcriptio & philoſophica ratio 293. b. 294 a
Afflictiones quæ qbus quàm ſalutares 353 b
africæ hiſtoria breuis 251. a b. &c.
afrorum ſupplicũ mos, fraus & fides qualis 399.a
Agnus vbi è terra naſcat 47.b
agricolæ olìm quinam dicti 45.a
Alanus Copus ſcripſit contra Centurias Magdeburgenſium 541.b
alba regalis quî Turcis dedita, & vndè ſic dicta 387.b
albanus Dux quanto inſtructus milite in Belgium venerit 734.b. Antuerpiæ caſtrum fortiſſimum extrui curat 735.a. bona confiſcata in quos vſus cedere voluerit 735. b. decimi nummi exactionem in Belgio inſtituit 776.a. qua de cauſa id fecerit 777. a. magnum ſibi ea re tam apud èxteros quàm ſubditos odium conflauit 776.a. edicto propoſito quid mandauerit 736. b. edicto publico Auraicum Principem aliosque vocat 749.a. exercitum mittit in Friſiã contra Ludouicum Naſſouium 753.a. in Friſia quo ordine exercitum ſuum inſtruxerit 756.b. fugientem Auraicũ inſequitur 763 b militem ſuum temere periculo obijcere noluit 763 b temerariæ pugnę authores punit 753 b. multos tradit in cuſtodiam 753.a libellis famoſis paſsìm proſcinditur 748.a
albani exercitui Gallias trãſeunti, minimè fidendum cenſent Galli 742.b
albani metu multi è Belgio profugiunt 734. b. 738. a. 749.b
albano Duci Pius v. Pontif. mittit enſem & pileum inſignem 776.a
albano quanta poteſtas à Rege collata 737.a
albano, conſpiratione quorundã ſtructę inſidiæ 751.b 754.b
inter Albanum & Anglię Reginam ſimultas 767.b
albericus Veſpucius nouas regiones inquirit 17 a
albertus Brandeburgicus perſtringit Carolum v. 458. b. item

item Ludouicum ab Auila 459.a. vexat Vlmenſes 460.a. item Vuolphgangũ Teutonici ordinis Magiſtrum & Norinbergenſes, itemque Epiſcopos 466.b. 467.b. 468.a. 472.a. redit cum Cæſare in gratiam 468.b. exemplũ crudelitatis edit 471.b. à Camera proſcribitur 475.b. omni ſua ditione eijcitur 477.a. moritur 495.b

albertus Pius Carporum princeps, quo habitu ſepultus 336.a

albertus Pruſſiæ Magiſter fit Luteranus, & ducit vxorem 148.b

alberti Pighij mors 382.b

alces animal quale 35.a

aldenardi ſeu Aldernadi quãta auſi ſint Geuſæ 693.a

alexander Farneſius fit Pontifex 246.a

alexander Medices fit caput Reip. Florentinæ 196.a. celebrat nuptias 283.b. monetur à Carolo v. vt ſibi caueat ab inſidijs 285.a. quî clàm occiſus 295.a.b

alexander vi. Caſtellanos ac Luſitanos cõciliat 5.b. ſcribit Ruthenis 23 b. moritur 41.a

algerica ſeu Argierica Cæſaris expeditio qualis 373.a

algerij regulus quot cum triremibus ad Turcas in Meliten acceſſerit 620.a.b

aloſtanorum in Flandria laus 693.b

aloyſius vel Ludouicus Grittus, quære Grittus.

alſatia commendatur 22.a

altenburgenſis Colloquij inter Luteranos celebrati breuis hiſtoria, & quis ei⁹ ſucceſſus 764. & ſeq.

Ambaſiæ quale ex fumo Cæſari periculum oblatum 339.a

amida quibus rumoribus cõtra patrem Muleaſſem incitatus 398.b

amidæ Tunetani in patrem ſuum Muleaſſem ſcelus 399.a.b

amſdorfius quis vndè factus epiſcopus Numburgenſ. & rursùs eiectus 376.a

amsfordia quî per Roſſemium occupata 389.a

amſterodamica Carthuſia à quibus fugitiuis direpta 725.a

Anabaptiſtæ exiſtunt 157.b. eorum dogmata 157.b. inter ſe diſſecti ſunt, ibidèm. quorundam ex ijs inſania & impudentia 159 b

anabaptiſta quidam ſuo fratri coram parentibus præcidit caput &c. 160.a

anabaptiſtæ occupant Monaſterium 235.b. eijciunt omnes ipſis conſentire nolentes 236.a. ſartorem creant regẽ 236.b. & tota eius vrbis occupatæ & expugnatæ, itemque regis hiſtoria, ibidèm & ſequentibus.

anabaptiſtæ inuadunt Amſterodamum, ſed plectuntur 271.a. eodem modo agitur in quodam Friſiæ monaſterio, ibidem.

anabaptiſtarum apud Antuerpiam audacia quî retuſa 691.a

Andreas Auria deficit ad Carolum, v. 165.b. eripit Gallis Genuam, ibidem b. recuſat Genuæ principatum, & ſtatua illi decernitur 166.a. aliquot Græciæ vrbes expugnat 223.a. quam de Turcis prædam adeptus 312.b. 313.a. cur cum ea præda aufugerit 313 b. vndè Gallorũ regi reconciliatus 317.a

andegauum eripitur hęreticis 585 b

andeloti obitus 771.b

anglia redit in gratiam cum Pontifice & Eccleſia 478.b

angliæ rex ſpernit Cõcilium œcumenicum 304 b

in Anglia florent literæ 58 b Catholici quidam occidũtur 770 a

angli apoſtatæ duo curant teſtamentum nouum Lutericum Anglicè excudi 151.b

angli vincunt Scotos 435.b. &c. bellum faciunt ſacris imaginibus 436 a

anglorum contra Henricum octauum ſeditio quî ſedata 214 b. 215 a

anglorum Luterizãtium articuli, contra Luterum qui & quot 337 a.b

anna Bolenia quota qualiſve Henrici octaui vxor, cur căpite plexa 292.a b

annam Cliuicã Henricus Anglus repudiat 352.b

annibaldi & Pieneſij ducum Gallicorum fortuna & clades 297.b 298.a

annua illa Antuerpieñ ſupplicatio quî per Geuſas blaphemata 689.b

antichriſtus politicus, hæretico cuidam Vuigãdo quid ſit 667.a

antichriſtus quî à Lutero ſcilicèt interfectus 657.a

antichriſtum qui quo onere & cura leuent 408.a

antididagma Colonieñ contra Bucerum & eius ſocios 383 b

antinomi vndè orti, & vndè (ſi dijs placet) primũ confutati 326.a.b

antipodes ſunt 513 b

antuerpia quot peditum ſignis, ventura illuc Gubernatrice, occupata 724.b

antuerpia quot ſectis vno eodemque tempore contaminata 689.b

antuerpia vndè meritò dicta Babylonia, ibidem.

antuerpiæ noua conuenticula quî tãdem ſublata 7.1 a

antuerpiæ qualia Geuſis fana ædificari permiſſa 695.b

antuerpieſium ſeditioſorum libellus quis quid continuerit 683.a

antuerpieñ qui qua in re Flãdros ſequuti, & quomodò velut inſanierint 684.b

antuerpienſis plebis temeraria & audax ſeditio 685.a

antuerpienſiũ ſupplicatio annua quàm blaſphemè M.D.LXVI. irriſa 689.b

antuerpienſium tumultus & Iconoclaſmus Turcicus 690.a

699.a
antuerpienſis tumultus iconoclaſticus quî inchoatus, ibidem.
antuerpienſis tumultus quis cuius Comitis præſentia ſedatus 698.b
antuerpiēſes quot noua fana condiderint 699.a
antuerpienſes quibus conditionibus gratiam adepti 722.a
Aphrodiſium expugnatur & euertitur 451.b
apoſtata quidam Carmelitanus quî ſe monachum fuiſſe, & ſuæ matris filiū negârit, & quid de eo mortuo Geuſæ finxerint 729.b
apoſtatæ quomodò ab Eraſmo depicti, aut deprædicati 290.b. 291.a
apoſtatæ qui quantoperè deteſtandi & fugiendi 385 a
apoſtatæ qui quibus potiſſimùm requirendi 645.b
apoſtatarū impudentia 343.a mendacia, ibidem.
apoſtoli quàm vitârint hæreticos 352.a
Aqua ſacrata ab hæreticis irridetur 131.b. eius antiquus vſus & vis, ibidèm.
aquæ mortuæ quorum principum conuentu illuſtratæ 117.a
aquenſis Epiſcopus quî in legatione ſua apud proteſtantes exceptus 204.a
Arabes & eorum res deſcribuntur 252.b. 253.a
aras & imagines è templis exigere, quid præ ſe ferat 308.a
arca marmorea miris clenodijs referta, vbì non ità pridèm inuenta 395.a
archiepiſcop⁹ Colonienſis Buceri patronus qualis 383.a
archiepiſcopus Coloniēſis vrget ſuam reformationem 401.a
archiepiſcopi Coloniēſis pro Cliuenſi principe interceſſio quid profuerit 389.b
arenbergius Comes cæditur 753.b
arenbergij Comitis aduenientis rumore quō Antuerpienſes affecti 685.a
argentinenſes fœdus percutiunt cum Heluetijs 182. a primò Zuingliani, poſteà Luterani 261. b. recipiuntur in fœdus Smalcaldicum 202.a. apud ſe alienos transfugas hæreticos fouet 322.a. ex Zuinglianis facti Luterani 604.a
argierica Cæſaris expeditio cur importuno tēpore ſuſcepta 373.a
arlunum quî contra fidem à Gallis dirutum 377.a
armati cur Geuſij concionibus intereſſent 684.a
arouienſis ſynodi (ſi dijs placet) decretum quod quale 287 b
arriani vbinàm hodiè repullulent 329.a
artheſiæ laus 874.b
arx ſancti Elmi in Melita obſidetur 615.b. oppugnatur 617.a.b. expugnatur 619.a
arx Turcica occupatur ab Hiſpanis 597 b
Aſanaga quis qualiſve fue-

 rit

rit 491.b
aſſyrij quos biblicos & ſanctorum patrum libros, quæ Sacramenta hodieque habeant 587.b. 588.a
Athanaſij Symbolum qui vbinam hodiè blaſphemetur 329.a
Aues quæ cur quos Geuſas deuoraturæ 697.b
auguſtana confeſſio qui Luteranis habita 348. b. cur quantilli facienda 349. b. qui hoc anno à Comite Helfenſteinio piè deſerta 733.a
auguſtanæ confeſſionis themata aliquot diſcutiuntur 349.b. eius nullum neque in doctrina, neque in cæremonijs eſſe fundamentum 733 b
auguſtini ſtylus dicendi qualis 289.a
auraicæ princeps quis, quàm Cæſari dilectus 400.b
auraicus Princeps quarum Belgij prouinciarum præfectus 698.a.b. quid Vltraiecti cum Geuſis tranſegerit 600.b. magnam exercitum colligit contra Ducem Albanũ, anno LXVIII 760. a. detinet naues & mercatores aliquot ad Rhenum 761. b. ducit copias ſuas per Moſam 762. a. ab Albano profligatus, recedit è Belgio 763.b
auraici Principis ſymbolum ſignis militaribus inſcriptum 761.a
auraici cæduntur à regijs 762.b
auraicæ militiæ, diſciplina militaris 762.a
auraico & Egmondano quid à fœderatis reſpõſum 686.a
aurelia obſidetur 586.b
aureliæ quot templa euerſa 748.b
auſtriaci fruſtrà à Ferdinando rege petunt nouam religionem 485.b

B

BAbylonia deſcribitur 256.a
baiazetes fugat fratrem ſuum 9. b. à filio regno exutus, & veneno ſublatus 9.a
baiazetes Turca expugnat Metonem 9.a
baiazetis crudelitas 9.a
balliolani & Iperenſes quæ monaſteria & templa quàm Turcicè tractârint 688 a.b
balſamum vbì creſcat 89.a
baptiſmus Ruthenorum 31.a
baragani equitis Melitenſis ſtrenuitas 617.b
barbaruſſa accitur à Solimanno 251. a. ab eo creatur Baſſa & maris præfectus 251. b. affligit Chriſtianos, ibidem b. occupat Tunetum 254. a. item ciuitates multas Africæ 254.b. à Cæſare ex Africa profligatur 277.a.b. fugit Conſtantinopolim 278. a. Mangonianos abducit in ſeruitutem 284.a. quantum vbì & quandò fecerit naufragium 329. a. vndénam Turcarum Imperatori maximè acceptus 329.

329 b. claſſe quanta Rhegium occupârit 386.b
baſilea deſcribitur, ac deficit ab Imperio 22.a.b
baſileenſes ſub Oecolampadio vt ſeruârint Cœnam 138.a. tumultuantur 169.a. imagines comburunt 169.a
baſilius dux Ruſſiæ duriſſimè imperat ſuis 27.a.b. latet ſub fœno 46.a.b.oppugnat Tartaros 47.b
baſſæ apud Turcas qui ſint 80.a
bati Tartarus vaſtat Chriſtianos 25 a
Belgarũ aliquot ad Cæſarem ſupplicatio qualis 681.a
belgici Status loco decimi nummi offerunt certã pecuniæ ſummam 777.b
belgici tumultûs hiſtoria 679.a.& deinceps.
belgium quomodò per quos vaſtatum 377.b
belgradũ expugnatur à Turca 114.a
bellerbechi duo apud Turcas 79.b
belliaca apud Pariſios turris fulmine tacta 298.b
beneficiorum Dei in Germaniam receſſio qualis 655.a.& indè.
benno ſanctus Epiſcopus canonizatur & eleuatur, at à Lutero mirè proſcinditur 127.b
bergenſis Marchionis vidua quàm ſe viriliter cõtra Geuſas geſſerit 726 b
bernates fiũt Zuingliani 161.a. bernates multa auferunt Sabaudo 281.a
bertoldus archiepiſcop. Mogũtinus moritur 48.a. laudatur 48 a
bertramus quis fuerit 225.b. fit magni à Zuinglianis 226 a
beza quid Galliæ principibus ſit machinatus 747.a
bezæ ſuperba & inſana de Caluino encomia 325.b
Biblia quî per Luterum ſcilicet illuſtrata 482.a
biblia à Tigurinis verſa 380.b
bibliopolarũ quæ quibus vbì habenda cura 728 a
bibliothecæ quales & quę per Geuſas vaſtatæ 688.b
bibliothecis cur adeò infenſi Geuſæ 692.b
bichlingo Comiti quis à Carolo v. vitam obtinuerit 397 a
biſontes & Vri vt differant 35 b
Blandinienſis apud Gandauos abbatia quid à Geuſis perpeſſa 692.a
Boemi Ferdinando regi conciliantur 434.a
bolenia Anglorũ regina ſuis coloribus depicta 292.a.b
bolonia obſidetur 400.b. deditur 516.redditur 400.b
bona Eccleſiæ quàm diuersè à diuerſis hęreticis æſtimata 665.b
bona opera vndè meritoria 318.b
Bongari regis in Giapa diuitiæ & potentia 610.b
Bonna quibus alijs hæreticis cõcionatoribus, præter Bucerum, honorata ſeu onerata

rata potiùs 383.a.b
Bononia prædicatur 53.a
Bonorum eccleſiaſticorū rapina quid cui Luterano mali ſit 669.a
bonorum heminum ſuſpiciones de Ieſuitis, vndenàm ſint 358.a
Boppardia occupatur 21 b
Bornemiſſa quî Budam proditurus, nō prodiderit 365.a.b
Boū millia 80. vnica via Viennen̄ vno anno in Germaniam adducti 371 a
Brabantia quî à Gallis, duce Roſſemio, vexata 377.b
brabanticæ copiæ quæ, quî à Iuliacen̄ aut cæſæ, aut fugatæ 358 a
bragadinus Famaguſtæ præfectus à Turcis immaniter vexatus & excarnificatus 792.b. & 793 a
Brandeburgicus elector qualis inter Imperatorem & Smalcaldicos mediator 330.b
Brentius quid & quàm impiè ſcribat de crucis ſigno 114.b 565.b. latitat Baſileæ 439.b. ſcribit contra Martyrem & Bullingerum 589 a
brētius inter Luteranos qualis aut quantus 547 a quid noui excogitârit 648.b. quî Bullingerū tractet aut nominet 649.b
brentius & Bullingerus, quî & quàm ſe mutuò tradu cant 651.b 654.a
brentij antilegia 652.a. de inferno error 653.a
brentium ſuo ſe gladio iugulare 652.b
Brugen̄ Prætor quis quā quale laudem meruerit 689.a
brugen̄ epiſcopi encomium 686.b
brugen̄ Geuſæ qualem apud Brugas elegerint præconem 7.1.a
brugenſes quanto Geuſarum timore affecti & quomodò indè liberati 693 a b
brugenſes quo Geuſarum rumore q̄ timuerint 689.a
brugen̄ Geuſarū tumult^9 quomodo quis quâ compreſſus 699.a
brugenſium laus 654.b. 693.b
brugenſibus ſectarij qui quid negocij faceſſerint 700.a
Brulij Zuingliani apud Tornacū fortuna quæ 402.a.b
Brunſuicen̄ dux è ſua ditione eijcitur 370.b. cū filio vndè captus, & quid à Lutero tum adhuc ſuperſtite paſſus 406.b. 407.a.
brunſuicen̄ ducis nūcium ab Heſſo præter ius faſq; ſpoliatum 331.b
Bruxellæ duo Luterani comburuntur 122.b
bruxellis quàm Geuſæ inſtiterint, & quî eis illic reſtitum 695.b
bruxellenſium laus 684.b
Bucerus Zuinglianus, poſteà Luteranus 152.b. moritur in Anglia 153.a. corrumpit commentarios Pomerani in Pſalmos, ibidèm a. item Luteri in Epiſtolam ad Hebræos 153.b. contra Brentium ſe tuetur 152.b. vt primò venerit ad Luterū, ibidèm b. inclinat ad Luterū 138.b.

138.b. non auditur ab Heluetijs, ibid b. 334.b. 240 b. ſe à Tigurinis alienat 3.7.a
bucerus vnde & cur Bonnam vocatus 383.a. an diœceſi Colonień reformandę neceſſarius 384.a, Bonnæ pręſente Cæſare qui ſe geſſerit 391.a. ſuo qui gladio iugulatus 409.a. & quò tandem redactus 409.b. non vult ſubſcribere Interim 438.a. moritur 453 b. circuncidit filium ſuum, ibid.
buceri ſimulatio, leuitas & verſutia 287.a. 288.a
buceri apud Zuinglianos in ſynodo technæ 326.b. variæ de vna eadêque re ſententiæ 327.a. liber Bonnæ aduersùm Colonień editus, qualis 383.a
bucerum antilogiarū diuerſarum à Groppero conuictum 384.b. cur tanti fecerit archiepiſcopus Colonień 385.a. Colonień archiepiſcopo imponere potuiſſe, Tigurinis non potuiſſe 403.a
Budæus vbì & quandò mortuus 352.b 353.a
buda quî iam propemodū capta, rurſùm amiſſa 365.a.b
buda cur Turcis adeò vtilis & grata 371.a b
budæ obſeſſio 364.a
budæ oppugnatio infauſta 365.a
budę laus à ſitu ſeu amœnitate loci incōparabilis 372.a
budam Turca clàm occupat 366.b
budenſes thermæ calidæ quot & quales 371.a
budenſia templa quî à Turcis tractata 367.a
Bullingerus quî Brentiū perſtringat 648.b. & deindè ſuo quî ſe iugulet gladio 649.a.b. 653.a.b. inter Zuinglianos qualis & quantus 647 b. de Brentio teſtimonia 647.b. 648.a
burdegalenſes tumultuantur 441.b.442.a durè caſtigantur, ibid. reſtituūtur 450.a
buſcoducēſium furor iconoclaſticus quomodò ſpecioſiſſimum D. Ioannis templum fœdârit 691.b. temeritas in legatos ad ſe miſſos 715 b. nouus tumultus quî mox ſedatus 723.a
buxerū in Italia quorū principum colloquio illuſtratum 477.a

C

Cadauera Buceri & Fagij comburuntur &c. 496 a
Cæci qui quos cæcos ducant 652.a
cædis clandeſtinæ ſeu proditoriæ principis Florentini, deſcriptio 295 a.b. 296.a
cæſareopapatus hæretico cuidā Vuigādo quid ſit 667.b
cæſar qui Bonnæ tractatus 391.a
cæſaris Argierā obſidētis aduerſitas quāta 374.a.b. 375.a
cęſaris & papę colloqa 373 b
cæſaris in Paulum III. qualis aliquandò affectus 386.a
Cairus quî olim vocata 305.a
caletū & Guienna expugnantur à Gallis 503.a. quandò Caletum primò ereptum Gal-

Gallis 503.b. qd de illo dixerint Britāniæ reges, ibid.

calecutanorū idololatria diabolica 308.a

calix doceri non poteſt quòd ſit neceſſariò ſumēdus 225 a

calumnia quæ quibus in quos quàm familiaris 299.a. 657.b. 672.b

Caluinus ſuis coloribus depictus 322.a eius blaſphemię 322.b quali miraculo ſuam hæreſin defendere conatus 323.a. quibus technis ſe & Zuinglianis & Luteranis applicet 324.a. quî inter Zuinglianos & Luteranos mediet 325 b quibus coloribus Luteranos depinxerit 341 a b. Seruetum ſupplicio afficit 474.b. Luteri in Geneſim commentarios explodit 476 a. diſputat cū Velſio 482.b. reiicitur à miniſtris Francophordiæ, ibid. eius fermento Gallia corrumpitur 498.a. ſcribit in Vueſtphalū 479 a.499 b perſtringit Magdeburgenſes, ibid. Petrum Romæ eſſe mortuū affirmat & negat 542.b. oppugnat cum ſuis Heſhuſium 569.a

caluiniſta aliquis quid in proximo apud Coloniam pago auſus 719.b

caluiniſtæ ſæuiunt, & vaſtant templa &c. in Gallia, & eius tumultûs hiſtoria breuis 571.a.&c. tuētur ſe quodam edicto 574.a. in Gallijs impudentèr mentiuntur de rege & Catholicis 576.b ſæuiunt in Clerum 577.a. nituntur occupare Lutetiam, ibid. fraude occupant Aureliam, ibidèm b. vaſtant ibì templa &c. 577.b. ſumma eorum crudelitas in moribundum monachum 578.b. comburunt oſſa S. Aniani, ibidem b. diripiūt omnia è templis & ædibus ſacerdotum 579.a. vexant quendam ſacerdotem ſacrificantem 580.b Item parochum ſeptuagenarium, ibidèm b. 580.b tandèm ſuſpendunt 581.b. in Gallijs immanitèr tractant clerū 582.a. item omnis generis catholicos, ibidèm. ſæuiunt in ſtatuam & oſſa Ludouici XI. & magnatum quorundam, &c. 582.b. Turonis magnam prædam rapiunt 583.a. grandæuum monachū cogunt ſua edere virilia &c. 583 b. mirè ſæuiūt in Nortmannia & Aquitania 584 a. cæduntur à regis exercitu 585 b. 586 b

caluiniſtæ & Luterani quæ ſibi ſeorsùm loca ſeu templa Antuerpiæ occupârint 691.a

caluinianę ſcholæ artes 741.b

caluiniſticæ, vt vocant, cœnæ mos quis quàm abominandus 701.a

caluinus quanti apud Argentoratum habitus 322 a. quî ſe Lutero præferri affectârit 341 b

caluini aſtutia 325 b. ſimulatio quî aliquandò Bernæ depræhenſa 324 a. eius & Lute-

Luteranorum diſſenſio quî tandèm manifeſtata 324.b
caluini de Luteranis ſententia, quid illis tribuat, quib⁹ ve coloribus depingat 324. b. eius antilogiæ & inconſtantia 326.a. eius contra ſanctorum reliquias cauillatio quanti facienda 391.a
caluini fœda mors 743.a
caluino ſuum quî falſum miraculum ceſſerit 323 a
Cambaia qualis Indorũ vrbs quî Luſitanis dedita 292.b
Cameracum quorum principum conuentu illuſtratum 330.a. Cæſar occupat 394.b
Cameræ iudiciũ Proteſtantes odiſſe & nolle 300.b.301.a. 302.a. cur Cæſar ſublatum noluerit 301.a. cur Smalcaldicis adeò inuiſum 331.a qui cur amotum voluerint 342 a. proteſtantibus eſſe velut in oculis ſpinam 381 b
Campſon Sulthanus perit 86 a
Canonũ pœnitentialiũ vſus quantus & vtilitas 650 b
Canes è Gallorum caſtris fugiunt ad Heluetios 69.a
Canibali anthropophagi 7.a eorum crudelitas 7.a
Cantana vrbs Sinarum, cuius obitu clara 609 a
Cantuarieñ archiepiſcopi & martyris oſſa, hæreticè cõbuſta 327.b
Capita occiſorum ducũ quot quî Turcarum tyranno oblata 311.a
Capituli ſummi Colonieñ & Vniuerſitatis diſceptationes cõtra præſulem ſuum, quales 383 b
Capſula argentea mira, vbì non ità pridè reperta 396.a
Caput S. Annæ quî Duræ ab incendio ſeruatum 392 a
Cardinalium aliquot recèns electorum catalogus 315.a
cardinalibus qua in re parci nolit Pius v. 646.a
cardinaliſtę Geuſeis in Belgio qui aut quid habiti 683.a
Carolus Magn⁹ fingitur ſcripſiſſe contra 7. Synodum 444 a monaſteria ditando dicit ſe Deum placare &c. 460.b. &c. eius literarum exemplum, ibidèm.
carolus v. vbì & quandò natus 2.a
carolus v. baptizatur, & quæ ibì contigerint 3.b
carolus v. debellat Marihanos 99 b
carolus v. fit Cæſar 131 a. eius genealogia 101 a. potentia, modeſtia, prudentia 102.a. coronat Aquiſgrani 104 b
carolus v. ducit vxorem 148.b
carolus v. venit in Italiam, & tota hiſtoria coronationis eius 175.a.b. 176.&c. eius laudes eximiæ 177.a.b. eius corporis habitudo 177.b equitandi peritia, ibidèm. Franciſco Sphorciæ reſtituit principatum Mediolaneñ 179.a.b. naſcitur ei filius Ferdinandus 180.a
carolus v. ex Italia abiens Auguſtam, vt illo itinere tractatus ſit 192.a. &c. eſt Auguſtæ in proceſſione admodùm religioſè 193.a.b.

indignatur Luteranis principibus nolentibus intereſſe proceſſioni, ibid. b
carolus v. agit cum Saxone per legatos 211. b. eius copiæ contra Turcas 221. b
carolus v. Italiæ proceres ſibi deuincit 247. a
carolus v. eſt in maris periculo 352. b. eius claſſis contra Barbaruſſam 273. b. contemnit pericula 274. a. 418. a b. coronā ciuicam meretur 276. a. ſeruat fidē Clementi VII. iam defuncto 283. a. percutit fœdus cum Venetis 284. b. Romæ lauat pedes 12. pauperibus, & ijs munera largitur 284 b. fruſtrà tentat Maſſiliam 285 b
carolus v. apud regem Franciſcū in vrbe Gallica prandet, cœnat, pernoctat 317. b
carolus v. quandò quì in Gallia tractatus 339. a
carolus v. cur quàm ſimplici habitu in Italiam profectus 375 a
carolus v. quandò & cur vulgò diceret mortuus 376. a
carolus v. bellum facit Proteſtantibus 415. b. & tota eius belli hiſtoria, ibidèm &c. eius copiæ omnes in hoc bello 419. a. multos Proteſtātes recipit in gratiam 421. b. &c. à Germanis pater appellatur 422. a. oppugnat Saxonem, & tota hiſtoria 426. a eius pijſſima vox 429. b. Scythæ & Afri illi ſuā offerunt operā 430. b. eius liberalitas in Hungaros &c. 431. a. ſedat Germanos & Hiſpanos milites, ibid b
carolus v. totam domat Germaniam 432. b. à Paulo III. maximi & fortiſſimi cognomine ornat, ibid. diſtribuit tormenta bello parta 432 b. curat conſcribi Interim 437. b. offert pontifici 439 a. mutat Senatū Auguſtæ & Vlmę 440. b. Cameram conſtituit 442. a. promulgat in Belgio ſeuerum edictū in Luteranos 450. a
carolus v. inopinato bello obruit ferè 459. b. recipit Auguſtam 468. a. ingreditur Argentinā 468. b. Metim fruſtrà oppugnat 469 a. Terouennā diruit 471. b. Heſdinū expugnat 473. a. ſolo æquat 474. a. tradit Philippo filio Belgium 480. b. nauigat in Hiſpaniam, vacatq; ſoli Deo & ſibi 488. a.
carolus v. imperio ſe abdicat 503. b. piè moritur 505. b. vt ſe ſub mortē geſſerit, ibid. eius totius vitæ hiſtoria breuis 506 b. &c. eius victus, veſtitus 517. a. vt diem tranſegerit 520. a. b. eius exequiæ celeberrimæ 535. b.
carolus Franciſci regis filius morit adhuc iuuenis 407. a
carolus Philippi filius, Caroli v. nepos naſcitur 406. b. miraculo curatur 563. b.
caroli v. genus 4. a
caroli v. felix ex Italia in Hiſpaniam nauigatio 294. b
caroli v. & Frāciſci regis Gallorum familiaris conuentus 315. b.

caroli v. filia notha vidua Octauio Farneſio nubit 316 a
caroli Geldrorum ducis Catholici obitus 352 a
caroli v. quale per Galliam ex Hiſpania in Belgium iter 338.b
caroli v. preces quotidianæ 338 b
caroli v. edictũ in ſuis ditionibus hæreditarijs contra libros hæreticos 351.a.b
caroli v. copiæ aduerſùm Argieram quantæ 374 a
caroli v. in ſummis aduerſitatibus animus quis 374 b
carolo v. quæ cui cum quibus aliquandiù diſſimulanda 332 b
carolo v. qualia in itinere per Galliam pericula inſtiterint 338.b
carolum v. & regem Franciſcum Pauli III. pedes oſculatos 316.a
Carlſtadius fit ex doctore ruſticus 116.a. ſcribit in Luterum 129 a. quid ſentiat de euchariſtia, ibid. fit primus ex ſacerdotibus vxorius 134.b. in eius nuptijs Miſſam Luterani componunt, ibid Orlamundæ palàm repræhendit Luterum, cuius opera proſcribitur 135 a rurſùs reſtituitur 135 a oppugnatur à Lutero & Luteranis, ibid. ab Oecolampadio defenditur, ibid. b. fit poſteà diaconus Tigurinus, pòſt moritur Baſileę 204 b. quid de eo ſcribant Luterani, ibid. b
Carthuſiæ quę quid paſſę 263. a. 267 b. 698 a. 702 b
Carthuſianus aliquis quî per Eraſmum ab apoſtaſia ſeruarus 291 a
caruenna vrbs libera 252.a. proceres Mauri in eius tẽplo cumulantur, ibid.
Caſletani, eorumque vicini, quomodò templa, templorumque ſupellectilia tractârint 688.a
caſparus Querhamer edit Luteri antilogias de communione 270 a. malè tractatur à Luteranis 270 b
caſtrenſibus agri Salentini q̃bus quid à Turca beneficij præſtitum 114 a
caſtronouũ Dalmatiæ vrbs q̃ p̃ Turcas expugnata 340.a
catechiſmi innumeri Sectariorum, ſed diſcrepantes inter ſe 182 b
catharina Angliæ regina decedit 271.b. fortiter tolerat diuortium, ibid. ſcribit regi Henrico epiſtolam ſub mortẽ 271.b. eius ſepultura & apophthegma 272 b
catharina Hẽrici octaui vxor 1 cur ab eo repudiata 292 a
catharina Hauarda fit quinta Henrici viii. vxor 352.b
catharinæ martyris quale in Sina delubrum 305 b
catholicæ fidei defectum quæ neceſſariò mala ſequantur 613 b
catholici alicuius nautę apud Antuerpiam facinus ac periculum 690 a
catholici qui a quibus ſectarijs quomodò ſuperentur 352 a.b

352. a. b
catholici merguntur in puteos Pariſijs 573. a. b
Cazan regnum 45. b
cazanenſes deficiunt à Moſcouitis 45 a. fugant Moſcouitas 46. a
Cephalenia expugnatur à Venetis 39. a
cetus eijcitur in terram 216 a
Chalcedoneñ ſynodus vndè qui hodiè ſpernatur 345. b. 635 b
Chartulæ minaces quandò Bruxellis ſparſæ 683 a
chartulæ quæ quibus ædibus apud Antuerpiam affixæ 685. a
chartularum falsò pro Geuſis ſcriptarum, vnoque die bis mille diſtractarum, argumentum 638. a
Cherſoneſus aurea vndè non ità pridèm expugnata 8. b. 306 b
Chriſmate & oleo ſacro qui Geuſæ quàm ſceleratè abuſi 638 b
Chriſtus dicitur à quodã apoſtata deſperâſſe, ab alijs non fuiſſe Deus 160 b
chriſti à cruce pendentis imago quibus vocibus à Geuſis impetita 688 b
chriſti Deitatem hodiè à quibuſdam Chriſtianis in diſputationem rapi 613 b
Chriſtiana templa quomodò à Turcis tractentur 307. b
chriſtianorũ miſerrimæ clades aut fugæ 310. a 311. b. 329 b. 340 a. 366 a
chriſtianorum apud Barbaros recèns cõuerſorum feruor quis 612. a
Chriſtiernus Daniæ rex fraude acceptos Suediæ obſides abducit in Daniam 95 b. occupat Stocholmiam, & ſummam exercet tyrannidem 95. b. 96. a. exulat, ibid. & 155 a. moritur 96. a. capitur à ſuis 217. b. moritur Luteranus 217 b
Chriſtophorus Bomgartner⁹ horrendas cædes perpetrat 163 a. b
chriſtophorus Columbus inuenit nouas terras 6. a. nouam inſtituit nauigationem 7 a
chriſtophorus Longolius quî aut quo habitu ſepult⁹ 136 a
chronicõ Peuceri quale 626 a
Ciuilis diſſenſio quàm perniciosa 739. b
ciuitas aliqua ſub Geuſico domino, quid ab eo fruſtrà petierit 683. a
ciuitates aliquot tumultuantur 141. b. aliæ ſcribunt militem nè idem patiantur, ibidèm b
ciuitates nolunt obſiſtere Ferdinãdi regis electioni 211. a
Claſſis Turcarũ contra Melitenſes quanta 614. b
claudiæ Turonicæ virile factum 759. a
Clemens VII. ingentem pecuniã confert contra Turcas 218 b. moritur 245. b
clerus per Luterum in contemptũ adductus 182. b. 183. a
clenodiorum mira ſupellex vbi nuper ſub terra inuenta 396. a. b
Cliuenſis dux quibus conditio-

tionibus Cæſari reconciliatus 395.a
Colloquiũ Ratiſponeñ quid ſucceſsûs habuerit 361.a
colloquiũ quod, qui cur clàm reliquerint 410.a
colloquium Vuormatienſe 500.b. fit in eo diſſenſio inter Luteranos 501.a. ex ijs quinque à ſuis excluſi, dant literas Catholicis 501.b
colloquiũ Mulbrunenſe euãgelicorum 599.a. nulla inter eos pax ibì effici poteſt, ibidèm.
Colonia qualib' technis quotiès per hæreticos tentata 390 a
colonia vndè potiſſimũ vbiquè & ſemp laudãda 390 b
coloniẽſis archiepiſcopus nouas ſeque indignas res meditatur 383.a
colonieñ clerus prouocat ad Papam & Cæſarem 401.a
colonienſis Archiepiſcopus à Carolo v. citatur 406 a
colonieñ ſenatus cur à Carolo v. per literas laudatus 389.b. 390.a
colonieñ ſenatûs laus 708.a
colonienſes contra Senatum tumultuantur 68.a. duos conſules & alios quoſdam ſupplicio afficiunt 68 a
Cometæ alicuius deſcriptio & apparitio 330 a
commorinum promõtorium vndè non ità dudùm inſignitum 609.b
Concalli Syluerienſis laus & obitus 359.a. 359 b
concilium Piſanum cõtra Iulium II. 165.b
concilium Lateraneñ ſub Iulio II. 66 a
concilium quì à proteſtantibus reiectum 304.a
concilium Tridentinũ continuatur 456.a. ſunt ibì tres electores Archiepiſcopi, ibidẽ. Epiſcopi Galliæ cur non adſint, ibid. diſſoluitur concilium 458.a
concilia omnia quì ab hæreticis traducta & ſpreta 335.a. 634.b
concionator iuuenis Luteranus à Sectarijs vbiquè reijcitur 594.a. à quodam Catholico ſanum accipit conſilium 595.b
concionator Nouiomagium infecturus, q̃s fuerit 704.a
concionatores ſectarij trepidant 439.b. Luterani apud Zuinglianos delitèſcũt, ibidèm b. alij aliò diffugiunt, ibidèm b. proſcribuntur à Carolo v. 455.a. reuocantur 466.a
cõcionatorum ſeditioſorum fæx vndiq; in Belgium vocata 684 a
concionatoribus qualibus apud Antuerpiam Geuſij primùm vſi 684 b
cõcionatoribus quid qua pœna vetitum 684 b
condæus capitur & Caluiniſtæ cęduntur 586.b. liberatur è cuſtodia 592.b. in conflictu occumbit 768 b
conditio pacis à Turca Ferdinando oblata, qualis 368.b
confeſſio Auguſtana offertur Carolo v. 190.a. mutatur crebrò à Melãchthone 190.b. quan-

b. quanti eā quidā fecerint, ibid. multæ ſectæ ad eam reclamātibus Luteranis ſe referunt 191 a. ceu Babylonica meretrix adoratur à multis, ibi.b. eius mendacia 195.a. confutatur à Catholicis 196.a
confeſſio 4. ciuitatū offertur Cæſari Auguſtæ 202 a. cōfutatur à Catholicis, ibid.
conſtantienſes fruſtrà nituntur deficere ad Heluetios 65.b
conſtantiēſes proſcribuntur, ſed redeūt in gratiam cum Cæſare 440.b. dedunt ſe domui Auſtriacæ 441.b
conſtantinopolis terræmotu & tēpeſtate mirè affligitur 62.a
conſtantinopolitanū incendium 780 a
conſtātinus Magnus nō vult eſſe epiſcoporu iudex 435 b
conſtantini Copronymi impietas ac dementia 392.b
contarenus quid Ratiſponæ à ſchiſmaticis ꝑpeſſus 361 a
continentia ſacerdotum &c. perantiqua 551 b
conuētus imperij duplex, Spiræ & Noribergæ, quid profuerit 377.b.378.a
conuētus Numburgeñ Euangelicorū 568 b. legatus Pontificis ibì nihil efficit, ibid.
conuenticulorum prohibitio 684.b
Corcyra qd à Turcis aut propter eos perpeſſa 113 b
corduba ſub Mauris habet gymnaſium cum inſigni bibliotheca, & quid ibì docuerint 252.a
cornelius Papa falsò inſimulatur à cēturionibus 543.b
cornu vnicornis quam vim habeat 234 a
coronæ tres Cæſarum 184.a
corſica capit à Turcis 474.a
Criminalis quidam profeſſor inſtituti Ieſuitani, vbì ob fidem cæſus 610.a
cromuellij Angli & Perilli Athenieñ collatio 351.a
crux fugat dæmones 7.b
crux olìm quàm crebrò impreſſa credentiū frontibus 565.a.b ſinè ea non perficiuntur ſacramenta, ibid.
crux appáret diù in diſſecta fraxino 535.b. in ſubucula nobilis fœminæ 537.a. de cruce mendacia hæreticorum 537.b in Anglia quàm barbarè & impiè ſint tractatæ ſacræ imagines 536.b
crucē Chriſti à Geuſis demoliri, latronum non itē 691.a
craſſus ſpoliat templum Hieroſolymitanū, & luit pœnas 123 b
Curtracenſes in Flándria vndè laudem meriti 693 b
cuſelbaſæ qui dicti 12.a
cutheia vrbs capitur 15 b
Cyprianus à Centurionibus reijcitur 545.a.b. qd de Romana eccleſia ſcripſerit, ib.
cyprū à Venetis Selymus petit 780 b
cyprium bellum 782.

D

DAEmon à quibus non ità pridèm gentibus adoratus 308.a
Danum & Suedum Gallo cō-

tra Cæſarem confœderatos 372.b
danorũ regis filia nubit Lotharingo, ibid
danuillerum vndè occupatũ & dirutum 377.a
dauali Vaſtij Taurinum & Pinarolum obſidentis fortuna 299 b
dauentriæ quid mutationis admiſſum 697 b
dauid Georgius, & eius breuis hiſtoria 490.a
Decimi nummi exactio cur ab Albano inſtituta 777 a maximos motus in Belgio excitauit 776 a
Deſperatio num faciat monachum 737 b
decreta quæ quorum tumultuum putentur aut iactentur occaſio 679 a b
delphenſium fœminarũ aut virorum ſub fœmineo habitu facinus (ſi dijs placet) euangelicum 698.a
deruiſæ, quales apud Turcas ſint monachi 371 b
Diabolus diſputat cum Lutero, & vincit eũ 241 a. ſæpè illi noctù apparet, ibid.b
dicterium in Hungaros lepidum 370.a
didymus Alexandrinus cæcus doctiſſimus 454.b
diſciplina quæ vndè quî reſtituta 645.b. quibus flagitijs facilè medeatur 650 a. quàm ſit vtilis, & qua egeat inſtauratione 651.a
diſciplinæ Eccleſiaſticæ laxationem quis hæreticus deploret 664.a
diſputatio Badenſis 154.b.
Bernẽ ſcandaloſa 160 b quæ cum quibus vt cauenda, ibid. cum Caluiniſtis in Gallia 575 a b 576.a b. cum Geuſa aliquo apud Neomagum 705 b
diſſenſionis ſpiritu qui quàm maximè laborent 647 a
diſſidiorũ inter ſectarios cauſæ ipſiſſimæ quæ 316 b
diſſociatio quæ inter quos quale ſit malum 652 b
diuinatio rerũ futurarũ quibus quî cauenda 397 b
diuinationibus ethnicorum quî & cur olim fides habita 398 a
dium vrbem Indicam Turcas fruſtrà oppugnâſſe 307.a
Doctores Luterani qui, quos alios doctores Luteranos traducant 668.a
doctrina Luteri quæ cur laqueo & flãmis digna 670. b. dogmata valdè impia ſparguntur 160 b
dominicani quidam ob iniuriam in Dei matrem puniuntur 61 b
dominicani quanta à Buſcoducẽ Geuſis ꝑpeſſi 691 b
donatiani hęretici quàm malè cupidi mortis 158.b
dordracẽſiũ laus 684 b 694 a
dorothea Chriſtierni filia nubit Palatino 282 a
Dragutus quis quàm rei militaris peritus 615.a eius mors 618 a
Dunkercani in Flãdria quam vndè adepti laudem 693 b
Dura intra vnius anni ſpatiũ tèr obſeſſa, bis dedita, ſemèl expugnata 391.b

dura oppugnatur, capitur, & inflammatur 391.b
duram, quî à Bonna Carolus v. adiicerit 391 a.b
duram quî occupârint Brabanti, & rursùm amiſerint 378.b. 379 a
dux aliquis transfuga quî à quo dignè occiſus 311.b
dux prim' Florētię, quî quàm nequiter occiſus 296 a
ducum Ferdinandi apud Exechium vel interitus vel fuga 310.a

E

ECcius quid pro Contareno aduersùm Luteranos egerit 361 a
eccleſia ęrūnoſa, hęretico cuidā Vuigando quid 666 b
eccleſiæ (ſi dijs placet) reformatæ apud Geuſas quid ſint aut ſignent 688 a
eccleſiaſtica ſupellex quomodò Nouimagij Geuſis præcluſa 705 a
eccleſiaſtici apud Antuerpiā quî vexati ac territi 685.a
Edictum contra exteros concionatores cur non fuerit executum 684.a
edicti Antuerpię promulgati thema ſeu membra quæ 727 a.b
Edouardus Angliæ rex moritū 472 ſubſtituit ſibi Suffolciā & Mariā exhæredat 473 a
eduardi vltimi Anglorum regis natiuitas 299.a
Egmōdana abbatia vndè quî expilata aut vexata 725 a
egmondanus Comes, qui à Geuſis Gandauenſibus traductus 692.a
egmōdanus & Auraicus quid cum fœderatis tranſegerint 686 a
egmōdanus Comes quî Brugenſibus contra Geuſas adſtiterit 689 a
egmōdanus Comes in cuſtodiam ducitur 735.a. capite plectitur 753 b
egra vrbs Catholica 427.a
elephāti & Rhinocerotis deſcriptio & pugna 82 b
eleonora ſoror Caroli v. it in Gallias 195 a
elias tertius apud quos quis 341 a
elizabeth naſcitur Henrico Angliæ regi 233.a. capitur à Maria, ibid.
elizabeth fit Angliæ regina 535 a. mutat religionē, ibid. retinet Crucis effigiem in baſilica ſua 536 b
Epiſcopatûs Conſtantienſis ampliſſima diœceſis 441 b
epiſcopatus Rhenani vt appellentur 441 b
epiſcopus Roffenſis Fiſcherus ſcribit cō ra Luterū 124 b
epiſcopi Conſtantinopolitani quàm arrogantes 28.b
epiſcopi Ruthenorū ſemper abſtinent carnibus 30 b
epiſcopis Belgarum quid cur vndè iniunctum 686.b
Equos cur ſuos vniuerſos Carolus v. aliquandò occiderit 375.a
equites præcipui apud Turcas qui ſint 79 b
equitum duorum regiorum ſub diuerſis præfectis mutua per errorem, miſerabiliſque interemptio 703.b

Eraz-

Erardus Shepffius ſcribit in Zuinglianos 482.a
erardi Cardinalis & epiſcopi Leodień mors 318.a. cum cur ità traduxerit Sleidanus 318 a
eraſmus Alberus ſcribit in ſacramentarios &c. 482.b
eraſmus infamatur Zuinglianiſmi 154 a. purgat ſe, ibid.
eraſmus Roter. quid ſcripſerit de euãgelicis 181 b. &c. vbì & quandò mortuus 288 b. eius ſcripta quæ qualia, ibi. cenſuræ 289 a. cõſilia 289. b. ſcandala, ibid.
eraſmi de apoſtatis monachis iudicium 290 ad ſolitudinem Carthuſianã anhelatio quanta 291 de Lutero ſententia 290. de Luteranis dictèrium, ibid.
ericus dux Brunſuiceń quomodò Hollandicos Geuſas in officio cõtinuerit 699 a
erphordia tumultuatur contra Senatum 57.a
Eſtampiæ heroidis Galliç cõſilium quî Carolus v. euaſerit 339 a
Euangeliũ Luteri quale 119.a
euangelici q quõ ſe inuicèm traducant 633 a. de quibus inter ſe diſſideãt 129 a. 502.
euangelici volũt inire fœdus, ſed nõ ferũt alij alios 180.b
euangelicorum, qui ità ſe vocant, vita hodierna qualis 608.a
euangeliſtæ qui quàm inter ſeſe diſcordes 291.b
euerhardi Billici de Bucero & Sleidano ſententia 384.b
eucharistia conculcatur 573.a 579.a. miris afficitur iniurijs 584.a
euchariſtia toto anno ſeruatur apud Ruthenos 31.b
euchariſtia quî à Lutero contra ſacramentarios defenſa 403.b
euchariſtia quàm impiè à quibus Geuſis cõculcata 688.b
euchariſtiam quî Pius V. alioquì fractis viribus circunferat 641.b
euchariſtiã à Geuſa quodam nobili, pſittaco ad vorandum (proh ſcelus) traditam 697 b
Exaltatio S. Crucis iam olìm celebris 62.b
exechium quàm infelicitèr à Ferdinandi copijs obſeſſum 308 a 309 b 310.a
expilatores qui quas Comiti Megano pœnas dederint 725 a.b

F

FAbarum excuſſio quẽ vbì quibus principibus metũ incuſſerit 316.b
fabiolç poſt diuortiũ nuptias ab hæreticis iactitari, eius autem ea de re pœnitentiam ſileri 346.a.b
Famaguſta à Turcis obſidetur 789 b
fames & peſtis in Gallijs 741.b
familiam quî ſuam Pius V. reformet 643.a
fana apud Antuerpiã hęreticę quibus ceſſerint 726.a
fana Geuſarũ vbi in Flandria diſſipata 723.b
Ferdinandus fit Hũgariæ rex, ſed ab alijs eligitur Vaiuoda

da 149.b. exuit Vaiuodam regno Hungariæ 171.b. fit Romanorũ rex, reclamante Saxone cum ſuis 205.a à quo dein Saxonum duce aſpernatus 333.a. quî Hungariam occupare conatus 363.a. fit Romanorũ Imperator 503 b. moritur 597.a
ferdinandi cęſaris clades quæ quàm miſerabilis 311.b. ex Auſtria in Flandriã profectio 342 a. fauor erga Ieſuitas, quis aut quantus 358. b. legatio & munera ad Turcam miſſa 368.a.b
ferri mira vis 78 b
Fidẽ ſine charitate nihil prodeſſe 319 a.b
fieri ex Luterano Zuinglianũ qualis ſit profectus 648.b
Flagella quæ cur quibus aſſiduè obtingant 613 a
flandrenſibus Geuſis vbì fana extruere permiſſum 698 a
flandrorũ oppida quæ initiò Geuſis infecta 684 b
flandros omnium primos, armatos ad conciones acceſſiſſe, ibid.
fliſſingenſes quî à Geuſis inuaſi 716.a
florentia deditur 195.b. quãta fames eius obſeſſæ, ibid.
florẽtię dominiũ cuinam Cęſar vltrò tradiderit 330 b
florentini ducis miſeranda & periculoſiſſima mors 295.a
Fœdus perpetuũ ictum inter Palatinos & Vuirtebergicos principes 72.a
fœdus feriunt aliquot Catholici principes 133 a
fœdus Smalcaldicum initur 205.a. Luterus id approbat, licèt anteà alitèr docuiſſet 206.b
fœdus quod cur vbì à Belgis temerè ictum 680.a
fœderati nobiles qui cur vndè ſe Geux vel Geuſeos vocârint 681 b
fœderati quid ſingulatìm ad nouem capita Duſlenſia reſponderint 687.a
fœderatorũ aliud ad Gubernatricem ſcriptum, quid ſibi voluerit 687.b
fœminæ concionantur 118. b
Franci occupant Galliam 4.a
franciſcus Valeſius fit Galliæ rex 82.a. occupat Mediolanum, ibid. bellum facit Carolo v. 114.a b. occupat Mediolanum 127 a. capitur & ducitur in Hiſpaniam &c. 134 a. dimittitur ex Hiſpanijs, & percutit fœdus contra Carolum v. 155 a. Neapolim fruſtrà obſidet 165 a. facit pacem cum Cæſare, & recipit filios ſuos 174 a. magno zelo mouetur in hæreticos 243.a. eos punit grauiſſimè 243 a. profligat Sabaudiæ principem 283. a. literis perſtringit Cęſarem 403 a. moritur 425.a. eius encomion, ibid. eiusq; bibliotheca, ibid b. qua ſiniſtra fama adſperſus 509.a
franciſcus Delphinus extinguitur 286 a
franciſcus II. Gallorum rex quãdò natus, & quã nõ diù vixerit 394 b. eſt in magno periculo 567 b morit 568.a. de eius & ſuorũ nece quorum-

rundum conſpiratio, ibid. eius cadauer cōburunt Hugoniſtæ 579.b
franciſcus Guiſius reuocatur in Gallias 585.a. perimitur 592.b
franciſcus Sickingius fruſtrà obſidet Treuiros, & interficitur 122.b. vexat quoſdā, & eſt fidutia Luteri præcipua, ibid.
franciſcus Sphorcia moritur 279.a
franciſcus Xauier, dum cupit Sinas conuertere, moritur 606.b. corpus eius non putreſcit, ibid.
franciſci primi Gallorum regis, laus & pietas 395 a
franciſci Xauier encomium, deuotio, zelus, obitus, laus, 608 b. 609.a. 358.a
franciſcani omnes, dum Angliæ regi nolunt conſentire, male tractantur 266 b
franciſcani quid vbì à Geuſis perpeſſi 691.b 698 a. 715 b
franciſcano habitu qui quantique viri ſepeliri ſe voluerint 336.a
francofordēſis Proteſtantium conuentus quid ſibi voluerit 342 b. 407 b
francophordia ad Oderam fit vniuerſitas 50.a
francophordiæ ad Mœnum tumultuantur 141.b
francotarum (qui vocantur) apud Brugas laus & conſtantia 684.b
Friſiā Geuſei oppugnāt 752.b
fridericus Aragonius regno Neapolitano exuitur 39 b
fridericus Staphylus moritur 593.a. fit Catholicus 593.b. prodit fraudes hæreticorum, ibid.
Froſchouerus quid qua de re à Lutero precij aut gratiæ conſecutus 380.b 381.a
Fructus noui Euangelij 150.b. 151.a. 649 b. 650.a
Furnenſe oppidum quî Geuſis reſtiterit 698.a
furor Luteri quis à quo deprahenſus 651 b. 652.a

G

GAbleri medici inſignis è ſecta ad eccleſiam conuerſio 733.b
gainas dux Arrianus olìm ab Archadio petijt templum fruſtrà 152.a
Galliarum regis periculum ab Hugonotis 743.a edicta cōtra Hæreticos 759.b
Gallicū bellū ciuile ſecūdum 738.b. tertiū 758.a. quàm id perniciosum fuerit 768. a
galli è Neapolitano regno pelluntur 41.b
galli oppugnant Turcas infelicitèr 39.a
gallorum diuerſiſſ. locis Cæſarem inuadentium ſucceſſus 377.a
gallorum legati qui vbì intercepti & cæſi 372.a
Gandauum quàm amplum & populoſum 2.a
gādaui quō in ſtatuas & imagines ſæuitū 691.b. 692.a
gandauenſis in Flandria tumultus quandò quî ſublatus 338.a
garſiæ Neapolitani magna de intercepta claſſe Turcica laus & honor 387.b

gazelles Syriç prçfectus rebellat, ſed cęditur cũ ſuis 104.b
Geldri cur quandò à ſuo duce defecerint 114.b
geldrenſis principatus quanti Carolo v. æſtimatus 389.b
geldrenſis ducatûs vſurpatio quî Guilielmo Cliuẽſi ceſſerit 314.b
Generalibus Ordinum quid Pius v. potiſſimùm iniunxerit 645.b
genua deſcribitur 53 b. diripitur 120.a
genuenſes pellunt nobilitatẽ 53.b. ſubiguntur à Gallis, ibid. olìm q̃ potentes, ibid.
geneuenſes vt tractârint cadauer catho defuncti 495.a
Georgius Paccius effingit fœdus quorũdam principum 163.b offert Lãtgrauio 164.a. accuſatur & cõuincitur falſi &c. 164.b. Antuerpiæ plectitur, ibidèm.
georgius Lundẽſis epiſcopus laudatur 96.a
georgius Saxoniæ princeps non patitur Luteri doctrinam 150.a. reſpondet egregiè Lutero, ibid. perſequitur Luteranos 228.a. eos Luterus animat 228.b. is princeps laceratur à Lutero ibid. multa patitur à Lutero 229.b. iubet exulare non contentos vna ſpecie, ibid. a. habet cõtrouerſiam cum Saxoniæ electore, eaque componitur 230.a
georgius Sichelus horrendo ſupplicio afficitur 75.a
georgij Dauidis inſana apud Friſios hæreſis 393.b
georgij Saxoniæ Ducis optimi & Catholici laus 321.a mors 333 b. hęredes qui aut quales 321.a. 333.b
Germania quandò ad fidem conuerſa 2.b. vtì à Tacito deſcripta 58.b. item à Seneca 59.a
germaniæ calamitas 369.b 370.a
germaniam inteſtinis diſſidijs eneruari 333.a
germanica bibliorum verſio, à Lutero facta, qualis habenda 655.a
germanici apud Romã collegij inſtitutor & rector primus quis 356.b
germanus procerus à pumilione Turcico miſerabilitèr occiſus 366.a
germani vt ſoleant denunciare bellum 417.a
germanorum copias contra ſe collectas quî Turcæ riſerint 380.a
Geuſa aliquis ſeſe ex feneſtra præcipitans, quomodò ſeruatus ac piè mortuꝰ 730.a b
geuſæ Brugarũ portis excluſi, quid deſignârint 689.a
geuſæ quomodò apud Tornacum à Raſſegemio & Norcarmio intercepti 703.a.b
geuſarum ſeu Geuxarum appellatio vndè 681.b
geuſarum nocturna in agris conuenticula 684.a
geuſarũ Antuerpieñ concionatores initiò quales 684.b
geuſarũ in eccleſiaſticos verba ſeditioſa quæ 685.a
geuſarum in Duſle colloquio quid concluſum 685.b

geuſa-

geuſarum aliquot pauciſſimi quanta ſcelera in magnis etiàm vrbibus perpetrare auſi 692.b
geuſarũ in feſto natalis Dñi facinora & pœnæ 702.a.b
geuſarũ ſupplicatio quæ quibus oblata, & quid continuerit 709 b
geuſei Friſiam vexant 748 b
geuſeorum magna ſtrages in Friſia 757.a
geuſis qui tandèm permiſſæ apud Antuerpiam concio nes 696 a
geuſicorũ in Belgio tumultuum occaſio 678 b 679 a
Giapam Inſula apud antipo des 470.a
giapa ſeu Iapania inſula vndè nõ ità pridèm reperta 610 b
giapanorum induſtria & erga fidẽ Chriſti affectio quanta 611 a
Globorum millia tredecim, vnã in arcẽ coniecta 617 b
Gnathones inter Luteranos doctores qui quales 668.a
Goſlarienſi cauſa quàm vbì quãdò tumultuatũ 331.a b
gothæ obſeſſę deditio 732.a.b
goudenſium laus 694.a
Græci rebelles Eccleſiæ Romanæ 28 a
granata à Mauris occupatur 252.a. recuperatur à Ferdinando rege, ibid.
gregorius Magnus quàm à quo hæretico paſſus calumniam 628.a
grittus charus Solimanno, in Hungariam venit Turcæ legatus 287.b defendit Budam contra Ferdinandum 248.a. trucidatur 249.a. præda ingens cæſo aufertur, ibid b
groningẽſes à Geuſeis obſeſſi 755 b
gropperi de Sleidano ſentẽtia 384 a.b
gropperũ in ſuſpicionem hæreſeos à Sleidano mendacitèr vocatum 384.a
grumbachij apud Gotham captio & ſupplicium 732.a.b
Gubernatrix quî præmonuerit ciuitates 686.b
gubernatricis ad petitionem nobilium reſponſio 681.b
gubernatricis edicta quæ à quibus contempta 685.a
gubernatricis è Belgio diſceſſus 736.b
guleta oppugnatur 275 a. expugnat, ibi. inſtaurat 276 b
guilhelmus Dux Cliuienſis qua fortuna principatum Geldriæ adeptus 332.a
guilelm⁹ Clebitius ſcribit de ruina papat⁹ Saxonici 569.a
gulielmus Radenſis taxatur 461.b
guintiũ Turca fruſtrà oppugnat 219.b. 220.a. eius copiæ, ibid. ſcribit Carolo v. 220 b vaſtat Germaniã 221. a. fugit turpitèr bis 222.a

H

HAbitûs abiecti cauſa quantoperè Luterus execrandus 336.a
Hæreſes vndè oriantur 139.b
hæreſum comprimendarum certiſſima via quæ 338 a
hæretici noſtri ſe hortãtur ad mutuam pacem, vt poſſint oppugnare coniunctis viribus

ribus Pontificem 139.b
hæretici mira fraude perſuadent Principibus, vt Concilium petant 197.b. poſteà reſpuunt, ibid.
hæretici non audent ſub capitis periculo cum catholicis diſceptare 210.a
hæretici vt calumnientur catholicos 244 b viuunt bacchanaliter etiã in Paraſceue 245.a
hæretici ſua quî ſcelera excuſent aut pallient 343.
hæretici quidã olìm Cain & Iudam &c. coluerũt 499.a
hæretici noſtri ſcripta patrũ deprauant 542 a. mira eorũ fraus & verſutia in citãdis patribus 543 a.b. etiàm antiquiſſimos Pontifices lacerant 544.b. 547 b
hæretici Centuriones q̃ blaſphemi in ſanctos quoſdam 554.a.b.& 555 b. 556.a.558.b. 559.a. oppugnant Sanctorũ inuocationẽ 559 a quos authores in hoc ſequant 559 b
hæretici cur ſolas ſcripturas valere velint 601.a.b
hęretici q quõ ſe mutuò ſuis depingant coloribus 649.b
hæretici qui à quibus hæreticis ſcilicèt repreſſi 658.a
hæreticorum verſutia 300.a. calũnia & temeritas 319.a. 320. dominatio quî ſit reſtricta 336.b. iactatio de ſcriptura qualis 347.b.348.a. in Ieſuitas petulantia & cõuicia 357.b. occæcatio & ſuperbia quanta 635.a. pręſtigiæ 767.a
hagenoenſis Imperij conuentus quid profecerit 342.b
hannoniæ laus 684.b
harduellis qs fuerit, & vt vixerit ac mortu⁹ ſit 10.a.11.b
harlemij cõmendatio 694 a
haſſeila ſeu haſſelietum quî rebellârit, ac ſe dediderit 714.b. 715.a
Hēclę mõtis deſcriptio 294.a
heidelbergenſes damnãt ſcripta Luteri & Brentij 567.b. ſcribũt in Brentiũ&c.600.b
heldus quid cum Saxone egerit 310 a
heldi ad Proteſtantes reſponſum, & in dicendo dexteritas 303.a.b
heldo qd & quomodo à proteſtãtibus reſponſum 304.a
helena laceratur à Centurionib⁹ Magdeburgicis 464.b
helfenſteinij Comitis mira ad eccleſiam Catholicã ex ſecta reditio 733 a
helmunda & Endouia per Roſſemium captæ ac direptæ 389.a
heluetij cædũt Gallos 69.a.b
heluetij auro corrupti nõ expugnant Diuionem 72.b
heluetij catholici cędũt Zuinglianos 212.b. 213.a. eorum pietas 214 a
helueticæ ſynodi decretum 298.b
heluetios Buceri technis decipi nequiuiſſe 288.a
Henricus Galliæ rex celebrat nuptias 233.b. punit hæreticos 447.a.b. ſcripto edito Catholicũ ſe declarat, ibid. itemque hoſtem hæreticorum, ibid. Parmæ imponit præſidium 454.b. facit bellum

lum Carolo v. 455.a. capit naues Belgicas 455 b. proponit edictum contra hæreticos 456.a. oppugnat cū Mauritio Carolū v 457.b. clusſymbolū 459.b.ad.mit Imperio tres Epiſcopatus, & Metenſibus durum iugum imponit 460.a. redit in Galliā 465. b. vaſtat ditione Lucenburgeń 467.a. comburit hæreticos 474.a occupat aliquot Belgij oppida 477.b. mittit exercitū in Italiā, & expugnat Valentiam 496.b. reuocat illos ex Italia 498. a. facit pacem cum Philippo rege 535 a. lœtaliter vulneratur, & decedit 538.a

henricus octauus Angliæ rex ducit Catharinā Hiſpanam vxorē 60.b. optime inſtituitur 61.a.ſcribit in Luterū 115.a. repudiat Catharinam 227.b. à Pontifice damnatur id factū 228.a. vocat ſe ſupremū Eccleſię Anglicanæ caput 245. b. quî quam vxorē ſuā tractârit, & quā ſextò duxerit 379.a. moritur 424.b. 425.a

henricus Henriquez q.d quātúmve pro fide apud Barbaros aut tulerit aut præſtiterit 610.a

henricus Zutphanius apoſtata, profugit Bremā, & Meldorpij exuritur 133. b. concitat diſcordiam multis locis 134.a

henrici Brunſuicenſis captiuitatem quî captor ipſe luerit 332.a

henrici octaui Anglorum regis vxores quæ quî ab ipſo tractatæ 292.a. in S. Thomæ Cantuarienſis oſſa tyrannis 317.b ſcriptum contra concilium 336.b. edicta contra Luterū qualia 317.a. vxor quinta 352.b

herba ad imaginem Chriſti miraculis claret 564.a. vt ea miracula laterent Centuriones, ibidèm.

herlenſe apud Vatuccam cœmeterium, vndè quî fruſt.à oppugnatum 388.b

hermannus epiſcopus Colonienſis loco mouet 424.a

hermannus Heſſius archiepiſcopus Colonienſis moritur 56. laudatur, ibidèm.

hermannus quidam ſeditioſus Geuſa quî Brugis auditus & exactus 696. b. quî Haſſellenſes ſeduxerit, quāque illis fuerit acceptus, & ſe indè ſubduxerit 714. b. cur tandem etiàm ſuis exoſus 719.b

heſdinū à Gallis captū 297.b

Hilarij oſſa comburuntur ab hæreticis 584.b

hilarion ſuperſtitioſus eſt cēturionibus 554.a

hinsbergum Iuliacenſe oppidum quî à Brabantis contra Iuliacenſes tutatu 379.a commeatu ſuffultum 388.a defenſum 388.b

hinsbergi obſeſſio quî ꝑ Brabantos ſoluta, ibidem.

hippolytus Medices adſpirât ad Hetruriæ principatum 283.b. ſtruit inſidias Alexandro, ibidèm. redit cum

eo in pacem 284.a. miſerè perit, ibidem.
hiſpanus quidam Caluinianus cur vndè Antuerpiam vocatus 701.a
hiſpani quàm charum habuerint Carolum v. 173 b
hiſpani obtinent arcem Turcicam 590 a
hiſpani duo Geuſici qd Antuerpiæ adorti 701.a
hiſtoria Eccleſiaſtica Illyrici & ſociorum, quot ſcateat fraudibus & mēdaciis 541. a.b &c. confutata ab Alano Copo, ibi.b. eius au hores ſeipſos confutant & pudefaciunt 544. b. lacerant Pontifices 545.b. 547.b
hiſtorici Magdeburgenſes ſępè pugnantia ſcribunt 564. b. quo reuocēt crucis vſum 565.a. proſcindunt patrum ſcripta 566.a. plura de iſtis hiſtoricis vide in paginis quæ has antecedunt.
Hollādiæ vrbes quę aut quot aduersùm Geuſas laudem meritæ 694 a
hornenſis Comes in cuſtodiam ducitur 735. a. capite plectitur 75?.b
horrenda Dei in ſchiſmaticos iudicia 321.b
horucius pirata occupat Algerium 250.b. cæditur ab Hiſpanis, ibid.
Hugoniſtæ ſæuiūt in Galliis 571.&c. vt Lutetiā ingreſſi ſint 573.b
hugonotæà regijs profligantur 757 b ad Pictauium cęduntur 773.a prælium ineūnt cum regijs atr oiſſimum 775. a. fugam capeſſunt, ingenti ſtrage ſuorum facta 775.a. contemnuntur à Turcarum Principe 751.a
hugonotarum facta horrenda 739.a
hungariæ deſcriptio, opes, amœnitas, fertilitas 370.b. nobiliſſima oppida quot & quæ 3?7.b
hungariam qui Turca depopulatus vaſtârit 387 a
hungarus quidam Mahometanus Budę pręficitur 369.a
hungari duce Georgio Sichelo ſæuiunt in nobilitatē & pontifices 75.a. at cæduntur, ibid.b
hūgari quomodò ſensim degenerârint 369.b
hungari puero in cunis vagienti iuramentū pſtāt 353 b
hungarorum inſolentia aut temeritas 370.a
hungaris quibus cur meritò inſultandum 367.b

I

IAcobu Complutenſis claret miraculis 567.b
iacobus Smidelinus quàm impudens 191.b. Thraſonico habitu cōcionatur 19?.a
iacobi Nothi in Scotia cædes 778 a
iacuppus rex Perſarū perit 12.b
iana Semeria, quota Henrici octaui vxor 292.a. filium enixa, ex partu interit 299.
ianizari qui ſint, & eorum arma 80 a.b
ianizarorum, & eorum qui Spaches dicuntur, pertinacia 313.a
Iconoclaſmi apud Antuerpienſes

enſes ſcintilla ſeu incentor quis 690.a
iconoclaſtæ quo aut cuius edicto compreſſi 694.b
iconoclaſtarum & Turcarum quantilla differentia 307.b 308.a.367 a
Ieſuitarum approbatio, obedientia illorum pia quò & quàm felicitèr cedat 336.a
ieſuitarum quàm ſint multiplicata collegia 358.b. anteſignani ſeu duces q qua-les 359.a
ieſuitis cur adeò infenſi hæretici 357.b
Ignatius Loyola cuius religionis aut ordinis author 353.b
ignatij Loyolæ militatio, vulneratio, in ſeſe deſcenſio, ſanatio, conuerſio, pœnitentia, ſeceſſio ſolitaria, peregrinatio, ſtudium, prædicatio, incarceratio, liberatio, mendicatio, promotio 353 b. 354.a. profeſſio, diſpenſatio, facultas, inſtitutio 355 a b
ignis quàm mira apud Heclã natura 294.a
igniuomos montes eſſe velut infumibula inferni 294.a
illuſtratio quæ quale ſit Dei ſcilicèt beneficium 654 b
illyricus Melãchthonis diſcipulus ſcribit in illũ 443.b. vult Synodũ Saxonicam, ibid. quiritatur Auguſtanam Confeſſionem deprauatam, ibid. ſcribit hiſtoriam eccleſiaſticam 540.b. perſtringit Zuinglianos, ibidèm,
illyricus cum ſuis proſcribitur à Luteranis 589.a
illyricus & Cyriacus qs quomodò Antuerpiã vocati, & quid ibì fecerint 699.b
illyrici & Spangenbergij redeuntium ex Belgio, dicterium in Antuerpiã 700.a
illyricani & Melanchthonici quî ſe mutuò traducant 661.b. 662.a
Imago Chriſti crucifixi ſudat diu 454 a
imago Chriſti apud Paneadem 564.a. de ea mendacium Centurionum, ibid.
imagines ſacræ impijſſimè tractantur in Anglia 536.a
impietas hodierna quanta 613 b
impudentia & arrogantia qui quanta laborent 637.a
Indorum pueri quo zelo perſequantur idola 608.a
indorum pueri qui & quot quanta pro Chriſto paſſi 610.b
induciæ Turcarum quales 309.a
indulgentiæ præbent Lutero inſaniendi anſam 93.a
indulgentiæ Luteranæ quæ 664.b
infans regius è Buda ad Turcam deportatus 366.b
inferni ſeu Purgatorij indicia in terris qualia 294 a
innocentes hæreticis q 343 a
innocentius IIII. mittit Legatos ad Tartarorũ regem 25.b
inquiſitiõis Hiſpanicę introducẽdæ rumor falſus quos tumultus excitârit 680.a

inſu-

inſulæ Fortunatæ 8.a. 6.a.b
inſulenſium zelus 709.b
interimiſtæ quî per Vuigandum hęreticum tectim appellati 660.a
inuocatio Sanctorum à quibus olim impugnata 559.b. 560.a. quî per quos traducatur 656.a
Ioachimus Vadianus quot contra Euchariſtiam libros ſcripſerit 288.a
ioachimus Vueſtphal⁹ Zuinglianos proſcindit 469. b. ſcribit in illos 478.b. item in Caluinum 479.a.499.b. 504 a. b. & in Iohannem Laskum 500.b
iohanna inſula 6.b
iohannes à Lasko cum ſuis non poteſt habere hoſpitium apud Luteranas ciuitates 475.b. Embdę recipitur 476.a. migrat Francophordiā 479.b. ſcribit contra Luteranos 481. a. obit 540.a. etiàm mortuus oppugnat Vueſtphalū 567.a
iohānes Apoſtolus quàm vitârit Cerinthum 496.
iohānes Campanus impiè de S. Trinitatę ſcribit 223.b
iohānes Dalburgius moritur 43.a. idem laudatur, ibid.
iohannes Eckius taxat Luterum 100.a diſputat cum Carlſtadio & Lutero 100.b
iohānes Fiſcherus. quęre, epiſcopus Roffenſis.
iohannes Gropperus aſſciſcitur in numerum Cardinalium 424.a. eius continentiæ zelus, ibid.b. obit 535.b
iohannes Marbachius Vbiquetarius 603 b. quantum tribuat Lutero 604 a
iohannes epiſcopus Treuericus è Badenſibus moritur 41.b. eſt in epiſcopatu 57. annis, ibid.
iohannes Pomeranus grauiter confutatur à Michaele Veho 224 b
iohānes Roffenſis Epiſcopus laudatur 260. a. plectitur capite ob pietatem, ibid.b. caput ſtipiti inditum nihil contabeſcit multis diebus 262.a
iohannes Saxoniæ Dux obit 226.a. cum Luterus Chriſto comparat, ibid. a. eius filius Dux Saxoniæ capitur 428.b. vt ipſe & Lantgrauius Carolū v. vocârint, ibid. donatur vita à Cęſare 430. a. non vult ſe ſubmittere decretis Concilij Tridentini 439.b. moritur cum vxore ſua 477.a
iohānes Stoltzius ſcribit Luteri defenſionem 476 a
iohannes Stoneus Auguſtinianus poſt triduanum ieiuniū, diuinitùs admonetur ad conſtantiam, & fortitèr moritur pro iuſtitia 266.a
iohannes Trauerſius damnatur capite, ſed tres digiti, quibus ſcripſerat pro primatu Romani Pontificis, comburi nō poſſunt 266.b
iohānis Vaiuodæ Hungarorum regis mors 353.a
iohannitarum apud Neomagos templum quaſi concione infamatum 705.a
iouinianus hæreticus qd docuerit

fuerit 145.a. paucos ſeducit, & citò opprimitur, ibid.b
iouiniani Imperatoris edictum quod quàm laudandum 301.b. 302.a
Ipetenſes quæ templa & cœnobia quomodò vaſtârint 688.a.b
Irenæus Martyr quid ſcripſerit de eccleſia 596.b
irenęi oſſa concrementātur 585.a
Iſabela Caroli v. ſoror obit 115 a
iſabellæ imperatricis mors 332.a
iſenacenſis Proteſtantiū conuentus quid ſtatuerit 331.a
iſl.bium cuius & natiuitate & morte longè lateque iactatum 411.a
iſmael Sophus fit rex Perſarū 10. a. 13. a. mittit legatos Venetias 15. a. deſcribitur 77.b. &c.
Iudęus ab ancilla emit ſacrā hoſtiam 487 a.b. eam cum ſocijs confodit, & exit ſanguis, ibid. & 488.b. capitur & exuritur cum ancilla, ibid. quidam qui à Pio v. conuerſus 641.a
iudæi malè tractantur Vlyſbonæ 51.a. Chriſtianorum infantes perimunt 64. a. qui cuius Pontificis exemplari vita conuertantur 642.b
iuliaceñ ducatus quomodò à Brabantis inuaſus 378.b
iuliaceñ Dux Gandauū quomodò ad Cæſarem cur & quî profectus 350.b
iulianus apoſtata quid dixerit cuidā Chriſtiano 282.a.
crucis ſigno fugat dæmones 414 b
iulius II. occupat Bononiam 63 a. moritur 72.a
iulius III. moritur 479.b
iulius Pflug eligitur Nūburgenſis Epiſcopus, eijcitur, & rurſùm inſtituitur 375.b 376.a
iunonis Sacrum, quale cuius inſulæ nomen 624.a
iunusbeius Turcę legatus, vndè quàm miſere tractatus 312.b

L

Labyrinth⁹ Aegypti 88.b
landreſium à Cæſare obſeſſum, à Gallis commeatu munitum 394.a
landreſium à Gallis occupatum & munitum 383.a
lantgrauius Haſſiæ aliquot Epiſcopis imminet 164.a. Marpurgi fruſtrà nititur conciliare euāgelicos 170. a. ferit fœdus cum Zuinglianis 203. a. reſtituit Vuirtenbergicum 246. b. quantillum Legato Papæ detulerit 304. a. ſe dedit Cæſari 431 a. ſupplex petit veniam 431 b. eius deditionis conditiones 432.a. interceditur pro eius liberatione 436.a. meditatur fugam 462. b. dimittitur è cuſtodia 468 a
Laurentius Campegius Legatus venit Norinbergam, &c. 132.a. reformat clerum 133.a.b
laurentij Medicis horrendū in Alexandrū Medicē ſcelus 295. fuga 297.a. mors 297.b

lazari Schuendij laus 625.b
Legatio ad Valenceñ 720. a
legatus pontificius quî à Proteſtantibus exceptus 304.a
legatus Ferdinandi ad Turcam, quî Byzantij exceptus 364.b
legatus aliquis Amſterodami quomodò exceptus 720.b
legati à Buſcoduceñ detenti, liberantur 723.b
legati principum Germaniæ ad Gubernatricem, quid petiĕrint & impetrârint 726 a.b
legati Proteſtantium ad Henricum Angliæ regem, quid reſponſi retulerint 348.b
legati ad Turcam quibus epulis excepti 368.a
legati q vbi à Geuſis læſi 715.b
leo x. moritur veneno 114 b
leodienſis epiſcopi in Polum humanitas 299 a
leuuardia quî in gratiam recepta 709.a
lex Salica à quo lata 4.a
Libellus Gallicus ſeditiosè ſparſus quid continuerit 683.a.b.
libellus fœderatorum ſupplex ad Gubernatricem 711.b. Gubernatricis ad eum reſponſio 712 b
libellus Gallicus ſeditioſus Bruxellis ſparſus, quid cõpræhenderit 683.a b
libertas peſſima quæ 290 a
liber de Actis Synodi Conſtantienſis ab iſlebio editur 170.b
libido Venerea quos quantis periculis inuoluat 296 a
libri qui cur æquiſſimè aut verentur, aut igni adiudicentur 351 a.b
libri qui cur quibus non paſſim legendi 351.b 352.a
libri hæreticorum Meti comburuntur 470.b
liguria qualem non ità dudùm hiatum terræ perpeſſa 613.a
lingua Sclauonica latiſſima 23.b
lipſia quid oppidi ſit 334.b. & Lutheriſmo quali infecta, ibid.
litaniæ cur olìm inſtitutæ 56.a
lituania deſcribitur 34. a. b. &c. in ea qui hodiè ſint hæretici 34. b. quot Eccleſiæ Romanæ obediant Epiſcopatus 35 a. crudele genus ſupplicij, ibid.
liuonia quandò primùm crediderit 38 a b
liuonia varia habet idiomata 38.b
liuonienſes pugnant cũ Moſcouitis 532.b
Lochiæ quorum principum conuentu illuſtratæ 339.b
locuſtarum prodigioſa copia & magnitudo 362. a. copiæ quæ quid portendere viſæ 385.b. ingentium ingens plaga 379.b
locuſtis porcos ſaginatos 362.b
londronius clarus dux quî tandem à Turcis occiſus 310 b. 311.a
longolius quis vndè cur laudatus, & quos ille laudârit 638.a
louanienſium laus 684. b. 693.b

Lubecenſibus cur quid priuilegij ab ordine Teutonico conceſſum 38 b
lucas Sternbergerus horrendas vomit blaſphemias 5 9.b. 570. a. quos habuerit præceptores 570 a
lucemburgũ aut Luxemburgum à Gallis occupatum 394.a
luxemburgũ Cæſar Gallo extorquet 400.b
ludimagiſtri vndè quomodò examinandi 728 a
ludouicus Galliæ rex Mariam Henrici Angli regis ſororem ſibi iũgit 80.b. moritur 81.a
ludouicus Sphorcia miſerè moritur,ibid.
ludouicus Hungariæ rex perit 149.b
ludouici Comitis Palatini obitus & ſucceſſor 396.b
ludouici Naſſouij in Friſia exercitus quantus 755 a
lugdunenſes ſe dedunt regi 592 b
luſitani quæ nauigando adierint loca 8.a.b
luſitani tres comedũtur à barbaris 18 a
luſitanorum apud Indos & cõtra Turcas victoria 292. b. 308 a
luſitanorum rex, Caroli v. gener,interit 477 a
Luterus vbì natus. & quandò 90 b. fit monachus 91. a. habet commercium cum dæmone 91. a. fit Doctor Theologiæ 91.b. oppugnat Indulgentiarum prædicatores 93. a. propoſitiones 95. edit contra indulgentias 93.a
luterus ſummiſſus erga Pontificem 93.b. hæreticorum omnium impotẽtiſſimus, ibidèm. vulgo ſe venditat 94,a. Clerum traducit ad vulgus,ibidem.
luterus venit ad Caietanũ legatum 97.a. non vult ire Romam, ibid. proteſtatur ſe in omnibus ſequi Romanam Eccleſiam 97. b. tergiuerſatur coram Caietano 98.a.fraudulentèr,ibid. b. ſubmittit ſe Vniuerſitatibus 98 b
luterus fraudulentèr laudat Theologos Pariſienſes,rurſusque vituperat 98.b.ſcribit contra Decretales &c. cùm paulò antè ſe in omnibus Eccleſiam Rom. ſequi dixiſſet, ibid. à Legato ſimulatè prouocat ad Pontificem 99. a. Caietano blanditur, itemque detrahit, ibidèm.
luterus barbara vſus voce 100. b.dicit oppugnari non poſſe Roma. Eccleſiam, ibid. diſputat cum Eckio, ibid. damnat Boëmos, & credit Purgatorium, ibid.
luterus quantũ tribuerit Roma. Eccleſię,eamque agnoſcit & dolet ſe irreuerenter tractâſſe 102.b. rurſus contraria ſcribit & dicit 102.b. 105.a. docet omnibus modis reſiſtendum Pontifici, ibid ſcribit pugnantia 105. b. ius Pontificium exurit, ibid. hortatur principes,vt in ſan-

in ſanguine Pontificis & Cardinalium manus ſuas lauent 105.b.106 a

luterus ſcribit in Colonieſes & Louanienſes theolgos 106.a. excommunicatur à Pōtifice,ibi. ſcribit in Pontificem acerbiſſimè, ibid. ſcribit libros pietatē quandam præ ſe ferentes 106.b. accuſatur grauiſſimè in Comitijs Vuormatiæ 107.a. defenditur à Friderico Saxone, ibid. b. diù conſultatur, quibus cautionibus Vuormatiam adducendus ſit, ibidèm. venit cū ſocijs Vuormatiam 108.a

luterus concionatur contra Cæſaris edictū 108.a proteſtatur coram Cæſare & principibus longè alitèr q̄ fecerat coram Legato Pontificis 109 a.b. arguitur immodeſtiæ à principibus 109 b. mirabili verſutia fingitur captus 111.b. eius Patmos, ibid. dehortatur à ſtudio Philoſophiæ &c. 111.b. Thomā Aquinatem dicit multa ſcripſiſſe hęretica,ibidèm.

luterus hortatur ſuos, vt in abroganda Miſſa contra conſcientiam perſeuerent 112 a. damnatur à Pariſienſibus 122.b. ſcribit cōtra Pariſieſes atrociſſimè,ibid. redit è Patmo Vuittenbergam 115.b. cōmendat Philoſophiā, corripitque Melanchthonē 116.a. damnat Auguſtiniāos ſuos ob Miſſæ abrogationem, quos antè laudauerat, ibid. ſcribit maledicentiſſime in Angliæ regem 116 b. eius verba arrogantiſſima, ibi. &c. iactat ſe de Miſſa triumphâſſe, ibid. contumelioſus eſt in Cęſarem & Principes 117.a

luterus ſe vocat euāgeliſtam 117.b. nullum vult pati iudicem, ibid. vertit nouum Teſtamentum mala fide Germanicè 118.b. reijcit aliquot ſacræ ſcripturæ libros 120 b. multis locis mutat ſuam noui Teſtamenti verſionem,ibid. ait omnibus Venerem neceſſariam 121.a. ſcripſit acerbiſſimè in Principes, & contumelioſiſſimè 121 b. 122.a. hortatur vulgus nè obediant Principibus,ibid.

luterus bona Cleri adiudicat fiſco 123.b. oſtendit ſe obſeſſum à legione dæmonū 125 b. ſcribit in Zuinglium 129.a. ridet miracula circa obſeſſos 131.a. ſcribit in Carolſtadium 135.b. ait ſe Sacramentarios planè execrari 139.a

luterus videns ruſticos ſuccūbere, ſcribit in illos 141.a. 148.a celebrat nuptias 144. a. ſcribit ſceleratiſſime in Canonem Miſſæ 147 b. blāditur Georgio Saxoniæ principi 150 a. quid ſcripſerit de deſerendo infœcundo matrimonio 151.a. hortatur Archiepiſcopum Moguntinenſ. vt vxorem ducat, ibid. blanditur Angliæ

gliæ regi 151. a. ſcribit in Zuinglium & Oecolampadium 152. a

Luterus ſcribit in Zuinglium &c. 159. a. Germanos vocat porcos, ibid. vult Zuinglianos puniendos, eosque vocat porcos & aſinos, & blaſphemos, ibid. ſcribit in Anabaptiſtas 161. b. obiurgat magiſtratus ob punitos Anabaptiſtas, ibid. Papatui quantũ tribuat, ibid. ſcribit prolixè in Sacramẽtarios, ſed pugnantia 166. b. exagitat Georgium principem 168. a. ſcribit contumelioſè in Pontifices & principes 171. a. 207. b. de bello Turcico ſcribit pugnantia, ibid.

Luterus ſuo enſe iugulat 200. b. loquitur arrogantiſſimè 201. b. &c. 209. a. impudentiſſimè mẽtitur de Catholicis 210. b. vult ſe exercitare maledicendo, ibidem. mentitur de S. Hieronymo 223. b. probat in Arrianis, quòd noluerunt Homouſion recipere, ibidem. contra pactum ſcribit in Zuinglianos 225. b. ſcripſit contraria de inuocatione Sanctorum 226. b. 227. a. iactat ſe impudentèr 229. a. 229. b. à diabolo didiſcit blaſphemare Miſſam 241. a. eius immanes blaſphemiæ 241. b

Luterus imprecat Miſſæ 242. a. de ea ſcribit pugnantia 242. a. b. dicit ſubditos Magdeburgenſes iurè poſſe occidere Archiepiſcopũ ſuum 269. b. quam aliquãdo ſynodũ indixerit 287. b. vbi quàm bellè ſuo ſe iugulet gladio 291. b

Luterus ęgrotat, ad cõuentum venturus & Heluetijs reſponſurus 298. b quomodò vnum & idem modò aſſerat, modò oppugnet 326. b. quales Concilio articulos offerri voluerit 328. a. qualem de precibus cõtra Turcas libellũ ediderit 378. a. quibus technis à Sleidano fruſtatìm citatus 378. b. & quouſquè Zuinglianis placeat 380. b. quî ſuis coloribus à Zuinglianis depictus 403. b. quî capto Brunſuicenſi inſultârit 407. a. iam moriturus, quò adhuc ſanus Vuitrenberga vocatus 411. a

Luterus vult orari pro Domino Deo 411. a. eius ſuprema precatio, & mors 411. b. cadauer pompoſè ducitur Vuittenbergam 412. a. mirè angitur, dum vult expellere dæmonem 412. b. fruſtià conatur excitare Neſenum 415. a. eius impia vox in crucem Chriſti 465 a. eſt ſibi in multis cõtrarius 602. a. à Munſtero carptus, quid illi reſponderit 672 b

Luteri apud Smalcaldiam cõcio q̃d fundamẽti habuerit 300. a. de ſuorum nequitia teſtimonium 303. a. arrogantia & audacia quanta 376. a. de Zuinglianis iudicium

d cium

cium & prophetia 395. b. theſes contra Louanienſes quales 403. a. hæreticum contra Pontificē ſcriptum, quale 403. b. ſcripta vndè quî corrupta 671. a. inconſtantia qualem hodiè principem ad Eccleſiam per occaſionem reduxit 733 b
lutero quid non ſolùm Germania, ſed tota Christianitas acceptum referre habeat 382 a. falſam Sleidani laudem nihil profuturam 406. a. quis prophetiæ ſpiritum tribuerit 407. b. qui quomodò adulentur 652. a
luterum (ſi dijs placet) apoſtolo Paulo à Luteranis collatum 341. a
luteranus ſacerdos iugulat vxorem ſuam &c. 589. b
luterana hæreſis ex Helfenſteinio Comitatu maturè, piè & vltrò exturbata 733. a
luterani Zuinglianos puniũt 159. a. pudefiunt 201. a. nolunt Zuinglianos in fœdus Smalcaldicum admittere 211. b inſultant Zuinglianis 215. b. vanè prophetizant 235. a. oppugnāt Concilium 321. a. quomodò à Zuinglianis depicti 341. a. inſtaurant bellum in Zuinglianos 469. b
luteranos acerbè perſtringunt 501. b. valdè oppugnant Zuinglianos 481. b. 500. a. 504. a. damnant multas ſectas, etiàm Melanchthonem cum ſuis 539. a. carpuntur à Sturmio 569. a. ſcribunt in Zuinglianos, ibid. b. 600. b. vocant Palatinos falſarios 602. a. contendũt de veris Tomis Luteri, ibi. b. irridentur à Palatinis Caluiniſtis 602. b
luteranos qui quomodò perſequantur 658 b. quî quas in anguſtias redacti, ibi. & Zuingliani qualibus & q. bus de rebus inuicèm contendant 661. a. qui à quibus Luteranis mutuò proſcindantur 662. b. qui quomodò bonorum Eccleſiaſticorum rapinam deplorent 665 a. qui quos velut parturientium ſuſtineant labores 668. a
luteranorum nomē, cur Turcarũ tyranno inuiſum 291. b. calumnia 319. a. de Tigurinis ſententia 404. a. librorum copia ſcilicet quāta 657. b
luteranos editis Zuinglij operib' iratos & irritatos 381.
luteranos pōtifices etiàm fulminibus (ſi dijs placet) vrì 663. b
lutericæ & Oſiandrinæ iuſtificationis fundamēta quā diuerſa 300. a
luterici miniſtri q vndè Antuerpiā vocati 699. a 700. b.
luteriſmus quis, qualis aut quotuplex 334. b
luteriſmus quādò palàm Palatinatui illatus, quamque non ità diù pòſt Caluiniſmus ei ibidèm ſuffectus 407. b. 408. a
lutetiæ quale periculũ Carolo V. inſtiterit 339. a

lutetiæ-

Iuteriani quandò cur & quàm trepidârint 400.b
luxuriæ cui quis hæreſiarcha ſ. noſtram aperuerit 669.b
luxuriam ſub Euangelio nouo quantam quis euangelicus deploret 670.a

M

MAgdeburgici pertinaces ſunt 443.a. cæduntur & obſidentur 451.b. 452.a. ſe dedunt 456.b. laudantur à Sleidano, ibid.
magdedalenſe cœnobiũ quomodò à Geuſis vaſtatum 693.a
magiſter ſententiarum quomodò à quibus tractetur 637.b
magiſtratus quî cur carpendi 352.a
magiſtratibus quibus quę vnde cur danda ratio 645.b
mahometes cędit regem Trapezuntium 10.b. prohibet ſuis, nè diſputēt cum Chriſtianis 112.a
mahometis pſeudoprophetæ ſepulcro quæ vrbs gaudeat 307.b
mahometani in duas ſectas diſtracti 11.a. cur ſe mutuò perſequantur, ibid.
mala Germaniæ iuxta Vuigandum, quę qualia 659.b. & deinceps.
Malacca quo aut quali collegio illuſtrata 612.a
malacha expugnatur à Luſitanis 81.b
malacham hodiè dici, quæ Cherſoneſus aurea aliâs dicitur 306.b
maluccę credunt Chriſto, ſed pòſt deficiunt & puniuntur 607.a. reſipiſcũt 607.b. creſcit ibi garyophyllũ, ibid.
maluendæ acerrima quæſtione & diſputatione quò Bucerus actus 409.a.b.
mamaluchi qui ſint 85.a. qd habeant priuilegij 85.b
manamotapiæ regnum vndè cõuerſum, & mox auerſum 359.a
mansfeldenſes Comites quo honore Luterum morituum exceperint 411.a
marbachius quis qualis hęreticus 673.a
marcellus II. moritur 408.a
marchenæ quorũ Geuſarum clade nobilitatæ 695.a
Marchionis Bergenſis in Hiſpania obitus 726.b
margarita Maximiliani filia obit 203.a
margaritę heroidis, vndè Reginaldus Polus natus, violenta mors 375.b
marggrauius Antuerpienſis quid à Geuſis perpeſſus 716.a
Maria virgo ſinè peccato cõcepta 19.b
maria ſoror Caroli V. venit in Belgium 211.a
maria virgo liberat inſignem dæmoniacã puellam cum alijs quibuſdam 414.a
maria fit regina Angliæ, & quoſdam includit in cuſtodiam, alios educit 473.b. multos euangelicos miniſtros mittit in carcerem, ibidèm b. quoſdam primarios perimit 477.a. reſtituit religionem, ibidem. mo-

ritur 522.a. eius educatio 522.b
maria Caroli v. ſoror obit 522.a
maria Scotiæ regina obit 568.a
martinus Bucerus. vide, Bucerus.
martinus Luterus. quære Luterus.
S. Martinus tuetur Guintium 220.a
martinus Sinetius, quî inter concionandum è ſuggeſtu appræhenſus 711. a. & quî paulò pòſt ſuſpenſus 712.a
martinus Valentinus annunciat Mexicanis Chriſtum 514 a. claret miraculis 515.a
martini Sinetij chirographū & palinodia 715.b
martini Turonenſis oſſa cremantur 589.a
martyres Chriſti & diaboli 122.b. 123.a
martyres inter Ieſuitas quî quales aut quanti 358 b. 359.a
martyrologion quod quale 328.b
maſecanorum rebellio 708.b
matthias Illyricus. quære Illyricus.
matthię Heldi ad Proteſtantes legati oratio 301.a
matthię Huniadis laus 369.a
mauritius Saxo bellum clàm facit Carolo v. 457.a. interìm omne ſtudium pollicetur 457.b. ſcripto edito belli ſuſcepti reddit cauſam 458. a. occupat Germaniæ vrbes 460.a. Vlmā fruſtrà oppugnat, ibid. obtinet Erenbergum & Oeniponiem 466.a
mauritius tria viget Paſſauij 467.b. cōciliatur Cæſari, & in Hungariam ducit exercitum 468.a. percutit fœdus contra Albertum Marchionem 471.a. confligit cum Alberto, & moritur 472.a
mauritij Saxonis periculum 429.a. deprecatur Cæſarem pro Lantgrauio 430. b. reſtituit Vuittenbergæ Melanchthonem &c. 439. a. quatenùs velit Synodum Tridentinam admittere 451 a. facit fœdus cum Gallo 455.a
maximilianus I. domat Geldros 49. a. fit hoſtis regi Gallorum 67. a. moritur 99 b
maximilianus Auſtriacus it in Hiſpaniā 439.a fit Romanorum rex 588 a. item Hungariæ 593 a
maximilianus Sphorcia recuperat arcē Mediolanenſem & Cremonenſem 71.b
maximiliani II. Imperatoris felices in Hungaria res 625 b
Mecha Arabum vrbs, cur ità habeatur inſignis 307.a
mechlinia horrendo vexatur incendio 423.a
mechliniæ quæ potiſſimùm cœnobia à Geuſis inuaſa 692.b
mechliniæ tumultus quantus, vndè quî ſedatus 698 a
mechlnienſes cōcionatores 2. quidam, quid ad quam quæſtio-

quæſtionem reſponderint 710.b
medera inſula colitur à Luſitanis 18.b
mediolanum Gallis eripitur 114.b
mediolanum cur à Cæſare Gallis negatum, Franciſco autem Sforciæ liberalitèr reſtitutum 330.a
mediolanum cuius boni inter quos quanta fuerit remora 339 b
mediolani gratia quantoperè Franciſcus rex laborârit 330 a
meganus Comes quî qua de re Antuerpiæ auditus 685. a. quot nobiles captos quò miſerit 725.b
megano Comiti quid debeat Vltraiectum 716 a
Melanchthon impudentèr mentitur 30 b. quid ſcripſerit de Luteranis 36. a. dehortatur à Philoſophia 115.b. fit piſtor 116. a. confutat Anabaptiſtas traditione Eccleſiaſtica 160. a. aſſerit liberum arbitrium, quod negârat 162. a. contra pactū oppugnat Zuinglianos 203. b. reſpondetur ei ab Oecolampadio, ibidèm. quos ſecùm è Saxonia adduxerit Bonnam 383. b. cum ſuis accommodat ſe nonnihil ad Interim 443 b. carpitur ab Illyrico & ſociis, ibidèm. ab Illyrico falſi arguitur 444 .a. mutat crebrò Confeſſionem Auguſtanam 458.b. &c. nouam Sacramentariam opinionē effingit 539. a. moritur, ibidèm b. Luteri furioſa ſcripta elimat, eſtq́; familiaris Sacramentarijs 540.a. multos hortatur ire Tigurum & Geneuam, ibidèm b. laceratur à ſuis, ibidèm. impudentèr mentitur de inuocatione ſanctorum 560.a. cuius aut quorum librorum falſariua 627. b. qualis quorum patrum maſtix 628. b. quî tandèm factus Zuinglianus 648.b. quid de quibus ſuis queratur 664.a
melanchthonis impudens & inepta in patres calumnia 347.a
melanchthonici quo alio nomine recèns vocati 658.b
Melchior Zobel Epiſcopus Herbipolēſis cęditur 504.b
melitæ (ſeu per ſyncopam Maltæ) oppugnatio, deſcriptio, latitudo 614.a, & deincèps.
melitēſibus quid à Pio IIII. ſubſidio miſſum 616. b. quantę ex Sicilia copię ſubſidio miſſæ 624.b
melitenſes omnes in S. Elmi arce occiſos 619.a
memoria quis quantum valuerit 382.b
mēphis vrbs ampliſſima 88.a quî hodiè appelletur 305.a
mendacia innumera Luteri 305.a
mercatores Luterani quę monaſteria ſalua velint 268 a
mercurius ætatis noſtrę commentitius 20.b
meretrices quę vbì quomodò

aut conuerſæ, aut reſtrictæ, aut pulſæ 643 b
meritoria vndè ſint bona opera 318 b
metis ab Epiſcopo Roberto nouū accipit Senatū 471.a
metropoles Hungariæ quæ qualē triangulū aut tripodem repræſentent 387 b
Michael Herlinus iamiam ſuſpendendus, cur & quî ſe clàm vulnerârit, quemque tumultum ante ſuſpendium ſuum excitârit 729.b
michael Sellarius apoſtata & Anabaptiſta grauiſſimè punitur 159.b
michael Seruetus impiè ſcribit 223 a
milites Teutonici dicti, olìm ſe fratres ſcribebant 38 b
miniſtri Euangelici quales 182.b
miraculum hæreſiarchæ horrendum 323.a, quale non ità dudùm Haſſellę contigerit 715 a. quod hoc anno Gandaui ad S. Liuini reliquias factum 750. b. hoc anno apud Harlingā Phriſiæ notatu dignum 731.a
miracula facta ad reliquias S Kunegundis &c, 43.a. ad Euchariſtiam à Iudęo confoſſam 63 b. per quos vbì & hodiè fiant 356. b. ad Imaginem B. Mariæ in Anglia 413 b. 414. a. Diuina laceràtur à Centurionibus Magdeb. 554.a.b. 560.b. apud Indos qualia & hodiè fiant 608.a
Miſſa proſcinditur à Lutero, Spido &c. 147.b
miſſa celebratur Argentinæ intermiſſa 449.a
miſſæ maſtiges ſummi qui 345 a
miſſę ſacrificiū viuis ac mortuis prodeſſe 318 b
miſnia quandò quî Luteriſmo infecta 333 b
miſnię oppidū quid aliquandò miri præ oppidis vbiq; omnibus habuerit 334.a
Moderatio edictorum regis quæ vndè probata 683 b
moguntia tumultuatur 142.a
moguntinenſes Theologi qd ſentiant de Conceptione Mariæ virginis 19.a
molligradi doctores qui 667. a.
monachi Turcici quales aut qui 371.b
monachorum & monialium cõiugia (ſi dijs placet) qualia 345 b
monachorū exibilatio, quale cui ſit Dei ſcilicèt beneficium 657 b
monaſterium inſigne S. Trinitatis apud Moſcouitas 32 a
Monaſterium occupatur ab Anabaptiſtis, & tota eius tragœdiæ hiſtoria 235. b. &c. capitur ab Epiſcopo ſuo 239 b
monaſteria quæ præcipua habeant exercitia 461. a, falsò ab hæreticis non niſi ſcholæ olìm fuiſſe dicuntur, ibidèm. falsò quoquè ab ijſdem traducuntur 464.a
monaſteria & templa Antuerpienſia vndè & quandò expilata

expilata 690.a.b
monaſteriorum in Anglia euerſio 328.b
monaſtice qui ab Eraſmo commendata 289 b. 290.a
monialis fugit Lutero approbante 130.b
moniales apud Tornacũ quî à Geuſis tribulatæ 702.b
montenſium in Hannonia commendatio 687.a
monſtrum hominis Rauennæ 67.a.b
moſcouia vrbs & prouincia qualis 33.a
moſcouitæ. quære, Rutheni.
Muleaſſes fit Tuneti rex 253.a. cædit fratres ſuos 253.b. eſt inuiſus ſuis, ibidèm. fugit ad auunculum ſuum 254 a. eſt ſtrabus & peritus 275 b. venit ad Cæſarem, ibidem. reſtituitur ab illo in regnum 279.a. quî in fuga agnitus, captus, & à filio excæcatus 399.a. venit Auguſtam ad Cęſarem 438 a
muleaſſis prodigioſus edendi luxus quàm ſit inauditus 397.b. 398.b. infortunium & calamitas 399.a.b. ſtudium, genealogia, nobilitas 397.b. 400.a
mulhuſium deficit ad Heluetios 49 b
muſtaphæ & Pialis præfectorum Turcicorum diſſenſio 615 a
muſtaphę in cadauera militũ Melitenſium facinus 619 a
Myriades aureorũ nummûm quot, in quod bellum Carolo v. collatæ 385.b

N

NAtalitia Domini feſta quî Pi' v. coluerit 646.a
nauigationis ex Hiſpania in Indiam deſcriptio 306.b. 307.a
Neapolis crebrò mutat dominos 41.b
neruiæ duæ 533.a
neſtoriani hodiè vbì reſurgant 329.b
Nicena ſynodus 1 quibus vndè conuicijs affecta 635.a
nicenam 1. ſynodum cur Luterani exibilent 345.b
nicolaus Amſdorffius acerbè ſcribit in Brentium, Melanchthonem &c. 433.b. 501.b. 502 a
nicolaus Gallus de Euangelicorum diſſenſionibus quid ſcribat 502.a. ſcribit contra Melanchthonem 539.b
nicolai Serini Comitis cædes, & caput q̃ Turcę oſtentatum 678.a.b
Nicoſia à Turcis obſidetur 782.a. occupatur & diripitur 783 b
Nobilis quidam Antuerpieñ qui & cur in crucem actus 698 b
nobilis cuiuſdam Belgæ in oppidi ſui templo & alibì ſcelus 697.b
nobiles Geuſij quot qua in fuga ſint capti 725.b
nobilium in Belgio fœderatorum ſymbolum quale 681.b
nobilium inter Belgas fœderatorum libellus ſupplex, cuius rei occaſio fuerit 681.a

nocturna Geuſarum coquenticula fiunt diurna 684. a.b
norcarmij in Geuſas armatos felix irruptio 703.a
norinbergenſes immaniſſimè vexantur ab Alberto Marchione 466 b. cogũtur pacem cum illo facere, ibidèm. eius ditiones inuadunt 471.b
noribergica comitia quæ, cuius morte nonnihil turbata 381.b
northumbrius dux cum ſuis capitur, & poſteà capite plectitur 473. b. quæ dixerit moriturus, ibid.
nouaria mirè defenditur ab Heluetijs 68.b
nouiomagium quì à Geuſis vexatum 704.a
nouimagij quid in ſancti Antonij area Geuſæ adornârint 707.a
nouimagio lupus quis quî introlatus 704.b
nouimagenſes Catholici quo animo ſe Geuſis oppoſuerint 706. a. quot ſenatores Geuſicos quàm mox è ſenatu eiecerint 606.b
nouimagenſium fœminei ſexûs æmulatio aduersùm Geuſas, ibid.
nouimagenſium de profligando lupo Geuſico zelus 704 b. millibus quot armatis Meganus Comes honorificè exceptus 707.b Geuſarum Thraſonica in foro ambulatio quàm citò diſparuerit, ibid. alter contra Geuſas cõcurſus 707.b. facinus 314.b. laus 708.a
nouogardia magna à Ruſſis capitur 26.a
nox ea prima iconomachiæ Antuerpień, pijs omnibus qualis 690.b
Nummorum ſeditioſorũ in vulgus diſperſio 682.a.b
nuptiæ apoſtatarum quales 345 b

O

Obſidionẽ Hinsbergi quomodò Brabanti ſoluerint 388 b
Obſtetricibus quid qua pœna apud Belgas iniunctũ 728.a
Oecolampadius oppugnatur à Luteranis, & reſpondet 138.a extinguitur 212.b. eius epitaphium 214.b. de eius morte quid ſenſerit Luterus 214.b. dicit ſanctos intercedere pro nobis 244 a
œcumenici apud Mantuam concilij indictio 293.a
Oneraria nauis quantis cum armamentis vndè Melitẽſibus Turcis erepta 623.b
Operũ bonorum fructus quis, quàrè habenda ratio 319 b
oppida Imperij oppignorata 21.b
Orbis nouus quã amplas habeat prouincias &c. 509.b. &c. item eius orbis hiſtoria, ibid. &c. innumeri illic ad Chriſtum conuertuntur 514.b
ormuzium qualis in Perſico ſinu ciuitas 609.b
Oſiander nouum dogma de Iuſtificatione cudit 453 a. à Luteranis ſuis oppugnatur, ibid. illos oppugnat, ibid.

ibid. in ſuam ſententiam trahit Albertum Pruſſiæ principem, ibidem.
oſiandrinæ in cõuentu Smalcaldienſi concionis fundamentum quod 300 a
Ottomanni Turcæ vt bella gerant 218.a. vndè eorum vires auctæ 223 a
Ouidij de Amore carmina quot quis euãgelicus concionator in concione ſua protulerit 661.b

P

PAcem quibus medijs aut concionibus Turcæ definiant 309.a
pagi Melitæ quot 614.a
papam diabolo à Lutero collatum & collocatum 378 a
Pariſienſes damnant Luterũ 112.b. cõtumelioſe illis reſpondetur, ibid.
pariſienſes in religione conſtantes 575 b. primi ſe opponunt Caluiniſtis 576.a. confirmãtur aduentu Guiſij 577.a
pariſijs quod periculũ & infortunium Carolo v. inſtiterit 339.a
pariſijs pax ꝓclamata 750 a
patriarcha Alexãdrinus promittit obedientiam Rom. Pontifici 605.a
Paulus Form furatur & vẽdit Iudæo Euchariſtiam 63.a fugit ad Vandalos, ibidèm. diro ſupplicio interficitur 63.b
paulus III. mittit Andreę Auriæ inſigne munus 273.a benè precatur claſſi Cæſaris, ibid.b. quî à Cæſare & rege Franciſco veneratus 316.a. mittit auxilia Cæſari contra Proteſtantes 417.a moritur 448.b. à Sleidano perſtringitur contumelioſè, ſed defenditur 449.a. 435 a
paulus IIII. obijt 538.b
paulus Valleus, Ieſuita, quid vbì ꝓ fide exantlârit 610.b
pauli III. in Rempub. affectus quis 373 b
pax publica Germaniæ ſancitur 217.a
Peregrinationum religionis & pietatis ergô ſuſceptarũ laus 305.b
perpinianum quî contra Gallos tutatum 376.b
perſæ equites vt armẽtur 78.a
perſæ tria habent militũ genera 78.b
perſas à Luſitanis bombardas fundere didiciſſe 305.b
perſonæ tres ſanctæ Trinitatis blaſphemantur 224.a
peruicacia ſeu pertinacia diſputatorũ quorundã quanta 410.a
peſtum à Germanis occupatũ, contraq; Turcas defenſum 363.b. 364.b
peſtum à Turcis occupatum 366.a
petra adamantina altiſſima ſemper ardens 6.b
Petrus Aloyſius perimitur 434 a
petrus Brulius quo ſucceſſu Tornacum inficere adortus 402.a.b
petrus Martyr apoſtata diſputat Oxoniæ 448 a. vt de cœna Domini ſolitus fuerit

rit loqui, ibidèm. abit ex Anglia 473 b. vocatur Tiguru 482 a. moritur 589.b
petrus Lõgus pirata inſignis 95.a
petrus Paulus Vergerius Legatus Pontificis 279.b. indicat concilij locum Saxoni,ibid. mors eius quid cui quò profuerit 733.b
peucerus quis qualem contra quem aut quos librum ediderit 626 a
peuceri calumniæ in quos quales 627.a. rabies 629 b impudens mendaciũ .630. a. in Surium conuicia 631. a.b
peucerũ liuore & odio Pontificum ardere 626.b
Philippus Auſtriacus it in Gallias 40.b. tempeſtate impellitur ad Angliam 51. b. honorificè illic excipitur 52.a. in Hiſpania moritur 52 b. reliquit ſex proles, ibid.
philippus Caroli v. filius venit in Italiam 442 a. item in Belgium 443 a. Belgio inauguratur 446 a. redit in Hiſpaniam 454.b. celebrat nuptias cum Maria Angliæ regina 478 a
philippus Caroli v. filius alit multos pauperes 496. eius victoria apud S. Quintinum 497.a.&c. eius exercitus cædit Gallos apud Grauelingam 505.a. facit pacem cum Henrico rege Franciæ 535.a. eius nuptię cum filia Henrici 518 a
philippus Melanchthõ. quære, Melanchthon.
philippus Petri Apoſtoli diſcipulus ab eo miſſus in Siciliam 567 a.multos quotannis liberat à dæmone, ibid.
philippus rex Catholicus, à quibus ſubditis ſuis falsò perſtrictus 608.a. à quibus ſuis etiàm apud Cæſarem tectìm perſtrictus 681.a
phriſia vndè pacata 709 a
phriſij complures Geuſici, quo recenti miraculo conuertantur 731.b
Pialis quanto peditatu ſe ad explorandum S.Michaëlis oppidum contulerit 616.a
picardus quidam ſceleratè tractat Euchariſtiam 42.a
picardi quid ſentiant de Euchariſtia 42.a
pictauium obſidetur à regis exercitu 586.a. capitur,ibidèm.
pictauiũ ab Hugonotis grauitèr obſeſſum 773 b
pictura libro Luteri contra papam edito præfixa, qualis 405.b
pilarum millia quot à Turcis in Melitam coniecta 625.a
pinarolum vndè obſeſſum & liberatum 299 b
Pius III. moritur 41 a
pius IIII. Pontifex quid Melitenſibus ſubſidio miſerit 616.b
pius V.quos libros edi & verti curârit 641.b. quas cur ſupplicationes indixerit 641.b quot dæmoniacas quî liberârit 642.a. captiuos

nos quos quî donârit 642.b
pij papæ IIII.obitus 638.b
pij papæ V.electio 638.b.eius laus,æquitas,ſeueritas 639.a.b. ab eo Meliteſibus quid addictum 739.b.eius preces & parſimonia 640.a. aula qualibus lectionibus inſudet 643.b. clemētia 644 a. in tutandis itineribus diligentia 644.b. ad iudices hortatio 645 a. erga meretrices commonendas ſtudium, ibid. papæ liberalitas 642.b. in nepotem ſuũ pietas & ſeueritudo 643 b
Plagarum cæleſtium coaceruatio quæ non ità dudùm quanta 608.a
plebis ad confœderatos nobiles ſupplicatio 685 b
plicatilibus nauibus cur vbì contra quos Turca ſit vſus 306.a
Plumtre' mauult mori quàm abiurare fidem Catholicam 770.a
Pœnæ rebellium in Francia 771.a
poloni cædunt Ruſſos 76 a
pōtifex ſummus vndè cur & quomodò pſtrictus 302.b
pontifex Romanus eſt paſtor Eccleſiæ 91.b. 92.a
in pontificis obtrectatorē cęleſtis vltionis exemplum 796.b
pontificiæ in Pannonia copiæ quî ſe aduersùm Turcas geſſerint 378.a
porticus admirabilis quandò Gandaui extructa 3.a
portēta multa viſuntur 568 b
Prȩda quātą cui Turcæ à quo præter ſpem erepta 387.a
prædæ captæ ex Turcis, nauali prælio ſuperatis, inter Pontificem, Regem Hiſpaniæ & Venetos diſtributio 803.b
præla quæ vbì quibus Luteranis occluſa 663.a
præſtigiæ hæreticæ quales 649 a
prætor Aldenardenſis quî per Geuſas excarnificatus 819.a
Principes Catholici cum Luteranis agunt multis modis, ſed fruſtrà 197.a
principes ſeduci & euerti per hȩreticos an ità mirũ 300.b
principes qui quid corā Cæſare & rege Franciſco papȩ negârint 316.a
principes omnes Imperij ſe ſubmittunt Concilio Tridentino 436 a
principũ arrogantiam in res Eccleſiaſticas, etiàm à Lutero damnari 321 b
principum aliquot ſchiſmaticorum petulantia quanta 360.b
prodigiorum apparitio 330.a
proſopolatræ inter Luteranos q habiti aut dicti 661.b
proteſtantes vndè dicti 169.a
proteſtantes ſcribunt Gallo & Anglo 206.a
proteſtantes quale Cōcilium voluerint 231.a. 232.b
proteſtantes captant Gallorũ regis amicitiam 304.b
proteſtantes recuſant Mātuam & Pontificem, pro loco & pręſide cōcilij 280.a. &c. quos velint habere in Con-

Concilio iudices, ibid. volunt ſilere Cameram 281.b
proteſtantes quale voluerint, ſi dijs placet, concilium 302.b
proteſtantes Gallorum regis gratiam quî per legatos captârint 342.a
proteſtantes neque concilium, neque cameram imperialem ferre 381.b. 382.a
proteſtantes bellum gerunt cum Carolo v. & tota eius belli hiſtoria 416.a.&c.itē Saxonici 426.a
proteſtantium ad Cæſarē in Italiā legatio 299.b. 300.b
proteſtantium ad Cæſarem in Flandriam legatio quid ſibi voluerit 342.a
proteſtantium ſparſa in vulgus mendacia quæ 410.a
proteſtantibus quid Spiræ & Mogūtiæ ad poſtulata Cęſar reſponderit 389.a
prouinciæ Belgarum quę quî regis edicta, inſcijs Geuſis, probârint 682.b
prouincias captas qualibus præſidijs Turcæ tueantur 387.b
Puella dæmoniaca non poteſt liberari à Luteranis 590.a. mirè exagitatur à dæmone 591.a.b. liberatur à Catholico Theologo 591 b
Pyramides Aegypti 87.b

Q

QVinis Gallorum caſtris vno eodemque tempore Cæſarem inuaſum 376 a
Quintini oppidum quî aliquandò illuſtratum 330.a

R

RAdegundis reginæ oſſa combuuntur ab hæreticis 584.b
raſſegemij in Geuſas armatos felix expeditio 702.b
ratiſponēſia comitia ſeu colloquia quæ quid exitûs habuerint 360.a. 408.a.b.
rauenna à Gallis vaſtatur 67.b. à Pontifice recuperatur, ibid.
Rechabitæ cur laudati à Deo 557 b
reformatio Pij v. qualis adornata 643 a.b
reformatorius archiepiſcopi Colonienſis liber, vndè confectus & confutatus 383.b
reges aliquot Viennæ conueniunt 84.a
regij milites in Friſia à Naſſouijs cæduntur 753.b
regina Hungariæ vidua, quî ex Buda exire iuſſa 367 a.b
reginaldus theologus doctiſſimus Brigittanus damnatur capite 262.b
reginaldus Polus quî à Sleidano nequitèr traductus 292.a. eius in Angliam legatio quem ſucceſſum habuerit 299.a. abſoluit Anglos & conciliat Eccleſiæ 478 a. moritur 523 a. eius breuis hiſtoria 523 a.b.&c.
regnum Auſtraſiæ 4.b
religionis in diœceſi Colonieñ violenta ad tempus mutatio 402.a
reliquiæ ſanctorum proſcinduntur à Centurionibus 560.b. ad eas fiunt miracula 561.a.

la 561.a. 562.a. 563.a.b. de earum tranſlatione 562.b. 563.a. reliquiæ diuorum quàm Turcicè à Geuſeis tractatæ 688.b. quî à quo Caluiniano interceptæ ac tractatæ 806.b. 807.b
reliquiarum veneratio quî à quibus & habita, & habenda 392.a
renatus Auraicæ princeps vbì bello interierit 400.b
reſponſum falſum nomine equitũ aurei velleris euulgatum, quale 682.a
reualia à quo conſtructa 39.a
reualiæ epiſcop⁹ eſt à ſuffragijs Lundeñ archiepiſc.39 a
rex Luſitaniæ q̃ obſeruãs Romanæ Eccleſiæ 605.a
Rhegiũ quandò & quî à Turcis occupatum 386.b
rhinoceros deſcribitur 82.b
rhodus à Turca capitur 120.a
rhodienſes hodiè milites qui 614.b
Robert⁹ Vuaucop Scotus cæcus, fit doctor Theologus, & Archiepiſcopus, atque moritur 454.b
rochãdulfus quàm infelix regii exercitûs dux 365.a.b
Rod Rût ſeu virga rubra, qualis vbì ſit pręfect⁹ 721.a
rodolphus Agricola quo habitu ſepultus 336.a
roma diripitur à Cæſareanis, & fit magna hominũ cædes 156.a. atque hæc inuito Carolo v. 156.b
romanæ ſedis aut Catholicæ ſedis excellentia 315 a
roſaria ſacra quomodo Ieſuitis per Caluinianos erepta, maleq; tractata 806.b
roſſemij qualis ſub Gallorũ auſpicio expeditio 377 a
Rumoris falſi gratia, quod fœdus in Belgio ictũ 680.a
rupella à quo prodita Hugonotis 758 b
ruperto Palatino interdicitur aqua & igni 44.a. cum patre proſcribitur 44.b. moritur 45.a
ruræmunda Cæſari deditur 392.b. quibus vocibus exceperit Cæſarem 393.a. per Geuſas vexata 708.a. expugnata 815.b
rurẹmundæ tumultus nouus intra duos adhuc menſes, quomodò ſopitus 731 b
ruræmundenſis Carthuſiæ monachi qualem Geuſeorum rabiem experti 816.a. & deincèps.
ruræmũdenſis Carthuſię Prior quomodò à Geuſis tractatus 818 b
ruræmundenſis Epiſcopi bibliotheca inſignis ꝑ Geuſeos vaſtata 815.b. Capellanus quî à Geuſeis excruciatus 818.a
ruſtici Spirenſes conſpirant 36.b. dant pœnas 37 b
ruſtici tumultuantur, & cæduntur ad centum millia 140.b
ruſticorũ rebelliũ tumultus quid præ ſe tulerit 659.a
rutheni & eorum breuis hiſtoria 23.b.&c.
rutheni quandò facti Chriſtiani 24.b
rutheni pendunt tributa Tartaris 25 b

rutheni dura premuntur ſeruitute 27.a.b
rutheni ritus Græcorum ſequuntur 28.a
rutheni execrãtur noſtræ ętatis hæreticos 29 b
rutheni quid de cõiugio cenſeant 30.a
rutheni quid de Cõcilijs ſentiant 31.a
rutheni vt confiteantur, & communicent 31.a
rutheni vt Sanctos colant, & ieiunent 32.a
rutheni vt feſta celebrent, & quid de Purgatorio ſentiant 31 b
rutheni quàm valeant equitatu 75 b
rutheni populãtur Torpatenſes 531.b. eorum crudelitas, ibid. populãtur Liuoniam crudeliter 532.a. 533.a.b

S

SAcellũ diui Laurentij Caſletanum vndè & quandò & quo duce vaſtatũ 688 a
ſacerdotes Ruthenorum & Græcorum non accedunt ad ſecundas nuptias 30.a
Salentinus Iſenburgicus eligitur Archiepiſcopus Colonienſis 748.a
ſalentini quid quando à Turcis paſſi 312 a
ſacræ imagines quomodò Ieſuitis ademptæ & tractatæ 806 b 807.b
ſancti quomodò per quẽ blaſphemè traducantur 656 a
ſanctimonialis miraculo reuiuiſcit 561.a.b
ſandeſirium obſeſſum, quorum principum morte illuſtratum 400 b
ſangalleñ conſul quid contrà Euchariſtiã ſcripſerit 288.a
ſanguis Dñi vt prophanetur apud ſectarios 269 a
ſanguine in Vueſtphalia pluiſſe 393 b
ſartor aliquis apud Antuerpieñ quanti tumultûs origo 690.a
ſatisfactio à Lutero proſcinditur 200.a. cã aliâs dixerat neceſſariam, ibid. b
ſaxones à ſemèl recepto Chriſtianiſmo nunquàm defecerunt, & vt à Lutero decepti ſint 114 b
Schaffhuſiani fœdus faciunt cum Heluetiis 22 b
ſchedulæ ſeditioſæ Bruxellis ſparſæ, quales 683 a
ſchiſmatum duo tantummodò genera quis quomodò ſcilicèt ſtatuat 659.b
ſcholæ clauduntur apud Luteranos 116.a
ſcholæ aut ſtudia quę quibus calũnijs falsò infeſtatę 638.
ſcholaſtici doctores qui quæ à quibus conuicia ferant 638 a. 382.b. 628.a
ſcioli qui quos ſophos exhibilent 638.a
ſcotia Caluinizat 567 b
ſcoti cæduntur ab Anglis cũ Iacobo rege ſuo 70 b
ſcotorum rex moritur 379 b
ſcriba ducis Brunſuiceñ quàm præter ius fasque ab Heſſo comprӕhenſus 331.b
ſcripturas quàm quiuis hęretici iactẽt aut crepẽt 347 b. 348.a
ſcytas vrbs inſignis 14.a. 78.b

Sebaſtianus à Cano triennio nauigat &c. 513.a.b
ſebaſtianus Frãcus ſcribit impia chronica 335 a.ea cauſa Argentinenſes eum cogũt è ſua vrbe excedere,ibid.b
ſebaſtianus Frãcus & Sleidanus quales ſint hæretici 629 b
ſebaſtianus Luſitanorum hodiè rex quandò natus, & quî ſic dictus 477.a
ſebaſtian' Montecuculus cur ab equis diſcerptus 288.a
ſectæ valdè increſcunt 160.b
ſectarũ hodiè diuerſitas quanta 335.b
ſectarij qui qua in re Catholicos ipſos ſuperent 352 a
ſecuritas quæ quibus fœderatis in Belgio quî data 694.a
ſeilam inſula quanta, & quibus abundet rebus 611.b
Selymus Baiazetis filius, fit Turcarum Imperator 64.b. patrem imperio & vita priuat, ibidèm. fratres & nepotes ſuos iugulat 65.a vincit prælio Perſas 76 b Armenia excedit 77 a. cęditur à Perſis 77.a.deſcribitur & confertur cum Sopho Perſa, ibid.b.&c. eius opes 77.b. Aladolum regem expugnat 84.a. occupat Aegyptũ, Syriam, &c. 85 a. venit Hieroſolymam 86.a.capit Gazam 86.b.moritur 104.a
ſelymus Solimãni filius, bellum mouet Venetis 778 a Baſſam dehortantem reſpuit 780.a, petit Cyprũ à Venetis 780.b. detinet Venetorũ naues 780.b. item legatum 781.a. qua ſeueritate in quos præfectos qua de cauſa vſus 788.b.inſtruit claſſem ad inuadendam Cyprum 789 b
ſenatuſcõſultum Anglorum iam Luterizantium, cõtra Luterum quale 337.b
ſenenſes ſe dedunt Carolo v. 450 a
ſententiarum libri quomodò à qbuſdam irrideãtur 637 b
ſerineñ Comitis laus, excellentia & mors 678.a.b
Siciliæ interna deſcriptio 393.a b
ſigetũ quî à Turca expugnatum 675 a. & deincèps.
ſigiſmundus Poloniæ rex vetat, nè qui è ſuis ſtudeant Vuittenbergæ 242.a
ſigiſmũdus Poloniæ rex moritur 436.b.eius ætas 437.a ipſe & filius eius Sigiſmũdus nolunt de religione cognoſcere, ibid.
ſimpolij quot millia Gallorũ vnius horę ſpatio cęſa.297.
ſinæ montis deſcriptio 305.b
ſinæi montis proſpectus, quibus quàm ſit iucũdus,ibid.
ſinarum vel Chinenſium ditionẽ eſſe Chriſtiano orbe ampliorem 611.a
ſinenſes fiunt Chriſtiani 598.b non admittunt peregrinos 606.a
Sleidanus ſcripſit cõmentarios pernicioſiſſimos 89.b. in ipſo initio mẽtitur 91 b
ſleidan' mẽtitur de Caietano 97 b. item de Lutero 100.b

ſleida-

ſleidanus dum vult laudare Luterũ, cõſpuendum eum omnibus propinat 103.a. abũdat abſurditatib⁹, ibid. Catholicorũ res malignè refert, & Luteri vitia tacet, ibid. Concilia & Catholicos quoſdam pro Lutero citat, aliâs contẽnit, ibid.b. oppugnàt pontificẽ 104.a
ſleidanus Carolum v. vult arguere mendacij 113 a.b. & Luterũ & ſe pudefacit 142.
ſleidanus dicit Luterum à Iureconſultis doctum, ſuam mutâſſe ſententiam 207.a calũniatur Pariſiẽſes 243.b
ſleidanus quid ſuis mẽdacijs conſecutus 320.b
ſleidanus qui authoritate Luteri (ſi dijs placet) concilia reprobet 334.b
ſleidanus quid callidè ex Lutero vel citet, vel omittat 341 b
ſleidanus quo dilemmate de falſitate conuictus 369.a
ſleidanus quibus tantùm legendus 381.a
ſleidanus quid callidè ex Lutero citet, quid callidiſſimè ſupprimat 404.a
ſleidanus obit 489.b. de eius commentarijs quid ſenſerit Carolus v. & Iulius Pflugius 490.a
ſleidani in Polum & Paulum III. calumnia 299 a. 315 a
ſleidani in Paulum III. calumnia alia 315.a
ſleidani commentaria peſtilentiſſima ac mendaciſſima 320 a
ſleidani ridicula de Cypriani & Auguſtini diſſenſionẽ ſententia 335.a
ſleidani mendacia 361.b
ſleidani technæ 378.a
ſleidani in Gropperum mendacia 384.a
ſleidani de Colonieñ ſententia ſeu iudicium 384.a
ſleidani de reformatione Colonieñ vana narratio, ibid.
ſleidani impudens mendacium 384 b
ſleidano vbì aut placeat aut diſpliceat Eraſmus 291.b
ſleidano quid in hiſtoria habendum fidei 348.b
Smalcaldicus conuentus quis quid egerit aut profecerit 298.a
ſmalcaldicus conuentus quis quibus concionatoribus illuſtratus 300.a
ſmidelin⁹ & Schegkius quales ad q̃d edant libros 673 a
ſmolenchum capitur à Ruſſis 76.a
Societas Ieſu vndè approbata, obtrectata, inſtituta 453.
ſocietatis Ieſu qui, per quos vbì intercepti, & quomodò tractati 805.a. 806 a
ſocli ſededentes, qui à Turca tractati 387.a
Solimannus Turca Caroli v. fortunam extimuit 5.a
ſolimannus cædit Hungaros & occupat Budam 366.b
ſolimannus deteſtatur Luteranos 169 b
ſolimannus Turca vt Carolũ v. vocârit 218.a. fruſtrà oppugnat Guintium 219.b
ſolimannus occupat Budam 172.b. obſidet Viẽnam, ſed tu r-

turpiter abſcedere cōpellitur 173.a. multos captiuos abducit, ibid.b
ſolimannus mouet bellū Perſis 250.a. magnam patitur à tēpeſtate moleſtiā 256.b. potitur Babylonia 256.b. & Meſopotamia 257.a. Taurifium dat prædæ militib', & multa indè aufert 257.b. maximam accipit à Perſis cladem, ibid.b. cōcipit odiū in Abraimū 258.a
ſolimannus oppugnat Perſas 448.b. eius filius ad Perſas profugit, ibid. iugulat filium ſuum 475.a. quid de Carolo v. dixerit 517.b
ſolimannus mittit legatum & munera ad Ferdinandū 588.b
ſolimāni Turcæ victoria vltima quæ 678.a
ſolimanni mortē quàm ſæua tēpeſtas conſecuta 678.b
ſophus Perſa. quære, Iſmael Sophus
Spangenbergius quî Antuerpiæ exceptus 700.a
ſpira tumultuatur ob exactiones 66.b
ſpireñ comitia quæ quàm celebria 395.a
Stephanus Vuintonieñ Epiſcopus mittitur in carcerem 440.a
Storæi in Anglia ſupplicio affecti hiſtoria 793.a. 794. a. & deinceps.
Strabonis & Trogi de Aetna & Sicilia opinio 293.a
ſtrigonium quî à Turca occupatum & munitum 387.b
Sudor Anglicus multos necat 167.a. quarè ſic dictus, ibid.
ſuetia rubri maris portus qua nauigatione inſignis 360.a
ſurius quibus cōuicijs à Peucero adſperſus 631.a.b
ſuſpendendus aliquis ſectarius, vbì quod fœdus quî detexerit 681.a
ſuſpenſio Admiralij 811.b
Symbolum militare principis Auraici 761.a. Catholicorum in Gallia proprijs ſtipendijs militantiū 768.a. Condæi 768.b
ſymbolis qualibus qui fœderati cur cōtra quos vſi 681.b. 682.a
ſyncretiſmus inter hæreticos diuerſos qualis 286.b
ſynodus Euangelicorū Conſtantiæ 240.a. fruſtrà in eā laborāt de pace inter ipſos conficienda, ibid.
ſynodus Zuinglianorum Tigurinorum 281.a
ſynodus Fracofordieñ citatā ab hæreticis, illos pudefacit 445.a
ſynodus Cōſtantinopoli cōtra imagines ab hæreticis habita 446.a
ſynodus Mexicana 514.b
ſynodi Zuinglianorum quales, quot & q̄ diuerſę 227.a
ſynodi ſolæ quæ cui hæreſi placeant ſoli 665.a.b
ſynodos à Luteranis reiectas, iam ab ijſdem repeti 665.b 666.a
ſynodos etiàm ſummas à Luteranis explodi 345.b. 346.a

T

TAnais vbì oriat̄, & quàm celebris apud Ruſſos 34.a

Taroanna vel Terrouana capitur 70.a
tartari imperant Ruſſis 27.a
tartari crudeles in ſenes 47.a
tartari fiunt Mahometani 25.b
tatta quî poſt deditionē funditus à Turcis euerſa 387.a
taurisium Perſarū regia 13.a b. à Sopho Iſmaele occupatur, ibid.
taurinum vndè obſeſſum & liberatum 585.
tauri & Antitauri gentes 83.b
Techellis Perſa admirabilis 11.b. eius ſucceſſus 14.b
templū S. Mariæ ardet Antuerpiæ 230 b
tenebræ per Luterum introductæ in orbem, quantæ 335 b
teneramundani in Flandria vndè laudandi 693.b
terra omnis habitata 513.b
terræmotus ingens Vlysbonæ 205.b
teruana quibus ducibus quāti & habita ſit, & conſtiterit 297.b. 298.a
teſtamentum nouum Luteri interdicitur 120 a b
Thebæ vrbs populoſiſſima 88.b.
theodorus Beza vendit ſacerdotia ſua, & fit Caluiniſta 483.b. ſimulat ſe & ſuos idem cum Luteranis ſentire 484.a. Tigurinos ea re offendit, quibus reſpondet aliquandò bonum eſſe ſimulare 484.b. ſcribit in Luteranos 485.a
theodorus Beza immanitèr ſæuit in ſacerdotes &c. 583.a magnam colligit è ſacrilegijs pecuniæ vim 583.a
theologiæ ſtudium ſcholaſticum quî à quibus traducatur 637.b
theonuilla à Gallis obtinetur 504.b
thietmarſi domantur à Dano 539.b
thomas Apoſtolus vbì ſit conditus 607.b
thomas Morus ſcribit contra Luterum 125.a. eum egregiè depingit 125 b. &c.
thomas Morus quid ſcripſerit de morte Zuinglij & Oecolampadij 215.b. abdicat ſe Cancellariatu 260.b addicitur perpetuo carceri, ibid. ad damnatum accurrit filia Margareta penè exanimis 261.a.b. plectitur capite 262.a. dū eſſet Cancellarius, ſeuerè puniebat hæreticos, ibid. caput eius diù coctum haſtili imponitur, ibid.
thomas Munzerus tumultum ruſticorum ciet 140.b 144 a. capitur, & reſipiſcēs plectitur capite 141.a. ex multis oppidis expellitur 143.b
thomas Cromuel capite plectitur 267.a
thomas Cromuel Cancellarius Angliæ, quàm nō ità dudùm poſt Epiſcopū Roffenſem & Morum à ſe damnatos, eadem pœna affectus 351.a
thomas Crammerus homo inconſtantiſſimus, & quædam de geſtis & morte eius 498.b

498.b. 499.a
thomæ Apoſtoli ſepulcrum vbi adhuc hodiè veneretur 607.b
thomæ Cantuarieñ reliquiæ quî non ità pridèm exuſtæ 327.b
thomæ Mori quale de Eraſmo vaticinium 290.b
thraſonicus Gallus Luteranis quis, & quò eos adegerit 341.a
Tigurina Zuinglianorũ ſynodus quî Bucerum audiërit 326.b
tigurina bibliorũ verſio quî Lutero placuerit 380.b
tigurini non ſinũt libros Carolſtadij apud ſe vẽdi 129.a hortante Zuinglio abolẽt Miſſam 136.a. vt ſeruent Cœnam ſuam 136.b
tigurini quid Lutero pro Zuinglio ſcripſerint 341.a
tigurini quid cõtra Luterum ediderint 403.a
tigurinos à Lutero proſcribi 389.b
tilam à Geuſis fruſtrà tentatam 707.a
tilmannus Heshuſius ſcribit in Sacramentarios 567.a 588.b
Tomumbeius Sulthanus mirè illuſus ſuſpenditur 87.b
tormenta bellica Turcis cur qua in pugna parũ aut nihil profuerint 802.a
tormenta cur & quandò Pius V. diſplodi vetuerit 805.a
tornacũ deditur Anglis 71.a
tornacum quî tandèm occupatum 700.a
tornaci quot vno die proſcripti ſint Geuſæ 730.a
tornacenſium Geuſarum inſaniam quid fortunæ ſecutum 692.a
torpatum à Ruſſis obtinetur 534.a
torpatenſes Pontifici & Imperio renunciant 534.a
Tractatus in Flandria cum Geuſis initi aut facti quales 696.a
traiecti ad Moſam rebellio 708.b
traiectenſes inferiores fiunt Burgundici 162.b. ſunt proni in ſeditiones 163.a. at nunc pacifici, ibid.
traiectenſes Moſani ſe dedũt 722.a
tranſyluania cui à Turca demùm conceſſa 369.a
tredecim centurias Chriſtianorum vna defendenda arce occiſas 619.a
tridentina Synodus quali aut cuius ſcripto impetita 633.b
tridentinæ Synodi de Ieſuitis decretum 360.a
tridentinum Cõcilium quibus ſub legatis inchoatum 410.b
tridentini Concilij indictio 379.b
tridentini cõcilij indicti ſuſpenſio 382.a
trinitarij hęretici in Polonia 570.a
tripolis capitur à Turcis 455.b
trudonenſis Geuſarum conuentus quî euanuerit 685.b
Tuneti arcem occupant captiui Chriſtiani 277.b. excludũt indè Barbaruſſam, ibidèm.

ibidèm.
tunetum diripitur 278.a. In eius arce librorum Arabicorum &c. ingēs fit iactura 278.b. inueniuntur illic Gallorum arma & ocreæ, &c. ibid.
tunetani reges præſtāt in Africa 252.a. eorū ditio 252.b
tunetanorum quanta in mutandis dominis breuiſſimo tempore leuitas 399.a.b
tungrenſes quāti ſeductorem aliquem ſibi comparârint 715.a
turca cur Luſitanis potiſſimū infenſus 305.a
turca mouet bellum Venetis 778.a
turca quantas copias quàm citò colligat 312.a
turcæ ſæuiunt in nouos Mahometanos 16.b
turcę cur inuiſum Luteranorum nomen 291.b
turcam nimia Caroli v. felicitate in Christianos incitatum 306.b
turcæ quinam inuiſi Ottomannicæ familiæ 79.a
turcæ quàm valeant equitatu, ibid.
turcæ Auſtriam & Morauiam vaſtant 369.a
turcæ Famaguſtam ſumma cōmeatûs inopia laborantē quibus conditionibus deditione acceperint, & qua poſtmodū perfidia & crudelitate vſi 790.b. & ſeq. Buduam diripiunt 797.b
turcæ Nicoſiam capiunt & diripiunt 783.b
turcæ quî tandem conuaſatis rebus omnnibus, è Melitą ſeu Malta ceſſerint 625.a
turcarum ad Famaguſtam copiæ 793.a. occiſorum numerus 790.a
turcarum cædes quanta nauali prælio commiſſa 801. & ſequen.
turcarū nauis prætoria à Iohanne Auſtriaco occupatą 803.a
turcarum naualis in Indiam expeditio 307.a
turcarum & Zuinglianorum comparatio 308.à
turcarum vires vndè auctæ & quantæ 308.a.b. 785.a
turcarū, cùm vinci ſe vident, pertinacia 313.a
turcarum vires & conſtantia, ibid.
turcarum frugalitas quî noſtrū luxū confundat 368.ą
turcarum in vallum terraceum impetus quid tandèm obtinuerit 616.a
turcarum millia quot arce S. Elmi oppugnanda perierint 617.b
turcarū in vulneratos adhuc ſemiuiuos rabies 619 a
turcarum millia quot in Melita interierint 625.a
turcarū Princeps contemnit Hugonotas 751.a
turcarum quantus contra Sigetum exercitus 673 b
turcas noſtra ob peccata nos ſuperare 311 a
turcas inter ſe & ſanctos aliquos, ſi dijs placet, habere 372 a
turcas octingentos in foſſa quadam replenda occiſos 616.a

616.a
turcica in Italiã claſſis, quid deſignârit 312.a
turcicæ expeditionis contra Melitem principes duo qui 615.a
turcicarum nauium numerus quantus aduersùm Chriſtianos eductus 800 b
turcicarũ nauium à Chriſtianis captarum ſimul & demerſarum numerus 803.a
turones eripiuntur hæreticis 585.b
Tyberij crudelitas quæ 739.b
typographiæ quæ cur quibus ſcilicèt præcluſæ 663.a
typographi fauent Luteranis 119.b
typographorum quæ quibus habenda ratio aut inſpectio 728.a

V

VAccia occupatur à Ferdinando, recuperatur à Turcis 363.b. 364.b
Vaiuoda à Solimanno rex Hungariç cõſtituitur, amicus & beneficiarius appellatur 173.b
valencenæ quorũ principum conuentu aliquando illuſtratæ 339.b
valencenæ tandẽ expugnantur 721.b
valencenenſium in templa & Sanctorum reliquias rabies & inſolẽtia 691.b. 701.a
valencenæ à Geuſeis occupatæ, & paulò pòſt iterùm relictæ 809.a
valencenenſes quomodò inter pabulandũ excepti 709. a.b
valencenenſes qualibus & quantis legatis honorati 720.a
valencenenſium rebellio & flagitia 702.a
valencenenſium obſeſſorum eruptio quî repulſa, ibid.
valettani Melitæ Magiſtri induſtria & ſtudium 614.b 616.b
valettani ſummo in periculo ſtrenuitas quanta 623.a
valponium & Socli quomodò à Turcis occupati 387.a
Vaſtius Africi belli imperator iubet Carolum ad vexilla ſecedere, & quid ab eo reſponſi retulerit 277.a
Vbiquetarij hæretici 599.b
vbiquitas vndè reperta 648.a
vbiquitas quî exibilãda 648.b
vbiquitas quî à quibus contra quos defendatur 673.a
S. Vdalrici vita breuitèr 549. a.b. Epiſtola illi falsò affictа deſtruit dogmata Euãgelicorum 550.b
Velſius dicit reſipuiſſe 482.b
venationi in Paraſceue operam dare, quid præ ſe ferat 360.b
venerem qui præ diua virgine Maria colant 292 b
venetiæ ardent 73. a. deſcribuntur, ibid. qualem habeant principem, ibid.
venetus quidam Trierarchus quid de Salentinis meritus 312.a. b
veneti malè tractantur à Sulthano 15.a
veneti valdè affliguntur 54.a &c. nolunt tamen à Turca adiuuari 54.b

veneti cur quid Alexandriæ à Turca paſſi 306.a
veneti qua à Carolo v. & Frãciſco Rege legatione honorati 349.b
veneti pacem à Turca petunt 350 a
veneti libros hæreticos iubẽt adduci ad certos homines 440.a
veneti ad bellum contra Turcam ſe parant 780.b. arcem Turcicam occupãt & euertunt 781.a
venetorum armamentarium ardet 779.a
venetorũ legatus quali apud Turcam proditione confuſus 350.a
venlo Cæſari ſe dedit 393.a
vergerij morientis exemplo quantus vir ad Eccleſiam è ſecta reuerſus 733.b
veritatis ipſius quanta vel apud hoſtes eiuſdem ſit vis 669.b
Viana vndè poſt domini ſui fugam occupata 725.b
vianeñ quî tandem fugerint, ibid.
victoria quibus rebus paranda 800.b
victoria Chriſtianorum de claſſe Turcica cui accepta ferenda videatur 804.a
victoriam Chriſtianorum de claſſe Turcica Pio v. diuinitùs innotuiſſe videri 804.b
victui neceſſaria omnia cur hodiè tam cara 809 b
vigilantius ferè præfertur D. Hieronymo à Centurionibus 561.a. ponitur inter pios doctores 560.b
vigilantium qua in re Caluinus ſecutus 391.a
vilna deſcribitur 34.b
viluordia quot nobilibus captis vna vice onerata 725.b
vini vbertas quandò & vbì quàm inſolita 340.a
vir prodigioſæ vaſtitatis & ingluuiei 65.a
virgines ſacræ nouem rapiuntur ex monaſterio, Lutero approbante 123.b
viſitatio Saxonica ſumptuoſiſſima 162. a. ſcribitur à Melãchthone Latinè non planè Lutericè, ibid.
vita monaſtica proſcinditur ab hæreticis noſtris 553.a. &c. habet Chriſtum authorem 556.b
vitulus cucullatus naſcitur Vuittenbergæ 415.a
Viue les Geux, quid ſonet aut ſibi velit 681.b
Vladiſlaus fit Hungariæ rex 49 b
Vliſſinga quandò & quomodò per Geuſeos occupata 809.a
vlyſſiponenſium Ieſuitarum fratres qui & quot, quomodò à Caluinianis tractati ac interempti 806.& deincèps.
vlma attributa Monaſterio Augienſi 460.b. manet in fide Caroli v. 468.b
vlrichus Dux Vuirtenbergicus fit Luteranus 246.b
vlricus Comes Elfenſteinius, ſeu Helfenſteinius, quo nõ ità dudùm Catholicam Eccleſiam affecerit gaudio 733.a

vltra-

vltraiectum quî à Geuſis tentatum 703.b
vltraiectum quî ferè à Geuſis inuaſum 716.a
vltraiecti quid Geuſę deſignârint 693.b
vltraiecti concio Geuſica quę quî ex arce turbata 699 a
Vndas maris ex ſanguine occiſorum Turcarum rubuiſſe 802.a
Volumen impiũ Turcarum Alcoranus, cuius aut quorum impietate ſuperetur 202 b
vota reddenda 147.a
Vrbs Hannoniæ primaria, Montes vocata, quandò per quem inuaſa 809.a. ab Albano Duce obſeſſa 809 b. 812.b. qua tandèm ratione ſit recuperata 824.a
vrbs Harlemum à Duce Albano obſidetur 826.b. obſeſſi in Catholicorũ contemptũ quæ fecerint 827.a
vrbes Hollandiæ quæ quandò per quos occupatæ 809. 810.
vri & Biſontes vt differant 35.a
Vualtheri cuiuſdam Luterani ſcriptum contra quos quale 671.a
vuigandus aliquis quale de bonis & malis Germaniæ librum ediderit 654 b
vuigandus hæreticus quos hæreticos ſolos cenſeat 658 a
vuigandus hęreticus quî ſuos ſymmyſtas traducat 661.b
vuigandus hæreticus quis, quid quaſi Papiſta conqueratur 664.a
vuigãdi cuiuſdam inſana de Theologis nouis iactatio 656.b
vuigandi cuiuſdam Luterani ineptiſſima antilogia 659.a
vuigandi cuiuſdam ſatanica malignitas qualis 660.a
vuittenbergæ in ædibus Luteri Synodus 286.b
vuolfgangi Bipontini Ducis obitus 770.b
vuolodimerus princeps Ruſſorum 25.a
vuormatia tumultuatur contra Senatum 68 b
vuormatienſe colloquium 342.b
vuormatienſia comitia quæ qd habuerint exitûs 404.b
vulneratio & cædes Admiralij 810.b.811.b
Vxores Ruthenorum miſerrimæ 32.b

X

XAntanæ imperiũ quantum, & quæ nationes ei pareant 611.b. 612.a
Xenodochia egregia à Turcis inſtituuntur 778.b

Z

ZAcharias quidam Flandrus quî Caluinum publicè pudefecerit 324.a
zatantiæ vndè quæ dictæ locuſtæ 362.b
Zelandiæ & Hollandiæ oppida quæ quandò aut quomodò per Geuſeos inuaſa & occupata 809. a.b.
zelus Pij V. erga Rempub. Chriſtianam quis, quidque ei acceptum referri poſſit

fit 804.a
Zibitinus rex quàm perfidè à Turcis interfectus 307.b
zittardia quid à Brabãtis perpeſſa 379.a
Zuinglius contra indulgentias 104.a
zuinglius Luterũ oppugnat 128.a. perſtringit 135.b
zuinglius ſomnio admonetur abolere Miſſam 136.a
zuinglius falsò iactat à ſe ſtare Luterum & Vuittenbergicos 153.b
zuinglius ſcribit Norinbergenſibus contra Luteranos 154.b. item Eſlingenſibus, vocans Luteranos furioſos, &c. 154. b. eius antilogiæ, ibidèm. reſpondet Lutero 160. a. 165. a. cadit in bello, & comburitur 212. b. eius cineres colligunt Zuingliani, ibid. eius nomen etiàm Sectarij execrantur & ſcripta damnant 216.a
zuinglius à Lutero Neſtorianiſmi inſimulatus 340.b
zuinglij opera vndè aduerſùm quos edita 381.a.b
zuinglij opera teutonica, vndè Latina facta 381.a
zuinglio quid Luterus impegerit ſeu aſſcripſerit 378 a
zuingliana dogmata, Brentio teſte, qualia 613.b.654.a
zuingliani fiunt Luterani 216.a
zuingliani qua in re quantillum à Turcis differant 308.a
zuingliani quomodo per Luterũ damnati 380.b. 395.a
zuingliani & Luterani quomodò ſe mutuò tractent 404.a.b
zuingliani vetantur hoſpitio recipi à Luteranis 479.a
zuingliani varij ſcribunt in Luteranos 481.a.b. 499.b. multis modis oppugnant Luteranos, & ab illis oppugnantur 481.a b. rident Luteranos 499.b
zuinglianorũ qualis cum Luteranis conſpiratio 287.a
zuinglianorũ de Bucero ſententia ſeu apohthegma 327.b
zuinglianorũ de Lutero ſententia ſumma quæ 403.b
zutphania ab Albano obſeſſa, capta ac militi prædæ data 825.b
zutphaniæ qualis moneta inuenta, ibid.
zutphanienſium Franciſcanorum Guardianus cum quibuſdam fratribus quomodò à Geuſeis tractatus 822.a

COMMENTARIVS BREVIS

RERVM IN ORBE GESTARVM AB *anno Salutis milleſimo quingenteſimo, vſque in annum LXXIIII. ex optimis quibuſque ſcriptoribus congeſtus per F. Laurentium Surium Carthuſianum.*

SCripturus hiſtoriam breuem noſtri ſeculi, nō incommodè, neque incongruè ab illo mihi initiū facturus videor, qui fuit eius ſeculi ſingulare quoddā & eximium decus ac ornamentum, nempe CAROLO V. Romanorū Imp. qui à multis (vt eſt à quodā viro graui & nobili annotatum) amor & deliciȩ generis Chriſtiani dicebatur. Atq; huius optimi & potentiſſ. Imperatoris crebra, eaque honorifica in hoc Commētario fiet mentio: qua in re nolim me quiſquam putet aut confingere aliquid, aut dare affectibus: ſed ſcribere bona fide, quæ apud grauiſſimos ſcriptores inuenerim. Et poteram ego his adferre multò plura atque maiora, ſed breuitati aliquid donandum erat, & declinanda hominum ſiniſtra iudicia, qui ferè ex ſeipſis de alijs æſtimant, quæque ſe aut nolle, aut non poſſe præſtare nôrunt, ea nec ab alijs fieri potuiſſe arbitrantur. Quòd ſi verò in illius prædicandis virtutibus copioſiores erimus, quàm aliorum etiàm laudatiſſimorum regū & principum, nemo id putet cuiuſquam contemptu fieri: neque enim operis breuitas permiſit omnia omnium præclarè geſta commemorare, & certè tanta huius principis in Remp. Chriſtianam merita extitêre,

1500 titere, vt cùm omnium non poſſimus, vel eius vnius encomia paulò vberius celebrare iure meritoque debeamus. Sed nunc rem ipſam aggrediamur.

Carolus V. naſcitur Gandaui.

Anno à virginis partu milleſimo quingēteſimo natus eſt Gandaui ipſis ferijs D. Matthię Apoſtoli CAROLVS Auſtriacus, qui poſteà fuit eius nominis quintus Romanorum potentiſſimus, idemq; religioſiſſimus Imperator. Natus eſt autem anno Iubileo, qui eſt annus gratiæ, & tertia poſt mediam noctem hora, & quidem (vt dixi) Gandaui, quod eſt maximum ferè totius Europæ oppidum. Aiunt enim incolæ, eam vrbem cum ſuis foſſis ſeptem milliaria Belgica in circuitu continere. Sunt ibì ſeptem parœciæ, quarum ea, quæ eſt Diui Michaëlis, fertur ad viginti octo hominum millia habere, quotannìs ſacram Euchariſtiam ſumentium. Flumen Scaldis rapidiſſimū ſeptem in ipſa vrbe pontibus marmoreis magnificentiſſimè conſtratum eſt. Olìm ſeptem principes toto ſeptennio eam oppugnârunt quidem, ſed expugnare nō potuerunt: hodieq; ſeptem templa in totidèm caſtris à ſeptem regibus ædificata viſuntur. Is ergò Caroli natalis locus, viſus eſt quaſi præſignificare illius futuram amplitudinem & excellentiam. Obſeruatum eſt etiàm à nōnullis, quòd ab Auguſto Cæſare, qui fuit Chriſti temporibus, quibus lux Chriſtianæ fidei ſedentibus in regione vmbrę mortis illata eſt, totidèm ferè fluxére anni ad Carolum Magnum primum Germanorum Imperatorem, qui fuit longè potentiſſimus, & præter alios, etiàm Saxones multis bellis annis triginta ęgrè tandèm domitos coëgit recipere fidē Chriſti, quot ab ipſo Carolo Magno vſq; ad hunc Carolū Quintum, qui fidem Chriſti in ampliſſimas ab ipſo reperti & occupati noui orbis prouincias, piorum hominum opera mirabilitèr inuexit ac propagauit. Vt autem in Germaniam & alios quoſdam huius orbis populos Chriſti fides tum illata eſt, cùm Græci tumultuarentur, & in res nouas auidi viderentur, nec à prauis complectendis dogmatîs abhorrerēt, quod fuit ferè ætate Caroli Magni: ità quoq; noſtro æuo, dū Germani & vicinæ nationes, Luteri & aliorum ſimilium hominum peregrinas amplectuntur doctrinas, & à catholica fide, quam ipſis Papiſticam libuit appellare, atq; à veterum Germanorum toto orbe celebrata conſtantia deficiunt, apud Antipodes & in nouo Carolino orbe, (Sic enim vocant quidā) atque etiam illis in locis & regionibus ampliſſimis, quę

Gandauū quàm amplū & populoſum.

Luſitani partìm adiêrunt, partìm vel vi expugnatas, vel deditione acceptas, ſuis regibus ſubdiderũt, Catholica Chriſti fides & religio, quam Luterus cum ſuis impugnat, ab innumeris populis cupidiſſimè recepta eſt, hodieq́ue recipitur. Sed hæc poſſent quidem fuſiùs non abſque ſumma horum temporum deploratione dici, at ſuum habebunt, Deo fauente, locum. 1500

Porticus inſignis Gandaui extructa.

Sub id tempus, quo Gandaui natus eſt Carolus, porticus inſignis è palatio in ædem Diui Iohannis producta fuit opere mirabili, & magno ſumptu, longa pedes tèr mille quingentos, ſeptem lata, ſeptem etiàm pedes in altũ ſubleuata, vt infrà commodè pateret tranſitus, triplici colore, flauo, rubro, candido, conſpicua. Multa in ea porticu erant viſu ſtupenda, ſed quę breuitatis ſtudio prætерimus. Ardebant in ea porticu ambulatoria bìs mille & centum faces: viſebantur quadraginta arcus triumphales, portarum magnarum inſtàr, è quibus tres cæteris auguſtiores erant, & vna quidem Sapientiæ, altera Iuſtitiæ, tertia Pacis & Concordię dicebatur. Fuit & alia mirabilis porticus aërea, ex funibus compacta è faſtigio ædis D. Nicolai ad apicem turris Capitolinæ, plena ardentibus facibus. Per priorem illam porticum die tertiodecimo, poſtquàm in hanc lucem editus eſt, infans Carolus ductus eſt in templum D. Iohannis. Multi hoc ſanè admiratione dignum duxêre, quòd puerulus ſalutari tingendus lauacro, ità ad baptiſterium allatus eſt, vt terram non attingerent ij, à quibus adducebatur. Et certè quàm ille princeps poſteà terrena omnia facilè animo exceſſerit atque tranſcenderit, opportunis locis infrà videre licebit, & quidem tum vel maximè patuit, cùm filio Philippo ſereniſſimo Hiſpaniarum principi regna & ditiones ſuas omnes, porrò Ferdinando Romanorum pientiſſimo regi Imperij faſces ſua ſponte ac vltrò tradidit, vt infrà dicetur. Ad ſacrum fontem duo aurei velleris equites & dynaſtę clariſſimi, Carolus à Croia, & Bergenſis Satrapa, itemq; duæ regij ſtemmatis heroinæ, Margareta Britannica, Eduardi V. Anglorum regis ſoror, & Margareta Auſtriaca, Maximiliani Cæſaris filia, ſponſores Caroli infantis fuêre. Multa quoquè hac die ipſi eidem infanti præclariſſima tum à ſponſoribus, tum ab alijs quibuſdam ſunt dona oblata: & ea quidem eiuſmodi erant, vt haud obſcurè magnifica & rara quædam de illo infante portendere viderentur.

1500 Porrò verò ſi ad genus eius reſpicias, fuit illud per-
Genus Caroli V. quàm vetuſtum, illuſtre & nobile: quippe ex Archiducibus Auſtriæ primò, deinde ex comitibus Habsburgenſibus, deniquè ex antiquiſſimis Francorum regibus, (fuerunt autem, nè quem id lateat, Franci origine Germani, non Galli, iique Galliam occupârunt, vndè hodieque à Francis Germanis, Franciæ regnum nomen habet) è quibus primus Pharamundus longè potentiſſimus Romanos Gallia expulit, Clodius rex Turingos compulit vectigal pendere, Meroueus rex Saracenos ab Aurelia profligauit. Clodoueus primus Chriſtianam eſt religionem complexus. Et Pharamundus quidem rex legem Salicam tulit, qua cautum eſt, nè fœminæ ſint regni hæredes. Quidam grauiſſimus ſcriptor ait Clodium regem, huius, quem diximus, Clodouei patrem, anno regni ſui 15. victoriam ex Germanis reportâſſe, atque eo nomine baptiſmum percepiſſe à Remigio ſanctiſſimo præſule Rhemenſi, vnctumque fuiſſe oleo cælitùs allato, eique lilia tradita eſſe, templumq; eum D. Genoueſæ virgini in colle Pariſijs vouiſſe, deniq; vita functum anno Domini 514. Verùm quandò hæc pleriq; omnes Clodoueo tribuunt, nec vllam faciunt Clodij mentionem, incertum eſt quē in hac opinione ſecutus ſit authorem. Cùm autem deindè regum liberi multiplicarentur, regna fuêre diſtracta, & tum Auſtraſiæ regnum ſuccreuit, quod quidē duas habuit curias regias, alteram apud Metenſium vrbē, alteram Coloniç Agrippinç: limites eius non iidem ab omnibus aſſignantur. Sunt enim qui putent ab Alpibus per Burgundiam inter Rhenum & Scaldim ſuos eam habuiſſe fines: quo ſpatio compræhendebantur, vt ipſi volūt, Vltraiectū, Colonia, Treuiris, Moguntia, Geldria, Cliuia, Iulia, Hollandia, Zelandia, Hannonia, Hasbania, Leodium, Limburgum, Alſatia, Palatinatus Rhenenſis, Sylua Arduenna, Barriū cum ea parte Campaniæ Gallicæ, vbi Moſa ſumit initium. ſed alij longè contractiores ponunt limites. Verùm de his magnoperè contendere nihil attinet. Satis eſt oſtendiſſe, Carolum noſtrum, de quo agimus, ampliſſimo & antiquiſſimo ſtemmate prognatum, ſed ità tamen, vt ille ſuum genus eximiè illuſtrârit. Patrem autem habuit Philippum Auſtriacum, Maximiliani ſapientiſſimi & moderatiſſimi Cæſaris filium, regem Caſtellç & Legionis, Brugis in Flandria natum: cuius vxor fuit Iohanna filia Ferdinādi & Elizabethæ Catholicorum regum Caſtel-

ſę & Aragoniæ. Sed hoc loco tantùm de Carolo princi- 1500
pe dixiſſe ſufficiat. locis opportunis plura dicentur. Poteſt quidem noſtra ætas, tot agitata infandarum hæreſum & immaniſſimorum bellorum tempeſtatibus, non immeritò ſibi gratulari, qꝫ eiuſmodi Imperatorē habere meruit, cuius eſſet inſignis & valdè rara pietas in Deū, & tot acceſſione regnorū atque affinitatū, ampliſſima ditio & potentia. Nec quiſquam certè dubitare poteſt, quin Carolus Cæſar vel cum potentiſſimis ſuperiorum ætatum Imperatoribus conferri poſſit, cuius vires vel fortunam potiùs (ſic enim dicere ſolebat) etiam potentiſſimus Turcarū rex Solimannus reformidârit.

Solimannus Turca Caroli V. fortunam extimuit.

Quantùm autem ille pro Catholicæ Eccleſiæ defenſione egerit, dicetur infrà. nec dubium, quin Turcarū vires valdè eneruari ab illo potuerint, immò etiam eneruatæ fuiſſent, niſi quidam Chriſtiani principes eius ſanctiſſimos conatus multis modis retardâſſent. Vndè etiam factum eſt, vt perpetuis ferè diſtentus bellis, non potuerit ſeuerè animaduertere in hæreticos, ſub prætextu Euangelij & verbi Dei fœdos & iam olim à tota Eccleſia damnatos errores excitantes, & pronis in mala hominum animis carnis libertatem, quæ diriſſima ſeruitus eſt, offerentes, qui ſub eius imperio mirum in modum excreuêre, ſed ità tamen, vt etſi Martinus Luterus Auguſtinianus monachus horum omniū primus parens non immeritò dici poſſit, adeò tamen in multas ſint diſtracti ſectas, vt earum certum numerū inire penè impoſſibile ſit, & Luterus ipſe propemodū hodie contemptus iaceat, pauciſſimis eius dogmata oīa ſequētibus, ſicut alibi videbimus.

Porrò verò cùm pręuideret Deus, fore vt in Europa breuì exiſterent prodigioſæ hæreſes & horrēda ſchiſmata, cùm non poſſit ille niſi in pace & animorum & religionis ſuaui concordia degere, animum Luſitani regis potentiſſimi excitauit ad inquirendas regiones ad Auſtrum ſitas. Iam anteà Caſtellani nouum repererant orbem & terras hactenùs incognitas. Nè qua autem inter Caſtellanos & Luſitanos diſſenſio pernicioſa oriretur, Romanus Pontifex Alexāder VI. ſua interpoſita authoritate id effecit, vt Caſtellani ad Occidētem, Luſitani ad Auſtralem polum nauigarent. Ità factū eſt, vt Caſtellani continētem ampliſſimam, inſulas maximas & innumeras, auri & vnionum feraciſſimas inuenerint: Luſitani verò per Arabicum & Perſicum ſinus ac Indiæ littora, regnum Calecuthicū, denique ad auream Cherſone-

Alexāder VI. inter Caſtellanos & Luſitanos pacem conciliat.

1580 ſum & ipſa Sinarũ regna longiſſimis & propè immenſis itineribus perlati ſint. Neq; tñ hi reges cõtenti fuêre ampliſſimas opes & ingẽtes ditiones ſuis regnis adieciſſe, verũ etiã laudatiſſimo ſtudio conati ſunt eas barbaras gentes ad verã & vnicã Chriſti religionẽ traducere. Quę res eos paulatìm habuit ꝓceſſus, Deo Opt. Max. ſuã gratiã tã ſanctis conatibus adſpirãte, vt innumerabiles idololatrę ad Chriſtũ cõuerſi, eã fidẽ auidè receperint, quam in Europa pleręque nationes ceu Papiſticã, immò etiàm Antichriſtianã, repudiârũt, vt iam partìm antè dictũ eſt.

Christophorus Colũbus. Fuit in aula regis Hiſpaniarũ quidam Chriſtophorus Columbus, patria Genuenſis. Multo is tenebatur deſiderio nouas orbis regiones inueſtigandi: & cùm à rege peteret eam in rem ſubſidiũ, non ſemèl tum à rege tum à regina irriſus eſt, tanq̃ qui res ludicras meditaretur. Cùm autem iam octo exactis annis nõ faceret precandi finem, rex attentior eſſe cœpit, tandemq́; iuſſit liburnicam vnam & celoces duas egregiè commeatu & armis inſtructas illi tradi. Itaque anno ſalutis 1492. ſoluens à Gadibus, primò ad inſulas Fortunatas appulit, quas nũc ob canũ copiam vocant Canarias: olìm dictæ ſunt Fortunatæ, ob aëris mirã temperiem & cęli clementiã. Numerantur, vt quidam aiunt, decem Inſulæ Fortunatæ, è quibus tres incultæ, reliquę cultę ſint. Ex ijs ea, quę Teneriffa vocatur, cælo ſereno longiſſimè conſpicitur, idq́; ob mirę altitudinis petrã adamantinã, inſtàr pyramidis acuminatã, quę perindè vt Aetna mons in Sicilia, perpetuos vomit ignes. Qui eam petrã metíti ſunt, nõ dubitãt affirmare, à terra ad ſummũ vſq; verticẽ ad octo vel nouem obtinere milliaria Germanica. Incolæ fruges metunt in Martio & Aprili. Multa alia de his feruntur inſulis, ſed quia needùm ſatìs certò cõperta habeo, mâlui ijs annotandis ſuperſedere. Olìm cùm Columbus ad eas primũ deferretur, incolę nudi incedebant, à veri Dei notitia alieni: ſed paulatim pleræq; ex his inſulę ad fidem Chriſti acceſſêre. Teneriffa & Grancanaria, id eſt, grandis Canaria, cæteras vincunt magnitudine. Eas incolebant hac tempeſtate homines barbari, prorsùs nudi degentes. Indè ad Occidentem curſum tenens, aliquot reperit inſulas: è quibus duabus vaſtiſſimis nomina indidit, alteram Hiſpanam, alteram Iohannam vocans.

Insula Fortunatæ, hodiè Canariæ.

Insula Iohannã. In Iohanna inſula denſiſſimæ viſebãtur ſyluæ, & in ijs auium, præſertim philomenarum, etiàm menſe Nouembri cantus audiebantur innumeri: flumina quoquè

lim-

limpidiſſima & ad potandũ ſuauia, itemq; portus commodiſſimi cernebantur. Diù ad eius inſulæ littora nauigans, cùm nullum comperiret finem, putaretque terram continentẽ eſſe, ad Hiſpanam iter inflexit. Cumq; eum & ſocios eius incolæ vidiſſent, mox fugerunt. Putabant enim eos eſſe Canibalos, qui ſunt homines feri, carnib' humanis auidiſſimè veſcẽtes, quorũ regionem Columbus erat præteruectus. Incedunt aũt etiam huius Hiſpanæ inſulæ homines nudi. Canibali è vicinis locis hominum prædas agunt, impuberes exectis teſtibus saginant perindè, vt nos gallos gallinaceos: puberes mox perimunt, inteſtina & extremas corporis partes etiamnùm recentes vorant: reliqua ſale adſperſa conſeruant in vſus diuturniores, vt apud nos ſolẽt farcimina omnis generis. Mulieres non comedunt, ſed haud ſecùs atquè gallinas ſeruant ad prolem. Indè Columbus in Hiſpanias rursùs nauigat, relictis tamen in ea inſula triginta & octo viris. Rex & regina redeuntem eum honorificè admodùm accipiũt, eique nouã paranti nauigationem attribuũt liburnicas 17. & celoces duodecim, in quibus præter commeatum & arma omnigena, homines erant mille ducẽti. Multas in hoc itinere reperit inſulas, quibus pleriſq; nomina impoſuit. Quodam in loco, quem Archipelagũ nominârunt, ſupra 47. inſulas inuenerũt. Vbi autem ad Hiſpanã inſulam venerunt, viros 38. quos illic reliquerant, regis eius perfidia enectos compererunt. In ea inſula condidit Columbus vrbem, & in ipſis viſceribus eius arcem Diui Thomæ. Fuerunt hæc initia Chriſtianæ amplificandæ religioni fauſtiſſima.

1500

Hiſpana.

Canibali anthropophagi.

Noua claſſis Columbo attribuitur.

Archipelagus.

Hoc anno 1500. Luſitani, duce Petro Aluaro, tẽpeſtate delati ſunt ad regionẽ illã longè latèque patẽtem, quã vulgò Braſeliã vocãt, quòd indè eius nominis lignũ aduehatur, tingendis pannis aptum. In ea prouincia iuſſit idem Aluarus crucem affigi in faſtigio arboris admodùm proceræ: atq; ad eius arboris imam partẽ Miſſæ ſacrificium præſenti exercitu peractũ eſt, totaque ea regio ſanctæ Crucis appellata eſt. Hodiè Chriſtiana religio mirabilitèr illic propagata eſt. Videbat Chriſtus futuros breuì, qui ipſius ſignũ Turcica barbarie & Antichriſtiana impietate ſub Euangelij & pietatis prætextu demolirentur. Itaq; tranſtulit illud ſignũ ad idolorum cultores, & apud eos id fecit haberi in precio: adeoq; certum eſt multis Indię locis Cruces eſſe collocatas, & indè aufugiſſe dęmones, nec ſolita Indis reſpõſa dediſſe. Pudeat

Braſelia prouinciæ ſancta Crucis.

1500 tandèm ſimiles eſſe dæmonum, qui illo ſigno ineffabilitèr cruciãtur, atque eo nomine illud odio perſequuntur inexpiabili.

Aliæ quoque deincèps nauigationes inſtitutæ ſunt in has incognitas orbis regiones, & multa illic comperta rara ac inaudita.

Albericus Veſpucius

Albericus Veſpucius, vir egregiè doctus, priùs ſub Caſtiliæ, deindè ſub Luſitano rege longiſſima maris emenſus ſpatia, mira ſe reperiſſe ſcribit, multáſque inueniſſe inſulas: ſed nimìs longum eſt, ea omnia hîc cõmemorare. Nos & poſſumus & debemus Deo gratias agere, quòd noſtro ſeculo innumeras gentes dæmonum cultui addictas, ad Chriſti fidem traduxit opera piiſſimorum Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, in quorum ditionibus hodieque inuiolata perſeuerat Catholica religio.

Luſitanorum nauigationes.

De Luſitanis ità ſcriptum reliquit Paulus Iouius, noſtræ ætatis doctiſſimus Hiſtoriographus, libro duodecimo Hiſtoriarum: Iubente Emanuele rege Luſitaniæ, Luſitani inſana nauigatione Atlanticũ Fortunataſque inſulas præteruecti, promontorijs Praxio & Bonæ Spei ſuperatis, Aethiopicum littus adiêrunt, gentes ſubegerunt, Rubri maris ac Perſici ſinûs anguſtias ſuperârunt, in Carmania atque India bello victis regibus Cannoræ, Cucini & Calecuthæ, celeberrimis emporijs exercendæ mercaturæ ſedes arceſque poſuêre. Deindècùm nouorum ducum aduentu aucta eſſet claſſis, vltimos Indiæ orbiſque terminos ſibi propoſuerunt: atque ità felici auſu, eadem ducti peritia nauigandi, ab Calecutha præter Indum ac Gangem fluuios, ad auream Cherſoneſum peruenerũt, vbì regem Malachæ armis defenſionem parantem, tormentorum nouitate abſterritum ac prælio victum, tributarium fecerunt. Ab alia quoque parte, Indorum claſſibus ſæpè deletis, cuſtoditiſq; Erythræi faucibus, ac ſinûs Arabici nauigatione Aegyptijs mercatoribus intercluſa, Indici maris imperium tenuerunt. Hæc Iouius.

Aurea Cherſoneſus expugnata à Luſitanis.

Vbì ſanè prædicanda venit diuina clementia, quæ tot tamque potentes barbaras nationes Chriſtianorum armis voluit edomari & per eos venire ad cognitionem nominis ſui. In illis certè regionibus iam feruet religio Chriſtiana, dum interìm nobis aufertur regnum Dei, & datur genti facienti fructus illius. Vtinàm reſipiſcant tandèm à Lutero & eius infauſtis nuncijs malè faſcinati homines, nè breuì CHRISTVS totus à nobis demi-

Matth. 8.

demi-

demigret in nouum orbem. Sed de his plura congruis dicentur locis. 1500

Hac ferè tempeſtate Baiazetes Turcarum rex, cum centum quinquaginta armatorum millibus Metonem Peloponneſi vrbem validiſſimè obſedit, noſtriſque hominibus, poſt varia certamina, vtrinque ſumma virium & animorum contentione edita, ad quinq; Venetarum triremium aduentum è ſtationibus ad mare, vt illas exciperent, inconſultò deſcendentibus, Turcæ vrbē ingreſſi, magna cæde perpetrata, Venetos pariter & Græcos milites trucidant, & ipſum Metonenſium epiſcopum, ità vt erat mitratus & ſacra veſte indutus, obtruncant, nec vlli omninò vel armato vel inermi parcunt infeſtiſſimi barbari, niſi quem fortè aut ætas, aut forma vel ſeruituti, vel libidini ſeruauit. *Baiazetes Turca expugnat Metonem.*

Erant eius loci ſupra mille captiui. Ii longis adſtricti funibus, ad Baiazetis prætorium perducti, ſæuiſſimi Tyrāni iuſſu ſub eius oculis immaniter perempti ſunt. Is Baiazetes poſtmodùm à filio Zelimo regno exutus, & paulo pòſt veneno ſublatus eſt. Eius pater Mahometes Hydruntinam Italiæ vrbem cepit: atque tum de rebus Chriſtianis propemodùm actum fuiſſet, præſertìm in Italia, vbì eſt Romani Imperij auguſta ſedes & antiquum domicilium, niſì illam truculentam beluam præpotens Deus ſubitaria morte abſtuliſſet, qui quidem id temporis non tam iræ ſuæ laxare habenas, quam vt maturè reſipiſcerent Chriſtiani, maximo allato terrore admonere voluit. Alijs deindè locis aliquot Chriſtianorum expugnatis, Baiazetes Byzantium rediit. *Baiazetis crudelitas.*

Id temporis ferè ad Orientem tres potentiſſimi reges rerum potiebantur: Baiazetes Turca, Caitbeius Aegypti & Syriæ Sulthanus, & Iacuppus Perſarum rex. Baiazetis erat inprimìs formidanda potentia ob copiam militares longè firmiſſimas, quas perpetuis more Maiorum pace belloque alebat ſtipendijs: ſed mitiori ingenio præditus, ac philoſophiæ ſtudijs addictior, poſt fugatum Gemen fratrem ſuum, qui poſteà in Europa ad Caietam perijt, pacem cum vicinis omnibus colere mâluit. Sunt qui hunc Gemen Baiazetis fratrem, Zizimum vocent, ſed id imperitè, cùm Gemes de nomine Parthorum inclyti regis appellaretur. Conatus ille fuit, licèt ætate minor, fratrem Baiazetem imperio excludere: ſed victus, fugæ ſe mandauit, & Rhodum veniens, à Buſſonio Rhodiorum equitum magiſtro, præ-

1500 tet ſpem in carcerem coniectus eſt, ac poſteà Romam perductus, vbì Baiazetes quotannìs eius alendi cauſa quadraginta aureorum nummûm millia numerauit.

Sophus Iſmaël Perſarum Imperator fit.

Sub hoc fermè tempus Sophus Iſmaël Perſarum imperiũ occupauit, & noua quædã in Mahometis Pſeudoprophetæ turpiſſima ſuperſtitione opinio in cunctis Sophi huius ditionibus diſſeminata eſt. Perdomuit ille breuì Perſas, Medos, Armenos, pluresq; alias gentes, & crebris victorijs celeberrimũ toto orbe nomẽ obtinuit, adeò vt Iudæi, calamitoſum hominum genus ob repudiatum filiũ Dei vnicũ & verũ Meſſiam, ſtultiſſima opinione hunc ſuum putarent Meſſiam, atq; per omnẽ ferè Europã mirũ in modũ ſibi gratularentur, feſta celebrarent cõuiuia, mutuis tũ nuncijs tũ muneribus ſeſe hortarentur ad benè ſperandũ, quòd iam tandèm veniſſet à Deo promiſſus ſeruator. Sed illorũ inanis ſpes breuì in irritum recidit, quandò Sophus ille nullã gentẽ perindè, atque Iudaicã, exoſam habere compertus eſt. Vt autem Lector Sophi huius aliquantò certiorẽ habeat notitiã, paulò fuſiùs hinc agendum eſt. Patrẽ habuit Aidarem Harduellẽ, qui inter Perſas regulus fuit nõ ignobilis, ingenio verò ac moribus cumprimìs ſuſpiciendus. Is ſpretis omnibus mundi huius oblectamẽtis, diuitijs & honoribus, tanquàm veris ęrumnis & fortunę ludibrijs, quæ cæci mortales ceu vera bona & munera felicitatis humanę impenſiùs appetũt, colunt, ſectantur: vitã egit auſterã, quã plerique omnes admirarentur potiùs, quàm ſe imitari poſſe cõfiderẽt. Itaq; hac viuendi ratione eam excellentis virtutis opinionem adeptus eſt, vt eũ Aſſimbeius Vſuncaſſenes (qui quõdàm Armeniæ procurator, Moloanchre legitimo Perſarũ rege interfecto, regnum eius occupauerat) ſibi generũ adſciuerit, collocata ei in matrimoniũ Martha filia, quæ ex Deſpina Caloioãnis Trapezũtini & Ponti regis filia nata, Chriſti fidẽ coluit. Quòd verò Trapezuntinus Chriſtianus rex Vſuncaſſeni Mahometano filiã ſuã deſpondit, licèt ea conditione, vt eam permitteret Chriſtũ colere, ideò factũ eſt, quòd & Trapezuntinus rex & Perſa Vſuncaſſenes ſibi ab Ottomãno Mahomete meritò timerent, cuperentque ex hac affinitate mutua ſibi cõparare præſidia: quæ tamẽ neutri quicquã cõtulêre, quãdoquidẽ Mahometes tormentis æneis fretus, quorũ vſum Perſæ tũ ignorabant, Vſuncaſſenẽ in cãpis Anſerinis profligauit, ac deindè Trapezuntinũ regẽ Conſtantinopolim perductum in carcere neca-

Harduellis pater Sophi Iſmaëlis.

Mahometes Turca profligat Perſas, &

necauit, tota eius ditione occupata. Harduellis autem 1509
Tauriſij, quod eſt præclariſſimũ Armeniæ maioris oppidum, multo habitatore frequentiſſimũ, nouam cœpit vulgare religionẽ, vel potiùs ſuperſtitionẽ, Mahometanam quidem illam, ſed longè diuerſam ab ea, quã cæteri Mahometani in Aſia & Aphrica ſequerentur. Volebat enim ab omnibus eos legis Mahometanæ ritus ſuſcipi, quos Haly Mahometis interpres & ſocius tradidiſſet: neq; enim alitèr eos ſaluos poſſe fieri, cũ alij potiùs Homarim, alterũ Mahometis diſcipulũ & interpretem, præferendũ cenſerent. Atq; hoc ſolo ferè diuerſæ ſuperſtitionis prætextu Mahometani alij alios odioſiſſimè perſequuntur: quod iam pridèm magno poterat adiumẽto eſſe Chriſtianis principib. ad Turcarũ profligandas vires, eorumq; immaniſſimã tyrannidẽ à ſuis finibus procùl arcendã, niſi quibuſdã magìs liberet, mutuis conflagrare odijs & bellis inteſtinis, in ſummã Chriſtianæ Reip. perniciem: quod certè dolendũ eſt, tametſi peccata hominũ è religione Chriſtianorũ, longè etiàm deteriora merẽtur. Intereà verò dum Harduellis nouam Tauriſij religionẽ diſſeminat, fit ingens ex omni Perſide & Armenia ad eum viſendum hominum concurſus, non admodùm gratus Iacuppo Vſuncaſſenis filio, qui patri à Mahomete Ottomanno cæſo, in regno ſucceſſerat. Iam enim eius potentiã & exiſtimationẽ vereri cœpit, atque ad eius religionẽ confluentiũ cœtus habere ſuſpectos. Eã ſuſpicionẽ auxit, quòd ſciret patrẽ ſuũ vi occupâſſe Perſarum regnum, metueretque nè Perſæ ipſum regno nondùm ſatis firmato exturbarent. Itaque neque ſanguinis coniunctione, neq; hominis innocentia permotus, regnandi libidine tranſuersìm actus, miſit qui Harduellem nihil minùs ſuſpicantem percuterent. Eo extincto, ſectatores eius aut tulit è medio, aut diſpulit. Porrò Iſmaël filius Harduellis, qui poſteà Sophus cognominatus eſt, eo tempore puer adhuc, ab illa cæde ſeruatus eſt, fugienſq; Iacuppum regẽ auunculũ ſuum, in Hyrcaniam ad Pyrchalem parentis amicum, ſupra Caſpium mare paucis oppidis imperantem ſe contulit.

occupat Trapezuntinum Imperium.

Mahometani in duas distractι ſectas & ſuperſtitiones.

Mahometani cur ſe mutuò perſequũtur.

Fuit prætereà quidã Harduellis diſcipulus Techellis, qui deindè Cuſelbas, hoc eſt, rubrũ caput appellatus eſt, magiſtro non inferior, Perſa origine, regiæ ſtirpis cognatione clarus, doctrina ac religione valdè celebris. Is quoquè Iacuppũ fugiens in minorem Armeniam peruenit, atq; illic in Antitauro monte, loco ob frequenti-

Techellis Perſæ mores & diſciplina.

1500 am, varietatemq; pomiferarũ arborũ & perennes aquarum fontes admodùm ſalubri & amœno, ab hominum commercio ſeparatus, aliquot annis aſperrimam vitam egit, contentus iјs quæ ſponte humus protuliſſet: tandemque eam famæ claritudinem adeptus eſt, vt diuinus vates appellaretur. Agnitus primò eſt à paſtoribus: deindè agricolæ miſerati eius vitæ auſteritatem, victum & res neceſſarias ſuppeditabant. Porrò cùm etiàm futura prædiceret, ſumma omnium admiratione in pagos & vrbes pertractus, & tantùm non ceu deus quiſpiam adoratus eſt. Iam prouinciam omnem ſuî fama compleuerat, publicatiſque nouæ legis interpretationibus, facilè credulis turbis perſuaſit, niſì illas complecterentur, nullam ipſis ſalutis ſpem reliquam fore. Multis ergò vanam ſuperſtitionem amplectentibus, ſectatores ſuos omnes, pro inſigni nouæ religionis, iuſſit turbinatum capitis tegumentum ſiue pileos lintea faſcia, eaque rubri coloris, circundare: vndè factum eſt, vt iј omnes qui nouum hoc doctrinæ genus ſequuntur, Cuſelbaſæ à rubro pileorum colore, toto Oriente vocentur. Interim Iſmaël quoquè paternos nouæ ſuperſtitionis complexus ritus, cùm iam adoleſceret, & ſermone, vultûs elegantia, egregiaque tum ſapientia tum animi magnitudine omnibus admirabilis videretur, maximum nomen & ingentes vires ſibi conciliauit, non ex vulgo duntaxàt, ſed permultis etiàm nobilibus ac opulentis: cumque etiamnùm impubes eſſet, diuitias, honores & imperium, licèt ea contemnere videretur, aſſecutus eſt: tanta in eo cernebatur morum integritas. Additum quoquè illi eſt cognomentum Sophus, quod à vetere Magorum memoria ſumptum videtur, qui olìm apud Perſas ipſis etiam regibus imperâſſe feruntur. Deindè verò Iacuppo Perſarum rege veneficæ vxoris fraude ſublato, cogitauit repetere paternos agros & ditionem, quæ ex matris dote ipſi obtigerat. Itaque aliquot ſuæ ſectæ hominibus, cum Pyrchalis reguli coniunctis auxilijs, Armeniam ingreſſus, non tam viribus quàm præclara exiſtimatione & beneuolentia breuì paternam ditionem recuperauit. Mox auctis copijs eorum, qui nouum dogma ſequebantur, Sumachiam vrbem in finibus Mediæ ſitam, vi cepit & hoſtilitèr diripuit. Illud audax facinus ad priorem nominis eius exiſtimationem permultùm adiecit: factuſque ex eius vrbis præda locupletior, exercitum magna ex parte inermem

Cuſelbaſæ qui dicti.

Iacuppus Perſarum rex perit veneno.

Sumachia vrbs.

ermem egregiè inſtruxit. Iam verò Perſici regni captus deſiderio, Tauriſium ſibi petendum ſtatuit. 1500

Ea vrbs Perſarum regia eſt, non ſolùm Armeniȩ ſuperioris, in qua ſita eſt, verùm etiàm totius Orientis numero hominum atque opibus celebetrima, olìm Terua dicta, diſtans à Caſpij maris littore expediti equitis itinere dierum quatuor, haud procùl ab emporio Derbento, vbì portæ ferreæ Scythas ab anguſtijs, quȩ ſunt inter montes & mare, excludunt. Ità ergò Sophus Iſmaël ampliſſimum Perſarum Imperium inuaſit, & ſimul noua Mahometanæ ſtultitiæ ſuperſtitio longè lateque diuulgata eſt anno ſalutis 1499. quo Italia Gallorum aduentu maximas adijt clades, & Veneti ad Protum inſulam cum Turcis infelicitèr dimicârunt. Vbì autem Iſmaël ad Tauriſium properauit, erat illic Aluantes Iacuppi filius, qui fratrem ſuum Moratchamum prælio victum, ex Perſarum finibus expulerat, & primores aliquot Moratchami ſtudioſos trucidârat. Ea res & illi magnam inuidiam conflauit, & Iſmaëli eius ampliſſimæ vrbis potiundæ facilimam viam patefecit. Nam ſimul vt ad vrbem cum exercitu appulit, portas, illi ciues vltrò aperuerunt, Aluante in fugam ſeſe conijciente, quòd longè imparem ſe ſentiret Iſmaëli copijs, nullo præſertim ciuium fultus præſidio, de quorum fide non immeritò nihil ſibi admodùm polliceretur. Eos autem Iſmaël, propoſita omnibus incolumitate, in ſuam religionem & fidem facilè adegit. Vrbem autem ingreſſus, Iacuppi regis auunculi ſui ſepulcrum eximij operis euertit, oſſibusque diſiectis, omnem eius memoriam prorsùs aboleuit, vt paternam cædem vlciſceretur. Interim certus ad eum perfertur rumor, Aluantem conciliato ſibi fratre Moratchamo, cum maximo equitum & peditum exercitu aduentare. Eo nuncio nihil territus Iſmaël, ſuos incredibili celeritate ducit hoſtibus obuiàm, imparatumque Aluantem mira felicitate oppreſſit, ipſo Aluante, cùm acriùs pugnaret, obtruncato. Eo cæſo, equites cataphracti & ſagittarij cæterique poſtremi agminis milites, fuga dilapſi ſunt.

Tauriſiũ Perſarum regia.

Aluantes ab Iſmaële cæditur.

Aliquot autem diebus eo in loco à labore recreatis militibus, deindè Scyras vrbem cum exercitu profectus eſt. Iam enim finitimi populi in illius ſe poteſtate fore dictitabant. Ab ea ciuitate maximis honoribus affectus, ſæpè ad populum concionabatur de noua religione ſuſcipienda, additis etiàm minis, ſi quis intra

diem

1500 diem triceſimum priſtinos ritus neutiquàm repudiâſſet. Quamobrèm omnes ferè in illius ſententiam breuì conceſsêre: Eſt autem Scyras vrbs opulentiſſima atque clariſſima, ex cuius diuitijs militi perſoluit ſtipendium, omnesq; copias ſuas militaritèr inſtruxit & egregiè ornauit. Erant tum illic officinæ frequentes, omnis generis armorum pleniſſimæ: quæ ſanè mirabili ingenio artifices ex ferro chalybeq́ue recoctis, & ex herbarum ſuccis addita inſigni temperatura, longè elegantiùs, quàm apud nos id fiat, fabricare conſueuerunt: nec galeas tantùm, thoraces & ocreas, ſed equorum etiàm perpetua ex tenuiſſimis laminis tegumenta. Poſt Scyras vrbem facilè quoquè Sapha, quæ Suſa olìm fuiſſe putatur, & Sulthania, vbì admirabiles cernuntur ingentium ædificiorum reliquiæ, in eius fidem conceſſit. Inde Meſopotamiam magno populorum ſtudio in deditionem accepit, Moratchamo Iacuppi filio & Aluantis fratre, in Arabiam cum vxoribus ac liberis omniq; ſuppellectile aufugiente. Indè ab Aſſyria in Mediam tranſcendit, regreſſusq́ue in Armeniam, Albanis, Iberis & Scythis, qui vlteriorem Caſpij maris oram tenent, bellum fecit, quòd ſolita tributa iam quadriennio minimè perſoluiſſent.

Scyras inſignis vrbs deſcribitur.

Sapha olìm Suſa.

Dum hæc Iſmaël Sophus proſperrimis rerum ſucceſſibus in Perſidis imperio gerit, Techellis Cuſelbas, cuius paulò ſuprà meminimus, Armeniam & minoris Aſiæ partem non minimam noua religione compleuit, multisq́ue eius ſectæ hominibus arma capeſſere iuſſis, Turcarum ditiones audactèr inuaſit. Iam enim paſsìm cernebantur homines nouæ ſuperſtitionis cupidi, (vt eſt mortalium genus non ſua natura, quæ à Deo benè condita eſt, ſed deprauato animi iudicio in res nouas, quālibèt alioquì pernicioſas, auidum) qui pro ſymbolo rubris pileis vterentur. Cùm autem non omninò ſuppeterent ſumptus bello gerendo neceſſarij, eorum facultates ſuis diripiendas permiſit, qui nollent nouum dogma cōplecti. Indè è Cappadociæ finibus in Lycaoniæ vberem regionem profecti ſunt, vbì diù ſeſe aluerunt, freti eius loci copijs. Multi autem eius regionis accolæ cum rebus ſuis Iconium perfugerunt. Proponebat Techellis prēmia omnibus, qui ad ipſius religionem accederent, & dira minabatur refractarijs: quo factum eſt, vt plurimi illi ſe adiungerent. Iam autem Turcæ rei indignitate permoti, ad arma ſe parabant, & eccè opportunè

Techellis proſperi ſucceſſus.

ab Iſmaële equites miſſi ſuperuenêre, qui etiàm Techellim iam anteà per legatos hortatus erat, vt nouæ propagandæ doctrinæ omnem nauaret operam, vi etiàm adhibita, ſuamq́ue illi opem & auxilia pollicitus fuerat. Faciebat hæc Iſmaël odio in Turcam Baiazetem, cuius oppugnandi iam animo conſilium volutabat. Miſit etiàm legatos Venetias, petens ab illis inter alia artifices, qui ænea tormenta conflarent. Veneti eos legatos humanitèr exceperunt, ſed omnibus eius votis, quòd cum Baiazete quinquennij inducias pacti eſſent, ſatisfacere non potuerunt: quanquàm præter hoc etiàm bellis grauibus impliciti tenerentur. Legatos autem muneribus affectos, honorificè à ſe dimiſerunt: ſed vbì Baiazetes comperit, eos per Syriam in Perſidem reuertiſſe, grauitèr apud Aegypti Sulthanum ea de re queſtus eſt: vndè accidit, vt mercatores Veneti, qui Tripoli, Alepi, Beryti atque Alexādriæ agebant, à Campſone in catenas coniecti, vix poſt annum, multas à ſæuiſſimis Mamaluchis perpeſſi contumelias, vitam & libertatem impetrârint. Techellis verò auxilijs Iſmaëlis fretus, Orcanem & Mahometem Baiazetis nepotes cum exercitu ipſi occurrentes, egregiè profligauit: nec ab Iconij nobiliſſimæ vrbis oppugnatione abſtinuiſſet, ſi tormenta bellica fuiſſent ad manum. Multos verò ijs in locis in ſuam traduxit ſectam. Indè per Galatiam in Bithyniam infeſto agmine contendens, Bellerbechum, id eſt, totius Aſiatici equitatûs magiſtrum, opportuna circunuentum celeritate fortiſſimè debellauit, multis ex eius exercitu fuſis, reliquis in fugam coniectis. Mox Cutheiam vrbem ſumma vi & incredibili ſuorum ardore ac impetu expugnauit, magna Turcarum ſtrage ędita, & ipſo quoquè cum vxoribus capto Bellerbecho, qui ex fuga eò ſe contulerat, & diù fortiſſimè propugnando vrbem defenderat. Ea vrbs in Aſia minori medium ferè locum obtinet, Anatoliæq́; magiſtri equitū, quem Bellerbechum vocant, ſedes eſt, ſicut in Europa alterius Bellerbechi Sophia Mœſiæ vrbs. Eius oppidi ſpolijs ornato & inſtructo exercitu, iam Pruſiam Bithyniæ caput oppugnare inſtituerat. verùm Baiazetes ingentes ex Europa copias, duce Halybaſſa Macedone, in Aſiam miſit, quorum aduentum Techellis ſibi minimè expectandum ratus, è Ponto exceſſit, collecta precioſiore præda. Eum Halybaſſa magnis itineribus inſequitur, & poſt dies aliquot in planis Galatię locis è nouiſſimo

1500

Iſmaël Sophus mittit legatos Venetias.

Veneti ab Aegypti Sulthano malè accipiuntur.

Iconium.

Cutheia capitur à Techelle.

1500 uiſſimo agmine feſſos aliquot cepit & interfecit. Tum verò Techellis Bellerbechum, quem vinctum trahebat, media in via palo infixit. Eius clariſſimi apud Turcas viri horrendo interitu licèt Halybaſſa permoueretur, non tamen deſtitit celerrimè abeuntes perſequi. Cũ autem nulla contentione eos poſſet aſſequi, relictis peditibus, octo millia equitum intentiſſimo curſu vnà ſecùm iubet fugientium veſtigijs inſiſtere. Tandèm ad Olygam montem vbi ventum eſt, nouiſſimum agmen acri prælio perturbari cœpit. At Techellis non ſe deſerit, licèt ſuos multo itineris labore penè exanimatos non ignoraret, acieque egregiè inſtructa, Turcarum impetus fortitèr ſuſtinet. Verùm à ſclopetarijs equitibus permulti è Techellis copijs fuſi ſunt, ac nihilo minùs Techellis redintegrata acie ex optimè armatis, eaque à nouiſſimo agmine in frontem ducta, ſuos in tutiora loca fortitèr pugnando ſeſe iuſſit recipere. Id conſpicatus Halybaſſa, cùm ſemèl atque iterùm per medios hoſtes cum globo equitum perrumpere non dubitaret, interceptus à Techellinis interficitur. Eius cæde perterriti Turcæ, primò remiſſiùs agere, mox fuga ſibi conſulere. Techellis cum ſuis primò ad Taſciam ſe recipit, quò Iunusbaſſa quoquè cum quadraginta Turcarum equitum & peditum millibus peruenit, multisque illic leuibus prælijs certatum eſt, donèc Techellis ſe tantis copijs imparem cernens, ſuperatis clàm montibus, in minorem Armeniam deſcendit. Poſt eius inopinatũ diſceſſum Iunusbaſſa per omnem Aſiam minorem diligentiſſimè perſcrutatur Perſicæ religionis cultores, inuentosque omnibus tormentis excruciatos interficit: qui verò bello non interfuiſſent, ijs frontem inuſſit, omnesque in Europam ſecùm traduxit. Techellis porrò ad Iſmaelem, in finibus Scytharum bellum gerentem, confugit. Ità in illa quoquè impuriſſima & dementiſſima Mahometis ſuperſtitione, maximo Chriſtianæ Reipub. commodo, hac tempeſtate exitiales extitêre diſſenſiones, & odia ac ſimultates inexpiabiles, dũ alij Homarim, alij Halyn Mahometis interpretes & diſcipulos ſequi mâlunt. Et niſi ea rerum perturbatio apud Mahometanos incidiſſet, Baiazetes Turcarum rex Venetis & Hungaris admodùm ſæuus & atrox hoſtis incubuiſſet. Verùm præpotens Deus, etſi hominum flagitiis iurè iraſcitur, nõ tamen iuſtas ſemper repoſcit pœnas, ſed iudicij auſteritatem ineffabilis miſericordiæ

Halybaſſa interficitur.

Turcæ ſæuiunt in Perſicæ religionis cultores

cle-

clementia temperat, vt ſit locus veniæ omnibus volentibus redire ad ſanitatem. Dum ergò ſic Mahometani nouæ religionis prætextu atrociſſimè inter ſe digladiantur, Baiazetes propenſiori animo cum Venetis pacem fecit, atque ab Europa ſæui pectoris immanitatem reuocans, in Aſiam totus incubuit, vt à Perſis illatas iniurias egregiè vlciſceretur. 1508

Alberici Veſpucij nauigatio.

ANNO 1501. die 10. Maij, Albericus Veſpucius à potentiſſimo Luſitaniæ rege miſſus eſt exploratum nouas regiones. Itaque tribus Luſitani vecti liburnicis, ad Aethiopię promōtorium, quod iam Caput viride vocant, appulerunt: indè ſoluentes, & versùs polum antarcticum longiſſima nauigatione curſum tenentes, venerunt ad inſulam quandam, multis horrendis in itinere iactati tempeſtatibus, vbì menſe Iunio hyems eſt, & paria diei noctiśque ſpatia. Tandèm 17. Augusti ad terram quandam peruenerunt, cuius incolæ beluas immanitate vincerent. Regio ipſa amœnitatis & elegantiæ permultū habere videbatur, ſitaque eſt extrà lineam æquinoctialem versùs Auſtrum quinque gradibus. Cernebantur autem in montis cuiuſdam vertice homines nudi, ſed qui ad Luſitanos, licèt multū amantèr inuitati, deſcendere non auderent. Attamen paulò pòſt altera luce, ſumpta fiducia, fumos & ignes paſsim excitârūt, vt Luſitanos è nauibus ad ſe elicerent. Egreſſis verò Luſitanis non ſe volebant propiùs adiungere, ſed vt longiùs in terram progrederentur, eos inuitârunt. Quod cùm periculoſum videretur, duo audaciores multis precibus à nauium præfecto tandèm copiam impetrârunt in inſulam penitiùs intrandi, ſed ea conditione, vt poſt quintum diem ad naues redirent. Interìm octiduum Luſitanis expectantibus, illi nuſquàm conſpiciebantur, ſed in dies alij atque alij ex ea inſula ad littus frequentes accedebant, non tamen cum Luſitanis colloquia miſcere voluerūnt. Septima die Luſitani in terram egreſſi, vident viros ſecum vxores ſuas adduxiſſe, quas etiàm Luſitanos colloquēdi cauſa propiùs adire iuſſerunt. Verùm fœminis trepidātibus, iuuenē validū Luſitani ad eas mittunt, & vt nihil mali ſuſpicarentur, ipſi in naues ſe recipiunt. Vbì ad eas iuuenis venit, circunſtant illū admirabundæ omnes, cōtrectantq; curioſiùs: atq; eccè interìm de monte ſæuiſſima deſcendit mulier, vallū prælongum manu geſtans. Quæ cùm ad locū,

Hyeme menſe Iunio.

1501 vbì iuuenis erat, perueniſſet, valido ictu incautũ proſternit & occidit, eumq; mox reliquæ fœminę per pedes in mõtem pertrahunt. At viri barbari è monte decurrũt impetu ad littus, & iacula ex arcubus certatìm in naues vibrãt. Luſitani verò diſploſis quatuor tormentis, repentè eos in fugã nimio terrore correptos compellunt. Porrò crudeliſſimæ mulieres, inſpectantibus Luſitanis iuuenẽ cæſum in fruſta ſecant, ad ignem torrẽt, & aſſum immanitèr deuorãt.

Barbari Luſitanũ iuuenem torrẽt ad ignem & comedũt.

Viri aũt ſignis quibuſdam oſtendebant, cũ in modũ alios duos Luſitanos ſe quoquè deuoraſſe. Acritèr ea res ſtimulabat Luſitanorum animos, & libentèr eã fuiſſent vlti iniuriã, ſed præfectus non permiſit, haud dubiè peiora veritus, ſi pauci cũ multis congrederentur. Indè ergò abeuntes, longiùs nauigârunt, & multa admiratione digna lõgiſſimis illis itineribus cõſpexerũt: iamq; ſtellarũ, quæ circa polũ antarcticũ ſunt, cõſpectu fruebantur, quæ multò & plures & illuſtriores ſunt, quàm poli arctici. Deniquè tã diu nauigârũt, quòd polus antarcticus iam ipſis ſupra horizontem illũ quinquaginta duobus gradibus fuerit eleuatus, & neque minoris neque maioris vrſæ ſtellæ ſub adſpectũ caderent.

In Aprili noctes quĩdecim horarum.

Et noctes quidem Aprilis ſeptima die, ſole circa arietis extrema verſante, quindecim horarũ fuiſſe cõpertę ſunt, hyemsq; ea loca obtinuit. Longũ eſſet omnia narrando proſequi, quæ multiplici nauigatione tũ Veſpucij, tum aliorum in illis incognitis noſtro orbi rgeionibus explorata ſunt: ſed hoc nomine præcipuè laudes & grates agendæ ſunt præpotenti Deo, vt iam antè dixi, quòd innumeræ gentes dæmonum cultrices, opera Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum intra non multos annos ad Chriſti religionem traductæ, iam viuum & verum colunt Deum, relictis tèr execrandis dæmonum ſimulacris, quibus miſeri ab omni vera luce prorsùs alieni, hactenùs diuinos impenderant cultus & honores.

Medera inſula.

Inter Hiſpaniam & Canarias inſulas inuenta eſt à Luſitanis Medera inſula, ſylueſtris illa quidè & prorsùs inculta, ſed ſoli fertiliſſimi. Quod vbì Luſitani aduerterũt, vt apta eſſet ſementi & habitationi, ſyluas denſiſſimas multo igni cõcremârũt, qui interdùm adeò graſſatus eſt, vt pleriq; vix flãmas euadere potuerint. Habitatur iã frequens à Luſitanis, qui extructis ædibus cultiſſimã eam reddiderũt. Eſt fontibus irrigua, & amnibus multis cõſpicua. Gignit & alit perdices, columbas ſylueſtres, pauonea, apros feros, & multa alia diuerſorũ generum

nerum

aerum animãtia, quæ etiã priùs quàm homines eam occuparent, ibì ſua collocârunt domicilia. Sunt ibì arbores inſignes, cedro vel cupreſſis nõ abſimiles, quas ſcindũt molis ſerratilibus ad flumina collocatis, vndè multa præclara fiunt opera in varios vſus. Arborum color ruber eſt & boni odoris. Iuſſu regis Luſitaniæ plantatæ ſunt ibì cannæ ſaccarum ferentes, non ſolùm copia inſigni, ſed etiàm mira præſtantia. Eſt enim eius regionis ea ferè habitudo vel qualitas, quæ Cypri & Siciliæ. Sunt etiàm eò importatæ vites ex Creta inſula, quæ botros & magnos & multos, atque etiàm vina præclara vbertìm proferunt. Viſuntur illic botri atro colore. 1501

Hoc anno cruces ſanguinolentæ virorum ac mulierum veſtibus paſsìm in Germania inciderunt. Videntur præſignificâſſe peſtem ſæuiſſimam, quæ proximo anno ſecuta eſt. Solet plerunquè Deus pro ſua bonitate eiuſmodi terroribus admonere homines, vt ſe corrigant, & impendentem eius iram à ſe auertant.

Eodem anno facultas Theologica Academiæ Moguntinæ, imitata Synodi Baſileenſis decretũ, itẽq; Pariſienſes & Colonienſes Theologos, omninò decreuit & ſtatuit ſentiendũ, beatiſſimã Dei genitricem, ſemperq́ue virginẽ Mariã, quã ex omni æternitate ſibi matrẽ delegit filius Dei, ſinè labe originalis peccati conceptã, idq́ue ſingulari quodam priuilegio. Non hîc neceſsè eſt anxiè perquirere, quid hinc ſcriptum reliquerint priſci illi Eccleſiæ Doctores, qui certè de hac virgine ſingulari reuerẽtèr & honorificè ſcripsêre. Auguſtinus ipſe, cuius ſumma eſt authoritas, cap. 36. Libri de natura & gratia, ob vnigenitũ Dei filiũ ex ea natũ, nullã prorsùs de ipſa vult haberi quæſtionem, cùm de peccatis agitur. An non ille ſenſit ſingulare priuilegiũ illi virgini conceſſum, quam nõ eſt auſus vlli peccato fateri obnoxiã? Contendãt hîc alij quantùm volent: certè qui Deum timẽt, non facilè auſi erunt in diuerſum pertinacẽ ferre ſententiam. Alioquì ſi cõmunibus illa cæterorum mortaliũ legibus ſubiecta fuit, cur nõ etiàm cũ dolore & virginitatis iniuria peperit? Dictum eſt Euæ, & in ea fœminis omnibus, In dolore paries filios. At virgo Maria incredibili & prorsùs inaudito miraculo virgo concepit, non ab homine, ſed de Spirituſancto, & virgo peperit, in conceptu expers concupiſcentiæ, in partu, doloris. Qui ergò eam ſic ſibi voluit eſſe matrem, vt non ab homine, ſed de Spirituſancto conciperet: is proculdubiò talem quoquè Genes. 3.

1501 eam eſſe voluit, quæ ab omni peccato puriſſima, digna eſſet & concipere & parere ipſum filium Dei. Nõ enim habitabit ſapientia, vt in Sapientiæ libro ſcriptum legimus, in corpore ſubdito peccatis. Et tamen ipſa Dei æterna ſapientia nouem menſibus habitauit in huius ſacratiſſimæ virginis caſtiſſimis viſceribus. His ergò atq; alijs rationibus permota facultas Theologica Moguntinæ Vniuerſitatis, grauitèr ſanciuit deincèps neminem in ea Academia promoueri debere in ſacra Theologia, niſi iuramento interpoſito priùs fidem dederit, ſe diuerſam opinionem neque animo retenturum, neque quouis modo approbaturum. Scio non deeſſe hodieque, qui difficilè adduci poſſint, vt huic pijſſimæ ſententiæ ſubſcribant, licèt multi doctiſſimi viri grauiſſimis argumentis eam adſtruxerint & confirmârint: verùm Concilium Tridentinum ſub Paulo 3. Pontifice inchoatum, & tandèm ſub Pio 4. abſolutum, (multis enim modis ſatanas eius Concilij tum inchoationem, tum proſecutionem ſæpè impedire conatus eſt) ſtatuit obſeruandas eſſe de matris Dei conceptione conſtitutiones Sixti 4. qui Pontifex admodùm fauit opinioni de immaculata eiuſdem ſacratiſſimæ virginis conceptione. In eo aũt Tridentino Concilio fuêre ſuprà 280. Epiſcopi, & multi excellenti & incomparabili doctrina viri, adeò vt etiam ſectarij, quantumuìs laxa propoſita fide publica, non tamen auſi fuerint eò accedere, eo præſertìm tempore, quo ſub Pio 4. excellentiſſimæ doctrinæ viros catholicos ibi fuiſſe conſtat. Qui ergò extra Chriſtianæ modeſtiæ cancellos non vult temerè efferri, & tum ſibi, tum alijs malè conſulere, acquieſcat in Eccleſiæ ſententia, & matris Dei ſingulari priuilegio nihil deroget, nè, dum matri iniurius eſt, præpotentis filij eius iram intolerabilem in ſuas accerſat ceruices.

Sapient. 1.

Eo ipſo anno Italus quidam in Gallias venit, qui immodica captus animi arrogantia, Mercurium ſe diceret, cùm alioquì proprio nomine Iohannes vocaretur: Tyanei quoquè Apollonij, quem alij Philoſophum, alij magum vocant, ſe ſectatorem iactitaret, rerum omnium, præſertìm arcanarum, ſe vnum callentiſſimum gloriabundus aſſereret, adeòque præ ſe veteres philoſophos atque theologos penè omnes contemneret. Vxorem & liberos, vnaque ſeruos & ancillas circunduxit. Nudis pedibus cum tota familia ingrediebatur,

Mercurius noſtræ ætatis commentitius.

batur, tum ipſe, tum ſui omnes non niſi lineis induti, 1501
etiàm catenam ferreã ad collum geſtabant, inſtàr Tyanei Apollonij, cuius vitam ſcribit Philoſtratus, & ante hunc Damis, Apollonij ipſius peregrinationis comes. Lugduni aliquandiù moratus, & in precio habitus, Ludouico Galliarum regi ſe natum ad res ſummas prædicabat. Porrò rex hominem miratus, doctos viros, præſertim medicæ facultatis, de hominis, quam iactabat, prodigioſa ſcientia & inuſitata rerum cognitione periculum facere jubet. Multas ergò illi quæſtiones de rebus varijs mouent, & vſque ad ſtuporem prompta ab eo reſponſa referunt, præcipuè in rebus medicis, quanquàm ſcire non poſſent, vnde hæc illi ſuppeterent, cùm eſſet alioqui ſinè literis. Reuerſi igitur ad regẽ, rem omnem ordine exponunt cum multa admiratione. Idem verò Mercurius regi enſem donauit, mira arte fabrefactum, & 18c. gladiolis ſtipatum: itemque clypeum, in quo ſpeculum inerat affabrè elaboratum, cui neſcio quid latentis energiæ ineſſe dictitabat. Quò verò tandèm euaſerit, aut quem habuerit vitæ exitum, non ſatis compertum habetur. Eiuſmodi ſanè iactantia & oſtentatio non admodùm decent Chriſtianum philoſophum, quandò ipſe quoquè ethnicus philoſophus Cicero ſapientiſſimè admonet, vt quanto maiores ſumus, tanto ſummiſſiùs nos geramus, quod diuinæ literæ paulò alijs verbis, ſed eadem omninò ſententia exprimunt in Eccleſiaſtico: Quantò magnus es, humilia te in omnibus.

Eſt in precio apud Galliæ regem.

Eccl. 3.

Per idem tempus quidam Ioannes ab Eltz, aliquot equitum & peditum turma ſtipatus, clara luce, nullo repugnante Budobrigam (vulgò Boppardiam vocant) regale oppidum, Eccleſiæ Treuirenſi iampridèm oppignoratum inuaſit, excluſiſque omnibus, qui Epiſcopi Treuerici partes ſequerentur, caſtellum, telonium & æs omne occupauit, turribus præſidio è ſuis impoſito. Henricus 7. Imperator certa accepta pecunia ab Archiepiſcopo Treuirenſi, id oppidum pignoris loco illi tradiderat. Ab annis trecentis non rarò leguntur Imperatores quidam vrbes ab Imperio alienâſſe, difficultèr verò redemiſſe: vndè accidit, vt multa Imperij loca à principibus ciuilibus & Eccleſiaſticis occupentur, vt quidam ſcriptum reliquêre.

Boppardia occupatur.

Boppardia quandò oppignorata Epiſcopo Treuirenſi.

Hoc anno dira fames ob frumenti inopiam totam Sueuiam peruaſit, ſed eam Argentoratenſes frumento, quod in magna copia reconditum habebant, non auarè

B 3 quidem,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

1501 quidem, vt apud pleroſq; hodiè in more poſitum videmus, ſed commodo precio diſtracto leuârunt. Ea hominum charitas, licèt maximè ſit ſecundùm naturam, iuuare naturæ conſortem, iam rara eſt in terris. Nec mirum eſt, Argentorati magnam fuiſſe frumenti copiam, quandoquidē ea Alſatię regio pręcellentis vini & multi frumenti perquàm fertilis eſt, vt non indigenis duntaxàt, ſed multis etiàm vicinis & exteris vinum & frumentum affatìm ſuppeditet: nec facilè in Rheni tractu vlla alia regio, quòd ad fertilitatem attinet, ei comparari poſſit, tametſi in latum à Rheno vſque ad montana non niſì tria plùs minùs Germanica milliaria obtinet.

** Voſego.*

Multi illic fluuij è monte * Voſago in Rhenū prouoluuntur. Sanè non deſunt qui ſcribant, nec ij quidem contemnendi authores, tota Germania nullam extare regionem, quæ omnibus prouentibus Alſatiæ comparari queat. Sunt in ea 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, arces quinquaginta, & villæ propè innumeræ. Verùm hæc fortaſsis non ſatis ad inſtitutum.

Baſilea deficit ab Imperio.

Hac tempeſtate Baſilea à Maximiliani Cæſaris & Imperij obedietia ſe ſubduxit, percuſſo fœdere cū Heluetijs, qui nullius párent imperio. Baſileenſiū defectionem imitati Schaffhuſiani, Heluetijs itidèm fœderati ſunt. Literæ huius fœderis apud Lucernenſes feruntur confectæ, & vtrinquè datæ & acceptæ.

Baſilea vrbs deſcribitur.

Eſt Baſilea vrbs inclyta Germaniæ, quam Ammianus Marcellinus Gratiani & Valentiniani Imperatorū tēporibus iam fuiſſe ſcribit. Alluitur Rheno ampliſſimo flumine, qui mediam fermè interfluit, ſed ponte cōſtratus vtrinquè habet iter peruiū. Eſt ager vini frumentiq; ferax & intra & extra vrbis mœnia. Pius Pontifex eius nominis ſecundus, Gymnaſium ampliſſimis ornatum & auctum priuilegijs illic condidit. Habet autem citra & vltra Rhenum geminā ciuitatē, alteram maiorem, alteram minorēBaſileam: eſtque ea vrbs inprimis inſignis & egregia, niſì quòd hac ætate colunt eius loci incolæ dogma Zuinglianum, quod Catholica Chriſti Eccleſia iam olìm in Berengario damnauit. Dolendū eſt, in fortiſſima gente tantum potuiſſe noua dogmata, quæ Germaniam magna ex parte perdiderunt, vt ſuis dicemus locis.

Schaffhuſia vrbs.

Schaffhuſia quoque ad Rhenum ſita, locum occupat & amœnum & commodū atq; fœcundū. Non longè ab hac vrbe Rhenus fluuius altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorum ruit præceps in imū, ità vt aqua omnis

in ſpumam & nebulam reſoluatur. Eſt id ſanè adſpectu horrendum. Schaffhuſiani quidem initiò ad certũ tempus cũ Heluetijs fœdus percuſſerunt, at poſteà id abijt in fœdus ſempiternũ. In eo oppido Eberhardus comes è Sueuia opulentum conſtruxit monaſteriũ, quod Germanicè à nauium traiectu dictum eſt Schiffhuſen, tanquàm nauium domus, vt quidam vetuſtus codex probat. Maximis illud cœnobium impendijs exædificatum fuit, multis eò allatis ingentibus columnis lapideis, è quibus etiamnùm 12. in templo viſuntur, ſingulæ altæ pedes ſeptendecim, in complexu obtinentes pedes nouem. Conſecrauit autem hoc monaſterium Leo Pontifex Romanus, eius nominis IX. cognatus antedicti comitis Eberhardi, anno ſalutis 1052. cuius quidem Pontificis fuit ſancta & inculpata vita, & eruditio haud vulgaris, vt eius ſcripta teſtantur. 1501

Schiffhus ſeu monaſterium.

Huius anni menſe Nouembri Philippus archidux Auſtriæ, Maximiliani Cęſaris filius, cum Iohanna coniuge ſua, Ferdinandi regis Hiſpaniarum filia, amicitia cum Gallis conciliata, per Franciam in Hiſpaniam proficiſcitur, & vbiquè, præſertìm verò Pariſijs, honorificentiſſimè accipitur.

Alexãder VI. ſcribit Ruthenis.

Hoc etiàm anno Alexander Pontifex, eius nominis ſextus, cùm percepiſſet Ruthenos & alios quoſdam in Lituania Græcorum ritum complexos, cupere ad Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem & religionem ſe adiungere, ſed interìm non deeſſe qui dicerent eos neceſſariò rebaptizari oportere, propterea quòd more Græcorum in tertia perſona baptizati eſſent, ſcripſit ad illos ex decreto concilij Florentini, ſub Eugenio 4. celebrati, in quo Græci atque Armeni cum Romana Eccleſia in concordiam rediêre, reuerà baptiſmum conferri, etiàm cùm in perſona tertia ſic dicitur, Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chriſti, in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti: quanquàm in Latina Eccleſia non debet mutari vetus verborum forma, quæ eſt, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti, Amen.

Rutheni vel Moſcouitæ.

Sclauonica lingua latiſſima.

Et quia hoc loco in Ruthenorũ mentionem incidimus, operępretium fuerit de ea gente paulò copioſiùs agere, vt Lector eius aliquam habeat notionem. Obtinet ea gens ampliſſimas regiones, & plerunquè hodiè vel Moſcouitæ vel Rutheni aut Ruſſi appellãtur. Vtuntur autem lingua Sclauonica, qua hodiè nulla ferè eſt latior & diffuſior, quippe qua Dalmatæ, Boſſenſes,

1501 Croatę, Iſtrij, Carni, Carniolani, Carinthij, Stirij, Mœſij, Seruij, Bulgari, alijq́; Conſtantinopolim vſque, Boëmi, Luſatij, Sileſij, Moraui, Poloni, Rutheni, Circaſi, Quinquemontani ad Pontum & Vuandalorum reliquiæ vltra Albim per Germaniam in Septentrionem ſparsim habitantes ytuntur. Incertum eſt, quis initiò apud illos rerum potitus ſit, quòd characteres non habuerint, quibus res ſuas ſcripto conſignatas ad poſterorum notitiam tranſmitterent. Cœperunt autem Annales conſcribere tum primùm, cùm Michaël rex Conſtantinopolitanus literas Sclauonicas in Bulgariam miſit. Inter alios Igor quidam apud illos Imperio potitus, Olham ex Pleſcouia duxit vxorem. Is cum exercitu ſuo Heracleam & Nicomediam vſque progreſſus, ſed in fugam actus, à Malditto Dreuulianorum principe cæſus eſt, relicto infante filio Suuatoſlao, cujus mater Olha viri ſui necem grauiſſimè vlta, multis Dreuulianorum millibus interemptis, atq; omnibus eorum caſtris occupatis, in Græciam profecta eſt, & illic ſacrum baptiſma percepit ſub rege Iohanne Conſtantinopolitano, anno mundi 6463. (Sic enim Annales eorum habent: ſolent autem Ruſſi non à Chriſto nato, ſed ab orbe cõdito numerare) Porrò nomẽ Olhæ, in Helenæ mutatũ eſt. Atque hæc in ea gente Ruthenica fidem Chriſti complexa eſt iuxta Annales iam dictos. Eam, poſtquàm inter viuos eſſe deſtitit, nepos eius ex filio Vuolodimerus iam baptizatus, in diuorum numerum retulit, & Iulij dies vndecimus ei ſacer dicitur. Atquì ea filiũ ſuum Suuatosſlaum ad baptiſmum inducere non potuit, qui poſt matrem imperio potitus, deuicit Bulgaros, ad Danubium vſque progreſſus. Intulit etiàm bellum Baſilio & Conſtantino regibus Conſtantinopolitanis, eosq́ue profligauit. Cùm autem Græciam vaſtanti, reliqui Græciæ principes aurum obtuliſſent, contempſit, & veſtes atq; arma potiùs accepit. Eum anno mundi 6480. Cures princeps Pieczenigorum ex inſidijs interfecit, atque ex cranio eius poculũ fecit, cui auro circundato inſcripſit, *Dum aliena ſectatur, perdit ſua.* habebat autem tres filios, inter quos ditionem ſuã diuiſerat adhuc viuens: nempe, Ieropolchum, Olegam, & Vuolodimerum. Ex ijs Ieropolchus Olegam fratrem ſuum occidit, ſed non diù pòſt ipſe quoquę fraude cuiuſdã intimi conſiliarij ſui in manus fratris ſui Vuolodimeri traditus, interfectus eſt: atq; ita totius Ruſſiæ imperiũ ad Vuolodimerũ peruenit, qui

Igor Moſcouitarũ princeps.

Apud Moſcouitas quandò cœperit religio Chriſtiana.

Vuolodimer⁹ prim

qui tũ multa colebat idola, multas quoq; habuit vxores, & octingentas concubinas. Cùm autem ex omnibus ſectis Chriſtiana religio illi præcipue arrideret, miſit ad Baſilium & Conſtantinum reges Cõſtantinopolitanos, petens Annam ſororem eorum cõiugem ſibi dari: quod ſi facerẽt, pollicetur ſe cum tota gente ſua Chriſtianum futurum, & ablata in Græcia reſtituturum. Contrahitur matrimonium, Vuolodimerus in Corſon baptizatur, & dicitur Baſilius, nuptiæque celebrantur. Acta ſunt hæc anno mundi 6469. à quo tempore Ruſſia permanſit in fide Chriſti. Hunc Vuolodimerũ, à quo Vuolodimeria inter Vuollam & Occam fluuios vrbs condita eſt, inter diuos tanquàm Apoſtolũ 15. Iunij die Ruſſi colunt. Eius ſucceſſores vſque ad Georgium & Baſilium nihil ferè memorabile geſſerunt. Porrò Georgium & Baſiliũ Bati rex Tartarorum, qui Chriſtianorum ditiones horrendum in modum populatus eſt, bello ſuperatos neci dedit, & bonam Ruſſiæ partem, abacta præda, ferro & igni vaſtauit. Ex eo tempore, anno ſcilicet mundi 6745. vſq; ad Baſilium, qui ante paucos annos Ruthenis imperauit, omnes ferè Ruſſi principes tributum Tartaris perſoluerunt. Cùm autem Bati rex Tartarorum, euaſtatis Chriſtianorum ditionibus, magno tota Europa terrore relicto, cum ſuis in Scythiam reuertiſſet, Innocentius eius nominis 4. Romanus Pontifex, ex concilio Lugdunenſi aliquãmultos religioſos viros anno ſalutis 1246. longiſſimo itinere miſit ad Tartarorum Imperatorem, qui eum hortarentur vnum viuum & verum Deum, & eius vnicum filium mũdi ſeruatorem Ieſum Chriſtum colere, & à Chriſtianorum fundẽdo ſanguine animum reuocare. Vbi Tartarus Pontificis preces audiuit, pollicitus eſt ſe quinquennij ſpatio Chriſtianorũ ditiones minimè vexaturũ. Verùm vbi Pontificis legati diſceſſerant, Saracenorum legati adſunt, hortantur Tartaros, vt Mahometis ſectam tanquàm plauſibiliorem & voluptariam potiùs complectantur, quàm Chriſtianorũ religionem ocioſam. Placuit verò eorum oratio Tartaris, & inprimìs ipſi Bati Imperatori, & ità illi tunc impuriſſimam Mahometis ſuperſtitionem receperũt, quam hodieque retinent. Sed vt ad Ruthenos reuertamur, poſtquam Bati Tartarus Ruſſiam ſibi fecit tributariã, multis annis magna apud Ruthenos Tartarorũ fuit authoritas, qua etiam freti Rutheni principes plerunq; obtinebant principatus, aut alios etiàm conſanguineos pro-

1501 ceps Moſcouitarũ.

Rußia fit Chriſtiana.

Bati rex Tartarorum.

Innocentius Pontifex 4. mittit ad Tartaros.

Tartari fiunt Mahometani.

Rußia tributa pendit Tartaris.

 fligabant,

1501 fligabant, & multa fuit rerum apud Ruthenos confuſio, dum alij alios ſuperare contendunt, donèc vētum eſt ad Iohannem Baſilium, qui fuit Baſilij cæci (orbatus enim luminibus fuit iuſſu Demetrij cuiuſdam principis Moſcouitarum) filius. Is autem Iohannes Baſilius fortunatiſſimus fuit. Nam & magnum ducatum Tuuertẽ occupauit, & Nouogardiam magnam (quæ eſt vrbs ampliſſima, in circuitu obtinens, vt quidã ſcribunt, ſeptem milliaria Germanica) cepit, vndè ſupra trecentos currus auro, argento & vnionibus onuſtos, Moſcouiã abſportauit anno Domini plùs minùs 1479. Feruntur in ea vrbe eſſe ſeptem monaſteria ordinis D. Baſilij Magni, in quibus ingens eſt copia monachorum: innumera quoquè ſacrarum ædiũ multitudo illic eſſe legitur. In ſolſtitio æſtiuali habet vrbs eadem longiſſimũ diem pluſquàm octodecim horarum. Dictus Iohannes Baſilius, ſeptem perpetuos annos graui eam obſidione preſſit, ac tandèm in poteſtatem ac miſerrimam ſeruitutem redacta, Archiepiſcopum & ditiores ac potentiores quoſque Moſcouiã tranſtulit, atq; è ſuis ſubditis in illorũ poſſeſſiones ceu nouas colonias remiſit. Ex ijs autem poſſeſſionibus præter communes reditus, maximũ quotannìs vectigal in eius fiſcum infertur. Porrò in Archiepiſcopi locum quendam inſtituit epiſcopum, cui exiguam eius Archiepiſcopatûs prouentuũ portionem attribuit. Poſtquàm autẽ Moſcouitæ eò translati ſunt, vnà etiàm ſuos errores eò inuexerunt. Habuit verò iſte Iohannes Baſilius ex Sophia Emanuelis regis Conſtantinopolitani filia Helenam filiam, quæ nupſit Alexandro Lituaniæ magno Duci, eidemque poſteà regi Poloniæ declarato. Sperabantur hæ nuptiæ vtriuſque partis diſſenſiones & acerbitates omnes è medio ſublaturæ, ſed cùm Polonus negligentiùs præſtaret quiddam, quod ſe facturum receperat, Iohannes Baſilius bellum ei facit, & prælio commiſſo victor euadit, capto Conſtantino regis Poloni duce egregio cum pleriſq; nobilibus, multiſq; occupatis arcibus & prouincijs ditionis Lituanicæ. Porrò Conſtantinus oblata occaſione è Moſcouia ad Alexandrum profugit, licèt à Moſcouita libertate donatus eſſet ea conditione, vt relicto Alexãdro, ipſi ſeruiret. Idem autem Conſtantinus poſteà magnam dedit Moſcouitarum ſtragem, vt ſuo loco dicetur. Quanuìs autẽ huius Iohannis Baſilij magna fuerit potentia, magnæq; opes, tamen Tartaris parére cogebatur, adeò vt legatis Tartarorum

Nouogardia.

eorũ extra vrbem obuiàm procederet, eosq́; ſedẽtes ipſe ſtans audiret. Tandèm illo mortuo, ſucceſſorem habuit Baſilium Iohannis, qui intra paucos adhuc annos Moſcouitico fruitus eſt imperio. Is apud ſe captiuũ tenuit Demetrium, fratris ſui Iohannis filium, quem auus Iohannes Baſilius, mortuo ipſius Demetrij patre Iohãne, totius Ruſſiæ monarcham deſignârat. Mortuo deindè hoc quoq; Demetrio, Baſilius imperat, & nõ modò quæ à patre illi relicta erant, conſeruauit, verùm etiàm multas prouincias non tam bello quàm induſtria quadã ſuo imperio adiecit. Namq; & Pleſcouiam & inſignẽ Principatum Smolenczko, qui centum ampliùs annis Lituanis paruerat, ſibi ſubdidit, ſicut infrà dicetur. At tamen in bello plerunquè infelix fuit, ac nihilominùs à ſuis feliciſſimus prædicabatur. Imperio in ſuos vtebatur duro & vix tolerabili, adeò vt nè fratribus quidẽ ſuis germanis, nec vlli principi caſtra vel munitiones permitteret: Omnes illi ſuis ſumptibus, ſiue in aula, ſiue in bello, ſiue in legationibus eorum vellet opera vti, ſeruire cogebantur: Quibuſdam tñ grauiora munia obeuntibus præfecturas, aut villas, aut prædia attribuit plerunq; in ſeſquianum, de quibus tamen certos cenſus ipſi Principi perſoluerent: eo ſpatio elapſo, totũ ſexenniũ gratìs ſeruire cõpellebantur. Voluit quãdoq; ad Maximilianum Cęſarem legatũ mittere quendam ex intimis ſecretarijs ſuis, ſed cùm is viaticũ ſibi deeſſe diceret, in perpetuos carceres coniectus, tandèm perijt miſerrimè, omniaq́; eius bona Princeps ſibi vendicauit, fratribus ac hæredibus eius nè terũcio quidẽ relicto. Quicquid legati ipſis donatum reportarent, quod alicuius eſſet precij, id ferè ſibi dari volebat. Miſerat quãdoquè legatos ad Carolum V. Imp. qui illis graues torques aureos, & Hiſpanicam auream monetam dono dedit: quin & Ferdinandus Caroli frater argenteis poculis, aureis & argenteis pannis, itemq́ue Germanica aurea moneta eos donauit. At vbi domũ rediêre, mox princeps Baſilius & torques & pocula & maiorem Hiſpanicorum aureorum partem ad ſe rapuit. Authoritate in clericos & laicos tam immodica abutebatur, vt liberrimè de omnium vita & facultatibus ſtatuerit, nec quiſquam ei auſus fuerit reſiſtere: immò perſuaſum habebãt, eius voluntatem non aliam eſſe, quàm ipſius Dei: vocabantq́; eum clauigerũ & cubicularium Dei. Ea immanitate gens ipſa effera & crudelis efficiebatur, quanquã incertũ eſt, vtrũ ipſius gentis imma-

1501

Moſcouis tæ parent Tartaris.

Baſilius Iohannis dux quàm duro preſſerit iugo Moſcouitas.

Duriſſima ſeruitus Moſcouitarũ.

Rex apud Moſcouitas quis primus dictus.

1501 immanitas & duritia eiuſmodi tyrānidem mereatur, an hac tyrānide tam immanis & crudelis fiat. Regium titulum iſte Baſilius primus vſurpauit, cùm alij ante eum magni Duces dicti ſint, tametſi pater eius Dominū totius Ruſſiæ ſe ſcripſit. Quin etiàm ab omnibus Imperator appellatus eſt, quod errore factum, dubium non eſt. Cùm autem ſcriberet regi Poloniæ, omiſſo regis titulo, magnum Ducē ſe vocauit. Nam neuter horum, alterius literas nouo titulo auctas recipere dignabatur. Duxit idem Baſilius primò vxorem Salomeam, cuiuſdam nobilis ſui filiam: ſed cùm viginti & eo ampliùs annis ex ea proles non ſuſcepiſſet, eam anno Chriſti 1526. valdè quidem repugnātem, in monaſterium intruſit, & cuiuſdam Ducis filiám Helenam ſibi copulauit, ex qua ſuſcepit filium Iohannem anno 1528 qui rerum apud Moſcouitas potitus eſt, patre mortuo, & matre veneno ſublata neſcio cuius vel iuſſu vel opera.

Moſcouitæ ritus Græcorum ſequuntur.

Quòd ad religionem attinet, colunt Moſcouitæ ſiue Rutheni Chriſtum, ſed more Græcorum. Græci verò ſæpè à Romanæ eccleſiæ obedientia receſſerunt, & identidèm ad pacem & concordiam ſe receperunt.

Epiſcoporum Conſtantinopolis arrogantia.

Epiſcopi Conſtantinopolitani, quòd in ampliſſima vrbe, & quæ noua Roma diceretur, ſedem obtinerent, magnoperè in eam curam incubuerunt, vt proximam à Romanis pōtificibus vel etiàm parem obtinerent authoritatem. In prima illa Conſtantinopolitana Synodo, quæ eſt vna ex quatuor primarijs, videmus Canonem, quo tribuitur proximus à Romano pontifice locus Cōſtantinopolitano epiſcopo. Sed quòd ille Canon nō ſit receptus, vel vnius Leonis primi Pontificis Romani, quem longè ante mille centum annos præcellenti doctrina & eximia vitæ ſanctimonia praeditum fuiſſe negare nemo poteſt, ſcripta ſatìs declarant. Nam cùm in Chalcedonenſi ampliſſima Synodo Anatolius Cōſtantinopolis Antiſtes à Patribus callidè impetrâſſet, vt proximam à Romano Præſule Cōſtantinopolitanus dignitatem obtineret, vbì id Leo Pontifex reſciuit, modis omnibus ſe oppoſuit, effecitque vt Anatolij callida conſilia prorsùs irrita fierēt, neque ratum haberetur, quod ille non rectè atque ordine impetraſſet. Et certè Leo Pontifex affirmare videtur, primæ Synodi Conſtantinopolitanæ Canonem antè dictū, nunquàm ad Romanæ ſedis notitiam veniſſe. Sic enim ſcribit ad Anatolium Epiſtola 53. Perſuaſioni tuæ in nullo penitùs ſuffragatur quorundam Epiſcoporum ante ſexaginta,

tá, vt iactas, annos (nam non multò plus temporis inter 1501
Conſtantinopolitanam & Chalcedonenſem Synodos fluxit) facta ſubſcriptio, nunquamq; à prædeceſſoribus tuis ad Apoſtolicę Sedis tranſmiſſa notitiam, cui ab initio ſuî caducæ dudumq; collapſæ, ſera nunc & inutilia ſubijcere fomenta voluiſti, eliciẽdo à fratribus ſpeciem conſenſionis, quam tibi in ſuam iniuriam verecũdia fatigata præberet. Cur autẽ ſanctiſſimus Pontifex vſqueadeò ſe oppoſuerit Anatolio illicita appetenti, ipſe eadem Epiſtola indicat his verbis: Potes euidentèr agnoſcere me dilectioni tuæ beneuolo animo contraire, vt ſaniore cõſilio ab vniuerſalis te Eccleſiæ perturbatione contineas. Nolebat enim optimus Pontifex quicquam derogari priuilegijs Alexandrinę & Antiochenę Eccleſiæ, in Nicena Synodo illi attributis. Fuit deindè temporibus illius longè ſanctiſſimi Pontificis Gregorij primi, Iohannes quidam Cõſtantinopolitanus Epiſcopus, qui ſe nõ dubitauit œcumenicum ſiue vniuerſalem patriarcham vocare, quem titulũ eius vrbis Epiſcopi magno Eccleſiæ ſcandalo poſt eum ſibi vindicârunt. Sed eorum ſuperbia & contumacia tandèm Turcico iugo egregiè compreſſa eſt. Eius Iohãnis epiſcopi intolerandam arrogantiam acritèr ſcriptis caſtigauit Gregorius I. Romanus Pont. integerrimus: at parùm ea res profuit, Græcis in ſua ſententia permanentibus. Itaque Græci in quibuſdam à Romana Eccleſia diſſenſerũt, ſed non impunè. Eorũ ritum Moſcouitæ ſecuti, cum Romana Eccleſia non vbiquè conſentiunt: quanquàm fertur patriarcha Cõſtantinopolitanus ab huius principis, qui iam Moſcouitis imperat, (ſi tamen non fallor) patre rogatus miſiſſe monachum quendam, qui omnes libros, Canones, & ſingula ſtatuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Cumque multos ille aduertiſſet errores, aiunt dixiſſe Principi, eum planè ſchiſmaticum eſſe, qui Romanum aut Græcũ non ſequatur ritum: ſed paulò pòſt, licèt aliquì Principi charus eſſet, ſublatum è medio. Idem quoquè alteri cuidam Græco mercatori, ſimiliter dicenti, accidiſſe. Sanè iactant illi ſe ſolos probè Chriſtianos eſſe, nos verò damnant tanquàm deſertores primitiuæ Eccleſiæ & veterum ſanctarum conſtitutionum. Luteranos autem & reliquos horum temporum ſectarios, prorsùs execrantur. In annalibus eorum ſcriptum habetur, D. Andream Apoſtolum ex Græcia ad Boryſthenem fluuium perlatum, ad montes, vbi nunc

Moſcouitæ ſibi tribuunt veram religionem.

De Andrea Apoſt.

Chiouia

1501 Chionia eſt, nauigâſſe, & terræ Ruſſiæ benè precatũ eſ-
ſe, hominesq; baptizâſſe: Indè rursùs ad mare vſq; Germanicum proceſſiſſe, atq; per illud Romam nauigâſſe: ad extremum in Peloponneſo ab Ago Antipatro crucifixum fuiſſe. Sed hęc quàm ſint vera, ipſi viderint. Certè Andreas Apoſtolus non eos docuit errare. Archiepiſcopi & Epiſcopi omnes totius Ruſſiæ, carnibus perpetuò abſtinent. Præfecti monaſteriorum, quos Priores vocãt, in Moſcouia plurimi ſunt, ſed omnes arbitrio Principis eliguntur: Sacerdotes ſeculares habent vxores: ijs mortuis, non licet eis ſacra obire vel ſacrificare, nisì fortè monaſteriũ ingreſſi, iuxta regulam viuant. Si quis etiàm laicus vxore mortua velit aliam ducere, permittunt id quidem, ſed vix legitimum matrimonium eſſe putãt: tertias nuptias ſinè graui cauſa non permittunt: quartas omninò damnant. Admittunt diuortium, & dant libellum repudij: verùm id maximè celant, cùm id religioni & ſtatutis aduerſum eſſe ſciant. Si ſacerdos ad ſecundas ſeſe nuptias transferat, nihil habet cum Clero commercij. Obſeruandum hoc loco eſt, apud Moſcouitas, ſacerdotes non accedere ad ſecundas nuptias. Hoc idem vſq; in præſens etiàm Græci ſeruãt. Vndè appáret improbitas & impudentia hæreticorũ noſtri temporis, qui aſſerere nõ verentur, apud Græcos licere ſacerdotibus vel deciès aliam poſt aliam vxorẽ ducere. Sic enim ſcribit Philippus Melanchthon in libello quodam, in quo inter cætera etiàm ſacerdotũ coniugium defendit: Sed manet, inquit, adhuc hodiè mos ille in Græcanica eccleſia, vt ſacerdotes nubant: & non ſolùm mariti eligantur ad ſacerdotiũ, nec vt nubant ſemèl tantùm, ſed quotiès voluërint, etiàm decièſ, ſi ità tulerit res. Hoc quidẽ, ſicut & alia multa, impudentiſſimè ille Melanchthon mentitur, ſicut poteſt grauiſſimis teſtimonijs doceri. Et certè quos talium facinorũ non pudet, eos nemo abſq; ſummo periculo vlla in re duces ſequi poſſit. Verũ ad rem. Sacerdotũ ſunt tenues prouentus & oblationes. Veſtitum propè eundem cum laicis habẽt, dempto capitis tegmine. Et cur differant habitu, qui nõ differunt matrimonio? Vt populus, ſic ſacerdos. Monaſteria habent leges ſeueriſſimas, ſed quæ paulatìm eneruatæ, multùm refrixerint. Carne perpetuò abſtinẽt. Veſtes quotidianæ epiſcoporũ eædem ferè ſunt, quæ aliorum monachorum. Perſuaſum habent, poſt Septimam Synodum generalem, nulli vnquàm neque licuiſſe, neque licere

Apoſtolo quid habeant Annales Ruſſorum.

Sacerdos bigamus à clero excluditur apud Moſcouitas.

licere Concilium œcumenicum indicere aut accedere 1501
ſub pœna anathematis, quod etiàm ſeueriſſimè obſeruant. Tempore Florentini Concilij ſub Eugenio 4. Romano Pōtifice, quidam Ruſſiæ Metropolita idem Concilium adijt, vbì etiàm Græci & Armeni Latinis coniuncti & conciliati fuère: at vbì domum redijt, rebus omnibus ſpoliatus, in carcerē coniectus eſt, vndè tamen poſteà euaſit. Pueri cùm baptiſma percipiunt, tèr in aquam, quam ad ſingulos nouam conſecrant, toti immerguntur: nā alioquì putant non ritè baptizatos: mox etiàm chriſmate in ſacra hebdomada conſecrato inunguntur. Circa Paſchatis feſtum confitentur peccata ſua cū magna cordis contritione. Confeſſarius & confitens in medio templo ſtant erecti, ſeruantq; facta confeſſione cæremonias ſingulares. Communicant ſub vtraq; ſpecie, ſed ità, vt corpus ſanguini miſceant in calice, vndè ſacerdos cum cochleari portiunculam accipit, & porrigit communicāti. Communicant etiam pueros ſeptennes tanquàm iam rationis compotes: qui ſi præ ægritudine corpus Domini ſumere nequeant, guttam ex calice eis inſtillant, vna ſpecie contenti. Non conficiunt Sacramentum, niſì dum ſacrificant. Pro ægrotis conſecrant Euchariſtiam in die Cœnæ Domini, ſeruantq; toto anno. Vndè conſtat, ægrotis illos non niſì vnam ſpeciem præbere. In hoc autem plurimùm repræhendi videntur, quòd panem nondùm conſecratum, per Eccleſiam circunferunt, & conceptis verbis adorant. Feſtos dies ſolenniores colunt: alijs minùs ſolennibus ciues & mechanici diuinis interſunt: quibus peractis, redeunt ad laborem: ſed qui præſtantiores ſunt, compotationibus & cultu corporis feſta venerātur. Feſtum Trinitatis die ſecūda Pentecoſtes, feſtum omnium Sanctorum die octaua Pentecoſtes celebrant. Purgatorium non credunt, ſed putant bonos & malos vſque ad diem iudicij vltimam expectare ſententiam, nec ante illud tempus malos torqueri. At nihilominùs pro defunctis funebre ſacrum faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem poſſe locum ijs impetrari, vbì iudicium extremum expectent. Adſperguntur aqua benedicta, ſed non niſì à ſacerdote. Colunt ſanctos, & inprimìs D. Nicolaum, cuius etiàm recentia apud illos miracula referuntur. In Quadrageſima totas ſeptem ieiunant hebdomadas: in prima tamen vtuntur lactarijs, reliquis ſex etiàm à piſcibus abſtinent. Sunt qui Dominicis & ſabbati diebus tantùm

Baptiſmus Moſcouitarū qualis.

Confeſſio apud Moſcouitas vt fiat.

Euchariſtia apud Moſcouitas.

Euchariſtiam totò anno aſſeruant Moſcouitæ.

De Purgatorio quid Moſcouitæ ſentiāt.

Quadrageſima apud Moſcouitas.

1501 tùm edant, alijs nullum penitùs cibum capiãt. Seruant etiàm ieiuniũ Petri ab octaua Pentecoſtes vſq; ad ferias Petri & Pauli. Item ieiunium beatiſſimæ Mariæ virginis à prima Auguſti vſque ad eius Aſſumptionem. Ieiunant præterea ſex ſeptimanis in Aduentu Domini, idq; vocãt ieiunium Philippi. quòd iuxta illorum Calendarium, initium eius contingat feſtum Philippi. Nullius ſancti vigiliam ieiunio venerantur, præter decollationẽ S. Iohannis Baptiſtę, quæ eſt 29. Auguſti. Monachi potu acido & aquá fermento mixta in ieiunijs contenti eſſe coguntur. Sacerdotes aqua mulſa & cereuiſia tùm vti non poſſunt: quanquàm nunc leges omnes & ſtatuta diffluant ac vitiẽtur. Extra tempus ieiunij Sabbato carnes edũt, die Mercurij carnibus abſtinent. Eſt apud illos præcipuum S. Trinitatis monaſterium, vbi S. Sergius conditus, multis fertur clarere miraculis, eoque admirabilis fit gentium & populorum concurſus, qui monaſterij liberalitate aluntur. Habent Moſcouitæ mulieres iam effœtas, quas proſcurnicas vocant, quæ panem ad ſacrificandum coquunt. Miſſam quoquè celebrant, ſed lingua vernacula. Mulieres apud illos miſerrimæ ſunt, quippe perpetùò ferè domi concluſæ, vbì nent duntaxàt & fila trahunt, ſed nihil ferè præterea iuris aut negocij habent, demptis tamen pauperibus, quæ domeſticos labores obeunt, & coquunt. Rariſſimus in templa, rarior etiàm ad amicorum colloquia, niſì ſenes admodùm ſint, illis permittitur acceſſus. Quidam Alemanus illic vxorem Ruthenam duxerat. Ea querebatur maritò ſe ab illo non amari, propterea quòd eam nunquàm verberaret. Vbì hoc ille audiuit, teſtatus eſt ſe illam impenſè amare nec putâſſe verbera eſſe amoris argumenta. Itaq; duriſſimè eam verberauit, ſenſitque eius erga ſe amorẽ ex ipſis verberibus longè auctiorem euaſiſſe. Sæpiùs ergò eam verberauit, ſed tandèm etiàm ceruicem & crura illi homo crudelis præcidit. Omnes Moſcouitæ ſe Principis ſeruos fatentur, & eſt genus hominum ſeruituti magìs deditum, quàm libertati. Cuncti tunicis oblongis ſinè plicis, manicis ſtrictioribus vtũtur: Miris vtuntur cæremonijs, cùm alterius domum ingrediuntur, ſæpiùs ſeſe inclinando, & alia quædam faciendó. Habet Princeps diuerſis in locis veredarios, & certũ equorum numerum, quibus equis intra triduum nõnunquàm 120. milliaria Germanica conficiunt, licèt ijdem equi parui admodùm ſint, & negligenter curentur.

Ieiunium S. Petri.
Ieiunium diuæ Virginis.
Ieiunium Aduentus.
Monaſterium S. Trinitatis.
Mulieres Moſcouitarũ miſerrimæ.

Sunt

Sunt in Moſcouia diuerſorum generum pelles nobiliſſimæ, zebellinæ, madauricæ, hermelinæ, aſpreolorum, & aliæ non paucæ. Ditio tota principis Moſcouitę ampliſſima eſt, ità vt quidam affirment tam in latum quàm in longū obtinere eam quingenta milliaria Germanica. Vrbs Moſcouia, Rúſſiæ caput & metropolis eſt. Eiuſdē nominis Prouincia, in qua vrbs hæc ſita eſt, hyemes & frigora habet aſperrima, ità vt aqua in aërem effuſa, priùs congeletur, quàm terram contingat, & interdùm arborum rami, pecora & homines frigore pereant. Nonnunquàm verò etiam nimio ęſtatis ardore nō mediocritèr affliguntur. Quanuis autem omnes Moſcouitæ vocentur, attamē Moſcouia prouincia neque lata eſt, neq; ſola patet Moſcouitæ principi, ſed multæ prætereà aliæ: ipſa verò in extremis circa Aſiam Europæ finibus ſita eſt. Vrbs Moſcouia ampliſſima eſt, & in ipſa Principis caſtrum Italicæ ſtructuræ munitiſſimum, & quod vrbis cuiuſdam amplitudinē præ ſe ferat: quippe in quo præter alia, multæ ſint ędes ſacræ. Domus vrbis pleræq; omnes ligneę ſunt, ſed caſtri propugnacula & principis palatiū ex lateribus conſtructa ſunt. Regio ſalubris eſt, adeò vt vix vnquàm peſtis ibi graſſetur: quāquàm interdùm aliud genus morbi, peſti non diſſimile, patiuntur. Lōgiſſimus illic dies eſt horarum 17. & quartalis vnius. Reliquas Moſcouitæ Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. ſufficiat Lectori pro comperto haberi, eum Principem eſſe potentiſſimum, & qui Germaniæ iam immineat, cujus non contemnendā partem in Liuonia ſibi vendicauit: qua de re infrà ſuo loco dicetur. Non dubium eſt, quin ille oblata occaſione maiora ſit attentaturus, nec id difficile admodum, quandò apud nos, id eſt, in Germania, tam fœda religionis varietas animos quoq; diſcordes facit. His ferè titulis in literis ſuis vti ſolebat pater eius, qui nunc rerū apud Moſcos potitur: Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia rex & Dominus totius Ruſſiæ, & magnus Dux VVolodimeriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Pleſcouiæ, Smolenchiæ, Tuueriæ, Iugariæ, Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Nouogardiæ terræ inferioris, & Czernigouiæ, Rezaniæ, Wolotkiæ, Riſchouiæ, Beloiæ, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Bielozoriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæ, &c. Poſtquàm verò hodiè multa quoquè in Liuonia, non ſinè magna Romani imperij ignominia, occupant, non dubium quin indè quoquè titulos ſibi

1561

Moſcouia amplitudo.

Vrbs Moſcouiæ ampliſſima.

Caſtrum longè maximum.

1501 auxerint. In tota Ruſſia multi ſunt fluuij, multæque paludes. Veteres ſcriptores opinati ſunt, Tanaim fluuium celeberrimum, qui Aſiam ab Europa diſterminat, ex Riphæis montibus oriri, ſed ij montes nuſquàm extant: porrò Tanais octo ferè milliaribus Germanicis à Tulla, quæ vrbs à Moſcouiæ oppido trigintaſex milliaribus Germanicis diſtat, ex lacu ingenti, qui in longum & latum circitèr 1500. Werſt (Werſt/Italicum ferè milliare eſt) patet, in ſylua quadam ortum habet: atque ex eodem lacu aliud grande flumen Schat emergit, quod in Occidentem tendit, ſicut Tanais primò rectè pergit in Orientem ad aliquot milliaria: deindè reflexo in meridiem curſu, paludes Mæotidis efficit. Et Tanaim quidem, quem Don vocant, ab optimorum piſcium copia ſingulari, & quòd vtranque ripam diuerſæ herbæ, radices ſuauiſſimæ, multijugę arbores ad multam amœnitatem occupent, tantaque ijs locis ferarum ſit copia, quæ facilè ſagittis conficiantur, vt qui illàc proficiſcuntur, non niſi ſale & igni opus habeant, mirificè prædicant. Moſcouiæ proxima eſt Lituania, quę hodiè Poloniæ regi páret. Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano, tametſi eius incolæ bona ex parte Rutheni ſunt. Vilna eſt eius regionis caput. Ea verò ciuitas ampla eſt, ſita intra colles. Sunt ibì templa multa, & aliquot monaſteria, in quibus excellit eximium Franciſcanorum de Obſeruantia cœnobium, maximis ſumptibus extructum. Hodiè in ea gente Arriana & Neſtoriana hæreſis pernicioſiſſimè graſſatur, & multas Eccleſias occupat. Sũt ibì hæretici, qui ſacroſanctam & omnibus modis colendam & honorandam Trinitatem, incredibili impietate vocent Cerberum tricipitem. Atq; hæc & id genus alia nefanda dogmata, quæ ſub prætextu & ſpecioſo titulo verbi Dei, quod ſolum voluit Luterus, omnium horum malorum fons & origo, valere oportere, paſsim imperitæ multitudini obtrudũtur, eò certiſſimè intendunt, vt religio Chriſtiana in impuriſſimam Mahometanę ſuperſtitionis abominationem tandèm transformetur. Nec dubium quin Turcæ & barbaræ nationes mirũ in modum his rerum Chriſtianarũ perturbationibus & exagitationibus lætẽtur, quippe quæ illis quandoquè optatiſſimam ſint Germaniæ & vicinorum regnorum nullo negocio in duriſſimam ſeruitutem redigendorum præbituræ occaſionem.

Tanais vbì oriatur.

Tanais præconia.

Lituania.

Vilna ciuitas.

Porrò

Porrò licèt Vilnæ, vtì diximus, multæ ſint ædes ſacræ, & ipſe quoquè Vilnenſis Epiſcopatus Romanum agnoſcat Pontificem, tamen multò plura in eadem vrbe ſunt Ruthenorum, quàm Romanæ odedientiæ, templa. Sunt autem in Lituaniæ principatu tres Romanæ obedientiæ Epiſcopatus, Vilnenſis, Samogithiæ & Chiouiēſis. Lituani mel, ceram, cinerem, picem, aſſeres fabricandis nauibus aptos, etiam ad exteros tranſmittunt. Sale aliūdè importato vtuntur. Eſt Lituania ſyluis frequens, paludibus & fluuijs abundans. Cęli inclementia fit, vt frumentū rarò matureſcat. Gens miſera eſt, & duram ſeruit ſeruitutem. Sunt qui ſcribant, etiàm viri graues, à Vuitoldi principis tempore, apud eos hunc ſeruari morem, vt qui capite damnatus eſt, iubente domino, ſeipſum ſuſpēdere cogatur. Quod eſt ſanè perquàm horrendum: & tamen ni faciat, dirè verberatur & excarnificatur, ac tandèm ſuſpenditur: quæ res pleroſque miſeros metu verberum cogit ſibijpſis laqueum inijcere. Habet Lituania biſontes, vros & alces. Errāt quidam, dum vros vocant biſontes, cùm tamen biſontes multùm ab vris, bouinam formam habentibus, differāt: quandò biſontes iubati ſunt, & villoſi circa collum & armos, barba à mento propendente, pilis moſchum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunquè adeò diductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulenti homines inſidere queant. In tergo extat gibbus elatior, priore & poſteriore corporis parte humiliore. Vros ſola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui ſunt boues ſylueſtres, nec à domeſticis differunt, niſi quòd omnes nigri ſunt, albicante commixtim linea dorſum obtinēte. Alces verò animal eſt ceruo procerius, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuerſis, colore item magìs ad albedinem tendente. currit mira pernicitate, non tamen vt cætera animantia, ſed gradarij inſtàr. Verùm hactenùs de rebus Moſcouiticis vel Ruthenicis egiſſe ſatìs ſit. Nobis quidem rogandus eſt Deus, vt nos ab hæreſibus & improbis moribus repurgatos, non patiatur vel Tartaris, vel Turcis, vel etiam Moſcouitis dirè caſtigandos obijci: quanquàm verendum eſt, nè qui hodiè in Germania & vicinis prouincijs tantoperè Romani Pontificis obedientiam deteſtamur, iuſto Dei iudicio ſub eorum quandoquè iugum mittamur, qui nos vſqueadeò intoleranda premant ſeruitute, vt nos

1581 — *Supplicij crudelis genus.* — *Vri & Biſontes vt differant.* — *Alces animal quale.*

1502 ipſius quoquè vitæ noſtræ pertædeat. Certè Philippus Melanchthon non longè ante obitum ſuum, cùm à quibuſdã nedùm ſymmyſtis, ſed etiàm diſcipulis Luteranæ ſectæ addictiſſimis, parùm commodè tractaretur, his verbis ſcripſit de illis: Cogunt, inquit, concilia, quandò & vbi ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magis intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Quæ quò tandèm euaſura videantur, cogitetur, inquit ille Luteranorum Coryphæus Melanchthon Verùm de his alibi.

Melanchthonis de Luteranis ſententia.

ANNO 1502. ſæuiſſima peſtis omnem Germaniam longè lateque populata eſt. Multorum opinione ij tum extincti ſunt, quorum veſtibus ſuprà diximus cruces ſanguineas incidiſſe: & quod dictu mirum eſt, etiàm illis in veſtibus lineis cruces inuentæ ſunt, quæ ciſtis incluſæ tenebantur, atque etiàm in ipſis hominum corporibus. Iſthuc verò in tertium vſque durauit annum.

Peſtis ſæua in Germania.

Hoc anno in diœceſi Spirenſi à duobus ruſticis primùm orta eſt conſpiratio & rebellio aduersùs Epiſcopum & Canonicos, contra iuſiurandũ & fidem illis datam tanquàm dominis ſuis. Creuit paulatìm ſeditioſorum hominum numerus, quos ij ruſtici callidis perſuaſionibus in ſuas partes pertraxerunt: & niſi Numinis prouidẽtia id malum breuì detectum fuiſſet, illa hominum fæx poſteà præ multitudine opprimi vix potuiſſet. Submittebantur clàm ex his fœderatis homines verſuti in pagos & oppida, qui quoſcunque poſſent, in clerum, in Principes & omnem magiſtratum concitarent, ipſorumque factioni adiungerent. Iam duos ſibi duces delegerant, penès quos rerum eſſet ſumma poteſtas, quibuſque vniuerſi ſinè vlla contradictione parérent.

Ruſticorũ Spirenſiũ cõſpiratio.

Cùm diem certam deſignâſſent, ad quam in locum vnum omnes conuenirent, ecce capti ſunt duo huius perfidiæ authores, qui quæſtionibus & tormentis ſubiecti, omnia ſua nefanda conſilia enunciârunt, quæ cò ferè ſpectabant, vt omni iugo excuſſo, pernicioſa gauderent libertate, liceretque cuique ſuo viuere arbitratu: magiſtratum omnem & principatum profligarent, & ſi qui ipſorum conatus retardare aut ipſis obſiſtere inſtituiſſent, eos immanitèr trucidarent, tanquàm iuſtitiæ diuinæ hoſtes & aduerſarios. Inprimìs quidem ſtatuerant inuadere Marchionem Badenſem, indè Spirenſem

Epiſcopum, poſteà Monachos & clericos &c. deniquè 1502
in omnimodam ſe vendicare libertatem. Qui conatus tametſi erant ſeditioſi, impij, & omni ſupplicio digni, tamen videbantur ſibi homines deploratæ cæcitatis & ſtultitiæ æquam & bonam fouere cauſam: atque vt res tam nefaria proſperos haberet ſucceſſus, certas eo nomine preces quotidiè à ſingulis dici volebant, ſcilicet vt Deus tantæ nequitiæ ſe patronum & fautorem præberet. Preces erant quinque orationes Dominicæ & totidem Angelicæ Salutationes, flexis genibus dicendæ. Nec hoc contenti, etiàm ſymbolum ſibi ſtatuêre virginem Matrem & Iohannem Euangeliſtam, quaſi Sancti hominum ſceleribus faueāt. Verùm Maximiliano Cæſare grauitèr in eos animaduertente, publicè ſuæ temeritatis iuſtas dedêre pœnas, plurimis eorū captis & vltimo ſupplicio affectis. Eos exitus plerūquè habere ſolent turbulenta & ſeditioſa, præſerim aduersùs Magiſtratus, quibus diuinæ literę nos iubent eſſe morigeros, conſilia & machinamenta, ſuiſque authoribus vt plurimùm exitio eſſe conſueuerunt, rerum humanarū peruigilem curam gerenre Diuina prouidentia, quæ etſi interdùm occulta ſua iuſtitia permittit homines peſſima quæque moliri, non tamen patitur ſempèr eos voto potiri ſuo. Habebant coniurati iſti teſſeram quandam mutuæ cognitionis, nè ab alijs depræhenderentur, eaque erat eiuſmodi, vt ſi quis eius fœderis eſſet, percontatus ab alio, Was iſt nun für ein weſen? id eſt, Quis modò rerum ſtatus eſt? interrogatus reſponderet, Wir mögen vor den phaffen nit geneſen/ hoc eſt, Nos præ clero ſalui eſſe non poſſumus. Atque hunc in modum videbantur illi quidem cum ſolo clero negocium habituri, ſed ſub hoc prætextu iugum omne cuiuſcunque Magiſtratûs, à ſuis ceruicibus deijcere moliebantur. Non erant illi agricolæ ſorte ſua contenti, cùm tamen rectè à Poëta dictum ſit, O fortunatos nimiùm, ſua ſi bona nôrint, Agricolas. Et certè priſci illi ethnici, quem ampliſſimè & inſigniter prædicare voluiſſent, eum bonum agricolam, bonumque colonum dicebant. Et Cicero ipſe, Nihil eſt, inquit, agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

Preces ſiūt in fauorē ſcelerum.

Huius anni menſe Septembri Vualtherus à Plettenberg Magiſter Liuonienſis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemque magno Lituaniæ Duce perſuaſus, bellum

Vualtherus à Plettenberg.

1502 mouit Moſcouiæ Principi. Promiſerat Alexander, ſe cum magnis copijs ipſi ſubſidio venturum. At vbi Moſci Plettenbergij aduentum ſenſere, cum ingenti multitudine ei occurrunt, porrò Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius ſe ſinè ſumma turpitudine & periculo non poſſe retrocedere, ſuos hortatur ad pugnam, & diſploſis tormentis acriq́ue facta impreſſione, hoſtes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ ſuorum paucitate & graui armatura perſequi non poſſet, Moſcouitæ re, vt erat, animaduerſa: quòd pauci eſſent cum Plettenbergio rursùs ſeſe colligunt, coguntq́ue in ordines: aggreſſiq́ue peditatum Plettenbergij, multos ex iJs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuonienſes quidam Lucas Hamerſteter, qui ad Ruthenos defecit, cuius defectione factum eſt, vt quadringenti ferè pedites, à Moſcouitis crudelitèr perimerentur, reliqua turba cum equitatu ad ſuos, ſeruatis ordinibus, incolumi euadente. Pauci erãt cum Magiſtro Liuonienſi: alioquì non tam facilè ſemèl in fugam compulſi Moſcouitæ, rursùs prælium inſtauràſſent. Eſt Liuonia non ità pridèm, nempè Anno ſalutis 1190 aut circitèr, per Meinardum quendam virum religioſum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nauigauit, ad fidem conuerſa, quam tamen Teutonicorum militum Ordo multùm illic & auxit, & tutatus eſt in noſtram vſque ætatem, qua ille inſignis Ordo illis in locis, dum ab auita diſcedit Religione, Moſcouitis diripiendum ſe præbuit, vt dicemus ſuo loco. Olìm cùm eſſent præpotẽtes, etiàm primarij eius Ordinis viri, fratres ſe ſcribebant & vocabant. Hodiè in Liuonia etiàm habitum Ordinis candidum abiecerũt. Legi ego priuilegium quoddam ab illo Ordine in Liuonia datum Lubecenſibus, quorum erga ſe fidem & beneuolentiàm re ipſa erant experti. Eius priuilegij tale eſt initium: Frater Gotfridus Magiſter, commendatores, & vniuerſi fratres domûs Teutonicæ in Liuonia, &c. Datæ erant hæ literæ anno Chriſti 1299. Oportet autem Liuoniæ gentem certè barbaram & ab omni ferè humanitate olìm fuiſſe alienam, quippe apud quam hodieq́ue tanta eſt idiomatum varietas: aliter enim loquuntur Liuones, aliter Eſtones, Letti quoquè ſecùs atque Curoni. Hæc enim idiomata quatuor Liuoniæ pagos occupant, cùm alioquì Arces & Oppida ſint Saxonica. Sunt in Liuonia tres præcipuæ vrbes, Riga, Torpatum, Reualia: è quibus

Liuonia quãdò ad fidem conuerſa.

Idiomata varia in Liuonia.

quibus Reualia, quod mirum videri poſſit, Epiſcopum habet, qui ſubſit Archiepiſcopo Lundenſi in Dania. Sed huius ratio eſt, quòd olìm Waldemarus rex Daniæ eius nominis ſecundus, Reualiam extruxit, & repertum illic populum iuſſit baptizari, tranſlatis eò ex ſua prouincia ſacerdotibus, qui populum docerent, & Sacramenta adminiſtrarent. 1502 *Reualia Epiſcopus cui ſubſit.*

Hoc etiàm anno Gallorum rex claſſem in Græciam miſit contra Turcas, duce Philippo Raueſteno: qui cùm ad Lesbum inſulam perueniſſet, & Mitylenas tormentis oppugnaret, ea ſe ſtrenuitate Turcæ defenderunt, vt re infecta abſcedere compulſus ſit, cuius deindè claſſem ſæua tempeſtas adeò diſiecit, vt poſt multa pericula dirasque maris iactationes & naufragia, Tarentum vix ipſe attigerit. Galli eam improſperam oppugnationem Venetis imputant, qui ſanè circa id tempus, iuncto ſibi Conſaluo, cui ob ſingularem fortitudinem & multa præclara facinora, Magni cognomen attributum eſt, Cephaleniam maris Ionij inſulam multo tandèm labore expugnârunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque ſanctæ Mauræ oppidum ad Leucadem in Nerito inſula. *Galli infeliciter oppugnant Turcas.*

Per id ferè tempus Galliæ atque Hiſpaniæ reges ex compoſito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquennium obtinuerat, exuunt, ipſique eius ditionem inter ſe partiuntur. Fredericus cum coniuge ad Ludouicum Galliæ regem nauigauit, & ab illo liberalitèr atque honorificè ſuſceptus eſt, neque id tum ſolùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, ſed etiàm cùm ab Hiſpanis indè rurſus exturbatus eſſet. Ità tum ſinè vulnere Conſaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinandi Hiſpani regis redegit, & Alphonſum Frederici filium Tarenti obſedit, ac deindè captum in Hiſpaniam miſit.

Huius Neapolitani regni cauſa quàm multus, idemque Chriſtianus, fuſus ſit ſanguis, ſinè horrore neque dici, neque ſcribi poſſit. Sed dum Chriſtiani inter ſe eiuſmodi atrocia bella gerunt, mutuisque ſe vulneribus conficiunt, intereà Turcæ paſsìm ampliſſima Chriſtianæ Reipublicæ regna & imperia inuadunt: & quod magìs dolendum eſt, tanto interdùm odio inter ſe Chriſtiani deflagrant, vt in certiſſimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorent, *Turca creſcit inteſtinis bellis Chriſtianorum.*

 iisque

1503 iisque Chriſtianos oppugnent & prodant. Eiuſmodi inteſtinis & mutuis Chriſtianorum odijs ſuperiori ſeculo Conſtantinopolitanum & Trapezũtinum Imperia miſerandum in modum Chriſtianis erepta, in Turcicam ſunt redacta ſeruitutem. Quid pleriſque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religionis negocijs diſſenſione, quæ iam longè lateque graſſatur, quandoquè certo certius expectandum ſit, niſi pijſſimus Deus pro ſua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Chriſtianæ charitatis concordiam redigat, nihil attinet ſcribere, cùm id facilè apud ſe perſpicere queat, quiſquis non omninò mentis & iudicij expers eſt.

ANNO 1503. aſperrima eaque diuturna fuit hyems, quam inſecuta eſt ęſtas immodicè æſtuans & arida, ità vt ob pluuiæ inopiam & nimium ſolis ardorem cuncta penè humi naſcentia exaruerint, fœnum inprimis: parùm quoquè auenæ creuerit, & frumenti magna extiterit caritas. Fuit prætereà hic annus porcis admodùm funeſtus & exitioſus.

Philippus Auſtriacus non ſinè periculo it in Gallias.

Hoc anno Philippus Auſtriacus, Maximiliani Cæſaris filius, ex Hiſpania reuerſus eſt in Gallias: cumque Lugduni eſſet, pax ibì confecta eſt inter Cæſarem, Gallos & Hiſpanos, ſed nõ diù duratura, ſicut ipſe rei euentus paulò pòſt declarauit. Sunt qui ſcribant, Philippum non ſinè periculo hac tempeſtate fuiſſe in Gallia, quòd Gallorum regi vbiquè omnia exploranti ex Germania ſignificatum eſſet, conſcribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno ſuam nauarent operam. Verùm Philippus apud regem teſtatus eſt, ſe quidem iuſſum eſſe pacem conficere: ſi quid verò interìm Ferdinandus rex clàm moliatur paci aduerſum, id ſe latere. Atque eam excuſationem Ludouicus rex accepiſſe non malo animo videtur. O quàm felices ſunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potentiſſimos reges, quamuis amplas & opulentas ditiones occupent, tamen ſemper ferè pluribus inhiare: quod quidem Chriſtus Deus à primo ortu vſque ad extremum vitæ huius diem, in ſumma paupertate apud nos degens, ſuo exemplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaretam ſororem, quam Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habuit, inuiſendam profectus eſt.

Huius anni menſe Auguſto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à miniſtris illi oblato veneno, quod in quodam conuiuio alijs paratum erat. Sumpſerat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis, ſed ille mulæ recèns occiſæ vtero incluſus, alijsque pharmacis adhibitis, ſeruatus eſt. Alexandro ſucceſſit Pius tertius Cardinalis Senenſis, nepos Pij ſecundi: ſed dies tantùm ſexdecim aut ſeptendecim ea potitus dignitate, exceſſit è viuis, humanarum rerum vanitatem & inconſtantiam ſuo præpropero deceſſu mortalibus ob oculos reuocans, vt nè quis huius mundi fluxis, incertis ac momentaneis rebus ſeſe addicat. Eo quoquè defuncto, in eius locum ſuffectus eſt Iulius ſecundus, cuius pontificatûs anno primo Hiſpanis & Gallis de finium diuiſione in regno Neapolitano inter ſe contendentibus, Galli tandèm regno Neapolitano cum multa ſuorum cæde depulſi ſunt, Conſaluo Hiſpano Duce fortiſſimo, pro Ferdinando rege ſuo mirificè depugnante. Obſederunt illum aliquandiu Galli apud Barolum, ſed nouis tum Hiſpanorum tum Germanorum auxilijs fretus, Gallos, cæſo illorum Duce Namurſio, profligauit. Cumque rursùm nouus Gallorũ exercitus, Tramulio & Franciſco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipartitò eſſet ingreſſus, Conſaluus eorum caſtra aggreſſus, in fœdam fugam per Formianum littus, non paucis eorum cæſis, illos coniecit. Ea re fracti Duces Galli, etiàm Caietam dediderunt ea conditione, vt ſua claſſe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò ſuos mutauit Dominos ditio Neapolitana, & egregiè Chriſtianorum arma exercuit, quæ ſi in Turcas & Chriſtiani nominis hoſtes conuerſa potiùs fuiſſent, non dubium quin facilè illi iampridèm coniunctis Chriſtianorum viribus opprimi potuiſſent, ſed noſtris caſtigandis peccatis Turcicæ immanitatis immitia flagella parantur: neque quenquam mouet tot gentium Chriſtiana religione initiatarum pluſquàm Babylonica captiuitas, qua ſub Turcis immaniſſimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Galliæ & Hiſpaniæ confinia itidèm ingenti prælio Galli ab Hiſpanis victi ſunt.

1503

Alexãder VI. moritur veneno alteri parato.

Pius III. Pontifex fit.

Iulius II. fit Pontifex.

Galli ab Hiſpanis è regno Neapolitano profligantur.

Neapolis crebrò mutat dominos.

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badenſiũ familia Archiepiſcopus Treuirenſis. Fuit huius perquàm diuturnus epiſcopatus, quippe cui annis ſe-

1503 ptem & quinquaginta præfuit. Vixit annis 79. Succeſſorem habuit Iacobum ex eadem Marchionum ſtirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conſpicuum, vt vix ea ætas parem habuiſſe feratur. Sunt eius tū naturæ tum gratiæ dotes etiam Itali admirati. Scripſit de antiqtatibus, quarū fuit diligēs inueſtigator, libros duos. Fuit in Epiſcopatu annis plùs minùs octo.

Impium facinus Picardi cuiuſdam. Hoc anno Picardus quidā Pariſijs in ſacello, quod ſanctum dicitur, ex manibus ſacrifici ad aram ſtantis & rem diuinam peragentis, vi abſtulit ſacram hoſtiam, & multis adſpectantibus viris nobilibus, eam comminuit & iactauit in terram. Coniectus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tanti ſceleris veniam petere, mox, vti par erat, igni concrematus eſt. *Picardorū error de Euchariſtia.* Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illum tuentur, quòd Chriſtus non ſit perſonalitèr, corporalitèr & ſubſtantialitèr, ſed tantùm ſacramentalitèr in Euchariſtia: atque propterea in ea adorari non debeat, &c. Hunc errorem hodieque Zuingliani & Caluiniani ſequuntur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm contra hunc abominandum errorem, & iam olìm, cùm Berengarius inſaniret, & hoc noſtro ſeculo tam multa ſcripta ſunt à grauiſſimis atque doctiſſimis viris, vt nemini obſcurum eſſe queat, eos qui ab illo diſcedere nolunt, non iam imprudentes, ſed de induſtria & malitiosè errare: quod quidem de doctis accipi velim: nam imperita concio ab iſtis infauſtis Antichriſti nuncijs miſerandum in modum ſeducitur & faſcinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant. *Antichriſti nuncij.* Luterani enim acerrimè defendunt Chriſti veram & corporalē in Euchariſtia præſentiam, non tamen ſinè admixtis quibuſdam craſſis erroribus: porrò Zuingliani non minori contentione negant Chriſtum in Euchariſtia corporalitèr haberi & accipi. Interìm verò miſerum vulgus miſerabilitèr diſtrahitur in diuerſas factiones, nec videt tamen ſe ſub Euangelij & verbi Dei prætextu, in certiſſimum idemque ſummum & ſempiternum ſalutis ſuæ diſcrimen adduci. Verùm de his aliàs.

Fuit hoc anno poſt ſæuiſſimam peſtem, quæ alibì tertiam, alibì dimidiam hominum partem conſumpſit, diuerſorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erant in hominibus febres peſtiferæ, inteſtini calores, capitis dolores vix tolerabiles, ca-

catarrhus, fœtor anhelitûs formidabilis, deniquè nihil hic annus præter clades & calamitates attuliſſe viſus eſt. Id genus flagella Dei admonent malos vt reſipiſcāt: bonos exercent ad patientiam. Verùm pleriquc omnes caſu putant eueniſſe talia:ità fit vt maneant ſuî ſimiles, & parùm aut nihil corrigantur. 1503

Eiuſdem anni menſe Iulio diem clauſit extremum Heidelbergæ Iohannes Dalburgius Vangionum antiſtes, pontificatûs ſui anno duodecimo. Fuit is Græcè, Latinè, & Hebraicè doctiſſimus, & quotiès à functionibus publicis dabatur ocium, libenter lectioni operam dabat. Eius inſignis eruditio non Germanis tantùm, ſed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Præceptorem habuit, in Græcis præſertìm literis, Rudolphum Agricolam Friſium, cuius viri & rara eruditio, & inſignis in Deum pietas fuit. Ea verò præclara & rara laus eſt, doctrina paritèr & pietate excelluiſſe. Multos doctos viros noſtra ætas habuit, doctos ſimul & pios non perindè multos.

Iohannes Dalburgius Epiſcopus moritur.

Fuit hôc anno Conuentus principum Electorum Francophordiæ. cauſa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cæſaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcenſis, ſedis Apoſtolicæ legatus à latere, qui è Colonia per Rhenū & Moganum eò nauigio profectus eſt. Is deindè per Vangiones & Nemetes Baſileam vſque progreſſus, certior factus eſt de miraculis minimè contemnendis, quæ creberrima fierent ad ſacras reliquias trium ſanctarum virginū, Kunegūdis, Viberadis, & Mechtildis. Itaq; miſit ad pagum Eichſel/ in cuius parochiali Eccleſia eæ virgines conditæ ſeruabantur, (Eſt autem is pagus Conſtantienſis diœceſis) Iacobum Merbolt Bambergenſis diœceſis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbì is eò peruenit, tria inſignia miracula ipſo inſpectante diuinitùs edita ſunt. Nam & fœmina vno orbata lumine, ſanitati reſtituta eſt, & paralytica quædam curata eſt, & mutus linguæ vſum recuperauit. Hæc vbì Cardinalis reſciuit, iuſſit ſacras virgines, licèt necdùm ſolenni cæremonia & ritu in diuorum numerum relatas, haberi in honore: quippe quarum ſanctitatem tot miracula teſtarentur. Erant tum meliora adhuc tempora, quàm ſint hodiè, quibus noui Euangelici mundum ſuis erroribus inficiunt, cùm tamen tot annis ne vnum quidem edere miraculum potuerint, quo ſua dogmata confirmarent.

Conuētus Electorū Francophordiæ.

Obijt

1501 Chionia eſt, nauigâſſe, & terræ Ruſſiæ benè precatũ eſſe, hominesq; baptizâſſe: Indè rursùs ad mare vſq; Germanicum proceſſiſſe, atq; per illud Romam nauigâſſe: ad extremum in Peloponneſo ab Ago Antipatro crucifixum fuiſſe. Sed hęc quàm ſint vera, ipſi viderint. Certè Andreas Apoſtolus non eos docuit errare. Archiepiſcopi & Epiſcopi omnes totius Ruſſiæ, carnibus perperuò abſtinent. Præfecti monaſteriorum, quos Priores vocãt, in Moſcouia plurimi ſunt, ſed omnes arbitrio Principis eliguntur: Sacerdotes ſeculares habent vxores: ijs mortuis, non licet eis ſacra obire vel ſacrificare, nisì fortè monaſteriũ ingreſſi, iuxta regulam viuant. Si quis etiàm laicus vxore mortua velit aliam ducere, permittunt id quidem, ſed vix legitimum matrimonium eſſe putãt: tertias nuptias ſinè graui cauſa non permittunt: quartas omninò damnant. Admittunt diuortium, & dant libellum repudij: verùm id maximè celant, cùm id religioni & ſtatutis aduerſum eſſe ſciant. Si ſacerdos ad ſecundas ſeſe nuptias transferat, nihil habet cum Clero commercij. Obſeruandum hoc loco eſt, apud Moſcouitas, ſacerdotes non accedere ad ſecundas nuptias. Hoc idem vſq; in præſens etiàm Græci ſeruãt. Vndè appàret improbitas & impudentia hæreticorũ noſtri temporis, qui aſſerere nõ verentur, apud Græcos licere ſacerdotibus vel deciès aliam poſt aliam vxorẽ ducere. Sic enim ſcribit Philippus Melanchthon in libello quodam, in quo inter cætera etiàm ſacerdotũ coniugium defendit: Sed manet, inquit, adhuc hodiè mos ille in Græcanica eccleſia, vt ſacerdotes nubant: & non ſolùm mariti eligantur ad ſacerdotiũ, nec vt nubant ſemèl tantùm, ſed quotiès voluërint, etiàm deciès, ſi ità tulerit res. Hoc quidẽ, ſicut & alia multa, impudentiſſimè ille Melanchthon mentitur, ſicut poteſt grauiſſimis teſtimonijs doceri. Et certè quos talium facinorũ non pudet, eos nemo abſq; ſummo periculo vlla in re duces ſequi poſſit. Verũ ad rem. Sacerdotũ ſunt tenues prouentus & oblationes. Veſtitum propè eundem cum laicis habẽt, dempto capitis tegmine. Et cur differant habitu, qui nõ differunt matrimonio? Vt populus, ſic ſacerdos. Monaſteria habent leges ſeueriſſimas, ſed quæ paulatìm eneruatæ, multùm refrixerint. Carne perpetuò abſtinẽt. Veſtes quotidianæ epiſcoporũ eædem ferè ſunt, quæ aliorum monachorum. Perſuaſum habent, poſt Septimam Synodum generalem, nulli vnquàm neque licuiſſe, neque licere

Apoſtolo quid habeant Annales Ruſſorum.

Sacerdos bigamus à clero excluditur apud Moſcouitas.

licere Concilium œcumenicum indicere aut accedere 1501
ſub pœna anathematis, quod etiàm ſeueriſſimè obſeruant. Tempore Florentini Concilij ſub Eugenio 4. Romano Pōtifice, quidam Ruſſiæ Metropolita idem Concilium adijt, vbi etiàm Græci & Armeni Latinis coniuncti & conciliati fuēre: at vbì domum rediјt, rebus omnibus ſpoliatus, in carcerē coniectus eſt, vndè tamen poſteà euaſit. Pueri cùm baptiſma percipiunt, tèr in aquam, quam ad ſingulos nouam conſecrant, toti immerguntur: nā alioquì putant non ritè baptizatos: mox etiàm chriſmate in ſacra hebdomada conſecrato inunguntur. Circa Paſchatis feſtum confitentur peccata ſua cū magna cordis contritione. Confeſſarius & confitens in medio templo ſtant erecti, ſeruantq; facta confeſſione cæremonias ſingulares. Communicant ſub vtraq; ſpecie, ſed ità, vt corpus ſanguini miſceant in calice, vndè ſacerdos cum cochleari portiunculam accipit, & porrigit communicāti. Communicant etiam pueros ſeptennes tanquàm iam rationis compotes: qui ſi præ ægritudine corpus Domini ſumere nequeant, guttam ex calice eis inſtillant, vna ſpecie contenti. Non conficiunt Sacramentum, niſì dum ſacrificant. Pro ægrotis conſecrant Euchariſtiam in die Cœnæ Domini, ſeruantq; toto anno. Vndè conſtat, ægrotis illos non niſì vnam ſpeciem præbere. In hoc autem plurimùm repræhendi videntur, quòd panem nondùm conſecratum, per Eccleſiam circunferunt, & conceptis verbis adorant. Feſtos dies ſolenniores colunt: alijs minùs ſolennibus ciues & mechanici diuinis interſunt: quibus peractis, redeunt ad laborem: ſed qui præſtantiores ſunt, compotationibus & cultu corporis feſta venerātur. Feſtum Trinitatis die ſecūda Pentecoſtes, feſtum omnium Sanctorum die octaua Pentecoſtes celebrant. Purgatorium non credunt, ſed putant bonos & malos vſque ad diem iudicij vltimam expectare ſententiam, nec ante illud tempus malos torqueri. At nihilominùs pro defunctis funebre ſacrum faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem poſſe locum ijs impetrari, vbì iudicium extremum expectent. Adſperguntur aqua benedicta, ſed non niſì à ſacerdote. Colunt ſanctos, & inprimìs D. Nicolaum, cuius etiàm recentia apud illos miracula referuntur. In Quadrageſima totas ſeptem ieiunant hebdomadas: in prima tamen vtuntur lactarijs, reliquis ſex etiàm à piſcibus abſtinent. Sunt qui Dominicis & ſabbati diebus tantùm

Baptiſm° Moſcouitarū qualis.

Confeſſio apud Moſcouitas vt fiat.

Euchariſtia apud Moſcouitas.

Euchariſtiam totò anno aſſeruant Moſcouitæ.

De Purgatorio quid Moſcouita ſentiāt

Quadrageſima apud Moſcouitas.

1501 tùm edant, alijs nullum penitùs cibum capiāt. Seruant
Ieiunium S. Petri. etiàm ieiuniū Petri ab octaua Pentecoſtes vſq; ad ferias
Petri & Pauli. Item ieiunium beatiſſimæ Mariæ virgi-
Ieiunium diuæ Virginis. nis à prima Auguſti vſque ad eius Aſſumptionem. Ieiu-
nant præterea ſex ſeptimanis in Aduentu Domini, idq́;
vocāt ieiunium Philippi. quòd iuxta illorum Calenda-
rium, initium eius contingat feſtum Philippi. Nullius
Ieiunium Aduentûs. ſancti vigiliam ieiunio venerantur, præter decollationē
S. Iohannis Baptiſtę, quæ eſt 29. Auguſti. Monachi potū
acido & aquā fermento mixta in ieiunijs contenti eſſe
coguntur. Sacerdotes aqua mulſa & cereuiſia tùm vti
non poſſunt: quanquàm nunc leges omnes & ſtatuta
diffluant ac vitiētur. Extra tempus ieiunij Sabbato car-
nes edūt, die Mercurij carnibus abſtinent. Eſt apud illos
Monaſterium S. Trinitatis. præcipuum S. Trinitatis monaſterium, vbi S. Sergius
conditus, multis fertur clarere miraculis, eoque admi-
rabilis fit gentium & populorum concurſus, qui mona-
ſterij liberalitate aluntur. Habent Moſcouitæ mulieres
iam effœtas, quas proſcurnicas vocant, quæ panem ad
ſacrificandum coquunt. Miſſam quoquè celebrant, ſed
Mulieres Moſcouitarū miſerrimæ. lingua vernacula. Mulieres apud illos miſerrimæ ſunt,
quippe perpetùò ferè domi concluſæ, vbi nent duntaxàt
& fila trahunt, ſed nihil ferè præterea iuris aut negocij
habent, demptis tamen pauperibus, quæ domeſticos la-
bores obeunt, & coquunt. Rariſſimus in templa, rarior
etiàm ad amicorum colloquia, niſi ſenes admodùm
ſint, illis permittitur acceſſus. Quidam Alemanus illic
vxorem Ruthenam duxerat. Ea querebatur maritò ſe ab
illo non amari, proptereà quòd eam nunquàm verbera-
ret. Vbi hoc ille audiuit, teſtatus eſt ſe illam impensè
amare nec putâſſe verbera eſſe amoris argumenta. Itaq;
duriſſimè eam verberauit, ſenſitq́ue eius erga ſe amorē
ex ipſis verberibus longè auctiorem euaſiſſe. Sæpiùs er-
gò eam verberauit, ſed tandèm etiàm ceruicem & crura
illi homo crudelis præcidit. Omnes Moſcouitæ ſe Prin-
cipis ſeruos fatentur, & eſt genus hominum ſeruituti
magis deditum, quàm libertati. Cuncti tunicis oblon-
gis ſinè plicis, manicis ſtrictioribus vtūtur: Miris vtun-
tur cæremonijs, cùm alterius domum ingrediuntur, ſæ-
piùs ſeſe inclinando. & alia quædam faciendò. Habet
Princeps diuerſis in locis veredarios, & certū equorum
numerum, quibus equis intra triduum nōnunquàm 120.
milliaria Germanica conficiunt, licèt ijdem equi parui
admodùm ſint, & negligenter curentur.

Sunt in Moſcouia diuerſorum generum pelles nobiliſſimæ, zebellinæ, madauricæ, hermelinæ, aſpreolorum, & aliæ non paucæ. Ditio tota principis Moſcouitę ampliſſima eſt, ità vt quidam affirment tam in latum quàm in longū obtinere eam quingenta milliaria Germanica. Vrbs Moſcouia, Ruſſiæ caput & metropolis eſt. Eiuſdē nominis Prouincia, in qua vrbs hæc ſita eſt, hyemes & frigora habet aſperrima, ità vt aqua in aërem effuſa, priùs congeletur, quàm terram contingat, & interdùm arborum rami, pecora & homines frigore pereant. Nonnunquàm verò etiam nimio ęſtatis ardore nō mediocritèr affliguntur. Quanuis autem omnes Moſcouitæ vocentur, attamē Moſcouia prouincia neque lata eſt, neq; ſola patet Moſcouitæ principi, ſed multæ prætereà aliæ: ipſa verò in extremis circa Aſiam Europæ finibus ſita eſt. Vrbs Moſcouia ampliſſima eſt, & in ipſa Principis caſtrum Italicæ ſtructuræ munitiſſimum, & quod vrbis cuiuſdam amplitudinē præ ſe ferat: quippe in quo præter alia, multæ ſint ędes ſacræ. Domus vrbis pleræq; omnes ligneę ſunt, ſed caſtri propugnacula & principis palatiū ex lateribus conſtructa ſunt. Regio ſalubris eſt, adeò vt vix vnquàm peſtis ibi graſſetur: quāquàm interdùm aliud genus morbi, peſti non diſſimile, patiuntur. Lōgiſſimus illic dies eſt horarum 17. & quartalis vnius. Reliquas Moſcouitæ Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. ſufficiat Lectori prò comperto haberi, eum Principem eſſe potentiſſimum, & qui Germaniæ iam immineat, cuius non contemnendā partem in Liuonia ſibi vendicauit: qua de re infià ſuo loco dicetur. Non dubium eſt, quin ille oblata occaſione maiora ſit attentaturus, nec id difficile admodum, quandò apud nos, id eſt, in Germania, tam fœda religionis varietas animos quoq; diſcordes facit. His ferè titulis in literis ſuis vti ſolebat pater eius, qui nunc rerū apud Moſcos potitur: Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia rex & Dominus totius Ruſſiæ, & magnus Dux VVolodimeriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Pleſcouiæ, Smolenſchiæ, Tuueriæ, Iugariæ, Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Nouogardiæ terræ inferioris, & Czernigouiæ, Rezaniæ, Wolotkiæ, Riſchouiæ, Beloiæ, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Bielozoriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæ, &c. Poſtquàm verò hodiè multa quoquè in Liuonia, non ſinè magna Romani imperij ignominia, occupant, non dubium quin indè quoquè titulos ſibi auxe-

1581

Moſcouiæ amplitudo.

Vrbs Moſcouiæ ampliſſima.

Caſtrum longè maximum.

1501 auxerint. In tota Ruſſia multi ſunt fluuij, multæque paludes. Veteres ſcriptores opinati ſunt, Tanaim fluuium celeberrimum, qui Aſiam ab Europa diſterminat, ex Riphæis montibus oriri, ſed ij montes nuſquàm extant: porrò Tanais octo ferè milliaribus Germanicis à Tulla, quæ vrbs à Moſcouiæ oppido trigintaſex milliaribus Germanicis diſtat, ex lacu ingenti, qui in longum & latum circitèr 1500. Werſt (Werſt/Italicum ferè milliare eſt) patet, in ſylua quadam ortum habet: atque ex eodem lacu aliud grande flumen Schat emergit, quod in Occidentem tendit, ſicut Tanais primò rectè pergit in Orientem ad aliquot milliaria: deinde reflexo in meridiem curſu, paludes Mæotidis efficit. Et Tanaim quidem, quem Don vocant, ab optimorum piſcium copia ſingulari, & quòd vtranque ripam diuerſæ herbæ, radices ſuauiſſimæ, multijugę arbores ad multam amœnitatem occupent, tantaque ijs locis ferarum ſit copia, quæ facilè ſagittis conficiantur, vt qui illàc proficiſcuntur, non niſi ſale & igni opùs habeant, mirificè prædicant.

Tanais vbi oriatur.

Tanais præconia.

Lituania. Moſcouiæ proxima eſt Lituania, quę hodiè Poloniæ regi páret. Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano, tametſi eius incolæ bona ex parte Rutheni ſunt. Vilna eſt eius regionis caput. Ea verò ciuitas ampla eſt, ſita intra colles. Sunt ibì templa multa, & aliquot monaſteria, in quibus excellit eximium Franciſcanorum de Obſeruantia cœnobium, maximis ſumptibus extructum. Hodiè in ea gente Arriana & Neſtoriana hæreſis pernicioſiſſimè graſſatur, & multas Eccleſias occupat. Sũt ibì hæretici, qui ſacroſanctam & omnibus modis colendam & honorandam Trinitatem, incredibili impietate vocent Cerberum tricipitem. Atq; hæc & id genus alia nefanda dogmata, quæ ſub prætextu & ſpecioſo titulo verbi Dei, quod ſolum voluit Luterus, omnium horum malorum fons & origo, valere oportere, paſsim imperitæ multitudini obtrudũtur, eò certiſſimè intendunt, vt religio Chriſtiana in impuriſſimam Mahometanę ſuperſtitionis abominationem tandèm transformetur. Nec dubium quin Turcæ & barbaræ nationes mirũ in modum his rerum Chriſtianarũ perturbationibus & exagitationibus lætẽtur, quippe quæ illis quandoquè optatiſſimam ſint Germaniæ & vicinorum regnorum nullo negocio in duriſſimam ſeruitutem redigendorum præbituræ occaſionem.

Vilna ciuitas.

Porrò

Porrò licèt Vilnæ, vtì diximus, multæ ſint ædes ſacræ, & ipſe quoquè Vilnenſis Epiſcopatus Romanum agnoſcat Pontificem, tamen multò plura in eadem vrbe ſunt Ruthenorum, quàm Romanæ odedientiæ, templa. Sunt autem in Lituaniæ principatu tres Romanæ obedientiæ Epiſcopatus, Vilnenſis, Samogithiæ & Chiouiẽſis. Lituani mel, ceram, cinerem, picem, aſſeres fabricandis nauibus aptos, etiam ad exteros tranſmittunt. Sale aliũdè importato vtuntur. Eſt Lituania ſyluis frequens, paludibus & fluuijs abundans. Cęli inclementia fit, vt frumentũ rarò matureſcat. Gens miſera eſt, & duram ſeruit ſeruitutem. Sunt qui ſcribant, etiàm viri graues, à Vuitoldi principis tempore, apud eos hunc ſeruari morem, vt qui capite damnatus eſt, iubente domino, ſeipſum ſuſpẽdere cogatur. Quod eſt ſanè perquàm horrendum: & tamen ni faciat, dirè verberatur & excarnificatur, ac tandèm ſuſpenditur: quæ res pleroſque miſeros metu verberum cogit ſibijpſis laqueum inijcere. Habet Lituania biſontes, vros & alces. Errãt quidam, dum vros vocant biſontes, cùm tamen biſontes multùm ab vris, bouinam formam habentibus, differãt: quandò biſontes iubati ſunt, & villoſi circa collum & armos, barba à mento propendente, pilis moſchum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunquè adeò diductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulenti homines inſidere queant. In tergo extat gibbus elatior, priore & poſteriore corporis parte humiliore. Vros ſola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui ſunt boues ſylueſtres, nec à domeſticis differunt, niſi quòd omnes nigri ſunt, albicante commixtìm linea dorſum obtinẽte. Alces verò animal eſt ceruo procerius, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihìl diuerſis, colore item magìs ad albedinem tendente. currit mira pernicitate, non tamen vt cætera animantia, ſed gradarij inſtàr. Verùm hactenùs de rebus Moſcouiticis vel Ruthenicis egiſſe ſatìs ſit. Nobis quidem rogandus eſt Deus, vt nos ab hæreſibus & improbis moribus repurgatos, non patiatur vel Tartaris, vel Turcis, vel etiam Moſcouitis dirè caſtigandos obijci: quanquàm verendum eſt, nè qui hodiè in Germania & vicinis prouincijs tantoperè Romani Pontificis obedientiam deteſtamur, iuſto Dei iudicio ſub eorum quandoquè iugum mittamur, qui nos vſqueadeò intoleranda premant ſeruitute, vt nos

1581

Supplicij crudelis genus.

Vri & Biſontes vt differant.

Alces animal qualè.

1502 ipſius quoquè vitæ noſtræ pertædeat. Certè Philippus Melanchthon non longè ante obitum ſuum, cùm à quibuſdã nedùm ſymmyſtis, ſed etiàm diſcipulis Luteranæ ſectæ addictiſſimis, parùm commodè tractaretur, his verbis ſcripſit de illis: Cogunt, inquit, concilia, quandò & vbi ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magis intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Quæ quò tandèm euaſura videantur, cogitetur, inquit ille Luteranorum Coryphæus Melanchthon Verùm de his alibì.

Melanchthonis de Luteranis ſententia.

ANNO 1502. ſæuiſſima peſtis omnem Germaniam longè lateque populata eſt. Multorum opinione ij tum extincti ſunt, quorum veſtibus ſuprà diximus cruces ſanguineas incidiſſe: & quod dictu mirum eſt, etiàm illis in veſtibus lineis cruces inuentæ ſunt, quæ ciſtis incluſæ tenebantur, atque etiàm in ipſis hominum corporibus. Iſthuc verò in tertium vſque durauit annum.

Peſtis ſæua in Germania.

Hoc anno in diœceſi Spirenſi à duobus ruſticis primùm orta eſt conſpiratio & rebellio aduersùs Epiſcopum & Canonicos, contra iuſiurandũ & fidem illis datam tanquàm dominis ſuis. Creuit paulatìm ſeditioſorum hominum numerus, quos ij ruſtici callidis perſuaſionibus in ſuas partes pertraxerunt: & niſì Numinis prouidẽtia id malùm breuì detectum fuiſſet, illa hominum fæx poſteà præ multitudine opprimi vix potuiſſet. Submittebantur clàm ex his fœderatis homines verſuti in pagos & oppida, qui quoſcunque poſſent, in clerum, in Principes & omnem magiſtratum concitarent, ipſorumque factioni adiungerent. Iam duos ſibi duces delegerant, penès quos rerum eſſet ſumma poteſtas, quibuſque vniuerſi ſinè vlla contradictione parẽrent.

Ruſticorũ Spirenſiũ cõſpiratio.

Cùm diem certam deſignâſſent, ad quam in locum vnum omnes conuenirent, eccè capti ſunt duo huius perfidiæ authores, qui quæſtionibus & tormentis ſubiecti, omnia ſua nefanda conſilia enunciârunt, quæ eò ferè ſpectabant, vt omni iugo excuſſo, pernicioſa gauderent libertate, liceretque cuique ſuo viuere arbitratu: magiſtratum omnem & principatum profligarent, & ſi qui ipſorum conatus retardare aut ipſis obſiſtere inſtituiſſent, eos immanitèr trucidarent, tanquàm iuſtitiæ diuinæ hoſtes & aduerſarios. Inprimìs quidem ſtatuerant inuadere Marchionem Badenſem, indè Spirenſem

Epiſco-

Epiſcopum, poſteà Monachos & clericos &c. deniquè in omnimodam ſe vendicare libertatem. Qui conatus tametſi erant ſeditioſi, impij, & omni ſupplicio digni, tamen videbantur ſibi homines deploratæ cæcitatis & ſtultitiæ æquam & bonam fouere cauſam: atque vt res tam nefaria proſperos haberet ſucceſſus, certas eo nomine preces quotidiè à ſingulis dici volebant, ſcilicet vt Deus tantæ nequitiæ ſe patronum & fautorem præberet. Preces erant quinque orationes Dominicæ & totidem Angelicæ Salutationes, flexis genibus dicendæ. Nec hoc contenti, etiàm ſymbolum ſibi ſtatuêre virginem Matrem & Iohannem Euangeliſtam, quaſi Sancti hominum ſceleribus faueāt. Verùm Maximiliano Cæſare grauitèr in eos animaduertente, publicè ſuæ temeritatis iuſtas dedêre pœnas, plurimis eorū captis & vltimo ſupplicio affectis. Eos exitus plerūquè habere ſolent turbulenta & ſeditioſa, præſerim aduersùs Magiſtratus, quibus diuinæ literę nos iubent eſſe morigeros, conſilia & machinamenta, ſuiſque authoribus vt plurimùm exitio eſſe conſueuerunt, rerum humanarū peruigilem curam gerente Diuina prouidentia, quæ etſi interdùm occulta ſua iuſtitia permittit homines peſſima quæque moliri, non tamen patitur ſempèr eos voto potiri ſuo. Habebant coniurati iſti teſſeram quandam mutuæ cognitionis, nè ab alijs deprehenderentur, eaque erat eiuſmodi, vt ſi quis eius fœderis eſſet, percontatus ab alio, Was iſt nun für ein weſen? id eſt, Quis modò rerum ſtatus eſt: interrogatus reſponderet, Wir mögen vor den pfaffen nit geneſen/ hoc eſt, Nos præ clero ſalui eſſe non poſſumus. Atque hunc in modum videbantur illi quidem cum ſolo clero negocium habituri, ſed ſub hoc prætextu iugum omne cuiuſcunque Magiſtratûs, à ſuis ceruicibus deijcere moliebantur. Non erant illi agricolæ ſorte ſua contenti, cùm tamen rectè à Poëta dictum ſit, O fortunatos nimiùm, ſua ſi bona nôrint, Agricolas. Et certè priſci illi ethnici, quem ampliſſimè & inſigniter prædicare voluiſſent, eum bonum agricolam, bonumque colonum dicebant. Et Cicero ipſe, Nihil eſt, inquit, agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. 1502

Preces ſiūt in fauorē ſcelerum.

Huius anni menſe Septembri Vualtherus à Plettenberg Magiſter Liuonienſis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemque magno Lituaniæ Duce perſuaſus, bellum

Vualtherus à Plettenberg.

1502 mouit Moſcouiæ Principi. Promiſerat Alexander, ſe cum magnis copijs ipſi ſubſidio venturum. At vbi Moſci Plettenbergij aduentum ſenſere, cum ingenti multitudine ei occurrunt, porrò Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius ſe ſine ſumma turpitudine & periculo non poſſe retrocedere, ſuos hortatur ad pugnam, & diſploſis tormentis acriq́ue facta impreſſione, hoſtes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ ſuorum paucitate & graui armatura perſequi non poſſet, Moſcouitæ re, vt erat, animaduerſa; quòd pauci eſſent cum Plettenbergio rursùs ſeſe colligunt, coguntq́ue in ordines: aggreſſiq́ue peditatum Plettenbergij, multos ex ijs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuonienſes quidam Lucas Hamerſteter, qui ad Ruthenos defecit, cuius defectione factum eſt, vt quadringenti ferè pedites, à Moſcouitis crudelitèr perimerentur, reliqua turba cum equitatu ad ſuos, ſeruatis ordinibus, incolumi euadente. Pauci erãt cum Magiſtro Liuonienſi; alioquì non tam facilè ſemèl in fugam compulſi Moſcouitæ, rursùs prælium inſtaurâſſent. Eſt Liuonia non ità pridèm, nempè Anno ſalutis 1190 aut circitèr, per Meinardum quendam virum religioſum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nauigauit, ad fidem conuerſa, quam tamen Teutonicorum militum Ordo multùm illic & auxit, & tutatus eſt in noſtram vſque ætatem, qua ille inſignis Ordo illis in locis, dum ab auita diſcedit Religione, Moſcouitis diripiendum ſe præbuit, vt dicemus ſuo loco. Olìm cùm eſſent præpotẽtes, etiàm primarij eius Ordinis viri, fratres ſe ſcribebant & vocabant. Hodiè in Liuonia etiàm habitum Ordinis candidum abiecerũt. Legi ego priuilegium quoddam ab illo Ordine in Liuonia datum Lubecenſibus, quorum erga ſe fidem & beneuolentiàm re ipſa erant experti. Eius priuilegij tale eſt initium: Frater Gotfridus Magiſter, commendatores, & vniuerſi fratres domûs Teutonicæ in Liuonia, &c. Datæ erant hæ literæ anno Chriſti 1299. Oportet autem Liuoniæ gentem certè barbaram & ab omni ferè humanitate olìm fuiſſe alienam, quippe apud quam hodieq́ue tanta eſt idiomatum varietas: aliter enim loquuntur Liuones, aliter Eſtones, Letti quoquè ſecùs atque Curoni. Hæc enim idiomata quatuor Liuoniæ pagos occupant, cùm alioquì Arces & Oppida ſint Saxonica. Sunt in Liuonia tres præcipuæ vrbes, Riga, Torpatum, Reualia: è quibus

Liuonia quãdò ad fidem conuerſa.

Idiomata varia in Liuonia.

quibus Reualia, quod mirum videri poſſit, Epiſcopum habet, qui ſubſit Archiepiſcopo Lundenſi in Dania. Sed huius ratio eſt, quòd olìm Waldemarus rex Daniæ eius nominis ſecundus, Reualiam extruxit, & repertum illic populum iuſſit baptizari, tranſlatis eò ex ſua prouincia ſacerdotibus, qui populum docerent, & Sacramenta adminiſtrarent. *1502* *Reualia Epiſcopus cui ſubſit.*

Hoc etiàm anno Gallorum rex claſſem in Græciam miſit contra Turcas, duce Philippo Raueſteno: qui cùm ad Lesbum inſulam perueniſſet, & Mitylenas tormentis oppugnaret, ea ſe ſtrenuitate Turcæ defenderunt, vt re infecta abſcedere compulſus ſit, cuius deindè claſſem ſæua tempeſtas adeò diiecit, vt poſt multa pericula dirasque maris iactationes & naufragia, Tarentum vix ipſe attigerit. Galli eam improſperam oppugnationem Venetis imputant, qui ſanè circa id tempus, iuncto ſibi Conſaluo, cui ob ſingularem fortitudinem & multa præclara facinora, Magni cognomen attributum eſt, Cephaleniam maris Ionij inſulam multo tandèm labore expugnârunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque ſanctæ Mauræ oppidum ad Leucadem in Nerito inſula. *Galli infeliciter oppugnant Turcas.*

Per id ferè tempus Galliæ atque Hiſpaniæ reges ex compoſito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquennium obtinuerat, exuunt, ipſique eius ditionem inter ſe partiuntur. Fredericus cum coniuge ad Ludouicum Galliæ regem nauigauit, & ab illo liberalitèr atque honorificè ſuſceptus eſt, neque id tum ſolùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, ſed etiàm cùm ab Hiſpanis indè rursùs exturbatus eſſet. Itàtum ſinè vulnere Conſaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinandi Hiſpani regis redegit, & Alphonſum Frederici filium Tarenti obſedit, ac deindè captum in Hiſpaniam miſit.

Huius Neapolitani regni cauſa quàm multus, idemque Chriſtianus, fuſus ſit ſanguis, ſinè horrore neque dici, neque ſcribi poſſit. Sed dum Chriſtiani inter ſe eiuſmodi atrocia bella gerunt, mutuisque ſe vulneribus conficiunt, intereà Turcæ paſsim ampliſſima Chriſtianæ Reipublicæ regna & imperia inuadunt: & quod magìs dolendum eſt, tanto interdùm odio inter ſe Chriſtiani deflagrant, vt in certiſſimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorent, *Turca creſcit inteſtinis bellis Chriſtianorum.*

1503 iiſque Chriſtianos oppugnent & prodanr. Eiuſmodi inteſtinis & mutuis Chriſtianorum odijs ſuperiori ſeculo Conſtantinopolitanum & Trapezũtinum Imperia miſerandum in modum Chriſtianis erepta, in Turcicam ſunt redacta ſeruitutem. Quid pleriſque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religionis negocijs diſſenſione, quæ iam longè lateque graſſatur, quandoquè certo certius expectandum ſit, niſi pijſſimus Deus pro ſua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Chriſtianæ charitatis concordiam redigat, nihil attinet ſcribere, cùm id facilè apud ſe perſpicere queat, quiſquis non omninò mentis & iudicij expers eſt.

ANNO 1503. aſperrima eaque diuturna fuit hyems, quam inſecuta eſt ęſtas immodicè æſtuans & arida, ità vt ob pluuiæ inopiam & nimium ſolis ardorem cuncta penè humi naſcentia exaruerint, fœnum inprimis: parùm quoquè auenæ creuerit, & frumenti magna extiterit caritas. Fuit prætereà hic annus porcis admodùm funeſtus & exitioſus.

Philippus Auſtriacus non ſinè periculo it in Gallias.

Hoc anno Philippus Auſtriacus, Maximiliani Cæſaris filius, ex Hiſpania reuerſus eſt in Gallias: cumque Lugduni eſſet, pax ibi confecta eſt inter Cæſarem, Gallos & Hiſpanos, ſed nõ diù duratura, ſicut ipſe rei euentus paulò pòſt declarauit. Sunt qui ſcribant, Philippum non ſinè periculo hac tempeſtate fuiſſe in Gallia, quòd Gallorum regi vbiquè omnia exploranti ex Germania ſignificatum eſſet, conſcribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno ſuam nauarent operam. Verùm Philippus apud regem teſtatus eſt, ſe quidem iuſſum eſſe pacem conficere: ſi quid verò interìm Ferdinandus rex clàm moliatur paci aduerſum, id ſe latere. Atque eam excuſationem Ludouicus rex accepiſſe non malo animo videtur. O quàm felices ſunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potentiſſimos reges, quamuis amplas & opulentas ditiones occupent, tamen ſemper ferè pluribus inhiare: quod quidem Chriſtus Deus à primo ortu vſque ad extremum vitæ huius diem, in ſumma paupertate apud nos degens, ſuo exemplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaretam ſororem, quam Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habuit, inuiſendam profectus eſt.

Huius

Huius anni menſe Auguſto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à miniſtris illi oblato veneno, quod in quodam conuiuio alijs paratum erat. Sumpſerat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis, ſed ille mulæ recèns occiſæ vtero incluſus, alijsque pharmacis adhibitis, ſeruatus eſt. Alexandro ſucceſſit Pius tertius Cardinalis Senenſis, nepos Pij ſecundi: ſed dies tantùm ſexdecim aut ſeptendecim ea potitus dignitate, exceſſit è viuis, humanarum rerum vanitatem & inconſtantiam ſuo præpropero deceſſu mortalibus ob oculos reuocans, vt ne quis huius mundi fluxis, incertis ac momentaneis rebus ſeſe addicat. Eo quoquè defuncto, in eius locum ſuffectus eſt Iulius ſecundus, cuius pontificatûs anno primo Hiſpanis & Gallis de finium diuiſione in regno Neapolitano inter ſe contendentibus, Galli tandèm regno Neapolitano cum multa ſuorum cæde depulſi ſunt, Conſaluo Hiſpano Duce fortiſſimo, pro Ferdinando rege ſuo mirificè depugnante. Obſederunt illum aliquandiu Galli apud Barolum, ſed nouis tum Hiſpanorum tum Germanorum auxilijs fretus, Gallos, cæſo illorum Duce Namurſio, profligauit. Cumque rurſùm nouus Gallorũ exercitus, Tramulio & Franciſco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipartitò eſſet ingreſſus, Conſaluus eorum caſtra aggreſſus, in fœdam fugam per Formianum littus, non paucis eorum cæſis, illos coniecit. Ea re fracti Duces Galli, etiàm Caietam dediderunt ea conditione, vt ſua claſſe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò ſuos mutauit Dominos ditio Neapolitana, & egregiè Chriſtianorum arma exercuit, quæ ſi in Turcas & Chriſtiani nominis hoſtes conuerſa potiùs fuiſſent, non dubium quin facilè illi iampridèm coniunctis Chriſtianorum viribus opprimi potuiſſent, ſed noſtris caſtigandis peccatis Turcicæ immanitatis immitia flagella parantur: neque quenquam mouet tot gentium Chriſtiana religione initiatarum pluſquàm Babylonica captiuitas, qua ſub Turcis immaniſſimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Galliæ & Hiſpaniæ confinia itidèm ingenti prælio Galli ab Hiſpanis victi ſunt.

1503

Alexāder VI. moritur veneno alteri parato.

Pius III. Pontifex fit.

Iulius II. fit Pontifex.

Galli ab Hiſpanis è regno Neapolitano profligantur.

Neapolis crebrò mutat dominos.

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badenſiũ familia Archiepiſcopus Treuirenſis. Fuit huius perquàm diuturnus epiſcopatus, quippe cui annis ſe-

1503 ptem & quinquaginta præfuit. Vixit annis 79. Succeſſorem habuit Iacobum ex eadem Marchionum ſtirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conſpicuum, vt vix ea ætas parem habuiſſe feratur. Sunt eius tū naturæ tum gratiæ dotes etiam Itali admirati. Scripſit de antiq̃tatibus, quarū fuit diligēs inueſtigator, libros duos. Fuit in Epiſcopatu annis plùs minùs octo.

Impium facinus Picardi cuiuſdam. Hoc anno Picardus quidā Pariſijs in ſacello, quod ſanctum dicitur, ex manibus ſacrifici ad aram ſtantis & rem diuinam peragentis, vi abſtulit ſacram hoſtiam, & multis adſpectantibus viris nobilibus, eam comminuit & iactauit in terram. Coniectus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tanti ſceleris veniam petere, mox, vtì par erat, igni concrematus eſt. *Picardorū error de Euchariſtia.* Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illum tuentur, quòd Chriſtus non ſit perſonalitèr, corporalitèr & ſubſtantialitèr, ſed tantùm ſacramentalitèr in Euchariſtia: atque proptereà in ea adorari non debeat, &c. Hunc errorem hodieque Zuingliani & Caluiniani ſequuntur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm contra hunc abominandum errorem, & iam olìm, cùm Berengarius inſaniret, & hoc noſtro ſeculo tam multa ſcripta ſunt à grauiſſimis atque doctiſſimis viris, vt nemini obſcurum eſſe queat, eos qui ab illo diſcedere nolunt, non iam imprudentes, ſed de induſtria & malitiosè errare: quod quidem de doctis accipi velim: nam imperita concio ab iſtis infauſtis Antichriſti nuncijs miſerandum in modum ſeducitur & faſcinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant. *Antichriſti nuncij.* Luterani enim acerrimè defendunt Chriſti veram & corporalē in Euchariſtia præſentiam, non tamen ſinè admixtis quibuſdam craſſis erroribus: porrò Zuingliani non minori contentione negant Chriſtum in Euchariſtia corporalitèr haberi & accipi. Interìm verò miſerum vulgus miſerabilitèr diſtrahitur in diuerſas factiones, nec videt tamen ſe ſub Euangelij & verbi Dei prætextu, in certiſſimum idemq́ue ſummum & ſempiternum ſalutis ſuæ diſcrimen adduci. Verùm de his aliàs.

Fuit hoc anno poſt ſæuiſſimam peſtem, quæ alibì tertiam, alibì dimidiam hominum partem conſumpſit, diuerſorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erant in hominibus febres peſtiferæ, inteſtini calores, capitis dolores vix tolerabiles,

ca-

catarrhus, fœtor anhelitûs formidabilis, deniquè nihil hic annus præter clades & calamitates attuliſſe viſus eſt. Id genus flagella Dei admonent malos vt reſipiſcãt: bonos exercent ad patientiam. Verùm pleriquc omnes caſu putant eueniſſe talia: ità ſit vt maneant ſuî ſimiles, & parùm aut nihil corrigantur. 1503

Eiuſdem anni menſe Iulio diem clauſit extremum Heidelbergæ Iohannes Dalburgius Vangionum antiſtes, pontificatûs ſui anno duodecimo. Fuit is Græcè, Latinè, & Hebraicè doctiſſimus, & quotiès à functionibus publicis dabatur ocium, libenter lectioni operam dabat. Eius inſignis eruditio non Germanis tantùm, ſed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Præceptorem habuit, in Græcis præſertìm literis, Rudolphum Agricolam Friſium, cuius viri & rara eruditio, & inſignis in Deum pietas fuit. Ea verò præclara & rara laus eſt, doctrina paritèr & pietate excelluiſſe. Multos doctos viros noſtra ætas habuit, doctos ſimul & pios non perindè multos. *Iohannes Dalburgius Epiſcopus moritur.*

Fuit hôc anno Conuentus principum Electorum Francophordiæ. cauſa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cæſaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcenſis, ſedis Apoſtolicæ legatus à latere, qui è Colonia per Rhenū & Moganum eò nauigio profectus eſt, Is deindè per Vangiones & Nemetes Baſileam vſque progreſſus, certior factus eſt de miraculis minimè contemnendis, quæ creberrima fierent ad ſacras reliquias trium ſanctarum virginū, Kunegûdis, Viberadis, & Mechtildis. Itaq; miſit ad pagum Eichſel/ in cuius parochiali Eccleſia eæ virgines conditæ ſeruabantur, (Eſt autem is pagus Conſtantienſis diœceſis) Iacobum Merbolt Bambergenſis diœceſis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbi is eò peruenit, tria inſignia miracula ipſo inſpectante diuinitùs edita ſunt. Nam & fœmina vno orbata lumine, ſanitati reſtituta eſt, & paralytica quædam curata eſt, & mutus linguæ vſum recuperauit. Hæc vbi Cardinalis reſciuit, iuſſit ſacras virgines, licèt necdùm ſolenni cæremonia & ritu in diuorum numerum relatas, haberi in honore: quippe quarum ſanctitatem tot miracula teſtarentur. Erant tum meliora adhuc tempora, quàm ſint hodiè, quibus noui Euangelici mundum ſuis erroribus inficiunt, cùm tamen tot annis ne vnum quidem edere miraculum potuerint, quo ſua dogmata confirmarent. *Conuetus Electorū Francophordiæ.*

Obijt

1504 *Georgius Bauariæ dux moritur.* Obijt hoc anno Georgius Bauariæ dux, hæredem omnium inſtituens Rupertum filium comitis Palatini, cui iam antè filiam ſuam collocauerat. Verùm vbi id perſenſit Albertus propinquior hæres, teſtamento Georgij, tanquàm inualido & nullius roboris, cōtradixit. Cùm autem hac ratione nihil proficeret, ad Maximilianum regem, cuius ſororem habebat in matrimonio, prouocauit. Et Maximilianus quidem ſummoperè in eam curam incubuit, vt lis omnis ſopiretur, & in concordiam principes redigerentur: at Rupertus, qui alienis etiamnùm conſilijs regeretur, Maximiliani decretum & conditiones non iniquas admittere noluit. Ea res maximam cladem & immaturam mortem Ruperto principi conciuit. Nam

Bellum in Rupertum Palatinũ ſuſcipitur. ANNO 1504. Maximilianus Romanorum electus Imperator, vbì ſe multa clementia ſingularique humanitate nihil proficere vidit apud Rupertum, quorundam conſilio tranſuersìm actum, tum illi, tum omnibus qui eius partes ſequerentur, aqua & igni interdixit, patrique eius Philippo Comiti Palatino mandauit, nè filio proſcripto ferret ſuppetias. Tum verò Philippus animo fluctuare cœpit, ſanguine hortante nè filio deeſſet: porrò Imperatoris mandato deterrente, nè quid attentaret. Vicit tamen paternus affectus, & Imperatoris juſſione poſthabita, quanta maximè potuit armata manu filio opem tulit. Quamobrèm Maximilianus illi æquè àc filio bellum denunciauit, eorumque res & ditiones omnibus vaſtandas & diripiendas permiſit. Multi igitur principes Maximiliani regis iuſſa capeſſunt, (Erat tum temporis maior quàm nunc ſit, in Imperio obedientia) & multis locis tam patrem quàm filium oppugnant, grauiſſimaque vtrique damna inferunt, igni & ferro pleraque loca vaſtant. Multa quoquè Maximilianus Cæſar ſinè ſanguinis effuſione recuperauit, quæ Palatinatui erant ex Imperio oppignorata. Non pauca neque parua hoc bello damna irrogata ſunt pagis, monaſterijs, eccleſijs & rebus eccleſiaſticis, quæ ſub proſcriptorum principum ditione erant. Porrò verò nè Maximiliani Cæſaris ira in Philippum amplius inflammaretur, Chriſtophorus Badenſis Marchio multis precibus eum flexit adeò, vt & Principi vehementèr afflicto veniam dederit, & etiàm alios principes ab vlteriori eius infeſtatione reuocârit. Nolebat prudenuſ-

Maximilianus Cæſar placatur.

dentiſſimus Imperator principem penitùs conteri, præ- 1504
ſertim cùm videret eum iam non mediocritèr humi-
liatum: nec conſultum putauit, ius electionis à Palati-
natu auferri. Fuit verò hoc laude dignum in Principi-
bus, quòd promptè morem geſſere Imperatori, cùm eos
iuſſiſſet receptui canere. Eiuſmodi obedietia ſi in Impe-
rio permanſiſſet, vel ſolis Germanorũ hactenùs ſempèr
inuictis viribus Turcica tyrannis opprimi & procùl à
cũctis Romani Imperij finibus arceri potuiſſet. Sed cum
noua noui Euangelij doctrina, multa in Imperio muta-
ta videmus, in ipſius quidem Imperij certiſſimam per-
niciem. Interìm dum ſic bella feruent in Bauaria & Pa-
latinatu, Rupertus princeps graui confectus animi ægri-
tudine, in ipſo adoleſcentis ætatis flore, anno ætatis ſuæ
23. vitam cum morte commutauit. Quem eius quoquè
coniunx non longo interuallo ſecuta eſt.

Per idem ferè tempus moritur etiàm Ludouicus de Helmſtat Epiſcopus Spirenſis, anno pontificatûs ſui vigeſimoſeptimo. Succeſſit illi Philippus Roſenbergius, qui non vno morbo nouem illis annis, quibus geſſit epiſcopum, conflictatus eſt. *Ludouicus Epiſcopus Spirenſis.*

Hoc anno à Baſilio Moſcouitarum principe defecerunt Cazanenſes Tartari. Eſt Cazan regnum ſeptuaginta ferè milliaribus Germanicis diſtans à Nouogardia inferiori. Sunt in eo ſagittarij peritiſſimi. Sunt hi Tartari cæteris cultiores, nanque & agros colunt, & habitant in ædibus, & multiplices exercent mercaturas. Subiecerat illos ſibi Baſilius Moſcouiæ princeps, adeò vt ex eius ſententia reges acciperent. Verùm hoc anno, vt dixi, iugum illud Moſcouiticum à ſuis ceruicibus excuſſerunt. Eam defectionem multa ſecuta ſunt bella, de quibus hoc loco iam pauca dicemus, nè ſit opùs res peregrinas particulatìm ſubindè repetere & commemorare. Baſilius Moſcouita vbì de Cazanenſium defectione certior eſt factus, ingentem exercitum vnà cum tormentis contra illos miſit. Cazanenſes cùm ſe viribus impares cernerent, ad aſtuta conſilia conuertuntur. Opponunt caſtra caſtris tanquàm iuſta acie dimicaturi, ſed fortiſſimis quibuſq; è ſuis in inſidijs collocatis, ipſi fugam ceu territi capeſſunt. Mox aduolant ſolutis ordinibus Moſcouitæ, & dum caſtrorum diripiendis ſpolijs ſecuri inhiant & incumbunt, eccè tibi derepentè Tartari ſagittarij tanto in eos impetu feruntur ex inſidiarum locis, vt non ſolùm fugam arripere, ſed

Cazan regnum. *Aſtutia Cazanēſium.* *Cazanēſes fugant Moſcouitas.*

1504 ſed etiam tormenta & machinas bellicas relinquere cogerentur. Mortuo deindè rege illo, ſub quo Cazanenſes à Moſcis defecerant, alius quidam Scheale dictus, vxorem eius viduam duxit, & auxilio principis Moſcouiæ & fratris coniugis ſuæ, Cazanum regnum obtinuit. Verùm is inuiſus admodùm fuit Cazanenſibus, tum ob alias cauſas, tum quòd Moſcorum principi addictior eſſe videretur. Itaq; illi vni ex Tauricæ regibus regnum deferunt. Illi aduétanti neceſſariò ceſſit Scheale, ſeque cum vxoribus, concubinis & omni ſupellectile contulit in Moſcouiam vndè venerat. Accidit hoc anno Domini 1521. Rex Tauricæ fratrem ſuum in Cazanenſe regnum cum magno exercitu poſtquàm introduxit, traiecto Tanai, Moſcouiam rectà contendit. Baſilius Moſcouiæ princeps nihil tale ſuſpicatus, miſit repentè coactum militem contra Tartaros: ſed illi iam Volgam fluuium tranſierant, & Tauricæ atq; Cazanenſis reges, qui fratres erant, iunctis copijs, Moſco grauitèr incumbunt. Cernens autem Baſilius ſe illis imparem, relictis quibuſdam in Moſcouiæ caſtro viris primarijs, adiuncto illis præſidio, indè aufugit, adeò quidem immodico correptus timore, vt fama ſit, eum aliquandiù ſub fœni aceruo delituiſſe. Tartari vltrà progreſſi, ſummum terrorem Moſcouitis attulêre, ità vt certatìm omnes in ampliſſimum Moſcouiæ caſtrum cum rebus ſuis confugerent: vndè neceſse erat, certiſſimam oriri peſtem ex tanta hominum colluuie & intolerabili fœtore, ſi hoſtes vel paucos dies ad caſtrum ſubſtitiſſent. Erant tum in caſtro aliquot Germani tormentorũ fuſores & magiſtri: eorũ opera Moſcouitæ ſeruati ſunt. Iam enim Præfectus arcis, & qui cum eo erant in præſidio, Tartaros muneribus placandos ſtatuerant, & id gratum habuêre Tartari, ſed ea conditione, vt Baſilius ſcriptis literis teſtarétur, ſe perpetuum regi Tartaro tributum perſoluturũ, quemadmodùm eius Maiores feciſſent. Scripſit eas literas Baſilius, & Tartarus à Moſcouia receſſit. Erat aũt in eius exercitu Polonus quidam, qui mira aſtutia conabatur caſtrum Moſcouiticum occupare: nec res à periculo aberat, ſub prætextu quodam reuertentibus ſubindè tartarorum aliquot turmis. Moſcouitæ quidem iam planè animum deſpõderant, ſed machinarum ſiue bombardarum magiſter Iohannes Iordanus, ex valle Oeni oriundus in Germania, ex ſuo arbitrio tormentis ordine collocatis, & in Tartaros ac Litua-

Princeps Moſcus turpitèr latitat.

Germani ſeruant Moſcouitas.

Lituanos diſploſis, eos omnes ingenti terrore correptos 1504
in fugam coniecit. Tartarus rex de iniuria apud præfe-
ctũ arcis conqueritur, ſed ille ſuo iniuſſu tormenta ex-
onerata reſpondet. Itaque ille ſibi tormentorũ artificẽ
dari poſtulat, & certè parùm abfuit, quin pro tanto be-
neficio Tartaris deditus fuiſſet bombardarius, niſi vni-
us præfecti authoritate & humanitate ſeruatus eſſet.
Porrò Tartarus confeſtìm abſceſſit, adeò vt literas pen-
dendi tributi annui in arce reliquerit. Fertur aũt octin- *Captiui*
genta hominũ millia, quanquàm id incredibile videa- *Moſcouitæ.*
tur, ex Moſcouia in captiuitatem abduxiſſe: quos par-
tìm Turcis in Capha vendiderit, partìm interfecerit.
Nam Tartari infirmos & ſenes ità ſolent iuuenibus, *Tartarorum crudelitas.*
quouis genere mortis perimendos, obijcere, quô primæ
militiæ tyrocinia indè addiſcant, vt apud nos lepores
canibus. Qui autem venduntur, perpetuos ſex annos
ſeruiunt, hauddubiè duram ſeruitutem: indè quidem
liberi fiunt, ſed è prouincia diſcedere non audent. Poſt-
quàm Tartari in Tauricam abiêre, Baſilius Moſcouiam
redijt, atque ſequenti anno cum maximis copijs, atque
etiàm multis tormentis, quibus anteà nunquàm Mo-
ſcouitæ in bellis vſi fuerant, Tartaros debellatum abijt.
Sed cùm ea vice parùm profeciſſet, alio anno maiorem
etiàm exercitum in Tartaros, duce Michaële Georgij,
vno ex præcipuis conſiliarijs ſuis, miſit, qui regem Ca-
zanenſem oppugnarent. Verùm ea oppugnatio hunc
finem habuit, vt Moſcouitæ multa preſſi commeatûs
inopia, Tartaris eum mirjs modis non ſemèl intercipi-
entibus, tandèm ſoluta Cazanenſis caſtri obſidione,
non ſinè dedecore in Moſcouiam reuerſi ſint, ea condi-
tione, quòd Tartari miſſa legatione, à principe Baſilio
pacem peterent. Ferunt in eo exercitu Moſcouitarum
fuiſſe ad centum & octoginta millia. Præfectum auro
Tartarico corruptum, quidam putant ab occupanda
arce Cazaneñ abſtinuiſſe, cùm non deeſſet opportuni-
tas. Non longè ab his Cazanenſibus Tartaris in qua- *Semen*
dam inſula à grauiſſimis viris narratur ſemẽ quoddam *quoddam admirabile in inſula quadã.*
inueniri, non abſimile melonum ſemini, paulò tamen
maius & rotundius, ex eoque in terram condito quid-
dam agno ſimilimum enaſci, quinque palmarum alti-
tudine. Nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia *Agnus è terra naſcitur.*
in formam agni recèns editi, pellẽ etiàm ſubtiliſſimam
habere, qua permulti ijs in locis ad ſubducẽda capitum
tegmina vtantur. Tum quoquè plantam illam, ſi tamen

ſic

1505 ſic dicenda ſit, carnem quidem nullam, attamen ſanguinem habere, ſed carnis loco materiam quandã cancrorum carni perſimilem: vngulas verò nõ vt agni corneas, ſed pilis quibuſdam ad cornu ſimilitudinem veſtitas: radicem illi ad vmbilicum ceu ventris medium eſſe: viuere autem tantiſpèr, donèc depaſtis circùm ſe herbis, radix ipſa pabuli inopia areſcat. Deniquè miram eius eſſe ſuauitatem, quæ lupos & cætera rapacia animantia ad eam deuorandam inuitet. Hoc quidem propemodùm commentitium eſſe videtùr, nisì à multis minimè contemnendis hominibus confirmaretur. Sed quid præpotenti Deo difficile eſt: quem admirari & laudare debemus in operibus eius.

Bertoldus Epiſcopus Moguntinus.

ANNO 1505. exceſſit è viuis Bertoldus, ex comitibus Hennenbergenſibus Archiepiſcopus Moguntinus, anno pontificatûs ſui 21. Multæ huius pontificis commemorantur egregiæ dotes, ſingularis prudentia & authoritas, ingenij acumèn, præclara facundia, in rebus agendis multa circunſpectio, conſilij maturitas, inſignis experientia, laborum inuicta tolerantia. Fertur etiàm Eccleſiam Moguntinam, tum temporis nõ mediocri ære alieno prægrauatam, magna ex parte reſtituiſſe. Succeſſit ei Iacobus de Liebenſtain Sueuus, ſummæ ædis Moguntinæ decanus, vita & moribus inculpatis, ſed calculi morbo vehementèr afflictus. Solent plerunquè homines illos miſeros iudicare, qui duris conflictentur morbis, & aduerſis fortunæ flatibus iactentur: contrà beatos, qui proſpera ſempèr fruantur fortuna & valetudine. Sed ſcriptura diuina pijs omnibus non ferè nisì aduerſa & aſpera in hac vita euentura prædicit, impijs verò iucunda & proſpera. Dionyſius Areopagita vetuſtiſſimus, idemque ſanctiſſimus ſcriptor, libro de Diuinis Nominibus cap. 8. Hoc verè, inquit, dici poteſt, potiùs eſſe diuinæ iuſtitiæ proprium, non demulcere & diſſoluere virilem optimi cuiuſque animum terrenorũ bonorum largitionibus. Immò & Dominus ipſe in Apocalypſi, Ego quos amo, ait, arguo & caſtigo. Porrò de impijs alio locò, Dimiſi eos, inquit, ſecundùm deſideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis. Hoc obitèr dictum ſit propter multorum cæca iudicia, qui rebus ad voluntatem fluentibus, putant propicium ſe habere Deum, licèt malè viuant: contrà verò iratum, ſi ſecùs accidat, etiamſi ſtudeant benè viuere.

Iacobus de Liebenſtain.

Apoc. 3.

Pſal. 80.

Eodem

1506

Comitia Coloniæ Agrippinæ

Eodem anno ſub menſis Iulij initium Maximilianus Cæſar Comitia habuit Coloniæ Agrippinæ, multis eò principibus, comitibus ac nobilibus confluentibus. Ibi pax conciliata eſt inter Albertum Bauarum & Philippum Palatinum principes. Conditiones pacis in medium propoſitas, Cæſar ſub grauiſſima læſæ Maieſtatis pœna ſeruari iuſſit. Interìm verò dum Conuentus hic Coloniæ agitur, Maximilianus de Geldrenſium rebellione fit certior. Itaque conuocatis principibus, comitibus & nobilibus omnibus, qui tum Coloniæ aderant, nauigio in Geldriam proficiſcitur, opem laturus Brabantis, qui Arnhemium Geldriæ oppidum obſidebant. Dux vbi ſenſit non contemnendas Cæſaris vires, ſaniori vſus conſilio, ſub certis conditionibus vrbem dedidit, quam illæſis ciuibus Cæſar accepit, & Ducem quoquè quibuſdam interpoſitis pactis in gratiam recepit. Indè Coloniam multa principum ac nobilium frequentia ſtipatus redijt, magna eius ampliſſimæ vrbis ciuium gratulatione exceptus, cunctis tota vrbe campanis alacritèr concrepantibus.

Maximilianus domat Geldros.

Viſus eſt hoc anno ſæuus cometes in Palatini ditione inter Occidentem & Septentrionem, qui ſuo formidabili adſpectu non paucos terruit.

ANNO 1506. Mulhuſenſes ab Auſtriacę domûs dominatione deficiunt ad Heluetios, pactumque cum eis fœdus, literis ſigillo munitis confirmant. Per id tempus rebellabant Hungari. Qua re cognita, Maximilianus Cæſar multò conſcripto milite Presburgum oppidum obſidere inſtituit. Verùm Hungari cùm animaduertiſſent Cęſaris magnum animum, copioſumque exercitum, pacem poſtulârunt, eamque interuentu quorundam antiſtitum & procerum regni, ſub certis quibuſdam conditionibus impetrârunt. Poſt obitum Matthiæ Huniadis clariſſimi Hungariæ regis, Maximilianus eius relictam viduam Beatricem, filiam Ferdinandi regis Siculi, ſibi matrimonio iungere voluit: ſed cùm id cũctantiùs ageret, præuentus eſt ab Vladiſlao Caſimiri Poloniæ regis filio, qui tum Boëmiæ regnum obtinebat. Percepto igitur regni Hungarici diademate, Vladiſlaus rex appellatus eſt. Verùm cum Maximiliano pactus eſt, vt ſi abſque legitima prole decoderet, Hungariæ Bohemiæque regna ad eum eiuſque ſucceſſores deuoluerentur. Vladiſlao autem ſucceſſit

Mulhuſiũ deficit ad Heluetios.

Vladiſlaus fit Hũgariæ rex.

1506 filius eius Ludouicus, cuius ſoror Anna nupſit Ferdinando optimo & Chriſtianiſſimo principi, qui non ſolùm Hungariæ, ſed etiàm Romanorum rex, ac tandèm Imperator factus eſt.

Fuit hoc anno per Sueuiam & Rheni oram ſæuiſſima porcorū lues, ità vt nemo ferè pleriſque locis porcinas carnes vel vendere, vel emere auderet.

Hac tempeſtate Ludouicus Gallorum rex cùm Mediolani Principatum à Maximiliano Cæſare tanquàm Imperij beneficiarius accepiſſet, pacem & fœdus cum illo ictum rupit. Ità nunquàm diù licuit orbi Chriſtiano pace & ocio frui, nouis ſubindè bellis & bellorum cauſis, quibus paulatìm Chriſtiana Reſpub. miſerabilitèr attrita eſt, emergentibus.

Ioachimus elector Brandeburgicus inſtituit Academiam Francophordienſem.

Hoc anno Ioachimus Brandeburgicus Elector, multis egregijs corporis atque animi dotibus inſignis princeps, Academiam pulcherrimam inſtituit Francophordiæ ad Oderam, approbante Iulio II. Pontifice, & certis priuilegijs eam cohoneſtante. Eſt ſitus oppidi amœniſſimus: præterlabitur Viadrus fluuius piſcoſus, quem alij Oderam vocant, multiq; colles vinearij præcipuam adferunt ſpectantibus voluptatem, & quod ſtudioſos facilè allicere ſolet, paruo illic viuitur, & commodiſſima habentur ſtudioſorum habitacula. Sequuntur autem Luteri doctrinam, à qua toto vitę ſuæ ſpatio Ioachimus Princeps vehementèr abhorruit, nec in ſua eam ditione diſſeminari paſſus eſt. Fuit autem idem Princeps etiàm Latinè doctus, & ſtudiorum atque ſtudioſorum præcipuus fautor & Mecœnas.

Tumultus in Vlysbona.

Eiuſdem anni menſe Aprili Vlysbonæ in Luſitania ingens ciuium in Iudæos recèns baptizatos tumultus concitatus eſt, quòd ij ſimulatè tantùm ſalutaribus vndis tingi ſe permiſiſſent, cùm interìm nihilo minùs Iudaico ritu clàm Paſcha celebrarent. Tulit id moleſtiſſimè populus Chriſtianus, & apud regem de ijs queſtus eſt. Rex ſedecim ex illis capi quidem iuſſit, ſed poſteà impunè dimitti. Cernens hoc populus, muſſitat contra regem & præfectum, tanquàm muneribus corruptos: factaque conſpiratione, vno animo omnes viri & fœminæ tumultuantur contra Iudæos pſeudochriſtianos. Aderant illis adhortatores tres monaſticæ vitæ cultores, & per vrbem vociferabantur, Miſericordia Miſericordia: ſequantur nos quotquot Chriſti fidem & crucem diligunt; cædantur

omnes

omnes ſacrilegi Iudæi, qui baptiſmum prophanârunt 1506
&c.

Fit igitur magnus armatorum hominum, fœminarum quoquè & iuuenum concurſus, vt ſolet in eiuſmodi tumultibus, perque vrbis plateas volitantes, Iudæos omnes recentèr baptizatos, quotquot inuenire poterant, ad ſexcentos vſque trucidant, & in ſancti Dominici planitie ignibus iniectos comburunt. Deniquè intrà paucos dies, quibus hic feruebat tumultus, Vlysbonæ & in propinquis villis mille nongenti triginta Iudæi perempti feruntur. Aberat per id tempus rex Luſitanus ab Vlysbona aliquot milliaribus. Vbì autem de hac cæde certior eſt factus, indignè tulit, iuſſitque in Iudæos excitatæ perſecutionis authores comprehendi. Capti ſunt igitur & in vincula coniecti ampliùs ducenti, è quibus aliquot ſunt flammis conſumpti, alij capite plexi, nonnulli in crucem acti: plerique facultatibus omnibus nudati, è patria in exiliū pulſi ſunt. Fuit quidem zelus ille non reprehendendus, quo deteſtabantur Iudæorum perfidiam: ſed non videtur laudanda temeritas, qua priuata authoritate de illis ſupplicium ſumere voluerunt. Vetus lex in omni ſacrificio iubet ſal offerri, hoc eſt, vt etiàm rectè facta noſtra, ex rectæ rationis præſcripto prudenter & moderatè, nihil temerè & inconſultò, geramus. Nam alioqui ſinè hac prudentia & moderatione, ſiue (vt habet vulgaris loquendi vſus) ſinè hac diſcretione, etiàm virtutes abeunt in vitia: quò pertinet etiàm illud, Summum ius, ſumma iniuria.

Trucidantur Iudæi.

Rex eam necē vindicat.

Leuit. 2.

Apparuit hoc anno cometes menſe Auguſto paucis admodùm diebus inter Septentrionem & Orientem ſub vrſa minore, & vtrunque tam leonis quàm virginis ſignum occupans. Viſus eſt prænunciare mortem illuſtriſſimi Principis Philippi, regis Hiſpaniæ, Archiducis Auſtriæ, &c. Mortua enim Elizabeth regina Caſtellæ, Ferdinādi regis Hiſpaniæ vxore, ſinè virilis ſexûs liberis, regni Caſtellæ hæreditas ad Iohannam eius filiam natù maiorem peruenit, quæ Philippo nūpſerat. Is igitur dotis nomine id regnum conſecutus, magna parata claſſe, ex Flandria ſoluit, Hiſpaniam petiturus, multis ſtipatus nobilibus ac illuſtribus viris. Sed inter nauigandum ſæua tempeſtas deimprouiſò orta eſt, & claſſis aliquandiù iactata fluctibus, tandèm diſſipatur, ac naues aliæ aliò circa Angliæ littus propelluntur. Na-

Cometes prænuncius mortis Philippi Auſtriaci.

Tempeſtas diſſipat claſſem.

1506 uis prętoria cum duabus alijs in* Vynmuthum portum perlata eſt, vbi rex Philippus & animo & corpore ob maris inſolentiã defatigatus, ſcapha cõſcenſa, in terram ſe eiecit. Vbi rumor increbuit, peregrinas appuliſſe naues, fit repentè concurſus accolarum, præſertim nobilium ad eam oram degentium, vt vi depellant, ſi hoſtiles ſint. At poſtquàm didicêre amicas eſſe, Thomas Trencherdius eques Philippum adit, & obnixè precatur, vt ad ipſius vicinum domicilium velit diuertere. Superuenit & alius eques Iohannes Carolus magna armatorum manu ſtipatus. Is vnà cum Thoma orat Philippum, nè inſalutato Angliæ rege diſcedat, præſertim intra biduum, aut ad ſummum triduum adfuturo. Philippus quidem primò negat ob temporis anguſtiam, deindè aſſentitur. Henricus rex eius nominis VII. cognito Philippi aduentu, ob veterem amicitiam incredibili gaudio afficitur, mittitque heroum cateruas obuiàm, qui Philippum ad ipſum deducant. Verùm Philippus nihil iam moratus, ad regem in caſtrum Wideſorium proficiſcitur, nec multò pòſt etiàm Iohanna coniunx eius ſecuta eſt. Rex autem poſt multa amica colloquia Philippum duxit Londinum regni caput. Ad extremum renouato cum Henrico rege fœdere, Philippus in Hiſpaniam proficiſcitur. Iam enim reddita dudùm tranquillitate, claſſis diſiecta, ad Angliæ litus conuenerat. Vbi in Hiſpaniam ventum eſt, receptus eſt Philippus tanto Hiſpaniæ procerum ſtudio, vt Ferdinandum regem ſocerum deſererent, cui tanquàm ætate iam affecta, nec admodùm liberali, vt fertur, facilè omnes nouum regem annos natum 28. & vitæ ſplendore florentem, anteferebant. Ferdinandus verò eam ſuorum leuitatem deteſtatus, Neapolim nauigauit. At Philippus paulò pòſt ab cæli noua intemperie febre correptus, in Burgeñ oppidi caſtro vita functus eſt, magno ſuî pleriſque omnibus deſiderio relicto. Genuit ex Iohanna liberos ſex, mares duos, Carolum & Ferdinandum, ambos Romanorum Imperatores: fœminas quatuor, Eleonoram, * Elizabeth, Mariam & Catharinam. Fuit autem ſtatura iuſta, facie venuſta, corpore craſſo, ingenio bono, animo forti & liberali. Eſt hoc quoquè exemplum memorabile humanæ fragilitatis & miſeriæ, quandò tantus princeps in eo vitæ ac fortunæ mirificè aridentis ſplendore, in eo ætatis flore & robore, præter omnem expectationem rebus humanis eximitur, ali-

** Vuinmuthum*

Philippus ab Angliæ rege honorificè accipitur.

Philippus ab Hiſpanis propẽſiſſimis animis ſuſcipitur.

Philippus moritur.

** Iſabelã,*

jſque

jsq́ue ſuo exemplo luculentèr oſtendit, quàm nihil ſit ſub ſole diuturnum, quàm meritò contemnenda ſint omnia, quæ poſſit offerre hic mundus. Filij hominum, vſquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? 1507 *Pſal.4.*

Eodem anno Iulius Pontifex Iohannem Bentiuolum virum præpotentem, Gallorum viribus adiutus, Bononia eiecit. Iam Galli portis exercitum admouerant, cùm Bentiuolus ſenex ſeptuagenarius, malè ſibi à Pontifice metuens, ad Gallos confugit, & tandèm Mediolani exul interijt. Domus eius magnificentiſſimæ ſtructuræ, mediū vrbis locum occupans, vt abominandi dominatûs memoria penitùs aboleretur, concurrentis populi impetu à fundamentis euerſa eſt. Eſt Bononia inſignis & ampla, & vel maximè populoſa Italiæ vrbs, olim quidem ſubiecta Exarchatui, ſed à Pipino & Carolo Magno tradita Romanis pontificibus, quibus hodieq́ue páret. Abundat mirificè rebus omnibus vitæ degendæ neceſſarijs & accommodis, atque erga exteros ſingulari quadam vtitur ciuilitate & humanitate. Fuit in ea Bentiuolorum familia cumprimìs potens, & quæ ſibi non ſemèl dominium vendicârit: ſed Pontificum ope vrbs liberata, eis, vt diximus, páret. Habet Academiam celeberrimam, vt non immeritò ſtudiorum parens dici poſſe videatur. *Iulius Pontifex occupat Bononiam.*

ANNO 1507. Genuenſes, pulſa nobilitate, ſtatum popularem induxerunt, Paulo Nouio viro plebeio ad ſummū honorem immodico populi fauore euecto. Sed eos Gallorū rex Ludouicus armis ſubegit, & Gallico coëgit parére imperio. Porrò Paulum Nouium è fuga retractum, capite plecti iuſſit. Hęc vrbs ſæpè mutauit dominos. Inter Liguriæ oppida longè clariſſima eſt, potens quondàm in mari, ità vt vſque ad Peram Conſtantinopoli vicinam imperium protulerit ſuum, multisq́ue inſulis dominata ſit. Pulcherrimis abundat ædificijs, multisq́ue opibus, portuq́ue fruitur commodo. *Genuēſes pellunt ex vrbe nobilitatem.*

Ortum eſt etiàm bellum inter Maximilianum Cęſarem & Venetos, partìm à Carnicis alpibus, partìm ad Tridentinas fauces: & primò quidem Liuianus Veneti exercitûs dux, multam Germanorum ſtragem edidit, aliquos etiàm Germanicæ ditionis oppidis vi expugnatis, & Veneto imperio adiectis: at verò Cæſar ea *Bellum inter Maximilianum & Venetos.*

1507 affectus iniuria, cum Pontifice & Galliæ rege Ludouico aduersùs Venetos Cameraci coniurauit, idque tanto ſilentio, vt cùm fœdus illud, quod Italiæ ſupremam propemodùm cladem attulit, obſcuris indicijs in publicum emanaret, Veneti vix tandèm ictum credere potuerint. Maximilianus quoquè apud Conſtantiam habuerat comitia, vbì multa de Venetis queſtus fuit, quòd cum Gallo aduersùs ipſum conſpirâſſent. Itaque tum eius belli ſuſcepta ſunt conſilia & initia, quod in annum vſque 1517. perdurauit, maximo Venetæ Reipublicæ detrimento. Veneti enim immoderata affecti cupiditate, ex maximorum Principum cladibus ditiones ſuas, multis occupatis vrbibus, ſumma cum inuidia protulerant. Gallus ante omnes cum ampliſſimo exercitu in Italiam tranſgreditur, & valida quoquè manu Venetorum duce Liuiano ipſi occurrente, ad pugnam ventum eſt, in qua permulti ex Venetis ceciderunt, capto Liuiano. Secundùm eam victoriam intra pauciſſimos dies ſinè vulnere Bergomum, Cremonam, Cremam & Brixiam Galliæ rex recepit. Veronam, Vincentiam atque Patauium Cæſar cepit, Iulius Pontifex Ariminum, Fauentiam, Ceruiam & Rauennam recuperauit. Porrò Hiſpano regi Senatus Venetus Apuliæ vrbes, Sipontum, Tranium, Monopolim, Brunduſium & Hydruntum ſpontè reſtituit. In hac Venetæ Reipublicæ penè ſuprema calamitate Turcicus Imperator non modò fidem ſeruauit, ſed etiàm copias auxiliares Venetis ſtudioſè obtulit. At illi, quod certè præclaram in eis meretur laudem, gratias quidem egérunt Turcæ, quòd fidem egregiè coleret, ſed tamen eius auxilijs ſibi minimè vtendum putârunt, puto, deteſtati barbari regis in Chriſtianam religionem odium inexpiabile, licet Chriſtianos quoſdam ſubindè non puduerit cum illis impijs Chriſti Dei hoſtibus, contra Chriſtianos fœdus percutere, & ad Chriſtianorum inuadendas ditiones eos prouocare atque extimulare: quaſi verò neſcirent, eiuſmodi ferè occaſione Græcorum imperium ab illis ſpurciſſimis porcis ſuperiori ſeculo occupatum.

Gallus vincit Venetos.

Veneti nolunt vti auxilio Turcico.

Grando ſæuiſſima.

Hoc anno magna damna vinetis & frugibus intulit ſæuiſſima grandinis tempeſtas, præſertìm in ditione Vuirtembergica. Rotenburgi ad Neccarum fluuium tanta fuit grandinis rabies, vt & feneſtras & tecta ædium comminuerit. Tertio quoquè Calend. Iulij. intem-

tempeſtæ noctis ſilentio, turbo vehemens tantam exci- *1508.*
tauit tempeſtatem, vt & arbores radicitùs euulſæ atque procul diſiectæ, & ædificiorum tecta ac tegulæ abreptæ, domus & horrea concuſſa, plurimaque arboribus damna data ſint. Eodẽ anno Carolus Geldriæ Dux rupto fœdere, quod illi erat cum Maximiliano, Gallico auro & milite fretus, Brabantos vehementèr afflixit, & prædas ex illis egit egregiè. Anno ſequenti idem à populatoribus illis actitatum eſt; ſed non pari rerum ſucceſſu. Nam dum onuſti præda ad ſuos ſe recipere volunt, à Namurcenſibus cæſi atque proſtrati ſunt.

Geldrus vexat Brabantos.

ANNO 1508. æſtas perpetuis fuit pluuijs madida, quæ res locis non paucis porcos & boues tabida quadam lue & peſte intercutanea afflixit & perdidit.

Hoc anno 3. Calend. Martij obijt Philippus Palatinus princeps poſt diuturnos podagræ, chiragræ & calculi toleratos acerbos cruciatus. Hi morbi inter acutos numerantur à medicis, qui mirabilitèr affligunt & excruciant corpus humanum, ità vt nonnunquàm furore & amentia corripiantur, qui ijs immodicè laborant. Reliquit is Princeps ſeptem filios & tres filias, quarum poſtremò genita, Diui Benedicti complexa inſtitutum, ſanctè & piè vixit: multò felicior contempto mundo, quàm aliæ ſorores, quæ principibus viris matrimonio iunctæ fuère. Obijt non longè pòſt etiam Albertus Bauariæ dux, relictis tribus filijs, Guilhelmo, qui ei in principatu ſucceſſit, Ludouico & Erneſto, itemque filiabus quatuor. Coniugem habuit ſororem Maximiliani Cęſaris, quæ ab eius obitu facultatibus omnibus nuncium remittens, vt Chriſto immortali ſponſo totã ſe liberiùs tradere poſſet, Monaci, quod eſt pulcherrimũ Bauariæ oppidum, monaſticũ eſt viuendi cõplexa genus, egregiũ de ſe præbens eximij in Deum amoris & virilis conſtantiæ exemplum, rarum in principibus fœminis, vt poſtpoſitis pompis & vanitatibus ſeculi, cupiant vni vacare Deo: ſed quanto rarius, eo præſtantius. Omnia enim præclara rara, laudabilia & pulchra, vt rectè in Ethicis ait Ariſtoteles. Fecit olìm idem Cõſtantia Conſtantini Magni filia, quandò, vt teſtis eſt D. Ambroſius, ad ſepulcrũ beatiſſimæ Agnetis orans, à lepra mirabilitèr curata eſt, quam etiàm multæ aliæ illuſtres virgines imitatæ ſunt. Fecerũt idẽ multæ aliæ regum ac principũ filiæ, aliæq; nobiliſſimæ ma-

Philippus Palatinus moritur.

Albertus Bauarus decedit.

1508 tronæ, deditiſſimo erga Deum animo cantantes, Regnum mundi & omnem ornatum ſeculi cõtempſi propter amorem Domini mei Ieſu Chriſti. At longè ſecùs affecti ſunt, qui habent ſpiritum huius mundi, quibus huiuſmodi vitæ inſtituta aut horrori ſunt, aut contemptui, de quibus dicit Apoſtolus: Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritûs Dei. *1.Cor.2.*

Fuerunt hoc anno magni per Germaniam & Italiam terræmotus: aërisque intemperies arbores & arbuſculas, nè frondere poſſent, diù retardauit, donèc quaſi abinſperatò Dei benignitate commodus aër eam tarditatem compenſauit. Propter id genus verni temporis clades & pericula auertenda, iam olìm inſtitutæ ſunt, hodieque apud Catholicos fiunt Litaniæ & publicæ ſupplicationes ad Deum & ſanctos eius: ſed eæ hodiè apud Euangelicos prorsùs iacent, apud Catholicos pleroſque admodùm incuriosè & frigidè ſeruantur, & ideò tam propicio nunc vtimur Deo, tantaque eſt rerum vitæ degendæ neceſſariarum atque annonæ copia & vilitas.

Iacobus de Liebenſtain. Obijt huius anni menſe Septembri Iacobus de Liebenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, non totos quatuor annos eo functus pontificatu. In eius locum ſuffectus eſt Vriel de Gemingen, ſummæ ædis Moguntinæ Decanus.

Hermannus Heſsius archiepiſcopus Colonienſis moritur. Non diù pòſt ſecutus eſt eum menſe Octobri Hermannus Haſſiæ Lantgrauius & Archiepiſcopus Colonienſis, cùm illi Sedi præfuiſſet annis 28. Eius principis præter alias virtutes, inſignis fuit benignitas & liberalitas in pauperes, adeò vt nullum mendicum à ſe vacuum diſcedere pateretur. Ea virtus maximè decet principes, præſertim Eccleſiaſticos, qui ſuis, immò Eccleſiæ facultatibus, quarum ſunt diſpenſatores, non ad luxum, ſed ad benignitatem vti debent, quemadmodùm multi olìm ſancti Pontifices fecerunt, & noſtra quoquè ætate nonnulli faciunt. Hermanno Pontifici ſucceſſit Philippus comes Oberſtenius, qui ſua prudentia & induſtria plurimùm contulit Eccleſiæ Colonienſi.

Tempeſtas imbrium horrenda. Hoc etiàm anno ſub menſis Auguſti initiũ immaniſſima extitit apud Stutgardiam imbrium tempeſtas, quæ muros, domos, horrea funditùs abriperet, homines & iumenta demergeret, vinetis, eraſa & abſportata humo, maxima detrimenta adferret. Eſt autem Stutgardia

haud

haud procùl à Neccaro ſita in ditione Vuirtenbergenſi, vbi Duces Vuirtenbergici habent elegans & regium caſtrum. Ager eius vrbis, innumeris conſitus vineis, vini egregij tam eſt ferax, vt dici vix poſſit, quantam in ſingulos annos vini copiam proferat. 1509

ANNO 1509. magnus fuit tumult⁹ Erphordiæ ob exactiones inſolitas, quas populus nimiũ graues querebatur, præſertìm quòd quotannìs fieret. Res tandem eò perducta, vt populus non dubitârit Senatum omnem mouere loco, & alium ſubrogare, qui excuſſis libris accepti & expenſi, codicibusque rationarijs ſiue regeſtis, inuenerunt oppidum grauiſſimo preſſum ære alieno, ad ſummam vſque ſexcentorum millium aureorum, vndè quotannìs reditum triginta millium aureorum pendere cogebantur. Porrò compertum eſt, aliquot millibus excedere eam ſummam, quam in annos ſingulos reciperent, hunc quem diximus reditum. Ea res ingentes conciuit turbas, adeò vt populus omnes è Senatu motos in carcerem coniecturus fuerit, nì illi fuga ſibi maturè conſuluiſſent. Quoſdam tamen carceri mancipârunt, & ex iis vnum iam ętate grauem in crucem agere non dubitârunt. Tumultûs huius occaſione inter Moguntinum pontificem & Fridericum Saxoniæ principem lis orta eſt, & propemodùm ad arma ventum eſſet, nì ſe ſequeſtrum interpoſuiſſet Herbipolenſis Epiſcopus Laurentius Biberanus, vir magnæ dexteritatis, cuius induſtria effectum eſt, vt partes, armis poſitis, Cæſaris ſententiam expectarent. Erphordienſes interim ciues conſilium capiunt in annos ſingulos noui creandi Senatûs, à quo dati & accepti rationem repoſcant. *Tumultus Erphordienſis.*

Hoc anno in Britannijs à vita diſceſſit Henricus eius nominis ſeptimus Angliæ rex, vndecimo Calendas Maij in ſua Richemundia villa, vbi Franciſcanorũ Obſeruantum cœnobium cõdiderat. Regnauit annos tres & viginti, vixit 52. Suſcepit ex Elizabeth vxore liberos octo, mares quatuor, & totidèm fœminas: reliquit ſuperſtites tres, Henricum principem Vualliæ, qui illi in regno ſucceſſit, Margaritam & Mariam. Corpore fuit gracili, ſed benè firmo ac valido, ſtatura quæ parùm iuſtam excederet, forma eximia, ingenio perſpicaci, animo excellenti & forti in ſummis quoquè periculis. Placidum & humanum ſe præſtabat, ſuperbiam verò & arrogantiam adeò deteſtabatur, vt quos illis vitijs labo- *Henricus VII. Angliæ rex moritur.*

1509 rate comperiſſet, ijs aſperum ſe præberet. Regnum multis opibus auctum poſt ſe reliquit: qua in re ſolebat quadam vti induſtria ſingulari, mercatoribus non rarò pecunia ad tempus data gratuitò, vt mercatura in ipſius regno eſſet frequentior & copioſior. Atque hac ratione effectum eſt, vt quotannis à mercatoribus vltrò citroq; commeantibus maxima auri & argenti vis in regnum importaretur. Religionem alacriter obſeruauit & coluit, libenterque rebus diuinis interfuit, nec facilè vllo vel negocio vel tēpore ab eis excludi ſe paſſus eſt. Attentè audiebat quotidiè bina ternáve Miſſæ ſacra, & ſæpè conciones ſacras: pauperibus aſſiduè eleemoſynam præſtabat per ſuum eleemoſynarium. Sacerdotio honorem habebat, illudq; piè colebat, libens iuuabat, largè augebat. Orabat multùm, & feſtis præſertìm diebus preces dicebat horarias, quas vulgò horas Canonicas vocant. Ne tamen ſolis ſuis precibus contentus eſſe videretur, ſolebat clàm piis & religioſis ſacerdotibus largitiones facere, vt pro ipſo orarent, atque etiàm poſt obitum toto regno certis in templis pro ſe preces & ſacrificia fieri voluit. Fecit teſtamentum, & primùm omnium iuſſit reſtitui, ſi qua in fiſcum regium iniuſtè illata eſſent, domumque hoſpitalem, qua inopes reciperentur, in ſuburbijs Londinenſibus à ſe inchoatā perfici. Sub eiuſmodi principibus ſolent florere regna. Nam certum eſt, quo principes in DEVM religioſiores ſunt, eo quoquè illis omnia feliciùs ſuccedere, Deo Opt. Max. illos mirabilitèr protegente & amplificante.

Mores optimi principis.

Literæ politiores venẽrũt in Germaniam, &c.

Hiſce temporibus cùm in Italia bellicis tumultibus omnia arderent, politiores literæ tum Græcæ, tum Latinæ, in Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam ſeſe diffuderunt, ità vt illæ nationes, quas Itali barbaras dicere conſueſſent, iam multos tales viros certatìm proferrent, qui, Italis non modò non cedere, ſed etiàm illos aut æquare, aut etiàm ſuperare viderētur. Olim ſcriptores exteri, Iulius Cæſar, Cornelius Tacitus, Seneca, Liuius & alij de Germania ſic ſcripſerunt, vt eam planè contempſiſſe videantur. Fuit Germaniæ terra, ait Cornelius Tacitus, ab initio in vniuerſum aut ſyluis horrida, aut paludibus infœcunda, aſpera cælo, triſtis cultu conſpectuque, humidior quà Gallias, ventoſior quà Noricum ac Pannoniam adſpicit, frugiferarum arborum & omnis culturæ impatiens, pecorum fœcunda, ſed plerunquè improcera. Ne armentis quidem ſuus honos aut

Corn. Tacitus de Germania.

gloria

gloria frontis. Numero gaudent, eæque ſolæ & gratiſſimæ ſunt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim nullã Germaniæ venam, argentum aurúmve gignere. quis enim ſcrutatus eſt? Seneca quoquè libro de gubernatione mũdi, Germani, inquit, errant incertis ſedibus: ſunt apud eos perpetuæ hyemes, ſolum infœcundum, nullæ ædes: venationibus viuunt. vbicunquè nox feſſos laboribus depræhendit, cubant ſub frondibus, aut in ſpeluncis foueiſve. Non habent domos, ſed caſas folijs & culmis contectas. Incolæ circumaguntur chorizantium more in congelato mari, victitantes carne ferina, gens nuda & pellibus ſolùm ferarum veſtita, & propterea vilis deſpectaque ab omnibus. Sic nimirùm de Germania noſtra ſensêre priſci illi ſcriptores: quę tamen ſi cũ præſenti rerum Germaniæ ſtatu conferantur, longè falſiſſima comperientur. Itidèm ergò etiàm in literarum cognitione accidit, quæ hac tẽpeſtate paulatim in Germania, Anglia &c. ità florere cœperunt, vt iam Itali citra ruborem tranſalpinas nationes barbaras appellare non poſſint. His enim temporibus præcellentes viri & fœminæ illuſtres vbiquè gentium cœperunt promouere bonarũ artium ſtudia, & apud Anglos quidem (vt de reliquis interim taceam) Margarita Henrici regis mater ſanctiſſima, hortatu Iohannis Fiſcherij Roffenſis Epiſcopi, viri ſumma doctrina, ſumma gratia, ſumma integritate, (qui poſteà ſub Henrico VIII. cùm illius ſecundas nuptias, priori viuente coniuge, approbare nollet, capite plexus eſt) Cantabrigiæ bina extruxit ſtudioſorũ collegia, quibus etiàm ad victũ neceſſaria liberaliter impartita eſt. Itemq; aliquot Angliæ inſignes Epiſcopi diuerſis locis collegia ædificârunt, vbì bonis literis ſtudioſi imbuerentur. Et certè gratulandum eſt hiſce regionibus, quas Barbaras Itali vocant, quòd ad ſolas terras relegata barbarie, in literis humanioribus mirificè profecerint: verùm id tamen moderatè, quandoquidem videmus cum literarum excultiori peritia tot paulò pòſt errores inuectos, vt nemo id pro dignitate deplorare queat. Solent horum temporũ noui Euangelici, qui plerunquè ſola linguarum peritia imperitæ multitudini ſeſe venditant, acerbiſſimè in Catholicæ Eccleſiæ abuſus inuehi, ità vt propter abuſus etiàm res ipſas è medio tolli velint, immò & è medio locis non paucis ſuſtulerint. Sed cur illi non eodem zelo è tota Europa literas politi-

1509

Seneca de Germanis.

Iohannis Roffenſis Epiſcopi encomiũ.

Hæretici res bonas propter abuſus tolli volunt.

ores

permitti. Agebat Henricus annum ætatis xviij. Porrò 1509
Margarita auia eius, mulier prudentiſſima, cùm videret illi per ætatem necdùm licere ſuum præſtare officium, conſultiſſimè id effecit, vt optimorum & ſapientiſſimorum procerũ conſilijs dirigeretur, in quibus erant Guilhelmus Varanus Cãtuariæ Archiepiſcopus regni Cancellarius, & plerique alij egregij viri: qui cùm nõ ignorarent, tantam illi in numerato & rebus mobilibus hæreditatem veniſſe, quantam nulli ante ipſum Angliç regi, nè ea rerum opulentia animũ eius corrumperet, cœperunt eum negocijs gerendis ſtudiosè aſſuefacere, à quibus tum adhùc abhorrere videbatur. Deindè 8. Calendas Iulias cum Catharina vxore, quæ fuit Caroli V. Cæſaris matertera, à Cantuarienſi Archiepiſcopo coronatur, publico totius regni plauſu & gaudio, quod tamen nõ mediocritèr perturbauit mors Margaritæ auiæ Henrici, non parùm illi regno detrimentoſa.

Guilhelmus Lantgrauius Haßiæ moritur.

Hoc ipſo anno deſijt eſſe in humanis Guilhelmus Lantgrauius Haſſiæ, ſacro igni alijsq́ue medicinam omnem reſpuentibus morbis cõſumptus. Reliquit Philippum filium, natum anno ſalutis 1504. qui poſteà rerum potitus eſt.

Bernates olim Virgini Matri deuotißimi.

Eodem anno apud Bernates in Heluetijs quidam inſtituti Dominicani, inconſultò admodùm ac temerè oppugnantes immaculatam Virginis matris cõceptionem, cœperunt etiàm commentitijs quibuſdam miraculis & viſionibus ſuam apud vulgus opinionem tueri. Abuſi ad hoc erant quodam ſimplici fratre laico, qui tamen rem omnem produxit in lucem, nonnullaq́; alia egerant, quæ viros graues & religioſos minimè deceret. Sed quia præpotens Deus matris ſuæ iniurias haud facilè ſinit inultas abire, Bernates zelo permoti, (quippe qui id laudis eximiç iurè tum referebant, quòd eſſent vltores egregij iniuriarum matris Dei) Lauſanenſem Epiſcopum, vt in eos inquireret, hortati ſunt. Facta eſt inquiſitio, & rei veritate comperta, quatuor primarij fratres Dominicani degradati ſunt, & indè flammis exuſti. Iſthuc verò inprimis cauendum eſt hominibus è religione Chriſtiana, vtì nè in defendenda ſententia ſua & aliena oppugnanda, nimiùm ſint pertinaces, iis præſertìm in rebus, quas certũ eſt nihil officere verç pietati: qualis eſt opinio de immaculata ſanctiſſimæ Virginis conceptione, quam videmus ab Eccleſia receptam, & à multis grauiſſimis atq; doctiſſimis viris fortiſſimè propugnatam,

tam,

1509 tam,atque etiàm aliquot Conciliorum generalium approbatione firmatam. Videant refractarij,nè, dum matris honori & priuilegio cum multorum graui ſcandalo & offenſione derogant, filij eius ſeuerum in ſe iudicium prouocent.

Vuormatię inter clerum & ciues orta diſſenſio,iam decennio ęxtra vrbem clerum detinuerat. Verùm hoc demùm anno opera Friderici Saxonis, Vdalrici Vuirtēbergici & aliorum Imperij principum, qui apud Vuormatiam conuenerant, ea lis compoſita eſt, & clerus in oppidum ſe recepit: quanquàm in eam concordiam Epiſcopus Vuormatieñ conſentire noluit, nisì in integrum reſtitueretur,quod ciues renuebant.

Grandinis tempeſtas in Sueuia.

Fuit hoc anno ſæuiſſima grādinis procella, quæ nō vno loco Sueuiæ fruges deuaſtauit. Ferunt ea tempeſtate cecidiſſe ex aëre lapides oui gallinacei magnitudine.

Terræmotus Conſtantinopolim cōcutit.

Hoc anno menſis Septembris die 14. ac deincèps diebus 18. continentèr vrbem Conſtantinopolitanam,qua parte ſpectat mare, horrendum in modum cōcuſſit terribilis terræmotus, domosque ſubruit, & ruderibus foſſam complens ſolo æquauit. Arcem, vbì regis Turcici immēſi theſauri in quinq; turribus munitiſſimis aſſeruabantur,domumq; egregiam,in qua leones alebantur, euertit. Cuniculos, per quos longis itineribus etiàm per montes è Danubio in vrbem aquę adducuntur,ſummis & impenſis & ſudoribus effectos,adeò quaſſauit, vt maximis opibus inſtaurari nequiuerint:ipſum quoq; mare inter Conſtantinopolim & Peram vſqueadeò intumuit, vt vtriuſq; vrbis muros ſuis fluctibus excederet,& vndas in vtranq; inferret. Multa quoq; alia damna eoipſo die Turcis illata ſunt. Feruntur tum Conſtantinopoli ad 13. hominum millia interijſſe. Nimirùm iuſto Dei iudicio illi crucis Chriſti atrociſſimi hoſtes eam cladem illo die paſſi ſunt, quo S. Crucis Exaltationem religiosè colit Eccleſia Chriſti: neq; id herì aut nudiuſtertiùs demùm cœpit,ſed ante mille ducentos & eo ampliùs annos legimus apud probatos authores Crucis Exaltationem quotannis ſolennitèr celebratam eſſe. Videat,qui volet, Nicephori hiſtoriam Eccleſiaſticam lib. 8. cap 29. & 50. vt meritò pudefieri debeant noſtrorum temporum ſectarij, qui vt pleraſque alias, ità etiàm hanc Catholicæ Eccleſiæ antiquiſſimam ſolennitatē abrogârunt: quanquàm ſcio in Nicephoro eundem diem & Inuentioni & Exaltationi ſanctæ Crucis attribui: ſed hoc parùm refert,

Crucis exaltatio iā olim celebrata in Eccleſia.

fert, cùm ſectarij neque Inuentionem, neque Exaltationem celebrari velint. 1519

ANNO 1510. Comitia habita ſunt Auguſtę, frequentiſſimo Principum conuentu: quo multi etiàm exterorum regum legati aduolârunt. Decreta eſt ibì belli continuatio in Venetos, quorū tum quædam funeſtæ machinationes feruntur in lucem perductæ, quæ belli proferendi cauſa non minima fuêre. Proditū enim eſt, ſubmiſſos fuiſſe à Venetis non minùs 50. nefarios homines, qui vrbes & pagos Cæſareanæ ditionis inflammarent. Porrò Veneti cùm ſe tot potentiſſimis hoſtibus impares cernerent, Iulium Pontificem ſuppliciter venia petita ſibi conciliandum ſtatuunt, miſſaque legatione magnanimum Pontificem, qui afflictis Italiæ rebus non mediocritèr doleret, facilè placârunt: ſed ea pax noua bella peperit.

Veneti ſibi conciliant Pontificem.

Huius anni menſe Februario quidam vir ſacrilegus Paulus Form, in Marchiæ Brandeburgenſis villa Knobloch, intempeſta nocte è templo furatus eſt arculam inauratam, qua ſacroſancta Euchariſtia vetuſtiſſimo Catholicæ Eccleſiæ more aſſeruabatur. Erant aūt in ea hoſtiæ duæ, altera maior, minor altera. Multa iam luce adijt ſceleſtus ille Iudæū, arculam venditurus. Iudæus facilè animaduertēs, cuiuſmodi vſum ea habuiſſet, ait maius preciū ſe fuiſſe daturū, ſi rem contentam attuliſſet. Tum ille furcifer, qui iam alterā inſtàr Iudę ſatanica impietate deglutièrat, reliquā è ſinu depromptā obtulit Iudæo æſtimandam, à quo tamen nō nisì pauculos exigui precij nūmos accipit. At miſer ille tanto iam obſtrictus ſcelere, ſæuę conſcientiæ furijs quibuſdam exagitatus, fugit indè ad Vandalos: (Extant enim hodieq; Vandalorū reliquiæ, & ipſe quoquè Brandeburgicus Princeps ſe Vandalorum dominū ſcribit) ſed cùm res minimè lateret, domum redijt, captusq; & tortus, quid egiſſet, confeſſus eſt. Interìm verò ſceleratiſſimus Iudæus hoſtiam ſacram crebris pugionis ictibus identidèm confodere nititur: at nihil ſe proficere cernens, hoſtia integra permanente, quodam furoris œſtro percitus, Si tu es, inquit, Deus Chriſtianorum, redde te manifeſtum in mille dæmoniorum nomine. Atq; eccè ſubitò hoſtia in tres diducta partes, ſanguineo per oras humore madet. Territus Iudæus, particulas panno inuolutas menſem vnum apud ſe retinet, ac deindè duobus alijs Brande- burgi

Pauli cuiuſdam nefariū facinus.

Iudæus quidā ſacram hoſtiam impiè tractat.

Inſigne miraculū

1511 burgi & Stendelij morantibus ſingulas particulas mittit, tertia ſibi reſeruata, quam rursùm menſæ impoſitam pugione conficit, vndè ſanguinis guttulæ dimanârunt. Conſternatus ille, & veritus ſe proditum iri, particulam abſumere nititur, ſed non valet: deìn mittit in aquam, at illa enatat: tertiò in ignem proijcit, ſed nihil id hoſtiæ nocet. Ad extremum ſub Paſchatis ſolennitatē azymos coxit panes, particulamque maſſulæ azymi panis immixtam in furnum iactauit, moxque furnus alioquì obſcurus reſplenduit, & maſſula illa in Iudæi faciem inſiliuit. Nouo ille terrore correptus, maſſulam illam cum particula, alteri cuidam Iudæo tranſmiſit. Iam res erat prolata in publicū, & Marchio Iudæos omnes in ipſius ditione morantes Berlinum acciri, & in vinculis teneri iuſſit. Habita autem ex illis quæſtione, præter alia flagitia nō parùm multa, faſſi ſunt ſe intra paucos admodùm annos ſeptem Chriſtianorum infantes acubus & punctionibus peremiſſe. Igitur lata in illos ſententia, 40. flammis traditi ſunt. Tres alij Iudæi baptiſma perceperunt quidem, ſed poſtera die duo capite plexi ſunt: tertius, pluribus pro eo rogātibus, vita donatus, D. Franciſci inſtitutum Berlini complexus eſt. Porrò tèr execrandus ille ſacræ hoſtiæ proditor Paulus Form candentibus diſcerptus ferris, in cinerem tandèm voracibus flammis redactus eſt. Deniquè Iudæi omnes è tota Marchionis ditione ità proſcripti ſunt & extruſi, vt ſub pœna capitis omni eis reditu paritèr interdictum ſit.

Alia ſtupenda miracula.

Iudæi Chriſtianorum infantes vt periman.

Saxa ingentia pluit.

Eodē anno in Inſubribus pluit ſaxa grandia, è quibus vnum pondus habuit librarum 120. Erant autem ſilicibus duriora, odore ſulfureo.

Selymus fit Turcarum Imperator.

ANNO 1511. Selymus Turcarum fit Imperator ſtudio quorundam Baſſarum (ſic enim illi vocant præcipuos quoſdam principes) & militum prætorianorum, qui ab illis Ianizari dicuntur. Is patrem ſuum Baiazetem exuit imperio, moxque Byzantio excedentem, & Dimothecam Thraciæ vrbem petentem cum familiaribus ſuis, cùm iam annos haberet 76. Hamonis Iudæi medici opera veneno ſuſtulit: quanquàm alij dicant, ſenio & curis confectum interijſſe. Sed Antonius Vtrius Ligur, qui fuit Baiazetis cubicularius, teſtatus eſt ſe in expirantis corpore non dubia veneni indicia depræhendiſſe. Vt hoc immane parricidium perpetraret homo crudelis, multa eum mouere poterant. Immenſos enim

ſos enim theſauros & gemmas precioſiſſimas ſecū abſportârat Baiazetes, quos ille theſauros poſteà donatiui nomine largiſſimè profudit in milites, quorum erat ſtudio euectus ad imperium. Nec tamen paterna ille cæde contentus, etiam ambos fratres ſuos, & 5. egregiæ indolis adoleſcentes, fratrum filios, & ipſum Muſtapham Baſſam, qui vel maximè eum ad imperiū promôuerat, per ſummam crudelitatē necari poſteà iuſſit. Ea immanitas & ſæuitia in propinquos, etiàm complures milites eius adeò conſternauit, vt per aliquot dies conſpectum eius exhorruerint. Verùm de hoc tyranno paulò infrà plura dicemus. 1511

Crudelitas Selymi Turcæ.

Hoc anno Maximilianus Cæſar comitia indixit apud Auguſtam, vbì illi oblatus eſt vir quidam prodigioſæ vaſtitatis & craſſitudinis, atque incredibilis ingluuiei, ità vt integrum vitulum crudū, vel ouē incoctam vna vice deuoraret, & tamen necdùm famem expletam diceret. Ferunt hominem Borealibus regionibus ortum fuiſſe, vbì ob locorum frigora ſòlent eſſe homines edaciores: quanquàm huius edacitas propemodùm incredibilis videri poſſit.

Vir prodigioſæ vaſtitatis & ingluuiei.

Eo ipſo anno Senatus Conſtantieñ, adiunctis ſibi àliquot popularibus, cum Heluetijs ſeſe coniungere & fœdus inire, vrbemq́ue illis dedere volebat. Sed eorum conatibus obuiàm itum eſt ab illis, quibus turpe videbatur ab Imperio deſciſcere. In ijs facilè primas ſibi vendicauit piſcatorum ſocietas. Itaque literis ad Cæſarem Maximilianum datis, eum de Senatûs machinationibus certiorem reddiderunt. Nec ille ſibi & Imperio defuit, ſed properè eò aduolans, piſcatorum ſtudio & viribus vrbem ingreſſus, quos compræhendere potuit è conſpirationis eius authoribus, capite damnauit: nam plerique fuga dilapſi erant.

Conſtantieſes meditantur fruſtrà defectionem ab Imperio.

Hoc anno Bernardin⁹ Hiſpanus, Cardinalis S. Crucis, Sedis Apoſtolicæ in Germaniam legatus, cùm aliquot paucis in ſuam ſenteñtiam pertractis Cardinalibus, mirabili audacia cōcilium generale apud Piſas indixit, eoq́ue ipſum, præter alios, Iulium Pontificē maximum citare non dubitauit. Conuenerunt aliquot Epiſcopi ex Gallijs & Inſubribus: Primò Piſis, vbì cùm parùm tuti ſibi viderentur, indè abiêre Mediolanum: verùm nec ibì ſatis ſuis rebus fidentes, Lugdunùm ſeſe tranſtulerunt, vbì etiàm aliquot ſeſſiones habitæ ſunt, rege Gallorum haud obſcurè illis fauente, quippe qui in pontificem alie-

Concilium Piſanum prophanū.

1512 alieno eſſet animo. Porrò cùm ea temeritas ad horrendum ſchiſma ſpectare videretur, Iulius Pontifex datis ad eos literis, monuit perbenignè, vt ad pacem & vnitatem Eccleſiæ ſe reciperent: alioquì fore, vt vel inuitus in ipſos animaduerteret. Ea admonitio tres Cardinales permouit, vt cum Pontifice in gratiam redire maturarent, quos Pontifex liberalitèr & clementèr accepit: in alios, cùm nollent ad ſanitatem redire, grauem ſanè tulit ſententiam, qua illorum audacia nonnihil contuſa eſt. Sed tamen cùm regis Gallorum fiuerentur patrocinio, in ſententia permanſerunt. Monitus Gallus à Pontifice, vti nè eos foueret diutius, non magnoperè curauit. Itaque à Pontifice excommunicatus eſt. Non longè aberat ab hac factione Maximilianus Cæſar, grauitèr commotus in Pontificem, quòd non bona fide à ſe receſſiſſet, & cum Venetis fœdus percuſſiſſet: ſed vir grauis & prudens, admonitus à bonis viris, ſeſe collegit, & celeritèr ab hac temeritate diſceſſit. Non erat quidem Pontifex ab omni culpa alienus, ſed tamen minimè decebat Cardinales paucos talem excitare turbam, & Eccleſiæ pacem cum maximo omnium ſcandalo perturbare. Et tamen non deſunt fortaſsis, apud quos etiàm hoc conciliabulum habeat nō vulgarem authoritatem, maximè quòd ad Pontificis contumeliam pertineat, qua plerique admodùm delectantur, perindè vt Cham olim nuditate Noë patris ſui. Sed qualiſcunque demùm ſit Pontifex, modò nè ſit hæreticus, propter eum, cuius gerit vices, reuerentèr inprimis ac multo in honore habendus eſt. Atquì verò Iulius Pontifex, vt Piſanū conciliabulum deſtrueret, Romæ Concilium indixit generale, quod ſub Leone X demùm abſolutum eſt.

Gene. 9.

Iacobus Epiſcopus Treuerisenſis.

Eodem anno mortuus eſt Iacobus Epiſcopus Treuirenſis, ex marchionibus Badeń: cuius cathedram obtinuit Richardus Grlffenklou, vir prudens & rerum admodùm peritus.

Seditio Spirenſis.

ANNO 1512. ſeditio fuit Spiræ propter exactiones, quæ, cùm importunæ & immoderatæ ſunt, vulgus exaſperare ſolent. Multa egit inſolentèr aduerſùm ſenatum plebs concitata: ſed tandèm Maximiliani Cæſaris fracta minis, modeſtiùs agere cœpit, reſtituto Senatu in priſtinam dignitatem, quem paulò antè loco mouerat. Eos verò qui fugerant, ordinis ſenatorij viros proſcripſit.

Hoc

Hoc anno Maximilianus Cæſar, cui fide nihil ſanctius, intelligens Gallorum regem non bona fide ſecum agere, prætereaque Geldriæ principem aduersùs Brabantos concitâſſe, compulſus diſceſſit à Gallico fœdere, & ad Pontificem ſe adiunxit, nouo fœdere percuſſo. 1512 *Maximilianus diſcedit à Galli amicitia.*

Porrò omnibus, qui Imperij eſſent, ſeueriſſimè interdixit, capitali in tranſgreſſores conſtituto ſupplicio, nè Gallo militarent, vel ſuppetias ferrent. Eam legem floccipendens, Emicho comes Lyningenſis, in Gallias abijt, & Gallo ſe militaturum obtulit. Quod cùm Maximilianus reſciuiſſet, eum maieſtatis reum cum omnibus ſuis proſcripſit. Itaque omnia quæ comitis erant, principes Imperij diripuerunt. Comes reuerſus vt animum Cæſaris placaret, & per ſeipſum & per amicos re tentata, diù nihil proficere potuit.

O ſi ea in imperio obedientia principum, & in refractarios ſeueritas permanſiſſet, aliud hodiè Imperium haberemus. Sed dum principes contemnunt ſummum Magiſtratum, ipſi quoquè plerunquè à ſuis ſubditis contemnuntur: & ſic omnia peſsùm ire neceſsè eſt.

Hac ferè tempeſtate monſtrum Rauennæ viſum ferebatur vtrunque habens ſexum, cornu vno extante in capite, alatum, & ſinè brachijs, vno duntaxàt crure & pede inſtàr auis rapacis, & in genu oculo vno, in pectore figura apparente literæ, Y. vel V. cum ſigno crucis. Interpretationem quidam eiuſmodi eſſe voluerunt, Superbiam, Leuitatem, Virtutum inopiam, Sodomiticam labem, Amorem rerum labentium, Dei obliuionem, Inexplebilem auaritiam, Gallico flagello caſtigatum iri. Quod & factum eſt. Eodem enim anno Gallorum rex Ludouicus, rupto cum Pontifice & Maximiliano fœdere, Rauennam obſedit, & tandèm deditione receptam vrbem, contra fidem datam diripuit, & magna clade affecit. *Monſtrũ Rauennæ viſum.* *Monſtri ſignificatio.* *Gallus vaſtat Rauennam.*

Poſteà verò Pontifex, Cæſareanis & Heluetiorum adiutus copiis, Rauennam recuperauit, & Gallos tota Italia expulit. Antè autem quàm Gallus Rauennam obtineret, ſuperueniente Pontificis exercitu, cruentiſſimum commiſſum eſt prælium, in quo ad 16. millia ceciderunt.

1513 *Seditio Coloniæ.*

ANNO 1513. apud Coloniam Agrippinam, Germaniæ clariſſimam, & in Catholica religione conſtantiſſimam vrbem, pernicioſa admodùm ſeditio orta eſt, vulgo contra Senatū tumultus ciente. Querebatur plebs ſe nimijs exhauriri exactionibus. Fit cõcurſus ſeditioſi populi ad prætorium vel domum ſenatoriam, vbi erat ſenatus congregatus. Magna contentione poſtulant ſibi tradi eos, qui inſolitis exactionibus ipſos emungere non dubitarēt. Territus Senatus repentino periculo, populùm ſæuientem blandis ſermonibus delinire cœpit, atque vix tandèm impetrata dilatione, de omnibus exactam ſe rationem redditurum ſpopondit. Et quia populares erant & grati populo, qui hæc ſenatûs nomine dicebant, plebs commota eo die nihil vltrà attentauit. Porrò die altera, qui erat Epiphania Domini, populo nouos excitante concurſus, quidam è ſenatu rapiuntur in carceres, è quibus vnus poſtridiè capite truncatur. Idem ſupplicii genus pertulêre duo conſules xj. Ianuarij. Indè xij. eiuſdem menſis tres ſenatores eodem modo plexi ſunt. Ex aliis plerique proſcripti ſunt. Ità demùm vrbi reſtituta eſt tranquillitas, ſed certè exemplo prorsùs fero ac barbaro. Non enim debet contra Dei præceptum hoc ſibi in magiſtratus ſuos plebs temeraria vſurpare.

Tumultus Vuormatienſis.

Eodem anno etiàm Vuormatiẽ ciues in ſenatum ſeditionem mouerūt, & reiectis ordinis Senatorij viris, ex ſeipſis nouos creârunt. Erat ea res peſſimi exempli, quæ pleraſque alias Germaniæ vrbes ad idem attentandum, non abſque ingenti dedecore, incitauit. Primùm prouocatum eſt à Senatu exauthorato ad iudicium Cameræ, ſed ciues Vuormatiẽ Imperatorem appellârunt, qui cùm minas intentaret ſeditioſis hominibus, pax ſimulata interìm confecta eſt, non diuturnas habitura vires. Iam antè Vuormatiẽ cum Clero acerbas aluêrant diſſenſiones, quæ tandèm iuſto Dei iudicio in ipſos verſæ ſunt.

Hoc anno Maximilianus Sforcia dux Mediolanẽ, Heluetiorum inſigni virtute Mediolanum, pulſis Gallis, recuperauit. Obſidebat Gallorum fortiſſimus exercitus Nouariam, vbi tum Maximilianus Sforcia non abſque ingenti periculo & formidine cum aliquot Heluetiorum copijs erat. Iam muros proſtrauerant Galli, & cùm ſumma eſſet ciuium in vrbe trepidatio, Heluetij

Nouariã fruſtrà oppugnant Galli.

incie-

incređibili audacia mirè inſultabant Gallis, prouoca- 1513
bantq́ue vt per patentem murum irrumperent: interim *Heluetij*
in Gallorum contemptum, contra hiatus diſiecti muri *mirè con-*
lectorũ tantùm lintea tranſuerſis ſuſpenſa perticis præ- *temnunt*
tendentes. Et certè Galli, licèt aditus pateret, non fuê- *Gallos.*
re auſi ſubire murum, ſed motis caſtris à Nouaria diſ-
ceſſerunt, & ad Riottam vicum, ab ea vrbe viginti ſta-
dijs diſtantẽ, caſtrametati ſunt. Interim aliquot Heluc-
tiorum millia auxilio venêre illis, qui Nouariæ erant.
Accidit tum quiddam ſanè memorabile. Canes Gallo-
rum, relictis caſtris, magno agmine Nouariam ingreſſi,
Heluetiorum excubias agentium crura lambere, caudis
blãditer adulari, ſubmiſſisque auribus ſingulis applau-
dere cœperunt, tanquàm Heluetij iam ipſorum eſſent
domini. Ea res Heluetijs certam videbatur de Gallis vi-
ctoriã polliceri. Non multò pòſt Heluetij (erant autem
peditum ad nouem millia) vrbe egreſſi, ad Gallorũ for-
tiſſima caſtra profecti ſunt, vnà cum illis proficiſcente
Maximiliano, quem tamen ad vrbem redire vel inui-
tum compulerunt, nè ab hoſtibus interimeretur. Vbi
ad Gallos diuerſis itineribus ventum eſt, tanto impetu
Heluetij vndiquè eos oppugnârunt, vt (quod dictu pro-
pè incredibile videatur) cæſis fugatisq́ue omnibus, ſeſ-
quihoræ ſpatio & memorabile prælium, & grauiſſi-
mum bellum confecerint. Ceciderũt eo prælio ad octo
millia Gallorum omnis generis, ex Heluetiis mille tre-
centi.Ità tum Maximilianus Mediolanum obtinuit.
Sanè quandiù apud Heluetios Catholica fides incon-
cuſſa & inuiolata permanſit, & erga Sedem Apoſtoli-
cam, cuius ea gens obſeruantiſſima fuit, ſtudium &
amor ſingularis, apud omnes virtutis opinionem obti-
nuêre, quæ cum mutata poſteà religione, non parùm
apud illos pagos, qui Zuinglij dogma ſequuntur, eſt la-
befactata. Turpis enim omninò eſt & propemodùm in-
expiabilis macula deſertæ religionis: quod vtinàm ple-
rique hoc æuo attenderent, qui leuitate plusquàm pue-
rili ab auita fide in res nouas ſe abduci ſinunt. At tamen
etiàm hodiê maxima Heluetiorum pars Catholicam fi-
dem conſtantiſſimè retinet, & priſtinæ quoquè virtutis
bellicæ laudem.

Eodem anno bellum atrox extitit inter Gallum & *Bell. m inter Gallos & Anglos.*
Anglum. Henricus enim VIII. Angliæ rex Romanum
Pontificem, cuius tum erat obſeruãtiſſimus, atq. etiam
religionis cauſam tueri æquum atque magnificum ar-

1513 bitratus, grandem conſcripſit è ſuis & Germanis exercitum. Neque interim ſe Galliæ rex deſerebat, magno vndiquè coacto exercitu. Britanni verò è Caleſia (quę portus Iccius olim fuit) Taroannam muniſſimam Morinorum vrbem oppugnatum profecti ſunt, quibus paulò pòſt cum nouis copijs ſe coniunxit Henricus rex. Atque tum demùm vrbs ea totis viribus oppugnata eſt. Pauſò pòſt Maximilianus Cæſar cum ſuis illi copijs acceſſit. Vbì verò fama increbuit, Gallorum regem obſeſſis commeatum aduehere inſtituiſſe, Maximilianus Cęſar cum 4000. equitum, ſubſequente Anglo cum peditibus, ad Gallos contendit, eosq́. omnes in fugā coniecit. Atque tum Taroanna deditione capta eſt, vrbsque, templis ſeruatis, incenſa 9. Calendas Septembris. Ludouicus Gallorum rex hac accepta clade grauitèr commotus, Scotorum regem Iacobum, vt Angliæ bellum inferret, Gallica arte permouit. Multa Scotum retrahebant, nè id faceret, præſertìm nihil tale verente Anglo, cuius quoquè ſororem habebat in matrimonio, & cum quo fœdus grauiſſimum percuſſerat. Tandèm tamen infauſto conſilio tranſuerſim actus, infeſta arma Britannis præter opinionem intulit, licèt admonitus eſſet ab Henrico, vt ſi eius facti eum non puderet, ſaltem vereretur iudicium præpotentis Dei, qui turbatæ pacis & ruptorum fœderum vltor eſſe ſoleret. Illud verò bellum contra fidem & fœdus ſuſceptum, eum habuit euentum, vt primus Scoti exercitus in Angliā miſſus, cùm poſt ingentia data damna, præda onuſtus intra ſuos fines ſe recipere maturaret, penè ad internecionem à Britannis cæſus ſit: ac deindè cùm Scotus bellum redintegrâſſet, & totis viribus Britannos oppugnaret, atque in loco arte & natura munitiſſimo caſtra poſuiſſet, tamen ab Anglis victus, profligatus, & inſigni ac memorabili clade affectus ſit. Ipſe rex Iacobus in prelio cecidit, & cum eo Archiepiſcopus vnus, epiſcopi duo, abbates quatuor, proceres & equeſtri dignitate honoribusq; militiæ illuſtres 34. præter hos verò ad octo millia Scotorum cæſa, totidèm fermè capta ſunt: omnia ſigna militaria, & tormēta maiora viginti duo Anglo victori ceſſere. Commiſſa eſt hæc pugna ad Tylum quarto Idus Septemb. ad internecionem ferè Scoticæ nobilitatis. Porrò Henricus rex ea victoria ſuorum celerrimis nuncijs cognita, mox ad Tornacum exercitum mouit, vrbem Neruiorum celeberrimam, quam nō longè antè Galli in fidem ditionemque

Taroanna capitur.

Scotiæ rex temerè facit bellum Anglo.

Scotiæ rex cadit in bello.

nemque acceperāt: Primò ciues fortitèr ſe defendere, ſed 1513
tormentorum vim nimiam non ferentes, Anglo deditionem fecerunt. Sunt qui ſcribant, hunc Iacobum Scotorum regem virū alioqui optimū fuiſſe, & licèt à Gallis eſſet ad bellum Anglis inferendum incitatus, tamen recuſâſſe diu, donèc malis euerſus conſilijs, in ſuū exitium Angliam debellandam ſtatuerit. Sed debebat rex tum neceſſitudinis, vtpotè Angliæ regis ſororius, tum percuſſi fœderis rationem habuiſſe: quod quia non fecit, omnibus regibus & principibus ſuo caſu longè acerbiſſimo hoc teſtatum reliquit, vt ſint memores datæ fidei, & certum habeant eſſe Deum præpotentem in cælis, qui vlciſci & poſſit & velit fœderum iuſtitiæ violatores. Cuius rei multa paſsim exempla extant apud ſcriptores, atque etiàm in literis diuinis.

Hoc ipſo anno quidam Cardinales, qui Conciliabulum Piſanum ſecuti fuerant, veniam à Leone Pontifice & petiêrunt, & impetrârunt. Rex quoq. Galliæ veritus tot grauiſſima incommoda eò ſe pertuliſſe, quòd idem ipſum adulterinum Concilium in ſua ditione fouiſſet, illud abrogauit atque damnauit, & cum ſuis Concilio Lateranenſi adhæſit. *Galliæ rex damnat concilium Piſanum.*

Eodem anno Venetorum exercitus à Cæſareanis adeò attritus eſt, vt ex illo vna die, quæ fuit Nonis Octobris, ſupra 5000. ceciderint, & in ijs, quod nullo antè prælio acciderat, 400. equites cataphracti: tormenta currulia vigintiquatuor cum omnibus ſignis militaribus capta, cùm tamen è victoribus pauci deſiderarentur. *Venetorū clades.*

Hoc anno arx Mediolanēſis tandèm deditione ceſſit Maximiliano Sphorciæ duci Mediolanenſi, cùm eam Gallus iam quatuordecim annos occupâſſet: & paulò pòſt etiàm Cremonēſ. arx dedita eſt. Multo ſanguine, neq; id vno tempore, Mediolanenſe imperium cōſtitit, & eius nomine Christiana Reſpublica ſæpè grauitèr affecta & exhauſta eſt. Turcæ & barbari gaudent Chriſtianorum eiuſmodi mutuis diſſidijs, & ex iis augent rem ſuam. Veriſſimè autem dixit Saluſtius: Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. *Arx Mediolanenſis cedit Maximil. Sphortiæ.*

Anno eodem mortuus eſt Philippus à Roſenberg Spirenſis antiſtes, ſuccedente Georgio Comite Palatino, præpoſito Moguntino.

Obijt etiàm Romæ Iulius II. Pontifex, iam ſeptuagenarius, cui à quibuſdam tribuitur titulus liberatæ à *Iulius 2. moritur.*

1513 Gallis Italiæ, propterea quòd opera Heluetiorum Gallos è tota Italia expulit. Videri poſſit nonnullis plùs æquo bellicis rebus intentus fuiſſe, immò & hoc nomine à quibuſdam perſtringitur ac inſimulatur. Nos id Deo iudici relinquere malumus, quàm mordacitèr inſectari. Succeſſorem habuit Iohannem Medicem Florentinum, qui Leonis X. nomen accepit, quē Galli pauloantè captiuum detinuerant, è quorum tamen manibus magno quodam caſu elapſus, ad tantum honoris faſtigium euaſit.

Fœdus Palatinorū cum Vuirtēbergico.

Hoc anno comites Palatini Ludouicus & Fridericus fratres, fœdus percuſſēre perpetuū & hæreditarium cum Vdalrico Vuirtenbergenſi principe, accedente eò conſenſu Cæſaris Maximiliani. Non dubium quin iuſta fœdera magnam habeant opportunitatem, ſi tamen in iis ea lex amicitiæ ſeruetur, vt à fœderatis amicis honeſta petantur, quemadmodùm in ſuo Lælio ait Cicero, Amicorum cauſa honeſta ſuſcipiātur & fiant, neque quicquam vnquàm, niſi honeſtum & rectum, alteri ab alteris poſtulet.

Eodem anno Cæſar Maximilianus multa pecunia Heluetios conduxit, alioquì ſua ſponte Gallo infenſos, qui Burgundiam è Gallorum manibus eriperēt. Aderat illis Vdalricus Vuirtēbergenſis regulus, Cæſaris partes ſecutus, qui exercitui commeatum liberalitèr ſuppeditabat. Obſederunt Heluetij vrbem Diuionē, & iam muri pars non exigua diſiecta, aditum præbebat hoſtibus, vt facilè vi adhibita poſſent irrumpere: cùm ecce Galli obſeſſi, Gallica vſi arte, Heluetios magnis promiſſis muneribus corruperunt, eoque adduxerunt, vt in ſummam gentis ſuæ ignominiam, ab vrbe diſcederent, iis tamen conditionibus præſcriptis Gallo, quas etſi Tramulius Gallici exercitùs dux neceſſitate adactus acceperit, Ludouicus tamen Gallorum rex poſteà omninò reſpuerit: quæ res vt meritò accidit Heluetijs, quòd inconſtantèr & leuitèr egiſſent, ità eos vehementèr cōmouit in Gallorum regem. In ea apud Diuionem defectione primi fuēre Bernenſes, magnæ apud Heluetios authoritatis. Multùm ea Heluetiorum inconſtantia offendit Maximilianum Cæſarem, Henricū Anglum, & quoſdam alios, & res ipſa docuit, non eſſe ſpem reponendam in hominibus, qui oblata occaſione facilè ſua mutant conſilia, maximè cùm pleriq; priuatis ſuis potiùs quàm publicis ſoleant commodis & vtilitatibus inſeruire.

Obſidio Diuionis auro Gallico corrūpitur.

Fuit

Fuit hoc anno frigus hyemis acerrimum, adeò vt apud Coloniam Agrippinam aliquandiù totum Rhenum glacies duriſſima obtinuerit, quæ non homines tantùm, ſed currus etiàm egregiè onuſtos tranſmitteret. Ea glacies ſoluta eſt anno ſequenti ipſis ferijs D. Antonij. 1514 *Frigus acerrimū.*

ANNO 1514. circa ipſa eius anni initia, cùm alioquì Veneti multis modis eſſent vehementer afflicti, & multis acerbis rerum caſibus exagitari, repentè atrociſſimum media Venetiarum vrbe incendium erupit, quod ædes innumeras & quædam etiàm templa abſumpſit, hauſtis etiàm nummulariorum officinis. Manſit autem intactum D. Iacobi ſacellum, quo nihil Venetijs antiquius habètur, in ipſo naſcentis vrbis primordio conſtructum, licèt iam latera eſſent circumambuſta. Interim etiàm mare flantibus ventis mirè exagitabatur, vt certè nō paruo in diſcrimine verſari tum res Veneta videretur. Sedatum tamen altero die eſt incendium, & multiplex per id tempus fuit Venetiarum clariſſimæ vrbis calamitas. Ità nihil eſt rebus in humanis omni ex parte beatum, nihil diuturnum. Fuêre quidam Venetijs, qui hoc incendium Germanis imputarēt, quaſi illi ſuas vlturi iniurias id excitâſſent, proptereà quòd fama eſſet, Venetorum fraude duas Germaniæ vrbes anno ſuperiori arſiſſe. Sed reuera potiùs videtur fuiſſe flagellum Dei, vel Venetorum peccata caſtigantis, vel eos fortaſsis à faſtu & alijs vitijs reuocantis. De Venetiarum vrbe eximia multa dici poſſent, ſi locus pateretur. Ampliſſima certè eſt & munitiſſima. Fertur in circuitu habere milliaria octo Italica. Sita eſt in æſtuario maritimo: at vbì mare ſæuit, ibì vel ab ipſa natura habet littus illi obiectum, quod quinque locis nauibus peruium eſt. Sunt in ea parœciæ 62. monaſteria 41. Pontes publici, vt de priuatis nihil dicamus, 400. Nauigia in varios vſus plùs minùs 8000. Habet magiſtratum ſingulari grauitate & prudentia inſignē. Dux eligitur ſorte, vt aiunt, & nihil poteſt ea in re ambitio, peſſima humani generis peſtis. Dux quoàd viuit, præeſt Reipub. nec tamen vel ille quicquam abſque ſenatu vel ſine illo Senatus agit. Certos habet ſibi præfixos limites in rebus gerendis, intra quos ſe contineat oportet. Habitus illi non multùm regio diſſimilis eſt. Vtitur purpurea aut auro contexta veſte. In capite geſtat mitram regi-

Incendiū vaſtat Venetias.

Venetiæ deſcribūtur.

1514 am ex lino, quam pileus ambit purpureus cinctus corolla aurea. Cum ſe confert in ſenatum, vtitur ſolio regio, & tum ſenatores, tum ciues omnes aperto capite illi loquuntur, ſtantque coram illo tanquàm principe. Eius nomine Senatûs diplomata ſcribuntur, & eius obſignantur ſigillo. Eius item nomine leges publicantur. Et quanuis non admodùm à rege diſtare videatur, non tamen nimiùm illi habenæ laxantur. Nam nihil agit ſinè conſilio ſex procerum, qui ex] ſex tribunitijs collegijs illi immediati conſiliarij adhibentur. Sed hæc alibì fortaſsis copioſiùs.

Occidens habet pacem. Hic annus 1514. Italiam & Occidentem ferè pacatiſſimum habuit, cùm iam aliquot annis bellis atrociſſimis arſiſſet: quorum flamma deindè in Orientem & Septentrionem peruagata: ampliſſimas gentes & imperia horrendum in modum vaſtauit In Occidente cùm iam attritæ omnium vires, haud facilè inſtaurari poſſent, veluti conſenſu quodam ab armis interim diſceſſum eſt, vt poſtea infeſtioribus animis repeterentur. Et quod ſinè magno animi dolore dici vix poteſt, tanto odio & contentione in mutuam perniciem Chriſtiani principes & populi ferebantur, vt nullum cædibus, rapinis & incendijs finem daturi viderentur, donèc vel alterutris nihil manſiſſet reliquum, vel vtrique per mutuas clades ad internecionem bellando conciderent. O inſaniam & feritatem plusquàm belluinam. Interim creuêre, barbaris nationibus vires & animi, & non ſemèl eò res redacta fuit, vt parùm abfuerit, quin totus Occidens Turcicis ſubactus armis, amentiæ ſuæ pœnas egregias lueret, niſi præpotens Deus pro ſua bonitate eam calamitatem auertiſſet.

Hoc verò anno bellum ortum eſt in Pannonia, quòd Vladislaus Sigiſmundi Poloni frater, qui Matthiæ Coruino ſucceſſerat, non eam adferret curam & diligentiam rebus gerendis quam oporteret. Plerique enim proceres regni, cùm eum viderent non admodùm rebus inuigilantem, quòd iam eſſet ſenio & corporis graui pondere oppreſſus, regnum ampliſſimum prædæ habere cœperunt, & ſinguli ſuis ſtudere commodis ac vtilitatibus, premere intolerandis exactionibus ſubditos, atque id genus alijs ſtudijs non bonis operam nauare: vndè factum eſt, vt regni opibus diſſipatis, nerui bellorũ pecuniæ regi deficerent. Per id tempus factus *Concurſus hominum.* eſt ingens concurſus hominum, præſertim agreſtium,

pro-

propterea quòd militaturis aduersùs Turcas in Illyrica Croatia à legato Apoſtolico largiſſimę eſſent condonationes oblatę. Verùm iſta hominum fęx, licèt plerique eſſent iuſſi diſcedere ab armis ob nimiam multitudinem, iam conſilium ceperunt de excutiendo à ceruicibus ſuis nobilium iugo. Itaque ducem ſibi conſtituunt Georgium Sichelum, hominem audaciſſimum: cuius auſpicijs non paucas edunt nobilium cædes, matronis & virginibus ingenuis vim adferunt, Cinadium vrbē ex cratibus materiaque conſtructam inflammant, concrematis omnibus eius vrbis incolis, iis dēptis, quos fumus vel tela conſumpſerunt: Epiſcopum vrbis Georgium crudeliſſimè interfecerunt, & alios quoſque genere & opibus clariſſimos, aut ſacerdotio inſignes, exquiſitiſſimis tormentis dilaniauerūt. Ità demùm compulſi nobiles, ſuî defenſionem quanta maxima poſſunt vi & celeritate parant, duceque Bornemiſſa, multos ſeditioſæ multitudinis fundunt. nec multò pòſt pluribus locis penè ad internecionem eos delent. Nec tamen Georgius ſe deſerit, ſed nouis auctus copijs bellum inſtaurat. Verùm eius nefarij hominis hic fuit exitus, quòd paulò pòſt à Iohanne Vaiuoda captus, cæſo ferè omni eius exercitu, nudus & catenis vinctus, in æquuleo conſtitutus, & corona candenti ex vomere conflata, vt regum mos eſt, coronatus, multiſque alijs immaniſſimis & horribilibus eſt ſupplicijs excruciatus, ità vt non deſint, qui putent nimia & inaudita crudelitate in eum & eius exercitum deſæuitū. Atque hoc pacto illud ſæuum & nefariū perditæ multitudinis bellum extinctum eſt, quod niſì citò repreſſum fuiſſet, extremam Hungariæ calamitatem hauddubię allaturum videbatur.

1514 *num agreſtium in Hungaria.* *Georgius Sichelus.* *Ceduntur ſeditioſi.* *Horrendū ſuppliciū.*

Eodem tempore bellum cum Moſcouitis geſſit Sigiſmundus Poloniæ rex, vir in Catholica fide, præter alias virtutes, cōſtantiſſimus. Moſcouitarū eſt ditio ampliſſima, in longū ac latum obtinens ad 500. milliaria Germanica, vt quidam ait, poſſuntq; ad centū & quinquaginta equitum millia conficere Erat tum in finibus Moſcouitarum Smolenchum oppidum, quod non Ruboni amni, vt perperàm collocatū eſt ab illis, qui Ptolemæi libris nouas incognitę orbis tabulas inſeruēre, ſed vlteriori Boryſthenis ripæ adiacet. Eſt in hoc oppido caſtrū, in vlteriore fluminis ripa ſitum, ex roboribus conſtructum, in quo cernere licet permultos domos, vt ciuitatis præ ſe ſpeciem ferat. Ab altera parte Boryſthene

Bellum Polonorū cum Moſcouitis. *Moſcouitarū ampliſſima ditio.*

1514 ſthene alluitur, ab altera foſſis & acutis palis aduerſus hoſtiles incurſus munitur. Vrbs ipſa in valle ſita, omni ex parte colles habet fertiles, & ſyluas denſiſſimas, vndè pellium diuerſarum ingens prouentus. Aedificia pleraque omnia ſunt lignea. Et ibì quoquè ſuburbium, vbì monaſteriorum è lapide exædificatorum complures ruinæ viſuntur. Id oppidum vel potiùs oppidi caſtrum, ſumma vi à Baſilio magno duce Moſcouitarum oppugnatū anno ſuperiori, ſed fortiſſimè à præſidio Polonico defenſum eſt, adeò vt Moſcouita re infecta, multis relictis tormentis & impedimentorum multò maxima parte amiſſa, abſcedere coactus fuerit. At vere proximo, coactis quadraginta equitum millibus, quorundam præſidiariorum fraude oppidum per proditionem cepit. Indè tum in Lituaniam factis excurſionibus irrupit Contrà verò Polonus rex conflato exercitu trigintaquinque milliū, Conſtantinum ducem egregium miſit contra Moſcouitas, quorum licèt multò maiores eſſent copiæ, ità tamen à Polonis tormenta in Moſcos præter eorum expectationem diſplodentibus, fuſi fugatiq́ue ſunt, vt Baſilius ipſe fuga ſibi ſalutem quærere coactus ſit, & in fluuij cuiuſdam dubijs & altis ripis tot in fuga Moſci ſubmerſione perièrint, vt ipſe quoque fluminis curſus retardatus ſit, Habebat Polonus in exercitu ſuo aliquot millia peditum, quorum in hoc prælio præcipua virtus enituit. Capti ſunt in hoc conflictu omnes Moſcouiticæ militiæ præfecti & conſiliarij, è quibus aliquot præcipui poſteà Vilnæ ferreis ſunt compedibus conſtricti, reliqui per caſtra Lituaniæ diſtributi.

Smolenſchum oppugnatur.

Capitur proditione.

Selymus oppugnat Sophum Perſarum regem.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator cum valido exercitu ingreſſus fines Armeniæ maioris, aliquandiù ob itinerum imperitiam ad ſummam rerum omnium penuriam adactus, tandèm non longè à Tauriſio clariſſima Perſarum regia, Iſmaëlem Sophum obuiàm habuit cum exercitu triginta millium equitum. Erat is exercitus numero longè impar Turcarum copijs, quæ ſupra centum & quinquaginta millibus equitum & peditum conſtabant, & tormentis non paucis munitæ erant; quibus Perſæ carebant: at tamen tanta vi Perſarum exercitus Turcas adortus eſt, vt pluribus proſtratis, iam victoria omninò à Perſis ſtare videretur, quæ tamen ex eorum manibus elapſa eſt, ſimul atquè Sophus Perſarum rex leuitèr tormento vulneratus, è prælio exceſſit.

ceſſit. Atquì verò tametſi Selymus victor euaſiſſet, vbì tamen audiuit Iſmaëlem Sophum nouis contractis copijs ſuperuenire, ex Armenia, vbì hyemare decreuerat, exceſſit, multa in itinere ab Aladolo Tauri montis principe, & demùm à Perſis ſumma contentione cum perſequentibus, perpeſſus, atque Perſarum regis ditionibus prorsùs eiectus. Potuiſſet tunc facilè ad internecionem deleri Turcarum exercitus, ſi Perſarum rex victoria iam ferè parta vti nouiſſet. Sed fortaſsìs voluit præpotens Deus Chriſtianis non deeſſe flagellum, quo eorum peccata caſtigarentur. Ceciderunt in hoc prælio Turcarum ſupra triginta millia, & in ijs quidam egregij & principes viri. 1515

Selymus ex Armenia deceſsit.

Pauca hìc dicemus in gratiam lectoris de potentiſſimis duobus regibus, Selymo & Iſmaële, vt cordatus quiſque videat, non niſì omnipotentis Dei prouidentia & diſpenſatione actum eſſe, vt tam potentes principes mutuis exarſerint odijs, nè illis vires & copias ſuas coniungentibus, omne Chriſtianorum genus penitùs extirparetur. Erat horum Imperatorum par gloria & regnorum ac ditionum amplitudo, ſed mores & diſciplina militaris longè diuerſa. Vterque Mahometanus, ſed tamen in eaipſa ſecta non eiuſdem ſententiæ fuit. Alius Homarim, alius Halyn ſequebatur, quorum ſuprà meminimus. In Iſmaële ſingularis quædam pietas, in Selymo inhumana crudelitas cernebatur. Iſmaël ex prima nobilitate & liberis hominibus militię robora conſcripſit: Selymus pro Ottomannicæ familiæ inſtituto ſeruorum genus mâluit. Fuit Iſmaël decora facie, roſeo vultu, radiantibus oculis, flaua barba, & quod antiquum apud Perſas regiæ ſtirpis inſigne eſt, adunco naſo, illuſtrique facundia. At Selymus triſti ſupercilio, prægrandibus & toruis oculis, Scythico pallore ſuffuſa facie, rigentibus ſetis à ſuperiori labro ad ceruicem retortis, barba nigricante, quę adſpectantibus terrorem incutiant. Iſmaël & aditu paritèr & alloquio benignus & facilis, ſuo conuiuio magnam procerum adhibet frequentiam: vxores, ſi fœcundæ ſint, Perſarum more tenerè diligit: Selymus contrà in arcano gerit omnia: puerorum imberbium & eunuchorum miniſterio contentus, ſinè conuiua diſcumbit. vxores à regiæ limine procùl arcet, in mares propenſiori libidine, quàm fœminas: contentus vno filio hærede Solimanno, quem ex Tartari cuiuſdam regis filia ſuſcepit. Quòd ad militiam

Conferuntur inter ſe Selymus & Iſmaël Sophus.

Perſæ vxores amãt.

1514 litiam attinet, Perſas equites (gaudent enim mirificè equitatu) ſquamoſi thoraces, loricæ ferreæ, bucculatæ caſſides, cono inſignes galeę, clypeique auratis vmbonibus rotundi vndiquè protegunt, cùm Turcæ ferè inermes pugnare non dubitent. Vtuntur Perſæ lancea fraxinea ancipiti: Turcæ haſta è fragili abiete, gladio incuruo, & claua ferrea. Perſarum equi frontalibus ferreis, & tegumentis recocto è corio veſtiuntur, quæ confertis laminis, aut infarcto bombycis & goſſipij tomento ità muniunt, vt quamlibet telorum contumeliam perferant. Iſmael Perſarum imperio potitus, tributa remiſit, vectigalia ſuſtulit, minusq́; ærario ſtuduit, eoq́; pecunia ſignata ſempèr caruit, interim tamen tot regnis neceſſaria omnia largiſſimè ſuppeditantibus: ſed hac in parte longè impar fuit Selymo, cui ingentes peditum ac equitum copiæ perpetuò militantes, certa ſtipendia à quæſtoribus accipiebant. Nec vnquam deerant ſumptus, ex tot tributis & vectigalibus immenſa conflata pecunia aureæ & argenteæ monetæ, quæ Byzantij ſeptem in turribus aſſeruata, impenſas omnes quarta parte ſuperabant. Apud Perſas tria ſunt genera militum, prætorianorum, euocatorũ, & auxiliarium. Prætoriani certa ſtipendia merent, & eorum ornatiſſimo comitatu, firmiſſimoque præſidio rex ipſe in ſua aula vtitur. Vbi verò bellum imminet, ex omnibus regis ditionibus antiquæ nobilitatis beneficiarij, quorum ingens eſt numerus, euocantur: in ijs illi reliquos antecellunt, qui ex Perſide & vrbe regia, nomine Scyras, accerſuntur. Eſt ea vrbs elegantium armorum officinis toto Oriente clariſſima, incomparabili chalybis temperatura in acinaces & lancearum mucrones celebrata, quæ vel immenſo precio à Turcis cupidiſſimè coëmuntur: quòd eius ferri ea vis ſit, vt vno ictu noſtrorum galeæ diſcindantur, nihil retuſa omninò acie, & lancearum mucrones ſolidum pectorale transfodiant. Auxiliares deniquè copiæ ab Hiberis & Albanis mittuntur.

Militiæ ratio diſpar.

Equi Perſarum vt muniantur.

Turcarum opes.

Perſæ tria habent militum genera.

Scyras vrbs clariſsima.

Ferri mira vis.

Porrò Selymus Ottomannicæ domûs inſtituto, cùm tam multas occuparet alienas ditiones, non alijs ferè quàm ſeruorum viribus & conſilijs tam auguſtum continuit ac tuebatur Imperium, magnis propoſitis præmijs ijs, quorum egregiam erga ſe voluntatem ac ſtudium perſpexiſſet. Turcas autem ob antiquam nobilitatem non æquo tulit animo, præſertim eius gentis

Turcæ inuiſi Selymo Ottomanno.

tis familias quatuor, vetuſtate originis Ottomanno- *1514*
rum domui pares, putà Michaloglos, Ebrenes, Turacanos, atque Malcocios, quos licèt inſigni virtute præditos non ſinunt Ottomanni vel ad purpuratorum Baſſarum, vel magiſtrorum equitum ordinem vnquam euadere, nè ad imperium adſpirént: habent tamen interim hæ familiæ ampliſſimas functiones. Michalogli voluntarijs equitibus præſunt, qui centum millium numerum plerunquè implent, dicunturque ab illis Acanzis, hoc eſt, antecurſores. Porrò ex præfecturis, quæ ſunt valdè multæ, nobiliores commendantur reliquis tribus familijs, Peloponeſiaca Turacanis, Boſnenſis Malcocijs, Ebrenibus Samandrica in Triballis. Ex omnibus præfecturis, quæ ſunt ſupra quadraginta & octo, nulla eſt tam tenuis quæ non habeat ad duo millia equitum, cùm ampliores ſena vel ſeptena contineant: & hi omnes ſingulis menſibus certa habent ſtipendia. Atque in hoc equitatu præcipuum Ottomannorum robur conſiſtit, cùm ad repentinum edictum intra paucos admodum dies ſeptuaginta ampliùs egregiorum equitum millia in vnum locum à præfectis facilè poſſint adduci. Vniuerſis autem duo Magiſtri equitum præſunt, quos Bellerbechos, id eſt, dominos dominorum vocant, quorum alter in Aſia ad Cutheiam Galatiæ vrbem, alter in Europa ad Sophiam Mœſiæ inferioris reſidet. Cæterùm neque Turcæ vlli, neque Chriſtiani illorum preſſi iugo, vel oppida, vel arces, vel pagos more Perſarum poſſident, aut domos paulò munitiores ædificant, cùm id apud illos lege cautum ſit. Itaque miſerrima eſt Chriſtianorum Turcis ſeruientium conditio, cùm neque opibus polleant, nec vllam ſeruitutis excutiendæ rationem inueniant, etiamſi Chriſtiani aliundè auxilium laturi videantur, quòd Turcæ vbiquè paratum habeant equitatum, & grauiſſimum impendeat ſupplicium depræhenſis. Porrò lectiſſimus apud Turcas equitatus conſtat ex alijs prætorianis. Hæ nobilitate & cultu eximio cæteris præſtant. Qui huius generis ſunt, ex omnibus prouincijs deliguntur, & à pueritia abiurata Chriſtiana religione, per Eunuchos literis & armis liberalitèr inſtituti, ad ſummos honores prouehuntur. In iis ſunt, qui vocentur Mutpharacæ, qui toto orbe conquiſiti, virtute admirabili præſtantes, ea conditione militant, vt quam velint religionem impunè colant quo fit, vt non modò ex alijs nationibus etiam planè ethnicis,

Equites voluntarij 100000.

Præfectura ſupra 48.

Robur Ottomannorum.

Bellerbechi duo.

Alæ prætorianæ.

Mutpharacæ.

1514 cis,ſed etiàm nobilitate illuſtres Chriſtiani,ad Turcam perfugiant, ſcilicet momentaneos honores veræ virtuti & vitæ æternæ anteponentes. Hi autem ſinguli habent ſubſeruos non paucos,quorum eſt cultus laudatiſſimus & ſplendidiſſimus, vt non multùm à dominis differre videantur: Differunt tamen interſignijs. Atqui apud Selymum nihil neque præſtantius, neque validius cenſebatur duabus legionibus ex Ianizaris delectis,quarum fuit ſemper inuicta virtus etiàm apud ſuperiores Ottomannos. Sunt verò apud Turcas quatuor purpurati Baſſæ, qui rerum grauiſſimarum conſilijs præſunt, & per ſingulas hebdomadas quatuor continuis diebus in regia coëunt, ſupplicibus libellis reſpondent, lites dirimunt, Imperatore interìm per feneſtellam velo protectam cuncta attentiſſimè auſcultante. Huius ordinis antiquior,Imperatoris ſcrinio gemmaque potitur, appellaturque Veſir, & ſcribis atque notarijs decreta dictat. His rebus confectis, Baſſæ prandent,vniuerſoque populo, qui in curiam coiërit, publicè epulum datur ex oriza, veruecina carne, paneque & aqua limpida paratum. Sunt apud Turcas Ianizari milites prætoriani, qui peculiari prærogatiua Exarcolā,id eſt, pileū album, aurea anteriore faſcia & criſtis inſignem, acinaci impenetrabilem, pro galea geſtant, lunatosque calceos alijs vetitos induunt. Arma eorum ſunt ſclopettus & arcus, quibus multò maxima eorum pars vtitur, tum quoquè haſtæ Germanicis breuiores, itemque gladius incuruus & parua ſecuris: Hi terra marique omnium audaciſſimè & conſtantiſſimè pugnant. Sed de his hactenùs dixiſſe ſufficiat,vt videant Chriſtiani,cuius hoſtis vires & arma inteſtinis ſuis diſſenſionibus & diſcordijs in ſe concitent & exacuant. Nôrunt Turcæ exactiſſimè, quæ apud nos gerantur, & vbì arriſerit occaſio, noſtro ſanguine ſuas haſtas & acinaces egregiè cruentabunt: & ſola demùm vexatio dabit intellectum auditui.

Ianizarorum duæ legiones. *Baſſæ.* *Arma Ianizarorū.* *Eſa.28.*

Hoc eodem anno 1514. obijt Anna Franciæ regina, Claudiæ & Renatæ parens, quarū natu maiorem Claudiam in matrimonio poſteà habuit Franciſcus Valeſius Dux Engoliſmenſis, iuuenis egregius. Tum verò Ludouicus rex rebus Gallicis conſulturus, Henrici Angli hoſtis infeſtiſſimi ſororem Mariam, miſſa ad Britannos inſigni legatione, coniugem ſibi petijt & accepit ſumma totius Galliæ gratulatione. Multa mouerunt Henricum, vt cum eo hoſte pacem faceret, & in eas nuptias

conſen-

conſentiret, alioqui non admodum addictus Gallico nomini. Porrò Ludouicus iam ætate grauis, cùm nuptias celebrâſſet Pariſijs regio apparatu 7 Idus Octobris, ad proximas Ianuarij Caleñ. mortuus eſt, nulla relicta prole maſcula. Is Ludouicus ducẽ Mediolani Ludouicum Sforciam in Gallijs captiuum detinuit in cauea ferrata, erepto omni ſcribendi & quæ cuperet legendi ſolatio, vbi etiam ille princeps diem ſuum obijt. Idem rex florentem regni ſui ſtatum maximis obiecit periculis, dum profugis ad ipſum Cardinalibus, Piſani conciliabuli authoribus, fauere non dubitauit. 1514 *Ludouicus Franciæ rex moritur.*

Eo anno grauis orta fuit lis inter Bauariæ principes Vuilhelmum & Ludouicum, Vuilhelmo ex patris ſuprema voluntate totum ſibi Bauariæ ducatum vendicante, cùm ad populum longè gratioſior eſſet Ludouicus, nec ſe iuſta portione principatus fraudari pateretur. Eam litem ſapientiſſimus Cæſar Maximilianus mira dexteritate compoſuit, vnicuique ſua attributa parte, vndè pax inter illos egregios principes reformata eſt. *Lis inter Bauariæ duces.* *Ea componitur.*

Circa hæc ferè tempora, vel non longè antè, Emmanuel potentiſſimus Luſitaniæ rex, Alphonſum præcipuum ducem ſuum cum inſigni claſſe miſit ad Malacham, quę eſt aurea Cherſoneſus, ſic dicta ab auri, gemmarum & variorum aromatum inſigni copia. Eſt aũt Malacha vrbs miræ magnitudinis, & id temporis Mauro regi Mahometanæ ſuperſtitionis parebat. Vrbs à Luſitano obſidetur, fit atrox prælium, victor Luſitanus vrbem militi prædæ datam ingreditur, magna hoſtiũ cędе edita, exiguo Luſitanorum damno. Rex ipſe cum ſuperſtitibus Mauris fugit, Chriſtiani opima reportant ſpolia: in ijs ſeptem elephantes, & tormentorum æneorum ad duo millia. Mox illic arx munitiſſima conſtructa, & fœdere percuſſo cum diuerſarum nationum mercatoribus, celebrius quàm anteà emporium eſt inſtitutum, vndè hodiè in noſtrum orbem magna vis aromatum inuehitur. Multa deindè alia præclarè geſta ſunt à Luſitanis in ijs regionibus admiratione digna, non tam humanis viribus, quàm ſuperni Numinis fauore: de quibus partim extat epiſtola lectu digna regis huius Emmanuelis ad Leonem X. Romanum Pontificem. *Aurea Cherſoneſus expugnatur à Luſitanis.*

Eodẽ 1514. anno viſi ſunt Vuittenbergæ tres ſoles, quibus ſingulis cruentus ineſſet gladius. In Rottweil etiam ſol adſpectu ſanè quàm horrendo apparuit, va- *Tres ſoles.*

1515 rijs diuerſorum colorum ſeptus orbibus: bis quoque tres lunæ conſpiciendas ſe præbuerunt.

Tres lunæ.

Franciſcus Valeſius fit Galliæ rex.

ANNO 1515. Ludouico regi Galliarum vita functo ſucceſſit Franciſcus Valeſius, procerum & regni totius ſuffragijs rex creatus, quòd licèt iuuenis eſſet, tamen jam antè bellicę virtutis & magnę liberalitatis haud obſcura indicia dediſſet. Is, vt erat magno & elato animo, mox cogitationem omnem ad Mediolanenſe bellum adiecit, nouo etiàm & anteà inuſitato per inacceſſas priùs alpes itinere vſus, exercitu maximas difficultates fortitèr ſuperante. Potuiſſent facilè eius conatus omnes retardari, nisì tum plerique Heluetij non ſemel admodùm importunos & refractarios ſe prębuiſſent. Qui tamen arte quadam ad pugnam prouocati, incredibili & efferа primùm in Gallos audacia irrumpentes, magnam non abſque ſuorum clade ſtragem ediderunt, ſed altera luce victi à Gallis, Mediolanum ſe receperunt: vnde tamen paulò pòſt excedentes, Maximilianum Sforciam ducem magno eius dolore hoſtibus obiecerunt, qui penè mentis inops, arcem inexpugnabilem ſeque ſub certis conditionibus Gallo dédidit, cui ea victoria multo ſanguine ſtetit

Mediolani arx deditur Gallo.

Pugna Elephanti & Rhinocerotis.

Hoc anno Luſitaniæ rex Emmanuel Vlysbonę edidit inſigne ſpectaculum Elephanti cum Rhinocerote certātis. Eſt vtrunque animal immani corporis vaſtitate, ſed longiora crura ſunt Elephanto. Naturale autem illis ineſt odium alterius in alterum, idque propter meliora paſcua, vt quidam ſcribunt, quæ ſibi inuicèm præripere nituntur. Rhinoceros, teſte Pauſania, duo habet cornua, alterum inſigni magnitudine de naribus extans, alterum quod ſupernè erumpit, exiguum quidem, ſed validiſſimum. Fuit eiuſmodi beſtia viua allata regi Portugalliæ Emmanueli anno 1513 ex India, colore buxeo ſiue vermiculato, teſtis clypeatis tecta, omnique ex parte armata. Cùm autem certamen initurus eſt Rhinoceros cum Elephanto, cui genitus eſt hoſtis, vt inquit Plinius, cornu ad ſaxa limato, aluum maximè petit, quam ſcit ſuis ictibus peruiam eſſe. Porrò Elephantus dentibus maximis & fortiſſimis cutem Rhinocerotis, quantunlibèt duram & vix iaculo peruiam, validiſſimo ictu lacerat, dentibuſque dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno, vt diximus, Vlysbonæ fuit, Elephas ſuccubuit. Eſt hoc in Elephante admiratione dignum, quòd

Rhinoceros.

Elephas proximè

eſt

eſt illi patrij ſermonis intellectus, officiorumque memoria, nec vllum aliud animal humanis ſenſibus propiùs accedit. Et quanuis ſit immani corporis mole, & inter terreſtres beſtias facilè maximus, tamen vſqueadeò ab homine domari ſe patitur, vt in India, vbi frequentes admodùm ſunt, aratrum trahere, & neceſſaria quæque ex rure domum vehere non recuſet. Laudetur Deus in creatùris ſuis, & eius erga homines immenſus amor, quem nobis tam varia diuerſiſſimarum creaturarum in hominum vſum conditarum miniſteria apertiſſimè loquuntur, prouocet nos ad illum redamandum. 1515 *accedit ad ſenſum hominis.*

Eodẽ anno mortẽ oppetit Philippus ab Oberſtain Archiepiſcopus Colonienſis, vir ſanè longiori vita dignus, in cuius locum ſuffectus eſt Hermannus à Vueda, qui tandem verſutiſſimorum quorundam hæreticorum aſtu & fraude, à Catholica fide in errores traductus, loco motus eſt, vt alibì dicemus. *Philippus Oberſtenius moritur.*

Fuerunt hoc anno tota ferè Europa magnæ aquarum inundationes, quæ etiàm arbores & domos euerterint. In Heluetijs quoddam flumen, quod anno 1513. ex monte quodam eruperat, hoc anno cùm iam inſtàr maris excreuiſſet, tantum terrorem attulit eius loci incolis, vt ad montium cacumina confugerint: & paulò pòſt ſumma vi & maximo impetu illa vndarum congeries fractis rupibus, & obuijs quibuſque obrutis, in vaſtum mare ſeſe euoluit. *Inũdationes aquarum.*

Hac tempeſtate Selymus Turcarũ Imperator, cùm iam mira celeritate & diligentia copias in Armenia ſuperiori æſtate non parùm attritas & acciſas, reparâſſet, ad Iſmaëlem Perſarũ regẽ contendit. Priùs tamen, quàm in Armeniã interiorem ſe reciperet, expugnandum ſibi ſumpſit Aladolũ, Tauri & Antitauri regẽ, à quo ſe meminerat è Perſide diſcedentẽ, paulò antè per ſummam fraudẽ inſignes clades accepiſſe. Gentes, quibus imperat Aladolus, bellicoſæ inprimìs & numero ampliſſimæ feruntur, ſed agreſtes ſunt atque efferæ, & magna parte venationibus ac latrocinijs deditæ. Ortæ dicuntur ex Galatis, Cappadocibus, Armenijs, veteribusque minoris Aſiæ colonis, qui propter aſſiduas bellorum iniurias ſuperioribus ſeculis, & maximè cùm Tamerlanes Scytha horrendum in modum Orientem populabundus peruaſit, ad hæc montana tanquàm pacata ſeſe loca contulẽre, aliquot primò ligneis pagis, mox quibuſdam illu- *Gentes Tauri & Antitauri.*

1515 ſtribus oppidulis conſtructis. Itaque Selymus totis viribus adortus Aladolum, non abſque magna ſuorum ſtrage eum in fugam compulit, ſed nequedum parta hac ratione victoria, eius præfectum Saxouaroglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cùm alioqui infeſto in Aladolum eſſet animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & non multò pòſt captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iuſſit, omnemque eius ditionem in prouinciæ formam redactam, ſibi ſubiugauit. Indè perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandam irrupiſſent, Byzantium cum paucis rediijt, & magno conflato exercitu Pannonios duplici incurſione citò repreſſit. Ità ille immanis Tyrannus tam facilè & in Aſia & in Europa diuerſiſſimis locis præſentem ſe exhibuit, vtrobiquè ex hoſtibus victor. Habent Chriſtiani in Turca Nabuchodonoſor ſuum, qui illorum ceruicibus pluſquàm ferreum iugum imponat.

Selymus profligat Aladolū.

Conuentus regum Viennæ.

Per id tempus conuentus aliquot inſignium regum habitus eſt Viennæ, putà Maximiliani Cæſaris, Vladiſlai Hungariæ ac Boëmiæ, & Sigiſmundi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihil Selymum, quòd rumor eſſet contra ipſum illos reges arma ſumpturos: ſed vbi comperit alia illic tractata eſſe, eo metu ſolutus ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmiſſimis præſidijs cum Solimanno filio ſuo. Cauſa huius conuentûs hæc fuit: Maximilianus Cęſar vnicam Vladiſlai Pannoniæ regis filiam Annam volebat alteri ex nepotibus ſuis, filijs Philippi Hiſpaniarum regis deſpondere: porrò ad eiuſdem Annæ nuptias non minùs adſpirabat Iohannes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſienſis comitis, cui ea in re maximas ferebat ſuppetias mater eius vidua, conciliato ſibi procerum fauore. Vladiſlaus rex propenſus videbatur in Maximilianum: ſed cùm nihil effici poſſet ob ſtudia eorum, qui Iohanni fauebant, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipſo armorum ſtrepitu naſcitur Vladislao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atque indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata eſt & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladislaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigiſmundo Poloniæ rege Viennam ſe contulerunt, vbi cum Anna facta ſunt ſponſalia, & ſimultates ac ſuſpiciones omnes extinctæ, & principes iſti perpetuo fœdere ſunt coniuncti, atque arctiſſi-

ſtiſſima inter Maximilianum & Sigiſmundum amicitia conflata. Annam poſtea duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Chriſtianiſſimus Imperator. 1516

ANNO 1516. cum ingenti exercitu Selymus Perſarum regem inuaſurus, in ipſo belli apparatu intellexit Campſonem Aegypti Sulthanum magnis contractis copijs ſtare ab Iſmele Perſarum rege, & nulla ratione paſſurum, vt Perſas bello appetat. Id quidem conſternauit nonnihil Selymum, & conatus eſt Sulthanum muneribus in ſuas partes trahere, ſed fruſtrà. Itaque hunc ſibi modis omnibus oppugnandum ſtatuit. Atque hac in re mirificè illi fortuna arriſit, ità vt admodùm breui ſpatio Syriam, Aegyptum, Iudæam ſuo imperio adiecerit. Habebat Campſon Mamaluchorum fortiſſimum exercitium, ſed eorum ſuperbum ac impotentem dominatum iampridem pertęſi erant Aegyptij. Mamaluchi, Chriſtianæ religionis deſertores, ſunt omnes, à captiuitate Mahometana ſuperſtitione, eiurato Chriſti cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio caſu exceptos, vendant mercatoribus: ijque rursùs corporis & virium indole, vel animi vigore præſtantes, Alexandriam, atque indè ad Sulthanum Aegyptium, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à laniſtis & præceptoribus inſtitui. Vbì iam per ætatem nôrunt egregiè tractare arma, & militiam exercere, tunc ſtipendia facere incipiunt, & in prætorianos equites alleguntur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò ſeruiunt. Atque ij omnes Chriſtiana ſunt religione initiati, quam abiurare cogũtur. Nemo enim Mahometano vel Iudęo patre genitus, poteſt in equitum numerum adſcribi, idque adeò, vt nec ad Mamaluchorum filios dignitatis equeſtris iura tranſeant, immò nec Sulthanus ipſe ad filios imperium tranſmittat. Multi perditæ vitæ & iudicijs damnati, è Chriſtianorum prouincijs eò confugiunt, qui mox deciſis præputijs & Chriſto abiurato, ſi bello idonei ſunt, ad ampliſſimos honores prouehuntur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus ſummè inuiſos reddiderunt: quòd Selymo commodiſſimè cecidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam viliſſimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incrediibli celeritate præter expectationem omnem ad

Selymus oppugnat Aegypti Sulthanũ.

Mamaluchi qui ſint.

Chriſtiani qui ad Mahometanos confugiant.

Aegyptus quot ſeculis preſſa à Mamaluchis.

1515 ſtribus oppidulis conſtructis. Itaque Selymus totis viribus adortus Aladolum, non abſque magna ſuorum ſtrage eum in fugam compulit, ſed nequedum parta hac ratione victoria, eius præfectum Saxouaroglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cum alioqui infeſto in Aladolum eſſet animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & non multò pòſt captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iuſſit, omnemque eius ditionem in prouinciæ formam redactam, ſibi ſubiugauit. Indè perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandam irrupiſſent, Byzantium cum paucis redijt, & magno conflato exercitu Pannonios duplici incurſione citò repreſſit. Ità ille immanis Tyrannus tam facilè & in Aſia & in Europa diuerſiſſimis locis præſentem ſe exhibuit, vtrobiquè ex hoſtibus victor. Habent Chriſtiani in Turca Nabuchodonoſor ſuum, qui illorum ceruicibus pluſquàm ferreum iugum imponat.

Selymus profligat Aladolū.

Conuentus regum Viennæ.

Per id tempus conuentus aliquot inſignium regum habitus eſt Viennæ, putà Maximiliani Cæſaris, Vladiſlai Hungariæ ac Boëmiæ, & Sigiſmundi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihil Selymum, quòd rumor eſſet contra ipſum illos reges arma ſumpturos: ſed vbì comperit alia illic tractata eſſe, eo metu ſolutus ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmiſſimis præſidijs cum Solimanno filio ſuo. Cauſa huius conuentûs hæc fuit: Maximilianus Cęſar vnicam Vladislai Pannoniæ regis filiam Annam volebat alteri ex nepotibus ſuis, filijs Philippi Hiſpaniarum regis deſpondere: porrò ad eiuſdem Annæ nuptias non minùs adſpirabat Iohannes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſienſis comitis, cui ea in re maximas ferebat ſuppetias mater eius vidua, conciliato ſibi procerum fauore. Vladiſlaus rex propenſus videbatur in Maximilianum: ſed cùm nihil effici poſſet ob ſtudia eorum, qui Iohanni fauebant, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipſo armorum ſtrepitu naſcitur Vladislao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atque indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata eſt & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladislaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigiſmundo Poloniæ rege Viennam ſe contulerunt, vbi cum Anna facta ſunt ſponſalia, & ſimultates ac ſuſpiciones omnes extinctæ, & principes iſti perpetuo fœdere ſunt coniuncti, atque ar-

ctiſſi-

ctiſſima inter Maximilianum & Sigiſmundum amicitia conflata. Annam poſtea duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Chriſtianiſſimus Imperator. 1516

ANNO 1516. cum ingenti exercitu Selymus Perſarum regem inuaſurus, in ipſo belli apparatu intellexit Campſonem Aegypti Sulthanum magnis contractis copijs ſtare ab Iſmaele Perſarum rege, & nulla ratione paſſurum, vt Perſas bello appetat. Id quidem conſternauit nonnihil Selymum, & conatus eſt Sulthanum muneribus in ſuas partes trahere, ſed fruſtrà. Itaque hunc ſibi modis omnibus oppugnandum ſtatuit. Atque hac in re mirificè illi fortuna arriſit, ità vt admodùm breui ſpatio Syriam, Aegyptum, Iudæam ſuo imperio adiecerit. Habebat Campſon Mamaluchorum fortiſſimum exercitium, ſed eorum ſuperbum ac impotentem dominatum iampridèm pertæſi erant Aegyptij. Mamaluchi, Chriſtianæ religionis deſertores, ſunt omnes, à captiuitate Mahometana ſuperſtitione, eiurato Chriſti cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio caſu exceptos, vendant mercatoribus: ijque rursùs corporis & virium indole, vel animi vigore præſtantes, Alexandriam, atque indè ad Sulthanum Aegyptium, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à laniſtis & præceptoribus inſtitui. Vbi iam per ætatem nôrunt egregiè tractare arma, & militiam exercere, tunc ſtipendia facere incipiunt, & in prætorianos equites alleguntur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò ſeruiunt. Atque ij omnes Chriſtiana ſunt religione initiati, quam abiurare cogũtur. Nemo enim Mahometano vel Iudæo patre genitus, poteſt in equitum numerum adſcribi, idque adeò, vt nec ad Mamaluchorum filios dignitatis equeſtris iura tranſeant, immò nec Sulthanus ipſe ad filios imperium tranſmittat. Multi perditæ vitæ & iudicijs damnati, è Chriſtianorum prouincijs eò confugiunt, qui mox decißis præputijs & Chriſto abiurato, ſi bello idonei ſunt, ad amplißimos honores prouehuntur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus ſummè inuiſos reddiderunt: quòd Selymo commodiſſimè cecidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam viliſſimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incredibili celeritate præter expectationem omnem ad

Selymus oppugnat Aegypti Sulthanũ.

Mamaluchi qui ſint.

Christiani qui ad Mahometanos conſugiant.

Aegyptus quot ſeculis preßa à Mamaluchis.

1516 Campſonem delatus, Caietbeium Campſonis præfectum iam proditoris animos induiſſe, & à Campſone ad ſe cum magna exercitûs parte deficere paratum inuenit. Vbì ad pugnam ventum eſt, mirabili & præferoci audacia Mamaluchi Turcas inuaſerunt, ità vt ſummo in diſcrimine verſarentur, donèc diſploſis in Mamaluchos tormentis, & recenti equitum multitudine ſuperueniēte, victoria illis erepta eſt, ad quod plurimùm contulit Caierbeij perfidia & defectio. Campſon ipſe à ſuis è prælio fugientibus in arena protritus occubuit, vir ſeptem & ſeptuaginta ætatis habens annos. Hac victoria potitus eſt Selymus, quod mirum videri poſſit, eodem ipſo die, quo biennio antè Perſas ſuperârat. Mamaluchi in Campſonis locum Tomumbeium ſtrenuum virum delegerunt. Interìm Selymus occupata Syria, totus Aegypti opibus imminebat, maxima in eo itinere ab Arabibus damna perpeſſus, qui eius exercitium miris modis exagitabant.

Campſon Sulthanus occumbit.

Selymus venit Hieroſolymã.

Porrò Selymus antequàm Aegyptum peteret, Hieroſolymam adijt, veterumque prophetarum ſepulcra ſuppliciter veneratus, Chriſtianis ſacerdotibus Domini ſepulcrum obtinentibus, pecuniam in alimenta ſex menſium largitus eſt. Indè expugnata Gaza, Aegyptum petijt, nec iam longè aberat à ſummo periculo, ipſi ab Aegypti rege ſtructo, cùm eccè quatuor equites ex Tomumbeij exercitu profugi, omnia Tomumbeij conſilia ei expoſuerunt, quæ res illi & eius copijs ſalutem attulit. Mox rursùm manus conſertæ tanto vtrinquè odio, vt magnam ſuorum paritèr atque hoſtium ſtragem per mutuum errorem ediderint. Tandem Tomumboius receptui canere iubens, quòd ſe Turcis imparem cerneret, Memphim profugit. Hæc pugna incidit in 9. Calend. Februar. anno 1517. Poſtera luce in ipſa vrbe rursùs toto biduo continentèr pugnatum eſt, tanta Mamaluchorum pertinacia & virtute, vt Selymus victoria deſperata iuſſerit vrbem maximam & longè populoſiſſimam inflammari, quod tamen incendium paulò pòſt, cùm ſuos euaſiſſe ſuperiores didiciſſet, reſtingui iuſſit. Ità capta eſt ea vrbs longè ampliſſima, & Tomumbeius fuga ſibi conſuluit. Ad extremum cùm toties victus, etiàm oblata à Selymo pace, bellum redintegrâſſet, captus & gula fracta in ipſa Memphitica vrbe extinctus eſt, ſumma priùs ignominia à Turcis affectus. Accidit hoc Idib. April. anno 1517. Ità nimirũ ſe

Capit Gazam.

Pugna atrox.

Memphis capitur.

habet rerum humanarum conditio, vt nemo ſit quantumuis potens & rebus omnibus affluens, qui non facilè poſſit è ſummo infimus, & ex fortunatiſſimo calamitoſiſſimus effici. Quod propterea ſic eſt diuinæ prouidentiæ conſilio ordinatum, vt faciliùs homines fortunæ ludibria poſſint deſpicere, & ſummo bono præpotenti Deo conſtantiùs inhærere. Pauloantè Sulthanorũ Aegypti fuerat ſanè formidanda poteſtas, quæ nec opinatò ità repentè omnis protrita eſt, vt vſque ad regis Aethiopum longè potentiſſimi fines omnia ceſſerint victoris Selymi imperio: cuius certè hominis fuit effera crudelitas, indigna tot rerum proſperrimis ſucceſſibus, niſi quòd tergis Chriſtianorum hac Turcicarum victoriarum perpetuitate aſperrima flagella parabantur. Aegypto Selymus præfecit Caierbeium proditorem Campſonis, & Syriæ Gazellem, multiſque è Memphi ablatis tum publicis tum priuatis non ſinè magna inuidia ornamẽtis, Byzantium rediit, priùs tamen hyeme ſubſequente in Syria exacta. Intereà dum hæc in Syria & Aegypto geruntur, Chriſtiani principes nõ ſolùm nihil mouent contra Turcas, ſed more ſuo inteſtinis bellis, præſertìm in Italia, ſeſe conficiunt.

Caierbeius proditor, fit Aegypti præfectus, & Syriæ Gazelles.

1517 ANNO 1517. Selymus Turca, vt iam diximus, cepit Memphim, ſiue Alcairum, & mox Aegyptum omnem in ſuam redegit poteſtatem. Tomumbeius Sulthanus fugam arripiens, cùm ſe in paludequadam inter iuncos & arundines occultâſſet, immerſus aquis vſque ad ſummum pectus, captus & ad Selymum perductus eſt. Qui iuſſit primùm tradi eum tortoribus, vt de Campſonis theſauris quærerent: ſed ille nihil præter ſuſpiria & horribiles gemitus in ſummis cruciatibus protulit. Poſtero die vili camelo impoſitũ, ac detrita indutũ veſte, reuinctis à tergo manibus, per omnia vrbis Memphiticæ fora & celeberrimas regiones circunductũ, laqueo ei gulam frangi, atq; vt tranſeuntibus ludibrio foret, vnco ferreo ſuſpenſum ſupra fornicẽ relinqui iuſſit. Multis ea res lachrymas excuſſit, atque vtinàm moueret etiàm Chriſtianos dynaſtas, quibus poſſint facilè etiàm peiora à tã feris & barbaris tyrãnis accidere. Quantùm autem creuerit Turcarum potentia tot ampliſſimarum ditionum & inprimìs Aegypti acceſſione, dici vix queat. Sulthanis enim Aegyptijs non modò Aegyptus, ſed etiam Syria, Palæſtina, Phœnicia,

Tomumbeius capitur.

Laqueo gula frangitur.

 nicia,

1517 nicia, Iudæa & plures aliæ prouinciæ parebant, quæ illis extinctis, in ius victoris Turcę conceſſere. Quis verò vel ſolius Aegypti opulentiam pro dignitate explicet? Pomponius Mela lib. 1. cap. 9. dicit eſſe terram expertem quidem imbrium, ſed tamen mirè fertilem, & hominum aliorumque animalium perfœcundam generatricem: idque Nilum efficere, amnium in noſtrum mare permeantium maximum. Viginti millia vrbium ait, Amaſi regnante, in ea fuiſſe. Recentiores quidam ob ſoli præcipuam fœcunditatem & hominum frequentiam adeò eam excultam fuiſſe ſcribunt, vt decem & octo millia inſigniorum vrbium in ea extructa numerentur. Ipſa vrbs Memphitica incredibili fertur hominum multitudine abũdare, & nihilo minùs res neceſſarias omnes affatim ibi ſuppetere, demptis lignis, quæ ad pondus vendantur. Memphis enim & Alcairum (olim Babylon Aegypti) pro vno oppido cenſentur, tametſi Nilus interfluit, nec aliquo ponte coniunguntur. Auget oppidi amplitudinẽ ſuburbanus ager, qui vicos propè innumeros obtinet. Pomponius Mela loco ſuprà memorato inter alia etiàm Aegypti Labyrinthum deſcribit his verbis: Pſammetichi opus Labyrinthus domos mille & regias 12. perpetuo parietis ambitu complexus, marmore extructus ac tectus, vnum in ſe deſcenſum habet, intùs penè innumerabiles vias, multis ambagibus hùc & illùc remeantibus: ſed continuo anfractu, & ſæpè reuocatis porticibus ancipites: quibus ſubindè alium ſuper alios orbẽ agentibus, & ſubindè tantũ redeunte flexu, quantũ proceſſerat, magno & inexplicabili tamen errore perplexus eſt. Et paulò infrà, Thebæ vtiquè, inquit, (vt Homero dictũ eſt) centũ portas, ſiue (vt alij aiunt) centum aulas habent, totidẽ olim principum domos, ſolitasque ſingulas, vbi negociũ exegerat, dena armatorum millia effundere. Sic ille. Sunt qui Thebas putẽt eſſe Heliopolim, quæ ſecundùm Strabonẽ olim fuit ſacerdotũ habitatio, hominũ Philoſophiæ & Aſtronomiæ deditorum, quos præclaris affectos olim fuiſſe priuilegijs, etiàm diuinæ literæ teſtantur. De Pyramidũ admiranda ſtructura multa quoquè cõmemorari poſſent, niſi ea res intolerandã haberet adiunctam ſtultitiam & vanitatem. De ijs ità ſcribit Solinus: Quæ in Aegypto fuere erectæ turres, fuerunt faſtigiatæ vltra excelſitatem omnẽ, quæ manu fieri poſſit. Pyramides in Aegypto, inquit Plinius, regum pecuniæ otioſa ac ſtulta oſtentatio &c.

20000. vrbes in Aegypto.

Memphis ampliſſima vrbs.

Labyrinthus Aegypti.

Thebarum vrbs.

Pyramides Aegypti.

Tre-

Trecenta ſexaginta hominum millia annis viginti am- 1517
pliſſimam Pyramidem conſtruxiſſe produntur. Ridicula quidem & ſtulta eſt hæc ſtructura, ſed tamen colligi indè poſſunt regum Aegyptiorum immenſæ opes. Habet prætereà ſola Aegyptus balſami nobiliſſimum & odoratiſſimum liquorem, qui ad nos ferè non niſi vitiatus adfertur. Hęc omnia iam poſſident Turcæ, & quod maximè dolendum eſt, etiàm Iudæa, quam Chriſtus Deus ſua pręſentia mirabilitèr illuſtrem reddidit, ab illis occupatur: nec Chriſtiani quicquam curant minùs, quàm vt eam ex illorum manibus extrahãt. Immò quidam hoc potiùs ſpectare videtur, vt quod ſupereſt Chriſtianarum ditionum, Turcis prodant. Certè ſi Chriſtiani inter ſe animis eſſent coniuncti, facilè recuperarent quæ ſunt ablata à barbaris: ſed ô tempora, ó mores. Iuuat ſcilicèt eſſe miſeros. Enimuerò nè quid ad ſummam calamitatem reliqui ſit, quotidiè noui finguntur errores, & religio Chriſtiana ſub prætextu verbi Dei, & puri Euangelij, ab infauſtis hominibus indiès magis ac magis obſcuratur. Apud Catholicos quoque parua aut nulla eſt morum correctio: atque ità mali Catholicorum mores produnt Chriſtianam Remp. hæreticis, Hæretici porrò eam produnt Turcis & barbaris.

Martinus Luterus noua ſpargit dogmata.

Commentarij Sleidani perniciosiſſimi.

Hoc anno Martinus Luterus, Auguſtiniani inſtituti monachus, cœpit in Germania noua ſpargere dogmata, & res nouas moliri, quæ tandèm toti orbi Chriſtiano exitiũ adferrẽt. De hoc homine accuratiùs aliquantò agendum eſt, vt poſteritas omnis de illo & eius audaciſſimis facinoribus certiùs æſtimare queat: præſertìm cùm præter alios eius hominis fautores, Iohannes Sleidanus Commentarios conſcripſerit de Statu religionis & Reipublic. Carolo quinto Cæſare, in quibus ità tuetur Luteri & diſcipulorũ eius cauſam, vt blanda & mellita oratione, religionis negocium cum alijs pleriſque rebus geſtis cõmiſceat, ità vt miro artificio diu lectorem detinet hiſtoriarum varietate, ſimul incautis & imperitis animis, identidèm etiàm inſignitèr mentiendo, damnatorum iam olim dogmatũ virus exitiale inſtillet. Atque vt dictis ſuis, quæ ipſe non fuit neſcius quàm in multis à vero abhorreãt, fidem maiorem conciliet, Paulum Iouium & Iohannem Cochlæum, tacito vtriuſque nomine, in Epiſtola nuncupatoria per calumniam impudentèr perſtringit, cùm illis viris longè certe chario fuerit fides, quàm Sleidano & pleriſq; alijs ſectarijs, qui

1517 cum Catholica fide omnē etiàm pudorem & dictorum factorumque conſtantiam & fidem abieciſſe cernuntur. Mentiri autem, præſertìm in fidei ac religionis negocio, tam eſt pernicioſum & execrabile, vt quiſquis vel ſemel de induſtria quod falſum ſciret, pro vero affirmâſſe deprehenſus fuerit, illi omnis deincèps fides iure optimo detrahenda videatur. Mirum certè eſt, pleroſque etiàm Catholicos vſqueadeò Sleidani lectione delectari: ſed quia volumus paſsìm omnia etiàm ſuſpectæ fidei hominum ſcripta legere, & videmur nobis ea eſſe iudicij acrimonia & maturitate, vt facilè de quibuslibet ſtatuere poſſimus, falſaq; à veris internoſcere, ideò tam multi adeò leuitèr & puerilitèr in fœdos errores prolabimur, quorum meritò pudere poſſit nō modò graues viros, ſed etiàm decrepitas anus & deliros ſenes: & tamen interìm videmur nobis in luce Euāgelij verſari, plus videre quàm viderint Maiores noſtri, à quorū nos grauitate, integritate, prudētia, cōſtantia longiſſimè diſtam⁹: & plerūq; temulētę mulierculę & ex infima plebis fęce ſtolidiſſimi ac ſtupidiſſimi blaterones ſcripturas diuinas egregiè crepitāt, eas ſe quouis Theologo rectiùs intelligere procacitèr iactitāt: & eſt certè deniquè eò iam redacta res, vt dum vel maximè Euangelium & puram doctrinam plerique omnes Catholicæ Eccleſiæ deſertores ſibi vendicant, & magna vocis animorumq; contentione buccinare & crepare non deſinunt, in quendam horrendum atheiſmum, & certiſſimum ethniciſmum prolapſi conſpiciantur, adeò vt nonnullis locis vulgus miſerabile iam in varias pugnanteſq; diſtractum ſectas, non videat quid ſequi & amplecti debeat, & non multū à ſuprema ſalutis omnis deſperatione abeſſe videatur. Sed hæc in ipſo proceſſu opportunis locis fortaſsè commodiùs demonſtrabimus. Iam ad Luterum veniamus.

Mendacia in negocio religionis quàm deteſtanda.

Luterus quādò & vbi natus.

Is natus eſt Iſlebij, in celebri Comitatu Mansfeldenſi, anno ſalutis 1483. pridiè D. Martini, cuius nomen accepit in baptiſmo. Puerulus ſcholas adijt Iſlebij, indè Magdeburgum, pòſt anno abſoluto Iſennacum Thuringiæ oppidum profectus, exactis illic annis quatuor, Erphordiam inſignem Thuringię vrbem, Academia celebrem, ſe contulit, vbi anno ætatis 20. artium magiſter creatus eſt. Indè cùm Iuriſprudentiæ animum appuliſſet, ambulans cum ſocio in agro, repente fulminis ictu ſociū perdidit: qua re territus & conſternatus, multis ſtupentibus, relicto mundo & ſpretis omnibus, D.

Augu-

Auguſtini inſtitutum Eremitanũ complexus eſt. Quod quidem ſi ſolo, vt apparet, ſeruili adactus timore fecit, debili ſanè fundamento nixus eſt, quippe cùm eiuſmodi timor etiàm à Cicerone ethnico rectè vocetur nõ diuturni magiſter officij. Quanquàm non eſt culpandus, qui vel metu ſolo ad vitam corrigendam adducitur: ſed tamen oportet niti ad magis magisq; obtinendam charitatem, quæ foràs mittit timorem illum. Verùm quocunq; demùm animo Luterus cœnobium petierit, certè in eo integrum annum ante ſolennem profeſſionem, vt moris eſt, nouitius cõſtantèr perſeuerauit, & deindè palàm profeſſus eſt monachum, atque annis quatuor non inſtrenuum ſe præbuit in exercitijs ſpiritalibus, licèt quædam in eo apparerent, quæ de mali dæmonis commercio ſuſpectum eum redderent, illud inprimìs, quòd cùm aliquandò in Miſſa diceretur Euangelium de expulſo ſurdo & muto dæmonio, ſubitò corruens exclamaret, Non ſum, Non ſum. Immò verò ipſe non ſemèl in ſuis ſcriptis teſtatus eſt, ſe probè cognitũ habere diabolum, & plùs quàm fruſtum vnum ſalis cum eo comediſſe: quæ quidem dictu ſunt horrenda. Cùm autem Saxoniæ princeps Fridericus Vuittẽbergæ nouam conſtituiſſet Academiam, ad eam quoq; Luterus anno 1508. miſſus, publicè prælegit Logicen & Phyſicen Ariſtotelis. Triennio pòſt Romam ire compulſus cuiuſdam litis componendæ cauſa, ea trãſacta, rediјt Vuittenbergã, & Doctor Theologiæ factus, cùm eſſet diſputator vehemens, primùm quidem Vuittenbergæ, mox etiàm Heidelbergæ ingenij & eruditionis famam diſputando captare cœpit, nouis propoſitis thematìs.

1517

Fit monachus Auguſtinianus.

Facit profeſſionem.

Marc. 9.

Habet cõmercium cum dæmone.

Academia noua Vuittenbergæ.

Fit doctor Theologiæ.

Sleidanus à Leone X. præclarã ſuam orditur hiſtoriam, & in ipſo eius limine egregiè mentitur: ſed ità tamen, vt hæc mendacia ei cum toto grege cõmunia ſint: nec ideò tamen minùs turpia, cùm etiam religionẽ attingant, de cuius receptis approbatisq; ſententijs nemo niſi perniciosè mentitur. Verba Sleidani ſunt hæc: Leo X. Pontifex Romanus, ex familia Medicea, Florentinus, pro ſua, quã in omnes Chriſtiani nominis eccleſias habere ſe putabat, quadam vſurpatione maiorũ, poteſtate, &c. Primò quidem, non putabat Leo Pontifex (quẽ Sleidanus Romanũ vocat, maximum pro ſuo candore non vult dicere) ad ſe pertinere curam omnium eccleſiarum, ſed ex Euangelio certus erat dictum eſſe Petro ab ipſo Chriſto, Paſce oues meas: nec ignorabat Romanũ Pontificem

Sleidanus arguitur.

Ioan. 21.

1517 tificem eſſe Petri ſucceſſorem. Fortè non legerat Sleidanus illud Ambroſij in prioris Epiſtolæ ad Timotheum caput 3. Cùm totus mundus Dei ſit, Eccleſia tamen domus eius dicitur, cuius hodiè rector eſt Damaſus. Deindè non ſibi eam vſurpârunt Pontifices authoritatem, vt Sleidanus aculeatè ſcribit non ſinè inſigni tot ſanctiſſimorum Pontificum iniuria, ſed à Chriſto ſibi demandatam in totum orbem Chriſtianum vbicunquè res poſtulauit, exercuerunt. Mox addit ille Sleidanus, Pontificem miſſis per omnia regna literis atque diplomatîs, omnium delictorum expiationem ac ſalutem æternam eſſe pollicitum interuentu pecuniæ, quam quiſque daret. Multa hîc fraudulenter ſilet ille hoſtis Pontificum. Ità enim non ſolent promulgari indulgētiæ vel condonationes. Petijt autem Pōtifex ſubſidium pecuniarium pro ſtructura templi S. Petri Apoſtolorum principis, & eam pia animi deuotione largientibus dedit indulgentias, quæ tamen non dantur niſi verè pœnitentibus, & contritis, atq; ſua peccata confitentibus. ſic enim ſolent habere diplomata condonationum. Nec putandus eſt Pontifex liberalitèr eruditus alitèr ſcripſiſſe in ſuis diplomatîs, licèt fortaſsìs quidam importuni earum indulgentiarum prædicatores, turpis quæſtus cauſa, pro concione temerè multa dixerint: quæ culpa non debuit à Sleidano cōferri in Pontificem. Ità ille bonus vir ſuam lepidam hiſtoriam orditur ab iniurijs & calumnijs in Romanum Pontificem, & in rebus grauiſſimis impudentèr mentitur: qui ſi volebat repræhendere abuſum, qui nonnunquàm etiàm in prædicandis indulgentijs incidebat, debebat abſtinere ab inſectatione Pontificis, de quo paulò pòſt idem ipſe ſcribit, quòd Luterus illius arbitrio atque poteſtati omnia ſua ſcripta, vitam quoquè & ſalutem permiſerit, ſcripſeritque quicquid à Pontifice profectum fuerit, eo loco futurum apud ſe, àc ſi dimanâſſet à Chriſto. Quæ Luteri verba tum Luterum ipſum, tum Sleidanum quoquè egregiè pudefaciunt. Sed ad narrationem reuertamur.

Sleidani calumnia.

Intereà Romæ Leo Pontifex largiſſimas promulgat condonationes ſiue indulgentias, eique negocio in Germania præficit Moguntinum Archiepiſcopum Albertum, principem celeberrimum. Is ad prædicandas eas indulgentias delegit Johannem Tetzellium Dominicanum. Ea res peſſimè habuit quoſdam Ordinis Auguſtiniani, inprimis Johannem Staupitium, eius Ordinis

Origo turbarum in

ñis Generalem per Germaniam Vicarium, virum nobilem, facundum, & Friderico principi charum, itemque Martinum Luterum Lectorem Ordinarium Vuittebergæ. Et quia interdùm non parui abuſus eiuſmodi euulgandis indulgentijs ſeſe immiſcuerant, indè ſumpta occaſione, Luterus primùm in indulgentiarum immodicos quoſdam & ſordidos, ſuo duntaxàt quæſtui ſeruientes buccinatores acritèr inuectus eſt, datis ad Moguntinum antiſtitem literis, in quibus longè alitèr ſcripſit de ſalutis certitudine, quàm paulò pòſt in ſua Captiuitate Babylonica & ſcriptis alijs. Ait enim inter cætera, vbiquè Dominum difficultatem ſalutis denunciare, & Apoſtolū iubere ſempèr in timore & tremore nos operari ſalutem noſtrā, & id genus multa alia, quæ Sleidanus fraudulentèr tacet, quia videt ea è diametro cum poſteriori Luteri doctrina pugnare. Mox verò Luterus etiàm 95. propoſitiones palàm edidit, quibus indulgentias oppugnauit. Contrà verò Tetzellius 106. propoſitiones euulgauit, Luteranis planè contrarias. Ex hac lite ortum eſt illud immane & horrendū Luteranæ hæreſeos incendium, quo tota penè Europa poſtmodùm conflagrauit. In ipſis huius Tragœdiæ initijs viſus eſt Luterus etiàm pleriſque viris grauibus & eruditis non peſſimo zelo moueri, planeque nihil ſpectare aliud, quàm Eccleſiæ reformationem, cuius quidam deformes abuſus non parùm malè habebant bonos omnes. Sed vbì Luterus totum ſuum pectus non diù pòſt aperire cœpit, facilè patuit, quàm ille nihil ſpectaret minùs, quàm Eccleſiæ pacem & repurgationem. Verùm multis impoſuit eius ſimulata humilitas & erga Pontificem reuerentia, qua illi neceſſariò vtendum erat, donèc ſibi paràſſet vires, quibus fretus, omnem iam vndecunquè occurrentiū aduerſariorū impetum ſuſtinere poſſet. Scripſit Leoni Pōtifici literas, in quibus etiàm hæc eius verba legebantur: Quarè beatiſſime Pater, proſtratum me pedibus T.B. offero, cùm omnibus quæ ſum & habeo. Viuifica, occide: voca, reuoca: approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam, vocem Chriſti in te præſidentis & loquentis agnoſcam. Habebant hæc ſpeciem quandam pietatis, ſed longè alium re ipſa paulò pòſt ſe declarauit. Multi fuère olim inſignes hæretici, & ingenio quidem ac eruditione Lutero longè ſuperiores: ſed qui tam impotenti & effera animi audacia ac importunitate fuerint, haud facilè vllos inuenias. Fruebatur ampliſſimi prin-

1517 religione & Germania.

Oppugnat Lut. indulgentiarū præcones.

Luterus omnium importuniſs.

1517 principis Saxoniæ Friderici patrocinio, cui⁹ tūc erat inter cæteros Germaniæ ꝓceres præcipua ferè authoritas, potentia, liberalitas: & ideò facilè contemnebat minas & pericula omnia, atq; indiſcriminatìm in quoſlibet tū Eccleſiaſticos tum ciuiles magiſtratus petulantiſſimè incurrebat, probraq́; & conuicia procaciſſimè iactabat, vbiquè ferè in id vnum pręcipuè intẽtus, populo vt placerent quas feciſſet fabulas, populiq́; gratiam & applauſum captaret. Et quia multa erant in Clero vitia, quem ille apud laicos in odium & inuidiam adducere modis omnibus conabatur, ea ſumma animi acerbitate omnibus propalare, mirè exaggerare, & impudentèr multa fingendo in vulgus ſpargere ſtuduit. Et certè breuì ille multis id effecit locis, vt Clerus omnis non alio quàm luporum loco apud laicos paſsìm habitus ſit: adeo vt paſsìm in ſuis domib⁹ pontifices, ſacerdotes, monachos luporū forma & ſpecie depingi curârint, & incredibili odio atq; contemptu proſecuti ſint. Et fuit id quidẽ veriſſimum, Clerū multis abominandis ſcatere vitijs, quæ cùm nulla Pręlatorum ſeueritate caſtigarentur, permiſit præpotens Deus huius importuni & improbi apoſtatæ conatus nō inanes habere ſucceſſus, Clerumque in ſummum venire contemptum, vt vel ſic tandèm reſipiſcerent. Atque vtinàm vel ſola vexatio dediſſet intellectū auditui. Dolenda certè res, pleroſque adeò in Clero occæcatos, vt propemodùm ſtupidi & ab omni ſenſu alieni, ipſas ſuas ſupremas calamitates nec animaduertere quidem videãtur, & in ſummis animæ & corporis periculis haud alitèr atq; in certiſſima ſecuritate verſentur. Atq; hæc vna ferè & præcipua ratio eſt, cur Luteri & eius diſcipulorum nefanda dogmata & impii conatus vſqueadeò felices habuerint progreſſus multis annis, quòd nulla apud Catholicos, etiàm in ipſo Clero, ſecuta eſt vitæ in melius commutatio, vt iam meritò pudere nos debeat ſocordiæ & impudẽtiæ noſtræ, qui videmus nos vndiquè Dei iuſto iudicio propter peccata noſtra tot malis obrui, nec tamen operam damus, vt moribus rectiùs componendis & corrigendis iram præpotentis Dei à noſtris ceruicibus auertamus. Nihil prorsùs virium eſt in iſtis impijs & blaſphemis hæreſum fabricatoribus, niſì quantùm vitæ noſtræ corruptione illis ſubminiſtratur atque fouetur. Sed de his ſatis.

Venditat ſe vulgo

Eſai. 28.

Eodem hoc anno, qui fuit 1517. inſignis quidam pirata Petrus Longus natione Friſius, cum 500. perditis nebu-

Friſius pirata.

nebulonibus mare infeſtum habuit, & vrbes maritimas Daquilonares egregiè diuexauit. Voluit is vaſtator Danorum, vindex Bremenſium, interceptor Hamburgenſium, crux Batauorum prædicari. Inſignia eius & veſtium ornamenta, patibula & rotæ pictæ, dignum tali patella operculum. In Italia hoc ipſo anno armatæ acies in aëre viſæ ſunt infeſtis inter ſeſe ſignis concurrere & præliari. 1517

Eodem anno Chriſtiernus rex Daniæ & Noruegiæ Suediam occupare cupiens, cùm viribus non poſſet, ad callidas artes conuerſus, cœpit ad defectionē quoſdam è primoribus regni ſolicitare. Fertur Epiſcopus Vpſalenſi Goſtauus in eius partes cum nonnullis alijs conceſſiſſe. Sed illo à Stenone Suediæ gubernatore repreſſo, Chriſtiernus rem ad arma contulit, & Stocholmiam regni metropolim obſedit, ſed fruſtrà. Itaque per dolum inducijs poſtulatis & acceptis, vbì à Stenone exercitus eius, qui ſumma rerum omnium inopia iam diù premebatur, recreatus eſt, datis obſidibus, Stenonem in caſtra ad colloquium euocauit: ſed Senatus Stocholmieñ ſentiens dolum, nō permiſit Stenonem eò ſe conferre. Rurſùs ad alias ſe transferens machinas, vrbem ſe ingreſſurum ait, modò priùs dentur obſides ſalutis ſuæ. Mittuntur ad eum aliquot nobiliſſimi iuuenes, in ijs Goſtauus Erichſon, poſteà Suediæ rex, quos ille mox vbì ad naues perueniſſent, coniecit in vincula, & in Daniam abijt. Interìm annis quatuor quieuit. Poſteà conſcripto milite obſidet rurſùs Stocholmiam: Senatus iam occiſo in pugna Stenone, ſub certis conditionibus Dano vrbem dedidit. Is donèc militem & arcem confirmaret, fidem datam minimè fefellit. Sed iam ſatìs munitus, cōuocat ſuos, aperit conſilium perdendi ciues: modum quo id fieri poſſit, tanquàm ipſo inſciente & inuito, perquirit. Illi dant conſilium, quod rex amplectitur. Fit apparatus magni conuiuij, ad quod Suediæ proceres & quidam alij inuitantur. Danus ſe iucundum præbet, idem Suedi faciunt, ignari periculi ſui. Poſtquàm triduo epulatum eſt, conuiuæ rapiuntur in carceres. Altera luce portæ vrbis clauduntur, milites armati ingenti terrore edito, per regiones diſponuntur, è regia duo Epiſcopi Scarcenſis & Strengenenſis ad aream, quæ eſt ante prætorium, producuntur à carnificibus, & mox proſtrati capitibus truncantur. Idem patiuntur alij proceres, & poſt illos Senatus vrbis: indè in plebem ſæuitum eſt:

Chriſtiernus Danus Suediam fallacia occupare nititur.

Deditur Stocholmia Dano

Crudelitas Chriſtierni.

1518 eſt: multisq́; ſe occultantibus, impúnitas edicto propoſita fuit omnibus. Prodeunt miſeri ciues, & ad vnum omnes trucidantur à barbaro milite. Durauit ea cædes aliquot dies continuos, & immani quadam planeque barbara tyrãnide id temporis vſus eſt rex ille Chriſtiernus, qui non multò pòſt, Deo iuſtam ab illo repetente vindictam, ditionibus ſuis omnibus eiectus, vagus & inops in ſolo alieno exultauit. Tandèm cùm regnũ, comparatis copijs rurſus obtinere vellet, captus & cuſtodiæ mancipatus eſt, & captiuus ad ſupremum vſq; ſpiritum permanſit. Fertur præſentiſſimo veneno quorundam opera extinctus, diem ſuũ miſerè obijſſe. Sub hoc etiàm rege multa perpeſſus eſt vir inſignis Georgius à Schorborch Lundeñ Archiepiſcopus, quòd ei nollet tradere inſulam Bornhòlmenſem. Is epiſcopus tandèm propter iuſtitiæ defenſionem exul à ſede & patria ſua, Coloniæ Agrippinæ mortuus eſt pòſt multas huius vitæ ærũnas & calamitates, quas conſtanti añimo non paucis annis perferre màluit, quàm diœceſim ſuam, nõ vt paſtor, ſed vt vilis mercenarius, prodere tyrannis. Habitaui ego aliquandiù in ædibus eius, cùm Coloniæ literis operam darem, multaq́; vidi in illo virtutũ exempla. Vtebatur ſæpiſſimè aſpero cilicio ad nudum corpus, atque in precibus erat aſſiduus. Rara quædam iñ illo prudentia cernebatur, & morum grauitas. Quandò exul venit Coloniam, hoſpitio receptus eſt à D. Iohanne Rinckio, patritio Colonieñ, viro celeberrimo atque integerrimo, ab eodemq́ue & eius honeſtiſſima coniuge tractatus eſt humanitate incredibili. Solebat is Rinckius poſteà de illo dicere: Fuit exemplo mihi & meis. Plura de eo epiſcopo dici poſſent laude digna, quæ tamen breuitatis ſtudio prætermus.

Ó ſæuitiã plùs quàm barbaricã.

Comitia Auguſtana.

ANNO 1518. Maximilianus Cęſar conuentus egit Auguſtæ Vindelicorum, vbi principes Electores omnes adfuerũt. Miſſus quoquè eo fuit Cardinalis Thomas Caietanus vir excellẽti doctrina, qui theſauros eccleſię Pontificis nomine in bellum Turcicum polliceretur. Eòdem anno Maximilianus ſcripſit Pontifici de turbis per Luterum excitatis, oratq́ue vt maturè rebus affectis opem ferat: quicquid decreuerit, ſe curaturum vt executioni mandetur.

Luterus ſe ſubmitt

Per id tempus ſcripſit Luterus Latìnè librum hoc titulo, Reſolutiones diſputationum de Indulgentiarum

virtute,

virtute, &c. in cuius Præfatione mirabilitèr ſe ſubmittit Romano Pontifici: ſed vt ſibi gratiam apud omnes, aduerſarijs odiũ conflaret. Itaque hac ſimulatione non paucis etiàm grauibus viris ille primùm impoſuit. Porrò aliquot ex eis, qui carmine & proſa valebant, ſibi Luterum defendendum ſuſceperunt, multis coniectis in Prælatos & Theologos conuicijs. Ità ſenſim Luterus creuit apud vulgus, & aduerſarij in contemptum venêre. Intereà Luterus citatur Romam, ſed excuſat ſe. Negocium mandatur Cardinali Caietano, ad quem licèt inuitus, venit Luterus Auguſtam. Erat negocium illud Romæ certis iudicibus demandatũ, qui Luterum audirent, ſed ille cauſabatur inſidias, tum iudices ſuſpectos, tum rei pecuniariȩ inopiam, tum malam valetudinem: impetrauit autem per Saxoniæ principem, vt intra Germaniam iudices darentur: Erat tum, vt dictum eſt, Auguſtȩ Cardinalis Caietanus. Is ſanè multùm egit, vt hominem ad ſanitatẽ reduceret, ſed id fruſtrà fuit. Id temporis non erat illi à Maximiliano Cæſare data fides publica, ſed habebat literas commendatitias Friderici Saxoniæ principis. Nec erat homo, malè ſibi conſcius, ſinè trepidatione. Tria illi à Cardinale Pontificis nomine proponebantur: Vt reſipiſceret, & caneret errorũ ſuorum palinodiam: Vt in poſterum fidem daret, ſe ad illos minimè rediturum: Vt miſſa faceret ea omnia, quæ ad Eccleſiæ perturbationem ſpectare viderentur. Ille verò ſe errâſſe fateri noluit, ad extremum tamen petijt & obtinuit ſpatium deliberandi. Poſtero die reuerſus ad Cardinalèm, inuenit apud eum quatuor proceres, qui eſſent Cæſari à conſilijs. Ibi verſutus homo vt omnem à ſe hæreſeos ſuſpicionem apud illos amoliretur, coram Cardinale hanc ex ſcheda proteſtationem recitauit: Ego frater Martinus Luter Auguſtinianus, proteſtor me colere & ſequi ſanctam Romanam Eccleſiam in omnibus meis dictis & factis, præſentibus, præteritis & futuris. Quòd ſi quid contrà vel alitèr dictum fuit vel fuerit, pro non dicto haberi & habere volo. Hoc vtinàm ab illo ſynceré dictũ fuiſſet. Non poſſum, quin hoc loco impudentiſſimum Sleidani mendacium paucis commemorem, vt ex illo de eius tota hiſtoria lector capiat coniecturam. Scribit Cardinalem virum doctiſſimum hoc tempore ità prædicâſſe Pontificis dignitatem, vt eum omnibus ſcripturis atque Concilijs anteponeret. Quis verò vnquàm credat illũ virum, in catho-

1518

Luterus ſubmittit Roma. Pontifici.

Luterus venit ad Caietanũ.

Luteri proteſtatio

Calũnia Sleidani.

1518 lica religione tam inſignitèr eruditum, auſum affirmare, Pontificem etiàm ſcripturis diuinis eſſe anteponendum, cùm certum ſit, ea quæ diuinitùs in ſacris literis vel iuſſa vel vetita ſunt, etiàm Pontificē tum facere, tum cauere debere: Nimis moleſtum eſſet, id genus mendacia ſempèr annotare, quibus ille hiſtoricus libētèr ſuam adſpergit hiſtoriam, vt catholicis inuidiam & odium, Lutero & ſectis gratiam & authoritatē conciliet. Porrò Cardinalis hac Luteri proteſtatione accepta, quòd ſciret illum multa & dixiſſe & ſcripſiſſe, quæ cum Romana Eccleſia non bellè concordarent, vrgere perrexit, vt præſtaret tria illa, quæ ſuprà dicta ſunt. At ille rurſus proteſtatur non ſe meminiſſe quicquam à ſe dictum eſſe, quod cum diuinis literis, cum patribus, cum Pontificum epiſtolis decretalibus, aut cum recta ratione pugnet. Scilicèt ignorabat ille bonus vir ſe non modò in ſuis Reſolutionibus, ſed etiàm in proximo colloquio dixiſſe multa de Indulgentijs & Pontificis authoritate ſecùs quàm habeat fides Romanæ eccleſiæ. Perſpicua igitur hîc illius fraus appáret. Nam aut fictè & ſimulatè proteſtatus eſt ſe in omnibus ſequi ſanctā Romanam Eccleſiam, aut turpitèr mentitur ſe nihil dixiſſe contra Pontificum decretales epiſtolas. Pulchrè ergò quadrat in illum, quod veriſſimè dictū eſt ab Iacobo Apoſtolo: Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus vijs ſuis. Addebat autem coram Cardinale, quandoquidē homo ſit qui errare poſſit, libentèr ſe velle ſubmittere iudicio Eccleſiæ, itemque vniuerſitatum Baſileen. Friburgenſis, Louanienſis, Pariſienſis, quam poſtremam ſtudiorū parentem & iam antiquitùs ſempèr Chriſtianiſſimam vocabat. Non fuit de nihilo, quòd tantum ille tribuebat Theologis Pariſień. de quibus tamen paulò pòſt longè alitèr ſuo more ſcripſit. Nam ab illis multi eius articuli damnati fuère, qúod nullo pacto concoquere potuit vir ſupra modum arrogans & ſuperbus. Ergò etiā iſtud fraudulentèr dixit. Cardinale autem ſuum porrò vrgente propoſitum, de quo ſemèl atque iterùm dictum eſt, ille rogauit copiam ſibi fieri in ſcripto reſpondendi. Facta illi copia, ſatis animi ſui duplicitatem declarauit. Nam multa congeſſit contra Extrauagantem Clementis VI. de Indulgentijs, contra authoritatem decretaliū Rom. Pont. contra merita ſanctorū, contra Indulgentias, contra merita operum bonorum. Et hoc erat ſequi in omnibus Romanam Eccleſiam. Minabatur illi Cardinalis, nî reſipi-

Luteri tergiuerſatio

Iacō. 1.

reſipiſceret, excommunicationis ſententiam. Timebat 1519
verò Luterus, nè à Cardinali in cuſtodiam traderetur. Itaque multùm anxius, à Cæſareanis per amicos impetrauit fidem publicam. Non diù pòſt clàm Auguſta diſceſſit: ſed priùs veteratoriè à Cardinali Legato ad Pontificem prouocauit, & eam appellationem palàm iuſſit affigi. Scilicèt id ſtudio erat Lutero, vt Pontificis audiret ſententiam, qui neminem magis cum toto commilitonum ſuorum grege, quàm Pontificem inſectatus eſt per omnem deinceps vitam ſuam. Sed tamē his artibus efficiebat, vt cauſam non malam fouere videretur, ac plurimos in ſuas partes pertraheret. Et Cardinali quidem deindè ſcripſit aliquotiès literas blandiſſimas, quibus eius clementiam & humanitatem mirè prædicauit: alijs verò de eodem Cardinali longè alitèr & dixit & ſcripſit etiàm publicè, accuſans eum tyrannidis, &c. Eiuſmodi ergò, vt dixi, artibus ille non parua accepit incrementa, Deo id permittente in caſtigationem Eccleſię ſuæ. Pauci id tum aduertebant, nec quiſquam erat, qui ex ea ſcintilla tantum incendium breuì emerſurum ſuſpicaretur. Scripſerunt id temporis contra Luterum aliquot præclari Theologi, ſed quos ille duceret pro nihilo, multorum iam ſciolorum fretus fauore, qui Theologis orationis elegantiam neglectui habentibus, eo ipſo nomine eruditionem quoquè detrahere non dubitarent, quaſi rerum cognitio in dictionis phaleris poſita ſit.

Luterus prouocat ad Pontificem.

Eodem anno Carolus Hiſpaniarum rex magnas eduxit copias aduersùs Marrhanos, & expugnato ex munitiſſimis eorum oppidis vno, plùs minùs quadraginta barbarorum millia proſtrauit, ex præda huius victoriæ duo precioſiſſima vexilla Cęſari Maximiliano, auo ſuo paterno tranſmittens.

Carolus debellat Marrhanos.

ANNO 1519. Maximilianus Cæſar 12. Ianuarij, anno ætatis ſuæ 63. mortuus eſt, cùm intempeſtiuè pharmacum incertę efficaciæ contra morbum, quem ſibi imminere putârat, hauſiſſet: vir ſanè præſtantiſſimus, corporis atque animi dotibus inclytus. Annū 63. dicunt climactericum. Apud Gellium lib. 15. cap. 7. legimus, obſeruatum in multa hominū memoria eſſe, in ſenioribus pleriſqueomnibus ſexageſimumtertiū vitæ annūcum periculo & clade aliqua venire aut corporis, morbique grauioris, aut vitæ interitûs, aut animi ęgritudinis. Sit hoc ità obſeruatum à cęcā gentilitate: nobis

Maximilianus moritur.

1519 Chriſtianis omnis annus, immò omne tempus ſuſpectum eſſe debet, cùm Chriſtus dicat: Vigilate, quia neſcitis diem, neque horam. Maximiliano mortuo, Luterus factus eſt inſolentior.

Matt. 25.

Iohannes Eckius taxat Luterum.

Per id tempus D. Iohannes Eckius Theologus celeberrimus quibuſdam annotationibus, quas Obeliſcos inſcripſit, Luteri primas de Indulgentijs propoſitiones taxauit. Id malè habuit tum Luterum, tum Andream Carlſtadium Archidiaconum Vuittenbergeñ. Sleidanus ſcribit Luterũ reſpondiſſe Eckio, quòd nihil ſacræ ſcripturæ, nihil è ſcriptis patrũ, ſed ſua quædam modò adferret ſomnia, iam olìm praua cõſuetudine nimiùm in ſcholis recepta. Sed hoc aut de Lutero fingit Sleidanus, aut Luterus bilinguis fuit, cùm conſtet eum Lectori ſcripſiſſe, Eckium ſcripturæ patrumq; verbis vti, ſed imperitè. Certè autem tanta fuit Eckij eruditio, vt Luterus planè indignus ſit, qui vlla ex parte cum eo componatur. Non eſt tamen mirum, à Lutero illum eſſe contemptũ, cùm ille & patres omnes & concilia omnia poſteà reiecerit, ſicut infrà audiemus. Nouerat Luterus ex crebra diſputatione celebre ſibi nomen in pleriſque Academijs Eckium cõparâſſe. Hãc ei laudem præripere voluit. Itaque res in diſputationem deducta eſt, & diſputationi locus deſignatus Lipſiæ. Venit eò intrepidus Eckius, venerunt etiam Luterus & Carlſtadius. Cũ Carlſtadio primò diſputatum eſt: eo delaſſato, Luterus ſucceſſit: porrò monitus à conſiliarijs optimi Principis Georgij, vt comitèr & ſedatè ſe gereret, (viderãt enim hominis vultum iracundum) ille reſpondit, Neque propter Deũ hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur. Quæ erat certè vox inprimis barbara & immanis. Attamen in ipſa diſputatione de quibuſdam rebus longè alitèr, magiſque Catholicè dicere viſus eſt, quàm paulò pòſt ſcripſerit. Nihil derogatum voluit neq; Romanæ Eccleſiæ primatui & authoritati, neq; Pontifici. Aiebat nõ Latinè modò, ſed etiam Germanicè, ſe non impugnare, nec Chriſtianè à quoquàm impugnari poſſe, primatum & obedientiam Romanę Eccleſiæ. Sleidanus de tota hac diſputatione ſcribit fraudulentèr pleraque, atque Luterum negâſſe Eccleſiæ Romanæ primatum. Vidit Sleidanus in Luteri ignominiã cedere, ſi diuerſa ſenſiſſe ſcriberetur, quod tamẽ ille fecit ſæpiſſimè. Præterea damnauit Boëmos tanquàm ſchiſmaticos: non ſolùm credere, ſed etiã ſcire ſe dixit eſſe Purgatoriũ. Verùm longè ſecùs poſteà ſcripſit,

Diſputatio Lipſica.

Barbara Luteri vox.

ſcripſit, & Eckium paſsim apud omnes, atq; apud ipſum adeò Romanum Pontificē acerbè traduxit. Scripſit etiàm in Hieronymum Emſerum petulantiſſimè: atque hoc ſanè ille pro more habuit, vt quos veritate non poſſet, eos conuicijs, lœdorijs, calumnijs, mendacijs obrueret: qua in re ſtrenuè eum imitantur, quotquot ex eius ſchola prodiérunt, nóui euangelij buccinatores. 1519

Hoc anno Francophurti conuenerunt Electores Principes, & in Maximiliani Cæſaris locum elegerunt Carolum Auſtriacum principem potentiſſimum. Multùm laborauit Gallorum rex Franciſcus, vt is honos ipſi deferretur, nec deerant, qui illi fauere viderentur: ſed Carolus ei antelatus eſt. Fertur ea res exitiali illi bello cauſam dediſſe, quod breuì poſteà inter illos exarſit, Miſſus eſt ad Carolum tunc in Hiſpanijs degentem Fridericus Palatinus qui eum & oblatum honorem ſuſcipere, & in Germaniam iter maturare hortaretur. Accepit eum Carolus liberaliter, & honorificè donatum à ſe dimiſit. Habebat id tēporis Carolus annos vndeuiginti, de cuius progenie pauca hoc loco non incommodè dicturi videmur. *Caroli V. electio.*

Galliæ regi Carolo V. cui Prudentis cognomen fuit, Burgūdiæ principatus cùm delatus eſſet, is eum fratri ſuo Philippo dedit. Philippus in matrimonium accepit Ludouici Flādriæ comitis filiam vnicam Margaritam, ex qua illi natus eſt Iohannes filius, qui pater fuit Philippi eius, qui ducem illum longè potentiſſimum Carolum, apud Nanceium tandèm cęſum, generauit. Eius verò Caroli filiā Mariam, ampliſſimarum ditionum hæredem duxit Maximilianus, Friderici eius nominis 3. Romanorū Imperatoris filius, qui Philippum procreauit huius Caroli V. parentem. Habuit enim Philippus iſte in matrimonio Iohannā, Ferdinādi Hiſpaniæ regis filiam, vt iam ſuprà quoq; dictum eſt, ex qua ſuſcepit Carolum & Ferdinandum, ambos poſteà Romanorum Imperatores longè optimos atq; integerrimos, quorū inſigni virtute & pietate ſic hactenùs defenſum eſt Romanū Imperium, vt Turcarū licèt potentiſſimus rex ab illis ſæpè repreſſus ſit, & nō ſemèl in fugam compulſus. Porrò Ferdinandus Caroli Imper. auus maternus, fuit Aragoniæ atque Siciliæ rex, coniugemq; habuit Elizabetham, Iohannis ſecundi regis Hiſpaniarum filiam hęredem. Pòſt etiam obtinuit regnum Neapolitanum, genuitq. ex Elizabetha Iohannē, Iſabelam, Iohannam, Mariam, Catharinam. Iohannę mortuo & *Genealogia Caroli V.*

1519 Iſabela ſinè liberis, totius regni ſucceſſio, more eius gentis, deuoluta eſt ad Iohannam natù proximam ſororem. Hac igitur ratione ditiones omnes tam Ferdinandi regis Hiſpaniarum, quàm ducis Burgundiæ Caroli, ad Iohannæ filium Carolum, eius nominis V. Romanorum Imperatorem, peruenére, ità vt multis ſeculis eo potentiorem non habuerit Germania Cæſarem, licèt in tãta amplitudine ſingularis quædam & incredibilis in eo principe ſemper extiterit modeſtia & humilitas, vt nihil iam dicamus de alijs eius virtutibus, quæ ſanè multæ in eo & haud vulgares apparuêre.

Caroli V. potentia.

Modeſtia

Luteri ſpes vana

Luterus aute & eius ſtudioſi plerique omninò perſuaſum habebant, fore vt is iuuenis Imperator planè Luteranus fieret, nec dubitauit Luterus datis ad eum literis ſuam teſtari innocentiam, & aduerſarios criminari. Verùm ab ineunte ętate ſingularis in Carolo prudentia ęnituit, nec potuit vnquàm vel Luterus vel quilibet alius ſectarius eius cãdidiſſimum pectus deprauare. Augebatur intereà in dies & inuidia Cleri ac Theologorũ & monachorum, & fauor multorum, pręſertim poëtarum & rhetorum erga Luterum. Scripſit autem Luterus Leoni Pontifici literas, quarum ipſe quoquè Sleidanus meminit, in Luteri & ſuam ſempiternam ignominiã commemorans, quid illę continuerint. Ait enim inter cætera ſcripſiſſe Luterum, ſe quidem erga Romanam Eccleſiam & ipſum quoquè Pontificẽ ſic eſſe affectum, vt nihil in eam moliri cogitet: tantam enim eius Eccleſiæ poteſtatem eſſe, vt præter vnum Chriſtum in rebus humanis nihil ea ſit excellentius. & poſt pauca: ſe quodammodò coactum ab aduerſarijs, parùm reuerentèr illam atque dignè tractâſſe: velle autem commonefacere populum, nè ſuum imitentur exemplum. Hoc quidem hac in epiſtola ſcribit Sleidanus Luterum ſignificâſſe Pontifici. Tenemus ergò vel ipſius Luteri confeſſione, non improbante Sleidano, Romana Eccleſia nihil præter vnum Chriſtum eſſe excellẽtius. Sed iam paulò antè, ipſo Sleidano teſte & referente, Luterus cùm appellâſſet à Caietano legato ad Pontificem, atque ex Caietani literis accepiſſet, fore vt contra ſe Romæ iudicaretur, à Pontifice prouocauit ád futurum cõcilium. Poſt hanc autem prouocationem, paucis admodùm interiectis, recitat Sleidanus Luteri epiſtolam ad Leonem, in qua habentur ea quæ paulò ſuprà retulimus de Romanæ Eccleſiæ excellentia. Quis verò hîc nõ rideat tum Luteri prodigioſam incon-

Luteri literæ ad Pontificem.

inconſtantiam, tum Sleidani ſtultitiam, qui dum Luterum celebrare vult, omnibus conſpuendum propinat? Sed hoc vſu venire neceſſe eſt mentiri volentibus. Quin etiàm in diſputatione Lipſica cum Eckio habita palàm ſcribit Sleidanus, Luterum negâſſe primatum Rom. Eccleſiæ. Quàm verò hæc inter ſe conueniunt, nihil præter vnum Chriſtum eſſe Romana Eccleſia excellentius, & tamen eam primam & præcipuam non eſſe? Credat mihi Lector, ſi velimus id genus abſurditates in Sleidano omnes perſequi, citiùs tempus & chartã, quàm ſcribendi materiam nobis defuturam. Vult Sleidanus Luteri cauſam modis omnibus tueri, ſed interim vel fingit quæ nuſquàm ſunt in rerum natura, vel oblitus ſui ea ſcribit, quæ Luteri inſignem ſtultitiam, leuitatem, impudentiam, inconſtantiam produnt. Dum refert ea quæ Caietanus, quæ Eckius & plerique alij egerint cum Lutero, admodùm malignè ea refert, vt illos in contemptum adducat, Lutero gloriam & inſignem exiſtimationem conciliet: & multis quidem hac ratione imponit, ſed eius fraudes non latent eos qui alicuius ſunt lectionis. Porrò multa Luteri tacet, quæ illius malum animum facilè declararent, in quibus etiàm illud eſt, quod Hieronymus Emſerus ex ipſius Luteri ore audiuit, & poſteà illi grauiſſimè obiecit, nec à Lutero negari potuit, quod Lipſiæ cum Eckio diſputaturus dixit, Hæc res nec propter Deum cœpta eſt, nec propter Deum finietur. Et reuerà ſi Luteri fuiſſet rectus ergà Deum & religionem animus, longè alium ille ſe prebuiſſet. Tanta autem eius fuit in ſcribendo inconſtantia, vt de cæteris eius vitijs taceam, vt qui eum eiuſque doctrinã vult tuendam ſuſcipere, is non poſſit nõ ſeipſum egregiè pudefacere, niſi velit identidem fortitèr mentiri. Eſt verò etiàm hoc obſeruandum in Sleidano, quòd Concilium Conſtantieñ & Baſileeñ, itemque Gerſonem & Theologos Pariſieñ, vbì pro Lutero nõnihil facere poſſe videntur, libentèr allegat, vt ad Pontificis minuẽdam authoritatem aliquid attuliſſe videatur: facilè autem eadem omnia contemnit, vbì Luterũ oppugnant. Ità etiàm Luterus ipſe principiò ſubmiſit ſe iudicio Theologorũ Pariſieñ, quia ſperabat eos iniquo in Pontificẽ fore animo, & à ſe ſtaturos: cùm aũt illi eum damnâſſent, ſuo more tractauit illos. Quid verò attinet in negocio fidei ità fraudulentèr verſari? Duplicitas hæc longè debet abeſſe ab omni homine Chriſtiano. Corradit Sleidanus

1519

Luteri antilogia.

Sleidani mala fides

Sleidanus vt citet Concilia & Theologos.

1520 multa, quæ poſſint Pontificis authoritati & receptis Eccleſiæ catholicæ cæremonijs & inſtitutis detrahere, & in hanc partem libentèr cõmemorat etiàm Concilium Piſanum contra Iulium II. temerè coactũ: adfert Guilelmum Ockam Franciſcanum, qui ſcripſit in Iohãnem 22. deniq; nihil eſt tam putidũ, quod non arrideat Sleidano, modò ſit contra Pontificem. Cuius verò animus ſic ardet odio Pontificum, quis illum credat res Pontificum & quæ religionis ſunt, bona fide narrare? Sed habeant ſibi tales ſcriptores, ijsque quoàd libitum erit, fruantur, quos perire delectat.

Zuinglius contra Indulgẽtias. Hoc anno apud Heluetios Tigurinos Vlricus Zuinglius cœpit Indulgentiarum prædicatorem, eò miſſum à Pontifice, oppugnare. Is Zuinglius damnatum olìm Berengarij dogma de Euchariſtia inſtaurauit vnà cum Carlſtadio & Oecolampadio Brigidani inſtituti desertore.

Selymus Turca moritur. ANNO 1520. apud Ciurlium Thraciæ pagum non abſque manifeſta Dei vindicta peſtilẽti circa renes enato vlcere extinctus eſt Selymus Turcarum imperator, magno Occidentis commodo, cui propediem arma illaturus videbatur. In eodem loco paucis antè annis cũ patre ſuo conflixerat, dignus qui ibidèm quoquè pœnas lueret. Vnicum ex Boſphorani regis filia reliquit Solimannum, tot regnorũ hæredem, de quo ſuis locis referemus. Audita Selymi morte, Gazelles Syriæ præfectus rebellauit, Syrosque & Arabes habuit ſuæ defectionis approbatores. Sed cùm Caietbeius Aegypti præfectus eius conſilium vſqueadeò non probaret, vt etiàm legatũ illius ſupplicio afficeret, Solimannus è Cilicia miſit contra illum Frahatem Baſſam, qui eum cum omnibus ipſi adhærentibus & fortiſſimè præliantibus interfecit. Ea victoria confirmatus Solimannus, paulò pòſt Hungariam cum magnis copijs ſibi oppugnandam ſumpſit.

Carolus V. venit in eliũ. Hoc anno Carolus Cæſar electus, ex Hiſpanijs venit in Belgium, indè petiturus Aquiſgranum, & veteri inſtituto coronam accepturus. Sæuiebat id temporis peſtis Aquiſgrani, eoque hortabantur Electores Carolũ, vt aliũ locum inaugurationi deſignaret. Sed ille in ſententia permanſit, dicens ſe non temerè poſſe mutare Caroli IIII. legẽ. Itaq; Eccleſiaſtici Electores cũ multis alijs principibus viris & tum aliorum, tum Saxonis &

Curonatur Aquiſgrani.

Bran-

Brandeburgici legatis, eò venerunt, & omnibus ex more peractis, primò Electores, poſt illos Cæſar indè Coloniam abierunt, vbì Imperij conuentus indictus eſt, & iuſſi principes omnes Vuormatiæ præſtò eſſe 6. Ianuarij. Multa hîc Sleidani prudens prætereo, quæ ille homo ſcribit de Imperatoris per Electores electi confirmatione, & pleraque alia, nè lectori moleſtus ſim. Certè optimi quique & potentiſſimi Imperatores, reges & principes, Pontificis Rom. dignitatem & authoritatem non ſolùm nihil imminutam, ſed modis omnibus auctam potiùs ſemper voluerunt, Chriſtum Deum in illius vicario venerantes, quicquid blateret liuidus ille Sleidanus. 1520

Seditioſum Luteri ſcriptum.

Per hoc tempus Luterus ſcriptum edidit ad Carolum Cæſarem & nobilitatem Germaniæ, in quo inter alia, ſeditioni concitandæ opportuna, auſus eſt ſcribere, Pontificis poteſtati non modò non obtemperandum, ſed reſiſtendum etiàm corpore, ſubſtantia & viribus omnibus: Papam & epiſcopos eſſe ſubiectos gladio Cæſaris, & alia multa, quæ facilè coarguunt, quo ſpiritu ille homo impelleretur, cùm ſint manifeſtè contraria ſcripturæ diuinæ, quæ nos multis locis iubet obedire præpoſitis noſtris. Non diù antè, vt ſuprà dictum eſt, ſcripſerat Leoni Pontifici, nihil eſſe Rom. eccleſia excellentius, eiuſque poteſtatem egregiè prædicârat. iam vult Pontificis poteſtati non eſſe obtemperandum. Præclarum certè euangeliſtam, qui ex vno eodemque ore modò calidum, modò frigidum ſpirat: eandē rem modò probat, mox improbat. Nec hoc contentus homo improbus & impotenti arrogantia, totum Ius Pontificium cum diplomatîs Pontificum Vuittenbergæ palàm incendit & exuſſit. Fuit hoc reuerà facinus audax, & non verbis, ſed verberibus vindicandum, hominem priuatum tantam ſibi ſumere authoritatem: & tamen non defuerunt, qui id non modò non repræhenderent, ſed etiàm multis laudibus cumularent. Et ipſe Luterus iam planè perditus & deploratus, ſcripſit librū in huius facti ſui defenſionem, refertum atrociſſimis calumniis. Appellauit etiàm non ſemel à Pontifice tanquàm Antichriſto ad Concilium, quaſi verò ille Concilio vlli vnquàm obtemperaturus eſſet, qui præ inſania Decretorum codicem concremâſſet, qui innumeris antiquiſſimorum Conciliorum ſententiis ſcatet. Hortatus eſt etiàm Principes, vt armis omnibus Pontificem & Car-

Luterus Ius Pontificiū comburit.

1521 dinales oppugnarent,& in eorum ſanguine manus lauarent ſuas. Hęc non erant hominis Euangelici,ſed ſanguinarij : nec ſic Prophetæ & Apoſtoli, immò nec Chriſtus ipſe ſuum Euangelium auſpicatus eſt:tantoq́ue minùs poſſunt excuſationis prætexere,qui ab illo ſe ſeduci permiſerunt.

Luterus ſcribit in Colonienſes & Louanienſes.

Cùm autem didiciſſet Louanieñ primùm, deindè Colonienſes Theologos ipſius ſcripta damnâſſe, licèt Louanienſes quandoquè Auguſtæ reuerentèr ſibi poſtulâſſet Iudices, in vtroſque more ſuo egregiè inuectus eſt, plùs ſibi vni arrogans iudicij & eruditionis, quàm tot egregijs viris Scripſit etiàm acerbè in alios quoſdã, ità vt Leo Pontifex, vir alioquì mitiſſimi ingenij, cernens hominem apud Germanos ſurſùm deorsùm miſcere omnia, nec vllis admonitionibus poſſe à cœptis reuocari, tanquàm morbidum membrum ab Eccleſiæ corpore anathematis ferro præciderit. Tum verò ille tanta animi impotentia ſcripſit in Pontificem, vt Catholicæ aures ferre non ſuſtineãt. Sub hoc quoquè tempus edidit Captiuitatem Babylonicam, in qua præter alia Boemos & Græcos tuetur, & non hos, ſed Romanos dicit hæreticorum loco haberi oportere. Iam non diù antè in Lipſica diſputatione magnæ contumeliæ loco acceperat, quòd Eckius eum Boëmis fauere diceret, eoſq́ue ſibi ſempèr inuiſos fuiſſe affirmârat : nunć eos laudat, Romanos etiàm hæreticos dicit. Quid hoc homine temulentius ? O nimiùm cæcos, qui id non vident. Porrò Carolus Cæſar vbì percepit Pontificis ſententia damnatos Luteri libros, ſeueris propoſitis edictis iuſſit eos flammis abſumi : id quod etiàm factum eſt per Brabantiam, & in aliquot Imperij ciuitatibus &c.

Edit Captiuitatẽ Babylonicam.

Conuẽtus principum Vuormatia.

ANNO 1521 frequẽtiſſimus fuit principum Imperij conuentus, ad quem à Carolo Cæſare ſub publica fide etiàm Luterus vocatus eſt. Ante hunc conuentum aliquãmultos ille libros ediderat, mirabili vafricie celans in pleriſque animi ſui malignitatẽ, captansq́ue doctrinæ & pietatis apud lectores exiſtimationem. Et erant in ijs libris non pauca, quæ quandam præ ſe ferrent pietatẽ, quibus & ſcripturas interpretaretur, & tum adhortationibus, tum obiurgationibus ad homines vteretur: ſed hac fraude tegebat improbas animi ſui machinationes. Erãt ſanè nõnulli etiàm magnæ authoritatis viri, qui id genus ſcriptis lectis, putarent eum zelo repurgan-

purgandæ domûs Dei & inſtaurandæ diſciplinæ eccleſiaſticæ, hominesque in Dei cultum & amorẽ inflãmandi permoueri. In ijs libris erant, Expoſitio decem præceptorum, item ſeptem pſalmorũ, quos pœnitẽtiales vocamus, itẽ precationis Dominicæ, De libertate Christiana, Commentarius in Epiſtolam ad Galatas, & plures alij: verùm ſimulata nõ poſſunt eſſe diuturna, nec Aethiops pellem mutat: quid ille moliretur, diù celari nõ potuit. Vbi Comitia inchoata fuêre, aderat nũcius ſummi Pontificis Hieronymus Alexander, præter cętera etiã Hebraicę linguę peritiſſimus, qui poſteà factus eſt archiepiſcopus Brunduſinus & cardinalis. Is multis verbis, vt erat eloquẽtiſſimus, grauiſſimè accuſauit Luterũ in frequentiſſimo ordinũ Imperij conſeſſu, ſeditionis, rebellionis, impietatis, blaſphemiæ & hæreſeos. Et licèt ille vera diceret, quòd tamen Luteri ſcripta nõdùm omnibus eſſent explorata, putarentque nõnulli ex affectu quodam maleuolẽtiæ & liuoris eius orationes ꝓficiſci potiùs, quàm zelo iuſtitiæ, aliquandiù conatus eius omnis, quo Luterum accuſabat, fruſtrà fuit. Poſtquàm autem ex eius Captiuitate Babylonica, quã ille turris Babylonicæ egregius inſtaurator recèns ediderat, ad quadraginta circitèr capita, in quibus pleraq; cõcitandę ſeditioni erãt accommodatiſſima, corã principibus ex charta recitauit, Principes qui eum librũ necdùm legerãt, nec eiuſmodi quippiam à Lutero expectârant, ſeſe mutuò reſpectabãt, animisque commoti in Luterum & eius ſtudioſos, muſſitabant. Ibi tum Luteri patronus Fridericus Saxoniæ elector, ait ea capita falsò Lutero affingi ab aduerſarijs. Altero igitur affirmãte, altero negante Luteri ea eſſe, principum deliberatione decretum eſt, vt Luterus accerſeretur. Offerebatur illi fides publica Cæſaris nomine, eaque munitiſſima, ſed hæc non ſatis fuit Luteri patronis: verebantur enim nè vbi aduenisſet, à Cæſare Pontifici traderetur, aut certè nulla ei tãquàm hęretico fides ſeruaretur. Itaq; longa conſultatio & difficilis inter principes orta diſceptatio eſt, quibus illũ cautiõibus adduci oporteret. Tãti erat vni proſpicere monacho, eique iam hęreſeos damnato. Erant quibus non immeritò diſpliceret, non ſufficere Cæſaris fidem publicam: ſed Luterus ſuis ſcriptis iam multos ineſcârat, & erant per Germaniam hominum animi incitati in clerum, ità vt res ad ſeditionem ſpectare videretur. Itaque permiſit humaniſſimus Cæſar, vt etiàm aliquot principes cum ipſo ſuam fidem

1521

Luterus accuſatur.

Saxo tuetur Luterum.

dem

1521 dem interponerent. Nè quos tamen maiores ille aculeatis ſcriptis & concionibus ſuis tumultus cieret, omnem illi toto itinere ſcribendi & cõcionandi facultatem Cæſar interdixit. Miſſus eſt igitur Cæſaris caduceator, qui hominem adduceret, nec tamen ſolus venit, ſed adiunctis ſibi Iona præpoſito, Scurffo iurecõſulto, Ambſdorffio theologo &c. Toto illo itinere viſendi monachi illius ſtudio multus erat hominum concurſus: in hoſpitijs accipiebatur genialitèr, licebatq; cernere monachum necdùm excuſſo cucullo arreptam pulſare teſtudinem, cunctis tanquàm Orpheum quendam illud portentum adſpectantibus. Plauſibile enim euangelium non à pœnitentiæ, quemadmodùm Chriſti, prædicatione, ſed ab id genus mundi huius vanitatibus & oblectamentis ordiendum erat. Vbì Erphordiam ventum eſt, contra Cęſaris mandatum Dominico die palàm concionatus eſt, eamq; cõcionem voluit typis excudi, ſcilicet vt ad multos præclara illa contra bonorum operum merita, contra Pontificem Romanũ, contra clerum, contra leges humanas doctrina perueniret. Latebant hæc Cæſarem, caduceatore non ſinè fauoris erga Luterum ſuſpicione nihil horum illi indicante, tametſi eſſent contra fidem illi à Cæſare datam. Cùm iam non lõgè abeſſent à Vuormatia, fertur admonitus à quibuſdam periculi, quod ipſi immineret, ſed illum periculum omne contempſiſſe. Hoc quidem Sleidanus ſcribit, vt illi cõſtantiæ & virtutis exiſtimationem conciliet, cùm tamen nulla hîc eſſet formidandi cauſa homini publica fide tam munito, & non diù antè animi ſui malè ſibi conſcij trepidationem ſatis declarâſſet Auguſtæ apud cardinalem Caietanũ, à quo cùm timeret ſe captum iri, à Cæſareanis per amicos clàm fidem publicã impetrauit, & indè ſe ſubduxit. Tandèm ventum Vuormatiam 16. Aprilis. Poſtridiè perductus eſt in conſpectum Cęſaris, principum & ordinum Imperij. Ibì dictum eſt illi, nè quid extra ea, quæ eſſet interrogatus, loqueretur: deindè iuſſus eſt palàm fateri, num libros, quorum tituli quoquè exprimebantur, pro ſuis agnoſceret: tum verò an quicquam ex ijs, quæ illi continerent, reuocare ſtatuiſſet. Primò libens agnouit libros omnes: ſed de reuocatione quid ſtatuẽdum eſſet, petijt deliberãdi ſpatium, vt citra verbi Dei iniuriam & animæ ſuæ periculum poſſet reſpondere. Habebant ea verba ſpeciem quandam religionis: ſed ſi errores ſuos ex animo agnouiſſet, abſque dilatione deteſtatus eos fuiſſet,

Luterus concionatur contra Cæſaris edictum.

Luterus venit Vuormatiam.

iſſet, & in Eccleſiæ catholicæ ſententia actutùm acquieuiſſet. Principes deliberabant de hoc permittendo illi ſpatio, quòd diù antè compertum habuerat, qua cauſa eò accitus eſſet: at Cæſaris humanitate dies vnus datus eſt illi. Hic Luterus de ſeipſo gloriabundus ſcribit, quoſdam ipſum adhortatum eſſe, atque inter cætera dictum eſſe, Beatus venter qui te portauit. Quod quàm verè dictum ſit, tota ferè Europa ab illo vno homine perturbata, ſuo magno malo in dies experitur. Non eſt autem dubium, quin id genus acclamationibus ille factus ſit obſtinatior. Altero die ad horam ſextam pomeridianam admiſſus eſt iterùm in Cæſaris & principum conſpectum: iuſſusque dicere, num libros agnoſceret pro ſuis, & num vellet canere palinodiam, longa primùm verborum ambage vſus, libros ſuos in tria genera diſtinxit. Tandèm dictum illi eſt, vt diſertis verbis, nō intricatis, animi ſui ſententiam expromeret. Tum his verbis reſpondit: Niſi conuictus fuero teſtimonijs ſcripturarum, aut ratione euidenti (nam neque Papæ, neque Concilijs ſatis credo, cùm cōſtet eos & errâſſe ſæpiùs, & ſibiipſis contradixiſſe) victus ſim ſcripturis à me adductis, & capta conſcientia in verbis Dei, reuocare neque poſſum, neque volo quicquam, cùm contra conſcientiam agere neque tutum, neque integrū ſit: Gott helff mir/ Amen, id eſt, Deus adiuuet me. Hęc nimirùm pulchrè quadrant cum illa proteſtatione eius coram Legato Caietano, qua proteſtatur ſe ſequi in omnibus dictis & factis ſuis Romanam Eccleſiam. Principes his auditis, poſt aliquam deliberationem per Cæſaris oratorem ità illi reſponderunt: Non te decebat, Martine, tam parùm modeſta reſponſio. Quid enim attinet ſemèl benè tractata retractare, & iterùm in diſceptationē vocare ab Eccleſia & Concilio Conſtantienſi damnata, quæ tu rursùs excitas? Vis conuinci ſcripturis, ſed in hoc ipſo vehementèr deliras, cùm de his iampridèm Eccleſia pronūciârit. Ille captam ſuam conſcientiam repetens, ait ſe reuocare non poſſe. Ità diſceſſum eſt ex eo conſeſſu, quòd iam noctis ſeſe tenebræ intenderent.

1521

Luteri proteſtatio.

Poſtera luce Cæſar ſua manu ſcripſit ad ſenatum Imperij ſermone Burgundico, quæ poſſunt ità Latinè conuerti: Non clàm vos eſt, me genus ducere à Chriſtianiſſimis Imperatoribus, ab illuſtri natione Germanorum, à Catholicis Hiſpaniæ regibus, ab Auſtriacis archiducibus, à Burgundorum ducibus: qui omnes ad ſu-

Epiſtola Cæſaris ad Ordines Imperij.

pre-

1521 ſupremum vſque vitæ diem ſe fideles Romanæ Eccleſiæ declarârunt, ſemperque Catholicæ fidei, ſacrarum cæremoniarum, decretorum, conſtitutionum, ſanctorum morum, pro Dei honore, pro fidei incremento, pro animarum ſalute propugnatores fuêre. Qui vita functi, nobis ex naturæ inſtinctu, & iure quodam hæreditario ſacra, quæ diximus, catholica inſtituta quaſi per manus tradita reliquêre: vt eorum veſtigijs inſiſtamus, & in ijs etiàm mortem oppetamus. Et nos quidem, vtpotè Maiorum noſtrorum non fallaces imitatores, Deo nos benè iuuante, in hunc vſque diem eo pacto viximus. Itaque ſtat ſententia, tueri & propugnare quæcunque tum anteceſſores mei, tum egoipſe hucuſque obſeruaui: id autem vel maximè, quod per anteceſſores meos tam in Conſtantienſi, quàm alijs ſynodis ſancitum eſt. Cùm verò in aperto ſit, vnum ſolum fratrem hallucinari, priuata opinione deceptum, quæ quidem cum totius Chriſtianiſmi ſententia pugnet, tam eorum qui ante mille annos nos præceſſerunt, quàm qui in præſenti viuunt: eaque præ ſe fert, Chriſtianos omnes hactenùs ſemper in errore fuiſſe: eam ob rem planè deliberatum mihi eſt, regna mea omnia, imperium, ditiones, amicos, corpus, ſanguinem, vitã deniquè ipſam & animam impendere, nè improbus hic conatus longiùs progrediatur: quandoquidem in meam haud exiguam, itemque veſtram id ceſſurum eſt ignominiã, qui præclara & cumprimìs celebris eſtis Germaniæ natio: quibus id in honoris, authoritatis, prærogatiuæ cumulum acceſſit ex priuilegio, vt iuſtitiæ obſeruantiſſimi, catholicæque fidei defenſores & propugnatores habeamur. Quòd ſi qua igitur non modò hæreſis, ſed vel ſuſpicio hæreſeos, vel aliqua Chriſtianæ religionis imminutio in hominum animis noſtra tempeſtate relicta erit, id poſteris noſtris perpetuæ vituperationi fuerit. Quandoquidem ergò pertinax heſterno die Luteri reſponſum coràm omnes audiuimus, mentem ego vobis meam aperio, pœnitere me quòd tam diù diſtulerim contra hominem illũ eiusque falſam doctrinam procedere, nec me poſthàc audire illum velle, quicquid etiam allaturus ſit: iubeo autem vt quamprimùm ex mandati præſcripto reducatur, caueatque ipſe ex publicæ fidei ipſi data formula, nè palàm concionetur, néve populo praua ſua dogmata inſtillare pergat, nè deniquè ipſius opera, noui quippiam aut motus aliquis excitetur. Equidẽ, ſicut iam dixi, contra

trà eum, haud ſecùs atquè contra notorium hæreticum 1521 planè deliberaui procedere: ſimulque à vobis repoſco, vt in iſthac cauſa id ſtatuatis, quod decet probè Chriſtianos, & vt vos facturos recepiſtis. Scripta mea manu 19. April. 1521. Hæc piiſſima optimi & religioſiſſimi Cęſaris epiſtola tum quidem Vuormatiæ coram cunctis Imperij ordinibus, porrò Maij die 10. Romæ in publico Conſiſtorio coram Cardinalibus, iubente Pontifice Leone, lecta eſt, & ab vtriſque eſt ea Cæſaris conſtantia, zelus & integritas egregiè commendata. At Luterani aiebant Cęſarem eſſe puerum, qui à Pontificijs ad ipſorum voluntatem impelleretur: nō ſic dicturi, ſi Luteri commenta approbâſſet: nec ſinè tanti principis inſigni iniuria, noctibus paſsìm ad fores ſcribebatur, Væ terræ, cuius rex puer eſt. Sed certè tam pio & religioſo principe Germania ob tantam ingratitudinem digna non fuit. Atque vtinàm piiſſimus princeps ab hac ſententia non fuiſſet deductus etiàm Catholicorum dynaſtarum precibus, qui putabant mitiùs agendum cum Lutero, nè res in tumultus & turbas horrendas euaderet. Hoc quidem tum conſultum videbatur, ſed rei euentus docuit veriſſimum eſſe, quod ait ille,

Principijs obſta: ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Non eſt crudelitas ſæuire in membrum morbidum, nè ſerpat contagio, & corpus omne inficiatur. Luterus autem Vuormatia diſcedens, in ipſo itinere per quoſdam amicos & fautores mirabili calliditate interceptus eſt, & mox longè lateque ſparſa fama, contra datam fidem publicam cum atrociſſimè vinctum abductum eſſe. Et iam paſsìm, præſertìm Vuormatiæ, omnia ad ſeditionem ſpectabant, donèc rei veritas comperta eſt. Ductus eſt autem Luterus iuſſu Friderici principis ſui Alſtadium, vt ferunt, quod oppidum ex eo euentu Luteri Patmos ab amiculis eius vocatum eſt. Ibì ille importunus monachus ſecurè in arce deliteſcens, multa ſcripſit digna tali viro. Inter alia hortatus eſt, vt adoleſcentes vitent Philoſophiam & Theologiam ſcholaſticam, ceu animæ mortem, Thomamque Aquinatem aſſerit multa hæretica ſcripſiſſe: Quid ad me, inquit, quòd bullarum Epiſcopus eum canonizauit? Sic vocans Romanum Pontificem, qui Thomam diuorum catalogo adſcripſerat, longè vtiquè ſaniori iudicio, quàm eum Luterus hæreticus hæreſeos damnârit. Quemadmodum

Luterus fingitur captus.

Luteri Patmos.

Dehortatur à ſtudio Philoſophiæ.

autem

1521 autem Mahumetes impuriſſimus in ſuo Alcorano vetat, nè ſuę ſectæ homines cum Chriſtianis diſputent, veritus nè craſſiſſimi errores apertis rationibus confutati, ab illis agnoſcantur & reſpuantur: ità & Luterus à Philoſophia & ſcholaſtica Theologia arcet ſuos, non ignorans, qui in ijs benè verſatus ſit, facilè ipſius abſurdiſſima commenta tum cogniturum, tum confutaturum. Quòd autem Thomam Aquinatem dicit multa hæretica ſcripſiſſe, id de viro ſanctiſſimo atque doctiſſimo ſceleratè mētitur, cuius ſcripta docti homines ſummoperè commendant, nihil morati dictionis ſimplicitatem, quæ illi ſeculo vſitata fuit. Scripſit præterea Luterus in ſua illa arce librum de abroganda Miſſa priuata ad fratres ſuos Auguſtinianos Vuittenbergenſes, qui primi omnium Miſſas abrogauerant, quos hortatur, vt in eo incepto contra conſcientiæ accuſationem perſiſtant, ſicut & ſe in quibuſdam feciſſe ait. An non verò mirum eſt, dum talia legunt homines, poſſe vel ad momentum in eius viri doctrina permanere? An non perſpicuum eſt, omninò perire velle eos, qui tali homini, qui contra conſcientiam ſuam ſe in pleriſque feciſſe affirmat, auſcultent? Pugnare enim contra conſcientiam ſuam à malis deterrentem, quid eſt aliud, quàm rebellem eſſe lumini, nec velle obtemperare veritati, ſed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicquid libet? Porrò in abroganda Miſſa, & tollendo ab Eccleſia iugi hoc ſacrificio multus profectò Luterus fuit, vt ea res pleriſque non dubiam faciat fidem è propinquo imminentis Antichriſti, qui iuge ſacrificium prorsùs abolebit.

Lib. de abroganda Miſſa.

Eodem anno etiàm Pariſienſes Theologi in ſolenni conuentu Luteri ſcripta damnârunt, licèt longè ſecùs Lutherus & eius amiculi ſperâſſent. Contra hos ſcripſit Philippus Melanchthon iuuenis Apologiam pro Lutero, hac inſcriptione: *Aduersùs furioſum Pariſienſium Theologaſtrorum decretum &c.* Eiuſmodi modeſtia tum Luterus, tum eius ſectatores omnes ferè ſemper vſi ſunt: quam vtique nòn à Chriſto, ſed illo qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, didicerunt. Scripſit etiàm in eos Luterus atrociſſimè ſermone vulgari, vt vulgus indoctum in eos concitaret. Amici quoquè eius ſcurrilem edidêre libellum ſub nomine facultatis Theologicæ Pariſieñ. Iſtud enim hominum genus non ferè niſi mendacijs, probris, contumelijs, conuicijs, ſcommatîs, lœdorijs agere nouit cum aduerſarijs, & interim vocant ſe ho-

Pariſienſes dānant Luterum.

Iob 41.

Luterus contra Pariſienſes.

ſe homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint. 1521

Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauiſſimum edictum contra nouatores orthodoxæ & Catholicæ religionis promulgauit, in quo inter cætera dicit, Luterum non hominem, ſed diabolum ſub humana eſſe ſpecie, qui in perniciem humani generis permultás olim damnatas hæreſes in vnam ſentinam congeſſerit. Quod quidem tam fuit verum, vt talem virum aliquid potuiſſe apud Germanorum hactenus ſummæ conſtantiæ & integritatis nationem, illiipſi nationi ad ſempiternam hauddubiè ceſſurum ſit ignominiam & confuſionem. Hîc verò Sleidanus Cæſarem quidem fatetur dixiſſe, Decretum hoc ſuum communi principum & ordinum conſilio factum: ſed mox ſubiungit, A iunt edictum hoc à paucis aliquot fuiſſe conflatum: ſcilicèt vult Imperatorem optimum & religioſiſſimum arguere mēdacij, nè tanti principis & ordinum Imperij communi decreto damnata Luteri impietas, Luteri cauſam premat. Quis verò eam hominis impudentiam ferat, qui vt per mendacia Luteri partes defendat, potentiſſimum Imperatorem haud obſcurè vocat in ſuſpicionem mendacij? nec his contentus, quædam addit, quibus etiàm Moguntinum Archiepiſcopum obliquè perſtringere videtur: atque haud ſcio, an in illum falſi crimen deriuare velit. nam obſcurè ſcribit. Sed abſit, vt plus credamus Sleidani nugis, quàm tantis principibus.

Caroli V. de Lutero ſententia.

Eſt profectò mirum, tam facilè Luterum in ſuam ſententiam pertrahere potuiſſe inprimis Saxoniæ fortiſſimam gentem, quam olim Carolus Magnus triginta annis vix eò adigere potuit, vt relicto dæmonum cultu, Chriſto nomen darēt, à quo etiàm poſteà nunquàm defecerunt, ſed in ſemèl ſuſcepta religione conſtantiſſimè perſeuerârunt, & ſingulari quodam ſtudio Romanę Eccleſiæ ſemper dediti fuêre. Sed homo verſutus, ſciens ea in gente permultos his extremis temporibus nimiùm addictos ventri & potationibus, vt eos ſibi propenſiùs alliceret, laxauit miſeris habenas, ieiunia, preces, vigilias, confeſſionem ſacramentalem, & alia pietatis exercitia, ceu papiſtica & monachorum inuenta, docuit reijcienda: quæ cùm eſſent incautis & imperitis, nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertētibus plauſibilia, ſub prætextu verbi Dei ab illo ſeducti, & miſe-

1521 randum in modum euerſi ſunt, longè iam diſſimiles ſanctiſſimis Maioribus ſuis, qui in Catholica fide, ità vt decebat virilem Saxonicorum pectorum conſtantiam, ſemper fortiſſimè perſtiterunt,

Belgradū expugnatur à Turca. Ipſo hoc anno Solimannus Turca in Pannonia Belgradum, ad confluentes Sauum atque Danubium ſitum, inſigne atque fortiſſimum totius Hungariæ munimentum, Chriſtianis principibus inteſtina bella meditantibus, expugnauit, cùm iam anteà Amurathes eius abauus, & proauus Mahometes, magnis acceptis detrimentis, re infecta, indè diſcedere compulſi fuiſſent. Facile id fuit Tyranno, quòd inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pannoniæ parùm conuenirer, ideoque nulla firma præſidia hoſti barbaro oppuſuiſſent.

Eodem anno Ferdinandus archidux Auſtriæ vxorem duxit Annam regis Hungariæ filiam, itemque Ludouicus Hungariæ rex, Ferdinandi ſororem Mariam.

Bellum funeſtum Chriſtianorum. Per id ferè tempus ortum eſt eheu bellum inter Carolum Imperatorem & Galliæ regem Franciſcum, quod quàm funeſtum fuerit Reipub. Chriſtianæ, vel eo ſolo nomine, quòd interim dabatur magna opportunitas Lutero & eius aſſeclis noua dogmata magis magiſque in vulgus ſpargendi, nemo vllis vnquàm verbis conſequi poſſit. Quòd ſi duo illi potentiſſimi principes aut vires ſuas coniungere, aut ſaltem rex Franciſcus à bello abſtinere voluiſſet, facilè hæreſes omnes in ipſis ſuis initijs oppreſſæ fuiſſent. Sed peccata noſtra diuinam in dies prouocabant iuſtitiam, quæ tandèm malo dæmoni fecit poteſtatem Eccleſiam perturbandi & diuexandi: atque vtinàm vel ſerò ſapiant Phryges.

Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum eſt Gallis, *Leo X. moritur.* & paulò pòſt anno 1522. Leo Pontifex atrocis toxici abreptus violentia, exceſſit è corpore, cuius locum obtinuit Hadrianus Florentius Batauus, vir inſigni tum doctrina, tum morum integritate, præceptor quondàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iam tum Cardinalis ſingulari prudentia, abſente Carolo, perturbatæ Hiſpaniæ reſtituta iam antè fuerat tranquillitas. Carolus enim in Germaniam abiturus ex Hiſpanijs, cum regia authoritate in procuratione vtriuſque Hiſpaniæ eum reliquerat.

ANNO

ANNO 1522. Rex Danorum Chriſtiernus ſuæ crudelitatis luens pœnas, è regnis ſuis profugus, cum Iſabela Caroli Cæſaris ſorore Mechliniam venit: nec diù pòſt ſuperuixit Iſabela, ſepulta Gandaui apud D. Petrum. Cùm rex ille è Dania aufugit, iam illum præceſſerat Archiepiſcopus Lundenſis Georgius Scothborch, cuius non multò antè meminimus, fugiens eius regis tyrannidem. Et eccè dum moratur Aemſterdami, quod eſt Batauorum inſigne emporium, rex quoquè Chriſtiernus eò peruenit, ibiquе Archiepiſcopum exulem inuenit, & quem paulò antè crudelitèr perſecutus erat, iam familiaritèr allocutus eſt in ſolo peregrino, obſtupeſcente Epiſcopo ad tam ſubitam regis calamitatem. Poſſunt eo exemplo admoneri, qui præſenti fortunæ nimiùm fidentes, inſoleſcunt, & ad crudelitatem & tyrannidem ſua potentia abutuntur, perindè àc ſi Deo non ſint curæ res humanæ. 1522 *Chriſtiernus rex regno pellitur.*

Circa hæc ferè tempora Henricus Angliæ rex VIII. ſcripſit in Luterum, eoque nomine à Pontifice & ampliſſimo Cardinalium ſenatu, Catholicæ fidei defenſor appellatus eſt.

Per id quoquè tempus Luterus è Patmo ſua, ſi ſuperis placet, rediјt Vuittenbergam. Porrò interìm dum ille abeſſet, quiddam mirè ridiculum accidit Vuittenbergæ. Carolſtadius enim & Melanchthon, præcipui Luteri diſcipuli & ſymmyſtæ, hauſta occaſione ex ſcriptis Luteri, ſtudioſis adoleſcentibus perſuaſêre, non eſſe dandam operam Philoſophiæ: Platonem, Ariſtotelem, Ciceronem, & id genus alios non niſi mera ſcripſiſſe commenta & impoſturas, eoque libros eorum Vulcano conſecrandos: vni ſacrorum Bibliorum lectioni vacandum: neque fas eſſe hominem Chriſtianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Geneſi dictum eſt, In ſudore vultûs tui veſcéris pane tuo. Nemini dubium eſſe poteſt, quin ob ſtultiſſimam animi arrogantiam illi grandes Sophi ad tam abſurdam & plùs quàm anilem delirationē deuoluti ſint, cùm certū ſit, magnā eſſe liberaliū artiū & Philoſophiæ ad multa opportunitatem, modò quis rectè & moderatè illis vtatur. Scripſerat Luterus in libello ad Germanicā nobilitatē, Ariſtotelis Phyſica, Metaphyſica, Ethica, prorsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauſerant hanc ſuam præclaram doctrinam Carolſtadius & Melanchthon.

Carolſtadius & Melanchthon delirant planè.

Gen. 3.

Luterus oppugnat Ariſtotelem.

1522 lanchthon. Et vt magis inſaniam proderent ſuam, Carlſtadius ex Archidiacono factus eſt agricola in rure Vuittenbergenſi; Melanchthon in piſtrino artem piſtoriam meditabatur: plerique adoleſcentes, artium liberalium combuſtis libris, mechanica opificia complexi ſunt. Deniquè hac prodigioſa illorum homuncionum temeritate eò res perducta eſt, vt multis locis Scholæ clauſæ tenerentur annis aliquot. At Luterus Vuittenbergam è ſua Patmo reuerſus, Philippum hoc nomine caſtigauit, Carolſtadium ex ditione Vuittenbergeñ exegit, libroque edito aſſeruit Philoſophiam in ſe bonam eſſe. Nam mirè ille homo in dictis & ſcriptis ſuis varius & inconſtans, ſibique identidèm planè contrarius fuit, quod neque amici eius vnquàm negare auſi erunt, niſi planè frontem perfricuerint. Et vel hoc vno argumento ſatis ſuperque licet intelligi, quo ſpiritu fuerit agitatus.

Clauduntur Scholæ.

Damnat quod antè probauerat.

Per id tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum ſuorum Auguſtinenſium Miſſæ abrogationem, cùm id factum antè probaſſet: ſed doluit homini arrogantiſſimo, quòd ipſius iniuſſu factum fuiſſet. Scripſit etiàm valdè ſcurriliter & ſeditiosè in Bullã Leonis X. Porrò omnis oblitus pudoris & modeſtiæ, petulantiſſimè & maledicẽtiſſimè inuectus eſt in Angliæ regem, cuius liber Germanicè conuerſus per Hieronymum Emſerum, multùm ipſius infauſto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili ſtultitia & arrogantia tumidus, inter cætera ità ait: Ego verò aduersùs dicta patrũ, hominum, angelorum, dæmonum, pono, non antiquũ vſum, non multitudinem hominũ, ſed vnius maieſtatis æternæ verbũ, Euangelion, quod ipſimet coguntur probare. Hìc ſto, hìc ſedeo, hìc maneo, hìc glorior, hìc triumpho, hìc inſulto Papiſtis, Thomiſtis, Henriciſtis, Sophiſtis, & omnibus portis inferi, nedùm dictis hominum quantumlibet ſanctorum, aut conſuetudini fallaci. Dei verbum eſt ſuper omnia. Diuina maieſtas mecum facit, vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ Henricianæ contra me ſtarent. Obſecro quæ hæc verborum monſtra & portenta ſunt? Et tamen habuit permultos homo miſer, qui quicquid vel dixiſſet, vel ſcripſiſſet, putarent planè eſſe Euangelicum. In eodem libro iactitat ſe de Miſſa triumphâſſe, atque ità ex conſequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdubiò non alio, quàm ipſius Antichriſti, ſpiritu homo nefarius dicere

Scribit in Angliæ regem.

Nota intolerandã arrogantiam.

cere

rere potuit. Nam de miſſa ad breue tempus triumphabit 1522
Antichriſtus, cùm tollet iuge ſacrificium, quo nihil ſanctius, nihil hominum ſaluti conducibilius habet Eccleſia. Væ deploratiſſimo iſti ſeculo, quod tantum ſcelus ferre potuit. Et tamen cùm hæc ſcriberet, nondùm abiecerat habitum monaſticum. Addidit eodem libro: Dogmata mea ſtabunt, & Papa cadet. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam paucos hodiè etiàm inter ſectarios reperias, qui Luteri dogmata per omnia ſequantur: & tamen Papæ manet ſua dignitas, iampridem extincto Lutero cum pleriſque dogmatibus ſuis permultis in locis. Scripſit præterea ibidèm, quæ ad ipſius Imperatoris & principum Germaniæ iniuriam non mediocrem pertineant: Apparui ego, inquit, iam tertiò coram eis. Deniquè Vuormatiam ingreſſus ſum, etiàm cùm ſcirem mihi violatam eſſe à Cæſare fidem publicam. Nam didicerunt principes Germaniæ, olim de fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli Romani nihil magìs quàm fidem contemnere, in perpetuam nationis ignominiam. An non hoc eſt Imperatorem & principes periuros & perfidos dicere? O portentum. Multa alia pijs auribus intoleranda ſcribit eo libro deterrimus pſeudomonachus ille, quæ hìc commemorare non libet. Nec eſt mirum, quòd ille talia ſcripſit: ſed mirum eſt, talia ſcribenti quenquam fidē commodare potuiſſe. Sleidanus libentèr recitat, ſi quid Pontifices etiàm ſuperiorum ſeculorum egerint contra Imperatores, vt conflet pontificibus inuidiam, & principum animos in eos acuat. Quòd autem Luterus vilis ſcurra tam acritèr Imperatorem, Principes, & vel maximè Angliç regem lacerat & proſcindit, hoc ille bonus vir non ſolùm non repræhendit, ſed acerrimè eum Anglo reſpondiſſe dicens, etiàm laudare videtur. Vbì iam eſt illud ſcripturæ diuinæ: Principi populi tui nè maledixeris? Sed eat Sleidanus cum Lutero ſuo, quò dignus eſt. *Exod. 22. Actor. 23.* Eodem anno librū edidit hoc titulo, *Aduersùs falsò nominatum Eccleſiaſticorum ſtatum, Papæ & Epiſcoporū.* In hoc libro ſe Euangeliſtam & Eccleſiaſten Dei vocat. In Prologo ſic habet: Doctrinam meam ego nolo iudicari à quocunque, nec ab angelis omnibus. Cùm enim certus de ea ſim, volo per eam & veſter (ſcilicet Papæ & Epiſcoporum) & angelorum quoquè iudex eſſe &c. Verùm quis ſatis explicare poſſit, quotiès ille Doctrinam ſuam, de qua hìc certum ſe iactat, paulo mo- *Luterus ſe Euangeliſtam vocat.*

1522 mento non ſemel mutauerit, modò aſſerens quod antè negauerat, modò negans, quod aſſeruerat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina ſua, cur totiès eam mutauit? Sed aſtutè facit, quòd nullum vult pati iudicem, vt ſub hoc prætextu liceat ei ſcribere quicquid libet. An non pudet Chriſtianos homines tam prodigioſæ temulentiæ nugatorem eſſe ſequutos? In eodem libro ſeditioſiſſimè ſcribit in epiſcopos, nec opùs eſt omnia hùc adſcribere, quæ ſinè piaculo vix commemorari queant: vſqueadeò homo ille præ ira & furore nuſquàm ſibijpſi temperare potuit. Iam traditus erat ſatanæ, à quo miſerè exagitabatur. Quàm barbara vox eſt, quòd illic ſcribere non dubitat, Meliùs foret, vt omnes epiſcopi occiderentur, omnia collegia & monaſteria funditùs eradicarentur, quàm vt vna periret anima, nè dicam, vt omnes animæ perderentur propter inutiles laruas & puppas. Sed vnus Luterus plures iugulauit animas, quàm vel numerari queant. Porrò id genus ſeditioſis vocibus non paruam dedit occaſionem ruſticorum tumultui, qui non diù pòſt ſecutus eſt, in quo vltra centum ruſticorum millia cæſa ſunt. Per id quoquè tempus vertit nouum Teſtamentum Germanicè, ſed fide peſſima, multis immutatis, demptis, additis: quæ verſio, dici non poteſt, quàm pernicioſa fuerit, præſertim imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tantos ſibi ſumpſêre ſpiritus, vt contemptis Theologis quibuſcunque, non dubitârint contra Pauli prohibitionem publicè concionari. Iactabat quoquè Luterus cum ſuis, nunquàm anteà Germanis ſyncerè prædicatum fuiſſe Euangelium, ſe autem verum proferre Euangelion. Sed abſit, vt pijſſimos Maiores noſtros credamus Euangelij veritate caruiſſe, qui certè Euangelij ſynceritatem ab ijs docti ſunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus ſit. Porrò quàm bellum Germanis Euangelium Luterus attulerit, ſuo nunquàm præſtando damno Germania iampridèm experta eſt. Habuiſſent hîc Germani præſertìm principes, iuſtiſſimam excandeſcendi cauſam, quòd non dubitaret ille ſuperiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda proſcindere contumeliâ, quòd Euangelij fuerint expertes. Nam ſi id verum eſt, omnes Maiores illorum idololatræ permanſerunt: quo quid poſſit dici contumelioſius? Certè Luteri Euangelium eiuſmodi eſt, vt Maiores

Vertit nouũ Teſtamentum mala fide.

1.Cor.14. 1.Tim.2.

Fœminæ concionãtur.

reſ noſtri, ſi illud apud ſe prædicari perſenſiſſent, facili- 1522.
ùs paſſuri fuerint vitam quoquè ipſam ſibi eripi, quàm
talis Euangelij ſuis in regionibus fieri mentionem.
Totum enim ad tumultus & ſeditiones ſpectat, & vbi-
cunquè recipitur, mirabiles animorum diſſenſiones pa-
rit, & ſubditos in magiſtratus inflammat odio incredi-
bili: & quo quiſque magis vult haberi Euangelicus, eo
fit ſeditioſior. Ait enim Luterus, tanto verius euangeli-
um eſſe, quanto plus tumultuum parit: nec veritus eſt
Vuormatiæ coram Cæſare, & cunctis Imperij ordini-
bus dicere, ſibi planè iucundiſſimam faciem iſtam in
rebus eſſe, videre, ob verbum Dei ſtudia & diſſenſiones
fieri. Certum eſt autem, verbum Dei non diſſenſiones,
ſed animorum ſummam conſenſionē efficere: non eſt
enim diſſenſionis Deus, vt ait Apoſtolus, ſed pacis: & in 1.Cor.14.
Actibus Apoſtolorum legimus, credētium cor vnum & Act.4.
animam vnam fuiſſe in Domino. Porrò diabolus ho-
micida eſt ab initio, & qui tumultus ac ſeditiones mo- Ioan.8.
uent, ad eius gregem pertinent. Eſt vero proh dolor tu-
multuum plus ſatis excitatum in Europa, dum ſangui-
narium iſtud graſſatur Euangelium. Sed ad id, vndè
digreſſi ſumus, reuertamur. Erant tum temporis non
pauci, qui vt Luteri dogmata latiùs diſſeminarent, ſu-
am concionandi operam paſsim gratis offerrent. Typo-
graphi quoquè Luteranorum lucubrationes ſuis im-
penſis politè & emendatè admodum, porrò Catholico-
rum malignè & deprauatiſſimè, alienisque ſumpti-
bus excudebant. Ità breuì magnos habuit progreſſus
Luteri doctrina: qua factum eſt, vt mortales paſsim in-
ſanire iuuaret. Hoc anno, vt paulò ſuperiùs diximus, Adrianus
Pontificatum inijt Adrianus natione Batauus, Caroli in Papa VI.
Hiſpanijs vices tum gerens, virtute ac fama Cardinali-
bus Romæ, non facilè, notus. Is è tenuibus parentibus
Vltraiecti natus, Louanij ſtudendo tantum profece-
rat, vt inter Theologos Louanień facilè deincèps pri-
mus haberetur: eaque de cauſa & quòd ſingulari mo-
rum grauitate eſſet, in præceptorem Caroli V. aſſum-
ptus, ac in Hiſpaniam profectus, ibique Epiſcopus &
Cardinalis creatus, Caroliquè abſentis poſteà ibidèm
vices præclarè admodùm gerens, in ſummum pontifi-
cem magna Cardinalium conſenſione eſt ſublimatus,
retento priſtino nomine. Nam & anteà Adrianus Flo-
rentius dicebatur.

Eodem anno à Cæſareanis capta & direpta eſt Ge- Genua di-
nua, ripitur.

1522 nua, Liguriæ vrbs inſignis & opulenta. Indè accidit, vt Adrianus Pontifex, cùm ex Hiſpanijs eò appuliſſet, nulla afflictorum ciuium lætitia ſit exceptus. Adrianus enim magnis precibus populi Romani & cohortatione ſenatûs, Romam eo anno felici nauigatione deuectus eſt. Cùm autem cognouiſſet Rhodum à Turcarum ducentis millibus acerrimè oppugnari, volebat quidem ferre opem, ſed pecuniæ inopia retardabatur. Itaque Rhodieñ omni deſtituti auxilio, cùm aliquot menſes vrbem fortiſſimè defendiſſent, & multa Turcarum millia ſtrauiſſent, tandèm certa pactione vrbem atque inſulam barbaro hoſti dediderunt, qui eam conſilij ingentis & perdifficilis belli occaſionem audactèr ſuſceperat, quòd Chriſtianos reges inteſtinis occupatos bellis didiciſſet. Magnam eius inſulæ amiſſione Reſpub. Chriſtiana & ignominiam & cladem accepit, atq; vno eodemque tempore, irato Deo, foris ditiones Chriſtianorum à barbaris, intùs religio ab hæreticis oppugnabatur. Certè oportuit altum ſtertere, quos tot calamitates & incommoda non excitârunt.

Rhodus à Turcis occupatur.

Teſtamentum Luteri interdicitur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderent vulgus Luterana noui Teſtamenti verſione facilè in hæreſes illici, propoſitis edictis, omnibus ſubditis ſuis eius lectione interdixerunt. Auſus fuerat Luterus ex Canone ſcripturarum noui Teſtamenti reijcere Epiſtolam ad Hebræos, Epiſtolam D. Iacobi, quam ſtramineam ille impurus nebulo appellauit: Epiſtolam Iudæ, & Diui Iohannis Apocalypſin, quæ, teſte D. Hieronymo, tot habet ſacramenta, quot verba. Atquì verò poſt annos quinque primam verſionem ſuam Luterus ipſe pleriſque locis mutauit, idque adeò, vt ex ſolo Matthæi Euangelio quidam annotauerint loca trigintaſex. Quàm verò multis locis ille ſcripturam ſacram malè vertendo deprauâtit, annotatum eſt à doctis quibuſdam. Hieronymus Emſerus, vir doctus & pius, vt extarent Luteranæ deprauationis certa indicia, nouum Teſtamentum poſt Luterum Germanicè tranſtulit, & ad marginem plurima loca, ab Lutero malè conuerſa, adſcripſit. Videre tum erat paſſìm in manibus imperitæ mulitudinis Luteri verſionem, quæ ab illis auidè legebatur, ſed non niſi in ſuam ipſorum perniciem, vt rei euentus mox probauit. Cùm enim Luterus nihil vellet extra ſcripturas recipi, ſcripturæ autem ab illo eſſent deprauatæ, ruebant miſeri in errores alios

ex

ex alijs, vnoquolibet ſcripturas pro ſuo cerebro inter- 1523
pretante. Indè poſteà orta eſt tanta ſectarum turba, vt difficile ſit in certum eas numerum redigere. Quod etſi eſt longè calamitoſiſſimum, homines Chriſtianos ità circunferri omni vento doctrinæ, & cuiuſlibet ſomnia non alio quàm Euangelij loco habere, tamen eam calamitatem vulgus euerſum ducit pro nihilo: ſed id patiuntur horrendo Dei iudicio, quòd tam leuitèr aures fidemque accommodârunt Luteri commentis, quaſi ille demùm, vt falsò iactabat, Euangelium in lucem protuliſſet, cùm reuerà ipſam Euangelij lucem in immanes quaſdam tenebras mutârit, in certiſſimum innumerabilium animarum exitium.

Per id quoquè tempus ſcripſit Luterus librum de vita coniugali, ſanè turpiſſimum. Vbì inter cætera ait impudentiſſimè, omninò neceſſarium eſſe omnibus rei Venereæ vſum, magis etiam quàm cibum, potum, ſomnum, &c. Atque idcircò teneri monachos & moniales, poſthabitis votis ſuis, nuptijs operã dare &c. Atque cùm hæc ſcriberet, nõdùm excuſſerat cucullum: itaque huiuſmodi paradoxis iter ſibi muniebat ad illas præclaras ſuas nuptias, quas iam animo meditabatur. Sed ô Deus, vbì fuêre hominum mentes & oculi, cùm talia, tam execranda, in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei vindictam, vſqueadeò obcæcari.

Luteri os impurum.

ANNO 1523 cùm percepiſſet Luterus principes Catholicos ipſius nouum Teſtamentum damnâſſe & proſcripſiſſe, tanta acerbitate in illos ſcripſit librum de ſeculari poteſtate, vt in Eccleſiaſticos videri potuerit modeſtia quadam vſus fuiſſe. Erat in tuto loco apud principem Saxoniæ opulentũ & potentem, quæ res eius effreni audaciæ calcar addebat. Auſus eſt in illo libello ſcribere, principes vtplurimùm eſſe vel præcipuos moriones, vel deterrimos nebulones. Quis verò Catholicus tale aliquid ſinè ſumma omnium offenſione ſcriberet? Atq; hęc Luteri cõtumelia ad ipſum quoquè Carolũ Imperatorem & principes omnes pertinebat. Incredibile dictu eſt, quanta in hoc monſtroſo homine fuerit conuiciandi, & mentiendi libido. Doctor Iohannes Dietenbergius, vt alios taceamus, in duabus duntaxàt Confutationibus, conuicit eum 874. mendaciorum, quod poſſet incredibile videri illis, qui eius hominis ſcripta non legerunt. Sed quid non auſit, qui nihil

Luterus in principes Catholicos.

Contumelia ſumma in principes.

1523 non auſus fuit? In libello iam dicto de ſeculari poteſtate, inter cætera cōtumelioſè aliquot principes perſtringit his verbis: In Miſnia, in Bauaria, in Marchia, alijsque in locis promulgauerunt tyranni edictū, (tyrannos vocat catholicæ religionis obſeruantiſſimos principes) vt noua teſtamenta in præfecturas tradantur. Hîc ſubditi ſic agāt: Non foliolum, non literam vnam tradant ſub periculo ſalutis ſuæ. Quiſquis enim id fecerit, is tradit Chriſtum Herodi in manus. Illi enim agunt velut Chriſticidæ, ſicut Herodes. His & id genus alijs Emblematîs ornat ille ſcurra illuſtriſſimos principes, qui vulgo ea cauſa nolebant permitti verſionem Luteri, quòd viderent non niſi deteriores ex eius lectione euadere. Faciebāt principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiam laudem mereretur, ab illo inſolentiſſimo tenebrione atrociſſimis verborum flagris flagellati ſunt. Admiſcuit interìm multa ad ſeditionem concitandam vehemētèr opportuna, itá vt appareat hominem furijs quibuſdam agitatum, nihil niſi cædes & latrocinia anhelâſſe. Apud Sleidanū altum de his, quantùm equidem aduerterim, ſilentiū eſt fortaſsìs & ipſum puduit, referre tam atrocia in principes conuicia, ne Luteri cauſam efficeret deteriorem: ſed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Frāciſcus Sickingius perit. Hoc anno tormenti ictu in arce ſua Lantſtal perijt Franciſcus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimìs ſtudioſus. Is bellum indixerat epiſcopo Treuirenſi, obſeditque Treuiros, ſed induſtria Epiſcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuêre. Nec diù pòſt ab Epiſcopo Treuirēſi & fœderatis aliquot principibus obſeſſus, temeritatis ſuæ pœnas dedit. Celebre nomen ſibi ille comparârat aliquot proſperis rerum ſucceſſibus. Nam Lantgrauio Haſſiæ adhùc puero grauiſſima intulerat damna, & vrbem Metenſem longè florentiſſimam ad detrimentoſas pacis conditiones adegerat. Multùm in eo fiduciæ & ſpei collocârat Luterus, adeoque plùs quàm in vllo principe, quemadmodùm ipſe Luterus clàm ſcripſit Vldrico Hutteno.

Luterani duo martyres, ſcilicèt. Hoc anno Bruxellis, quæ eſt Brabantiæ præclara vrbs, duo profeſſionis Auguſtinianæ ob Luteri dogma flammis exuſti ſunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quemadmodùm etiàm Iohannem Huſſiū & eius farinæ alios hæreticos. Habet enim & diabolus martyres ſuos. Porrò martyres Chriſti pœna non

na non facit, ſed cauſa, vt præclarè inquit Auguſtinus. 1523
Quam ſibi pacem promittunt inimici fratrum ? inquit ſanctiſſimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Eccleſiæ. quæ ſacrificia celebrare ſe credunt æmuli ſacerdotum ? An ſecum eſſe Chriſtum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur ? Tales etiamſi occiſi fuerint in confeſſione nominis, macula iſta nec ſanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſſione purgatur. Eſſe martyr non poteſt, qui in Eccleſia non eſt. Et poſt pauca : Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti beſtijs animas ſuas ponant : non erit illa fidei corona, ſed pœna perfidiæ : nec religioſæ virtutis exitus glorioſus, ſed deſperationis interitus. Occidi talis poteſt, coronari non poteſt. Hæc ille.

Borbonius à Gallo deficit.

Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorum rege Franciſco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Franciſci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infelicitèr attentauit Maſſiliæ occupationem, atque indè non ſinè ignominia diſcedere compulſus eſt.

Nota facinus inſigne.

Hoc anno quidam ciuis Torgauienſis, ex monaſterio Nymicenſi nouem virgines ſacras clàm Vuittenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarum vnam non longè pòſt Luterus inceſtis nuptijs ſibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defenſionem libellum edidit Luterus. Alios quoquè duos libros conſcripſit, alterum ad Pighardos, ad Huſſitas alterum, videlicèt vt ægerrimè faceret Romanæ Eccleſiæ, cùm tamen ante paucos annos eoſipſos ceu hæreticos & ſchiſmaticos publicis ſcriptis egregiè eſſet inſectatus.

Inter alia multa quæ hoc anno ſcripſit idē Luterus, etiàm libellum edidit de Cōmuni fiſco. In hoc bona ferè omnia totius Cleri addicit huic fiſco communi. Hoc enim pacto facilè animaduertit ſe magnam apud principes & magiſtratus ciuiles gratiam initurum, ſi Eccleſiaſticorū bona ipſis adiudicaret. Sed reuerà ex eiuſmodi rerum Eccleſiaſticarum occupatione non ſolùm nihil locupletati, ſed magis etiàm ſuis opibus plerique exuti videntur. Quæ enim Deo ſemèl dicata ſunt, in prophanos vſus nunquā ſinè periculo transferuntur. Legimus in hiſtorijs M. Craſſum Romanorū ducem, cùm ad bellum Parthicū proficiſceretur, templum Hieroſolymita-

1523 mitanum ſacris theſauris, inſtigante nefaria cupiditate, ſpoliâſſe. Verùm perſecuta eſt ſacrilegum vindicta diuina. Nam in prælio à Parthis non multò pòſt ſuperatus, vnà cum filio cæſus eſt: porrò hoſtes in os eius repertū, non ſinè auaritiæ & ſceleris exprobratione, aurum liquefactum infuderunt.

Comitia Norinbergæ.

Eodem anno habita ſunt Comitia Norinbergæ, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Franciſcus Cheregatus interfuit. Et licèt Pontifex operam ſuam liberalitèr offerret Germaniæ, vtpotè dulciſſimæ patriæ ſuæ, tamen magis exulcerati ſunt eius humanitate animi Luteranorum. Prodijt tum liber centum grauaminum Germaniæ, authoribus Luteranis, vt nihil intētatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiam Pontifici & Eccleſiaſticis. Porrò in his Comitijs decretum fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici eccleſiaſtæ vterentur receptis Eccleſię doctoribus, & probatis Euangeliorum expoſitionibus, quod Luterus mira vafricie ità interpretatus eſt, vt populus putârit principes ab ipſo ſtare, cùm tamen id eſſet falſiſſimum.

Suprà diximus Luterum ſcripſiſſe contumelioſiſſimè in Angliæ regem, qui eius captiuitatem Babylonicam oppugnauerat. Illud regis ſcriptum poſteà defenſum eſt à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania; Roffenſi Epiſcopo & Thoma Moro in Anglia. Quanuis autem noſtrarum partium catholici ſcriptores Luterū, multorum mendaciorum ſæpè conuicerint, tamen auſus fuit ille in libello contra regem Angliæ affirmare, ſe à mendacijs abſtinuiſſe. Ait enim: A virulentia & mendacijs abſtinui, quibus liber regis refertiſſimus eſt. Hoc cùm eſſet mendacium impudētiſſimum, à noſtris corona ad marginem expreſſa inſignitum eſt. Murnerus certè ex ſolo illo in Angliæ regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus regis librū virulētia & mendacijs eſſe refertiſſimum, non vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gentium regiæ dignitati deferendum ſit. Fuit autem regis ſcriptum planè Catholicū, & vt dixi, à doctiſſimis viris fortitèr defenſum. Erat tum temporis in Anglia Ioannes Fiſcherus Roffenſis epiſcopus, tum pietatis, tum doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarum peritiſſimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, ſcripſit librum pro defenſione regiæ aſſertionis, ſed ſumma modeſtia in hominem omnis frontis & pudoris expertem

Epiſcopus Roffenſis ſcribit cōtra Luterum.

vſus,

vſus, adhibitis quoq; tum ſcripturæ diuinæ, tum patrũ 1523
ſentẽtijs: quanquam in eius libri pręfatione præter morem ſuum, iuſto dolore ſtimulatus, aliquanto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis inſolẽtia & improbitas longè acriora merebatur. Ità enim citra omnẽ modeſtiam petulantiſſimè debacchari in Pontificẽ, Epiſcopos, Imperatorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat perditiſſimi & deploratiſſimi, nõ modò aſperis verbis, ſed etiàm aſpertimis flagellis & verberibus reprimendi. Et hæc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidem, quod equidem ſciam, vnquàm repræhendit, cùm tam multa blateret, mireq; exaggeret, ſi quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura Eccleſiæ, ſit dictum aut factum, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exaſperare queat, præſertim odiosè, & non bona fide cõmemoratum. Sed quanto Luteri fuit inſignior impudentia, tanto minùs excuſationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluerunt. Præter Roffenſem autem Epiſcopum, de quo iam diximus, ſcripſit pro Angliæ rege contra Luterum etiàm Thomas Morus, ſumma doctrina & integritate vir, ſed ſub nomine Gulielmi Roſſei. Is verò, pro admirabili ingenij dexteritate ità omnẽ Luteri arrogantiam & os maledicum compreſſit, vt nihil contrà mutire auſus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex perſona Luteri: Quoniam quidem igitur cõtradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Epiſcopi, ſacerdotes, laici, & omnes in ſumma boni: mihi licebit pro Dei mei maieſtate Pontificem, Cæſarem, Reges, Epiſcopos, ſacerdotes, laicos, omnes deniquè bonos anathematizare, maledictis & conuicijs inceſſere, atque in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, ſtercora, merdas expuere &c. Porrò ſuperiùs etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre poteſt talem, qui mille vitijs oſtendat ſe poſſeſſum atque agitatum à legione dæmonum, & tamen ità ſe iactat ſtolidè: Sancti patres omnes errauerũt: Eccleſia tota ſæpiùs errauit: Doctrina mea non poteſt errare, quia certiſſimus ſum doctrinam meam non eſſe meam, ſed Chriſti. Quòd ſi quis reſpondeat, Teſtimonium tuum non eſt verum, quia teſtimonium perhibes de teipſo, recurret ilicò ad nouam ſcripturam, Ego certus ſum, dogmata mea habere me de cælo. Atque ibì ſiſtes

Thomas Morus ſcribit in Luterum.

Veriſſima Thoma Mori de Lutero ſentẽtia.

1521 autem Mahumeres impuriſſimus in ſuo Alcorano vetat, nè ſuę ſectæ homines cum Chriſtianis diſputent, veritus nè craſſiſſimi errores apertis rationibus confutati, ab illis agnoſcantur & reſpuantur: ità & Luterus à Philoſophia & ſcholaſtica Theologia arcet ſuos, non ignorans, qui in ijs benè verſatus ſit, facilè ipſius abſurdiſſima commenta tum cogniturum, tum confutaturum. Quòd autem Thomam Aquinatem dicit multa hæretica ſcripſiſſe, id de viro ſanctiſſimo atque doctiſſimo ſceleratè mẽtitur, cuius ſcripta docti homines ſummoperè commendant, nihil morati dictionis ſimplicitatem, quæ illi ſeculo vſitata fuit. Scripſit præterea Luterus in ſua illa arce librum de abroganda Miſſa priuata ad fratres ſuos Auguſtinianos Vuittenbergenſes, qui primi omnium Miſſas abrogauerant, quos hortatur, vt in eo incepto contra conſcientiæ accuſationem perſiſtant, ſicut & ſe in quibuſdam feciſſe ait. An non verò mirum eſt, dum talia legunt homines, poſſe vel ad momentum in eius viri doctrina permanere? An non perſpicuum eſt, omninò perire velle eos, qui tali homini, qui contra conſcientiam ſuam ſe in pleriſque feciſſe affirmat, auſcultent? Pugnare enim contra conſcientiam ſuam à malis deterrentem, quid eſt aliud, quàm rebellem eſſe lumini, nec velle obtemperare veritati, ſed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicquid libet? Porrò in abroganda Miſſa, & tollendo ab Eccleſia iugi hoc ſacrificio multus profectò Luterus fuit, vt ea res pleriſque non dubiam faciat fidem è propinquo imminentis Antichriſti, qui iuge ſacrificium prorsùs abolebit.

Lib. de abroganda Miſſa.

Eodem anno etiàm Pariſienſes Theologi in ſolenni conuentu Luteri ſcripta damnârunt, licèt longè ſecùs Lutherus & eius amiculi ſperâſſent. Contra hos ſcripſit Philippus Melanchthon iuuenis Apologiam pro Lutero, hac inſcriptione: *Aduersùs furioſum Pariſienſium Theologaſtrorum decretum &c.* Eiuſmodi modeſtia tum Luterus, tum eius ſectatores omnes ferè ſemper vſi ſunt: quam vtique non à Chriſto, ſed illo qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, didicerunt. Scripſit etiàm in eos Luterus atrociſſimè ſermone vulgari, vt vulgus indoctum in eos concitaret. Amici quoquè eius ſcurrilem edidêre libellum ſub nomine facultatis Theologicæ Pariſieñ. Iſtud enim hominum genus non ferè niſi mendacijs, probris, contumelijs, conuicijs, ſcommatîs, lœdorijs agere nouit cum aduerſarijs, & interim vocant ſe ho-

Pariſienſes dãnant Luterum.

Iob 41.

Luterus contra Pariſienſes.

ſe homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint. 1521

Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauiſſimum edictum contra nouatores orthodoxæ & Catholicæ religionis promulgauit, in quo inter cætera dicit, Luterum non hominem, ſed diabolum ſub humana eſſe ſpecie, qui in perniciem humani generis permultas olim damnatas hæreſes in vnam ſentinam congeſſerit. Quod quidem tam fuit verum, vt talem virum aliquid potuiſſe apud Germanorum hactenus ſummæ conſtantiæ & integritatis nationem, illi ipſi nationi ad ſempiternam hauddubiè ceſſurum ſit ignominiam & confuſionem. Hîc verò Sleidanus Cæſarem quidem fatetur dixiſſe, Decretum hoc ſuum communi principum & ordinum conſilio factum: ſed mox ſubiungit, Aiunt edictum hoc à paucis aliquot fuiſſe conflatum: ſcilicèt vult Imperatorem optimum & religioſiſſimum arguere mēdacij, nè tanti principis & ordinum Imperij communi decreto damnata Luteri impietas, Luteri cauſam premat. Quis verò eam hominis impudentiam ferat, qui vt per mendacia Luteri partes defendat, potentiſſimum Imperatorem haud obſcurè vocat in ſuſpicionem mendacij? nec his contentus, quædam addit, quibus etiàm Moguntinum Archiepiſcopum obliquè perſtringere videtur: atque haud ſcio, an in illum falſi crimen deriuare velit. nam obſcurè ſcribit. Sed abſit, vt plus credamus Sleidani nugis, quàm tantis principibus. Carol. V. de Lutero ſententia.

Eſt profectò mirum, tam facilè Luterum in ſuam ſententiam pertrahere potuiſſe inprimis Saxoniæ fortiſſimam gentem, quam olim Carolus Magnus triginta annis vix eò adigere potuit, vt relicto dæmonum cultu, Chriſto nomen darēt, à quo etiàm poſteà nunquàm defecerunt, ſed in ſemèl ſuſcepta religione conſtantiſſimè perſeuerârunt, & ſingulari quodam ſtudio Romanę Eccleſiæ ſemper dediti fuêre. Sed homo verſutus, ſciens ea in gente permultos his extremis temporibus nimiùm addictos ventri & potationibus, vt eos ſibi propenſiùs alliceret, laxauit miſeris habenas, ieiunia, preces, vigilias, confeſſionem ſacramentalem, & alia pietatis exercitia, ceu papiſtica & monachorum inuenta, docuit reijcienda: quæ cùm eſſent incautis & imperitis, nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertētibus plauſibilia, ſub prætextu verbi Dei ab illo ſeducti, & miſe-

1521 randum in modum euerſi ſunt, longè iam diſſimiles ſanctiſſimis Maioribus ſuis, qui in Catholica fide, ità vt decebat virilem Saxonicorum pectorum conſtantiam, ſemper fortiſſimè perſtiterunt,

Belgradũ expugnatur à Turca. Ipſo hoc anno Solimannus Turca in Pannonia Belgradum, ad confluentes Sauum atque Danubium ſitum, inſigne atque fortiſſimum totius Hungariæ munimentum, Chriſtianis principibus inteſtina bella meditantibus, expugnauit, cùm iam anteà Amurathes eius abauus, & proauus Mahometes, magnis acceptis detrimentis, re infecta, indè diſcedere compulſi fuiſſent. Facile id fuit Tyranno, quòd inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pannoniæ parùm conueniret, ideoque nulla firma præſidia hoſti barbaro oppuſuiſſent.

Eodem anno Ferdinandus archidux Auſtriæ vxorem duxit Annam regis Hungariæ filiam, itemque Ludouicus Hungariæ rex, Ferdinandi ſororem Mariam.

Bellum funeſtum Chriſtianorum. Per id ferè tempus ortum eſt eheu bellum inter Carolum Imperatorem & Galliæ regem Franciſcum, quod quàm funeſtum fuerit Reipub. Chriſtianæ, vel eo ſolo nomine, quòd interìm dabatur magna opportunitas Lutero & eius aſſeclis noua dogmata magis magiſque in vulgus ſpargendi, nemo vllis vnquàm verbis conſequi poſſit. Quòd ſi duo illi potentiſſimi principes aut vires ſuas coniungere, aut ſaltem rex Franciſcus à bello abſtinere voluiſſet, facilè hæreſes omnes in ipſis ſuis initijs oppreſſæ fuiſſent. Sed peccata noſtra diuinam in dies prouocabant iuſtitiam, quæ tandèm malo dæmoni fecit poteſtatem Eccleſiam perturbandi & diuexandi: atque vtinàm vel ſerò ſapiant Phryges.

Leo X. moritur. Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum eſt Gallis, & paulò pòſt anno 1522. Leo Pontifex atrocis toxici abreptus violentia, exceſſit è corpore, cuius locum obtinuit Hadrianus Florentius Batauus, vir inſigni tum doctrina, tum morum integritate, præceptor quondàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iam tum Cardinalis ſingulari prudentia, abſente Carolo, perturbatæ Hiſpaniæ reſtituta iam antè fuerat tranquillitas. Carolus enim in Germaniam abiturus ex Hiſpanijs cum regia authoritate in procuratione vtriuſque Hiſpaniæ eum reliquerat.

ANNO

ANNO 1522. Rex Danorum Chriſtiernus ſuæ crudelitatis luens pœnas, è regnis ſuis profugus, cum Iſabela Caroli Cæſaris ſorore Mechliniam venit: nec diù pòſt ſuperuixit Iſabela, ſepulta Gandaui apud D. Petrum. Cùm rex ille è Dania aufugit, iam illum præceſſerat Archiepiſcopus Lundenſis Georgius Scothborch, cuius non multò antè meminimus, fugiens eius regis tyrannidem. Et eccè dum moratur Aemſterdami, quod eſt Batauorum inſigne emporium, rex quoquè Chriſtiernus eò peruenit, ibiq́ue Archiepiſcopum exulem inuenit, & quem paulò antè crudelitèr perſecutus erat, iam familiaritèr allocutus eſt in ſolo peregrino, obſtupeſcente Epiſcopo ad tam ſubitam regis calamitatem. Poſſunt eo exemplo admoneri, qui præſenti fortunæ nimiùm fidentes, inſoleſcunt, & ad crudelitatem & tyrannidem ſua potentia abutuntur, perindè àc ſi Deo non ſint curæ res humanæ. 1522 *Chriſtiernus rex regno pellitur.*

Circa hæc ferè tempora Henricus Angliæ rex VIII. ſcripſit in Luterum, eoq́ue nomine à Pontifice & ampliſſimo Cardinalium ſenatu, Catholicæ fidei defenſor appellatus eſt.

Per id quoquè tempus Luterus è Patmo ſua, ſi ſuperis placet, rediјt Vuittenbergam. Porrò interìm dum ille abeſſet, quiddam mirè ridiculum accidit Vuittenbergæ. Carolſtadius enim & Melanchthon, præcipui Luteri diſcipuli & ſymmyſtæ, hauſta occaſione ex ſcriptis Luteri, ſtudioſis adoleſcentibus perſuasêre, non eſſe dandam operam Philoſophiæ: Platonem, Ariſtotelem, Ciceronem, & id genus alios non niſi mera ſcripſiſſe commenta & impoſturas, eoq́ue libros eorum Vulcano conſecrandos: vni ſacrorum Bibliorum lectioni vacandum: neque fas eſſe hominem Chriſtianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Geneſi dictum eſt, In ſudore vultûs tui veſcéris pane tuo. Nemini dubium eſſe poteſt, quin ob ſtultiſſimam animi arrogantiam illi grandes Sophi ad tam abſurdam & plùs quàm anilem delirationē deuoluti ſint, cùm certū ſit, magnā eſſe liberaliū artiū & Philoſophiæ ad multa opportunitatem, modò quis rectè & moderatè illis vtatur. Scripſerat Luterus in libello ad Germanicā nobilitatē, Ariſtotelis Phyſica, Metaphyſica, Ethica, prorsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauſerant hanc ſuam præclaram doctrinam Carolſtadius & Melanchthon. *Carolſtadius & Melanchthon delirant planè.* *Gen. 3.* *Luterus oppugnat Ariſtotelem.*

1522 lanchthon. Et vt magis inſaniam proderent ſuam, Carlſtadius ex Archidiacono factus eſt agricola in rure Vuittenbergenſi; Melanchthon in piſtrino artem piſtoriam meditabatur: plerique adoleſcentes, artium liberalium combuſtis libris, mechanica opificia complexi ſunt. Deniquè hac prodigioſa illorum homuncionum temeritate eò res perducta eſt, vt multis locis Scholæ clauſæ tenerentur annis aliquot. At Luterus Vuittenbergam è ſua Patmo reuerſus, Philippum hoc nomine caſtigauit, Carolſtadium ex ditione Vuittenbergeñ exegit, libroque edito aſſeruit Philoſophiam in ſe bonam eſſe. Nam mirè ille homo in dictis & ſcriptis ſuis varius & inconſtans, ſibiq́ue identidèm planè contrarius fuit, quod neque amici eius vnquàm negare auſi erunt, niſi planè frontem perfricuerint. Et vel hoc vno argumento ſatìs ſuperq́ue licet intelligi, quo ſpiritu fuerit agitatus.

Clauduntur Scholæ.

Per id tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum ſuorum Auguſtinenſium Miſſæ abrogationem: cùm id factum antè probaſſet: ſed doluit homini arrogantiſſimo, quòd ipſius iniuſſu factum fuiſſet. Scripſit etiàm valdè ſcurrilitèr & ſeditioſè in Bullã Leonis X. Porrò omnis oblitus pudoris & modeſtiæ, petulantiſſimè & maledicẽtiſſimè inuectus eſt in Angliæ regem, cuius liber Germanicè conuerſus per Hieronymum Emſerum, multùm ipſius infauſto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili ſtultitia & arrogantia tumidus, inter cætera ità ait: Ego verò aduersùs dicta patrũ, hominum, angelorum, dæmonum, pono, non antiquũ vſum, non multitudinem hominũ, ſed vnius maieſtatis æternæ verbũ, Euangelion, quod ipſimet coguntur probare. Hìc ſto, hìc ſedeo, hìc maneo, hìc glorior, hìc triumpho, hìc inſulto Papiſtis, Thomiſtis, Henriciſtis, Sophiſtis, & omnibus portis inferi, nedùm dictis hominum quantumlibèt ſanctorum, aut conſuetudini fallaci. Dei verbum eſt ſuper omnia. Diuina maieſtas mecum facit, vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ Henricianæ contra me ſtarent. Obſecro quæ hæc verborum monſtra & portenta ſunt? Et tamen habuit permultos homo miſer, qui quicquid vel dixiſſet, vel ſcripſiſſet, putarent planè eſſe Euangelicũ. In eodem libro iactitat ſe de Miſſa triumphâſſe, atque ità ex conſequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdubiò non alio, quàm ipſius Antichriſti, ſpiritu homo nefarius dicere

Damnat quod antè probauerat.

Scribit in Angliæ regem.

Nota intolerandã arrogantiam.

cere

cere potuit. Nam de miſſa ad breue tempus triumphabit 1522
Antichriſtus, cùm tollet iuge ſacrificium, quo nihil ſanctius, nihil hominum ſaluti conducibilius habet Eccleſia. Væ deploratiſſimo iſti ſeculo, quod tantum ſcelus ferre potuit. Et tamen cùm hæc ſcriberet, nondùm abiecerat habitum monaſticum. Addidit eodem libro: Dogmata mea ſtabunt, & Papa cadet. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam paucos hodiè etiàm inter ſectarios reperias, qui Luteri dogmata per omnia ſequantur: & tamen Papæ manet ſua dignitas, iampridèm extincto Lutero cum pleriſque dogmatibus ſuis permultis in locis. Scripſit prætereà ibidèm, quæ ad ipſius Imperatoris & principum Germaniæ iniuriam non mediocrem pertineant: Apparui ego, inquit, iam tertiò coram eis. Deniquè Vuormatiam ingreſſus ſum, etiàm cùm ſcirem mihi violatam eſſe à Cæſare fidem publicam. Nam didicerunt principes Germaniæ, olim de fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli Romani nihil magìs quàm fidem contemnere, in perpetuam nationis ignominiam. An non hoc eſt Imperatorem & principes periuros & perfidos dicere? O portentum. Multa alia pijs auribus intoleranda ſcribit eo libro deterrimus pſeudomonachus ille, quæ hìc commemorare non libet. Nec eſt mirum, quòd ille talia ſcripſit: ſed mirum eſt, talia ſcribenti quenquam fidē commodare potuiſſe. Sleidanus libentèr recitat, ſi quid Pontifices etiàm ſuperiorum ſeculorum egerint contra Imperatores, vt conflet pontificibus inuidiam, & principum animos in eos acuat. Quòd autem Luterus vilis ſcurra tam acritèr Imperatorem, Principes, & vel maximè Angliȩ regem lacerat & proſcindit, hoc ille bonus vir non ſolùm non reprehendit, ſed acerrimè eum Anglo reſpondiſſe dicens, etiàm laudare videtur. Vbì iam eſt illud ſcripturæ diuinæ: Principi populi tui nè maledixeris? Sed eat Sleidanus cum Lutero ſuo, quò dignus eſt. Eodem anno librū edidit hoc titulo, *Aduersùs falsò nominatum Eccleſiaſticorum ſtatum, Papæ & Epiſcoporū*. In hoc libro ſe Euangeliſtam & Eccleſiaſten Dei vocat. In Prologo ſic habet: Doctrinam meam ego nolo iudicari à quocunque, nec ab angelis omnibus. Cùm enim certus de ea ſim, volo per eam & veſter (ſcilicet Papæ & Epiſcoporum) & angelorum quoquè iudex eſſe &c. Verùm quis ſatis explicare poſſit, quotiès ille Doctrinam ſuam, de qua hìc certum ſe iactat, paulo momento

Exod. 22. Actor. 23.

Luterus ſe Euangeliſtam vocat.

1522 mento non ſemèl mutauerit, modò aſſerens quod antè negauerat, modò negans, quod aſſeruerat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina ſua, cur totiès eam mutauit? Sed aſtutè facit, quòd nullum vult pati iudicem, vt ſub hoc prætextu liceat ei ſcribere quicquid libet. An non pudet Chriſtianos homines tam prodigioſæ temulentiæ nugatorem eſſe ſequutos? In eodem libro ſeditioſiſſimè ſcribit in epiſcopos, nec opùs eſt omnia hùc adſcribere, quæ ſinè piaculo vix commemorari queant: vſqueadeò homo ille præ ira & furore nuſquàm ſibijpſi temperare potuit. Iam traditus erat ſatanæ, à quo miſerè exagitabatur. Quàm barbara vox eſt, quòd illic ſcribere non dubitat, Meliùs foret, vt omnes epiſcopi occiderentur, omnia collegia & monaſteria funditùs eradicarentur, quàm vt vna periret anima, nè dicam, vt omnes animæ perderentur propter inutiles laruas & puppas. Sed vnus Luterus plures iugulauit animas, quàm vel numerari queant. Porrò id genus ſeditioſis vocibus non paruam dedit occaſionem ruſticorum tumultui, qui non diù pòſt ſecutus eſt, in quo vltra centum ruſticorum millia cæſa ſunt. Per id quoquè tempus vertit nouum Teſtamentum Germanicè, ſed fide peſſima, multis immutatis, demptis, additis: quæ verſio, dici non poteſt, quàm pernicioſa fuerit, præſertim imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tantos ſibi ſumpsêre ſpiritus, vt contemptis Theologis quibuſcunque, non dubitârint contra Pauli prohibitionem publicè concionari. Iactabat quoquè Luterus cum ſuis, nunquàm anteà Germanis ſyncerè prædicatum fuiſſe Euangelium, ſe autem verum proferre Euangelion. Sed abſit, vt pijſſimos Maiores noſtros credamus Euangelij veritate caruiſſe, qui certè Euangelij ſynceritatem ab ijs docti ſunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus ſit. Porrò quàm bellum Germanis Euangelium Luterus attulerit, ſuo nunquàm præſtando damno Germania iampridèm experta eſt. Habuiſſent hìc Germani præſertìm principes, iuſtiſſimam excandeſcendi cauſam, quòd non dubitaret ille ſuperiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda proſcindere contumeliâ, quòd Euangelij fuerint expertes. Nam ſi id verum eſt, omnes Maiores illorum idololatræ permanſerunt: quo quid poſſit dici contumelioſius? Certè Luteri Euangelium eiuſmodi eſt, vt Maiores

Vertit nouū Teſtamentum mala fide.

1.Cor.14. 1.Tim.2.

Fœminæ concionātur.

res

res noſtri, ſi illud apud ſe prædicari perſenſiſſent, facilius paſſuri fuerint vitam quoquè ipſam ſibi eripi, quàm talis Euangelij ſuis in regionibus fieri mentionem. Totum enim ad tumultus & ſeditiones ſpectat, & vbicunquè recipitur, mirabiles animorum diſſenſiones parit, & ſubditos in magiſtratus inflammat odio incredibili: & quo quiſque magis vult haberi Euangelicus, eo fit ſeditioſior. Ait enim Luterus, tanto verius euangelium eſſe, quanto plus tumultuum parit: nec veritus eſt Vuormatiæ coram Cæſare, & cunctis Imperij ordinibus dicere, ſibi planè iucundiſſimam faciem iſtam in rebus eſſe, videre, ob verbum Dei ſtudia & diſſenſiones fieri. Certum eſt autem, verbum Dei non diſſenſiones, ſed animorum ſummam conſenſionē efficere: non eſt enim diſſenſionis Deus, vt ait Apoſtolus, ſed pacis: & in Actibus Apoſtolorum legimus, credētium cor vnum & animam vnam fuiſſe in Domino. Porrò diabolus homicida eſt ab initio, & qui tumultus ac ſeditiones moueat, ad eius gregem pertinent. Eſt vero proh dolor tumultuum plus ſatis excitatum in Europa, dum ſanguinarium iſtud graſſatur Euangelium. Sed ad id, vndè digreſſi ſumus, reuertamur. Erant tum temporis non pauci, qui vt Luteri dogmata latiùs diſſeminarent, ſuam concionandi operam paſsìm gratìs offerrent. Typographi quoquè Luteranorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodum, porrò Catholicorum malignè & deprauatiſſimè, alieniſque ſumptibus excudebant. Ità breuì magnos habuit progreſſus Luteri doctrina: qua factum eſt, vt mortales paſsìm inſanire iuuaret. Hoc anno, vt paulò ſuperiùs diximus, Pontificatum inijt Adrianus natione Batauus, Caroli in Hiſpanijs vices tum gerens, virtute ac fama Cardinalibus Romæ, non facie, notus. Is è tenuibus parentibus Vltraiecti natus, Louanij ſtudendo tantum profecerat, vt inter Theologos Louanien̄ facilè deincèps primus haberetur: eaque de cauſa & quòd ſingulari morum grauitate eſſet, in præceptorem Caroli V. aſſumptus, ac in Hiſpaniam profectus, ibiquè Epiſcopus & Cardinalis creatus, Caroliquè abſentis poſteà ibidèm vices præclarè admodùm gerens, in ſummum pontificem magna Cardinalium conſenſione eſt ſublimatus, retento priſtino nomine. Nam & anteà Adrianus Florentius dicebatur.

Eodem anno à Cæſareanis capta & direpta eſt Genua,

1522. *1. Cor. 14.* *Act. 4.* *Ioan. 8.* *Adrianus Papa VI.* *Genua diripitur.*

1522 nua, Liguriæ vrbs inſignis & opulenta. Indè accidit, vt Adrianus Pontifex, cùm ex Hiſpanijs eò appuliſſet, nulla afflictorum ciuium lætitia ſit exceptus. Adrianus enim magnis precibus populi Romani & cohortatione ſenatûs, Romam eo anno felici nauigatione deuectus eſt. Cùm autem cognouiſſet Rhodum à Turcarum ducentis millibus acerrimè oppugnari, volebat quidem ferre opem, ſed pecuniæ inopia retardabatur. Itaque Rhodieñ omni deſtituti auxilio, cùm aliquot menſes vrbem fortiſſimè defendiſſent, & multa Turcarum millia ſtrauiſſent, tandèm certa pactione vrbem atque inſulam barbaro hoſti dediderunt, qui eam conſilij ingentis & perdifficilis belli occaſionem audactèr ſuſceperat, quòd Chriſtianos reges inteſtinis occupatos bellis didiciſſet. Magnam eius inſulæ amiſſione Reſpub. Chriſtiana & ignominiam & cladem accepit, atq; vno eodemque tempore, irato Deo, foris ditiones Chriſtianorum à barbaris, intùs religio ab hæreticis oppugnabatur. Certè oportuit altum ſtertere, quos tot calamitates & incommoda non excitârunt.

Rhodus à Turcis occupatur.

Teſtamentum Luteri interdicitur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderent vulgus Luterana noui Teſtamenti verſione facilè in hæreſes illici, propoſitis edictis, omnibus ſubditis ſuis eius lectione interdixerunt. Auſus fuerat Luterus ex Canone ſcripturarum noui Teſtamenti reijcere Epiſtolam ad Hebræos, Epiſtolam D. Iacobi, quam ſtramineam ille impurus nebulo appellauit: Epiſtolam Iudæ, & Diui Iohannis Apocalypſin, quæ, teſte D. Hieronymo, tot habet ſacramenta, quot verba. Atquì verò poſt annos quinque primam verſionem ſuam Luterus ipſe pleriſque locis mutauit, idque adeò, vt ex ſolo Matthæi Euangelio quidam annotauerint loca triginta ſex. Quàm verò multis locis ille ſcripturam ſacram malè vertendo deprauârit, annotatum eſt à doctis quibuſdam. Hieronymus Emſerus, vir doctus & pius, vt extarent Luteranæ deprauationis certa indicia, nouum Teſtamentum poſt Luterum Germanicè tranſtulit, & ad marginem plurima loca, ab Lutero malè conuerſa, adſcripſit. Videre tum erat paſsim in manibus imperitæ mulitudinis Luteri verſionem, quæ ab illis auidè legebatur, ſed non niſi in ſuam ipſorum perniciem, vt rei euentus mox probauit. Cùm enim Luterus nihil vellet extra ſcripturas recipi, ſcripturæ autem ab illo eſſent deprauatæ, ruebant miſeri in errores alios

ex

ex alijs, vnoquolibet ſcripturas pro ſuo cerebro interpretante. Indè poſteà orta eſt tanta ſectarum turba, vt difficile ſit in certum eas numerum redigere. Quod etſi eſt longè calamitoſiſſimum, homines Chriſtianos ità circunferri omni vento doctrinæ, & cuiuſlibet ſomnia non alio quàm Euangelij loco habere, tamen èam calamitatem vulgus euerſum ducit pro nihilo : ſed id patiuntur horrendo Dei iudicio, quòd tam leuitèr aures fidemque accommodârunt Luteri commentis, quaſi ille demùm, vt falsò iactabat, Euangelium in lucem protuliſſet, cùm reuerà ipſam Euangelij lucem in immanes quaſdam tenebras mutârit, in certiſſimum innumerabilium animarum exitium. 1523

Per id quoquè tempus ſcripſit Luterus librum de vita coniugali, ſanè turpiſſimum. Vbì inter cætera ait impudentiſſimè, omninò neceſſarium eſſe omnibus rei Venereæ vſum, magìs etiàm quàm cibum, potum, ſomnum, &c. Atque idcircò teneri monachos & moniales, poſthabitìs votis ſuis, nuptijs operã dare &c. Atque cùm hæc ſcriberet, nõdùm excuſſerat cucullum : itaque huiuſmodi paradoxis iter ſibi muniebat ad illas præclaras ſuas nuptias, quas iam animo meditabatur. Sed ô Deus, vbì fuère hominum mentes & oculi, cùm talia, tam execranda, in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei vindictam, vſqueadeò occæcari. *Luteri os impurum.*

ANNO 1523 cùm percepiſſet Luterus principes Catholicos ipſius nouum Teſtamentum damnâſſe & proſcripſiſſe, tanta acerbitate in illos ſcripſit librum de ſeculari poteſtate, vt in Eccleſiaſticos videri potuerit modeſtia quadam vſus fuiſſe. Erat in tuto loco apud principem Saxoniæ opulentũ & potentem, quæ res eius efferi audaciæ calcar addebat. Auſus eſt in illo libello ſcribere, principes vtplurimùm eſſe vel præcipuos moriones, vel deterrimos nebulones. Quis verò Catholicus tale aliquid ſinè ſumma omnium offenſione ſcriberet? Atq; hęc Luteri cõtumelia ad ipſum quoquè Carolũ Imperatorem & principes omnes pertinebat. Incredibile dictu eſt, quanta in hoc monſtroſo homine fuerit conuiciandi, & mentiendi libido. Doctor Iohannes Dietenbergius, vt alios taceamus, in duabus duntaxàt Confutationibus, conuicit eum 874. mendaciorum, quod poſſet incredibile videri illis, qui eius hominis ſcripta non legerunt. Sed quid non auſit, qui nihil *Luterus in principes Catholicos.* *Contumelia ſumma in principes.*

1523 non auſus fuit? In libello iam dicto de ſeculari poteſtate, inter cætera cõtumelioſè aliquot principes perſtringit his verbis: In Miſnia, in Bauaria, in Marchia, alijsque in locis promulgauerunt tyranni edictũ, (tyrannos vocat catholicæ religionis obſeruantiſſimos principes) vt noua teſtamenta in præfecturas tradantur. Hîc ſubditi ſic agãt: Non foliolum, non literam vnam tradant ſub periculo ſalutis ſuæ. Quiſquis enim id fecerit, is tradit Chriſtum Herodi in manus. Illi enim agunt velut Chriſticidæ, ſicut Herodes. His & id genus alijs Emblematîs ornat ille ſcurra illuſtriſſimos principes, qui vulgo ea cauſa nolebant permitti verſionem Luteri, quòd viderent non niſi deteriores ex eius lectione euadere. Faciebãt principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiam laudem mereretur, ab illo inſolentiſſimo tenebrione atrociſſimis verborum flagris flagellati ſunt. Admiſcuit interim multa ad ſeditionem concitandam vehemẽtèr opportuna, ità vt appareat hominem furijs quibuſdam agitatum, nihil niſi cædes & latrocinia anhelâſſe. Apud Sleidanũ altum de his, quantùm equidem aduerterim, ſilentiũ eſt fortaſsis & ipſum puduit, referre tam atrocia in principes conuicia, ne Luteri cauſam efficeret deteriorem: ſed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Frãciſcus Sickingius perit. Hoc anno tormenti ictu in arce ſua Lantſtal periit Franciſcus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimis ſtudioſus. Is bellum indixerat epiſcopo Treuirenſi, obſeditque Treuiros, ſed induſtria Epiſcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuêre. Nec diù pòſt ab Epiſcopo Treuirẽſi & fœderatis aliquot principibus obſeſſus, temeritatis ſuæ pœnas dedit. Celebre nomen ſibi ille comparârat aliquot proſperis rerum ſucceſſibus. Nam Lantgrauio Haſſiæ adhuc puero grauiſſima intulerat damna, & vrbem Metenſem longe florentiſſimam ad detrimentoſas pacis conditiones adegerat. Multùm in eo fiduciæ & ſpei collocârat Luterus, adeoque plùs quàm in vllo principe, quemadmodùm ipſe Luterus clàm ſcripſit Vldrico Hutteno.

Luterani duo martyres, ſcilicet. Hoc anno Bruxellis, quæ eſt Brabantiæ præclara vrbs, duo profeſſionis Auguſtinianæ ob Luteri dogma flammis exuſti ſunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quemadmodùm etiàm Iohannem Huſſiũ & eius farinæ alios hæreticos. Habet enim & diabolus martyres ſuos. Porrò martyres Chriſti pœna non

na non facit, ſed cauſa, vt præclarè inquit Auguſtinus. 1523
Quam ſibi pacem promittunt inimici fratrum? inquit ſanctiſſimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Eccleſiæ. quæ ſacrificia celebrare ſe credunt æmuli ſacerdotum? An ſecum eſſe Chriſtum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur? Tales etiamſi occiſi fuerint in confeſſione nominis, macula iſta nec ſanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſſione purgatur. Eſſe martyr non poteſt, qui in Eccleſia non eſt. Et poſt pauca: Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti beſtijs animas ſuas ponant: non erit illa fidei corona, ſed pœna perfidiæ: nec religioſæ virtutis exitus glorioſus, ſed deſperationis interitus. Occidi talis poteſt, coronari non poteſt. Hæc ille.

Borbonius à Gallo deficit.

Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorum rege Franciſco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Franciſci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infelicitèr attentauit Maſſiliæ occupationem, atque indè non ſinè ignominia diſcedere compulſus eſt.

Nota facinus inſigne.

Hoc anno quidam ciuis Torgauienſis, ex monaſterio Nymicenſi nouem virgines ſacras clàm Vuittenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarum vnam non longè pòſt Luterus inceſtis nuptijs ſibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defenſionem libellum edidit Luterus. Alios quoquè duos libros conſcripſit, alterum ad Pighardos, ad Huſſitas alterum, videlicet vt ægerrimè faceret Romanæ Eccleſiæ, cùm tamen ante paucos annos eoſipſos ceu hæreticos & ſchiſmaticos publicis ſcriptis egregiè eſſet inſectatus.

Inter alia multa quæ hoc anno ſcripſit idē Luterus, etiàm libellum edidit de Cōmuni fiſco. In hoc bona ferè omnia totius Cleri addicit huic fiſco communi. Hoc enim pacto facilè animaduertit ſe magnam apud principes & magiſtratus ciuiles gratiam initurum, ſi Eccleſiaſticorū bona ipſis adiudicaret. Sed reuerà ex eiuſmodi rerum Eccleſiaſticarum occupatione non ſolùm nihil locupletati, ſed magis etiàm ſuis opibus plerique exuti videntur. Quæ enim Deo ſemèl dicata ſunt, in prophanos vſus nunquā ſinè periculo transferuntur. Legimus in hiſtorijs M. Craſſum Romanorū ducem, cùm ad bellum Parthicū proficiſceretur, templum Hieroſolymita-

1523 mitanum ſacris theſauris, inſtigante nefaria cupiditate, ſpoliaſſe. Verùm perſecuta eſt ſacrilegum vindicta diuina. Nam in prælio à Parthis non multò pòſt ſuperatus, vnà cum filio cæſus eſt: porrò hoſtes in os eius repertū, non ſinè auaritiæ & ſceleris exprobratione, aurum liquefactum infuderunt.

Comitia Norinbergæ. Eodem anno habita ſunt Comitia Norinbergæ, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Franciſcus Cheregatus interfuit. Et licèt Pontifex operam ſuam liberalitèr offerret Germaniæ, vtpotè dulciſſimæ patriæ ſuæ, tamen magìs exulcerati ſunt eius humanitate animi Luteranorum. Prodijt tum liber centum grauaminum Germaniæ, authoribus Luteranis, vt nihil intētatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiam Pontifici & Eccleſiaſticis. Porrò in his Comitijs decretum fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici eccleſiaſtæ vterentur receptis Eccleſię doctoribus, & probatis Euangeliorum expoſitionibus, quod Luterus mira vafricie ità interpretatus eſt, vt populus putârit principes ab ipſo ſtare, cùm tamen id eſſet falſiſſimum.

Suprà diximus Luterum ſcripſiſſe contumelioſiſſimè in Angliæ regem, qui eius captiuitatem Babylonicam oppugnauerat. Illud regis ſcriptum poſteà defenſum eſt à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania; Roffenſi Epiſcopo & Thoma Moro in Anglia. Quanuìs autem noſtrarum partium catholici ſcriptores Luterū, multorum mendaciorum ſæpè conuicerint, tamen auſus fuit ille in libello contra regem Angliæ affirmare, ſe à mendacijs abſtinuiſſe. Ait enim: A virulentia & mendacijs abſtinui, quibus libèr regis refertiſſimus eſt. Hoc cùm eſſet mendacium impudētiſſimum, à noſtris corona ad marginem expreſſa inſignitum eſt. Murnerus certè ex ſolo illo in Angliæ regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus regis librū virulētia & mendacijs eſſe refertiſſimum, non vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gentium regiæ dignitati deferendum ſit. Fuit autem regis ſcriptum planè Catholicū, & vt dixi, à doctiſſimis viris fortitèr defenſum. Erat

Epiſcopus Roffenſis ſcribit cōtra Luterum. tum temporis in Anglia Ioannes Fiſcherus Roffenſis epiſcopus, tum pietatis, tum doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarum peritiſſimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, ſcripſit librum pro defenſione regiæ aſſertionis, ſed ſumma modeſtia in hominem omnis frontis & pudoris expertem

vſus,

vſus, adhibitis quoq; tum ſcripturæ diuinæ, tum patrũ 1523
ſentẽtijs: quanquam in eius libri prçfatione præter morem ſuum, iuſto dolore ſtimulatus, aliquanto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis inſolẽtia & improbitas longè acriora merebatur. Ità enim citra omnẽ modeſtiam petulantiſſimè debacchari in Pontificẽ, Epiſcopos, Imperatorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat perditiſſimi & deploratiſſimi, nõ modò aſperis verbis, ſed etiàm aſpertimis flagellis & verberibus reprimendi. Et hæc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidem, quod equidem ſciam, vnquàm repræhendit, cùm tam multa blateret, mireq; exaggeret, ſi quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura Eccleſiæ, ſit dictum aut factum, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exaſperare queat, præſertim odiosè, & non bona fide cõmemoratum. Sed quanto Luteri fuit inſignior impudentia, tanto minùs excuſationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluerunt. Præter Roffenſem autem Epiſcopum, de quo iam diximus, ſcripſit pro Angliæ rege contra Luterum etiàm Thomas Morus, ſumma doctrina & integritate vir, ſed ſub nomine Gulielmi Roſſei. Is verò, pro admirabili ingenij dextetitate ità omnẽ Luteri arrogantiam & os maledicum compreſſit, vt nihil contrà mutire auſus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex perſona Luteri: Quoniam quidem igitur cõtradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Epiſcopi, ſacerdotes, laici, & omnes in ſumma boni: mihi licebit pro Dei mei maieſtate Pontificem, Cæſarem, Reges, Epiſcopos, ſacerdotes, laicos, omnes deniquè bonos anathematizare, maledictis & conuicijs inceſſere, atque in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, ſtercora, merdas expuere &c. Porrò ſuperiùs etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre poteſt talem, qui mille vitijs oſtendat, ſe poſſeſſum atque agitatum à legione dæmonum, & tamen ità ſe iactat ſtolidè: Sancti patres omnes errauerũt: Eccleſia tota ſæpiùs errauit: Doctrina mea non poteſt errare, quia certiſſimus ſum doctrinam meam non eſſe meam, ſed Chriſti. Quòd ſi quis reſpondeat, Teſtimonium tuum non eſt verum, quia teſtimonium perhibes de teipſo, recurret ilicò ad nouam ſcripturam, Ego certus ſum, dogmata mea habere me de cælo. Atque ibì ſi-

Thomas Morus ſcribit in Luterum.

Veriſſima Thomæ Mori de Lutero ſentẽtia.

ſtes

1523 ſtet in hoc ſuo principio, velut firmiſſimo fundamẽto, quod non omnes Papæ, Reges, Doctores, homines, angel poterunt euertere. Certus igitur, immò certiſſimus, dogmata ſua habere ſe de cælo: ſicut certi ſunt & certiſſimi, qui dormiunt, omnia vera eſſe quæ ſomniant: immò verò certus & certiſſimus, mẽtiri ſe vigilantem, dogmata ſua eſſe de cælo, quæ ſua ſibi murmurat conſcientia, dæmonum illi præſtigijs immiſſa: hominibus maledicit & angelis, quicunque dogmatîs ipſius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere, conſpurcare ſacra, blaſphemare Deum, quicunque non verentur arguere ſpurciſſimas ipſius blaſphemias. Item in fine libri ſecundi, addit etiàm hæc Thomas Morus: Verùm à mendacijs & virulentia prorsùs abſtinuiſſe ſe teſtatur ipſe, cui nihil eſt aliud in calamo, quàm calumniæ, mendacia, ſycophantiæ: cui nihil eſt aliud in animo, quàm virus, tumor, inuidia: qui nihil in capite concipit, præter ſtultitias, furores, amentias: qui nihil habet in ore, præter latrinas, merdas, ſtercora, quibus fœdiùs & ſpurciùs, quàm vllus vnquàm ſcurra, ſcurratur. Hæc quidẽ de illo & lõgè plura ſcribit ille vir tantus, cuius iudicium nemo facilè contemnere auſus erit. Quæ autem ſcribit, tam ſunt vera, vt etiàm illo tacente, Luteri dicta & ſcripta ſatis ſuperque ea confirment. Et quarè tandèm non volunt ſibi cauere homines ab illo miſero, quem viri graues tantoperè execrantur? Nam & Roffenſis epiſcopus in præfatione, cuius paulò antè meminimus, vocat eum canem rabidum, lupum rapaciſſimum, vrſam ſæuiſſimam. Et puto certè non paulò plùs apud nos ponderis habere debere tantorum virorum grauiſſimam ſententiam, quàm Sleidani aut ſimilium ineptias, qui eum hominem tantùm non ceu deum quendam in cælum ferunt, quem ſummæ eruditionis & virtutis viri tanquàm orbis horrendã peſtem toto pectore deteſtantur. Sed Roffenſis & Mori ſcriptorum hoc loco Sleidanus vir optimus non meminit, ſentiens hauddubiò, quantum eſſent præclaro Luteri euangelio totique eius cauſæ factura præiudicium, ſi ea bona fide retuliſſet.

Nota Lector.

Adrianus Pontifex moritur.

Non diù pòſt mortuus eſt Adrianus Pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum ſucceſſit Clemens VII. è familia Medicea.

ANNO

ANNO 1524. Franciſcus Gallorum rex ingentes coëgit copias, quibus Prouinciam à Cæſareanis fruſtrà tentatam tueretur. At vbi cognouit re infecta diſceſſiſſe Cæſaris militem, ipſe animum ad Mediolanum repetendum adiecit, nec voto fruſtratus ſuo, Mediolano potitus eſt. Indè verò infeliciter Ticineñ oppugnationi aliquot menſes dedit, nulla re memorabili confecta. Erat Ticini præſidium Germanorum, duce clariſſimo Antonio Læua Hiſpano. 1524 *Mediolanum capit Gallus.*

Hoc anno 26. Ianuarij Lucernæ fuit Heluetiorum conuentus, in quo vetus religio & Eccleſiæ ritus, cæremoniæ & inſtituta, iuſſa ſunt inuiolata retineri. Iam enim Zuinglius eam gentem ad res nouas concitare cœperat, cuius impia dogmata id temporis ſoli ferè Tigurini ſequebantur. Inter alia docebat Zuinglius, abolendas è templis imagines, Miſſam tanquàm impiam abrogandam. Quod vtiquè nihil erat aliud, quàm Antichriſti agere antecurſorem, qui iuge ſacrificium, quod in Miſſa fit, auferet ad breue tempus. Multùm ſudatum eſt à Lutero & eius tota poſteritate, malo dæmone id agente, vt Miſſa in ſummum apud omnes horrorem, abominationem, contemptum adduceretur, & magnos ea res ſucceſſus habuit in Europa, dum interim barbaræ nationes apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Miſſę ſanctiſſimum ſacrificium ſumma alacritate & deuotione complectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noſter orbis ſacroſancta Miſſa abroganda, partìm iam res ipſa abundè declarauit, & maiori ſuo malo ſentiet poſteritas, niſì reſipuerit, & egerit pœnitentiam. Hac ferè tempeſtate Bennonis olìm Miſneñ Epiſcopi, quem paulò antè Adrianus Pontifex diuorum catalogo adſcripſerat, oſſa & reliquiæ venerabilitèr è vetuſto terræ tumulo eleuatæ ſunt, & annuæ feriæ in eius honorem inſtitutæ. Id ſupra modum malè habuit Luterum, quòd cerneret multùm ſuis conatibus detractum iri ea antiquæ pietatis fama & obſeruantia. Mox ergò libellum edidit hac inſcriptione: *Aduersùs nouum idolum & antiquum diabolum, qui Miſnæ exaltandus eſt.* Ità ille inſanus nec diuis quidem iam beata apud Chriſtum immoralitate fruentibus parcendum putauit. Non ſunt contaminandæ piæ aures atrociſſimis maledictis & contumelijs, quibus in hoc libello tum in Bennonē ipſum, tum in alios quoſ-

Cōuentus Heluetiorum.

D. Bennonis reliquiæ eleuantur.

Nota Luteri deploratam inſaniam.

1524 quoſdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendam huius æui ſocordiam, quæ hoc monſtrum ferre potuerit. Olim cùm Chriſtiani ad ſacrificandum falſis dijs compellerentur, illique recuſarent, dicerentque non deos eos eſſe, ſed homines fuiſſe impuriſſimos & ſceleratiſſimos, ethnici magiſtratus non ferentes iniuriam, vt ipſis videbatur, deorum ſuorum, omni ſuppliciorum genere in martyres ſæuiebant: at Luterus & eius ſimiles dogmatiſtæ, æuo noſtro in ipſum Euchariſtiæ ſacramentum, & in ſanctos cum Chriſto iam regnantes, impunè, immò permultis applaudentibus, immanes euomunt blaſphemias. At tamen quandoquè Deus & ſuas & ſanctorum ſuorum iniurias egregiè vlciſcetur.

Zuinglius diſcedit à Lutero. Per hoc tempus Zuinglius non contentus à Lutero dici Luteranus, ſed ipſe potiùs de ſuo nomine ſectam auſpicari cupiens, non ſolùm Catholicos tranſſubſtantiationis aſſertores, ſed etiàm Luterum ipſum, vnà cum pane & vino verum Chriſti corpus & ſanguinem in Euchariſtia haberi dicentem, oppugnare cœpit. Hoc quidem peſſimè habuit Luterum, & hæc res occaſionem præbuit atrociſſimæ illi inter Luteranos & Zuinglianos digladationi, quæ in hunc vſque diē componi non poteſt. Rectè hoc permiſit ſapiens & bonus Deus, vt Luteri arrogantia à proprio diſcipulo comprimeretur, & *In Dialo. aduersùs Luciferianos.* mortales omnes intelligerent rectiſſimè dixiſſe D. Hieronymum, ſcripturas non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtere. Ab vtraque enim parte iſti ſectarij verbum Dei crepant, ſcripturas certatìm proferunt: & tamen cùm certiſſimū ſit, nō poſſe vtroſq; verū docere dū contraria dicunt, at nihilo minùs alij alijs cedere nolunt, & vtriq; praua ſcripturæ diuinę interpretatione & ſe & ſuos omnes miſerabilitèr perdunt, cùm vtroſque rectè iam olìm damnârit hodieq; dānet Catholica fides, qua certiſſimè credimus, in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis & vini poſt Chriſti verba in ſacrificio prolata, ipſiſſimum Chriſti corpus & ſanguinem ſubſtantialitèr contineri, etiàm extra ſumptionem, cùm hoc ſacramentum non *Carolſtadius cōtra Luterum.* niſi omnipotenti Chriſti Ieſu ſermone conficiatur. A Lutero hac in re iam antè diſſenſit Andreas Carolſtadius, & cùm à Lutero acritèr repræhenderetur Ienæ, quòd Eccleſias ſcilicet Luteranas turbaret, ille ſe cōtra ipſum ſcripturum, ſuamq; ſententiam defenſurum reſpondit. Tum verò Luterus, vt erat contendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabatur. Poſteà

libellos

libellos aliquot Carolſtadius Baſileæ edidit, quorum ſumma erat, non eſſe Chriſti corpus naturalitèr in Euchariſtia, nec tamen Zuinglij ſententiam ſequebatur, ſed noua interpretatione ait, pronomine demõſtratiuo, Hoc eſt, demonſtrâſſe Chriſtum corpus ſuum menſæ aſſidens, non autem ſub panis ſpecie contentum. Hanc ſtultiſſimam opinionẽ Anabaptiſtæ quidam amplectebantur, & Zuinglij atque Luteri interpretationem reijciebant. Porrò Zuinglius Carolſtadium dicebat veritatem quidẽ agnoſcere, ſed quia troporum vim ignoraret, verba non recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, qui iam ſibi de Collega, licèt inepto, nonnihil applaudebat: Alij Carolſtadij expoſitionem ceu nimis duram & violentam reſpuebãt. Indè accidit, vt Senatus Tigurinus cauerit, nè libelli Carolſtadij in vrbe ſua venderentur. 1524

Nota mirabilem Euangelicorũ confuſionem.

Luterus verò Zuinglij expoſitionẽ libello quodam confutauit. Ità nimirùm ſpiritus vertiginis, in Luterum & eius præclaram ſobolem immiſſus, repentè multas ab illis extorſit abſurdiſſimas verborum cœnæ Domini interpretationes, alias ab alijs, & ſimul omnes à Catholicę Eccleſiæ ſententia diſcrepantes: ortumq́; eſt implacabile bellum inter iſtos factioſos ſpiritus, qui cùm omnes iactitent ſe veritatem demùm in lucem protuliſſe, non poſſunt tamen in vnam aliquam de re tanta conſpirare ſentẽtiam, & à veritate ſunt prorsùs alieni, & interim miſerrimam & rudem plebeculam in diuerſas factiones & opiniones diſtrahunt, efficiuntq́; vt iam permulti nõ videant, quem potiſſimùm in hac dogmatum mirabili varietate ſequi debeant. Quis verò ſatis deplorare poſſit, tam innumeras Chriſti Ieſu ſanguine redemptas animas, aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogantia & philautia in certiſſimum exitium, horrendamq́ue æterni ignis damnationem præcipites agi? Verùm hoc iſti perditi tenebriones pro ludo habent, modò ipſi ſibi aliquod poſſint parare nomen, licèt cum ſumma hæreſeos ignominia coniunctum.

Præcones Euangelici inter ſe tumultuantur.

Scripſit hac tempeſtate Luterus libellum Germanicum de mercaturis & fœnore. Quid eo libello ſpectârit, res ipſa ſatis declarat. Multus ibì eſt in exaggerandis oneribus, quæ accidant Germaniæ auaritia mercatorum. Videbatur rem cum ſolis habiturus mercatoribus, & animo verè pio illorum mala ſtudia repræhenſurus. Sed multitudinis animos & ſibi conciliare, & in

1524 principes irritare moliebatur. Quod nè temerè ſcripſiſſe videamur, ipſe ſe prodit, eodem in libello ità inquiẽs: Reges & principes hìc attentos eſſe oportebat, & ex iuris ſeueritate hæc interdicere. Sed, vt audio, habent illi caput iſthic & partes: fitque quod eſt ab Eſaia dictum: Principes tui ſocij furum. Interea ſi quis aureum vnum aut dimidium furto tollat, eum ſuſpendio necant: porrò ſua habent commercia cum illis, qui totum orbem expilant, pluſque furantur, quàm cæteri omnes, vt verum permaneat quod dici ſolet, Grandes fures, paruos tollunt in crucem, &c. Puto equidem ſatis hinc apparére, quàm ille multam præbuerit materiam multis editis libris tumultui Ruſticorum, tametſi Sleidanus culpam omnem à Lutero in Munzerum transferre conatur, cùm tamen, ſi vir bonus fuiſſet, in Luterum ipſum, tanquàm eius mali fontem, potiùs referre debuerit. Ex Luteri enim ſcriptis Munzerus occaſionem hauſiſſe videtur, non facilè fortaſsìs talia auſurus vnquàm, niſì illi Luterus ad quiduis audendum viam egregiè muniuiſſet.

Luterus ſeditiosè ſcribit.

Eſai.1.

Scripſit præterea libellum alium Germanicum de flagitioſo cuiuſdam monachæ è ſuo cœnobio receſſu, quem non dubitat inter diuina numerare miracula, homo totus à malo dæmone obſeſſus & occæcatus. Fuit Iſlebij inſigne monaſterium virginum, in quo Florentina quædam cum cæteris monaſticen profeſſa, corpore degebât, nõ animo. Erat illa iam Luteri inefcata blandiſſimis vocibus, ad carnis ſectandas voluptates etiàm Deo ſacratas virgines egregiè incitantibus, quaſi nulla ſit votorum vis, liceatque ſpretis votis, ſpreto omni pudore & verecundia, omi calcata honeſtate & religione, poſt datam Deo perpetuæ continentiæ fidem tranſire ad nuptias, & Chriſto immortali ſponſo repudiato, homini mortali breuiſſimæ cuiuſdam captandæ cauſa voluptatis ſe ſceleratiſſimè proſtituere. Itaque conqueſta fuit illa cuidam è ſuæ ſtirpis hominibus, vitam monaſticam nullo pacto ſibi conuenire, velle proindè ſe ait ex monaſterio diſcedere. Res delata eſt ad Abbatiſſam. Ea multis modis ſtuduit eam ab hac amentia reuocare: ſed cùm nihil efficeret, iuſſit eam ex monaſtici canonis præſcripto aſſeruari in cuſtodia. Accidit intereà, vt quę illi aſſeruandæ deſignata erat, oſtium carceris caſu quodam apertũ relinqueret. Quod cernens Florentina, clanculo indè ſe ſubduxit, & ad Luterum, patronum ſcilicèt pudi-

Monialis fugit è monaſterio, Lutero approbante.

pudicitiæ & integritatis, profugit. Ille contra omnes Abbatiſſæ querelas graues, quibus illam profugam periurij & voti violati ream accuſabat, libellum euulgauit, quo docere voluit nouus euangeliſta, alumnus nō Chriſti, ſed Iouiniani, aut alicuius eo deterioris, nō ſinè præcipuo præpotentis Dei miraculo illam fuiſſe ex inferno ereptam. Monaſterium enim ille vir optimus non alio quam tartari loco habuit, vt indè etiàm, tāquàm ex vnguibus leonem, liceat hominem penitùs habere perſpectum. Scilicèt grande prodigium fuit, aperto oſtio fugere. In illo autem libello ridet miracula, quæ circa obſeſſos à dæmone fiunt, quos ait aqua luſtrali non cruciari, ſed id tantùm eos fingere: quemadmodùm olìm, teſte D. Hieronymo, impius Porphyrius & Eunomius, quòd martyrum cineribus mali dæmones torquerentur, aiebant præſtigias eſſe dæmonum, & non verè clamare dæmones, ſed ſua ſimulare tormēta. Sic nimirùm Luterus, non immeritò à Zuingliano quodā craſſus ruſticus appellatus, immanis cuiuſdam miraculi loco habet, quòd petulans fœmina patente carceris ianua aufugit: quòd autem dæmones aqua ſacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundem in modum Matthias Illyricus & eius ſocij, architecti hiſtoriæ Magdeburgēſis longè vaniſſimæ, derident ſolennem illum apud Catholicos aquam conſecrandi ritum, noluntque eum ab Alexandro antiquiſſimo pontifice & martyre, ſed ethnico neſcio quo Pontifice vſurpatum. Non eſt dubium, à malo dæmone incitari id genus homines, vt ea omnia in contemptū adducant, quibus catholica Eccleſia ceu præſidijs quibuſdam vtitur aduersùs inſultus & machinationes dæmonū. Sed ſacræ aquæ tam eſt antiquus in Eccleſia vſus, & totiès etiàm, ad maxima edenda miracula cōperta vis, vt iſtos meritò ſuî pudere debeat, dū eam oppugnant. Non ità pridèm in lucē editi ſunt octo libri Conſtitutionum Apoſtolicarum, à Clemente Romano conſcripti. In ijs hæc habetur oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutū, creator aquarū & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potum & munditiem, oleum ad exhilarandū faciem in exultatione lętitiæ: ipſe quoquè nunc per Chriſtū ſanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum qui attulerunt, & da virtutē ſanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus inſidiis aduerſariam per Chriſtū, qui eſt ſpes noſtra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum

1524.

Aduersùs Vigilantium.

Aqua luſtralis antiquus vſus.

Lib. 8. cap. 35.

1524 ſancto ſpiritu in ſecula, Amen. Poſſent in huius aquæ confirmationem plurima adduci, ſed nō eſt huius loci. Hîc ſatìs ſit indicâſſe, Luteri ſpiritum eam aquam ferre nō poſſe, porrò verò libentèr hominibus perſuadere velle, laſciuientē mulierculā, blandiſſimæ Dominæ Veneti litare cupientem, non ſinè ingenti miraculo apertis oſtijs è cœnobio ſceleratè aufugiſſe. Sed hoc profectò ſtupendo non vacat miraculo, vllum potuiſſe reperiri hominē, qui tam inſulſo & portentoſo nugatori fidē commodaret, quem non pudet fœdiſ ſceleribus patrocinari.

Comitia alia Norinbergæ. Hoc anno rurſùs Comitia habita ſunt Norinbergę. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurentium Campegiū, virum ſanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia inſignem: cui aduētanti omnes ferè principes extra portam proceſſêre obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comitèr eum precabātur, nè more ſolenni & cum ſolitis cæremonijs vrbem ingrederetur, quòd multi iam è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Pontificem: idque factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hungarorum Ludouici legatio, triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nuncium adferens, & neceſſaria poſcens ſubſidia. Verùm perquàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent.

Luterus contra 2. Cæſaris mandata. Circa hæc tempora ſcripſit Luterus cōtra duo Cæſaris mandata, tāto furore & animi impotentia, vt morſus exitiales intentare videretur, idque tum Cæſari ipſi, tum reliquis principibus viris, quibus ait Turcam decièſ eſſe & meliorem, & prudentiorem: quoſque incunctantèr per ſummam contumeliam vocat ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos & amentes moriones. Sed niſì ipſe planè amens & inſanus eſſet, tam impotentèr in principes non inueheretur. Cui honorem, inquit Apoſtolus, honorem. Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis rebus implicatus fuit, ità vt nefariū hominem comprimere non potuerit.

Nota Luteri ſpiritum.

Rom 13.

Sleidanus ſuo more has Luteri atroces & intolerādas calumnias in principes diſſimulat, ſcilicet nè Lector furioſi hominis barbaris vocibus permotus, ab eius doctrina deſciſcat, aut certè eam vehementèr ſuſpectam habeat. Hæc autem omnia non parùm faciebant ad ciendas turbas & ſeditiones concitandas: nec poſſunt Luteri ſtudioſi ab illo amoliri culpam tumultûs ruſticorum, qui paulò pòſt ſecutus eſt. Suis enim importuniſſimis

ſimis ſcriptis non niſi bellicum cecinit: nec tamen ad- *1524*
uertit miſera plebs, quem hominem ſequeretur. Miſcebat enim ſeditioſis vocibus verba quædam, pietatis quandam ſpeciem præ ſe ferentia,& hac arte tegebat animum ſanguinarium.

Caroli V. literæ ad principes.

Sub hoc fermè tempus ex Hiſpanijs Carolus Cæſar literas dedit ad principes, quibus decretū Norinbergeñ Conuentûs acritèr repræhendit,& Comitia Spiræ indicta fieri vetuit, vbì Principes & ordines Imperij rationē inituri erant conſtituendæ religionis vſque ad tempus Concilij. Id enim ad ipſos minimè ait pertinere. Antequàm hæ literæ veniſſent in Germaniam, Legatus Pontificis Campegius, Ferdinandus Auſtriacus, Epiſcopus Salsburgeñ, Duces Bauariæ Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Epiſcoporum legati, Ratisbonæ conuentus habuêre, atque inter ſe fœdus percuſsêre,quò Luteranæ hæreſi poſſent fortiùs ire obuiàm: multa quoquè ibì ſaluberrimè decreta ſunt pro Catholica tuenda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis, Legatus quoquè Pontificis Campegius, quòd intellexiſſet Cleri malam vitam multis è vulgo ruendi in hæreſes magnam præbere occaſionem,quędam decreta promulgauit, quibus Cleri mores reformarentur, & abuſus remouerentur, quæ alij quoquè Principes grata & rata habuêre. Erat enim frequens in ore Luteranorum dogmatiſtarum mala vita Cleri, & hac identidèm commemoranda, mireque exaggeranda, multorum animos in Clerum concitabant:nec eos mouebant exempla bonorum, qui erant multi in clero, ſed ſatìs habebant inueniſſe quod apud vulgus traducerent, quod optabant ardere magìs ac magìs odio Cleri.

Fœdus principū Catholicorum.

Fuit apud Antuerpienſes quidā Henricus Zutphanius Prior Auguſtinianorū.Is cùm in hæreſim Luteranam, quam ſemèl abiurârat, relapſus eſſet, vltimo afficiendus ſupplicio, perfregit carcerem, & è Brabantia Bremam profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarſos hoc anno perfidiæ ſuæ pœnas dedit, flammis exuſtus. De eius ſupplicio lamentabilem ſcripſit Luterus epiſtolam ad Bremenſes, quos ille Henricus apoſtata ex Catholicis fecerat Luteranos, qui tamen poſteà ex Luteranis facti ſunt Zuingliani vel Caluiniani. Sleidanus ſcribit eum propter euangelij doctrinam fuiſſe interfectum: ſcilicèt vt hereticum Luteranum in martyres referat. Eat ille quò dignus eſt cum talibus Pſeudomartyribus.

Apoſtata comburitur.

1525 ribus. Volebat ille apoſtata Thietmarſos bellicoſam gentem ab Euãgelio Chriſti ad Pſeudoeuangelium Luteri traducere: ea cauſa, non vt martyr, ſed vt hæreticus peremptus eſt. Multùm ille conabatur inter clerum & populum excitare diſcordiam, primò Antuerpiæ deindè Bremæ, poſtremò Meldorpij. Luterus eius ſcripſit hiſtoriam, aitque eum Antuerpiæ à tyrannis expulſum, veniſſe Bremam. Atquì non ille expulſus fuit, ſed fracto carcere aufugit, alioquì vt relapſus in hæreſim pœnas luiturus. Sic iſti inuicèm ſe ornant mendacijs, vt intelligas omni vera virtute deſtitutos, nihil in ſe habere, quod vllam veram laudem mereatur.

ANNO 1525. Franciſcus rex Galliarum, cùm iam in quartum menſem fruſtrà oppugnâſſet Papiam, nouis Cæſaris copijs ſuperuenientibus, prælio decertare coactus eſt. Cuius is fuit euentus, vt nobiliſſimis quibuſque Gallorum ducibus & proceribus interfectis, Rex ipſe gnauitèr pugnans, viuus in hoſtium poteſtatem conceſſerit. Ea victoria Hiſpanis & Germanis effuſiùs tum lætandi materiam præbuit, quòd in natalem Caroli Cæſaris diem, qui eſt D. Matthiæ ſacer, incidiſſet. Rex ineunte æſtate à Genua in Hiſpaniam perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate conſternatum eius animum, inijcienda meliori ſpe erigere nitebatur. Vbì in Hiſpaniam ventum eſt, Cæſar eum ſuũ in conſpectum venire noluit. Id verò vſqueadeò malè habuit regem ſua ſpe iam deiectum, vt in morbum inciderit, qui ei ſupremum vitæ diem allaturus videretur, nisì eum humaniſſimus Cæſar liberali colloquio blandè & amicè conſolatus, propedièm dimiſſurum ſe recepiſſet. Erat enim Franciſcus magno & excelſo animo atq; vtinàm inter Carolum Cæſarem & ipſum ſyncera & conſtans pax & amicitia conflari potuiſſet, meliori certè loco hodiè eſſet Reſpub. Chriſtiana. Vterq; enim princeps & longè erat potentiſſimus, & Catholicę religionis obſeruantiſſimus. Sed hauddubiò peccatis noſtris id effectum eſt, quòd perpetua ferè inter illos bella extitère.

Carolſtadius primus vxorem duxit ſacerdos.

Suprà mentionem fecimus Andreæ Carolſtadij archidiaconi Vuittenbergenſis. Is primus omnium ex ſacerdotum ordine vxorem duxit, ſcortum dixiſſem veriùs. In illis nuptijs Miſſa celebrata eſt, cuius totum officium à Luteranis compoſitum fuit, tale reuerà, quod vel ſolum ſufficeret ad cõcitandam Dei in nos indignationem.

nem. Meritò de illis dici poterat, qui eam Miſſam cele- 1525
brârunt, Fiat oratio eorum in peccatum. Cùm autē miſer ille Caroloſtadius Vuittenbergæ, reuerſo è ſua Patmo Lutero, non poſſet ſua ſomnia libere in vulgus ſpargere, obſiſtente ei Lutero, qui ſolus volebat præcipuus videri, abijt indè Orlamundam ducis Saxoniæ oppidum, vbi fretus populi fauore, publicè Luterum reprehendit. Id minimè ferens Luterus, tandèm effecit vt è tota Saxoniæ ducum ditione profligaretur, licèt paulò ante ſummus fuiſſet Luteri amicus. Et quanuis ipſe non minùs quàm Luterus creparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulſus eſt, & vitam interim agere miſerrimam cum ſua non vxore, ſed inceſta concubina, quæ quidem genere nobilis erat. Tandem miſer ille hoſtis ſui Luteri opem implorare coactus, & eius precibus adiutus, in Saxoniam redijt ea lege, nè quid contra Luterū vel verbo vel ſcripto palàm aſſereret. Scripſit in eum valdè acerbè Luterus, & concitatæ ruſticæ ſeditionis, in qua vltra centum ruſticorū millia periêrunt, admodùm eum ſuſpectum reddidit. Scripſerat antè in Luterum Caroloſtadius, nec omninò ſinè precio, quia aureū nummum ab ipſo acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei reſpondit libro, cuius titulum eſſe voluit, *Contra cæleſtes prophetas*. Scripſerunt verò in Caroloſtadium etiàm alij Luterani & in ijs Vrbanus Regius, de quorum omnium ſcriptis apoſtata Oecolampadius in ſuo Antiſyngrammate hoc reddit teſtimonium, quòd cauſam Caroloſtadij non tam ſubuerterint, quàm confirmârint. Et hoc Oecolampadij teſtimonium, quanuis hominis infamis, non parùm habet ponderis apud Sacramentarios, licèt Luterum oppugnet.

Pſal. 108.

Luterus proſcribi facit Caroloſtadiū.

Nota teſtimoniū Satanæ cōtra Satanam.

Huius anni menſe Martio Zuinglius libellū edidit *De vera & falſa religione*, quem etiàm non dubitauit in Catholica religione conſtantiſſimo Galliarū regi Franciſco dedicare. In præfatione eius libelli hæc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obſtinatos, qui cùm videant veritatem de cœna Domini non per ſe ſed per alios in lucem proferri, more furioſorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis non obſcurè Luterum ipſum & eius propugnatores perſtringit, quos ſanè diſertis verbis ait à diabolo inſtigari, & inſtàr furioſorū debacchari &c. Videant iam miſeri & cæci homines, quàm meritò Luterum damnârit Catholica Chriſti Eccleſia, quandò tam malè etiàm proprij diſcipuli

Zuinglius dedicat librum regi Chriſtianiſſimo.

Luterum perſtringit.

1525 ſcipuli de illo ſentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibuſdam etiam deterior.

Per hoc tempus idem Zuinglius cum ſuis Eccleſiæ Tigurinæ miniſtris & ſymmyſtis multùm egit in frequentiſſimo Tiguri Senatu, vt Miſſa & Euchariſtiæ adoratio prorsùs aboleretur. Reſtitit illis aliquandiù vir quidam egregiè catholicus: ſed quia plauſibilis valdè erat Zuinglij doctrina, quæ confeſſionem peccatorum, ieiunia, labores pœnitentiæ, & id genus alia reijceret, decretum eſt in Senatu, vt Miſſa deinceps in perpetuum exularet, &, vt quidã ineptus ait, mox ſecuta eſt publica totius Eccleſiæ Tigurinæ gratulatio & lætitia: Scilicèt lætantur hæretici, cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Catholici hauddubiò cùm hæc & id genus alia legunt, non poſſunt aliud quàm gemere & plangere iſtorum prodigioſam cæcitatem. Lætantur Chriſtiani, immò pſeudochriſtiani ablatam eſſe Miſſam, nec vident miſeri hoc propriè pertinere ad Antichriſtũ, cuius organa ſunt Turcæ & Tartari, atq; antecurſores hæretici temporum horum. Vt autẽ Zuinglius in ſua hac impietate eſſet pertinacior, ſcribit ſe quodam ſomnio admonitum eſſe. Ità apud illũ hac in re grauiſſima permultũ habuit momenti inſanientis cerebri ſomnium, cùm alioquì nihil apud ſe valere velint niſì ſcripta diuina. Eſt autem in hoc ſomnio id magnoperè obſeruandum, quòd Zuinglius ipſe palàm affirmat, neſcire ſe an ille admonitor, qui in ſomnis illi apparuit, ater fuerit an candidus. Quæ res argumento eſt, in rebus grauiſſimis quàm impiè iſti ludant, nec alicuius penſi habeant, vtrùm à bono vel malo ſpiritu hauriant dogmata. Sed ità illudi par eſt illos, qui ſuum iudicium totius orbis iudicio anteponunt. O cæcos duces cæcorum.

Miſſam Tigurini abrogant.

Prou. 2.

Zuinglius ſomnio incitatur ad abrogandam Miſſam.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adſcribere, quos iſti homunciones è ſuo cerebro confinxerunt, vt videant Catholici, quàm nihil iſti à ſumma barbarie diſcrepent. Tiguri, quod eſt præcipuum Heluetiorum oppidum, hic ſeruatur ritus, omnibus pijs valdè abominandus: Finita concione, menſa infertur, & munda mappa inſternitur. huic imponitur caniſtrum pane azymo plenum, catini quoquè & pocula lignea, (Nihil enim hîc periculi eſt, vbì nullus eſt ſanguis Domini, ſed vinum ſolùm) quę vino implētur. Accedit ad menſam Eccleſiæ miniſter cum diaconis, & totum cœtum ad attentionẽ excitat: mox alter ex diaconis ſubijcit inſtitutio-

Tigurini vt ſuam ſeruent cœnam.

ſutionem cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios, (de qua tamen inſtitutione & eius ritibus ipſe dicit Apoſtolus eodem loco: Cętera, cum venero, diſponã, tanquàm copioſius Corinthiis traditurus cœnæ peragẽdæ ritum, quod iſti nolunt aduertere, quia dati ſunt in reprobum ſenſum) alter verò recitat partem capitis ſexti Ioannis. Mox recitato ſymbolo fidei, paſtor vel miniſter admonet, vt quiſque ſeipſum examinet & exploret, nè indignè accedendo, corporis & ſanguinis Domini reus fiat. (Sed quomodò poteſt eſſe reus corporis & ſanguinis Domini, qui illud reuerà non accipit? O miſeros homunciones.) Poſteà omnes ſe in genua demittunt, & paſtore præeunte, orationem Dominicam dicunt. Ea abſoluta, paſtor accipit panem, (& certè nihil aliud quam panem, quia iſti paſtores non ſunt ſacerdotio initiati, aut certè non intendunt quod Eccleſia intendit) & ruſus ipſe quoquè alta voce recitat inſtitutionem Cœnæ Dominicæ: deindè panem miniſtris diſtribuit, & poculum porrigit, qui panem in catinis, & vinum in cyathis circunferunt, & populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris, edit, & proximè aſſidenti offert partem eius quod accepit, ſimilitèr etiàm poculum porrigit. (Mirum, cùm iſti vſqueadeò timeant, ſi vna ſpecie vtantur, non timere illos, nè fortè à vicino Morbum Gallicum, aut Peſtem, aut aliud aliquid eiuſmodi contrahant. Certè nunquàm illi ſic acciperent Corpus & ſanguinem Domini, ſi Catholica Eccleſia hunc modum præſcriberet.) Interìm verò dum de hoc non Domini, ſed factitio (nè quid iam dicam grauius) pane edunt & de poculo bibunt, vnus ex Eccleſiæ miniſtris prælegit ex euangelio Iohannis verba Chriſti ad paſſionem euntis, incipiens à pedum ablutione, quæ quidẽ cùm ibì expreſſum habere videatur Domini mandatum, tamen ab iſtis prorsùs negligitur: porrò calix vrgetur, cuius nullum vſquàm extat expreſſum mandatum. Porrò verò ſi catini & pocula ad menſam redeunt, (quod fortè raro accidit, largiter ſuauia vina potantibus fratribus & ſororibus Euangelicis) Eccleſia iterùm in genua procumbit, & Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Chriſti. Piget hac dè re quicquam ampliùs ſcribere, cùm ſit & ridicula & impia, à maleſanis & fanaticis cerebris commenta in Catholicæ Eccleſiæ contemptum. Et hic quidem ritus Tiguri ſeruatur. Porrò in ipſo agro Tigurino miniſter omnia ſolus recitat, & ad

1525 · *1 Cor. 11.* · *Ritus cœnæ in agro Tigurino.*

1525 menſam ſinguli accedunt. Pulchrè nimirùm, quia ſic viſum eſt Zuinglio. Baſileæ verò Oecolampadius ſummus Zuinglij amicus hunc ſeruauit morem: (vt ſinguli eant in adinuentionibus ſuis) Pro ſuggeſtu legebat omnia vſque ad verba cœnæ, quæ ante menſam recitabat. mox finita oratione & conuocatione, ſequebatur communio. Interìm dum communio fieret, plebs pſalmos vernacula lingua cantabat. Finita communione, cœtum cum exhortatione dimittebat. Immenſi operis fuerit, ſingulorum diuerſos ritus commemorare, quibus populus miſerandum in modum in pugnantiſſimas opiniones diuulſus eſt, ridentibus interim iſtis planè diſſonis noui Euangelij buccinatoribus, quòd ſinguli habeant ſuos ſectatores, quibus de ſuo ferè cognomine poſſint nomen imponere.

Ritus Baſileenſis.

Luterani damnant Oecolampadium.

Oecolampadius ſe tuetur.

Hac tempeſtate Sueuici aliquot Luterani Doctores, nempe quatuordecim, Halæ Sueuorum conuenerunt, & ſcripto quodam, quod Syngramma dici voluerunt, (author putatur fuiſſe Ioannes Brentius inſignis Luteranus) Oecolampadii ſententiã damnârunt, Luterani ſcilicèt Zuinglianũ. Nec ſe deſerit Oecolampadius, mox Antiſyngrãmate reſpõdet Sueuis illis. Quin & Bucerus deſertor inſtituti Dominicani (Nã pleriq; omnes noui Euangelij authores & ſigniferi, apoſtatæ monachi, & eo ipſo infames ac deteſtabiles fuère) ſcripſit ad quoſdam ex Sueuis illis, vt perpenderent quàm parùm deceat eos qui eundem Chriſtum docent, diſſidere &c. Sentiebant facilè apoſtatæ & deſertores illi, ex mutuis his ipſorum diſſenſionibus peſſimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebant quidem rem compoſitam, ſed præ animi tumore, cùm ſuã, non Chriſti gloriam quærerent, alij aliis nihil concedere voluerunt. Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata conſtructorum nouæ turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno ſaltem argumento ſatis ſuperque intelligi licebat, homines iſtos non Chriſti, qui pacis & author & amator eſt, ſed ſatanæ, qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, & ſuos ſectatores ſui efficit ſimiles, hoc eſt, pacis & concordiæ Catholicæ inimicos, ſpiritu duci, tamẽ miſera plebs lucem euangelicam inueniſſe ſe putans, à Catholica quidem Eccleſia libentèr diſceſſit: ſed interim tamen nunquàm potuit certam vnam aliquam, quam omnes ſequerentur, doctrinam inuenire, ſed vt quæque regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum his vel illis factioni-

ctionibus deditos accepit concionatores, ità in hanc vel illam conceſſit factionem: adeò vt eò tandèm res redièrit, vt multis locis etiàm ſub eodem tecto tot ſint ſectæ, quot ſunt capita: quod quidem eſt omnium flagellorum Dei longè acerbiſſimum. Verùm hoc neceſſe eſt illis accidere, qui à Catholicæ Eccleſiæ vnitate diſcedunt. 1525

Libellum Sueuorũ, cuius iam meminimus, Iohannes Agricola, tum temporis Luteri ſtudioſus, vertit Germanicè: Luterus eam verſionem præfatione probat, ſimulque teſtatur, ſe Sacramentarios planè execrari. Illi præfationi reſpondit Oecolampadius Germanicè. Si verò Luteri doctrina à Chriſto manauit, vt & ipſe videri voluit, & eius ſtudioſi iactitant, cur non habet apud eos pondus hæc eius ſententia, qua Sacramentarios execratur? Cur tam multi à Lutero ad Zuinglij caſtra perfugiunt? Aut ſi in re tanta errat Luterus, cur non intelligunt, non Chriſti, ſed mẽdacij ſpiritu eum ad ſua ſcribenda commenta incitatum fuiſſe?

Luterus execratur Sacramẽtarios.

Scripſit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Ioannes Pomeranus excucullatus monachus Epiſtolam quandam Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus, vt eum Vuittenbergenſis Eccleſiæ paſtorem fecerit. Sed tales paſtores à ſuo grege arceat Chriſtus.

Miſerunt hac tempeſtate Argentoratenſis Eccleſiæ miniſtri Euangelici legatum ſuum ad Luterum, qui eum & ſuos hortaretur ad concordiam, vt regnum Pontificis Romani coniunctiſſimis viribus oppugnare poſſent. (Ità certè ipſi de ſe ſcribunt, nec pudet eos tantam ſui pectoris vecordiam poſteris prodere, qui vel ex hoc ſolo Romani Pontificis odio & inſectatione facilè intelligent, eos ſatanæ ſatellites fuiſſe.) Præclarè enim inter alia multa à Diuo Cypriano vetuſtiſſimo atque eloquentiſſimo martyre ſcriptum eſt libro primo Epiſtola tertia: Quales putas eſſe eos, qui ſacerdotum hoſtes, & contra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè quòd ſacerdoti DEI non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegiũ quicquam moue-

Nota, pacem volũt ſectarij, vt poßint oppugnare Eccleſiam.

1525 moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret: Nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet: nemo ſibi placens ac tumens, ſeorsùm foris hæreſin nouam conderet. Hæc quidem ille ſanctiſſimus Epiſcopus: ſed hæreticis fruſtrà commemorantur, quippe ſubuerſis, & proprio iudicio condemnatis. Luterus verò nihil Argentinenſium miniſtrorum motus admonitione, è diuerſo potiùs hortatur Zuinglium & Oecolampadium, vt deſinant animas ſeducere, planeque affirmat, aut ſe, aut illos ſatanæ miniſtros eſſe.

Nota.

Indignum putabat Luterus, qui illis cederet, ſed expectabat, vt in ipſius ſententiam omnes concederent. Quid interim mentis habebant, qui Luteri doctrinam ſecuti, nouam de Euchariſtia opinionem proferri videbant, idque non ſinè Luteri tanquàm errantis reprehenſione? An non puduit eos tam leuitèr à Catholica Eccleſia ad Luternm defeciſſe, cùm viderent ſe in ſummum ſalutis ſuæ diſcrimen hac dogmatum diuerſitate coniectos, & quidem intra paucos admodùm annos? Felices ergò illos, qui ſe intra Catholicæ Eccleſiæ vnitatem continuerunt.

Thomas Munzerus ruſticorũ tumultus ciet.

Per hoc tempus extitit quidam Thomas Munzerus presbyter, homo importuniſſimus & audaciſſimus. Is ex ſcriptis Luteri hauſta occaſione, multis Germaniæ locis credulam nimis & imperitã ruſticorum turbam ad ſeditiones concitauit, & primò in Clerum, mox in principes inflammauit. Itaque magnus hoc anno diuerſis in locis factus eſt agreſtium hominum concurſus, ad inauſpicatam quandam libertatem adſpirantium, & multa ab eis nefariè & ſceleratè ſunt admiſſa, per ſummam crudelitatem occiſo, præter alios nobiles viros, Ludouico comite Helueſteno, qui in matrimonio habebat Maximiliani Cęſaris filiam notham: incẽſiſque in vna Franconia ducentis & eo ampliùs arcibus & monaſterijs. Non dubium quin ſupremam is tumultus Germaniæ & viciniis prouincijs calamitatem fuerit allaturus, nî maturè tam improbi conatus Principum armis prorsùs impediti & eliſi fuiſſent. Feruntur hoc in tumultu, vt antè dixi, vltra centum millia ruſticorum in Germania & Lotharingia cecidiſſe. Animauerat pleroſq; Mũzerus, dicens inter alia, ſe omnes bombardarum ictus ſua manica excepturum. Sed ille non diù pòſt captus eſt

200. arces & monaſteria inflammata.

Centum millia ruſticorum caſa.

Fran-

Francuſij, & traditus Erneſto comiti à Mansfelt inpri- *1525*
mis catholico, in cuſtodia ſeruandus. Captus eſt etiam ſocius eius nomine Phiferus, monachus apoſtata: ſed hic obſtinato animo permanſit in errore, & ſic gladio cæſus occubuit. Munzerus verò fertur ex animo doluiſſe, errores reuocâſſe, præmiſſa Confeſſione ſub altera ſpecie Euchariſtiam accepiſſe, & ità demùm gladio percuſſus, ex hac luce migrauiſſe.

Munzerus reſipiſcit.

Luterus vbì vidit miſeram turbam armis principum, quibus iam extrema quæque ceu quidam Pythius Apollo minatus erat, horrendum in modum conciſam & profligatam, mox verſo ſtylo, ſcripſit librum in ruſticos, vt ſe principibus venditaret nequam & verſutus homo, qui ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis magnam illi ſeditioni & cædi anſam præbuerat, vt facilè poteſt re ipſa doceri. Sanè intra vnum menſem Maium maiores tum clades cædesque & vaſtitates perpeſſa eſt ſuperior Germania, quàm bello decennali ab Hiſpanis & Gallis per id tempus Italia. Vnus Lotharingiæ dux Antonius, in vna Alſatia ſupra 26. millia ruſticorum cecidit. Miſera erat tum Germaniæ, præſertìm ſuperioris, habitudo, cùm ſubditi plerique aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarentur. Hunc fructum peperit præclarum Luteri Euangelion. Soluti enim religione animi, & ad carnis quandam libertatem à Lutero vocati, imperia pati non poterant.

Scribit in ruſticos Luterus.

Nec vrbibus deerant factioſi homines, qui ſeditiones excitarent in Clerum & ſenatum. Tumultuatum eſt atrocitèr Francophordiæ ad Mœnum, mox Moguntiæ, paulò pòſt etiàm non nihìl Coloniæ Agrippinæ: ſed non impunè tulerunt eorum tumultuum authores. Coloniæ certè nullis machinationibus efficere potuerunt Luterani, vt illic eis liceret publicè concionari. Quædam aliæ Imperij vrbes, nè ſimilia à vulgo paterentur, magnis impenſis coacti ſunt conſcribere militem, quo ſe aduerſùs vim ſeditioſæ plebis tuerentur.

Seditiones oppidanorum.

Colonienſium conſtantia.

Francophordiæ ipſis Paſchatis feriis duo ex infima plebe, alter ſartor, alter ſutor, ſeditionis fuêre capita. Primo impetu plebs armata irruit in cœnobium Dominicanorum, ſed ea tamen vſa moderatione, vt contenta vino imperioſè poſtulato, ab omni maleficio, quòd ad direptionem aut vaſtationem rerum attinet, abſtineret. Vrbis portæ interìm clauſæ ſeruabantur, ſeditioſus populus Senatũ loco mouebat, atque totius

Tumultus Francophordiæ.

vrbis

1525 vrbis imperium & adminiſtrationem in 24. ex plebe delectos transferebat. Multa ſanè fiebant ab illis inſolentèr, & quaſi Dictatores quidam leges promulgabant, minas quoquè & Clero & Senatui petulantèr intentabant. Habebant earum rerum authorem Luterum, qui ſcriptis & verbis ſuis miſeros Germaniæ homines dementabat. Scripſerant Francophordienſes illi ex plebe delecti, capita 47. ex Luteri prodigioſis paradoxis ſumpta, eaque pro legibus haberi volebant, quæ nimis longum eſt hìc recenſere. Et vt alios quoquè haberent ſuæ improbitatis complices, ea capita 47. ad Moguntinos & Colonienſes tranſmiſerunt. Moguntiæ ergò populus tranſuersìm actus æquè vt Francofordienſes, multa procacitèr egit in clerum, toto triduo, clauſis portis, manens in armis. Cogebatur Clerus etiàm ad iniquas pacis conditiones deſcendere, maximè quòd Ruſtici tumultuantes, ſeditioſorum iſtorum hominum audaciam augerent: ſed non diù pòſt extincta illa agreſtium hominum colluuie, & Francophordienſium & Moguntinenſium temerarij auſus repreſſi ſunt, & in irritum redacta, quæcunque à Clero per vim & ſeditionem extorſerant. Multus ſupra modum eſt Sleidanus in recitandis ijs, quæ Luterus hac tempeſtate de Ruſticorum tumultu ſcripſerit: ſed imprudens multa ſcribit, quæ & Luterum & ipſum pudefaciant. Ait Luterum ſcripſiſſe principibus, eorum dominatum homines nec poſſe, nec velle, neque ſanè debere ferre diutiùs: negocium hoc plebis in ipſos inſurgentis, Deum agere, & bellum eis facere, & impietatis ipſorũ pœnam expoſcere. An non hoc erat homines in principes armare? an non hoc erat tumultuantium & ſeditioſorum hominum factũ probare, cuiùs ait Deum ipſum eſſe authorem? Et tamen paulò pòſt ſubiungit Sleidanus ſcripſiſſe Luterum, ſe ſempèr ab initio docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehementèr abhorruiſſe, & hortatum eſſe populum, vt tyrannidem & impiam principum dominationem tolerarent. Quæ hæc, obſecro, amentia eſt, quòd intra vnam eandemque periodum tam pugnantia Luterum ſcripſiſſe teſtatur ille Sleidanus, vt & modeſtè ſempèr docuerit, & nihilo minùs Principum imperium vocet tyrannidem & impiam dominationem? Iam rursùs poſt pauca profert Luteri ſcriptum ad Principes contra Ruſticos, aitque eum claſſicũ ceciniſſe & monuiſſe, vt in eos non ſecùs àc in efferatas beluas impetus promiſcuè fiat ab omni-

Item Moguntiæ.

Sleidanus & ſe & Luterus pudefacit.

omnibus. Et hîc fatetur Luterus, teſte Sleidano, ſe neceſſariò ſtylum vertere debuiſſe. Verùm abeat Sleidanus cum ſuo Luteio ad ſolas terras. Vult miſer faſcinare lectorem, vt fœdiſſimas Luteri antilogias, craſſaque mendacia & legat quidem, & tamen nõ animaduertat. Iam ſuprà dictum eſt, Luterum appellâſſe principes noſtros ſtolidos, furioſos & amentes morriones. & Turcam eis decuplo eſſe meliorem, multaque alia petulantèr ſcripſiſſe in principes. An non hoc erat ſubditos concitare in principes? An non hoc erat miſeris perſuadere, vt Turcarum tyrannidem, quàm Cæſaris & principum ſuorum legitimum imperium, pati mâllent? Et interìm, ſi dijs placet, referente Sleidano, non dubitat ille ſanguinarius euangeliſta dicere, ſe ſempèr docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehemẽtèr abhorruiſſe. Sed quicquid vel Luterus de ſeipſo, vel in Luteri defenſionem ſcribat mendax Sleidanus, hoc vnum certiſſimum eſt, Luterum hominem fuiſſe ſeditioſiſſimum, & ſuis nefarijs ſcriptis & concionibus arma inſanæ multitudini ſuppeditâſſe in legitimos ſuos magiſtratus. Sed nouerat ille accommodare ſe tempori, & tum quidem, cùm tumultus & ſeditiones ſuos habituri ſucceſſus viderentur, minacitèr calamum ſtrinxit in principes: cùm autem è diuerſo temeritatem agreſtium hominum vidiſſet prudentia & viribus principum oppreſſam, mirabilitèr principum factum probauit, & ad perdendos miſeros, quibus ipſe tantæ nequitiæ author fuerat, inflammauit. Scripſerat anno 1523 librum de ſeculari poteſtate. Ibì Principes vtplurimùm ait aut maximos eſſe fatuos, aut deterrimos nebulones, & ab iis peſſima quæque expectanda eſſe, parùm autem boni: iactitat vulgum iam fieri intelligentem, & paucos eſſe principes, qui non habeantur pro fatuis & nebulonibus. Id verò cui niſì Luteio acceptum ferre oportuit? Hanc eius inſaniam paulò pòſt in opus conferre conatus eſt Thomas Munzerus, & ex eius ſcriptis arrepta anſa, non inſtrenuum Luteri ſe adminiſtrum præbuit in concitandis plebibus: & ex multis quidem oppidis principiò repellebatur, è Praga Boëmiæ, ex Guttenbacho Marchiæ, ex Zuiccauia oppido electoris Saxoniæ, ex Hallis comitatûs Tyrolenſis, ex Alſteto, vndè eum Luterus ipſe fecit expelli, licèt ei harum molitionum ingentem materiam exhibuiſſet: immò apud Saxoniæ Electorem cum initiò excuſâſſet ac defendiſſet, ſperans

1525

Luterus accommodat ſe tempori.

rem

1525 rem ei ex ſententia ceſſuram. Verba Munzeri ad ruſticos ſcripta, facilè declarant, quem ſecutus fuerit. Nolite, ait, diutiùs adulari peruerſis fatuis, impijs nebulonibus: Incipite & bellate bellū Domini: tempus eſt valdè &c. An non etiàm Luterus vocauit principes fatuos & nebulones? Vaſtabat Munzerus cum ruſticis templa & monaſteria, profligabatq; monachos, conculcabat ſacramenta, pluraque id genus flagitia deſignabat. Sed num eadem aut non docuit Luterus, aut non faciunt Lutetani & ſectarii dogmatiſtæ? A Lutero igitur in vrbes, in pagos dimanârunt ſeditiones & tumultus: ille ſuis ſcriptis claſſicum cecinit, atque innumerabilium malorum præcipuus author fuit.

Luterus nuptias celebrat in ſummo Germaniæ luctu. Hoc ipſo verò anno in tanto Germaniæ luctu, tanta rerum omniū perturbatione, inaudita calamitate, idem ipſe Luterus quadā Erynni percitus, iucundiſſimas celebrauit nuptias, iuncta ſibi virgine ſanctimoniali, vt tandèm toto orbi terrarum hoc teterrimo facinore teſtatum efficeret, quid iampridèm animo concupiuiſſet ac deſtinauiſſet. Proh pudor, ſacræ Theologiæ Doctorem, publicè profeſſum perpetuam continentiam, paupertatem, obedientiam, & iampridèm ſacerdotio initiatum, auſum eſſe in tantam proruere impudentiam & turpitudinem, vt quod nullæ ſanæ mentes & in catholica religione benè inſtitutæ vel ſolo auditu ferre queant, id ille miſer ac deploratus apoſtata monachus, facto & opere perpetrare non dubitârit. Eant iam cum ſuo Euangeliſta Luterani, & quotquot ab Eccleſia Catholica deſciuerunt: certè vel hoc ſolo nomine apud omnem poſteritatem ſempiternæ ignominiæ notam ſibi ſentiet inuſtam, quòd tam nefarium hominem ſequi non piguerit. Certè oportuit omnem omninò mētem & ſenſum perdidiſſe, qui tantum ſcelus videre non potuerunt. Superiorum temporum hæretici plerique omnes ſolebant tamen quandam præ ſe ferre morum honeſtatem & vitæ ſanctimoniam: at Luterus tum ſibijpſi, tum alijs omnibus ad omnem turpitudinem laxauit habenas, nec quicquam voluit non licere, quod animis collibuiſſet. Extant plurima eius ſcripta, extant teterrima eius facinora, quibus hæc poſſunt liquidò demonſtrari. Et interim tamen, licèt reclamante conſcientia, talem ducem innumeri ſequuntur, quidlibet illo facilè permittente, modò adſit fides, quam ſolam ille prædicauit ad ſalutem ſufficere: Eccleſiæ & Pontificum decreta, ieiunia, preces,

preces, vigilias, & deniquè bona omnia floccipendit: 1525
immò auſus eſt ſcribere, opus bonum optimè factum, *In aſſertion. Artic. 32.*
veniale peccatum eſſe ſecundùm miſericordiam Dei,
ſed mortale peccatum ſecundùm iudicium Dei: & multa alia his abſurdiora, quæ prorsùs damnat Catholica fides. Eſt profectò multa admiratione digniſſimum, quòd cùm Luterus iactaret ſe nunc demùm Germaniæ ipſiſſimam Euangelij lucem intuliſſe, qua illa tot ſeculis caruiſſet, & interìm excuſſo cucullo, proculcato continentiæ voto, ſpreto omni diuino & humano iure, publicè ſibi iungeret virginem æquè Deo dicatam, non ſolùm non eſſe homines eo teterrimo facinore offenſos, ſed etiàm præclaræ cuiuſdam virtutis & inſignis Euangelici exempli loco habuiſſe, quod innumeri poſteà tum ſacris initiati, tum monaſticen profeſſi vtriuſque ſexûs homines, cum multa mortalium laude & applauſu imitarentur. Quis tantam hominum cæcitatem vel admirari pro dignitate ſufficiat? Olìm quidem ætate D. Hieronymi Romę quidam extitit Iouinianus, quem monachum fuiſſe Auguſtinus ſcribit: Is auſus fuit docere, eodem Auguſtino teſte, virginitatem ſanctimonialium, & continentiā ſexûs virilis in ſanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum caſtorum atque fidelium meritis parem eſſe, nō maiorem. Adhibebat huic paradoxo adſtruendo ſcripturas, ſed, vt ſolent hæretici, perperàm intellectas. Verùm eius inſania vel hæreſis, vt eam vocat Auguſtinus, citò oppreſſa eſt & extincta, nec vſque ad deceptionem aliquorum ſacerdotum potuit peruenire. Erant tamen laſciuientes quędam virgines ſacræ, & quidem prouectæ iam ætatis, quæ iſtis carni plauſibilibus vocibus illectæ, viris nupſerunt: ipſe verò nec habuit, nec habere voluit vxorem. Hoc inſanum & temulenti cerebri dogma tum temporis nullos è clero permouere potuit, vt illud amplecterentur: facile enim erat videre eius abſurditatem. At noſtrò infeliciſſimo ſeculo Luterus longè in ſtudium continentiæ iniquior, palamque omnes etiā Deo ſacratos homines ad coniugiū inuitans, & ſpurciſſimæ libidini laxans habenas, tam multos nullo negocio inuenit ſuæ impietatis approbatores, vt ſinè horrore dici aut cogitari vix queat. Scripſit in Iouinianum Hieronymus libros duos, quibus illum grauiſſimè confutauit: ſed Luterus iam totus datus in reprobum ſenſum, illius ſcriptis nihil moueri potuit, quibus tamen tunc temporis permultos dubiū non eſt in ſana

De hæreſibus, ad Quoduultdeum, 82.

1524 ſancto ſpiritu in ſecula, Amen. Poſſent in huius aquæ confirmationem plurima adduci, ſed nō eſt huius loci. Hîc ſatìs ſit indicâſſe, Luteri ſpiritum eam aquam ferre nō poſſe, porrò verò libentèr hominibus perſuadere velle, laſciuientē mulierculā, blandiſſimæ Dominæ Veneti litare cupientem, non ſinè ingenti miraculo apertis oſtijs è cœnobio ſceleratè aufugiſſe. Sed hoc profectò ſtupendo non vacat miraculo, vllum potuiſſe reperiri hominē, qui tam inſulſo & portentoſo nugatori fidē commodaret, quem non pudet fœdis ſceleribus patrocinari.

Comitia alia Norinbergæ. Hoc anno rurſùs Comitia habita ſunt Norinbergę. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurentium Campegiū, virum ſanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia inſignem: cui aduētanti omnes ferè principes extra portam proceſſêre obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comitèr eum precabātur, nè more ſolenni & cum ſolitis cæremonijs vrbem ingrederetur, quòd multi iam è vulgò Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Pontificem: idque factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hungarorum Ludouici legatio, triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nuncium adferens, & neceſſaria poſcens ſubſidia. Verùm perquàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent.

Luterus contra 2. Cæſaris mandata. Circa hæc tempora ſcripſit Luterus cōtra duo Cæſaris mandata, tāto furore & animi impotentia, vt morſus exitiales intentare videretur, idque tum Cæſari ipſi, tum reliquis principibus viris, quibus ait Turcam deciès eſſe & meliorem, & prudentiorem: quoſque incunctantèr per ſummam contumeliam vocat ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos & amentes moriones. Sed niſi ipſe planè amens & inſanus eſſet, tam impotentèr in principes non inueheretur. Cui honorem, inquit Apoſtolus, honorem. Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis rebus implicatus fuit, ità vt nefariū hominem comprimere non potuerit.

Nota Luteri ſpiritum.

Rom 13.

Sleidanus ſuo more has Luteri atroces & intolerādas calumnias in principes diſſimulat, ſcilicet nè Lector furioſi hominis barbaris vocibus permotus, ab eius doctrina deſciſcat, aut certè eam vehementèr ſuſpectam habeat. Hæc autem omnia non parùm faciebant ad ciendas turbas & ſeditiones concitandas: nec poſſunt Luteri ſtudioſi ab illo amoliri culpam tumultûs ruſticorum, qui paulò pòſt ſecutus eſt. Suis enim importuniſ-

ſimis

ſimis ſcriptis non niſi bellicum cecinit: nec tamen aduertit miſera plebs, quem hominem ſequeretur. Miſcebat enim ſeditioſis vocibus verba quædam, pietatis quandam ſpeciem præ ſe ferentia, & hac arte tegebat animum ſanguinarium. 1524

Sub hoc fermè tempus ex Hiſpanijs Carolus Cæſar literas dedit ad principes, quibus decretū Norinbergeñ Conuentûs acritèr repræhendit, & Comitia Spiræ indicta fieri vetuit, vbì Principes & ordines Imperij rationē inituri erant conſtituendæ religionis vſque ad tempus Concilij. Id enim ad ipſos minimè ait pertinere. Antequàm hæ literæ veniſſent in Germaniam, Legatus Pontificis Campegius, Ferdinandus Auſtriacus, Epiſcopus Salsburgeñ, Duces Bauariæ Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Epiſcoporum legati, Ratisbonæ conuentus habuêre, atque inter ſe fœdus percuſsêre, quò Luteranæ hæreſi poſſent fortiùs ire obuiàm : multa quoquè ibì ſaluberrimè decreta ſunt pro Catholica tuenda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. Legatus quoquè Pontificis Campegius, quòd intellexiſſet Cleri malam vitam multis è vulgo ruendi in hæreſes magnam præbere occaſionem, quędam decreta promulgauit, quibus Cleri mores reformarentur, & abuſus remouerentur, quæ alij quoquè Principes grata & rata habuêre. Erat enim frequens in ore Luteranorum dogmatiſtarum mala vita Cleri, & hac idētidèm commemoranda, mireque exaggeranda, multorum animos in Clerum concitabant: nec eos mouebant exempla bonorum, qui erant multi in clero, ſed ſatìs habebant inueniſſe quod apud vulgus traducerent, quod optabant ardere magìs ac magìs odio Cleri.

Caroli V. literæ ad principes.

Fœdus principū Catholicorum.

Fuit apud Antuerpienſes quidā Henricus Zutphanius Prior Auguſtinianorū. Is cùm in hæreſim Luteranam, quam ſemèl abiurârat, relapſus eſſet, vltimo afficiendus ſupplicio, perfregit carcerem, & è Brabantia Bremam profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarſos hoc anno perfidiæ ſuæ pœnas dedit, flammis exuſtus. De eius ſupplicio lamentabilem ſcripſit Luterus epiſtolam ad Bremenſes, quos ille Henricus apoſtata ex Catholicis fecerat Luteranos, qui tamen poſteà ex Luteranis facti ſunt Zuingliani vel Caluiniani. Sleidanus ſcribit eum propter euangelij doctrinam fuiſſe interfectum : ſcilicèt vt hereticum Luteranum in martyres referat. Eat ille quò dignus eſt cum talibus Pſeudomartyribus.

Apoſtata comburitur.

1525 ribus. Volebat ille apoſtata Thietmarſos bellicoſam gentem ab Euãgelio Chriſti ad Pſeudoeuangelium Luteri traducere: ea cauſa, non vt martyr, ſed vt hæreticus peremptus eſt. Multùm ille conabatur inter clerum & populum excitare diſcordiam, primò Antuerpiæ, deindè Bremæ, poſtremò Meldorpij. Luterus eius ſcripſit hiſtoriam, aitque eum Antuerpiæ à tyrannis expulſum, veniſſe Bremam. Atquì non ille expulſus fuit, ſed fracto carcere aufugit, alioquì vt relapſus in hæreſim pœnas luiturus. Sic iſti inuicèm ſe ornant mendacijs, vt intelligas omni vera virtute deſtitutos, nihil in ſe habere, quod vllam veram laudem mereatur.

ANNO 1525. Franciſcus rex Galliarum, cùm iam in quartum menſem fruſtrà oppugnâſſet Papiam, nouis Cæſaris copijs ſuperuenientibus, prælio decertare coactus eſt. Cuius is fuit euentus, vt nobiliſſimis quibuſque Gallorum ducibus & proceribus interfectis, Rex ipſe gnauitèr pugnans, viuus in hoſtium poteſtatem conceſſerit. Ea victoria Hiſpanis & Germanis effuſiùs tum lætandi materiam præbuit, quòd in natalem Caroli Cæſaris diem, qui eſt D. Matthiæ ſacer, incidiſſet. Rex ineunte æſtate à Genua in Hiſpaniam perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate conſternatum eius animum, inijcienda meliori ſpe erigere nitebatur. Vbì in Hiſpaniam ventum eſt, Cæſar eum ſuũ in conſpectum venire noluit. Id verò vſqueadeo malè habuit regem ſua ſpe iam deiectum, vt in morbum inciderit, qui ei ſupremum vitæ diem allaturus videretur, nisì eum humaniſſimus Cæſar liberali colloquio blandè & amicè conſolatus, propedièm dimiſſurum ſe recepiſſet. Erat enim Franciſcus magno & excelſo animo atq; vtinàm inter Carolum Cæſarem & ipſum ſyncera & conſtans pax & amicitia conflari potuiſſet, meliori certè loco hodiè eſſet Reſpub. Chriſtiana. Vterq; enim princeps & longè erat potentiſſimus, & Catholicę religionis obſeruantiſſimus. Sed hauddubiò peccatis noſtris id effectum eſt, quòd perpetua ferè inter illos bella extitêre.

Carolſtadius primus vxorius ſacerdos.

Suprà mentionem fecimus Andreæ Carolſtadij archidiaconi Vuittenbergenſis. Is primus omnium ex ſacerdotum ordine vxorem duxit, ſcortum dixiſſem veriùs. In illis nuptijs Miſſa celebrata eſt, cuius totum officium à Luteranis compoſitum fuit, tale reuerà, quod vel ſolum ſufficeret ad cõcitandam Dei in nos indignationem,

nem. Meritò de illis dici poterat, qui eam Miſſam cele- 1525
brârunt, Fiat oratio eorum in peccatum. Cùm autẽ mi- *Pſal.108.*
ſer ille Carolſtadius Vuittenbergæ, reuerſo è ſua Patmo Lutero, non poſſet ſua ſomnia libere in vulgus ſpargere, obſiſtente ei Lutero, qui ſolus volebat præcipuus videri, abijt indè Orlamundam ducis Saxoniæ oppidum, vbì fretus populi fauore, publicè Luterum repræhendit. Id minimè ferens Luterus, tandèm effecit vt è tota Saxoniæ ducum ditione profligaretur, licèt paulò antè ſummus fuiſſet Luteri amicus. Et quanuìs ipſe non minùs quàm Luterus creparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulſus eſt, & vitam interim agere miſerrimam cum ſua non vxore, ſed inceſta concubina, quæ quidem genere nobilis erat. Tandem miſer ille hoſtis ſui Luteri opem implorare coactus, & eius precibus adiutus, in Saxoniam redijt ea lege, nè quid contra Luterũ vel verbo vel ſcripto palàm aſſereret. Scripſit in eum valdè acerbè Luterus, & concitatæ ruſticæ ſeditionis, in qua vltra centum ruſticorũ millia periêrunt, admodùm eum ſuſpectum reddidit. Scripſerat antè in Luterum Carolſtadius, nec omninò ſinè precio, quia aureũ nummum ab ipſo acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei reſpondit libro, cuius titulum eſſe voluit, *Contra cœleſtes prophetas*. Scripſerunt verò in Carolſtadium etiàm alij Luterani & in ijs Vrbanus Regius, de quorum omnium ſcriptis apoſtata Oecolampadius in ſuo Antiſyngrammate hoc reddit teſtimonium, quòd cauſam Carolſtadij non tam ſubuerterint, quàm confirmârint. Et hoc Oecolampadij teſtimonium, quanuis hominis infamis, non parùm habet ponderis apud Sacramentarios, licèt Luterum oppugnet.

Luterus proſcribi facit Carolſtadiũ.

Nota teſtimoniũ Satanæ cõtra Satanam.

Huius anni menſe Martio Zuinglius libellũ edidit *De vera & falſa religione*, quem etiàm non dubitauit in Catholica religione conſtantiſſimo Galliarũ regi Franciſco dedicare. In præfatione eius libelli hæc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obſtinatos, qui cùm videant veritatem de cœna Domini non per ſe ſed per alios in lucem proferri, more furioſorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis non obſcurè Luterum ipſum & eius propugnatores perſtringit, quos ſanè diſertis verbis ait à diabolo inſtigari, & inſtar furioſorũ debacchari &c. Videant iam miſeri & cæci homines, quàm meritò Luterum damnârit Catholica Chriſti Eccleſia, quandò tam malè etiàm proprij diſcipuli

Zuinglius dedicat librum regi Chriſtianiſſimo.

Luterum perſtringit.

1525 ſcipuli de illo ſentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibuſdam etiam deterior.

Per hoc tempus idem Zuinglius cum ſuis Eccleſiæ Tigurinæ miniſtris & ſymmyſtis multùm egit in frequentiſſimo Tiguri Senatu, vt Miſſa & Euchariſtiæ adoratio prorsùs aboleretur. Reſtitit illis aliquandiù vir quidam egregiè catholicus: ſed quia plauſibilis valdè erat Zuinglij doctrina, quæ confeſſionem peccatorum, ieiunia, labores pœnitentiæ, & id genus alia reijceret, decretum eſt in Senatu, vt Miſſa deincèps in perpetuum exularet, &, vt quidã ineptus ait, mox ſecuta eſt publica totius Eccleſiæ Tigurinæ gratulatio & lætitia: Scilicèt lætantur hæretici, cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Catholici hauddubiò cùm hæc & id genus alia legunt, non poſſunt aliud quàm gemere & plangere iſtorum prodigioſam cæcitatem. Lætantur Chriſtiani, immò pſeudochriſtiani ablatam eſſe Miſſam, nec vident miſeri hoc propriè pertinere ad Antichriſtũ, cuius organa ſunt Turcæ & Tartari, atq; antecurſores hæretici temporum horum. Vt autẽ Zuinglius in ſua hac impietate eſſet pertinacior, ſcribit ſe quodam ſomnio admonitum eſſe. Ità apud illũ hac in re grauiſſima permultũ habuit momenti inſanientis cerebri ſomnium, cùm alioquì nihil apud ſe valere velint nisì ſcripta diuina. Eſt autem in hoc ſomnio id magnoperè obſeruandum, quòd Zuinglius ipſe palàm affirmat, neſcire ſe an ille admonitor, qui in ſomnis illi apparuit, ater fuerit an candidus. Quæ res argumento eſt, in rebus grauiſſimis quàm impiè iſti ludant, nec alicuius penſi habeant, vtrùm à bono vel malo ſpiritu hauriant dogmata. Sed ità illudi par eſt illos, qui ſuum iudicium totius orbis iudicio anteponunt. O cæcos duces cæcorum.

Miſſam Tigurini abrogant.

Prou. 2.

Zuinglius ſomnio incitatur ad abrogandam Miſſam.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adſcribere, quos iſti homunciones è ſuo cerebro confinxerunt, vt videant Catholici, quàm nihil iſti à ſumma barbarie diſcrepent. Tiguri, quod eſt præcipuum Heluetiorum oppidum, hic ſeruatur ritus, omnibus pijs valdè abominandus: Finita concione, menſa infertur, & munda mappa inſternitur. huic imponitur caniſtrum pane azymo plenum, catini quoquè & pocula lignea, (Nihil enim hìc periculi eſt, vbì nullus eſt ſanguis Domini, ſed vinum ſolùm) quę vino implētur. Accedit ad menſam Eccleſiæ miniſter cum diaconis, & totum cœtum ad attentionẽ excitat: mox alter ex diaconis ſubijcit inſtitutio-

Tigurini vt ſuam ſeruent cœnam.

ſtitutionem cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios,(de 1525
qua tamen inſtitutione & eius ritibus ipſe dicit Apoſto
lus eodem loco: Cętera, cùm venero, diſponā, tanquàm 1 Cor.11.
copioſius Corinthiis traditurus cœnæ peragēdæ ritum,
quod iſti nolunt aduertere, quia dati ſunt in reprobum
ſenſum) alter verò recitat partem capitis ſexti Ioannis.
Mox recitato ſymbolo fidei, paſtor vel miniſter admonet, vt quiſque ſeipſum examinet & exploret, nè indignè accedendo, corporis & ſanguinis Domini reus fiat. (Sed quomodò poteſt eſſe reus corporis & ſanguinis Domini, qui illud reuera non accipit: O miſeros homunciones.) Poſteà omnes ſe in genua demittunt, & paſtore præeunte, orationem Dominicam dicunt. Ea abſoluta, paſtor accipit panem, (& certè nihil aliud quam panem, quia iſti paſtores non ſunt ſacerdotio initiati, aut certè non intendunt quod Eccleſia intendit) & ruſsùs ipſe quoquè alta voce recitat inſtitutionem Cœnæ Dominicæ: deindè panem miniſtris diſtribuit, & poculum porrigit, qui panem in catinis, & vinum in cyathis circunferunt, & populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris, edit, & proximè aſſidenti offert partem eius quod accepit, ſimiliter etiàm poculum porrigit. (Mirum, cùm iſti vſqueadeò timeant, ſi vna ſpecie vtantur, non timere illos, nè fortè à vicino Morbum Gallicum, aut Peſtem, aut aliud aliquid eiuſmodi contrahant. Certè nunquàm illi ſic acciperent Corpus & ſanguinem Domini, ſi Catholica Eccleſia hunc modum præſcriberet.) Interìm verò dum de hoc non Domini, ſed factitio (nè quid iam dicam grauius) pane edunt & de poculo bibunt, vnus ex Eccleſiæ miniſtris prælegit ex euangelio Iohannis verba Chriſti ad paſſionem euntis, incipiens à pedum ablutione, quæ quidē cùm ibì expreſſam habere videatur Domini mandatum, tamen ab iſtis prorſus negligitur: porrò calix vrgetur, cuius nullum vſquàm extat expreſſum mandatum. Porrò verò ſi catini & pocula ad menſam redeunt, (quod fortè rarò accidit, largiter ſuauia vina potantibus fratribus & ſororibus Euangelicis) Eccleſia iterùm in genua procumbit, & Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Chriſti. Piget hac de re quicquam ampliùs ſcribere, cùm ſit & ridicula & impia, à maleſanis & fanaticis cerebris commenta in Catholicæ Eccleſiæ con
temptum. Et hic quidem ritus Tiguri ſeruatur. Porrò in
ipſo agro Tigurino miniſter omnia ſolus recitat, & ad

Ritus cœnæ in agro Tigurino.

1525 menſam ſinguli accedunt. Pulchrè nimirùm, quia ſic viſum eſt Zuinglio. Baſileæ verò Oecolampadius ſummus Zuinglij amicus hunc ſeruauit morem: (vt ſinguli eant in adinuentionibus ſuis) Pro ſuggeſtu legebat omnia vſque ad verba cœnæ, quæ ante menſam recitabat. mox finita oratione & conuocatione, ſequebatur communio. Interìm dum communio fieret, plebs pſalmos vernacula lingua cantabat. Finita communione, cœtum cum exhortatione dimittebat. Immenſi operis fuerit, ſingulorum diuerſos ritus commemorare, quibus populus miſerandum in modum in pugnantiſſimas opiniones diuulſus eſt, ridentibus interim iſtis planè diſſonis noui Euangelij buccinatoribus, quòd ſinguli habeant ſuos ſectatores, quibus de ſuo ferè cognomine poſſint nomen imponere.

Ritus Baſileenſis.

Luterani damnant Oecolampadium. *Oecolampadius ſe tuetur.*

Hac tempeſtate Sueuici aliquot Luterani Doctores, nempe quatuordecim, Halæ Sueuorum conuenerunt, & ſcripto quodam, quod Syngramma dici voluerunt, (author putatur fuiſſe Ioannes Brentius inſignis Luteranus) Oecolampadii ſententiā damnârunt, Luterani ſcilicèt Zuinglianū. Nec ſe deſerit Oecolampadius, mox Antiſyngrāmate reſpōdet Sueuis illis. Quin & Bucèrus deſertor inſtituti Dominicani (Nā plerīq; omnes noui Euangelij authòres & ſigniferi, apoſtatæ monachi, & eo ipſo infames ac deteſtabiles fuère) ſcripſit ad quoſdam ex Sueuis illis, vt perpenderent quàm parùm deceat eos qui eundem Chriſtum docent, diffidere &c. Sentiebant facilè apoſtatæ & deſertores illi, ex mutuis his ipſorum diſſenſionibus peſſimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebant quidem rem compoſitam, ſed præ animi tumore, cùm ſuā, non Chriſti gloriam quærerent, alij aliis nihil concedere voluērunt. Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata conſtructorum nouæ turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno ſaltem argumento ſatis ſuperque intelligi licebat, homines iſtos non Chriſti, qui pacis & author & amator eſt, ſed ſatanæ, qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, & ſuos ſectatores ſui efficit ſimiles, hoc eſt, pacis & concordiæ Catholicæ inimicos, ſpiritu duci, tamē miſera plebs lucem euangelicam inueniſſe ſe putans, à Catholica quidem Eccleſia libentèr diſceſſit: ſed interim tamen nunquàm potuit certam vnam aliquam, quam omnes ſequerentur, doctrinam inuenire, ſed vt quæque regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum his vel illis factioni-

ctionibus deditos accepit concionatores, ità in hanc vel 1525
illam conceſſit factionem: adeò vt eo tandèm res redierit, vt multis locis etiàm ſub eodem tecto tot ſint ſectæ, quot ſunt capita: quod quidem eſt omnium flagellorum Dei longè acerbiſſimum. Verùm hoc neceſſe eſt illis accidere, qui à Catholicæ Eccleſiæ vnitate diſcedunt.

Libellum Sueuorũ, cuius iam meminimus, Iohannes Agricola, tum temporis Luteri ſtudioſus, vertit Germanicè: Luterus eam verſionem præfatione probat, ſimulque teſtatur, ſe Sacramentarios planè execrari. Illi præfationi reſpondit Oecolampadius Germanicè. Si verò Luteri doctrina à Chriſto manauit, vt & ipſe videri voluit, & eius ſtudioſi iactitant, cur non habet apud eos pondus hæc eius ſententia, qua Sacramentarios execratur? Cur tam multi à Lutero ad Zuinglij caſtra perfugiunt? Aut ſi in re tanta errat Luterus, cur non intelligunt, non Chriſti, ſed mẽdacij ſpiritu eum ad ſua ſcribenda commenta incitatum fuiſſe?

Luterus execratur Sacramẽtarios.

Scripſit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Ioannes Pomeranus excucullatus monachus Epiſtolam quandam Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus, vt eum Vuittenbergenſis Eccleſiæ paſtorem fecerit. Sed tales paſtores à ſuo grege arceat Chriſtus.

Miſerunt hac tempeſtate Argentoratenſis Eccleſiæ miniſtri Euangelici legatum ſuum ad Luterum, qui eum & ſuos hortaretur ad concordiam, vt regnum Pontificis Romani coniunctiſſimis viribus oppugnare poſſent. (Ità certè ipſi de ſe ſcribunt, nec pudet eos tantam ſui pectoris vecordiam poſteris prodere, qui vel ex hoc ſolo Romani Pontificis odio & infectatione facilè intelligent, eos ſatanæ ſatellites fuiſſe.) Præclarè enim inter alia multa à Diuo Cypriano vetuſtiſſimo atque eloquentiſſimo martyre ſcriptum eſt libro primo Epiſtola tertia: Quales putas eſſe eos, qui ſacerdotum hoſtes, & contra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè quòd ſacerdoti DEI non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegiũ quicquam moue-

Nota, pacem volũt ſectarij, vt poſſint oppugnare Eccleſiam.

1525 moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret: Nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet: nemo ſibi placens ac tumens, ſeorsùm foris hæreſin nouam conderet. Hæc quidem ille ſanctiſſimus Epiſcopus: ſed hæreticis fruſtrà commemoranrur, quippe ſubuerſis, & proprio iudicio condemnatis. Luterus verò nihil Argentinenſium miniſtrorum motus admonitione, è diuerſo potiùs hortatur Zuinglium & Oecolampadium, vt deſinant animas ſeducere, planeque affirmat, aut ſe, aut illos ſatanæ miniſtros eſſe.

Nota.

Indignum putabat Luterus, qui illis cederet, ſed expectabat, vt in ipſius ſententiam omnes concederent. Quid interim mentis habebant, qui Luteri doctrinam ſecuti, nouam de Euchariſtia opinionem proferri videbant, idque non ſinè Luteri tanquàm errantis reprehenſione? An non puduit eos tam leuitèr à Catholica Eccleſia ad Luternm defeciſſe, cùm viderent ſe in ſummum ſalutis ſuæ diſcrimen hac dogmatum diuerſitate coniectos, & quidem intra paucos admodùm annos? Felices ergò illos, qui ſe intra Catholicæ Eccleſiæ vnitatem continuerunt.

Thomas Munzerus ruſticorũ tumultus ciet.

Per hoc tempus extitit quidam Thomas Munzerus presbyter, homo importuniſſimus & audaciſſimus. Is ex ſcriptis Luteri hauſta occaſione, multis Germaniæ locis credulam nimìs & imperitã ruſticorum turbam ad ſeditiones concitauit, & primò in Clerum, mox in principes inflammauit. Itaque magnus hoc anno diuerſis in locis factus eſt agreſtium hominum concurſus, ad inauſpicatam quandam libertatem adſpirantium, & multa ab eis nefariè & ſceleratè ſunt admiſſa, per ſummam crudelitatem occiſo, præter alios nobiles viros, Ludouico comite Heluefteno, qui in matrimonio habebat Maximiliani Cęſaris filiam nothạm: incẽſiſque in vna Franconia ducentis & eo ampliùs arcibus & monaſterijs. Non dubium quin ſupremam is tumultus Germaniæ & vicinis prouinciis calamitatem fuerit allaturus, nî maturè tam improbi conatus Principum armis prorsùs impediti & eliſi fuiſſent. Feruntur hoc in tumultu, vt antè dixi, vltra centum millia ruſticorum in Germania & Lotharingia cecidiſſe. Animauerat pleroſq; Mũzerus, dicens inter alia, ſe omnes bombardarum ictus ſua manica excepturum. Sed ille non diù pòſt captus eſt

200. arces & monaſteria inflammata.

Centum millia ruſticorum caſa.

Fran-

Franeuſij, & traditus Erneſto comiti à Mansfelt Inprimis catholico, in cuſtodia ſeruandus. Captus eſt etiam ſocius eius nomine Phiferus, monachus apoſtata: ſed hic obſtinato animo permanſit in errore, & ſic gladio cæſus occubuit. Munzerus verò fertur ex animo doluiſſe, errores reuocâſſe, præmiſſa Confeſſione ſub altera ſpecie Euchariſtiam accepiſſe, & ità demùm gladio percuſſus, ex hac luce migrauiſſe. 1525

Munzerus reſipiſcit.

Luterus vbì vidit miſeram turbam armis principum, quibus iam extrema quæque ceu quidam Pythius Apollo minatus erat, horrendum in modum conciſam & profligatam, mox verſo ſtylo, ſcripſit librum in ruſticos, vt ſe principibus venditaret nequam & verſutus homo, qui ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis magnam illi ſeditioni & cædi anſam præbuerat, vt facilè poteſt re ipſa doceri. Sanè intra vnum menſem Maium maiores tum clades cædesque & vaſtitates perpeſſa eſt ſuperior Germania, quàm bello decennali ab Hiſpanis & Gallis per id tempus Italia. Vnus Lotharingiæ dux Antonius, in vna Alſatia ſupra 26. millia ruſticorum cecídit. Miſera erat tum Germaniæ, præſertìm ſuperioris, habitudo, cùm ſubditi plerique aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarentur. Hunc fructum peperit præclarum Luteri Euangelion. Soluti enim religione animi, & ad carnis quandam libertatem à Lutero vocati, imperia pati non poterant.

Scribit in ruſticos Luterus.

Nec vrbibus deerant factioſi homines, qui ſeditiones excitarent in Clerum & ſenatum. Tumultuatum eſt atrocitèr Francophordiæ ad Mœnum, mox Moguntiæ, paulò pòſt etiàm nonnihìl Coloniæ Agrippinæ: ſed non impunè tulerunt eorum tumultuum authores. Coloniæ certè nullis machinationibus efficere potuerunt Luterani, vt illic eis liceret publicè concionari. Quædam aliæ Imperij vrbes, nè ſimilia à vulgo paterentur, magnis impenſis coacti ſunt conſcribere militem, quo ſe aduersùs vim ſeditioſæ plebis tuerentur.

Seditiones oppidanorum.

Colonienſium conſtantia.

Francophordiæ ipſis Paſchatis ferijs duo ex infima plebe, alter ſartor, alter ſutor, ſeditionis fuêre capita. Primo impetu plebs armata irruit in cœnobium Dominicanorum, ſed ea tamen vſa moderatione, vt contenta vino imperioſè poſtulato, ab omni maleficio, quòd ad direptionem aut vaſtationem rerum attinet, abſtineret. Vrbis portæ interìm clauſæ ſeruabantur, ſeditioſus populus Senatū loco mouebat, atque totius

Tumultus Francophordiæ.

vrbis

1525 vrbis imperium & adminiſtrationem in 24. ex plebe delectos transferebat. Multa ſanè fiebant ab illis inſolentèr, & quaſi Dictatores quidam leges promulgabant, minas quoquè & Clero & Senatui petulantèr intentabant. Habebant earum rerum authorem Luterum, qui ſcriptis & verbis ſuis miſeros Germaniæ homines dementabat. Scripſerant Francophordienſes illi ex plebe delecti, capita 47. ex Luteri prodigioſis paradoxis ſumpta, eaque pro legibus haberi volebant, quæ nimìs longum eſt hìc recenſere. Et vt alios quoquè haberent ſuæ improbitatis complices, ea capita 47. ad Moguntinos & Colonienſes tranſmiſerunt. Moguntiæ ergò populus tranſuerſìm actus æquè vt Francofordienſes, multa procacitèr egit in clerum, toto triduo, clauſis portis, manens in armis. Cogebatur Clerus etiàm ad iniquas pacis conditiones deſcendere, maximè quòd Ruſtici tumultuantes, ſeditioſorum iſtorum hominum audaciam augerent: ſed non diù pòſt extincta illa agreſtium hominum colluuie, & Francophordienſium & Moguntinenſium temerarij auſus repreſſi ſunt, & in irritum redacta, quæcunque à Clero per vim & ſeditionem extorſerant. Multus ſupra modum eſt Sleidanus in recitandis ijs, quæ Luterus hac tempeſtate de Ruſticorum tumultu ſcripſerit: ſed imprudens multa ſcribit, quæ & Luterum & ipſum pudefaciant. Ait Luterum ſcripſiſſe principibus, eorum dominatum homines nec poſſe, nec velle, neque ſanè debere ferre diutiùs: negocium hoc plebis in ipſos inſurgentis, Deum agere, & bellum eis facere, & impietatis ipſorũ pœnam expoſcere. An non hoc erat homines in principes armare? an non hoc erat tumultuantium & ſeditioſorum hominum factũ probare, cuiùs ait Deum ipſum eſſe authorem? Et tamen paulò pòſt ſubiungit Sleidanus ſcripſiſſe Luterum, ſe ſempèr ab initio docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehementèr abhorruiſſe, & hortatum eſſe populum, vt tyrannidem & impiam principum dominationem tolerarent. Quæ hæc, obſecro, amentia eſt, quòd intra vnam eandemque periodum tam pugnantia Luterum ſcripſiſſe teſtatur ille Sleidanus, vt & modeſtè ſempèr docuerit, & nihilo minùs Principum imperium vocet tyrannidem & impiam dominationem? Iam rursùs poſt pauca profert Luteri ſcriptum ad Principes contra Ruſticos, atque eum claſſicũ ceciniſſe & monuiſſe, vt in eos non ſecùs àc in efferatas beluas impetus promiſcuè fiat ab omni-

Itèm Moguntiæ.

Sleidanus & ſe & Luterum pudefacit.

omnibus. Et hìc fatetur Luterus, teſte Sleidano, ſe neceſſariò ſtylum vertere debuiſſe. Verùm abeat Sleidanus cum ſuo Luteio ad ſolas terras. Vult miſer faſcinare lectorem, vt fœdiſſimas Luteri antilogias, craſſaque mendacia & legat quidem, & tamen nõ animaduertat. Iam ſuprà dictum eſt, Luterum appellâſſe principes noſtros ſtolidos, furioſos & amentes morones. & Turcam eis decuplo eſſe meliorem, multaque alia petulantèr ſcripſiſſe in principes. An non hoc erat ſubditos concitare in principes? An non hoc erat miſeris perſuadere, vt Turcarum tyrannidem, quàm Cæſaris & principum ſuorum legitimum imperium, pati mâllent: Et interìm, ſi dijs placet, referente Sleidano, non dubitat ille ſanguinarius euangeliſta dicere, ſe ſempèr docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehemẽtèr abhorruiſſe. Sed quicquid vel Luterus de ſeipſo, vel in Luteri defenſionem ſcribat mendax Sleidanus, hoc vnum certiſſimum eſt, Luterum hominem fuiſſe ſeditioſiſſimum, & ſuis nefarijs ſcriptis & concionibus arma inſanæ multitudini ſuppeditâſſe in legitimos ſuos magiſtratus. Sed nouerat ille accommodare ſe tempori, & tum quidem, cùm tumultus & ſeditiones ſuos habituri ſucceſſus viderentur, minacitèr calamum ſtrinxit in principes: cùm autem è diuerſo temeritatem agreſtium hominum vidiſſet prudentia & viribus principum oppreſſam, mirabilitèr principum factum probauit, & ad perdendos miſeros, quibus ipſe tantæ nequitiæ author fuerat, inflammauit. Scripſerat anno 1523 librum de ſeculari poteſtate. Ibì Principes vtplurimùm ait aut maximos eſſe fatuos, aut deterrimos nebulones, & ab iis peſſima quæque expectanda eſſe, parùm autem boni: iactitat vulgum iam fieri intelligentem, & paucos eſſe principes, qui non habeantur pro fatuis & nebulonibus. Id verò cui niſì Lutero acceptum ferre oportuit? Hanc eius inſaniam paulò pòſt in opus conferre conatus eſt Thomas Munzerus, & ex eius ſcriptis arrepta anſa, non inſtrenuum Luteri ſe adminiſtrum præbuit in concitandis plebibus: & ex multis quidem oppidis principiò repellebatur, è Praga Boëmiæ, ex Guttebacho Marchiæ, ex Zuiccauia oppido electoris Saxoniæ, ex Hallis comitatûs Tyrolenſis, ex Alſteto, vndè eum Luterus ipſe fecit expelli, licèt ei harum molitionum ingentem materiam exhibuiſſet: immò apud Saxoniæ Electorem cum initiò excuſâſſet ac defendiſſet, ſperans

rem

1525

Luterus accommodat ſe tempori.

1525 rem ei ex ſententia ceſſuram. Verba Munzeri ad ruſticos ſcripta, facilè declarant, quem ſecutus fuerit. Nolite, ait, diutiùs adulari peruerſis fatuis, impijs nebulonibus: Incipite & bellate bellū Domini: tempus eſt valdè &c. An non etiàm Luterus vocauit principes fatuos & nebulones? Vaſtabat Munzerus cum ruſticis templa & monaſteria, profligabatq; monachos, conculcabat ſacramenta, pluraque id genus flagitia deſignabat. Sed num eadem aut non docuit Luterus, aut non faciunt Lutetani & ſectarii dogmatiſtæ? A Lutero igitur in vrbes, in pagos dimanârunt ſeditiones & tumultus: ille ſuis ſcriptis claſſicum cecinit, atque innumerabilium malorum præcipuus author fuit.

Luterus nuptias celebrat in ſummo Germaniæ luctu.

Hoc ipſo verò anno in tanto Germaniæ luctu, tanta rerum omniū perturbatione, inaudita calamitate, idem ipſe Luterus quadā Erynni percitus, iucundiſſimas celebrauit nuptias, iuncta ſibi virgine ſanctimoniali, vt tandèm toto orbi terrarum hoc teterrimo facinore teſtatum efficeret, quid iampridèm animo concupiuiſſet ac deſtinauiſſet. Proh pudor, ſacræ Theologiæ Doctorem, publicè profeſſum perpetuam continentiam, paupertatem, obedientiam, & iampridèm ſacerdotio initiatum, auſum eſſe in tantam proruere impudentiam & turpitudinem, vt quod nullæ ſanæ mentes & in catholica religione benè inſtitutæ vel ſolo auditu ferre queant, id ille miſer ac deploratus apoſtata monachus, facto & opere perpetrare non dubitârit. Eant iam cum ſuo Euangeliſta Luterani, & quotquot ab Eccleſia Catholica deſciuerunt: certè vel hoc ſolo nomine apud omnem poſteritatem ſempiternæ ignominiæ notam ſibi ſentiet inuſtam, quòd tam nefarium hominem ſequi non piguerit. Certè oportuit omnem omninò mẽtem & ſenſum perdidiſſe, qui tantum ſcelus videre non potuerunt. Superiorum temporum hæretici plerique omnes ſolebant tamen quandam præ ſe ferre morum honeſtatem & vitæ ſanctimoniam: at Luterus tum ſibijpſi, tum alijs omnibus ad omnem turpitudinem laxauit habenas, nec quicquam voluit non licere, quod animis collibuiſſet. Extant plurima eius ſcripta, extant teterrima eius facinora, quibus hæc poſſunt liquidò demonſtrari. Et interìm tamen, licèt reclamante conſcientia, talem ducem innumeri ſequuntur, quidlibet illo facilè permittente, modò adſit fides, quam ſolam ille prædicauit ad ſalutem ſufficere: Eccleſiæ & Pontificum decreta, ieiunia,

preces,

preces, vigilias, & deniquè bona omnia floccipendit: 1525
immò auſus eſt ſcribere, opus bonum optimè factum, *In aſſerti-*
veniale peccatum eſſe ſecundùm miſericordiam Dei, *on. Artic.*
ſed mortale peccatum ſecundùm iudicium Dei: & mul- *32.*
ta alia his abſurdiora, quæ prorsùs damnat Catholica fides. Eſt profectò multa admiratione digniſſimum, quòd cùm Luterus iactaret ſe nunc demùm Germaniæ ipſiſſimam Euangelij lucem intuliſſe, qua illa tot ſeculis caruiſſet, & interìm excuſſo cucullo, proculcato continentiæ voto, ſpreto omni diuino & humano iure, publicè ſibi iungeret virginem æquè Deo dicatam, non ſolùm non eſſe homines eo teterrimo facinore offenſos, ſed etiàm præclaræ cuiuſdam virtutis & inſignis Euangelici exempli loco habuiſſe, quod innumeri poſteà tum ſacris initiati, tum monaſticen profeſſi vtriuſque ſexûs homines, cum multa mortalium laude & applauſu imitarentur. Quis tantam hominum cæcitatem vel admirari pro dignitate ſufficiat? Olìm quidem ætate D. Hieronymi Romę quidam extitit Iouinianus, quem monachum fuiſſe Auguſtinus ſcribit: Is auſus fuit docere, eodem Auguſtino teſte, virginitatem ſanctimonialium, & continentiā ſexûs virilis in ſanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum caſtorum atque fidelium meritis parem eſſe, nō maiorem. Adhibebat huic paradoxo adſtruendo ſcripturas, ſed, vt ſolent hæretici, perperàm intellectas. Verùm eius inſania vel hæreſis, vt eam vocat Auguſtinus, citò oppreſſa eſt & extincta, nec vſque ad deceptionem aliquorum ſacerdotum potuit peruenire. Erant tamen laſciuientes quędam virgines ſacræ, & quidem prouectæ iam ætatis, quæ iſtis carni plauſibilibus vocibus illectæ, viris nupſerunt: ipſe verò nec habuit, nec habere voluit vxorem. Hoc inſanum & temulenti cerebri dogma tum temporis nullos è clero permouere potuit, vt illud amplecterentur: facile enim erat videre eius abſurditatem. At noſtrò infeliciſſimo ſeculo Luterus longè in ſtudium continentiæ iniquior, palamque omnes etiā Deo ſacratos homines ad coniugiū inuitans, & ſpurciſſimæ libidini laxans habenas, tam multos nullo negocio inuenit ſuæ impietatis approbatores, vt ſinè horrore dici aut cogitari vix queat. Scripſit in Iouinianum Hieronymus libros duos, quibus illum grauiſſimè confutauit: ſed Luterus iam totus datus in reprobum ſenſum, illius ſcriptis nihil moueri potuit, quibus tamen tunc temporis permultos dubiū non eſt in ſana

De hæreſibus, ad Quoduultdeum, 82.

K fide

1523 fide ſanctoque continentiæ propoſito fuiſſe confirmatos. Sed veriſſimè dicit ſcriptura: Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit. Non eſt mirum valdè, quòd Luterus huc vſque impudentiæ & impietatis progreſſus eſt: ſed quòd habuit tam multos tantæ nequitiæ approbatores, & qui tam immanitèr prolapſum, nihilo minùs tanquàm Chriſti apoſtolum quendam ſuſciperent & venerarentur, id omnem vincit admirationem. Habebant quondam ethnici ſuas virgines Veſtales, è quibus ſi qua rem cum viro habuiſſet, viua mergebatur in foueam, humoque obruta extinguebatur. Luterus tantæ turpitudinis etiam ſummam reportat laudem. O tempora, ò mores. Quis iam dubitet in hæc tempora vel maximè quadrare illud Eſaiæ: Dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuũ abſq; vllo termino? Quid iam difficilè erit perſuadere hominibus ætatis huius, ſi nefandũ apoſtatæ monachi inceſtum, & ſacrilegũ concubitũ non alio quàm caſtiſſimi & ſanctiſſimi matrimonij loco habendũ cenſuère, perſuaſi ab illo ipſo, qui tam immani ſe ſcelere obſtrinxerat? Quid ſupereſt, niſi vt in Mahometis tranſeamus diſciplinam egregiè Epicuream, & abſurdiſſimas Alcorani eius nænias & putidiſſima deliramenta complectamur? Et certè huc tendit ipſiſſimus totius Luterani euangelij ſcopus. Quòd tam multos habuit Luterus ſectatores, non alia ratio eſt, quàm quòd ea docuit, quæ carni & ſanguini, quæ naturæ vitijs deprauatæ cũprimìs arriderẽt. Idẽ fecit & Mahometh ſceleratiſſimus, atq; ea cauſa tam lõgè eius licèt demẽtiſſima ſuperſtitio propagata eſt. Chriſti Euangelium ad arctam viam, ad agendam pœnitentiam nos reuocat. Scripſit Luterus Epiſtolam quandam, quam voluit dici, Fidelem admonitionem ad omnes Chriſtianos &c. In ea ſic ait: Vide vt exerceas ſanctum Euangelium: doce, loquere, ſcribe & prædica, quomodò leges humanæ nihil ſunt: prohibe & diſſuade, nè quis fiat ſacerdos, monachus aut monialis, & quiſquis in eo ſtatu ſit, vt exeat &c. Tollit leges humanas omnes: quid furibus, latronibus, adulteris poſſit dici iucundius? Tollit ſacerdotium, tollit omne continentis vitæ ſtudium: quid hoc aliud eſt, quàm Ede, bibe, lude, poſt mortem nulla voluptas? His ille paradoxis creuit, & perdidit turbam nimis credulam. Vult, vt qui in monaſtica vita ſunt, indè diſcedant. Sed quid fiet de votis Deo nuncupatis? Ea nullius vult

Eccle. 7.

Eſa. 5.

Matth. 7.

eſſe

eſſe ponderis. Sed reclamat ſcriptura diuina, reclamant Patres omnes, reclamat totius orbis perpetuus conſenſus, deniquè ratio ipſa reclamat. Sed Luterus vni ſibi plus vult tribui, quàm his omnibus. Atquì nos vel vnũ Auguſtinum libentiùs audiemus, quàm mille Luteros. Is ergò ſic ait: Quod cuiquam, antequàm vouiſſet, licebat, cùm id ſe nunquàm facturum vouerit, non licebit: ſi tamen id vouerit, quod vouendum fuit, ſicut eſt perpetua virginitas, vel continentia poſt experta connubia &c. Hæc, inquit, & ſi qua alia ſunt, quæ rectiſſimè vouentur, cùm homines vouerint, nulla conditione rumpenda ſunt, quæ ſinè vlla conditione vouerunt: quia & hoc Dominum præcepiſſe intelligendum eſt vbì legitur, Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Vndè Apoſtolus de quibuſdam quæ continentiam vouent, & poſteà nubere volunt, quod eis, antequàm vouiſſent, vtiquè licebat, Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt. Hæc Auguſtinus, cui Patres omnes & tota Chriſti Eccleſia ſubſcribit. Eat ſanè Luterus, & tum ſibi, tum alijs, quantùm vult, imponat: nos vilem apoſtatam non audimus. 1525 *De adulterinis cõiugijs lib. 1. cap. 24.* *Pſal. 75.* *1. Tim. 5.*

Eodem anno ſcripſit tèr execrandum libellum hoc titulo, *De abominatione Canonis Miſſæ.* Mirum profectò eſt, illum hominem diù admodùm in Catholica religione benè inſtitutum, ad tantam impietatem deuolui potuiſſe. Ergò qui ſtat, videat nè cadat, Væ omni ſuperbo, quia proximus ruinæ eſt. Quid verò tremendis illis Miſſæ myſterijs & ſacro Canone habet Eccleſia ſacratius? Sed ille inſanus ampliſſimæ Antichriſticæ vaſtitati itinera præparabat. Edidit etiàm Sapidus quidam Argentoratenſis pædotriba Carmina ſanè quàm horrenda in Miſſam, non verbis, ſed verberibus & flammis vindicanda: quæ doctiſſimus vir Arnoldus Veſalienſis, poſteà Canonicus Maioris ædis Colonienſis, in Miſſæ laudem mira dexteritate conuertit. Acceſſit his blaſphemijs Dialogus quidam Teutonicus de ægritudine & obitu Miſſæ, vt totum ſuum virus malus dæmon per adminiſtros ſuos in tremenda Miſſæ myſteria euomeret. Sed certum habeat Germania & reliquæ nationes, quæ id genus blaſphemiis delectantur, præpotentem Deum tantas ſuæ Maieſtatis iniurias ſeueriſſimè hauddubiè vindicaturum, vtì etiàm egregiè non ſemèl hactenùs vltus eſt. **Luterus in Canonẽ Miſſæ.** **Carmina Sapidi in Miſſam.**

1525 Per id tempus ſcripſit Luterus etiàm Liuonibus, itemq́ue Duci Sabaudiæ, qui hominis nefarij fucos facilè contempſit. Scripſit etiàm ad Antuerpienſes, item ad Chriſtianos qui ſunt in Hollãdia, Brabantia & Flandria. Iohannes Pomeranus ſcripſit epiſtolam ad ſanctos in Anglia. Faciebant hoc illi, vt ſua dogmata latiſſimè propagarent, & de ſectæ ſuæ incrementis gloriari poſſent apud Germanos. Eo libello, quo Principes hortabatur Luterus, vt ruſticos ſeuerè punirent, multos offendit, quòd nimiùm atrox & ſanguinarius eſſe videretur. Id vbì ille percepit, tertium de ruſticis libellum edidit, in quo ait, illos quoquè pro ſeditioſis habendos eſſe, qui priorem libellum ſuum ſæuitiæ inſimulent, aut qui vlla erga cæſos ruſticos commiſeratione moueantur: & etiàm vetuit nè quiſquam muſſitaret contrà, alioquì capite plectendus: rectum enim ait permanere oportere, quicquid ipſe & doceret, & ſcriberet, etiamſi totus mundus ea cauſa dirumperetur. Quid verò poſſit vel ab ipſo Lutero dici arrogantiùs? Et vbì ſunt tam crebræ antilogiæ, tam repentinæ & frequentes dogmatum mutationes? Certè ſi Ruſticorum conatus ſuos habuiſſent ſucceſſus, nemo ab illis magìs ſtetiſſet quàm Luterus: mutata fortuna, Luterus ſtylum quoquè mutauit. Anteà ſcripſerat in ſua illa falſa exhortatione ad pacem, qua potiùs ruſticorum furorem acuebat: Non ſunt Ruſtici, ait, boni Domini, (loquens Principibus) qui ſe vobis opponunt: Deus ipſe eſt, qui ſe opponit vobis, ad viſitandam veſtram tyrannidem &c. At ruſticis ſuccumbentibus, Tam mira, ait mox in alio libello, ſunt nunc tempora, vt princeps aliquis magìs iam fundendo ſanguine cælum promereri queat, quam alij precando &c. O monſtrum, in tot repentè formas mutatum.

Caroli V. nuptiæ. Huius ipſius anni menſe Aprili Carolus Cęſar vxorem duxit Iſabelam regis Luſitaniæ filiam.

Albertus Brãdeburgicus duxit vxorem. Eodem anno Albertus Brandeburgicus 34. Magiſter ordinis Teutonicorum, Luteri dogma complexus, duxit vxorem Dorotheam regis Danorum filiam, & Magiſtri nomen in Ducis mutauit. His rebus totum in ſe concitauit Ordinem, qui ei Vualterum Crõbergium ſuffecit. Regis Poloniæ hodiè beneficiarii ſunt Pruſſiæ Duces, cùm ſuperiorum temporum Magiſtri Ordinis Teutonici, cum regibus Poloniæ multa ſæpè bella geſſerint, & Pruſſiam ipſam è manibus infidelium ſuis armis

mis vindicârint, cùm ea regio etiamnùm dæmonum cultui eſſet addicta. 1526

ANNO 1526. cùm iam Luterus pernicioſis ſcriptis ſuis non ſolùm vulgus, ſed etiàm pleroſque optimates & nobiles in antiquæ religionis & cleri odiũ commouiſſet, animis iam in diuerſa diſtractis, nemo Germaniæ principum opem tulit Ludouico Pannoniæ regi, cui Turca infeſtiſſimus imminebat. Interim quoquè in Italia non deerant, quibus Caroli Cæſaris potentia iam formidoloſa eſſet ob Galliæ regem captum, & mox certis conditionibus fœderatum. Ità vbiquè Chriſtiana Reſpub. tum bellis inteſtinis, tum exitioſis dogmatibus laborabat. Neque id fugiebat Turcam, in omnem rei benè gerendæ, & Chriſtianis quàm maximè nocendi occaſionem ſempèr intentum. Atque is tum bellum indixit Ludouico Pannoniæ iuueni regi, & bellicis artibus propter ætatem non ſatìs inſtructo. Nobilitas Hungarica plùs æquo viſa eſt Turcarum exercitum paruipendere, quippe quæ Ottomannorum regum caſtra necdùm viderat vnquàm.

Turca indicit bellũ Pannoniæ regi.

Tandèm ægrè 25 millibus peditum & equitum coactis, magna temeritate itum eſt obuiàm Turcis, quorum octuplo maiores erant copiæ. Vbì ad pugnam ventum eſt, nullo negocio Turcæ Chriſtianos protriuerunt, ità vt & rex ipſe, cùm ſibi fuga ſalutem quærere vellet, lapſus in paludem, ſuffocatus ſit, vndè tamen eius cadauer poſteà integrum extractum, apud Albam Regalem regio funere tumulatum eſt. Solimannus hac victoria potitus, & incredibili tormentorum æneorum copia auctus ac locupletatus, fertur riſiſſe Hungarorum temeritatem, quòd non maluiſſent retrocedere, quàm cum tanto exercitu manus conſerere. Maria Ludouici coniunx, Caroli Imperatoris ſoror, ægrè ex hoſtium manibus dilapſa, Viennam profugit. Solimannus Buda occupata, arcem inuiſit, eamque mirificè laudauit, nec quicquam indè abſtulit, niſi ſtatuas æneas tres ingentes, quæ Matthiæ regis fuerant. In locum regis Ludouici primùm à Bohemis, indè ab Hungaris electus eſt Ferdinandus, optimus & Chriſtianiſſimus princeps, Caroli Cæſaris germanus frater. Sed nè quid deeſſet ad ſupremam regni Hungarici cladem & excidium, à quibuſdam Pannoniæ rex electus eſt, iſte comes Iohannes Vaiuoda, qui non ceſſauit legitimum regem

Ludouicus rex occũbit.

Ferdinandus fit Hũgariæ rex.

1526 Ferdinandum multis exagitare modis, donèc tandèm Hungaria tota ferè conceſſit in ditionem Turcarum, ità vt meritò dici poſſit, illius barbari hoſtis vires non niſi inteſtinis Chriſtianorum bellis, odijs & ſimultatibus creuiſſe: quod eſt quidem certè miſerabile, & lachrymis potiùs quàm verbis proſequendum. Vt verò etiàm inGermaniam paratior eſſet Turcis via, Luterus ſtrenuam nauabat operam, vt ſeditioſis euulgandis ſcriptis ſubditos in magiſtratū, & principes ciuiles in Clerum concitaret. Sentiens verò ſe apud quoſdam principes nihil promouiſſe neque minis, neque conuicijs, neque tumultibus excitandis, ad blanditias ſe contulit. Dux Saxoniæ Georgius, immortali digniſſimus memoria, ditionem ſuam à Luteri dogmatibus egregiè tutatus eſt. Hunc Luterus calumnijs & conuicijs iam antè proſciderat, ſed fruſtrà. Itaque hoc anno ſcripſit ei literas blandiſſimas, & quę reuerà etiàm conſtantem animum nonnihil emollituræ viderentur: adeò ille importunus & turbulentus homo, blandè & ſimualta religione egit apud illum principem. Verùm tale ab eo tulit reſponſum, quali apoſtata dignus fuit. Vtinàm plerique Germaniæ proceres, eadem fuiſſent vſi conſtantia: meliùs profectò rebus tum priuatis, tum publicis conſuluiſſent. Inter alia, hæc quoquè ſcripſit princeps ille longè optimus Lutero: Affirmare poſſumus, euangelium tuum nobis magnoperè curæ non eſſe, quòd orbis Chriſtiani capita illud reprobârint. Id vnum dedimus operam, vt pro virili caueremus, nè à noſtris reciperetur. In cauſa ſunt mali fructus indè profecti. Nam neque tu, neque quiſquam alius verè dicere poteſt, ex tua doctrina quicquam aliud enatum eſſe, niſi blaſphemias in ſacroſanctam Euchariſtiam, in ſanctiſſimam Dei genitricem, in ſanctos omnes. Ex tua ſectatorumque tuorum doctrina omnes iam olìm damnatæ hæreſes renaſcuntur, omnis Dei cultus honeſtus aboletur. Quandò vnquàm tot facta ſunt ſacrilegia Deo dicatorum hominum, quot ſub tuo Euangelio? Quandò crebriores in magiſtratus extitêre rebelliones, quàm ex tuo Euangelio? Quandò tot ſacrarum ædium expilationes, tot furta ac rapinæ viſæ ſunt? Quo vnquàm tempore tot habuit Vuittenberga excucullatos monachos & moniales, atquè hodiè? Quandò maritis ablatæ ſunt vxores, alijſque traditæ, quemadmodùm tuum habet euangelium? Quandò tam numeroſa perpetrata ſunt adulteria,

Luterus vertitur ad adulationes.

teria, quàm poſteaquàm tu ſcribere non dubitâſti: Si mulier è viro ſuo concipere nequeat, vt ad aliū ſe tranſferat, à quo poſſit fœcūdari, & maritus prolem indè natam alere teneatur: itidemque vir faciat? Hæc & multa alia princeps ille celeberrimus ſcripſit Lutero, eius nefandas turpitudines illi ſtatuens ob oculos, ſi fortè poſſet reduci in viam. Sleidanus hæc ex odio illum ſcripſiſſe mentitur impudentèr. 1528

Luterus eam paſſus repulſam apud ducem Georgium, literas ſcripſit ad Archiepiſcopum Moguntinum, Marchionis Brandeburgeñ fratrem. Hortabatur eum, vt epiſcopatus ſuos in ciuiles principatus mutaret, & ducta vxore, cæteris epiſcopis tam præclaro exemplo continentiæ præluceret. Quid enim aliud ſuaderet Epicureus apoſtata, quàm quod ipſe maxime appetiiſſet? Volebat omnes Veneri ſe deuouere, cui ipſe erat deuotiſſimus, cùm Chriſtus ipſe ſuum Euangelium ab agenda pœnitentia auſpicatus ſit. Sed has literas licèt typis excuſas, non eſt dignatus princeps ille vllo reſponſo. Sciebat enim etiàm apud Græcos ne ſacerdotibus quidem, multò verò minùs epiſcopis, licere vxores ducere, poſtquàm ſacerdotio initiati ſunt.

Luterus ſcribit Epiſcopo Moguntino.

Matth. 3. & 4.

Hîc quoq; Luterus ſpe fruſtratus ſua, regē Angliæ ſibi tentandum ſuſcepit, quem anteà contumelioſiſſimè tractârat. Duo Angli Apoſtatæ ſummoperè in eam curam incumbebant, vt totum regnum Angliæ vel inuito rege ad Luteri dogmata traduceretur. Hi iam curabant Coloniæ verſionem noui teſtamenti à Lutero editam, in Anglorum idioma tranſlatam, typis excudi: ſed quorundam bonorum virorum opera res ad ampliſſimum Senatum Colonieñ delata eſt, qui mox prohibuit typographis, nè in eo excudendo opere pergerent. Regi quoquè Anglorum & regni proceribus idem ſignificatum eſt, quod multùm retardauit illorū conatus apoſtatarum. Porrò ipſe rex Angliæ reſpondit Lutero egregiè, ſpretis eius fictitijs blanditijs: quibus in literis inter cætera improperat ei inceſtas nuptias cum virgine Deo dicata contractas. Olìm apud ethnicos virgines Veſtales, ſi de ſtupro fuiſſent conuictæ, viuæ humo obruebantur, & conſtuprator verberibus ad mortem vſq; mulctabatur. At nunc apud Chriſtianos Luterus & multi alij deſertores monachi & moniales, impunè totos ſe mancipant turpiſſimæ libidini, mundo illis applaudēte, & inexpiabile ſcelus, niſi reſipiſcant, etiàm in rectè fa-

Angliæ inſidiantur heretici.

Virgines veſtales olìm vt punita.

1526 ctis præcipuo ferè loco numerante. Sed de his ſuprà dictum eſt, quanquàm nunquàm ſatis dici poteſt.

Comitia Spiræ. Hoc anno habita ſunt Comitia Spiræ: vbì quidam principes Luterizantes, petiêrunt ſibi templum aliquod permitti, vbì ſuo more ſacris & côcionibus intereſſent. Sed fortiſſimè ſe oppoſuit Epiſcopus Spireñ Georgius, Bauariæ princeps & Comes Palatinus genere. Itaque in atrijs hoſpitiorum ſuorum iuſſerunt ſuos concionatores quotidiè verbum facere ad populū, Catholicis principibus ob temporum iniquitatem ad multa conniuentibus. Olìm temporibus Archadij Imperatoris, Gainas dux Romanæ militiæ petijt ab eodem principe, intra Conſtantinopolim ſibi ſuæque ſectæ ſacerdotibus (erat autem Arrianus) templum vnum concedi. Archadius rem ad Ioannem Chryſoſtomum eius vrbis epiſcopum retulit. Is modis omnibus ſe oppoſuit, dicens inter cætera: Non oportet principem quicquam contra Deum audere, ſi quidem vera pietas illi curæ eſt, ſed potiùs benè conſtitutas leges ſeruare, eā præſertìm, quæ cōtra hæreſes lata eſt. *Luterus in Zuingliū & Oecolampadiū.* Circa huius anni initiū Luterus quadam ad Reutlingeñ data Epiſtola, in Zuingliū & Oecolampadiū degeneres filios ſuos inuehitur. Scripſit & Vrbanus Regius quandā Epiſtolam cōtra Zuinglij ſententiā. *Zuinglius reſpondet.* Ediuersò Zuinglius quoquè Luteranis non fuit mutus: quin etiā Martinus Bucerus apoſtata Dominican⁹ ſcripto quodā edito, aduersus Brentiū Luteranū ſe tuetur. De hoc Bucero graues viri narrare ſolent, quòd initio ferè huius noui Euangelij ad Luterum ſe contulerit, atque ab eo petierit alicubì collocari, vbì poſſet nouo Euangelio ſtrenuam nauare operam. Porrò Luterus ab eo ſciſcitatus ſit, num hac in re tranquilla frueretur conſcientia: Ille verò reſponderit, ſe quidē nondū poſſe pectoris pace frui, teſtante conſcientia ſaniorem eſſe Catholicorum quàm nouam hanc doctrinam: tum autem Luterus dixerit, Si ſic res habent tuæ, nondùm mihi es idoneus. Abi igitur & pugna cōtra hanc conſcientiam, donèc ea prorsùs conſileſcat, & tūc mihi eris commodus adminiſter. Id verò Bucerus fecerit, & ad Luterum reuerſus, dixerit ſe iam omnem conſcientiæ aculeum prorsùs repreſſiſſe, paratumque eſſe deincèps & viuere & mori in nouo Euangelio: ſicque Luterus eum, tanquàm inprimis aptum ſuæ doctrinæ propagandæ hominem, alicubì eccleſiaſten effecerit. *Bucerus Zuinglianus.* Fuit enim Bucerus non parùm doctus, & prætereà ingenio ad ſimulandum

dum & diſſimulandum egregiè compoſito: qui tamen 1526
Zuinglij potiùs quàm Luteri dogma de Euchariſtia cōplexus eſt aliquandiù, ſed poſtea in Luteri gratiam fertur à Zuinglio ad Luterum defeciſſe. Multis annis Argentorati egit concionatorem, tandem mortuus in Anglia, & morte ſanè horrenda, vt ſparſit rumor, licèt hîc nihil auſim pro certo affirmare, quo mortis genere obiërit. Non eſt autem incredibile, quòd cōtra ſuam ſit luctatus conſcientiam, cùm idem de ſe quoque Luterus fateatur: nec tam ſtupidus fuit Bucerus, quin facilè animaduerteret non poſſe gratā eſſe Deo eam doctrinam, quæ cum Catholicæ Eccleſiæ doctrina è diametro pugnaret. Nec tamen veriſimile eſt, conſcientiæ aculeum eius pectus deinceps minimè pupugiſſe: ſed id genus deplorati homines contemnunt non modò conſcientiam, ſed Deum ipſum, dicente ſcriptura: Impius, cùm Prouer. 18
in profundum venerit peccatorum, contemnit. Ediderat anno 1524. Ioannes Pomeranus commentarios in Pſalmos. His ſuas commendatitias Præfationes præfixerant Luterus & Melanchthon. Itaque rapiebantur illi commentarij à ſtudioſis. Cernens hoc Bucerus, audax facinus aggreſſus eſt. Vt enim hominibus perſuaderet ſcholam Vuittenbergeñ cum Sacramentarijs conſentire, illos Commentarios vertit, & mox in Pſal. 3. contra apertiſſimam authoris ſententiam, quam præcedente Pſalmo benè conuerterat, verba corrupit, vt Zuinglianiſmum ſapere viderentur. Eam hominis perfidiam Pomeranus ipſe hoc anno 26. datis ad Brentium & Iohannem Agricolam literis accuſauit. Vt autem latiùs ſpargeretur rumor, Vuittēbergeñ ſubſcribere Zuinglianis, ſacramentarij Buceri verſionem mox Latinè reddiderunt, atq; longè lateq; diſperſerunt. Et certè illa fraude & dolo effecit Bucerus, vt Zuinglius & Oecolampadius palàm editis ſcriptis iactarent, Luterum cum ſuis Vuitenbergicis ſtare à Sacramentarijs. Eodem artificio Bucerus vſus eſt in vertendis Luteri commentarijs in epiſtolam ad Hebræos, quemadmodùm Luterus ipſe apud typographum per epiſtolā conqueſtus eſt. Volebat enim vir euangelicus pro ſuo candore ea quoquè verſione efficere, vt Luterus ad Zuinglij caſtra transfugiſſe videretur. Quòd ſi verò tales tamq; nefarias fraudes illi exercent in eorum vertendis libris, qui etiamnùm viuunt, cogitet pius Lector, quid in Patrum vertendis ſcriptis, vel etiàm citandis & edendis faciant.

1525 Hoc tempore Conradus Pellicanus, qui ex Franciſcano factus erat Zuinglianus, & quandoquè Eraſmi Roterodami confeſſionem audierat, cùm adhuc Baſileæ monach' eſſet, Tiguri cœpit de Eraſmo eiuſmodi apud amiculos ſuos ſpargere ſermones, qui Eraſmũ de Zuinglianiſmo ſuſpectum redderent. Eam calumniã multis modis Eraſmus à ſe conatus eſt depellere. Sed & alius quidam Zuinglianus, Leo Iudæ dictus, Germanicum libellũ edidit tacito ſuo nomine, quo docere voluit Eraſmũ & Luterũ quandoquè idem cum Zuinglio ſenſiſſe. Hoc Eraſmus tulit moleſtiſſimè, licèt ſuis incautis ſcriptis non paruã fortaſsis occaſionem dederit talia de ipſo exiſtimandi. Non tamen potuerũt eum Zuingliani vnq̃ in ſuam pertrahere ſententiam, licèt Baſileę diù vixerit, vbi cumprimis viget Zuinglianiſmus. Scripſit autẽ hoc anno epiſtolam ad Heluetios, qui in Badenſi diſputatione conuenerant, qua ſe ab hac ſuſpicione purgat. At tamen repræhendendus eſt, quòd non ſcripſerit in Zuinglianos eo zelo & ardore, quem res tanta flagitabat.

Conradus Pellican' Eraſmum traducit.

Eraſmus ſe purgat.

Per hoc ferè tempus Zuiuglius ſcribit Norinbergeñ Luteranis, docens Luteranorum de Euchatiſtia opinionem nouam eſſe, & cum ſacris literis pugnare, ſuam verò à Chriſto ipſo &c. traditam. E diuersò ſcribunt de Zuinglio Luterani: & tamen non vident homines ab iſtis nebulonibus euerſi, quàm iſthæc pugna arguat noui huius Euangelij vanitatem. Iure ergò pereunt, qui apertis oculis nihil videre volunt. Scripſit etiàm Zuinglius Germanicè Epiſtolam ad Eſlingeñ, qua acerrimis verborum flagellis cædit Luterum & Luteranos, quos Suermeros, furioſos & fanaticos vocat.

Zuinglius damnat Luteranos.

Nota Zuinglij de Lutero cenſuram.

Hoc ipſo anno diſputatum eſt Badenæ in Heluetijs à Catholicis & Sacramentarijs. Venerunt eò Catholici primi nominis Theologi, Iohannes Faber, Eckius, & Thomas Murnerus. Zuinglius nulla fide publica adduci potuit vt veniret. Oecolampadius adfuit. Ea diſputatio hunc habuit euentum, quòd Heluetiorum Pagi omnes, demptis Tigurinis, in Catholica religione ſibi permanendum ſtatuerunt, neque nouum vllum dogma intra fines ſuos admittendum. Fuit hoc ſub finem Iunij. Iohannes Faber permultas collegerat ex Zuinglij ſcriptis antilogias, quibus ille fœdiſſimè & ſecum ipſe pugnauit, & ſuam Luteriq; doctrinam deſtruxit. Eas obiecturus fuerat Zuinglio, ſed ille manſit domi. Hac verò ratione, qua tum Luterus, tum Zuinglius & plerique

Diſputatio Badenſis.

Antilogiæ Zuinglij.

omnes hæretici horum temporũ, euidentiſſimè docentur ſcripſiſſe multa inter ſe pugnantia, efficaciſſimè & ineluctabilitèr euinci & probari poteſt, ipſorũ dogmata non Spiritũſanctum, ſed mendacij parentem diabolum habere authorem. Et hîc neceſsè eſt, vt pudefiant & obmuteſcant quicũque eorum dogmata ſequi & tueri volunt, cùm nulla res certiùs indicet doctrinæ falſitatem, quàm ſi ea varia ſit & inconſtans, nec ſempèr ſuî ſimilis. Quis enim vel in prophanis & parui momenti rebus fidem commodare velit ei, qui de vna eademq́ue re modò aiat, modò neget? iam probet, paulò pòſt improbet? Atque vel hoc ſolo nomine iuſtiſſimè damnabũtur, quotquot ab Eccleſia Catholica, quæ toto orbe vnum atque idem docet, ad hæreticos etiàm à ſeipſis turpiſſimè diſcrepantes, deficere non dubitârunt. 1527

Hoc anno rex Franciæ Franciſcus ex Hiſpanijs dimiſſus, domum redijt. Et quia Italis aliquot proceribus ſuſpecta fuit concordia inter Carolũ Cęſarem & ipſum inita, vndiquè legatos gratulatum miſerunt ad regẽ libertati reſtitutum, & Clemens Põtifex atque Veneti, adiuncto Britannię rege Henrico, ad mutuam ſecuritatem noua cum Franciſco rege fœdera percuſſerunt: quibus paratis vndiquè copijs, Cæſari totius (vt ferebatur) Italiæ imperium affectanti obuiàm iretur. Sed quàm falſus hic de affectato Italię imperio fuerit rumor, res ipſa poſtmodùm declarauit, quandò Cæſar Franciſco Sforciæ incredibili liberalitate Mediolaneñ ducatum reſtituit. Franciſcus rex, licèt duos pro ſe filiolos Frãciſcum & Henricũ dediſſet obſides, & niſi pacta ſeruaret, quòd captiuum ſe denuò ſiſteret, eſſet pollicitus, tamen in eo fœdere cum Carolo icto non permanſit. Indè mox nouis bellis arſit Italia, Turcis interìm ocioſè ſatìs in Hungaria omnia vaſtantibus, & Chriſtianorũ temeritatem ridentibus: porrò in Germania hęreſibus magna ex hac occaſione capientibus incrementa, cùm Catholici principes, inteſtinis bellis impediti, non tam poſſent quàm vellent eas opprimere.

Frãciſcus rex redit ex Hiſpania.

ANNO 1527. Pontifex Clemẽs flexus humaniſſimis Caroli Cæſaris literis, adueniente in vrbem Carolo Lanoio Cæſaris duce, in quo ſumma tum erat belli & pacis authoritas, Cæſari cõciliatur, & inter eos nouum fœdus percutitur, ea conditione, vt Lanoius Borbonium principem ab Vrbis Romæ direptione

auer-

1527 a erteret. Iam ibat Lanoius ad Borbonium cum multis Germanorum & Hiſpanorum copijs ad vrbem proficiſcentem, ſed nihil efficere apud Borbonium potuit militibus pacem abnuentibus, & Romanæ prædæ inhiantibus. Erant enim inter Germanos non pauci Luteranæ factionis, quibus Pontificis nomen maximè inuiſum eſſet. Ventum eſt ad vrbem commeatu & tormentis vacuam, pridiè Nonas Maij. Dux Borbonius dum mœnibus ſcalam admouet, in ipſo Vrbis limine per inguen dextri femoris glāde traiectus occubuit. At milites, eius morte nihil abſterriti, ſtatim ſcalis appoſitis, Clemente Pontifice exterrito, & ægrè ſe in molem Adriani, vulgò Caſtellum S. Angeli, recipiente cum ſuis, Leoninæ primùm vrbis, quam Burgum vocant, loca humilia ſuperant, & obuiam multitudinem facilè reijciunt. Ibì tum horrenda cædes miſerorum, abiectis armis fruſtrà mortem deprecantium, à Germanis & Hiſpanis edita eſt, ità vt barbarica quadam immanitate etiàm in ipſa D. Petri ſanctiſſima æde, adeoque ad aras eius templi & monumenta veneranda S. Apoſtolorū aliorumque diuorum, permultum ſanguinis fuſum ſit, direptis templi ornamentis, omnibusque ſacratis vaſis. Ea Vrbis parte vaſtata, magnam (vt vocant) Romam, tranſcenſis inter Aureliam & Septimianam portam vetuſtate collapſis mœnibus, irrūpunt, in eaque cuncta auaritiæ & crudelitatis exempla paſsim edunt, arcem circūſident, & nè qua detur vllum Pontifici effugium, perductis foſſis circūuallant. Nulla apud ferocem & partim Luterana peſte infectum militem, ſacri prophanique fuit diſtantia, omnibus in prædam vſurpatis: nemini omninò eius vrbis incolæ, ſiue is Italus, ſiue Germanus, ſiue etiàm Hiſpanus eſſet, parcitum eſt: plerique ſummis affecti cruciatibus, in tormentis expirârūt: nec paucos contigit bis ab hoſtibus captos, & totios atrocitèr, modò à Germanis, modò ab Hiſpanis, rebus omnibus exui, & vix vitam ſolam ære alieno redimere. Sæuitum eſt horrendum in modum in ſacros calices, in vaſa & arculas ſanctiſſimas, quas abiecta ſacroſancta Euchariſtia inſanus miles rapiebat: in ſacras veſtes, quibus mira exercebāt ludibria: in diuorum reliquias, deniquè in virgines Deo dicatas, quibus ad ſuam libidinē turpiſſimè abutebantur. Atque hæc quidem omnia inſciente & inuito Cęſare acta fuiſſe, vel indè facilè perſpici poteſt, quòd nec approbauit, nec rata habere voluit, quæ prophanus miles à Pontifi-

Vrbis Romæ direptio.

Sæuitia militum.

Obſidetur Pontifex.

Fiunt oīa inuito Cæſare.

cẽ & Cardinalibus vi ac metu extorſerat: & ſimul atquè 1527
in Hiſpaniam captæ vrbis nuncius allatus eſt, ilicò ceſſare iuſſit ludos & ſpectacula, quæ propter recèns natum ei filium Philippum edebantur, deditque operam, vt Pontifex in priſtinam libertatẽ reſtitueretur. In hac verò Vrbis vaſtatione id perquàm incommodè accidit, quòd Bibliothecam Vaticanam incomparabili optimorum codicum theſauro inſtructam, magna ex parte furor barbaricus fœdiſſimè populatus eſt, maximo ſtudioſorum omnium luctu & detrimento. *Bibliotheca Vaticana vaſtatur.*

Sub id tempus Romæ quidam fuit Italus ſacco indutus, iram Dei grauem, nî reſipiſcerent, Romanis imminere prædicans. Cumque magnis clamoribus eadem crebriùs palàm dictitaret, coniectus eſt in carcerem, donèc capta vrbe res ipſa declarauit, vera ipſum dixiſſe. Erat eius auſtera vita, & nomen Iohannis Baptiſtæ. Poſt ſeptimum deniquè carceris menſem Pontifex Clemens euaſit. Ea Vrbis & Pontificis calamitas magnam attulit voluptatem Lutero & eius factionis hominibus: ſed Dei benignitate factum eſt, vt ea voluptas eis non contigerit diuturna, Pontifice non diù pòſt cum Carolo Cæſare amiciſſimè coniuncto. *Clemens VII. liberatur.*

Hoc ferè tempore viguit noua hęreſis Anabaptiſtarum, Lutero ſuis ſcriptis illi egregiam materiam ſuppeditante. Interìm nihilo minùs & Luterani & Zuingliani acritèr eos perſequuntur, cùm tamen æquè illi iactitent verbum Dei & puram doctrinam, atquè Luterani & Zuingliani, immò etiàm pleriq; longè maiorem præ ſe ferant vitæ probitatem, quàm vel Luterus vel Zuinglius cum toto grege ſuo. Quàm verò ridiculum eſt, Luterum eo nomine vel maximè ſe vẽditare populo, quòd ſyncerum ſe dicit adferre Euangelion & verbum Dei, & nihilo minùs damnare Anabaptiſtas, æquè Euãgelium crepantes? Verùm Catholica Chriſti Eccleſia nihil horum vana iactatione permota, omnes ex æquo damnat & reijcit, Luteranos, Zuinglianos, Anabaptiſtas, vtpotè qui non Euangelium adferant, ſed ſuas prauas & priuatas opiniones, & detortas ſcripturæ interpretationes, à Catholico totius orbis Chriſtiani ſenſu & conſenſu prorsùs alienas. Habent autem Anabaptiſtæ multa pernicioſa dogmata, negant baptiſmũ paruulorum, & iam adultos rebaptizant, volunt omnia eſſe cõmunia, etiàm vxores, perindè vt Plato olìm in ſua Repub. & Nicolaitæ. Ex his ſunt qui dicant, Spiritus meus concupiſcit *Anabaptiſtarũ hæreſis.* *Dogmata Anabaptiſtarum.*

carnem

1527 carnem tuam: Veni itaque, & faciamus mirabilia. Anabaptiſtæ æquè ac Luterani & Sacramentarij, in multiplices, easque pugnantes, ſectas diſſecti ſunt: vt nemini dubium ſit, quo ſpiritu regantur. Eſt genus hominum propè arreptitium, & in ſuo errore mirabilitèr obſtinatum, ità vt plerunquè hilaritèr ad mortem accedāt: quæ res infirmis magno ſæpè offendiculo & periculoſæ tentationi eſt, neſcientibus hanc nō eſſe ſobrię mentis conſtantiam, ſed inſani pectoris ſatanicam pertinaciam. De Donatianis hæreticis ſcribit Auguſtinus multa horrenda Epiſtola 50. quàm illi, prodigioſa quadam mortis cupiditate inſani, ſeipſos etiàm ethnicis atq; alijs necādos obiecerint. Per abrupta verò, inquit ibidèm, præcipitia, per aquas & flammas occídere ſeipſos, quotidianus illis ludus fuit. moxque addit: Hæc enim eos tria mortis genera diabolus docuit vt mori volentes, quādò non inueniebant quem terrerent, vt eius gladio ferirentur, per ſaxa ſe mitterent, aut ignibus gurgitibusque donarent.

Hoc vnum notatu dignum eſt, Luterum ipſum, licèt eſſet profeſſione monachus & Theologus, & ſectarios omnes, è Lutero ceu quodam equo Troiano confertìm enatos atq; profectos, hoc vel maximè dediſſe & dare operam, vt habeant lepidam aliquam ſuis in complexibus puellam, vt præcipuus Euangelij eorum ſcopus is haud obſcurè poſſit animaduerti, vt quàm maximè ſe totos Veneri deuoueāt, tanquàm deſperata omni ſalute, nihil in futurum nisì certiſſima gehennæ ſupplicia expectent, recteque in illos dictum videri poſſit illud

Philip. 3. Apoſtoli. Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum. Certè Luterus ipſe quodā loco etiàm matrimonio iunctis auſus eſt permittere, vt ſi nolit vxor, liceat accerſire ancillam. Ità enim ait: Si non vult vxor, veniat ancilla. Proh pudor, eò amentiæ recidiſſe homines, vt non videant, in cuius Sardanapali diſciplinam ſe tradiderint. Interìm Luterus & hæreticorum dogmatiſtarum tota cohors, mirè debacchantur in vitia Cleri, & nihil ferè cōcionantur aliud ad populum, nisì quorundam impuram vitam, eaque commemoranda & vehementèr exaggeranda, plauſtris interìm conuiciorum inuehuntur in Pontificem & Catholicos omnes, cùm ſint ipſi tèr execrandi hæretici, & omni flagitiorum genere cooperti, & propterea indigni, qui alios repræhendant.

Sermone de coniugio.

Hæretici acres in vitia Cleri.

Hac tempeſtate alijs atque alijs emergentibus in religione diſſidijs, hæreſibus & ſectis, non ſolùm Catholici,

lici, ſed etiàm plerique Luterani principes & ſcriptores 1527
iis opprimendis operam nauârunt. Ipſe Dux Saxoniæ Elector, qui Luterum tuebatur, in Sacramentarios ſiue Zuinglianos & Anabaptiſtas ſeuerè conſtitutis ſupplicijs animaduertit. Luterus quoq; benè longum ſcripſit librum in Zuinglium & Oecolampadium, qui ex ipſius ſchola prodierant. In eo libro gloriatur ſe ſuosque humanis abiectis præceptis, in libertatem ſe aſſeruiſſe ingenti ac difficili labore. Porrò Zuingliana hæreſi nullā ſe legiſſe fœdiorem, quæ in ipſo initio in tot ſectas diuiſa ſit. Ait Germanos cupidè noua quæque complecti, eisque ceu fatuos adhærere. Diabolum nihil tam poſſe ineptum proferre, quin diſcipulos inueniat. Germanos eſſe ſpurcas ſues vel porcos. Ciuiles magiſtratus ait debere Suermeros, id eſt, Zuinglianos, tanquàm blaſphemos punire. Ipſos Zuinglianos vocat porcos & aſinos. Multaque alia in eo libro habet, quibus nō magìs Zuinglianos, quàm ſeipſum damnat. Ipſe enim turbarum omnium author fuit in Germania ſuis peſtilentiſſimis & pugnantiſſimis ſcriptis. Verùm dolebat ei, quòd multos vidit, ſe contempto, ad nouum Sacramentariorum dogma tranſire. Porrò Zuinglius & Oecolampadius ſcriptis contrarijs ei reſponderunt.

Luterani Zuinglianos puniunt.

Luter. in Zuing. & Oecolāp.

Vult Zuinglianos puniēdos.

Hoc anno vel circiter, 300. Anabaptiſtæ in Heluetijs in editum quendam conſcenderunt mōtem, tanquàm illinc cum anima & corpore in cælum aſſumendi. Hos intantùm dementârat malus dæmon, vt citra vllum pudorem inſtàr pecudum commiſcerentur, ne virginibus quidem à fœdo congreſſu ſibi temperantibus. Scripſerat enim Luterus, magìs neceſſarium eſſe congreſſum viris ac fœminis, quàm cibum & potum.

Anabaptiſtarum 300. inſania.

In Sueuia quidam auſus eſt docere, finem iam adeſſe Chriſtianæ legis, atq; aliam ſubrogatum iri. Multaq; alia per id tempus valdè abſurda & impia ſpargebantur in vulgus, quibus omnibus anſam dedit præclarum Luteri Euāgelium, quo paſsìm omnes ad carnis libertatem vocabantur, & ſuo exemplo Luterus prouocabat plurimos, vt & ipſi aliquid auderent.

Sub idem tempus Rotenburgi ad Neccarum fluuium Anabaptiſtæ quidam vtriuſq; ſexûs vltimo ſunt affecti ſupplicio: flammis exuſti viri nouem, fœminæ decem in aquas demerſæ. Horum dux & doctor Michaël Sellarius apoſtata monachus, pro meritis horrēdas luit pœnas, primùm exciſa illi lingua impia, deindè ignitis

Anabaptiſtæ necantur.

laca-

1527 laceratus forcipibus, & ad extremum corpore eius igni abolito. Nanque homo nefarius multa valdè abſurda & impia in populū ſparſerat dogmata. Aliis quoquè multis Germaniæ locis ſeueritèr in Anabaptiſtas animaduerſum eſt etiàm à ſectarijs. Præter alios ſcripſit in Anabaptiſtas etiàm Melanchthon, & cùm ille contra Catholicos diſputans non niſi meras exigeret ſcripturas, tamen Anabaptiſtas de baptiſmo paruulorū nulla re alia efficaciùs, quàm Eccleſiaſtica Traditione, contemptor ipſe traditionum, confutare potuit. Eſt autē certè Anabaptiſtarum factio multùm execrabilis, & plerique ex eo hominum genere, vt paulò antè dixi, non multùm differunt ab arrepritijs & fanaticis. Quidam Sangalli, quod eſt Heluetiorum oppidum, inſpectāte vtroque parente, fratri ſuo germano caput præcidit, dicens id ſibi diuinitùs imperatum. Verùm ſententia magiſtratûs eandem pœnam ipſe quoquè luit Sunt multi in eis vita & moribus ſic ſatis compoſitis, quę res permultis imponit, ſed habent abſurdos doctrinæ errores. Tam eſt verſutus diabolus, vt etiàm libentèr ſinat ſibi addictos quandam extrinſecùs præ ſe ferre vitæ probitatem, modò fidem in illis corruperit. Scit enim, ſinè fide impoſſibile eſſe placere Deo. Erat id temporis quidam Præmonſtratenſis apoſtata, qui palàm negabat eſſe infernū, Chriſtum cùm dixiſſet, Eli, Eli, lamma ſabacthani, deſperâſſe, & ideò damnatum eſſe affirmabat. Porrò alii quidam non verebantur dicere, Chriſtum non Deum fuiſſe, ſed prophetam, inter Chriſtianos quoquè nullum eſſe magiſtratum, & multa alia impia & nefanda. Ità certatìm ab inferis erumpebant dæmones, & per apta perditionis organa, Luterum & id genus apoſtatas monachos & ſacerdotes, ſub verbi Dei ſplendido titulo tèr execrandas vomebant blaſphemias, quibus in dies innumeri perdebantur.

Michaelis Sellarij ſupplicium. *Melanchthon contra Anabaptiſtas.* *Immane facinus.* *Heb. 11.*

Hoc ipſo anno decreta fuit apud Bernates Heluetios diſputatio Catholicorum cum Zuinglianis, id agentibus Zuinglio & aliquot apoſtatis monachis. Sed hæc diſputatio plurimùm offenſionis habuit: itaque nullus Catholicus Doctor, præter vnum Conradū Tregarium prouincialem Auguſtinianum, eò profectus eſt. Senatus enim Bernen̄ leges ei diſputationi præſcripſerat, catholicis iniquas, ſectarijs plauſibiles. Quin & Imperator ipſe interdixit per ſuos, nè Bernarenſes eam permitterent apud ſe diſputationē fieri. Quatuor item Epiſcopi, ad

Diſputatio Bernenſis.

pi, ad quorum diœceſin pertinent Heluetij, multùm dehortati ſunt ab ea diſputatione: copioſiſſimè autē Cantones octo Heluetiorum Catholici eam literis impedire conati ſunt, qui inter cætera ſcripsêre Bernatibus, memores eſſent diſputationis Badenſis intra biennium habitæ, quam ipſi approbâſſent, & iuramento ac literis ſigillo munitis confirmâſſent. Sed Bernates in ſua ſententia permanſerunt: eumque hæc diſputatio finē habuit, quòd mox apud illos & aliquot vicinos, Miſſæ, aræ & ſtatuæ abolitæ fuêre, & multa alia inſolentèr & barbarè inſtituta, quæ tamen illi malè perſuaſi putant eſſe prorsùs Euangelica, dolentque ſe hactenùs in tenebris verſatos: nec vident ſe interim damnare omnes Maiores ſuos, qui certè nòn tam ſtupidi fuêre, vt neſcirent ſe veram amplexos religionem, quam iſti reijciunt. Finem autem hæc diſputatio habuit 26. Ianuarij, anno 1528. Eſt memorabilis apud Tertullianum libro de præſcriptionibus aduersùs hæreticos ſententia, quam hìc apponere non grauabor. Non proficit, inquit, congreſſio ſcripturarum cum hęreticis, nisì planè aut ſtomachi ineat quis euerſionem, aut cerebri. Quid promouebis exercitatiſſime ſcripturarum, cùm ſi quid defenderis, negetur: ex diuerſo, ſi quid negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisì vocem in contentione: nihil conſequeris, nisì bilem de blaſphematione. Ille verò ſi quis eſt, cuius cauſa in congreſſum deſcēdis ſcripturarum, vt eum dubitantem confirmes, ad veritatem an magis ad hæreſes deuerget? certè de pari altercatione incertior diſcedet, neſciens quam hæreſim iudicet. Hæc ille. 1528

ANNO 1528. Luterus cùm malè audiret ob ſectas varias paſsìm emergentes, tanquàm ab eo ceu fonte manarent, ſcripſit Germanicè in Anabaptiſtas. Inter alia in ipſo libello repræhendit principes eo nomine, quòd ſuppliciū ſumerent de Anabaptiſtis, quaſi verò etiàm iam olìm ſupplicia conſtituta non fuerint in rebaptizantes. Immò & Luterus ipſe paulò antè ſcripſerat, Zuinglianos à ciuili magiſtratu puniri oportere. Si Zuinglianos, cur non etiàm Anabaptiſtas? Sed & ipſe Dux Saxonię in Anabaptiſtas ſeuerè animaduerterat. In hoc quoque libello fatetur, in Papatu multa eſſe bona, immò omnia Chriſtiana bona, atque indè ad ipſos profluxiſſe. Ait in Papatu eſſe veram ſcripturā ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, *Luterus laudat Papatū.*

1528 veras claues ad peccata remittenda, verum verbi miniſterium, verum Catechiſmũ &c. Et tamen ſolebat iactare, apud Papiſtas Euangelium ſub ſcamno delituiſſe, ſe illud indè produxiſſe in lucẽ. Tanta erat illius hominis dictorũ factorumque inconſtantia & varietas. Verùm cùm Dux Saxoniæ perciperet multa contra religionem effreni licentia etiàm in ſuis ditionibus geri, Viſitationem inſtituit. Ea poſtmodùm tam imperiosè & ſumptuosè acta eſt, vt nullæ retrò Epiſcoporum ſynodi vel Archidiaconorum communitati tam onerosæ fuiſſe viderentur. Eam viſitationem Melanchthon ſcripſit Latinè, non planè Luteranè in nõnullis, quia plùs ibi pœnitentiæ & doctrinæ legis & timoris Dei tribuere viſus eſt, quàm Luteri Euangelion patiebatur: Atque adeò libertatem arbitrij, quam in Locis cõmunibus cum Lutero pernegauerat, aſſeruit. His verò & id genus, licèt cum ipſorũ ſuperiori doctrina pugnarẽt, etiàm Luterus ſubſcripſit in editione Germanica eius ipſius Viſitationis. Ità illi præclari Theologi de ſummis rebus & affirmare & negare non dubitabant, prout ipſis fortè in buccam veniſſet. Quod quidè turpiſſimũ fuit in viris Germanis, niſi quòd Germani iam ſuæ conſtantiæ obliti, à Maioribus ſuis non abſque ingenti dedecore degenerabant.

Viſitatio Saxonica ſumptuoſiſſima.

Hoc anno Dux Geldriæ Carolus multis ſuis oppidis amiſſis, tandèm vt ſe Carolo Cęſari dederet, adactus eſt, interìm nihilo minùs Tila munitiſſimo ad Vaalim oppido fortitèr defenſo. Fuit ille Princeps in amicitia & fœdere Gallorum regis, & quia ditionibus Cæſaris vicinus erat, multa eis ſępè damna intulit, quemadmodùm anno ſuperiori derepentè ſignis mutatis inuaſit in Hagam Comitis, Hollandiæ inſignem & opulentũ vicum, vaſtatisq; omnibus, opimã egit prædam. Alioquì certè in fide Catholica fuit longè conſtantiſſimus, & alijs quibuſdam principe dignis animi dotibus egregiè ornatus. Hæreticos omnes grauitèr perſecutus eſt.

Carolus Geldriæ Dux.

Eodem anno Traiectenſis Epiſcopus omnem ditionem ſuam tranſtulit in ius Ducis Brabantiæ & Comitis Hollandiæ, qui tum fuit Carolus Imperator, accedente eò non ſolùm regionis totius, verùm etiàm Romani Pontificis conſenſu. Multis enim mòdis eam diœceſim vexabat Geldriæ Dux, & iam Traiecti ciues in Epiſcopum cõcitârat: nec his malis aliud inueniebatur remedium, quàm vt Burgundiæ Ducibus ſeſe permitterent, quorũ potentia tum Geldrus ipſe, tum ſubditi Traiecten-

Traiectẽſes ſiunt Burgundici.

iectenſes frenari poſſent. Eſt verò opulenta ea regio, ſed populus pronus in ſeditiones & tumultus fuit, priuſquàm Burgundis ſeſe dedidiſſent. Iam verò in multa pace degunt, nec illis iugum graue impoſitum eſt, vti nec Geldrienſibus, poſtquàm ij Carolo imperatori ſeſe ſubmiſerunt. Porrò Iuriſdictio ſpiritalis vel Eccleſiaſtica manſit Traiectenſi Epiſcopo, & prætereà annui quidam reditus non contemnendi. 1528

Hoc anno fames ingens preſſit Italiam, præſertim Inſubres & Venetos, ità vt multi ea peſte interierint. Tiguri quoquè viſi tres ſoles, famem prænunciare exiſtimati ſunt, quæ paulò pòſt tanta illic extitit, vt etiàm ex Hungaria boues eò adduci oportuerit. *Fames in Italia.*

Accidit eo anno quiddam planè tragicum Baſileæ. Ciuis quidā honeſtus & diues Chriſtophorus Bongartnerus vxorem ſuā de adulterio ſuſpectā habuit. Eam ſuſpicionē auxit, quòd in famuli ſui ſuſpecti induſio ligulas ſericas inuenit, quas ſuas eſſe nouerat. Extorquet vi ab vxore, vt fateatur ſe cum famulò rem habuiſſe: id ſi faciat, promittit impunitatem: ſin neget, præſentē minatur mortem. Illa fatetur quod non fecerat, ſed mox fugit ad ſororē in pagum. At tamen amicorū interceſſione mulier conciliata maritò, rediit ad ædes illius. Ea nocte fertur ad cōmune admiſſa cubile. Atquì verò altera die, quæ erat Dominica, ablegata famula & liberis ex priore coniuge ſuſceptis, primùm grauidam vxorem confodit, inde filiam vix quadrimam. Mox Epiſtolam ſcripſit ad ſenatum, & tèr inuocato nomine Ieſu, è ſumma ædium ſuarū parte ſe præcipitem dedit, fractis ceruicibus. Epiſtola illa cōtinebat, quid & quo animo feciſſet. Porrò de eo, licèt mortuo, graue eſt ſumptum ſupplicium, & corpus eius fractis oſſibus ſublimi rotæ impoſitum. Poterat hoc exemplum deterrere ab adulterio, quod iā inter Euāgelicos, vt quidā vir magni nominis ſcribit, cœperat eſſe iocus, ſicut & multa alia infanda facinora. *Horrendū facinus.*

Eodem anno quidā ex iuratis Chriſtianiſſimi Principis Georgij Saxoniæ Ducis conſiliarijs, Georgius Paccius, vir nobilis, facinus audax & temerariū deſignauit. Erat is Luteri ſtudioſus, ſed occultè. nam alioqui princeps ille hominem in ſua aula non tuliſſet. Agebat tum apud principem optimū vices Cancellarij. Ea occaſione ſecretum Principis ſigillum nactus, formulā effinxit fœderis cuiuſdam icti à certis Catholicis principibus contra Electorē Saxoniæ & Haſſiæ Lantgrauiū, vt eos in *Georgij Paccij fraus.*

1528 Catholicos principes ad arma concitaret, vt etiàm factum eſt. Formulæ illi commentitiæ appreſſit ſigillum Georgij Ducis. Porrò legendam obtulit Lantgrauio, qui viſo ſigillo, putauit rem prorsùs veram eſſe, cõmunicatoque cum Saxone conſilio, grandem vterq; conſcripſit exercitum, cæteris interìm principibus mirantibus, quid ea militum conſcriptio ſibi vellet. Interìm Lantgrauius per literas hortatur Georgium principem, vt illi fœderi nuncium remittat. Princeps Georgius lectis literis & viſa formula, cuius exemplum ad eum Lantgrauius miſerat, obſtupuit: moxque datis ad Lantgrauiũ literis, generosè & luculentèr illi ſeſe purgat, inter alia grauitèr poſtulans ſibi oſtendi virum, qui eam rem ad ipſum detuliſſet, deploratum, infamem & periurum nebulonem eum appellans. Excusârũt ſe etiàm alij Principes, qui hoc fœdere compræhenſi ferebantur: ſed tamen belli cladem à ſe auertere non potuerunt tres viciniores Epiſcopi, Moguntinus, Herbipolẽſis & Bambergenſis, niſi numeratis centum millibus aureorum. Imparatis enim magnus imminebat exercitus, cui ditiones ſuas populandas & diuexandas obijcere noluerunt. Porrò Lantgrauius nè hanc fabulam ipſe confinxiſſe videretur, indicauit authorem, certumque præſtitit diem ad quem adeſſent Regis Ferdinandi, Electoris Brandeburgenſis, & Ducis Georgij oratores, hominem accuſaturi, ſi quid haberent aduersùs eum. Venerunt legati Principum, & multorũ criminum atque etiàm falſi reum eum peregerunt. Cùm enim ſua decoxiſſet, multis vijs homine ingenuo planè indignis, pecuniam vndecunq; cõflare ſolitus erat, atq; hoc nomine diuerſas effinxerat epiſtolas, quas Georgij principis annulo obſignârat. Lantgrauius nomine fœderis ad ipſum falsò delati quatuor millia aureorum donò dedit, vt ijs æs alienum diſſolueret, quanquàm id maius eſſet, quàm quibus vel tot millia ſufficerent. Tandèm cùm nón poſſet obiecta ipſi à Principũ legatis crimina diluere, turpiſſima illi ignominiæ nota inuſta eſt. Et vitam quidẽ clementia Lantgrauij Principis retinuit, ſed nuſquàm ferè tutò cõſiſtere valẽs, inſtàr Cain vixit vagus & profugus in terra, latitans in vrbibus maritimis. Ad extremum, cùm plerunquè maleficia meritas non euadant pœnas, Antuerpiæ compræhenſus eſt anno 1536. & ſequentis anni menſe Februario, poſt longos carceris ſqualores & grauiſſima quæſtionũ tormenta, capitis plexus, & in quatuor partes diſſe-

Formula effictì fœderis.

Episcopi numerant 100000 aureorũ.

Paccius Antuerpiæ dat pœnas.

diſſectus eſt. Indè pax reddita Germaniæ, nequaquàm 1528
diuturna fuiſſet, Sueuici fœderis ſocijs Lantgrauium incuſantibus, quòd confœderatis ipſorum iniuriam feciſſet, niſi ea res Vuormatiæ opera Palatini Principis compoſitione tranſacta eſſet.

Per idem ferè tempus Galliæ rex Neapolim ingenti exercitu ità obſedit, vt iam propemodum ea vrbe potiturus videretur, licèt Germani & Hiſpani milites, qui in præſidio erant, incredibili alacritate Gallos, vt ſe dederent, identidèm non iniquis conditionibus hortantes, contemnerent. Eccè autem menſe Iulio ſæuiſſima lues totum corripit exercitum, ipſo Lotrechio primario duce, & multis alijs egregijs viris extinctis, ità vt ex ſexaginta millibus hominum, vt quidam literis annotârũt, ægrè quadringenti ad ſua redierint incolumes. Ità præpotens Deus pro Carolo Cæſare mirabilitèr pugnare videbatur, ſicut & ſæpè aliâs, cùm potentiſſimorum hoſtium validiſſimis copijs non vno loco premeretur.

Galliæ rex obſidet Neapolim.

Peſtis vaſtat exercitum.

In hac Neapolis obſidione mortuus etiàm eſt Vaudemontius, Antonij Lotharingiæ Ducis frater germanus, qui regi militabat ſpe obtinendi regni Neapolitani. Erat enim ex Andegauenſium regum familia, qui ſibi in eo regno ius vendicant. Pater eius Renatus Lotharingiæ Princeps Carolum Burgundiæ Ducem, commiſſo prælio ad Nanſim, interfecerat. Cadauer Vaudemontij in D. Claræ cœnobio honeſtiſſimo templi loco humatum eſt Neapoli. Id enim templum Andegauenſes reges Vaudemontij progenitores, pia liberaliq́ue magnificentia condiderant.

Andegauenſ. regũ familiæ.

Hoc ferè tempore à rege Gallorum Franciſco diſceſſit Andreas Auria, vir ſummæ authoritatis, Caroli Cæſaris amicitiam complexus, magno quidem Cæſaris commodo, ſed non minori Regis Franciſci detrimento. Habebat Auria captiuos apud ſe duos præcipuos Cæſaris duces, Alphonſum Vaſtium & Aſcaniũ Columnam, quos nauali prælio ceperat Philippus Auria. Hos Rex Franciſcus ad ſe mitti voluit, ſed Andreas Auria recuſauit. Tulit hoc ægerrimè Rex, & contumelioſè Auriam proſcidit. Is igitur dimiſſo à ſe Vaſtio & Columna ad Antonium Læuam, facilè obtinuit, vt in Cęſaris amicitiam reciperetur. Itaq; breui tẽpore Genuam Gallis eripuit, eamq́; priſtinæ libertati reſtituit. Atque hoc potiſſimùm nomine fertur à Rege ſe abalienâſſe, quòd doleret ei patriæ (ea fuit Genua) erepta libertas. Videbat

Andreas Auria deſicit à rege Fräciæ.

Genua Gallis eripitur.

1528 enim Gallos quædam moliri in eius vrbis non leue detrimentum. Tum quoquè non obſcurè ſentiebat Gallos ſecum hoſtilitèr agere, Barbeſſio Gallicarum triremiũ præfecto ipſi inſidias tendente. Ità ergò remiſſo ad Regem torque conchyliato, qua cæremonia à militari ſacramento ſe abſoluit, & auratis lilijs, quæ erant Galliæ regis inſignia, in extrema puppe perfractis atque decuſſis, Cæſaris gratiam & militiam tanquàm vberiorem certioremq; amplexus eſt. Clemẽs Pontifex, & eius hortatu rex Frãciſcus multùm in eam curam incubuère, vt eius animum delinirent, hominemque poſſeſſione maris potentem in officio & amicitia retinerent. ſed id fruſtrà fuit. Oblatus eſt deindè ipſi Auriæ à ciuibus omnibus Genuæ principatus, ſed ille eum inſigni continentię exemplo recuſauit. Multa is vir præclara edidit facinora, præſertìm in mari aduersùs Turcicos & Barbaros piratas, quos mirabilitèr perſequutus eſt. Decreta eſt illi apud Genuenſes reſtitutæ libertatis ergò ſtatua Coloſſeæ magnitudinis è Lunenſi marmore, cuius baſi hæc inſcripta erant: Andreæ Auriæ ciui opt. feliciq; vindici atque authori publicæ libertatis, Senatus populusque Genuenſis poſuit.

Auria recuſat Genuæ principatum.

Zuinglianiſmus increſcit. Per hoc ferè tempus aliquot ſuperioris Germaniæ locis, præſertìm in Heluetijs & Argentinæ, multùm increuit dogma Sacramentarium & ſecta Zuingliana: & Miſſa, qua nihil eſt ſanctius, ceu idololatria abrogata eſt, imagines è templis deturbatæ & flammis exuſtæ, Baſileæ quidem ipſo die Cinerum, quo ſolent Chriſtiani ſe ad meliorem frugem recipere. Non tamen ſimul vno anno, ſed per temporum interualla hæc ſensim irrepſère diuerſis in locis, ità vt res omninò ad Mahometicam, vel pòtiùs Antichriſtianam vaſtitatẽ ſpectare videretur, cùm iſti Sacramentarij interìm Romanum Pontificem non alio quàm Antichriſti loco haberẽt: porrò apoſtatas monachos, publicè inceſtis nuptijs infames, haud ſecùs atquè Chriſti apoſtolos ſuſciperent ac venerarentur. Erat ea irati numinis horrenda vindicta & ſeuera animaduerſio in hominum peccata. *Confeſſio Luteri cõtra Zuinglianos.* Contra hos ſacramentarios rursùs nouum Luterus ſcriptum edidit, benè prolixum, de cœna Chriſti confeſſionem ſuam. Ibì rursùs affirmat quædam quæ anteà negârat, negat quæ affirmauerat. Negat enim in cœna Domini manere vinum, quod in captiuitate Babylonica aſſerit. Non poſſunt hìc omnia particulatim commemorari, nè nimis prolixi

prolixiſſimus. Miſſam ſanè hìc quoquè vel maximè ſe abominari dicit, licèt non eſſet neſcius, toto terrarum orbe omnibus retrò ſeculis apud Chriſtianos Miſſam celebratam eſſe. Extat Græcè & Latinè D. Iacobi Apoſtoli fratris Domini, itemque Baſilij & Chryſoſtomi Miſſa, vt nihil de Latina Eccleſia dicamus. 1529

Scripſit eodem anno Luterus alium librum contra concomitātiam, planè ſcurrilem atque dicacem, ex quo quidam Catholicus Doctor collegit 134. calumnias. Sed quantumcunquè ille abſurdus eſſet & petulans in ſcriptis ſuis, tamen mirè placuit cæcis mortalibus. *134. calumnia Luteri.*

Cùm autem eius de Cœna Domini cōfeſſio in manus Zuinglij & Oecolampadij veniſſet, prolixè illi reſponderunt. Abſit enim, vt vel tantillum diſcipuli magiſtro concedant, quandò non id agitur, vt veritas vincat, quæ tamen neque à Lutero, neque à Zuinglianis ſtetit, ſed vt miſeri homunciones alij præ alijs viciſſe videantur. Neque Bucerus hìc ſe mutum præbuit, ſed edito Sebaldi & Arbogaſti dialogo, Lutero nō planè edentulum ſe oſtendit. Fuit certè & eſt hæc res inprimìs ridicula & ſcurrilis, quòd illi ſublimes gigantes, qui ſe iactabant in Germaniam, qua tot ſeculis caruiſſet, lucem Euangelij inuexiſſe, tam inter ſe pertinacitèr & odiosè digladiabantur. Faceſſat hìc omnis friuola excuſatio. Non eſt diſſenſionis Deus, inquit Apoſtolus, ſed pacis. Quomodò poſſunt me iſti docere quid verum ſit, cùm ſe ipſi viciſſim in rebus grauiſſimis mendacij inſimulent? Et hæc quidem non paucos permouerūt, vt in hac mutua Luteranorum & Zuinglianorū diſſenſione rem accuratiùs expenderent, aduerterentque non poſſe eos veritatis eſſe præcones, qui pugnantia docerent, atque eam ob rem ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe reciperent, contemptis ſtultiſſimis fanaticorum hominum (ſic enim ipſi ſe inuicèm vocant) opinionibus, quę idētidèm in alias atque alias formas transformantur, ſicut neceſsè eſt euenire illis, quæ cum mendacio coniuncta ſunt. Varium eſt enim & inconſtans mendacium. *Zuingliani contra Luterum.* *1. Cor. 14.* *Pugnātia dogmata Euangelicorum faciunt vt multi reſipiſcant.*

ANNO 1529. deimprouisò peſtifer morbus (ſudorem Anglicum vocabāt, eadem enim lues Britanniam vaſtauerat Henrici VII. Angliæ regis anno 1. qui fuit à nato Seruatore 1486.) totā Germaniam peruaſit, multis hominum millibus intra 24. horas extinctis antè, quàm certum medici remediū inueniſſent. *Sudor Anglicus.*

1529 Permulti verò, vbi virus illud exudâſſent, ſeruati ſunt. Ità præpotens Deus nouis in dies emergentibus hæreſum & ſcelerum portentis, noua adhibebat flagella. Simul autem & annonæ caritas, & tumultus bellici Germaniam per id tempus premebât. Turcarum enim Imperator Solimannus cum ingentibus copijs Viennam fortiſſimè obſedit, ſicut paulò pòſt dicetur. Luterus epiſtolam ſcripſerat ad Vuenceſlaum Lincum apoſtatam Auguſtinianum, concionatorem Nurenbergenſem, qua Georgium Saxoniæ principem pijſſimum vehementèr ſuſpectum reddidit de fœdere illo, quod Paccius quoquè ei falsò affinxerat. Eius epiſtolæ exemplar tandèm venit ad manus eiuſdem principis. Ille verò nouis editis literis multò etiàm fortiùs, quàm anteà, ſeſe hac ſuſpicione purgauit. Tanta iam erat Luteri potentia, vt etiàm Principibus cõfidentèr inſultaret, & quidem impunè. At nunc rurſùs furore percitus, Germanicum confecit libellum de priuatis & furto ſurreptis literis, in eoque tam petulantèr & ſcurrilitèr illum laudatiſſimum Principem exagitauit, vt rei indignitate etiàm non pauci Luterani permouerentur. Sed interìm tamen manſit apud cæcos mortales ſua Lutero authoritas, & laudabatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ. Certè ſi quiſquam Catholicus ità ſcriberet in principes Luteranos, quemadmodùm ille importunus homo ſcripſit in Imperatorem quoquè & reges & principes, quas non turbas cierent dogmatiſtæ Euangelici? Atque vtinàm Principes rem hanc paulò attentiùs conſiderâſſent.

Pſal. 9.

Comitia Spiræ.

Hoc anno conuentus Imperij fuit Spiræ multis de cauſis, quòd & Turca auctus viribus, perdomita & ſub iugum miſſa Hungaria, captaque Buda, terribilior Germaniæ immineret, & ſectæ vſqueadeò capeſſerent augmenta, vt iam non Catholicis modò, ſed ipſę ſibi inuicèm eſſent formidabiles. Nam in Heluetijs & primarijs aliquot Germaniæ vrbibus iam Zuingliana factio Luteranam anteibat, & Anabaptiſtæ occultis machinationibus tum ſectarijs iſtis, tum Catholicæ Eccleſiæ non parùm terrori erant. Porò in hoc cõuentu ità diſceſſum eſt, vt Ferdinandus rex non minimò dolore ex amiſſa Hungaria affectus, & anxiè metuens reliquis ditionibus ſuis, nulla potuerit à Proteſtantibus auxilia impetrare, niſì eos ſineret ſua retinere dogmata. Itaque publico decreto permiſsũ eſt, vt in fidei & religionis negocio ità ſe gererent, vti & Deo & Cæſari facti ſui rationem poſſent redde-

reddere, nihil tamen deinceps innouarent vſque ad concilium, &c. Enimuerò illi in hoc ipſo conuentu proteſtati ſunt, ſe ſummi Magiſtratûs decretis quibuſdam nō poſſe ſubſcribere: itaque ad Cæſarem prouocârunt. Indè primùm ortum eſt Proteſtantium nomen, quod etiam quædam liberæ Ciuitates amplexæ ſunt. 1529 *Proteſtantes vndè dicti.*

Huius anni menſe Februario Baſileæ ciues tumultuantur, & duodecim Senatores loco mouent: quin & ſacras imagines, vt ſuprà attigimus, in templis omnibus demoliuntur, ceu idola quædam, ità perſuaſi à ſuis doctoribus, quaſi eadem ſit apud Chriſtianos ratio imaginum, quæ fuit olìm apud Ethnicos idolorum. Miſſam quoquè prorsùs abolent, nihil deincèps habituri commercij cum incruento illo Eccleſiæ ſacrificio. Ipſo die Cinerum ſtatuas vel imagines ligneas diſtribuerūt in homines tenuioris fortunæ, vt illis barbaro inprimìs exemplo ad focum abuterentur. Sed illi tanta contentione eas ſibi ſingulatìm vendicare conabantur, vt ad pugnas quoquè vetum ſit. Ea re factum eſt, vt in nouem congeſtæ ſtrues, ante ſummam ædem flammis omnes permitterentur. His rebus geſtis, lætum illi diem egérunt, tam egregio patrato facinore. Alijs quoquè locis ſæuitum eſt in imagines vel ſtatuas, Miſſæque ſacroſanctum ſacrificium: & erat hoc præclarum Euangelij recèns orti ſtudium, vt nihil intentatum relinqueretur à ſuî ſtudioſis, quod ampliſſima Antichriſto itinera præpararet. *Tumultus Baſileæ.* *Imagines comburuntur.*

Anno ſuperiori multùm tum Cæſar ipſe per Epiſcopum Hildesheimenſem, tum epiſcopus Argentoratēſ & plerique alij egerant apud Argentinenſes, vt nihil in religione mutarent, aut certè expectarent Concilij ſententiam: at illi quoquè improborum hominum peſtiferis perſuaſionibus circumuenti, ad res nouandas animum adiecerunt. Atque ità alij poſt alios paſsìm in Germania, nobiliſſima quondàm prouincia, in olìm damnatos nimiumque craſſos errores prolapſi, cæteris nationibus ſe affatìm irridendos propinârūt. Certè ipſe quoquè Turcarum princeps Solimannus Lutheranos deteſtatus fertur, propterea quòd eſſent proni in ſeditiones concitandas. Interim verò qui à Catholica Eccleſia deficiebant, valdè ſibi gratulabantur, quòd tyrannicum Romani Pontificis iugum excuſſiſſent, & iam tandèm veram Euangelij lucem inueniſſent. Romanos enim Pontifices non alio quàm Tyrannorum loco habent, *Solimannus deteſtatur Luteranos.*

1529 bent, & doctrinam Catholicæ Eccleſiæ vocant Papiſticam ac meras tenebras. Porrò interim illos duces ſequuntur, qui odioſiſſimè à ſe inuicèm in rebus grauiſſimis diſſentiunt, & miſeros plusquàm Cimmerijs tenebris inuoluunt: quod tum demùm ipſi nimiùm malè experientur, cùm erit migrandum è corpore.

Apud Heluetios tanta contentione exarſit de religione controuerſia, vt iam ad arma deſcenderetur: Tigurini & Bernates ſuis ſiſi viribus, catholicis quibuſdam cantonibus vel pagis iam vim inferre nitebantur: ſed per ſequeſtros res compoſita eſt ad tempus non diuturnum. Eius pacis conditiones catholicis parùm æquæ viſæ ſunt: diſceſſum eſt tamen ad tempus ab armis.

Cõuentus Euangelicorũ Marpurgi. Princeps Haſſiæ Philippus dolens inter Luterum & Zuinglium tam artox extare diſſidium, volens eos in concordiam redigere, Marpurgum vtriuſque factionis homines euocauit. Venerant illi quidem, & nè nihil egiſſe viderentur, certa quædam capita vel articulos, in quibus contra Catholicam Eccleſiam inter ſe conſpirârant, ediderunt. Porrò in primario Euchariſtiæ articulo vetus diſſenſio manſit. ità illi re infecta diſceſſerunt. Princeps Lantgrauius & quidam docti viri modis omnibus efficere conabantur, vt quanuìs in negocio cœnæ conuenire non poſſent, tamen alij alios fratrum loco haberent. Sed id Luterus facere noluit. Porrò verò ſunt, qui ſcribant & putent in hoc vno articulo diſſidere Zuinglianos à Luteranis: ſed hoc falſiſſimum eſt, cùm etiam in alijs non paucis inter ſe hoſtilitèr diſſentiant: immò verò paulatìm eò res redijt, vt nec Zuingliani cum Zuinglianis, nec Luterani cum Luteranis conſentiant, ſed alij alios palàm euulgatis libris odioſiſſimè & impotentiſſimè proſcindant.

Liber de Actis Synodi Conſtantienſis. Editus hac tempeſtate eſt liber quidam de Actis Concilij Conſtantienſis erga Iohannem Huſſum, incerto quidem authore, ſed opera Iohannis Iſlebij, ſocij & amici Luteri. In præfatione Iſlebius Huſſum vocat probum Dei amicum, Concilium Conſtantienſe ſynagogam Antichriſti. Sed nos Huſſum damnatum hæreticum multò rectiùs dicimus cum ea ſynodo, quàm cum Iſlebio virum bonum. Interim tamen liber ille nihil facit admodùm pro Luteranis, quòd diſertis verbis affirmet Huſſum Conſtautiæ etiàm circa ipſum ſupplicij

cij ſui locum publicè negâſſe articulos illos, quos Luterani vel maximè aſſerunt ac tuentur. 1529

Sub hoc itaque tempus cùm Turca in Germaniam aduentare diceretur, Luterus ſcriptum edidit, *De bello contra Turcas*. Sed eo ipſo multò plùs deterret principes à bello Turcico, quàm ad id extimulet. Veriſimile eſt, optâſſe hominem odio Papæ deflagrantem, vt Turca occupata Germania, mox etiàm Italiam pulſo Pontifice occuparet. Verùm id Deus adhuc pro ſua bonitate auertit. In eodem ſcripto valdè acerbè & contumelioſè inuehitur in Pontificem, Epiſcopos, Imperatorem, Reges, Principes, præcipuè vero curiam Romanam. Inter alia multa, Cæſar, inquit, non eſt caput Chriſtianæ Reipub. neque defenſor Euangelij aut fidei. Oportet ſanè Eccleſiam & fidem alium habere defenſorem, quàm ſint Imperator & reges. Hi nanque ferè peſſimi ſunt hoſtes Chriſtianiſmi & fidei, ſicut Pſalmus 2. ait, & Eccleſia omni ex parte conqueritur. Sic ille bonus vir tractabat ſanctiſſ. Imperatorem & ſummos magiſtratus. Nihil enim metuebat ſibi, in tuto loco hærẽs ſub Saxoniæ principe. Eã verò maledicẽdi licentiã non ex Euãgelio, ſed ſpiritu Antichriſti hauſerat. Quàm autẽ hoc quoque prodigioſę fuit inconſtantiæ, quòd hoc quidem libro dehortatur à bello Turcico, dicens id eſſe contra doctrinam Chriſti, quæ dicit Chriſtianos non debere malo reſiſtere, &c. cùm non longè antè in Viſitatione Saxonica ſcripſiſſet, eiuſmodi orationem ſeditioſam eſſe atque intolerabilem, ex Pauloque probâſſet, Magiſtratus noſtros gladio & bello Turcas arcere debere, nec Chriſtum vetâſſe vſquàm, immanitatem Tyrannidemque Turcicam repellere? Omni certè lachrymarum fonte plangendi ſunt, qui tam varium & ipſo quoquè Proteo mutabiliorem hominem, in grauiſſimo religionis negocio ſequi non dubitârunt. Hac de re dici multa poſſunt, ſed nunquàm ſatis multa.

Liber de bello Turcico.

Incõſtantia Luteri.

Huius anni menſe Septembri cum infinitis copijs Turcarum tyrannus venit in Germaniam, & Auſtriæ primarium oppidũ Viennã grauiſſima preſſit obſidione. Id bellum eiuſmodi habuit originem: Rex Ferdinandus Caroli Cæſaris frater, Iohannem Vaiuodam regno Hungariæ exuerat. Is verò in eam redactus calamitatem, in Sarmatiam ad Hieronymum Laſchum virum ab illuſtri nobilitate & eximia eruditione clariſſimum confugit. Laſchus tanto lætus hoſpite, omnem illi hu-

Turca obſidet Viennam.

1529 manitatem impendit, diſſimulante Sigiſmundo rege, quòd Vaiuodæ germanam ſororem in matrimonio habuiſſet. Intereà Laſchus, vt erat ſolerti & excellenti ingenio, miraque ad res gerendas dexteritate, Vaiuodæ id tandèm conſilij dedit, vt Solimanno ſe clientē fore profiteretur, ſi eius beneficio in regnum eſſet reſtitutus. Id verò conſilium licèt inprimis ſpecioſum videretur, & Vaiuodæ rebus accommodum, ſi huius vitæ proſperitatem ſpectes: erat tamen Chriſtianæ Reipub. admodùm pernicioſum, vt rei euentus poſteà luculentèr edocuit. Cæterùm Laſchus hortatu Vaiuodæ legationem ſuſcepit ad Turcarum Imperatorem Solimannum: atque vbì venit Byzantium, oblatis muneribus facilè in purpuratorum gratiam & familiaritatem ſe inſinuauit. Eorum verò opera id cōſecutus eſt apud Solimannum, vt is prolixè polliceretur, ſibi eam rem curæ fore, breuique ſe in Hungariam aduolaturum. Miſit deindè ſuum quoquè legatum Byzantium Ferdinandus rex, ſed is demùm licèt à Solimanno humanitèr eſſet receptus, & à purpuratis, quos Baſſas vocant, patientiſſimè auditus, non niſi ſuperbum & inſolens tulit reſponſum, & pro inducijs atque amicitia omnem belli cladem iuſſus eſt Ferdinando denunciare, & quamprimùm Byzantio excedere.

Laſcus addit Solimannum.

Per id tempus Ferdinandus Spiræ erat, hocque accepto nuncio, non immeritò perculſus eſt, quòd ſciret Tyrannum à ſententia haud facilè diſceſſurum, & Carolus frater eius bellis Italicis diſtineretur. Itaque Solimannus copias omnes ad ſigna vocari imperat, quibus coactis, Hadrianopoli profectus, Belgradum quintiſdecimis caſtris peruenit: indè rectà Budam petijt. Ei obuiàm proceſſit Vaiuoda, Hungarorum procerum ſeptus comitatu, quibus & Laſchus aderat. Acceptus eſt comitèr à Solimanno, qui illi ſe recepit liberalitèr conceſſurum, quæcunque eo bello vi & armis parâſſet. Vbì Budam venit, propè vacuam inuenit, ciuibus metu in proximas vrbes dilapſis. Arx Germanico tenebatur pręſidio, ſed eam cuniculis euertere nitebatur: quæ res terruit Germanos, vt etiàm inuito arcis cuſtode, cum hoſte ſaluis rebus paciſcerentur. Aſſenſit Solimannus: verùm iam abeuntes cum ſarcinis ſuis, contra fidem datam ſæuus tyrānus Ianizaris ad vnum trucidandos obiecit, ar. is autem cuſtodem humanitèr dimiſit. Capta Buda, Viennam iter habuit, dimiſſis quibuſdam è ſuis, qui prædas agerent ex Chriſtianis, qui omnis generis

Solimannus venit Budam.

Barbara ferocitas.

Excurſiones Turcarum.

homi-

hominum ingenti intercepta multitudine, ad Lincium 1529
vſque luctuoſas fecêre excurſiones, paſsim ſumma crudelitate flammis omnia vaſtantes. Erant iam Viennæ equitum & peditum plùs minùs viginti millia, & cum ijs aliquot præclari duces, inter quos præcipuam obtinebat authoritatem Philippus comes Palatinus. Vbì ad vrbem ventum eſt, Turcæ ampliſſima ſuis caſtris occupauêre loca, quæ vel ſolo adſpectu eſſent horrori. Et ſedulò illi cuniculis ſibi in vrbem aditum facere inſtituerunt. Porrò aliquot iam locis patefactis, audaciſſimè identidèm in vrbem irruentes, tanta vi Germanorum repulſi ſunt, vt in toto hoc bello è Turcis ad octoginta millia perijſſe ferantur, tandemque cum dedecore & ignominia coactus ſit Solimannus obſidionem ſoluere, & in Thraciam re infecta abire. Non dubium eſt, quin omnipotens Deus ſingulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certè vires tanto hoſti longè alioquì impares erant. Sub Turcarum aduentum iuſſi erant vrbe excedere fœminæ, pueri, ſacerdotes, monachi, & omnis imbellis turba. At, quod ſummè dolendum eſt, ij magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes ſecuerunt medios, fœminas & ſenes, quos in ſeruitutem nollent abducere, partìm palis infixerunt, verubus transfoderunt, gladijs diſciderunt. Feruntur in ea Turcicæ vaſtitatis procella ſupra 60000. Germanorum in ſeruitutem rapta. Porrò totus Viennenſium ager, ſuccisis vitibus & frugiferis arboribus, triſte intuentibus ſpectaculum præbebat. Solimannus vbì Budam redijt, Iohannem Vaiuodam regem conſtituit, amicumque & beneficiarium appellauit. Sed ſic recuperâſſe regnum, miſerum profectò eſt, & à Chriſtiana pietate alienum. Quanquàm (ô cæca mortalium pectora) quid non faciunt plerique homines, vt vel ad breue tempus poſſint eſſe beati in hac vita, ijdem ipſi omnis laboris impatientes, ſi quid agendum ſit pro æterna vita.

Turca turpitèr abſcedit.

Crudelitas Turcarum.

Hoc anno Carolus Cæſar ex Hiſpanijs venit in Italiam. Sunt qui ſcribant illi iter molienti, Hiſpanos procéres lōgè plures & pecunias & milites obtuliſſe, quòd illum impensè charum haberent, quàm quis alius minis extorquere potuiſſet. Viri enim mille quingenti ſponte ſua Maieſtati eius liberalitèr obtulerunt, ſinguli millenos ducatos aureos in annos quatuor, abſque vllo ſuo commodo vel lucro. Plerique Principes equitum & pedi-

Hiſpanorum ergà Carolum V. beneuolentia.

1529 peditum copias non ſpernendas pollicebantur, quas integro anno ſuis ipſorum ſumptibus alerent.

Antè verò, quàm Cæſar ex Hiſpanijs ſolueret, Franciſcus Gallorum rex, amiſſo copioſiſſimo apud Neapolim exercitu, amiſſo Andrea Auria viro incomparabili, animum ad pacis conſilia adiecit. Filij eius adhuc obſides hærebant in Hiſpania: eorum liberandorum ſummo tenebatur deſiderio. Itaque pax Cameraci confecta eſt, quò conuenerant præter cæteros Margarita Cæſaris amita, & Aloyſia Franciſci regis mater. Conditiones initæ pacis huc adſcribere nihil attinet. Rex quidem pro filijs numerauit Cæſari viciès centena millia aureorum. Hæc eſt fortaſsis illa ingens præda, quam ſe Cæſar amiſſurum cernebat, vt illi Sleidanus affingit, ſi Franciſco rěgi in Hiſpanijs captiuo aliquid humani accidiſſet: atque propter eam Cæſarem ait magis ac magis in dies animum ad pacem adieciſſe. Quod Cæſar clementiſſimus pro innata ipſi humanitate erga regem Franciſcum, tunc ex animi dolore morbo correptum, fecit, hoc Sleidanus videtur tribuere auaritiæ, ſcilicèt optimus & candidiſſimus hiſtoricus. Quid verò de eius hiſtoria princeps ille ſenſerit, alibì dicetur. Vbì autem Cæſar in Italiam venit, magna omnium gratulatione exceptus eſt, ſuoque aduentu ruenti Italiæ pacem attulit, præterquàm Florentinis, qui immodicis animis pro libertate, vt aiebant, tuenda & Pontificis & Cæſaris in ſe arma concitârunt.

Pax inter Carolum V. & Frãciſcum regem.

Annus hic Germaniæ fuit multas ob cauſas admodùm grauis & calamitoſus. Irruebant ſæuiſſimi Turcæ, graſſabantur hæreſum & nouorum dogmatum portenta, morbus Anglicus innumeros tollebat è medio, & inſupèr tanta erat annónæ caritas, quantam nemo mortalium meminiſſet. In inferiori autem Germania Flandris, Hollandis, Selandis repentina Oceani inſanientis inundatio damna paſsìm dedit longè grauiſſima, aliquot locis planè ſubmerſis.

Annus Germaniæ calamitoſus.

Fuit hoc anno Suabachi conuentus eorum, qui ſe Euangelicos dicebant: ſed cùm inter ſe conuenire non poſſent de cœna Domini, (ſic enim vocabant ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum) alius cõuentus Smalcaldiæ indictus eſt. Ità hoc præclarum Euangelium in re præcipui momenti, neque tunc neque poſteà vnquàm idem ſtatuere potuit: eaque diſcordia magis ac magis ſemper aucta eſt, quemadmodùm illis euenire neceſsè

Cõuentus Suabachi.

eſt,

eſt, qui à veritatis conſtantiſſima luce ad incertas, varias & lubricas humani ingenij opiniones ſeſe transferunt. Et tamen non deſunt qui ſcribant, amicè eos diſceſſiſſe Marpurgo, quò eos Lantgrauius euocauerat, cùm tamen (vt ſuprà diximus) Luterus Zuinglianos fratrum loco, licèt plurimùm hortante Lantgrauio, habere noluerit, hodieque non ceſſent ſcriptis atrociſſimis ſeſe inuicèm lacerare, & Marpurgi à Zuinglio 300. argumenta Lutero fuiſſe obiecta, ipſi Zuingliani affirmârint. 1529

Hoc etiàm anno Clemens Pontifex aduentanti è Genua Cæſari, & Placentiam contendenti, tres legatos obuiàm miſit, qui à pontificiæ ditionis fines intrante ſolitum iuſiurandum acciperent, nunquàm ipſum Pontificis libertatem violaturum. Iurauit Cæſar verbis ritè conceptis, ſed ità tamen, vt ſe de ſuo iure nihil diſceſſurum teſtaretur: quod putant quidam ea ratione eum feciſſe, quòd Placentiam & Parmam Mediolanenſi imperio antiquitùs attributas repeteret, quandoquidem Mediolanenſe dominium Imperatorum ſempèr beneficiarium fuiſſet.

Iurat Cæſar.

Porrò Cæſar vbì Solimannum turpitèr in fugam coniectum comperit, ingenti perfuſus lætitia, cùm iam circitèr duos menſes Placentiæ Parmæque exegiſſet, rectà Bononiam contendit, quò iam paulò ante Calendas Nouembres Clemens Pontifex peruenerat. Ibì quid tum geſtum ſit, ex Paulo Iouio ſcriptore Italico bona fide commemorabimus. Excipitur, inquit, Cæſar Bononiæ triumphali pompa, ſummis honoribus, incredibili omnium lætitia, ipſe paludatus & militaribus armis, vna dempta galea, vndiquè protectus, albo inſigni equo, regio ſumptu phalerato, à Mutinenſi porta in forum prouehitur. Præceſſerant quaterna vexilla cùm leuis tum grauis armaturæ Belgarum equitum, ſagulis, criſtis, & colorum varietate ità inter ſe diſtinctis turmis, vt quorum ducum eſſent, ab ipſo inſignium & veſtitûs argumento facilè noſcerentur. Succeſſit indè peditatus totiès victor, non tam opimis hoſtium ſpolijs exornatus, quàm armorum fulgore ac adſpectûs feritate terribilis, ad trucem tympanorum ſonitum & graues tibiarum modulos gradu ſuperbè compoſito ſub ſignis introductus. Quadratam vmbellam auro purpuraque diſtinctam gymnaſiarchæ & celeberrimi bonarum artium profeſſores in

Carolus V. venit Bononiã.

Pompa excepti Cæſaris.

togis

1529 togis ſericis præferebant. Latus Cæſaris à decora Bononienſi iuuentute non cuſtodiæ, ſed honoris cauſa cingebatur. Prętor Vrbanus & decuriones cum vexillifero, & è Quadragintauirali magiſtratu primoribusque patritijs ſplendidiſſimè ſuccedebant. Conſtitit in medio foro Antonius Læua æger pedibus, ſed viuacibus oculis pugnaciſſimi ducis habitum præ ſe ferens, ac vt magis ob recentem bellicæ conſtantiæ & rerum geſtarum gloriam omnium oculis offerretur, in ſublimi ſella geſtatus, hinc veterana Germanorum legione, illinc Hiſpanorum cohortibus ità prædenſa acie directis aut obuerſis, & tormentis in fronte collocatis, vt exercitus concurſurus eſſe videretur. Erant iuxta Cæſarem illuſtres reguli, auro in lacinijs vel ſolido bracteato, vel acu pingente inducto, vel ad luxuriem conciſo, itemque exquiſitis armorum & equorum ornamentis maximè ſuperbi. Secundùm eos prælata eſt Romana Aquila, aureo in vexillo picta, ac item candidum aliud vexillum purpurea cruce diſtinctum, ſub quibus totius aulæ familia ex flore gentium omnium delecta, & nobiliſſimi Hiſpaniæ ſacrati religione equites Cæſaris veſtigia ſequebantur. Prætorianus miles cuſtodiæ corporis aſſuetus, diuerſis ſub ſignis Hiſpanus, Belga, Germanus, in croceis ſagis agmen extremum clauſit, & quicquid in foro ſpatij reliquum fuerat, occupauit. Erat erectus in Petroniani templi veſtibulo peramplus ligneus ſuggeſtus, triſtromatis & aulæis ad loci dignitatem vndiquè protectus, in quo Cardinales & epiſcopi cæterique minores ſacerdotes purpurati ſuo quiſque ordine conſederant. In medio autem prçalta in ſede mitratus Pontifex Cæſarem expectabat. Ille itaque nobilioribus tantùm regulis principumque legatis ſibi adſcitis, equo deſcendit: ſubeuntem per gradus Cardinales duo deduxêre. Tum verò vt prodijt, omniũ oculi in duos longè maximos terrarum orbis dominos ſunt coniecti. Explorabat enim quiſque valdè ſuſpenſus & tacitus, propter memoriam veteris diſſenſionis & recentis amicitiæ, an ora ipſa, interiores ſenſus nunquàm ex toto fallentia, ſubitis illis affectionum & mutantis animæ momentis obedirent. Erat vultus Cæſaris in geſtu militari & graui, blanda quadam lenitate verecundiaque perfuſus. Clementis verò facies ità ſubitò ad eius occurſus exhilarata eſt, vt vel ob id maximè lætari crederes, quòd illum multò humaniorem & auguſtiorem, quàm

Exercitus pedeſtris.

Vexillum Aquilæ. Crucis.

Cæſaris vultus. Clementis.

quàm putârat, eſſe conſpiceret. Varia ſiquidem ab Hiſpanijs, & falſa quidem, de Cæſare plerique malignè retulerant, & multi etiàm vltrò trepidis animis, propter acceptas tot inuſitatas clades, ſibi illum fingebant vtì alterum Ariouiſtum, aut Rotomalcem, aliquo ſcilicet vultu Cimbrico & feritate Gothica metuendum, ac ipſius deniquè militibus ferocia & ſpiritûs immanitate perſimilem, qui deuictis & ſtratis tot hoſtium exercitibus, tot vrbibus direptis, euaſtatiſque prouincijs, diuina ac humana omnia dira confuſione miſcuiſſent. Sed iam fuerat exceptus Genuæ, Placentiæ cognitus, Parmæ demùm, Rhegij, & Mutinæ cum ſumma omnis generis hominum gratulatione ſalutatus, vtporè qui paſsìm humanitatis, abſtinentiæ, pietatis atque iuſtitiæ monumenta abſque vllo vel ſuperbiæ, vel crudelitatis, vel libidinis veſtigio reliquiſſet. Enimuerò, quo nihil eſt in rege popularius & gratius, aditum cunctis atque aures ſumma benignitate & ſingulari patientia præbuerat, dederatque obitèr reſponſa ſpei æquitatiſque pleniſſima, quæ propoſitis poſtulatorum capitibus ſingulatìm rectiſſimè reſponderent. Illam verò militum licētiam, diuturna impunitate confirmatam, ijs, qui vel ablata rapuerant, vel ante diem arrogantèr ſtipendia flagitârant, ſupplicio protinùs affectis, ità repreſſerat, vt illo, quod teneret, longè maximo omnium imperio digniſſimus haberetur. Sed nec eum, quanquàm ætate & fortuna florentem, vllæ vnquàm vel licitæ voluptates à perpetuis rerum maximarum conſultationibus auocabant, ità vt in eo ſimul iuuentæ decor eximius ad Martiam laudem emineret, & conſilia ſenili maturitate proprijs, non alienis, cogitationibus exquiſita, elaborata, directaque manerent. Nunquàm enim præclarum, nobile & firmum eius ingenium vel irarum impetus perturbârat, vel cæca vindictæ libido pupugerat, vel vlla humana mollities, quin recta ſentiret, expugnârat. Erat eius vultus, vt hoc quoquè curioſi minimè deſiderent, & argenteo & grato quodam pallore dilucidus, oculi cærulei, ſuaues, nulla acri ſeueritate formidabiles, & ij quidem ad ingenuum pudorem virilemq; modeſtiam inſtituti. Naſus à medio clementèr aſſurgebat, quod magnitudinis animi ſignum in Perſarum etiàm regibus ab antiquis fuit obſeruatum. Mentum erat ad exiguam venuſtioris iniuriam paulò prominentius, & quod grauitatis ſpeciem addebat, ſubcriſpa & flauenti

1529

Caroli V. affabilitas.

Eximia laus Caroli V.

Vultus Caroli V.

Oculi.

Naſus.

Mentum.

1529 barba conueſtitum. Capillum verò fulgore pallentis auri more Romanorum Cæſarum circuntonſum oſtendebat. Porrò ſtatura corporis, vt in ipſo ætatis integræ flore, & proſperrima valetudine, non ab inerti ſucco, ſed à valido neruorum nexu longè firmiſſima, peramplæ item robuſtæque manus ad ſtringendum ferrum idoneæ: crura autem venuſtiſſimè extantibus toris trunci proportione directa, quod tum maximè apparebat, cùm equo veheretur. Tanta enim ei inerat cum dignitate equitandi peritia, vt nullus eo armato atque equum incitante & in gyrum reflectente vel pulchrior, vel viuidior, vel in ferendo armorum pondere patientior eques reperiri poſſe videretur. Cæterùm ad Pontificis pedes flexo genu prouolutus, ac mox dextra læti arridentisque Pontificis erectus ad oſculum, Hiſpanica oratione, Véni, inquit, ſanctiſſime Pater ad pedes tuos, quod ſummo voto ſempèr expetiui, vt feſſis Chriſtianæ Reipublicæ rebus communi conſilio ſuccurramus. Oro Deum Opt Max. qui me huius voti compotem fecit, vt noſtris conſilijs adſit, atque hic aduentus meus Chriſtianis omnibus ſit ſalutaris. Tum Pontifex, Certè hoc ipſo congreſſu, inquit, ſicut Deus immortalis & ſancti cælites certiſſimi ſunt teſtes, mihi nihil vnquàm fuit antiquius, & jam ſuperis gratias ago, quòd te videam proſperè atque felicitèr mari terraque perductum, resque eò deductas intuear, vt te authore de concordia omnium & ſolenni pace minimè deſperemus. Obtulit ſubindè Cæſar auri ſignati circitèr libras decem, deductusque eſt ſumma comitate, à Pontifice ad templi limen: atque ità digreſſi, Cæſar ad aram maximam ſupplicaturus ſuperis contendit, Pontifex verò in Prætorium, cum vniuerſo ſacerdotũ ordine, continuò eſt reuerſus. Nec multò pòſt Cæſar & ipſe Prætorium intrauit, cui paratæ erant ſummæ ædium partes, ità coniunctæ Pontificijs, vt inter vtriuſque cubilia ſolus intereſſet paries, aditum præbente portula, vt cùm vellent, ignaris omnibus remotisque arbitris, interdiu noctuq; de ſummis rerum negocijs familiariſſimè diſputarent. Eo modo ſæpè arcana ſenſuum mutua & ſyncera animi liberalitate detegendo, ac odiorum origines ad fatalem vim & conſiliariorum & ducum inſaniam referendo, facilè Dijs benè iuuantibus viam inuenêre, qua pax egregiè componi, & tot malis & funeſtis incòmodis optatus finis imponi poſſe videretur. Deindè paucis

Capillus. *Statura.* *Manus.* *Crura.* *Equitandi peritia.* *Alloquitur Pontificem.* *Pontifex reſpondet.* *Colloquia ſecreta Clementis & Caroli V.*

paucis interiectis de Veneti legati apud Pontificem & Cæſarem oratione, ipſiusque Pontificis pro Franciſco Sforcia apud Cæſarem deprecatione, ità ſubiungit Iouius: Sed tanta erat altitudo iudicij Cæſaris, tanta moderatiſſimi eius animi religio, & tantum deniquè pacis & concordiæ ſtudium, vt nihil regali faſtigio dignius atque præſtantius exiſtimaret, quàm omnia conſilia ad verum decus, ad ſolidam pietatem, & animi magnitudinem reuocare, vt arma in Turcas, adeò inter nos impiè fœdeque tractata, verterentur: quippe qui non adumbratam, ſed veram & viuidam, non fortunę adminiculis quæſitam, ſed à fonte ipſo propriæ virtutis profluentem gloriam ſectaretur. Itaque Solimanno Turcarum Imperatore iam à Viennæ Noricæ mœnibus cum ſtrage ignominiaque depulſo, atque eo Byzantium pręcipiti fuga properante, cùm nihil iam hoſtile indè amplius eſſet timendum, pacare cuncta conſtituit. Euocatur extemplò Bononiam Franciſcus Sforcia, procumbit ad eius pedes, redditoque diplomate, quo illum data fide vbiquè terrarum Cæſar saluum & tutum eſſe iubebat, ſalutem, imperium & ſpes deniquè omnes vni Cæſaris probitati fideique committit: quoniam innocentia fretus, omnia ſe ex illius æquitate humanitateque ſperare prædicabat. Tum verò ſtupentibus cunctis videre licuit, quantò Cæſar eſſet omni ſua fortuna maior & excelſior. Certârat pro Imperio Mediolanenſi, deſertus à ſocijs, ab omnibus oppugnatus, in qua contentione omnes omnium vires ingentibus partis victorijs præclarè contuderat, & cùm aliquandò nutante partium fortuna, in dubia ſpe victoriæ verſaretur, honeſtas pacis conditiones ſemper elato conſtātique iudicio repudiârat, nè quod virtute atque vna animi magnitudine erat facturus, veluti ignobili metu ſubactus & præſenti impulſus neceſſitate feciſſe videretur. Habet enim hoc in ſe regius eius animus, velut excellenti & perfecta virtute præditus, vt nunquam vel acritèr vrgente fortuna abiectè ſe demittat, vel ea penitùs arridente intemperantèr extollat. Ergò vbiquè victor & triumphator ſupplicem in gratiam recipit, Mediolanenſium Ducem appellat, & tabulis Auguſtalibus ritè confectis, totum ei paternum regnum adiudicat, neque amplioris pecuniæ tributum imponit, quàm ab initio & ante diſſenſionē imponendum eſſe cenſuiſſet. Nec multò pòſt Calendis Ianuarijs ſolenni adiecta precatione, ſacra peraguntur, ab in-

1529

Franciſco Sforciæ reſtituitur principatus Mediolanenſis.

Eximium Caroli V. præconium

1529 credibili hominum frequentia exoptatum afflictis Italiæ populis inſperatæ pacis nomen excipitur. Præſentes Clemens Pontifex & Carolus Cæſar, orantis Romuli Amaſæi viri eloquentiſſimi voce, Chriſtiani nominis conſeruatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur. Obortas præ gaudio lachrymas vix continent viri togati, optimi ciues, ſanctiſſimi ſacerdotes, legati regum omnium, Galliæ ſcilicet, Britanniæ, Luſitaniæ, Scotiæ, Pannoniæ, Sarmatiæ, Daciæ, Veneti Senatûs, ac item Allobrogis, Ferrarienſis, Mantuani, Vrbinatiſque regulorum, ac liberarum etiàm ciuitatum, Genuenſium, Senenſium & Lucenſium, cunctique demùm proceres & principes, ipſeque ante alios Franciſcus Sforcia, honoris cauſa ſeſſum inter poſtremos Cardinales receptus. Ea enim dies tranquillitati initium & ærumnis finem allatura videbatur. Intereà Cæſaris vxor Iſabela puerum peperit, cui propter aui materni memoriam Ferdinandi nomen impoſitum eſt.

Naſcitur Cæſaris filius Ferdinandus.

Hæc quidem Iouius, quæ vtì & alia pleraque libentèr adſcripſimus ob memoriam ſempiternam optimi & potentiſſimi Cæſaris Caroli V. qui de Eccleſia Catholica optimè meritus eſt, licèt ille ab ingratis non eam ſempèr retulerit gratiam, quam æquum fuiſſet. Longè verò maiora ille proculdubiò pręſtitiſſet, præſertim erga immanes Turcas, Chriſtiani nominis atrociſſimos hoſtes, & pſeudochriſtianos hæreticos, niſì eius ſtudia & conſilia cum ſummo Chriſtianæ Reipub. detrimento alij repreſſiſſent.

Porrò verò cùm hunc in modum per Italiam ſingulari quodam Numinis fauore compoſitæ res eſſent, licèt Florentini plùs æquo etiamnùm inſoleſcerent, in Germania indiès res in deteriùs abijt. Iam enim qui ſe Euangelicos Proteſtantes vocabant, rurſùm alium conuentũ indixerant Smalcaldiam, eoque cùm ventum eſſet, tametſi omnes cuperent vires ſuas icto fœdere coniungere, & ſe aduersùs Pontificiorum, id eſt, Catholicorum potentiam communire, nihil tamen confici potuit, quòd & Luterani nollent eos recipere, qui dogmata Luteri omnia complecti non vellent, & Zuingliani vt id facerent, adduci nulla ratione poſſent. Putabant enim pro ſua parte potiùs ſtare verbum Dei & puram Euangelij doctrinam, quàm pro Luteranis. Lantgrauius verò medium ſe inter vtroſque gerẽs, volebat eos redigere in com-

Conuentus Proteſtantiũ Smalcaldiæ.

concordiam, ſed eius conatus omnes irriti fuêre. Cùm 1529
enim iam vtraque pars ab Catholica Chriſti Eccleſia ſe ſepâraſſet, non poterant habere ſpiritum illum concordiæ & pacis, qui non eſt extra Eccleſiam Dei toto orbe diffuſam. Interìm Zuingliani nolebant à ſua diſcedere ſententia, nec minùs ipſi reijciebant Luteri iudicium & authoritatem, quæ erat maxima apud Luteranos, quàm Luterus Romani pontificis. Quid ergò mirum, ſi Luterus ab Eccleſia Romana ſub verbi Dei & Euangelij prætextu procacitèr diſceſſit, quandò ab ipſo Lutero, quem iam plerique ceu deum ſuſpiciebant, ſub eodem prætextu intra pauciſſimos annos ipſius diſcipuli pertinaciſſimè deſciuerunt? Non enim minùs nititur verbo Dei, licèt perperàm intellecto, Zuinglius cum ſua cohorte, quàm Luterus cum ſuis. Et tamen neceſsè eſt vel Luterum errare, vel Zuinglium. Non ergò ſatìs eſt ſcripturas allegare, quibus plerique omnes hæretici ſua ſempèr, quantumuìs abſurda, paradoxa firmare conati ſunt, ſed oportet legitimam ſcripturarum vim & intelligentiam adhibere, quæ non eſt apud hæreticos, ſed in ſola Eccleſia Catholica, cuius & doctor & rector eſt Spirituſſanctus: id quod non ſinè cauſa identidem inculcamus. Sleidanus hoc anno mentionem facit libelli ab Eraſmo Roterodamo editi contra quoſdam, qui ſeſe falsò iactant Euangelicos. Mordet ea res Sleidanum, & vult ipſe quidem morſum intentare Eraſmo, ſed tamen côtinet ſe, non ſinè cauſa. Ait verò Eraſmum, Baſilea relicta propter mutatam religionem, & vitandæ ſuſpicionis cauſa, Friburgum ſeſe recepiſſe, porrò in libello iam dicto totum ordinem, putà Euangelicorum, perſtrinxiſſe. Habet enim in eo libello Eraſmus inter alia multa, vt refert Sleidanus, nullum ſe nouiſſe ex illis, nempè euangelicis, qui non ſeipſo videatur eſſe factus deterior. Tantillum ex eo toto libello Sleidanus commemoràſſe ſat habuit, cùm ibì multo plura ſcribat Eraſmus contra nouatores iſtos. Sed belliſſimus hiſtoricus, qui tam multa Luteri aliorumque, quæ Catholicam Eccleſiam lædere poſſint, tam liberalitèr & profusè lectori obtrudit, de Eraſmi libello vix tria verba ſuæ præclaræ hiſtoriæ inſerere voluit, videlicet ſentiens ſe ſuoſque premi authoritate Eraſmi, quæ tum multa fuit apud multos. Et nihil quidem veriùs dixit Eraſmus, quàm ex iſtis nouatoribus nullum meliorem, omnes deteriores eſſe factos. Quòd ſi Eraſmus in Catholicos

Luterus deſeritur à ſuis.

1530 ità ſcripſiſſet, integra folia Sleidanus ex eius libro ſuis commentarijs intexuiſſet.

Argentinenſ. fœdus cum Heluetijs.

ANNO 1530. Argentinenſes Zuingliano dogmate imbuti, cùm nollent Luteri de Cœna Domini ſententiam amplecti, & propterea in fœdus à Luteranis recepti non eſſent, vt ſuis rebus conſulerent, cum Tigurinis, Bernatibus & Baſileenſibus Sacramentarijs fœdus pepigêre. Vbi hoc percepit Senatus Imperij, cui tum præerat Fredericus Palatinus, conatus eſt eos indè reuocare, præſertim quòd Cæſari & Imperio deuincti, ſine illorum conſenſu non debuerint cum alijs fœdus percutere: ſed parùm efficere potuit.

Catechiſmus Luteri.

Hoc anno Luterus motus diſcordia concionatorum ſectæ ſuæ, edidit Catechiſmum, in quo Decalogum, Precationem Dominicam, & Symbolum Apoſtolicum in plerisque longè alitèr expoſuit, quàm fecerat ante annos decem. Docet ibì vſum Baptiſmi & Euchariſtiæ, præter quæ nulla alia vult eſſe Sacramenta, cùm in Catholica eccleſia ſeptem habeantur, quæ pleraque omnia etiàm à Dionyſio Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulo numerantur. Indè verò innumeri à ſectarijs editi ſunt Catechiſmi, ſed è quibus vix duos inuenias, qui inter ſe per omnia concordent. Fuit hoc ſcriptionis genus iuuentuti longè pernicioſiſſimum, cui ſua venena homines verſuti inſtillârunt, mira plerunquè vſi blandiloquentia & verborum lenocinijs. Porrò apud vulgus ea re effectū eſt, vt cerdones & laniones & edentulæ anus delirique ſenes tanquàm quodam numine afflati, de rebus theologicis etiàm in tabernis aut apud focum mira garrulitate deblaterent, putentque ſe plus aliquid in ſcripturis interpretandis valere, quàm vel præcipuos Catholicæ Eccleſiæ Theologos. Itaque non rarum eſt apud Euangelicos, vt homines ex infima plebe, plerunquè etiàm homicidæ, lictores, carnifices, concionandi & ſacramenta miniſtrandi munere fungãtur, & tanta ſit apud pleroſque omnes confuſio, vt nemo id ſatis explicare queat. Scripſit enim Luterus omnes homines eſſe ſacerdotes, vt ſacerdotium cogeret in ordinem, & populi ſtudium ac fauorem ſibi eiuſmodi docendi genere arctiſſimè conciliaret. Et effecit ille quidem apud vulgus miſerabile, vt ſacerdotes catholico ritu initiati, & monachi omnes in ſummū contēptum

Catechiſmi innumeri Sectariorū.

Miniſtri Euangelici qui quales.

vene-

venerint, & in hoc ſanè gloriari videtur in fœdiſſima 1530
illa Epiſtola, qua Cardinalem & Archiepiſcopum Moguntinum Albertum, electoris Brandeburgici fratrem, auſus fuit hortari ad incundum matrimonium. In ea enim hæc quoquè eius verba leguntur: Vulgus nunc didicit & intelligit Eccleſiaſticum ſtatum nihil eſſe, id quod ſatìs ſuperque declarant tam variæ cantilenæ, dicteriaque & lœdoriæ, cùm in omnibus parietibus, in omnigenis ſchedulis, deniquè in chartis luſorijs ſacerdotes & monachi pingantur, & pro ludibrio & portento habeatur, ſi quem vel videre vel audire contingat è clero. Verùm Luterus horum cauſa eſt, & ipſe docuit miſeram multitudinem cõtemnere ſacerdotium & clerum. Satius autem fuerat dicere imperitis, quàm grauitèr olìm Deus etiàm in veteri lege puniuerit eos, qui ſibi volebant arrogare ſacerdotij functiones, & vt Chriſtus dixerit Apoſtolis ſuis, eorumq; ſucceſſoribus: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Deniquè etiàm in noua lege Chriſtum inſtituiſſe Apoſtolos & 72. diſcipulos, & ab Apoſtolis rurſùs alios eſſe ordinatos epiſcopos & presbyteros, & diaconos. Sed Luterus volebat loqui placentia, & hoc pacto innumeros perdidit. *Luc.10.*

Huius anni menſe Februario ipſis ferijs D. Matthiæ, quo die natus erat Cæſar, & Galliæ rex captus, Bononiæ à Clemente Pontifice coronatus eſt, cuius rei hiſtoriam omnem viſum eſt hoc loco ex Paulo Iouio Epiſcopo Nucerienſi adſcribere, qui præſens interfuiſſe videtur. Cæſar, inquit, multis de cauſis Bononiæ coronari ſtatuerat, quanquàm id anteà Romæ faciendum eſſe decreuiſſet, vbì ſuperiores Cæſares, tanquàm in ſanctiſſima ſacrorum ſede & felici nationum omnium domicilio, vrbeque ipſa veteris imperij honore, antiquorum triumphis, & ſtupendis ſupremæ fortunæ monumentis longè clariſſima, coronas legitimo iure ſuſcepiſſent. Sed euaſtatæ Vrbis & nondùm nouis commodis ſubleuatæ calamitoſa tenuitas, & opulentæ ſupellectilis ornamentorumque penuria Cæſarem auertebant, quanuìs Romani eius ſpe aduentùs ab omni triſtitia & ſordibus ad lætitiam veteremque ſplendorem reuocati viderentur. Itaque euocatis omnibus regulis, deligitur Iouis dies 6. Calendas Martias, Matthiæ Apoſtolo dicatus, qui erat natalis Cęſaris, ſemper ei fauſtus, & Ticinenſi etiàm victoria lætiſſimus. A medijs Præto- *Coronatio Caroli V. Bononiæ.*

1530 rij feneſtris, patefacto aditu, pons ligneus penſilis, ſublicis impoſitus, incuruo tractu per forum & Petronianum templum ad aram vſque maximam protrahitur, & feſta fronde pictiſque tapetibus exornatur, vt ſinè tumultu confundentis & prementis turbæ Pontifex & Cæſar in pompa præteruecti ſpectarentur. Erat de more veterum Cæſarum, vt Modoetiæ prope Mediolanum coronam ferream ſuſciperent, quæ indicaret Romano imperio firmitatem ferro & militaribus copijs comparari. Tres enim coronæ Cæſaribus debentur. Prima eſt argentea, Germanici ſcilicet regni, quam ſuffragio procerũ Aquiſgrani decennio antè ſuſceperat. Secunda ferrea regni Longobardici. Tertia verò aurea Romani Imperij. Præſtò igitur adfuêre Modoëtienſium legati, qui ad retinendam veteris prærogatiuæ dignitatem vetuſtiſſimi operis coronam & annalium codices antiquitate pernobiles detulêre. Ea erat ſinè florentibus pinnis in ſimplicem & latum orbem circunducta, ferro introrsùs tempora præcingente, ſed exteriùs auro & gemmis exornata. Biduo itaque antè, quàm tertiam coronam acciperet, in ſacello domeſtico, adſtante Pontifice, ſacris peractis, Cęſar vngitur, ferreaque corona & cęteris regijs inſignibus decoratur, ijſdem ferè cæremonijs quas paulò infrà memorabimus. Prætulêre ante Cæſarem ſummi honoris cauſa, Aluarus Oſorius Marchio Aſtoricenſis aureũ ſceptrum, Didacus Pacecus dux Aſcalonius enſem gemmata vagina conditum, Alexãder Medices dux Pinnenſis, Cæſaris gener, orbem aureũ cum præfixa cruce gemmis diſtinctum, Bonifacius autẽ Marchio Montisferrati Modoëtiẽ coronam. His rebus ritè confectis, aduenit demùm dies, maioris coronæ aureæ pompæ deſtinatus, & is quidem, cùm noctù pluiſſet, Superis mirè fauentibus, incredibili ſerenitate perſpicuus. Ante alia Pontifex, vniuerſo Cardinalium & Epiſcoporum ordine in mitris & pluuialibus ſacris pallijs, cæteris verò ſacerdotibus in coccinea veſte per pontem ſolenni pompa traductis, in præalta ſede geſtatur, & comitantibus prætorianis ſub vmbella templum ingreditur. Iam in forum Antonius Læua pedeſtres copias adduxerat, & obuerſis in omnes aditus maioribus tormentis, & ſignis in medio cõſtitutis, cuncta loca perpetua militum ſtatione firmauerat. Interim è lacubus, qui in ſummo prætorianæ porticûs fornice fuerant fabrefacti, per ſiphones rubra & alba vina fundebantur, panes ab alto in ſubiectos milites

Pons ligneus penſilis.

Corona ferrea Modoëtiæ.

Tres Cæſarum coronæ.

Sceptrũ.

Enſis.

Orbis aureus.

Corona.

Milites Cæſariani.

Vina fundunt ſiphones.

militeſ ſpargebãtur, torrebaturque in machina verſatili bos integer ingens, hœdis, veruecibus, ac omni ferè volucrum genere farctiſſimus, vt in tanta feſta hilaritate milites ſub armis in acie ſtantes, ad manum paratis obſonijs cum iucunditate veſcerentur. Nunquàm ab vlla memoria, vel ad celeberrimi triumphi, vel ad inauditi ſpectaculi famam, maior atq; nobilior mortalium inſignium numerus in vnam vrbem confluxit. Erant adeò plena loca omnia, quæ foro imminebant, vt multi in alto ſuſpenſis & pendentibus ſpeculis, alij in ædium proiecturis & periculoſiſſimis locis cum aliorum admiratione proſpicerent. Iam Pontifex ſacratas tunicas & chlamydes induerat, & ſacra ſolẽnia excultis altaribus parabantur, cùm Cæſar ſub vmbella ornatiſſimo procerum comitatu ad templi veſtibulum peruenit, ità vt vix eo paucis paſſibus prætervecto, tabulata pontis, prægrauante prætorianorum turba, frangerentur. Ibi plerique militibus immixti, fœdo caſu procidentes, ſeſe pilis atque ſecuribus induerunt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga Theologus Luteromaſtix: minima tamen pro tumultu clades incidit. Sed facile fuit æſtimare ex atrocitate periculi, quis in Germano milite ſupra ferociam militarẽ natura implacabili, animorum habitus eſſet futurus, ſi ad certam omniũ perniciem Cæſar ipſe, ſe paululùm vertente fortuna, cecidiſſet. Sed intrepidè reſpectans Cæſar, leniter arriſit, ità vt fortunam ſuam certiùs agnoſcere videretur, quæ cœptis & votis omnibus benigniſſimè ſempèr adſpirâſſet. Erant omnia ad imaginem Vaticani templi conſtituta, & nouæ ſacellis appellationes impoſitæ, vt ea ſigillatìm ad veterem conſuetudinem ex Pontificijs libris reſponderent. Adfuêre igitur Romani ſacerdotes, quibus ſacra Vaticani templi ſunt commendata. Ij ad aram Cæſarem ſuſceperũt, linteaque ſacerdotali tunica ſuperiniecta, in collegium eius ſacerdotij cooptârunt. Eum Saluiatus Cardinalis in verba ex libris Pontificijs concepta ſacramento adegit, ità vt in ſumma libens iuraret, ſe Pontificiæ dignitatis perpetuò futurum eſſe defenſorem. Ab hac ara duarum turrium nuncupata, duo Diaconi Cardinales, Saluiatus ſcilicet ipſe & Radulphus, ambo ex patruelibus Pontificis nepotes, ad templi limen deducunt. Flexo genu ſupplicantem, Picolomineus Presbyter Cardinalis, certis precationibus expiatum, in ſacellum S. Georgij perducit. Ibì lintea tunica deponitur, ſandalia margaritis &

1530

Bos integer toſtus.

Frequẽtia nobilium.

Cooptatur Cæſar in collegium Vaticanum.

Præſtatio iuramentũ.

1530 gemmis picta ſtatim induuntur, & Dalmatica veſte in morem Diaconi prius aſſumpta, paludamento demùm conueſtitur. In eo habitu præcedenti Puccius Cardinalis ad porphyreticam rotam, quæ eſt ad Vaticani templi medium, mitratus occurrit. Ingeniculatus Cæſar, ad aram maximam obuertitur, ſolenniq́ue altera precatione, vt eius imperium ſtabile, perpetuum, victoriarū, pietatis & laudis plenum faxit, Deo maximo, in cuius manu ſunt regna, commēdatur. Sunt enim multa antiquitùs à pijs præſtantibusq́; ingenijs cum ſumma verborū elegantia & Christiana grauitate compoſita, quæ, ex ſacrato libro ad ſtatas rerum & locorum cæremonias ab alijs atque alijs ſacerdotibus in frontem Cæſaris perleguntur. Quæ omnia in illis Pōtificum iam editis libris quiſq; curioſus facilè poterit inuenire. Aſſcenditur demùm versùs aram maximam, vbi Innocētio Cibo Cardinale Litanias præeūte, alternis precibus piè pronunciatis, diui diuæq́ue omnes propitientur. In lectiſternio ſupplicanti Cæſari Campegius Cardinalis adſtitit, & de ſcripto oratiunculam, vt auſpicatò coronaretur, religiosè recitauit. Indè mox Cæſar à Farneſio (quoniam is erat Senatûs princeps & Cardinalium vetuſtiſſimus) intra ſancti Mauricij ſacellum eſt deductus: vbi diffibulata Dalmatica, humeros & brachium dextrū ſacro oleo, adiectis puris & pijs orationibus, inungitur. His rebus ritè confectis, ſolennia ſacra erudito phonaſcorū concentu, alternantibus choris, operāte Pontifice, ipſo Cæſare in ſacra veſte miniſtrante, protinùs inchoantur: quę miro ordine cæremoniarum, ſumma grauitate ſacerdotum, inſigni omniū religione adeò in ſerum diem ſunt protracta, vt vel piè curioſos fatigare potuerint, ſi is longè omnium clariſſimorum Principum admirabilis conſeſſus, ſpectantiū oculos vlla in parte ſatiare potuiſſet. Cæterùm ſumma ſacrorū fuit, vt Cæſari de manu Pontificis Romani Imperij inſignia traderentur. Itaque ſolenni precatione ſemper adhibita, Pontifex ei ſupplici ſceptrum aureum dedit, florenti cacumine conſpicuum, quô piè gentibus imperaret: itemq́ue nudatum enſem, quo Chriſtiani nominis hoſtes perſequeretur: ac pomum aureum, quem vtì terrarum Orbem inſigni pietate, conſtantia, virtuteq́ue regeret: & poſtremò tiaram illam potiùs quàm coronam bicipiti faſtigio multiſq́ue Adamātibus inſignem, capiti impoſuit. Ille piè inflexo genu, pronus exoſculato pede Pontifice adorauit. Tum demūm

Induitur Dalmatica veſte.

Humeri & brachiū dextrum vnguntur.

Datur ei ſceptrum aureum.

Enſis nudatus.

Pomū aureum.

Corona aurea inſignis.

demùm Cæſar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea, ad læuam non procul à Pontifice, in ſede auro protecta, ſed paulò humiliore, ſeſſum eſt perductus, & Romanus Imperator appellatus. Quod vbi in foro militibus eſt renunciatum, Antonius Læua ad declarandam lætitiam maiora minoraque tormenta diſplodi iuſſit, ità vt terribili ſonitu cælum crepitare, terra quati, & tecta nutare viderentur. Nec multò pòſt Pontifex ſacratiſſimæ Euchariſtiæ hoſtiam humilimo quodam oris geſtu, puriſſimoque animi habitu deſumpſit, atque eam obiter Cæſari omni labe criminum expiato religiosè communicauit. Peractis ſacris, templo exceſſum: ad præparatos equos Sacerdotes, Legati, Proceres diſcurrunt: omnis repentè multitudo in equis conſpicitur: acclamationes, tubarum cantus, tympanorum ſtrepitus audiuntur. Conſcendenti equum Pontifici Cæſar ad læuam pedes adſtitit, vt benignè auratam ſtaffam ſacrato pedi protinùs inducturus. Sed pium Cæſaris obſequium Pontificis humanitas religioſaque modeſtia ſuperauit. Ergò iunctìm equo vterque albo, ſed Pontifex Thraicio, Cæſar Hiſpanico conſidentes, vmbellam ſubeunt, ſummæ dignitatis hominibus ad eam geſtandam honori ſimul & labori ſuccedentibus. Præcedebat miro pompæ ordine tum Cardinalium, tum procerum vtriuſque aulę Familia: in tergo ſigna erant viatorum, qui curſores appellantur: Adhæc ſubſecuti ſunt ſeptem viri inſignes, armis, trabeis, militaribus equis & pedeſtri comitatu valdè conſpicui, qui totidem ingentia vexilla deferebant. Traducti prætereà aliquot albi aſturcones ſinè ſeſſoribus, auratis ephippijs inſtrati. Prætulêre etiàm adoleſcentes eximiæ nobilitatis in ſcipionibus præfixos galeros Pontificis purpureos quatuor. Nec multùm indè ſuccedebat Euchariſtia, ſub aurea vmbella loculo cryſtallino incluſa, & ſellæ generoſi & tamen pacati equi ſuperimpoſita: laterna ingens antè, & circùm dena funalia ferebantur. Tum demùm promiſcuè gentium omnium honeſtiſſimi quique ſucceſsêre, vt decuit in tanta hilaritate, regio ſumptu, ſuprà quam credibile videatur, exornati. Nemo enim ex tota Italia paulò vir illuſtris non venerat, niſi vehementi valetudine præpeditus. Hiſpani, Itali, Belgæ, prout libido genijque tulerunt, auro textili & ſerico omnis coloris eleganter variegato, itemque Phrygijs operibus & acu pictis

1530

Trabea triũphalis.

Salutatur Romanus Imperator

Diſploduntur bombardæ.

Pontifex & Cæſar ſimul equitant.

Septem vexilla.

Euchariſtia ſub vmbella.

ctis

1530 ctis ſagulis ſpectantium oculos perſtringebant. Germani in veſte obſcuriore, ſumptuoſa tamen, torquibus aureis relucebant. Viſebantur paſsim equi ex omni regionum ſobole maximè generoſi, & inſano ſumptu toto terrarũ orbe conquiſiti. Aderant permulti illuſtres, nobiles, opulenti, clarorum principum progenie editi, quos dinumerare vix queas. Indè ſequutæ ſunt variæ legationes, & mox ipſi purpurati Cardinales. Indè non procùl ſucceſſit vmbella, ſub qua duo longè auguſtiſſimi terrarum Domini in mitris illis ſtupenda & inæſtimabili gemmarum & vnionum varietate precioſis, ità tolutìm & temperato paſſu incedentibus equis, vt ij certa ingenij grauitate, quales ſeſſores veherent, ſentire viderentur. Antecedebant vmbellam, ipſe Montisferrati Marchio, ſolenni in chlamyde & corona gemmis ornata, qui Cæſaris ſceptrum deferebat: Franciſcus indè Maria, Feltrius Dux Vrbini, Venetorum Imperator, & quoniam erat pręfectus Vrbis, in veſte purpurea Dalmatica, cum inuſitato in metæ formam capitis tegumento, aurea cruce diſtincto, & tęnijs vtrinquè pẽdentibus, nudatum enſem prætẽdebat. Philippus verò Palatinus, quem decora proceritas & obſidio Viennæ aduersùs Turcas fortiſſimè tolerata, clariſſimum reddebant, aureum Orbem detulit in talari toga purpurea, adſtrictą manicis, & plano pileo candidis pellibus redimito. Poſtremus erat Carolus Sabaudius Allobrogum Dux, pileolum ferens vnionibus, ſmaragdis & carbunculis collucentem, qui, cùm oporteret nobilioris officij cauſa, demptam capiti Cæſaris coronam prætentis manibus deferret. Inter hos ſummi ordinis principes & vmbellã ipſam, Cæſaris quæſtor obequitabat, qui per ſingulas regiones certis paſſuum interuallis ad dimouendam turbam excitandamq́ue lętitiã, effusè in populũ argenteam atque auream ſtipem ſignatam imagine coronati Cæſaris diſpergebat. Secundùm vmbellam binis cubicularijs & medicis locus fuit. Tũ verò Antiſtites opibus & authoritate præſtantes, qui vel legati regum erant, vel Cęſaris conſiliarij, vel ij, quos ab inſigni gratia Pontificis aſſiſtentes vocant, & cæteri demùm Epiſcopi in violaceis pallis, & poſt hos minores ſacrati viri ſucceſſerunt. Nouiſſimum agmen clausêre cataphracti equites Belgæ, per alas turmasq́ue diſtincti, eo ordine indutis galeis & prætentis haſtis ſubſequentes, vt non modò tantæ pompæ præſidio, ſed ornamento eſſe viderentur. A templo,

Pontifex & Cæſar ſub vmbello.

Spargitur in populũ moneta aurea & argentea.

Belgæ equites cataphracti

vt diximus, profecti, modico ad læuam flexu ad vrbis 1530
vmbilicum, vbi eſt turris Aſinellorum, altitudine Itali-
carum nulli ſecunda: Indè per regionem albis & cyaneis
pannis coopertam, quæ ad Flamineæ viæ portam per-
ducit, inter acclamationes longo tractu proceſſum eſt,
porticibus hinc & indè ſpectantium fœminarum mul-
titudine refertis, ſic vt pōpa omnis ſinè tumultu omni-
um oculis ad incredibilem voluptatem oſtentata, quie-
tiſſimè ſpectaretur. Tum demùm ad regionis biuium,
quod dicitur, Ad clauaturas, Cæſar à Pontifice digreſ- *Cooptatur Cæſar in collegium Lateranenſe.*
ſus, ad diui Dominici templum contendit. Ibì venien-
tem Romani Lateranenſis templi ſacerdotes cum ſum-
ma veneratione ſuſceperunt, & vtì Vaticani dudùm fe-
cerant, in collegium cooptârunt. Indè Cæſar ad aram
D. Iohannis ſupplicauit, & multos omnis generis obla-
tos nobiles equeſtri dignitate, gladio leuitèr percuſſis *Creat equites auratos.*
humeris, ornauit. Nec multò pòſt alio itinere, quàm
iſſet Pontifex, ad prætorium eſt reuerſus. Erat maximo
triclinio, ad epulum præbendum aulæis vndiquè ſtra-
to, coniunctum cubiculum Hippolyti Medicis Cardi-
nalis. In id familiaritèr Cęſar coronatus, excluſo ferè
omni famulatu, ſe recepit, trabeam depoſuit, exuit ſan-
dalia, & auream talarē togam ſumpſit, atque hilaris ali-
quandiù ab illo tanto prætextæ chlamydis & prægra-
uis tiaræ pondere conquieuit. Intereà præcinentibus ti-
bijs & tubis, epulæ miro ordine miniſtrorumque ſilen-
tio introferri ſunt cœptæ. Itaque adfuêre Cæſari pręſtò
quatuor illi principes, in ſua quiſque ſolenni chlamy-
de, vt inſignia præferrent, atque item alij illuſtres regu-
li, vt eum ad menſam deducerent. Cœnauit ſolus Cæ- *Cœnat ſolus Cæſar.*
ſar, ſingulis Imperij inſignibus in menſa collocatis, quæ
erat aliquot gradibus excelſa. At in alia infra gradus, in
conſpectu tamen Cæſaris diſcubuêre Sabaudius, Palati-
nus, Vrbinâs & Montisferrati reguli. In exteriore verò
triclinio epulum cæteris proceribus præbitum. Remotis *Creat iterùm equites.*
menſis, iterùm Cæſar gladium cepit, & pleroſque nobi-
les equeſtri dignitate decorauit. Hæc ex Paulo Iouio
aliquantò fuſiùs, omiſſis tamen hincindè nonnullis
breuitatis ſtudio, quæ non magnoperè huc pertinere vi-
debantur.

Intereà cùm eſſet in Italia Cæſar, conuentum Prin- *Indicit Comitia.*
cipum & Ordinum omnium Imperij indixit apud Au-
guſtam Vindelicorum in diem 8. Aprilis. Duæ omninò
res, vt id faceret, vel maximè hortari videbantur: Diſſi-
dium

1530 dium religionis longè pernicioſiſſimum, quod niſi breuì componeretur, exitium Germaniæ minari certum erat. Deindè bellum Turcicum, cui ſuſtinendo certæ rationes & viç & opportuna remedia atque conſilia paranda erant. Vſus eſt in ijs indicendis comitijs ſingulari quadam comitate & manſuetudine, ità vt propoſita fide publica, nulli non liberum faceret ad ea comitia ſecurè accedendi, & ſuæ fidei formulam exponendi. Ità enim iam erant exulceratæ Germanorum res, vt auſteritate parùm profici poſſet, maximè quòd Turcarum immenſæ vires & inexpiabile in Chriſtianos odium, facilè Imperatorem abſterrerent, nè quid ageret duriùs aduersùs quoſdam refractarios, quos alioquì facilè domare potuiſſet, ſi à Turcis & quibuſdam alijs ſecuro ipſi eſſe licuiſſet. Fuit autem is conuentus longè celeberrimus, & Cæſaris aduentus atque apud omnes peruulgata clementia, facilè quoſlibet, eò vt accederent, inuitabat. In eo conuentu obtulerunt Luterani confeſſionem ſuam Cæſari, cuius architectus fuit Philippus Melanchthon præcipuus Luteri diſcipulus, & quidem excellenti doctrina, ſed adeò varius & inconſtans, (id quod neceſsè eſt illis euenire, qui à veritate deflexerunt) vt ipſam quoquè confeſſionē Auguſtanam crebrò poſtmodùm mutauerit: quod vtiquè abſterrere debuit omnes cordatos homines, nè tam incertæ & ad humani ingenij mutabilitatem ſubindè in alias formas transformatæ doctrinæ ſeſe accommodarent ac traderent. Nam de ipſis quoquè ſacramentis, per quæ in nos diuina gratia ceu per canales quoſdam deriuatur, tam eſt ille Melanchthon in ſua confeſſione lubricus & ambiguus, vt primò quidem velit eſſe duo tantùm, deindè in alia editione tria ponat, porrò in extrema quatuor numeret. Eſt autem notatu dignum, quòd de hac præclara Confeſſione ſcribunt quidam, eam tanto in precio fuiſſe apud quoſdam non infimos Luteranos, vt dixerint ſe mâlle de Pauli Apoſtoli, quàm vel de Luteri vel Confeſſionis Auguſtanæ doctrina dubitare. O iuſta Dei iudicia: quì decreta Conciliorum & Pontificum ducunt pro nihilo, eò amentiæ deuoluuntur, vt plus apud eos valeat Luteri & Melanchthonis, quàm Pauli, id eſt, Chriſti in Paulo loquentis, authoritas. Habent autem Vuittenbergæ in Academia ſanctiones quaſdam, quibus grauitèr inprimis cauetur, nè qua dogmata aut ſpargantur, aut propugnentur, quæ cum hac Confeſſione pugnent. Deni-

Cæſaris clemētia.

Comitia Auguſtana celeberrima.

Melanchthon Proteus.

Sacramētorum numerus varius in cōfeſſ. Auguſtana.

Deniquè in eius iurare verba oportuit eccleſiarum Luteranarum miniſtros & profeſſores. Et hæc quidem de illa Confeſſione ſcribunt fratres quidam euãgelici, qui tamen etiàm hoc habent, eam poſteà ſæpè repetitam, auctam & emendatam fuiſſe. Si ergò emẽdata fuit, ſubindè in pugnantia dogmata iurare oportuit. Et certè, vt dixi, nõ ſemèl mutata eſt ab vno eodemq; Melanchthone. Non ergò à Chriſti ſpiritu, ſed à cerebro parùm ſano profecta fuit, nec aliud quàm humanæ doctrinæ fermentum eſſe cenſenda eſt. 1530

Et tamen ad hanc confeſſionem permultæ ſectæ ſeſe referunt, atque etiàm Caluiniani: quibus, vt id poſſent, occaſionem dedit Melanchthon, dum illam Confeſſionem ſubindè recoquit, adeò vt Luterani quoquè nonnulli Melanchthonem grauiſſimè incuſent, nec pati velint, vt Caluiniani, Zuingliani, & quidam alij ad Confeſſionem Auguſtanam admittantur, quippe à quà non parùm diſſentiant.

Confeſſ. Auguſt. meretrix Babylon. Apo. 13. 14. 16. 17. 18.

Interim ſolent iſti iactare, vt aliâs diximus, ſe demùm veram & puram doctrinam in orbem reuocâſſe. Sed abſit vt hoc illis perſuadeant, quibus ſalus ſua curæ eſt, qui non inſtàr paruulorum fluctuantium omni volunt doctrinæ vento circunferri. Hanc igitur confeſſionem Auguſtæ Cæſari exhibitam, tanquàm illam Babylonicam Apocalypſis Diui Iohannis meretricem, pleræque horum temporum Sectæ adorant: & tamen nihil ferè in ea eſt, quod non ipſi Confeſſioniſtæ in mutua lite ponant, & in alios atque alios ſenſus, prout viſum eſt, trahant. Nec quidem leuibus de rebus inter ſe atrocitèr digladiantur, ſed de ipſis ſuæ confeſſionis capitibus. Et tamen ea eſt illorum hominum (de dogmatiſtis & concionatoribus loquor) propemodùm incredibilis impudentia, vt ſi fortè quæras ex illis inter Catholicos, cur adeò inter ſe pugnent, actutùm reſpondeant, nullam de fundamento inter ipſos eſſe diſſenſionem: & hoc quidem perſuadent illi miſeræ ac imperitæ plebeculæ, quam miris quibuſdam dolis ac fraudibus tenent miſerabilitèr implicatam. Quin & ſcriptis palàm editis conatus eſt quidam importunus & prodigioſus Luteranæ factionis concionator Iacobus Andreæ Smidelinus hominibus perſuadere, ſectarios inter ſe perbellè conſentire. Sed eius tam improba & portentoſa vanitas, etiàm ab ipſis ſectarijs egregiè confutata eſt; immò verò ipſa rei euidentia tam

Sectarij quàm inter ſe pugnent.

Impudentia Smideliui.

fœdum

1530 fœdum mendacium palàm coarguit, cùm permultis libris editis, inuicèm ſe mirabilitèr oppugnent & criminentur.

Et vt aliquid nôrit poſteritas de impudētia iſtorum hominum, qui ſub prætextu Euangelij Germaniam & totum orbem Chriſtianum perturbârunt, libet hîc inſigne facinus eiuſdem Iacobi Andreæ Smidelini (quoniam ſe offert occaſio) ad perpetuam rei memoriam ſubijcere. In colloquio quodam Vuormatienſi cōuenerant multi docti viri, de religionis negocio tractaturi. Quodam die Andreas iſte concionem habiturus in frequentiſſimo auditorio, ſuggeſtum aſſcēdit. Sed quo tandèm habitu? Pudet referre, ſed dicendum eſt tamen. Cum ſago aulico paulùm infra genua, manica altera picturata circa ſiniſtrum humerum, exertis vtrinquè brachijs, & cum cultro venatorio ad latus. Ità ille pacis & Euangelij præco, vt videri volunt, repentè quendam Thraſonē repræſentauit in æde ſacra, ſub adſpectu tot hominum, & in ſacra concione.

Nota concionatoris Euāgelici habitum.

Sed ad confeſſionem Auguſtanam reuertamur, de qua tamen priuſquàm plura dicere pergamus, quod propemodùm obliti eramus, paucis explicabimus aduentum Cæſaris ad Auguſtam, & quæ tum illic obitèr geſta ſunt. Venit Cæſar Auguſtam in profeſto corporis Chriſti, & quidem ſua ſpe tardiùs venit, propterea quòd in itinere paſsìm etiàm à Venetis per eorū ditiones honorificentiſſimè eſſet acceptus. In comitatu Tirolenſi, vbì ſunt celeberrimæ argentifodinæ, oblatus eſt ei nummus argenteus, qui precio ęquaret aureos 1700. omnia Cæſaris ſtemmata miro quodam opere & elegantia repræſentans. Monaci verò Principes Bauariæ quatriduo eum retinuerunt cum fratre Ferdinando & Cardinale Campegio, ità vt nullum officij & honoris genus prætermiſiſſe viderentur. Indè vbì iam Auguſtam aduētare cœpit, Principes omnes & Ordines Imperij ei perquàm reuerentèr proceſſerunt obuiàm, & vbi ad quinquaginta vel ſexaginta paſſus appropinquârunt, ex equis deſcenderunt. Eo viſo, Cæſar pro ſua ſingulari & ipſi propemodùm innata modeſtia ac humilitate, vnà cum fratre Ferdinando itidèm ſe demiſit in pedes honoris cauſa. Excepit eum decētiſſima oratione Principum & Statuum omnium nomine Cardinalis Moguntinus Albertus Brandeburgicus, cuius inter Electores prima fuit dignitas. Indè itum eſt ad vrbem, apud quam à Senatu & po-

Aduentus Cæſaris ad Auguſtam.

Nummus argenteus inſignis.

Excipitur à Principibus.

& populo miro ſtudio acceptus eſt. Intra vrbem excepit eum Epiſcopus Auguſtanus cum Clero, & ſub vmbella ad ſummam ædem perduxit. Iam dies cœpit mutari in noctem, & ità Cæſar ad Epiſcopi ædes, quas Palatinas vocant, alij ad alia hoſpitia digreſſi ſunt. Eiuſdem verò diei veſpera & manè ſequẽti multùm egit per ſuos cum Saxone & alijs Luteranis principibus, vt intereſſet Proceſſioni publicæ, qua geſtanda erat ſacroſancta Euchariſtia. Sed hoc ab ijs impetrare non potuit, cùm ferè ad meridiem cum illis egiſſet. Perſuaſerãt enim illis ipſorum concionatores, idololatriæ crimen admitti ab ijs, qui Euchariſtiam adorarent. Negãt enim Chriſtum eſſe in Euchariſtia extra tempus ſumptionis. Fuit ea horrenda blaſphemia, ſed illi in ſua ſententia tanquàm in magna luce permanſerunt. At verò Cæſar religioſiſſimus, licèt iam meridies appeteret, cùm reliquis principibus, quorum illic magnus erat numerus, cum Hiſpanis quoquè & Belgicæ proceribus, illi proceſſioni cum quadam eximia in Deum pietate & haud vulgari ſplendore interfuit. Euchariſtiam geſtabat Cardinalis Moguntinus, à dextris rege Ferdinando, à ſiniſtris Ioachimo Brandeburgico Principe eum deducentibus. Ante Euchariſtiam præcedebant Principes ſeculares, itemque Clerus cum alijs permultis. Poſt eam ſequebatur Carolus Imperator nudo ſemper capite, tametſi ſol eſſet ardentiſſimus, in manu ferens quadrifidam facem ardentem, quod idem voluit fieri à cunctis Proceribus & Principibus. Imperatorem ſequebantur omnes Archiepiſcopi & Epiſcopi. Vmbellam ipſam, ſub qua portabatur ſacroſancta Euchariſtia, viciſsim geſtabant ſeni Principes ſeculares. Porrò longiſſima proceſſione diuerſi generis Muſici concinebant in laudem Dei. Omnibus ritè peractis, Cæſar valdè acerbè tulit Luteranorũm Principum detrectationẽ, iuſſitque vt quamprimùm altera die cum publica fide Auguſta excederent: ſed Principum Catholicorum precibus ab ea ſe ſententia deduci paſſus eſt. Fuit certè hic Princeps longè optimus ſemper egregia in Deũ animi pietate, ità vt in omnibus perſpicuum eſſet, cùm non tam ſuis viribus aut opibus, quæ quidem erant ampliſſimæ, quàm præpotentis Dei auxilio & fauore niti. Et quia ipſe diuini honoris & cultus admodùm ſtudioſus fuit, propterea quoquè vbiquè ferè euidentiſſimis præpotentis Dei auxilijs mirificè fruebatur, adeò vt ipſi etiàm Turcarũ potentiſſimo Tyranno eius

1530

A Senatu.
Ab Epiſcopo.

Cæſar intereſt proceſsioni.

It nudo capite, ſole ardentiſſimo.

Vmbellã geſtãt ſeni principes.

Pietas Caroli V.

1530 proſperitas formidoloſa fuiſſe dicatur. Non enim debent Chriſtiani piorum principum proſperos ſucceſſus fato vel fortunę adſcribere, quod quidam faciunt ethnico quodam ſpiritu parùm Chriſtianè, cùm ex diuina prouidentia omnia pendeant, & Deus ampliſſimis verbis ſæpè polliceatur in ſcriptis diuinis, ſe glorificaturũ eos qui ipſum glorificent. Nec ijs obſtat, quòd ſæpè diuerſum eueniſſe legimus. Expedit enim interdùm, etiàm aduerſis iactari flatibus pios, nè rebus nimiùm ad voluntatem fluentibus ſuperbia intumeſcãt. Cæſar igitur auditis rationibus Catholicorum Principum, iram remiſit, & ad diẽ vigeſimũ Iunij inchoaturus actionem, iuſſit Principes & Ordines Imperij adeſſe in primario templo, vbi tũ Miſſam celebrauit Cardinalis & Elector Moguntinus. Saxoniæ Elector conſuluit ſuos theologos, num liceret Miſſæ intereſſe: & reſponſum eſt nihil eſſe periculi, quòd nõ ad Miſſam, ſed ad ſuum officium euocaretur. Eſt enim hoc Saxonici Electoris munus, vt gladium Cæſari præferat. Ità nouerant illi Theologi Principibus quidlibet perſuadere, vt dolendum ſit, clariſſimos Principes in tam infidos conſultores incidiſſe. Itaque Saxo quoquè Miſſæ, licèt eam ſummè & extremè execratus eſſet Luterus in libro de abominatione Canonis Miſſæ, interfuit, & cum eo Georgius Brandeburgicus itidem Luteranus. Sacrificio peracto, itum eſt in Curiam. Auguſtani octingentos pedites conſcripſerant vrbis tuendæ cauſa. Illos Cæſar dimitti iuſſit, & mille ipſe conſcripſit, qui vrbi à ſeditione & tumultu ſeruandæ inuigilarent. Omnibus quoquè tum Catholicis tum Sectarijs Concionatoribus interdictum eſt, nè publicè ad populum ſermonem haberent, donèc religionis negocium abſolueretur. Quoſdam tamen Cæſar ipſe conſtituit, qui ſinè cuiuſquam contumelia in ſumma æde concionarentur. Id quidem grauibus de cauſis ità fuit conſtitutum. Erant enim diuerſarum ſectarum concionatores, & ſinguli ad ſe populum traducere nitebantur, quæ res ſeditionibus materiam præbitura videbatur. Ante omnia verò in ipſa actione Cæſar negocium religionis tractandum ſuſcipi voluit, non dubitans quin eo tranſacto, reliqua omnia faciliorem eſſent expeditionem habitura. Itaque Luteranis permiſſum eſt ſuam publicè recitare Confeſſionem, quam & Teutonicam & Latinam Cęſari obtulerunt. In ea alij ſunt articuli, quibus ſuam fidem declarant: alij, quibus indicant abuſus

Marginalia: *1. Reg. 2.* — *2. Mac. 6.* — *Cæſar placatur.* — *Principes Luterani interſunt Miſſæ.* — *Negocium religionis primò tractatur.*

ſus ab ipſis mutato. In prioribus multa diſſimulant, 1530
quæ anteà ſecùs docuerant: In poſterioribus egregiè mentiuntur ſe non aboleuiſſe Miſſam, ſed eam retinere & ſumma reuerentia celebrare, vſitatasque Cæremonias ferè omnes ſeruare, itemque ſe Confeſſionem non abrogâſſe. Sed ea Melanchthonis mendacia, ipſa meridiana lux coarguit. Et hæc quidem ille Melanchthon ſcribere non dubitauit in illa præclara Confeſſione, quam totiès poſteà retexuit. An non verò Luterus longè antè librum conſcripſerat de abroganda Miſſa? an non ſacrum Canonem Miſſæ impiè lacerârat? an non Miſſæ ſacrificium exploſerat? Ità, quòd ad Confeſſionem attinet, æquè impudens eſt Melanchthonis mendacium. Nam multis annis confeſſio integra, & qualis fit apud Catholicos, apud illos exulabat. Et quidem vt in inuidiam Catholici adducantur, Sleidanus more ſuo ait eos velle, vt delicta omnia diligentèr enumerentur: nec addit homo verſutus, hoc de lœtalibus peccatis accipi oportere. Nam peccata leuiora, quæ venialia dicimus, omnia nec debent, nec poſſunt enumerari.

Hoc ferè tempore ex Hiſpanijs in Gallias profecta eſt Eleonora Cæſaris ſoror, & cum ea duo regis Franciſci liberi, Franciſcus & Henricus, qui iam ad quadriennium apud Hiſpanos obſidum loco permanſerant. Excepti ſunt omnes incredibili totius populi gaudio. *Eleanora in Gallias it.*

In Italia iam ad vndecimum mēſem Florentia validiſſimo Pontificis & Cæſaris exercitu obſeſſa, hoc demùm anno ſub certis conditionibus ſeſe dedidit. Eiecerant Florentini optimates quoſque & Mediceorum familiam, cuius tamen certè præclara in eam vrbem extabant merita. iamque Reſpublica ab obſcuris & nouis hominibus, omnia ad priuata commoda referentibus, adminiſtrabatur. Ea verò libertas, quam inſanis ac peruicacibus animis ad interitum vſque patriæ tuendam ſuſceperant, quauis acerba tyrannide moleſtior erat: nec tamen poterant adduci, vt honeſtis conditionibus ſeſe dederent. Sed diuturna obſidione ad eam vſque rerum omnium penuriam adacti ſunt, vt iam plerique non feles modò, ſed etiam mures auidiſſimè deuorarent. Ità tandèm eorum fracta eſt pertinacia, ſummopere gaudente Pontifice, quòd patriam ſibi incolumem reſtitutam cerneret. Porrò à Cæſare illorum eſt Reſ- *Florentia deditur.* *Summa rerum penuria.*

1530 publica conſtituta, iuſſique ſunt Mediceam familiam in priſtinam recipere dignitatem. Et quoniam in liberis ciuitatibus ob diuerſa ciuium facilè diſſidentiū ſtudia, niſi certo aliquo capite dirigantur, non ferè poſſit ſeruari concordia, declarauit Alexandrum Medicem, cui filiam ſuam notham deſponderat, Reipub. caput, cuius ſinguli magiſtratus authoritatem ſequerentur. Atque is fuit exitus pertinaciſſimæ rebellionis, quæ non tam iudicio, quàm quorundam temeritate ſuſcepta, Florentinis multas attulit clades & calamitates, donec vel ſerò ad ſanitatem redirent. In eius autem vrbis expugnatione Cæſar egregium erga Pontificem ſtudium ſuum re ipſa declarauit, non quidem certè abſq; ſuo incommodo, amiſſis non paucis ſtrenuis viris, atq; in ijs Philiberto Auraſien, ſupremo eius exercitûs Imperatore, qui necdum 30. natus annos, duabus traiectus glandibus, miſerè perijt, cùm iam iamque vrbs dedenda eſſet.

Alexāder Medices caput Reipub. Florent.

Confeſſio Auguſtana datur Theologis examinanda.

Cæſar, cùm ipſi oblata eſſet Luteranorum confeſſio, Theologis Catholicis examinandam & confutandam demandauit. Illi primò ſatis acritèr eam & ſcripturis & rationibus oppugnârunt. Sed Catholici principes, pacis vel maximè ſtudioſi, putauerunt omittenda eſſe ea, quæ Catholici oſtendebant alitèr Luteranos & docuiſſe & ſcripſiſſe anteà, eaque tantùm cōfutanda, quæ eſſent in Confeſſione exhibita. Faciebant hoc principes pacis ſtudio, licèt nulla ferè res magis deſtruat Euangelicorum dogmatiſtarum nouum Euangelium, quàm quòd in ſua doctrina tam varij ſunt & inconſtantes, quod illis nō poſſet accidere, ſi vera eſſent quæ miſeris perſuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volunt, ea re factum eſt vt aliquot dies elaberentur. Sed confecta iam breuiori reſponſione, rurſùs alia à Principibus iniecta eſt difficultas, cuius nomine ea confutatio recitanda foret. Interìm aliquot hebdomadæ paucæ tranſigebantur.

Itaque Luterani tum Auguſtæ coràm, tum per literas apud abſentes iactitabant, Papiſtas ad ipſorum confeſſionem non habere quod reſponderent. Vbi autem confutatio lecta eſt in cōſeſſu Principum, Cæſar & Catholici omnes eam approbârunt: & vt idem facerent Luterani, Cæſar rogauit quidem, ſed non obtinuit. Interim verebantur Catholici Principes, nè quid durius ſtatueret Cæſar in Luteranos ob eorum contumaciam: itaq; impetrârunt à Cæſare, vt permitteret cum illis de

ineun-

incunda concordia accuratiùs agi. Aſſenſit Cæſar pro ſua clementia, quæ erat in illo valdè ſingularis, & permiſit multis modis agi cum illis. Principiò, vt poſſet res faciliorem habere expeditionē, delecti ſunt ex cunctis ordinibus Imperij ſeptendecim, qui de incunda cum illis, modò id fieri poſſet, quod non planè deſperabatur, concordia priuatìm tractarent. Hi igitur illos ad colloquium in maioris ædis Auguſtanæ domo, vt vocant, Capitulari habendum inuitârunt: nec illi ſe difficiles præbuerunt. Vbì omnes paritèr conſederunt, Ioachimus elector Brandeburgicus, cuius erat excellens facundia, prolixa oratione nomine delectorum illos peramantèr hortabatur, vt cum Cæſare & reliquis Imperij ordinibus idem ſentire vellēt in religionis negocio: alioquì metum eſſe, nè plurima indè mala exiſtant, bella, ſeditiones & clades. Illi, re deliberata, poſt biduum reſpondent: Primò quidem dolere ſibi aiunt ipſos ſic admoneri, vt interim quoquè minæ intententur. Deindè in quatuor capita ſua reſponſione diſtributa, Primò dicunt ſe à Cæſare non ſatìs auditos: Secundò, non eſſe ipſis Catholicorum Confutationem liberè traditam. (Cæſar enim ob certas cauſas exemplum confutationis eis dare petentibus nolebat, niſì ſub conditionibus quibuſdam, vt apud ſe ſeruarent, nec eius iniuſſu alijs darent: quas illi conditiones accipere nolebant.) Tertiò, religioni ipſis eſſe, in eam conſentire confutationem, quam necdum ſatìs perſpectam haberent. Quartò, in proximis Comitijs Spirenſibus promiſſum quidem eſſe Concilium, ſed nihil præſtitum. Vbì obitèr aduertendum eſt, vt etiàm infrà dicetur, verſutiſſimos Principum Proteſtantium vel Luteranorum concionatores & dogmatiſtas mira vafricie perſuaſiſſe Principibus, vt Concilium peterent, cùm tamen Luterus iam pridèm Concilia omnia reieciſſet, nec quicquam minùs vellent vel Luterus vel eius ſymmyſtæ noui euangelij buccinatores, quàm vt legitimum concilium haberetur: ſciebant enim à multis ſuperioribus ſanctiſſimis œcumenicis Concilijs ipſorum pleraque dogmata damnata eſſe. Sed hac fraude id efficere conati ſunt, vt viderentur niti æquitate, & plures in ſuam ſententiam pertraherent. Nam poſteà multis modis Concilium iam Tridenti indictum reiecerunt, & abſolutum quoquè multis contumelijs & conuicijs proſciderunt. Quis verò non rideat Sleidani ineptias, qui cùm palàm affirmet, Proteſtantium

1530

Multis modis agitur cum Euangelicis.

Proponũt Catholici.

Reſpondent Proteſtantes.

Fraus Cõcionatorũ ſectariorũ

Sleidani ineptiæ.

1530 Proteſtantium Principes in hoc Conuentu Auguſtano dixiſſe Cæſari, ſi fortè iam definiri cauſa non poſſit, non ſe recuſare totiès & promiſſum & decretum conciliū: quod vtiq; non alitèr promiſſum erat, quàm qualia fuiſſent ſempèr concilia œcumenica: non diu poſt addit, rurſus Proteſtantes in hoc ipſo conuentu dixiſſe Cæſare, ſe petere vt primo quoque tempore pium atque liberum in Germania cogatur Concilium. Quod enim addit, pium & liberum, id tale eſt, vt his duabus dictionibus facilè excludere & eludere poſſit quæuis Concilia catholico ritu celebranda. Quod enim vel Sleidano, vel cæteris ſectarum buccinatoribus Concilium vnquàm pium & liberum erit, niſi in quo præcipua, immò ſola authoritas ſtatuendi, probandi, reprobandi ſit penès ſectarios? Sed quomodò illi vnquàm certi aliquid ſtatuent, qui inter ſe de rebus maximi momēti hoſtilitèr digladiantur? Addit iterùm non poſt multa Sleidanus, Luteranos principes id quoq; hoc tempore Auguſtæ dixiſſe Cæſari, nihil ſibi commune eſſe cum ſectis, ſe neminem ad ſuam doctrinam velle adigere, ſe Anabaptiſtas & eos qui ſacramentū altaris cōtemnunt, (Zuinglianos intelligunt) ſuos intra fines nunquàm tolerâſſe. Hoc quidem illi faciebant authore Lutero, qui Sacramentarios atrocitèr proſcindebat, licèt nihilo illis melior. Dicat nunc igitur Sleidanus, qui nobis tantoperè commendat Luterū: Quòd Luterus Sacramentarios hoſtilitèr perſequebatur ex verbo Dei id fecit, an verò minimè? Si ex verbo Dei, cur non intelligit ſe fœdiſſimo in errore verſari, recteque hæreticum dici etiàm ab ipſo Lutero? Sin minùs, cur non videt quàm nihil fidendum illi ſit, qui in re tanti ponderis tam turpitèr ſit allucinatus, præſertìm cùm ille teſtetur ſe certum eſſe, doctrinam ſuam non ſuam eſſe, ſed Chriſti? ſed valeat homo ineptus. nos ad hiſtoriæ ordinē reuertamur. Poſtquàm dixerant Proteſtantes, quæ ſuprà retulimus, delecti illis per Ioachimum Brandeburgicum ad ſingula accuratè reſponderunt, inter cætera hoc etiàm cum veniæ præfatione addentes, quòd vbì minimè oporteret, magnam ſibi religionem iniici paterentur: vbì autem vel maximè religione opùs eſſet, ibì nihil animis angerentur. Grauari ipſorum conſcientiam, quòd moneantur ſentire cum Eccleſia: nihil autē grauari, quòd apoſtatarum iudicium totius Eccleſiæ iudicio anteponant, cùm interìm illi tam inter ſe miſerè diſſecti ſint, & fructus

Luterani Principes non tolerant Zuinglianos.

Catholici reſpōdent Proteſtantibus.

ctus peſſimos eorum doctrina adhuc attulerit. Tum quoquè Concilia à Lutero floccipendi, & multa eum ſcripſiſſe, quibus conciliorum authoritatem apud vulgus eleuârit. Ad hæc Proteſtantes ſua rurſus reſponſa dedêre, multiſque verbis omnem à ſe culpam ſeparationis ab Eccleſia, aut contempti Cæſaris vel edicti eius, aut debiti honoris non impenſi Conciliis, amoliri conati ſunt. Placuit autem vtrique parti, vt ſepteni & ſepteni ex vtriſque deligerentur, qui de concordia inter ſe amicè conferrent. Ibi tum in aliquot Auguſtanæ Confeſſionis articulis quædam facta fuit côciliatio, & cùm ſperaretur in reliquis quoquè concordari poſſe, placuit Imperij Ordinibus ab vtraque parte ternos eligi, qui inter ſe tractarent: ſed nihil potuit effici inter illos. Tandèm poſt multos labores nullus fructus conſecutus eſt. Cęſar quidem nihil reliquit intentatum, ſed omnia fruſtrà, quòd iam planè decreuiſſent Proteſtantes in eo permanere Euangelio, quod à Lutero apoſtata monacho didiciſſent. Et licèt id ad certiſſimam Germaniæ perniciem ſpectare videretur, illi tamen ſic erant animati, vt patriæ & imperij extremam calamitatem perpeti mâllent, quàm cum Cæſare & Catholicis Principibus, qui certè longè illos & numero & dignitate ſuperabant, redire in religionis antiquæ concordiam. Fuit hoc quidem longè acerbiſſimum omnibus, quibus Germaniæ, immò totius Eccleſiæ iam iamque, ni Deus auerteret, perituræ ſuprema clades & interitus dolebat: ſed oportebat tamen omnia æquo ferre animo, & tacitè conſiderare atque admirari & timere occulta quidem, ſed vera & iuſta iudicia Dei, cuius admodùm extimeſcenda, licèt iuſta, ira & ſeuera animaduerſione fiebat, vt plus tribueretur viliſſimi apoſtatæ maleſanæ doctrinæ, quàm totius Eccleſiæ Catholicæ ſententiæ & authoritati. Cùm igitur, vt dixi, iam diù multumque ab vtriuſque partis delectis Principibus & Theologis ac Iuriſconſultis tractatum eſſet, Elector Saxoniæ longioris moræ impatiēs, petijt à Cæſare miſſionem, & abijt cum ſuis. Ità ſinè concordia diſceſſum eſt, multùm quidem dolente Cæſare & Catholicis. Luterus interim nô paucos edidit libros, quibus ipſum quoquè Cæſarem perſtringere non verebatur, atque ii nonnunquàm etiàm publicè proſtabant Auguſtæ apud Saxoniæ principis hoſpitium. In his erat Epiſtola ad Archiepiſcopum Moguntinum, in qua exponit Pſalmum, Quare fremuerunt

1530

Proteſtantes ſe purgare moliuntur.

Elector Saxoniæ diſcedit.

1530 gentes, tanquàm principes Auguſtam conueniſſent animo oppugnandi Chriſtum & Euangelion. Itemque liber quidam hac inſcriptione, *Admonitio ad eccleſiaſticos Auguſtæ in Diæta imperiali congregatos*. quo in libro & ſuam doctrinam vſqueadeò commendat, & Epiſcopos atque Eccleſiæ cæremonias & inſtituta intantùm carpit ac repræhendit, vt ad commouendos in clerum vulgi animos nihil poſſit ſcribi vehemẽtius. Et vt Epiſcopos ad ſe alliceret, iactabat ſe illos à Papæ Tyrannide & monachorum importunitatibus liberâſſe. Sanè apud multos ille iam Pontificem Romanum & Eccleſiæ inſtituta, ritus ac cæremonias in ſummum odium, inuidiam & contemptum adduxerat: ſed in tali ſcelere gloriari, & non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & præclari cuiuſdam facinoris exiſtimationem venari: id quidem eiuſmodi eſt, vt non tam verbis, quàm flagris & flammis vindicandum ſit. Mirè quoquè in eo libro inuehitur in Satisfactionem, quæ tertia pars eſt Pœnitentiæ, quam ait ſentinam eſſe tartari ipſius, nec eam abominabilem doctrinam Epiſcopis vnquàm poſſe remitti. Piæ mentes ſinè horrore legere vel andire non poſſint, quæ ille infelix ſcribit contra Satisfactionem, de qua tamen eſt Eccleſiæ non alia doctrina, quàm ipſæ ſacræ literæ locis innumeris expromant.

Luterus adulatur Epiſcopis.

Proſcindit ſatiſfactionum.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus, inter ſe ſepteni & ſepteni de concordia tractarent, & in XII. articulo Confeſſionis Auguſtanæ, qui erat de Satisfactione, non poſſent conuenire, primo veſpere id negocij datur Cochlæo & Melanchthoni, vt altero manè quippiam, quod ad rei compoſitionem faceret, adferrent. Protulit ergò Cochlæus ex Septicipitis cap. 31. quem Luterus contra indulgentias in Aſſertione 41. articulorum ſcripſerat, ipſius verba Luteri, quibus ſic ait: Eccleſia mater pio affectu præuentura manum Dei caſtigat filios ſuos ſatisfactionibus quibuſdam, nè incurrant flagella Dei, ſicut Niniuitæ operibus ſuis ſpontaneis præuenerunt iudicium Dei. Hæc pœna arbitraria eſt, inquit, non in totum, vt illi volunt, ſed tamen neceſſaria. Nam aut nos, aut homines, aut Deus punit peccata, quod illi per indulgentias tollunt omninò: cùm ſi eſſent pij paſtores, potiùs imponerent pœnas, & Eccleſiæ exemplo præuenirent Deum, ſicut

Luterus ſuo enſe iugulatur.

Moſes

Moſes eum præuenit occidendo filios Iſraël propter 1539
peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit, ſi noſipſos puniremus.

Hæc Luteri verba cùm Eckius è ſchedula recitâſſet, Luterani inuicèm ſe reſpiciebant: Porrò Melanchthon rubore vultu ſuffuſo ait, Scio hæc ſcripſiſſe Luterum: cumque prætereà nihil adderet, Dux Iohannes Fredericus, Forſitan, inquit, hæc ſcripſit Luterus ante annos decem. Cui à Catholicis reſponſum eſt, Quid tum poſteà? Nobis ſatis eſt, hanc illius eſſe ſententiam. Mox ira commoti Brentius & Sneppius dixêre, ſe non adeſſe vt Luteri ſcripta defenderent, ſed vt ſuam aſſererent confeſſionem. Præclarum videlicet diſcipulorum de magiſtro ſuo Lutero teſtimonium, cuius ipſi quoquè iam ſcripta ſuſpecta haberent. Sed quanto fuiſſet ſatiùs, ab eius hominis diſciplina penitùs diſcedere, cuius pugnantes ſententias, & modò in has, modò in illas formas mutata animi ſenſa animaduerterent, idque in rebus maximi ponderis, & quæ iam ſatis ſuperque Eccleſiæ Catholicæ ſententia eſſent declaratæ ac definitæ? Quid, obſecro, in illo extremo mundi die ad Chriſti tribunal dicturi ſunt, qui tale portentum tanto in precio habuerunt.
Pudefiunt Luterani.

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lutero percontatus eſt, cur in epiſtola ad Roma. cap. 3. vertiſſet Germanicè, Hominem ſola fide iuſtificari, cùm tamen verba Pauli id non haberent, & eoipſo anſam præberet Pontificijs ipſius verſionem calumniandi? Tum ille intolerabili quadam arrogantia reſpondit, ſi ſciuiſſet Pontificios omnes in vnum conflatos, vel vnum caput ſcripturæ diuinæ rectè poſſe vertere Germanicè, libentèr eorum opem ſe imploraturum fuiſſe ad transferendum nouum Teſtamentum. Et poſt pauca: Si Papiſta tuus, inquit, multa vult garrire de hac voce, Sola, ei confeſtim reſpondeto: Doctor Martinus Luterus vult ſic habere, aitque Papiſtam & aſinum eſſe vnum. Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas. Nolumus enim Pontificiorum eſſe diſcipuli, ſed magiſtri ac iudices. Hæc quidem ille, neſcio qua phreneſi correptus & inſania temulentus, quæ ſanos & ſobrios homines facilè auertunt, nè tali portento vlla in re fidem adhibere velint. Si Catholici ſic ſcriberent, immò ſi Romani Pontifices tantum ſibi ſumerent, quot conuiciorum plauſtris in illos inueherentur fratres Euangelici? porrò cùm Luterus
Arrogantiſs. Luteri dictum.
O portentum.

1530 terus apoſtata infamis ità loquitur, non aliud eſt, quàm Chriſti Euangelion. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca.

Poſt Confeſſionem Luteranorum oblata eſt Cæſari & coram omnibus Imperij ordinibus recitata Auguſtæ etiàm quatuor ciuitatum, Argentorati, Conſtantiæ, Memmingæ & Lindauiæ, quæ Zuinglij dogma ſequebantur, confeſſio. Eius confutandę curam commiſit Cæſar Theologis eiſdem, à quibus erat Luteranorum confutata, ipſaque confutatio lecta eſt palàm. Itaque Cæſar orabat ſeriò, vt cum reliquis Principibus & ordinibus Imperij idem ſentirent: ſed illi in ſua ſententia perſtitêre, neque catholicis, neque Luteranis per omnia ſubſcribere volentes, quia videbantur ſibi rectiùs ſapere, & plus aliquid vidiſſe in ſcripturis, quàm vel Catholici, vel Luterus ipſe cum ſua cohorte vidiſſet. Et id quidem temporis Argentinenſes Zuinglij partes ſequebantur, quas Luterus prorsùs execrabatur. At Bucero poſtmodùm à Zuinglianis ad Luterum inclinante, eò tandèm res redijt, vt qui hodiè Argentinæ concionantur, Luteri de Euchariſtia doctrinam propugnêt, & quidem acri contentione contra Caluinianos & Zuinglianos. Itaque aut illi omnes periêrunt, qui in illa vrbe priùs Zuinglium ſecuti ſunt, aut certè eos perire neceſſè eſt, qui illic hodiè cum Lutero ſentiunt. En in huiuſmodi labyrinthos incidimus, cùm nos ab Eccleſia Catholica ſeparamus.

4. Ciuitatum confeſſio.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuiæ copia tanta Tiberis inundatio, vt in campo Floræ ad longiſſimæ haſtæ altitudinem excreuiſſe viſus ſit, multaque ædificia ſubruerit, & per vicinas regiones ad duodecim ferè hominum millia extinxerit. Incidit ea clades in diem 8. Octobris, & horas 24. durauit. Sunt qui ſcribant aliquot dies duraſſe hanc inundationem.

Tiberis inundatio.

Non multò pòſt etiàm inferioris Germaniæ homines, præſertìm Flandros, Selandos, Hollandos, atque etiàm Franciæ aliquot ſubiectos populos, Oceano finitimos, mare ab imis viſceribus exagitatum vehementèr afflixit, partim aggeribus perruptis, partìm ipſos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente. Feruntur ea repentina inundatione permulti mortales & bruta animantia grandi numero perijſſe, demptis alijs incommodis & damnis vrbium & ædificiorum, quæ fuêre grauiſſima.

Diluuium inferioris Germaniæ.

Paulò

Paulò pòſt Calendis Decembris diem ſuum Mechliniæ obijt Margarita Cæſaris Maximiliani filia, Belgarum moderatrix laudatiſſima. 1530

Margarita Maximiliani filia moritur.

Cæſar Carolus, dum adhuc Auguſtæ comitia haberentur, Luteranis domum abituris certos quoſdam articulos publicè propoſuit, ſed quos illi recipere nollent. Itaque ſinè concordia ad ſua redierunt. Porrò verò Cæſar cum Catholicis Principibus omnibus ſub Comitiorum finem omninò ſtatuit, in ea fide & religione, quam à ſanctis Maioribus ſuis velut per manus traditam accepiſſent, conſtantiſſimè permanere. Ei ſententiæ omnes & ſinguli ſubſcripsêre die 19. Nouembris. Deindè ſoluto conuentu omnes diſcedunt, Cæſar cum fratre Ferdinando & non paucis Principibus Coloniam Agrippinam, alij domum.

Lantgraui fœdus.

Lantgrauius vt ſibi rebusque ſuis conſuleret, (videbat enim Cæſarem non æquo animo ferre iam olìm damnatas in religione nouationes, quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebantur, malè perſuaſi à quibuſdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis, Argentinenſibus & Baſileenſibus, qui Zuinglium à Lutero ipſo damnatum ſequebantur, in ſex annos fœdus percuſſit, vt ſi qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis ſe auxilijs tuerentur. Factum eſt hoc menſe Septembri. Conſtantienſes & cæteri in Heluetijs, nouis dogmatibus addicti, iam antèa erant fœderati eandem ob cauſam. Hoc autem fœdus Chriſtiana ab illis ciuitas dicebatur. Sed huius ciuitatis nemo cupit eſſe ciuis, qui nolit excludi à ciuitate Dei. Eiuſmodi pigmentis norant dogmatiſtæ ſectarij fucare molitiones ſuas.

Iam ſuprà diximus, Marpurgi fuiſſe conuentum Luteranorum & Zuinglianorum concionatorum. Ibì cùm non poſſet certa pax conſtitui, tamen decretum erat, vt à ſcriptis aliorum in alios abſtineretur, nè ſcilicèt Catholici magìs ac magìs carpere pergerent eorum mutua odia & atrociſſimas digladiationes. Sed eccè hoc ipſo anno Philippus Melanchthon, vt Luteranorum contra Zuinglianos ſententiam tueretur, veterum aliquot ſcriptorum ſententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc æquo animo Oecolampadius Sacramentarius, edíditque Dialogum, quo oſtendit ſuo more, quid de Euchariſtia veteres tum Græci tum Latini ſenſerint: aitque Philippum

Melanchthō ſcribit contra pactum.

Melanchthon ab Oecolampadio

Patrum

1530 patrum mentem non ſatis perſpexiſſe, ſed filios contra matrem armare voluiſſe. Adeò non potuerunt ſibi temperare, quin contrà quàm Marpurgi conuentum erat, mutuò ſe infeſtarent. At reuerà neque Philippus, neque Oecolampadius Patrum ſententias bona fide citauit, ſed ad ſuas prauas opiniones pro ſe quiſque detorſit, cùm ſit longè certiſſimum, Patres omnes de Euchariſtia id ſenſiſſe & docuiſſe, quod hodieque & ſentit & docet Catholica Chriſti Eccleſia. Facilè autem potuerunt iſti verſuti homines indoctæ plebeculæ perſuadere, Patres veteres ab ipſis ſtare, quòd non eſſent neſcij, vulgum Patrum libros neque legiſſe, neque vel legere vel intelligere poſſe. Eſt autem mirum, ab iſtis citari Patres, qui Patres in vniuerſum omnes facilè contemnant, vbicunquè eis collibitum ſit. Sed habet ea res fucum quendam ad incautum lectorem, vt & multa legiſſe videantur, & ſuæ doctrinæ habere approbatores veteres. Sed faceſſant cum ſuis calumnijs in illos ſanctiſſimos Patres, qui ſi hodiè viuerent, omnibus ingenij, doctrinæ, eloquentiæ viribus iſtos calumniatores oppugnarent.

padio perſtringitur

Carolſtadius fit diaconus Tigurinus

Circa hoc tempus Carolſtadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Eccleſiæ diaconus factus eſt ex archidiacono quondàm Vuittenbergenſi, ab equis, vt dici ſolet, ad aſinos. Ea res non mediocritèr animum Luteri exacerbauit. Poſtquàm autem Zuinglius in prælio occubuit, vt pòſt dicemus, Baſileam ſe contulit, & illic in Zuinglianæ eccleſiæ miniſterio vitam miſeram miſerè finiuit. De eo Luterani ſcribunt, eum Baſileæ turbas concitâſſe, & miſerabilem vitæ exitum habuiſſe. Zuingliani id diſſimulare videntur, qui etſi non planè probabant Carolſtadij opinionem de Euchariſtia, tamen Luteri hoſtem & aduerſarium complectebantur.

Elector Saxoniæ accerſitur Coloniã.

Poſt Comitia Auguſtana Cæſar Saxonem Electorem euocat Coloniam, idemque facit Elector Moguntinus, cuius hoc officium eſt, vt vbì creandus eſt Romanorum rex vel Imperator, ipſe reliquos Electores conuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filium ſuum Ioannem Fredericum & quoſdam alios docere conatur apud Cæſarem, Moguntinum citandis electoribus perperàm egiſſe. Intereà verò Lantgrauiũ & alios Principes ac ciuitates Proteſtantes orat, ad 22. Decẽbris Smalcaldiã vt veniant. Vbì eo ventum eſt, fœdus ictum eſt, cui aliquot

Fœdus Smalcaldicum.

principes & ciuitates ſubſcripſerunt, quibuſdam verò id in aliud tempus reijcientibus. Ab eo ergò loco dictum eſt hoc fœdus Smalcaldicũ, cui temporis ſucceſſu multi principes & ciuitates ſeſe coniunxêre, non optimo certè exemplo, quòd contra Cæſarem & Catholicos ſe armare viderentur, id quod poſteà quoquè re ipſa declarârunt, vt ſuo loco dicetur. Verùm dictitabant illi ſe non cuiuſquam inuadendi, ſed ſuî tantùm defendendi cauſa hoc fœdus percuſſiſſe. Hîc verò Luterus, qui aliâs docuerat non eſſe Turcis reſiſtendum atrociſſimis Chriſtiani nominis hoſtibus, facilè conſenſit, immò & ſcripſit, in Cæſarem & Catholicos arma corripi iurè poſſe. 1531

Smalcaldiæ congregati Proteſtantes, literis ad Cæſarem datis ſummoperè eum abſterrere conantur, nè Ferdinandum fratrem in Romanorum regem eligi patiatur. Multas allegant cauſas, ſed quibus id demùm effecerunt, vt Ferdinandus optimus princeps, Romanorum rex renunciatus ſit, ſicut mox dicemus.

ANNO 1531. pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Colonię in primario templo, vbì trium beatiſſimorum Magorum corpora condita aſſeruantur, Electorum principum ſuffragijs creatus eſt Romanorum rex, & die 11. menſis Ianuarij Aquiſgrani coronatus. Saxo eam electionem per filium ſuum irritam proteſtatur, habuitque principes alios, præſertìm Luteranos, qui ei conſentirent. Verùm Cæſar, quòd ampliſſimas haberet ditiones, nec poſſet ſempèr eſſe in Germania, conſultum omnino putauit, vt in Imperio haberent aliquem loco ſuo, qui ipſo abſente rebus præeſſet. *Ferdinandus fit Romanorum rex. Coronatur.*

Hoc menſe Ianuario Luſitaniam inuſitatus concuſſit terræmotus, ità vt multi mortales terræ quaſſatione & ruinis oppreſſi ſint, præſertìm Vlysbonæ, quæ vrbs damnum ſenſit incomparabile. Quædam etiàm nauigia turbulento inflati maris hiatu abſorpta ſunt, nec quiſquam ferè tota Luſitania ſuis iam ędibus committere ſe audebat, ſubſultante ſcilicet ſolo. Rex & regina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexerunt: quorum exemplum ſecuti vniuerſi ferè incolæ, caſtrenſi morę etiàm ipſi in tabernaculis ſibi degendum ſtatuerunt: quanquàm nec ibì ſinè metu eſſent, veriti nè repentino aliquo terræ hiatu abſorberentur. Durauit is terræmotus dies octo, ſed tamen interpolatìm. *Terræmotus in Luſitania.*

Fama

1531 Fama ſparſit Vlysbonæ 1500. magnas ædes & templa omnia funditùs corruiſſe. Eam ſecuta eſt peſtis ingens.

Proteſtantes ſcribūt Gallo & Anglo. Huius anni mēſe Februario Proteſtātes literas ſcripſerunt Galliæ & Angliç regibus, quibus ſuam cauſam egregiè tueri conati ſunt. Loquuntur ibi de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citant Gerſonem, qui iam olim vitia Eccleſiaſtica grauitèr notârit. Sed Gerſon ita notauit vitia Cleri, vt tamen propterea non ſe ipſe ſepararet ab Eccleſia, nec turbas cieret. Et hoc quidem illis viſum eſt de Gerſone commemorare. Quòd autem idem ipſe fortitèr ſcripſit contra eos, qui dicerent laicis neceſſariò vtranque Euchariſtiæ ſpeciem porrigi oportere, quod noſtræ ætatis nouatores pertinacitèr contendunt, eoſque diſertis verbis hæreticos vocat, id ſilentio prætereunt. Facilè autem animaduerti poteſt, non Principes earum literarum fuiſſe authores, ſed Luteranos dogmatiſtas, quorum vtinàm fraudem Principes aduertere potuiſſent.

Alius Smalcaldiæ cōuentus. Menſis Martij die 29. rurſùs Smalcaldiam ijdem Proteſtantes conuenêre, acturi de defenſione ſuî, ſi qua vis ab hoſtibus, nempe Catholicis, inferatur. Solicitauerant per literas Fredericum Daniæ regem & Saxonicas maritimaſque ciuitates de fœdere, ſed Danus recuſauit, quatenùs rex eſſet. Magnopolenſis Henricus, itemque Pomeraniæ Dux Berninus, Lubecenſes quoquè & Luneburgenſes, & quædam aliæ ciuitates fœderi minimè ſubſcripſerunt. Luterus hoc fœdus approbauit, aitque iniri poſſe, ſiue Cæſar ipſe, ſiue quis alius fortè eius nomine bellum faciat. Iam antè Proteus ille longè ſecùs ſcripſerat, quod Sleidanus quoquè non negat: ſed hîc iam admonitum à Iuriſperitis dicit licere reſiſtere nonnunquàm, & eiuſmodi caſum nunc obtigiſſe, quo leges id permittant, ſicque Luterum ingenuè profeſſum ſe neſciuiſſe hoc licere, atque fœdus ipſum probâſſe. Multus in eo eſt Sleidanus ille Sacramentarius hæreticus, vt Luteri doctrinam modis omnibus propugnet, præterquàm vbi à Zuingliano de Euchariſtia dogmate diſcrepat, & id facit longè maiori fraude & pernicie, quam ſimplex lector poſſit aduertere: ſed ità tamen facit, vt dum vult Luterum etiam turpitèr à ſeipſo diſſentientem tueri, ſuam ipſe prodat turpitudinem: ſicut etiàm hoc loco, dum fatetur Luterum priùs docuiſſe, non eſſe reſiſtendum magiſtratui, deindè tamen à Iureconſultis ſecùs edoctum, alitèr docuiſſe & ſenſiſſe, & id quidē ex legi-

legibus politicis. Quid dicis Sleidane? Itáne iam apud Luterum & te ac tui ſimiles aliquid valent in re tanta leges politicæ, cùm Luterus vos docuerit nihil recipiendú, quod diuinis literis non ſit expreſſè compræhenſum? Sciebas Luterum pugnantia ſcripſiſſe & docuiſſe, & hoc fuco quodam oblinere cupiens, à legibus politicis, quid liceret, eum didiciſſe fateris. Et non te pudet tuî & Luteri tui? Hîc iam aliquid valent leges politicæ, cùm Luterus omnia reijciat, quæ in ſcripturis expreſſa non ſint? Quàm verò turpe eſt, eum vos ſequi Doctorem, qui à iureconſultis demùm diſcere debuit, num Magiſtratui reſiſtere fas ſit, nécne, cùm ille longè anteà ſcripſerit certum ſe eſſe, doctrinam ſuam non ſuam, ſed Chriſti, eſſe? Cùm ergò anteà docuerit, ſicut tu teſtis es, Magiſtratui non eſſe reſiſtendum, & ea doctrina non ipſius, ſed Chriſti fuerit: qua vel fronte, vel mente deindè aut ille alitèr docere potuit, aut vos alitèr docenti obtemperare? Hem, quò ruit cæca arrogantia, & veſana temeritas? Satiùs fuerat clariſſimis Principibus veritatem ſimpliciter aperire, quòd nullam haberent iuſtam cauſam eius fœderis percutiendi, quandò Cæſar nihil iniquum ab eis petebat, ſed vt in religione idem ſecum & cum tota Eccleſia ſentirent, vndè ſalus pendebat totius Germaniæ, quam iſtud religionis diſſidium perdidit. Iam antè ruſtici ſeditioſi etiam fœdus pepigerant contra Principes, & rectè ſe facere putabant, ſed eorum audaciam principes meritò repreſſerunt.

1531

Sleidanus arguitur.

Inconſtantia Luteri.

Luterus vbì reſciuit Cæſarem & ordines Catholicos Imperij in extremis Comitijs Auguſtanis decreuiſſe firmitèr, in antiqua religione perſeuerandùm, nec nouandum quicquam ante Concilij definitionem, fretus viribus eorum qui in Smalcaldicum fœdus tranſierant, duos hoc anno libellos Teutonicè edidit, nempè, Gloſſam in putatitium decretum Imperiale, & præmonitionem ad Germanos ſibi chariſſimos. In quorum vtroque cùm planè ſuo more bellicum canat, & ſeditiones conciret, tamen nequiſſima ſimulatione proteſtatur ſe nihil velle minùs. Nec ſatìs habet petulantèr incurriſſe in Pontificem & Eccleſiaſticos proceres omnes, ſed & Cæſarem & Principes Catholicos omnes non dubitat appellare proditores, ac ſceleſtos vanoſque nebulones &c. In Gloſſa vult perſuadere omnibus, Decretum Auguſtanum eſſe commẽtitium, ac falsò præferre nomen Cæſaris: ſed

Luterus proſcindit Principes.

1531 tis : ſed eam importuni hominis calumniam multa, eaque certiſſima, argumenta facilè refellebant. Nam præter alia, tot ſigillis Principum & procerũ vtriuſque ordinis Decretum illud obſignatum fuit, vt ſi Lutero ea in os congeſta fuiſſent, hauddubiò teterrimum ille animum actutùm exhalâſſet. Sed quid ille prodigioſus homo non auſus eſt ſcribere? Subſcripſerant illi Decreto ſiue per ſeipſos, ſiue per legatos, Cæſar ipſe & quinque Electores, Principes Eccleſiaſtici 30. Seculares 23. Abbates 22. comites & Barones 32. Ciuitates liberæ 39. Hoc ergò Decretum miris ille modis exagitat, inter alia Catholicam Eccleſiam vocans meretricem, & multa blaterans de communione ſub vtraque ſpecie, cùm tamen in Aſſertionibus dicat articulo 16. neutram ſpeciem eſſe neceſſariam, ſed fidem ſolam hìc ſufficere. Porrò furore & amentia ebrius, ſcribit Eccleſiæ neque fidem habendam, neque morem gerendum, ſi quippiam præter vel extra verbum Chriſti loquatur aut inſtituat : nec aduertit à Chriſto dictum eſſe, ſi Eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus : & ab Apoſtolo vocari Eccleſiam columnam & firmamentum veritatis. Non igitur errat Eccleſia. Rectè enim dictum eſt ab Irenæo antiquiſſimo epiſcopo & martyre, lib. 3. cap. 40. Vbì Eccleſia, ibì & Spiritus: & vbì Spiritus Dei, illic Eccleſia, & omnis gratia : Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Chriſti procedentem nitidiſſimum fontem: ſed effodiunt ſibi lacus detritos de foſſis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Eccleſiæ, nè traducantur. Hæc ille. Quid verò vnquàm poſſit Eccleſia Chriſti ſtatuere extra verbum Chriſti, cùm ipſa certiſſimè habeat ſpiritum Chriſti, manentem cum illa in æternum, & inducentem illam in omnem veritatem? Sed Luterus videns Catholicam Eccleſiam ſuis paradoxis planè contraria & docere & ſtatuere, omnem illi authoritatem abrogare voluit, vt ſolus inſanus Luterus audiretur.

Decretum Principum Catholicorũ exagitat Luterus.

Matth. 18.

1. *Tim* 3.

Iohan. 14. 15.

Multa quoquè deindè contumelioſè euomit in Miſſam & cæremonias. Nec veretur principes porcis comparare. Et hìc iam perſpicuè videre licet, quàm verum ſit, quod in ſua illa Auguſtana Confeſſione fatentur Luterani, ſe Miſſam retinere & vſitatas cæremonias ferè omnes, cùm Luterus in hoc quoquè libello ſcri-

irrideat vtrunque Miſſæ canonem & cæremonias, & 1531
quidem valdè acerbè. Poſteà vbi ad eum locum Decreti venit, vbi cauetur, nè deincèps quiſquam doceat ſolam fidem abſque charitate & bonis operibus iuſtificare, mirè conuiciatur, ac deindè in hæc prorumpit verba, quibus haud ſcio an vel Lucifer ipſe poſſit quicquam dicere arrogantius & inſolentius: *Dico ego Doctor Martinus Luterus, Domini noſtri Ieſu Chriſti indignus Euangeliſta, quòd hunc articulum (Fides ſola abſque omni opere iuſtificat coram Deo) firmum atque inconcuſſum permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Perſarum Imperator, Papa, omnes Cardinales, Epiſcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mundus ſimul cum ſuis dæmonibus, atque inſupèr habebunt ignem tartareum in capita ſua, neque grates vllas. Hic eſto meus Doctoris Luteri inſtinctus à Spirituſancto, verumq́; ac ſanctum Euangelium.* Sed idem iſte Luterus in libro Viſitationis ſcribit, abſque pœnitentia nullam eſſe peccatorum remiſſionem, neque abſque pœnitentia remiſſionem peccatorum poſſe intelligi. Vbi autem non eſt remiſſio peccatorum, ibì certe non poteſt eſſe iuſtificatio. Vtrum ergò eſt ex inſtinctu Spirituſſancti? iſthúcne, an illud ſuperius? O Deus bone, quis tandèm miſerorum mortalium faſcinauit pectora, vt tàm importuno ac impotenti monſtro, haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolo & Euangeliſtæ, ſuas animas credere non dubitârint? Quis, obſecro, vnquàm vel propheta vel Apoſtolus eiuſmodi verborum portentis vſus eſt? Poſteà adfert quóddam Ioannis Huſſi damnati hæretici vaticinium, quod ad ſe ait pertinere. Sed Huſſus & Luterus iam paritèr ſuæ temeritatis luunt pœnas, & licèt vterque Eccleſiam Romanam oppugnârit, tamen ea Eccleſia illis iampridèm extinctis manet, manſura etiàm vſque ad ſupremum mundi diem. In altero libello, quem Præmonitionem inſcripſit, multò etiàm eſt inſolentior, impotentior & contumelioſior. Sed non eſt pius lector eius blaſphemijs onerandus. Reſponſum illi abundè fuit à Catholicis: verùm ille iam multo & Principum, & populi ſtudio fruebatur, proindeque nullius penſi habuit ſcripta omnia, adeoque & Eccleſiaſticos & ſeculares principes ac magiſtratus omnes incredibili mentis elatione cõtempſit. Cæſar eius improbitatem neutiquàm

Nota intolerabilē Luteri arrogantiam.

O tuliſſet,

1531 tuliſſet, niſi cum grauiſſima, eaque ferè perpetua bella retardâſſent. Edidit contra hunc Luteri libellum, ſcriptum quoddam lingua Germanica Ioannes Cochlæus, vir doctus & pius, & de Catholica fide optimè meritus, in quo inter cætera magna ſanè conſtantia, vti & aliâs non ſemèl fecerat, obtulit ſe etiàm ſub periculo capitis, ad experiendum coram iudice cum quouis Luterano ſuper doctrina & actis Luteri. Sed neque tunc, neque vnquam aliâs quiſquam eorum auſus fuit eius rei periculum facere, & cum illo in hanc iudicij diſceptationem venire. Cùm enim tum Luterus ipſe, tum eius ſymmyſtæ ex ipſorum editis libris planè conuincantur & hęretici & ſeditioſi eſſe, palamque veniſſe contra omnia tum diuina tum humana iura, verbis quidem miram præ ſe ferunt iactantiam & confidentiam, ſed legibus experiri non audent. & neque ius, neque iudicem ferre vel volunt, vel poſſunt. Cùm ſit autem inuicta veritas, defendi facilè poteſt, nec Chriſtus deeſt pro veritate certantibus: indè fit, vt Catholici pleriq; etiàm ſub vitæ periculo ſæpè ſe obtulerint ad diſceptandum cum noſtræ ætatis nouatoribus coram Magiſtratu: ſed timida nequitia, malæ conſcientiæ ſtimulis agitata, nō audet in tam præſens ſe diſcrimen conijcere: ſcriptis interìm & apud miſeram plebeculam proijciunt ampullas & ſeſquipedalia verba.

Luterani non ſunt auſi experiri certamen cum Cochlæo.

Luteri impudens mendacium.

Fuit verò hoc Luteri peſtilentiſſimū atq; impudentiſſimū mendacium, quòd in eadē Præmonitione ſæpè iactitat Papiſtas probè ſcire ac vltrò confiteri, Luteri doctrinam verum ac merum eſſe Euangelium. Quod quidem ille faciebat, vt principes & populus tanquàm vera aſſerenti propēſioribus animis fidem cōmodarent. Contra hoc eius inſolens ſcriptum ſcripſit quidam laicus Dreſdæ grauitèr & validè, cui Luterus ſuo more non Euangelicè, ſed ſcurrili & ſatanico reſpondit conuicioſiſſimè. Titulus libelli eſt, *Contra ſicarium Dreſdæ.* Ibì inter cætera ſic habet: Nihil curo, quòd queritur (ſcilicet laicus, quem ſicarium vocat) in libro meo non ferè niſì maledicta & diabolos nominari. Hoc debet eſſe mea gloriatio, meusque honor. Sic & habere volo, vt deincèps dicatur de me, quòd plenus ſim maledicentiæ, criminationisque & execrationis in Papiſtas. Volo & decæterò me aduersùs nebulones iſtos exercitare execrationibus ac maledictis vſque ad ſepulturam meam, nec vllum verbum bonum ex me ampliùs audient. Ego

Quid gloriaris in malitia? Vide hominem inſaniā ebrium.

meis

meis tonitruis ac fulminationibus ſic eis ad ſepulturam compulſabo. Sic ille miſer, hauddubiò obſeſſus à dęmone. Ecquid verò in his verbis eſt non planè barbarum, immane, & plus quàm ſatanicum? Quis vnquàm vir bonus ità ſcripſit? Et certè ad ſepulcrum vſque in Catholicos fuit maledicentiſſimus, cùm dicat Apoſtolus: Benedicite, & nolite maledicere. Quis autem vir fuit Luterus, vt tantum ſibi ſumeret? Dignus ille quidem, qui iuſto Dei iudicio ad tantam inſaniam & impietatem deuolueretur. 1531 *Rom. 12.*

Hoc ferè tempore Maria germana ſoror Cæſaris, coniunx quondàm Ludouici Hungariæ regis, qui quorundam infauſtis deceptus conſiliis, temerè cum paucis proceſſit obuiàm Turcarũ ampliſſimis copiis, miſereque periit, in Belgium venit, ſucceſſura Margaritæ Cæſaris amitæ nupèr defunctæ in adminiſtratione ditionum omnium Germaniæ inferioris, ad Cęſarem pertinẽtium. *Maria regina venit in Belgium.*

Proteſtantes iterùm conuentum habent Francofurti, vt erat conſtitutum. In eo ciuitatum legati renunciant, ſe nolle Ferdinandi regis electioni obſtrepere: quòd ſi ille contra Euangelium vi quippiam moliturus ſit, velle ſe ex fœderis Smalcaldici præſcripto omnia ſua ad defenſionem conferre. Principes verò Cæſari & Ferdinando ſcribunt, eam electionem ſe non poſſe approbare, quòd eſſet contra morem & libertatem Imperii. Itaque hac in re alia Principum, alia ciuitatum Proteſtantium ſententia fuit. *Conuẽtus Francofurti.*

Ciuitates eædem magnoperè id laborabant, vt Heluetii in fœdus adſcriberentur: ſed Saxo recuſauit proptereà quòd de Cœna Domini non idem cum Luteranis ſentirent: Non enim volebat cum iis hominibus quicquam habere commercii, quos ſciebat Lutero eſſe vel maximè inuiſos.

Ad penultimũ menſis Auguſti diem Moguntinus Archiepiſcopus & Ludouicus Palatinus princeps diem conſtituerunt, quo agerent cum Proteſtantibus de pace componenda. Ventum eſt Smalcaldiam, miſſis vtriuſque partis legatis, ſed nihil confici potuit, excuſantibus ſeſe Proteſtantium legatis. Hæc animorum, præſertim in religione, diſſenſio nō latebat Turcarum principem, qui totis viribus in Germaniam ſeſe armabat. Egit quoquè Cæſar priuatìm per Guilhelmum Naſſouium & Nuenarium comites cum Saxoniæ Principe, ſi qua poſſet concordiæ ratio iniri: ſed ille aiebat in ea ſe doctri- *Cæſar agit cũ Saxone per legatos.*

153, na ad ſupremum vſque ſpiritum permanſurum, quam Auguſtæ ſit profeſſus. Ea fuit Luteri doctrina. Sed vtinàm ille princeps eam conſtantiam in Catholicę Eccleſiæ doctrina retinenda declaràſſet.

Hoc anno Tigurini & Bernates Zuingliani, quorum eſt apud Heluetios magna authoritas & potentia, Quinquepagicis, nempè Lucernatibus, Vranis, Suicijs, Vnterualdijs & Tugianis, qui Catholicam religionem fortiſſimè tuebantur, omnes conuehendæ annonæ aditus præcluſerunt. Ea res vehementer Quinquepagicos afflixit, compulitque bellum Tigurinis & Bernatibus indicere, vt factum eſt. Cauſas eius belli graues & vehementes in literis ſuis exprimunt: vt meritò pudere debeat Sleidanum, dum ait ſilentiò ab illis fuiſſe conductas copias, culpamque omnem eius belli in eos conferre nititur. Sed non eſt hoc valdè turpe apud Sleidanum, mala fide in rebus narrandis verſari. Indictum eſt hoc bellum Tigurinis & ſocijs eorum die 4. Octobris. Itaque vtrinquè ſeſe ad arma parant. Tigurini longè præſtant humanis copijs & viribus: Quinquepagici cauſæ ſuæ æquitate freti, omnem ſpem ſuam in Dei auxilio collocant. Die 11. Octobris Tigurini apud Capellam monaſterium Suicios, Tugianos & Vnterualdios inuadunt, Catholici fugam ſimulant, vt in paratas inſidias hoſtem pelliciant. Mox ex inſidijs valido agmine prorumpentes, Tigurinos in fugam compellunt. Cæſi ſunt ex Tigurinis 1500. & in ijs omnium malorũ incentor & caput Zuinglius, qui inuentus à duobus Catholicis adhuc ſpirans, interrogatuſque num confeſſione expiare ſe vellet, mortuum ſe ſimulans, nihil reſpondit. Et illi quidem hominem non nouerant. Alius verò ſuperueniens, vt vidit miſerum, lœtale vulnus inflixit, detulitque ad belli duces, qui eum iudicio publico condemnatum proditionis & hæreſeos, flammis tradi iuſſerunt. Cæſi ſunt cum illo etiàm alij quidam apoſtatæ inſignes. Ferunt, Tigurinos quoſdam Zuinglij cineres domum abſportàſſe. Quid ni enim? Qui diuorum omnium cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erant qui damnati hæretici apud ſe cineres aſſeruarent. Eius verò mors vſqueadeò doluit Oecolampadio deſertori monacho, vt paulò pòſt à fœmina, quam inceſtis polluit nuptijs, in lecto extinctus repertus fuerit. Vſqueadeò enim frigidum eſt hoc genus apoſtatarum, vt periculum ſit, nè præ frigore mori-

Quinquepagici Heluetij indicunt bellum Zuinglianis.

Zuinglius occumbit in prælio.

Nota.

Oecolampadius moritur.

moriantur, niſi quamprimùm lepidam aliquam puellam ſibi per ſummum ſcelus adiungant, cuius ſulfureis amplexibus incaleſcant illo igne, quem non Dominus Ieſus amator integritatis & virginitatis filius, ſed tartareus ſatan miſit in terras. Tigurini autem hac accepta clade, intra paucos dies rurſùs maiores inſtiuunt copias, accitiſque Bernatibus, ad triginta hominũ millia producunt in aciem. Occurrunt illis Catholici, quorum tota cohors octodecim millibus conſtitit. Iterùm concurſum eſt infeſtis ſignis, Zuingliani cæduntur à Catholicis, fit fuga turpis Zuinglianorũ, flumen quingentos abſorbet, in conflictu ſeptingenti proſternuntur. Id prælium commiſſum eſt Octobris die 17. Peſſimè habuit ea res Tigurinos & Bernates, quòd plurimi à paucis in fugam turpitèr acti & ſuperati eſſent. Eamobrèm in auxilium adſciſcunt ſibi Baſileenſes & Schaffhuſianos & Sangallios, & Mulluſianos, eo conſilio, vt noctù Catholicos imparatos inuadant. Non latuit Quinquepagicos quid illi machinarentur, iubentque ſuos interulas lineas armis ſuperinducere, vt eo ſymbolo noctù poſſint alij ab alijs internoſci. Vbi ad pugnam ventum eſt, atrox fit prælium, iamque Catholici non paucis amiſſis debilitari cœperant: ſed Deus, qui piis nunquàm deeſſe ſolet, laborantibus opem tulit, adeò vt hoſtes fugam arripere cogerentur, aliquot millibus è ſuis deſideratis. Fuit hoc die Octobris 24. Sunt qui ſcribant, vltima Octobris iterùm commiſſum eſſe prælium, multis Tigurinis occiſione deletis. Eſt apud Heluetios templum quoddam inprimìs venerabile & miraculis celebre, Deiparæ virgini ſacrum: Eremum appellant. Ad id templum Quinquepagici proceſſionem decreuerant, à ſenibus, pueris, fœminis, virginibus, omnique imbelli turba peragendum. Tulerunt hoc ægerrimè Zuingliani, iamque conſtituerant illam ædem euertere, & imaginem beatiſſimæ Virginis in fruſta conciſam, igni abſumere. Sed ille tam barbarus & à Chriſtiana pietate alienus conatus, multo illis ſanguine conſtitit, nec tamen voto ſunt potiti ſuo. In his prælijs cùm Zuingliani longè eſſent armis & milite ſuperiores, ſatis euidentèr ſeſe declarauit ſuperni Numinis fauor, quo freti Catholici, præclaras ex eis victorias retulerunt. Habent enim Catholici in exercitu ſuo ſacrificos ſuos, quibus ſua errata confiterentur, & quorum ſacrificijs quotidiè intereſſent, in quibus ſanè religioſè

1531

Aliud prælium.

Tertium prælium.

Eremus apud Heluetios.

1531

Pietas & deuotio Quinquepagicorũ.

admodùm diuinum implorabant auxilium, vt oſtenderent ſe non in armis, ſed in potentia Dei ſpem ſuam repoſuiſſe. Conſtituerant etiam xviij. viduas, quæ per vices nocte ac die ſenæ ſemper in templo D. Virginis eremitico pro exercitu deprecarentur. Ad extremum certis quibuſdam conditionibus pax redintegrata eſt. Non dubium quin hac ſua conſtantia ſempiternam apud omnem poſteritatem ſibi laudem peperérint inuicti illi Catholicæ fidei aſſertores, cuius nomine ſeipſos & ſua omnia in extremum non dubitârint diſcrimen adducere, nihil prorſus abſterriti neque multitudine neque potentia hoſtium, quòd ſcirent ſe cauſam fouere bonam, cui libentèr fauere ſoleat rerum omnium præpotens Deus.

Henricus Bullingerus ſucceſſor Zuinglij.

Zuinglio apud Tigurinos ſucceſſit Henricus Bullingerus, qui longo tempore ſolus ferè, vt ſuam declararet animi pertinaciam, Zuinglianum dogma libris editis propugnare non dubitauit, alijs interim & metu ſe intra ſilentium tenentibus, & ſensìm in Luteri placita diſcedentibus. Multos enim ea, quam diximus, Zuinglianorum in Heluetijs ſtrages, à Zuinglij ſentẽtia abſterruit, & erant res Tigurinorum vehementèr afflictæ. Zuinglianus quidam duos illos miſeros homunciones, Zuinglium & Oecolampadium, qui paruo, vt diximus, interuallo ex hac luce repentè ſubtracti fuere, vocat duo præclara Eccleſiæ lumina, quos tamen non ſolùm Catholica Eccleſia, ſed etiàm Luterus ipſe non alio quàm hæreticorum loco habuit.

Væ qui dicis malum, bonum.

Quòd autem de malis hominibus tàm præclarè ſentiunt ab illis miſerè euerſi, id in augmentum cedit damnationis illorum apud inferos: præſtaretque nullam vnquàm haberi eorum mentionem, quàm illos vel tenuitèr laudari. Eſt autem certè prodigioſum valdè, illos homines dici Eccleſiæ lumina, qui vaſtiſſimas Chriſtiano orbi tenebras offuderunt. Oecolãpadius Baſileæ ſepultus eſt in ſummi templi circuitu, eique etiàm inſigne poſitũ eſt epitaphiũ his

Epitaphium Oecolampadij.

verbis: *D. Iohannes Oecolampadius, profeſſione Theologus, triũ linguarum peritiſſimus, author Euangelicæ Doctrinæ in hac vrbe primus, & templi huius verus Epiſcopus, vt doctrina, ſic vitæ ſanctimonia colendiſſimus, ſub breue ſaxum hoc reconditus iacet.* Ità apoſtata monachus, qui diù in inceſto vixit coniugio, & aliquot proles reliquit, orbemque horrendis blaſphemijs infecit, vocatur vitæ & doctrinę ſancti-

monia

monia colendiſſimus, & verus Epiſcopus Baſileenſis, quaſi tum primùm Baſilea conuerſa ſi ad fidem Chriſti, quod certè illi vrbi vel maximè probroſum eſt. O quanta ignominia & dedecore afficientur iſti in ſupremo mundi die, qui etiam poſt tantam iniquitatem eiuſmodi ſunt encomijs celebrati. Scripſêre quidam de eoipſo Oecolampadio, quòd ferro primùm, deindè veneno ſibi mortem inferre conatus ſit, ſed à ſuis impeditus, ſubita morte perierit. Zuingliani hoc negant, atquì eorum ſuſpectum eſt teſtimoniũ, præſertim cùm iſti noui Euangelici non admodùm à pudendis etiã mendacijs abhorreant: verùm vtcũquè ſit, ſi ſic mortuus eſt, vt Zuingliani ſcribunt, nempè in ſuo errore obſtinatus, infeliciſſimè mortuus eſt. Rectè enim ait ſcriptura: Mors peccatorum peſſima. Cùm Zuinglij & Oecolampadij mortem ex cuiuſdã Catholici viri literis Thomas Morus Angliæ Cancellarius cognouiſſet, ità illi reſcripſit: Zuinglij & Oecolampadij mors nunciata, lætitiam mihi attulit. Quanquàm enim dolendi cauſas reliquêre nobis heu nimiùm graues, propter multa, quæ neque ſinè horrore eloqui poſſum, & nemini ſunt ignota, neque audire homines pij ſinè profundo gemitu debent: ſublatos tamen è medio eſſe tam immanes fidei Chriſtianæ hoſtes, tam accinctos ad Eccleſiæ excidium, tam intentos vbiquè in omnem perimendæ pietatis occaſionem, iurè gaudere poſſumus. Hæc ille vir tantus, cuius ſententia habet ſemperque habitura eſt pondus præcipuum apud bonos omnes. 1531 *Pſal. 33.*

Zuinglij ſtudioſus quidam ſcribit, hoc tempore in Gallijs Euangelij quædam iam ſparſa fuiſſe ſemina, ſed diuturnam ibi & horribilem, in Zuinglianos præſertìm, perſecutionem eſſe motam. Hoc nomine rex Gallorum Franciſcus multa laude dignus eſt, quòd has orbis peſtes, eorumque dogmata in ſuis ditionibus ferre noluit. Porrò verò in hac Zuinglianorum calamitate Luterani quoquè quotidianis concionibus, libris, epiſtolis & carminibus, victis inſultabant, aiebantque iurè illos dediſſe pœnas ob iniurias Sacramento illatas. Et hoc quidem verum erat, ſed non decebat Luteranos iſthuc Sacramentariis improperare, cum quibus iam Marpurgi pacti erant, vt deincèps à ſcriptis odioſis vtrinquè abſtineretur, & ipſi Luterani non minùs, atq; Sacramentarij, hæreſeos damnati erant. Sed quid iſti ſeruarẽt pacta conuenta cum hominibus, qui fidem Deo datam *Luterani inſultant Zuinglianis.*

1531 fallere non dubitârunt, cùm plerique poſt votum perpetuæ continentiæ palàm Deo nuncupatum, palàm ad nuptias tranſierint? quas quidem nuptias Auguſtinus libro de Bono viduitatis, adulterijs dicit eſſe peiores.

Zuingliani fiunt Luterani. Multi tum ad Luterum à Zuinglianiſmo paulatim deficiebant, & vſqueadeò Zuinglij & Oecolampadij nomen, tanquàm peſtilentiſſimorum hæreticorum, quales reuerà fuerant, execrationi habuêre etiàm ſectarij, vt ſcripta eorum proiſus condemnârint. Quin & Bucerus verſutiſſimus apoſtata ſcripſit Tigurinis concionatoribus, Luteri ſententiam de ſacramento ſibi tolerabilem videri, quem illi contrà hortati ſunt, nè à tam manifeſta Sacramentariæ doctrinæ veritate ad Luteri dogma deficeret. Multis enim modis Zuinglij ſententiam Bucerus hactenùs probârat: ſed ità tamen, vt videatur ſusque deque tuliſſe, vtcunque de Sacramento ſentiretur, modò ipſi liceret ſuauitèr & mollitèr cum ſua Dalila viuere, & huius mundi voluptatibus frui. Quid enim aliud ſentiendum eſt de excucullato monacho, in inceſto concubitu tot annis putreſcente? Et, nisì fallor, huius viri calliditate effectum eſt, vt etiàm Argentinenſes, cùm ſuam confeſſionem Auguſtæ exhibitam copioſius expoſuiſſent, nō diù pòſt in fœdus Smalcaldicum tandèm recepti ſint. Videtur enim Bucerus ità vafrè illam Confeſſionem eſſe interpretatus, vt à Luterana aut nihil aut parùm abhorrere demùm viſa ſit. Et certè id ille ſæpiùs etiàm Heluetijs perſuadere conatus fuit mira verborum perplexitate, ſed illi hominem verſutum audire noluerunt.

Conuentus Francofurti. Menſis Decembris die 19. Proteſtantes Francofurti rursùs conuenerunt, acturi de vlteriori ſui fœderis defenſione. Valdè illi ſoliciti fuêre rerum ſuarum, vt propemodùm ſuſpectos ſeſe reddiderint de mala fide, quaſi Euangelium ſuum non nisì armis defendi poſſe putârint, cùm tamen à Lutero didiciſſent, nè Turcis quidem reſiſtendum. Sed quis tandèm huius inauſpicati fœderis exitus fuerit, quàm nihil contulerit fœderatis, quot clades illis attulerit, infrà Deo volente dicemus. Rectè dixit Sapiens: Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. *Prouer. 21.*

Cetus eijcitur. Hoc anno haud procùl ab Harlemio, inſigni Hollandiæ oppido, eiectus eſt piſcis ingens ex Oceano, longus 68. pedes, craſſus 30. oris tanta vaſtitate, vt pateret pedes duodecim.

ANNO

ANNO 1532. Cæſar Carolus comitia indixerat Spiræ, ſed ob Turcarum irruptiones tranſtulit ea Ratiſponam, vt eſſet propinquior Auſtriæ, cui imminebat Turcarum tyrannus. Interim ruſùm Cæſaris permiſſu quidam Catholici Principes egerunt de pace cum Proteſtantibus, qui tum Suinfurti ſuos conuentus habebant. Multa ſibi permitti volebant Proteſtantes, & cùm non poſſet certa concordiæ via inueniri, Norinbergæ alter indictus eſt conuentus. Iam Turca cum incredibili exercitu imminebat Germaniæ, nec poterat negocium vltrà protrahi. Itaque Cæſare conſentiente in tanta rerum difficultate, pax publica totius Germaniæ ſancita eſt, & vt ad Concilium vſque nulli fiat moleſtia vlla religionis ergo. Sperabat enim Cæſar intra paucos menſes celebratum iri concilium. Multa coactus eſt pijſſimus Princeps ob temporum calamitatem diſſimulare, hauddubie non facturus, ſi tanta Turcarum vis in certiſſimum totius Europæ exitium Germaniæ non incubuiſſet. Vbi verò Proteſtantes Cæſaris hoc decretum acceperunt, obſequentiam & officium illi deferunt & auxilia contra Turcas pollicentur. Interim Luterus & noui dogmatiſtæ animis erigebantur, quòd viderent magno ſe metu liberatos, Cæſare Turcico bello diſtento. 1532

Hoc anno Chriſtiernus Danorum rex, ob Tyrannidem pulſus è ſuo regno, conſcripto milite, decimo exilij ſui anno conatus eſt amiſſas recuperare ditiones: ſed vbi in Noruegiam & Daniam venit, captus eſt parùm integra fide, cùm literis & ſigillis cautum ipſi fuiſſet. Miſſus indè in carcerem, ad ſupremum vſque diem vitæ ſuæ mãſit captiuus. Tandèm cùm populus videretur propenſis in illum eſſe animis, fertur præſentiſſimo veneno ſublatus. Fuerat illius certè immanis & barbara planè crudelitas, cui etiàm hoc acceſſit, quòd in Luteri hæreſin lapſus, in ea quoquè diem ſuum obijt. Poteſt ille regibus & Principibus eſſe exemplo, vt ſi rectè & ordine ſubditis ſuis imperare ac dominari velint, priùs ſuis affectibus ſuoque animo dominari diſcant. Sed de hoc rege iam antè quoquè diximus. *Chriſtiernus Danus capitur à ſuis.*

Cùm Cæſar & Principes eſſent Ratiſponæ, certis affertur nuncijs, Solimannum innumeris inſtructũ copijs, in Mœſiam penetrâſſe. Dolebat barbaro & arrogantiſſimo Tyranno, quòd non longè antè cum igno- *Solimannus imminet Germaniæ.*

1532 minia à Viennæ mœnibus depulſus & profligatus eſſet: famaq; erat, ea cauſa auctis copijs venire in Germaniam, vt Viennã maioribus viribus oppugnaret. Putabat enim vni ſibi ſummo iure deberi Romanum Imperium, qui Conſtantini potentiſſimi Græcorũ Imperatoris ſedem occupâſſet. Præterea cùm de Carolo Cæſare mentio haberetur, vel literæ ſcriberentur, eum non Cæſarem, ſed Hiſpaniæ regem barbaro quodam faſtu appellare ſolebat. Porrò in certam ſpem victoriæ ſe vocari minimè dubitabat, quòd certò comperiſſet Germanorũ inter ſe de religione diſſenſiones, quæ illi animos vehementer augebant. Et reuerà actum fuiſſet de tota Europa, niſi communi omnium ſententia & voluntate auxilia Imperatori decreta fuiſſent. Quod quidẽ illi Tyranno præter expectationem euenit, qui Imperij ſui fines Ottomannorum principum more magis magiſque prolaturus, Germaniam ſpe iam deuorârat. Solent enim Ottomanni exercendo militi bella ex bellis ſerere, è veteri diſciplina inerti ocio neutiquàm eos corrũpi ſinere, finitimos quoſq; tanquàm veros hoſtes armis in poteſtatem redigere. Eo inſtituto alternis annis ingẽtes copias educendo, multis gentibus bello ſuperatis, ſupra viginti Aſiæ atque Europæ regna ſuo Imperio adiecêre.

Ottomannorũ erga milites inſtitutum.

Ferdinandus rex certior factus de Solimanni expeditione, tres legatos cum muneribus ad eum mittit, quos ille quidem humanitèr ſuſcepit, ſed nihil impetrârunt aliud, niſi vt caſtra ſequerentur. Cæſar interim proponit in comitijs Ratiſponenſibus, quanto in diſcrimine res ſint, niſi animis ad concordiam reuocatis, coniunctis viribus immani hoſti eant obuiàm. Tum verò principes legatique omnes propenſiſſimis animis pollicentur, ſe more Maiorum ſalutẽ publicam & communem omnium, maximeque Imperij exiſtimationem defenſuros. Itaque diſceditur, & vno omnes animo ad arma ſe parãt. Cæſar ex Italia inſtructiſſimas Italorum & Hiſpanorum copias acceſſit. Andreæ quoque Auriæ maris præfecto dat negocium, vt comparatis triremibus & onerarijs nauibus aduersùs Turcarum claſſem in Græciam traijciat. Clemens Pontifex ad bellum immenſam auri vim contulit, & eo officio ſuum in Rempub. animum verè paternum egregiè teſtatus eſt, quanquàm exactiones ſacerdotijs & clero impoſitæ, nimiùm graues pleriſque viderentur. Galliæ & Angliæ reges, itemque Heluetij, eius belli ſpectatores ocioſos ſeſe præ-

Legati ad Solimannũ miſſi.

Clemens Pontifex cõfert pecuniam.

ſe præbuerunt: ſed ſi quid Germaniæ præter ſpem acci- 1532
diſſet, nihilo meliori loco eorum quoquè res futuræ erant. Legatum Pontifex miſit Hippolytum Medicem Cardinalem, iuuenem naturæ & fortunæ donis longè ornatiſſimum, qui bello intereſſet. Fuit eius aduentus non modò Cæſari & Ferdinando, ſed etiàm Germanis vel maximè gratus. Nam præter ingentem pecuniam, etiàm multos viros fortes ac militares equos adduxit, nullum interìm Cardinei cultûs faſtum præ ſe ferens. Eius pecuniæ parte quadam conducta ſunt octo millia equitum Hungarorum, quos ſe habiturum Ferdinandus promiſerat. Erant apud Ferdinandum duo, præter alios, duces admirandæ virtutis, quibus ſingulis ſingula vexilla honoris cauſa de manu tradidit Cardinalis, in quibus pictæ erant imagines crucifixi Seruatoris noſtri, quæ vel ferrea poſſent mouere pectora ad pietatem. Sub hoc tempus Vaiuoda Aloyſio Gritto, quem Turca illi ſocium reliquerat, negocium dat expugnandæ Strigonij arcis, quæ Ferdinandi præſidio tenebatur, Milites Germani eam oppugnationem aliquandiù fortiſſimè ſuſtinuerunt, licèt rerum propè omnium inopia laborarent, parumque fèliciter cum Turcis nauali prælio manus conſeruiſſent, qui eis ſubſidio miſſi fuerant. Interìm in Auſtriam ex Italia venit Hiſpanorum ac Italorum non contemnenda manus, ità vt Alphonſus Vaſtius Cæſaris dux egregius, pleroſque Italos, ſuperante militum multitudine, dimittere cogeretur, quod quidem inuitus fecit, ſed ſic Cæſar iuſſerat. Indè Cæſar cum copijs Belgicis, quæ erant mirificæ, per Danubium à Ratiſpona Lincium deuehitur. Nunquàm tot naues, totque milites à Romanis vſque temporibus Danubius tulit. Vndiquè audire erat conſalutantium acclamationes, tympanorumque & cornuum ac tubarũ concentus. Ripæ quoquè fluminis equeſtribus & pedeſtribus copijs complebantur. Solimannus intereà vbi Belgradũ peruenit, Sauo amne multis ſimùl pontibus conſtrato, innumerabilem equitum multitudinem in Pannoniam intulit, & in Valeriam prouinciam, quæ Stiria hodiè dicitur, rectà contendit.

8000. equitum Hungarorum.

Copia Cæſaris.

Ex legatis Ferdinãdi & captiuis quibuſdam poſteà cognitum eſt, in exercitu eius fuiſſe ad quingenta hominum millia, & in ijs trecenta ferè equitum millia In ipſo itinere occurrit illi Guintiũ oppidũ, quod Nicolaus Iurixi⁹ parua ſuorũ manu cõtra tantã hoſtiũ vim defen-
dere

500000 Turcarũ, Guintium non poſſũt expugnare.

1532 dere non dubitauit. Circūdata eſt vrbs immenſo exercitu, aguntur cuniculi, certatur vtrinquè acerrimè: ſed cùm tādem eò iam res redijſſet, vt immaniſſimi hoſtes propemodùm intra murum irrumperent, ingens clamor à fœminis & pueris ſublatus, ferociſſimū militem prorſùs attonitum reddit, ità vt impetum Turcæ reprimerent. Vrgebant præfecti Turcarum milites verbis & verberibus, vt fortitèr pedem proferrent: ſed ijs planè detrectantibus, pugna finem habuit. Referebant Turcæ, ſe equitem diſtricto gladio ipſis vrbem inuadentibus minas intentantem in aëre conſpexiſſe, quem plerique piè crediderunt D. Martinum fuiſſe, qui Sabarienſibus, à quibus Guintium parùm aberat, omnibus dubijs temporibus ſempèr opitulari conſueuerit, licèt id rideāt hæretici, quorum impietas nos ad imploranda Diuorum ſuffragia multò etiàm magìs commouere debet. Scimus enim certa fide, illos iam Deo coniūctiſſimos quidlibet facilè ab eo impetrare poſſe. Dolendum eſt, ante tot ſecula in Vigilantio & alijs perditis hęreſum architectis damnatos errores, hoc æuo rurſùm ab inferis in orbem reuocari, nec pudere Chriſtianos eorum probare dogmata, quorum eſt apud Catholicam Ecclesiam memoria execrabilis.

In hac exigui eius oppiduli oppugnatione diebus 23. hæſit Solimannus, & cùm vi expugnare non poſſet, quod mirum profectò fuit, certis tamen conditionibus tranſegit cum Nicolao præfecto, atque ità non ſinè dedecore indè abſcedens, in Carinthiæ fines iter habuit.

Cùm adhùc apud Guintium eſſet, Ferdinandi legatos ſerica talari veſte & ſingulis argenteis pateris donatos cum literis ad Cæſarem & Ferdinandum remiſit.

Literæ Solimāni ad Cæſarem. Erant illæ in oblongo & peranguſto dentatæ chartæ volumine aureis atque cæruleis literis Arabicè conſcriptæ, obſignatæque aureo ſigillo, & ſacculo purpureo incluſæ, tantis inuolucris barbari vaniſſimique regis ſuperbiam præferentes.

Summa literarum erat, ſe Ioannis Vaiuodæ amici ſui ac beneficiarij vlciſcendi cauſa in Pannoniā veniſſe, ipſorumque ditiones infeſto exercitu vaſtaturum, & de totius orbis imperio cum eis prelio decertaturum. Hæc quidē ille & alia multa ſuperbiſſimè, quę tamen poſteà, præſertim quòd ad pugnam conferendam attinet, non præſtitit. *Bombardæ currules.* Habebat in exercitu ſuo tormenta ænea currulia circitèr trecenta: caſtra plena erant omnis opulentiæ,

lentiæ, ſecuritatis, ſilentij, diſciplinæ: vniuerſus exerci- 1532
tus veruecinis carnibus atque oriza affatim reficiebatur. Verùm enimuerò non fuit auſus rectà proficiſci ad Cæſarem, cuius exercitus magna alacritate eius aduentũ ad Viennam ſuſtinebat. Nè tamen abſque Germaniæ clade diſcederet, miſſus eſt Caſonus dux ſtrenuus & impiger cum quindecim millibus equitum, qui omnia longe lateque depopularentur, & ſummam Germanis calamitatem ſua crudelitate adferrent. Non defuit Caſonus Solimanni votis: fit magna paſsìm in agris & pagis cędes hominum: cuncta fumo, flammis & ignibus per multa milliaria collucent, rapiuntur in captiuitatem paſsìm miſeri, ſenes inualidi, fœminęque catenis & laqueis tracti, equorum curſum adæquare coguntur, infantes pueri ſimul cum ędificijs exuruntur. Ad Lincium vſque oppidum, vbì tum erat Ferdinandus rex, barbarorum rabies progreſſa eſt. At vbì multa onuſtus præda eodem ferè, quo venerat, itinere ad Solimannum redire contendit, in noſtros pedites & equites incidit, qui diuerſis in locis eius reditum opperiebantur. In ipſo autem itinere captiuos ad quatuor millia, nè oneri eſſent, immanis barbarus crudelitèr occidit. Progreſſus indè, in Palatinum incidit, à quo magna equorum & hominum ſtrage edita, ipſe quoque Caſonus fortiſſimè pugnans cæſus eſt. Qui ſuperfuêre, paulò pòſt in Londronij & Ioachimi Brandeburgici copias delati, pecudum modo mactati ſunt, captis tamen nonnullis, qui in ſeruos venderentur. Poſtremi, qui effugerant Germanos, Hungaros ſensêre longè infeſtiſſimos, qui etiàm fugientes per ſexaginta ampliùs ſtadia, terga cædẽtes, perſecuti ſunt. Ità in diuerſis locis ad octo ferè millia periêrunt. Quidam multò plures perijſſe ſcribunt. Iam Solimannus ad Gratiam contenderat. Cæſar verò ad Viennam caſtra poſuit, non detrectaturus prælium cum hoſte ſuperbiſſimo: ſed fruſtrà illius aduentum præſtolabatur. Ferunt eum à quibuſdam Chriſtianis proceribus admonitum, nè pugnæ aleam ſubiret, quòd Germania omnis in armis eſſet. Nec tum ſolùm, ſed etiàm aliâs conſtat, Turcas, cùm iam in magno diſcrimine verſarentur, à Chriſtianis, vt ſibi cauerent, admonitos. Sed tales nomine fortaſsis ſint, re autem vera minimè ſunt Chriſtiani, qui plùs Chriſtiani nominis atrociſſimis hoſtibus, quàm rebus Chriſtianis fauere videantur. Solimannus itaque, licèt equitatu noſtros multis modis ſuperaret, eſſetque

Cædes, rapina, incendia.

Turcæ à noſtris trucidantur.

Turca detrectat prælium.

alio-

1532 alioquì bellicæ gloriæ auidiſſimus, non tamen eſt auſus vires periclitari ſuas, ſed (quod maximè dolendum eſt) plus quàm triginta millibus Chriſtianorum in fœdiſſimam ſeruitutem (vt ferebatur) abductis, præter eos quos Caſonus & quidam alij Turcæ diuerſis in locis trucidârant, Conſtantinopolim ex turpi fuga ſempiternam ſecum ignominiam reportās, ità diſceſſit, vt identidèm reſpectaret, an Cæſar à tergo ſequeretur. Sic immanis ille Tyrannus intra pauciſſimos annos bìs Germanorum è finibus cum dedecore profugit, pugnante hauddubiò pro pijſſimis principibus Carolo Cæſare & Ferdinando rege, quos omninò extinctos voluit, Deo Opt. Max. quem illi ſempèr religiosè coluêre, maximo ad omnem poſteritatem veræ pietatis exemplo, quod Principes viri imitari ſummoperè debeāt. Nam tametſi in hoc bello habuit Cęſar deſcriptorum peditum nonaginta, & equitum triginta millia, præter alios multos vltrò in id ſacrum bellum profectos, præter equitum quoquè & peditum miniſtros, quorum erant non contemnendæ vires, & bellandi peritia haud vulgaris, nos tamen totam hanc victoriam, quæ certè fuit memorabilis, non tam humanis viribus, quàm præpotentis Numinis fauori acceptam referre debemus. Sicut enim in Cæſare fuit ſingularis erga Deum pietas & animi deuotio, ità quoquè ſingulari ſempèr ferè Dei Opt. Max. benignitate & fauore perfruitus eſt. Vbì verò Cæſar de Solimanni diſceſſu cognouit, in Italiam cum aliquot Germanorum & Hiſpanorum millibus proficiſci inſtituit, plurimùm deprecante Ferdinando, vt tanto exercitu vterentur ad opprimendum Vaiuodam, quem Solimannus Hungariæ regem conſtituiſſet. Verùm Cæſar multis de cauſis, tū quòd hyems ſubeſſet, tum quòd peſtis atrox in caſtris atque adeò in ipſa aulâ multos quotidiè raperet, in propoſito diſcedendi permanſit: ſic tamen, vt Italicas copias omnes relinqueret, quæ Auſtriacis iunctæ, bellum Pannonicum gererent. At verò Itali excitata ſeditione, ſublatisque vexillis, ſummo Ferdinandi regis dolore, in Italiam contenderunt.

30000. Chriſtianorum capta.

Turca fugit.

Exercitus Cæſaris.

Cæſar abiit in Italiam.

Interim dum Cæſar in Italiam parat iter, Andreas Auria cum ingenti claſſe aduersùm Turcos proficiſcitur, quibus hauddubiò eius inopinatus aduentus certiſſimam videbatur cladèm allaturus, niſi à Venetis quibuſdam de Auriç aduentu certiores facti, matura omninò fuga ſibi conſuluiſſent. At nihilominùs oppida aliquot

Andreas Auria aliquot Gra-

quot

quot Græciæ, egregiè profligatis Turcis, Auria expugnauit, longè maiora damna daturus Solimanno, procul à Conſtantinopoli in Germania bella tum gerenti, ſi Veneti, quorum erat inſtructa admodùm claſſis, ſuas vires cum Cæſaris copijs coniungere voluiſſent. At illi fœdere cum Solimanno icto, quo minùs id facerent, ſe prohiberi aſſerebāt. Non defuiſſet tum occaſio rei apud Conſtantinopolim quoq; & alibì benè gerendæ, Græcis præſertìm Chriſtianorum aduentum, ſuiq́; è duriſſima ſeruitute liberationem auidiſſimè præſtolantibus, Solimanno verò longiſſimè à Conſtantinopoli poſito, ſi Chriſtiani Principes cōiunctis viribus ſæuiſſimum hoſtem opprimere voluiſſent. Nulla ergò re magìs auctæ ſunt Ottomannorum vires & potentia, quàm Chriſtianorum inteſtinis odijs, bellis & ſimultatibus, quæ plerunquè ex rebus friuolis trahunt originem, dum alij alios excellere volunt, nec contenti ditionibus ſuis, alienas inuadunt, aliaq́ue bella ex alijs ſerunt propter Meum & Tuum.

1532
cia vrbes expugnat

Cùm Ratiſponæ Comitia adhuc haberentur, publicè proſtabat ſcriptum quoddam valdè impium, hac inſcriptione, *De Trinitatis erroribus libri VII. Michaëlis Serneti Hiſpani*. Nefarios cumprimis & inauditos hoc opus complectebatur errores, dataq́; opera eſt à Cæſaris confeſſario, vt ſupprimeretur. Verùm eodē tempore homo Germanus è terra Iuliacenſi, Ioannes Campanus, qui biennio Luteri diſcipulus fuerat Vuittenbergæ, eoſdem ferè de ſumma Trinitate errores aſſerere non dubitauit. Atquì Luterus, tametſi in eum calamum ſtrinxit, tamen ad tantam impietatem feneſtram illi aperuit, cùm non eſt veritus ſcribere libro aduersùs Iacobum Latomum, ſe odiſſe vocem Homouſion, quam etiam dicit non receptam à multis, iiſq; præclariſſimis: quin & Hieronymum ait queri, neſcire ſe quid veneni lateat in ſyllabis & literis. Verùm ibì ſceleratiſſimè de D. Hieronymo mentitur. Is enim in quadam ad Damaſum Epiſtola de Hypoſtaſi dubitat, nō de Homouſio: immò verò etiàm per Homouſion Trinitatem orat Damaſum, vt reſpondeat. Porro Luterus hoc ipſum in Arrianis probat, quòd noluerunt Homouſion, quam dicit prophanā vocem, recipere. Quòd autem D. Hieronymus de hypoſtaſis vocabulo hæſitat, indè accidit, opinor, quòd Hypoſtaſis Græcis ſubſtantiam ſignificat, ſed à Theologis in rebus diuinis pro perſona accipitur. Et vna quidem

Michaëlis Serueti impium ſcriptum.
Ioannes Campanus.
Luterus mentitur.

eſt

1532 eſt diuinitatis ſubſtãtia, perſonę verò tres. Habuit itaque ea dictio Hypoſtaſis quandam amphibologiam, vt à maleuolis & de ſubſtantia diuinitatis, & de perſona poſſet accipi. Quamobrèm etiàm repræhenduntur à D. Baſilio Epiſtola 64. ad præcipuos in Neocæſarea, qui D. Gregorij Neocęſarień Epiſcopi verbis, quibus contra ethnicum diſputans, hypoſtaſin pro ſubſtantia præter aliorum Patrum morem vſurpârat, ad ſtabiliendum impiiſſimum Sabellij dogma abutebantur. Porrò auſus eſt quidam Poëticus Theologus tres ſummè adorandas perſonas, tres Chimæras dicere, prouocatus audacia Luteri.

O ſcelus.

Hoc anno ſcripſit Germanicè librum Iohannes Bugenhagius Pomeranus, excucullatus monachus, contra Catholicos, quẽ voluit appellari, *Aduersùs calicis fures.* Illum apoſtatam Vuittenbergẽſes ſuum paſtorem & ſuperintendentem vocant. Is liber ſcatet maledictis, mendaciis & calumnijs, vt agnoſcas ſpiritum Luteri quinti Euangeliſtæ. Impotenter incurrit in Epiſcopos, quòd populo calicem ſubtraxerint: damnant quoquè Miſſæ ſacrificiũ, perindè àc ſi Eccleſia ab impuris apoſtatis diſcere debeat, quo ſint ritu & ordine Sacramenta adminiſtranda. Idem Apoſtata profectus quandoquè ad amplas quaſdam ciuitates, præſertìm maritimas, nõ abſque tumultu & ſeditione, qua nouum gaudet Euangelium, Luteri dogmata ſparſit in vulgus rerum nouarum auidum, Eccleſiasq; Lutericas ſpiritu illo quo plenus erat, conſtituit & confirmauit. Cùm autem ex Dania rediret, & ſinu Baltici maris emenſo, non quidem abſque tempeſtatis periculo, littus Cimbricæ Cherſoneſi attigiſſet, non eſt veritus palàm his vti verbis: Tu meum habeas Dania Euangelion, ego nummos tuos. Vale. Et reuerà non parùm multis onuſtus opibus redijt Vuittenbergam, ſuauitèr & mollitèr illic perfruens rebus tam præclarè partis. Confecto bello Smalcadico, de quo infrà dicetur, librum edidit, quo auaritiæ ſuæ dolos haud obſcurè prodidit delirus ſenex. Contra eius libellum, aduersùs fures calicis inſcriptum, grauitèr & eruditè catholicos defendit Michaël Vehus Doctor Theologus, profeſſione Dominicanus, qui fuit Cardinali & archiepiſcopo Moguntino à conſilijs. Principiò obijcit illi apoſtatæ maledicendi & conuiciandi libidinem: deindè oſtendit, quæ illum probare oporteat. Ait ergò: In quolibet negocio optimum fundamentum eſt veritas:

Scriptum Bugenha. 27.

vox digna deplorato apoſtata.

ꝗua ille prætermiſſa, librum orditur à mẽdacijs. Itaque nos eius calumnias domùm remittemus, donèc ſua probet mendacia. Quòd ſi verò neſcius eſt, quid illi probandum incumbat, nos haud grauatìm id eum docebimus. Primò quidem planum faciet, Calicem ex Chriſti mandato ab omnibus neceſſariò ſumi oportere, id quod ille adhuc cum ſuis neque fecit, neque facere vnquàm valebit. Sed eſto: Sint hæc ad omnes dicta à Chriſto, Bibite ex eo omnes: at tũ quoquè docere debebit, ea verba neceſſarium habere præceptum. At ſi hîc ſuos conſulat, inueniet ſuæ ſectę primarios id negare, dicereque Chriſtũ neque alteram, neque vtranque ſpeciem ſumendam præcepiſſe. Deindè ſi hoc quoquè ponamus, ea verba habere neceſſariam præceptionem, iam illud nihilo minùs teſtatum faciet, quòd ad ſingulos ſpeciatìm, nõ ad omnes generatìm, dicta ſint, ſicut illud, Creſcite & multiplicamini. Atquì hoc etiàm conceſſo, dicta ea eſſe ſpeciatìm ad ſingulos, porrò illi probandum venit, etiàm omnia huius præcepti verba ad ſingulos pertinere. Sunt enim hîc multa, Conſecrare, Offerre, Edere, Bibere, In memoriam eius facere. At id certè nunquàm ille planum efficiet, nisì conſecrãdi munus velit etiàm ad ſingulos ruſticos pertinere. Quòd ſi verò hoc quoquè illi permittatur, tamen reſtat adhuc probandum, Chriſtum accedente neceſſitate & periculo, non reliquiſſe præceptum hoc nobis liberum, neque Eccleſiam tali occurrente caſu hac eſſe authoritate præditam, vt eiuſmodi poſſit edere conſtitutionem, qua id periculi euitetur. Hæc quidem ille in principio huius prolixi operis contra Pomeranum apoſtatam acutè & penſiculatè, ad quæ non facilè reſpondebit vnquàm tota colluuies horum nouatorum. 1532

Quæ probanda ſint illis, qui Calicem volũt porrigi oportere.

Eodem anno ſcripſit Luterus ad Albertum Marchionem Brandeburgenſem, neque id clàm, ſed publicè, licèt ſecùs Marpurgi conuentum eſſet, hortaturque illum principem, vt ſibi caueat à doctrina Zuinglij, & Zuinglianos è ſua ditione profliget. Moleſtè hoc tulerunt Tigurinæ Eccleſiæ miniſtri, ſcripſeruntque etiàm ipſi eidem Principi, pro ſuis ſymmyſtis illum deprecantes. Miſerunt quoquè illi libellum Bertrami presbyteri de corpore & ſanguine Chriſti, quem quidam Zuinglianus Germanicè conuerterat, vt ſciret tota Germania, quàm antiquum ipſi dogma ſequerẽtur. Bertramus ille monachus fuit anno ſalutis 830. aut paulò poſteriùs.

Luterus contra pactũ ſcribit in Zuinglianos.

Zuingliani ſe tuentur.

1532 Et quanuìs non admodùm ſit vetuſtus, nec magni momenti author, tamen hunc idoneum iudicârunt Zuingliani, quem nobis tanquàm prodigioſę antiquitatis & irrefragabilis authoritatis obijcerent, cùm ipſi interim innumeros ſanctiſſimos Patres habeant contemptui, licèt hinc indè ex illorum ſcriptis quædam in ſpeciem proferant, vt indoctis hac fallacia imponant, quę tamen vix vnquàm ſyncerè & integrè, ſed potiùs malè detorta proferunt: immò etiàm ſæpè contra ſuam conſciētiam aiunt eos ſenſiſſe & ſcripſiſſe, quæ tamen neque ſensêre, neq; ſcripsêre vnquā. Caueat ſibi, cui ſalus ſua cordi eſt.

Iohannes Saxoniæ dux moritur.

Per id tempus, quo in Turcas arma expediuntur, in venationis loco haud procùl Vuittenberga exceſſit è viuis Saxoniæ Dux Iohannes, Luteri patronus. In eius funere duas ad populum conciones habuit Luterus, quas etiàm voluit exire in publicum. Eas quidam catholicus ſcriptor ità confutauit, vt oſtenderit pudendam Luteri inconſtantiam, quæ in illo homine prodigioſa fuit, meritò cordatos omnes abſterrere debere, nè eius doctrinam complecti velint. Piget referre ineptias, quibus Saxonem ipſi Chriſto videtur velle cōparare, tanquàm inſtàr Chriſti pro omnibus, putà Luteranis, biennio anteà Auguſtæ mortuus fuerit, cùm tamen ibì corpore mortuus non fuerit. Quòd ſi ſentit, Principem illum animę mortem illic oppetijſſe, ea quidem horrenda mors eſt: nec obſcurum eſt, Auguſtæ eum palàm ſubſcripſiſſe cōfeſſioni Luteranæ, quæ reuerà non poteſt non mortem adferre ipſam approbantibus. Succeſſorem habuit Iohannem Fridericum filium, Lutero impensè fauentem.

Eum Luterus cōparat Chriſto.

Ante annos aliquot, cùm Luterus primùm ſcribere cœpiſſet, inter alia edidit etiàm librum de decem pręceptis. In eo vehemens eſt contra Vualdenſes ſiue Pighardos, quòd illi Germanis affingerent idololatriam propter cultum & venerationem ſanctorum. Et quia loca ſcripturæ, quibus vnus Deus adorari iubetur, inſulsè pro ſe allegabant, vocat eos impios ſcripturæ peruerſores, & ſubdolos calumniatores pietatis noſtræ: quæ nos verba & in illū, & in ſectarios omnes rectiſſimè retorquere poſſumus. Eodem libro hęc addit: Omnes ſancti omnia poſſunt, & tantum tibi per eos à Deo datur, quantum credis te accepturum. Scripſit etiàm concionem de Pręparatione ad mortem, in qua hortatur ægrum, vt inuocet omnes angelos, præcipuè propriū, item Chriſti matrem, apoſtolos & ſanctos omnes, eos præſertim, erga

quos ſpecialem ſentiat animi deuotionem. At non diù 1533
pòſt de ſanctis admodùm cõtemptìm ſcripſit inter alia dicens, Sanctos, dum viuerent, fuiſſe ceu gemmas quaſdam, mortuos verò, eſſe veluti ligna quædã, immò meta idola, & quicunq; eos venerarẽtur. At nunc rurſùs homo inconſtantiſſimus in altera concione funebri, multa dicens in laudem defuncti Saxonis, docere nititur, quàm precioſa ſit in conſpectu Domini mors ſanctorum eius, quàm in maiori precio habeat ſanctos defunctos, quàm in carne degentes, &c. Spectatum admiſſi riſum teneatis amici? Quis enim non rideat tale portentum?

Eodem anno noua Oceani rabies Phriſones, Hollandos, Selandos, Flandros incredibili damno affecit. Pauloantè Franciæ & Angliæ reges Boloniæ & Caleti fœdus percutiunt, quòd meritò ſuſpectum eſſe potuit Carolo Cæſari multas ob cauſas, quas commemorare nihil opùs eſt. Vnum certum eſt, vt alibì dicemus, non diù pòſt nouum bellum inter Cæſarem & Gallum exarſiſſe, ridentibus Turcis & hæreticis, quibus ea ſummorum principum diſcordia, ad agendas res ſuas inprimìs opportuna fuit. *Inundatio aquarum.*

Cæſar poſtquàm in Italiam venit, cum Clemente Pontifice Bononiæ ſępè familiaritèr collocutus, de Cõcilio indicendo inter alia, vt erat Proteſtantibus pollicitus, egit. Verùm Proteſtantiũ conciõnatores etſi verbis Concilium petere viderẽtur, re ipſa tñ nihil petebãt minùs. Nam eiuſmodi illi habere volebãt Conciliũ, quale nulla vnquàm ætas apud Catholicos vidiſſet. Atq; poſteà res certa declarauit, quàm illi Concilia nihili penderent, ſpreta authoritate & ſententia concilij Tridẽtini, quod tamen certè fuit eiuſmodi, vt cum quouis vel ante mille annos celebrato cõferri poſſit. Sed de hoc ſuo loco. *Cæſar Bononiæ cũ Pontifice loquitur.*

ANNO 1533. Henricus eius nomiuis VIII. Anglorũ rex, à quibuſdam improbis adulatorib' malè perſuaſus, repudiauit Catharinam Ferdinandi Hiſpaniarũ regis filiam, & Caroli Cæſaris materteram, quam annos ampliùs viginti in matrimonio habuerat, præſtanti ſanè pudicitia & ſingulari humanitate modeſtiaque reginam, duxitque Annam Bolanam ſiue Boleniam, in aula reginæ liberiùs educatam. Ferunt quendam eximium Angliæ procerem, Gallicis captum muneribus & auro, perſuaſiſſe Henrico regi, iurè ac meritò repudiari poſſe, immò & debere Catharinam. *Henricus Anglus rex repudiat Catharinam reginam.*

P 2 Hoc

1533 Hoc enim eò pertinebat, vt ea iniuria Carolo Cæſari irrogata, ab eius amicitia Angliæ rex prorſus abalienatus, cum Franciſco Gallorum rege arctiſſimo fœdere copularetur. Aliquandiù cauſa diuortij huius Romæ ventilata, eò tandem adduxit Clementem Pontificem, vt contra regem Henricum ferret ſententiam, minareturque ei Excommunicationis fulmen, niſi intra certum tempus reiecta Anna, Catharinam reciperet. Verùm Henricus à ſuo propoſito nulla ſe paſſus eſt ratione deduci. Quæ res tandem Angliæ regnum florentiſſimum in multas coniecit calamitates & clades, ità vt vſque in præſens eius regni ſtatus ſit admodùm infauſtus ac turbulentus. Ex Catharina ſuſceperat rex filiam vnicam Mariam, quæ licèt compulſa fuerit renunciare regni titulo, poſtquàm Bolenia aliam regi filiam peperit, at poſteà tamen mira Dei prouidentia in Reginam procerum ſtudio electa, religionem Catholicã iam propemodùm extinctam reſtituit, & animo pluſquàm virili multa egregia eo in regno facinora deſignauit, vtì infrà dicetur.

Pontifex cõtra Anglum profert ſentẽtiam.

Georgius Saxo perſequitur Luteranos.

Hoc anno Georgius Saxoniæ princeps optimè meritus, ægerrimè ferens Lipſiæ quoſdam è plebe Dominicis diebus ad vicinum pagũ, qui erat ditionis Electoris Saxoniæ, cõfluere ad Cœnam, vt ipſi vocant, vtriuſq; ſpeciei, peſtem illam à ſuis ſubditis, nè ſerperet eius mali contagio, prorsùs arcere deliberauit. Fuit hoc moleſtum ciuibus eo morbo correptis: & quia Lipſia à Vuittenberga non niſi ſeptem Germanicorum milliariorum interuallo ſeparatur, Luteri, ea in re quid agendum ſit, conſilium implorant. ille incunctantèr reſpodet, vt nihil hac in re agant contra conſcientiam, quam tamen ille ſatis nouerat eſſe erroneam, & ad Eccleſiæ Catholicæ ſententiam meritò corrigendam ac deponendam. In iis literis importunus ille ſcurra piiſſimum & verè Catholicum Principem Georgium vocat hoſtem Euangelij, ſatanæ apoſtolum, homicidam & raptorem. Iam ſeditionem Lipſienſis Senatus metuebat ipſis ſacratiſſimis Paſchatis diebus, quibus hæc Luteri Epiſtola venit Lipſiam, & a multis certatìm deſcribebatur: at tamen Senatûs Catholici ſtudio ſedata res eſt. Georgius Princeps vbì iſtuc comperit, conqueſtus eſt apud Saxoniæ Electorem, & is quidem viſus eſt minari Lutero, niſi ſe purgaret. verùm hoc ipſo magìs inflammauit Luterum ad iactanda in optimũ principem atrociora conuicia.

nicia. Et id fecit homo audax admodùm impunè, cùm iam pleriqueetiàm Principes perſuaſum haberent, nihil à Lutero dici vel fieri, quod non eſſet planè Euangelicum. Sic ille prodigioſus Euangeliſta multos Catholicos vtriuſque ordinis principes audaciſſimè proſcidit, ſecurè latitans in nidulo Vuittenbergenſi, ob bella perpetua, quæ Cæſarem cogebant ab eius repreſſione aliò animum cogitationesque ſuas omnes transferre. Dici ſatis non poteſt, quàm ſeſe impudentèr iactitat, quòd ipſe vnus omnium iam indè ab Apoſtolis ciuilium Magiſtratuum & ordinum conſcientias cumprimìs luculentèr confirmârit, inſtruxerit, & conſolatus ſit per ſingularem Dei gratiam, ità vt neq; Ambroſius neq; Auguſtinus hac in parte ipſi comparādi ſint. Et certè multùm ille egit, vt perſuaderet Principibus & Magiſtratibus politicis, res & facultates Cleri atq; monaſteriorum iurè ab ipſis vſurpari poſſe, vt etiàm multis locis factum eſt: ſed quantùm indè creuerint opes Principum, res ipſa teſtatur. Quòd ſi verò hoc eſt confirmare & conſolari conſcientias Magiſtratuum, quod quidem nemo ſanus dixerit, non erit planè mendax Luterus, quippe qui hac in re vix parē habuerit vnquàm. Sic idem alibì ſcribit, Euangelium ſuum luculentius & clarius eſſe, quàm fuerit temporibus Apoſtolorum, & Germanos ante ipſius doctrinam nunquàm verum habuiſſe Euangelium. Sed ea portenta verborum, hominis inſaniam produnt. Immò verò nunquàm Germania denſioribus fuit inuoluta tenebris, quàm vbì Luteri Euangelium accepit. Teſtantur hoc tam variæ & monſtroſæ ſectæ, quæ in dies magis ac magis increſcunt. Porrò Princeps Saxoniæ Georgius, diligenti adhibita inquiſitione, comperit homines circitèr 70. Lipſiæ nolle vna ſpecie eſſe contentos. Illos igitur intra certum tempus iuſſit vel animum mutare, vel locum. Laboratum eſt ab Epiſcopo Merſburgēſi & aliquot Prælatis & Doctoribus hortatu Principis Georgij, vt poſſent in viam reduci, ſed ægrè duo admiſêre in pectus ſana conſilia: alij Lipſia exceſſerūt, quos Luterus ſuo more cōſolatus eſt, egregiè interìm & fortitèr mentiens, vt talem decebat Euangeliſtam. Inter alia enim auſus eſt ſcribere, Lipſiæ Euangelium, ſanctum Paulum, totamq; ſcripturam diuinam prohiberi & condemnari, hominesque ad eam abnegandam & infeſtandam iuramento adigi. Multa ab illo improbiſſimo homine pertulit ille inſignis princeps Georgius: & eſt cer-

1538

Luteri inſolens iactantia.

In ſermone de destructione Ieruſalem.

Calūnia Luteri.

1533 eſt certè dolenda res, licuiſſe homini importuno non ſolùm impunè, ſed etiàm multis applaudentibus, tam impotentèr & inſolentèr incurrere in virum tantę & dignitatis & integritatis. Et tamen non deſunt qui moleſtè ferant, ſi catholici tam improbum hominem, eiusq; ſimiles ſycophantas, interdùm duriùs tractent. Scilicèt licere iſti debet quicquid libet: catholicis verò nec id quidem licere debet, vt pro tuenda veritate paulò liberiùs iſtorum effrenem conuiciandi, mentiendi & maledicendi libidinem perſtringāt. Quòd ſi verò tam ſunt quidam addicti Lutero & eius ſatellitibus, vt ferre nequeant ſi quid in eum aſperiùs dicatur, certè non paulo æquiores eos nobis fore non dubitamus, ſi legiſſent quibus illi ſe inuicèm emblematîs ornant.

Cōtrouerſia inter Saxoniæ Principes. Hac ferè tempeſtate fuit non minima diſſenſio inter Electorem Saxonem, & Georgium Principem, neque id tamen ſolo religionis nomine, verùm etiàm quaſdā alias ob cauſas politicas. At verò quandoquidèm Electoris auus Erneſtus, & Georgij Principis parens Albertus, eum in modum commixtìm ditiones ſuas partiti erant, vt alter alteri bellum facere non poſſet abſq; propriæ ditionis detrimento, lis ad arbitros delata eſt, quorum induſtria ſatìs prudentèr compoſita controuerſia omnis eum habuit euentū, vt tum Cochlæo, tum Lutero & alijs interdictum ſit, nè ſuis altercationibus, quæ religionis ergô ſuſciperētur, nomina & cauſas principū horum atq; vrbium ad ipſos pertinentium admiſcerent.

Anabaptiſtæ nidificant in Vueſtphalia. Hoc anno ſenſim in Vueſtphaliam irrepſere Donatiſtarum reliquiæ, impij Anabaptiſtæ, quorum ſecta in multas partes, vt olìm Donatiſtarum, mirabilitèr diſtracta eſt, quemadmodùm & Luteranorum & Zuinglianorum, tametſi & ij & hęretici omnes noſtræ ętatis, ſua dogmata pleraque ex Luteri fontibus hauſerunt. Eſt in Vueſtphalia oppidum inſigne, quod Monaſteriū vocāt. Eò tanquàm ad tutiſſimum aſylum (eſt enim vrbs egregiè munita) confluxit ea perditorū hominū fæx, eo conſilio, vt ibì quaſi Capitolium aut Sion ſibi conſtituerēt. Quem autem ſucceſſum habuerint, dicemus paulò infrà.

Eodem anno deflagrauit Antuerpiæ, quod eſt celeberrimum Brabantiæ emporium, inſigne templum virginis Matris, incendij origine incomperta.

Cùm Cæſar veniſſet in Italiam, egiſſetq; cum Pontifice de Concilio cogendo, iamq; ex Italia menſe Martio nauigāſſet in Hiſpaniam, Pontifex legatū ſuum miſit

ſit vnà cum Cæſaris oratore ad Proteſtantes, qui illos certiores redderet de habēda Synodo Oecumenica. Vbi ad Saxonem venit legatus, ille cum reliquis Proteſtantibus deliberandi ſpatiū petijt, & facilè impetrauit. Verùm ſatis poſteà ex reſponſo Proteſtantium apparuit, quale illi concilium, quàm alienū ab omni ſuperiorum ætatum conſuetudine peterent. Nolebant enim authoritatem Pontificis, leges Pontificias & ſcholarum opiniones, vt ipſi vocant, quicquā hîc valere, immò & contra ipſum Pontificem Romanū tanquàm reum agi volebant, quòd ille Luterum iniquè damnâſſet, & multa alia, quibus id apertè declarabant, ſe nullum omninò velle in Cōcilio admittere iudicem, præter ſacram ſcripturam, ſed ità tamen, vt liceret ipſis eam pro ſuo arbitratu interpretari. Ità quidem Euangelici dogmatiſtæ mirum in modum crepabant ſacram ſcripturam, cùm nihil minùs vellēt, quàm gnſiam ſcripturæ ſacræ mentem & intelligentiam, quam non ex priuatis & deprauatis prauorum hominū iudicijs, ſed ex Catholico totius Chriſtiani orbis cōſenſu petere oportet. Et quidem veriſſimè dixit Apoſtolus, Litera occídit, ſpiritus viuificat. At iſti inhærent literæ, ad ſuas prauas opiniones plerunquè violentèr detortæ: mentem & ſenſum literæ floccipendunt: vndè igitur confutabunt hereſes ab ipſis diſſentientes, quæ non minùs atquè ipſi ſcripturas crepant? Dicit Luterus ſe puram doctrinam, purum Euangelium adferre. Idem dicunt Zuingliani, Anabaptiſtæ, Zuencfeldiani, Seruetiani, qui omnes inquibuſdam planè diſcrepant à Lutero. Quis hîc iudex erit legitimus, qui has dirimat controuerſias? Certè non nudus ſcripturæ textus, quem omnes iſti ad ſe rapiunt, & ſibi ſinguli potiſſimùm vendicant: ſed ſcripturæ genuinus ſenſus, quem ex Catholico orbis Chriſtiani conſenſu longè ſecuriùs & certiùs accipimus, quàm ex inſanis hæreticorum cerebris.

1533

Legatus Pontificis ad Proteſtantes.

Scripturæ ſenſus vndè petendus.

1. Cor. 8.

Quòd ſi illi vſqueadeò abominātur Pontificis Romani ſententiam & authoritatem, quam vniuerſus orbis Chriſtianus ſempèr agnouit, ſuſpexit, & reueritus eſt: quantò nos iuſtiùs Luterum & eius generis peſtes execramur, qui iam olìm damnatas hæreſes reuocant in orbem, eaſque in ſummi Dei ſingularem contumeliam non dubitant vocare purum Dei verbum, & purā Euangelij doctrinā? Fuit ea profectò mira Luteri & aliorum dogmatiſtarum verſutia, quòd ſuis principibus & magi-

Luteranorū verſutia.

pſexi ſunt, non alio quàm ipſiſſimi Antichriſti loco habeatur. Sic enim expedit iſtis Euangeliſtis, vt nulla ſit Romanæ ſedis authoritas, cuius pondere ſciunt ſuperiorum temporum hæreſes omnes mirabilitèr oppreſſas & eliſas. 1533

Huius anni menſe Septembri Elizabetha, Annæ Boleniæ filia, naſcitur Henrico Anglorum regi, Maria Catharinæ Cæſaris materteræ filia, regni titulo ſe abdicare coacta, quæ tamen poſteà mirabili rerum permutatione in regnum euecta, hanc Elizabetham, quòd malè ſentiret de religione, captiuam detinuit, nec capitis diſcrimē, vt ferebatur, Elizabetha euaſiſſet, niſi Philippi Hiſpaniarum Catholici principis, qui tum Mariam in matrimonio habebat, precibus ſeruata fuiſſet. Atquì cùm paucis annis rerum potita eſſet Maria, & heroica quadam animi virtute Catholicam religionem apud Anglos egregiè inſtauràſſet, mortua eſt non ſinè multa veneni ſuſpicione: porrò Elizabetha illi ſubſtituta, rurſùs religionem mutat, aliquot Catholicos Epiſcopos in carceres coniicit, & execrabilē Iohannis Caluini hæretici Sacramentarij doctrinam toto regno propagat. Nec tamen ea ſola ibì graſſatur, ſed multiplex portentoſarum hæreſum confuſio illud opulentum regnum miſerè deuaſtat. *Elizabeth filia regis Angliæ.*

Hoc anno Clemens Pontifex rogatu Franciſci regis Maſſiliam profectus, nuptias Catharinæ ex iuniore Laurentio Medice neptis ſuæ, quam iam antè Henrico Valeſio Franciſci regis filio deſponderat, incredibili totius Galliæ ſtudio & alacritate celebrat, familiaritèr admodùm, idque crebrò, cum rege Franciſco colloquia miſcens. Ea verò res Caroli Cæſaris animum non parùm offendit, quòd nouos motus & turbas præſagire videretur. At Pontifex, qui Cæſaris filiam notham domi ſuæ tanquàm nurum habiturus erat, regiæ quoquè & nobiliſſimæ ſtirpi ſanguinem ſuum inſerere maximè decorum arbitrabatur, communemq́ue vtriuſque & Cæſaris & Regis amicitiam ſibi colendam exiſtimabat, quemadmodùm deceret Chriſti in terris Vicarium, cuius eſt communem omnibus ſe parentem exhibere, cunctiſq́ue ſe ex rectæ rationis præſcripto præbere æquabilem. Præter materna oppida in Aruernis, centum millia aureorum cum vnionibus multiſq́ue gēmis & precioſa tori ſupellectile dotis nomine Henrico acceſſerunt. Poterant pleriſque, vtì etiàm accidit, eæ nuptiæ impa- *Nuptiæ Henrici Galliæ regis.* *Dos neptis Pontificis.*

1533 res videri: ſed Franciſcus rex non fruſtrà putandus eſt Pontificis amicitiam varijs hominum ſuſpicionibus antepoſuiſſe. Habebat apud ſe Pontifex vnicornis bicubitale cornu, aureæ cælatæ baſi incluſum: id regi Franciſco ad depellenda epulis venena dono dedit. Ferunt enim ſudare cornu, ſi venenum mēſis inferatur. Rex inſigne aulæum rependit, Belgica arte affabrè elaboratum. Dedit item Hippolyto Medici Cardinali manſuefactum leonem eximiæ proceritatis, quem è Mauritania Hariadenus Barbaruſſa cum legatis tranſmiſerat. Vbi demùm Romam Pontifex rediit, alij atque alij eas nuptias alitèr atque alitèr interpretabantur, vt ſolent in libera ciuitate liberiùs interìm iactari ſermones in quoſlibet. Cæſar interìm admonebatur ab amicis & ſocijs, vt à Franciſco rege ſibi caueret, qui conquieſcere minimè poſſe videretur. Erat enim rex ille præcelſo animo, nec facilè concoquere potuit eam ignominiam, quam in Ticinenſi pugna captus, & in Hiſpanias abductus acceperat: & certè, vt infrà dicetur, non diuturna pace afflicto orbi Chriſtiano frui licuit. Hoc obitèr annotare libet, quanto illi in errore verſentur, qui opibus cumulandis perpetuò inhiant, cùm videant potentiſſimos reges in ſumma rerum omnium affluentia quietos eſſe non poſſe. Eſſent autem quieti, ſi ſuis affectibus & cupiditati potiùs, quàm vel toti orbi terrarum, dominari ex animo ſtuderent.

Luterus contra Zuinglianos. Hac tempeſtate Luterus, contra Marpurgenſem pactionem ſcribit Francofurtenſibus, nè communicent cum Zuinglianis. Bucerus profectus Tigurum, purgat ſe à defectionis ſuſpicione, atque interìm nihilominùs verſipellis homo Tigurinis miniſtris perſuadere nititur, Luterum verbis potiùs quàm re ipſa à Zuinglio diſſentire, quod tamen illi non crediderunt. Erat hoc in illo homine prodigioſæ cuiuſdam audaciæ, quòd cùm ſciret Luterum penitùs execrari Zuinglianos, tamen perſuadere Zuinglianis voluit, non diſſidere Luterum ab illis, nisi verbis. Quid autem iſti auſi non erunt, qui in re tam perſpicua præſtigijs quibuſdam id volunt efficere, vt apertis oculis non putent homines ſe id videre, quod vel maximè videant? Hi nimirùm ſunt, qui incredibili temeritate palàm aſſerere non dubitārūt, hactenùs Germanos non habuiſſe verū Euangelium, ipſos demùm hoc in lucem protuliſſe. Et certè cùm tam impudēs mendacium, cum intolerabili ſtultitia & amen-

ſia coniunctum, nullam prorsùs fidem mereretur, tamen innumeri illud haud ſecùs atquè ipſam Euangelij veritatem amplexi ſunt. Sed hac de re poſteritas iudicabit, nec ſatis mirari poterit, tantum potuiſſe verſuta ingenia apud homines Chriſtianos. 1534

Zuinglianus quidam hæreticus Sebaſtianus Francus grãde ſcripſit volumen Germanico idiomate, quod Chronica inſcripſit. Tres eius operis partes ſunt: Prima, ab Adam vſque ad Chriſtum geſta commemorat: Secunda, à Chriſto vſque ad coronationem Caroli Cæſaris: Tertia cæteris prolixior & exitialior, omni ingenij contentione oppugnat Eccleſiam Catholicam. Sed tanta fuit eius ſcripti impietas, vanitas, impotentia, vt Magiſtratus Argentinenſis authorem quidem iuſſerit ex vrbe emigrare: typographo verò eius vendendi facultate prorsùs interdixerit. At tamen per fraudẽ multa clàm ſunt diſtracta exemplaria, quæ leguntur à miſeris non minori pernicie quàm voluptate. *Chronica Sebaſtiani Franci.*

Hoc quoquè anno Luterani, vt propheticæ gratiæ opinionem ſibi conciliarent, multa ſpargebant in vulgus non ſolùm de iam iamque impendente iudicio extremo, ſed etiàm de certa eius die, cùm tamen Chriſtus ipſe dicat, De die autem illa & hora nemo ſcit, neque Angeli cælorum, niſi pater ſolus: vt neque plerique ciues ædificare, neque agricolæ rus colere vellent: nobiles verò aliquammulti, tanquàm certo eodemque ſupremo mundi die morituri, Euchariſtiam acciperẽt. At ea pſeudoprophetarum vana perſuaſio in riſum & ludibrium abijt, reſque ipſa docuit, quàm ſint iſti præclari prophetæ. Accidit hoc Vuittenbergę & in alijs nonnullis oppidis. Eiuſmodi terriculamentis etiàm Anabaptiſtæ libentèr imponere ſoliti ſunt rerũ imperitis. Cautior longè fuit Manes vetuſtus hæreſiarcha, qui nè in ſuis vaticinijs coargueretur mendacij, ſi de futuris prædiceret, de præteritis prodigioſa figmenta contexuit. *Luterani prophetizant.* *Matt. 24. Mar 13.*

ANNO 1534. menſe Ianuario Anabaptiſtæ audax facinus aggreſſi, Monaſteriũ Vueſtphaliæ metropolim occupârunt. In eam vrbem, quòd multo ſit Clero inſignis, tardiùs irrepſit Luterana lues. At vbi ea ſemèl irrepſit, ſensìm Anabaptiſtarum quoquè perdita fæx ſeſe, quadam vſa modeſtia, in id oppidum inſinuauit. Cumque paulatìm ſuum gregem increuiſſe cernerent, ſeditionem mouent, forum occupant, *Anabaptiſtæ occupant Monaſterium.*

cæte-

1534 cæteris non magnoperè reſiſtentibus, ſiue quod abhorrerent à fundendo ciuium ſanguine, ſiue quod Epiſcopum, non longè ab vrbe peditatu & equitatu inſtructum, vererentur per eam occaſionem in oppidū irruiturum. *Mouent loco Magiſtratū.* Porò Anabaptiſtæ Magiſtratum loco mouent, & primò quidem eos, qui ipſis conſentire nollent, patiuntur abire cum rebus ſuis, non tamen eſculentis & poculentis, quas exportari nolebant. Deinde verò rebus omnibus ſpoliatos, ex vrbe exigunt, quotquot ab ipſorum ſecta abhorrerent, adeò vt etiàm infantibus corallia detraxerint, nec à conuicijs in abeuntes iactandis ſibi temperandum putârint, impios & ethnicos eos vocitantes. Hoc enim ea hominum peſtis ſibi perſuaſum habet, qui idem cum ipſis ſentire nolint, eos ethnicorū loco haberi oportere. Itaque non modò Catholicis, ſed etiàm Luteranis fugam arripere coactis, Anabaptiſtæ vrbem ſibi vendicant, ædes pulcherrimas Canonicorum, Patriciorum & Senatorum aliorumque homines profligati & perditi ſibi vſurpant, funeſtū aliquid hauddubiò in totius orbis pernitiem meditaturi, niſi Deus illorum cruenta cōſilia anteuertiſſet. Mouit ea res non immeritò Epiſcopum Monaſterienſem, vt de reprimenda ſceleratorum hominum audacia maturè deliberaret.

Fuit in vrbe ſartor quidam natione Batauus, quem illi miſeri, miſerè ab illo tanquàm diuinitùs admonito deluſi, ſibi regem creârunt. Nam ille mirabili vafricie perſuaſit inſanis, Deum ipſi per ſpiritum mandâſſe, vt rex fieret Iſraël & iuſtitiæ inſtàr Dauidis, & in totum orbem ſuæ dominationis iura proferret, perderetque omnes, qui ipſius fidem amplecti & iuſtitiæ ſubditi eſſe detrectarent. *Anabaptiſtæ multa hauriunt ex fontibus Luteri.* Non eſt dubium, quin ex Luteri ſcriptis multam hauſerint peſtilentiſſimi erroris occaſionem Anabaptiſtæ, vtcunquè eum diſcipuli eius excuſare nituntur. Quid enim aliud ille docet, quàm turpiſſimam quandam carnis libertatem, omnes ferè humanas leges reſpuentem? *Sartor fit rex.* Igitur ille ſartor promotus in regem, non defuit ſibi, quod ad corporis voluptates affatìm explendas attinet. *Eius vxores.* Duxit vxores multas, (nam plerunquè Euangelici omnes valdè ſunt eam in rem intenti, ne ſi ſolis cubandum ſit, frigore enecti miſerè pereant: & hoc habent ex ſchola Euangeliſtæ Luteri) *Aula.* aulam regiam & *Proceres.* proceres inſtituit, quorum eſſent diuerſæ functiones & officia, eoſque & ſe quoquè holoſericis, aureis & argenteis

genteis

genteis veſtibus, quas è templis abſtulerat, ſplendidè exornat: in capite gerit diadema triplici corona inſigne, ex auro lectiſſimo, catenamque auream gemmis coruſcantibus conſpicuam: pomum item aureum, cui exigua crux aurea eſſet infixa, cum hac inſcriptione, *Rex iuſtitiæ ſuper terram.* Deniquè enſem aureum cum capulo argenteo. Reginam quoquè, inter vxores quas complures habuit, primariam, eiusq; puellas mirifico ſplendore afficit. Certos quoquè per hebdomadam dies conſtituit, quibus audiret ciuium actiones & querimonias. Cùm in publicum prodiret, ſtipatus erat aulæ ſuæ proceribus & officiarijs: proximè eum ſequebantur in equis bini adoleſcétuli: qui à dextris erat, Biblia & coronam geſtabat: alter euaginatum enſem. Certè enim Anabaptiſtæ non minus quàm Luterani Euangelium & ſcripturas crepant, nec alia ratione Melanchthon, cùm in eos ſcriberet, vincere eos potuit, quàm Traditione Eccleſiaſtica, cùm tamen alioquì nihil extra ſcripta diuina recipiendum blaterent Luterani. In foro ſublimis ei collocatus erat thronus, aureo tapeto veſtitus. Ibi qui cauſam dicturi eſſent, priùs bis curuato poplite, deindè ſemèl proni in terram proſtrati, regem venerabantur. Longum eſſet, prodigioſæ inſaniæ deliramenta omnia enarrare, quæ in ea vrbe tum viſebantur. Vt verò dogmata ſua longè lateque propagarent, quoſdam in vicinas vrbes emitti voluit: quod ità geſtum eſt. Propheta quidam tubæ cantu conuocat omnes ad primariæ ædis atrium. Venerunt armati ad quatuor hominum millia, cœnam inueniũt & elixis & aſſis carnibus inſtructam: diſcumbũt omnes, Rex & Regina miniſtrant. Iam propemodùm peracta cœna, rex ipſe panem ſingulis porrigit, his verbis: Accipite, comedite, nunciate mortem Domini. regina poculum porrigit, dicens: Bibite, & annunciate mortem Domini. Quid ni enim ſacerdotum ſibi munus vendicarent, cùm Luterus docuerit omnes homines eſſe ſacerdotes? Sed eiuſmodi Euchariſtiæ integro, vt ipſi vocant, ſacramento digni ſunt, qui in Eccleſiæ Catholicæ ſententia nolunt acquieſcere, ſed calicem quoquè putant neceſſariò ſumendum eſſe ab omnibus. Cùm autem comediſſent ii, quos iam diximus, etiàm illi cœnârunt, qui interìm in excubijs fuerant circitèr mille. Cœna abſoluta, Propheta ſupradictus ex editiori loco percontatur, num omnes Dei verbo morem gerere velint. Illis aſſeuerantibus, ait eam

1534
Veſtes.
Diadema.
Pomum aureum.
Enſis aureus.
Reginæ.
Proceſſus in publicum.
Thronus in foro.
Cœna regis.
Nota inſaniam.

1534 eam Patris eſſe voluntatem, vt in quatuor orbis plagas dimittantur ex vrbe, qui doctrinam, quam ipſi eſſent amplexi, diſſeminarent. Deindè è ſcheda nominatìm recenſentur ad vigintiocto, è quibus ſex Oſnaburgum, totidem Cosfeldiam, octo Suſatum, & totidem Vuarendorpium iuſſi ſunt petere. Deindè rex & regina cum reliquis miniſtris & Apoſtolis ad profectionē deſignatis, cœnatum abeunt. Ibì inter cœnandum rex ſurgit è menſa, ait, ſibi quippiam à patre demandatum: militem proditionis accuſat ipſe, & ſuis manibus caput illi amputat: redit ad cœnam, & cruento commemorando facinore funeſtas epulas homo prophanus magìs etiàm polluit. Pòſt dimittuntur illi portentoſi Apoſtoli, quibus ſingulis ſinguli nummi aurei à rege erant attributi, præter ea quæ eſſent victui parando neceſſaria, vt eos ijs locis, vbì illorum non eſſet recepta doctrina, in perditionis teſtimonium relinquerent. Mira hæc ſunt omnia, & plena inſaniæ, & quæ vix creditura ſit poſteritas. Sed quid nō faciunt homines veritatis lumine deſtituti, & malorū dæmonū potionibus dementati? Eunt illi inſani homines, vt iuſſi erāt, & ſuis quiſq; locis horrendos edunt clamores, homines vt pœnitentiam agant admonent, alioquì breuì perituros: prætorium quoquè adeunt, coram magiſtratu veſtem humi expandunt, in eam aureum nummum quem diximus, conijciunt, à patre pacis annunciandæ cauſa miſſos ſe teſtantur, quam ſi recipere velint, iubent facultates ſuas omnes in commune conferre: ſin minùs, hoc ſe nummo conteſtari, quòd pacem oblatā repudiârint. Iam enim veniſſe tempus illud à prophetis omnibus prædictum, quo Deus toto orbe velit coli iuſtitiam: & cùm rex ſuo functus officio, in orbem vniuerſum iuſtitiam propagârit, tum Chriſtum traditurum regnum patri ſuo. Habent Anabaptiſtæ in verbis & moribus pleraque, quæ miram præ ſe ferant religionem: ſed eſt reuera genus hominum à malo dæmone miſerè faſcinatum & quaſi arreptitium, ità vt eam religionem multis pudendis & turpiſſimis flagitijs permixtam, re ipſa demonſtrent nō ex pietate, ſed inſania & dæmonum illuſionibus proficiſci. Capti ſunt autem Apoſtoli iſti, & primùm blandè, pòſt per tormenta rogati de fide, vrbis munitione, & pleriſque alijs. Inter cætera reſponderunt, ſe ſolos habere veram doctrinam, quemadmodùm Luterani quoquè cum ſuo grege, & Sacramentarij cum ſua factione, itemque ſingula-

Facinus prodigioſum.

Dimittit ſuos rex in orbem Apoſtolos.

Euangelium ſuū legati promunt.

Capiūtur Apoſtoli Monaſteri enſes.

gulatìm hæretici omnes. Porrò vbì Apoſtoli, quos diximus, à ſua ſententia deduci non potuerunt, capite damnati ſunt, ſed vnus euaſit. Interìm vrbs Monaſterienſis grauiſſima obſidione premebatur, & tandèm eò redacti ſunt, vt mures & glires in delicijs habuerint, corioque & pellibus contuſis & coctis, panis loco vterentur, rege interìm non ad neceſſitatem modò, ſed ad luxum etiàm rebus omnibus abundante. Pleriſque verò inedia pereuntibus, quædam ex reginis illorum miſerata calamitatem, dixit cæteris, non ſibi videri eam miſerorum cladem Deo gratam eſſe. Id vbì Rex reſciuit, in forum illam cum cæteris ſuis vxoribus producit, caputque illi præcídit. Ad tam præclarum facinus aliæ cantillant, & gratias agunt cæleſti patri: Rex quoquè choream ducit, populo vt idem faceret, perſuaſo, cui vix eſſet quod ederet. Luterus per hoc tẽpus ſcripſit in Anabaptiſtas Monaſterienſes, de quibus agimus, & ea in illis repræhendit mirabili verſutia & ſimulatione, quas ipſe docuerat. Inter cætera ſcribit, nullum eſſe errorem tam abſurdũ & inconditum, quem non ſatanas perſuadeat. Hoc quidem veriſſimũ eſſe, vel in ipſo Lutero cernere licet, cuius ſunt multa tam fœda & pudenda & abſurda tum in moribus, tum in doctrina, vt nihil maiorem habeat admirationem, quàm vel vnum aliquem potuiſſe inueniri, qui illius dictis fidem adhiberet, id quod aliquotiès non fruſtrà à me repetitur. 1534

Monaſterium obſidetur.

Rex reginam decollat.

Vbì tandèm ſumma inopia obſeſſos in vrbe preſſit, duo ad caſtra Epiſcopi profugerunt, è quibus ille didicit, qua via vrbs poſſet capi. Tum verò Epiſcopus hortatur obſeſſos vt ſe dedant, volens parcere multitudini. Erant enim in vrbe non pauci, qui cuperent ſuæ ſaluti conſultum: ſed rex duodecim duces creârat, quorum opera fiebat, vt nihil poſſet populus ſeſe commouere. At præſente rege oppidani per Bernardum Rotmannum, qui in ea vrbe primò Luteri, poſteà Anabaptiſtarum Euangelium docuit, reſpondent ſe à propoſito minimè diſceſſuros. Ità ergò duce perfuga milites circitèr quingenti per foſſam in vallum euadunt, occiſis vigilijs portam minorem patentem inueniunt, vrbem intrant, & aliquandiù ancipiti Marte cum oppidanis congreſſi, portam reliquo exercitui patefaciunt. Tum verò copijs omnibus irruentibus, fit atrox cædes hominum: parcitur tamen quibuſdam veniam implorantibus. Rex & Cnipperdollingus eo ipſo tempore capiuntur. Rot-

Vrbs proditur.

Vrbs capitur.

1534 mannus perditus nebulo, qui primus ferè author fuerat mutatæ in ea vrbe veteris religionis, in cõfertos hoſtes deſperabundus incurrit, ab iisque confoſſus, impiam animam ad ſtygias paludes tranſmiſit. Deindè Rex & eius conſiliarij Cnipperdollingus & Crechtingus aliquot menſes ludibrio & in vinculis habiti, anno M. D.xxxvj. horrendo ſupplicio exanimati ſunt. Nam palis alligati, diù ignitis forcipibus lacerati, & demùm adacto per pectus mucrone perempti ſunt. Ad extremùm caueis ferreis illigantur ſinguli, & ad ſummam vrbis turrim ſuſpenduntur, rex quidem medius & ad hominis ſtaturam cæteris excelſior. Is fuit exitus hominum ſceleratorum, qui reuerà quiddam Gothicum, vel Cimbricum aut Vandalicum iam meditabantur, niſi Dei prouidentia, quæ nunquàm deeſt rebus humanis, illorum furioſa conſilia retardâſſet, & impios conatus perfregiſſet. At nec ſic tamen ea hæreſis extincta eſt, immò hodieque multis locis magno numero id genus hominum verſatur impunè quidem, ſed non ſine magno eorum apud quos degunt, periculo.

Suppliciũ regu &c.

Huius anni menſe Decembri habita eſt Synodus paſtorum Euangelicorum Conſtantiæ Bucerus eius habendæ author fuit, neſcio qua authoritate. In ea Synodo, rectiùs conciliabulo, rurſùm actum eſt de pace cum Lutero in Euchariſtiæ negocio componenda. Dici vix poteſt, quàm in id totus mira vafricie & verborum inuolucris, quæ Tigurini quoquè in ipſo repræhenderent, Bucerus ille incubuerit, vt Luterani cum Zuinglianis conciliari poſſent. Videbat id facilè aſtutus ille, quàm turpis eſſet & probroſa illa diſſenſio, Euocârat ad hoc conciliabulum etiàm Tigurinos paſtores, ſed illi non venerunt: Porrò ſcripto ſuam ſententiam de Euchariſtia declarârunt, & quatenùs cum Lutero concordia poſſit iniri. Hoc ſcriptum Baſileenſes, Schaffhuſiani & Sangallenſes, itemque aliquot Sueuici eccleſiaſtæ approbârunt, Bernenſes autem quædam in eo repræhendebant. Summa ſummarum, Non eſt pax impiis, dicit Dominus: neque potuit inter dogmatiſtas ſectarios concordia conſtitui. Euocatus eſt ex hoc conuentu Bucerus literis Lantgrauij & Melanchthonis, vt de concordia certiores rationes inirentur: ſed laboratum eſt fruſtrà. Vtraque pars ſuam ſententiam pertinaciter tuebatur, nec Tigurini Buceranas præſtigias admittebant.

Synodus Euangelicorũ Conſtantiæ.

Eſa. 57.

Hac

Hæc ferè tempeſtate Luterus euulgauit ſcriptū lōngè peſtilentiſſimum de Angulari (vt ipſe vocat) Miſſa, conſecrationeque ſacerdotum. In præfatione minas intentat de profligādo rancido, vt ait, Chriſmate, raſiſque coronis. Ibì quoq; per Dei verbū iactitat indulgētias abolitas, Purgatoriū extinctum, peregrinationes ſuppreſſas, & multas alias Papiſtarū idololatrias, & Dei Mammonæ cultus proſtratos: vt rectè in eum competat illud ſcripturæ diuinæ, Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis: Itemque illud, Impius cùm venerit in profundū peccatorū, contemnit. Sed quia non Dei verbo, ſed ipſius Satanæ opera & hortatu multa ex iam dictis apud quoſdam Germaniæ populos profligauit, vt tandèm id totus orbis perſpicuè poſſet intelligere & videre, ipſemet in hoc libro ſeſe turpiſſimè prodit, aitque ſe cum diabolo in diſputationem ingreſſum de Miſſa & quibuſdam alijs, tandemque ab eo victum ac ſuperatum rationibus illius, illas ſe pro inuictis acceptâſſe: vt iam nemo tam ſtupidus & plumbeus ſit, quin vel digitis tangere poſſit eius infauſti hominis doctrinam, non Chriſti, vt ſolet iactare, ſed diaboli eſſe. Fatetur ibì diabolum aliquotiès ſibi noctù apparuiſſe, atque ità afflixiſſe, vt ſibi planè mortē oppetiturus videretur: addit etiàm ſe perſuaſum habere, Oecolampadium & alios quoſdâ eiuſmodi ignitis ſatanæ telis & lânceis in ſubitariā mortē impulſos eſſe. Non eſt autē diſputādum cum malo dæmone, & neque tunc ille mendacij parens audiendus eſt cùm vera dicit. Et tamen Luterus contra Miſſæ ſanctiſſimum ſacrificium illum audiuit. Certè poſtquàm hoc ille de ſeipſo ſcribit, eant iam in ſuas tenebras cum illo à diabolo edocto Euangeliſta, quotquot eius dogmata ſequuntur, iactentq; puram doctrinā Luteri. nos non à diabolo, ſed à Chriſto & eius Eccleſia diſcere & doceri volumus. In eodem libro Papam vocat regem glirium, quæ contumelia etiàm in Cæſarem & omnes catholicos reges, principes, magiſtratuſq; redundat: Epiſcopos dicit fures Dei, ſacrîlegos, ſacerdotes angulares, damnatos fatuos &c. Miſſam vocat abominationem: tremendum altaris ſacrificium vocat ſtercus, lutum, ſordes, illuuiem, quod ipſe Lucifer dicere vix auderet: ſacros ordines dicit rancidum putidumq; Chriſma. Quæ ſunt quidem eiuſmodi, vt nō argumentis, ſed tórmentis & ſupplicijs omnibus ſeueriſſimè & atrociſſimè vindicata oportuerit. Quis enim ſanæ mentis dubitare

1534

Luterus de Miſſa angulari.

Prouer.2.

Prouer.18

Diabolus vincit Luterum, & in ſuā adigit ſententiam.

Luteri blaſphemia inſte manet.

Q   poſſit,

1534 ſit,hæc nō niſi à ſceleratiſſimo & longè impijſſimo pectore proficiſci potuiſſe? Vbi iam,obſecro, zelus ille eſt, quo Maiores noſtros præditos fuiſſe nō ambigimus, qui certè tam blaſphemū & execiabilē hominem ne ad punctum quidem temporis,huius lucis vſura frui permiſiſſent? At noſtra ætas miro applauſu eius hominis dicta factaque omnia excepit, quod ſānè quid mali portēdat, & nos indiès experimur, & poſteri longè etiàm acerbiùs, vt verendum eſt,experientur. Verùm cùm hoc de Angulari Miſſa ſcripto Luterus pleriſq; ſuſpectū ſe reddidiſſet, quòd cum Zuinglianis & Vualdēſibus conſentiret,Germanicè Epiſtolam edidit,qua lōgè etiàm horribiliùs in Miſſam debacchatur. Inter cætera ſic habet: Deus Chriſtianis omnibus eam mētem adſpiret,vt cùm Miſſæ nomen audiunt, exterreātur,& tanquàm contra ſatanæ abominationem cruce ſe muniant. Quid verò hoc eſt aliud, quàm iuge Eccleſiæ ſacrificium, quod omnes retrò ætates reuerentèr agnoſcūt, velle abolitū, quod tandèm Antichriſtus efficiet? Immò potiùs Chriſtiani omnes frontem atque pectus crucis ſigno muniant, quotiès vel verbo vno Miſſam ſacroſanctā violari audierint. Porrò ante non multos annos ſcripſerat Luterus in viſitatione Saxonica quædam in Miſſarum laudem, easque viuis præcipuè vtiles dixerat.In Confeſſione quoquè Auguſtana & Apologia fatētur Luterani,apud ſe Miſſam ſumma cum reuerentia celebrari. Sed horum oblitus Luterus, dum Miſſam proſcindit, ſeipſum toti orbi luculentèr prodit, & quàm nihil ſuæ doctrinæ fidendum ſit oſtendit, dum de vna eademque re intra paucos annos tam longè diſpari ratione ſcribere non veretur. Atque eiuſmodi antilogiæ & pugnantes ſententiæ tam multæ ſunt in Luteri & eius ſimilium tenebrionum & ſectariorum ſcriptis, vt nemo illis enumerandis ſufficiat. Cùm autem fateatur Luterus à diabolo ſe didiciſſe ea, quæ in Miſſæ contumeliam & abrogationem faciunt, nos ex hoc ipſo tanto magìs certi eſſe debemus, Miſſam Deo vel maximè gratam eſſe, quam alioqui non eſſet impugnaturus ſatan, ſi ſciret Deo inuiſam. Non enim ille damnatus & perditus ſpiritus ea infeſtat, quæ ſcit nolle Deum, ſed quæ in illius nouit honorem cedere, & eius voluntate fieri.

Luterus imprecatur Miſſæ.

Per hoc ferè tempus Sigiſmundus Poloniæ Rex pius & Catholicus, ſeuero propoſito edicto, omnes Polonorum libetos, qui Vuittenbergæ literis operam darent,

Poloniæ rex cons

ſent, indè reuocat, alijſque, nè eò proficiſcantur, inter- *1534.*
dicit. Præuidebat ſapientiſſimus ille Princeps, ſi iuuen- *tra Lute-*
tus corrupta exitiale illud Luteri virus ſemèl hauſiſſet, *ranos.*
difficilè pòſt curari poſſe, immò illorum operâ totum
Poloniæ regnum, quod hoc tempore adhùc religionis
Catholicæ erat tenaciſſimum, infectum iri. Atque vti-
nàm ea ſeueritate alij quoquè Principes vſi fuiſſent:
non tam latè ſerpſiſſent dogmata Luteri.

Hoc anno Pariſijs in ipſa aula regia atque alijs eius
vrbis & regni locis ſcripta quædam affixa fuère Zuin-
gliani dogmatis, quibus ſacroſancta Euchariſtia indi- *Zelus*
gnis contumelijs lacerabatur. Ea res Franciſcum regem *Chriſtia-*
vehementiſſimè commouit, indictaque publica pro- *niſſimo*
ceſſione, in qua ipſe aperto capite pedes inceſſit, arden- *rege di-*
tem geſtans facem, ſequente cum Regina Leonora, re- *gnus.*
gijsque liberis & aulæ proceribus, omnique populo,
ſcelus hoc expiare conatus eſt: ac deindè à meridie
grauiſſima oratione ad eius teterrimæ hæreſis extir-
pationem omnes hortatus eſt, aitque palàm, ſe ipſum
quoquè brachium ſuum exciſurum, ſi ea peſte infe-
ctum ſciret. Grauiſſima quoquè de quibuſdam hære-
ticis ſupplicia ſumpta ſunt, vt & alij eorum exemplo
deterrerentur. Erat genus ſupplicij lentum & valdè ter-
ribile. Nam ad machinam alligati, in ſublime tolleban-
tur: indè in ſubiectum ignem ſubmiſſi, iterumque ſur-
sùm ſublati, tandèm carnifice præcidente reſtim, in
flammam præcipites ruebant.

Fuit certè ille rex in ſuo regno, quod eſt ampliſſi-
mum, tuendæ & aſſerendæ Catholicæ religionis per-
quàm ſtudioſus: potuiſſentque faciiè hæreſes omnes è
Luteri ſchola profectæ, penitùs extingui, ſi non inter-
ceſſiſſet illi perpetua ferè cum Carolo Cæſare ſimultas,
quæ Chriſtiano orbi maximam & incredibilem attulit
calamitatem. Ea, quam diximus, proceſſio ſiue ſuppli-
catio incidit in menſem Ianuarium anni 1535. quā Slei- *Calūnia*
danus, vt pleraque alia, malignè commemorat, inter *Sleidani.*
alia dicēs Pariſienſes & Galliæ populos ad D. Genoue-
fam virginem in ſummis rerū difficultatibus, tanquàm
ad ſupremam ancoram & portum vnicum ſalutis, con-
fugere. Eiuſmodi mendacijs & calumnijs tota Lutera-
norū & reliquorum ſectariorum turba Catholicos apud
rudes & imperitos ſemper odioſiſſimè traducere con-
ſueuit, quaſi Diuos pro Deo colamus, nec vt interceſ-
ſores, ſed vt deos imploremus. Quanquam nec hoc

1534 illi ferre volunt, vt ſanctos inuocemus, vel ab eis auxilium petamus: ſic enim loquitur Melanchthon in ſua totiès recocta confeſſione. Et tamen hìc quoquè varij ſunt. Ait Oecolampadius: (Nam Luteri hac de re antilogias iam ſuprà partìm adduximus) Sancti in cælis ſua charitate flagrantes, non deſinunt pro nobis intercedere. Cur ergò non pudet iſtos arcere nos ab inuocatione ſanctorum, quos Oecolampadius ſempèr pro nobis dicit intercedere? An verò turpe nobis eſt ab illis petere, quod illi non dubitant pro nobis facere? Sed hæc Sanctorum inuocatio tot habet illuſtria ab omni Eccleſiæ antiquitate exempla & teſtimonia, vt iſtorum impudentiam nemo ſatis & mirari & deteſtari poſſit, quòd eam exagitare & criminari non verentur. Certè autem dum Sanctorum inuocatio multis locis hodiè abolita eſt, tam propitio fruimur Deo, & aureum experimur ſeculum, vt propemodùm nemo ſufficiat cladibus, calamitatibus, malisque innumeris, quibus continentèr opprimuntur prouinciæ, dinumerandis. Olìm verò cùm id genus calamitates exiſterent, ſolebant publicæ fieri litaniæ, & ad placandum citiùs Deum, adhiberi ſanctorum ſupplices implorationes: atque ità redibat tranquillitas. Noui Euangelij ſpiritus has curauit explodi, nè ſcilicet ſui conatus impediantur.

Calũnia hæreticorum. Eundem in modum paſsìm miſeris perſuaſerunt, nos bonis operibus noſtris eam Vim tribuere, vt illis ſolis gratiam Dei iuſtificationisque beneficium & vitam æternam poſſimus promereri, quaſi nos Chriſtum & eius gratiam reijciamus: quæ licèt ſit valdè craſſa & abſurda calumnia, tamen ſuis & verbis & ſcriptis id aſſecuti ſunt, vt plerique omnes verum eos dicere putent. Atque indè factum eſt, vt Monaſticæ vitæ profeſſores omnes planè contemptui habeant, tanquàm qui ſuis operibus, non Chriſti gratia, nitantur: vocantque eos ſanctulos operarios, vulgò Werckheiligen. Porrò ipſi nullam merendi vim tribuunt operibus bonis, quantumlibèt in gratia & charitate peractis, ſed ſola fide aiunt nos iuſtificari. Cùm autem ſcriptura euidentiſ-
1. Ioh. 3. ſimè dicat, Qui non diligit, manet in morte: certum eſt, eam fidem, quæ ſit ſinè charitate, iuſtificare prorſùs
Fidei vita. non poſſe. Nam vita fidei, charitas eſt. Vbì ergò fidei iuſtificatio attribuitur, neceſsè eſt eam intelligi fidem, quæ ſit cum ſpe & charitate coniuncta. Tolle charitatem.

1534

tatem, & fides mortua eſt, Quî verò iuſtificare, & vitam conferre poſſit fides mortua? Sed quid tandèm illi hac inanis fidei buccinatione effecerunt? Nimirùm quòd iacet apud illos ſtudium omne bonorum operum, & viuitur planè genialitèr, immò & bacchanalitèr, idque perpetuò, & plerunquè tum vel maximè, cùm ipſa temporis ratio hortatur ad continentiam, victûs parſimoniam, pœnitentiam, vitæ compoſitionem & pietatem omnem, nempè in ipſa ſancta hebdomade, qua Chriſti paſſionem toto orbe celebrare ſolet Eccleſia Dei. O quotiès illa hebdomade, atque adeò in ipſa ſacra paraſceue, quæ ſaxa poſſet prouocare ad luctum & lachrymas propter paſſionem filij Dei, viſi ſunt apud iſtos prodigioſos Euangelicos laruis induti diſcurrere, comeſſationibus, compotationibus, libidini, atque omni generi laſciuiæ, petulantiæ & obſcœnitatis vacare, & in ijs ipſis tanquàm præclarè & ex Euangelicæ libertatis præſcripto geſtis, impotentèr & ſcurrilitèr gloriari? Sed hæc vberiùs fortaſsis, quàm pro inſtituto. *Nota Euangelicorũ amentiam.*

Hoc quoquè anno 1534. Angliæ rex, grauiſſimè ferens à Pontifice conra ipſum latam ſententiam de diuortio Catharinæ Cæſaris materteræ, totum ſe ab authoritate & obedientia Romanæ ſedis ſubducit, atque in conuentu Parlamenti Vueſtmonaſterij ſe ſupremum Eccleſiæ Britannicæ caput vocat, eoque nomine ſibi ſacrorum prouentuum annatas, vt vocant, decimaſque deincèps perſolui iubet, & id genus alia facit, quibus eam laudem, quam ſuperioribus annis pro Catholica tuenda religione aduerſùs Luterum & eius farinæ homines ſuſceptis laboribus ſibi comparârat, prorsùs obliterauit. Sunt qui eum regem ſcribant cuiuſdam magni viri adulationibus deprauatum, à priſtina virtute deflexiſſe. Ità eſt certè rerum humanarum conditio, vt iuxta Pauli ſententiam, qui ſtat, aut ſtare ſibi videtur, meritò videre debeat, nè cadat. Eſt verò adulatorum genus longè peſtilentiſſimum, quod dum ſuis priuatis commodis ſtudet, aſſentando omnia aut interdùm etiàm praua ſuggerendo ſub quadam honeſti ſpecie, non raròetiàm optimos Principes corrumpit. *Angliæ rex abalienatur à Põtifice.* *1. Cor. 10.*

Non diù pòſt Clemens põtifex diuturno ſtomachi vitio tabefactus, 6. Calendas Octobris diẽ clauſit extremum, anno Pontificatûs vndecimo, ætatis verò 57 Rex Galliæ bellum moturus erat Franciſco Sforciæ princi- *Clemens VII. moritur.*

1534 cipi Mediolanenſi, ſed obitus Pontificis moram & impedimentum intuliſſe putatur. Fertur Pontifex, conſilio medici cuiuſdam vitæ ratione commutata, cùm alioquì firma eſſet valetudine & innato membrorum robore præualidus, celerem ſibi vitæ finem conciuiſſe, non ſponte ſua, ſed quòd medici conſilio parùm cautè ſeſe accommodâſſet.

Per id tempus inter Cardinales principem locum obtinuit Alexander Farneſius patria Romanus. In eum propenſo admodùm fuit animo Clemens, adeò vt ſi Pontificatus hæreditate poſſet obtingere, eum ſe teſtamento ſibi hæredem ſcripturum affirmaret: hortareturque Hippolytum Medicem Cardinalem, vt modis omnibus eum ſibi ſubſtituendum curaret. Quod etiam factum eſt. Nam ſimulatque Clemens inter viuos eſſe deſijt, non diù pòſt 55. Cardinalibus conclaue ingreſſis, *Alexādri Farnes. concors. electio.* in Alexandrum Farneſium, qui & ætate omnes anteiret, & iam quadraginta annis Cardinalis fuiſſet, vota ferè omnium rara quadam concordia, ſimplicitate, religione collata ſunt. Non enim ſyngraphis ſuffragiorum obſignatis, & de more in vrnam coniectis, ſed publico conſenſu & præclara voce Cardinalium omnium, Pontifex eſt ſalutatus, & ſecundo Non. Nouemb. ità vt moris eſt, coronatus, Alexandri nomine in Pauli tertij mutato.

Lantgrauius reſtitutus Vuirtenbergicū. Eodem anno Lantgrauius Haſſiæ, pactus priùs cum rege Gallorum, copias conſcripſit, & bellum mouit regi Ferdinando, qui profligato Vlricho Vuirtenbergenſi principe, eius ditionem occupârat. Ferdinandus volebat iure & legibus agi, ſed ille interim producit exercitum, & apud Lauſenum oppidum in fugam actis copijs Ferdinandi, quibus præfuit Philippus Palatinus, Vlrichus princeps reſtituitur. Tandem certis quibuſdam conditionibus pax inter Ferdinandum & Lantgrauium atque Vlrichum conciliata eſt. Reſtitutus Vlrichus, mox Catholicis pulſis, Luteranos & Zuinglianos concionatores recipit. Stutgardiæ Luteranus, Tubingæ Zuinglianus concionator regnabat. Ea res contentionem peperit, quam Bucerus verſipellis componere nitebatur, ſed princeps voluit, nè ab Auguſtana confeſſione diſcederetur. *Saxo conciliatur Ferdinando.* Ità Luteri dogma Zuingliano fuit ijs in locis efficacius. Eodē quoquè tempore inter Ferdinandum & Saxoniæ Electorem pacem fecerunt Moguntinus Archiepiſcopus & Saxoniæ Princeps Geor-

Geor-

Georgius. Aegrè enim hactenùs adduci potuit Saxo 1534
Elector, vt Ferdinandum pro Romanorum rege agnoſceret.

Per hoc tempus Carolus Cæſar non obſcurè veritus, nè quid in ipſum Franciſcus rex moliretur, præſertim cùm non ignoraret, quas ille ſibi copias & legiones peditum veteri Romanorum more in Gallijs pararet, quidq́ue cum Germaniæ quibuſdam Principibus haberet commercij, licèt adhuc res quietæ eſſe viderentur, in eam curam diligentèr incubuit, vt pacem in Italia conſeruaret. Iam enim elapſum erat tempus induciarum, quas Bononiæ cum Pontifice & alijs quibuſdam fecerat, quo tempore Hiſpani milites ex Italia ad Pontificis preces deducti, in diuerſa loca abiête, magno Gallorum commodo, ſi in Italia bellum facturi eſſent. Qua quidem in re, vt pleriſque alijs, Carolus optimus Cæſar plùs Pontificis precibus tribuiſſe videri poſſit, quàm eſſet ex vſu & dignitate ipſius Cæſaris: ſed multa faciebat pacis ſtudio, licèt pleriſque nunquàm poſſet ſatisfacere, qui eius potentiam & proſperos ſucceſſus parùm æquis animis ferre viderentur. Itaque vt Franciſcum Sforciam arctiùs ſibi deuinciret, è Belgio accitam Chriſtiernam, Chriſtierni captiui regis Danorum filiam, ſuam è ſorore neptem, illi matrimonio iungit, nuptiæ Mediolani celebratæ ſunt regio ſumptu, & qui populis vix eſſe tolerabilis, ſed tamen æquioribus toleratus eſt animis, quòd diuturnæ pacis ſpes ampliſſima oblata videretur. Alios quoquè Italiæ proceres magnis affecit muneribus, & Andream Auriam Melphitano donauit Principatu, & eius propinquis ac triërarchis auxit ſtipendia. In eius enim viri conſilio & virtute totius Liguriæ opes & claſſes copiæq́ue nauales ſitæ erant: Atque hunc in modum confirmatis Principum & procerum animis, Cæſar rebus ſuis proſpexit.

Carolus ſtudet paci Italiæ.

Franciſci Sforciæ nuptiæ.

Iiſdem fermè diebus, quibus Pontifex Clemens è viuis exceſſerat, Aloyſius Grittus, Andreæ Gritti Venetorum Principis filius, cùm iam apud Solimannum Turcarum Tyrannum ſumma flagraret gratia, & ampliſſimi ei honores offerrentur, iuſſu Solimanni cum mandatis & authoritate miſſus in Hungariam, vt conſilijs omnibus pacis & belli intereſſet, tanquàm Solimanni legatus, ab Hūgaris trucidatus eſt: vt blandiētis fortunæ ludibria diſcāt mortales contemnere, & animū

Ludouicus Grittus.

1534 ad ampliſſimos regni cæleſtis honores appetendos trāsferre. Eo ferè tempore, quo Solimannus iter habebat in Armeniā, & Hariadenus Barbaruſſa cum ingenti claſſe Turcica in Italiam & Africā properabat, Grittus Conſtantinopoli profectus cum multis & equitibus & peditibus Turcis, aliquot etiàm Italis & Hungaris, ſuperato Danubio, venit in Valachiam, quæ olìm quidem Mœſia ſuperior fuit, at hodiè in Moldauiam & Tranſalpinam ſecatur. Indè conciliata priùs amicitia Petri, qui tum apud Moldauos rerum potiebatur, in Traſſyluaniam deflexit, cui tunc præfectus erat Americus epiſcopus Varadinenſis, de quo mox plura dicemus. Porrò verò plurima vſus authoritate Grittus, ad ſe tanquàm ad Solimanni legatum paſsìm iuſſit res controuerſas omnes deferri. Habuerat ille Byzantij villam ſuburbanam cum hortis amœniſſimis, quę dono dederat Abraimo viro primario inter Baſſas. Eius verò cōmendatione multam iam Solimanni gratiā erat adeptus, relictusque ab Abraimo in Pannonia, Budam contra Ferdinandi exercitū fortiſſimè defenderat: atq; adeò ab ipſo quoq; Ioanne Vaiuoda regni Hungarici quæſtor erat effectus, & filius eius Antonius ab eodem donatus eſt ſacerdotio Agrienſi admodùm opulento. Verùm his fortunæ arridentis ſucceſſibus factus confidentior, etiàm contra Tranſſyluaniæ præfectum ea molítus eſt, quæ illi certiſſimum exitiū attulerunt. Erat is, vt iam diximus, Americus Cibachus Epiſcopus Varadinenſis, vir illuſtri nobilitate, magna potentia, & virtute eximia, dignitate à rege id temporis proximus, multaque authoritate præditus. Idem autem ipſe moleſtiſſimè ferebat, Turcas paulatìm in opulento illo regno nidificare & augeri viribus: atque eo nomine Grittum quoquè minimè paſſurus videbatur. Hunc ergò virum opera Hungari cuiuſdam Grittus opprimendum curauit, quanquàm incertum eſt, vtrùm trucidari eum voluerit, an tātùm viuum capi & ad ſe adduci, quò vinctum catenis ſub cuſtodia Byzantium mitteret. Vtcunquè ſit Americus nihil tale metuens, Hungari ducis perfidia capite truncatus eſt. Caput ad Grittum allatum eſt, quo ille conſpecto, paulò pòſt viſus eſt pœnitere, præſertìm quòd Hieronymus Laſchus qui tum aderat, id factum improbaret, aitque Americum iurè quidem cæſum eſſe: ſed ſe eum capi potiùs, quàm interfici cupiuiſſe. Vbì autem ad hominum aures Americi cædes perlata eſt, incredibili dolore perci-

Americus Epiſcopus Varadinenſis cæditur.

perciti, necem eius magna animorum conſenſione & contentione quamprimum vlciſci decernunt. Fit magnus hominum concurſus, & paucis diebus ſupra quadraginta millia peditum & equitum confluunt, duce præcipuè Mailato, qui Americi fuit ſtudioſiſſimus. Grittus interim paſsim ab omnibus, quibus plurimùm fidebat, deſtitutus, vt eſt plerunque mortalium genus in rebus dubijs parùm conſtantis fidei, in magnas adductus anguſtias, inſupèr morbo corripitur. Tandèm ad Moldauos receptum ſe habiturum ſperans, in fugam ſe dedit, ſed non inuentis Moldauis, in hoſtes incidit, atque ità ad extremùm ingenti machæra caput ei detrūcatum eſt. In eius autem ſanguine, quæ fertur eſſe eius gentis cōſuetudo, proceres & propinqui Americi penulas militares intinxerunt, vt eſſet apud illos diuturna expetitæ vltionis memoria. Quæ quidē barbara videtur eſſe conſuetudo. Porrò Hungarus ille, qui Americum occiderat, infeſtioribus animis & atrociori ſupplicio affectus diſcerptusq; eſt. Gritti cadauere poſteà nudato, in eius femorali loculus inuentus eſt, gemmas habens precij inæſtimabilis, ità vt omnis illa prędа quadringentis nummûm aureorum millibus æſtimata ſit. Sunt qui putent Grittum Byzantij natum, & apud Turcas educatum, ſtudioque Abraimi, qui apud Solimannum facilè principem gratiæ locum obtinebat, Solimanno egregiè commendatum, atque ad ſummos honores, ſi Chriſtianā religionem abiurâſſet, promouendum, non multùm ab hac execrabili defectione abhorruiſſe. Sed id non eſt admodùm veriſimile, maximè quòd parentē haberet iam grandæuum, Venetiarum principem, quem nollet tam immani ſcelere in ſummos animi dolores mortemque ipſam præcipitare: tum etiàm quòd res facultatesq; ſuas in Pannoniam abſportâſſet, vt illic procùl Byzantio inter Chriſtianos vitam exigeret. Porrò verò diſcunt hoc eius repentino interitu, qui huius mundi proſperis ſucceſſibus fruuntur, nè ſe illis dedant. Nam tunc vel maximè fallit vitæ proſperitas, cùm præcipuè arridet. Sed quis hæc miſeris perſuadeat mortalibus? Volūt eſſe beati in hac vita miſera, & tamen tum plerunquè ſupremam adeūt calamitatē, cùm iam ſe fore putāt omnium beatiſſimos. Exempla extant innumera, ſed faſcinata hominū pectora pergunt ſuo more. Suprà diximus, Hieronymum Laſchum Polonū Byzantij id effeciſſe, vt Solimannus ingentibus copijs in Hungariam proficiſce-

1534

Grittus trucidatur.

Preda Gritto caeso ablata.

1534 retur, & Iohannem Vaiuodam in regnum reſtitueret. Is igitur Laſchus à Gritti cæde Budam, Iohanne rege iubente, vocatus, tormentis ſubiectus eſt, vt Gritti conſilia & machinationes proderet. Atqui orante pro illo Sigiſmundo Poloniæ rege, tandem euaſit, & in Poloniam profugit. Non omninò præter meritum in eam calamitatem is incidiſſe videtur, quippe qui auſus fuerit Turcas immaniſſimos Chriſtiani nominis hoſtes in Hungariam euocare, ſcilicet vt dum Iohanni Vaiuodæ gratificari vult, totum orbem Chriſtianum in ſummum diſcrimen vocaret.

Turca bellũ mouet Perſis & Afris.

Hoc ipſo tempore, quo Grittus è Thracia in Pannoniam abijt, Solimannus Turcarum princeps duo ingentia terra mariq́ue bella mouit, impotenti quadam arrogantia totius orbis imperium ſibi pollicens, ſi Perſas & Afros ſub iugum miſiſſet. Ex Africa enim facilem ſe videbat aditum habiturum in Hiſpanias, Siciliam & Italiam. Erat tum illi Africæ inuadendæ author & incentor Hariadenus Mitylenęus Barbaruſſa, Algerij rex in Numidia proxima Mauritaniæ, cuius crebræ victoriæ celebrem illum apud Solimannum reddiderant, adeò vt Byzantium ad ſe euocatum, inter Baſſas annumerârit, & mari præfecerit. Is Hariadenus fratrem habuit Horucium: vterq; patre Mahometano in inſula Lesbo natus eſt, arreptaq́ue biremi piraticam exercere cœperũt ſub Camale archipirata. Interim aucti viribus, nauibus, copijs, multaq́ue præda, Mauritaniam prędabundi adięrunt. Algerij tunc duo fratres de imperio contendebant. alter in ſuam perniciem Horucij opem implorat. Eam non negat Barbarus, ſed intereà gentis ingenium & vires explorans, animaduertensq́; Maurorũ mobilitatem & inter ſe diſcordiam, ea occaſione opportunè arrepta, Algerij regnum multis profligatis occupauit. Multa deindè proſperis ſucceſſibus fortitèr geſſit: ſed non diù ea proſperitate fretus, captus ab Hiſpanis & Mauris equitibus, neci datus eſt. Eius ferociſſimi piratæ caput in Hiſpania circũnlatum, multis lętitiam attulit: ſed ea diuturna non fuit, ſuccedẽte illi Hariadeno fratre eius, qui iam totius Africæ imperium ſpe deuorârat, maximisq́; ſæpè cladib⁹ Afros & Chriſtianos deincèps affecit, multis ijſdemq́; proſperrimis terra mariq́ue partis victorijs, non è Chriſtianis modò, verùm etiàm Mauris & Numidis, quos vehementèr attriuit. Eius igitur, vt dixi, fama permotus Solimãnus, cùm è Pannonia turpitèr fugiens

Horucius pirata neci datur.

Byzan-

Byzantium reuertiſſet, eum ad ſe acciri iubet. Ille hoc accepto nuncio, incredibili afficitur lætitia, moxq; cum egregijs aliquot muneribus Solimanno præſentandis, ſe dat itineri. Fuit eius aduentus gratiſſimus Solimanno, coram quo multa acutè & grauitèr dixit præter alia de rebus Chriſtianorū, & quam illi fœda inter ſe diſcordia diſtraherentur: de profligando itē Muleaſſe Tuneti rege, quem multis modis criminabatur. Nec tamen interim deerant, qui inuidia quadam torquerētur, cùm eum cernerent exiſtimatione creſcere apud Solimannū, & iam cunctantiùs admittebatur ad Solimanni conſpectū, tandemque ab ipſo Solimānō iuſſus eſt adire Abraimū, qui tum in Syria erat cum exercitu. Quanuìs aūt ſentiret id ad ſuā ignominiam pertinere, at tamē imperij cupidus, terreſtri itinere adijt Abraimum: à quo honorificè receptus, & per literas Solimanno egregiè cōmendatus, Byzantiū redijt, ſuſceptusque ob Abraimi cōmendationem magna animorū propenſione, coram Solimanno rursùs multa de gerendo in Africa, cōtra Muleaſſem præſertìm, bello perorauit. Habebat aūt ſecum Roſcettē Muleaſſis regis fratrē, ante annos aliquot domo pulſum, quē Baſſis oſtentans, belli in Africa gerendi occaſionē captabat. 1534

Solimannus multo iudicio perpenſis, quæ erant à Barbaruſſa dicta, illum Baſſam creat, totius maris imperium ei deferr, vexillū, ſceptrum, gladium de manu tradit, & vt dicta factis præſter, hortatur. Ità ille cū ingenti claſſe octoginta triremium & aliquot biremium, multa onuſtus pecunia ex ærario deprompta, vela ventis permittit, maximaque Italiæ littoribus damna dat, aliquot vrbibus captis & direptis, multis Chriſtianis cæſis & interceptis. Indè adeò celeritèr in Africam flectit iter, vt priùs eò peruenerit, quàm ab Italia deflexiſſe putaretur. Fuit tum etiàm Romæ nō parùm trepidatū, & nisì præpotens Deus rebus Chriſtianorū proſpexiſſet, longè deteriora ab illa immani belua pati facilè potuiſſent. Ea autem in Africam traijciendi celeritate vſus eſt, vt Muleaſſem Tuneti regem imparatum opprimeret.

Barbaruſſa fit Turcicus maris præfectus.

Libet hìc pauca quædam de Africa, itemque Muleaſſe & Tuneti regno commemorare, quæ legiſſe iuuet. Africa multas olim Romanorū colonias habuit, eò deductas ob ſoli fertilitatē, poſtquàm Carthago Romani imperij æmula deleta fuit. Regebatur autem proconſulari adminiſtratione vſque ad Vandalorū irruptionem, quos Belliſſarius protriuit. Poſteà verò redacta eſt in

Africæ hiſtoria breuis.

Græ-

1534 Græcorum imperatorũ prouinciam, qui quotannis duces & præſides eò mittere conſueuerunt. Poſtremò Saraceni Mahometicam ſuperſtitionẽ, pulſis Chriſtianis, in eam vi & armis expugnatã inuexerunt, adeò vt etiàm in Illiberi, quam nunc Granatam vocant, Mauri ſedem ſuam ſtatuerint, & Cordubæ gymnaſium cum inſigni bibliotheca ſit conſtitutum, vbì Arabicæ literæ ex profeſſo iuuentuti traderentur. Fuerunt ibì non pauci egregia eruditione & præclaris ingenijs viri. Atqui nõ ſolis literis dabatur opera, ſed etiã militiæ: quo factũ eſt, vt tota penè Hiſpania Punicis armis ſubacta ſit. Verũ poſt ſexcẽtos demum annos noſtra ferè memoria Ferdinandus Hiſpaniæ rex inſigni virtute & ſingulari Numinis fauore è tota Hiſpania, præſertìm verò Granatæ ſiue Bæticæ regno, impuros Mauros exturbauit. Hiſce temporibus in Aphrica plurimùm omnium opibus & imperij amplitudine valent Tunetani & Feſtani reges: ſed Tunetani & imperij antiquitate & generis nobilitate præcipuam ſibi comparârunt authoritatẽ. Ab ijs enim ſacra & iura omnia peti ſolebant. Supra Tunetum itinere tridui vrbs eſt Caruenna: in ea templum eſt peruetuſtum, & ſacerdotum pro eius gentis ritu ſanctiſſimorum collegium: eaque cauſa vrbs libera eſt & immunis: ibique Mauri & Numidæ proceres etiàm è remotis apportati tumulantur, quòd putent illorum ſacerdotum præcipuam eſſe vim & efficaciam ad impetrandam ijs, qui illic humati ſint, cęleſtem beatitudinem. Ditio Tuneti regis octingentis ferè millibus paſſuum in ora ab occaſu ad Orientem extendebatur. Feſtani verò in Tingitana Mauritania, quòd plurimùm armis & equitatu polleant, cum Luſitanis perpetuò belligerãtur. Reliquæ regiones & oppida, præcipuè circa oram, regulis, quos Sceccos vocant, párent. Porrò mediterranea loca Numidæ, vno nomine dicti Arabes, vagabundi incolunt, cum Afris bella gerunt, & pro more bella cient, alunt controuerſias, perpetuò militiæ ſtudent, pecoris & agri colendi operam in ſeruos, præſertìm Aethiopes, reijciunt, quandoquidem gentes omnes nobilitate ſe facilè anteire perſuaſum habent, originem ſuam ab vetuſta Pœnorum ſtirpe repetentes. Diuiſi in multa agmina à Nilo amne introrſus ad Atlãticum Oceanum extendũtur, & cùm incertis vagentur ſedibus, certis tamen pagorum finibus imperia præſcribunt. Viuunt admodùm parco & tenui victu: ficu ſicca, dactylis, pulticula atque acido lacte

Granatã obtinent Mauri.

Caruẽna vrbs.

Ditio Tuneti regis.

Arabes.

Victus Arabum.

lacte conuiuia finiũt: Si quid verò ex venatione aut fal- 1534
conum aucupijs, quibus præcipuè delectantur, prædæ
ceperint, tum quidem epulantur. Equum pernicitate in-
ſignem immenſo precio alioquì ſeminudi & egẽtiſſimi
homines ſibi parant: is totius patrimonij eorum cenſus
eſt. Nam ſi deſint bella, tota vita in latrocinijs & vena-
tionibus agitur. Vxores admodùm ſeruilitèr viris offi-
cia etiàm vilia exhibent. Vtuntur verò equites æſtate *Veſtitus*
iuxtà àc hyeme pellicea talari tunica, quippe quæ &
ventos poſſit arcere à corporibus, & in magnis ſolis ar-
doribus ab æſtu corpora tueatur. Ità quidem illi perſua-
ſum habent, licèt apud nos ridiculum videri queat, æſti-
uo cælo corpora pellibus operire. Habent quoquè cor- *Corporis*
porum frictiones, artuum plicationes & contentiones, *exercita-*
quibus exercitationibus & morbos depellunt, & à phar- *tiones.*
macorum moleſta vexatione ſeſe tuentur, atque ad mul-
tam pertingunt ſenectutem, ità vt plerunque ſinè vllo
doloris ſenſu inter familiaria ſuorum colloquia mortis
debitum perſoluere videantur. Ex hac gente traxit ori- *Lẽtigeſia*
ginem Lentigeſia Muleaſſis Tunetani regis mater, cuius *mater Mu-*
& hortatu & induſtria Muleaſſes regnum vſurpauit. qui *leaſſis.*
ſanè fratres ſuos ferè omnes, cùm eſſent duo & viginti,
barbarica crudelitate partìm peremit, partìm candenti
ferro oculorum vſu priuauit: quoſdam etiàm fratrum
filios iugulauit, multaque alia ſanè crudelitèr geſſit in
ſuum ſanguinem & paternos amicos quoſdam atque
etiàm nouercas, vt non immeritò omnibus inuiſum &
odioſum ſe reddiderit, ob ſuam feritatem regno tandèm
exutus, vti dicemus. Habuit fratrẽ ipſo natu maiorem,
Roſcettem nomine. Is multorum Numidarum ducum
fretus ſtudio, bellum Muleaſſi fecit, ſed re parùm feli-
citèr tentata, ad Barbaruſſam confugit, à quo non mul-
tò pòſt Byzantium ad Solimannum perductus eſt, & li-
cèt in libera cuſtodia, tamen in catenis ibì derelictus,
ſparſa interìm fama, Roſcettem Solimanni beneficio &
opera in Tunetanum regnum reſtitutum iri. Erat enim
Muleaſſes iam pleriſque admodùm inuiſus, porrò Ro-
ſcettis nomen longè gratioſius. Hac ſimulatione Hari-
adenus quædam loca Muleaſſis ditioni ſubiecta occu-
pauit, perſuaſis populis Roſcettem eſſe in claſſe, qui mi-
te ac liberale ingenium prę ſe ferens, in ipſa quoquè Tu-
netana vrbe miro ſtudio expectabatur, pręſertìm aduẽ-
tante iam claſſe Turcica, quæ ex Tuneti arce conſpicie-
batur. Interìm Muleaſſes peſſimè ſibi conſcius, à qui-
buſdam

1534 *Muleaſſes fugit.* *Turcæ occupãt Tunetum.* buſdam admonetur vt fuga ſibi cõſulat. Et ille quidem fugam inijt, at Hariadenus vrbe primùm multa omnium gratulatione ſuſceptus eſt: vbì verò Roſcertes nuſquàm comparuit, Tunetani in tumultum verſi, Muleaſſem reuocare inſtituũt, mox arma corripiunt, in Turcas magno impetu irruunt, ad arcem aduolant, eamq́ue expugnare moliuntur, ſed fruſtrà. Nam Turcæ magna vi in homines bellicæ rei imperitos ex arce duabus portis erumpunt: fit tetra cædes ciuium: Muleaſſes ipſe vix ægrè euaſit, liberalitèr ex illa fuga habitus, & ſumma fide ſeruatus ac defenſus à Dorace regulo, cuius ſoror Muleaſſis mater fuit. manſit q́ue apud eũ vſque ad Caroli Cæſaris aduentum, qui fuſo fugatoq́ue Barbaruſſa, eum in regnum reſtituit, vtì pòſt referemus.

Porrò Hariadenus magna annonæ penuria alijsq́ue rationibus permotus, cum Tunetanis inducias paciſcitur, blandaq́ue oratione perſuadet, vt in Solimanni verba iurare non dubitârint. Rebus Tuneti compoſitis. Numidarum principes, vt eſt eius gentis admodùm venale & mobile ingenium, facilè ſibi conciliauit, ac deindè miſſis Turcis, vrbes tum mediterraneas tum maritimas deditione recipit intra dies non multos. Ità tum Solimanno ceſſit Tunetanum imperium opera audaciſſimi piratæ Hariadeni Barbaruſſæ. Non dubium quin ea res ſummoperè incommodatura fuerit Chriſtianorum vicinis prouincijs, niſì Caroli Cæſaris virtute ex illo nido paulò pòſt Turcica barbaries excluſa fuiſſet, vt breuì dicturi ſumus.

Tunetani iurant Solimanno.

Solimannus in Perſas mouet. Hoc etiàm anno cùm Barbaruſſa Byzantio excederet, Solimannus cum ingenti exercitu in Perſas mouit, bellum allaturus Tammaſo Perſarum regi. Iam enim Iſmaël Sophus eius parens, qui ob multa fortia facinora Magni cognomẽ adeptus fuit, deſierat eſſe in humanis, quatuor relictis filijs, è quibus natù maximus Tammaſus patri in imperio ſucceſſit: reliqui fratres ampliſſimis ſunt præfecturis ex patris volũtate honeſtati. Porrò Tammaſus Ottomannorum genus vehementèr exoſum habens, bellũ animo meditabatur in Solimannum, vlturus iniuriam, quam à Selymo pater ipſius accepiſſet. Perſico imperio ſubiectæ gentes, hodiè vno nomine Agiamij vocantur, & diuerſam à reliquis Mahometanis plerique ſuperſtitionem ſectãtur, de qua iam ſuprà diximus, cùm de Iſmaële Sopho ageremus. Fiebant interìm excurſiones tum Perſarum in Turcicas, tum Turcarum in

Agiamij dicuntur omnes Perſis ſubiecti.

in Perſicas ditiones, quæ quaſi præludium graui inchoando bello facere viderentur. Vbi enim Solimannus didicit, quid Perſæ molirentur, vt erat excelſo & elato animo, vehementèr in bellum Perſicum accendebatur, dolens nihilo minùs haud mediocritèr, à Chriſtianorum infeſtatione hac ſe occaſione diſtineri. 1534

Erat inter Turcicos Baſſas longè princeps Abraimus, qui in ſuum exitium, vt pòſt dicemus, Solimannū, vt bellum Perſis faceret, plurimùm incitauit, quando quidem incredibili & ſumma apud Solimannum gratia & authoritate pollebat. De hoc Abraimo pauca referre operępreciùm fuerit, vt eius exemplo diſcant ſapere, qui huius vitæ ſecundis ventis ad omnem voluntatem perpetim fruuntur, ſintq; memores conditionis humanæ, & quàm nihil certum, nihil ſtabile, neq; diuturnum habeat vita præſens. Abraimus ergò ignobili Epiri vico natus, Scandarbaſſæ magno apud Turcas principi à prima pueritia ſeruiuit. Ibi ergò Mahometica ſuperſtitiōe imbutus, (licèt ſint qui putent eum nunquàm ex animo Chriſtianiſmum deſeruiſſe) pro mira ingenij dexteritate celerrimè didicit Arabicè legere & ſcribere, & pleraq; alia, quibus longè gratiſſimus eſſet tum Scandarbaſſæ ipſi, tum ipſius gynæceo, adeò vt Solimanno etiamnùm puero, ceu feſtiui & elegantis inprimìs ingenij ac moris ſeruus, dono miſſus ſit, cùm quo paritèr educatus, ſenſìm ad ampliſſimos ab illo honores, præfecturas, opes & dignitates euectus eſt, Veſiris etiàm inter Baſſas dignitatem adeptus, qua nulla maior dari poteſt. Quin etiàm regij ſcrinij ſigillum Solimannus ei tradidit, & non modò ab intimis eum conſilijs, ſed etiàm voluptatum horarumque omnium comitem habere voluit, ità vt iam tanquàm Imperij conſortem etiàm potentiſſimi quique eum ſuſpicerent & colerent, hac ipſa immodica gratia hauddubiè certùm illi exitium breuì paritura. Hac ergò fretus fidutia, Solimannum in Perſas concitabat, Germanos omni tempore inuictos, minimè bello laceſſendos dictitans: breuì fore, vt ipſi mutuis contentionibus & diſſidijs confecti, nullo negocio Turcis ſe abſque vllo periculo diripiendos & occupandos præbeant. Eius crebris adhortationibus inflammatus Solimannus, maximo Chriſtianorum commodo ab Europa in Aſiam arma vertit. Fuit ſanè idem Abraimus erga mercatores Chriſtianos, haud obſcurè id moleſtè ferentibus Turcis, animo liberali & perquàm

Abraimus princeps inter Baſſas.

Abraimi hiſtoria.

Veſiris apud Turcas dignitas.

1534 quàm humano, perpetuo atque mirifico eos patrocinio & fauore proſequutus. In diuerſam autem ſententiam trahebatur Solimannus tum à matre ſua, tum vxore Roxolana, quæ ambæ Abraimũ oderant, nec rarò pſeudoturcam & ex animo Chriſtianum per contumeliam vocabant. Verùm muliebria conſilia Solimannus facilè contempſit, Abraimum ſecutus. Itaq; euocato vndiquè milite in Perſas, Vlamane (qui à Tammaſo profugus, ad Solimannum ſe contulerat) itineris duce vſus, in Armeniã contendit. Vbi ad Caim eiuſdem Armeniæ vrbem peruenit, ſumma cepit admiratio Turcas omnes, quòd nullus eis Perſarum exercitus longo itinere occurriſſet. Verùm Tammaſi conſilium erat, relictis vrbibus montes petere, donec Hiberi & Albani leuis equitaturæ, qui Perſas cataphractos antecedere conſueſſent, superuenirēt. Ea re per exploratores cognita, Solimannus caſtra mouit, rectaque ad eum perrexit. In eo itinere Tauriſium ampliſſimã vrbem abſque vllo maleficio ingreſſus, moxque egreſſus, Sultaniam petijt haud procul indè diſtantem, quę olìm Perſarum regia fuit, ſed à Tamerlane Tartaro deuaſtata, adhuc vetuſta dignitatis ſuæ templorum ornamenta retinet. Ad eam vrbem aliquandiù hærēte Solimanno, ex vicinis altiſſimis montibus, quos niues perpetuæ obſident, ſæuiſſima erupit tempeſtas paulò ante æquinoctium æſtiuum, vt ex ipſis montium iugis præalta nix in campos, vbì Solimannus Tammaſum ſuſtinebat, ventis propellentibus decideret, & ea immanis procella Turcarum tabernacula diſijceret, iumenta & vel maximè camelos grandi numero perimeret, milites permultos extingueret, adeò vt nec Solimannus ipſe multùm à periculo abfuerit. Auxerũt eam cladem noctis tenebræ, & timor hoſtis propinqui, licèt is longè abeſſet. Non deerant, qui magorum incantationibus eam tempeſtatē excitatam autumarent. Poſtera luce ſolis radij multis attulêre remedium iam frigore & metu attonitis. Solimannus nonnihìl recreato exercitu in Aſſyriam proficiſcitur, hortante Vlamane transfuga, ac nullo negocio potitur Babylonia. In ea vrbe Caliphæ ſacrorum principis ſedes eſt, quem Mahometani reges omnes obſeruant, isq; ex veteri inſtituto & adoptat & confirmat Aſſyriæ reges, ità vt etiã Solimannus ab eo inſignia atque ornamenta eius regni accipere voluerit. Vrbs illa, ſi veteris ſtructuræ ambitus expendatur, longè omnium ampliſſima eſt, libuitque

Tammaſus abit in montium receſſus.

Sæua tempeſtas vexat Turcas.

Turca potitur Babylonia.

Babylonia vrbs qualis.

Soli-

Solimanno in ea hyemare: ſed iam multa illic vaſtitas conſpicitur, horti innumeri ædificijs coniuncti, agri quoquè aratris proſciſſi, ferarumque captiuarum & incluſarū nemora. Frequens indè nauigatio eſt ad Ormutium Perſici freti vrbem clariſſimā, in qua hodiè Luſitaniæ rex ſuum habet præfectum, & fides Chriſti Catholica mirificè propagatur agente eodem rege, & ea in re Maiorum ſuorum clariſſimorum Luſitaniç regum, pietatem egregiè ſectante. Nec fide carent quæ ab antiquis ſcriptoribus de hortis penſilibus, de regia ſtructuræ admirandæ, & murorum incredibili magnitudine prodita ſunt, cùm hodieque earum rerum veſtigia nō deſint. Exceptus eſt Solimannus ab Aſſyrijs & Meſopotamiæ populis mira propenſione, ità vt per vrbes illarum regionum exercitus in hybernis collocaretur. Quæ deinceps tum Solimāno, tum Abraimo acciderint, anno ſequenti referemus. 1535

ANNO 1535. Solimannus, hortante Abraimo & Vlamane, in Tammaſum arma inſtaurat, egregiam quandoquè, vtì ſperabat, ex Perſis victoriā relaturus. Itaque Tauriſium reuertitur, Tammaſo indè ad eius inopinatum aduentum in Coraxenos iterùm abeunte: vrbemque ampliſſimam, licèt iuſſa facere paratis incolis, ſæua barbarie militi diripiendam obijcit, & ipſe quoquè multa ornamenta ex regis palatio parùm liberalitèr ſecum abſportat Byzantium, præter artifices ſericos, ſeruos quoq; & delectā vtriuſq; ſexûs iuuentutē, quorum erat ingens multitudo. Ea præda onuſtus, cùm iam aduentantis Tammaſi fama increbreſceret, redit in Meſopotamiā: nec eo in itinere abfuiſſet à periculo exercitus, niſì falconum & ſclopetorum ictibus Perſç abſterriti fuiſſent. Verùm enimuerò iam Tammaſus Tauriſium redierat, eumque perſequi ſtatuit, ſed cataphracti Perſæ leuiſſimos Turcas equites inſequi non poterant. Interim Delimenthes ſatrapa fortiſſimus petit à Tammaſo certum expeditorū equitum numerū, cum iiſque per nota itinerum compēdia Turcas inſequitur, eoſque iam nihil aduerſi formidantes vndiquè inuadit, perturbat, opprimit, ità vt Baſſç ipſi vix euaſerint. Vix vſquàm Turcæ maiorem cladem vel in pugna cruentiſſima feruntur accepiſſe, ablatis præſertim tormentis atque tabernaculis, cunctiſque vaſis caſtrenſibus & impedimentis, atque inſuper pluſquàm dimidia equorum parte

Turca redit in Perſidem.

Tauriſiū diripitur.

Ingens Turcarū clades.

1535 deſiderata. Fuit hoc ad tertium Octobris, quem diem poſteà celebrem Perſæ habuêre. Et clades Solimanni animum vehementèr afflixit, omninoque Byzantium redeundum ſtatuit, interìm profundè ac diſſimulantèr inexpiabili odio in Abraimum concepto, qui ei huius infelicis expeditionis ſuaſor fuiſſet. Vbi Byzantium rediit, atrox Abraimo multorum procerum conſpiratione, quibus iam immodica eius potentia nimiſquàm inuiſa eſſet, inuidia conflata eſt, atque apud Solimannum gratia eius omnis conuulſa eſt, matre quidem & coniuge Solimanni, primis eius exitialis odij authoribus, quę ferre non poterant, ad ſerui vnius arbitrium tantum principem huc illucque impelli. Nam certum eſt, nulli ferè vnquam tantum apud principem tributum fuiſſe, quantum ipſi Abraimo: ſed ea gratia in ſummum odium repentè mutata eſt, vt rectiſſimè admonuerit propheta Regius: Nolite, inquiens, confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus. Plurimùm vero Abraimi exiſtimationem prægrauabat, quòd haud obſcuris indicijs compertum eſſet, eum Chriſtianorum rebus fauere, proptereaque Solimannum à Carolo Cæſare & Ferdinando rege, itemque Venetis infeſtandis ad Perſas reuocâſſe. Erat enim Solimannus acerbo in Venetos animo, tum quoquè Carolum Cęſarem vehementèr oderat, quòd didiciſſet eum per legatos cum Perſis egiſſe, ſuſpicareturque eum Tammaſo tormenta per Luſitanos è finitima India ſuppeditaturum. Itaque Abraimus ingrati & perfidioſi erga Solimãnum animi conuictus, cum circiter Idus Martias in regiam fuiſſet admiſſus, acerbiſſimis verborum flagellis cæſus eſt, ſeueriſſimeque à Solimanno obiurgatus, nec vllis lachrymis ad Solimanni pedes proſtratus, ſæuum eius animum flectere potuit. Noctè inde proxima, in puluino dormitans in cubiculo, cultro adunco, quem Solimannus carnifici de manu tradiderat, iugulatus eſt. Porrò ſole orto ſupellex & pecunia eius omnis in fiſcum relata eſt, nihilque ferè præter dotem miſerrimæ coniugi relictum. Is hominis longè fortunatiſſimi exitus fuit. Contemplentur hæc, qui tantoperè venantur hominum gratiam, & nihil non agunt, vt Principum fauore conciliato, ad dignitates, honores, diuitias capeſſendas prouehantur. Extant aurea cuiuſdam doctiſſimi viri carmina, quæ huc adſcribere viſum eſt:

Abraimus perdit gratiam.

Pſal. 145.

Abraimus iugulatur.

Felix

Felix ille animi, Diuiſq; ſimillimus ipſis, 1535
Quem non mendaci reſplendens gloria fuco
Solicitat, non faſtoſi mala gaudia luxûs:
Sed tacitos ſinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ.

Hoc anno per Angliam facta eſt religionis infauſta & funeſta mutatio, rege ob odium Pontificis, qui eius nuptias probare noluit, conniuente, licèt antea Luteri dogma acerrimè oppugnâſſet. Hoc quoq; humanæ mutabilitatis exemplum fuit, non facile obliuioni tradendum, vt qui ſtat, videat nè cadat. Erant per id tempus in illo regno inter alios duo præcellentes viri, pietate & eruditione clariſſimi, Iohãnes Fiſcherus Roffenſis Epiſcopus, & Thomas Morus regni Cancellarius, qui eſt apud Britannos proximus à rege magiſtratus. Ij, vtpotè viri graues, neque diuortium cum Catharina probare, neque regis, caput Britanniæ ſe profitentis, ſententiæ ſubſcribere volebãt. Id verò rex tulit animo periniquo, & Roffenſi quidem maioris odij auctarium fuit, quòd captiuum Pontifex in cardinalium ordinem cooptauit. Extant eius reuerendi antiſtitis aliquot præclara volumina, quibus tum Luteranam, tum Zuinglianam hæreſim grauitate & maieſtate Pontifice digna ſic confutat, vt vix quiſquam vnquàm illi reſpondere auſus fuerit: quanquàm vt illi non magnoperè reſponderent, vel eo nomine adduci poterãt aduerſarij, quòd Latinè ſcripſiſſet, nec vulgus eius ſcripta poſſet intelligere. Id enim ſempèr hæretici omnes noſtrorum temporum vel maximè curârunt, vt popularis gratiæ auram captarent, ſcilicet vt illis liceret ſuauitèr & mollitèr ætatem agere, nihil intereà morati, quòd tot miſeros ſimplices & idiotas homines in grauiſſima ſalutis ſuæ pericula coniicerent. Hoc certè ex illorum ſcriptis palàm editis, tum ex quotidiana viuendi ratione tam poteſt planum teſtatumque effici, vt qui ſecùs hominibus perſuadere volunt, quod conati ſunt homines quidam medij vel neutrales. ij ſuam impudentiam toti orbi plùs ſatis prodit. Quod quidem nos de ſectarum authoribus & concionatoribus dictum præcipuè volumus, quos pleroſq; perſpicuum eſt cõtra ſuam mentem & conſcientiã longè alitèr ſcribere & docere, quàm rem ipſam ſe habere non ſint neſcij. Nam ſæpiſſimè apertè mentiuntur: quod non facerẽt, niſi de induſtria in errore verſari de-

In Anglia mutatio religionis.

Scripta Epiſcopi Roffenſis.

1535 creuiſſent. Sed ad rem reuertamur.

Roffenſis capite damnatur.

Rex Angliæ cernens neque Roffenſem neque Morum ſibi obtemperare velle, vtrunque capite damnauit per ſuos adminiſtros. Roffenſis quidem ad X. Calēd. Iulij, Morus autē ipſius Iulij 7. die capite plexus eſt. Roffenſis certè multis annis diligentèr inuigilando gregi ſuo, adminiſtrandis ſacramētis, aſſiduitate docendi tum voce, tum ſcriptis, mira quoquè liberalitate in egenos, benignitate in ſtudioſos, verùm ac legitimum egerat Epiſcopum, ità vt eius aula nihil ferè à monaſterio differre videretur. Nec dubitauit conatibus regis verbo ac ſcripto ſe opponere, nè ſuam conſcientiam negligeret, tametſi ea re exitium ſibi pararet. Nolebat enim ſalutem Regis diſſimulando negligere, ſed vt verus Epiſcopus veritatem libera voce profeſſus eſt ad ſupremum vſque ſpiritum, adeò vt tum quoquè cùm in eum proditorum immane ſupplicium eſſet conſtitutum, atque pronunciata eius horrendæ necis ſentētia, hilari & placido vultu intrepidus permaneret. Sed quia ſenio grauis, multiſque vigilijs & ſtudijs confectus erat, in mitiorem ea ſententia mutata eſt, quòd vererentur antè exhalaturum ſpiritùm, quàm rheda trahàve, vt moris eſt, tractus ad ſupplicij locum perueniret. Itaq; X. Calendas Iulij productus in planitiem, conſtanti & alacri vultu populum eſt allocutus, ac primò quidem regi & regno benè precatus eſt: deindè prece ad Deum fuſa, illi ſe commendauit, atque ità ſecuri caput præcidendum obiecit. Apud Anglos enim non enſe, ſed ſecuri plectuntur rei, capite in truncum inclinato. Is exitus fuit clariſſimi atq; doctiſſimi Pontificis, poſtquàm iam diuturni carceris moleſtias pertulerat.

Morus capite plectitur.

Breuì pòſt etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò ſe Cancellariatu abdicârat, eundem vitæ exitum habuit. Videbat enim vir prudentiſſimus quorsùm tenderent Regis conſilia: itaque nè cogeretur de innocētibus ſumere ſupplicium, illi ampliſſimo muneri ſponte renunciauit. Cùm autē Regis nuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus, & perpetuo carceri addictus eſt. Porrò hoc anno menſe Iulio eductus ex arce Londonienſi, ſiſtitur iudicibus à Rege deſignatis. Ibat debilis ſcipione fultus longo itinere, ſed vultu animum minimè perturbatū præ ſe ferenre, donèc ad locum ventum eſt. Ibì primùm hortari eum cœperunt ad reſipiſcentiam: ſed ille Deum rogar,

gat, vt in ſententia ipſum confirmet. Deindè obiecta di- 1535
luit, licèt multùm iam debilitato corpuſculo ex carceris diuturnitate & morbo: quæ res permouit iudices, vt allata ſella dum ſe purgat, ſedendi habeat facultatem. Ijs peractis, vocati ſunt ex gentis inſtituto Duodecimviri, vt inter ſe conſultarent, num Morus in decretū Parlamenti malitioſè peccâſſet. Illi breui inter ſe habita deliberatione, reuerſi ad Iudices aiunt, Gylthi, hoc eſt, Reus eſt mortis. Mox à Cancellario in eum prolata ſententia eſt. Tum ille mentem ſuam coram omnibus explicauit de Decreto Parlamenti, quòd rex eſſet habendus caput Eccleſiæ Anglicanæ, aitque totis ſeptē annis ſe diligentiſſimè veterum ſcripta & concilia euoluiſſe, nec tamen vſquàm inuenire potuiſſe, hominem laicum vel ſecularē caput eſſe poſſe Eccleſiæ in rebus Eccleſiaſticis. ſed interſtrepebant quidam, nec oratione eius permoueri potuerunt, licèt eſſet ſolidiſſima. Indè reducitur in carcerem, vbì priuſquàm ad turrim ventum eſſet, miſerandum accidit ſpectaculum: Erat Moro filia Margareta eleganti forma, optimis moribus, rara eruditione. Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam ſentētiam, pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota, per medios ſatellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat, nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertim teſtata eſt, nempè ſummam pectoris ſui ægritudinem & angores. Verùm pater, ſatellitum permiſſu, conſtanti vultu juſſit eam miſſos facere eiuſmodi ſingultus, & animo infracto ferre præſentem rerum ſtatū. Sic enim, inquit, viſum eſt Deo: & tu iampridèm conſcia es arcanorū pectoris mei. Iam verò Patre ab illa decem vel duodecim paſſibus progreſſo, illa non ferens immodicos doloris aculeos, ex tam præſenti parentis amantiſſimi periculo eius animum vehementèr pungentes, rursùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeuntē, ſed ab illo neq; lachrymas vllas fundente, neq; faciem in rugas aut mœrorem contrahente, hoc ſolùm audit, Vale, & Deum ora pro ſalute animæ meæ. Fuit ea hauddubiò grauis tentatio tanto viro, ſed qui iam pro veritate ſemèl vitam cum ſanguine profundere prorsùs deliberârat, Chriſti amori omnem quantumuis propinquorum amorem poſthabuit, vt ſe verum & inuictum Chriſto martyrem conſecraret. Ità quidem nos de tali viro ſentire congruum eſt, qui cùm poſſet in illo regno rebus omnibus eſſe florentiſſimus, tamen nè

Mori oratio.

Ad Mori filia accurrit.

Virilis pectoris conſtantia.

1535 Deum offenderet, ipſam quoquè vitam perdere maluit. Idem autem ipſe, cùm eſſet regni Cancellarius, quandiù rex Catholicam tuebatur religionem, ſeuerè in eos animaduertere ſolitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hęreticum ſequerentur. Deindè ſeptimo Iulij caput illi præciſum eſt.

Calendis Iulij damnatus eſt, 7. Iulij capite trũcatus.

De eius itemque clariſſimi Roffenſis Epiſcopi morte, ità quidam ſcriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij, ſeptimo Iulij, vt diximus) obtruncatus eſt in Britannia Thomas Morus, non minorem conſtantiam in iudicio & ſupplicio præ ſe ferens, quàm iniquiſſimo Athenienſium ſenatuſconſulto condemnatus Socrates: Paucis diebus ante illum interfecto Epiſcopo Roffenſi, in quem regis furor non alia cauſa vehementiùs exarſit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice eſſet cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffenſis inditum ſtipiti, multis diebus omnium oculis fuit expoſitum: quod non modò non contabuiſſe, verùm etiàm multò venerabilius eſſe factũ ferebatur. Vbì is rumor percrebuit, mox amotum eſt loco. Et nè quid in Mori capite exiſteret quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immaniſſimũ. Renouata eſt Thyeſtæa fabula, & caput eius non niſì longa coctura maceratum, quô celeriùs difflueret, haſtili eſt impoſitum. Hæc ille.

Reginaldus Theologus.

Eodem anno 15. Aprilis Reginaldus Doctor Theologus omni virtute, & trium linguarum atq; omnium rerũ diuinarum cognitione præclarè inſtructus, ex Abbatia Londinenſi, quam Sion vocant, profeſſione Brigittanus, itemque alij nonnulli religioſi & ſeculares Iudicibus ſiſtuntur, tanquàm qui ſententiam Parlamenti nollent admittere. Ibi Doctor ille Reginaldus inter alia palàm dixit, Si rex ſciret quàm malè ipſi perſuaſum eſſet à quibuſdam regni proceribus, grauiſſimè indignaturũ malis conſultoribus. Tum vero mox illi indictum eſt ſilentium. Hoc enim malè fortaſsis ſibi conſcij ferre non poterant. Et dolendũ eſt certè, quòd non raro optimi principes improbiſſimorum hominum prauis conſilijs tranſuerſìm agũtur, & faciunt plerunquè quod alioquì nunquàm attentâſſent, ſi aliena fraude deprauati non eſſent. Deindè iuſſus eſt ad quædã reſpondere, quod cùm faceret magna libertate, rursùs ſilere iubetur. Vbì porrò audiuit mortis in ſe latam ſententiam, Hoc eſt, inquit, iudicium huius mundi. Petijt autem bidui ii-

Iohan. 12.

duive

duíve ſpatium ſibi permitti, quo ſe ad mortem præpararet: ſed reſponſum eſt illi, hoc iam non in iudicium, ſed regis arbitratu & clementia ſitum eſſe. Tum ille, Credo, ait, videre bona Domini in terra viuentium. 1535 *Pſal. 26.*

Per idem tempus Carthuſiani quoquè Londineñ in regis iram incurrerunt, quòd nollent eum caput Anglicanæ Eccleſiæ agnoſcere. Erant in ea Carthuſia multi religioſi fratres & Patres, inprimis præfectus cœnobij, quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon, cuius fuit inſignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno graſſaretur, & iam Carthuſianis periculum impenderet; caſu Londinum alij duo Carthuſiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Auguſtinus Vuebſter. Cum ijs Prior Iohannes Houhthon acceſſit Thomam Cromuel regni Cancellarium, ſperans ſe ab illo impetraturum, nè ipſe cum ſuis cogeretur in regis verba iurare. Vbì preces ſuas ſubmiſsè admodū propoſuit Cancellario, hoc ſolùm conſecutus eſt, quòd mox tanquàm regi rebellis, cum alijs duobus Prioribus in carcere conjectus eſt. Ibì poſtquàm hebdomadam vnam exegerunt, Cancellarius cum pleriſque alijs Regis cōſiliarijs venit, hortaturque vt abiurato Pontifice, Regē caput Eccleſiæ tam in Eccleſiaſticis quàm in politicis rebus profiteantur. Reſponſum eſt illi à patribus negatiuè. Non enim ſic didicerāt ab Eccleſia Catholica. Itaque iuſſi ſunt iterùm in cuſtodiam recipi. Deindè ad certum diem producti ſunt in concilium, rurſumque vt conſentirent admoniti, conſtantèr reſponderūt ſe nec in minimo velle ab Eccleſiæ ſententia diſcedere. Mox adhibiti ſunt Duodecimviri, iuſſique inter ſe tractare, num mortis rei eſſent Patres illi, qui nollent in Parlamenti ſententia acquieſcere. Illi deliberandi ſpatium proferunt in craſtinum. Interim cùm eſſent viri boni, ſtatuunt illos innocentes pronunciare, & nequaquàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem ſi, uti erat, miſit ad eos qui percontaretur, cur ſententiam cunctantiùs proferrent. Reſpondent ſe non eſſe auſos in tam inculpatæ vitæ homines necis ſententiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius percepit, ira percitus, euestigiò iubet eis renunciari, ſi quidem illi non inueniant vnde eos reos pronuncient ipſos reorum pœnam ſubituros. Cùm verò nec ſic flecterentur, ipſe eos adijt, & crudeles minas intentās, eò párum firmos adegit, vt maieſtatis eos condemnârint. Quod cùm poſtera luce feciſſent, à Iudicibus

Carthuſiani Londinenſes.

Tres Priores in carcerem coniecti.

Damnan

1535 *tur à Iudicibus.*

cibus lata in eos ſententia eſt, quæ ſolet in reos maieſtatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinque diebus illic manſerunt, multas interìm perpeſſi moleſtias. Poſteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij. Itaque trahæ impoſiti, immò reſupini toto corpore alligati, per totam vrbem ad locũ vſque ſupplicij, qui à carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus modò per aſpera, modò per cœnoſa & lutulenta paſsim obuia loca raptantur. Vbi eò ventum eſt, primus ſoluitur Prior Londinenſis Carthuſiæ. Carnifex flexo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat veniam crudelis ipſi mortis inferendæ. Id ille magno facit affectu, complexus hominem, & tum pro illo, tum pro cæteris Deum orans. Tum verò ſcalam aſſcendere iuſſus, obtemperat incunctantèr. Ibì vnus ex conſiliarijs Regis, qui illic cum multis hominum millibus adſtabant, rogat num regi & Parlamento conſentire velit, impunitatẽ pollicens, ſi id faciat. At ille palàm teſtatur, ſe ſolo Dei timore, nõ vlla in Regẽ ſuũ rebellione adductũ, id facere neque poſſe, neq; velle: immò mâlle pati omnia, quàm vel latũ vnguem à decretis Catholicæ Eccleſiæ deflectere. Porrò, inquit, orate pro me, & miſereat vos fratrum meorum, quorum

Prior Londinen ſuſpenditur.

Prior immeritus fui. His dictis, breui ſpatio impetrato, legit ſex primos verſus Pſal. 30. Mox euerſa ſcala, manſit pendulus, craſſo fune de induſtria illigatus, nè præfocaretur. Atquì ſubitò alius quidã funem præcidit priùs quàm moreretur, ſicque lapſus in terram, paulùm palpitans ad ſe redijt. Nec mora, raptus in vicinum locum, & veſtibus omĩbus magna vi nudatus, trahæ rursùs nu-

Horrendũ ſuppliciũ.

dus alligatur. Primò carnifex verenda præcidit, deindè ventrem ſcindit, & viſcera omnia in ignẽ proijcit, corde transfixo. Quæ omnia vſqueadeò conſtantèr & placidè tulit, vt & præſides & reliqui omnes non mediocritèr demirarentur. Caput indè truncatum eſt, & corpus quadripartitum. Idem ſupplicij genus reliqui duo Priores & Doctor Theologus Reginaldus, & quidam presbyter ſecularis Iohànnes Hailus, magna conſtantia perpeſſi ſunt. Nullus in his omnibus neque in vultu pallor, neque in ſermone trepidatio, neque in vllo corporis geſtu mortis formido apparuit: eodẽ habitu in teterrimo ſupplicio perſeuerârunt, quo fuerant incolumes, nimirùm ſpiritu eos veritatis corroborante. Alia ratio eſt eorum, qui pro ſuis ſceleribus vel prauis opinionibus pœnis ſubditi, hilaritatem & conſtantiam præ ſe ferunt.

Ea

Ea enim non conſtantia, ſed pertinacia eſt, prauo animi errore, non recta ratione, concepta, cùm vtiquè non pœna faciat martyrem, ſed cauſa: ità vt valdè ridiculi, immò inſani ſint huius ætatis ſectarij, qui magna conſcribunt martyrologia eorum, qui non fidei, ſed hæreſeos nomine apud Catholicos ſupplicijs affecti ſunt: quaſi verò apud poſteritatem illorum memoria venerationi, & non execrationi potiùs, futura ſit. Sed his omiſſis, ad noſtros reuertamur: qui cùm tam immanitèr excruciarentur, rogabant principes & reliquos circunſtantes omnes, vt conſtantèr ad ſupremum vſque ſpiritum benè viuerent, Regi fidelitèr ſeruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non eſſent à Dei & Catholicæ Eccleſiæ placitis aliena. Corporum membra aliquandiù cocta, diuerſis Londini locis ſuſpenſa ſunt, & capita ſtipitibus infixa. 1535

Nondùm tres elapſæ erant hebdomadæ ab horum patrum nece, & eccè quidam viliſſimi homunciones à Cancellario copiam petunt, & facilè impetrant, quoſdam alios Carthuſianos Londinenſes diuexandi. Itaque Carthuſiam aduolant, & Vicarium Hunfridum Middelmore, Vuilhelmum ex Mewe, & Sebaſtianum Nendegate ſacerdotem impotenti inſania adducunt cum ignominia ad putentiſſimū carcerē, atque illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura conſtringunt atrocitèr, ità vt perpetuò erecti ſtarent, nulla permiſſa facultate corporis exonerandi, quod neceſsè erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia moleſtiam creare. Poſteà ſeorsìm concilio ſunt exhibiti, & cùm conſtantèr reſponderent ſe nolle ab Eccleſia Catholica deficere, & validis rationibus & ſcripturæ ſententijs oſtenderent, Regem ſibi non poſſe vendicare Eccleſiaſticam authoritatem, idem ſupplicium, quod ſuperiores, perpeſſi ſunt die 16. Iunij. Erant quidem omnes tres ætate iuuenes, ſed animo cani, & præclara proſapia, nec mediocritèr eruditi. Et Sebaſtianus quidem in ipſa Regis aula fuerat enutritus. Verùm edocuerunt illi nos ſuo exemplo, pro Chriſti & veritatis amore contemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthuſiani Londinenſes in fœtidiſſimum carcerem protruſi, inibì vitam breuì cum morte commutârunt, vno dempto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, ſed tandem idem ſupplicij genus perpeſſus eſt. Multùm laboratum eſt annis aliquot, vt Carthuſiani Londinenſes Regi conſen-

Tres alij Carthuſiani mittuntur in carcerem.

Afficiuntur ſupplicio.

9. alij Carthuſiani moriũtur in carcere.

1535 ſentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulſati ſunt. Pauci quidam verſutiſſimis hominum fraudibus decepti, ſpecie quidem viſi ſunt in verba Regis iurare, ſed animo prorſus deteſtabantur. Verùm horum imprudens ſimplicitas hoc præmij adepta eſt, quòd cùm ſeruandæ Carthuſię Londinenſis cauſa ſimulatè iuráſſent, illa prima omnium deleta eſt, monachis indè omnibus expulſis. Alij quoquè duo Carthuſiani Londinenſes anno 1537. quinto Idus Maij ſuſpenſi catenis, tam diù in patibulo hæſerunt, donèc oſſa omnia deciderent. Dicebantur illi Iohannes Rochester & Iacobus Wannert. Præter hos ob eandem cauſam ſupplicio affecti ſunt Ioannes Trauerſius Doctor Theologus in Hybernia, & Iohannes Stoneus Auguſtinianus Cantuariæ in Anglia. Stoneus quidem tenebatur aliquandiù in carcere, ibiq́ue ad ſolita Chriſtianorũ arma confugiens, precibus & ieiunio triduano ſinè intermiſſione ſe dedit. Ibi tum ad eum vox facta eſt, licèt neminẽ videret, quæ eius appellato nomine, iuſſit eũ infracto animo pro ea, quam profeſſus erat, ſententia mortẽ oppetere. Multùm indè ille confirmatus, permanſit conſtans, nec vllis vel minis vel terroribus potuit à ſententia deduci, maluitq́ue fortitèr mori pro iuſtitia, quàm regis parere voluntati. Porrò Trauerſius ſcriptis quibuſdam Romani Pontificis primariam authoritatem cùm defendiſſet, eo nomine accuſatus eſt: & raptus ad tribunal, non negauit, ſed extenſis digitis, His ait, ea conſcripſi, nec me eius facti vnquàm vel pœnituit, vel Deo benè propitio pœnitebit. Igitur dictata in eum mortis ſententia eſt, grauiaq́ue dè more ſupplicia ſumpta. Accidit ibì res admiratione digna, quam narrârunt illi, qui præſentes huic ſpectaculo interfuerunt. Cùm carnifex manum illam amputâſſet, & ſpectante populo in ignem conieciſſet, reliqua parte exuſta, pollicem cum proximis duobus digitis, quibus ſolemus literas pingere, nulla ratione ignis, licèt identidèm inflammatus, abſumere potuit. Quo inſigni miraculo Deus, martyrem ſuum cauſam bonam tuendam ſuſcepiſſe, declarare voluit. Cauſa enim, vt rectè Auguſtinus, martyrem facit, non pœna. Præterea malè habiti ſunt, & ad vnum omnes in carcerem coniecti pariès Franciſcani, qui Obſeruantes dicuntur, quòd etiàm illi regi aſſenſum præbere nollent, Eccleſiæ Anglicanæ caput ſeſe dictitanti. Vtrùm autem ex eorum numero aliqui neci dati ſint, incertum habeo. Hoc pacto accepti ſunt,

2. alij in crucem acti.

Iohannes Stoneus.

Iohannes Trauerſius.

Miraculũ.

Frãciſcani in carcerem mittuntur.

ſunt, qui in bona cauſa defendenda eam declarârũt conſtantiam,quã & religio Chriſtiana, & ipſius cauſæ ęquitas flagitabat. Verùm nõ diù impunè tulerunt, qui illas cædes innoxiorũ hominũ patrârunt. Nam ipſe Thomas Cromuel Cancellarius, poſt Carthuſiã Londinenſem direptam & vaſtatam, intra bienniũ capite punitus eſt, vtì nè quis confidat in principibus. Certè valdè impiũ eſt, vt poſſis humanam aucupari gratiam, omnem contemnere legem diuinã : & qui huiuſmodi ſunt, non immeritò principũ alieniſſimos etiàm poſt ſummã gratiã animos experiuntur. Alij quoq; alias perpeſſi calamitates,nõ diuturuo gaudio potiti ſunt. Porrò inſignis illa Carthuſia mutata eſt in officinam ſcelerũ, vbì ſcortationi,palæſtræ & ludis vacaretur. Et hæc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangelium : Diuinas laudes, Ieiunia, Preces, Vigilias,carnis Caſtigationes, quibus anteà illic vacari ſolebat,toletare non poteſt. Et ea cauſa eſt, quòd hæc noua noui Euangelij dogmata, tam cupidè à pleriſque cæcis mortalibus ſuſcipiuntur, quia iucunda ſunt & plauſibilia carni. O ſatanæ verſutiã. Sed illi timere debent, quod in Iob dicitur : Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendũt. Et quod Chriſtus ipſe in ſuo Euangelio, Væ qui ridetis, quia flebitis. Hoc ſanè permultis locis fecit Luteri Euangelium, vt monaſteria vel protſus euerſa, vel in prophanos vſus mutata ſint, ſcilicet vt extincto cultu diuino, ad Mahometanam inſaniam ſensim deuoluamur,aut certè in Ethniciſmum, vt iam aliquot fit locis, relabamur. Oportet reuerà non Chriſti, ſed ſatanæ ſpiritum eſſe, qui ferre non poteſt laudes Dei, ſtudium perpetuæ continentiæ, contemptum mundi & voluptatum omnium, vigilias, ieiunia, preces, voluntariam paupertatem, propriæ voluntatis abnegationem : quæ quidem & id genus alia pietatis exercitia certum eſt nuſquàm magis, quàm in benè inſtitutis monaſterijs, viguiſſe & vigere. Sed ea, hortante Lutero, vaſtata & prophanata ſunt, adeò vt ipſe Luterus Cœnobium Auguſtinianum occupauerit, vbì anteà multi fratres ſolebant Deo ſeruire. Et ipſa quoque Carthuſia Londinenſis, de qua nunc agimus, poſtmodùm data eſt cuidam militi, qui ex ea ſtruxrt ſibi palatium, templum mutauit in triclinium, & totum ferè cœnobium euertit. Paulò antè in eius Carthuſiæ templo Regis tentoria & arma bellica tanquàm in armamentario reponebantur : imagines

1535

Cromuel capite pleЀtitur.

Iob 21.

Luca 6.

Carthuſia mutatur in caſtrum.

1535 gines non modò diuorum quorumlibet, ſed etiàm ipſius crucifixi Seruatoris, quæ nos tantæ charitatis admonere debent, cultris conciderunt, & pedibus calcârunt. In ipſis ſacris aris ſaltârunt, & aleis luſerunt, choreas duxerunt, multaque alia valdè deteſtanda perpetrârunt, cuiuſmodi & Arrianos olìm feciſſe legimus. Ea verò cœnobiorum euerſio etiamſi nihil prætereà mali haberet, tamen vel ob hoc pernicioſa nimiùm eſt, quòd innumeri homines inopes, mendici, calamitoſi fraudantur eleemoſynis, quæ illic largiſſimè præſtari ſolebant. Nunc poſtquàm à nobilibus vel alijs prophanis hominibus ſunt occupata, citiùs lapidem quàm panem, ad fores ſtipem poſcens, retuleris. Eſt & aliud, quod mercatores peſſimè habet, qui etiàm licèt infecti Luterano dogmate, tamen mâllent cœnobia pleraque minimè euerſa, quanquàm ferre non poſſunt Mendicantiũ Ordinum monaſteria. Cauſam huius quandoquè audiui ex quodam mercatore egregiè Luterano, qui quotiès Luteri nomen promebat ore, nudabat caput honoris cauſa. Aiebat ille prompterea ſe dolere extincta monaſteria, quòd olìm nobiles conſueuiſſent proles ſuas in ea intrudere, & facultates ſuas relinquere illis liberis, quos domi retinendos cenſuiſſent, & tum nobiles fuiſſe locupletes, nec opùs habuiſſe rapinis & cædibus. At nunc poſtquàm deleta ſunt cœnobia, puellos & puellas inire coniugia, indè grandè examen nobilium liberorum exiſtere, qui cùm ex parentum facultatibus, inter ipſos pro rata cuiuſque portione diſtributis, non poſſint tantum conſequi, vndè ſic viuant quemadmodùm habet nobilium conſuetudo: iam nobis, inquit, mercatoribus iter agentibus inſidiantur, merces noſtras diripiunt, atque ex rebus noſtris prædas agunt. Ità ille Luteranus non propter Ieſum dolebat ſubruta monaſteria, ſed quòd ipſis iam non liceret tutò iter facere. Verùm ſi malum eſt eſſe monaſteria, vt Luteri habet euangelium, non debẽt tolerari priuati cauſa compendij vel lucri. Si autem malum non eſt ea eſſe, cur non etiàm ferant Medicantium fratrum domos, cùm tamẽ ex illis plerunquè plurimùm capiant ſolatij & ſubſidij ſpiritalis, dum ab illis vel in confeſſione vel in ſacris concionibus & multis alijs modis, rectè ac piè inſtituuntur? Sed hoc ipſum ſcilicèt dolet malo dæmoni, & ideò dedit operam, vt Mendicantium Ordines prorsùs profligati ſint, vbicunquè Luteri Euangelium dominatur. Sed & alia omnium Ordinum

Mercatores Luterani vellent ſalua cœnobia.

Cœnobia

ſium cœnobia innumera aut deſtructa, aut miſerè expi- 1535
lata & deformata ſunt, iacetque prorsùs omnis cultus diuinus, niſi quòd Dominicis diebus apud ſectarios in templo conueniunt Euangelici fratres & ſorores, & ibì aliquem Germanicè vel alio idiomate vulgari pſalmum cantillant, ſuamque cœnam peragunt, nihil à prophano conuiuio diſcrepantem, cùm plerunquè non ſint ſacris initiati, qui illis cœnam ſuam conficiunt, vt ideò quoquè corpus & ſanguinem Domini conficere non poſſint. Si qui verò inter eos ſunt apud Catholicos ſacerdotio initiati, illi ſi conficiunt Euchariſtiam, tamen negant manere corpus & ſanguinem Chriſti extra ſumptionem. Indè fit, vt æditųus quod ſupereſt vini, plerunquè ſecùm domum abſportet, hilaritèr cum ſuis inter edendum illud potitans, non abſque ſumma contumelia tanti ſacramenti Nam licèt illi negent eſſe verum ſanguinem, non tamen propterea deſinit eſſe verus ſanguis, ſi ſit ſemèl ritè conſecratus. Sed ad inſtitutum redeamus.

euertit Luteri euangelium.

Hoc anno rebus tam proſperè ad Luteri voluntatem in Anglia præter eius expectationem fluentibus, magis etiàm ferocire cœpit. Scripſit acerbè & ſuo more calumnioſè in principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocans eos ſeditioſos & rebelles Cæſari, atque fures Dei, vt qui neque Deo, neque veræ Eccleſiæ Chriſti, (ſcilicet Luteranæ) neque Cæſari aut vlli poteſtati obedire dignantur. Sed hæc citra dubium in nullum veriùs quàm Luterum ipſum & eius ſimiles quadrant, qui ſic Papæ iugum excuſſerunt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & quidem vel maximè ſeditioſè, in Cardinalem Moguntinum, idque in hunc modum, quanuis Teutonicè: *Si ciues Hallenſes & ſubditi prouinciales Archiepiſcopatûs Magdeburg. Epiſcopum Moguntinum tyrannum ſuum Cardinalem expellerent aut interficerent, iuſtè facerent ei.* Vbì verò Chriſtus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, ſcribas & Phariſæos veſtros interficiatis, rectè facietis? An non potiùs dixit, Super Cathedram Moyſis ſederunt ſcribæ & Phariſæi: Omnia quæcunque dicunt, facite? Quòd ſi Catholici ſcriberent ſubditis principum Luteranorum, Præclarè egeritis, ſi tyrannos principes veſtros tuleritis è medio, quas turbas Luterus cum ſuis concitaret? Quid verò futurum eſt in orbe Chriſtiano, ſi liceat ſubditis priuata authoritate vel expellere, vel trucidare ſuos

Luterus in Catholicos principes.

Nota ſeditioſum ſcriptum.

Matt. 23.

1535 ſuos principes? Dignus ergò Luterus erat, cùm ad huiuſmodi nefarium ſcelus, Cardinalis Moguntini ſubditos incitaret, qui ſeditioſorum pœnas lueret. Mirum eſt, nuſquàm videre potuiſſe homines, quàm nihil Luteri Euangelium conſentiat cum Euangelio Chriſti: tum quoquè, quàm ille nuſquàm ſibi conſtet, ſed tam ſit in doctrina varius & incõſtans, quàm ſe illi diuerſa ſcribendi argumenta obtulerunt. Hæc verò idcircò ſæpiùs repetuntur, vt vel poſteritas diſcat noſtro magno malo ſapere. Vt autem in Moguntinũ Principem tam impotentèr Luterus incurreret, ea res in cauſa fuit, quod is princeps iuſſerat ſubditos ſuos Luteri fermento deprauatos, rebus ſuis diſtractis, aliò emigrare, nè reliquos inficerent: quæ quidem non tyrannica fuit, ſed admodùm tolerabilis mulcta, nisì quòd Lutero licuit dicere quicquid libuit. An non verò Luterani Magiſtratus in Anabaptiſtas gladio animaduertunt? Cur id non repræhendit Luterus?

Caſpar Querhamer. Per id ferè tempus fuit quidam Hallæ Saxonicæ ciuis, eiuſdem Cardinalis ſubditus, nomine Caſparus Querhamer, homo laicus, ſed non planè ſtupidus. Is mira Dei prouidentia in ſummam Luteri ignominiam miro ſtudio magnaque ſolertia ex diuerſis Luteri ſcriptis collegit xxxvj. pugnantes & planè contrarias ſententias de communione Euchariſtiæ ſub vna vel vtraque ſpecie, easque in magnam digeſſit tabulam, quæ poſſit ad parietem ſuſpendi. An non verò longè turpiſſimum eſt, in re tanti ponderis tam eſſe varium & nunquàm ſui ſimilem: Et ità quidem in hoc vno articulo ille lubricus & varius fuit. Quis verò etiàm de alijs articulis eius antilogias vel numerare ſufficiat? Verùm ille laicus poſteà in bello Smalcadico malè mulctatus eſt ab Euangelicis. Fertur enim ad virilia ligato fune demiſſus in puteum, illicque diù tortus cùm in catholica fide conſtantiſſimus permaneret, rurſus extractus fuiſſe. Eant ſanè Luteri ſymmyſtæ, & quantùm velint ſui Luteri Euangelium laudibus vehant: veniet, veniet ille dies, quandò eos vehementèr pœnitebit, ſed ſerò, tam inconſtantem doctrinam non toto pectore eſſe execratos: nec habebunt quod in ſuî excuſationem adferant, quandò ea inconſtantia vel ſola abundantiſſimè docere potuit, Luteri Euangelium non aliũ quàm ipſum mendacij parentem, ſatanam habuiſſe authorem, vtì iam ſæpiùs dictum eſt.

Hoc

Hoc anno, ipſis ferijs diui Iohannis Baptiſtæ, Monaſterium Vueſtphaliæ metropolis expugnatur. Quæ ibi tum geſta ſint, iam ſuprà diximus. 1535

Eodem anno conati ſunt Anabaptiſtæ Amſterodamum, inſigne Hollandię emporium, fraude & dolo obtinere, ſed fruſtrà. Fuit per id tempus Friſia quoquè ab ea hominum peſte vindicata. Inuaſerunt Anabaptiſtæ Amſtelredamum nocturnis horis, Senatũ vi occupant, vigiles & pleroſque ex Senatu perimunt: ſed tandèm ſuperati, pro meritis pœnas luunt, eaſque valdè acerbas. Habuerunt epiſcopum quendam ſuum, cuius caput affixum palo, in vrbis turri collocatum eſt. Iam paulò antè inſigne quoddam Friſiæ cœnobium, aquarum ambitu egregiè munitum, occupârant: ſed Friſiæ Præfectus opportunè illorum conatibus occurrens, iugulauit omnes fortiſſimè repugnantes, in quibus etiàm virgines quædam erãt, quas ob pertinaciam eadem pœna inuoluit. Faxit præpotens Deus, vt ea hominum lues principum & magiſtratûs negligentia & diſſimulatione non maiora indiès accipiat incrementa, & rebus Chriſtianis maximam adferat cladem & calamitatẽ. Iam enim non paucis Germaniæ locis licet eis impunè degere, atque ſensìm apud Catholicos quoquè in magnas vrbes irrepunt, & ſic paulatim coaleſcunt & augeſcunt magno Reipublicæ detrimento.

Anabaptiſtæ inuadunt Amſterodamum.

Hoc anno 8. Idus Ianuarij in Anglia diem vitæ extremum clauſit optima & conſtantiſſima Herois Catharina, quam rex Angliæ Henricus VIII. malè perſuaſus, à ſe ſeparârat, cùm iam viginti annis eam in matrimonio habuiſſet. Ea quidem poſt diuortium illud infauſtum, ſe contulerat in Comitatum Bedfordienſem ad villam regiam, quam appellant Kymbalton, cælo parùm ſalubri ſitam: vixitque illic admodùm religiosè & ſanctè, magnoque animo illam ſeparationem fortitèr perferens, quanquàm non dubium eſt, acres illam interdùm animi dolores ſenſiſſe, quòd videret regem parùm memorem ſalutis ſuæ, ipſa contempta, Annam Boleniam ſibi copulauiſſe. At hoc menſe & anno grauitèr laborans aduerſa valetudine, miſſo ad illam ab Henrico rege Cæſaris Oratore, ſaluere iuſſa eſt. Porrò ſexto poſt die ſentiens mortem adeſſe pro foribus, vocat ad ſe ancillam non indoctam, eique ad regem dictat Epiſtolam in hæc verba: Domine mi Rex marite ſemper chariſſime, ſalue. Iam aduenit hora mortis meæ,

Catharina regina decedit.

Epiſtola eius ad regem.

1535 meæ, in quo temporis puncto amor facit, vt te paucis admoneam de ſalute animæ tuæ, quam debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quam & me in multas miſerias, & teipſum in ſolicitudines plures conieciſti: ſed hoc tibi ignoſco, ac Deus tibi ignoſcat tam velim, quàm precibus pijs oro. Quod ſupereſt, commendo tibi filiam communem noſtram, in quam (quæſo) officium illud paternè totum conferas, quod ego à te aliâs deſideraui. Præterea precor ſummè, vti ancillas meas reſpicias, easque ſuo tempore benè locare nuptijs placeat: quod multum non eſt, cùm non ſint niſi tres: & dare meis miniſtris ſtipendium debitum, atque in vnum etiàm annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurum, nè deſerti vel inopes eſſe videantur. Poſtremò vnum illud teſtor: Oculi mei te ſolum deſiderant. Vale. His literis ſcriptis, eodem die mortua eſt. Facilè autem hinc liquet, quàm caſtè matrimonij iura coluerit etiàm in ipſo diuortio, cùm ſe ſcripſit, nullum niſi Henricum petere. Rex certè literis his lectis, lachrymas tenere non potuit. Corpus optimæ principis ad Burgum Petri delatum, in cœnobio monachorum D. Benedicti, honorificè tumulatum eſt. Quidam vir impensè doctus annotauit huius optimæ & ſapientiſſimæ reginæ dictum memorabile, quod huc adſcribere viſum eſt: Aiebat illa, ſe quidem temperatam & mediam quandam fortunam mâlle, quàm vel aſperrimam vel leniſſimam: alterutrum tamen optandum ſi eſſet, electuram citiùs triſtiſſimam, quàm blandiſſimam: Infelicibus non deeſſe conſolationem, fortunatiſſimis deeſſe mentem. Fuit hoc dictum verè pudici pectoris & ſapientis, vt ait idem.

Apophthegma eius.

Eo ipſo anno Carolus Cæſar inuictus, ſentiens alieno in ſe eſſe animo quoſdam Europæ proceres, non ſe deſerit, ſed vt erat mirabili prudentia, hoſtes ſuos anteuertere ſtudet, vt ſibi potiùs timerent, quàm ipſi bellum inferrent. Itaque in Africam ad opprimendũ Barbaruſſam expeditionem parat, honeſtiſſimis & Chriſtianæ Reipublicæ vtiliſſimis ad id rationibus inductus. Galliæ rex nullam interìm fert opem, ſed potiùs animo in Cæſarem alieno viſus eſt eſſe, licèt eius ſororem in matrimonio haberet. Neque ea res lauit Italos. Itaque & Genuenſes & Florentiæ Dux Alexander ſeſe egregiè communiêrunt, ſi quid fortaſsis vellent Galli moliri.

Cæſar in Africam.

molíri. Porrò Paulus Pontifex aliquot triremes in Africanam expeditionem Cæſari miſit ſubſidio, nolens deeſſe publicæ ſaluti & vtilitati. Interim in Hiſpania magnus fit belli apparatus, adeò vt rumores de Gallo, Britannoque rege & Heluetijs ſparſi, facilè extincti ſint. Veneti ob fœdus ante annos triginta cum Baiazete Turco Imperatore percuſſum, nihil ad hoc bellum contulerunt, huius ſacræ expeditionis ſpectatores futuri potius quàm adiutores. Sed hoc quoquè quoddam fuit auctarium calamitatum afflictæ Reipublicæ. Porrò vniuerſa Hiſpania in hoc bellum egregiè incubuit. Andreas Auria ob ſingularem fidem & rerum maritimarum peritiam, à Cęſare ſuorum conſiliorum factus conſcius, ingentem comparat claſſem, in qua erat quadriremis vna, quæ Cæſarem ipſum veheret, cuius remiges omnes ſericis erant veſtiti tunicis, & ipſa nauis multo ornatu longè elegantiſſima. Paulus Pontifex Andreæ Auriæ dono miſit enſem ſolenni ritu conſecratum, cuius erat gemmis ornatus capulus, multaque alia eiuſdem gladij inſignia ornamenta. Miſit etiàm pileum è villoſo ſerico margaritis Phrygio opere depictū. Eiuſmodi verò munus dari ſolet magnis regibus: nec tamen immeritò datum eſt Andreæ Auriæ, maritimis contra Turcas, Mauros, & piratas bellis clariſſimo duci. Ea res ſtrenuum alioqui ſenem magis etiàm ad res præclarè gerendas incitauit. Interim Mediolani Cæſar reliquit Antonium Læuam, virum in rebus bellicis propè incomparabilem, qui ſua diligentia res Italiæ tueretur. Porrò Paulus Pontifex ad Centumcellas ſubſiſtens, indè benè precatus eſt exercitui in Africam traijcienti. Venit autem ad Cæſarem etiàm Ludouicus Luſitaniæ regis germanus frater, cuius ſororem in matrimonio Cęſar habebat, cum claſſe vigintiquinque nauium, in quibus præter nautas deſcripti milites erant ad duo millia. Inter nauigandum verò accidit caſus inopinatus. Quadriremis prætoria, qua Cæſar vehebatur, hæſit in vado ſabuloſo, eratque res plena periculi, niſi quòd Andreas Auria, mirabili induſtria celerrimè ex illo arenæ tumulo nauim curauit extrahi. Mouit ea res non parùm Cæſaris animum, qui ſciret patrem ſuum Philippum in ſimile diſcrimen coniectum, minimè euaſurum fuiſſe, niſi grandi miraculo ingens fluctus nauim, qua vehebatur, vltra ſabuli tumulos extuliſſet. Tota autem hæc Cæſaris claſſis ſeptingentis ferè nauibus con-

1535

Apparatus belli.

Claßis Cæſaris.

Pontifex benè precatur claſſi.

Periculū Cæſaris.

700. naues.

1535 conſtitit. Barbaruſſa vbì certò comperit, Cæſarem ipſum in claſſe aduehi, vehementèr animo angi cœpit. Non enim putârat Barbarus Cæſarem tam difficile & periculoſum in ſterili & ſabuloſo ac omnis penè aquæ indigo ſolo, ſolſtitialibus præſertìm diebus, bellum ſuſcepturum, ſed illud potiùs per ſuos duces adminiſtraturum. Hortabatur nihilo minùs ſuos, vt ſe viros præberent, nec de victoria quicquam ambigerent: inprimìs autem, vt Guletæ defendendæ fortiſſimam operam nauarent. Eſt autem Guleta turris lateritia, circùm adiectas habens munitiones, eamque Barbaruſſa multis tormentis egregiè inſtruxerat. Vbì tota claſſis ad ancoras conſtituta fuit, Cæſar iuſſit milites ſcaphis ſe in continentem transferre: quod adeò compoſitè factum eſt, vt mox Barbari omnes, nullo commiſſo prælio, è littore profugerint, noſtrorum bombardas minimè ferentes. Deſcendit & Cæſar ipſe in terram, bonæ ſpei & multæ alacritatis plenus, non ſuis, ſed præpotentis Dei viribus innixus, qui hauddubiò illius & fautor & protector erat. Miſſi ſunt autem, qui explorarent omnia. Ibì tum Numidæ, velox, inſidioſum & ſummi laboris militum genus, vbiquè noſtris ſeſe offerebant valdè infeſtos, ſagittis, iaculis, lapidibus incautos atrocitèr vulnerantes. Verùm Cæſar eorum feritate nihil deterritus, licèt amici graues à tam præſenti periculo eum reuocare niterentur, cum paucis exploratum iuit, vndiquè volitantibus Numidis, quos ille mira animi conſtantia contempſit. Pugnatum eſt intereà aliquotiès, irrumpentibus Barbaris in noſtros, & modò illi, modò noſtri victores abiêrunt, donèc tandèm paucos poſt dies Cæſar omnem vim expugnandæ Guletæ adhibere conſtituit. Iam enim militum corpora morbis vexari cœperant, quòd interdiù vehementiſſimo ſolis ardore torrerentur, noctibus verò nimio cæli rore perfuſa, propemodùm præ frigore rigere viderentur. Huc accedebat, quòd Barbaruſſa ingentes Numidarum copias mercede conductas in dies expectabat, quorum aduentum Cæſar anteuertendum putauit: & quanuis Cæſar inſigni pietate ægris opem ferret rebus neceſſarijs abundè ſuppeditandis, tamen in arenoſo ſolo vix vlla dabatur copia dulcis aquæ, ità vt tum ſani, tum ægri ex acrioribus pomis ſiti vtcunquè mederi cogerentur, quæ res non erat commoda valetudini. Itaque Cæſar bonis auibus ad Idus Iulias iuſſit tormētorum omnem

Guleta.

appa-

apparatum ad Guletam oppugnandam adhiberi. Andreas-Auria à mari eius munitionis diuerberandæ negocium ſuſcepit. Tum verò ab aurora vſque ad meridiem tanta tormentorum vi is locus eſt oppugnatus, vt non modò concuti tellus, ſed tota paſsim hiſcere videretur: porrò mare, paulò antè tranquillum, mirabilitèr concitari & exæſtuare atque feruere cerneretur: cælum autem ipſum, denſiſſima fumi caligine omnium oculis eriperetur. Ea vi turris cum ſuo antemurali penitùs proſtrata, & munitiones omnes latè diſiectæ, non omninò difficilem noſtris inuadendi aditum præbuerunt. Vt verò animis magìs incaleſcerent, quidam monaſticæ vitæ profeſſor ligneam crucifixi Seruatoris imaginem præferebat. Ibì iubente Cæſare alacritèr noſtri milites in Barbaros irruperunt, nihil morati tela omnis generis & miſſilem ignem tenaci flamma armis adhærentem, quæ ab illis in ſubeuntes conijciebantur. Quamobrèm territi, fuga ſibi conſulunt immanes Barbari, quorum non pauci in illo itinere cæſi & in ſtagnum detruſi periêrunt. Porrò paucis è Cæſaris exercitu deſideratis, tormenta omnia & tota Barbaruſſæ claſſis, quæ intra Guletæ fauces ſubducta fuerat, in ius victoris Cæſaris conceſſit, magno quidem Cæſaris commodo & voluptate, ſed ſumma Barbaruſſæ & ſæuiſſimorum piratarum detrimento, qui acerbiſſimè ferrent ſibi totius nauigationis & maris facultatem ereptam. Illi verò qui è Guleta profugerant, vbi Tunetum ad Barbaruſſam venêre, ab illo contumeliosè primùm accepti, ſed mox repreſſa ira, ad audendum fortitèr animati ſunt, quòd Afrorum & Numidarum auxilia iam appropinquârent.

1535 *Guleta oppugnatur.* *Guleta expugnatur.*

Dum hæc geruntur, in caſtra Cæſaris venit Muleaſſes rex Tunetanus, quem Barbaruſſa è regno exturbârat. Fuit is procera ſtatura, ſuffuſco vultu planeque virili, ſed admodùm ſtrabus. Vbì Cæſaris dextram deoſculatus eſt, more patrio humi collectis cruribus, ſedit in tapete ſubſtrato, & per interpretem ſupplex petijt ab Imperatore reſtituì ſibi paternum regnum, multam eo nomine pollicens Cęſari fidem, & id genus alia. Cæſar illi omnia liberalitèr datum ũ recepit, hortans vt non Punica, ſed integra fide promiſſis ſtaret. Erat in illo Barbaro & Mahometanæ ſtultitię profeſſore regi magna tũ bellicę exercitationis tum rerũ cœleſtiũ ex aſtronomois diſciplina peritia. Iuſſit aũt Cęſar tendi ei taberna-

Muleaſſes rex.

1535 culum, & hoſpitali liberalitate tractari hominē. Idemq́ aūt ipſe in Cæſaris exercitu præcipuè mirabatur numerum atque ordinē tormentorū, & incredibilē in foro rerum venaliū omnis generis copiam, & militum res neceſſarias ementium modeſtiam ac tranquillitatem. Ab illo verò multa didicêre duces exercitûs, quæ Cæſari magno vſui fuêre ad oppugnandum Barbaruſſam.

Numidarum mores.

Guleta expugnata, Cæſar ad Tunetum iter intendit. Interìm verò dum multa ſecum animo reputat, & omnia diligentèr expendit, commiſſa ſunt varia cum Numidis prælia. Solent Numidæ ferocitèr aduolare, & rursùs mira vafricie, ſi premantur, fugam arripere, vt inſequentes longiùs proliciant: tum verò conuerſis armis, paucos multi circunſiſtere, & nullo negocio trucidare. Cæſar vbì animaduertit Hiſpanos à Numidis in pugna quadam premi, acritèr cum grauis armaturæ equitibus in Barbaros inuectus, eos in fugam præcipites egit: eoque die non ſolùm ſtrenui ducis, ante alios armatus in acie conſiſtens, ſed etiàm fortiſſimi militis officium præſtitit, ciuicamq́ue coronam meruit, Andrea Pontio equite nobili ab hoſtibus circumuento, & ſua ope liberato. Erant per id tempus quidam togati homines, qui Cæſarem hortarentur ad maturè diſcedendum ex Africa, quòd iam ſatìs multa laude potitus eſſet, Guleta expugnata & piratis egregiè edomitis: verùm illos Cæſar graui oratione, vt erat vir longè prudentiſſimus, preclarè compeſcuit, Guletam autem rursùs communiri iuſſit, impoſito plùs mille Hiſpanorum præſidio. Indè Tunetum versùs promotus eſt totius belli apparatus. Cæſar Vaſtium eo bello, eaque præſertìm die, quia cum hoſte confligendum erat, Imperatorem pronunciârat. Habebant Itali, Hiſpani, Germani, ſinguli ſuos duces, qui eos hortarentur: verùm Cæſar ad omnes ordines adequitans, alacri vultu & ingenti fiducia hortabatur, vt fortitèr contra Chriſti inermes inimicos decertarent, prædæ loco ipſos habituros vrbem locupletiſſimam. Dici vix poſſit, quantùm ea Cæſaris alacritas inflammârit militum animos, ità vt intolerabiles labores, præſertìm ſitis moleſtias, fortitèr pertulerint, licèt quidam ægrè in officio contineri potuerint, quos tamen Cæſaris præſentia & ſeueritas ad ſanitatem citò reduxit. Vt enim erat natura clementiſſimus, ſic etiàm vbì res poſcere videbatur, non deerat illi Imperatore digna ſeueritudo.

Guleta inſtauratur.

Iam ad Tunetum propinquabat exercitus, & ecce Barbaruſſa immenſas Barbarorum copias in aciem producit, quæ centum millia hominum exceſſiſſe feruntur. Tum verò Vaſtius, quem (vt dixi) Cęſar Imperatorem eo bello eſſe voluit, antequàm cum hoſte manus conſererentur, ſic ait ad Cæſarem: Iure meo vtens, iubeo vt hinc abſcedas ad mediam aciem, vbì ſunt vexilla, nè fortuitò incidentis pilæ caſu vniuerſa communis fortunæ ſalus, vnius hominis periculo, inexpiabile ſubeat diſcrimen. Cæſar ſubridens, metu vacuum eum eſſe iubet, quandò nemo Auguſtorum Cæſarum tormento ſublatus eſſet: at nihilominùs pro ſua ſingulari modeſtia dictis illius obtemperans, confeſtìm quò iuſſus erat, abſcedit. Indè ſigno pugnæ dato, tanto impetu noſtri in Barbaros irruperunt, vt trecentos ſclopettis peremerint ante conflictum, reliquos omnes in fugam coniecerint, tormentaque ab illis relicta ceperint, præ dolore & ira dentibus frendente Barbaruſſa, & cum Turcis Tunetum properante. Erant Tuneti multa millia captiuorum Chriſtianorum. Hos omnes ille immanis Barbarus, circumpoſito puluere tormentario, in carcere concremare voluit. Verùm dehortante quodam inſigni pirata, ſententiam mutauit. Eius autem crudelis conſilij fama iam in carcerē peruolârat miſericordia duorum libertorum. Franciſci Hiſpani & Vincentij Dalmatæ, qui licè Barbaruſſæ eſſent alumni, tamen inſigni pietate permoti, patefacto carcere, inſtrumenta, quibus catenas frangerēt, miſeris illis obtulêre. Mox ruptis catenis, nudi homines ſaxis alijsque correptis rebus Turcas inuadunt. Fugiunt ex arce Turcæ. Chriſtiani captiui totam arcem occupant, aliquot cæſis Turcis: regios theſauros omnes, omnem commeatum & arma intercipiunt, & è ſumma arce Chriſtianis dudùm ablatum vexillum expandunt, vt Cæſari & eius exercitui captam arcem ſignificent. Barbaruſſa ad arcem reuertitur, falſis dijs ſuis crebrò maledicens, & nimio furore percitus, apertaque ianua ſupplex & propè lachrymans orat Chriſtianos, vt ipſum intrò cum ſuis recipiant, cunctis libertatem pollicitus. At illi certatìm in eum ſaxa conijciunt, ità vt totus præ ira inſaniens, rebus deploratis, cum ſeptem Turcarum millibus, turpi arrepta fuga Hipponam, vbì olìm D. Auguſtinus incomparabilem egit Epiſcopum, properaret. Ea re cognita, Cæſar propiùs vrbem caſtra mouet, cui Magiſtratus

1535

Exercitus Barbaruſſa.

Congreſſus pugnæ.

Captiui occupant arcem.

Barbaruſſa fugit.

1535 tus claues deditæ vrbis obtulerunt, id enixiſſimè obſecrantes, nè militem intra vrbem admitteret. Ad id Cæſare cunctantiùs reſpondente, milites frementes & omnis moræ impatientes, vel iniuſſu Cæſaris certatìm in oppidum irruunt, fruſtrà deprecante Muleaſſe. Et ipſi quidem Cæſari vehementèr ſuſpecta erat Punica fides, vt non ſinè cauſa cunctantiùs preces Tunetanorum admiſiſſe videatur. Nam ſtipendium per Muleaſſem promiſſum, aſturè & vafiè protrahebant, viſuri qui Barbaruſſæ ſucceſſus forent. Primus cum parua manu ad arcis portam acceſſit Vaſtius, quem Chriſtiani paulò antè captiui, gratulabundi exceperunt. Arce in poteſtatem redacta, milites agminatìm irruunt in vrbē, Itali & Hiſpani in prædas inhiant, Germani Mahometano ſanguine fundendo ſitim ſuam explent, nulli omninò parcentes neque ætati, neque ſexui: quæ res permouit Cæſarem, vt propoſito edicto capitis pœnam minaretur omnibus, qui Tunetano ciui vim intuliſſent. Cæſar arcem ingreſſus, captiuis Chriſtianis libertatem & nauigia atque commeatum, quibus in patriam redirent, promittit. Porrò Franciſco & Vincentio Barbaruſſæ alumnis, qui rumpendorum vinculorum authores miſeris fuerant, pecuniam ac veſtem largitur. Tria præcipuè in arcis Tunetanæ direptione Muleaſſes deplorauit, Arabicos inprimìs codices antiquiſſimos, qui non modò diſciplinas omnes, ſed etiàm ſuperiorum regum hiſtoriam, & Mahometanæ ſuperſtitionis interpretationem continerent, quorum Muleaſſes iacturam tulit grauiſſimè. Secundò vnguenta & aromata odoris incomparabilis, ambram, moſcum & zibetum, quæ plumbeis loculis & arculis eburneis aſſeruabantur, & neutiquàm vulgaris erant precij. Tertiò pigmenta & colores varios & admodum precioſos, quos milites diſſipatos conculcârant: multùm illic lazurij, multùm cocci & laccæ Indicæ perijſſe dolebat Muleaſſes. Inuenta quoquè ſunt in arce arma & ocreæ Gallorum equitum, qui ante annos trecentos cum Ludouico rege Tunetum obſederant.

Tunetum diripitur.

Dum hæc geruntur Tuneti, Barbaruſſa venit incolumis Hipponam, & ibi triremes quatuordecim in ſtagno demerſas, celerrimè educit, ſeque egregiè munit. Interìm miſſi ex noſtris, qui eius iter impedirent, cùm parùm eſſent rei naualis periti, re infecta, ad Cæſaris exercitum redierunt, nec ſinè magno Chriſtianorum

Barbaruſſa abit Byzantiū

rum

rum detrimento illi ſæuiſſimo piratæ ad Algieram primò, mox ad Byzantium elabendi ingens ſpatium præbuère. Ea res vehemētèr commouit Andream Auriam, ità vt non planè deſperans ſe hoſtem poſſe conſequi, Hipponam contenderit: porrò non inuento Barbaruſſa, vrbem cepit, muros deſtruxit, arci præſidium impoſuit, quam tamen Cæſar paulò pòſt iuſſit funditùs euerti. Deindè Muleaſſem Cæſar regem Tunetanum pronunciat, tributum imponit annuum falcones duos & totidèm è Numidia velocitate conſpicuos equos, ea conditione, vt Chriſtianis amicus, Turcis hoſtis, Cæſari addictus ſit, & Hiſpanis, quos Guletæ ampliùs mille præſidij loco imponebat Cæſar, ſtipendiū perſoluat. 1535

His geſtis, Cæſar ab Africa ſoluens, cum tota claſſe Siciliam contendit. Ibì triumphali pompa exceptus, & paſsìm pecunia donatus, indè Neapolim peruenit. In ipſo itinere nunciata ei eſt mors Franciſci Sforciæ, qui non ità pridèm Chriſtianam Chriſtierni regis Danorum filiam duxerat. Eius mors nouos in orbe Chriſtiano, Gallis Mediolanum pertinaciſſimè repetentibus, tumultus & clades excitauit, hæreticis interìm mirè exultantibus, quòd non deeſſet Carolo Cæſari Chriſtianus rex, qui eum ſuis armis ab ipſorum coërcitione retardaret. Quanto ſatiùs fuerat, Mediolanum vel terræ hiatu abſorptum, ab hominum conſpectu penitùs tolli, quam eius cauſa Chriſtianum orbem tot mala perpeti? Putant plerique potentes, ſe inſignem ſibi comparare gloriam, ſi ius ſuum, quod tamen plerunquè vel incertum habent, vel etiàm nullum ſe habere non ſunt neſcij, egregiè tueantur, etiamſi interìm totus debeat perturbari & perire orbis. Sed huiuſmodi ſtudijs non valdè magnam ſibi laudem parant apud cordatos & Chriſtianæ pìetatis amantes. Verùm hæc Deus iuſtus iudex iudicabit, nos ad alia tranſeamus.

Cæſar venit in Siciliam.

Sub huius anni finem Saxoniæ Elector ex Auſtria, vbì Ferdinandum regem conuenerat, domum proficiſcens, Pragæ appellatus eſt à legato Pontificio Petro Paulo Vergerio, qui illi Pontificis ſententiam de Concilio indicendo, itemq́ue de loco Concilij indicauit, ſimul etiàm de ſententia Cæſaris & Ferdinandi regis certiorem eum reddidit, quòd eis non diſpliceret Mantua, quam Pontifex Concilio deſtinâſſet. Saxo reſpondit, ſe cum ſocijs Smalcaldici fœderis deliberaturum. Decembris die 26. ex Conuentu Smalcaldico reſponde-

Legatus Pontificis agit cum Saxone.

1535 runt Proteſtantes inter cætera, ſibi Mantuam non placere, neque perpeſſuros ipſos, vt in concilio Pontifex ſua authoritate vtatur, quòd ille ſit ipſorum aduerſarius, qui dogmata ipſorum damnârit. Itaque eum iudicem eſſe non poſſe, ſed ex voluntate Cæſaris, regum & principum deligendos idoneos viros, qui iuxta verbum Dei cauſam cognoſcant, atque definiant. Idoneos autem viros vocant hauddubiè Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Pomeranum, & id genus alios apoſtatas monachos, quos certum erat hæreſios nomine damnatos eſſe, & vel maximè reorum perſonam ſuſtinere, atque ideò nulla ratione poſſe ſententiã pronunciare. Atque ità Proteſtantes Conciliũ quidem ſe vehementèr optare & expetere dixerunt, ſed à ſuis Concionatoribus malè perſuaſi, tale Concilium petierũt, quale nulla vnquàm ætas verum & legitimum eſſe putauit. Cùm verò verbum Dei alitèr Luterus, alitèr Zuinglius, alitèr Anabaptiſtæ, alitèr Zuencfeldius, alitèr Seruetus exponant, quis vnquàm ſanæ mentis ex ſola verbi Dei litera, non adhibita Catholicæ Eccleſiæ interpretatione, aliquid certi in Concilio ſtatui poſſe credat? Ità his tergiuerſationibus nouorum Euangeliſtarum ſiue dogmatiſtarum id apud Proteſtantes Magiſtratus effectum eſt, vt Conciliũ non recipiunt Euangelici. Concilium nullum admittere velint, cui Pontifex ab omnì antiquitate recepto more præſideat, & ipſam quoquè Synodum Tridentinam, cui grauiſſimi & longè doctiſſimi viri interfuère, non magnipendant. Sed abſit, vt Eccleſia Dei alium habendorum Conciliorum modum à Sectarijs accipiat, quàm ipſi traditus eſt ab Apoſtolis & Apoſtolorum ſucceſſoribus. Quòd ſi verò ex ſectariorum ſententia mutanda eſt Synodorum habendarum ratio, iam facilè quidlibet obtinere illi poterunt, ſed ità tamen, vt aliud ſtatuat Synodus Luterana, aliud Zuingliana, aliud Anabaptiſtica, aliud alia nupèr natorum ſchiſmatum. Porrò in hoc Smalcaldico Proteſtantium Conuentu fuit etiàm Galliæ regis legatus. Rex ille Germanorum Principum captauit gratiam, vtpotè qui iam bellum in Italia gerere decreuiſſet: atque interim nihilo minùs in regno ſuo ſeueriſſima ſumpſit ſupplicia de nouorum dogmatum aſſertoribus vel ſectatoribus. Itaque quòd Luteranorum Principum captauit beneuolentiam, ſuî aduersùs Cæſarem communiendi cauſa id fecit, non quòd illorum religionem probaret: & rurſus Luterani in eius ſe amicitiam ea-

Gallus captat amicitiam Germanorum.

dem

dem omninò ex cauſa inſinuabant, alioquì propter diuerſam religionem non magnopere addicti Gallis. Timebant enim vtrique Cæſaris potentiam, atque ideò modis omnibus communire ſe ſtudebant. 1535

Hoc tempore Zuingliani Tigurini, offenſi ſcriptis quibuſdam Luteri & complicum eius, præſertìm quòd ſcripſiſſet Luterus Oecolampadiū ſubitò à diabolo præfocatum expirâſſe, ſynodum Tiguri conuocant ſexta Auguſti miniſtrorum Euangelij ſui ex vrbe & agro Tigurino, vbì definitum eſt, Apologiam Latinè & Germanicè edendam contra Luteri & gregis eius calumnias. Sed hoc tam egregij conuentûs decretū vnus Vuolffgangus Capito Argentoratēſis eccleſiaſtes Zuinglianus, impediuit ad tempus non longum. Interìm Luterus 5. Octobris ſcribit miniſtris Argentinenſibus, ſe non alieno eſſe animo à concordia: itaq; hortatur vt ſynodum indicant, in qua de illa tractetur. Mira res. Nolunt iſti Romano Pontifici licere conuocare Synodum, & interìm ipſi tam multas cogunt ſynodos authoritate prorsùs nulla. Iſtas impoſturas indoctum vulgus nō aduertit, Principes alijs occupari, non ſatìs conſiderant, & ità impunè faciunt noui dogmatiſtæ quicquid libet. Conuenerunt igitur Arouiæ, quod eſt oppidum ditionis Bernenſium, quinque Euangelij Zuingliani prædicatores, qui tutiſſimam aliquam formam conſcriberent concordiæ cum Lutero ineundæ. O miſeram Europam, quæ non videt, quid ſub prætextu Euangelij moliantur horum temporum pſeudeuangeliſtæ. Si à Deo miſſi ſunt, vt iactitant, cur non idem docent? cur tam atrocitèr inter ſe digladiantur? An non meritò pereunt, qui tales duces ſequuntur?

Synodus Zuingliano-rum Tiguri.

Synodus alia Arouiæ.

Hoc quoquè anno & apud Cæſarem & Ferdinandum regem impensè laborârunt Proteſtantes, vt fas non eſſet Cameræ Iudicibus tueri cauſam Catholicorum, quibus ipſorum facultates eſſent ſub religionis prætextu ereptæ. Id quidem certè durum fuit, & non multùm à barbara feritate alienum, monaſteriorum & Cleri bona diripere, nec tamen patere miſeris perfugium ad Imperij iudices, quorum authoritate pôſſent ius ſuum obtinere. Quid verò faceret vel Cęſar, vel Ferdinandus, cùm & Gallus minimè quieſcendum ſibi putaret, & Proteſtantes iam vſqueadeò viribus creuiſſent, vt ſi quid minùs impetrâſſent, facilè vi extorqueri poſſe viderentur? Interìm valdè quiritabantur Euangelici, ſi quid à Ca-

Proteſtā-tes volūt ſilere Ca-meram.

1535 meræ Iudicibus contra ipſos hoc nomine decretum fuiſſet, & tamen ferre nolebant, vt de ſuis iniurijs quererentur Eccleſiaſtici, vel res ſuas repeterēt. Atque hæc quidem & id genus alia vocantur purum Euangelium, pura doctrina, purum verbum Dei. Sic olim Iulianus apoſtata fertur dixiſſe cuidam locupleti Chriſtiano: Chriſtus veſter in Euangelio præcipit, vt relinquatis omnia: Da ergò mihi facultates tuas conuenientèr Chriſti Euangelio. Sed non præcepit Euangelium, ait Chriſtianus, vt diuitibus, ſed vt pauperibus res noſtras largiamur.

Matt. 19. Porrò Luteri Euangelium non hortatur, vt tua relinquas, ſed permittit etiàm, immò & præcipit, vt aliena tibi vſurpes. O prodigioſam rerum omnium in deterius mutationem. Olim Germani Principes, Auguſti Cæſares, celeberrima paſsim in Germania collegia, epiſcopatus, Cœnobia fundârunt, & ampliſſimis reditibus donârunt: hodiè ea multis locis vaſtata, diruta, diſſipata cernuntur: nec tamen licet extrema calamitate affectis, ius ſuum proſequi.

Hoc anno Bruxellis nubit Dorothea Chriſtierni Danorū regis filia Friderico Principi Palatino, qui hoc nomine quandoquè ius ſibi vendicauit in Daniæ regno: quod tamen, Cæſare multis bellis implicito, non eſt ſatis proſecutus. Et Cæſar quidem, ſi non defuiſſet opportunitas, videbatur Friderico in eius regni iure repetendo opem laturus.

Facinus atrox. Eodem anno in Ducatu Vuirtēbergenſi caupo quidam hoſpitibus carnes porci, rabidi canis morſu infeſtati, edendas propoſuit parùm hoſpitalitèr. Vbi homines eius rei ignari carnes comederunt, mox verſi in rabiem, mutuis ſe morſibus lacerârunt.

Gallus petit Mediolanenſem principatum. Hoc ipſo anno è rebus humanis ablato Franciſco Sforcia, Gallorum rex à Cæſare petijt ſibi concedi Mediolanenſe Imperium. Verùm Cæſar nō ignarus quantum ex ea ditione ipſe cōmodi haberet, tum etiàm non immeritò veritus, nè opulentiſſima Italiæ parte potentiſſimo Gallæ regi permiſſa, ille non contentus eo imperio, etiàm aliena, ſua præſertìm regna, mox inuaderet, quod ſuperiores Galliæ reges feciſſe meminerat, nullis precibus adduci potuit, vt Mediolanenſem principatum Gallo concederet. Ea res nouas rerum perturbationes peperit, vt iam ſuprà attigimus. Porrò ne Franciſcus rex in Cæſarem primus arma vertiſſe videretur, Sabaudiæ principem auunculum ſuum ſibi inuadendum

ſtatuit,

ſtatuit, vt eius ditionibus in poteſtatem redactis, expe- 1536
ditum in Italiam iter haberet. Porrò eius principis coniunx, vxoris Cæſaris germana ſoror erat. Eius belli cauſam hanc prętexebat Gallus, quòd Sabaudus nollet ipſi Niceam Prouinciæ vrbem, perſoluta pecunia, qua olim à Gallis oppignorata fuerat, reſtituere.

ANNO igitur 1536. ineũte vere aut circitèr, magnis copijs Sabaudi Principis ditionem Galli inuadũt, multaque loca Duci deſtituto ab omnibus eripiunt, & nisì Antonius Læua Cæſaris Dux egregius valida manu eis occurriſſet, Vercellas, quas obſidione premebant, & multa alia miſero principi facilè eripuiſſent. Et nè quid illi ad ſummam calamitatem deeſſet, etiàm Bernates Heluetij ad Læmanum vſque lacũ, quæ illius erant, vi abſtulerunt. Cauſa hæc erat: Geneuenſes Zuinglianum dogma complexi erant. Eſt autem Geneua ferè in medio regionis Sabaudicæ. Princeps igitur, tum Zuingliani dogmatis profligandi cauſa, tum alijs rationibus permotus, Geneuam obſidet. Geneuenſes ſociorum Bernatum fidem & opem implorant. Illi nolentes ſocios negligere, bellũ Sabaudo faciunt, multaque illi auferunt. Ità & à Gallis & ab Heluetijs oppugnatus, ad Cæſarem confugit, qui tum ex Africana victoria reuerſus, vbiquè in Italia ſummo omnium ſtudio & maxima pompa excipiebatur. Neapoli quidem amœniſſima in vrbe hyemabat, vbì tum filiam notham Alexandro Medici celebratis nuptijs in matrimonio collocauit, eximia cum laude veræ ac integerrimæ probitatis, quòd fidem Clementi Pontifici datam, licèt is iampridèm exceſſiſſet è viuis, inuiolatam ſeruaret, nihil permotus quorundam Florentinorum patriciorum precibus, qui ei quotannis grandem auri ſummam offerrent, ſi repudiato Alexandro, priſtinam ciuitati libertatem reſtitueret.

Galli inuadũt Allobroges.

Itémque Bernates.

Nuptiæ principis Florentini

Sub id tempus Hippolytus Medices, qui Alexandri erat frater patruelis, quorundam adulationibus deprauatus, licèt ampliſſimo eſſet Cardinalatûs titulo, opulentisq; ſacerdotijs, multisque opibus inſignis, adſpirare cœpit ad Hetruiiæ principatum, eiusque obtinendi cauſa necem Alexandro molitus eſt: ea in rę vſus fertur opera cuiuſdam magni viri. Sed Alexander inſidias depræhendit, ſcripſitque Paulo Pontifici, qui ex Hippolyti familia quendam eius facinoris conſcium compræhendi iuſſit.

Hippolytus Medices adſpirat ad principatum.

1536 iuſſit. Ea re territus Hippolytus, ex vrbe exceſſit: deindè ad animum rediens, tam immanis ſceleris ductus pœnitentia, cum Alexādro in pacem redire ſtuduit. Itaque Cæſarem, qui tum in Africa erat, adire omninò voluit, ſed à Prorege Siciliæ negata ipſi naue, in quodam oppido agri Fundani conſilij inops ſubſtitit, ibique febre peſtilenti correptus ſexto die obijt, iuuenis longè omnium elegantiſſimus, rebusque omnibus florentiſſimus: ſcilicet vt inſani mortales diſcant nullis neque corporis & ætatis viribus, neque quantunlibèt ampliſſimis opibus fidere, neque vitæ huius voluptatibus, ſed vni viuo & vero Deo totos ſeſe dedere, cùm in hac vita tam ſint incerta & caduca omnia, vt ne puncto quidem temporis certa nobis ſit huius lucis vſura. Porrò Cæſar cùm eſſet Neapoli, certo nuncio didicit Barbaruſſam claſſe apud Algieram reparata, Byzantium abeuntem, & in itinere apud Mangonis portum Chriſtiana vexilla præferentem, Mangonianos omnes in miſeram ſeruitutem in Africam captiuos abduxiſſe. Dolebat illi immani piratæ, quòd tanta clade affectus fuerat expugnato Tuneto, noluitque Chriſtianis id omninò impunè cedere.

Idem miſerè perit.

Fœdus Cæſaris cum Venetis.

Intereà Cæſar multa vſus prudentia, cum Venetis fœdus percuſſit. Vt eam in rem Veneti propenſioribus animis conſentirent, non parùm in cauſa fuit, quòd ſperarent Cæſarem principatum Mediolanenſem alicui traditurum. Nam neque Cæſarem, neque Gallum æquo ferebant animo tam opulenta Italiæ ditione potiri, ſed infirmiorem volebant, cuius vires & potentia ipſis neutiquàm formidoloſa foret. Deindè Cæſar per Ferdinandum fratrem & amicos principes in Germania militem conſcripſit. Interìm verò Nonis Aprilibus Romam venit, ingenti triumpho exceptus tum à Clero, tum à populo.

Cæſaris præclarũ facinus.

In cœna Domini lauit pedes duodecim pauperum ſingulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic ſpectaculo intererant. Lotos verò, egregijs donatos muneribus, nempè omni argenti abaco menſæ illato, à ſe dimiſit. Fuit in illo principe, vt antè diximus, modeſtia & humilitas incredibilis, amica & grata præpotenti Deo, qui ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam. Quatriduo autem Romæ moratus, pridiè quàm indè abſcederet, grauiſſima & ardenti oratione regem Franciſcum, circunſtante Pontifice & Cardinalibus, multorumque principũ Legatis, perſtrinxit, quòd

Iacob. 4.
1 Pet. 5.

Oratio Cæſaris.

fœdus

fœdus abrupiſſet, & totum ferè terrarum orbem contra ſe concitâſſet. Demùm is exitus orationis fuit, vt ſe paratum diceret cum Franciſco ſingulari certamine de ditionum iure contendere, vt reliquo Chriſtiano ſanguini parceretur. Erat tum commotus Cæſar calamitate Caroli Sabaudiæ principis, nec Iohannem Lotharingiæ Cardinalem, qui à Franciſco pacis conciliandę cauſa ad eum miſſus apud Senas poſteà ipſum conuenit, admittere voluit, totus iam ad bellum regi inferendum intentus. Pontifex verò Cęſarem complexus, orauit vti nè vel non iniquo dolori plùs tribueret, quàm clementiæ & pietati. Cæſar deindè, reiectis Galli legatis, Senas proficiſcitur, honorificentiſſimè à Senenſibus exceptus, oblatis vrbis clauibus, cum hymnis ad ædem ſummam deducitur. Pòſt Florentiam abit, & Alexandri generi ſummo ſtudio colitur: quem hortatus eſt, vt ab inſidijs ſibi caueret, non ignarus quòd ea in vrbe principem ageret, quæ omnis iugi impatiens, immodica cupiditate ad libertatem ſempèr adſpirâſſet. Atque vtinam Alexander ijs monitis diligentèr obtemperâſſet, quæ à grauiſſimo & experientiſſimo Imperatore non temerè illi promebantur, non tam horrendum vitę ſuæ exitum habuiſſet. Sed de hoc ſuo loco. 1536

Cæſar venit Senas.

Florentiã

Cæſar deindè apud Lucenſes quoquè triduo moratus, maximum eius vrbis ſtudium, propenſionem, liberalitatem eſt expertus. Poſteà ad Antonium Læuam peruenit, qui parùm tempeſtiuo conſilio, diuerſum hortantibus Daualo Vaſtio & Ferdinando Gonzaga, Cæſarem impulit, vt in Prouincia Gallo bellum inferret. Egerat iam Antonius cum quibuſdam, vt Maſſiliã Cæſaris exercitui proderent, ſed ea res ſucceſſum non habuit. Deniquè eò tandèm res redijt, vt ex inſperato ſuperuenientibus Heluetiorum viginti millibus ad Franciſcum regem, & iam morbo caſtra Cæſaris vehementèr affligente, Cæſar re infecta Genuam redièrit, interìm in Gallijs mortem oppetente Antonio Læua. Atque eodem tẽpore exercitus, quem Maria Cęſaris ſoror, virilis animi fœmina, in Belgis conſcriptum, duce Henrico Naſſauio ad Peronam Gallorum vrbem duxerat, in Belgas reuerſus eſt. Magnus quidem Pariſienſes timor inuaſerat, tantis copijs in Gallias penetrantibus, adeò vt iam vrbi muniendæ incumberent. Intereà verò nouo in Italia conſcripto milite, Gallus Genuam occupare mirabili aſtutia nititur: ſed is conatus fruſtrà fuit. Porrò

Lucam.

Cæſar fruſtrà tentat Maſſiliã.

Paulus

1536 Paulus Pontifex miſſis tum ad Cæſarem, tum ad Franciſcum regem Legatis è cœtu Cardinalium, ad pacem hortatus eſt, & licèt id non impetrârit, ſpecimen tamen eximiæ pietatis de ſe præbuit, functus optimi Pontificis officio.

Delphinus excedit è viuis. Dum ità in Gallijs bella feruent, Franciſcus Delphinus Galliæ regis primogenitus, incredibili totius regni dolore ex hac luce morbo ſubitario ſubtractus eſt. Erat is quoquè iuuenis annos natus octodecim, eximijs præditus ornamentis, in ipſo ætatis & fortunæ arridentis flore poſitus: tam inopinato caſu admonens mortales omnes conditionis ſuæ, vt eius ſempèr memores, quemadmodùm ſapientiſſimè hortatur D. Auguſtinus, omnem diem, ſupremum putent vitæ ſuæ diem, & ſic Deo placitos mores ad extremū vſque perducant diem. Sed hęc quis perſuadeat hominibus? Erant qui dicerēt, veneno interijſſe præſtantiſſimum iuuenem, & eo nomine quidam Sebaſtianus Montecuculus in quæſtionem raptus, cùm ſe id crimen doloris impatiens admiſiſſe fateretur, ab equis in diuerſa nitentibus diſcerptus perijt. Verùm is præcipiti ſuſpicione appetitus, victus doloribus, vt alij volunt, crimen à quo erat alienus, ità faſſus eſt, vt Antonium Læuam & Ferdinandum Gonzagam eius ſceleris authores diceret. At illi viri egregij deteſtabile facinus à ſe depulerunt, nullis præſertim veneni indicijs in extincti corpore exiſtentibus, & affirmantibus pleriſque ex pilæ ludo immodico æſtuantem, ac ſudore diffluentem Delphinum, nimìs auidè aquam potâſſe, eaque re ſibi mortem conciuiſſe, obruto natiuo calore.

Conuentus Vuittenbergenſis. Hoc anno cùm peſſimè audirent Luterani & Zuingliani concionatores ob dogmatum diſcordiam, rursùs quādam inter ſe concordiam ſarcire conati ſunt, idque in Synodo Vuittenbergenſi in ædibus Patriarchæ & Euangeliſtę Luteri. Sęd cùm veriſſimè dicat Sapiens, Inter ſuperbos ſempèr ſunt iurgia: concordia illa ſimulata fuit, non ſyncera. *Prou.13.* Nec potuit ſuum habere effectum, quòd propter aliorum abſentiā & abſque magiſtratuum ſuorum conſenſu nihil ſtatuere auſi fuêre: ſed nec ipſa quidem illius egregij conuentûs acta in lucem edere ſunt auſi, tametſi ſcripta erant. *Cretenſiū mos.* Fuit ille ſyncretiſmus quidam, qualis olìm inter Cretenſes, qui cùm perpetuò inteſtinis ac mutuis ſe bellis infeſtarent, vbi ab hoſtibus imminebat bellum, quandam inter ſe pacem conciliabant,

bant, vt iunctis viribus faciliùs hoſtes propulſarent. Ità 1536
etiàm Zuingliani cum Luteranis quandam ſimulabant
pacem, vt ſignis infeſtioribus in Chriſti Catholicā Ec-
cleſiam paritèr inueherentur. Atque in eo quidem inter
ipſos conuenit, panem & vinum minimè tranſſubſtan-
tiari, vtque eo nomine Catholicos, qui diuerſum do-
cent, atrociſſimè idololatriæ inſimularent. Sed Eccleſia
Dei hæreticorum calumnias irridens, in Euchariſtia
Chriſtum vnum & verum Deum adorāt cum omni an-
tiquitate: & Chriſto ipſo dicēte, Hoc eſt corpus meum, *Matt. 26.*
Hic eſt ſanguis meus, ijs verbis certiſſimam fidem adhi-
bet, ſciens non eſſe impoſſibile apud Deum omne ver- *Luc. 1.*
bum. In hoc enim tremendo Sacramēto oportet omnia
humani ingenij argumenta procùl abſcedere, & vel ma-
ximè fidem exerceri, quæ tanto eſt maioris meriti apud
Deum, quanto minùs rationibus fulcitur.

Hoc anno multas Synodos habuêre Zuingliani, *Crebræ Synodi Zuinglianorum.*
quatuor Baſileæ, vnam Tiguri, & generalem quandam,
ſi dijs placet, apud Bernates, cui interfuerunt ex pagis
& vrbibus coacti 300. parochi, minùs quatuor, fortaſsis
plerique deſertores monachi. Non dubium quin iſto-
rum conuenticulorum decretis plùs tributum ſit ab ho-
minibus miſerè ſeductis, quàm vel Tridentinæ, quæ tot
habuit præſtantiſſimos viros, vel cuiuis alteri à Catho-
licis habitæ Synodo. Fuit etiàm alia quædam Synodus
Heluetiorum Zuinglianorū Arouiæ, in qua decretū eſt,
neminem ex miniſtris Helueticarum Eccleſiarum mit-
tendum ad Synodum generalem Euangelicorum, quæ
ad 14. Maij diem indicta erat Iſenaci, quod eſt Thurin-
giæ oppidum, ſed poſteà Vuittenbergæ, vt iam diximus,
celebrata eſt. Hanc Synodum videtur indixiſſe Luterus,
& eo nomine recuſâſſe Heluetios miniſtros eò accede-
re. Mirum eſt non fulminâſſe in eos Luterum, pro ſua
ſcilicet authoritate, & repentè omnibus diris deuouiſſe
refractarios. verùm Zuingliani needùm Luterum pro
Papa ſuo agnoſcebant: nec tamen eius fulmina euade-
re potuerunt. Mirabilitèr laborauit verſipellis Bucc-
rus, vt qualiſcunque poſſet in ſpeciem conflari concor-
dia: ſed quibus non aderat ſpiritus Chriſti, qui vnius
Catholicæ Eccleſiæ & Doctor & moderator eſt, à qua
ſe ſeparant ſectarij omnes, non mirum eſt, certam in-
ter illos concordiam iniri non potuiſſe. Atquè vtinàm
ſoli concionatores inter ſe mutuis atſiſſent diſſidijs, &
non etiàm miſerrimam plebem in tam varias eaſque

pugnan-

1536 pugnantiſſimas opiniones & ſectas diſtraxiſſent. Nullis Buceri quantunuis verſutis declarationibus & machinationibus Heluetij Zuingliani eò permoueri potuerunt, vt Luteri ſententiæ aut Buceranis figmentis ſubſcriberent. Nitebatur enim Bucerus illis perſuadere, nullam in rebus ipſis, ſed tantùm in verbis ineſſe diſcordiam: quaſi non è diametro pugnent inter ſe, Chriſtus eſt ſubſtantialitèr præſens in Euchariſtia, & Chriſtus non eſt illic præſens ſubſtantialitèr. Itã inanes fuêre Bucerani conatus: qui vir, vt antè dixi, non magnoperè curâſſe videtur, vtrùm huic an illi ſententiæ accederetur, licèt miram præ ſe ferret in verbis & ſcriptis religionem: qua re permultis impoſuit, qui hominis vafriciem non aduerterunt.

Buceri verſutia.

Eodem tempore Ioachimus Vadianus Sangallenſis Conſul, inſignis Sacramentarius, ſcripſit ſex libros Aphoriſmorum de conſideratione Euchariſtiæ, quibus apertè docet, quàm non conueniat Zuinglianis cum Lutero. Faceſſant ergò qui dicunt, pacem inter iſtos vnquàm ſynceram conciliatam. Diſſentiunt acerbiſſimè in hunc vſque diem, & in dies è ſuis ſcholis nouorum dogmatum monſtroſos & abominandos producunt architectos, qui ſimplex & incautum vulgus miſerabilitèr perdunt.

Eraſmi mors.

Eodem anno mortuus eſt Baſileæ Eraſmus Roterodamus, vir certè excellẽti doctrina, ſed qui in pleriſque ſcriptis ſuis nõ minimam præbuerit Lutero & alijs perditis ac ſeditioſis hominib⁹ tumultûs in religione concitandi occaſionem. Extant libri eius, quibus id poteſt euidentiſſimè doceri. Et ipſe certè in Epiſtola ad Albertum Pium Carporum principem ingenuè fatetur, quædam à ſe facta ſcriptaque, quæ nec facturus erat, nec ſcripturus, ſi hoc ſeculum exoriturum diuinare potuiſſet. Sed interìm in Colloquijs, vbi multa ſunt ab eo non ſolùm incautè, ſed etiàm perniciosè ſcripta, nihil ferè correxiſſe videtur. Quid autem neceſsè eſt imperitæ iuuentuti tam crebrò inculcare ea, vndè nihil diſcat aliud, quàm Eccleſiæ cõſtitutiones, cæremonias, inſtituta vel contemnere, vel in dubium vocare? Non dicam quàm multis locis odiosè ſuggillet monachos & Theologos, alioquì plùs ſatis huic nouo euangelio inuiſos: hoc vnum in confeſſo eſt, multa eum ſcripſiſſe, quæ præſtaret nunquàm in hominum veniſſe manus. Quam ſæpè puerilitèr hallucinatus ſit in Cenſuris ſuis, Auguſtini & Hiero-

Cenſura

Hieronymi præſertim operibus præfixis, facilè demonſtrari poſſit, ſi res poſtularet. Eſt quædam in Hieronymi Tomis Epiſtola, eam negat eſſe Hieronymi, ſed vel Tertulliani eam eſſe ait, vel alicuius vetuſtioris: & tamen in eadem Epiſtola fit mentio D. Ambroſij Mediolanenſis Epiſcopi, & ab ipſo repertorum corporum Geruaſij & Protaſij martyrum. In Auguſtino opus 50. Homiliarum libenter tribuit ipſi Auguſtino: alibi quandam ex ijs ſeparatim in iiſdem Auguſtini Tomis excuſam Homiliā, negat eſſe Auguſtini. Nec mirū, errare eum plerunquè, dum nimiùm ſuo iudicio tribuit, & omnia ex ſtylo vult metiri qui ſanè apud Auguſtinum admodum varius eſt, dum plerunquè ad vulgi captum ſeſe accommodat, cui tanquàm Epiſcopus debuit paſtoralem curam impendere. Non fuit illis ſanctiſſimis Patribus tanta cura expoliendæ dictionis, quin pro captu illorum, quibus vel ſcriberent vel loquerentur, ſuam quoque orationem libentèr interdùm deijcerent: id quod D. Hieronymus de ſeipſo quodam loco apertè fatetur. Quantùm eius ſcripta nocuerint monaſticis Ordinibus, immò veriùs monaſticæ vitæ contemptoribus, quales ex ejus libris multi euasêre, vt verendum eſt, nihil attinet dicere, nè videar odio potiùs, quàm veritate, ad hæc ſcribenda impelli. Conſulit certè, nè quis ante annum 28. monaſticæ vitæ genus aliquod amplectatur, multaque adfert, quæ poſſint iuuentutem non mediocritèr à vità monaſtica abſterrere. Vbì in monaſterijs omnis diſciplina monaſtica iacet, & planè diſſolutè viuitur, meritò nō debent ea peti. Vbì autem religiosè viuitur, quid (oro) neceſsè eſt abſterrere homines, nè eò ſe conferant ante annum ætatis 28? Scilicèt vbì iam planè vitijs aſſuetuerint, vel etiàm matrimonium contraxerint, quod plerunque ante eam ætatem fieri videmus, tum cœnobium petent. Nos verò cum tota Dei Eccleſia conſtantèr aſſeueramus, cœnobia eſſe ſaluberrimè inſtituta, & eos ſuæ ſaluti vel maximè cōſulere, qui in tenera ætate, cùm iam ſunt rationis benè cōpotes, ad ea ſe conferunt, Deo illic perpetuò non inuiti, ſed ſua ſponte libèrèr & alacritèr ſeruituri, quandò præſertìm tot ſunt hodiè inter homines praua exempla, quibus tenera ætas ad horrenda plerunquè ſcelera & flagitia prouocatur. Nec enim cogitur quiſquā inuitus monaſticam vitam profiteri, ſed datur ſatis iuſtum deliberandi ſpatium, quo abundè poſſit quiſque vires experiri ſuas, & tum demùm id ſtatuere, quod videat ſuæ

1536

Eraſmi quales.

Cœnobia petenda.

1536 ſaluti conducere. Quòd ſi Eraſmus poſito monachi habitu mâluit in hominum frequentia degere, non abſque multorum graui offendiculo: nos cum beatiſſimis Patribus, Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Hieronymo, Gregorio Romano & innumeris alijs, hominum turbas tanquàm periculoſas fugere mâlumus, aut certè, ſi inſtitutum monaſticum id poſcat, vt inter homines verſandum ſit, alieno potiùs quàm noſtro arbitratu viuere, cùm nulla ſit peior libertas, quam cùm ſic licet viuere, vt libet. Quæ quidem omnia idcircò dixerim, vt nè quis nimiùm tribuat Eraſmi ſcriptis pleriſque, ſed meminerit hominem eum fuiſſe, & qui non ſemèl lapſus ſit, ſicut paulatìm res ipſa euidentiùs & docet, & docebit. Hæretici, vbi pro ipſis facere videtur, libentèr eum amplectuntur, aliâs contemnunt. Atque vtinàm res theologicas aut nunquàm attigiſſet, aut religioſiùs & modeſtiùs tractâſſet. Ipſe quidem fatetur in memorata ad Pium Epiſtola, ſe primum omnium ſubodoratum fuiſſe, ambitione corruptum Luteri animum: ſed vtinàm tam ſe præbuiſſet ſtrenuum in oppugnando Lutero, quàm res ipſa flagitabat. Quid illum mouerit, cur non omnibus ingenij viribus cauſam religionis contra nouos dogmatiſtas tueretur, ego certò affirmare non poſſum. certum eſt autem, ſi vti ſua doctrina & eloquentia voluiſſet, plurimùm eum Eccleſię conferre potuiſſe, maximè quòd apud multos ingens eius eſſet authoritas. Audiui ego ex quodam docto & graui viro, extare quandam Thomæ Mori, non tamen typis excuſam, ad Eraſmum Epiſtolam, qua illum hortatur, vt ſcripta ſua retractet & corrigat: alioqui fore dicens, vt ab Eccleſia reijciātur. Non omninò vanus fuit vates ille eximius vir: nam videmus hodiè Eccleſiæ de Eraſmi ſcriptis iudicium. Quanuis autem, vt dixi, multa de monaſtica vita incautè ſcripſit, non tamen eum ab ea vita prorſùs abhorruiſſe, non vno eius ipſius teſtimonio doceri poteſt. Fuit apud nos eius manu ſcripta epiſtola ad quendā Carthuſianum, in qua inter cætera ità dicit: Vereor nè imponant tibi quorundam præſtigiæ, qui iactant hodiè ſplendidis verbis libertatem Euangelicam. Crede mihi, ſi rem propiùs nôſſes, minus te tæderet iſtius vitæ. Video genus hominum exoriri, à quo meus animus vehementer abhorret. Neminem video fieri meliorem, deteriores omnes, quotquot ego ſanè nouerim: vt vehementèr doleam, me quondàm in libris

Thomas Morus hortatur Eraſmum ad palinodiam.

Eraſmus de Luteranis.

meis

meis prædicâſſe libertatem ſpiritûs. & poſt pauca: Ciuitates aliquot Germaniæ implentur deſertoribus monaſteriorum, ſacerdotibus cõiugatis, pleriſque famelicis ac nudis: nec aliud quàm ſaltatur, editur, bibitur, ſubatur: nec docent, nec diſcunt: nulla vitæ ſobrietas, nulla ſynceritas. Vbicunquè ſunt, ibì iacent omnes bonæ diſciplinæ cum pietate. Plura tibi ſuper his ſcriberem, ſi tutum eſſet literis committere & rursùs: Quænã eſt hæc libertas, vbì non licet dicere preces, non licet ſacrificare, non licet ieiunare, nõ licet abſtinere à carnibus? Cogita quid talibus poſſit eſſe miſerius etiàm in hoc ſeculo. Itemque poſt pauca: Emoriar, ſi vel tãtillum roboris haberet hoc corpuſculum, vt ſaltem viuere poſſet, nî mâlim iſthic tecum agere, quàm in palatio Cæſaris eſſe primus epiſcopus. Proindè mi chariſſime in Domino, & per veterem, immò perpetuã amicitiam noſtram, & per Chriſtum oro, obſecro, obteſtor, vt iſtud tædium penitùs excutias ex animo, nec aurem præbeas exitialibus hominũ fabulis, qui nihil opitulaturi ſunt tibi, ſed irriſuri potiùs, vbì te in foueam pellexerint. Hæc Eraſmus ante annos plurimos ad Carthuſianum quẽdam, quem etiàm tum, licèt iam ſenem, videntur quidam improbi inſtigâſſe ad excutiendum cucullum, à quo ſcelere eum Eraſmus vehementer deterret. Sleidanus libentèr adferre ſolet in ſuis commentarijs, ſi quid habeat Eraſmus, quod poſſit facere contra catholicos, cætera vel ſilet, vel flôccipendit. Et nos igitur non grauabimur vel vnam Eraſmi de Luteri & ſatellitum eius euangelio ſententiam adſcribere. Ait ergò in libro illo, quem tertiũ ſcripſit de libero arbitrio. Certè multi Luteri diſcipuli ad publicam tranquillitatem adeò ſunt inutiles, vt Turca quoquè feratur Luteranorum nomen execrati ſeditionis odio, cùm Chriſtianos toleret ab ipſius dogmatibus alienos. Quid hîc commemorem, quanta inter euangeliſtas (ſic enim ipſi ſe vocant) diſſenſio, quàm atrox odiũ, quàm amarulenta contentio, immò quanta inconſtantia, cùm ipſe Luterus totiès mutârit ſua placita, & ſubindè noua paradoxa ſuppullulent? Sed de his ſatìs: quanquàm non erit alienum, ſi de hac diſſenſione quid ſentiendum ſit, ex ipſo Lutero audiamus, vt hæreticus proprio enſe iuguletur: Chriſtus (inquit in Pſalmum 5.) non alia ratione confligit cum hæreticis, quàm vt inter illos exiſtat factioſus quidam diſſenſionis ſpiritus. Ex illorum enim diſcordia, interitus

1536

Libertas Luterici Euangelij.

Turca execratur Luteranos.

1536 quoquè eorum & perditio conſequitur. Sed ad hiſtoriam reuertamur.

Anna Bolenia ſupplicio afficitur.

Eodem anno Henricus Anglorum rex Annam Boleniam quam repudiata Catharina regina ſibi copulârat, palàm capite plecti iuſſit, atque altero pòſt die Ianã Semeriam virginem ſibi coniugem accipit. Perſuaſerat quidam ex Angliæ proceribus, vt antè diximus, Henrico regi iure eum repudiare Catharinam, quæ fuiſſet Arturi fratris eius vxor. Verùm Arturus quatuordecim annorum puer, Catharinam vt acceperat virginẽ, ità quoquè ea ętate mortuus virginem reliquit: quod Henricus ipſe tum Cæſari, tum alijs confeſſus fuit. Et iſthuc quidem inter alia grauitèr in ſcripto quodam ſuo objicit Henrico Reginaldus Polus Cardinalis, ex regio Anglorum ſtemmate ortus, vir doctiſſimus atque integerrimus, quem virum incredibili impudentia (vt hoc obitèr Lectorem admoneam) non vno loco nugator ille Sleidanus ſceleratè traducit, tanquàm is Luteri inſano dogmati fauerit, cùm illo viro nihil fuerit grauius, & in Catholica religione conſtantius, cuius etiàm cauſa poſteà in regno Angliæ multa præclarè geſſit. Cur autem Henricus Rex Boleniam trucidârit, hæc cauſa fuit: Sentiens Bolenia nullam ſe ex rege maſculam poſſe prolem concipere, quod dictu quoquè nefas eſt, germanum fratrem ſuum Georgium ad inceſtum concubitum prouocauit, ſcilicèt nè quis omninò ſuſpicari de adulterino conceptu poſſet. Atquì nec ſic voto potita ſuo, fruſtraque fratris experta complexus, procax mulier Norteſium, Veſtenium, & Brertonum equites ex aula illuſtres, vt ſecum concumbant, inuitat, deniquè etiàm Marco artis muſicæ magiſtro ſe proſtituit. Accidit deindè, vt ancillam cum amico ludentem ſeueriùs caſtigaret. Id illa indignè ferens, omnia defert ad regem. Is quęſtione de ſupradictis habita, iubet eos interfici, prolata etiàm mortis ſententia in Boleniam à iudicibus, inter quos ſuum quoquè tulit ſuffragium Thomas Bolenius Annæ parens.

Sleidani calumnia.

Victoria Luſitani regis.

Hoc anno potẽtiſſimus idemque Chriſtianiſſimus Luſitaniæ rex Iohãnes, inſigni potitus eſt victoria apud Indos, in poteſtatem redacta Cambaia vrbe inprimis inſigni potentia atque opulẽtia, & omnis generis frumenti copia. Conſtruxit illic idem rex arcẽ munitiſſimam, & paulatim mirum in modum in illis Barbaris regionibus propagata eſt fides Chriſti, dum interim in Europa aliæ

pa aliæ ſuper alias hæreſes exiſtunt, quas miſeri homines pro verbo Dei cupidè amplectuntur. 1537

Paulus 3. Romanus Pontifex, ſolicitante etiàm piiſſimo Carolo Cæſare, volens perturbatæ Eccleſiæ mederi, hoc anno Concilium Oecumenicum apud Mantuam celebrem Italiæ vrbem indixit. Verùm is locus non placuit Germanis Proteſtantibus. Allegabant multa pericula, quæ tamen longe iuſtiùs alleganti Pontifici cedere nolebant, incitati à verſutis cõcionatoribus, qui Pontificem in ſummum odium & contemptum adducere non ceſſabant. *Indicitur Conciliũ.*

ANNO 1537. menſe Aprili Aetna mons Siciliæ, materia plenus ſulphurea, quam humida gignunt nutrimenta, ingentem ignis maſſam euomuit, quæ non repentinò, ſed paſsìm decidens, colles, nemora, ſaxa, rupes, pagosque duos (nam multos ille mons pagos complectitur) flammis vaſtauit, arbores, homines & pecora magnis affecit cladibus. Eius montis ignis ſulphureus interdiù obſcurum & ſubnigrum, noctibus verò prorsùs horrendum ſe ſpectantibus oſtendit. Ratio naturalis terribilis ignis huius, à Philoſophis eiuſmodi adfertur, quòd Sicilia intrinſecùs in ipſis viſceribus ſit planè cauernoſa & referta ſulphure, alumine, igne, aqua, & id genus rebus alijs ignem fouentibus. Porrò ignis non poteſt eſſe ſinè reſpiraculo, ſed vbiquè ſeſe exerit. Indè fit, vt in Sicilia non paucæ reperiantur admodùm calidæ thermæ. Cæterùm ignis in cauernas ſeſe proripiens, flammam excitat, quæ foràs erumpere cupiens, fumum & igneos vomit globos, multisque locis ſuos quęrit caminos, per quos reſpiret. Nonnunquàm verò in ipſis terrę viſceribus tanta eſt ignis violẽtia, vt vnà cum globis igneis vel flammis etiàm lapides exuſtos & arenam eijciat. Trogus lib. 4. ſic ſcribit de hoc monte: Sicilia terra eſt cauernoſa & fiſtuloſa: quo fit, vt ventorum flatibus pateat, vndè ignis concipitur. Intrinſecùs ſulphur habet & bitumen: vbi ventus per ſpiramẽta cauernarum incubuit, diù luctatus concipit ignem. Sic Aetnę durat incendium. Motus ergò ventorum, cauſa incendij eſt. Strabo ſcribit ſe in eius montis cacumine fuiſſe, & omnia diligentiſſimè luſtrâſſe. Feruntur in ſummo vertice mirabiles eſſe mutationes, interdùm erumpente igneo flumine, aliquãdò vel flamma, vel obſcuro fumo. Id verò ſummã habet admirationem, quòd illius ignis *Aetnæ incendium.* *De Aetna Trogi ſententia.*

1537 calor neque vllo frigore temperari, neque frigus depel-
Nota miri quiddam. lere poteſt. Noſtro æuo nihil ferè præter obſcurum vaporem ex eo monte erumpere viſum eſt, vſque ad hunc 1537. annum, quo ignem ſupradictum euomuit. Veriſimile eſt, quicquid dicant Philoſophi, iis in locis quædam eſſe Tartari oſtia, aut loca puniendis animabus deſtinata: quemadmodùm etiàm in Iſlandia inſula, quæ
Hecla mons in Iſlandia. in Oceano ſita, æſtiuo ſolſtitio noctem nullam, brumali nullum diem habet, mons eſt Occidentem versùs, Hecla dictus, à quo non longè abſunt fodinæ ſulphuris, quod indè copioſiſſimè plenis nauibus euehitur. Mons ille cùm furit, haud ſecùs atquè horrenda tonitrua inſonat, proijcit ingentia ſaxa, ſulphur euomit, cineribus egeſtis terram circuncircà tam longè operit, vt ad viceſimum lapidem vel milliare coli non poſſit. Sunt ibì multę voragines, ità cineribus opertę, vt vix euitari poſſint ab illis, qui vt eius incendij naturam explorent, propiùs montem accedunt, è quibus plerique viui à voragi-
Mirum. nibus abſorbentur. Emergit illic ignis quidã, qui aquam abſumit, ſtuppam non abſumit. Viſuntur illic mortuorum ſpiritus, qui in nota ſpecie offerunt ſe familiaribus colloquijs hominum, idque adeò, vt adhùc viuere putentur ab illis qui eos neſciunt vel ſubmerſione, ſeu alia violenta morte perijſſe. (Nam tales præcipuè apparent.) Cùm autẽ orant eos amici vel noti, vt domum redeant, dicunt cum ingenti gemitu ſe petere montem Heclam, ilicoque diſparent. Voluit autem omnipotens Deus eiuſmodi in terris extare loca terribilia, vt certiùs nôrint mortales, quæ pœnæ maneant impios poſt hanc vitam, & ſic diſcant timere Deum, vt poſſint æternos ignes euadere.

Carolus Cęſar cùm aliquandiù valetudinis confirmandæ cauſa Genuæ hæſiſſet, priuſquàm in Hiſpanias proficiſceretur, res Italiæ non negligendas putauit. Itaque cùm Montisferrati dominium à tribus magni nominis, competitoribus, ſingulis ſua iura allegantibus, magna contentione peteretur, Cæſar erecto tribunali illud Frederico Gonzagæ adiudicauit. In eius enim matrimonio cernebatur ſoror Bonifacij, non dubia hæres fratris ſui, qui repentino labentis equi caſu interierat. Porrò arci Mediolanenſi, toto orbe celeberrimæ, Hiſpanum quendam præfecit: ijſque rebus confectis, ſecundiſſima vſus tempeſtate, in Hiſpanias nauigauit, vrgente præſertim Andrea Auria, vt ante brumales dies eam profe-

profectionem maturaret. 1537

Huius anni menſe Ianuario accidit crudeliſſimum facinus, quod poteſt multos non mediocritèr ad agendam ſalutis ſuæ tum tēporaneæ, tum æternæ curam extimulare, viros præſertim principes, qui nunquàm ſatìs poſſunt eſſe circūſpecti ob multorum inſidias; quas tamen faciliùs euadent, ſi Deum vita innocentèr tranſigenda ſibi propitium reddant. Fuit Florentiæ dux & princeps Alexander Medices, Cęſaris potētiſſimi gener, iuuenis robuſto ac vegeto corpore, vigintiſex aut circitèr annorum; qui etiām iure dicendo ciuibus æquum & moderatum ſe præberet. Verùm in tanta rerum affluentia, iuuentutis accedete feruore,admodùm in Venerem procliuis fuit, ità vt coniugis toro contentus non eſſet, parùm interìm habita tum dignitatis, tum valetudinis, tum ſalutis ſuæ cura. In eius intimam familiaritatem ſe mira vafricie inſinuauit Laurētius Medices,ex Mediceis oībus illi ſanguine maximè propinquus, cui incautus princeps tantum tribuit, quantum vix vlli alij. Is verò cum Alexander eſſet Neapoli, vbì tum quoq; erant exules Florentini, incredibili perfidia & Alexandrum ferè quotidiè apud exules ſe iactitabat è medio ablaturū, ore maledicētiſſimo crebrò in illū inuectus,& rursùs exulū conſilia ad Alexandrū ilicò deferebat. Quod cùm exules perſenſiſſent, eum vehementèr deteſtati ſunt,& Alexandri ſtultitiam perſtrinxerunt, quòd tam perfido homine vſqueadeò delectaretur. Detulit id quidam ad Alexandrum, & is accito ad ſe Laurentio, quid audierit, indicat. At homo verſutus vera ipſum audiſſe confirmat, ſed hac demùm ratione, ſi ſé ſimulet apud exules principi quàm infenſiſſimum, illorum machinationes facilimè poſſe perdiſcere. Credidit princeps in ſuam certam perniciem impudenti mendacio. Accidit interìm, cùm iam ſeſquiannum & ampliùs exitium Alexandro molitus eſſet, vt matronam quandam pernobilē & conſtantiſſimæ pudicitiæ Laurentius tandèm expugnatam ſe polliceretur media nocte ad Alexandrum perducturum. Credidit miſer ſcelerato homini,& paſſus eſt ſe ab illo duci in ipſius Laurentij cubiculum, cuius domus principis ædibus erat coniuncta. Eò vbì ventum eſt, dimittere à ſe cubicularios duos iubetur, & in ipſius proditoris lecto repoſitus, vt ſomno ſe tradat pauliſpèr, monetur, donèc matrona poſſit in ipſius amplexus adduci. Porrò etiàm monetur deponere gladium, quo erat

Cædes hærēda principis Florentini.

Nota verſutiam.

Alexander credit temerè.

1537 accinctus, vt ſuauiùs cubet. Id vbi factum eſt, ità capulum gladij inuoluit Laurentius, vt ſi fortaſsis eum ſuî defendendi cauſa princeps velit educere, non facilè poſſit. Ita iam cædi maximè opportunus, tradit ſe quieti, ignarus miſer proximè impendentis extremi periculi. O cæca mortalium pectora, quæ breuis cuiuſdam eiusq; nefariæ voluptatis explendę cauſa, ſæpè ſeipſos in ipſam & corporis & animæ ſempiternam mortem præcipitãt. Laurentius deindè exit è cubiculo, corripit enſem, iuuenem homicidam, cui princeps vitam donârat, orante pro illo Laurentio, ad ſortem ſibi nauandam operam pellicit, adiuncto etiàm alio quodam nefario homine: quanquàm ſunt, qui ſcribant vnius tantùm opera in hoc patrando parricidio vſum eum eſſe. Cum ijs clàm in cubiculum ingreditur, infeliciſſimũ principem iam ſomno correptum adacto per coſtas gladio confodit, & aliquandiù reluctantem ſociorum opera interficit. Audiebatur quidem à familia ſtrepitus & clamor ingens, ſed nemo ſe mouit: quòd Laurentius iam anteconſueſſet crebrò eiuſmodi in eo cubiculo excitare tumultus, tanquàm iocoſa exercitatione cum ſodalibus animum oblectans, vt ſcilicet eam in diem dolum pararet. Quòd ſi princeps ille animo benè conſtituto eam horrendam necem ab illo perditiſſimo nebulone pertuliſſet, tametſi immane hauddubiò id eſſet parricidium, tamen moderatiùs dolendum foret, quòd mors illa nihil animæ noceret. Atquì verò eo in ſtatu, quo tum erat ille princeps, tam inopinatam & nihil penitùs prouiſam mortem adferre cognatum cognato, multis auctum beneficijs liberaliſſimo principi, id omnem excedit modum ſæuitiæ & immanitatis. Sed iuſto tamen Dei iudicio effrenatam principis libidinem tam terribilitèr caſtigatam eſſe nemo ambigit. Debebat ille princeps fidem ſeruare coniugi, debebat vereri tremenda Dei iudicia, qui non reſpicit perſonam principum, ſed indiſcriminatim plerunquè ſeueriſſimè in hominum flagitia animaduertit. Quod quia non fecit, in id genus horrendæ mortis incidit, vt ſuo ſummo malo doceat ſapere mortales, nè ipſis ſimilia eueniant. Nam vt ſint fortaſsis permulti, qui diù impunè vitam viuunt impuram & ſceleratam, tamen etiàm innumeri inopinatis omninò caſibus in ipſis ſceleribus opprimuntur, & ruunt præcipites in ſulphureas gehennæ æſtuantis carnificinas, nunquàm indè emerſuri: quo

Princeps confoditur.

quid

quid poſſit eſſe horribilius? Ea cæde patrata, animo conſternatus homicida execrabilis, nihil iam præter fugam meditari potuit, licèt antè decreuiſſet, Florentinis ad libertatem vocatis, gloriam ſibi ex ea perfidia parare. Itaque in ipſa nocte ex vrbe excedens, quod nulli alteri facilè permiſſum fuiſſet, re necdum comperta, incitatis equis primùm Bononiam, inde Venetias cum ſuis ſicarijs peruolauit. Fuit deindè altera luce principis mors prudentiſſimè diſſimulata, donec accitis in vrbem & arcem militibus, tandèm triduo poſt mira præpotentis Dei prouidentia in defuncti locum ſubrogatus eſt Coſmus Medices, adoleſcens ſummæ ſpei, annorum decem & octo, qui vſque in præſens magno ciuium ſtudio & amore patriæ ſuæ principatu, niſi fortè breui è vita migrauit, moderatiſſimè potitur, ſtudioſiſſimus ſempèr Caroli Cæſaris longè optimi, cuius in ſe propenſiſſimam voluntatem, in confirmando præſertim principatu, expertus erat. Porrò ille deteſtabilis parricida Laurentius ex Gallijs profugit ad Solimānum Turcarum principem. Verùm Solimannus vbi ſcelus ab eo patratum didicit, execratus hominis perfidiam, capiendum dedendumque decreuit ipſum Coſmi principis iuſſu perſequentibus: ſed ille properè rediit Venetias, vbi tamen paucis pòſt annis, à duobus Volaterranis militibus, Alexandri principis ſtudioſis, trucidatus eſt. 1537

Laurentius fugam capeſſit.

Coſmus Medices Alexādro ſubſtituitur.

Laurentius caditur.

Hoc anno Galli in Atrebates irruerunt, oppidum & arcem Heſdinum egregiè munitam intra menſem deditione accipiunt, impoſito firmiori præſidio. Abeuntibus Gallis, Cæſareani par pari relaturi, oppidum D.Pauli vi capiunt, ac diripiunt magna ſtrage edita, deniquè incendunt. Idem faciunt Monſtrolio cùm deditione id in poteſtatem illorum veniſſet, priùs tamen paſſi ſunt ciues incolumes abire. In oppido S.Pauli vel Simpolio, vt quidam vocant, quòd rex Franciſcus præſens egregiè communierat. vnico horæ ſpatio quinque lectiſſimorum iuuenum Gallicorum millia cæſa ſunt, multique præfecti & ipſe prætor Pariſienſium capti ſunt. Monſtrolium latiſſimum & copioſiſſimum Picardiæ oppidum eſt: eo compilato, & miſerandum in modum incendio deformato, itum eſt ad Teruanam Morinorum. Iam fame laborare cœperant qui intra vrbem erant Galli, cùm eccè opportunè illis ſuppetias tulerunt Annibaldus & Pieneſius, duo fortiſſimi Gal-

Galli capiunt Heſdinum.

Monſtrolium inceſum.

1537 lici proceres: verùm ij dum ſe ad ſuos recipiunt, prælio commiſſo capti ſunt. Indè iuſſu regis Franciſci percuſſæ ſunt decem menſium, vel vt alij habēt, trimeſtres induciæ cum Maria Cæſaris ſorore, quæ ſpe futuræ pacis incitata, exercitum dimiſit. Vtinam verò hæc arma in Chriſtiani nominis hoſtes verſa fuiſſent, quorum vires mutuis Chriſtianorum principum diſſidijs in dies augeſcebant. Interim nihilo minùs in Taurinis bellum perſeuerabat.

Cõuentus Smalcaldiæ. Huius anni menſe Februario Proteſtantes conuentum egère Smalcaldiæ. Aderant illic etiàm illorum concionatores qui, cùm deliberaretur de Concilio à Paulo 3. Mantuæ indicto, de mandato principum atque vrbium euangelici nominis profeſſi ſunt, ſe iuxta capita confeſſionis Auguſtanæ & Apologiæ ſentire & docere in ſuis Eccleſijs. Hoc quidem illi perſuaſerant principibus: ſed quàm verè, ipſi viderint. Certè ipſa confeſſio ſæpè in alias formas mutata eſt. Nitebantur quidam in hoc conuentu efficere, vt de cœna Domini & eccleſiaſticis ritibus certum aliquid, quod omnes ſequerentur, ſtatueretur. Principes verò, miſſo ad eos Saxonis Cancellario cum altero quodam nobili, de ſolo concilio illos agere iuſſerunt. Videbant enim hiſce de rebus inter iſtos præclaros euangelij buccinatores nulla ratione poſſe pacem confici. *Luterus ægrotat.* Luterus morbo correptus, miſſus eſt Gotham à principe Saxoniæ, atque eiuſdem principis voluntate adierunt eum Bucerus & Bonifacius Lycoſthenes, qui eum ad reſpondendum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi ſe ait à ſcribendo impediri, licèt interim Baſileenſi conſuli Iacobo Meyero ſcriberet, Heluetiorum ſcripta ſibi eſſe reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet.

Hac tempeſtate orta fuit inter concionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaque habita eſt Synodus Bernæ vltima Maij, in qua decretum planè ſacramentarium editum eſt, & ſic ea lis vel ſublata eſt, vel vtcunquè in ſpeciem ſopita. Nihil enim ab iſtis concionatoribus ſynceré & bona fide agitur. *Turris incenditur.* Huius anni menſe Iulio Pariſijs turris Belliaca ad Sequanam, in qua magna vis nitri, ſulphuris & pulueris tormentarij condita ſeruabatur, fulminis ictu funditùs euerſa eſt.

Polus mittitur ad Hoc ferè tempore Paulus Pontifex maximus Regi naldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliæ regis

gis nepte prognatum, quem paulò antè in Cardinalium ordinem adſciuerat, in Britanniam legatum miſit, vt Henricum regem ad ſaniora complectenda conſilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam ſcripſerat Franciſco regi, vt legatum ad ſe captiuum in Britanniam mitteret. Eius rei commonitus Polus Cardinalis, ex Gallijs in Flandriam profectus, aliquandiù hæſit Cameraci. Indè Leodium abiens, aliquot menſes liberalitèr habitus eſt à Cardinale Erardo : pòſt Romam repetijt. Sleidanus ſuo more peſſimè eam legationem interpretatur, tanquàm proptereà miſſus fuerit ad Franciſcum regem, vt eum in Anglum inflammaret. Ità ſempèr improbi homines ex animi ſui prauitate etiàm alios metiuntur. Et valdè hoc familiare eſt Sleidano & ſectarijs dogmatiſtis omnibus, vt Romanos pôtifices & catholicos quoſque magnoperè ſtudeant apud omnes in ſummum odium & inuidiam adducere, licèt interìm illi piam doctrinam, & purum ac ſyncerum Euangelium, & incredibilem vitæ innocentiam ſibi impudenti vanitate tribuere non vereantur. *1537 regem Angliæ.*

Menſe Octobri Iana Semeria, quam ab Anna Bolenia Rex Angliæ Henricus ſuo iunxerat matrimonia, filium Eduardum peperit, ſed ipſa duodecimo pòſt die vitam cum morte commutauit; *Eduardus naſcitur.*

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio viguiſſe bellum, multa Gallis apud Allobroges eripuit Daualus Vaſtius Cæſareanorum dux inclytus, & cùm iam binis caſtris obſideret Taurinum & Pinarolum, Galloſque ad ſummam alimentorum penuriam adduxiſſet, in ipſo tempore Henricus Delphinus cum exercitu ſuperueniens, rebus neceſſarijs grauiſſimè preſſos ſubleuauit. Indè verò de pace tractari cœptum eſt, ictis primùm trimeſtribus inducijs, & ijs rursùs in alias trimeſtres, deniquè in longiores prorogatis. Ea in reconficienda præclaram ſanè Reipub. Chriſtianæ nauauit operam Paulus 3. Romanus Pontifex, cui dolebat illud bellum inteſtinum.

Cùm Cęſar in Italia eſſet, miſerunt ad eum legatos ſuos Proteſtantium ordines. Illos Cæſar quidem audiuit, ſed occupatus rebus bellicis, reſpondit ſe per legatum illis reſponſa daturum. Hoc cùm Proteſtantibus renunciatum eſſet, illi conuentum indicunt Smalcaldię ad ſeptimum Februarij anni huius diem, vbì omnes adeſſent. Adduxerũt eò primi nominis concionatores ſuos, *Legatio ad Cæſarem. Cõuentus Smalcaldicus.*

1537 os, Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Oſiandrum, alioſque multos: qui tamen ità inter ſe erant animis concordes, quicquid interim extrinſecus ſimularent, vt quondàm Cadmæi fratres. Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabantur illic iſti ſectarij theologi: Luterus iuſtificationis ſuæ fundamentum eſſe voluit Relationem, quæ eſt minimum entitatis, hoc eſt, nihilum, vt ipſius habet diſputatio typis excuſa. Oſiander verò prorsùs è diametro cum illo pugnans, fundamenti loco poſuit ipſam diuinam eſſentiam, quæ eſt ſimul omnia. Vult enim, eadem iuſtitia qua Deus eſſentialitèr iuſtus eſt, nos quoquè iuſtos eſſe oportere. Luterus autem, non reuerà, ſed tantùm imputatiuè coram Deo iuſtos nos haberi dicit, perindè vt olim Alexander Magnus apud Lacedæmones his verbis in deos relatus eſt: Alexander vult eſſe deus: Deus eſto. Et licèt hæc inter ſe maximè ſint diuerſa, tamen Principibus & reliquis Ordinibus illis verſuti homines viſi ſunt purum putum euangelium & ipſiſſimum Dei verbum prædicare: nec animaduertebant, quibus dolis & fraudibus ab iſtis Euangeliſtis circumſcriberentur. Interìm mirè execrabātur ſummum Pontificem & Doctores Catholicos tanquàm Antichriſti (ſic enim vocant Pontificem) adminiſtros & ſatellites, & non videbant eos, qui iſthuc ipſis perſuaſerant, re vera ipſiſſimi Antichriſti præcurſores & prænuncios eſſe. Sed quid hoc magnoperè mirandum in principibus, cùm etiàm pleriſque doctiſſimis viris ſatis interdùm negocij faceſſant importuni & verſipelles homines, dum omnia vbiquuè rimantur & excutiunt, & ſi quid vſpiam occurrat, quod vel in ſpeciem pro ipſis facere videatur, id mirè exaggerent, illud mirificè iactitent, adeò vt ſæpenumerò non pudeat ipſos impudentiſſima vanitate ad ſuum ſenſùm detorquere, quæ tamen ſciunt nihil pro ipſis facere: ſcilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixiſſe videantur. Has fraudes ſi perſentiſcere potuiſſent Principes, puto equidem ſuis dentibus infidos homines diſcerpſiſſent potiùs, quàm vlla in re ſibi ſequendos ſtatuiſſent.

Luteri & Oſiandri fundamēta diuerſiſſima.

Sed vt ad legationem Proteſtantium reuertamur, tria potiſſimùm illi à Cæſare petebant: primùm, nè commodaret fidem ſparſo de ipſis rumori, quaſi cum Gallo & Anglo fœdus feciſſent: deindè, vt Cameræ iudicium cohiberet: poſtremò, vt qui poſt pacificationem Norbergicam in fœdus Smalcaldicum recepti eſſent,

Summa legationis Proteſtantium.

ſent, eius quoquè pacis beneficio fruerentur. Cæſar ad illos miſit Mathiam Heldum procancellarium, virum eloquentiſſimum, qui in publico omnium conſeſſu die 15. Februarij accuratè reſpondit. Hortabatur inter alia Cæſaris nomine, nè Cameræ præſcriberent, nec ius ipſum impedirent. paſsim enim ad Cæſarem & Cameræ iudices deferebantur miſerorum querimoniæ, qui ſe rebus & fortunis omnibus exutos, in integrum reſtitui rogarent. illorum verò preces Cæſar, vt erat piiſſimus, negligere non potuit, licèt interim Proteſtantes, à ſuis Eccleſiaſtis inſtigati, rem ſe Deo gratam præſtare arbitrarentur, ſi eccleſiaſticos, præſertim monachos, profligarent. Hóc verò Chriſti Euangelium non docet, res alienas priuata authoritate, immò legibus omnibus & ſummo Magiſtratu acerrimè vetante, ſibi vſurpare, aut pro ſuo arbitratu alijs conferre. Et quia Cameræ iudices plerunquè ſententiam ferebant, qua iuberentur ablata reſtituere, Proteſtantes eos ferre nolebant. Ità oportebat miſeros rerum ſuarum ferre direptiones, nec tamen vllum à iure ſubſidium petere. Quis verò hoc docuit? Luteri ſcilicet Euangelium. Sed hoc Euangelium iura omnia, & totus orbis Chriſtianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate, quo iure, quibus rationibus hoc euangelium niteretur. Certè illi, penès quos ſumma eſt apud Chriſtianos authoritas, quibus diuinæ & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangeliũ iampridèm execrati ſunt. An [illegible] verò plùs tribuendum eſt totius orbis iudicio, quàm vnius deteſtabilis apoſtatæ, cui nec id quidem tribuendum eſt, vt aliquo numero habeatur? Verùm Proteſtantes, vt à Lutero, & id genus alijs edocti erant, omninò pati noluerunt, vt aliquid contra ipſos eccleſiaſtica bona ſibi vendicantes, Cameræ, id eſt, Cæſareæ Maieſtatis iudicium valeret: putabant enim ſceleratos homines & idololatras, hoc eſt, monachos (vt de alijs taceã) omninò profligandos, & interìm apoſtatas monachos haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolos complectebantur, quorum omnium parens Luterus in ſummo apud eos honore fuit, qui ſi nihil aliud feciſſet, quàm quòd, omni abiecto pudore, auſus eſt virginem Deo ſacratam ſuis nuptijs copulare, hoc ſolo nomine dignus erat, qui flammis cremaretur. Nouimus Iouinianum Imperatorem religioſiſſimum iam olìm antè mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitalitèr in eum animaduerteretur, qui ſa-

1537

Legatus Cæſaris ad Proteſtantes.

Proteſtantes recuſant Cameram.

l. ſi quis. C. de epi.

cram

1537 cram virginem, non dico rapere, ſed attentare tantum-modò iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Imperator ad eiuſmodi inceſtas nuptias cõnixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes cõniuere minimè deberent. Multa prȩtereà alia in eo conuentu dixit Heldus: poſtera verò die cum Saxone priuatìm locutus, multam ei Cæſaris erga ipſum beneuolentiam indicauit, ſed quam hactenus ob diſparem religionem in eum declarare ſatis nequiuerit. Itaque hortabatur eum ad concordiã, ad adeundũ Concilium vel legatos eò mittendos, ad ferenda auxilia contra Turcam, ad contribuendam pecuniam in Cameræ iudicium. Saxo ſecum ſuis communicaturum reſpondit. Deindȩ 24. Februarij ad omnia fœderati omnes reſponderunt prolixè, quæ quidem commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergæ conuentum eſſet, nè quis ante Concilij definitionem religionem mutaret: porrò in id fœdus non admittebantur ferê nisì Luterani & id genus homines, Orabant Cæſarem, vt Cameræ iudicibus, nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quædam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vti viderentur. Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos indicabant. Quòd ſi Cȩſar permittat omnibus aditum ad veram doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propenſiùs præſtituros, quæ de Turca & Camera Cæſar poſtulârit. Multa deindè de concilio dixêre, quod liberum eſſe voluerunt, vbì Luterus cum ſuo grege aut parem, aut ſuperiorem etiàm præ Romano pontifice locum & authoritatem obtineret contra morem omnium ſeculorum. Multà ibì acerbè in Pontificem dicta, quòd is doctrinam non ſolùm verbo Deì, ſed etiàm vetuſtis concilijs atque doctoribus contrariam inuexerit atque defendat, cùm tamen reuerà non Pontifex, ſed Luterus cum ſuis concilia & doctores omnes non ſinè contumelia reiecerit, & ſua peſtilenti doctrina, quæ in multis ipſius quoquè Alcorani impia commenta longè ſuperat impietate, florentiſſimum Germaniæ regnum, adeoquè totam ferè Europam in ſummas calamitates, bella & odia inteſtina, incredibiles animorum diſſenſiones, & nullum non malorum genus præcipitârit. Sed hæc & id genus alia multa licèt

ſcòpis & clericis.

Heldus cũ Saxone agit.

Proteſtantium reſponſum.

Pontifex perſtringitur.

Prin-

Principum & fœderatorum nomine proponerentur, 1537
non tamen à Principibus, ſed eorum concionatoribus
petulantèr conficta fuêre. Non deſunt vitia in Eccleſia
Catholica, ſed quòd doctrina eius pugnet cum verbo
Dei & concilijs & Doctoribus antiquis, id iſti ſyco-
phantæ nunquàm docere poterunt. An verò non ſca-
tet omni flagitiorum genere iſtorum nouorum dogma-
tiſtarum vita? An non Luterus ipſe fatetur, ſuæ ſectæ
homines vel decuplo Sodomitis peiores euaſiſſe: Sed
hoc illi importuno ſolius fidei buccinatori imputan-
dum eſt. O ſi in Chriſtianorum pectoribus non peni-
tùs lux omnis rectæ rationis extincta fuiſſet: vidiſſent
quæ dogmatum horrenda monſtra, quàm prodigioſas
& immanes tenebras pro Euangelij luce, quas deniquè
tigrides, quósve lupos pro veris paſtoribus complexi
eſſent.

Luteri de Luteranis teſtimonium.

Vbì dicendi finem Proteſtantes fecerunt, Heldus
eueſtigiò eis reſpondit, inter cætera periniquum eſſe
dicens, quòd cùm ea negocia, quæ ipſi dicant religio-
nis eſſe, alij prophana eſſe contendant, nolle ipſos alte-
rius partis rationes & argumenta cognoſci, cùm tamen
& legibus, & æquitati, & diuinis literis conſentaneum
ſit, vt in omni controuerſia pars vtraque ex æquo audi-
atur, neque ſecundùm alteriutrius narrationem, etiàm-
ſi ea nihil à vero abhorreat, quicquam pronuncietur.
Tum quoquè nullo iure fas eſſe, quenquam vel religi-
onis, vel alia quauis de cauſa, rebus ſuis ſpoliari. De
Concilio ait grauiſſimum fore Imperatori, ſi ipſi iam
exceptiones contrà facere velint, cùm non ſint neſcij,
quantoperè eam in curam Cæſar incubuerit, vt Con-
cilium quandoquè cogeretur. Quòd ad Pontificem atti-
net, ſperare Cæſarem, illum tanquàm præcipuum ordi-
nis Eccleſiaſtici caput, pro ſui muneris ratione, Chri-
ſtianè ſe gerere, nec de illo quicquam omninò ſiniſtrum
ſuſpicari. Licere tamen ipſis, ſi quid ſecùs de illo no-
rint, in Concilio modeſtè proponere, itemque de for-
ma & modo Concilij: nanque vt in ea re ipſi alijs na-
tionibus præſcribere velint, id ſanè minùs æquum eſſe:
neque ipſos perſuaſum habere debere, ipſorum theo-
logos ſolos ſapere, reliquos omnes bardos & bliteos eſ-
ſe: alijs quoquè locis paſsim viros & eruditione &
pietate præſtantes inueniri. Hæc & id genus alia dixit
ibì Heldus, vt erat excellenti doctrina & mira ingenij
dexteritate.

Heldus reſpondet.

1537 Eodem autem die venit eò legatus Pontificis Epiſcopus Aquenſis, ſed à Proteſtantibus non magna eius fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrannus legatos Chriſtianorum comitèr excipiat. Die quodam voluit is legatus cum Lantgrauio colloqui. Ille reſpondit ſibi non eſſe integrum, & eodem ferè momento adijt Luterum ex calculo grauitèr decumbentem. Poterat id è ſua domo facilè videre legatus, ſed debuit æquo ferre animo apoſtatam monachum Pontifici maximo, cuius ipſe legatus erat, longè anteferri.

Legatus Pontificis ad Proteſtantes.

Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Proteſtantes prolixè admodùm reſponderunt: ſed referre piget, quia eiuſmodi ſunt, vt præclaræ Germanicæ nationi apud exteras nationes omnes ignominiā potiùs quàm laudem ſint paritura: verùm hoc quoquè non Principes, ſed concionatores ità compoſuerant, vt identidèm ſplendidè mentirentur. Deniquè in hac reſponſione Concilium à Pontifice indictum reiecerūt. Aiunt enim iudicandi poteſtatem non ad ſolum Pontificem & Epiſcopos, verùm ad Eccleſiam pertinere: quo quidem in numero ſint etiàm reges & cæteri ordines: dicerent apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulæ anus, ambubaiarum collegia, pharmacopolæ. Quis vérò iſta non irrideat? Scilicet pronunciare de Eccleſiæ dogmatis pertinet ad laicos, immò & ad cocos & ſubulcos. O vaſtiſſimam dogmatiſtarum Euangelicorum cæcitatem. Et iſti ſunt puræ doctrinæ & germani Euangelij ſynceri atque integerrimi præcones. Oportebat ſanè Germanos ad eiuſmodi credenda non temerè adduci, oportebat priſcæ Germanorum conſtantiæ meminiſſe, & in rebus grauiſſimis ſummā, vti par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hæc & id genus alia verſuti homines parùm cautis facilè perſuaſerūt. Priùs autem quàm is conuentus diſſolueretur, quod fuit 6. Martij, ad Galliæ regem datis literis, eius beneuolentiam & amicitiam captārunt. Rex eis liberalitèr reſpondit, licèt ex animo Luteri dogmata deteſtaretur: ſed mutuis ſe auxilijs vt communirent, res ipſa poſcere videbatur.

Proteſtātium reſponſum.

Reijciunt Conciliū.

Per id ferè tempus etiàm rex Angliæ ſcriptum edidit, quo ſe oſtendit non multùm tribuere authoritati ſummi pontificis, neque venturum, neque legatos miſſurum ad concilium Pontificium; & alia pleraque ſatis acerbè

Scriptum regis Angliæ.

acerbè in Pontificem, quem Catholici tanto propenſi- 1537
ùs obſeruare & ſuſpicere debent, quòd ab illis tam hoſtilitèr oppugnatur, qui Luteri quàm Chriſti Euangelium ſequi mâlunt. Multùm hæretici plerique omnes quiritantur de tyrannide Romanorum Pontificum: ſcilicet extinctam vellent illam ſummam authoritatem, qua hactenùs hæreſes omnes oppreſſæ ſunt.

Turca infenſus Luſitanis.

Hoc anno Solimannus Turcarum Imperator moleſtiſſimè ferens Luſitanorum potentiam in Indiam vſque prolatam, maxima ipſius regionibus detrimenta adferre, interclusis Arabici ſinûs nauigationibus, quibus Memphim (hodiè Cairum vocant) atque Alexandriam omnis generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi ſolerent, quæ iam per vaſtiſſimum Oceanum in Luſitaniam aueherentur, atque indè porrò in Angliæ, Belgij, Germaniæ aliarumque regionum emporia diſpenſarentur, hortatu Aegyptij præfecti ingentem triremium & aliorum nauigiorum claſſem magnis impendijs inſtitutam, contrà Luſitanos miſit, vt eos ex tota India, vbi iam illi munitiſſimas aliquot arces conſtruxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Perſico contra Tammaſum infelicitèr ſuſcepto, didicerat Luſitanos quoſdam ſclopetarios & tormentorum magiſtros, qui maiora tormenta & fundere & petitè dirigere Perſas docerent, regi Perſarum militaſſe. Id verò eius animum vehementer in Luſitanos exacuit.

Mons Sina.

Obitèr hîc commemorare libet, in intimo Arabici ſinûs termino montem Sina ſitum, qui natura ſaxeus & abruptus in cælum exurgit, difficilimumque præbet in ſuperiora nitentibus aſſcenſum. In eius ſummo cacumine, vndè eſt latiſſimus in maria proſpectus, poſitum eſt delubrum, Diuæ Catharinæ præclariſſimę martyri dicatum, quò confluunt peregrini Chriſtiani religionis ergô, licèt non abſque periculo pateat acceſſus. Nec dubium, quin illo in loco ſingulari quodam gaudio afficiantur piè viſitantium animi, non ſolùm ob tantæ martyris ſacras reliquias, ſed etiàm quòd indè proſpiciendo mari rubro liceat grata mente reminiſci, ibi olim ſubmerſum periiſſe Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is perſequeretur filios Iſrael, præſenti Dei beneficio ex eius manibus grandi miraculo elapſos: tum etiàm, quòd eo in monte olim lex vetus data ſit Hebræis: quanquàm hodiè plerique irrident

Delubrū D. Catharinæ.

1537 eiuſmodi peregrinationes religionis ergô ſuſceptas, cùm ipſi potiùs ſint irridendi, qui ea carpant, quę Chriſtiani omnes ſempèr religioſè admodùm ſibi obſeruanda ſtatuerint. Legant ſcioli iſti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulæ matronæ Romanæ, à D. Hieronymo conſcriptam, & indè diſcant, quàm non ſit nouum in Eccleſia, loca ſacra inuiſere.

Triremes plicatiles. Porrò verò Solimannus, vt ad inſtitutum reuertamur, egregia claſſe inſtructa triremium plicatilium, quę longo terreſtris itineris ſpatio ad Sueziam vſque maris rubri portum camelorum opera traherentur, itemque aliarum nauium, ità vt omnes ſimul octoginta circitèr numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti pręfectum miſit expugnatum Luſitanos.

Solimannus Venetis infenſus. Eo tempore Solimannns leuibus de cauſis alieno, immo & infenſo in Venetos erat animo, iuſſeratque contra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patritios mercatoresque Venetos, nautasque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in claſſem contra Luſitanos inſtructam diſtribuit præfectus Aegyptius. Sunt qui ſcribant Solimannum id temporis à Chriſtianis quibuſdam, qui nimia Cæſaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocritèr in noſtros incitatum fuiſſe: quod quidem miſerrimum eſt, vſqueadeò torqueri felicitate aliena, vt propterea non dubites orbem Chriſtianum prodere Chriſtiani nominis atrociſſimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Aegypti præfectus Solimannus Eunuchus (ſic enim vocabatur) adiuncto ſibi Moro Alexandrino ſinûs Arabici anguſtias egreſſus, prætervectusque Perſici maris ſinum, ad Indum vſque fluuium peruenit.

Duæ in Indiam nauigationes. Vt verò Lector rem meliùs perſpectam habeat, nouerit duas ex Europa in Indiam fieri nauigationes. Vnam ab Hiſpania vel Luſitania per littora Aphricæ & Aethiopiæ in Arabiam vſque ad vrbem Aden, indè porrò ad Ormutium nobiliſſimum emporium, ab Ormutio verò ad Cambaiam ciuitatem, atque indè Calecutium, à Calecutio verò longè vlteriùs vſque ad auream Cherſoneſum, quam Malacham accolæ vocitant, quæ vrbs eſt miræ magnitudinis, regem habens Maurum. (Nam eouſque, proh dolor, impia Mahometis ſecta

Aurea peruaſerat) Eam autem Luſitani vi expugnatam occupâ-

rupêrunt ac diripuerunt, denique flammis permiſerunt. 1537
Multa ibi præda ceſſit Luſitanis, & præter homines captiuos ſeptemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia. Porrò Luſitaniæ rex munitiſſimam ibi conſtruxit arcem, apud quam diuerſarum nationum mercatores multis opibus atque diuerſis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, ſibi ædes cum bona venia præfecti Luſitani comparârunt, ità vt iam longe inſignius quàm anteà ibi ſit inſtauratum emporium. Turcæ igitur vbi ad Indum amnem peruenerũt, Dium vrbem munitiſſimam, apud quam Luſitani inſignem habebant arcem, ſibi totis viribus oppugnandam ſumpſerunt. Verùm Luſitanorum ea fuit induſtria, ea indomitæ virtutis conſtantia, vt turpitèr profligati Turcæ, incepto deſiſtere, & relictis maioribus tormentis, ad Aden retrocedere compulſi ſint, quod eſt felicis Arabiæ celeberrimum emporium. Vbi claſſis præfectus Solimannus Eunuchus acerbè ferens tam improſperos audaciſſimorum conatuum ſucceſſus, fide data, ad claſſem euocat Adenium regem, qui tributarius erat regis Luſitani. Credidit ille miſer fraudulento homini, & cum quatuor regni proceribus venit in nauim, gratificaturus potentiſſimo Turcarum Imperatori Solimanno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iubet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ nauis laqueo ſuſpendi. Indè vrbem capit, militibus prædæ datam. Interfecit etiàm Zibitinum regem, (licèt is præclaris muneribus impotentis hoſtis gratiam ambiret) vnà etiàm omnibus aulæ eius præſidijs trucidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham terreſtri itinere, vbì impijſſimi Mahometis ſepulcrum inuiſitur magno ſtudio perditorum hominum, quos ille inſanus ſua ſuperſtitione dementauit. Vrbs Mecha totius Arabiæ clariſſima eſt ob Mahometis cineres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus non deſint, qui ſcribunt corpus eius apud Medinam vrbem aſſeruari. Piget referre, quantum operæ & olei perdant miſeri mortales in Medinæ vrbis ampliſſimo delubro, dum illum ſceleratum nebulonem longè ſupra Chriſtum colunt, quem aiunt ad pedes Mahometis ſedere. Hoc autem obſeruandum venit, Turcas Mahometanos, cùm in templo Chriſtianorum ſacrificare volunt ſuo more, priùs templum expiare, dirutis aris omnibus, cunctiſque imaginibus exturbatis:

Cherſoneſus direpta.

Dium oppugnant Turcæ.

Vrbs Mecha.

Turcæ expiãt templa.

1537 quem morem ſequuntur hodiè Zuingliani & Caluiniani & pleriq; alij hæretici, vt noueris eos non è Chriſti, ſed Mahometis diſciplina eum hauſiſſe, ſicut & pleraque alia. Porrò aras & imagines, ſacras è templis abolere, quid eſt (obſecro) aliud, quàm ex rudis & ſimplicis plebeculæ animis omnem Chriſti Domini ac ingentium beneficiorum, maximæque acerbiſſimæ paſſionis eius memoriam, omne quoquè veræ virtutis & pietatis ſtudium euellere? an non hoc planè Turcicum & Tartaricum eſt? O quàm miſerè deluditur plebs Chriſtiana ab iſtis Mahometanis euangelicis, idq; ſub ingentis pietatis prætextu. Sed ad rem. Eo igitur ſucceſſu pugnatum eſt à Turcis contra Luſitanos, quod quidem Chriſti Opt. Max bonitati acceptum ferendum eſt, qui noluit impuros Mahometanos Luſitaniæ regis ſanctiſſimos conatus retardare, quibus ad ipſius cognitionem iam tum vocabantur & traducebantur innumeræ ijs in locis gentes, quæ ad id tempus ſtultiſſimis & abſurdiſſimis erroribus implicitæ, longè aberant ab omni vera ſalute. Nanque Calecutani & quidam alij ipſum cacodæmonem incredibili vecordia adorabant & colebant, multosque illi mortales immolabant.

Dæmon adoratur.

Porrò huius anni autumno infeliciter à Ferdinandi exercitu ad Exechium pugnatum eſt. Multùm aucta eſt Turcarum potentia, dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cæſarum armis domita, & cunctis ſempèr nationibus formidoloſa, ab auita Maiorum pietate & religione diſceſſit, & in portentoſas, easque valdè inter ſe diuerſas & pugnantes, hæreſes ſe abduci paſſa eſt. Nam anteà veriſſimè dici de ea potuit:

Turcarũ vires vnde auctæ.

Legibus antiquis ſtat res Germana viriſque.

Et niſi pijſſimos principes atque monarchas, Carolum & Ferdinandum Imperatores habuiſſemus, quorum pietate potiùs quàm viribus, licèt eæ quoquè minimè contemnendæ fuerint, ſæpè fracti ſunt immanes Turcarum impetus & conatus, profectò iampridèm actum eſſet de Germania: tametſi id nolunt agnoſcere homines ingrati, qui grauiſſima pereuntis patriæ ſuæ pericula aut non vident, aut effuſè etiàm irrident, ſcilicet nondùm experti graue iugum Turcicæ captiuitatis, ſub quo iam tot ampliſſimæ Chriſtianorũ ditiones miſerabilitèr ſuſpirãt, nec minus tamẽ, velint nolint, illud perferre coguntur magno ſuo malo, quod vtinàm vel ſerò nos ſapere doceret. Sed hoc quoquè eſt diuinæ animad-

maduerſionis genus quoddam vel maximè formidandum, cùm ſic excæcantur hominum pectora, vt in præſentiſſimo poſiti diſcrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putent. Verùm ad Exechianum bellum veniamus. 1537

Exechium occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idque egregiè communitum, totius belli contra Ferdinandum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Chriſtianis damna dabat, plerunquè ex inſidijs magno terrore noſtris arma inferens: licèt interim certa maneret induciarum conditio, quæ minuta prælia ijs in locis & extraordinarias incurſiones, quæ vix vnquàm ſatìs proſpici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta cenſebatur, niſi iuſto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur. Verùm eiuſmodi induciarum, quæ planè ſimulatoriæ eſſent, pertæſus Ferdinandus rex, ſtatuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditum ſexdecim millia coëgit, magna tormentorum omnis generis vi illis adiūcta. Erat is exercitus vſu belli & animis haud vulgaris, ſi cūcta rectè adminiſtrata fuiſſent. Mahometes Turca, vbi ſenſit in ſe arma parari, non defuit ſibi, ſed ipſe quoquè magnas conſcripſit copias, noſtris neque numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas ſempèr, equitum præſertìm, ingentes copias, nec deſunt Turcarum Imperatori expediti ſumptus ex immenſis tributis ac vectigalibus, quibus eos perpetim liberalitèr alat in exitiū Chriſtianorum. Noſtri indè Exechium obſident, & facta nō ſemèl Turcis qui intùs erant, prælij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil ſe commouere ſinuntur. Iam enim fames cœpit totum debilitare Chriſtianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducum non eadem rei gerendæ conſilia, alijs aliud ſuadentibus. Interìm tempus terebatur, nulla re prȩclarè geſta, motis ſubindè caſtris, nec paruis acceptis incōmodis, dum Turcæ in omnem nocendi occaſionem diligentèr ſunt intenti. Porrò vbì Mahometes noſtros ad iter capeſſendum inſtructos vidit, expeditos Ianizaros & Martelloſios eos iuſſit anteuertere, nec tamē vſquàm pugnandi copiam præbere, ſed falconum globulis atq; ſagittis continentèr noſtros appetere: quæ res plurimùm noſtris nocuit, præſertìm mira velocitate Turcis noſtros egregiè fallentibus, irà vt à noſtris facta im-

Exercitus Ferdinandi.

Exechium obſidetur.

1537 preſſione repentè dilaberentur: ſed mox è fuga ſe recipientes, noſtros paucos longiùs progreſſos, multi circunſiſterent & trucidarent. Eo modo perijt Petrus Raſchinus Boëmorum Mareſchalchus cum Boëmis non paucis. Perijt etiàm paulò pòſt Paulus Bachitius inſignis dux Hungarus, cum pleriſque alijs fortibus viris Hungaris: dumq́ue noſtri inter ſe conſultant, quid potiſſimùm attentandum ſit, nec tamen idem omnes ſentiunt, Mahometes omnia illorum incommoda per exploratores facilè cognouit, nec iam de victoria dubitās, itinera omīa velut lunato flexu circūdedit, vt nuſquàm ferè noſtris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vſarones Hungari, & clari aliquot duces, itemq́ue Stiriani omnes. Poſt hos fugit etiàm ipſe ſupremus belli dux, & quidem inermis, deſerto prætorio, quod erat argentea ſupellectile cæteriſq́ue ornamentis opulentum. Remanſit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementèr quidem dolens, ſe à magna equitum parte turpitèr deſtitutum, ſed nihilo minùs pedites ad fortitèr conandum præclarè adhortans. Ad eum verò confluxére equites Carinthij, Saxones, Miſnenſes, Thuringi, Francones, Auſtriaci & Boëmi, qui ignominioſæ fugæ comites eſſe noluerant, obſecrantes vt imperij munus ſuſciperet, ipſos quæ iuberet, incunctantèr facere paratos, & pro religione atque pro optimo rege, donèc vires ſuppeterent, conſtantiſſimè cum impuris hoſtibus dimicaturos. Londronius quidem ſe Imperatoris nomine indignum profeſſus, tamen quoàd licuit, ſtrenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant ſæuiſſimi Turcæ truci vlulatu edito, noſtroſq́ue vndiquè circundant, ità vt multa ſimul prælia ab equitatu fierent. Multi ibì egregij viri ex noſtris ceciderunt, hoſtium multitudine ſuperati. Deniquè, quod miſerandum eſt, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites, qui ante prælium illud non aufugerunt, ab immaniſſimis barbaris trucidati ſunt. Londronius cum tribus cohortibus in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, hortatu Turcarum, qui cædendo feſſi erant, ſeſe tandèm poſt fortiſſimè nauatam operam dedidit: verùm in itinere ex vulnere ſaucius, quòd minimè videretur Byzantium viuus adduci poſſe, à cuſtodibus eſt interfectus, & caput eius Solimanno tranſmiſſum. Barbari cæſis noſtris, auidiſſimè prædæ inhiabant, eoſq́ue qui ſe effugere ex prælio

Chriſtiani fugiunt.

Cæduntur Chriſtiani.

poſſe

poſſe ſperauerant, multa velocitate inſectantes, non 1537
paucos ex ijs interceperunt, in duram redigendos ſeruitutem. Mahometes verò direptis caſtris noſtris, ſe iocunditati dedit, in pratulo quodam priùs à cadaueribus repurgato epulatus hilaritèr. Eò autem ad ſe adduci iuſſis captiuis nobilibus, ſplendidis ſpolijs, maximè verò vexillis, ſuos præfectos, qui eo in prælio ſe ſtrenuè geſſiſſent, verbis egregiè commendauit, & militibus donatiui nomine aureos & argenteos nummos ſua manu elargitus eſt: porrò captiuorum inſignium nomina & dignitates annotari iuſſit. Solimanno poſteà in argentea pelui oblata ſunt tria præcipuorum ducum capita cum vexillis, inauratis thoracibus, galeis, &c. Hæc verò fuit Chriſtianis longè turpiſſima ſtrages, quam plerique conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Chriſtianos admonere potuit, vt tandèm poſitis animorum diſſenſionibus, religionis diſſidijs compoſitis, vitijs quoquè & flagitijs, quibus ſupernum Numen offenditur, & barbarorum vires creſcunt, egregiè caſtigatis, Deum ſibi & orbi Chriſtiano propicium efficere maturarent. Certum eſt enim, nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum, quàm vita flagitioſa, bellis inteſtinis, & deprauata religione. Certè inſignis hæc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè ſanguine conſtitit, cùm ex noſtris flos equitum & peditum ferè ad internecionem deletus ſit. Qui autem viui in hoſtium poteſtatem venerunt, ijs pleriſque in ſummam ignominiam nares à barbaris truncatæ ſunt, & dura ſeruitus impoſita. Fuit ea clades Ferdinando regi hauddubiè longè acerbiſſima: ſed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat, infectum reddere non potuit. Ipſum tamen ducem primarium eius belli, aliquandiù honeſta ſub cuſtodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaretur, (nam multi eum proditi exercitûs nomine deferebant) è cuſtodia elapſus, ad Turcas profugit. Porrò vt cum aliquo inſigni munere ad Mahometem Turcarum præfectum veniret, alium quendam regulum, vt ſecum aufugeret, ſolicitauit. Ille ſe factu-rum promittens, aut ſe promittere ſimulans, eum hoſpitio receptum poſt epulas obtruncauit, caputque illius regi Ferdinando miſit, qui illi caſtellum omnemque ſubſtantiam cæſi ducis dono dedit. Ea fuit perfidiæ pœna. Iam multa illi liberalitèr promiſerat Mahometes,

Victoria Turcarum incruenta.

Transfuga vilis necatur.

1537 eius opera vſurus contra Ferdiandum regem: ſed Deus perfidiæ conſilia tam inexpectata cæde anteuerit.

Claßis Turcica. Hoc ipſo anno Solimannus Turcarum Imperator Italiam inuadere conſtituerat. Habebat claſſem ornatiſſimam, & multo milite inſtructam. Ea in re tanta fuit vſus celeritate, vt ducenta armatorum millia priùs ad Macedoniæ oram adduxerit, quàm è Byzantio profectus crederetur. Nec deerant illi transfugæ Chriſtiani, qui ei Chriſtianorum conſilia explicarent. Ante annos quinquaginta auus eius Mahometes, occupata Hydrunte, ſummum Italiæ terrorem attulerat, iamq́ue de Italia actum fuiſſet, niſì illum ſanguinarium tyrannum ſubita mors, Deo Chriſtianis maturè opem ferente, è medio abſtuliſſet. Cùm iam Solimannus in Italiæ conſpectum veniſſet, miſit è ſuis, qui Salentinorum animos explorarent. *Caſtrum direptum.* Illi Caſtrum oppidum deditione acceperunt, quod tamen contra fidem datam, ducibus quidem inuitis, à barbaro milite direptum eſt, & captiui florenti ætate in claſſem abducti ſunt. Interim noctù aliquot Turcæ equites hippagogis ſubuecti, ab Aulone in Salentinum agrum traiecerunt, & magnu omnis generis hominum & armentorum numerum intercéperunt. *Capti Chriſtiani.* Maior verò Chriſtianis clades imminebat, niſì eam cuiuſdam Veneti Trierarchi temeritas, Deo Chriſtianis parcente, auctiſſet. Is enim paulò antè paſſus damnum à Turcis, in triremes quaſdam Turcicas incidit, ſuoq́ue indulgens dolori, aliquot ex eis demerſit. Ea res Solimannum in Venetos non mediocritèr concitauit, licèt inſciente ſenatu accidiſſet. Eodem quoquè tempore Andreas Auria Cæſareanæ claſſis præfectus, caſu in claſſiculam quandam incidit, omnis generis *Claßicula Turcica capta.* commeatum & linum Alexandrinum Solimanno aduehentem, quam mox totam cepit, viris ad tranſtra triremium damnatis, & præda omni in ſuas triremes illata: porrò nauibus incenſis, quòd ſibi fortaſsè minimè vſui futuras iudicaret. Incendit etiàm duas Turcicas triremes, quibus Solimanni legatus Iunusbeius ad Venetæ claſſis præfectum, qui tum in Corcyra inſula morabatur, aduectus fuerat. Sed is quoquè malè acceptus à Venetis, & in grande diſcrimen coniectus, ità vt à latronibus Acroceraunеis, qui eum in littus euadentem ceperant, præſenti pecunia ſe redimere cogeretur, vbi ad Solimannũ redijt, acerbiſſimè de Venetis cõqueſtus, Solimannum in bellũ Venetum inflammauit, licèt

Vene-

Venetus præfectus id factum multa ratione excuſaret. 1537
Huc accedebat, quòd Auria noctu ac diù ſulcando maria, atque omnes portus explorãdo, alias duodecim Turcarum triremes cruentiſſimo prælio captas deleuerat iiſdem ferè diebus, non paucis è ſuis propugnatoribus atque remigibus & magiſtris triremiũ deſideratis. Nam duodecim Turcicæ triremes cum trigintaquinque inſtructiſſimis Aurianis triremibus audaciſſimè congredi non dubitârunt, & cùm iam milites Turcæ grauiſſimis ſaucij eſſent vulneribus, defeſſique, pugnando tamen occumbere, quàm ſe dedere, maluerunt. Porrò enſes incuruos, quos magno parant precio, in mare iactârunt, nè Chriſtiani illis potirentur. Ij erant Ianizari milites prætoriani, & delecti equites, quos Spaches appellant: quorum vtrorunque eſt ſumma & incredibilis in hoſtes audacia & pugnandi pertinacia: quod plerique Chriſtiani ignorantes, putant Turcas imbelle eſſe hominũ genus: ſed falluntur, cùm ſint reuerà apud illos inuictæ virtutis & ſummæ conſtantiæ pedites & equites. Nec mediocritèr ad perferenda & ſubeunda quæuis vitæ diſcrimina illos accendit, quòd ſciunt certam ſibi imminere perniciem, ſi per ignauiã minùs fortitèr & ſtrenuè egiſſe depræhendantur. Miſit tum contra Auriam Solimannus Barbaruſſam cum octoginta triremibus: ſed Auria abductis Turcarum aliquot integris nauibus, fuga ſibi conſuluit. Porrò Solimannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata contumelia, acerrimis iracundiæ ſtimulis pupugit, quos mirificè acuebãt aliquot Turcici proceres, quorũ hortatu commutato belli conſilio, quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Duodecim triremes captæ.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs aſſueti, feri & agreſtes homines, nullos certos deos colentes, incredibili temeritate conſilium ceperunt Solimanni noctù interficiendi: ſed ea res à vigilibus prætorianis facilè depræhenſa, magnam illis cladem attulit. Solimanni iuſſu immiſſis in illos militibus, qui eos ad ſatietatẽ vſque trucidârunt. Indè ad Corcyram itum eſt. Eam oppugnare conſtituit, tanquàm Venetæ ditionis. Itaque immiſſi Turcæ in inſulam, Corcyram vrbem fruſtrà obſederunt, tandemque poſt multas clades paſſim Corcyræ inſulæ illatas, innumeros homines Chriſtianæ religione initiatos, in teterrimam ſeruitutem abduxerũt, quorum numerus, quod eſt cumprimis triſte & acerbum,

Facinus audaciſſimum.

Corcyra vexatur.

1537 lici proceres: verùm ij dum ſe ad ſuos recipiunt, prælio commiſſo capti ſunt. Indè iuſſu regis Franciſci percuſſæ ſunt decem menſium, vel vt alij habēt, trimeſtres induciæ cum Maria Cæſaris ſorore, quæ ſpe futuræ pacis incitata, exercitum dimiſit. Vtinam verò hæc arma in Chriſtiani nominis hoſtes verſa fuiſſent, quorum vires mutuis Chriſtianorum principum diſſidijs in dies augeſcebant. Interim nihilo minùs in Taurinis bellum perſeuerabat.

Cōuentus Smalcaldiæ. Huius anni menſe Februario Proteſtantes conuentum egêre Smalcaldiæ. Aderant illic etiàm illorum concionatores qui, cùm deliberaretur de Concilio à Paulo 3. Mantuæ indicto, de mandato principum atque vrbium euangelici nominis profeſſi ſunt, ſe iuxta capita confeſſionis Auguſtanæ & Apologiæ ſentire & docere in ſuis Eccleſijs. Hoc quidem illi perſuaſerant principibus: ſed quàm verè, ipſi viderint. Certè ipſa confeſſio ſæpè in alias formas mutata eſt. Nitebantur quidam in hoc conuentu efficere, vt de cœna Domini & eccleſiaſticis ritibus certum aliquid, quod omnes ſequerentur, ſtatueretur. Principes verò, miſſo ad eos Saxonis Cancellario cum altero quodam nobili, de ſolo concilio illos agere iuſſerunt. Videbant enim hiſce de rebus inter iſtos præclaros euangelij buccinatores nulla ratione poſſe pacem confici. *Luterus ægrotat.* Luterus morbo correptus, miſſus eſt Gotham à principe Saxoniæ, atque eiuſdem principis voluntate adiérunt eum Bucerus & Bonifacius Lycoſthenes, qui eum ad reſpondendum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi ſe ait à ſcribendo impediri, licèt interim Baſileenſi conſuli Iacobo Meyero ſcriberet, Heluetiorum ſcripta ſibi eſſe reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet.

Hac tempeſtate orta fuit inter concionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaque habita eſt Synodus Bernæ vltima Maij, in qua decretum planè ſacramentarium editum eſt, & ſic ea lis vel ſublata eſt, vel vtcunquè in ſpeciem ſopita. *Turris incenditur.* Nihil enim ab iſtis concionatoribus ſyncerè & bona fide agitur. Huius anni menſe Iulio Pariſijs turris Belliaca ad Sequanam, in qua magna vis nitri, ſulphuris & pulueris tormentarij condita ſeruabatur, fulminis ictu funditùs euerſa eſt.

Polus mittitur ad Hoc ferè tempore Paulus Pontifex maximus Reginaldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliæ regis

gis nepte prognatum, quem paulò antè in Cardinalium ordinem adſciuerat, in Britanniam legatum miſit, vt Henricum regem ad ſaniora complectenda conſilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam ſcripſerat Franciſco regi, vt legatum ad ſe captiuum in Britanniam mitteret. Eius rei commonitus Polus Cardinalis, ex Gallijs in Flandriam profectus, aliquandiù hæſit Cameraci. Indè Leodium abiens, aliquot menſes liberalitèr habitus eſt à Cardinale Erardo: pòſt Romam repetijt. Sleidanus ſuo more peſſimè eam legationem interpretatur, tanquàm proptereà miſſus fuerit ad Franciſcum regem, vt eum in Anglum inflammaret. Ità ſempèr improbi homines ex animi ſui prauitate etiàm alios metiuntur. Et valdè hoc familiare eſt Sleidano & ſectarijs dogmatiſtis omnibus, vt Romanos pôtifices & catholicos quoſque magnoperè ſtudeant apud omnes in ſummum odium & inuidiam adducere, licèt interìm illi piam doctrinam, & purùm ac ſyncerum Euangelium, & incredibilem vitæ innocentiam ſibi impudenti vanitate tribuere non vereantur. *1537 regem Angliæ.*

Menſe Octobri Iana Semeria, quam ab Anna Bolenia Rex Angliæ Henricus ſuo iunxerat matrimonio, filium Eduardum peperit, ſed ipſa duodecimo pòſt die vitam cum morte commutauit. *Eduardus naſcitur.*

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio viguiſſe bellum, multa Gallis apud Allobroges etipuit Daualus Vaſtius Cæſareanorum dux inclytus, & cùm iam binis caſtris obſideret Taurinum & Pinarolum, Galloſque ad ſummam alimentorum penuriam adduxiſſet, in ipſo tempore Henricus Delphinus cum exercitu ſuperueniens, rebus neceſſarijs grauiſſimè preſſos ſubleuauit. Indè verò de pace tractari cœptum eſt, ictis primùm trimeſtribus inducijs, & ijs rursùs in alias trimeſtres, deniquè in longiores prorogatis. Ea in re conficienda præclaram ſanè Reipub. Chriſtianæ nauauit operam Paulus 3. Romanus Pontifex, cui dolebat illud bellum inteſtinum.

Cùm Cęſar in Italia eſſet, miſerunt ad eum legatos ſuos Proteſtantium ordines. Illos Cæſar quidem audiuit, ſed occupatus rebus bellicis, reſpondit ſe per legatum illis reſponſa daturum. Hoc cùm Proteſtantibus renunciatum eſſet, illi conuentum indicunt Smalcaldię ad ſeptimum Februarij anni huius diem, vbi omnes adeſſent. Adduxerũt eò primi nominis concionatores ſuos, *Legatio ad Cæſarem. Cõuentus Smalcaldicus.*

1537 os, Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Oſiandrum, alioſque multos: qui tamen ità inter ſe erant animis concordes, quicquid interim extrinſecus ſimularent, vt quondam Cadmæi fratres. Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabantur illic iſti ſectarij theologi: Luterus iuſtificationis ſuæ fundamentum eſſe voluit Relationem, quæ eſt minimum entitatis, hoc eſt, nihilum, vt ipſius habet diſputatio typis excuſa. Oſiander verò prorsùs è diametro cum illo pugnans, fundamenti loco poſuit ipſam diuinam eſſentiam, quæ eſt ſimul omnia. Vult enim, eadem iuſtitia qua Deus eſſentialitèr iuſtus eſt, nos quoquè iuſtos eſſe oportere. Luterus autem, non reuerà, ſed tantùm imputatiuè coram Deo iuſtos nos haberi dicit, perindè vt olìm Alexander Magnus apud Lacedæmones his verbis in deos relatus eſt: Alexander vult eſſe deus: Deus eſto. Et licèt hæc inter ſe maximè ſint diuerſa, tamen Principibus & reliquis Ordinibus illis verſuti homines viſi ſunt purum putum euangelium & ipſiſſimum Dei verbum prædicare: nec animaduertebant, quibus dolis & fraudibus ab iſtis Euangeliſtis circumſcriberentur. Interim mirè execrabãtur ſummum Pontificem & Doctores Catholicos tanquàm Antichriſti (ſic enim vocant Pontificem) adminiſtros & ſatellites, & non videbant eos, qui iſthuc ipſis perſuaſerant, re vera ipſiſſimi Antichriſti præcurſores & prænuncios eſſe. Sed quid hoc magnoperè mirandum in principibus, cùm etiàm pleriſque doctiſſimis viris ſatis interdum negocij faceſſant importuni & verſipelles homines, dum omnia vbiquuè riman ur & excutiunt, & ſi quid vſpiam occurrat, quod vel in ſpeciem pro ipſis facere videatur, id mirè exaggerent, illud mirificè iactitent, adeò vt ſæpenumerò non pudeat ipſos impudentiſſima vanitate ad ſuum ſenſum detorquere, quæ tamen ſciunt nihil pro ipſis facere: ſcilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixiſſe videantur. Has fraudes ſi perſentiſcere potuiſſent Principes, puto equidem ſuis dentibus infidos homines diſcerpſiſſent potiùs, quàm vlla in re ſibi ſequendos ſtatuiſſent.

Luteri & Oſiandri fundamẽta diuerſiſſima.

Sed vt ad legationem Proteſtantium reuertamur, tria potiſſimùm illi à Cæſare petebant: primùm, nè commodaret fidem ſparſo de ipſis rumori, quaſi cum Gallo & Anglo fœdus feciſſent: deindè, vt Cameræ iudicium cohiberet: poſtremò, vt qui poſt pacificationem Norbergicam in fœdus Smalcaldicum recepti eſſent,

Summa legationis Proteſtantium.

ſent, eius quoquè pacis beneficio f uerentur. Cæſar ad illos miſit Mathiam Heidum procancellarium, virum eloquentiſſimum, qui in publico omnium conſeſſu die 15. Februarij accuratè reſpondit. Hortabatur in et alia Cæſaris nomine, nè Cameræ præſcriberent, nec ius ipſum impedirent. paſsìm enim ad Cęſarem & Cameræ iudices deferebantur miſerorum querimoniæ, qui ſe rebus & fortunis omnibus exutos, in integrum reſtitui rogarent. illorum verò preces Cæſar, vt erat pijſſimus, negligere non potuit, licet interim Protestantes, à ſuis Eccleſiaſtis inſtigati, rem ſe Deo gratam præſtare arbitrarentur, ſi eccleſiaſticos, præſertim monachos, profligarent. Hoc verò Chriſti Euangelium non docet, res alienas priuata authoritate, immò legibus omnibus & ſummo Magiſtratu acerrimè vetante, ſibi vſurpare, aut pro ſuo arbitratu alijs conferre. Et quia Cameræ iudices plerunquè ſententiam ferebant, qua iuberentur ablata reſtituere, Proteſtantes eos ferre nolebant. Ità oportebat miſeros rerum ſuarum ferre direptiones, nec tamen vllum à iure ſubſidium petere. Quis verò hoc docuit? Luteri ſcilicet Euangelium. Sed hoc Euangelium iura omnia, & totus orbis Chriſtianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate, quo iure, quibus rationibus hoc euangelium niteretur. Certè illi, penès quos ſumma eſt apud Chriſtianos authoritas, quibus diuinæ & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangeliū iampridèm execrati ſunt. An [illegible] verò plùs tribuendum eſt totius orbis iudicio, quàm vnius deteſtabilis apoſtatæ, cui nec id quidem tribuendum eſt, vt aliquo numero habeatur? Verùm Proteſtantes, vt à Lutero, & id genus alijs edocti erant, omninò pati noluerunt, vt aliquid contra ipſos eccleſiaſtica bona ſibi vendicantes, Cameræ, id eſt, Cæſareæ Maieſtatis iudicium valeret: putabant enim ſceleratos homines & idololatras, hoc eſt, monachos (vt de alijs taceā) omninò profligandos, & interìm apoſtatas monachos haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolos complectebantur, quorum omnium parens Luterus in ſummo apud eos honore fuit, qui ſi nihil aliud feciſſet, quàm quòd, omni abiecto pudore, auſus eſt virginem Deo ſacratam ſuis nuptijs copulare, hoc ſolo nomine dignus erat, qui flammis cremaretur. Nouimus Iouinianum Imperatorem religioſiſſimum iam olim antè mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitalitèr in eum animaduerteretur, qui ſa

çram

1537

Legatus Cæſaris ad Proteſtantes.

Proteſtantes recuſant Cameram.

l. ſi quis. C. de epis.

1537 cram virginem, non dico rapere, ſed attentare tantùm-
ſcòpis & clericis. modò iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Imperator ad eiuſmodi inceſtas nuptias cõnixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes cõniuere minimè deberent. Multa prętereà alia in eo conuentu dixit Heldus:

Heldus cũ Saxone agit. poſtera verò die cum Saxone priuatìm locutus, multam ei Cæſaris erga ipſum beneuolentiam indicauit, ſed quam hactenus ob diſparem religionem in eum declarare ſatìs nequiuerit. Itaque hortabatur eùm ad concordiã, ad adeundũ Concilium vel legatos eò mittendos, ad ferenda auxilia contra Turcam, ad contribuendam pecuniam in Cameræ iudicium. Saxo ſecum

Proteſtantium reſponſum. ſuis communicaturum reſpondit. Deindę 24. Februarij ad omnia fœderati omnes reſponderunt prolixè, quæ quidem commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergæ conuentum eſſet, nè quis ante Concilij definitionem religionem mutaret: porrò in id fœdus non admittebantur ferè nisì Luterani & id genus homines, Orabant Cæſarem, vt Cameræ iudicibus, nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quædam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vti viderentur. Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos indicabant. Quòd ſi Cęſar permittat omnibus aditum ad veram doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propenſiùs præſtituros, quæ de Turca & Camera Cæſar poſtulârit. Multa deindè de concilio dixêre, quod liberum eſſe voluerunt, vbi Luterus cum ſuo grege aut parem, aut ſuperiorem etiàm præ Romano pontifice locum & authoritatem obtineret contra morem

Pontifex perſtringitur. omnium ſeculorum. Multà ibì acerbè in Pontificem dicta, quòd is doctrinam non ſolùm verbo Dei, ſed etiàm vetuſtis concilijs atque doctoribus contrariam inuexerit atque defendat, cùm tamen reuerà non Pontifex, ſed Luterus cum ſuis concilia & doctores omnes non ſinè contumelia reiecerit, & ſua peſtilenti doctrina, quæ in multis ipſius quoquè Alcorani impia commenta longè ſuperat impietate, florentiſſimum Germaniæ regnum, adeoque totam ferè Europam in ſummas calamitates, bella & odia inteſtina, incredibiles animorum diſſenſiones, & nullum non malorum genus præcipitârit. Sed hæc & id genus alia multa licèt

Prin-

Principum & fœderatorum nomine proponerentur, 1537
non tamen à Principibus, ſed eorum concionatoribus petulantèr confiсta fuêre. Non deſunt vitia in Eccleſia Catholica, ſed quòd doctrina eius pugnet cum verbo Dei & concilijs & Doctoribus antiquis, id iſti ſycophantæ nunquàm docere poterunt. An verò non ſcatet omni flagitiorum genere iſtorum nouorum dogmatiſtarum vita? An non Luterus ipſe fatetur, ſuæ ſectæ homines vel decuplo Sodomitis peiores euaſiſſe? Sed hoc illi importuno ſolius fidei buccinatori imputandum eſt. O ſi in Chriſtianorum pectoribus non penitùs lux omnis rectæ rationis extincta fuiſſet: vidiſſent quæ dogmatum horrenda monſtra, quàm prodigioſas & immanes tenebras pro Euangelij luce, quas deniquè tigrides, quoſve lupos pro veris paſtoribus complexi eſſent.

Luteri de Luteranis teſtimonium.

Vbì dicendi finem Proteſtantes fecerunt, Heldus eueſtigiò eis reſpondit, inter cætera periniquum eſſe dicens, quòd cùm ea negocia, quæ ipſi dicant religionis eſſe, alij prophana eſſe contendant, nolle ipſos alterius partis rationes & argumenta cognoſci, cùm tamen & legibus, & æquitati, & diuinis literis conſentaneum ſit, vt in omni controuerſia pars vtraque ex æquo audiatur, neque ſecundùm alterutrius narrationem, etiàmſi ea nihil à vero abhorreat, quicquam pronuncietur. Tum quoquè nullo iure fas eſſe, quenquam vel religionis, vel alia quauis de cauſa, rebus ſuis ſpoliari. De Concilio ait grauiſſimum fore Imperatori, ſi ipſi iam exceptiones contrà facere velint, cùm non ſint neſcij, quantoperè eam in curam Cæſar incubuerit, vt Concilium quandoquè cogeretur. Quòd ad Pontificem attinet, ſperare Cæſarem, illum tanquàm præcipuum ordinis Eccleſiaſtici caput, pro ſui muneris ratione, Chriſtianè ſe gerere, nec de illo quicquam omninò ſiniſtrum ſuſpicari. Licere tamen ipſis, ſi quid ſecùs de illo norint, in Concilio modeſtè proponere, itemque de forma & modo Concilij: nanque vt in ea re ipſi alijs nationibus præſcribere velint, id ſanè minùs æquum eſſe: neque ipſos perſuaſum habere debere, ipſorum theologos ſolos ſapere, reliquos omnes bardos & bliteos eſſe: alijs quoquè locis paſſim viros & eruditione & pietate præſtantes inueniri. Hæc & id genus alia dixit ibì Heldus, vt erat excellenti doctrina & mirà ingenij dexteritate.

Heldus reſpondet.

Eodem

1537 *Legatus Pontificis ad Proteſtantes.* Eodem autem die venit eò legatus Pontificis Epiſcopus Aquenſis, ſed à Proteſtantibus non magna eius fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrannus legatos Chriſtianorum comitèr excipiat. Die quodam voluit is legatus cum Lantgrauio colloqui. Ille reſpondit ſibi non eſſe integrum, & eodem ferè momento adijt Lutetum ex calculo grauitèr decumbentem. Poterat id è ſua domo facilè videre legatus, ſed debuit æquo ferre animo apoſtatam monachum Pontifici maximo, cuius ipſe legatus erat, longè anteferri.

Proteſtātium reſponſum. Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Proteſtantes prolixè admodùm reſponderunt: ſed referre piget, quia eiuſmodi ſunt, vt præclaræ Germanicæ nationi apud exteras nationes omnes ignominiā potiùs quàm laudem ſint paritura: verùm hoc quoquè non Principes, ſed concionatores ità compoſuerant, vt identidèm ſplendidè mentirentur. Deniquè in hac reſponſione *Reijciunt Conciliū.* Concilium à Pontifice indictum reiecerūt. Aiunt enim iudicandi poteſtatem non ad ſolum Pontificem & Epiſcopos, verùm ad Eccleſiam pertinere: quo quidem in numero ſint etiàm reges & cæteri ordines: dicerent apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulæ anus, ambubaiarum collegia, pharmacopolæ. Quis verò iſta non irrideat? Scilicet pronunciare de Eccleſiæ dogmatis pertinet ad laicos, immò & ad cocos & ſubulcos. O vaſtiſſimam dogmatiſtarum Euangelicorum cæcitatem. Et iſti ſunt puræ doctrinæ & germani Euangelij ſynceri atque integerrimi præcones. Oportebat ſanè Germanos ad eiuſmodi credenda non temerè adduci, oportebat priſcæ Germanorum conſtantiæ meminiſſe, & in rebus grauiſſimis ſumma, vtì par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hæc & id genus alia verſuti homines parùm cautis facilè perſuaſerunt. Priùs autem quàm is conuentus diſſolueretur, quod fuit 6. Martij, ad Galliæ regem datis literis, eius beneuolentiam & amicitiam captàrunt. Rex eis liberalitèr reſpondit, licèt ex animo Luteri dogmata deteſtaretur: ſed mutuis ſe auxilijs vt communirent, res ipſa poſcere videbatur.

Scriptum regis Angliæ. Per id ferè tempus etiàm rex Angliæ ſcriptum edidit, quo ſe oſtendit non multùm tribuere authoritati ſummi pontificis, neque venturum, neque legatos miſſurum ad concilium Pontificium: & alia pleraque ſatis

ácerbè in Pontificem, quem Catholici tanto propenſi- 1537
ùs obſeruare & ſuſpicere debent, quòd ab illis tam hoſtilitèr oppugnatur, qui Luteri quàm Chriſti Euangelium ſequi mâlunt. Multùm hæretici plerique omnes quiritantur de tyrannide Romanorum Pontificum: ſcilicet extinctam vellent illam ſummam authoritatem, qua hactenùs hæreſes omnes oppreſſæ ſunt.

Hoc anno Solimannus Turcarum Imperator moleſtiſſimè ferens Luſitanorum potentiam in Indiam vſque prolatam, maxima ipſius regionibus detrimenta adferre, interclusis Arabici ſinus nauigationibus, quibus Memphim (hodiè Cairum vocant) atque Alexandriam omnis generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi ſolerent, quæ iam per vaſtiſſimum Oceanum in Luſitaniam aueherentur, atque indè porrò in Angliæ, Belgij, Germaniæ aliarumque regionum emporia diſpenſarentur, hortatu Aegyptij præfecti ingentem triremium & aliorum nauigiorum claſſem magnis impendijs inſtitutam, contra Luſitanos miſit, vt eos ex tota India, vbì iam illi munitiſſimas aliquot arces conſtruxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Perſico contra Tammaſum infelicitèr ſuſcepto, didicerat Luſitanos quoſdam ſclopetarios & tormentorum magiſtros, qui maiora tormenta & fundere & petitè dirigere Perſas docerent, regi Perſarum militaſſe. Id verò eius animum vehementèr in Luſitanos exacuit.

Turca inīfenſus Luſitanis.

Obitèr hìc commemorare libet, in intimo Arabici ſinûs termino montem Sina ſitum, qui natura ſaxeus & abruptus in cælum exurgit, difficilimumque præbet in ſuperiora nitentibus aſſcenſum. In eius ſummo cacumine, vndè eſt latiſſimus in maria proſpectus, poſitum eſt delubrum, Diuæ Catharinæ præclariſſimę martyri dicatum, quò confluunt peregrini Chriſtiani religionis ergô, licèt non abſque periculo pateat acceſſus. Nec dubium, quin illo in loco ſingulari quodam gaudio afficiantur piè viſitantium animi, non ſolùm ob tantæ martyris ſacras reliquias, ſed etiàm quòd indè proſpiciendo mari rubro liceat grata mente reminiſci, ibì olìm ſubmerſum periiſſe Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is perſequeretur filios Iſraël, præſenti Dei beneficio ex eius manibus grandi miraculo elapſos: tum etiàm, quòd eo in monte olìm lex vetus data ſit Hebræis: quanquàm hodiè plerique irrident

Mons Sina.

Delubrū D. Catharinæ.

1537 eiuſmodi peregrinationes religionis ergô ſuſceptas, cùm ipſi potiùs ſint irridendi, qui ea carpant, quę Chriſtiani omnes ſempèr religiosè admodùm ſibi obſeruanda ſtatuerint. Legant ſcioli iſti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulæ matronæ Romanæ, à D. Hieronymo conſcriptam, & indè diſcant, quàm non ſit nouum in Eccleſia, loca ſacra inuiſere.

Triremes plicatiles. Porrò verò Solimannus, vt ad inſtitutum reuertamur, egregia claſſe inſtructa triremium plicatilium, quę longo terreſtris itineris ſpatio ad Sueciam vſque maris rubri portum camelorum opera traherentur, itemque aliarum nauium, ità vt omnes ſimul octoginta circitèr numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti prępfectum miſit expugnatum Luſitanos.

Solimannus Venetis infenſus. Eo tempore Solimannus leuibus de cauſis alieno, immo & infenſo in Venetos erat animo, iuſſeratque contra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patritios mercatoresque Venetos, nautasque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in claſſem contra Luſitanos inſtructam diſtribuit præfectus Aegyptius. Sunt qui ſcribant Solimannum id temporis à Chriſtianis quibuſdam, qui nimia Cæſaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocritèr in noſtros incitatum fuiſſe: quod quidem miſerrimum eſt, vſqueadeò torqueri felicitate aliena, vt propterea non dubites orbem Chriſtianum prodere Chriſtiani nominis atrociſſimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Aegypti præfectus Solimannus Eunuchus (ſic enim vocabatur) adiuncto ſibi Moro Alexandrino, ſinûs Arabici anguſtias egreſſus, prætereuectusque Perſici maris ſinum, ad Indum vſque fluuium peruenit.

Duæ in Indiam nauigationes. Vt verò Lector rem meliùs perſpectam habeat, nouerit duas ex Europa in Indiam fieri nauigationes. Vnam ab Hiſpania vel Luſitania per littora Aphricæ & Aethiopiæ in Arabiam vſque ad vrbem Aden, indè porrò ad Ormutium nobiliſſimum emporium, ab Ormutio verò ad Cambaiam ciuitatem, atque indè Calecutium, à Calecutio verò longè vlteriùs vſque ad auream Cherſoneſum, quam Malacham accolæ vocitant, quæ vrbs eſt miræ magnitudinis, regem habens Maurum. (Nam eouſque, proh dolor, impia Mahometis ſecta peruaſerat) Eam autem Luſitani vi expugnatam oc-

Aurea

cupâ-

ſupârunt ac diripuerunt, deniquè flammis permiſerunt. *1537*
Multa ibi præda ceſſit Luſitanis, & præter homines captiuos ſeptemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia. Porrò Luſitaniæ rex munitiſſimam ibi conſtruxit arcem, apud quam diuerſarum nationum mercatores multis opibus atque diuerſis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, ſibi ædes cum bona venia præfecti Luſitani comparârunt, ità vt iam longe inſignius quàm anteà ibi ſit inſtauratum emporium. Turcæ igitur vbì ad Indum amnem peruenerũt, Dium vrbem munitiſſimam, apud quam Luſitani inſignem habebant arcem, ſibi totis viribus oppugnandam ſumpſerunt. Verùm Luſitanorum ea fuit induſtria, ea indomitæ virtutis conſtantia, vt turpitèr profligati Turcæ, incepto deſiſtere, & relictis maioribus tormentis, ad Aden retrocedere compulſi ſint, quod eſt felicis Arabiæ celeberrimum emporium. Vbì claſſis præfectus Solimannus Eunuchus acerbè ferens tam improſperos audaciſſimorum conatuum ſucceſſus, fide data, ad claſſem euocat Adenium regem, qui tributarius erat regis Luſitani. Credidit ille miſer fraudulento homini, & cum quatuor regni proceribus venit in nauim, gratificaturus potentiſſimo Turcarum Imperatori Solimanno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iubet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ nauis laqueo ſuſpendi. Indè vrbem capit, militibus prædæ datam. Interfecit etiàm Zibiuinum regem, (licèt is præclaris muneribus impotentis hoſtis gratiam ambiret) vnà etiàm omnibus aulæ eius præſidijs trucidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham terreſtri itinere, vbì impijſſimi Mahometis ſepulcrum inuiſitur magno ſtudio perditorum hominum, quos ille inſanus ſua ſuperſtitione dementauit. Vrbs Mecha totius Arabiæ clariſſima eſt ob Mahometis cineres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus non deſint, qui ſcribunt corpus eius apud Medinam vrbem aſſeruari. Piget referre, quantum operæ & olei perdant miſeri mortales in Medinæ vrbis ampliſſimo delubro, dum illum ſceleratum nebulonem longe ſupra Chriſtum colunt, quem aiunt ad pedes Mahometis ſedere. Hoc autem obſeruandum venit, Turcas Mahometanos, cùm in templo Chriſtianorum ſacrificare volunt ſuo more, priùs templum expiare, dirutis aris omnibus, cunctiſque imaginibus exturbatis:

Cherſoneſus direpta.

Dium oppugnant Turcæ.

Vrbs Mecha.

Turcæ expiant templa.

1537 quem morem ſequuntur hodiè Zuingliani & Caluiniani & pleriq; alij hæretici, vt noueris eos non è Chriſti, ſed Mahometis diſciplina eum hauſiſſe, ſicut & pleraque alia. Porrò aras & imagines, ſacras è templis abolere, quid eſt (obſecro) aliud, quàm ex rudis & ſimplicis plebeculæ animis omnem Chriſti Domini ac ingentium beneficiorum, maximæque acerbiſſimæ paſſionis eius memoriam, omne quoquè veræ virtutis & pietatis ſtudium euellere? an non hoc planè Turcicum & Tartaricum eſt? O quàm miſerè deluditur plebs Chriſtiana ab iſtis Mahometanis euangelicis, idq; ſub ingentis pietatis prætextu. Sed ad rem. Eo igitur ſucceſſu pugnatum eſt à Turcis contra Luſitanos, quod quidem Chriſti Opt. Max bonitati acceptum ferendum eſt, qui noluit impuros Mahometanos Luſitaniæ regis ſanctiſſimos conatus retardare, quibus ad ipſius cognitionem iam tum vocabantur & traducebantur innumeræ ijs in locis gentes, quæ ad id tempus ſtultiſſimis & abſurdiſſimis erroribus implicitæ, longè aberant ab omni vera ſalute. Nanque Calecutani & quidam alij ipſum cacodæmonem incredibili vecordia adorabant & colebant, multosque illi mortales immolabant.

Dæmon adoratur.

Porrò huius anni autumno infelicitèr à Ferdinandi exercitu ad Exechium pugnatum eſt. Multùm aucta eſt Turcarum potentia, dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cæſarum armis domita, & cunctis ſempèr nationibus formidoloſa, ab auita Maiorum pietate & religione diſceſſit, & in portentoſas, easque valdè inter ſe diuerſas & pugnantes, hæreſes ſe abduci paſſa eſt. Nam anteà veriſſimè dici de ea potuit:

Turcarũ vires vnde auctæ.

Legibus antiquis ſtat res Germana viriſque.

Et niſì pijſſimos principes atque monarchas, Carolum & Ferdinandum Imperatores habuiſſemus, quorum pietate potiùs quàm viribus, licèt eæ quoquè minimè contemnendæ fuerint, ſæpè fracti ſunt immanes Turcarum impetus & conatus, profectò iampridèm actum eſſet de Germania: tametſi id nolunt agnoſcere homines ingrati, qui grauiſſima pereuntis patriæ ſuæ pericula aut non vident, aut effuſè etiàm irrident, ſcilicet nondùm experti graue iugum Turcicæ captiuitatis, ſub quo iam tot ampliſſimæ Chriſtianorũ ditiones miſerabilitèr ſuſpirãt, nec minùs tamẽ, velint nolint, illud perferre coguntur magno ſuo malo, quod vtinàm vel ſerò nos ſapere doceret. Sed hoc quoquè eſt diuinæ animad-

maduerſionis genus quoddam vel maximè formidandum, cùm ſic excæcantur hominum pectora, vt in præſentiſſimo poſiti diſcrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putent. Verùm ad Execchianum bellum veniamus. 1537

Execchium occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idque egregiè communitum, totius belli contra Ferdinandum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Chriſtianis damna dabat, plerunquè ex inſidijs magno terrore noſtris arma inferens: licèt interìm certa maneret induciarum conditio, quæ minuta prælia ijs in locis & extraordinarias incurſiones, quæ vix vnquàm ſatis proſpici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta cenſebatur, niſi iuſto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur. Verùm eiuſmodi induciarum, quæ planè ſimulatoriæ eſſent, pertæſus Ferdinandus rex, ſtatuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditum ſexdecim millia coëgit, magna tormentorum omnis generis vi illis adiũcta. Erat is exercitus vſu belli & animis haud vulgaris, ſi cũcta rectè adminiſtrata fuiſſent. Mahometes Turca, vbì ſenſit in ſe arma parari, non defuit ſibi, ſed ipſe quoquè magnas conſcripſit copias, noſtris neque numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas ſempèr, equitum præſertìm, ingentes copias, nec deſunt Turcarum Imperatori expediti ſumptus ex immenſis tributis ac vectigalibus, quibus eos perpetìm liberalitèr alat in exitiũ Chriſtianorum. Noſtri indè Execchium obſident, & facta nõ ſemèl Turcis qui intùs erant, prælij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil ſe commouere ſinuntur. Iam enim fames cœpit totum debilitare Chriſtianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducum non eadem rei gerendæ conſilia, alijs aliud ſuadentibus. Interìm tempus terebatur, nulla re præclarè geſta, motis ſubindè caſtris, nec paruis acceptis incõmodis, dum Turcæ in omnem nocendi occaſionem diligentèr ſunt intenti. Porrò vbì Mahometes noſtros ad iter capeſſendum inſtructos vidit, expeditos Ianizaros & Martelloſios eos iuſſit anteuertere, nec tamẽ vſquàm pugnandi copiam præbere, ſed falconum globulis atq; ſagittis continentèr noſtros appetere: quæ res plurimùm noſtris nocuit, præſertìm mira velocitate Turcis noſtros egregiè fallentibus, ità vt à noſtris facta impreſſione

Exercitus Ferdinandi.

Execchium obſidetur.

1537 preſſione repentè dilaberentur: ſed mox è fuga ſe recipientes, noſtros paucos longiùs progreſſos, multi circunſiſterent & trucidarent. Eo modo periit Petrus Raſchinus Boëmorum Mareſchalchus cum Boëmis non paucis. Periit etiàm paulò pòſt Paulus Bachitius inſignis dux Hungarus, cum pleriſque aliis fortibus viris Hungaris: dumque noſtri inter ſe conſultant, quid potiſſimùm attentandum ſit, nec tamen idem omnes ſentiunt, Mahometes omnia illorum incommoda per exploratores facilè cognouit, nec iam de victoria dubitãs, itinera om̃ia velut lunato flexu circũdedit, vt nuſquàm ferè noſtris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vſarones Hungari, & clari aliquot duces, itemque Stiriani omnes. Poſt hos fugit etiàm ipſe ſupremus belli dux, & quidem inermis, deſerto prætorio, quod erat argentea ſupellectile cæteriſque ornamentis opulentum. Remanſit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementèr quidem dolens, ſe à magna equitum parte turpitèr destitutum, ſed nihilo minùs pedites ad fortitèr conandum præclarè adhortans. Ad eum verò confluxêre equites Carinthii, Saxones, Miſnenſes, Thuringi, Francones, Auſtriaci & Boëmi, qui ignominioſæ fugæ comites eſſe noluerant, obſecrantes vt imperii munus ſuſciperet, ipſos quæ iuberet, incunctantèr facere paratos, & pro religione atque pro optimo rege, donèc vires ſuppeterent, conſtantiſſimè cum impuris hoſtibus dimicaturos. Londronius quidem ſe Imperatoris nomine indignum profeſſus, tamen quoàd licuit, ſtrenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant ſæuiſſimi Turcæ truci vlulatu edito, noſtroſque vndiquè circundant, ità vt multa ſimul prælia ab equitatu fierent. Multi ibì egregii viri ex noſtris ceciderunt, hoſtium multitudine ſuperati. Deniquè, quod miſerandum eſt, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites, qui ante prælium illud non aufugerunt, ab immaniſſimis barbaris trucidati ſunt. Londronius cum tribus cohortibus in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, hortatu Turcarum, qui cædendo feſſi erant, ſeſe tandèm poſt fortiſſimè nauatam operam dedidit: verùm in itinere ex vulnere ſaucius, quòd minimè videretur Byzantium viuus adduci poſſe, à cuſtodibus eſt interfectus, & caput eius Solimanno tranſmiſſum. Barbari cæſis noſtris, auidiſſimè prædæ inhiabant, eoſque qui ſe effugere ex prælio

Chriſtiani fugiunt.

Ceduntur Chriſtiani.

poſſe

poſſe ſperauerant, multa velocitate inſectantes, non 1537
paucos ex ijs interceperunt, in duram redigendos ſeruitutem. Mahometes verò direptis caſtris noſtris, ſe iocunditati dedit, in pratulo quodam priùs à cadaueribus repurgato epulatus hilaritèr. Eò autem ad ſe adduci iuſſis captiuis nobilibus, ſplendidis ſpolijs, maximè verò vexillis, ſuos præfectos, qui eo in prælio ſe ſtrenuè geſſiſſent, verbis egregiè commendauit, & militibus donatiui nomine aureos & argenteos nummos ſua manu elargitus eſt: porrò captiuorum inſignium nomina & dignitates annotari iuſſit. Solimanno poſteà in argentea pelui oblata ſunt tria præcipuorum ducum capita cum vexillis, inauratis thoracibus, galeis, &c. Hæc verò fuit Chriſtianis longè turpiſſima ſtrages, quam plerique conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Chriſtianos admonere potuit, vt tandèm poſitis animorum diſſenſionibus, religionis diſſidijs compoſitis, vitijs quoquè & flagitijs, quibus ſupernum Numen offenditur, & barbarorum vires creſcunt, egregiè caſtigatis, Deum ſibi & orbi Chriſtiano propicium efficere maturarent. Certum eſt enim, nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum, quàm vita flagitioſa, bellis inteſtinis, & deprauata religione. Certè inſignis hæc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè ſanguine conſtitit, cùm ex noſtris flos equitum & peditum ferè ad internecionem deletus ſit. Qui autem viui in hoſtium poteſtatem venerunt, ijs pleriſque in ſummam ignominiam nares à barbaris truncatæ ſunt, & dura ſeruitus impoſita. Fuit ea clades Ferdinando regi hauddubiè longè acerbiſſima: ſed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat, infectum reddere non potuit. Ipſum tamen ducem primarium eius belli, aliquandiù honeſta ſub cuſtodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaretur, (nam multi eum proditi exercitûs nomine deferebant) è cuſtodia elapſus, ad Turcas profugit. Porrò vt eum aliquo inſigni munere ad Mahometem Turcarum præfectum veniret, alium quendam regulum, vt ſecum aufugeret, ſolicitauit. Ille ſe facturum promittens, aut ſe promittere ſimulans, eum hoſpitio receptum poſt epulas obtruncauit, caputque illius regi Ferdinando miſit, qui illi caſtellum omnemque ſubſtantiam cæſi ducis dono dedit. Ea fuit perfidiæ pœna. Iam multa illi liberalitèr promiſerat Mahometes,

Victoria Turcarum incruenta.

Transfuga vilis necatur.

Venetus præfectus id factum mul.a ra ione excuſaret. 1537
Huc accedebat, quòd Auria noctu ac diù ſulcando maria, atque omnes portus explorãdo, aliquas duodecim Turcarum triremes cruentiſſimo prælio captas deleuerat iiſdem ferè diebus, non paucis è ſuis propugnatoribus atque remigibus & magiſtris triremiũ deſideratis. Nam duodecim Turcicæ triremes cum triginta quinque inſtructiſſimis Aurianis triremibus audaciſſimè congredi non dubitârunt, & cùm iam milites Turcæ grauiſſimis ſaucij eſſent vulneribus, defeſſique, pugnando tamen occumbere, quàm ſe dedere, maluerunt. Porrò enſes incuruos, quos magno parant precio, in mare iactârunt, nè Chriſtiani illis potirentur. Ij erant Ianizari milites prętoriani, & delecti equites, quos Spaches appellant: quorum vtrorunque eſt ſumma & incredibilis in hoſtes audacia & pugnandi pertinacia: quod plerique Chriſtiani ignorantes, putant Turcas imbelle eſſe hominũ genus: ſed falluntur, cùm ſint reuerà apud illos inuictæ virtutis & ſummæ conſtantiæ pedites & equites. Nec mediocritèr ad perferenda & ſubeunda quæuis vitæ diſcrimina illos accendit, quòd ſciunt certam ſibi imminere perniciem, ſi per ignauiã minùs fortitèr & ſtrenuè egiſſe depræhendantur. Miſit tum contra Auriam Solimannus Barbaruſſam cum octoginta triremibus: ſed Auria abductis Turcarum aliquot integris nauibus, fuga ſibi conſuluit. Porrò Solimannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata contumelia, acerrimis iracundiæ ſtimulis pupugit, quos mirificè acuebãt aliquot Turcici proceres, quorũ hortatu commutato belli conſilio, quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Duodecim triremes captæ.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs aſſueti, feri & agreſtes homines, nullos certos deos colentes, incredibili temeritate conſilium ceperunt Solimanni noctù interficiendi: ſed ea res à vigilibus prætorianis facilè depræhenſa, magnam illis cladem attulit. Solimanni iuſſu immiſſis in illos militibus, qui eos ad ſatietatẽ vſque trucidârunt. Indè ad Corcyram itum eſt. Eam oppugnare conſtituit, tanquàm Venetæ ditionis. Itaque immiſſi Turcæ in inſulam, Corcyram vrbem fruſtrà obſederunt, tandemque poſt multas clades paſſim Corcyræ inſulæ illatas, innumeros homines Chriſtianæ religione initiatos, in teterrimam ſeruitutem abduxerũt, quorum numerus, quod eſt cumprimis triſte & acerbum,

Facinus audaciſſimum.

Corcyra vexatur.

1537 ſexdecim millium exceſſit, omnis ſexûs & ætatis. Præerant tum Corcyræ duo Veneti patritij, qui (quòd ſic ſalus publica poſcere videretur) ſuburbia oppidi pulcherrimis & egregijs ædificijs ornata demoliti ſunt, nè à Turcis occuparentur in vrbis exitium Hoc erat quidem triſte ſpectaculum: ſed tolerabile tamen, quòd tecta diruta facilè inſtaurari poſſent: illud verò longè triſtiſſimum, quòd cùm vererentur nō ſuffecturam vrbi annonam, ſi à Turcis obſidione premeretur, imbellē omnem populi multitudinem ex oppido eiecerunt, quæ cùm in foſſis pernoctare cogeretur, vi turbulentiſſimæ tempeſtatis & metu barbarorum multi ex ijs, præſertìm pueri matrum ceruicibus inhærentes, miſerandum in modum extincti ſunt. Verùm Solimannus & Italici & Corcyręi belli parùm felici euentu poritus, nō abſque pudore Byzantium, nulla re præclarè geſta, redijt: ſed interìm tamen diuerſis in locis iuſſit ſuos duces bellum inferre Venetis. Porrò priùs quàm obſidionem ſolueret, vbì didicit Caſtri oppidi incolas contra fidem datam abductos eſſe in captiuitatem, vſqueadeò eam rem moleſtè tulit, quippe qui nollet crudelitatis & ſæuitiæ argui, vt eius maleficij authores iuſſerit ſupplicio affici, & Caſtrēſes captiuos omnes magno ſtudio conquiſitos, in locum ſuum reſtitui. Tandèm ſub æquinoctium autumnale Corcyra ab hac Turcarum infeſtatione liberata eſt.

Geldrenſes deficiunt à ſuo duce. Sub huius anni finē pleraque omnia Geldriæ oppida à ſuo principe Carolo Egmōdano deficiunt ad Guilhelmum Cliuię & Iulię ducem. Defectionis occaſio fuit, quòd Carolus dux videbatur eam munitiſſimam ditionem in ius regis Gallorum, cuius fuit ſtudioſus admodùm, transferre conſtituiſſe, quod Geldrenſes minimè ſibi ferēdum putârunt, nè Germani Gallis ſeruire compellerentur. Nouiomagenſes in ea defectione primi fuēre, qui etiàm principis arcem intra vrbem ipſorum ſitam, munitionibus eius nouis ſolo æquatis, occupare non dubitârunt. Porrò Principi Iuliacenſi eius ditionis fuit inauſpicata vſurpatio, vtì poſteà dicemus.

Tumultus Anglicus. Eodem anno tumultuatū eſt in Anglia, multis hominum millibus arma in regem ſuum corripientibus. Ij erant Lincolnienſes & Eboracenſes, qui moleſtè ferebant innouatum regni & religionis ſtatum, tum quoquè frequentes exactiones regias. Fuerunt ad quinquaginta millia, ſacram expeditionem militiam ſuā appellantes. Verùm callida ducū regis ſimulatione perſuaſi, cùm

ſum pacem à rege oblatam atque concordiam expecta- 1538
rent, arma deponunt. Sed non diù pòſt pœnas luerunt, aliquot eius turbæ capitibus vltimo ſupplicio affectis.

Diuerſis vicibus Paulus Pontifex aliquot inſignes viros in Cardinalium collegium cooptauir. In ijs fuit Caſpar Contarenus patritius & ſenator Venetus. Reginaldus Polus, Iohannes Bellaius, Fredericus Fregoſus, quibus etiàm opportunè adiunxit Sadoletum, Alexandrum Bembum &c. Hoc factum cùm Sleidanus improbare non poſſit, animum & cōſilium Pontificis pro ſua modeſtia ſibi carpendum ſumit, cùm tamen bonorum virorum ſit, etiàm dubia in meliorem partem interpretari. Scilicèt Sleidanus videre potuit arcana Pontificis conſilia, quæ is ſuo in pectore verſaret. O quàm longè abeſt ab omni animi candore eiuſmodi ſæuum hominū genus, tametſi valdè velint Euāgelici videri. Ait Pontificem idoneos ſibi propugnatores parare voluiſſe: videlicèt Romana ſedes peritura eſt, niſi paucorum hominum ſcriptis & eloquentia à Lutero & eius infauſta ſobole vindicetur. Immò verò illa ſedes, quæ trecentis & ampliùs annis à tot ethnicis, ijſdemque longè potentiſſimis, Romanorum Imperatoribus, Chriſtiani nominis atrociſſimis perſecutoribus, qui ad Magnum vſq; Conſtantinum totius ferè orbis imperio potiti, immaniſſimis in Chriſtianos conſtitutis ſupplicijs, Chriſti fidem penitùs extirpare & abolere voluerunt, à tot prætereà tyrannis & hæreticis euerti hactenùs non potuit, Chriſto Domino ſuā Eccleſiam aduersùs omnes inferorum portas fortiſſimè propugnante, etiàm deincèps ad ſupremum vſq; mundi diem incolumis perdurabit, quantunlibèt in eam debacchentur horum temporum infauſti dogmatiſtæ, à malo dæmone in multorum perniciem incitati, vt ampliſſimas futuro Antichriſto vias muniant, & interìm innumeras animas ſecum trahant in tartara, nulli omninò deteriùs nocituri, quàm ſibijpſis & miſeris illis, quos ſub Euangelij & verbi Dei prætextu in varios inducunt errores.

Romana ſedes inconcuſſa.

Matth. 16.

ANNO 1538. Carolus Cæſar & Franciſcus rex in mutuos venère complexus. Multùm pro ſuo munere egerat Paulus Pontifex, vt apud Niceam conuenirent, ſed efficere non potuit, vt ipſo præſente in colloquium venirent. Id tamen impetrauit, vt in nouē vel decem annos inducias inter ſe paciſcerentur. Per id tēpus

Induciæ inter Cæſarem & Gallos.

Cæſar

1538 Cæſar Põtificis nepoti Octauio deſpondit filiam ſuam notham Margaritam, quam priùs habuit in matrimonio Florentiæ princeps Alexander. Quanuìs autẽ Cæſar & Franciſcus rex, licèt plurimùm annitente Pontifice, id temporis familiaritèr congreſſi non fuerint, Cæſar tamen per internuncios indicauit Franciſco, ſe priùs quàm in Hiſpaniam nauigaret, in eius complexum venturũ, & tum Cæſar ipſe, tum Franciſcus rex ambo more Chriſtiano Pontificẽ venerati ſunt, ità vt vnà cum rege multi quoquè eius proceres dextrum Pontificis pedem oſcularentur, idem tamen facere recuſantibus Chriſtophoro duce Vuirtenbergico, Guilhelmo Furſtenbergio, Mareſcallo Marchiano, & Daniæ regis legato Georgio Gluchio, qui erant cum rege, quos vtiquè, nè id facerent, Luteri & eius ſimilium ſcripta vehementèr deterruerant. Verùm ſi ipſe præpotentis Dei filius ad pauperum piſcatorum pedes ſe amantiſſimè demiſit, eoſque beneuolentiſſima ſedulitate & lauit & exterſit: quid, obſecro, piaculi eſt, ſi homines Pontificis non quidem nudos, ſed tectos pedes ſupremis labris Chriſtianæ cuiuſdam declarandæ modeſtiæ cauſa deoſculentur? O quantum intereſt inter ſpiritum Chriſti, & ſpiritum huius mundi. An non Chriſtus ipſe dicit omnibus, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde? O quàm facilè perſpiciunt cordati omnes, quo ſpiritu imbutus fuerit Luterus, qui tantoperè à Chriſti humilitate abhorret, ſuoſque abhorrere facit. Et hæc certiſſimè vnica cauſa eſt, quòd inter ſectatores eius tot exiſtunt diſſenſiones & diſſidia, quòd prorsùs alieni ſunt ab humilitate & manſuetudine Chriſti: vndè fit vt alij alijs cedere nolint, ſed ſua pro ſe quiſque dogmata, quantumuìs abſurda, mordicùs tueantur, nihil interìm morari, quòd tot millia imperitæ plebis horrendum in modum pereunt ac ruunt in tartara.

Iohan. 13. *Matth. 11.* *Cauſa diſſidiorum inter ſectaries.*

Porrò dum de paciſcendis inducijs apud Niceã tractaretur, Cæſarq; ad Villafrancham ſubſiſteret, accidit vt in quadam villa villicus quidam in area fabarum aceruum cribraret & ventilaret, idq; nõ vno, ſed multis per interualla locis. Indè verò denſæ nubes inſtàr fumi in altum eleuabantur. Quæ res vehementèr perterruit Cæſareanos omnes, quòd putarent Barbaruſſæ claſſem superuenire ad perdendũ Pontificem & Cæſarem. Verùm cunctis mirè trepidantibus, Cæſar ſtetit imperterritus, tametſi & Andreas Auria & Daualus Vaſtius ad arma ſe pa-

ſe pararent, & omnes non mediocritèr animis perterriti viderētur. At paulò pòſt vbì cognitum eſt, eam trepidationem temerè ſuſceptam fuiſſe, in riſum & cachinnos verſa eſt, non obſcuro pudore perfuſis principibus, qui tam inanitèr timuiſſent, maximè cùm viderent Cæſarē prorsùs impauidum. Indè ſolutus eſt ille apud Niceam cōuentus, & Franciſcus rex in ſuum regnum abijt. Pontifex primùm Genuam, deindè Romā peruenit, vbiquè ob ſtudium inter illos ſummos principes pacis conciliandę ſummo cum honore pompa triumphali acceptus. Cæſar verò, vt erat pollicitus, ad Aquas Mortuas profectus eſt. Eò quoq; acceſſit rex Franciſcus, & in duas ſcaphas ſe demittēs cum Henrico Delphino & Carolo Aureliano Duce, multiſque proceribus, à Cæſare ad latus quadriremis ſuæ obuiàm accurrēte, cum omnibus ſuis & liberis & proceribus ſummo animi candore in arctiſſimos amplexus ſuſceptus eſt. Andreas quoq; Auria, qui ante decem annos à rege Frāciſco defecerat, impetrante Cæſare, in gratiā à rege receptus eſt. Poſteà Cæſar cum rege diù ſecreta miſcuit colloquia, ità vt omnes in certam ſpem componendæ inter ipſos pacis venirent. Deindè regem à ſe humaniſſimè dimiſſum, ad ſcalas quadriremis ſuæ deduxit. Altera luce per omnes triremes denunciat, nè quis ipſius iniuſſu in terram exeat: ipſe verò cum aliquot aurei velleris illuſtrib⁹ viris ingreſſus eſt vrbem Gallicam, cum rege pranſurus. Appáret indè candidum pectus optimi Imperatoris, qui ne de hoſte quidem malè ſuſpicaretur. Vbì verò in continentē perlatus eſt, rex & regina cum duobus liberis illum humaniſſimè complectuntur, & in palatium regis abducunt. Iam appetente crepuſculo Cæſar Andream Auriam, qui ad claſſem remanſerat, certiorem reddit, ſe apud regem pernoctaturum. Id enim rex & regina ipſius ſoror ab illo impetrârant, licèt non ſinè magno diſcrimine id fieri videretur. Sed præpotens Deus, cui Cæſar egregiè confidebat, non eſt paſſus quicquam illi ſiniſtrum accidere. Voluit autem Cæſar eius rei Auriam certiorem facere, nè quid ille aduerſi ſuſpicaretur. Altera luce Cæſar redit ad mare, comitante illum rege & multa procerum frequentia. Indè poſtquàm in puppi Cæſareanæ quadriremis rursùs hilaritèr compotatum fuit, amiciſſimè diſceſſum eſt. Franciſcus rex per id tempus certam cum Cæſare contraxit amicitiam, ità vt ſub Cæſaris vexillo, & in tentorio Cæſaris Caroli cum maximis terra marique

1538

Cæſar & Frāciſcus rex conueniunt.

Cæſar cū rege prādet.

Apud regē pernoctat

1538 riſque coactis copijs ſe Turcis bellum illaturũ polliceretur. Cuius quidem amicitiæ fidutia Carolus Cæſar multa in itinere, quo Hiſpanias repetebat, cum Andrea Auria de bello Aſiatico, Græco & Africano ſuſcipiẽdo locutus eſt, & de pace cum rege cõciliata, reges & principes Chriſtianos om̃es certiores reddidit. Sed rex Franciſcus Mediolanenſem ditionem ſibi omninò adiudicandam ſperauerat: ea ſpe fruſtratus, poſteà in nouas belli cogitationes pertractus eſt, magno totius Reipublicæ Chriſtianæ detrimento: quanquam etiàm aliæ rationes ad bella inſtauranda illum fortaſsè mouerunt.

Erardus episcopus moritur. Circa hæc ferè tempora mortuus eſt Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, qui multos Luteranæ ſectæ additos malè acceperat, quod Sleidanum malè habet: ideóque ſcribit, illum ſibi ſepulcrum & exequias anniuerſarias longè ante obitum fieri curauiſſe, nõ tam pietatis quàm oſtentationis cauſa, quòd eſſet gloriæ cupidiſſimus. Ità Sleidanus magna fidutia profert ſententiam etiàm in arcana pectorum conſilia, quæ ſolus Deus nouit. Sed hoc licet Euangelium Luteri complectentibus, verùm Chriſti ſectatoribus non licet. Quid enim ſibi non permittunt Luterani dogmatiſtæ? Qualis qualis certè fuerit vita illius Cardinalis, ſcire tamen nõ potuit Sleidanus, qua mente ille voluerit etiàm ante obitum exequias anniuerſarias ſibi fieri. Ait ibidèm, Pontificios ſacrificorum operibus attribuere merita, quibus æternæ vitæ præmium debeatur. Ità quidem Sleidanus, vt vbiquè Catholicos ſuo more traducat. Certè Miſſę ſacrificium & viuis & vita functis prodeſſe, tam eſt certũ ex ſanctiſſimorum Patrum irrefutabilibus teſtimonijs, vt meritò pudere debeat omnes, qui id negare audent.

Bona opera vndè meritoria Bona verò opera, quæ faciũt Chriſtiani, non eſt dubium fieri gratia Chriſti, non tamen abſq; liberi arbitrij quadam cooperatione. Deus enim operatur in nobis & velle & perficere, vt ait Apoſtolus. *Philip. 2.* Indè ergò eſt meritum bonorum operum, quòd fiant ex gratia Dei. Tolle gratiam ab operibus humanis, & parùm aut nihil grata erunt Deo, ſicut videmus in Turcis, Iudæis & Ethnicis, *Heb. 11.* qui nullis ſuis operibus poſſunt placere Deo, cùm ſinè fide impoſſibile ſit placere illi. Porrò verò ſi Deus per nos, non tamẽ ſinè nobis, efficit bona opera noſtra, num ille indignus cenſendus eſt, cuius operibus debeatur vita æterna, maximè cùm ipſe innumeris ſcripturæ locis pollicitus ſit vitam æternam rectè agentibus? Sed aiunt

Lute-

Luterani nos ità fidere operibus noſtris, tanquàm illis 1538
ſolis abſque Chriſti gratia debeatur vita æterna. Verùm *Luteranorum calumnia.*
hoc illi contra ſuam conſcientiam mentiuntur. Nos
enim etiàm cùm bonorum operũ ſumus ſtudioſiſſimi,
non tamen illis, quæ nos facimus, certò vitam æternam
deberi affirmare audemus, cùm ſcriptura dicat: Neſcit *Eccles 9.*
homo vtrùm amore an odio dignus ſit. Itaq; cùm multa
videamus etiàm ab improbis hominibus fieri, quæ
ſpeciem probitatis, pietatis & charitatis præ ſe ferant,
pij omnes ſuis operibus non ſunt auſi præfidere, maximè
quòd non ſint planè certi, an ex gratia & charitate,
ſine qua nihil poteſt gratum eſſe Deo, profecta ſint, vel
potiùs ex quodam naturæ inſtinctu, aut alijs id genus
incitamentis, quę certum eſt vitam ſempiternam mereri
non poſſe. Hinc eſt illa Apoſtoli inſignis & ſuſpicienda
prædicatio: Si linguis hominum loquar & angelorum, *1. Cor. 13.*
ſi omnem fidem habeam, ità vt mõtes transferam,
& pleraque alia, charitatem autem non habuero, nihil
mihi prodeſt. Ergò nec fides prodeſt abſque charitate. Et
tamen Euangelici iſti incredibili quadam confidentia *Temeritas hæreticorum.*
& temeritate aiunt, ſi quis firmiter apud ſe ſtatuat per
Chriſtũ ſibi remitti peccata, illum, ſi ſic moriatur, è veſtigio
euolare in cælũ. Verùm hæc eſt omninò compendiaria
via in mortem ſempiternam. Scripturæ diuinæ
omnes eiuſmodi temeritatem & inſanam confidẽtiam
longè à nobis abeſſe volunt, propterea quòd longè alia
ſunt iudicia Dei, quàm hominum: nec tamẽ hac ratione
impellimur ad deſperationẽ, ſed inuitamur ad cautelam
& circunſpectionem, nè inter tot vitæ huius pericula
vſquàm nimiùm ſecuri ſimus. Tanto autem certè
ſecuriores erimus, quanto bonorũ operum ſyncera animi
intentione ſtudioſiores fuerimus: non quòd noſtris
operibus præfidere debeamus, ſed quòd vita piè & religiosè
tranſacta, magnam præſtet homini fiduciam, vt
multis ſcripturæ locis doceri poteſt, ſed non eſt huius
loci. Ità nanque & Apoſtolorum princeps hortatur nos, *2. Pet. 1.*
vt per bona opera certam faciamus vocationem noſtram.
Sed hæc tam ſunt manifeſta, vt mirum ſit vſqueadeò
perfricuiſſe frontem iſtos Euangelicos, quicquam
vt contradicere auſint. Atque eorum impudentia facit,
vt propter minùs peritos interdùm his & id genus alijs
explicandis diutiùs immorandum ſit, quàm alioqui
huius ſcripti inſtitutum admittat: præſertim verò,
quandò Sleidanus in illis ſuis peſtilentiſſimis Commen-

1538 mentarijs ſparsìm ſua diffundit venena, totusque ferè verſatur in Luteri & ſectatorum eius placitis fucandis, & lectori incauto exitiabilitèr inſtillandis. Atque hoc ferè loco ille bonus vir prolixè recitat formam reformationis cuiuſdam, quam aliquot Cardinales Pontifici clàm obtulerint. Deindè addit, Nicolaum archiepiſcopum Capuanum, omnis emendationis impatientem, à Pontifice ſubmiſſum, (vt certò creditur, inquit) magna contentione reclamâſſe, nè quid omninò reformaretur: itaque paſſos eſſe patres atque Pontificem ſibi perſuaderi, nè quid mutaretur. Rursùs addit eundem ipſum Nicolaum emiſſo clanculùm in Germaniam libello, voluiſſe Pontificem atque reformatores illos præbere deridendos: ità enim ait pleroſque id accipere: alios putare dicit, non neſcio Pontifice exijſſe libellum, vt ſic aliquod ipſius ſtudium apparêret emendationis. Quis hìc non videat hominis iſtius malignum in Pontifice traducendo animum? Ait certò credi, ait pleroſque ità accipere, ait alios putare. Qui tandèm illi ſunt, nisì Sleidanus & eius ſimiles, Pontificis & Eccleſiæ Catholicæ obtrectatores? qui ſi Pontificem vlla in re lædere poſſint, videntur ſibi facinus deſignâſſe euangelicũ. Fuit autem reformatio quædam oblata Pontifici, ſed illam ipſam tum Luterus Germanicè, tum Ioannes Sturmius ſua illa præclara conuiciandi licentia atrocitèr oppugnârunt. Et tamen non pudet Sleidanum impudentèr affingere Pontifici, quòd ipſo inſtigãte Archiepiſcopus Capuanus reclamârit, nè quid omninò reformaretur. Nam etſi fortaſsìs commodè non poterant ſtatìm reformari omnia, quæ emendatione digna viderẽtur: tamen nihil omninò voluiſſe reformari Pontificem, impudentiſſimam habet vanitatem. Itaque his & id genus alijs calumniis hoc conſecutus eſt ille Sleidanus, vt nulla in re tutò illi fides adhiberi poſſit, nisì aliundè conſtet vera eùm ſcribere. Et Luterus certè hanc reformationem vertit Germanicè, & à margine ſua adſcripſit ſcholia, nõ alio magìs quàm tali viro digna: ipſos autem reformationis authores, quorum, etiàm Sturmio fatente, erat multa eruditio & vitæ integritas, non eſt veritus appellare perditos ac deploratos nebulones. Sed quid ille talis vir aliud faceret, cuius os maledictione plenum erat, & amaritudine, & dolo? Nec Sturmius à conuicijs & contumelijs abſtinuit, id quod in eo repræhendit doctiſſimus Cardinalis Iacobus Sadoletus.

Sleidani in Pontificem calumnia.

Per

Per hoc ferè tempus Luterus cum ſuo grege varijs machinationibus & ſcriptis, Concilij à Paulo Pontifice indicti authoritatem conuellere nitebantur, vt rudem plebeculam arctiùs ſuis fraudibus implicatam tenerent. Scribebātur tum ab illis noui Paſquilli, nouæ Beelzebul epiſtolæ, fabuloſæ Legendæ de Iohanne Chryſoſtomo, quas Concilio impudenti vanitate affingebāt: prætereà quatuor Epiſtolæ Iohannis Huſſi, & libellus de Donatione Conſtantini Magni. Ità illi apud ſuos facilè efficiebāt, vt qua vna re grauiſſimis religionis diſſidijs vel præſentiſſima ſemper remedia adferri conſueuiſſent, ea in contemptum & riſum adduceretur, & miſerè euerſis, & in diuerſas easque fœdè diſſectas factiones diſtractis nihil prorſùs opitularetur. Traxerunt etiàm in ſuas partes Saxoniæ Ducem Henricum, fratrem optimi & conſtantiſſimi in Catholica religione Principis Georgij, quem Luterus tam multis iniurijs & calumnijs mirabili quadam audacia ſibi diuexandum ſumpſerat. Edebant igitur nouas cæremoniarum ordinationes, nouos paſsim Catechiſmos etiā illi, qui nullis initiati ſacris, parœcias adminiſtrandas ſuſcipere non dubitârunt. Qua in re obſeruandum eſt arcanum Dei iudicium, quòd illi, qui contra Eccleſiæ ſanctionem calicem ſibi vſurpare voluerunt, Catholicóſque ſacrificos criminabantur, quòd ipſis alteram ſpeciem malignè ſuffurati eſſent, tales accepêre paſtores, qui cùm nullam haberent conficiendæ Euchariſtiæ poteſtatem, ac nihilo minùs ſacramenta illis porrigerent, nō aliud ſanè quàm merum panem & vinū præberent, vtraque illis ſpecie penitùs ſubtracta. Et ſic quidem par fuit puniri obſtreperos & refractarios, qui deſertoribus ac ſeditioſis monachis potiùs, quàm totius Eccleſiæ iudicio obtemperare voluêrunt. Porrò Henricus Princeps per nouos Viſitatores nouos conſtituit articulos, quos & à Clericis & à Laicis ſuæ ditionis voluit obſeruari. Verùm illi articuli nō ſolùm à ſacris literis, ſed etiàm ab ipſorū Auguſtana Confeſſione & eius Confeſſionis Apologia diſcrepabāt. Certè Luterus ipſe in libello de ſeculari poteſtate damnat eos Principes tanquàm inſanos & peruerſos, qui eis in rebus, quæ ad fidem & Eccleſiam pertineant, ſubditis ſuis leges præſcribant. Verùm hæc Luteri ſententia nullius tum ponderis fuit: quanquàm eiuſmodi articuli non tam à Principe, quàm prophanis illis Viſitatoribus editi fuêre. Ità res paſsim in deterius mutabantur, & mirabilis

1538

Luterani oppugnāt Conciliū.

Horrendū Dei iudicium.

Mutatio religionis.

1538 rabilis atque incredibilis in religione confuſio magis ac magis increſcebat, cùm illi ſacra obirent munia, qui nullis prorſus ſacris initiati, nulla legitima authoritate vel promoti vel miſſi eſſent. Et hæc tamen omnia ſummè erant Euangelica, & purum putum verbum Dei, effuſè hauddubiò miſerorum mortalium cæcitatem & delirationem ridentibus malis dæmonibus, qui ijs rebus mirificè delectarentur.

Hoc tempore Argentoratẽſes, qui Zuinglij dogma ſequebantur, illis, qui ex Gallijs & Belgio ſectarum nomine profugere compellebantur, in ipſa vrbe ſua templum occupandum tradiderunt, vt Eccleſiam conſtituerent. Huic aliquandiù præfectus fuit Iohannes Caluinus ex Gallia profugus, qui poſteà Geneuẽſem in Allobrogibus Eccleſiam occupauit. Hunc Caluinum à patria ſua ob vitę improbitatem exulâſſe quidam ſcribit, eundemq; alius dicit inter diſſolutos ſuæ vrbis viros diſſolutiſſimum, inter inconſtantes & fœdifragos incõſtantiſſimum. Is nouã quandam de Euchariſtia opinionem è ſuo parùm ſano cerebro commẽtus, negat cum Zuinglianis veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, ſed horum tantùm energiam illic vult haberi. Non putauit Caluinus ſua maieſtate dignum, vt ipſe minus aliquid, quàm cæteri, poſſe videretur. Itaq; hanc nouam mundo iam planè vecordi doctrinam inuexit. Nec hoc contentus, etiàm multa alia præclara & tali viro digna ſcripſit, quæ quidem eiuſmodi ſunt, vt citra horrorem legi vix poſſint: quanquàm ea quoque infeliciſſimis mortalibus non alio quàm ipſius verbi Dei titulo obtruduntur. Sunt autẽ cum intolerabili in Deum blaſphemia coniuncta, vt, quòd ſcelera & flagitia omnia Deus in homine operetur, quòd lex & voluntas Dei ſæpè inter ſe contrariæ ſint, quòd diabolus iubente & volente Deo mentiatur in cordibus hominum, & multa alia, non verbis, ſed flammis Tartareis vindicanda, quæ tamen auſus eſt quidam eius ſectator Theodorus Beza defendenda ſuſcipere. Proh nefarios homines, ſi tamen homines dicendi ſunt, qui certè in humana effigie Tartarei cacodæmones eſſe videntur. Vt autem ſuam egregiam doctrinam Caluinus ille, cùm iam Geneuæ multa præditus authoritate degeret, miraculo quodam confirmaret, rem fecit ſempiterna memoria dignam, vt cognoſcat poſteritas, quibus dolis, fraudibus & impoſturis, vti non dubitârint, qui Catholicã Eccleſiam noſtro

Caluinus nouum fingit dogma

Caluini immanes blaſphemiæ.

æuo

ſeuo ſub Euangelij inſtaurandi prætextu ſibi oppugnandam ſumpſerunt. Perſuaſit quandoquè miſero cuidam, vt ſe pateretur tanquàm mortuũ in templum deportari. Fecit ille, conſentiente etiàm eius coniuge. Porrò Caluini conſilium erat, vt hominem coram populo iuberet redire ad ſuperos ſeu reuiuiſcere, homineque mox ſeſe erigente, tam inaudito miraculo certam omninò & ſacroſanctam in orbem terrarum doctrinã inuexiſſe videretur. Sed ô Dei clementiã, quæ perfidioſi hominis aſtũ incredibilem noluit latére mortales, vt ſic maturè ab eius conſortio ſe remouerẽt. Miſer ille qui viuus in templum illatus fuit, mortuus indè elatus eſt. Cùm enim Caluinus propius acceſſiſſet, &, ſi ſua doctrina vera eſſet, eum iuberet reſumpto ſpiritu ſurgere, vt homo callidus laqueo, quem alijs tetenderat, ipſus ſtrangularetur, & omnes intelligerẽt falſiſſima eſſe quę miſeris pro verbo Dei venditaret, nihil prorsùs ſe commouit homo, quippe omni huius lucis vſura repentè priuatus. Porrò coniunx illius, ea re comperta, eiulatu & clamore animi ſui teſtatur nec opinatum dolorem, ſed Caluinus eam egregijs pollicitationibus deliniuit, nè rem latiùs propalaret. In hoc verò facinore depræhẽſus, fertur mox rediſſe in ſuggeſtum, dixiſſeque populo, Ecc hinc apparet imbecillitas fidei veſtræ, quòd homo iſte non potuit excitari à mortuis. Et fortaſsis perſuaſit hoc miſerrimè illi concioni. Hæc quidẽ de illo Caluino, multaque alia ſparſit fama, quæ iam feruntur Gallicè conſcripta, & Latinè conuerſa, olìm in lucem proditura. Aiunt etiàm Pariſijs repertas aliquot Caluini, Theodori Bezæ, & aliorum eius farinæ hominũ Epiſtolas, quæ illorum nequitiam egregiè declarent, quas ſperamus quandoquè in publicum edendas. Sunt enim eiuſmodi, vt vbì in hominum notitiã venerint, facilè omnes intellecturi ſint, quàm ſint illorum nihil minùs quàm Euangelica conſilia, & admodùm pernicioſi conatus. Hæc ità ſcripſi, quemadmodùm à fide dignis accepi. Infrà quoquè, Deo volente, Luteri quoddam miraculũ referemus. Et nondùm intelligent plùs quàm lethargo correpti mortales, quàm infidis paſtoribus animarum ſuarum ſalutem & curam committãt? Scilicèt iſtis hominibus hoc ſtudio eſt, vt animas Chriſto, & non potiùs Orco, lucrifaciant. Porrò animaduertendum eſt, Caluinum, dum ſibi præclarum apud omnes tum Zuinglianos, tum Luteranos nomẽ parare cupit, mirabili vafricie ità in re ſacramentaria

1538

Miraculũ Caluini horrendũ.

Aſtutia Caluini.

Caluinus in ſcribendo mira vafricie.

1538 taria tractanda verſari, vt quandò illi res eſt cum Zuinglianis, planè ab illis ſtare ſe ſimulet: quandò cum Luteranis, quibus ceu ſimplicioribus fucum ſe facere poſſe confidit, ad nauſeam vſque realitatem & ſubſtantiã corporis & ſanguinis Domini, atque id genus alia Luteranis plauſibilia, inculcet & repetat. Interim nihilo minùs nouum ille dogma fingit & tuetur, & cùm vtriſque ſe fauere incredibili calliditate præ ſe ferat, vtroſq; ſuſpenſos & ambiguos detinet: nec tamen homo verſutus perfidiam ſuam adeò celare potuit, quin Bernæ quandoquè illam proderet. Nam ibì in publico colloquio contra Zachariam Flandrum quendam cùm vehemens eſſet in defendenda Zuinglij ſententia, idem Zacharias Caluini ad D. Faleſium epiſtolam protulit, percontatus ex homine num ſuam agnoſceret manum: quam cùm ille ſuã eſſe non negaret, Zacharia poſtulante, publicè lecta eſt, multò maioribus ſcatens in Zuingliũ conuicijs, quàm eo in colloquio eius eſſent ab illo celebrata encomia. Et auſus certè eſt Caluinus palàm edito libello, quem dici voluit, Summam confeſſionis de Sacramentis, id omnibus perſuadere conari, eos qui Auguſtanæ ſunt confeſſionis, in eadem eſſe cum Tigurinis, qui vel maximè Zuinglium ſectantur, ſententia. Sed hoc ſcriptum à Luteranis eſt confutatum. Porrò Caluino illis reſpondente, exortum eſt odioſiſſimum certamen inter Caluinum & Luteranos, ſcriptiſque contrarijs egregiè ſeſe inuicèm ornant, vt inſignes ſcurras inter ſe commiſſos iurè dixeris. Longum eſſet, egregia illa emblemata omnia hîc referre: pauca ex Caluini annotabimus vltima admonitione ad Ioachimum Vueſtphalum Luteranum, in qua ſimul aliquot Saxonicas ciuitates, quæ eius dogma damnauerant, fœdiſſimis lœdorijs & maledictis pro Euangelij ſui modeſtia inſectatur. Sic dicit eſſe ſuo errore faſcinatos, vt quod pueris in Catechiſmo traditur, veterani Theologi non teneant: quid valeat Cœna, quorsùm ſpectet, nunquàm guſtâſſe brutos iſtos homines: nè guttam quidem ingenui pudoris in eis eſſe: nimis largam illis copiam cauillationum profluere, dum Luteri ſui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam ſuoſque fraterculos faſcinent, popularis theatri plauſu contentos, nec Dei, nec angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furioſum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam ſuperbiam, quòd eis ſuperbia ſit loco pieta-

Caluinus ſe prodit.

Caluini de Luteranis ſententia.

Nota ſtudia hæreticorũ, ab hæretico expreſſa.

pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate ſpoliauerit, quòd obſtinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginoſos homines, Cyclopes, ſuperbam factionem gigantum, latratores phreneticos, beſtias, proteruos, faſtuoſos, pertinaces, &c. Tum verò etiàm queritur de illis, quòd ſe ſuoſque indignos eſſe clamitent, quos terra ſuſtineat, ità quòd niſi repentè exterminentur è mundo, nō poſſe cum eis meliùs agi, quàm vt ad Scythas vel Indos ablegentur: accuſare eos principum ſegnitiem, quòd non exerto gladio protinùs deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc ibì Caluinus, in quem pulchre quadrat illud Eccleſiaſtici: Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam. Quæ enim hæretici alij in alios iactant maledicta, ea in illos ipſos recidunt, cùm plerunquè aut peiores, aut paulò admodùm meliores ſint illis, quibus maledicunt. Et reuerà quales hîc Luteranos depingit Caluinus, tales ſunt plerique omnes hæretici, qui dati in reprobum ſenſum, per præcipitia falſitatis ruunt in omne genus flagitiorum. In Caluino ſanè vel maximè cernere licuit ea omnia, quæ Luteranis ille tribuit, & tamen à ſuis tantùm non pro Deo colitur. Et quia mendacium nūquàm diù conſtare ſibi poteſt, mira quadam verſutia ità ſuum de Euchariſtia dogma vaniſſimum tractat, vt neque Luteranis penitùs accedat, neq; Zuinglianis, ſed vtriſque quibuſdam præſtigijs illudat, dum ait carnem Chriſti naturalem & eſſe & non eſſe in Euchariſtia, quorum illud Luterani, iſtud verò Zuingliani docent: ad extremum tamen in Zuinglij partes propenſior eſt, dum affirmat, in cœna Domini per fidem excipi efficaciam quandam & vim, de carne Chriſti in cælo ſita defluentem: ſed nihilo minùs de re tanta (quod neceſsè eſt à vero aberranti accidere) ferè ſemper pugnantia loquitur: quam ob cauſam Luterani eum præſtigiatorem & Sophiſtam vocant: quibus ſic reſpondet, vt impoſtorem eum & eſſe & agere, verba illius facilè declarent. Habet ille miſer multos hodiè ſectatores, & ingens eſt turba Caluiniſtarum, qui noui à quibuſdam vocitantur Sacramentarii, propterea, vt habet Confeſſio Mansfeldenſis, quòd noua quadam ſtropha Sacramenti virtutem eludere conantur. Sed has impoſturas heu nimìs cæcum mortalium genus non aduertit, immò verò inſanus Caluini diſcipulus Beza affirmare non veretur, vni Caluino poſt Chriſtū & Apo-

1538. *Eccl 21.* *Caluinus præſtigiator & ſophiſta.* *In vita Caluini.*

1538 ſtolos deberi veram & germanam de Cœna Domini intelligentiam. Quod etſi eſt inſolentiſſimè & ſtolidiſſimè dictum, tamen creditur à multis. Et quid mirum, cùm ſtultorum ſempèr infinitus ſit numerus? Caluini antilogias pugnantesque ſententias viri doctiſſimi annotârunt, & poſſent vel ex hoc ſolo, quòd in doctrina varius eſt, homines ſatìs ſuperque intelligere miſerum illum longè alienum eſſe ab incommutabili Dei veritate, ſed videre non volunt.

Eccl. 1.

Antinomi. Accidit hoc anno quiddã memorabile apud Vuittenbergenſes. Extiterunt quidam è Luteri ſchola, qui legem operum reijcerent, dicerentque homines Euangelicos non obligari ad bona opera diuinæ legis. Et ſic quidem Luterus ipſe ab initio docuerat. Verùm homo contentionibus & rixis natus ac deſtinatus, vbì hæc vidit ab alijs doceri, acritèr in eos inuectus eſt, cùm tamen hæc doctrina ex ipſius ſchola prodijſſet: nec vidit homo inconſideratus, quicquid in huius dogmatis aſſertores ſcriberet, id ipſius iugulum vel maximè petere. Ferunt Iohannem Iſlebium huius dogmatis præcipuum fuiſſe defenſorem, ſed à Lutero admonitum, ab eo reſilijſſe. Ità licuit Lutero vnam atque eandem rem modò aſſerere, modò confutare: nec quicquam tam abſurdum ab illo fieri potuit, quod non putarent homines perperàm ab eo inſtituti, purum putum eſſe euangelion.

Synodus Tigurina Zuinglianorum. Menſe Aprili Synodus Zuinglianorum doctorum Tiguri fuit, cui etiàm Bucerus & Capito rogatu Baſileenſium interfuêre. Ibì Bucerus mirificè ſe purgat, quòd hactenùs tantoperè paci cõficiendæ ſtuduerit, id ſe non ſua voluntate, ſed impulſu Lantgrauij & quorundam aliorum feciſſe dictitans. Diſceptatum eſt ibi triduo cum illo de reſponſo ad Luterum dando. Nam hîc quoquè aſtutus ille, vt quidam Zuinglianus ſcribit, ambigua loquendi forma ſolidam concordiam ſancire nitebatur, quam ambiguam loquendi rationem Tigurini non probabant, nec inſtàr Buceri obſcurè & captiosè, vt idem Zuinglianus ait, loqui volebant, ſed liberè & apertè, nè concordia fucata & inſidioſa, qualem Bucerus efficere voluiſſe non immeritò illis viſus eſt, poſteà maiores turbas pareret. Alij tamen à Bucero perſuaſi, Luterum à Zuinglio in Euchariſtiæ doctrina non tam re ipſa, quàm verbis diſcrepare, quod fuit falſiſſimũ, ſicut Luterus ipſe teſtatur nõ vno loco, cum Lutero viſi ſunt

Bucerus ambiguus.

in quandam redire concordiam, ſed quæ re vera nulla eſſet, ſicut ipſe euentus paulò pòſt docuit. Immò & Bucerus ipſe, qui hanc ſimulatam concordiam tantoperè vrſit, cùm à Tigurinis impetrare non poſſet reſponſionem ad Luterum, qualem ipſe vellet, ab illis non parùm abalienatus eſt, licèt anteà non mediocritèr illos coluiſſet. Sunt etiam alij quidam ab illis facti alieni, licèt videri nollent, & non pauci Luteranis acceſſerunt. Vtebantur autem iſti, à Bucero, vt appáret, edocti, hac in re verbis & ſententijs ambiguis & perplexis, nè fraus cuiquam appareret, qua tamen vel maximè creuit hoc prodigioſum Euangelion: adeoque Bucerus ipſe in Euangelium Matthæi & Iohannis ſcribens, doctrinam de Euchariſtia, quam antè propugnârat, vt Lutero gratificaretur, retractauit. Et tamen hunc Proteum quidam neutrales, id eſt, qui nec Catholicæ Eccleſiæ, neque Sectarijs addictos ſe videri volunt, licèt interim non obſcurè nouas ipſi fabricent ſectas, non dubitant pacis & pietatis inprimis ſtudioſum vocare: ſcililet pacis & pietatis ſtudioſus eſt, qui vt ſeſe offert occaſio, modò hoc, modò illud de vna eademque re dogma propugnat, facilè etiàm Mahometis Alcoranum approbaturus, ſi non deſit opportunitas. Zuingliani quidam Buceranæ conciliationi, qua ille tam crebrò niſus eſt Zuinglianos cum Lutero in concordiam qualemcunque redigere, hoc tribuerunt, quod illis tribuendum eſt, qui præ nimio vini deſiderio etiàm fæces hauriant. Nemo neque poteſt neque debet ambigere, hanc inexpiabilem diſſenſionem proptereà inter iſtos nouos Euangelicos extitiſſe, vt ſibi Catholici meliùs proſpicerent, & à tam ſuperbis, turbulentis & inconſtantibus ingenijs rectiùs cauerent.

1538

Bucerus abalienatus à Tigurinis.

Zuinglianorum de Bucero ſententia.

Apud Anglos hoc anno facinus inſolens rex Henricus deſignauit in cineres & oſſa beatiſſimi martyris Thomæ, Cantuarienſis quondàm Archiepiſcopi. Eius corpus in theca gemmis & auro mirificè exornata aſſeruabatur iam aliquot ſeculis, eratq; eius martyris celeberrima memoria ob edita diuinitùs ad eius ſacros cineres innumera miracula. Viſebantur illic gemmæ incomparabiles: quædã vincebant oui anſerini magnitudinem, pietatis cauſa eò miſſæ à monarchis & regibus, ad martyris memoriã ornandam. Verùm Henricus rex neſcio quorum inſtigatus conſilio, non contentus gemmis & auro nudâſſe eius monumentum, etiàm ipſas veneran-

Cineres D. Thomæ cremantur.

1538 nerandas reliquias exuſſit. Nihil quidem ſanctiſſimo martyri nocitum eſt, qui vitam cum Deo viuit beatam & ſempiternam: ſed mirum profectò eſt, regem illum, qui paulò antè tanta conſtantia fidem Catholicam ſcriptis euulgatis defenderat, potuiſſe ad id infauſtum conſilium deuolui, vt in martyris oſſa ante annos ferè quadringentos pro pietate cæſi, tam atrocitèr deſæuiret. Sed id genus multa audent Luterani & reliqui ſectarij, apud quos pleraque templa hodiè non multùm diſcrepant à ferarum cubilibus, & locis planè deſertis, & in horrendam vaſtitatem redactis: quæ quidem, niſi Deus rebus noſtris proſpiciat, nihil videntur ſignificare aliud, quàm propediem in his Europæ locis cultum Dei omnem penitùs extinctum iri.

Luteri articuli, Cõcilio offerendi. Cùm indictum eſſet à Paulo Pontifice Concilium ob certas emergentes rationes non iam Mantuæ, qui locus viſus erat opportunior, ſed Vicentiæ celebrandum; Luterus certos euulgauit articulos, quos vellet ſuo nomine Concilio proponi. Verùm illi tam abſurdi & impij erant, vt nõ defuerint, qui Germanos dehortarentur, nè proponerent eiuſmodi articulos Concilio, niſi vellent Germanos reliquis nationibus irridendos & ignominia notãdos propinare. Erant enim in ijs, qui ab ipſa quoquè Auguſtana Confeſſione diſſiderent. Verùm etſi turpiſſimum eſt, in religionis negocijs diuerſa ſentire, & quod hodiè affirmâris, cràs negare, hodiè aſſerere, quod herì negaueris, tamen hoc apud Luterum & eius præclaram ſobolem non valdè turpe putatur, immò verò frequens & ſolenne eſt, vt eorum ſcripta teſtantur, licèt id imperita concio non facilè animaduertat.

Monaſteria euertuntur in Anglia. Hac tempeſtate in Anglia direpta atque euerſa paſſìm ſunt monaſteria: & vitę monaſticæ cultores veſtem mutare coguntur. Cæſi etiàm fuêre aliquot illuſtri dignitate proceres, quòd nollent regis improbandæ ſententiæ ſubſcribere. Multùm in eo regno ſanguinis fuſum eſt: & ſectarij quidem egregium conſcripsêre martyrologion, in quod retulêre etiàm nomina illorum, qui ſub regina Maria, de qua pòſt dicetur, hæreſis nomine plexi ſunt. Verùm illos nemo Chriſti, qui veritas eſt, martyres dixerit, qui non pietatis, ſed pernicioſę doctrinæ cauſa tolluntur è medio, nè multos ſua peſte corrumpant. Videmus hodiè ſummo omnium dolore, quò progreſſa ſit quorundam, initiò non ſeuerè vindicata, au-

ta,audacia. Quæ non hodiè hæreſum monſtra exiſtunt? In Lituania ſunt multi Arriani & Neſtoriani, nec parùm multas occupârunt eccleſias homines valdè athei & execrabiles, qui ſummam & ſumme venerandam Trinitatem, proh nefas, vocant cerberum tricipitem, & Symbolum non Athanaſianum, ſed Sathanaſianum, & multa alia nimis horrenda. Si principiò ſeuera fuiſſet adhibita animaduerſio, poterant omnia hæc mala facilè auerti. At nunc vſque eò increuerunt, vt nullum appareat remedium. 1538 *O ſcelus.*

Hoc anno Barbaruſſa inſigne fecit naufragium, amiſſis viginti millibus hominũ, cùm iam claſſe educta, in noſtros cogitaret. Illiſit eas triremes tempeſtas oborta Acroceraunéis cautibus, quarum fragmenta toto ferè Dalmatico littore eiecta viſebantur. Paulò antè inſignem contra illum claſſem eduxerant Paulus Pontifex, Carolus Cæſar, & Veneti duce Andrea Auria, & Vincentio Capellio Veneto. Erant ſimul naues ſupra ducẽtas & quinquaginta, adeò vt nunquàm ferè maior noſtrorum in Ionio mari claſſis conſpecta ſit, plurimumque ſibi metueret Barbaruſſa, homo alioqui audax & imperterritus. Verùm cùm Veneti nollent præſidium Hiſpanorum militum in ſuas triremes accipere, vt quidam aſſerebant Ligures, nec Auria Venetis triremibus planè confideret, licèt Veneti culpam aliò conferant, vt ſolent libentèr homines, ſi quid perperàm geſtum ſit, à ſe omnem culpæ ſuſpicionem in alios amoliri: orta interim tempeſtas eſt, & noſtri omnes inſequente & inſultante ac irridente Barbaruſſa, in fœdiſſimam fugam verſi ſunt, cùm potuiſſent facilè, vt quidam autumant, illo die totam Barbaruſſæ claſſem delere & perdere. Et iam quidem reſumptis animis volebant Barbaruſſam inuadere quaterna acie: ſed cùm cunctantiùs ſua conſilia expedirent, Barbaruſſa retroceſſit in ſinum Ambracium. Magnam eo die Chriſtiani tulêre ignominiam, quòd tantæ occaſioni non ſolùm deeſſe, ſed etiàm in turpem fugam ſe conijcere non dubitâſſent. At tamen paulò pòſt, vt diximus, incomparabilem Barbari cladem accepêre, multis amiſſis triremibus, Deo Opt. Max. hauddubiè Chriſtianorum rebus opem ferente. Verùm id damnum breuì poſteà Solimannus ſarciuit, vt eſt immenſis opibus prædiues, noua inſtructa claſſe. Magnam verò indè cepit voluptatem, quòd Barbaruſſa omnibus propè rebus inferior,

Naufragiũ Barbaruſſa.

Fuga turpis Chriſtianorũ.

1538 noſtros toto mari effugere compuliſſet.

Viſa horrenda. Hoc anno multis Germaniæ locis armati homines in aëre viſi ſunt, & verſus Orientem ſtella inuſitatæ magnitudinis, quæ cruentos ſpargeret radios: & iuxta illam crux ſanguinolenta, cum vexillo per aëra volitante.

Sub initium Octobris rex Franciæ Cameraci conuenit Mariam Belgij præfectam, Caroli Cæſaris ſororem. Indè paritèr cum magna pompa egreſſi, venerunt ad S. Quintini oppidum. Vbiquè regina incredibili ſtudio & apparatu excepta eſt. Exactis diebus ſexdecim, alio itinere rediјt in Hannoniam. Nihil non egit rex Franciſcus, vt poſſet Mediolanum Cæſaris beneficio impetrare: ſed Cæſar præalto conſilio & exacta prudentia, potentiſſimis Gallorum regibus ampliſſimum illum Italiæ principatum vt adiungeret, nullis rationibus permoueri potuit, veritus hauddubiò, nè illo minimè contenti, maiora tentarent. *Calũnia in Cæſarem.* Sunt qui Cæſaris auaritia & toti Italiæ dominandi libidine factum ſcribant, vt tam pertinacitèr Gallis Mediolanum negaret: ſed illi certè temerarij ſunt & iniqui cenſores, cùm antè paucos annos eundem principatum, quem maximis impendijs & difficultatibus bellicis obtinuerat, rogatu Pontificis Clementis, Franciſco Sforciæ liberaliſſimè reſtituerit. Florentiam quoquè ipſius armis domitam, Alexandro Medici tradiderit, qui certè eſt inſignis principatus.

Eo tempore, quo apud Niceam Pontifex, Cæſar & Franciſcus rex fuère, Ioachimus Elector Brandeburgicus Saxoni Electori per legatum indicauit, ſe certis nuncijs didiciſſe de Turcæ in Germaniam aduentu. Iam enim Vaiuodæ ipſe Turcarum Imperator hoc ſignificârat. Orabat igitur Brandeburgicus, vt Saxo certam ipſi, quam cuperet, pacis ineundæ rationem perſcriberet: ſe cum Ferdinando rege porrò acturũ, vt apud Cæſarem intercedat. *Princeps Brandeburgicus.* Hic princeps Luteri quidem dogma ſic complexus erat, vt tamen pleraſque cæremonias Eccleſiaſticas retineret, & cùm eſſet Cæſaris atque Ferdinandi ſtudioſus, noluit in fœdus illud Smalcaldicum tranſire. Habebat autem in matrimonio optimi & Chriſtianiſſimi Poloniæ regis Sigiſmundi filiam, quæ in hunc vſq; diem, raro & eximio inſignis pietatis exemplo, fertur in catholica religione conſtantiſſimè permanere. Saxoniæ elector rem omnem deindè cum

Lant-

Lantgrauio communicat, & illi ſimul reſpondent 1538
Brandeburgico, ſe quidem videre neceſſariò totis viribus obuiàm eundum eſſe Turcæ hoſti crudeliſſimo, ſed tamen id fieri non poſſe, nisì ipſis certa & non dubia pax concedatur. Ea erat eiuſmodi, vt iudices Cameræ nihil contra ipſos poſſint in cauſa religionis, qua etiàm comprehendi volebant direptionem bonorum Eccleſiaſticorum: atque vt ea pace frui liceat etiàm illis, qui poſt Noribergicam tranſactionem acceſſerint & accedere voluerint ad ipſos, atque ipſi etiàm Daniæ regi, qui non erat ſubditus Imperio: quæ quidem omnia vehementèr erant Catholicis onerosa, & tamen nisì permitterentur, illi contra Turcas parùm aut nihil ſe moturi videbantur. Indè ſocii omnes Smalcaldici fœderis ad 24. Iulij monentur Iſenacum ſe conferre. Eò non principes ipſi, ſed legati venerunt. Eadem petunt, quæ anteà principes petierant, & alios ibì quoque in ſuum fœdus receperunt. Habebant tum litem cum Henrico Brunſuicenſi principe Goſlarienſes fœderati. Itaque orabant legati fœderatorum, vt Ferdinandus ab Imperatore peteret mandatum, quo princeps Henricus actioni ſe ſiſtere cogatur: & tamen illi nolebant Catholicis licere ſuum ius perſequi in ſupremo Imperij iudicio. Addebant autem minas, nisì id contra Henricum principem impetretur, ipſos Goſlarienſes ſocios minimè neglecturos. Ea tum erat Imperij per Germaniam habitudo, vt lachrymis potiùs, quàm ſcripto, proſequendum ſit. Imminebat Germaniæ cruentiſſimus Turcarum tyrannus, & tamen ſic erant plerique animati, vt nisì Cæſar ipſorum voluntati obſecundaret, non magnoperè recuſaturi viderentur iugum Turcicæ captiuitatis, cùm certum eſſet, eos ſuis viribus tanto hoſti minimè poſſe reſiſtere.

Cōuentus Iſenaci.

Penultima die Decembris Lantgrauius Haſſiæ haud procùl ab oppido Caſſello venationi intentus, incidit in ſcribam Henrici principis Brunſuicenſis, qui nihil habebat commercij cum fœdere Smalcaldico, quia Catholicus erat princeps. Vbì autem Lantgrauius didicit ſcribam illum eſſe huius Henrici principis, iuſſit comprǽhenſum Caſſellum abduci. Habebat ille apud ſe literas principis ſui ad Archiepiſcopum Moguntinum & Heldum Cęſaris legatum. Eas vtraſque & quædam alia ſecreta Lantgrauius reſignauit & legit, ipſumq́ue ſcribam captiuum detinuit. Hoc vtrùm decu-

Scriba ducis Henrici comprǽhenditur.

crit

1539 erit illum principem, alij viderint. Certè ea res primò quidem ipſi principi Henrico magnam calamitatem, ſed non paulò maiorem Lantgrauio poſteà attuliſſe videtur, cùm ijs ex initijs, licèt aliæ quoquè cauſæ ſuppeterent, grauiſſima inter principes odia exereuerint: & Henricus quidem princeps primò à Lantgrauio captus ſit, at ipſe poſteà Lantgrauius non ſolùm Henricum dimittere, ſed in eius quoquè captiui locum ſuccedere coactus ſit. Verùm ad has diras animorum acerbitates, quæ ſub hoc Luteri infauſto Euangelio inter Germaniæ principes extitêre, magna fomenta & incitamenta ſuggeſſerunt importuni concionatores Luterani, qui principibus ſuis ſub verbi Dei ſpecioſo titulo multa perſuaſêre, quæ à verbo Dei prorsùs abhorrerent.

Iſabella Imperatrix moritur. Item Dux Geldriæ.

Mortua eſt hoc anno Iſabella Caroli Cæſaris coniunx, idque in puerperio, edita quidem prole, ſed quæ non diù ſuperuixerit. Mortuus eſt etiàm Carolus Geldriæ dux Catholicus, eique ſucceſſit Guilhelmus princeps Cliuenſis, ſed parùm felicitèr, vt ipſe rei euentus declarauit. Galli eum in ſuas partes pertrahere nitebantur, vt haberet Cęſar in Belgio vicinum hoſtem ſed Deo benè propicio, princeps Cliuenſis ſaniora conſilia ſecutus, breuì in gratiam cùm Cæſare, quem tum occupata Geldriæ ditione, tum Gallorum amicitia offenderat, redijt, vt infrà dicemus.

Cõuentus Francofurti.

ANNO 1539. fuit conuentus Proteſtantium Francofurti, vbì datæ ſunt illis à Cæſare induciæ menſium 15 & decretum fuit, vt vtriuſque partis viri docti & moderati deligerentur, qui inter ſe de rebus controuerſis colloquerentur. Eius generis colloquia multa identidèm fuêre inſtituta, ſed nullo felici exitu, quòd neque Sectarij vellent à ſententia decedere, neque Catholicis fas eſſet quicquam illis contra Catholicæ Eccleſiæ ſententiam concedere. Multa autem in Proteſtantibus & nunc & aliâs quoquè Cęſar pijſſimus diſſimulauit, quòd non facilè pateret via & ratio ſecùs cum illis agendi. Proteſtantes enim non ſolùm magnis jam erant ex Smalcaldico fœdere aucti viribus, ſed etiàm Luteri & aliorum concionatorum ſuorum ſeditioſiſſimis tum ſcriptis, tum concionibus eò propemodùm impulſi videbantur, vt niſi Cæſar ipſis petita permitteret, neſcio quid non molituri putarentur. Erant quidem

quidem non contemnendæ Cæſaris vires, ſed eas tum 1539
Turcica, tum Gallica arma ſic perpetuò ferè exercebant, vt cum Proteſtantibus nihil poſſet duriùs agere, licèt plurimùm illi doleret, paucorum impotentium Apoſtatarum monachorum ſcriptis & concionibus ſeditioſis Germaniæ pacem penitùs perturbari. In hoc ipſo conuentu Saxoniæ Elector id inter alia teſtificabatur, ſe Ferdinandum non agnoſcere pro rege Romanorum. Adeò iam erant in Germania perturbata omnia, eas turbas cientibus infauſtis concionatoribus, qui Proteſtantes ordines egregiè illudebant. Erant quoquè inter Principes acerbæ ſuſpiciones & ſimultates, ex religionis diſpari habitu emergentes: vndè fiebat, vt Germaniæ vires, quæ hactenùs omnibus ſempèr nationibus fuiſſent formidabiles, iam ità miſerè diſtractæ & diſſipatæ, hauddubiè ſupremam cladem iampridèm ſubituræ fuiſſe viderentur, niſì præpotens Deus ſingulari quadam beneuolentia rebus noſtris proſpexiſſet. Erant enim adhuc permulti, hodieque ſunt in Germania, qui à ſectis prorsùs abhorreant, nec anili leuitate eam ſibi religionem deferendam putent, quam tot ſeculis vniuerſa Germania ſumma omnium conſenſione coluerit.

Inteſtina diſsidia.

Hoc anno diem vitę clauſit extremum, clariſſimus & integerrimus Princeps Saxoniæ Georgius, quem Luterus egregiè conuicijs & contumelijs, & quidem impunè, ſæpè proſciderat. Fuit is princeps generoſa & planè Germana animi fortitudine, in auita Maiorum ſuorum religione conſtantiſſimus, & Carolo Cæſari longè optimo ſempèr deditiſſimus, dignus profectò multis nominibus, quem omnis poſteritas laudibus vehat. Eius obitu maxima accepit incommoda religio Chriſtiana. Nullos enim reliquit liberos. Itaque teſtamento ſcripſit hæredem fratrem ſuum Henricum & eius filios Mauritium & Auguſtum, ea conditione, nè quicquam in religione mutarent. Miſſi fuerunt ad Henricum, qui hoc ei proponerent, ſed interìm mortuus eſt pius princeps, & continuò Henricus ditionem omnem occupauit, atque in omnia Miſniæ, Thuringiæ & Saxoniæ loca, quæ Georgio Principi paruerunt, Luteri dogmata inuexit. Iam enim Luterani, vt antè dixi, eum in ſuam naſſam pertraxerant. Is poſteà ſucceſſorem habuit Mauritium, Mauritius Auguſtum, vt ſuo loco dicemus. In Miſniæ oppido abſque vlla intermiſſione no-

Obitus Georgij Principis.

Mutatio religionis in Miſnia.

1539 cturnis atque diurnis horis perpetuæ Deo Optimo Maximo laudes promebantur, raro quodam eximiæ in Deum pietatis exemplo, diuerſis cantandi & pſallendi vicibus inſtitutis in ipſa Eccleſia cathedrali: ſed is cultus diuinus maxima ex parte tum abolitus eſt, antiqua religionis facie prorsùs mutata. Hæc faciebant Principes perſuaſi à Lutero, alioquì præ inſita Germaniæ principibus ſpectata generoſitate, nunquàm talia faciles attentaturi: quanquam in eiuſmodi grauiſſimis rebus nihil priuata authoritate, ſed totius Chriſtiani orbis conſenſu omnia cum ſumma deliberatione & exacta maturitate tranſigi oportebat. Non enim ſatis erat Luterum dicere, hæc & pleraque alia rectè & ex verbi Dei præſcripto fieri, cùm hæreticorum omnium ea perpetua fuerit conſuetudo, vt quanuìs abſurda & impia in orbem commenta inueherent, ea tamen verbo Dei conſentanea & ex verbo Dei profecta aſſererent: ſed oportebat Chriſtiani orbis ſuſtinere ſententiam. Id quidem generoſos principes & reliquos Germaniæ magiſtratus magis decuiſſet.

Præcones Luterani Lipſiam aduolant. Porrò vbi Henricus princeps ditionem fratris in ſuam fidem adegit, Luterum è Vuittenberga Lipſiam accerſiuit: eò quoque aduolauit ex eodem Luteri aſylo ingens concionatorum examen, quot currus capere poſſet. Ij Luteri inauſpicatum Euangelium ſtrenuè in illum populum propagârunt, quem tot annis Catholicus Princeps in Catholica religione continuerat. *Lipſia.* Eſt Lipſia paruum quidem, ſed elegans oppidum, inſigni mercatu & vili rerum degendæ vitæ neceſſariarum precio, atque etiàm Vniuerſitate vel Academia tum celebre, tum perquàm commodum ſtudioſis, niſi quòd Luteri Euangelium illic regnat, non tamen prorsùs Lutericè, quòd in nonnullis à Lutero nonnihil deflexerint, vocenturque à quibuſdam Catholicis molles confeſſioniſtæ; quemadmodùm alij rigidi confeſſioniſtæ, qui Luteri dicta factaque omnia, quantunuìs putida & inſulſa, ſibi mordicùs tuenda ſtatuerũt: qui etiàm Lipſenſes & alios quoſdam acerbiſſimè proſcindunt, quòd à Lutero defecerint.

Sleidanus hoc tempore ſcribit à Lutero librum editum de Concilijs & Eccleſia, in quo inter cætera ille quoque demonſtret, Canones Apoſtolorum eſſe adulterinos. Scilicèt premere nos vult authoritate Luteri, qui non modò hos Canones, ſed multos etiàm ſcripturę diuinę libros reiecit. Quòd ſi verò tanti ſit apud Sleidanum Luteri authoritas, diſcat quid ille ſentiat de

Zuin-

Zuinglianis, nec ægrè ferat ſe in illis quoquè perſtringi. Verùm hæc ille bonus vir libentèr diſſimulat. Porrò verò ridiculum hîc nobis commemorat idem ipſe, ſcribere Luterum in libro memorato de contrarijs doctorum ſententijs de baptiſmo, Cypriani præſertìm & Auguſtini. Quis verò negauit vnquàm, Cyprianum de baptiſmo hæreticorum alitèr ſenſiſſe, quàm ſentiat Eccleſia catholica? Sed interim Cyprianus ſanctiſſimus martyr neminem à ſua communione repellebat, qui diuerſum ab illo ſentiret, quod euidens ſignum eſt, non illum pertinacitèr ſuam voluiſſe ſententiam tueri. Sed quid ſibi vult Sleidanus, quòd Luterum ait hanc de Baptiſmo Cypriani diuerſam ab Eccleſia ſententiam proferre? Fortaſsìs efficere vult, vt vni Lutero plus tribuamus quàm omnibus Patribus, propterea quòd Cyprianus non idem cum alijs ſentit. Sed ſi ideò minùs tribuendum eſt Patribus, quàm prorsùs nihil tribuendum eſt Lutero, immò verò quàm ille planè exibilandus & conſpuendus eſt, qui in rebus grauiſſimis etiàm à ſeipſo tam crebrò turpiſſimè diſſidet? Belliſſimus certè vir Sleidanus eſt, qui id genus portentis farcit nugaciſſimam hiſtoriam ſuam. Addit deindè, Luterum ibidèm recitare quatuor illa Concilia, quorum præcipua eſt authoritas. Sed hæc ipſa Concilia quòd nihili fecerit tum Luterus ipſe, tum eius ſatellites & noui dogmatiſtæ, ex illorum ſcriptis ſatis ſuperque doceri poteſt. In ſumma, nullum tam ſanctum eſt Concilium, quod iſti non prorsùs rejiciant, ſi cum illorum prauis opinionibus non concordet. Tum quoquè viſum eſt optimo Sleidano commemorare ex Luteri hoc præclaro commento, quàm denſæ fuerint ſub Pontificatu Romano tenebræ, quam impura fœdaque religio, atque huc fuiſſe deuentum, vt etiàm veſtis monachorum ad æternam ſalutem non parùm conferre putaretur. Sed quàm denſas tenebras Luterus cum ſuis in orbem inuexerit, iam miſeri mortales re ipſa experiuntur, dum ille miſer totiès ſua mutauit paradoxa, dictisque & ſcriptis ſuis id effecit, vt quod quiſque nocte ſomniat, id non dubitet pro Dei verbo ſtultis hominibus obtrudere, adhibitis perperàm ſcripturæ diuinæ, quam Luterus ſolam vult valere, ſententijs: atque eò iam res redijt, vt penè tot ſint ſectæ, quot capita, & miſerandum in modum rudis & indocta plebs in abſurdiſſimas easque pugnantiſſimas hæreſes in dies inducatur. Neque nos mouet, quòd recitat

1539

Ineptiæ Luteri & Sleidani.

Denſæ tenebræ ex Luteri Euangelio.

1539 recitat Sleidanus quoſdam in habitu D. Franciſci ſepeliri voluiſſe. Fecit id Rodolphus Agricola, fecit Albertus Pius Carporum princeps, fecit Chriſtophorus Longolius, viri ſumma eruditione; in quibus ſi repræhendendum eſt, quemadmodùm impius facit Sleidanus, quòd pio quodam animi affectu in eo habitu mori voluerunt, non quòd eum ſolum ad ſalutem ſufficere putarent, ſed vt ſuæ ſatisfacerent deuotioni: quantoperò non modò repræhendendus, ſed etiàm execrandus & diris omnibus deuouendus eſt Luterus & eius ſimiles apoſtatæ, qui habitum monaſticum petulantiſſimè abiecerunt, & cum illo ſimul omnem pudorem & religionem exuêrunt, habentes certiſſimam damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt? Et certè non illibentèr credet poſteritas, pleroſque ſub mortem voluiſſe S. Franciſci habitum indui, & in eo ſepeliri, licet Sleidanus putet id eam fortè non credituram; ſed ægrè admodùm fortaſsis credet potuiſſe ſceleratiſſimos apoſtatas tantam mereri fidem & authoritatem apud homines, vt illorum impijſſima & iam olim damnata dogmata haud alitèr, atquè ipſum Chriſti Euangelium, amplecterentur. Hoc enim eiuſmodi eſt, vt nemo id vnquàm neque admirari ſatis, neque pro dignitate deplorare queat. Sed de his alibì latior fortaſsis dabitur agendi opportunitas.

Hoc anno Angliæ rex ſcriptum quoddam edidit, quo Pontificem, qui Concilium tum Vicentiæ indixerat, acerbè perſtringit. Ea res cumprimis iucunda fuit Luteranis & reliquis nouis dogmatiſtis. Quicquid enim Pontifici accideret, quod in eius contumeliam & ignominiam vergeret, id ſingularem huic hominum generi adferebat voluptatem: vt nôrint poſteri omnes, quo ſpiritu afflati fuerint, qui implacabili odio paſtorem Eccleſiæ proſequi non dubitârint. Verùm nè nimio Luterani gaudio inſolentiùs exultarent, non diù pòſt idem Angliæ rex non ferens in ſuo regno turbas, offendicula, ſeditiones (quarum rerum valdè ferax eſt Luteri Euangelium, ità vt vix vſpiàm abſque ſeditione & tumultu receptum ſit) ex Luteri irrepentè dogmate graſſari, comitia totius regni indixit, ſiue conuentum Ordinum regni, (ipſi Parlamentum vocant) vbi pro ſtabilienda religionis concordia propoſitæ ſunt ſex quæſtiones, de quibus in Actis publicis ità relatum habetur: Tandèm poſt longam ſuper his articulis deliberationem,

Comitia Angliæ cōtra Luterum.

nem, poſt conſultationes plurimas, poſt deniquè argumenta infinita, vltrò citroque connexa, omnium tam regiæ Maieſtatis, quàm vtriuſque Senatorij ordinis, ac plebis in hunc Senatum coactæ ſummo conſenſu fuit & eſt reſolutum, deciſum ac ſtatutum eo modo ac forma, qua ſequitur: Inprimis, In beatiſſimo altaris Sacramento, per virtutem & efficaciam potentiſſimi verbi Chriſti, ſimul atquè illud ſacerdos ore locutus fuerit, ſub forma panis & vini, naturale corpus & ſanguinem Dominicum, conceptum ex Maria virgine, realitèr adeſſe: & poſt conſecrationem, nullam panis aut vini, aut aliam quàm Chriſti Dei & hominis remanere ſubſtantiam. Secundò, Communicare ſub vtraque ſpecie non eſt omnibus hominibus iure diuino neceſsè ad ſalutem: credendumque eſt & non dubitandum, quoniam in carne ſub ſpecie panis ſit verus ſanguis, & cum ſanguine ſub ſpecie vini ſit vera caro, tam diuiſim quàm coniunctìm. Tertiò, Sacerdotes poſtquàm ſacris initiati ſunt, iure diuino non poſſunt vxores ducere. Quartò, Vota caſtitatis ſiue viduitatis à viro fœmináve non temerè facta Deo, iure diuino ſunt obſeruanda, Chriſtianique populi libertate quadam eos priuant, qua, niſì vouiſſent, potuiſſent vti frui. Quintò, Miſſas priuatas in hac regis Anglicana Eccleſia ac congregatione admitti ac celebrari, ſimul & bonum & neceſſarium eſt, per quas probi Chriſtiani, quorum vita reſpondet, paritèr & bona & diuina ſolatia & beneficia indè recipiunt, Miſſasque celebrari iuri diuino quadrat. Sextò, Expedit neceſſeque eſt auricularem confeſſionem retineri in Eccleſia Dei. Quocircà regiæ Maieſtatis authoritate, ac ſummo vtriuſque ordinis ſenatorij, plebisque in hunc ſenatum coactæ conſenſu in hunc modum, qui ſequitur, latum eſt ſenatuſconſultum: Qui vel in hoc regno Angliæ, vel in alio quouis regię maieſtatis dominio poſt 12. diem Iunij, qui proximè ſequetur, verbo, ſcripto, prælo, fictitijs characteribus, aut alio quouis modo publicè concionantur, docent, dicunt, affirmant, declarant, diſputant, aut ratiocinantur ſecùs, quàm iam dictum eſt, in illos tanquàm hæreticos grauiſſima conſtituit rex ſupplicia, atque etiàm in eos, qui conſilio aut re tales iuuerint &c. Hoc quidem præter omnem expectatiooem accidit Saxonico Papæ Lutero & eius ſymmyſtis nouorum dogmatum buccinatoribus, præpotente Deo non nimiùm

[Margin: 1539 — VI. Articuli. — 1. 2. 3. 4. 5. 6. (beside the articles) — Senatusconſultum Angliæ.]

1539 cis laxante habenas, queadmodùm etiàm ſatanæ diuum Iob flagellanti certos quoſdam ſemper præfixit cancellos, quos ille prætergredi neque poſſet, neque deberet. Certum eſt enim, Luterum & totum nouorum dogmatiſtarum & eccleſiaſtarum gregem, ad tempus accepiſſe diuinæ iuſtitiæ permiſſu poteſtatem vexandi Catholicam Eccleſiam: ſed nec hactenùs potuerunt, nec deinceps poterunt tantum ſęuire, quantum vellent. Vtinàm Catholici corrigerent vitam: breuì peſsùm iret omnis illis diuinitùs permiſſa ſæuiendi facultas.

Iob 1.

Tumultus Gandauenſis.

Hoc anno Gandaui, quod eſt ampliſſimum Flandriæ oppidum, Caroli Cæſaris ortu clariſſimum, nonnihil tumultuatum eſt. Ea res vbì ad Cæſaris tum in Hiſpania degentis notitiam peruenit, cò maturiùs eundum ſibi cenſuit, nè res in peius dilatione procederet. Itaque cum perpaucis principibus ingreſſus eſt Gallias per Baionam. Id enim vt maiori fiducia faceret, multis Franciſci regis legationibus & literis inuitatus fuerat, licèt omnes eius Conſiliarij, nè id faceret, prorsùs eum deterrerent. Verùm optimus princeps accepta à rege Franciſco fide publica, illud certè periculoſum iter arripuit. Nam tametſi rex Franciſcus putandus eſt non malo tum in Cæſarem animo fuiſſe, tamen quia in tanta illum detinēdi opportunitate potuiſſet facilè humanum aliquid pati, non abſque ingenti periculo Cæſar illud iter ingreſſus eſt. Vtebatur autem tum veſte pulla, & equis commodatitiis, ijsque Gallicis. Sed certe eo ipſo tempore, depræhenſus eſt à legatis ſororis eius Mariæ, quæ Belgio præerat, idque non ſemel, per noctē duabus aut tribus horis vtroque flexo poplite in cubiculo, nigris vndiquaquè pānis tecto, orare. Et hauddubiè Deus cui confidebat, nō abſque multorum ſumma admiratione, toto illo itinere ſeruauit eum. Porrò ea precandi ratione in omni vita, & loco, & ætate eum quotidiè vſum fuiſſe conſtat. Orabat manè duabus plùs minùs horis, totidem noctè vel veſperì. Indè poſtquàm ſe induiſſet, accedebat etiàm manè ad auſcultandum Sacrum. Sed de his alibì plura dicentur. Cùm eſſet in hoc Gallico itinere, & ad regem properaret, contigit regis filium Carolum, lectiſſimum iuuenem Aureliorum ducem, inopinantèr inſilire in tergum illius equo inſidentis. Cùmque eum Cæſar humaniſſimè ſalutâſſet, ille clamauit, Cæſar redde te captiuum, Cæſar redde te captiuum. At verò Cæſar nihil illi reſpondit, ſed tantùm ridentis in morem

Cæſar it per Gallias.

Cæſaris preces quotidianæ.

morem gratiſſimis & iucundiſſimis oculis illum intuebatur: ſicque vno vecti equo, in chorum Gallicarum fœminarum & heroidum venerunt: Vbi Cæſar obitèr ſalutata Leonora ſorore ſua, Regis Franciſci coniuge, longum miſcuit ſermonem cum Eſtampia heroide, quæ tum in magna erat gratia apud regem, nec deſunt qui putent eam conſuluiſſe regi, vt Cæſarem in Gallijs detineret. Accidit quandoquè, vt inter loquendum Cæſari inopinanti (vt quidem rebantur homines) annulus excideret gemmam habens nobiliſſimam. Eum cùm leuâſſet illa e ſolo, vt Cæſari redderet, noluit eum recipere, ſed illi dono dedit. Toto autem hoc ſpatio, quo Cæſar fuit in Gallijs, ſummi illi honores & omne humanitatis ac beneuolentiæ genus oblatum eſt à rege Franciſco & omnibus regni proceribus, adeò vt etiam regia planè authoritate ad aliquot dies vteretur. Non tamen longe abfuit tum Ambaſiæ, tum Pariſijs à grauibus periculis. Ambaſiæ Græci ignis fumo in gradibus turris cuiuſdam immodice excitato, propemodùm ſuffocatus fuit: Pariſijs tabulatum in caput eius eliſum, ſanguinem ſparſit. Rex Franciſcus vbi comperit earum rerum authores, mox in crucem eos tolli iuſſit, ſed pijſſimus Cæſar multis precibus vitam illis impetrauit. Nolebat enim aduentum ſuum in Gallias cuiquam funeſtum eſſe, maximè cùm nihil horum de induſtria factum didiciſſet. Simul autem ſororem ſuam Mariam tum de eximijs ipſi delatis honoribus, tum de ijs improuiſis euentibus mox certiorem reddidit, nè quid illa famæ, quæ tum varia ſpargebatur, temerè crederet. Ipſe Franciſcus rex id temporis ex vlcere cœperat meliuſculè habere, & apud Lochias Cæſari aduentanti ſumma hilaritate occurrit, paratus etiàm duos liberos ſuos Henricum & Carolum ipſi obſides dare, ſi parùm regi fideret. At Cæſar obſides recuſauit, & ità (vt dixi) toto regno mirificè honoratus & ſplendidiſſimè habitus eſt, regijs liberis ex regno abeuntem Valencenas vſque deducentibus, vbì tum à Maria Cæſaris ſorore nihil prætermiſſum eſt erga Cæſarem ipſum, & Franciſci regis regios filios, quod ad eximiam propenſiſſimi animi teſtandam beneuolentiam pertinere videretur. Poterat facilè inter duos illos longè potentiſſimos reges pax firma conſtitui, & coaleſcere, ſi rex Franciſcus à Mediolani ampliſſima ditione repetenda animum reuocare voluiſſet. Porrò dum inter ſe certarent

1539

Cæſar honorificentiſſimè habetur.

Mediolanum pacis remora.

1539 reges de Mediolani imperio, interìm Turcis animus creuit, & hæreſes in dies ità auctæ ſunt, vt vix numerari queant. Sed nemo temerè culpam in reges conferat. Noſtris peccatis prouocata Diuina iuſtitia permittit interìm eiuſmodi pernicioſas diſſenſiones oriri inter principes & pleraque alia mala, vt ijs caſtigati, reſipiſcamus & ad meliorem frugem nos recipiamus, nisì acerbiora quoquè experiri velimus. Extant exempla non pauca etiàm in ſcriptis diuinis.

Hoc anno tanta fuit vini vbertas, vt non ſuppetentibus vaſis, plerique grandes foueas egregiè tabulis vndiquè munitas, vino compleuiſſe ferantur.

Caſtrō nouū expugnatur.

Eiuſdem anni menſe Auguſto aut circitèr, Turcæ duce Barbaruſſa Caſtronouum Dalmatiæ vrbem maritimam, in qua erat fortiſſimum Hiſpanorum præſidium, non ſinè maxima ſuorum cæde expugnârunt. Paulò antè Cæſareani id Turcis victis occupârant: ſed ea res Solimanno impensè doluit, nec quieuit donèc id Chriſtianis ſentiret ereptum. Sunt qui ſcribant, quoſdam Dalmatas ex vbe profugos, Turcis ſecreta vrbis prodidiſſe. Habent Turcæ enſes incuruos, quibus & galeas & loricas ferreas noſtrorum ſcindunt: ſed id inprimìs noſtris incommodè cecidit, quòd in ipſo acerrimo cum Turcis conflictu pluuia erumpente non potuêre ſclopettis vti. Porrò Turcæ in noſtros atrociſſimè ſagittas iaculabantur. Multa tum Chriſtianorum millia trucidata ſunt. Dolendum certè, tantum poſſe in populum Dei impuros illos Mahometanos, ſed noſtris vitijs illorum vires aluntur. Obitèr tamen aduertendum, ex Hiſpanis à Turca hoc loco cæſis pleroſque interfuiſſe Romanæ vrbis ſub Clemente 7. fœdiſſimæ direptioni, vt non immeritò hæc illis clades accidiſſe videatur.

Per hoc tempus, cùm iam non pauci putarent Sacramentarios cum Lutero redijſſe in concordiam, quod tam multis colloquijs & conuenticulis totiès fruſtrà tentatum fuit, & Tigurini propterea à ſcriptis acerbis & contumelioſis in Luteranos abſtinerent: Eccè tibi Luterus libellum de Patribus & Concilijs edit, quem nè videretur in ſolos Catholicos ſcripſiſſe, in eo ipſo Zuinglium per ſummam contumeliam Neſtorianum fuiſſe dicit. Hoc malè habuit Tigurinos miniſtros, magiſtrum ſuum tam honorificè prædicari à Lutero, nec ſibi hoc ſilentio tranſeundum putârunt, ſed datis

Luterus Zuingliū Neſtorianum vocat.

ad

ad Luterum literis admonent hominem, nè contra vltimam pactionem tam malè de Zuinglio ſentiret & ſcriberet. Luterus nihil illis reſpondit. Ità nunquàm inter iſtos Sectarios niſi ficta & ſimulata pax fuit, quippe qui non id ſpectarent, vt veritas vinceret, ſed vt ipſi pro ſe quiſque præclaram orbi doctrinam & nouam lucem inuexiſſe viderentur, atque hoc nomine apud vulgus inſigne ſibi nomen compararent. Indè adeò eſt, quòd cùm Saxonici quidam Eccleſiaſtæ Luterum ſuum mirè prædicarent, & ipſi D. Paulo conferre non vererentur, atque omnes alios Euangelij iſtius noui ſocios nihil eſſe dicerent ad illum ſuum Apoſtolum & Eliam, adderentque tandèm, ad hanc laudandi Luteri neceſſitatem ipſos adegiſſe illum Thraſonicum Gallum, quem hauddubiè Caluinum accipi volunt: Caluinus non ferens Luterum ſibi anteferri, egregiè illos Saxones Luteranos perſtringit, inter alia ſic dicens: Vitia pro virtutibus exoſculari, ſtultitiæ & præpoſteræ affectationis eſt. Minùs etiàm excuſabilis inconſiderati zeli feruor, quòd ſcripturam turpitèr & putendum in modum corrumpunt, vt D. Iohannis Baptiſtæ ſpolijs Luterum exornent. Quanuìs enim non negent etiàm in Iohanne Baptiſta factum eſſe, quod de venturo Elia prędixerat Malachias, volunt tamen de Lutero intelligi hoc vaticinium, quia ſit Elias ille, per quem reſtituenda fuerint omnia: & quod in Iohanne Baptiſta semèl factum eſt non obſcurè tam Prophetæ quàm Chriſti teſtimonio, in Lutero fuiſſe iterandum. Qua falſitate non minùs fœdarunt Luteri nomen, quàm Aegyptij Ieremiæ, corpus ſepulcrumque eius adorando. Atque vt Eliæ nomen Lutero concedatur, ſacrilegæ tamen eſt temeritatis, aſſerere vltimum Eliam, àc ſi præciſa eſſet manus Deo, nè quem præſtantiorem parémve poſteà emittat. Ità Caluinus, haud obſcurè indicans, quàm velit ipſe Lutero præſtantior haberi. Sed iſta non videt mundus, neſcio quo lethargo oppreſſus. Verùm Sleidanus, qui ex Luteri libro de Concilijs & Eccleſia, quem eundem eſſe appáret, quem alij vocant de Patribus & Concilijs, non pauca citauit, quæ poſſent flagellare Catholicam Eccleſiam, hanc Luteri de Zuinglio ſententiam, qua eum dicit Neſtorianum, pro ſuo inſigni candore tacitus præterit: ſcilicèt optimæ fidei hiſtoricus fraudulentèr celans, quæ contra ſe ſuoſque faciant.

1539

Caluinus non vult Lutero videri inferior.

1540 *Legati Proteſtātium ad Cæſarem.*

ANNO 1540. rex Ferdinandus ab Auſtria venit Gandauum ad Carolum Cæſarem: venerunt eò quoquè legati Proteſtantium Ordinum, qui præter alia multa, quibus & ſeſe mirificè purgare, & in Catholicos turbarum omnium culpam conferre nitebantur, coram illo Catholicæ religioni addictiſſimo Principe dicere non ſunt veriti, hoc tempore Deum Euangelij ſui cognitionem excitâſſe, quaſi antehàc Germania Euangelium neſciërit, & ab apoſtatis demùm, & votifragis monachis illud diſcere debuerit. Eodem tempore Proteſtantes Ordines ad Galliæ regem non parùm blandas ſcripsêre literas, vt ſi quid à Cæſare durius expectandum eſſet, haberent potentiſſimum regem ſibi coniunctum. Cæſar cùm legatos Proteſtantium audiuiſſet, ſe deliberaturum reſpondit. Multùm hîc iterùm vrgebant legati illi, vt Cameræ iudicibus non liceret pro illis ferre ſententiam, qui ſe quererentur rebus & facultatibus ſuis ſub Euangelij prætextu priuari, quales querimoniæ à Clero Catholico & Monaſticæ vitæ cultoribus tum non raræ ad Cameræ iudicium deferebantur. Dicebant Catholici, ſe iniuria rebus ſuis ſpoliari: aſſerebant contrà Euangelici, iurè id fieri, quòd falſam colerent doctrinam &c. In hac autem controuerſia non licebat Catholicis ad ſupremum Imperij iudicium prouocare, ſed oportebat eam ferre ſententiam, quam apoſtatæ & inceſtis nuptijs polluti monachi, ſuis magiſtratibus perſuaſiſſent veram eſſe & prorsùs Euangelicam. Hoc miſerum erat & calamitoſum, & tamen ſic habebat pura doctrina noui Euangelij. Cæſar cogebatur ob temporũ iniquitatem pleraque diſſimulare, cùm tam multis ijſdemque potentiſſimis premeretur hoſtibus. Indixit nihilo minùs Conuẽtum Principum Spiræ, qui tamen ob peſtis ſæuitiem tranſlatus eſt Hagenoam, cui Ferdinandus rex Cæſaris nomine præfuit, Cæſare alijs occupato. In hoc conuentu Luterani noluerunt pondus aliquod habere eam quorundam articulorum conciliationem, quam Auguſtæ ſeptem ab vtraque parte collocutores effecerant. Petiêrunt etiàm colloquium Vuormatiæ habendum, & impetrârunt. Sed in eo colloquio parùm confectum eſt. Hoc ferè loco Sleidanus recitat prolixiſſimum ſcriptum Proteſtantium ad Granuellanũ, quemadmodùm & aliâs paſsim multa ſuperuacanea, immò & vana & perni-

Poſtulata Legatorum.

Cõuentus Imperij Hagenoæ.

perniciosa, ad nauſeam vſque commemorat, vt docti 1540
quidam non immeritò affirmârint, plura apud illum
eſſe πάρεργα, quam ἔργα. Hoc verò ſcriptum ſatis appáret ex concionatorum & dogmatiſtarum officina profectum. Multùm illic belliſſimi iſti eccleſiaſtæ & apoſtatæ monachi ſuam cauſam fucis quibuſdam oblinere conantur, ſed ità tamen, vt non ipſi, ſed Principes, & magiſtratus loqui videantur. Nos verò ex vnguibus leonem facilè dignoſcentes, iſtis apoſtatis & dogmatiſtis reſpondemus. Aiunt Catholicos magna crudelitate graſſari in homines innocentes. Iis verbis Imperatorem, Regem Franciæ, multoſque alios Catholicos principes obliquè crudelitatis inſimulant, proptereà quòd de hæreticis ſupplicium ſumerent, quos ipſi vocant homines innocentes. Et tamen etiam Proteſtantes ſeuerè animaduertebant, hauddubiè inſtigati ab iſtis, in Sacramentarios & Anabaptiſtas, qui ſe non minùs atquè Luterani innocentes iactitabant. Quæ verò illa innocentia eſt, homines à Chriſti corpore, quod eſt Catholica Eccleſia, abſtrahere, & in peſtilentiſſimos errores inducere, quos neceſsè eſt non aliud quàm ipſam mortem ſempiternam conſequi? Latrones atroci plectuntur ſupplicio, quòd corpora iugulent, & iſti animarum parricidæ, tanquàm innoxij tantæ immanitatis nullas pœnas dabunt? Aiunt ſe in ſuſpicionem vocari, quaſi non emendationem Eccleſiæ, ſed commoda ſolùm ſua ſpectent, & has calumnias longè lateque diſſeminari, quô vera religio & ipſi in odium adducantur. Quis hîc non rideat iſtorum impudentiam? Si Eccleſiæ emendationem ſpectabant, cur non manſerunt in ſuis cœnobijs? cur tot iam olìm damnatos errores ab inferis excitârunt? cur Germaniam fœdiſſimis religionis diſſidijs horrendum in modum diſtraxerunt? Et has tantas errorum tenebras audent vocare puram doctrinam, audent dicere ſe filij Dei nomen & euangelium profiteri. Sed nè impietatis arguantur, quòd ſua cœnobia deſeruerint, & poſt nuncupatum Deo perpetuæ continentiæ votum inceſtis ſe nuptijs polluerint, vitam monaſticam vocant phariſaicam & impiam. Ità nimirùm dicere eos oportebat, ſi cauſæ ſuæ conſultum vellent. Sed erit apud omnem poſteritatem ſummę execrationi hæc ipſa veſtra impudentia, quòd non modò non voluiſtis tantum ſcelus agnoſcere, ſed etiam in illo gloriari. Sic olìm Iulianus apoſtata cùm à Chriſtiana re-

Hæreticorum qualis innocentia.

1540 ligione defeciſſet, ſacras literas his verbis irriſit, ſcribens ad primarios ſui temporis Epiſcopos: Legi, Cognoui, Damnaui. Cui ità à noſtris reſponſum eſt: Legiſti, ſed non cognouiſti: ſi enim cognouiſſes, non damnâſſes. Vt ille impius irriſit ſcripta diuina, ſic iſti innocentes homines & belli euangelici, lacerant vitam monaſticam, quam ab ipſis Apoſtolis vſque in præſens conſtat in Eccleſia Dei magnæ venerationi ſempèr fuiſſe. Sed cùm illi per ſummum ſcelus ab ea vita diſceſſerint, ſi ſuæ velint exiſtimationi conſultum, non debent niſì peſſimè de illa & dicere & ſcribere. Et habent certè qui illos audiant, & eos rectè feciſſe credant: ſed quis interìm explicare ſatìs queat, quibus illi noctes atque dies conſcientiæ ſæuiſſimis aculeis pungantur, licèt id apud homines diſſimulent? Aiunt enim omnes illos veteres ſanctiſſimos Patres, adhibitis ſcripturæ diuinæ teſtimonijs, id conſtantèr affirmare, vota continentiæ & aliarum rerū bonarum Deo ſemèl præſtita, prorsùs reddi oportere, illosque impios & perfidos cenſendos, qui poſtquàm Deo vouerunt continentiā, audent inire cōiugia: Hæc, inquā, illi non ignorāt, ſed obſtinata animi deſperatione contēnunt: cumque ſe videant ab omni ſpe ſalutis, niſì reſipiſcant, excidiſſe, ſummoperè in eam curam & cogitatione incumbunt, vt quàm plurimos ſecum in damnationē adducant. Itaque haud ſecùs àc peſtes quædam fugiendi ſunt, nè ſua contagione alios inficiant. Verùm id illis perſuaderi non poteſt, quorū oculos ſuis mendacijs ità perſtrinxerunt, vt illorum ſcelus & turpitudinem videre non poſſint. Iam verò quantā habet vanitatem & impudentiam, quòd aiunt in his literis, ſe nihil contra veteris Eccleſię formulam docere, cùm certiſſimum ſit, & à noſtris abundè oſtenſum, eos pro Euangelio & Dei verbo hominibus nihil ferè obtrudere aliud, quàm craſſiſſimos & iam olìm damnatos errores? Et nè parùm ſit tam ſceleratè eſſe mentitos, adijciunt mox aliud tam inſolens & prodigioſum mendacium, vt non ſtylo, ſed magiſtratus ſceptro & ſeuera animaduerſione vindicandum ſit. De pœnitentia, inquiunt, in Eccleſia docebatur frigidè & perplexè: de gratia per Chriſtum accepta, de condonatione peccatorum ne verbum quidem. In re tam aperta, quam ipſa lux meridiana palàm coarguit, quid poſſumus aliud, quàm & iſtorum deploratam malitiam, & illis fidem commodantium miſerādam dolere cæcitatem? Quis verò poſſit mederi homi-

Niceph. Eccl. Hiſt. lib. 10. cap. 25.

Impudens mendaciū apoſtatarum.

Aliud inſigne mendacium.

hominibus, qui ſibi tam luculentèr imponi ſinunt? Legantur vel ſoli Doctorum Scholaſticorum libri, & penè ad faſtidium vſque comperientur de Chriſti gratia & peccatorum remiſſione ſcripſiſſe. Non ergò iſti quadam animi imbecillitate aut ignoratione, ſed deſtinata & deplorata malitia hæc & id genus alia multa in miſerorum certiſſimam perniciem confingunt. Sed porrò adijciunt, Miſſam priuatam eſſe rem nouam & inuectam partim ignoratione, partim auaritia. Et hoc rursùs mendacium eſt intolerabile: & certè ipſi in ſua Auguſtana Confeſſione profitētur Miſſam apud ſe retineri & ſumma reuerentia celebrari. Quid verò, ſi rem ipſam ſpectes, intereſt inter publicas & priuatas Miſſas? Sed quicquid de Miſſa illi blaterent, certum eſt, eos ſummos eſſe Miſſæmaſtiges: qua de re ſatìs ſuperque Catholici illis reſponderunt. Pergũt viri optimi: Propter ablatum, inquiunt, ſacerdotibus coniugium, redundabant omnia turpiſſimis exemplis. Sed omnis Oriens & Occidēs iam antiquitùs non permiſit ſacerdotibus coniugium. Vnius tantùm D. Hieronymi teſtimonium proferemus, nè prolixi ſimus: Apoſtoli, inquit, vel virgines fuerunt, vel poſt nuptias continentes. Epiſcopi, presbyteri ac diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut in æternum certè pudici. Huic omnes Patres adſtipulantur. At hodiè ſub iſto nouo Euangelio videmus omnia redundare inceſtis nuptijs ſceleratiſſimorum & votifragorum monachorum & monialium. Aiunt boni viri, vt paulò antè audiuimus, ſe nihil contra veteris Eccleſiæ formulam docere. Sed quæ vnquàm vetus Chriſti Eccleſia permiſit monachis & monialibus coniugium? Audiant perditi iſti Canonem 15. celeberrimæ illius & toto orbe receptæ Synodi Chalcedonenſis: Si qua virgo ſe dedicauerit Deo, ſimilitèr monachus, nō licèt eis nuptijs iungi: ſi verò inuenti fuerint hoc facientes, maneāt excommunicati. Sed hunc tantæ Synodi Canonem iſti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones prorsùs contemnunt. Nam eſt ſcriptum quoddam poſteà editum, vbì palàm aſſerunt noui euangeliſtæ, Chalcedonenſe Concilium tetro errore monachis & monialibus coniugium interdixiſſe: quo in loco etiàm Nicenam illam primam & antiquiſſimā Synodum reprehendunt, quòd contra Iohannis Baptiſtæ ſententiam de militibus decretum fecerit, multaque alia etiàm veteris Eccleſiæ Concilia ceu cenſores quidam incredibili temeritate 1540

In Apologia ad Pāmachium.

Scriptum cōtra Synodi Tridētinæ cōtinuationē à Pio 4. indictam.

1540 condemnant, inter cætera etiàm de Carthagineñ 3. cui Auguſtinus epiſcopus interfuit, iſta ore impuro euomentes: Tertia (ſic enim legendum apparet, non quinta, in qua nihil hinc agitur) Synodus Carthaginenſis inuexit impia ſacrificia, oblationes & interceſſiones pro defunctis. Impia vocant ſacrificia, ipſi omnium impijſſimi, ſimulq́ue turpiſſimè mentiuntur, quòd tũ primùm cœptum ſit ſacrificari pro defunctis, ſicut copioſiſſimè oſtendi poſſet, ſi locus pateretur. Addunt quoquè de Concilio Mileuitano, cui ſimilitèr Auguſtinus interfuit, ſtatuiſſe illud, vt diuortio poſt adulterium alterius ex coniugibus facto, non liceat innocenti perſonæ denuò contrahere coniugium, idq́ue aiunt nimìs durum & iniuſtum eſſe. Durus ergò & nimìs iniuſtus eſt etiàm Chriſtus ipſe & Apoſtolus, qui idem ſanxerunt. Et certè Canonis verba hæc ſunt: Placuit, vt ſecundùm Euangelicam & Apoſtolicam diſciplinam, neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa à marito, alteri coniungantur, ſed ità maneant, aut ſibimet reconcilientur: quæ ab Apoſtolo Synodus mutuata eſt. En quò iſti proruunt? Sed vt inſignitèr animi ſui fraudem prodant, adijciunt Fabiolæ nobilis Romanæ matronæ exemplum, quòd illa, teſte Hieronymo, poſt diuortium alteri nupſerit. Hac tandèm in re vnius fœminæ exemplum apud eos plus habet ponderis, quàm Chriſti ipſius, quàm Apoſtoli, quàm totius Eccleſiæ ſententia. An non apertiſſimè dicit Apoſtolus: Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro? Atquì verò hoc ipſum Fabiolæ exemplum vſqueadeò nihil pro eis facit, vt eos etiàm planè pudefaciat. Nam vt in eius Epitaphio refert idem Hieronymus, ea poſt mortem ſecundi viri in ſemet reuerſa, ſaccum induit, errorem publicè faſſa eſt, tota vrbe ſpectante Romana ante diẽ Paſchæ in Baſilica quondàm Laterani ſtetit in ordine pœnitentium, epiſcopo, presbyteris & omni populo collachrymantibus, ſparſum crinem, ora lurida, ſqualidas manus, ſordida colla ſubmiſit. Hæc cùm ipſius Hieronymi ſint verba, qua vel mente, vel fronte audent iſti Fabiolam pro ſe citare? Sed his nefarijs dolis & fraudibus tam multos decipiunt, vt nemo ſatìs deplorare queat. Si ergò aliquid apud eos valet exemplum Fabiolæ, imitentur eius pœnitẽtiam, induant ſaccum, errores ſuos, immò tèr execranda mendacia ſua palàm fateantur, & clament ad Deũ totis viribus, ſi fortè poſſint ab illo impetrare veniam

Matth. 5. *Marc 10.* *Luc. 16.* *1. Cor. 7.* *Roma. 7.*

niam tot immanium parricidiorum, quibus tot animas 1540
Chriſti ſanguine redemptas, horrendum in modum iugulårunt. Sed ſat ſcio, hanc Fabiolæ pœnitentiã more ſuo phariſaicam & impiam clamabunt. Et eſt certè admiratione dignum, hoc exẽplum etiàm à Melanchthone citari, idque cum repræhenſione ſanctorum patrum, tanquàm fœde prolapſorum. Sed ex his & id genus alijs iſtorum hominum fraudulentis citationibus, & impijs calumnijs tanquàm ex vnguibus leonem, eorum malignos animos perſpicuè cognoſcimus, atque vtinàm cognoſcerent etiàm illi, qui candidè & religiosè in religionis tractandis negocijs eos verſari nimìs malè ſibi perſuaſum habent. Et reuerà iſtorum improbitas cogit nos interdùm his in rebus diutiùs, quàm aut velimus, aut inſtitutum poſcat, immorari, & ſperamus lectorem noſtræ neceſſitati veniam facilè daturum, quippè qui his commemorandis id ſpectamus, vt ſimplex lector intelligere poſſit, quibus dolis & fraudibus tum Sleidanus, tum dogmatiſtæ euangelici imponant orbi Chriſtiano. Nam alioquì mallemus ſimplicitèr hiſtoriam texere, & ab alijs interim abſtinere: ſed cùm iſti ſuas hiſtorias & ſcripta alia tot mendacijs & fraudulentis machinationibus oppleant, cogimur nonnunquàm illa prodere & vel paucis repræhendere, vt ſibi ab illis cauere nôrint, qui per ſe talia non facilè animaduertunt. Nec tamen ſtudio nobis eſt omnia Sleidani vitia, quibus ſcatent eius Commentarij, aperire: nam id proprium omninò & quidem prolixum opus flagitat: ſed ſat habemus obitèr quædã indicâſſe, vt ex ijs diſcat Lector, quis vir ille fuerit, & quid de eius commentarijs, tum etiàm de ſymmyſtarum eius & cęterorum noui euangelij præconum ſcriptis, quæ tot fraudibus & mendacijs ſcatent, ſentiendum ſit. Atque hæc quidem vt hoc loco paulò fuſiùs ſcriberemus, occaſionem nobis obtulit Sleidanus tam prolixè recitandis literis Proteſtantium ad Granuellanum, in quibus etiàm hoc additur, Proteſtantes non defuturos colloquio & actioni conciliationis, ſed itȧ, vt ſcriptura duce verum exquiratur, & Chriſtus ſolus pro iudice agnoſcatur. Quam cantilènam illi belliſſimi Theologi perpetuò cantillant, quaſi non eadem voce & multi alij ſuperiorum temporum hæretici vſi ſint. Sed aduertat dolum lector. Volunt ſcripturam ſolam valere, ſed itȧ, vt penès ipſos ſit facultas eam interpretandi. Quæ verò tam impia poſſit

In lib. de Eccleſia.

Cantilena Hæreticorum.

1540 poſſit extare hæreſis, quæ non libentèr hac ratione ſcripturam ſolam iudicem patiatur? O nimiùm ſimplices Chriſtianorum animos, qui hanc verſutorum hominum vafriciem non aduerterunt. Non eſt nobis controuerſia cum illis de ſcripturis, ſed de ſenſu ſcripturarum. Hunc illi volunt petere ex ſuis parùm ſanis cerebris, nos illum petendum eſſe dicimus ex perpetuo Catholicæ Eccleſiæ conſenſu. Verùm hoc illi prorsùs refugiunt, quia ſciunt dogmata & priuatas falſaſque opiniones ſuas ab hoc publico totius orbis Chriſtiani conſenſu prorsùs diſcrepare. Interìm ſcripturas crepant apud imperitos, ſed docti facilè intelligunt tam nihil pro illis facere germanum ſcripturæ ſenſum, quàm nihil ſuffragatur mendacio veritas. Et quî tandèm fieri poſſit, vt bona fide ad ſcripturas prouocent, cùm ipſam ſuam Confeſſionem Auguſtanam & pleraque dogmata ſua non ſemel mutârint? Potéſtne verum eſſe quod varium eſt, aut poteſt cum tanta inconſtantia vllum habere commercium incommutabilis ſcripturæ diuinæ veritas? Sed tempus eſt, vt receptui canamus, nè nimiùm iſtis reſpondendo, lectori tædio ſimus. Habebunt hæc alibì fortaſsìs locum opportuniorem.

Cōuentus Proteſtantium. Sub hoc tempus Legati Proteſtantium ex Anglia redierunt, & in conuentu Smalcaldienſi, quem Proteſtantes tum agebant, cui intererant Luteranorum Doctores anteſignani, Ionas, Pomeranus, Melanchthon, Cruciger, Bucerus, narrauerūt ſtatum religionis in Anglia, & quemadmodùm rex ipſe Henricus in familiari colloquio dixiſſet, Proteſtantium theologos de præcipuis quibuſdam controuerſis rebus non rectè ſentire. Nam etſi rex ille propter diuortium, cuius antè nō ſemèl meminimus, à Pontifice, qui illud probare noluit, abalienatus erat, tamen Luteri dogmata pleraque prorsùs è ſuo regno profligauit. Hoc verò non placuit Euangelicis dogmatiſtis, qui ſuos principes vel maximè eò incitabant, vt potentiſſimorū regum coniunctis viribus & amicitia, ſeſe contra Pontificem & Cæſarem munirēt, quos timebant ipſis bellū molituros propter mutatam religionem. Poſt dies paucos Theologi Proteſtantium ſcriptum exhibuerunt, cuius hæc erat ſumma, non eſſe diſcedendum ab Auguſtana confeſſione & eius Apologia. Hoc quidem illi Theologi præ ſe ferebant, ſed mentita eſt iniquitas ſibi, cùm ab illa confeſſione etiàm author & architectus eius Melanchthon diſceſſerit, eamq́; *Verſutia Theologorum Proteſtantiū.*

non

non ſemèl mutârit: adeoque Luterani pleriqne hodiè ſumma acerbitate id Melanchthoni & pleriſq; alijs Auguſtanæ confeſſionis profeſſoribus obijciant, quòd ab ea confeſſione turpitèr defecerint. Nec eſt contentionũ inter iſtos vllus finis, vt mirum ſit non aduertere Principes, non poſſe illos homines Dei ſpiritu regi, qui in doctrina Euangelij, vt ipſi vocant, tam impudentèr vani ſunt & inſtabiles ac varij, tamque fœdis inter ſe diſſidijs diſtrahuntur. Approbat confeſſio liberum arbitrium, quod tamen Luterus & Caluinus, multique alij Sectarij pertinaciſſimè negant, Deum ipſum, quod ſine horrore dici non poteſt, ſcelerum omnium authorem facientes. Non reijcit Miſſam Confeſſio, licèt ea Miſſa Luterana ſit potiùs quàm Catholica. Sacramentarij verò, qui & ipſi ſub hac confeſſione deliteſcunt, aut ſe deliteſcere fingunt, ipſam quoquè Luteranorum Miſſam ſi non ſuperſtitionis, certè ludi cuiuſdam loco habent. Non negat Confeſſio veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, Sacramentarij irrident. Luterani alij bonorum operum merita aſſerunt, alij refellunt. Melanchthon ipſe huius Confeſſionis author, in Confeſſione affirmat, in cœna Domini (ſic enim vocant Euchariſtiam) corpus & ſanguinem Chriſti verè adeſſe: ſed idem ipſe in Caluini errorem, aut certè nouum Sacramentariorum dogma poſteà deflexit. Quanti igitur, obſecro, ea facienda eſt Confeſſio, quam nec ipſi ſequuntur, qui eam conſcripsère, eam iactitant, eam perpetuò nobis obtrudũt, & ab ea ſe diſcedere nolle turpitèr mentiuntur? Nihil certè iſti faciunt aliud, quàm quòd grauiſſimum æternæ ſalutis negocium in ludum vertunt, & quod de medicis alia ſignificatione dici ſolet, animas negociantur.

1540

Ab Auguſtana Cõfeſſione vt Euangelici defecerint.

Circa hoc ferè tempus miſſa eſt à Cæſare & rege Galliarum Franciſco ſplendidiſſima legatio ad Venetam Rempublicam, ità vt Veneti ipſi faterentur nihil ipſis vnquàm ſpecie legationis ad dignitatem honorificentius accidiſſe. Cæſaris nomine miſſus fuit Alphonſus Daualus Vaſtius, procera corporis ſtatura & multa oris dignitate conſpicuus, rerumq; geſtarum fama clariſſimus, & Cæſaris in Italia dux ſummus: Porrò regis Franciſci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus. Erat tum temporis Veneta Reſpublica vehementèr afflicta à Turcarum tyranno, qui non ſolùm Corcyram, Cretam & inſulas Cyclades

Legatio ad Venetos.

Veneti à Turca afflicti

mirum

1540 mirum in modum diuexâſſet, ſed etiàm mercatores Venetos Byzantij atque tota Syria & Aegypto in catenas coniici, eorumque res & merces magni precij in fiſcum referri iuſſerat, adeò vt tum nequaquàm tuta eſſet Venetis more ſolito nauigatio, atque præterea ſumma rei frumentariæ, quæ ex Macedonia & Græcia facilè peti poſſet, inopia premerentur. Atque hoc quidem tempore, cùm regum legati adeſſent, inducijs cum Solimanno pactis fruebantur, quorum tempus iam propè effluxerat. Itaq; hoc rerum ſtatu licèt Vaſtius præſertim Cæſaris legatus diligenter in id incumberet, vt cum Cæſare & Gallo coniunctis armis Turcam paritèr oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhùc certi & comperti habens de Cæſaris & Franciſci regis ſolida amicitia, ingenti quidem ſtudio & omni honòris officio eos legatos proſecutus eſt, at nihilo minùs paulò pòſt Aloiſium Badoerium ad Solimannum pacis conficiendæ cauſa miſit, certis illi, quibus apud Solimannum ageret, conditionibus præſcriptis. Eas conditiones Solimannus quorundam prodirione, quæ multas perdit Reſpublicas, iam perceperat, & legatum Aloiſium, ità vt iuſſus erat, quædam diſſimulantem, ſeuerè corripuit, dicens ſe iam ſcire quid à Decemuiris definitum eſſet. Ea obiurgatione territus legatus, ſuprà etiàm, quàm Senatus permiſerat, Solimanno conceſſit, vt pax conciliaretur. Ità tum Solimannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Peloponneſi vrbibus, & Nadino atque Labrana Dalmatiæ caſtellis, non ſinè magno Venetæ Reip. detrimento. Poſteà verò diligenti habita inquiſitione depræhenſi proditores, graui ſupplicio affecti ſunt.

Veneti pacem à Turca petunt.

Eam impetrant.

Cùm Cæſar Carolus eſſet Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacenſis, qui iam Geldrenſem quoquè principatum vltrò ſibi oblatum poſſidebat. Voluit ille Princeps cum Cæſare de pace tranſigere, ſed nihil tum effectum eſt. Interìm Galliæ quoquè rex, vbi ſe videt ſpe obtinendi Mediolanenſis imperij fruſtratum, à Cæſare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacenſi principe, deſponſa illi, vt quidam ſcribunt, Iohanna è ſorore Margarita Nauarrę regina nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentiſſima. Ea amicitia non benè ceſſit Iuliacenſi principi, vtì poſteà referemus, neq; eæ nuptię ſuum habuêre proceſſum.

Cromuel

Hoc anno Thomas Cromuel, ex humili loco ad ſupremam

premam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem eue- *1540*
ctus, ab eodē capite damnatus eſt. Fuerat is, qui in Epi- *capite ple-*
ſcopum Roffenſem Iohannem Fiſcherium, Thomam *ctitur.*
Morum, & pleroſque alios religioſos viros ſeueriſſime
iuſſit animaduerti, quòd nollent regis cum Catharina
diuortium & quædam alia approbare. Non deſunt, qui
ſe valdè beatos putent, ſi magnorum principum gratia
fruantur, eiusque tum obtinendæ, tum conſeruandæ
cauſa multa plerunquè faciunt prętet ius fasque: at prę-
potentis Dei iuſto iudicio tales non rarò ſuæ ſtultitiæ
meritas dant pœnas, gratia Principum in odium verſa:
quemadmodùm legimus olìm Perillum Athenienſem
inſignem fabrum, cùm Phalaridi crudeliſſimo tyranno,
vt illi placeret, æneum fabricâſſet taurum, in quem con-
iecti homines, & igne ſuppoſito diræ excruciati, non hu- *Perilli ſup*
manam vocem, ſed bouis mugitum edere viderentur, ab *plicium.*
ipſo Phalaride, cuius gratiam venabatur, primum in
illam ſęuiſſimam carnificinam coniectum eſſe, malum-
que conſilium ipſi conſultori peſſimè ceſſiſſe.

Hoc anno Carolus Cæſar graui edicto propoſito, *Cæſaris*
per omnes ditiones ſuas hæreditarias Germaniæ inferi- *edictum*
oris omnibus interdixit lectione librorū Luteri & quo- *contra li-*
rumcunque aliorum hæreticorum. in immorigeros ca- *bros hære-*
pitis pœna decreta eſt. Hoc verò etſi plerique permole- *ticorum.*
ſtè ferunt, putantque omnibus eiuſmodi librorum le-
ctionem permitti debere, tamen conſultiſſimè fit, nec
eſt in Ecclesia nouum, ſed etiàm longe ante mille an-
nos tempore Nicenæ illius ſanctiſſimæ Synodi non *Nicepho.*
modò ipſa Synodus Arrij & ſectatorū eius libros com- *Eccle.Hi-*
buri iuſſit, verùm etiàm Conſtantinus Imperator Chri- *ſtor.lib.8.*
ſtianiſſimus capitis ſententiam tulit in eos omnes, qui *cap.18.*
eos occultâſſent libros, & non ſtatim combuſſiſſent. An
non Apoſtolus ipſe hæreticum hominem poſt vnam *Tit.3.*
& alteram correptionem vitandum dicit, & ſermones *2.Tim.2.*
hæreticorum inſtàr cancri ſerpere? Pauci ſunt eo iu-
dicio præditi, vt poſſint verum à falſo ſecernere, & de
dogmatibus iudicare: & multi quidem hoc iudicium
ſibi tribuunt, & legunt indiſcriminatìm ſcripta quo-
rumcunque, ſed capti & illaqueati inſidioſiſſima verſu-
tiſſimorum hominum blandiloquentia, dant pœnas
confidentiæ & temeritatis ſuæ. Rectè igitur etiàm an- *Diſt. 15.*
te mille annos Gelaſius Pontifex eruditiſſimos libros *c.Sancta*
hæreticos damnauit & cauendos iudicauit, itemque *Romana.*
noſtro ſeculo Pontifices ſeueriſſimè prohibent hæ-
retico-

1540 reticorum librorum lectionem, nè ſcilicet incautus lector exitiale virus imis viſceribus hauriat: dumque ſe non poteſt ex calidiſſimorum hominum argumentationibus extricare, falſum pro vero amplectatur, atque ſibiipſi mortem conſciſcat ſempiternam. Certè de Apoſtolis & eorum diſcipulis Irenæus ſanctiſſimus & Apoſtolorum ætati proximus ſcriptor, libro 3 contra hęreſes teſtatur, eos ne verba quidem commutâſſe cum quopiam eorum, qui veritatem adulterant atque depravant: nec dubium quin illi magiſtratus non rectè conſulant ſubditis ſuis, qui in ſuis ditionibus & vrbibus permittũt palàm proſtare damnatos codices & ſcripta hæretica. Nam nulla ferè alia re tam multi capiuntur & pereunt apud Catholicos, quàm quòd eiuſmodi pernicioſos libros facilè ſibi comparare poſſunt, diſſimulãte interim Magiſtratu, in quem illorum perditio, vt verendum eſt, redundabit. Multi hęc modò paruipendunt, ſed vbi ventum erit ad tribunal Chriſti æquiſſimi iudicis, iàm paruipendere non licebit. Multis locis horum temporum Sectarij quidam non modò Catholicorum, ſed etiàm aliorum Sectariorum ab ipſis diſcrepantium libros, ſeueriſſimè omnibus ſuis interdicunt, Catholici verò plerique id negligunt admodum pernicioſè. Hoc obiter admonere viſum fuit, vt pius lector nouerit, non ſolùm non repræhendẽdos, ſed etiàm præcipuo ſtudio & amore complectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes & Magiſtratus omnes, qui è totis ſuis ditionibus damnatos libros proſcribunt, eorumque lectione ſubditis omnibus interdicunt: perindè vt ſuis liberis parentes illi, qui modis omnibus cauent, nè quid ab illis toxici aut exitialis cibi potúsve ſumatur.

Apoſtoli quàm vitârint hæreticos.

Rectè prohibetur lectio librorum hæreticorum.

Hac Tempeſtate Angliæ rex Henricus, clariſſimi Principis Guilielmi Cliuiæ Ducis ſororem Annam, quę illi quarta fuit coniunx, repudiat, & Catharinam Hauardam Ducis Nordfolciæ ex fratre neptim, quinto matrimonio ſibi cõiungit. Porrò Londini tres nouo Euangelio addictos, atque in ijs Robertum Barnum, cremari iuſſit. His alios tres pari pœna plectendos adiunxit, qui Romani Pontificis primatum, & Catharinæ Hiſpanæ coniugium approbabant.

Quintæ nuptiæ regis Angliæ.

Huius anni menſe Auguſto obijt Pariſijs Guilielmus Budæus, vir citra controuerſiam ſumma eruditione, & apud Gallorum regem magna authoritate. Multùm illi viro debent ſtudioſi omnes, quibus pleriſque doctiſ-

Obitus Budæi.

doctiſſimis lucubrationibus ſuis non parùm contulit. 1540
Illo authore & inſtigatore Franciſcus rex Galliarum doctiſſimos viros liberalibus ſtipendijs Lutetiæ auxit, vt bonas literas & linguas profiterentur: quæ res magnos attulit rei literariæ progreſſus. Voluit abſque vllo faſtu corpus ſuum ſepulturæ tradi, modeſtiæ cauſa, vt opinor, vnico tantùm lumine præeũte. Reliquit vndecim liberos, & non paucos libros ab ipſo elucubratos.

Mors regis Hungariæ. Moritur etiàm hoc anno Iohannes Hungariæ rex, relicto infante ſub tutela Georgij monachi, qui Hungariam omnem quæ illi paruerat, in pueri etiamnum in cunis vagientis verba iurare compulit. Ea res noua bella peperit, quæ Hungariam Turcis occupandam obiecere.

Fuit huius anni æſtas memorabili ſiccitate grauis, & vini quidem precioſiſſimi ferax, & ſiliginis prouentu mediocris: ſed fœni, olerum, & id genus aliarum rerum, quæ ad victum hominibus præſertim tenuioribus neceſſaria ſunt, magna penuria.

Approbatur Societas Ieſu. Hoc anno à Pontifice Maximo Paulo III. approbatum eſt inſtitutum Societatis Ieſu, cuius profeſſores licèt hodiè maximos toto orbe in vera propaganda pietate apud Chriſtianos & ethnicos, Mahometanos & Iudæos fructus proferant, nihilo minùs non deſunt pio huic inſtituto multi neutiquàm probandi calumniatores & obtrectatores, ex ijs præſertim, qui ſe Euangelicos dici quàm verè Euangelicos præſtare malunt: eapropter nonnihil hoc loco de eoipſo inſtituto dicendum eſt, nè quis rei ignorantia deceptus erret, aut maledicorũ linguis vel ſcriptis fidem commodet. Inſtituti huius primus author & inchoator fuit Ignatius Loyola Cantaber, nobili Baronum familia ortus. *Societatis Ieſu inſtitutor.* Is ob ſingularem prudentiam & animi fortitudinem cùm Galli arcem Pompeiopolitanam acerrimè oppugnarent, præfecti munus adeptus, ſtrenuè ſe ſuoſque defendit: ſed tandèm in vtroque crure grauiſſimè læſus, & à Gallis captus eſt. Ea crurum vulnera poſteà ei vitæ in melius commutandæ non minima cauſa fuere. Nam dimiſſus à Gallis, cùm ex ijs vulneribus incredibiles noctu diuq; ferret dolores, ad ſeſe redijt, mundi vanitatem, cui iam plùs ſatis addictus fuiſſet, & vitæ breuitatem altiùs perpendit, diuiniſque & æternis, quas hactenùs non magnoperè curâſſet, rebus animum adijcere cœpit. Confligit interim, vt annum integrum & eò ampliùs ex

1540 morbo decumbenti in manus venirent Vitæ Sanctorum, quas cupidè legentem mira inceſſit religio, dolor quoquè ob admiſſa ſuperioribus vitæ ſpatijs peccata, deniquè cupido vitæ deincèps aſperè & ſeueritèr tranſigendæ, agendæque pœnitentiæ. Curatis igitur vulneribus ità ſe comparat, tanquàm ad ducem Nagera profecturus, re autem vera ſpretis omnibus mundi huius voluptatibus & vanitatibus, relictis rebus & facultatibus ſuis, Chriſto deincèps militaturus, in ipſo ætatis flore (agebat quippe tum annum ætatis XXVI. ad celeberrimum Montis ſerrati templum ſe contulit, vbì veſtibus lautioribus & Sericis exutus, quas pauperi cuidam dedit, eius laceras rurſus induit: tamque rigidam & omnis virtutis ſtudioſam aliquandiù vitam egit, vt permultos ad Dei amorem ſuo exemplo inflammârit. Degebat ad tempus ſolitarius in ſpecu quodam ad littus fluuij per campum Manreſanum decurrentis, faciens dignos fructus pœnitentiæ, quemadmodùm Domini Baptiſta Iohannes in Euangelio hortatur. Id temporis literarum rudis fuit, ſed Spirituſſanctus & mirabili eum colluſtrauit lumine, & ſingulari erga proximos amore ſuccendit. Indè in pauperis peregrini habitu ſe contulit Hieroſolymam, loca ſacra ſupplex veneraturus, in quibus Chriſti Dei etiamnùm expreſſa extant veſtigia. Ijs verò locis vſqueadeò delectatus eſt, vt nihil optârit magis, quàm ætatem omnem illic degere: verùm diuinitùs eſt admonitus, vt in Occidentem reuerteretur. Itaque in Hiſpaniam redit, & primò Complutum, pòſt Salamanticam ſe confert, ibique literis dat operam: cumq; in vili habitu, ſacco coopertus, palàm homines ad pœnitentiam hortaretur, nulla accepta ab Epiſcopi concionandi poteſtate, nec eruditione ſufficienti præditus, bìs in carcerem coniectus, & ab Inquiſitoribus tanquàm de doctrina ſuſpectus, examinatus eſt, ſed tandèm extra omnem noxam integer vitæ ſceleriſque purus repertus, è cuſtodia dimiſſus, Lutetiam Pariſiorum ſe contulit: atque vt alijs docendis & ad Chriſtum conuertendis magìs eſſet idoneus, decem annos literarum illic ſtudijs, corpore debilis, & rerum propè omnium inops, niſi quantùm aliorum liberalitate & propria mendicitate ſuſtentabatur, impendit: tantumque labore & diligentia aſſecutus eſt, vt breuì artium magiſter creatus ſit. Nec interìm ceſſabat verbo & exemplo homines prouocare ad pœnitentiam, idque adeò, vt mirabili vitæ

Ignatius meditatur vitæ emẽdationem.

Matth. 3.

Abit Hieroſolymã.

Cõijcitur in carcerem.

Lutetiæ ſtudet: decennio.

ac morum eius integritate & flagranti in Deum amore permoti aliquot inſigniter docti viri, illi ſe ſocios & imitatores adiungere non dubitârint. 1540

Poſteà in Hiſpaniam redit anno ſalutis 1536. atque indè Romã proficiſcitur, quò etiàm ſocij eius viri cumprimis venerabiles ſe contulerunt, vt vnà Hieroſolymam religionis ergò proficiſcerẽtur. Anteà verò quàm Romam veniſſent, Venetijs illi egregij viri in domibus hoſpitalibus pauperum ſumma cum humilitate verſati, incredibile ſtudium ægrotorum morbis curandis, vulneribus obligandis, putidæ ſaniei detergendę impenderant, atque ea raræ cuiuſdam virtutis de ſe documenta præbuerant, vt iam omnibus admirationi eſſent. Roma deindè iterùm Venetias reuerſi, audiunt ob pacem inter Turcas & Venetos per id temptus ruptam, non patere aditum ad loca ſacrà Hieroſolymorum. Mutata igitur neceſſariò ſententia, ſeptem ex illis, Sacris initiantur, atque ad ſacerdotium promouentur: ſed ità, vt contemptis facultatibus omnibus, ad pedes Veralli Archiepiſcopi Roſonenſis, legati Apoſtolici, voluntariam paupertatem vltrò profeſſi ſint, vt liberioribus animis totos ſe lucris animarum impendere poſſent. Et ipſe quidem Paulus III. Pontifex, eius legis Eccleſiaſticæ, qua cauetur, nè quis Sacris initietur, qui non habeat vndè poſſit honeſtè viuere, eis gratiam fecit. Data tunc illis ſeptem facultas eſt, vt confeſſiones peccatorum vbiquè recipere poſſent. Cœperunt tunc per vrbes Venetæ ditionis in Italia cum ingenti feruore & fructu incredibili prædicare verbum Dei. Poſteà ſimul omnes iterùm Romam petunt, vbì poſt multa raræ pietatis, modeſtiæ, innocentiæ, eruditionis edita exempla, malo dæmone illorum pios conatus retardare conante, multis ſunt & varijs moleſtijs exagitati, quæ tamen illorum inſtitutum & nomen mirificè illuſtrârunt & amplificârunt. Intereà temporis, cùm non pauci ad illorum ſodalitatem acceſſiſſent, per Contarenum longè doctiſſimum Cardinalem petunt à Paulo III. Pontifice inſtituti ſui confirmationem. Ea in re nihil ſe Pontifex difficilem præbet, non obſcuris indicijs iam præſentiens, quàm illorum viuendi ratio Chriſtianæ Reipub. iuuandæ eſſet accommoda & opportuna: nè quid tamen in re noua inconſideratiùs egiſſe videretur, principiò cauit, nè vltra ſexaginta in eam ſocietatem reciperentur. Fuit hoc anno 1540. Cernens

Exempla veræ pietatis.

1540 autem idem Pontifex, quantos illi in dies fructus facerent, rurſùs anno 1543. eorum Inſtitutum, quod Spiritum ſanctum habere authorem & procuratorem minimè ambigeret, confirmat. nec iam certũ ſociorum præſcribit numerũ, quippe quos vel maximè auctos & multiplicatos optaret. Hæc ſunt huius Inſtituti initia. Quis verò eius progreſſus fuerit, quantùm breui tempore creuerit, & in omnem terrarum orbem, ad extremos vſque Indos & Aethiopes atque Antipodes, ſe diffuderit cum incredibili animarum fructu, & barbararũ quoquè nationum ad Chriſtianiſmum traductione, hæreticorum ad Catholicam fidem reductione, innumerabilium iam planè deploratorum & deſperatorum ad bonam frugem reuocatione, ſi dicere velimus, opus creſcet in immenſum. Quanuis autem in hac Societate Ieſu multi ſint viri excellenti doctrina & rara virtute, non tamen faciunt, quemadmodùm hodiè fratres Euangelici, qui à nemine miſſi, currunt, falcemque ſuam impudentèr mittunt in meſſem alienã: ſed Romano Pontifici atque totius Inſtituti primario Præpoſito ſe totos permittũt, atq; ab illorum voluntate penitùs pendẽt: quicquid illi iuſſerint, id citra vllam tergiuerſationem imperterriti exequuntur, etiamſi pra ſentiſſimum, quod ſæpè fit, vitæ diſcrimen adeundum ſit. Indè adeò accidit, vt cùm non ſua voluntate, ſed iuſſu ſuperiorum multa ſæpè difficilia & ardua munia obeant, ea tamen ſingulari quadam dexteritate, præſenti Numinis fauore freti, exequantur: ſicut euidentiſſimè videre licet in illis, qui apud feras & barbaras nationes Chriſti Euangelium hodieque prædicant, & hactenùs prędicãrunt, qui licet plerunque ſupra vires humanas noctù diuque grauiſſimis baptizandi, concionandi, confeſſiones recipiendi, Sacramenta adminiſtrandi, & id genus alijs pietatis laboribus occupentur, non tamen delaſſantur animo: quin & corporis ea fruuntur valetudine & robore, vt ægrè plerique credituri ſint. Nec pauci ab iis in Chriſti gloriam illis in locis ſunt edita miracula, Domino illis coöperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Vt verò ad Germaniæ ampliſſimam & Romanæ Sedis quõdàm obſeruantiſſimam nationem copioſiſſimus ab hac Societate fructus manaret, præſtantiſſimus vir Romanæ Eccleſiæ Cardinalis Iohannes Moronus, qui in Synodo Tridentina Pontificis legatus fuit, cum Ignatio huius Inſtituti Præpoſito egit de conſtruendo Romæ Collegio,

Confirmatur inſtitutum Societatis Ieſu.

Obedientia Societatis Ieſu.

Edita miracula.

Mar. 16.

gio, in quo maxima Germanorum adoleſcentium multitudo optimis diſciplinis & vera pietate liberaliter & gratis inſtitueretur, nec tamen eo nomine, vt in Ieſu Societatem adoleſcentes illi pellicerentur, quòd quidam falsò calumniantur, ſed vt ab eius Societatis cumprimis eruditis & religioſis Patribus præclarè inſtituti in Germaniam remitterentur, vbi ſacris concionibus & alijs pietatis exercitijs Germanos ſuos, verſutia inſolentium dogmatiſtarum in varios pugnanteſque errores ſeductos, ad Catholicæ fidei ſynceritatem & vnitatem reducerent. Quantis verò ſumptibus & laboribus ea res conſtiterit, nemo facilè dixerit: & poſſent indè, modò vellent, haud obſcurè colligere Germani noſtri, quo animo Pontifex & Cardinales ſint in Germaniam, qui immenſis impendijs collegium illud ædificandum, & ſtudioſos Germaniæ adoleſcentes gratis illic rebus omnibus neceſſarijs afficiendos, optimiſque artibus egregiè inſtruendos curârunt. Et ipſe quidem immortali propterea nomine dignus Cardinalis Moronus ad idem Collegium ſuſtentandum & amplificandum, non minùs opis & adiumenti, quàm ad inſtituendum adfert. Ea verò res, tamque felices in Germania & alijs locis huius præclaræ Societatis proceſſus, ſatanam inprimis, deindè nouos nouorum dogmatum ſatores atque buccinatores, mirum in modum diſcruciant. Vident enim ſuis conatibus in dies magis ac magis ab huius inſtituti viris obuiàm iri: vident multos de ſuo grege detractos, ad ouile Chriſti reduci: vident non paucos Catholicos, ſuperioris vitæ impuritate & fœditate damnata, redire ad ſtudium puritatis & innocentię: vident deniquè non ſolùm vitæ integritate, ſed etiàm multiplici & rara eruditione pleroſque huius Societatis adeò inſtructos, vt, quod alioqui impotentèr & petulantèr nimis in Clero noſtro facere ſolent, nec mores illorum, niſi planè impudentes eſſe velint, carpere, neque vllum doctrinæ genus in pleriſque deſiderare queant. Hinc illud plùs quàm Vatinianum illorum in hanc Societatem odium, hinc illa conuicia probraque iactandi ſæua libido, quòd cùm re vera mores repræhendere non poſſint, niſi per calumniam, in Societatis nomen petulantèr incurrunt, modò Iebuzitas, modò prima detracta ſyllaba Suitas, inprimis aũt Jeſuwider Germanicè, tanquàm Ieſu aduerſarios vocant: ſæpiù etiàm atros equites, quòd plerique omnes pulla veſte

1540

Collegiũ Germanorũ Romæ.

Cardinalis Moronus.

Petulãtia hæreticorum.

1540 vtantur: quaſi verò eiuſmodi cauilla quicquam noce-
ant laudatiſſimæ Societatis patribus, & non potiùs Se-
Iohan.7. ctariorum petulantiam declarent. Scilicet nocuit ipſi
& 10. Chriſto, quòd dæmoniacus, quòd turbæ ſeductor, quòd
Matth.11. vorax & potator vini à calumniatoribus dicebatur.
Quanquàm non ignoro, etiàm quoſdam bonos viros
interdùm aliquid erga hanc ſocietatem humanum eſſe
paſſos: ſed id indè accidit, quòd nondùm certam ha-
Bonorum berent ipſius Societatis notionem. Mouentur enim ſi-
ſuſpiciones niſtris ſuſpicionibus nonnunquàm etiàm homines
ex igno- non mali, quia homines ſumus, & vt homines, non ra-
rantia. rò fallimur. Certò autem mihi perſuadeo, quiſquis
eius Societatis res benè compertas habet, eum non niſi
benè de illa ſentire poſſe. Multi ſanè hoc calamitoſo
ſeculo, quo tot emergunt iampridem damnatæ hære-
ſes, nouis iſtis & mirè varijs dogmatiſtis, qui vtpluri-
mùm literarum politiorum & linguarum peritia ſeſe
venditant, huius Societatis profeſſores eſſe diuinitùs
oppoſitos ſentiunt, vt illorum pernicioſos conatus ſo-
lida & vera eruditione atque minimè ſimulata vitæ
integritate peſsùm premant. id quod multis locis Dei
benignitate fieri videmus: atque vtinàm plerique il-
lis viris tam ſe gratos præberent pro magnis & multis
laboribus, quos pro iuuanda Chriſtiana Repub. bona
fide continentèr exantlant, quàm id illi benè meren-
Cæſaris fa- tur. Certè Chriſtianiſſimus Imperator Ferdinandus
uor erga quàm propenſo in illos ſit animo, aliquot eiùs inſti-
Societatẽ tuti conſtitutis Collegijs, iiſdemque non contemnen-
Ieſu. dis prouentibus, quibus ſtudioſi alantur, attributis, re-
gia planè liberalitate declarauit. Longum eſſet enarrare,
quot præthereà tota ferè Europa eius Societatis à maxi-
mis Principibus collegia paſsìm condita, è quibus ad
mortales omnes fructus vberrimi dimanant, ad Sa-
tanam verò & infauſtæ doctrinæ, quam miſeri Euan-
gelicam vocare non dubitant, buccinatores dolor in-
credibilis. In Barbaris regionibus, longiſſimè à noſtro
orbe diſſitis, ex ea Societate aliquot pro fide ſanguinem
Franciſcus libentiſſimis animis fuderunt, atque in iis domiuus
Xauier. Franciſcus Xauier, qui multis illuſtribus claruit mira-
culis, & Prophetico ſpiritu eximiaque virtute prædi-
tus, immenſos pro Chriſto labores tulit, non abſque
fructu vberrimo in India atque vltimis Orientis regio-
nibus. Alius quidam non ità pridèm anno Chriſti 1561.
multa nobilitate clarus apud Luſitanos, Goncallus
de

de Sylueira, flagrantiſſimo accenſus amore, ex ciuitate Mocambiguæ, mercatorum frequentia florentiſſima aliquot Luſitanis ſibi adiunctis, in ampliſſimum Manamotapiæ regnum profectus eſt, vt regem iuuenem cum toto regno ad fidem conuerteret. Poſt multas & inexplicabiles itineris difficultates, ità vt maxima natando flumina non ſemèl traiecerit, veſtibus interìm ſacris, quibus ſacra facere deberet, capiti impoſitis, tandem ad Manamotapam ciuitatem maximam peruenit, & à rege comitèr exceptus, tanta dexteritate illis Chriſtum annunciauit, vt breuì rex cum matre ſua & regni proceribus quadringentis ſe baptizari voluërint. Eorum exemplo tota plebs ampliſſimæ prouinciæ iam accenſa fuit, cùm ecce ſatan per Mauros quoſdam, iuratiſſimos religionis noſtræ hoſtes, regi perſuadet, virum illum ſanctiſſimum, magum eſſe, atque eò conniti, vt eius latiſſimum imperium Luſitano regi prodat. Credidit imperitus iuuenis impuris nebulonibus, repudiataque Chriſti religione, miſit ſatellites quatuor, qui Goncallum iam diuinitùs de morte impendente admonitum interficerent, & in flumen demergerent. Eius verò mors adeò non deterruit huius Societatis fratres ab illa adeunda Prouincia, vt nihil magis optent, quàm vel ſummo vitæ cum diſcrimine illis miſeris hominibus præreptam Euangelij lucem reſtituere.

1540 *Goncallus de Sylueira.* *Manamotapa vrbs* *Goncallus occiditur.*

Verùm in his commemorandis fortè prolixior ſum, quàm ferat præſens argumentum. Vt igitur paucis abſoluam, nouerit candidus Lector, huius præclaræ Societatis Patres conatus omnes eò intendere, vt tum propriæ inprimis ſaluti inuigilent, tum totos ſe proximis Deo lucrifaciendis impendant, fidem Catholicam propugnent & propagent, publicis concionibus, prælectionibus, ſpiritalibus exercitijs, puerorum ac rudium in Chriſtianiſmo inſtitutionibus, recipiendis confeſſionibus, adminiſtrandis Sacramentis, ſopiendis diſſidijs, captiuis & morbo affectis viſitandis & conſolandis, & id genus alijs exercendis pietatis ſtudijs, Dei gloriam & proximorum ſalutem, quoàd eius fieri poſſit, promoueant, idque ſanè gratis: vt meritò pudefieri debeant noui præcones, qui ſe Euangelicos vocant, qui hos ſibi viros vel maximè lacerandos, & apud populum traducendos ſumunt, nulla quidem veritate fulti, ſed more ſuo calumniando, con-

1541 uiciando, mentiendo. Vt autem iam antè diximus, confirmauit eorum inſtitutum Paulus III. Pontifex, neque is ſolus, ſed poſt eum quoquè Iulius III. Paulus IIII. & Pius IIII. Quin etiàm ampliſſima Synodus Tridentina Seſſione 25. Can. 16. vbì multa agit de Religioſis, inter cætera ſic habet: Per hæc autem ſancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere, quin religio Clericorum Societatis Ieſu, iuxta pium eorum inſtitutum, à ſancta Sede Apoſtolica approbatum, Domino & eius Eccleſiæ inſeruire poſſit. ſed de his hactenùs.

Synodus Tridentina.

Comitia Ratiſponæ.

ANNO 1541. menſe Aprili Comitia Imperij ſunt habita Ratiſponæ, tum Turcis reſiſtendi, tum religionis componendæ cauſa. Fuit in illis Comitijs Carolus Cæſar maturè admodùm, diuque aliorum aduentum ſuſtinuit. Venit eò etiàm rara tum doctrina, tum pietate inſignis Cardinalis Caſpar Contarenus, miſſus à Pontifice: nec principes Luterani abeſſe voluerunt cum ſuis concionatoribus, qui in priuatis hoſpitijs concionabantur, & Catholicæ Eccleſiæ ritus, cæremonias, & ſolenne Quadrageſimæ ieiunium, quod conſtat ex Apoſtolica Traditione ad nos vſque perductum, facilè contemnebant, permittebantque nonnullis ſuæ factionis Principibus in ſancta hebdomada, atque in ipſa adeò ſacroſancta Paraſceue, qua die Chriſtus Dominus tanta propter nos perpeſſus eſt, quanta nemo vnquàm nedùm verbis, ſed nec cogitatione quidē conſequi poterit, venationibus oblectare animum. Nouum enim hoc Euangeliū in pleriſque ipſam quoquè Epicuri ſcholam, voluptatum prodigioſa indulgentia, longo poſt ſe relinquit interuallo. Conſcriptus autem fuit liber quidam à nonnullis, quibus etiàm Bucerus mirabili vafricie ſe admiſcuit, iſque liber oblatus eſt Cæſari, tanquàm rebus componendis accommodatiſſimus. Inſtitutum eſt nouum colloquium, ab vtraque parte terni collocutores deſignati, itemque auditores aliquot, & duo Præſides, Palatinus Princeps Fridericus, & illuſtris dominus Granuellanus. Diu multumque laboratum eſt, ſepoſitis interim alijs Imperij negocijs, vt concordia fieret: & in quibuſdam quidem articulis concordiæ ineundæ ratio, vt videbatur, non defuit: ſed ad extremum tamen nulla certa conſtitui cōcordia potuit, cùm neque Catholici, neque Proteſtantes vſquequaquè ea recipe-

Nulla certa concordia.

ciperent, quæ in libro Cæſari oblato conciliata vide- 1541
rentur. Proteſtantium ſanè theologi tam perplexas & intricatas more ſuo articulorum conciliatorum interpretationes mox ediderunt, vt Oedipo quodam opùs fuerit, qui quid ſibi vellent, perſpicuè declararet. Principes & Ordines Proteſtantes neque librum, neque articulos conciliatos per omnia approbabant, ſed in Confeſſione Auguſtana ſe acquieſcere teſtabantur. Porrò concionatores Euangelici etiam in Contarenum Cardinalem longè doctiſſimum, & multa generis nobilitate illuſtrem, ſcripto acerbo inuecti ſunt, quorum calumnijs Eccius doctiſſimus Theologus reſpondit. Tandèm perdito oleo & opera, non ſinè maximo Cæſaris Caroli detrimento, qui Turcas in Africa inuadere decreuerat, ſolutus eſt ille conuentus, & Cæſar in Italiam, atque indè in Africam, iam hyeme appetente, contendit.

Sleidanus agens de Vuormatien̄ colloquio, quod *Sleidani*
deindè Ratiſponæ continuatum fuit, multa impuden- *vanitas.*
tiſſimè mentitur more ſuo, & ità ſuæ factionis theologos purgat, vt culpam omnem in Catholicis hærere velit, quos ait diem ex die duxiſſe, nouaſque & alienas conditiones propoſuiſſe, cùm ab alia parte potiùs alienæ conditiones proponerentur, quibus id volebant, vt non ſolùm nudæ ſententiæ collocutorum, ſed etiàm argumenta & rationes & harum explicationes literis mandarētur, ſcilicet vt nullus vnquàm eſſet colloquendi vel modus vel finis. Itaque non dubium eſt, qui tam abſurdam omnia conſcribendi formam flagitabant, eos potiùs quæſiuiſſe effugia & diuerticula, non Catholicos, vtì ijs falsò affingit Sleidanus. Apparet in iſtis hominibus intoleranda quædam quidlibet in Catholicos fingendi libido, vt ſuæ cauſæ, cum miſerrimæ plebis horrenda perditione, vtcunquè patrocinentur. Et nè me lector temerè putet totiès Sleidanum mendacij inſimulare, extant ſcripta grauium virorum, quibus poſſint coargui mendacia illius. Immò ipſe ſua mendacia tam luculentèr prodit, vt non ſit opùs teſte alio. Et tamen eius vaniſſimi & pernicioſiſſimi Commentarij leguntur ab omnibus, quia ſcilicet iuuat eſſe miſeros, & in fraudem impelli. Sanè hoc ipſo loco, vbì de conuentu Ratiſponenſi agit, dicit Pontificis adminiſtros ducendo tempus & nectendo morā diuerticula ſibi quærere & effugia; & tamen paulò pòſt dicit Eccium, quem

1541 crebrò perſtringit, paratum ſe & inſtructum dixiſſe, cùm Cæſar deſignâſſet eos, qui colloquium Ratiſponenſe continuare deberent. Quæ verò cauſa eſt, vt catholici diuerticula quærant; cùm res nobis ſit non ferè niſi cum apoſtatis monachis & eorum ſymmyſtis iam olim damnatarum hæreſum buccinatoribus, quos ad ſuam originem reuocâſſe, viciſſe & condemnâſſe eſt? Scilicèt ingentis cuiuſdam molis eſt, cum ijs in diſceptationem venire, qui etiam ánte mille annos damnatos errores in orbem reuocant, & hoc ſolo triumphant, quòd deterrimis mendacijs faſcinatam ſimplicem plebeculam in ſuas partes traxerunt, quæ ſi dolos & fraudes illorum poſſet intelligere, næ illi haudquaquàm orbi diutiùs illuderent. Verùm hîc quoquè fortaſsis diutiùs quàm par ſit, immoror mendacijs Sleidani confutandis: itaque ad alia tranſeamus.

Locuſtarũ copia. Fuit hoc anno incredibilis multitudo ingentium locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis. Hæ primò nullas habebant alas, ſed magnos dabant ſaltus: paulò pòſt quatuor adeptæ ſunt, tantaque multitudine prouolârunt, vt duo milliaria in longum & latum cubito tenùs ità occuparent, vt ſolis quoquè ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent. Dici non poteſt, quantum damni dederint rebus humi naſcentibus, vaſtantes & depaſcentes omnia ad radices vſque. Tranſuolabant aquas, arbores, ædes & obuia quæque. Cùm alæ ſuccreuiſſent, erant magnitudine humani digiti, & tunc atrociùs graſſabantur in fruges, & ea quæ in vſus hominum neceſſarios gignit humus. *Magnitudo locuſtarum.* Tota æſtate nulla neque vi, neque arte earum ſæuitia retardari potuit, ſed in autumno deniquè, cælo frigeſcente, extinctæ ſunt, atro poſt ſe relicto ſemine, vndè proximo anno alij vermes orti ſunt. Fuit ea proculdubiò plaga & animaduerſio Dei in hominum peccata: nè tàmen tanta damna nullo beneficio compenſâſſe videantur, ipſas mortuas pecus edebat auidiſſimè, porci inprimis, qui ſe illis mirè farciebant: quodque illis veſceretur pecus, carnes craſſiores habere viſum eſt. *Eſca porcorum locuſtæ.* Vulgus Zarantias eas vocabat, putanturque non abſimiles fuiſſe Aegyptijs illis, quarum in Exodo fit mentio. *Exod. 10.* Extiterunt hoc anno primùm in Valachia, cunctaque in circuitu Leopolim vſque, milliaribus circitèr ſexaginta, ad ſolum vſque deuorârunt. Huiuſmodi diris cladibus ſolet Deus homines admonere, vt maturè re-

rè reſipiſcant, nî deteriora pati velint. 1541

Sub hoc tempus, ſcilicet anno ſuperiori, Ferdinandus Romanorum rex, cognita morte Iohannis Hungariæ regis, ad occupandum Pannoniæ regnum animum adijcit, multis ad id eum inſtigantibus regni eius proceribus & nobilibus viris, qui eam occaſionem minimè negligendam dictitabant. Idem & Germani aliquot duces aſſerebant. Porrò Hieronymus Laſchus natione Polonus, generis nobilitate & inſigni rerum peritia illuſtris, regem hortatur, vt omiſſis Martis conſilijs, Solimannum Turcarum principem muneribus & precibus eò adducere nitatur, vt beneficiarij iuris nomine, quemadmodùm Iohanni Vaiuodæ, regnum ſibi permittat. Non diſplicuit id conſilium Ferdinando, & ipſum Laſchum, qui iam in Solimanni aula eſſet inprimìs gratioſus, id Legationis munus obire voluit. Atque is quidem à Vienna Byzantium eſt profectus: at interim nihilo minùs Ferdinandus à belli cogitatione minimè ſibi diſcedenhum putat. Mittit itaque legatum ad reginam Hungariæ, qui eam admoneat recentis cum Iohanne defuncto pactionis, cuius ea ſumma erat, vt Iohanne defuncto, regnum ad Ferdinandum deuolueretur: hortareturque vt ſponte regno decedat: id ſi faceret, Ferdinandum filio eius Sepuſianam prouinciam conceſſurum, & reginæ peramplos reditus. Legatus vbi Budam venit, ægrè tandèm ad reginam peruenire potuit, quibuſdam proceribus id impedire conantibus. Poſtquàm autem datus eſt acceſſus, id demùm ab regina, multò etiamnùm dolore ex mariti obitu affecta, reſponſum tulit, ipſam cum Sigiſmundo patre rege Poloniæ rem omnem communicaturam, neque ab eius ſententia diſceſſuram, cuius virtus & iuſtitia Ferdinandum minimè lateret. Legatus ad Ferdinandum reuerſus, poſtquàm regni ſtatum & qui illic rerum potirentur, explicuit, ſua oratione id effecit, vt rex ſinè mora conſcripto milite armis ius ſuum in Pannoniæ regno repetendo perſequi ſtatuerit. Mittitur igitur iuſtus exercitus Strigonium, vrbem Ferdinandi ſtudioſam. Indè itur ad Vicegradum, cuius arx in montis ſupercilio poſita, amœniſſimum habet proſpectum. Id verò ſumma vi Germani expugnant, atque à Vicegrado progreſſi, primò Peſtum, mox Vacciam ſinè vulnere occupant. Indè promotis caſtris Budam petunt. Germani ducem habebant

Ferdinandus molitur bellum Hungariæ.

Legatio ad Solimannum. Item in Hungariam.

Bellum in Pannonia.

1541 bebant Leonardum Velſium. Is Budam non tam oppugnaturus quàm obſeſſurus, ad aquas calidas caſtra locauit. Illic nonnihil moratus, rursùs Vicegradum ſe confert, arcem expugnaturus: quæ licèt præalto eſſet loco ſita, tamen ceſſit ingentium pilarum perpetuis ictibus. Arce in poteſtatem redacta, ad Albam regalem contendit. Ea vrbs quanuis vi & armis eſſet inexpugnabilis, tamen Pereni, qui Ferdinando cuperet ac ſtuderet, conſilijs facilè ad Ferdinandi fidem redijt, præſidiumque accepit.

Alba regalis recuperatur.

His geſtis, ob certas cauſas Velſius Strigonium exercitu repetit, & exercitum in hyberna dimittit. Intereà vicini Turcæ à regina ſolicitati, arma expediunt, vt Budenſibus maturè opem ferant: nec tamen quicquam ſe mouent, donèc Solimannus ex Reginæ legatis de omnibus certior factus, præfectis illarum regionum ſeueriſſimè perſcripſit, vt citra vllam cunctationem quamprimùm Reginæ ſuppetias ferant. Ea res mirificè exhilarauit Legatos Reginæ, quibus inſupèr non parui precij munera puero regi deferenda Solimannus dederat. Illis verò domum properantibus, Laſchus Conſtantinopolim ingreditur: cumque ad Solimannum admiſſus, multa de Caroli Cæſaris potentia immodica orationis libertate iactaret, iuſſus eſt cuſtodiæ tradi, quibuſdam dicentibus dignum capitali ſupplicio, qui pacem peteret, cùm interim Ferdinandi exercitus iam Hungariam vaſtaret.

Turcæ arma expediunt.

Dum hæc geruntur Byzantij, Turcæ magnis coactis copijs, vt erant iuſſi, Reginæ opitulaturi, Drauum Sauumque fluuios tranſmittunt. Vbì ad Danubium ventum eſt, vel inuiti coacti ſunt tantiſpèr hærere, donèc glacies, quæ margines latè conſtrinxerat, cælo miteſcente ſolueretur. Fuit hoc anni 1541. primo vere, quo tempore Hungari cum Turcis coniuncti, Vacciam recuperant, trucidatisque nonnullis incendunt. Mox Peſtum oppugnant, ſed fruſtrà, egregiè ſe defendentibus Germanis & Hungaris, qui illic in præſidio erant. Turcæ demùm re infecta, relicta Pannonia, in ſuos ſe fines recipiunt. Id vbì Ferdinandus in Comitijs Ratiſponenſibus didicit, Carolo Cæſari facilè perſuadet, vt Rochandulfus regiæ aulæ magiſter, cum nouis copijs in Pannoniam mittatur. Is vbi ad veterem exercitum peruenit, Budam oppugnare inſtituit. In ea oppugnatione legatos ad reginam mittit, qui eam ad deditionem hortentur-

Turcæ mouent in Pannoniam.

Turcæ abeunt.

Buda oppugnatur.

ſentur, ſed nihil impetrârunt. Igitur duobus in locis fit 1541
vehementiſſima murorum verberatio, iamque ingens
patebat in vrbem ingreſſus, cùm eccè nocte aduentan-
te, ea capiendæ vrbis occaſio cum ſumma Germano-
rum ignominia & Ferdinandi regis damno incompa-
rabili, è manibus dimittitur. Differtur enim irruptio
vſque in alteram lucem, ſed interim Budenſes omnes
ſumma contentione nouum erigunt aggerem, irrum-
pentesque poſtridiè Germanos fortitèr repellunt, non
parua militum cæde edita. Aguntur deindè cuniculi,
ſed fruſtrà. Erat tum temporis Budæ quidam Hungarus
nomine Bornemiſſa, qui ob priuatas quaſdam ſimul-
tates vrbem ſe Ferdinando prodíturum certa conditio-
ne polliceretur, ſic tamen, vt Hungari, qui in eius eſſent
exercitu, noctù per exoletam quandam portam intro-
mitterentur. Hoc eo conſilio fecit Bornemiſſa, quòd ea
proditione vellet parcere tot inſontium ciuium ſangui-
ni, quibus Germanos multis modis laceſſitos vereba-
tur minimè parſuros. Eam quoquè tantam opportu- *Amittitur*
nitatem Rochandulfus dux ſua præpoſtera prudentia *occaſio vr-*
perdidit, introductis in vrbem Germanis contra quàm *bis capi-*
erat pollicitus. Bornemiſſa enim vbì ſenſit non adeſſe *endæ.*
quos voluit, Germanis ſe ducem itineris præbere nolu-
it, atque interim Budenſium excubiæ re (vt erat) ani-
maduerſa, conclamant ad arma, trepideque fugientes
Germanos partìm trucidant, partìm capiunt, reliquis
fuga dilapſis. Fuit hoc auctarium quoddam infamiæ
Rochandulfi, quem iam etiàm gregarij milites corru-
ptæ tantæ occaſionis & victoriæ condemnarent. Indè
verò obſidendæ vrbis conſilia expediuntur. Porrò Soli-
mannus opportunè de omnibus admonitus, ingentem
exercitum mittit in Pannoniam, qui reginæ obſeſſæ o-
pem ferat. Ipſe interìm Adrianopoli ſubſiſtit, non im-
meritò Cæſaris Caroli & Germanorum potentiam ve-
ritus, licèt hoc quidem tempore vana ratione addu-
ctus, cùm Cæſar minimè adeſſet. Vbì Germani de Tur-
carum aduentu cognoſcunt, inter ſe, quid agendum ſit,
conſultant, atque alijs alia dicentibus, vicit ſententia
Rochandulfi, qui inauſpicatiſſimo conſilio hoſtibus
Turcis obuiàm eundum cenſuit. Mota igitur ſunt ca- *Infauſtum*
ſtra & Turcis oppoſita, pugnatumque eſt quotidiè mi- *ducis con-*
nutis prælijs, ſed ità, vt hoſtibus animi creſcerent, Ger- *ſilium.*
manis paulatìm frangerentur multis de cauſis. Nec ta-
men parùm damni interìm Turcis allatum eſt, non

1541 paucis eorum trucidatis. Tandem eò res rediit, maximè cùm Solimannus ipſe cum nouis copijs aduentaret, vt Ferdinandi exercitus relicta Buda Peſtum ſe receperit. Sed vbi id Turcæ ſenſerunt, in ea fuga magna noſtrorum cædes ab illis & Budenſibus edita eſt. Quin & Peſtum, noſtris indè quoquè turpitèr fugientibus, à Turcis cum multa & horrenda Chriſtianorum cæde facilè occupatum eſt. Feruntur eo bello ſupra viginti Chriſtianorum millia varijs caſibus interempta. Capta ſunt ab hoſtibus eximiæ elegantiæ muralia tormenta trigintaſex, minora autem, quæ cantherijs & curribus imponerentur, centum & quinquaginta, præter aliam pulueris tormentarij, ferrearum pilarum, armorum, telorum, commeatûs mirabilem copiam. Rochandulfus, qui non ſanis conſilijs hoc bello vſus eſſet, vulneris ex tormenti ictu accepti, & animi dolore confectus interijt. Paulò pòſt Solimannus maximis vſus itineribus in Pannoniam peruenit, adductosque ad ſe Chriſtianos captiuos circitèr octingentos, paucis demptis, crudelitèr trucidari iubet. Erat in ijs proceræ ſtaturæ Noricus miles, hunc in Germanorum contemptum iuſſit pomilioni, vix militis eius genua capite attingenti, necandum tradi. Erat hoc fœdiſſimum ſpectaculum, virum fortiſſimum imbecilla nani manu per riſum & iocum crebris ictibus humi proſterni, & ægrè tandèm præ virium imbecillitate iugulari. Huiuſmodi ſpectaculo immaniſſimi Turcarum principes ſeſe ſuauitèr oblectabant. His ità geſtis, Solimannus tum puero regi, tum Hungaris proceribus non contemnenda mittit dona, perſuadetque reginæ, vt puerum in caſtra ipſius mittat. Fuit ea res plena periculi. Allatus eſt verò puer ad Solimannũ regalibus crepundijs exornatus, carpentoque aurato impoſitus, comitantibus pleriſque proceribus, quos à Solimanno diximus muneribus affectos. Vbi in tabernaculum Solimanni ventum eſt, ille quidem puerum humanitèr inſpicit, blandè cum eius nutrice loquitur, liberos ſuos Selymum & Baiazetem, qui aderant, puerum complecti & amantèr exoſculari iubet: ſed interim mira vafricie, dum Hungari proceres cum Baſſis prandent, immiſſis in vrbem cohortibus, Budam occupat, moxquè ſinè tumultu ciues omnes, iubente Tyranni præfecto, arma tradunt, Turcasque iam in fidem recepti hoſpitio recipiunt. Nihil quidem illi ciuibus moleſtiæ attulerunt, diſciplinæ militaris ſeueri-

Peſtum Turcæ recipiunt.

Præda Turcarũ ingens.

Fœdum ſpectaculum.

Puer regius venit in caſtra Turcæ.

Buda occupatur.

1541

ſeueritate coerciti: ſed dubium non eſt, quin Budenſium animos ea inſperata rerum commutatio valdè perplexos habuerit. Iam nox ſuberat, & eccè Solimannus puerum remittit in vrbem, ſed proceres apud ſe retinet. In ijs erat Georgius Varadinenſis antiſtes, in quem totius huius Hungaricæ calamitatis culpa præcipuè confertur. Hos proceres non minimū perturbatos Baſſæ, pauloante blandi & affabiles, ſeuerè & impudentèr de rebus grauiſſimis examinare cœperunt. Porrò regina his omnibus valdè conſternata, ſupplices literas ſcribit Solimanno, quibus eum datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Deliberatur intereà qua triduo de regno Hungariæ, ſed cùm non idem Baſſæ ſentirent, Solimannus tertio Calend. Septembris Budam ingreditur, & in templo celebri diuæ Virginis, priùs à ſacerdotibus Turcis Mahometano ritu expiato, ſublatis ſcilicet aris & imaginibus diuorum deletis, (quod hodie quoquè apud nos faciunt plerique iſti noui Euangelici, vt non dubitemus Mahometis potiùs quàm Chriſti eos cultum & religionem inuehere) ſacrificat: inde reginam iubet ex vrbe & arce excedere, atque cum puero vltra Tibiſcum in Lippam concedere, eiusque regionis dominio frui. pàret regina non ſinè lachrymis & gemitu, tyranni perfidiam deteſtata, tormentis & armis omnibus omniq́ue commeatu relicto. ſic enim tyrannus voluit. Proceres quoque cum ea profecti ſunt. Non omninò præter meritum hæc Reginæ & proceribus illis acciderūt, qui ſæuiſſimos Chriſtiani nominis hoſtes non in Hungariæ modò, ſed totius Reip. Chriſtianæ exitium acciuiſſent. Debebant ſteriſſe pactis conuentis, quibus regi Chriſtianiſſimo Ferdinando regnum Pannoniæ optimo iure deberi non ignorabant. Sed ô cæca dominandi libido, quò non plerunquè præcipites agis miſeros mortales? Fortaſsìs autem regina non ſe difficilem præbuiſſet ad ineunda pacis cum Ferdinando conſilia, ſi non quorundam Procerum ad dignitates & imperia adſpirantium ſententiæ & monita eam retardâſſent. Sic pium videtur ſentire de pijſſimi Sigiſmundi regis Poloniæ filia, præſertim cùm illa non tam ſuis, quàm Procerum quorundam conſilijs duceretur. Vbì porrò Ferdinandus rex ſuorum ſtragem & Turcarum victoriam certis nuncijs cognouit, noua eaque inſignia Solimanno munera mittit, quibus animum eius ſibi conciliaret. Legati eius à Turcis hono-

Solimannus Budā ingreditur.

Legatio Ferdinandi ad Turcam.

1541 honorificè excepti ſunt, & poſtera die cum Baſſis pranſi, orizam & carnes veruecinas, nihilque præterea ſibi eſculentum apponi cernunt. Ea barbarorum temperantia noſtræ gentis luxuriam proculdubiò ſeuerè caſtigat, cùm illi non tam gulæ deſiderio quàm naturæ neceſſitati ſatisfaciant: noſtrates verò tum ſe præclarè ſua putent inſtituiſſe conuiuia, ſi nullus ſit iritandæ gulæ ventrisque farciendi modus, ità vt veriſſimè dici de noſtris poſſit, plures crapula quàm gladio perire. Atque ſanè deteſtabilis ille apud pleroſque mos eſt conuiuia in multas horas protrahendi, cùm non animæ duntaxàt, ſed etiàm corpori admodùm ſit perniciofus: ſed ſcilicet faciendum eſt, quod dici ſolet, Ede, bibe, lude, poſt mortem nulla voluptas. Legati regis Ferdinandi ad Solimannum indè introducti, eius animum oblatis muneribus mirificè exhilarârunt. Ea erant, poculum excelſum aureum, quali ſolent vti Germani locupletes, inſignibus ornatum gemmis, atque inſupèr admirabilis quædam machina argentea, quæ tum ſpatia horarum, tum errantium ſiderum motus, menſtruasque ſolis ac lunæ coitiones exactiſſima ratione indicaret, intùs ſcilicet dentatis rotis certisque ponderibus, admirabili momento, vel in multum æuum minutiſſimas temporum menſuras diſpenſantibus. Illata eſt ea machina coram Solimanno duodecim ſeruorum humeris, quæ tùm illius tum principum oculos & animos admiratione compleuit. Porrò cùm Legati peterent Hungariæ regnum Ferdinando beneficij nomine concedi, hoc biduo pòſt reſponſum tulerunt, vt ſi pacem vellet Ferdinandus, totius regni Hungarici finibus excederet, & præterea quotannis ex Auſtria Turcis tributum penderet. Fuit hoc arrogantiſſimi tyranni ſuperbum & inſolens reſponſum, ſed aliud impetrari non potuit, ne induciæ quidem tantilli temporis, quo Carolus Cæſar & Ferdinandus conſulerentur. Obitèr admonendus eſt Lector, cùm Legati ad Solimannum introducerentur, ſingulos à binis purpuratis Baſſis in medio arreptis brachijs, tanquàm honoris cauſa ad manûs dextræ oſculum perductos. Neque enim ad Turcarum principem alitèr patet acceſſus, niſi priùs explorent, num ſub veſte arma lateant, atque ità conſtrictis brachijs, etiamſi quiſpiam quicquam attentare auſus ſit, diſſimulātèr impediatur. Atque interim nihilo minùs aſſidenti in toro adſunt ad manum Principi enſis

Sæuum Turcæ reſponſum.

enſis incuruus, clypeus, claua ferrea, arcus & ſagittæ. *1541*
Ità qui vult omnibus eſſe terrori, ſemper in metu ſe eſſe ſignificat. Dimiſſi ſunt deindè legati, quibus pro regia liberalitate multiplices veſtes & pecuniam dari iuſſit. Porrò mox miſit e ſuis, qui Auſtriam & Morauiam rapinis, incendijs & cædibus vaſtarent, quibus tamen magno impedimento fuêre plenis imbribus inflati amnes. Deniquè præficitur Budæ cum imperio Hungarus quidam, qui ab ineunte ætate bello captus, Mahometanam ſuperſtitionem ſequebatur. Laſchus quoquè Legatus Ferdinandi è cuſtodia dimittitur, ſed paulò pòſt in Polonia decedit, & Solimannus redit in Thraciam. Obiter redeunti narratur, Tranſyluaniam quoquè magna ex parte in fidem conceſſiſſe. Fuit is illi nuncius gratiſſimus, licet demùm permiſerit, vt Tranſyluani in pueri regis, cui ſuprà diximus Lippam regionem fuiſſe attributam, verba iurarent. Hodiè totum ferè Hungariæ regnum immanes illi barbari occupant, quod ſanè viri graues & cordati vel maximè deplorant. Fuit illud regnum ſub Matthia Huniade longè florentiſſimum atque potentiſſimum, & multis rebus fortitèr geſtis, rex ille non modò Turcis, ſed & vicinis omnibus terrori fuit. Illo defuncto, ſub Vladiſlao, Caſimiri Poloniæ regis filio, Hungari regis eius benignitate & clementia abuſi, ac deinde ſub Ludouico iuuene, & rerum adhuc imperito rege, luxui, inertiæ, ocio & faſtui ſeſe corrumpendos dedidêre. De procerum quorūdam regni luxu & pompa quidam grauiſſimè in ſuis ſcriptis conqueruntur, cùm interìm regni limites neceſſarijs præſidijs deſtituti, ab hoſtibus Turcis vaſtarentur ac diriperentur. Hoc quidem mirum eſt, immò & cumprimìs miſerum, adeò incurioſum eſſe rerum ſuarum, & tam propinquo hoſte vſqueadeò ſupinum agêre, & ſumma pericula habere neglectui. In ea ſanè tam crudelium hoſtium propinquitate non luxui & faſtui, ſed placando inprimìs Numini, moribus corrigendis, vitiis & flagitijs exterminandis, regnó opportunis præſidijs muniendo ſtudendum fuit. Sed ô cęcas hominum mentes. Ecquid hodiè faciunt noſtri Germani? An verò illi ex Hungarorum periculo didicêre, ipſis quod ex vſu ſiet? Bonis viris id minimè videtur. Immò vt nihil ad inflammandam in nos præpotentis Dei iram deſit, non ſat habemus omnibus ſceleribus diffluere, ſed etiàm in dies nouos fingimus errores, quos ceu idola quædam ſub verbi Dei

Turcæ vaſtant Germaniam.

Matthias Huniades.

Germaniæ calamitas.

1541 prætextu adoramus. Exiſtunt alij poſt alios, immò multi ſimul paſsìm prodeunt fanatici homines, qui prodigioſis damnatorum dogmatum commentis in mille ſectas Germaniam diſtrahunt, & tamen habent ſinguli ſuos ſectatores, qui illos haud ſecùs àc Chriſti Apoſtolos ſuſpiciant & ſequantur. Quis ergò dubitet, non aliud expectandum eſſe Germanis, quàm quod Hungari iam experiuntur? Et vt nullus ſit externus metuendus hoſtis, hac religionis & rerum omnium fœdiſſima confuſione, niſi Deus propicius nos reſpiciat, Germania pereat neceſsè eſt. De Hungariæ quidem regno, cùm illic, vt diximus, pompa, faſtu, inſolentia, luxu plerique diffluerent, fertur quidam ex aulicis dixiſſe, nunquàm ſe vel vidiſſe vel audiuiſſe regnum vllum, quod maiore, atquè Hungaria, gaudio & tripudio perierit.

Hungarorũ luxus.

Porrò verò cùm illud opulentiſſimum regnum ademptum eſt Chriſtianis, non mediocrem feciſſe iacturam putandi ſunt. Hoc autem ſtultiſſimum fuit, quòd cùm ea eſſet in Hungaria vitiorum confuſio, rerumque deſperatio, tamen à Solimanno Turca, cùm is patri ſuo ſucceſſiſſet, non ſolùm pacem noluerunt petere, ſed etiàm Oratores eius captiuos detinuerunt. Ea enim iniuria laceſſitus Turca, Hungariam hoſtilitèr inuaſit, ac paulatìm eò progreſſus eſt, vt Germaniæ vicinior eſſe vix queat. Fuit anteà illud regnum Chriſtiani orbis vel maximum præſidium & propugnaculum, vt iam quotidianæ clades facilè teſtantur. Tum verò tantæ ſunt illius regni opes, vt non Hungari duntaxàt, quanquàm illi vel maximè, vtpotè pro patria, ſed reliqui etiàm Chriſtiani omnes pro illo conſeruando laborare debuerint, aut pro recuperando nullum non mouere lapidem. Nihil enim ferè ex ijs rebus, quarum vſus ad hominum ſolatia & commoditates pertinet, illic deſideratur, & quæ eiuſdem generis apud alios habentur, illic præſtantiora proueniunt. Magna ibì auri, argenti, cupri, chalybis, ferri copia eſt, non aliunde importata, ſed ex ipſis terræ viſceribus eruta. Plumbi parùm habet, ſtanni nihil. Salem metallicum gignit humus optimum & puriſſimum: nec deſunt aquæ, quæ ferrum in cuprum mutent. Vina profert non eiuſdem precij omnia, ſed nonnullis tamen locis eiuſmodi, quæ cum Cretico de dignitate certare poſſint. Frugum & fructuum copia eſt mirabilis. Feris & auibus ſic abundat, vt ruſticis venatione vel aucupio interdicere, valdè inſolens

Hungarorum inſolens temeritas.

Hungariæ opes.

Vis aquarum.

ſolens habeatur, nec ferè plebeij homines minùs quàm nobiles leporibus, damis, ceruis, apris, turdis, perdicibus, phaſianis, & id genus delicijs veſcantur. Pecus habet copioſiſſimum, vt Italiæ, Boëmiæ, Germaniæ affatìm communicare queat, adeò vt obſeruatum ſit, vno anno in Germaniam, idque per ſolam viam Viennenſem, (cùm ſint plures aliæ viæ, per quas pecora inuehantur) ſupra octoginta millia boum acta eſſe. Deniquè vſqueadeò piſcium fertile eſt, vt ferè quàm minimo væneant, & propemodùm gratìs dentur: quanquàm fieri poteſt, vt dira horum temporum calamitate illic quoquè rerum precia nonnihil creuerint, vel etiàm irato Deo, eorum, quæ diximus, minor hodiè prouentus ſit, vt intra paucos annos alibì quoquè paſsìm videmus omnium rerum maximam extitiſſe caritatem: ſed id non tam regionis, quàm hominum, vitio tribuendum eſt. Apud Budam, quæ Hũgariæ regia eſt, multæ ſunt aquæ calidæ, quas thermas vocamus, quarum aliæ regiæ, aliæ communes ſunt, lauandis hominum corporibus valdè opportunæ: aliæ verò, niſi refrigerentur, balneis non ſunt idoneæ, adeò enim feruent ex his quædam, vt in eas miſſum ouum, celerrimè elixetur. Sed iuxta has fons eſt aquæ frigidæ, ità propinquus calidæ, vt in eodem veſtigio calida & frigida ſimul hauriri poſſit. Hæ, quas diximus, thermæ apud Budam aliæ ſuperiores, aliæ inferiores dictæ ſunt, quòd aliæ ſupra, aliæ infra vrbem ſint. Turcæ hodiè (quippe qui mirificè lauactis & balneis ſtudent, & aquas præſertìm fluentes, ſummo honore dignantur, quibus etiàm crebriùs per diem nõ modò ob corporum, ſed etiàm animarum ſordes abluendas, vtuntur) has thermas egregiè ornârunt, apud vtraſque ceu cœnobiis quibuſdam extructis, in quibus Deruiſæ degunt, qui ferè apud illos ſunt tales, quales apud nos Monachi è mendicitate viuentes. Habent enim etiàm illi turpiſſimi Mahometis cultores ſuos Monachos, quemadmodùm & Ethnici ſuos philoſophos, & Indi Gymnoſophiſtas, quorum iſti Deruiſæ quædam videntur eſſe reliquiæ. Sæuiunt enim in corpus ſuum vel inuſtione ſtigmatum, vel nouaculæ inciſione, vel vtroque modo. Ità habet ſatan etiàm ſuos Monachos. Ecquis verò hoc illi inuideat, cùm habeat & ſuos martyres, ſicut hodieq; videmus multos hęreſeos nomine damnatos, alacres & iucundos mortem excipere? Ex his Monachis cuidam ſacellum apud Budam extructum eſt,

1541

Copia pecoris.

Vbertas piſcium.

Thermæ Budenſes

Turcæ crebrò lauant.

Deruiſæ. Monachi Turcici.

1541 qui dum viueret, Numinis cuiuſdam loco à Turcis habitus, nunc defunctus & illo in loco conditus, religioſè ab illis miſeris colitur, cùm alioquì diuorum imagines ex templis omnibus eradant. Porrò Buda ipſa vix vlli totius Europæ vrbi ceſſerit, vel amœnitate ſitûs, vel cæli ſalubritate, vel fœcunditate ſoli, vel aliarum quarumlibet rerum vitæ degendæ conducibilium, aut etiàm ad ſplendorem & luxum pertinentium vbertate. Atque hoc tam omnibus rebus florentiſſimum regnum nulli magìs atquè Chriſtiani Chriſtianis eripuerunt, dum contra Chriſtianos Chriſtianorum iuratiſſimi hoſtes accerſuntur.

Budæ encomion.

Per hoc tempus, quo Turcæ Pannoniam occupant, duo Galliarum regis Franciſci legati, miſſi ad Turcarum principem, à Cæſareanis intercepti, in Pado flumine interficiuntur. Alter ex his Antonius Rinco nomine, ab Hiſpania exul, capitis pœna damnatus, putatur iure potuiſſe cædi, quòd ad hoſtes transfugiſſet, & omnibus Cæſaris imperij finibus prohibitus, nihilominùs auſus fuerit in hoſtilis terræ flumine nauigare. Sed vtcunquè ſit, ea cædes, licèt præfectus Cæſaris Alphonſus Vaſtius ſe planè inſciente factam crebrò teſtaretur, cruentiſſimo bello anſam dedit. Contigit tum ex Hiſpania venire Georgium Auſtriacum, Maximiliani Cæſaris filium nothum, Archiepiſcopum Valentinum. Is Lugduni in carcerem conijcitur, necis, quam diximus, vlciſcendæ cauſa.

Legati Gallorũ caſi.

Georgius Auſtriacus capitur.

Hoc fermè tempore Franciſcus Antonij Lotharingiæ Ducis filius, Chriſtianam Chriſtierni Daniæ regis filiam ducit in matrimonium. Id non valdè gratum fuit Gallorum regi, quòd Chriſtianam ex Cæſaris ſorore Iſabella, Chriſtierni regis coniuge, natam non eſſet neſcius. Venerunt per id ferè tempus in fœdus Gallicum Chriſtianus & Guſtauus Daniæ & Suediæ reges, ambo Luteranæ doctrinæ addicti, poterantque Caroli Cæſaris res iam planè deſperatæ videri, tot regibus in illum conſpirantibus, niſi pium principem ſibi defendendum ſumpſiſſet præpotens Deus, maximè cùm hoc ipſo anno non minimam cladem in Africa accepiſſet, vti iam dicemus.

Cæſare Carolo in Comitijs Ratiſponenſibus multùm temporis componendæ religionis cauſa fruſtrà conſumente, Turca (vt diximus) Pannoniam ſibi vendicat. Ea re comperta, Cæſar vt diuerſis bellis tyrannum

num diſtineret, in Africam expeditionem patat: quo tamen etiam non mediocritèr eum pertrahebant Hiſpanorum querimoniæ, qui à Turcicis prædonibus, quos apud Algerium, ſiue Argieram Aſanaga Barbaruſſæ præfectus in Sardinia natus, ſed abiurato Chriſtianiſmo, Mahometanam ſuperſtitionem complexus, fouebat, grauiſſima in Hiſpaniæ littoribus damna patiebantur. Mul a tum in Cæſarem etiàm à quibuſdam proceribus ſcommata iactabantur, ſed quæ ille magno animo contemneret. Interim tamen & ipſe Pontifex Maximus, & Andreas Auria, atque Alphonſus ob impendentem hyemem magnoperè ab Africana hac profectione eum deterrebant: verùm ille manſit in propoſito, easque Pontifici ſui conſilij rationes expoſuit, vt eum Pontifex prolixè demùm laudaret. Vbì ex Germania venit in Italiam, vbiquè incredibili ſtudio excipitur, præſertim Mediolani, cùm ille interim tantus princeps, omnibus eius viſendi deſiderio ardentibus, non niſi in atra penula & vili pileolo ſe ſpectandum præbuerit, atque etiàm in oculo eius parùm hilari animus mœrore affectus appareret, tanquàm præſagire videretur cladem, quæ pridiè ad Budam accepta fuerat. Cum Pontifice apud Lucam in colloquium venit: qua in re laudanda eſt eius propè decrepiti Pontificis pietas, qui multis ab hoc itinere, tanquàm certam illi mortem allaturo, eum deterrentibus, nullo pacto adduci potuit, vt communi Reipublicæ ſaluti deeſſet. Crebrò ille dicebat: Quorsùm vitam hanc extraxiſſe attinet, niſi vt hæc ſuprema officia iam in ruinam propendenti Reipub. qua poſſumus fide præſtemus? & certè optatius erit communi omnium expectationi, etiamſi ea re mors oppetenda ſit, ſatisfeciſſe, quàm turpi ignauia vitæ ſpatia extendiſſe. Quòd ſi verò conatus noſtros non par ſequetur effectus, habebit tamen ad omnem poſteritatem optima certè voluntas præclari ſtudij honeſtam famam. Hoc ſpatio, quo Lucæ ſunt, tèr Cæſar ad mutua colloquia Pontificem adijt, Pontifex Cæſarem ſemèl. Admiſſus eſt quoquè Franciſci regis legatus, qui Fregoſium & Rinconem captos repeteret: nondùm enim conſtabat mortuos: palamque Cæſar teſtatus eſt, quicquid illis accidiſſet, diſſimulato habitu nomen ſuum celantibus, id ſuo iniuſſu & ſe ignaro penitùs accidiſſe. Petebat Franciſcus rex pro filio ſuo Carolo Mediolanenſem principatum: ſed Cæſar ſuum

1541

Cæſaris expeditio Africana.

Modeſtia Caroli Cæſaris.

Colloquia Pontificis & Cæſaris.

1541 ius grauiſſima oratione explicabat, aitq̃ue Gallum cæco liuore corruptum, ſuæ inuidere fortunæ, multaq́ue alia, quæ hîc referre nihil attinet. Deniquè in eo colloquio decretum eſt, vt quod Cæſar vehementèr optabat, Concilium in annum proximū indiceretur.

Copiæ Cæſaris.

Cæſaris copiæ omnes, quas ad hoc bellum conſcripſerat, ad vigintiduo millia erant peditum, & paulò ſupra mille equites. Vbì ad Africam ventum eſt, Cæſar biduo expectauit Hiſpanos, magno quidem exploratæ propemodùm victoriæ & exercitûs ſui detrimento. Interìm mittit ad Aſanagam præfectum Algerij, vt vrbem dedat. Ille contemptìm reſpondet, licèt Cæſar multa liberaliter polliceretur. Erat Aſanaga in Sardinia natus, & Chriſtiana religione initiatus, ſed eam, vt diximus, abiurârat. Hortabatur eum Cæſar, vt veri numinis cultum reciperet.

Tempeſtas ſæua.

Omnibus igitur ad vrbem oppugnandam egregiè comparatis, dum tormenta expectantur, eccè tibi repentè imber à prima ſtatìm vigilia maximè gelidus & procelloſus tota nocte in exercitum continentèr effuſus, multùm illi moleſtiæ & detrimenti affert, ſæuiſſimaq́ue tempeſtas naues mirè iactat. Non deſunt illi opportunitati Turcæ equites & Mauri pedites, magnoq́ue impetu in noſtros irruentes, non paucos trucidant, ſed mox à noſtris in fugam compelluntur. At rursùs Barbari in noſtros ſæuiunt, eoſq́ue vehementèr affligunt, quibus tum Cæſar ipſe, in tanta rerum difficultate prorsùs imperterritus, cum Germanis opportunè opem tulit.

Naues eliſæ.

Verùm cùm nihil remitteret immaniſſima tempeſtas, multæq́ue naues ſub militum adſpectu colliſæ & confractæ mergerentur, adeò vt de neceſſario commeatu non immeritò timor omnes inuaderet,

Cæſaris conſtātia & pietas.

Cæſar incredibili conſtantia & ſerena vultûs alacritate omnium animos recreabat: nullum militaris prouidentiæ, nullum humanitatis officium prætermittens, caſtris conſtitutis & firmatis contra barbarorum vndiquè volitantium incurſus, iubet vt defeſſi duces ſe dent quieti: conſolatur ſaucios milites, & in ea tabernacula, quæ contra vim ventorum pertinacitèr ſubſtiterant, referri ac foueri curat, ſibiipſi interìm loricato & madefacto minimè parcens. Deſiderauit eo die ab hoſtibus cæſos milites circiter trecentos. Aliquot etiàm nautæ cum multis æneis tormentis merſi periêrunt. Iam alimenta deficiebant, coactuſq́ue eſt Cæſar mactatis equis exercitum ſuſtentare. Hoc autem in illo

prin-

principe obſeruatu dignum eſt, quòd cùm tantis rerum difficultatibus vigeretur, non eſt impatientiæ agitatus ſtimulis, nec ſtultum aliquid contra Dominum locutus eſt, ſed eum potius placare ſtuduit pura peccatorum confeſſione, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ perceptione, ad hæc pietatis opera totum etiàm exercitum prouocans: cumque & ducibus & militibus Algerium facilè expugnari poſſe videretur, non conquieſcentibus ventorum iris, militem in naues ſe recipere iuſſit, dicens, ſe mâlle vnum Chriſtianum ſeruare, quàm mille Mauros, Turcas, Pœnosque occidere. Hoc idem ſatìs tum quoque declarauit, cùm iuſſit equos ad vnum omnes in mare proijci, vt in nauibus locus ſupereſſet militi reducendo. Multæ enim naues perierant, nec poterant vel anguſtè capere militem eæ quæ ſupererant. Mâluit autem pius princeps equos perire, quàm milites, licet illa nobilium equorum iactura vehementiſſime perſtringeret dominorum animos. Poſt omnia demum maris ſuperata diſcrimina, licet ruisùs oborta tempeſtate, multi in ipſo reditu perierint, & publica ſparſerit fama Cæſarem vndis abſorptum interijſſe, milites paſſim incolumitati reſtituti, canebant: Alibì Carolus agmina, Algerij ſeſe, & aera, & maria vicit. Nihil enim tantæ clades infractum illius principis animum è ſuo ſtatu dimouerunt: quanquàm non omninò temeritate quadam caruiſſe videtur, quòd vſqueadeò alieno tempore importuoſum Africæ littus tentare voluit, præſertim multis id diſſuadentibus. Verùm nonnunquàm bonus dormitat Homerus, & certè optimus pij principis animus laudandus eſt, licèt parùm ex ſententia ſucceſſerit.

1541

Iob 1.

Exemplũ memorabile.

Fortitudo animi in Cæſare.

In Anglia hoc tempore iuſſu regis Henrici capitali ſupplicio affecta eſt Margarita Sarisbirienſis, Georgio Edouardi quarti fratre germana nata. Nihil ei ad euadendum ſupplicium contulit neque generis antiqua claritudo, neque totius vitæ ſpectata integritas, neque ætas exacta, quippe quæ iam annum ætatis ſeptuageſimum exceſſiſſet.

Margarita Sariſbirienſis trucidatur.

Circa hoc ferè tempus exceſſit è viuis Numburgenſis epiſcopus. In eius locũ Canonici delegerunt Iulium Pflugium, virum & generis nobilitate & ſpectata eruditione conſpicuum. Sed huic electioni ſe oppoſuit Saxoniæ Elector, aitque eam abſque ſuo conſenſu fieri non potuiſſe: repellebatur autẽ propterea Pflugius, quòd Lu-

1542 teri Euangelio aduerſaretur. Porrò ab Electore in locum eius intruſus eſt Nicolaus Ambſdorffius, inſignis Luteranus, quem tamen aliquot annis pòſt expulit Carolus Cæſar, reſtituto Pflugio. Et vt magìs etiàm miretur Lector, Ambſdorffium Luterus inaugurauit. Bella profectò rerum mutatio. Apoſtata vilis, hoſtis Pontificis, ipſe ſibi Saxonicum vendicat Papatum, & nulla authoritate præditus, creat epiſcopos.

ANNO 1542. recruduit bellum calamitoſiſſimum inter Carolum Cęſarem & Franciſcum Galliæ regem. Cæſar ferebatur fluctibus maris obrutus. Itaque multa offerebatur Gallo occaſio belli gerendi. Erant tum res Chriſtianorum valdè afflictę, Turcis in Hungaria graſſantibus & Germaniæ dira quæque minitantibus, hæreſibus quoquè mirum in modum serpentibus, & in varias formas abeuntibus: at nihilo minùs Galli Mediolanū ſibi modis omnibus reperendum cenſebant, Itaque multis locis exercitu quintuplici Cæſaris ditiones ſibi inuadēdas ſumunt. Actum videbatur de Cæſare: ſed ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Magnum præſidium contra aduerſa omnia eſt pietas in Deum, qua Carolus Imperator egregiè præditus fuit. Galliæ verò rex Mediolanum iure ſibi deberi putabat, iusque ſuum minimè ſibi negligendum ratus, arma corripuit. Huc acceſſit cædes Fregoſij & Rinconis, quam vlciſci voluit. Annam Momarantium magiſtrū equitum, quem Coneſtablium Galli vocant, fertur eo nomine à ſua gratia & functionis ſuæ adminiſtratione amouiſſe, quòd illi induciarum cum Cæſare paciſcendatum parùm commodus author fuiſſet. Igitur rębus omnibus ad bellum comparatis, duos filios ſuos cum inſtructis copijs mittit in Cæſaris fines, Henricum in citeriorem Hiſpaniam, Carolum in Lucemburgenſem regionem. Henricus quidem ad Pyrenæos montes perrexit, vt Perpennianum occuparet: Verùm eius conatus Hiſpanorum ducum vigilantia facilè eluſit. Sunt qui putent id oppidum non difficultèr expugnari potuiſſe, ſi Henricus maiori celęritate fuiſſet vſus. Tandèm re infecta retrò abijt ad patrem ſuum, Carolus verò, maximæ ſpei adoleſcens, in expugnandis aliquot Lucemburgenſis principatûs oppidis proſperos inprimis ſucceſſus habuit, ſed ità tamē, vt paulò poſt eius diſceſſum Cæſaris exercitus omnia ę Gallorum manibus breuì extor-

Galli inuadunt ditiones Cæſaris.

Rom. 8.

Henricus regis Gallorum filius.

Carolus Franciſci filius.

extorſerit, vno dempto Iuodio, quod mirificè communitum, Gallis per id tempus adimi nō potuit. Hoc bello Galli Danuillerum cum arce mirandę vetuſtatis & ſtructuræ eximiæ incendunt & euertunt: itemque alias aliquot vrbeculas & caſtra. Arlunum quoquè, cùm ædificiorum magnificentia, tum ciuium frequentia & opibus percelebre oppidum, cùm ſe ciues ſaluis corporibus dedidiſſent, funditùs diruunt. Lucemburgo ſex millium Germanorum præſidium imponunt. Alius Gallorum exercitus, duce Vindocinenſi principe, in Atrebates atque Morinos impetum facit, & aliquot caſtella occupat. Nec Pedemontio ab hoſte licet eſſe ſecuro. Nam ibì quoquè Gallicæ copiæ, ductore Guilelmo Langæo, hoſtiles declarant animos. Verùm hac in re conſilium regis minimè probatur, qui ſuum militem in tot partes diſtraxerit parùm felicitèr, vtì rei probauit euentus. 1542

Nec tamen contentus rex Franciſcus tot locis inuaſiſſe Cæſarem, etiàm Longeuallum mittit in Germaniam, qui ex Sicambris & Menapijs, adiuncto ſibi bellicæ rei peritiſſimo Martino Roſſemio, aliquot millibus peditum & equitum coactis, cùm iam in Germania inferiori bellum nemo ſuſpicaretur, propterea quòd valida Germanorum manus in Pannoniam abijſſet, Belgium inuadit, horrendiſque paſsim incendijs & flagitijs deſignatis, parùm abfuit, quin proditione Antuerpiam, longè opulentiſſimum Europæ emporium, caperet, Louanium quoquè celeberrima Academia inſigne oppidum, dolo in poteſtatem redigeret. Verùm illi quoquè exercitus, præterquàm quòd miſeros & innoxios agricolas incenſis pagis innumeris ad ſummam inopiam redegit, nihil laude dignum geſſit, & tandèm Aureliano principi Carolo ſe in Lucemburgenſi ditione coniunxit. Hæc ſæua Belgicæ vaſtationis procella eô fuit calamitoſior, quòd nullum eſſet bellum indictum, & planè imparati obruerētur. O ſi ſcirent Principes, quàm immanitèr peccent in Deum, dum ità crudelitèr ſæuiunt in turbam innoxiam, & rapinis atque incendijs omnia longè & latè populantur, profectò cunctantiùs bella ſuſciperent. Dum enim miſeri ſic opprimuntur, clamant haud dubiò in cælum, nec Deus deſpicit miſerorum gemitus.

Gallo militāt Germani.

Belgij deuaſtatio.

Hoc anno bini ſunt Principum conuentus habiti, alter Spiræ, alter Noribergæ. Vtrobiquè præcipuè deliberatum eſt de expeditione contra Turcas in Pannonia.

Cōuentus bini Principum.

Aa 3 Decreta

1542 Decreta ſunt ſubſidia ex tota Germania, quibus præeſſet Ioachimus Elector Princeps Brandeburgicus: ſed oleum & opera perijt, manſitque Peſtum & Buda, vt priùs, in Turcæ poteſtate: quin & de exercitu, qui fuit ampliſſimus, multa millia morbi contagione periêre. Miſerat eò Paulus Pontifex ad tria millia peditum, qui hoc bello ſtrenuam nauârunt operam. Hoc tempore Luterus libellum edidit de precibus contra Turcas, ſiue concionem caſtrenſem vel militarem, plane contrariam alijs quibuſdam ſcriptis ſuis. Ex hoc libello multa recitat Sleidanus, ſed homo verſutus de induſtria id omittit, quòd Zuinglium Luterus medium inter Anabaptiſtas & Thomam Monetarium, ruſticæ ſeditionis in Germania authorem, collocat, cauſamque ferè omnem Turcicæ ſæuitiæ in Zuinglianos cōfert. Habet etiàm in eodem libello Luterus precationem contra Turcas, in qua Romanum Pontificem cum diabolo & Turca coniungit, vt in eum recte quadret illud Dauidis, Fiat oratio eius in peccatum. Multi tum hortabantur Tigurinos, vt eam Luteri calumniam à ſe & Zuinglianis depellerent: verùm illi priuatis ſeſe ad amicos eos literis excuſâſſe contenti, à publico bello abſtinendum cenſebant. Quòd Sleidanus Luteri exitioſa ſcripta tam prolixè non vno loco recitat, omiſſis tamen quæ ipſorū cauſam lædant, hominis arguit malum animum & nocendi libidinem. Multum certè ocij illi fuerit oportet, vt tantum & temporis & operæ in perlegendis & transferendis eius blaſphemijs ponere non dubitaret. Vult ſcilicèt vir bonus, vt quamplurimi Luterico fermento corrumpantur. Hęc illi cauſa eſt tot chartas Luteri paradoxis ad nauſeam vſque commemorandis opplendi. Sed cur omittit honorificam Zuinglij ſcilicèt mentionem? Quia vidit impoſtor eam deſtruere aut certè prægrauare partes Sacramentariorum. Hoc nimirùm eſt hiſtoriam bona fide texere, & rem Euangelicam ſine fraude prodere.

Luteri inſolentia. *Pſal.108.*

Exercitus Cæſaris, recuperatis oppidis agri Lucemburgenſis, cùm in Galliam irrueret, grauiſſima aëris intemperies tāta rabiei pertinacia illis ſeſe obiecit, vt non pauci equites & pedites partìm pluuia, partìm frigore enecti ſint. Itaque Galliæ vaſtandæ conſilium in aliud tempus reijcitur, moxque in Brabantiam reuerſi, Iuliacenſem regionem populabundi inuadunt, bellumque latiſſimè circunferentes, Duram, Iuliacum, Zittardiam Hinsbergum, pluraque alia oppida & arces ſubigūt, impoſito

Tempeſtas infeſta militi. *Iuliacenſis regio vaſtatur.*

poſito præſidio locis opportunis. Multa ibì quoquè damna data ſunt miſeris hominibus, & pene incredibilis præda abacta, vt par pari relatum videretur. Superuenit autem Principis Iuliacenſis exercitus, & eos retrocedere compulit. Manſerunt tamen Hinsbergi non pauci. itemque Suſteriæ & Duræ. Qui Zittardiæ erant, deſtructis muris,ad tutiora ſe loca contulerũt. Circa Nouembris initia magnam cõmeatûs copiam in Hinsbergum Brabanti important, idem facturi apud Duram, nisì eos principis Iuliacenſis copiæ deterruiſſent: Vbì ſe in tutiora recipiunt, hoſtilis exercitus abeuntes inſequitur: atrox pugna præter expectationem in tenebris committitur, eademque aliquot hincindè cæſis dirimitur. 1542

Per id tempus Princeps Guilelmus Zittardiam vallo egregiè munit, aliquot præſidij cauſa relictis illic cohortibus. Idem facit Iuliaci. Demùm extremo Decembri Duram Cæſareanis extorquet, rebus tamen & corporibus ſaluis. Deditione enim recepit. *Dura occupatur.*

Henricus Angliæ rex Catharinam Hauardam, quam, Principis Cliuenſis ſorore repudiata, ſibi coniugem adſciuerat, adulterij nomine, quod cum Durantio & Culperio nobilibus perpetrâſſet, capite plectit, & Catharinam Pariam viduam, ſexto matrimonio ſibi copulat. *Sextũ Angli matrimonium.*

Hac æſtate innumera ingentium locuſtarum turba Italiam citeriorẽ, & in Germania Sileſiam, Miſniamq; multa clade affecit. Habebant digiti longitudinem, turpida capita, ventres obeſos & ſanie refertos. Itaque extinctæ, intolerabili fœtore aërem corruperunt, vt etiàm corui, cornices, accipitres, aliæque aues, cadaueribus alioquì inhiantes, ferre nequiuerint. *Locuſtæ immanes.*

Bellum atrox inter Scotos & Anglos terra mariqùe feruet, & Iacobus V. Scotiæ rex, anno ætatis 33. vnica filia, vixdùm in lucem edita, regni hærede relicta, moritur.

Fuit hic annus ferax monſtroſorum infantum, & pecuinorum fœtuum diuerſis in locis.

Indictum eſt hoc anno à Paulo III. Concilium Tridenti.

Saxoniæ elector & Lantgrauius Haſſiæ cum fœderis Smalcaldici ſocijs Henricum Brunſuicenſem principem, Catholicæ religionis acerrimum vindicẽ, omnibus ditionis eius finibus eijciunt, compelluntque ad *Dux Brunſuicen. debellatur.*

Cæſa-

1543 Cæſarem fugere in Hiſpaniam. Dehortatus eos fuit Ferdinandus rex, nè bellum facerent Henrico: ſed illi cauſas belli explicant, ſeque rectè feciſſe confirmant. Metus erat, nè inteſtinum hac occaſione in Germania bellum exiſteret, quo nihil potuiſſet accidere calamitoſius, noſtris præſertim in Hungaria cum Turcis parùm felicitèr dimicantibus, in ſummam Germanici nominis ignominiam. Nam cùm eſſet copioſiſſimus & potentiſſimus equitum & peditum exercitus, nihil tamen effectum eſt, hoſtibus Turcis effusè ridentibus Germanorum militum ſocordiam, nec dubiam ſpem de tota quandoquè Germania felicibus auibus occupanda concipientibus. Nunquàm autem tot clades, totque probra ex illis ſpurciſſimis mancipijs Germania accepiſſet, ſi non religionis diſſenſio animorum quoquè concordiam & mutuam beneuolentiam abrupiſſet.

Tigurini vertunt Biblia. ANNO 1543. Tigurinæ Eccleſiæ miniſtri, non contenti verſione Luteri, nouam Bibliorum translationem edunt. Exemplum eius typographus Chriſtophorus Froſchouerus mittit Lutero, maximam ſcilicèt à Papa Saxonico initurus gratiam. Ecquid verò Luterus? concoqueréne potuit tantam contumeliam, vt noua verſione eius interpretatio haud obſcurè taxaretur? Scribit Froſchouero, nè quicquam deincèps ei mittat, quod à Tigurinis miniſtris profectum ſit: Se nihil cum illis commercij habere, libros eorum nec recipere nec legere velle: Nam Eccleſias Dei cum eis communicare non poſſe: Multos quidem illos ferre labores, ſed fruſtra: quandò & ipſi iam damnati ſint, & alios quoquè homines miſeros ſecum trahant in Tartara. Se itaque damnationis & blaſphemiæ illorum nolle eſſe participem, ſed quoàd vixerit, eos & precibus & libris oppugnare conſtituiſſe, &c. Si non ſat habent Zuingliani, à Romano Pontifice eſſe damnatos, ſaltèm nè contemnant damnationem Papæ Saxonici, qui Euãgelium ſe primum iactat inuexiſſe in Germaniam. Verùm quatenùs quidem Luterus ſæuit in Romanum Pontificem & veterem religionem, hactenùs eſt Euangeliſta Chriſti, tertius Elias, & neſcio quid non: Vbi autem Zuinglianos quoquè perſtringit, iam non Chriſti ſpiritus, ſed diabolus loquitur per eum. Sic enim Tigurini de illo ſcribunt: quaſi verò contumelia ſit, iam olim in Berengario damnatæ hæreſis excitatores proſcindere: porrò faci-

Luterus proſcribit Tigurinos.

facinus apoſtolicum, inuehi in ſummum Pontificem, & Eccleſiæ Catholicæ, velint nolint hæretici, Paſtorem, cui in Petro dictum eſt, Paſce oues meas. Et quarè tandèm non vident homines, quàm abſurdos habeant magiſtros, qui cùm in Papiſtis, vt ipſi vocant, hoc vel maximè damnent, quòd non verbo Dei, ſed humanis conſtitutionibus nitantur, quod tamen ipſi turpitèr mentiuntur, tamen ſe inuicèm ferre non volunt, licèt vtrinq; nihil niſi purum Euangelion crepent? Hîc quoquè altum eſt apud Sleidanum ſilentium de Luteri iſta reſponſione ad Froſchouerum, qua tam atrocitèr damnat Tigurinos. Sic nimirùm expediebat cauſæ, quam defendendam ſuſceperat Sleidanus. Sed vbì interim fides hiſtorici, quam ipſe de ſe pollicetur? O quàm multa eſſent in illo homine annotanda, ſi tempus & inſtitutum pateretur. Legant ſanè Sleidanum, qui bonas horas peſſimè collocatas volunt: viri cordati, ſat ſcio, hominis impudentiam & vafriciem deteſtabuntur. 1543 *Iohan.21.*

Nè verò Tigurini nimiùm diù Lutero tacuiſſe viderentur, opera Zuinglij colligunt: Germanicè ab illo ſcripta, ab eius genero Rudolpho Gualtero Latinè trāſferri curant, tantumque theſaurum in lucem edunt, vt aliæ quoquè nationes ſcire poſſint, quàm egregius vir Zuinglius fuerit. Illis operibus præfixa eſt pro Zuinglio eiuſdem Gualteri Apologia ad Catholicam Eccleſiam, (ſic enim vocāt ſuam ſynagogam) in qua inter cętera aduerſariorum obiectionibus & criminationibus reſpondet. Væ tibi Lutere. Eam quidem operum Zuinglij editionem Luterani permoleſtè ferebant, vt ſcribit Zuinglianus quidam. *Zuinglij opera eduntur magno dolore Luteranorum.*

Huius anni menſe Ianuario, dum Carolus Cęſar eſt in Hiſpanijs, Comitia Noribergæ habētur. Mortuus eſt illic Chriſtophorus Epiſcopus Auguſtanus, Cæſaris in eo conuentu legatus, habuitque ſucceſſorem Ottonem Trucceſium, poſteà Romanæ Eccleſiæ ampliſſimum Cardinalem, multis corporis & animi dotibus valdè inſignem. In his Comitijs Proteſtantes ſe purgant apud Ferdinandum & Cæſaris legatos de profligato Brunſuicenſi principe, aiunt rectè atque ordine ſe feciſſe: petunt amoueri Iudices Cameræ, & alios cōſtitui, & quædam alia: adduntque, niſi ſic fiat, quemadmodùm ipſi petunt, non poſſe ſe de bello Turcico quicquam ſtatuere. Henricus Princeps ad Cameram accusârat Proteſtantes, ſed illi Cameræ iudices prorsùs reſpuebāt. Reſpondit *Comitia Noribergæ.* *Proteſtātes ſuam cauſam tuentur.*

1543 dit illis Ferdinandus & Cæſaris legati, iam indictum eſſe conſilium, Cæſarem aduentare, indicta cauſa non poſſe amoueri iudices Cameræ, Henrico principi ſua repetenti non poſſe ius denegari, & pleraque alia. Verùm Proteſtantes aiunt ſe Conciliũ non approbare, &c. Interìm nihilo minùs decretum facit Ferdinandus cum reliquis ordinibus de certis quibuſdam rebus, cui decreto Proteſtantes ſe minime conſentire profitentur. Quis non videat, quàm hæc ad certam Germaniæ perniciem pertinuerint, nisì Deus nobis pepercisſet? Has animorum offenſiones & diſſenſiones peperit nobis Luteri Euangelion, cuius protaſin longè triſtiſſimam iampridèm vidimus, cataſtrophen verò longè turbulentiorem expectamus. Turca demùm vel Moſcouita docebit nos recta ſapere.

Cõcilium ſuſpenditur. Miſit hoc anno tres Cardinales legatos Paulus Põtifex ad Concilium Tridentinum, ſed feruente bello inter Cæſarem & Gallum, in aliud tempus prorogatum eſt. Quæ enim poterat ſpes eſſe Synodi peragendæ, dum inter ſe infeſtis ſignis cõcurrerent præcipui orbis Chriſtiani reges?

Obitus Eccij & Pighij. Mortui ſunt eodẽ anno intra vnius menſis ſpatium duo clariſſimi viri Iohannes Eccius & Albertus Pighius, inuictiſſimi Catholicæ doctrinæ propugnatores. Eccium acerbè perſtringunt Euangelici: ſed ſi omnes ſuos grammaticos theologos in vnum conſient, vix Eccio parem efficient. Dictio eius non admodùm elegans eſt, ſed ſolidè doctum fuiſſe res ipſa loquitur: nec Græcæ & Hebraicæ linguæ rudis fuit. Memoria tenaciſſima plurimùm illi contulit, & præterquàm quòd veteres Patres ſtudiosè legit, etiàm in ſcholaſticis diligentèr verſatus eſt. Horum temporum ſcioli plerique ſcholaſticos ſcriptores ob ſermonis barbariem planè contemnunt, ipſi vel hoc ſolo nomine meritò contemnendi: quaſi eruditio à verborum phaleris, & non ab ipſa potiùs rerum cognitione petenda ſit. Multi hodiè verſantur in veterum Patrum lectione, contemptis ſcholaſticis: ſed quantùm illi in ſolida Theologia proficiant, res ipſa declarat. Nec immeritò noſtri Euangelici Scholaſticos oderunt, cùm non ignorent ab illis affatìm tela ſuppeditari, quibus ipſi conficiantur. Quòd enim quæſtionibus ſua ferè tractant, ingeniorum exercitandorum cauſa id faciunt, vt poſſint in promptu habere argumenta, quibus hæreticorum commenta elidantur.

Scholaſtici Doctores minimè contemnendi.

Fran

Franciſcus Gallorũ rex ſcribit literas ad ſummum Pontificem, quibus vehementiſſimè perſtringit Carolum Cæſarem, iamq́ue animo totus in bellum inclinatus, ſuis extraordinarium imperat ſtipendium quinquaginta millium peditum. Copijs omnibus equitum & peditum coactis, in Hannoniam proficiſcitur, Landieſium capit, mirificè communit, & Landæ viro egregiè militari ſeruandum committit. 1543 *Gallus perſtringit Cæſarem.*

Per hoc ferè tempus Hermannus Princeps Elector & Archiepiſcopus Colonienſis, à quibuſdam deceptus, Martinum Bucerum Argentorato Bonnam accerſit, religionis quandam reformationem, vel potiùs deformationem eius opera inchoaturus. Fuit ille princeps natura vir bonus, & in miſeros ac egenos benignus & liberalis, ſed parùm doctus. Itaque non mirum eſt, potuiſſe eum Buceranis fallacijs facilè circunſcribi. Bucerus, vbi Bonnam venit, iubente Epiſcopo, concionatur ad populum. Ea res non parùm offendit reuerendum & illuſtre maioris ædis Capitulum, Clerum omnem, & totam Vniuerſitatem Colonienſem. Hortãtur igitur Epiſcopum, vt deſertorem monachum reijciat: ſi non habeat idoneos concionatores, ſe curaturos vt habeat. Ille contrà manet in propoſito, velle ſe reformare ait diœceſin ſuam. Cùm illi è diuerſo obijcerent, ſi quid tale vellet, non debere ipſis inconſultis ex canonum præſcripto facere, nec ea in re vti opera voufragorum monachorum. Bucerus in ſuî defenſionem ſcriptum edit librum, multis tetris erroribus, fœdis mendacijs & atrocibus in catholicos calumnijs ſcatentem, qui eſt mox ab Vniuerſitate & Clero Colonienſi contrario ſcripto egregiè confutatus. Verùm Epiſcopus, quibuſdam eum inſtigantibus, etiàm Melanchthonem à Saxone petit: nec ille ſolus venit, ſed præter eum etiàm Piſtorius, Sarcerius, & eius farinæ plures. Ab his liber quidam de Reformatione inſtituenda conficitur, præcipuo architecto Bucero. Hunc librum Epiſcopus mittit Clero ſummæ ædis Colonieñ; vt ſi poſſint, vera ratione confutent: ſin minùs, nouerint eum proximo Ordinum Diœceſis ſuæ conuentu, qui tum imminebat, librum publicaturum, & eam Reformationem executioni daturum. Scriptum eſt igitur intra tres hebdomadas Antididagma contra hanc peſtilentem reformationem, & primarij Cleri nomine miſſum eſt Epiſcopo cum demiſſis admodùm precibus, quandoquidem Buceri librum

Elector Colonieſ. res nouas molitur.

Bucerus concionatur Bonæ.

Melanchthon cũ alijs venit ad Epiſcopum.

Antididagma.

1543 librum nulla ratione admittendum perlegiſſet, etiàm Antididagma ſuum vtì nè legere grauaretur. Porrò legitimam Reformationem non modò non recuſare, ſed cumprimìs etiàm cupere ſe ſcripſerunt. Ad extremùm orant, vt concionatores illos minimè probatos à ſe dimittat. Hiſtoriam hanc Sleidanus longè alitèr narrat, quàm deceat bonum virum. Inter cætera ait, etiàm à Pontificis legato & Cæſare in Comitijs Ratiſponēſibus iniunctum epiſcopis, vt in ſuis quiſque finibus piam emendationem inſtituerent: Scilicèt ignorabat Sleidanus nihil voluiſſe minùs Legatum & Cæſarem, quàm vt Bucerus ad eam rem accerſeretur. Tum addit non fuiſſe apud Colonienſes, quos Epiſcopus populo rectè præficeret. O ſycophantam: non erat tam inops bonorum virorum Colonienſis diœceſis, vt Bucero apoſtata haberet opùs. Non ſemèl etiàm clariſſimum virum Iohannem Gropperum in ſuſpicionem hæreſeos vocat, tanquàm is Bucerum plurìmi fecerit, & ſempèr magnoperè commendârit. Sed hanc calumniam ille inſignis vir, edito ad Imperatorem Carolùm V. libro, à ſe depulit, atque alibì etiàm teſtatur Sleidanum, quem vocat infidum rerum Imperij exploratorem, in ſua mendacijs referta hiſtoria falsò hæc ipſi affingere, & Bucerum ipſo & bonis omnibus non modò inſcientibus, ſed etiàm inuitis, in Colonienſem diœceſim irrepſiſſe, diſertisque verbis eodem loco Bucerum vocat hominem deploratæ memoriæ. Nec ſanè impunè tuliſſet Sleidanus eam iniuriam, niſì priùs è medio fuiſſet ſublatus, quàm Gropperus ità vt inſtituerat, ſcripto eum refellere poſſet. Sunt & alia Sleidani commenta, ſed longum eſt omnia referre. Hoc tamen addendùm eſt, D. Gropperum, cùm reuerſus eſſet ex colloquio Ratiſponenſi, cuius paulò ſuperiùs meminimus, percurriſſe ſcripta Buceri, & vt hominis exploraret conſtantiam, contuliſſe ea cum ijs articulis, qui in eo colloquio erant conciliati: tum verò innumera offendiſſe nō mediocritèr diſcrepantia ab illis, quæ in illo colloquio Bucerus receperat & approbârat: deniquè anno 1545 fœdiſſimas quaſdā illius Buceri antilogias, errores, mendacia, blaſphemias, quibus & Manichæum ſuperâſſet. Si quis hæc exactiùs nôſſe volet, legat ea quæ ſcripſit doctiſſimus vir Euerhardus Billicus in defenſionē Iudicij vniuerſitatis & Cleri Colonieñ aduersùs calumnias Melanchthonis, Buceri &c. vbì hæc inſeruit. Indè iam videre licet, quid de Bucero

Sleidani vanitas.

In opere de Eucharistia, Articulo 4. cap 14.

ſerò ſenſerit Gropperus, & quàm candidè de Groppero 1548
ſcripſerit Sleidanus. Ità non poſſunt iſti ſuum Euangelium propagare in orbem, niſì impudentèr identidem mentiantur? Debebat meminiſſe infidus ille hiſtoricus, ſi in alijs nonnullis rebus, quarum notitiam pauciſſimi haberent, falsò narrandis impunè mentiri poſſet, tamen ea in re, quæ & libris palàm editis, & multorum etiamnùm ſuperſtitum teſtimonijs eſſet compertiſſima, malâ fide narranda, non niſì turpiſſimè & impudentiſſimè eum mentiri potuiſſe. Ecquis verò illi in arcanis referendis fidem commodet, quem in manifeſtis non pudet eſſe vanum? Hæc dicta ſint propter eos, qui tantum tribuunt Sleidano. Quòd verò Epiſcopus Hermannus tanti fecit Bucerum, non minima ex parte eius inſcitiæ tribuendum eſt, qui non ſatìs calleret, quantoperè ſacri Canones, vetuſtiſſima Concilia, & ſanctiſſimi Patres, ſanctarum vtiquè ſcripturarũ authoritate ſubnixi, quæ iubent vota reddi, damnant Apoſtatas monachos, præſertìm ſi illi etiàm inceſtis nuptijs ſe contaminent. Bucerus verò non vnis contentus nuptijs, etiàm tertijs ſe polluit, licèt monachus & presbyter eſſet, contra datam Deo fidem, contra Canones & Concilia omnia, contra morem gentium omnium è religione Chriſtianarum. Et tamèn hunc virum non dubitant quidam vocare pacis & pietatis ſtudioſum. Væ qui dicitis bonum, malũ: & malum, bonum.

Num. 30. Deut. 12. & 23. Pſal. 75. Eccles. 5.

Eſai. 5.

Intereà Carolus Cæſar ex Hiſpanijs nauigaturus in Italiam, Philippum filium, ſextumdecimum ætatis agentem annum, Hiſpaniæ regem pronunciat, eique totius regni ciuitates pèr legatos ſacramentum dicunt. Conferuntur Cæſari in bellum ituro ſupra quadraginta myriades aureorum nummûm: rex quoquè Luſitaniæ Iohannes grandi pecunia pium principem iuuat. Iam non immeritò ſummus Orientis belli metus Europam inuaſerat, nè eius occaſione Solimannus Turca totum Occidentem ſibi ſubiugaret: quòd quidem facile illi fuiſſet, niſì Deus clemens & pius eum à noſtris ceruicibus auertiſſet. Et certè locuſtæ illæ, quæ ab Oriente per Illyricum ſtupendis agminibus in Italiam conuolârant, maximaque paſsìm in agris, ſegetibus, pratis, arboribus, folijs omnibus ocyſſimè deuoratis, damna dederant, Turcarum aduentum portendere viſa ſunt: neque id prorsùs temerè, vt ex ijs quæ paulò pòſt dicemus, apparebit.

Philippus declaratur Hiſpaniæ rex.

Bb Cæſarē

1543 Cæſare in Italiã aduentante, Paulus Pontifex multa iam ætate grauis, ſe dat itineri, ſpe componendæ pacis cum Cæſare collocuturus. Cæſar Genuæ in Auriani ædibus ſplendidiſſimo ornatu excipitur, & viſus eſt paulò aſperior, propterea quòd Pontifex nulla ei in Gallum ſubſidia dediſſet, vixque impetrari potuit, vt in colloquium veniret. Sed Pontifex, qui ſe parentis ſuſtinere perſonam non ignoraret, ità ſe geſſit medium, vt neutrius partes fouere videretur. Porrò Cæſar nimiùm laceſſitus tot ditionum ſuarum rapinis, incendijs, euaſtationibus ac direptionibus, de pace nihil audire ſuſtinuit, nec voluit colloquijs nihil tamen effecturis tempus terere, vt maturè bellum ſuſceptum contra Cliuenſem principem conficere poſſet. Paſſus eſt tamen ſe in colloquium nedùm Pontificis, ſed etiàm ampliſſimi Cardinalium Senatûs trahi apud Buxetum vrbem, vbi ſanè Pontifex id vel maximè conatus eſt à Cæſare impetrare, vt pace cum Gallo compoſita, in Turcam arma conuerteret. Idem conati ſunt Cardinales, ſed Cæſar multis de cauſis inexorabilis, ab ea belli cogitatione deduci non potuit. Nihil enim eorum latebat prudentiſſimum principem, quæ non vno loco hoſtes in eum machinati eſſent, idque eo tempore, quo contra acerrimos Chriſtianæ religionis hoſtes pugnaturus, maximam bellici apparatûs in mari iacturam feciſſet apud Argieram.

Paulus 3. it ad Cæſarem.

Colloquiũ Pontificis cum Cæſare.

Dum hæc gerũtur, Hariadenus Barbaruſſa iuſſu Solimanni Turcarum Principis, cum centum & decem triremibus, biremibus quadraginta, ad Meſſanæ fretum peruenit, Rhegium occupat, abductis indè in miſeram ſeruitutem ſeptuaginta circitèr Hiſpanis militibus, & multò pluribus Rheginis ciuibus. Poſteà Oſtiam venit, vſqueadeò Romanis trepidantibus, vt vrbem planè deſerturi viderentur. Triduo illic hæſit Barbaruſſa propter aquationem longè optimã, poſteà Maſſiliam rectà contendit. Indè claſſem ad Niceam Prouinciæ admouet, vrbem grauitèr oppugnat & capit, eamque milites Turcæ diripiũt, & incendijs deformant, multamq; indè atq; ex Italia Chriſtianorum hominum vtriuſq; ſexûs prædam abducunt in tetram captiuitatem. Feruntur fuiſſe circitèr 5200. & in ijs eleganti forma virgines Deo ſacratæ 200. Reliqua præda penè ſexcentis ducatorum millibus æſtimata dicitur. Barbaruſſa Turcæ gratificaturus, & homines & reliqua omnia quatuor magnis nauibus impoſita,

Claſsis Turcica.

Nicea oppugnatur.

Præda ingens.

poſita, adiuncta alia naui præſidiaria, Solimanno tranſmittit. Intereà Garſias viceregis Neapolitani filius, claſſe ſua Iohanniticæ ſociata, Turcicas oras depopulatur, non mediocri relata præda. Dum autem Siciliam verſùs nauigat, obuias habet Barbaruſſæ, quas diximus, naues cum præda hominum & aliarum rerum. Sentiens verò hoſtiles eſſe, irruit in eas, & omnes Meſſanam perducit, non ſinè maximo Dei beneficio, quo è ſæuiſſimorum barbarorum manibus miſeros illos extorſit, quos non dubium eſt incredibilem animi mœrorem ab inſperato in ſummum gaudium commutâſſe. 1543 *Præda Turcis eripitur.*

Nè quid verò ad ſummã calamitatem Chriſtianis deeſſet, dum Barbaruſſa mare infeſtum habet, Solimannus cum ingentibus copijs Pannoniam vaſtat. Valponium primò, mox Soclos capit. Apud Soclenſes in præſidio erant ducenti, & eo ampliùs nobiles Hungari, qui cùm diù fortiſſimè reſtitiſſent, tandèm compulſi ſunt ſe victoris arbitrio permittere. Itaque deditione facta, porta vrbis excedentes, ad vnum omnes interficiuntur. Indè Strigonium, trina licèt irruptione infelicitèr tentata, noſtris fortitèr reſiſtentibus, tandèm deditione occupat, opera preſertìm transfugæ cuiuſdam ſenis Calabri, qui quo loco vrbs oppugnanda eſſet, ſceleratiſſimè detexit. Captam eam vrbem Solimannus mox admirabili ſtructura & opere ità communiuit, vt Chriſtianis eius recuperandæ ſpes omnes prorsùs præcidiſſe videatur. Mox Tattam oppidum, preſidiarijs ſeſe dedentibus, in poteſtatem redactum funditùs euertit. Ottomanni enim, veteri inſtituto, raris, ſed validis, præſidijs partas bello prouincias tueri ſolent. Pòſt cum toto exercitu Albam petit, quæ propterea Regalis dicitur, quòd illic perantiquo gentis ritu reges coronentur, ac eodem, in templo priſcorum regum ſepulcra viſantur. Totius autem Pannoniæ facilè nobiliſſimæ vrbes ſunt Buda, Strigonium, & Alba, quæ paribus ferè interuallis inter ſe diſtantes, trianguli figuram efficiunt. Eſt Alba cumprimis munita, nec deerant vrbi tuendæ ſtrenui milites: conſilium rebus adminiſtrandis idoneum defuiſſe videtur. Solimannus vrbẽ latè complexus, ſpectantes noſtros admirabili atque ſtupendâ caſtrorum ſpecie conterruit, adeò vt quingenti Vſarones equites ex vrbe diſceſſerint, magno noſtrorũ incommodo. Vbì ad oppugnationem ventum eſt, breuì eò Albani ciues adducti ſunt, vt maturè dedendam vrbem deſpexerint. Itaque eo quoque inſigni

Hungaris ampopulantur Turca.

Strigoniũ occupant.

Alba regalis vnde dicta.

1543 ſigni oppido immanis Barbarus potítus eſt, totiq́ue demùm Pannoniæ Mahometem Iahaoglem cum imperio præeſſe voluit, qui locis illis, quæ etiamnùm à Ferdinando rege tenebantur, crebris excurſionibus magnas ſæpè clades attulit.

Porrò dum hæc in Pannonia geruntur, Cęſar Carolus ex Italia in Germaniam abit. Ante eius aduentum Hinsbergo impoſiti à Brabantis milites, ſumma annonæ penuria laborare cœperunt. Rem igitur per literas Brabantis indicant. Illi cum ingenti exercitu & omni ferè nobilitate Moſam tranſmittunt, & 12. Calend. Aprilis maximam commeatûs copiam & reliqua bello gerendo neceſſaria in oppidum important. Vbi id Principis Cliuenſis copiæ reſciſcunt, ad eos contendunt, oblataq́ue mirabili opportunitate, quòd Brabantis venti, pluuiæ & grandines eximprouisò ſe obijcerent, non dubitant pauci cum multis confligere. Fit atrox pugna diù ancipiti Marte, donèc cæſo & in fugam verſo Brabantorum peditatu, victoria ad Cliuenſis Principis militem inclinaret. Lauta illic & ſupra quàm dici queat, magni pretij præda capta eſt, multa tormenta egregia, & pleraque alia.

Hinsbergo alimenta inuehuntur.

Præda multa.

Hac victoria elati Cliuenſes, ditionem Limburgenſem populabundi inuadunt, prædas ſtrenuè agunt, pagum Herl adeunt, eius cœmeterium egregiè munitum, quò incolæ confugerant, obſident: ſed incolis impigrè dimicantibus, re infecta, non ſinè damno abſcedere coguntur, vti etiam alias non ſemèl ab eodem loco.

Cœmeterium munitiſs.

Appetente meſſe, quòd milites ex Hinsbergo crebra eruptione vicinis pagis eſſent infeſtiſſimi, à Cliuenſibus obſiderunt oppidum, & admotis tormentis muri validis ictibus ſternuntur. At qui intùs erant, nihil exterriti, aggeres inſtituunt, & ſe hoſtibus fortitèr opponunt. Octaua obſidionis hebdomade Brabanti inſtaurato exercitu rurſùs Moſam traijciunt, ſenſimq́ue hoſtibus propinquantes, nunc accedendo, nunc cedendo ab oppido hoſtem in campū eliciunt: dumq́ue vtrique ex aduerſo conſiſtunt, & leuibus prælijs crebrò ſe laceſſunt, diuerſo itinere currus Brabantici, annona & alijs rebus neceſſarijs onuſti, Hinsbergum ingrediuntur. Iam iuſta omninò pugna inſtare videbatur, dum eccè Cliuenſes præfectorum iuſſu ſensìm retrocedunt, moxq́ue in fœdam dilapſi fugam, Brabantis inſequendi & fugientium terga cędendi occaſionem offerunt. Ex ea fuga non du-

Hinsbergum obſidetur.

bio

bio pudore perfuſi milites, cùm in duces culpam reiicerent, Martinum Roſſemium ducem primarium ſibi dari petunt. Annuente Guilelmo Principe, Roſſemius aliquot Traiectenſis diœceſis oppidula infeſtat, Amsfordiam inſigne & munitum oppidum, excluſis miro aſtu præſidiarijs, qui prædatum ex vrbe proceſſerant, deditione occupat, ciues graui ære mulctat, quo militi aliquot menſium ſtipendium perſoluit. Princeps Aurantius ſubſidio venit Amsfordianis, ſed ſerò. Roſſemius porrò pergit in Buſcoducenſium fines, Helmundam & Endouiam capit & diripit. Sub idem quoquè tempus Limburgenſis ager, nupèr intactus, cum tota Dalcuia & ditione Falckenburgenſi, opimis abactis ſpolijs, vaſtatur. 1543

Amsfordia capitur.

Intereà Cæſar Spiram venit. Ibì Proteſtantes per legatos quędam ei proponunt, quibus reſponſum eſt, ſatìs ipſis de pace cautum eſſe, Cameræ iudices indicta cauſa remoueri nefas eſſe, & quædam alia. Moguntiæ deniquè, quò eum Legati illi ſequebantur, dictum eſt illis, niſì Henricus Brunſuicenſis reſtituatur, Cæſari non defuturam viam qua illum reſtituat. Appáret hinc mirabilis animi fortitudo in illo principe, qui id temporis tot potentiſſimorum hoſtium armis petebatur, nec tamen vſpiàm ſeſe per ignauiam abiicit. Sunt tamen, qui ſcribere videantur Granuellanum & Nauiū dixiſſe Proteſtantium legatis, Brunſuicenſem ipſum, niſì reſtitueretur, rationes initurum, quomodò ſua recuperaret. Sed id quoquè ferè eodem pertinet, cùm ſatìs conſtet Brunſuicēſem Cęſaris amicitia & ope fretum ſuis rebus neutiquàm defuturum fuiſſe, eoque ſpectâſſe Grâuellanum appáret, cùm hoc reſponſum reddidit legatis Proteſtantium. Nam proprijs viribus, quæ tum anguſtæ erāt, non facilè contra fœderatos illos Proteſtantium ordines quicquam Brunſuicenſis efficere potuiſſet.

Cæſar Spiræ reſpondet Proteſtantibus.

Apud Spirā Archiepiſcopus Colonienſis Cæſarem pro Cliuenſi Principe deprecatur, ſed Cæſar nullam pacis mentionem audire voluit, niſì ille priùs Geldrenſi principatu decederet. Rogauit quoquè pro eo Saxonicus legatus iuſſu ſui principis, ſed nihil potuit obtineri.

Moguntia Cæſar dat literas ad Senatum Colonienſem, quibus eorum laudat in fide Catholica conſtantiam, quòd non ceſſerint quibuſdam concionatoribus, qui eos à Catholica religione auertere modis omnibus

Cæſar laudat Colonienſes.

1543 attenuârint: hortatur, vt perſeuerent, & populum in officio contineant. Idem ferè ſcribit ad illos etiam Pontifex Paulus III. Senatus itaque conuocato populo mandat, vt his edictis pareant. Dici vix queat, quot dolis, quot cuniculis, quot modò occultis, modò apertis machinationibus malus dæmon per ſuos adminiſtros hanc vrbem multis nominibus longè celeberrimam, conatus ſit ab vna, vera, Catholica fide in iſtos deterrimos & pugnantiſſimos noui Euangelij errores abducere, quibus iam tota ferè Germania miserè perijt: ſed quæ Dei eſt ſingularis benignitas, nihil hactenùs efficere potuit, Senatu prudentiſſimo & grauiſſimo diligentèr inuigilante, ne homines peſtilentes voto ſuo potiri queant. Multæ ſunt artes cacodæmonis, & habet ille ſuos ſatellites, qui vbì vident nihil aperto Marte ſe poſſe conſequi, vertuntur ad inſidias, transfigurant ſe in angelos lucis, nihil niſì pacem & pietatem præ ſe ferunt, donèc hac perniciosiſſima ſimulatione apud incautos præclaræ cuiuſdam exiſtimationis, magnæ pietatis, non dubiæ integritatis famam ſibi concilient: Tum verò ſensìm virus effundunt ſuum, & ſub pietatis prætextu, etiàm illos non rarò à Catholicæ Eccleſiæ pace & vnitate auellũt, quos neque Luterus, neque alij omnes ex profeſſo Eccleſiæ hoſtes, euertere potuerunt. Vigilandum eſt igitur omnibus, quibus ſempiterna animarum ſuarum ſalus cordi eſt, nè circumueniantur à ſatana. Habet, ſemperque quandiù hic ſtabit Orbis, habebit ſuas laudes eximias inclyta & præclara Colonia Agrippina, quòd tam multis in Germania ab auita eademque ſanctiſſima religione deficientibus, ipſa conſtantiſſima permanſit, nec eam fidem & religionem puerili leuitate ſibi deſerendam putauit, quam longè ante mille annos accepiſſet, & in hunc vſque diem, à ſanctis Maioribus ſuis integra fide velut per manus ſibi traditã, religioſè conſeruâſſet, licèt ſæpè incredibilibus aſtutiſſimorum ſatanæ ſatellitum fraudibus & technis, armis & machinis oppugnata. Orandus autem eſt Deus, vt eandem etiàm deincèps, vt benè ſperamus, conſtantiam ſeruet, præſertìm cùm nunquàm ceſſet ſatanas nouos texere dolos, & nouas meditari artes, quibus vel tandem etiàm cõſtantiſſimos expugnet: nec deſint qui hanc eximiam laudem inclytę vrbi inuideant, quam illi tribuit ſcriptor quidam vetuſtus his verbis vſus: *Poſtquàm fidem ſuſcepiſti Ciuitas prænobilis, recidiua non fuiſti, ſed in fide ſtabilis.*

Colonia multùm inſidiati hæretici.

Colonia laudata.

Hoc

Hoc tempore Caluinus librum edidit contra reliquias, dignum planè tali patella operculum. Esto, fuerit quorundam tanta inſcitia, vt nonnunquàm nõ ſatis rectè vſi fuerint ſacris reliquijs, num propterea tam impiè in reliquias ludendum eſt? Valde acuti ſunt iſti ſcioli, vt vel minima quæq; in Catholicis videant: ipſi ſuas abſurdiſſimas impietates, horrendos errores, infanda ſcelera non vident. Si vixiſſet hac ętate D. Hieronymus, os blaſphemum Caluini multò etiàm maiori dicendi libertate & inuicta incomparabilis doctrinæ authoritate oppreſſiſſet, atquè olim impij Vigilãtij, quem Eunomij blaſphemias ſectantem contra martyrum reliquias, caluus iſte Caluinus ſocium habet impietatis ſuæ. Vtinàm Chriſtus tandèm liberet Eccleſiam ſuam ab id genus deploratis hominibus. 1543 *Caluinus contra reliquias.*

Cæſar vbì Bonnam venit, ab Epiſcopo aliquot diebus lautiſſimè accipitur: Epiſcopum verò Cæſar orat, vt Bucerum à ſe dimittat. Nam Melanchthon iam diſceſſerat. Aderat Bucero ſocius Caſpar Hedio, vterque non multò pòſt abijt Argentinam. Si in Hiſpanos milites incidiſſent, haud dubiè martyres euaſiſſent. Verùm illis tum longè tutius erat latitare. Habet enim & diabolus martyres ſuos. *Cæſar venit Bonnã*

Bonnæ Cæſar luſtrato exercitu ſuo, 21. Auguſti Duram iter intendit: quò cùm peruenit, Heraldum mittit, qui vrbis deditionem petat. Ea non impetrata, paulò pòſt ſummo manè horribili tormẽtorum tonitru quaſſantur mœnia, donec tandèm quinto incurſu vrbs capta eſt. Magna tum oppidanorum & aliorum intra vrbem cædes facta eſt, vt ſolet ijs in locis, quæ hoſtis vi occupat: vaſtatæ ædes, bona direpta, non pauci capti, qui vitam magno ære redimere coacti ſunt. Altero die, incerto authore, vrbs incenditur, & quod miles rapax tollere non potuit, flamma vorax abſumpſit. Miſit verò pius Imperator milites, qui incendium reſtinguerent, ſed non niſi paucæ ædes cum Franciſcanorum cœnobio ſeruari potuerunt. Ità intra vnius anni ſpatium vrbs calamitoſa tèr obſeſſa, nunc demùm miſerè perijt. Graſſante incendio, qui ſuperſtites manſerant, in caſtra educti ſunt: vbì fœminæ & pueri ſub Cæſaris papilione, viri Eccleſiaſtici in Epiſcoporum tentorijs ſeruati ſunt incolumes, atque luce proxima reducti in vrbem. Porrò caput Diuæ Annæ matris beatiſſimæ Mariæ virginis, quod illic ſeruatur auro incluſum, & *Dura oppugnatur & capitur.* *Inflammatur.*

1543 quotannis multo confluentium hominum ſtudio & deuotione viſitabatur, religioſus Imperator cum magna celebritate ab Hiſpanis curauit inferri in tēplum Franciſcanorum, nè incendio vaſtaretur. Eiuſmodi ſanctarum reliquiarum piam venerationem, quæ tamen tota in eius fit honorem, à quo ſancti habent ſanctitatem ſuam omnem, noui Vigilantiani noſtri ferre non poſſunt. Dicamus ergò illis, quod olìm Diuus Hieronymus incomparabili tum eruditione, tum vitę ſanctimonia præditus, dixit Vigilantio: Rides, inquit ille ad Vigilantium, de reliquijs Martyrum, & cum authore huius hæreſeos Eunomio Eccleſijs Chriſti calumniā ſtruis: nec tali ſocietate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur. Et infrà: Sentio, ſentio infeliciſſime mortalium, quid doleas, quid timeas, Spiritus iſte immundus, qui te hæc cogit ſcribere, ſæpè hoc viliſſimo tortus eſt puluere, (ſic enim Vigilantius appellat cineres & reliquias Sanctorum) immò hodieq; ne torquetur &c. Multa ibì alia ſcribit Diuus Hieronymus, quæ meritò deberent iſtorum inſaniam comprimere, qui hodie cum illis ante tot ſecula damnatis hæreticis Diuorum reliquias atque etiàm inuocationem oppugnant, & miſero perſuadent vulgo, dum illas honoramus, idololatriæ ſcelus nos admittere. De Conſtantino Copronymo Imperatore Græco, Leonis imaginum oppugnatoris filio, homine valdè impio, Suidas Græcus author ſic habet: Eò dementiæ & vecordiæ, inquit, peruenit, vt publicitùs populo ſanctionem vniuerſalem propoſuerit, nè quis omninò miniſtrorum Dei ſanctus diceretur, ſed vt reliquiæ eorum inuentæ deſpuerentur: néve interceſſio illorum, quòd nihil poſſent, peteretur. Quin mortalium omnium impuriſſimus, pręcipere eſt auſus, nè quis Mariæ interceſſionem imploraret. Non enim, inquit, opitulari cuiquam poteſt. Atquì Venerem ille coluit, (quemadmodùm certè præclarè etiàm noſtri Euangelici) & victimas humanas obtulit &c. Hæc Suidas. Pudeat tandèm tam ſceleratæ ſocietatis.

Reliquiarum venerationem non ferūt Vigilantiani.

Conſtantini Copronymi impietas.

Dura expugnata, Cæſar abit Iuliacum, quod vacuum ferè inuenit, demptis paucis fœminis & exacta ætate viris. Poſt Ruræmundam proficiſcitur, Geldriæ munitam vrbem. In eo itinere ex omnibus fermè Iuliacenſis regionis oppidis veniunt legati, deditione pacem expetentes. Ruræmundenſes nihil expectata obſidione,

Ruræmūda deditur Cæſari.

Cæſari

Cæſari ſub certis conditionibus ſe dedunt. Cæſar vrbem ingreſſus eſt altera Septembris die, & ab oppidanis honorifice acceptus, his ſalutatur vocibus: Salue Imperator, ſalue Carole V. dux Geldriæ. agnoſcit dominum Ruræmundenſis cliens, fidelitatemque iureiurando confirmat. Indè Venlonem oppidum valdè munitum ſe confert. Ciues primò inducias petunt paucorum dierum, quibus conſulant principem Guilelmum. Illo reſpondente, vt conſulant rebus ſuis, ſe illos ſacramento, quo ipſi teneantur, ſoluere, in Cæſaris ditionem concedunt. Idem faciunt etiàm aliquot alia Geldriæ oppida, itemque Zutphanienſes per legatos ſuos. 1543

Item Venlonenſes & Zutphanienſes.

Cæſare apud Venlonem agente, Princeps Cliuenſis ſanis vſus conſilijs, comitatus Henrico Brunſuicenſi principe & legatis Archiepiſcopi Colonienſis, ad Cæſarem ſupplex venit, ab eoque ſubquibuſdam conditionibus in gratiam recipitur, Videlicet, vt religionem Catholicam in omnibus ſuis ditionibus inuiolatam retineat: ſi quid mutatum eſt, reſtituat: Cæſari, Romanorum regi & Imperio ſe morigerum præbeat: fœderi Gallico, Danico & Suedico renunciet: Ducatu Geldrienſi & comitatu Zutphanienſi ſeſe prorsùs abdicet, & iuſiurandum populo remittat: & quædam alia, quæ non eſt neceſsè huc adſcribere. Cæſar quoquè principi condonauit, quicquid hoc bello damni datum eſſet regionibus ipſius, & offenſiones omnes. Seruauit autem ſibi ad breue tempus Zittardiam & Hinsbergum, munita Iuliacenſis agri oppida.

Princeps Cliuenſis conciliatur Cæſari.

Per hoc tempus in diœceſi Monaſterienſi ad caſtrum Saſſenburg/haud procùl à Warendorp/ſanguine pluit.

Pluit ſanguine.

Hoc anno nouus quidam propheta extitit in Friſia, nomine Georgius Dauid. Ille inſanus non ſe dubitauit Dei nepotem appellare. Cum feris & auibus quocunque eſſet collibitum idiomate colloquia miſcuit, & ab illis alimenta accepit, hauddubiò præſtigijs & dæmonum opera vſus. Aiebat cælum prorsùs eſſe vacuum, ſe diuinitùs miſſum, vt regni hæredes accerſeret: multaque id genus alia ridicula & abſurda, quibus tamen non defuerunt qui fidem commēdarent, vt eſt hoc ſeculum pudenda leuitate, & pluſquàm anili ſtoliditate auidum in res nouas, quantumcunquè alioqui abſurdas & impias. Quis huius Prophetæ demùm exitus

Georgius Dauid.

1544 fuerit, infrà ſuo loco dicemus. Carolus Cæſar huius farinæ homines ferro & igni ſeueriſſimè in ſuis ditionibus inferioris Germaniæ proſecutus eſt, adeò vt Georgius iſte timens pelli ſuæ, cum ſuis Baſileam ſe contulerit, vt infrà dicetur.

Lucẽburgum occupatum.

Sub finem Decembris Franciſcus Gallorum rex Lucemburgũ rurſus occupat. Ferebatur opem laturus Cliuenſi principi, atque eo nomine etiàm adduxiſſe ſororis filiam Iohannam, Cliuenſi anteà deſponſam: Verùm vbi de Principis cum Cæſare conciliatione certum accepit nuncium, non mediocriter fuit perturbatus: at nihilo minùs Lucemburgum egregiè muniendum curauit.

Landreſiũ obſidetur.

Eodem tempore Angliæ rex Henricus exercitum mittit in Belgium, qui cum Cæſaris copijs coniunctus, Landreſiũ obſidet. Cæſar eò venit menſe Octobri cum ingenti exercitu: venit etiàm Galliæ rex cum manu valida. Res non longè à prælio abeſſe videbatur: ſed Galli, cùm in oppidũ annonam intuliſſent, & militem recentem, clàm indè recedunt. Cæſareani luce demùm appetente id ſentiunt, abeuntes inſequuntur, ex poſtremo agmine non paucos interficiunt, multamq́ue vaſorum aureorum & argenteorum, atque aliarũ rerum prædam referunt. Cæſaris conſilia arcana de prælio ineundo ad Gallos quorundam opera delata ferebantur: quare offenſus Cæſar, poſt Galli diſceſſum, ſoluta obſidione Landreſij, Cameracum occupat, eiq́ue arcem imponit: cætera, vt quidam annotauit, liberam ciuitatem, de priſtino ſtatu eius nihildum immutans, Antiſtiti permiſit: quædam etiàm alia vicina loca ſibi vendicat: porrò exercitûs partem dimittit: reliquos ad Lucemburgi obſidionem mittit: ipſe domum redit.

Cameracum obtinet Cæſar.

ANNO 1544. mẽſe Ianuario natus eſt Franciſcus, primogenitus Henrici Valeſij, poſteà Gallorum regis, cui idem ipſe Franciſcus non diù pòſt ſucceſſit. Sunt qui ſcribant, non defuiſſe iuris ciuilis doctores, qui Henrico regi permitterent, à Catharina Medice ipſius coniuge, quæ iam multis annis fuiſſet ſterilis, diuortio ſeparari, eiuſq́ue rei exempla aliquot recentia adferrent: ſed tùm Henrici patrem Franciſcum, tum Henricum ipſum ſanctis rationibus eiuſmodi pernicioſas inſuſurrationes conſtanter refutaſſe, & quadam Chriſtiani iudicij æquitate aſſeuerâſſe fidem ſeruandam prępoten-

potenti Deo, qualitercunquè illi viſum ſit facere. Ea verò tum Franciſci patris, tum Henrici filij, vtriuſque Galliarum regis pietas non poteſt non magnoperè commendari. 1544.

Cõuentus celebris Spiræ.

Cæſar huius anni initio è Belgio Spiram proficiſcitur ad Imperij ab ipſo indictũ conuentum, qui quidem cumprimis celebris fuit, præſentibus illic Electoribus omnibus, quod rarò fieri ſolet, & ipſo quoquè Ferdinando rege, & principibus pleriſque omnibus. In hoc conuentu Cæſar contra Galliæ regem ab omnibus Imperij ordinibus grandem pecuniæ ſummam in ſex menſes impetrat: cum Daniæ rege, qui cum Gallo fœdus percuſſerat contra ipſum, omninò tranſigit: Saxoniæ quoquè Elector Ferdinando regi obſeruantiam promittit. Erat tum fama ſparſa de Franciſco Gallorum rege, quòd cum Turca fœdus feciſſet, eo nomine permultos à ſe abalienauit, licet ipſe rex ſcripto propalàm edito ſeſe purgare conatus ſit. Miſerat legatos ſuos ad comitia Spirenſia, ſed non ſunt permiſſi eouſquè progredi.

Luterus carpit Zuinglianos.

Hoc anno Luterus ſuas in Geneſim annotationes edidit, in quibus paſſim temperare ſibi non poteſt, quin in Sacramentarios inuehatur: & nè omninò Prophetiæ ſpiritu caruiſſe videatur, prophetizat fore, vt ipſo extincto, Sacramentarij, quos ſua authoritate compreſſerit, ipſius doctrinam certatìm oppugnent. Nec hoc contentus, mox licèt Melanchthone reſiſtente, poſtremam ſuam de Cœna Domini Confeſſionem euulgat, in qua Zuinglium, Oecolampadium, eorumque diſcipulos apertè hæreticos, Sacramentorum hoſtes, æternumque damnatos eſſe dicit. Hæc Luteri in Zuinglianos ſententia non paulò plùs ponderis habet apud Luteranos, quàm vel mille Romanorum Pontificum & totius Concilij Tridentini, in quo multi fuêre viri longè doctiſſimi: & tamen Zuingliani æquè contemnunt Luteri judicium, atquè Romani Pontificis. Erant tum multi, qui Lutero reſpondendum putarent. Bucerus vtriuſque partis gratiam captare viſus, Lutero tanquàm de Eccleſia Chriſti optimè merito parcendum ſuaſit. Philippus Melanchthon in quadam ad Bullingerum per id tempus data Epiſtola, hanc Luteri confeſſionem ſcriptum vocat atrociſſimum. Tigurini interìm omninò reſpondendum cenſent, eduntque Apologiam, de qua poſteà dicemus. Sleidanus qui ex alijs pleriſque Luteri ſcriptis tam multa recenſet in

Luteri de Zuinglianis iudicium.

ſuis

ſuius coniunx fuit Dorothea, Chriſtierni Danorum regis filia. Iiſdem in comitijs grauiſſimis pœnis interdictum eſt, nè quis exteris militaret, Gallis præſertìm. Erant tamen, qui ea ſeueritate contempta, nihilo minùs Galliæ regi operam nauare non dubitarent. Ex iis, in Lotharingia captus eſt Hubertus comes Bichlingus Germanus, adductuſque Metim ad Cæſarem, vltimo iubetur ſupplicio affici. Vxor eius multùm precata Cæſarem, flectere non potuit, iamque ad necem parata erant omnia, cùm eccè Maximilianus Ferdinandi regis filius, Cæſaris animum mollit, ſeruatque comiti vitam. 1544 *Edictum, ne quis Gallo militet.*

Antequàm de Cæſaris ad bellum Gallicum è Spirenſi conuentu profectione dicamus, obitèr hîc quædam inſerere libet de Muleaſſis Tunetani regis caſibus inopinatis. Circa hæc ferè tempora, cùm Turcicam Barbaruſſa duce claſſem apparari, atque deindè Italiæ oram legere didiciſſet, in Siciliam traiecit. Metuebat enim ſibi haud temerè à Barbaruſſa, quem è Tunetani regni poſſeſſione à Carolo Cæſare non longè antè expulſum meminiſſet. In regni tutela reliquit ſibi maximè fidos, Mahometem, qui præeſſet vrbi, & arci Corſum quendam, cui nomen erat Fares, præpoſuit. Porrò filium ſuum Amidam præfecit copijs, qui Tunetum à Turcis & Numidis tueretur. E Sicilia Genuam petiturus ſoluit, vt ibi cum Cæſare colloqueretur: ſed reflantibus ventis, Neapolim eſt reiectus. Vbì à Prorege lautiſſimè habitus, Neapolitanis nouo cultu, veſcendi more, & exquiſitiſſimis odoramentis admirationi fuit. Dapibus eius ex regiæ culinæ diſciplina prodigioſi ſumptûs vnguenta infarciebantur, adeò vt pauonem, cum duobus phaſianis conditum, obſeruatum ſit centum aureorum impenſam exceſſiſſe. Fuit ille rex ſuperſtitioni Mahometanæ addictus, & aſtrorum obſeruator, quæ res ei certiſſimum exitium attulit. Viſum enim ipſi fuit ex fatali, vt putabat, aſtrorum influxu, amittendi regni & diræ mortis cladem ſibi impendere. Eo partìm nomine diſceſſit ex Africa, ſed eo ipſo diſceſſu cladem, quam euitare voluit, in ſuas ceruices acciuit. Atque vtinàm vel Chriſtiani tandèm diſcerent vaniſſimam eam eſſe, quæ ex aſtris petitur, rerum futurarum, immò & ſuperſtitioſam, atque ideò illicitam diuinationem. Scilicèt liberum hominis arbitrium Deus aſtris ſubiacere voluit, quæ in hominum miniſteria condita ſunt. An non ſeri-

Muleaſſes ſe confert in Siciliam.

Dapes immanium ſumptuũ.

Contra aſtrologos.

1544 ſcriptura euidentiſſimè dicit, Iuxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ ſunt? Multis locis D. Auguſtinus, vt alios prætermittam, in hoc genus ſuperſtitioſæ diuinationis acritèr inuehitur, & Mathematicos egregiè perſtringit, quos, dum ex ſtellarum poſitione actiones noſtras vel actionum euenta prædicere conantur, nimiùm errare dicit, & vendere imperitis hominibus miſerabilem ſeruitutem: immò eiuſmodi prædictionem, magnam dementiam vocat. Quòd autem non rarò eueniunt, quæ ab iſtis aſtrologis prædicuntur, eius cauſam idem vir ſanctiſſimus exprimit his verbis: Illuſionibus & deceptionibus præuaricatorum angelorum euenit, vt iſtis ſuperſtitioſis & pernicioſis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec alitèr accidant quàm dicuntur, multaque obſeruantibus ſecundùm obſeruationes ſuas eueniant, quibus implicati curioſiores fiant, & ſeſe magis magisque inſerant multiplicibus laqueis pernicioſiſſimi erroris &c. Verùm ad Muleaſſem reuertamur.

Ierem. 10.

Lib. 2. de doct. Chriſtiana capite 21.

Cap. 22.

Cap. 23.

Amida filius Muleaſſis, regno patrē excludit.

Dum Neapoli moraretur, vbi cum Cæſar iuſſit ſubſiſtere, poſt Niceæ arcem fruſtrà à Barbaruſſa oppugnatam, certis ex Africa nuncijs didicit, Amidam filium, ipſius amicis & præfectis trucidatis, Tunetum & arcem occupâſſe. Ea re vehementer perturbatus, militem conſcribit magna celeritate, confluuntque breui ad eum mille & octingenti homines, ijsque nauibus impoſitis, Guletam proficiſcitur. Sperabat enim ſe filium nondùm confirmatis viribus facilè oppreſſurum, nec prorex Petrus Toletanus eius conſilia improbabat. Amidam filium quidam proceres corruperant, excitatis vaniſſimis rumoribus, Muleaſſem Neapoli diſceſſiſſe è vita, & per ſummum ſcelus ante obitum Chriſtiana religione initiatum eſſe. Amida his rumoribus & procerum conſilijs permotus, Tunetum ſe confert, ſed indè tunc excedere compulſus eſt, quòd Tunetani de Muleaſſis morte nihil comperti haberent. Hæret interim in hortis Martijs, & rursùs oblata ab inſperato occaſione, à Tunetanis quibuſdam euocatus, qui Muleaſſem odirent, Tunetum reuertitur, aliquot ipſi aduerſos perimit, & in arcem ſe recipit, paruo momento vrbe, arce & regno potitus. His de cauſis, vt diximus, Muleaſſes conſcriptis tumultuarijs copijs in Africam traiecit.

Amida Tunetum occupat.

iecit. Vbì Guletam venit, à Franciſco Touarre Cæſaris 1544
præfecto admonetur, nè cum tam parua manu Tunetū
adeat, niſi Tunetanorum ciuium animos priùs habeat
exploratos. At illum facilè fefellerunt proceres quidam Afri ex vrbe progreſſi, qui gladijs iugulo admotis, more gentis, fidei militaris ſacramentum ei dicunt, Amidamque ipſo conſpecto celeritèr vrbe exceſſurum confirmant. Mox ille, plurimùm deterrente Touarre, Tunetum pergit, & in itinere rurſus ab Hiſpanis equitibus à Touarre miſſis admonitus, vt ſibi ab inſidijs, quæ iuxta vrbem eſſent, caueret, in propoſito perſeuerat. Vbi autem ad vrbem propiùs acceſſit, erumpentibus tum ex vrbe, tum ex oliuetis Afris, ex eius exercitu periêre ſupra mille & trecenti, & ipſe Muleaſſes fugiens, nulla re alia magìs quàm vnguentorum odore ab hoſtibus agnitus & captus eſt. Eum ad ſe adductum, Amida filius vtroque orbatum lumine crudelitèr excæcat, candenti ſcalpello proſciſſa vtriuſque oculi pupilla. Idem pertulêre duo Amidæ fratres, cum Muleaſſe capti, Nahaſer & Abdalas. Indè cum Touarre ferit inducias, & aliquid annumerat pecuniæ, quod Hiſpano militi ſtipendij nomine ſolueretur. Filium quoque ſuum Schitem, nouem annorum puerum, ei dat obſidem, quem tamen continuò ſibi vult reſtitui, ſi pax confici certa non poſſit. Touarres, licèt eæ induciæ multis de cauſis neceſſariç viderentur, tamen quòd non dubitaret Cæſarem Amidæ crudelitate offenſum, dedit operam, vt Abdamelech Muleaſſis germanus frater, qui apud Anemſcham Numidarum regulum diù exul permanſerat, Tunetani regni ſedem obtineret. Et id quidem mira celeritate efficitur, remiſſo interìm Schite puero obſide Tunetum, nè fidem Amidæ datam fallere videretur. Feſtinus Abdàmelech Guletàm properat, indè Tunetum, facieque linteis ſudarijs inuoluta, non eſt agnitus à portæ arcis cuſtodibus, ſed pro Amida admiſſus, arcem occupat, cæſis cuſtodibus, qui illo agnito arma corripere cœperunt. Ità ille repentè à ciuibus Tunetanis in arcem admiſſis rex ſalutatur: ſed, vt nihil eſt in rebus humanis diuturnum, paulò pòſt morbo lœtali correptus, trigeſimoſexto die vita excedit. In eius locum ſubſtituitur Mahometes eius filius annorum ferè duodecim: ſed cùm à proceribus quibuſdam, eius pueri moderatoribus, regnum longè aliter adminiſtraretur, quàm Tunetani vellent, & alia quoquè, quæ

Fraus punica.

Muleaſſes capitur, et oculis orbatur.

Abdamelech Tuneto potitur.

Excedit è viuis.

1544 quæ ipſi nollent, acciderent, Amidam rursùs acceſſunt. Sed interim Muleaſſes è carcere educitur in templi cuiuſdam aſylum inuiolabile, atque indè, Touarre expetente, Guletam perducitur. Idem ipſe Muleaſſes iam anteà, Tunetanis ipſi necem intentantibus, ab anu quadam inope in ſcrobe multis allijs cooperta ſeruatus fuerat. Amida igitur Tunetum rursùs occupat, & Muleaſſes tandèm Cæſaris iuſſu in Siciliam deductus eſt, publico Siculorum ſumptu alendus. Rectè igitur Claudianus Poeta:

Muleaſſes mittitur ad Siculos.

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus.

Genus Muleaſſis.

Fuit autem Muleaſſes rex non indoctus, inprimìs autem Auerrois ſtudioſus: porrò Choreæ familiæ, ex qua ipſe præalto ſtemmate natus eſſet, reges Tunetanos, quorum ſtirpem ad Homarem Mahometis pſeudoprophetæ conſanguineum & diſcipulum referebat, ſupra nongentos annos nulla admixta alieni ſanguinis ſucceſſione, regnâſſe aiebat, Tunetumque regem auguſtiore cognomento appellari *Emir Muneimim*, hoc eſt, in religione optimè credentium principem.

Cæſar facit Gallo bellum.

Cæſar ſoluto Conuentu Spirenſi, cùm iam exercitus eius ad Lotharingiæ fines perueniſſet, primò Lucemburgum Gallis extorquet, indè Linæum oppidum & arcem: mox Sandeſirium obſidione premit, Henrico Angliæ rege interim Boloniam fortiſſimè oppugnante. Sandeſiriū Landræ viri ſtrenui opera diù egregiè defenſum eſt, ſed eo bombardæ ictu ſublato, tandèm ad deditionem ventum eſt. In ea obſidione periit Renatus Auraicæ Princeps, iuuenis omnibus naturæ & fortunæ donis cumulatiſſimus, & Cæſari inprimìs addictus & charus, adeò vt Cæſar expirantem cùm lachrymis complexus ſit. Capto Sandeſirio, Cæſar vltrà progreditur, & ad Matronā vſque caſtra promouet, non mediocritèr trepidantibus Lutetianis, qui iam propinqui hoſtis potentiſſimi arma non immeritò vererentur. Sed Deo benè propitio, tum demùm inter Cæſarem & Regem certis conditionibus pax confecta eſt, Gallis inprimìs exoptata, quòd iam regiones eorum non ab hoſtibus modò, ſed etiàm à Regis exercitu miſerandum in modum vaſtatæ cernerentur. Sub hoc tempus Angliæ rex Boloniam deditione capit, quod ſuperiores eius regni reges fruſtrà tentârant. Sed & ille

Princeps Auraicæ perit.

Bolonia deditur Anglo.

illé quoquè poſteà cum Franciſco Rege pacem fecit. *1544*

Dum Gallicum feruet bellum, Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus pergit vrgere ſuæ diœceſis infauſtam planeque Buceranam reformationem. Clerus ſeſe opponit, hortatur & obſecrat principem, vt rem differat ad Oecumenici Concilij cognitionem & definitionem: nam ſi ſecùs faciat, ad ſupremum Magiſtratum ſibi confugiendum, eaſque vias excogitandas, quibus poſſint conſcientijs ſuis ſatisfacere. Princeps malè perſuaſus, manſit in ſententia. Itaque Clerus & qui ad eum pertinent, Octobris 8. die, cùm in vnum conueniſſent, inter alia commemorant, quæ ante annos 23. Vuormatiæ, vbì Luterus à Cæſare, cunctis ferè illi Principibus ſuffragantibus, damnatus fuit, quæ item poſteà Auguſtæ & Ratisbonæ, atque recèns Spiræ decreta fuerint: quibus omnibus poſthabitis, Hermannus Archiepiſcopus res nouas attentârit: Bucerum apoſtatam & Sacramentarium, qui iam alteris ſeſe inceſtis nuptijs contaminârit, Argentina euocauerit, concionandi munus & illi & paſsim alijs leuibus hominibus demandârit: horum verò ſuggeſtione quandam Reformationis formam conceptam, & Principis mandato euulgatam: Se quidem modis omnibus Principem dehortatos, ſed nihil promouiſſe: iam verò Diœceſin peſſimè habere, omniaque ad ſummam perturbationem ſpectare: quamobrem neceſſariò ipſos prouocare ad ſummum Pontificem & Cæſaream Maieſtatem. Id vbì reſciuit Epiſcopus, ſcripto publico teſtatur nullam eos prouocandi cauſam iuſtam habuiſſe: ſe nihil præter officium feciſſe: proindè eam ſe appellationem reijcere, ſperareque ipſos à propoſito diſceſſuros. Quod ſi non faciant, ſe tamen in cœptis progreſſurum: ſimul etiàm non mediocritèr Luteri & Buceri ſcripta commendat, ſed hauddubiò ab alijs malè inſtitutus.

Colonieſ. Epiſcopus vrget ſuã Reformationem.

Tum verò ſummæ ædis Canonici totius diœceſis Colonienſis Ordines omnes ad ſe euocant, Principis conatus explicant, Cæſaris quoquè mandatũ, ne quam mutationem admittant grauiſſimè iubentis, exponunt: hortantur omnes, vt in Catholica & quam ab Apoſtolis acceperint atque hactenùs conſeruârint, religione cum ipſis permaneant. Principi verò, vt ab Appellatione ceſſarent, & quædam alia hortanti, prolixè ſcribunt, & vt Summi Põtificis atque Cęſaris, quibus ipſe quoque

Clerus Colonieſ. prouocat ad Pontificem & Cæſarem.

1544 ſubditus ſit, ſententiam expectet, monent: multaque alia, quæ nimis longum eſſet hùc adſcribere. Hiſce literis Canonici Primariæ ædis, itemque D. Gereonis, & Vniuerſitas ſua ſigilla appendunt. Verùm Epiſcopus, credens ſe rem Deo gratam facere, doctrinæ Luteranæ buccinatores non ſolùm non remouit, ſed etiàm in quibuſdam oppidis religionem mutare permiſit: quæ res & fidei Catholicæ pernicioſa, & veris atque legitimis paſtoribus iniuria, & rudi plebeculæ admodum exitioſa fuit.

Mutatio religionis.

Per hoc tempus Gallus quidam conciona or, factione Sacramentarius, nomine Petrus Brulius, Argentorato proficiſcitur Tornacum Neruiorum inſigne oppidum: & primùm apud Tornacenſes, inde apud Inſulanos Flandriæ vrbem priuatìm ſpargit virus Sacramentarium. Vbì Tornacum redijt, cœpit de eo inquiri, (non enim diù latére potuit) cumque non poſſet præſens euadere periculum, ab amicis per murum fune demittitur: ſed cæleſti eum vltione perſequente, dum humi ſedet, quidam ſubmiſſa voce ex muro ei ſalutem precatur, at ſimul ſaxo è muro reſoluto ſedentis crus perfringit. Tum miſer ille dolorem cruris & frigus hyemis (erat enim Nouemb. ſecunda dies) non ferens, voces dat lamentabiles: ſicque ſeipſum prodit vigilibus, qui mox accurrunt, & hominem in carcerem includunt. Non diù pòſt flammis exuritur. Feliciùs è muro Paulus Apoſtolus olìm elapſus, totum mundum Chriſti Euangelio compleuit: Idem conatus non defuit Brulio, ſed longè diſpar cauſa non eoſdem habuit ſucceſſus. Vtinàm verò tam plerique Catholici feruerent in tuenda fide Catholica, quàm iſti buccinatores Euangelici in ſua propaganda impietate. Sleidanus multis verbis commemorat huius Brulij extremam fidei confeſſionem, quæ certè valdè impia eſt, & in quibuſdam à Luteri quoquè placitis aliena, quippe ſacramentaria potiùs quàm Luterica. Ait quoquè eum ſuam doctrinam ad finem vſque conſtantèr, veriùs pertinacitèr diceret, profeſſum. Sed idem ipſe paulò antè ferre non potuit cruris lapide quaſſati dolorem, vt hîc quoquè probabile ſit Sleidanum more ſuo plus tribuiſſe hæretico, quàm habuerit rei veritas: quanquàm etiamſi vera ſint quæ ſcribit Sleidanus, non ſolùm nihil faciunt pro Brulio, ſed etiàm longè deteriorem eius cauſam reddunt, quòd in tetris erroribus obſtinatione ſatanica perire malue-

Petrus Brulius Tornacū inficere nititur.

Flammis exuritur.

malucrit, quàm redire ad ſanitatem. Nec eſt quòd iſti ſuos nobis obtrudant martyres, cùm certum ſit extra Eccleſiæ Catholicæ vnitatem nullum eſſe verum martyrium, ſed quantumcunque atrocia perferantur ſupplicia, ea non modò nullam mereri martyrij laudem, ſed maiorem etiàm apud inferos in omnẽ æternitatem luendarum pœnarum & cauſam eſſe & initiũ. Nam ipſa pertinacia immane crimen eſt, & prorsùs inexpiabile. 1545

ANNO 1545. Tigurini Apologiam edunt contra Luteri cõfeſſionem, Latina & Germanica lingua, qua inter cætera etiàm ad crimen hæreſis, quod illis Luterus intulerat, & ad alia conuicia acritèr reſpondent, fruſtrà dehortante Bucero, qui arte Buccerana ſequeſtrũ ſe non ſemèl obtulit: ſed Tigurini intricatum & propterea fallax loquendi hominis genus ſibi ferendum minimè putârunt. Vtinàm Colonienſis Archiep. Hermãnus tam ſibi cauiſſet ab illa vulpecula. *Tigurini contra Luterum.*

Luterus, nè planè obmuteſceret, Theſes ſuas edit contra Theologos Louaniẽſes, valdè quidem ſuperbè & arrogãter ſcriptas: Sed in illis ipſis egregiè mordet Sacramẽtarios. Nam Theſis 15. ſic habet: In Euchariſtiæ Sacramento venerabili & adorabili, eſt & exhibetur & ſumitur verè & re ipſa corpus & ſanguis Chriſti, tam à dignis, quàm indignis. Et Theſi 27. Hæreticos, inquit, feriò cenſemus, & alienos ab Eccleſia Dei eſſe Zuinglianos & omnes Sacramentarios, qui negant corpus & ſanguinẽ Chriſti, ore carnali ſumi in venerabili Euchariſtia &c. Sic Luterus, vt ſe vlciſceretur de Tigurinis, qui in ſcripto, cuius antè meminimus, inter alia hoc prẹclarum de illo tulerant teſtimonium: *Prophetæ & Apoſtoli*, inquiunt, *Dei gloriæ, non priuato honori, nõ ſua pertinaciæ & ſuperbiæ ſtudebant, ſed peccatorum ſalutem quærebant vnicè. Luterus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & confeſtìm ſatanæ tradit,* (tali ſcilicet Pontifice digni eſtis, qui Romani Põtificis iugũ excuſſiſtis) *quotquot illius ſentẽtiæ nõ ilicò ſubſcribere velint: & in omnibus correptionibus ſuis plurimùm maligni ſpiritûs, quàm minimum verò amici & paterni ingenij deprehenditur &c.* *Luterus cõtra Sacramentarios.* *Tigurinorum de Lutero ſentẽtia.*

Obitèr hîc obſeruandũ venit, Sleidanũ non ſolùm mentionem facere Theſiũ Luteri contra Louanienſes, ſed quædam etiàm indè aſſuere ſuæ hiſtoriæ, ſed interìm aſtutè reticere, quæ in iiſdem Theſibus habentur contra

1545 Zuinglianos. O candorem verè Euangelicum. Sed hæc imprudens lector non aduertit, & Sleidanus per fraudem voto potitur ſuo, quod non eſt aliud, niſi vt lectori imponat. Addit verò, & Pariſienſes & Louanienſes Theologos nuda axiomata proponere, ſcilicèt hæreticis, locum nullum è ſacris literis adducere, & magiſtratum ad animaduerſionem inflammare. Sic nimirùm viſum eſt Sleidano ſcribere, cùm tot extent libri illorum Theologorum, ſcripturæ diuinæ ſententijs muniti, contra iſtos nouatores, vt meritò Sleidanum ſuî pudere debeat. Et certè mâllent Theologi reſipiſcere hæreticos, quàm puniri.

Luteranorum de Tigurinis ſententia. Luterani contrà accuſant Tigurinos, quòd Luterum acerbè & contumelioſè ſint inſectati, cui tum ob multos pro Eccleſia ſuſceptos labores, tum ob ſenium parcendum fuerit. *Tigurini reſpōdent* Tigurini illis reſpondent, maiorem veritatis, quàm Luteri habendam fuiſſe rationem &c. Ità iſti Euangelici fratres mutuis ſeſe encomijs celebrant. Sunt autem inter illos qui ſcribant, Papiſtas, illorum acerbis diſſidijs magnoperè lætatos fuiſſe. Scilicèt delectat Catholicos, quos illi Papiſtas per contemptum vocant, tot animarum myriades iſtorum ſeditioſis & contentioſis dogmatîs in dies rapi in Tartara, & Chriſtianum orbem odiorum inexpiabilium flammis, quas iſti ſuis concionibus & ſcriptis excitant, Turcis plaudentibus & rei benè gerendæ occaſionem expectantibus, dæmonibus quoquè nouas ſempèr faces admouentibus, conflagrare. Quis verò tam ſaxeo ſit pectore, vt vel vnius animæ mortem ſempiternam, in illa æſtuantiſſima gehennæ fornace ſinè vllo fine perferendam, hilari ferat animo? Si tamen hæc ſectariorum diſſidia delectant Catholicos, idcircò delectant, quòd facilè poſſent homines, modò vellent, iſtorum nouorum dogmatiſtarum aduertere falſitatem, dum adeò inter ſe pugnant & diſſident, cùm de primis noſtræ religionis *Act. 4.* hominibus ſcriptum ſit, Erat credentium cor vnum & anima vna.

Comitia Vuormatiæ. Hoc anno Comitia habita ſunt Vuormatiæ. Nullus ferè Principum ibi adfuit, niſi per legatos. At Cæſar ipſe, licèt tardiùs ob affectam valetudinem, & Ferdinandus rex interfuère: nihil tamen admodùm conſtitui potuit propter principum abſentiam. Alius igitur Ratisbonæ indictus eſt Conuentus, in Epiphania Domini anno proximo inchoandus, ad quem principes omnes

omnes confluerent, niſi quem aduerſa valetudo retineret domi. Porrò in hoc Vuormatienſi conuentu inter alia Proteſtantium legati palàm teſtati ſunt, ſe Concilium Tridentinum, quod Pontifex rurſùs indixerat, pro legitimo nō agnoſcere. Et ea fuit facilima ratio omnia eius Concilij decreta eleuandi & negligendi. Si ſic liceat ſubditis quibuslibet Principum ſuorum decreta pro legitimis non agnoſcere, nimirùm breuì pulcherrimum habebimus in Repub. rerum ordinem & tranquillitatem. Sed hæc ab Eccleſiaſtis ſuis Proteſtantium ordines hauſerant. Verùm hoc illius ampliſſimæ Synodi authoritati nihil penitùs ponderis detraxit. Atque ità videre licuit, quam ex animo tot ſuperioribus comitijs ſuis magiſtratibus illi eccleſiaſtæ ſuaſiſſent, vt Oecumenicam Synodum peterent. Erant res exulceratæ valdè in Germania, & ſensìm via patefieri cœpit ad bellum Proteſtantium contra Cæſarem, de quo poſteà dicemus. Quanuis autem iam ſæpè tentatum eſſet, ſi qua poſſet conciliandæ religionis ratio doctorum virorum vtriuſque partis colloquijs inueniri, nec quicquam tamen ſucceſſiſſet, at nihilo minùs Cæſar, qui pacis conſtituendæ & religionis componendę eſſet cupidiſſimus, hoc conuentu in id rurſùs conſenſit, licèt Catholicis ordinibus non aſſentientibus, vt in proximo Ratisbonenſi conuentu vtriuſque partis docti viri ad colloquium euocarentur.

1545.

Proteſtantes reſpuunt Concilium Tridentinum.

Luterus hoc anno ſcriptum edidit contra Pontificatum Romanum, à ſatana conſtitutum. ea eſt enim præclari operis inſcriptio. Et vt omnes cordati videant totum hominis pectus, libro picturam præfixit eiuſmodi: Sedet in ſublimi cathedra Pontifex, iunctis & protenſis manibus, ornatu ſolenni, ſed auribus aſininis: circa eum plurimi ſunt dæmones varijs figuris, quorum alij capiti eius imponunt diadema triplex, oleto faſtigiatum: alij funibus eum demittunt in medium infernum, horribili ſpecie ſubiectum: alij titiones & ligna comportant: alij tanquàm officioſi, pedes ei ſubleuant, vt rectè molliterque deſcendat. Hæc nulla indigent confutatione, quia per ſe produnt pectus omni ſpurcitie & turpitudine inquinatiſſimum: quod qui non vident, illis nemo poſſit peius precari, quàm vt in hac cæcitate permaneant. Nec hoc præclaro facinore contentus, alteram quoquè non tam in Pontificis, quàm ſuum & ſuorum dedecus emiſit picturam:

Luterus contra Pōtificatum Romanum.

Pictura Lutero digna.

1545 Pontifex ſui inſidet ornatus amplę & mammoſæ, quam calcaribus fodit: dextræ digitis duobus, pollici proximis, de more protenſis benedicit iis, qui fortè veniunt obuiàm: ſiniſtra tenet oletum recens atque fumans, &c. Id quidem notatu dignum eſt, in Luteri & totius gregis eius apoſtatarum Monachorum ſcriptis nihil ferè crebriùs malo dæmone & ſtercore nominari: vt intelligat prudens lector, eos ſe totos cacodæmoni & ſpurciſſimæ Veneri deuouiſſe. Et tales, tam impuri homines, non alio quàm vel ipſius Chriſti Apoſtolorum loco habentur. O horrendam nimìs Dei iram. Sleidanus harum picturarum in ſuis Commentarijs libentèr meminit, & non modò non repræhendit, licèt id pleroſque feciſſe ſcribat, ſed etiàm nititur nobis ex Lutero prophetam efficere. Sic olìm Manichæi impuriſſimum nebulonem ilum Manetem, authorem ſectæ ipſorum, non alium volebant eſſe, quàm ipſum Spiritumſanctum. Sed veniet ille dies, quando æquiſſimus Iudex Chriſtus veram feret ſententiam, & tunc apparebit, quàm nihil profuerit Lutero Sleidanus, vaniſſimus ipſius encomiaſtes.

Citatur Epiſcopus Colonieſ. Huius anni menſe Iunio Cæſar Clerum & Academiam Colonienſem in ſuum patrocinium recipit, & Epiſcopum intra triceſimum diem ad ſe venire & accuſationibus reſpondere iubet. Facit idem Paulus Pontifex menſe Iulio, intra ſexageſimum diem illum citans.

Carolus Philippo naſcitur. Per hoc ferè tempus Cæſari ex Hiſpanijs lætus affertur nuncius de Carolo Philippi regis Hiſpaniarum filio, tum recèns nato: ſed paulò pòſt eam lætitiam nonnihil perturbauit obitus nurûs Cæſaris, vt nihil eſt in rebus hominum omni ex parte beatum.

Hoc quoquè tempore Henricus Brunſuicenſis Princeps, à Proteſtantibus è ſua ditione iampridèm eiectus, conſcripto milite ſua recuperare inſtituit. At *Dux Henricus cum filio capitur.* Proteſtantes viribus illo longè ſuperiores, breui multo maiores copias conſcribunt, & eum vnà cum Carolo filio in ſuam poteſtatem redigunt. Cæſar vbì id comperit, ſcribit Lantgrauio, vt ea victoria moderatè vtatur, & captiuos Principes more principum liberalitèr habeat.

Cæſar hoc anno in Comitijs Vuormatienſibus, cùm Proteſtantes in bellum Turcicum nihil collaturi viderentur, niſì impetrâſſent de Concilio & Cameræ iudicio quæ vellent, Gerardum Veltuuichum,

multa eruditione & linguarum inſigni peritia præditum, ad Turcam miſit paciſcendarum induciarum nomine. 1546

Obijt huius anni menſe Septemb. vel circitèr Carolus, Franciſci Galliarum regis filius, quem Cæſar vel generum, vel affinem habiturus videbatur. Fuit is iuuenis ætate florenti, & maximę ſpei, pleriſque etiàm non mediocritèr charus: ſed vt ſuo exemplo albæ gallinæ filios ad contemnenda fortunæ ludibria excitaret, in ipſo iuuentutis flore repentè ſublatus eſt. *Carolus Franciſci filius moritur.*

Luterus poſtquàm cognouit Henricum Brunſuicenſem principem captum teneri à Lantgrauio, ſcriptum euulgat ad Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, quo illos dehortatur, nè captiuum dimittant. Ait eum à Deo caſtigatum, nec poſſe abſolui, niſi veram agat pœnitentiam, & ritè ſatisfaciat. Hoc loco aliquid valet pœnitentia & ſatisfactio, quam adeò irrident iſti Euangelici. Multa alia in eo libello habet, quibus ſe egregiè ridendum propinat omnibus cordatis: ſed ſuperfluò hîc commemorantur, quòd mundus iſte videtur velle in errores induci, & ſua perditione lætari. Sleidanus, vt antè dixi, etiàm prophetiæ ſpiritum tribuit Lutero, licèt homo Sacramentarius, à Lutero in re ſacramentaria non parùm diſſenſerit. Et quídni propheta vocetur Luterus, qui etiàm tertius Elias à ſuis dictus eſt? Habent etiàm Turcæ magnum prophetam ſuum Mahometh. *Luterus non vult dimitti Brunſuicenſem.*

ANNO 1546. Proteſtantes conuentus egêre Francofurti menſe Ianuario. Deliberatum ibi eſt de concilio Tridētino, de prorogando fœdere, de ſumptibus belli Brunſuicenſis, de non deſerendo Colonienſi Archiepiſcopo, qui contra Pontificis & Cęſaris mandatum religionem mutârat. Eius legati in hoc conuentu queſti ſunt de iniurijs Cleri, vt ipſi dicebant, & de citationibus atque mandatis Pontificis & Cęſaris. Eò iam res in Germania reciderat, vt de ſummis Magiſtratibus líceret querelas deferre ad paucos Imperij principes, qui etiàm dicerent ſe non defuturos Colonienſi Archiepiſcopo, ſi qua vis ei fieret. *Cōuentus Proteſtantiū Francofurti.*

Hoc tempore in Palatinatu Rheni Luteriſmus introducitur, & Proteſtantes miſſa legatione, tam egregij facinoris nomine Principi Palatino gratulantur. Putabant enim Euangelij lucem in eas regio- *Luteriſmus in Palatinatu.*

1546 nes inuehi, in quas Luteri Euangelium pluſquàm Cimmerias tenebras inuexiſſet. Hodiè in Palatinatu illo regnat Caluiniſmus, omnes etiàm crucifixi imagines deiiciuntur, vt nulla ſit tanti beneficij apud homines, præſertìm rudes, memoria. Si Romanus Pontifex hoc faceret, omnes eum vocarent Antichriſtum; nunc quandò Caluinus iubet, Euangelium Chriſti eſt. Et certè Antichriſtus ex locis omnibus Chriſti Dei memoriam abolere conabitur: Caluinus & eius ſymmyſtæ magna eum tanti laboris parte leuant. Sed benè habet, quòd multò plures interim apud barbaras noui orbis & aliarum regionum nationes eriguntur imagines, quàm in Germania & vicinis locis, nouis dogmatibus infectis, deſtruantur.

Poſteà Caluiniſmus.

Colloquium Ratisbonenſe.

Huius anni menſe Ianuario demùm inchoatum eſt Colloquium Ratisbonenſe. Melanchthon diù fruſtrà expectatus eſt. Tandèm in eius locum ſubmittitur Georgius Maior. Ad 27. diem Ianuarij factum eſt ſacrificium de Spiritusancto, & mox agi cœptum in curia Ratisbonenſi. Iam ante dixi, Ordines Catholicos ob inchoatum Tridenti Concilium noluiſſe hoc Colloquium approbare: ſed Cæſar videns Proteſtantes Concilium Tridentinum prorsùs reijcere, nè qua in parte paci conciliandæ defuiſſe videretur, permiſit haberi colloquium, non tamen in aliquod Tridentinæ Synodi præiudicium, ad quam ſciebat religionis negocium neceſſariò reijci oportere, ſed vt paci publicæ conſuleret. Præſides colloquij fuêre Mauritius Eyſtetenſis Epiſcopus, & Fridericus comes Furſtenbergicus. Collocutores & auditores Catholici, octo: totidèm Proteſtantium. Catholici primi adfuêre. In ipſius actionis initio diù laboratum eſt de colloquendi ratione. Volebant enim Proteſtantes collocutores dicta vtriuſque partis omnia in ſcripta referri: quod cùm eſſet longè moleſtiſſimum, & negocio ſuſcepto cumprimìs importunum, tamen coacti ſunt Catholici moroſis hominibus morem gerere, & multi temporis iacturam facere, nè aduerſariorum calumniæ paterent, tanquàm qui cauſæ diffiderent. Hoc enim in vulgus ſparſerunt de Catholicis, cùm ipſi potiùs, vt cordatus quiſque facilè animadnertit, hac ſcribendi importunitate diuerticula quærerent, tempusque omne nullo fructu extraherent. Quinto demùm Februarij die colloquium à Maluenda Catholico Theologo inchoatum eſt,

Præſides Colloquij.

Collocutores.

Inchoatur Colloquium.

eſt, qui inter cætera, ſuo & ſociorum Catholicorum nomine teſtatus eſt, ſi quid ab ipſis in hoc congreſſu fortaſsis dictum fuerit, quod ſacris ſcripturis, aut Apoſtolicis traditionibus, aut Eccleſiæ Catholicæ decretis aduerſetur, id ſe pro irrito & non dicto velle haberi: deindè, vt quæ inter partes conuenta fortaſsè vel conſtituta fuerint, ea non aliter valeant, quàm in congreſſu familiari, nec vllam vim habeāt definitionis, aut placiti, aut determinationis. Hoc quidem ſapientèr Catholici, nè Synodo Tridentinæ præiudicâſſe viderentur. Protulit deindè Maluenda Confeſſionem Auguſtanam, Cæſari anno 1530. Auguſtæ exhibitam, cum eius Apologia, cuius vtriuſque architectus fuerat Melanchthon: percontatusque eſt ex Proteſtantibus, num in eius ſententia permanerent, ſcripta verò alia quæcunque, etiàm ſua ipſorum, illi contraria damnarent. Bucerus, qui primas apud Proteſtantes obtinebat, primò quidem hîc hærere cœpit, ſed demùm reſpondet, ſe damnare ſcripta contraria, proprio ſe enſe iugulans, & ſuos paritèr ſymmyſtas damnans, qui ab ea Confeſſione in pleriſque vſqueadeò defecerūt, vt hoc nomine inter ſe Luteri diſcipuli hodiè mirum in modum tumultuentur. Longum eſſet omnia huius Colloquij acta referre. Apparebat facilè in Bucero & eius ſocijs quædam animorum acerbitas & amaritudo, quæ identidèm verbis exprimebatur & moribus: cùm Catholici ſe vbiquè placidos & commodos exhiberent, ac propemodùm vltrà quàm oporteret, moroſis hominibus in agendi ratione concederent. Multis enim modis hoc captabat Bucerus cum ſuis, vt occaſionem haberent à Colloquio diſcedendi: ſed ità, vt eius intermiſſi culpa omnis in Catholicis hærere videretur. Viceſimoprimo die Februarij Maluenda ex temporali diſputatione ad eas abſurditates adegit Bucerum, vt in illo tot doctorum virorum conſeſſu non puduerit eum affirmare, Eum qui mortali peccato tenetur, fidem Catholicam amittere, non credere Deum trinum & vnum eſſe, neque Chriſtum eſſe filium Dei, neque redemptorem humani generis, neque natum, neque crucifixum, nec rediuiuum &c. Omnia peccata eſſe incredulitatis, nullum imbecillitatis vel ignorantiæ, ſed omnia ex malitia & contra conſcientiam committi. Eò enim impudentiæ adigit id genus homines obſtinata animi elatio, vt mâlint quantumuìs impias & abſurdas opiniones pertinacitèr tueri, quàm ſe victos videri. Et

1546

Bucerus ſe & ſuos damnat.

Buceri abſurdiſſimæ aſſertiones.

1546

Rumor cō-mentitius.

interìm ſpargebatur longè lateque rumor, idque contra fidem ſecreti, Catholicos victos à Proteſtātibus, & Maluendam à Bucero in ſummas adactum anguſtias. Quid facias hoc hominum genere? Nimirùm ab iis nobis expectandum eſt ſtudium Eccleſiæ reformandæ, & hominum ſaluti conſulendi, quos adeò nullius pudet mendacij & calumniæ.

Viceſimaquinta Februarij venerunt literæ à Cæſare, quibus Colloquij habēdi forma pręſcribebatur: (volebant enim præſides certiùs cognoſcere eius hac in re voluntatem) Bucerus cum ſuis eam formam non probauit. Deniquè, nè ſim longior, ex multis verborum ambagibus aliud nihil intelligi potuit, quàm eos Cæſareæ Maieſtati ità obtemperaturos eſſe, ſi omnia quę vellent, ipſi ſtatuerent de Colloquio, & Cæſari etiàm atque Catholicis leges ferrent. Nec adduci potuerunt, vt Cæſaris voluntati morem gererent, ea, quam diximus, forma amplectenda: ſed non diù pòſt ità ſe clanculò ſubduxerunt, ac propemodùm ex oppido eiecerunt, vt non tam profectionem quàm fugam adornaſſe viderētur, magno quidem Præſidum dolore, quibus iam Iulius Pflūg Numburgenſis antiſtes, ex voluntate Cæſaris adiunctus erat, qui indignitate moti, illos quidem retinere conati ſunt, ſed fruſtrà: Porrò ſcripto edito Præſides iidem ſatìs declarârunt, per ipſos minimè ſtetiſſe, quò minùs & Cæſaris & ordinū Imperij expectationi ſatisfieret, cùm præſertìm ipſorum Proteſtantium Collocutorum conſenſu ad Imperatorem ſcripſiſſent, & eius reſponſum in dies expectarēt. Ità demùm etiàm hac vice res ipſa probauit, nō eſſe in eiuſmodi Colloquijs expeditam & certam pacis componendæ rationem, maximè cùm religionis negocium omninò maturiori & auguſtiori deliberatione tractandum ſit, nec in paucorum hominum priuato tractatu ponendum: tum quoquè ea ſit ſectariorum peruicacia, vt vinci quidem facilè poſſint, ſed nec victi vnquàm cedere velint, nec victi videri.

Euangelici è Colloquio ſe ſubducūt.

Concilium Tridenti inchoatur.

Intereà Tridenti patres Concilium inchoant. Legatos eò miſerat Pontifex Iohannem Mariam Montanum, Marcellum Ceruinum, & Reginaldum Polū Cardinales: ſed cùm rari aduenirent, aliquandiù parùm admodùm conſtitui potuit.

Obitus Luteri.

Triſtiſſimum autem ſub ipſo Ratisbonenſi Colloquio ad Proteſtantes nuncium allatum eſt de obitu ſanctiſſimi patris ſui Luteri. Is litis cuiuſdam componen-

dæ cauſa ab illuſtribus Mansfeldenſibus comitibus Iſlebium, quæ fuit illi patria, honorificè euocatus, eò venit cum pompa, tribus ſtipatus filijs, ex præclaro monachi & monachæ concubitu procreatis. Obuiàm illi miſſi ſunt 113 equites honoris cauſa. Itaq; die 17. Februarij, cùm lautè & ſplendidè cœnatus eſſet, & facetijs ſuo more hilaritèr luſiſſet, eadē nocte ſublatus eſt è medio. Eius obitus non eodem modo à Catholicis & Euangelicis id tēporis referebatur. Ionas Cocus, qui ſe Iuſtum Ionam vocat, eius morti interfuit: ſed ità eam deſcribit, vt apud cordatos maiori eum contumelia quàm laude affeciſſe videatur. Inter alia ſcribit eum ipſi Ionæ & Cęlio & alijs circunſtantibus dixiſſe, Orate pro Domino noſtro Deo, & eius Euangelio, vt ei benè ſuccedat, quia Concilium Tridenti & abominabilis Papa grauitèr ei aduerſantur. Hæc fuit egregia morituri hominis pœnitentia. Sed cur tantoperè metuebat Domino Deo, & ſuo potiùs quàm Dei Euangelio, cùm prophetare non dubitârit, 1546

Ridicula Luteri oratio.

Peſtis eram viuus, moriens tua mors ero Papa?

Quid verò dictura eſt poſteritas, cùm hæc legerit? Hoccine eſt, ad illud tremendum Chriſti tribunal ſeſe præparare? Scilicèt moriente Lutero Pontifex mortuus eſt. Eius quoquè precationem ſupremam recitant in hæc verba: *Pater mi cœleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deus totius conſolationis, gratias tibi ago, quòd mihi dilectum filium tuum Chriſtum reuelâſti: in quem credo, quem prædicaui & confeſſus ſum, quem amaui & laudaui: quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, perſequuntur & blaſphemant.* Et ſic ille mortuus eſt. O verè mortem expaueſcendam & horrendam, ità obſtinato in Pontificem & Catholicos odio exhalare ſpiritum, atque ſic proficiſci ad illum æquiſſimum iudicem. Quàm verò immanis illa calumnia eſt, quòd ait Pontificem, quem vocat abominabilem, & impios omnes, quo nomine vult Catholicos intelligi, vituperare, perſequi & blaſphemare Chriſtum? O ſi miſer ille ſeipſum cognouiſſet, certè illa extrema hora palàm faſſus eſſet ſe longè omnium atrociſſimè & immaniſſimè vituperâſſe, perſecutúm eſſe, & blaſphemâſſe Chriſtum, cui vnus ipſe ſuis impijs dogmatîs tot abſtulit animas, vt ſinè horrore & ſtupore nec dici queat. Et tamen dicit

Precatio ſuprema Luteri.

1546 dicit ſe amâſſe & laudâſſe Chriſtum. Hoc ergò erat de tanta impietate non ſolùm nihil angi animo, ſed gloriari etiàm. Cadauer eius ſtanneo incluſum loculo, cum multa equitũ & peditum turba & pompa ingenti Vuittenbergam non ſinè multorum lachrymis perductum eſt. Ille quidem ſic mortuus eſt, ſed poſt ſe in multis Europæ ampliſſimis regnis & prouincijs ſupremam ferè reliquit vaſtitatem, religione miſerabilitèr confuſa & perturbata, innumeris euerſis Eccleſijs, deſtructis monaſterijs, omnibus pijs abrogatis cæremonijs & ritibus Eccleſiaſticis, ſacramentis horrendum in modum profligatis, vt ad Mahometanam cõſtituendam impietatem parùm aut nihil ſupereſſe videatur: & certè quibuſdam in locis, vbì eius regnat Euangelium, homines in atheiſmum atque etiam ethniciſmum ferè prolabũtur. Eos nobis fructus affatìm produxit miſer ille, & mortalium omnium longè infeliciſſimus, qui vtinàm nunquàm natus fuiſſet, aut certè ſolus perijſſet. Nullum quidem vnquàm miraculum edidit; quanquàm miracula omnia facilè vincit, quòd monachus apoſtata, inceſto monachæ concubitu totiès pollutus, tot iam olìm ante mille annos damnatarum hæreſum inſtaurator, tot flagitijs coopertus, homo importuniſſimus, audaciſſimus, maledicentiſſimus, qui nulli omninò parceret, omnia ſursùm deorsùm miſceret, tantam ſibi apud cæcos & miſeros mortales exiſtimationem conciliare potuit, vt non alio quàm apoſtoli & tertij Eliæ loco haberetur. Conatus eſt quidem aliquandò dæmonem expellere, ſed fruſtrà. Id in Lectoris gratiam huc breuitèr adſcribam. Anno 1545. puella quædam dæmoniaca è Miſnia adducta eſt Vuittenbergam ad Luterum, ceu tertium Eliam, ea ſpe, quòd Luterus dæmonem eſſet eiecturus. Ille quidem, vtpotè malè ſibi cõſcius, principiò valdè ſe difficilem præbuit, tamen tandèm iuſſit puellam in ſacrarium parochianæ Eccleſiæ introduci. Ibì ſuis quibuſdam Lutericis exorciſmis adiurat dæmonem, ſed dæmon eius exorciſmos irridet. Tum verò Luterus mirè angi, diſcruciari, & è ſacrarij oſtio ſe velle proripere. At malus dæmon adeò obſtruxit oſtium, vt neque foris, neque intùs reſerari potuerit. Ea res etiàm in maiores illum miſerum anguſtias adduxit, iamque per feneſtras erumpere conabatur, ſed conatus eius cancelli ferrei retardabant. Deniquè ſecuri ferrea per cancellos immiſſa oſtium perſtringi oportuit, vt Lutero pateret exitus

Miraculũ Luteri inſigne.

Luterus dæmonem vult expellere, ſed fruſtrà.

exitus. Faxit Dominus Deus noſter, vt ad ſanitatem redeant, qui eius hominis nulla vitæ ſanctimonia, nulla miraculorum efficacia ſuffulti, infauſtum Euangelium magno totius Europæ malo complexi ſunt. 1546

Nôrunt omnes, quàm ille infelix atrocitèr oppugnâit peregrinationes religionis cauſa ſuſceptas, & inuocationem Sanctorum, adeò vt etiàm virginē matrem non plùs ſibi præſtare poſſe precibus ſuis, quàm quempiam vicinum ſuum, dicere non dubitârit. At multò rectiùs feciſſent, qui puellam hanc ad eum adduxerunt, ſi pro ea beatiſſimæ Virginis Mariæ ſuffragia apud Deum implorâſſent, quam certùm eſt hodieq́ue multa præſtare beneficia ipſam piè inuocantibus. Et vt pietas cōfirmetur, atque impietas pudefiat, adſcribam hîc nonnulla ex Thoma Moro, qui aliquandò fuit Angliæ Cancellarius, Vir incomparabili ingenio, magna doctrina, & tandèm celebri martyrio illuſtris: ſed adſcribam verbis meis. Nam ille quidem hæc Anglicè ſcripſit, quæ alius Vir doctus poſteà reddidit Latinè. Ait ſe nonnulla poſſe ſuæ ætatis commemorare miracula, quæ ad imagines, quas ſolent homines pij etiàm peregrè inuiſere, edita ſint, tam ab omni ſuſpicione aliena, tamq́; amplis fulta teſtimonijs, vt qui ea velit reuocare in dubium, is non multùm ab inſania abeſſe videri queat. Interìm vnum recitat admodùm illuſtre, quod ante paucos annos in cuiuſdam viri nobilis Rogeri Vuētunorthi aliquot proles declaratum ſit diuinitùs, præcipuè autem in vnam ex filiabus eius, annorum nō ampliùs duodecim, quam malus dæmon inuâſerat, & multis modis diuexârat. Erat illa iam mentis inops, deliransq́ue procacitèr & petulantèr in Deum ipſum incurrebat, execrabaturq́ue res quaſque precibus ſacratas, & quod mirum eſt, facilè etiàm nullo indicante à non conſecratis illas internoſcebat. Fiebant hæc proculdubiò illo efficiente, qui puellam occupabat. Interìm verò tum ſua voluntate, tum diuina admonitione permota eſt, vt ad S. Mariæ Ippiſuuitchij (eſt hoc Angliæ oppidum) accederet. In illo autem itinere quæ id temporis alibì dicerentur & fierent, citra mendacium edicere potuit, multaq́ue rapta in ecſtaſin rara & ſublimia promebat, licèt ipſa eorum rudis eſſet & imperita, vt etiàm viri doctiſſimi non mediocritèr admirarentur talia ab illa dici poſſe. Vbì porrò ad locum ventum eſt, erat ibì imago beatiſſimæ virginis Mariæ. Coram ea dum illa puella ſiſtitur, aderant

Prolog. lib. 1. cap. 16.

per-

1546 perplures ſplendidi ac nobiles viri, & eccè ab illo tetro ſpiritu horrendum in modum dilaniatur, facies & oculi terribilem in ſpeciem transformantur, os contorquetur & diſtenditur, oculi in maxillas prominent, vt ſinè horrore nemo eam poſſet intueri. Aderant & aliæ perſonæ, in quas, permittente Deo, improbus ſatan mirabilitèr ſæuiebat. Atquì mox omnes illæ vnà cum puella perfectæ ſunt redditæ ſanitati. Huic tanto ſpectaculo aderant parentes puellæ, homines & ordinis ampliſſimi, nempe equeſtris, & rebus locupletes: aderant & alij permulti magnæ dignitatis, prudentiæ & experientiæ. Aberat verò omnis fingēdi vel ratio vel ſuſpicio, tum quòd puella tenera eſſet ætate, tum quòd rei ipſius immanitas & horrenda ſpecies omnem excluderet ſimulationem. Cernens autem puella ſe liberatam, licèt pater obluctaretur, mundo huic ilicò nunciū remiſit, & in cœnobio benè inſtituto ſanctarum virginum religionem profeſſa monaſticam, & piè & ſanctè vixit. Hæc ferè Morus, cuius tāta eſt authoritas & integritas, vt bona fide rem totam ab eo relatam eſſe nemo niſì improbus dubitare queat. Luterus proculdubiò cum ſuo grege hîc exclamaret rem eſſe commentitiam, quemadmodùm Brentius non veretur ſcribere, quòd Iulianus apoſtata in magno poſitus metu, nè à dæmonibus diſcerperetur, licèt jam Chriſti religionem abiurâſſet, tamen crucis expreſſo ſigno illos à ſe fugârit, id nō factum crucis ſigno, ſed dæmonis ſimulatione ad cōfirmandam ſuperſtitionem & magiam: nec enim magìs ad pietatem facere digitis crucem formare, quàm ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris: quæ ſunt verba digna tali viro, qualis eſt Brentius, hoc eſt, impuro hæretico. Sed nos iſtorum hominum verbis prorsùs nihil moueri debemus, præſertìm cùm huius rei tot illuſtres fuerint ſpectatores, & teſtes omni exceptione maiores. Mihi hoc miraculum commodè hoc loco inſeri videtur, vt Catholicus lector videat non deeſſe hodieq; miraculorum etiàm inſignium editionem in Eccleſia Catholica: porrò de iſtis prodigioſis noui Euangelij buccinatoribus rectè dici poſſe, eos nec claudicantem canem, nec cæcutientem equum vnquàm curare potuiſſe: quāquàm vt miſeri homines intelligerent, quale portentum in infauſtis Luteri dogmatis complectendis ſequerentur, memorabili id portento præpotens Deus teſtatum voluit efficere, quandò biennio poſt illud Vuormatiæ à Carolo V. &

Miraculū inſigne.

Brentius contra Petrū Sotū.

Impe-

Imperij ordinibus contra Luterum promulgatum edi- 1546
ctum, ad fines Vuittenbergæ vitulum caluo capite & cucullatum, ſtupendo illo quidem, ſed cumprimis accommodato oſtento vacca peperit. Fertur autem Luterus etiàm mortuum quandoque quibuſdam immurmurationibus excitare voluiſſe, Vilhelmum illum Neſenum in Albi ſubmerſum, ſed accidit illi quod Perſius ait: Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

Cõuentus aurei velleris.

Hoc anno Carolus Cęſar Traiecti habuit Conuentus aurei velleris, & Italiæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, Flandriæ principum aliquot noua electione illud auxit ſodalitium. Indè Ratisbonam ad Comitia iturus cùm Traiectum ſuperius veniſſet, Legati aliquot Principum & ciuitatum Germaniæ occurrunt, vt certiùs cognoſcerent de fama, qua iam vulgatum erat, Cæſarem militem conſcribere. Sed eodem quoque tempore rumor erat, Proteſtantes neſcio quid moliri in Cæſarem, ſua habere conuenticula, & id genus alia, quæ non immeritò Cæſarem ad arma paranda mouere potuiſſent. Vbì autem viderunt legati, Cæſarem nullum circa ſe inuſitatum habere militum præſidium, meliùs ſperare cœperunt, itaque diſcedunt. Erant cum Cæſare cuſtodiæ cauſa equites cataphracti quingenti. Vbì Spiram venit, Palatinus cum vxore Cæſaris nepte eum adijt, venit etiàm eò Lantgrauius Heſſiæ: atque vterque non diù pòſt diſceſſit, quòd Cæſar non vſquequaquè votis illorum reſpondere videretur.

Ferdinandus elocat duas filias.

Dum Ratisbonæ Comitia aguntur, quò iam Cæſar peruenerat, Ferdinandus rex duas filias ſuas elocat, Annam Alberto Bauariæ, Mariam Guilelmo Cliuenſium Principi. Interìm Cæſar ad ſe tribunos & centuriones aliquot clàm euocat Ratisbonam, neque id latuit Proteſtantes, qui omnia accuratiſſimè explorarent. Itaque Cæſarem adeunt, ſcire cupiunt, cui bellum facturus ſit, ſe quidem paratos imperata facere. Cæſar non negat aliquot ſe cohortes conſcribere in quoſdam refractarios & rebelles, quos edomare conſtituerit: qui ipſi auxilio ſint, illis ſe benignum & clementem dominum fore, cæteros non alio quàm hoſtium loco habiturum. His auditis, Legati domũ proficiſcuntur. Hoc belli Germanici inter alia quodam fuit initium. Cęſar diù multa diſſimulârat, ſed pactis cum Turca inducijs, pace quoquè cum Gallo & Anglo confecta, non putauit ſibi vlteriùs diſſimulandum, præſertìm cùm vir prudentiſ-

1546 ſimus non ignoráſſe videatur, quid plerique molirētur. Erant per id tempus Luteranorum ſiue Proteſtantium magnæ vires, porrò Cæſaris exiguæ copiæ, & magna gerendi belli in ipſo initio impedimenta ac difficultates, præſertim quòd Cæſaris conſilia etiàm ab amicis ad hoſtes perferri dicerentur. Auguſtani omnium primi ad arma concurrunt, ea tamen moderatione, vt Cæſareanos vrbe non arceant, quò minùs ad bellum neceſſaria comparare queant. Venerunt autem ad Cæſarem Germanorum peditum cohortes quinquaginta: ex Pannonia Hiſpanorum duo millia expectabantur & octingenti, è Gallia Ciſalpina eiuſdem gentis tria millia. Equitum ad nouem millia conſcribi iuſſa ſunt, ſed locis valde diuerſis, quod Cæſari magno incommodo fuit. Proteſtantes interìm ex Auguſta & Vlma & ditione Vuirtenbergica Cluſam properant, vt Italos à Pontifice miſſos excludant. His Proteſtantium copijs præerat Sebaſtianus Schertelus vir militaris. Itaque Cluſa arx munitiſſima deditione capta eſt. ſunt qui proditione factum putent. Indè Oenipontem petunt, ſed nihil efficiunt. Abeunt igitur, præſidio impoſito Cluſæ & Fieſſæ, quæ duæ omninò viæ erant, quibus ex Italia in Germaniam veniretur. Si Schertelus cum ſuis copijs rectà petijſſet Ratisbonam, vbì Cæſar tum erat, rebus omnibus imparatiſſimis, meliùs ſuorum rebus conſuluiſſet. Sed eo conſilio Deus illos tum priuauit. Fuit hic primus illorum error.

Copiæ Cæſaris.

Proteſtantes obtinēt Cluſam.

Item Fieſſam.

Primus error Proteſtantium.

Dum hæc geruntur, Saxo & Heſſus ſcribunt Cæſari literas, quibus ſe teſtantur in officio permanſuros, aut ſi quas iniurias intulerint, de illis velle ſatisfacere, ſi lege agere ſinantur. Cæſar illis nihil reſpondit, quippe qui ſciret eorum exercitum omnem in vnum locum conduci. Nec diù pòſt omnes eorum copiæ Danouertum cum Saxone & Lantgrauio peruenêre. Erant peditum ad octoginta, equitum ad decem millia: porrò tormenta bellica 130. Cæſar tum admodùm immunitus fuit. Atque hîc quoque ſummam rei benè gerendæ occaſionem Proteſtantes amisêre, dum non vident, quàm facilè Cæſarem vel è tota Germania excludere potuiſſent, ſi cum omnibus copijs rectà Ratisbonam contendiſſent. Non eſt igitur dubium, quin à Cæſare ſteterit Deus. Et hic eorum ſecundus eſt error.

Copiæ ingētes Proteſtantiū.

Secundus error.

Interìm Ferdinādus rex Pragā peruenit, cum Mauritio Saxone acturus de bello in Electorē Saxoniæ concitan-

citando. Fuerant Mauritio cum Electore continentes 1546 inimicitiæ, ſed eæ pauloantè ſopitæ erant. At poſtquàm Cæſar proſcripſit Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, Mauritius inimicitias repetit, & cum Ferdinando rege coniunctus, Saxonis ditiones vaſtare inſtituit. Porrò verò Saxo & Lantgrauius puerum cum ænea ore ad Cæſarem in caſtra mittunt, qui epiſtolam perferunt ad teli amentum deligatam. Hic vetus Germanorum mos eſt belli denunciandi. Videbantur illi digni eſſe ſupplicio, ſed incolumes dimiſſi ſunt cum tabulis proſcriptionis, nullis prætereà literis alijs additis. Cæſar quidem eorum epiſtolā nec inſpicere voluit. Sub idem tempus veniunt ad Cęſarem à Pontifice peditum circitèr decem millia, equites leuioris armaturæ ſeptingenti. His alij ducenti equites à Coſmo Medice Florētino Principe, & centum à Ferrarienſi duce miſſi acceſſerunt. Venerunt & Hiſpani, præſtanti virtute & veterani omnes. Erant iam cum Cæſare 16. millia Germanorum peditum, Italorum decem, Hiſpanorū circitèr octo, equites haſtati mille ſexcenti: & præter hos alij, ità vt in ſumma eſſent bis mille cataphracti, & mille leuioris armaturæ, omnes verò copiæ præſertim peditum, longè ſelectiſſimæ: nec tamen aderant, quæ in Belgio à Burano conſcribebantur. Cum hoc exercitu & triginta ſex tormentis æneis Cæſar ad hoſtem contendit qui tum circa Ingolſtadium ſtatiua habebat. At Saxo cum Lantgrauio Ratisbonam iter intendit prudentèr quidem, ſed ſerò. Cæſar enim mox Ratisbonam ſubſidia equitum & peditum mittit. Itaque Ingolſtadium Proteſtantes reuertuntur, quò ſe etiàm Cæſar contulit. Non defuiſſet tum Proteſtantibus occaſio rei benè gerendæ, ſi totis viribus Cæſarem oppugnâſſent, aut illius ad Ingolſtadium iter anteuertiſſent: atqui certè non in multitudine exercitûs, ſed in Numinis fauore certa eſt belli victoria. Igitur Cæſar Ingolſtadium præoccupat, & opportuno loco caſtra metatur. Loci natura hæc erat: Siniſtrum latus ripa fluminis & loca paluſtria tuebantur: à tergo quæ erant, oppidum ipſum tuta ab hoſtibus reddebat: à dextra & à fronte, aperta planities, ſed leuitèr faſtigiata. Ab hac vtraque parte Princeps Albanus, quem Cæſar eius belli ſummum Imperatorem eſſe voluit, incredibili celeritate tranſuerſam foſſam & vallum perduxit. Non diù pòſt vtraque & Cæſaris & hoſtium caſtra ea propinquitate inter ſe coniuncta ſunt, vt tormento-

Proteſtātes bellū denunciant Cæſari.

Copiæ auxiliares Pontificis.

Cæſaris caſtra ad Ingolſtadium.

1546 rum pilis contingi poſſent. Ibi Cæſar equo vectus ſuos obequitabat, ne quicquam pilarum denſos imbres reformidarent adhortans, & vt præſenti animo, priſtinæ virtutis & ſecūdiſſimorum præliorum memores, hoſtis impetum ferant, locum quiſque ſuum ſtrenuè tueatur. Quæ Cæſaris oratio & præſentia dici vix queat, quātum alacritatis & bonæ ſpei militi attulerit. Atquì hoſtes ex alia parte horrendum in modum tormenta diſplodūt, & pilarum imbribus vallum & acies Cæſareanas complent: ſed paucos admodùm, Deo ſuum Cæſarem euidentiſſimè protegente, lædunt. Cæſaris agmen ſæpiſſimè traiectum eſt, atq; circa eum ipſum tam denſæ volitabant pilæ, vt in maximo diſcrimine verſaretur. Accidit quādoque, vt globus directò in illum eiaculatus, ità propè ad pedes eius decideret, vt præſentiſſimum illi immineret periculum, ſi vel leuitèr reſultâſſet, & non præpotentis Dei iuſſu eodem loco defoſſus & immerſus hæſiſſet. Sæuiſſima illa tormentorum tempeſtate, quæ octo ampliùs horis cælum commouit & vndas, in ea Cæſaris acie vnus ex ſtipatoribus peremptus eſt, equi duo, & ſignum militare vnum diſcerptum: nullum aliud grauius damnū datum, ſingulari procul dubiò beneficio Dei, qui ſeruat ſperantes in ſe. Fuit autem in Cæſareanis hoc eximiæ conſtantiæ & inuicti animi haud obſcurum argumentum, quòd nullus ſuum viſus eſt locum deſerere, licèt nongentis hoſtiū globis terribilitèr eo vno die peterentur. Alio die rurſus ad tormentorum crebriora, quàm priùs, tonitrua hoſtes redeunt. Cæſar ad ſuos alacritèr accurrit, eorum animos mirificè confirmat, contemptis periculis, à quibus plerunque non longè aberat. Quàm fuerint hoſtes in diſplodendis tormētis pertinaces & crebri, vel indè conſtare poteſt, quòd præter alios qui vel in caſtra non inciderint, vel reperiri non potuerint, mille nongenti & ampliùs globi reperti ſunt.

Cæſar hortatur ſuos

Cæſaris diſcrimē.

Conſtantia Cæſareanorū.

1900. pila in caſtra Cæſaris coniecta.

Cùm autem Cæſar illorum caſtris in dies propiùs ſuas munitiones coniungeret, multiſq; illi quotidie incommodis afficerētur, non ſinè magno dedecore eo loco decedunt, cùm anteà comminati eſſent, ſe Cæſarem breui è tota Germania exacturos.

Per hoc tempus Comes Buranus ſuas copias, quas Cæſari in Belgio coëgerat, Rhenum mirabili induſtria ac ſolertia inuitis hoſtibus traducit. Ad Francofurtum poſteà cum illis leuiori commiſſo prælio, non paucos occidit, reliquis vſqueadeò perterritis & properè in fugam

gam ruentibus, vt non priùs fuga deſiſterent, quàm in oppidum perueniſſent. Cæſar Buranū admonet, vt iter cautè inſtituat: hoſtes à ſe diſceſſiſſe, atq; ad ipſum properare. Progreſſi verò hoſtes, ad Danouertum caſtra locant, & Lantgrauius rei frumentariæ conſulturus, Lauginga Bauariç oppidum, deditione facta, in fidem accipit, atque indè Danouertum redit. Buranus breuì poſteà cum ſuis copijs, quæ erant longè ornatiſſimæ, ad Cæſarem Ingolſtadium incolumis peruenit. Ea re fracti ſunt nonnihil Proteſtantium animi. Biduò pòſt Cæſar Neoburgum petit, inter denſiſſimam miſſilium multitudinem, quæ ab hoſtibus è muro iaculabantur, loci naturam & ſitum oppidi ſummo cum periculo, Albano comitatus, explorat: indè Ingolſtadium redit, poſtridiè caſtra mouet, atque recta ad Neoburgum regione conſidet. Neoburgenſes ad eum legatos mittunt, ſeque eius voluntati permittunt: idem faciunt tribuni & ordinum duces, qui illic præſidio relicti erant. Id quidem Cæſari ob eius loci opportunitatem, commodiſſimè euenit. Cæſar hoſtium præſidiarios milites omnes pro ſua clementia incolumes dimiſit, cùm iure in eos, tanquam qui in Principem ſuum arma tuliſſent, animaduertere poſſet. Eo triduo Cæſar more militari exercitum ſuum recenſet: repertus eſt equitum numerus millium circitèr nouem, peditum circitèr quadragintaquinque.

1546

Burani copiæ ad Cæſarem veniunt.

Neoburgi deditio.

Totus Cæſaris exercitus.

Neoburgo Cęſar Vuendingum cùm exercitu proficiſcitur, atque aduentanti Senatus vrbem dediturus occurrit. Per hoc tempus nunciatur Cæſari, hoſtes cum omnibus copijs ad ipſius caſtra contendere, neque iam procùl abeſſe. Tum ille licet dextrum pedem podagra affligeret, equum conſcendit, pedem linteo ab ephippio penſili ſuſtentat, atque hunc in modum tota die inter ſuos obequitat, contemptis acerrimis podagræ doloribus: verùm hoſtes nebulæ beneficio vſi, quæ ea die denſa admodùm fuit, iter Norlingam versùs conferebant. Cùm autem ei ab Albano nunciaretur, videri ipſi hoſtes ad dimicandum paratos, ille reſpondit: Per me non ſtabit, quò minùs, fauente Deo, fiat pugnandi poteſtas: Et mox vt erat in equo (non enim podagra ſinebat eum deſcendere) arma induit, & acies procedere iubet. Verùm hoſtes cœptum iter Norlingam versùs nihil intermittentes, Cæſareanos pugnæ auidos ſua ſpe fruſtrantur. Videns autem Cæſar ad pugnam eos elici non poſſe, ad alia conſilia conuertitur. Mittit clàm Octa-

1546 nium Farneſium cum Italicis copijs & Schamburgianis cohortibus, qui Danouertum vrbem ad Danubium ſitam repente occupent. Ea res proſperos habet ſucceſſus, & oppidani ſubita Cæſareanorum irruptione perterriti, ſeſe dedunt, non minori hoſtium damno, quàm Cæſaris commodo. Cæſar poſtera luce eò contendit, hoſtibus interim nihil ſe mouentibus. Altero indè die Dilingam Auguſtani Epiſcopi oppidum, ſed quod tum hoſtium præſidio teneretur, venit. Hoſtes mox fugiunt ex oppido, & ciues libentiſſimis animis tum Cęſarem, tum Epiſcopum recipiunt. Indè quoquè Lauginga ſe dedit, licè initiò ſuperbè reſpondiſſent incolę. Idem facit Gundelfinga. Ità paulatìm Cæſaris res creſcebant, Deo illum adiuuante.

Danouertum occupant Cæſareani.

Saxonia à Ferdinãdo & Mauritio res geritur.

Intereà nunciatur Cæſari, à Ferdinando & Mauritio in Saxonia rem proſperè geri, Saxones pulſos & profligatos, & magnam eius ditionis partem in vtriuſque poteſtatem eſſe redactam. Hoc nuncio Cæſar exhilaratus, multa tormenta in lætitiæ ſignum, & vt hoſtes intelligerent hęc iam ad ipſum perlata, diſplodi iubet. Iam hyems appetebat, nec deerant, qui Cæſarem hortarentur, vt militem in hyberna reduceret, maximè quòd caſtra loco admodùm incommodo ſita eſſent. Sed Cæſar commodiſſimo caſtris locandis loco reperto, eò traducit exercitium, cunctis vſqueadeò gratulantibus, vt eum locum caſtra Cæſaris appellâ int. Ex eo loco vehementèr afflixit hoſtes, emiſſis longè lateque equitibus hipposclopiſtis & leuioris armaturæ, qui eos à frumentatione prohiberent. Indè accidit, vt in eas rei frumentariæ anguſtias venerint, vt quinque continuos dies milites frumento & pane caruerint.

Inopia frumẽti apud Proteſtantes.

Sub his anguſtijs Saxo & Heſſus nacti idoneum hominem, per Iohãnem Brandeburgicum Electoris Brandeburgici fratrem, de pacis conditionibus cum Cæſare agere cœperunt: ſed cùm Cæſar alias proponeret, quàm ipſi vellent, nihil effectum eſt. Dolendum quidem eſt, Principes illos ſuorum concionatorum malis conſilijs eo adductos eſſe, vt tam ſe Cæſari refractarios præberent, & demùm etiàm arma contra illum capeſſerent, cùm rarò ſoleat bene cedere, ſi quid contra magiſtratum temerè attentetur. Et hoc quidem bello, cùm eſſent illorum longè auctiores quàm Cæſaris copiæ, tamen quatèr caſtris excedere compulſi ſunt. Vbi porrò Cæſar intellexit hoſtium equitatum cum parte peditum in Franconiam

1546

coniam iter habere. omnibus modis anteuertẽdum putauit, nè tam opulenta illi potiri prouincia, vires iam non mediocritèr eliſas redintegrarent. Itaque licet difficili anni tempore, tamen nihil ſibi ceſſandum putauit, donèc Rotenburgo ciuitate imperiali potiretur. In eo itinere dedunt ſe illi Boffingenſes, Norlingenſes, Dinckelſpulenſes. Vbì Rotenburgenſes eius ſensêre aduentum, pridiè obuiàm progreſſi, magno ſtudio ſe ſuaque omnia illi permittunt: neque enim illi reliquis fœderatis conſenſerant, neque auxilia illis vlla ſuppeditârant. Vbì hoſtes ſensêre Rotenburgum à Cæſare teneri, non mediocritèr perturbantur, atque paulò pòſt ſinguli domum reuertuntur. Lantgrauius vbi Francofurtum venit, obſecrantibus decurionibus & ciuibus, vt quid faciendum ſit edoceat, reſpondit optimam ſibi rationem videri, vt vnaquæque vulpecula ſuam caudam tueatur.

Rotenburgum Cæſari ſe permittit.

Proteſtantes domum abeunt.

Saxo quoquè, aliquot contractis diſperſarum copiarum reliquijs, domum redit, & in itinere ab Eccleſiaſticis magnam vim pecuniæ extorquet. Cęſar verò Buranum in Belgium remiſſurus hortatur, vt ex itinere vel ad defectionem inducat, vel ad deditionem vi adigat Francofurdienſes. Ipſe Cæſar cum reliquo exercitu ad fœderatas ciuitates, in quibus hoſtium præſidiũ omne & robur poſitum eſſe non ignorabat, iter ſtatuit conuertere. Sed tantus iam omnes terror inuaſerat, vt pleræque ciuitates à fœderatis deſciſcerent, & ad eius amicitiam adſpirarent. Rotenburgo diſcedens, Halam Sueuiæ inſigne oppidum peruenit. Eam enim tum recèns Cæſar in fidem receperat.

Cùm illic podagræ morbo impeditus, aliquandiù hærere cogeretur, Fridericus Palatinus ad eum venit, & ſupplex cum multis lachrymis veniam petijt & impetrauit, licèt Cæſar principiò nonnihil aſperum ſe non ſinè cauſa exhiberet. Miſerat enim non paucos equites ſubſidio Proteſtantibus. Sed in Cæſare hoc fuit admiratione dignum, quòd non tam illatæ iniuriæ, quàm beneficij quandoquè collati eſſet memor.

Palatinus veniã petit & impetrat.

Eodem tempore venerunt etiàm eò Vlmenſes, & tandèm admiſſi coram Palatino, qui ægrotanti Cæſari aderat, capite demiſſo & vultu mœſtiſſimo ad Cæſaris ſeſe pedes abiiciunt, & eius clementiam implorant. Cæſar quoquè illis ignouit certis conditionibus.

Item Vlmenſes.

Deindè Cæſar Hala egreſſus, Hiſpanis & aliquot

1546 cohortes alias mittit in agrũ Vuirtembergenſem atque mox ipſe cum reliqua exercitûs parte ſubſequitur. Hac re cognita, Vuirtembergenſis Princeps non ferens ditionis ſuæ vaſtationem, atque animaduertens omnes vicos, omnia ædificia & oppida omnia, in Cęſaris poteſtatem venire, à Cæſare pacem petit, & impetrat non recuſatis conditionibus, quas Cæſar præſcripſerat. Interim veniunt literæ à Burano ad Cæſarem de occupata Francophordia. Poſtridiè ad eum veniunt à ſeptem ciuitatibus fœderatis legati de deditione. Vt enim ad Cæſaris gratiam propenſius adſpirarent, eius faciebat incredibilis moderatio, qua in tanto belli maximi ſucceſſu vtebatur. Iam Sueuiæ vrbes omnes in eius poteſtate erant: Auguſtani ſoli cunctantiùs ſe ſe dedidere. Cęſar indè Vlmam venit, ſuſceptus honorificentiſſimè & amantiſſimè. Fuit enim Germanorum in Cæſarem amor ſingularis, ità vt eum patrem blandiſſima voce appellarēt, quin & exteræ nationes & hoſtes etiàm ipſi non mediocritèr ipſi afficiebātur. Eſt enim ea virtutis vis, vt in ſuî admirationem & amorem etiàm improbos inuitet. Auguſtani Cæſaris exercitu aduentante, ad Cæſarē legatos mittunt, ſed ijs conditionibus propoſitis, quas Cęſar nollet, vacui recedunt. Indè re deliberata, & quòd Schertelus, vir militaris & audax, ex vrbe ſpontè exceſſiſſet, ad Cęſarem redeunt, veniam ſupplicitèr petunt, & à clementiſſimo Principe impetrant, adeò vt mitiſſima conſuetudine ſua dextram ſingulorum apprehenderet, quo honore etiàm alias ciuitates affecerat. Poſtremò etiam Argentoratenſes fide publica ad eum veniunt, & ſe in priſtinam clientelam reſtituunt. Hic nimirùm fuit prioris belli Germanici, contra Imperatorem temerè ſuſcepti, euentus, ad quod Imperii Ordines impulerunt impuri apoſtatæ & ſeditioſi eccleſiaſtæ, qui ſalua Cæſaris ampliſſima authoritate, res ſuas ſaluas eſſe non poſſe facilè peruidebant. Ex ipſis autem atrociſſimis religionis & dogmatum diſſidijs, quæ inter illos vigent, haud obſcurè poteſt animaduerti, non magnoperè illis curæ eſſe Reipublicę & Chriſtianorum ſalutem, ſed vt ſuis priuatis rebus conſulant, quantumuis interim ſurſum deorſùm moueātur omnia. Ipſe quidem Luterus in libello, quem nō diu ante obitum ſuum ad Saxoniæ principem & Lantgrauium ſcripſit, ad hoc Germanię bellum claſſicum canit, dum inter cætera ait, Quiſquis arma non corripit dum poteſt, is non vtitur rebus à Deo collatis.

Princeps Vuirtembergiens Cæſari cõciliatur.

Francofurtum occupatum.

Germanorum amor in Cæſarē

Auguſtani redeunt in gratiam

Item Argentoratenſes.

Quid

Quid verò hoc eſt aliud, quàm ſubditos in ſuos magiſtratus concitare? 1547

Hoc anno pax inter Gallos & Anglos conciliata eſt ea conditione, vt certa pecuniæ ſumma Anglis intra octauum annum numeretur: ea perſoluta, Bolonia ad Gallos pertineat, ſed interim ab Anglis retineatur. Eam pacem, ob diuturna bella & alias calamitates, ingens annonæ caritas apud Gallos ſecuta eſt.

Pax inter Gallos & Anglos.

Mechliniæ in Brabantia accidit clades memorabilis 8. Idus Auguſti. Fulmen incidit in portam Arenariam, in qua aſſeruabatur pulueris tormentarij immenſa vis, quæ illo cælitùs lapſo igne inflammata, tam horrendum edidit fragorem & tonitruum, vt pleriq; mortales putarent ſupremum adeſſe mundi diem. Fuit id reuerà ſpectaculum horroris & terroris pleniſſimum. Momento temporis porta illa mirabilitèr diſſipatur, & non modò turris, ſed etiàm vicinorum murorum fundamenta reuelluntur, & longè lateque per aëra iactantur: foſſarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur. Multi homines partìm extincti, partìm grauiter ſaucij reperti ſunt. Ludebant quidam chartis in caupona, ſed ſubitò oppreſſi pereunt: materfamiliâs domûs ſola euaſit incolumis, quòd magno ſuo commodo in cellarium deſcenderat, ceruiſiam allatura. Quidam poſt triduum è ſpecu progreſſus, ſciſcitabatur num mundus adhuc ſubſiſteret.

Incēdium Mechliniæ.

Saxoniæ princeps Elector, vbi percepit Ferdinandum & Mauritium ipſius vaſtare ditiones, nec à Cæſare ea, qua vellet, conditione pax obtineri poſſet, copias diſperſas partìm colligit, atque in itinere, vt ſuprà attigimus, magnam pecuniæ vim, præcipuè ab Eccleſiaſticis extorquet: Gemundam Sueuiæ oppidum oppugnat, ciues ſe dedentes pecunia mulctat, à Francophordienſibus nouem aureorum millia accipit, à Moguntino millia quadraginta exigit, Fuldenſem abbatem & alios quoſdam Catholicos eodem modo tractat, licèt eſſet à Cæſare proſcriptus.

Saxo extorquet pecuniā.

ANNO 1547. die 18. Ianuarij Saxo Lipſiam Mauritij principis oppidum grauiſſimè oppugnat, ſed re infecta diſcedere compellitur, quòd vrbs fortiſſimè defenderetur. Crebris tormentorum ictibus fœdiſſimè vrbs dilacerata fuit atque deformata. Indè profectus, amiſſa per Thuringiam & Mi̇ſniam, licèt diffici-

Oppugnat Lipſiam.

1547 li anni tempore, recuperat, quinetiàm Mauritij oppida capit, præter Lipſiam & Dreſdam, multa quoquè alia ad ſe traducit, ſed non diù occupaturus.

Hermannus Epiſc. loco mouetur. Per hoc tempus Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus, cùm nulla poſſet ratione à ſententia inuehendi in ſuas ditiones Luteriſmi deduci, iuſſu Romani Pontificis & Caroli Imperatoris, loco mouetur, & ei Adolphus ex illuſtri & antiqua Scauuenburgenſium Comitum familia ſubrogatur. Fuerat is aliquot annis Hermanni coadiutor, multis præclaris dotibus ornatus, & Catholicæ religioni addictiſſimus. *Vetus religio reſtituitur.* Vbì autem ad eam peruenit dignitatem, mox religionem veterem tota diœceſi reſtituit, Bucerana commenta prorsùs aboleuit, & verum paſtorem reipſa declarauit. Id quidem maturè accidit præclariſſimæ diœceſi, quæ iam multis locis ità erat nouis dogmatîs infecta, vt difficilis omninò curatio videretur, nisì Deus manum appoſuiſſet ſuam. eiuſdem autem Hermanni frater Fridericus Bonnenſi præpoſitura exuitur, eaque clariſſimo viro Iohanni Groppero, præter omnem eius expectationem, cõfertur. *Iohannes Gropperus.* Eius viri pro tuenda apud Coloniam Agrippinam & totam Colonienſem diœceſin Catholica religione ſuſcepti labores, vſqueadeò eum celebrem reddiderũt, vt Pontifex Paulus IIII. eum in Cardinalium ampliſs. ſenatum cooptârit. Fuit admirabili eloquentia, rara eruditione, animo imperterritus, nocte & die ſcripturæ ſacræ & ſanctiſſimorum patrum lectioni incubans, atque à fœdiſſimo concubinatu, quo ſe plerique ex Clero turpitèr dehoneſtant, vſqueadeò abhorrens, vt cùm quodam die domum reuerſus, famulam inueniſſet lectum ipſius ſternentem, vehementiſſimè commotus, famulam repentè è cubiculo exigeret, & lectum è feneſtra cubiculi proijceret, hocipſo ſanè egregium animi ſui erga continentiam zelum & ardorem præclarè declarans. *Exemplum continentiæ.* Quod idcircò commemorare volui, vt tanti viri exemplo permoueantur Eccleſiaſtici, & carnis petulantiam victûs parſimonia, ſacræ lectionis & feruentium precum aſſiduitate, vigilijs opportunis, mulierum vitanda conſuetudine, & id genus alijs pietatis ſtudijs edoment, deſinantque aduersùm ſe prouocare iram præpotentis Dei, atque procacibus hæreticis veterem eandemque Catholicam religionem lacerandi ac proſcindendi præbere occaſionem.

Angliæ Sub Ianuarij finem Henricus Angliæ rex, anno 38.

regni

regni ſui, vita excedit. Is Pontificem quidem Romanū ferre non potuit, quòd repulſam apud illum paſſus eſſet in approbando Annæ Boleniæ coniugio, ſed tamen religionem veterem in pleriſque retinuit. Succeſſit ei Edouardus filius, nouem annorum puer, ſub quo paulò pòſt Zuinglianiſmus in eo regno ſatus eſt. Proteſtantes ad regem Henricum legatos miſerant, qui ab eo contra Cæſarem auxilia peterent, ſed id fruſtrà fuit. 1547 *regis obitus.*

Non longo interuallo, nempè pridiè Calendas Aprilis, Franciſcus Galliarum rex in arce Rambuletana moritur, quem itidèm Proteſtantes de ſuppetijs ferendis ſolicitârant. Obijt anno ætatis 54. Rex per omnia Catholicus & acerrimus nouorum dogmatum perſecutor, fautor quoquè præcipuus hominum literatorum, ipſe non mediocri rerum multarum cognitione præditus, quam ſibi indè contraxerat, quòd inter edendum de varijs diſciplinis cupidiſſimè loqueretur, haberetque in eum vſum apud ſe viros doctiſſimos, qui ex Poetarum, Hiſtoricorum, Coſmographorum atque aliorum authorum libris ſemper aliquid in medium adferrent. Habuit quoquè in Italia & Græcia, qui veterum monumenta conquirerent, confecitque Bibliothecam optimis libris refertiſſimam, vndè nonnulli poſteà in lucem prodiêrunt. Poterat Eccleſia vel florentiſſima noſtris temporibus euadere, ſi non incidiſſet inter Carolum Cæſarem & hunc Franciſcum regem illa perpetua ferè ſimultas, quæ rebus Chriſtianis, hauddubiè propter peccata noſtra, magnam attulit calamitatem, præſertìm quòd interim Turcarum auctæ ſunt vires, Chriſtianorum imminutæ, & portentoſæ hæreſes mirum in modum increuerunt, certatìm aliæ ſuper alias ab inferis in orbem noſtrum reuocatæ ab importunis ingenijs. Regi Franciſco in regno ſucceſſit Henricus filius, anno ætatis ſuæ viceſimooctauo, qui mox Annam Momorantium Coneſtablium, quem Latinè Magiſtrum equitum dicimus, in priſtinam dignitatem, quâ iam totos ferè annos ſex caruerat, reſtituit: porrò quoſdam alios magnos viros loco mouit. Horum duorum potentiſſimorum Galliæ & Angliæ regum obitus non mediocritèr afflixit Proteſtantes, qui ſe ſperârant ab illis contra Cæſarem ſubſidia habituros. *Franciſci regis mors.* *Bibliotheca Franciſci regis.*

Cęſar cùm adhùc eſſet Vlmæ, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, quæ ab Saxone principe gererentur, & vt is Boëmos ſolicitaret, vulgus ad ſe allicerct, *Cæſar bellum Saxon*

1547 *Ioachimicum meditatur.* cerer. Ioachimicam vallem, ærarijs ſecturis & auri argentique fodinis abundantiſſimam Ferdinando eripuiſſet, toto in bellum Saxonicum animo incumbebat, licèt afflicta eſſet valetudine. Putabat enim rebus maturè opem ferendam, antequàm viribus confirmatis hoſtes noui aliquid molirentur. Erant cum Saxone peditum circitèr decem, equitum quatuor millia, iamque vſqueadeò Boëmos in ſuas partes traxerat, vt ij non dubitârint filias regis Ferdinandi in arce Pragenſi incluſas tenere. Itaque Cæſar nullum neque laborem, neque periculum, neque valetudinis detrimentum ſubterfugiens, præter copias, quas iam præmiſerat, Germanos & Hiſpanos ex hybernis educit, & aliquot tormentis ab Vlmenſibus acceptis, iter ingreſſus eſt.

Vuirtenbergicus fit ſupplex Cæſari. Eo die, quo Vlma diſceſſurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in ſella geſtatoria, quòd podagra præpeditus, pedibus conſiſtere non poſſet. Tandèm admiſſus ad Cæſarem, per Cancellarium demiſiſſimè eius iram deprecatur, errorem ſuum palàm confitetur, & in poſterum ſummam fidem & obſeruantiam pollicetur. Hoc ſpectaculum Vlmenſibus & alijs qui eò confluxerant, non mediocrem ſtuporem attulit, quòd illum quoquè ſupplicem Cæſari viderent, quo nullus è vicinis principibus eſſet potentior. Cæſar vbiquè vſus clementia, ſub certis conditionibus noxam omnem afflicto Principi condonat: & confeſtim Vlma diſcedens, prima die Giengam, altera Norlingam venit. Ibì morbus podagræ recrudeſcens, magnam videbatur moram allaturus: ſed præter omnium expectationem celeritèr conualuit. Saxo interìm Albertum Marchionem,

Albertus Marchio capitur. quem Cæſar præmiſerat, cuiuſdam illuſtris fœminæ proditione apud Rochliziam capit, & de eius exercitu mille trecentos homines occidit, reliquos fere in poteſtatem redigit: ipſum Albertum Gotham perduci iubet, locum valdè munitum.

Dum Cæſar eſt Norlingæ, Argentinenſium legati ad eum veniunt, veniam deprecantes. Eos quoquè Cæſar in fidem & clientelam accepit, quibus viſum eſt conditionibus, inter quas hæc vna fuit, vt Cæſaris ſacramento rogarentur, quòd anteà nulli cuiquam vn-

Cæſar venit Noribergam. quàm Imperatori contigerat. Indè Cæſar Noribergam venit, magna ciuium gratulatione exceptus. Ibì dies quinque confirmandæ valetudinis cauſa permanſit. Conſtituerat ad Egram, quod eſt Boëmiæ oppidum,

cum

cum Ferdinando & Mauritio coràm conferre. Ibì Boëmorum apparuit à ſuo rege defectio, qui crebris arboribus ſucciſis, Ferdinandum & Mauritium tranſitu prohibere conati ſunt: attamen longiori circuitu tandem ad Cæſarem cum copijs ſuis, tribus ab Egra milliaribus, in caſtra venerunt. Erant illis grauis armaturæ bìs mille ducenti, leuis armaturæ Hungari noningenti equites, omnes egregiè inſtructi. Paſchalibus ferijs Egræ peractis, (ea enim ciuitas cum ſumma laude hactenùs in Catholica religione conſtantèr permanſit.) Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs præmittit, ipſe mox ſequitur, in id vel maximè intentus, vt cum Saxone daretur priùs confligendi opportunitas, quàm ille ſe vel Vuittenbergam, vel Gotham, & in id genus alia munitiſſima loca reciperet. Erat per id tempus Saxo apud Miſniam oppidum, quod Mauritio paulò antè eripuerat. Eò ſe confert Cæſar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis. Cùm iam non ampliùs tribus milliaribus eſſet a Miſnia, comperit Saxonem Vuittenbergam iter conuertiſſe. Intererat inter eum & Saxonem Albis latiſſimus fluuius, quem omnino tranſmittere conſtituit, nè Saxo ex ipſius manibus elaberetur. Erat res ſummæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidum in vlteriori fluminis ripa cum valida manu conſedente. Interìm nunciatur Cæſari, vadum in ampliſſimo flumine repertū eo loco, vbì & hoſtes eregionē ſederent, & fluuius trecentos in latitudinem paſſus pateret, vndarumque impetu & mole vel ſpectantibus horrorem incuteret. 1547

Egra vrbs Catholica.

Vadum in Albi repertum.

Iam hoſtes ſecundo flumine nauibus deferebantur: ſed id Cæſareani conſpicati, maximo impetu in ipſum flumen irruunt, & brachijs atque humeris ſolis ex aqua extantibus, denſiſſimam pilarū grandinē in hoſtes mittunt, ità vt & è nauibus in terram ſe eijcere, & præcipiti fugæ mandare cogerentur. Vt autem commodiùs pedites & tormenta traduci poſſent, Cæſar pontē curauit ex nauibus fieri: ſed quòd latior eſſet fluuius, quàm vt naues ab ipſo allatæ ſufficerent, milites hortatur, vt hoſtium conciſum pontem capiant. Atque eccè confeſtim decem Hiſpani pedites veſtes deponunt, gladios tranſuerſos ore mordicùs comprehendunt, flumen tranant, inter tela hoſtium innumera ſcaphas arripiunt cæſis aliquot hoſtibus, & ad citeriorem ripā pertrahunt incolumes. Saxo tum concioni intererat. ſed Cæſaris

Cæſareani in Saxones.

Audax facinus 10. Hiſpanorum.

audito

1547 audito aduentu, concio ſilet, conclamatur ad arma, & miles ripæ defendendæ adeſſe iubetur. At Cæſar incredibili celeritate equites vadum tentare, pontemque ex ſcaphis coniungere monet. Erat tum illic ruſticus quidam iuuenis robuſto corpore, cuius equos biiuges hoſtes pridiè eius diei abſtulerant. Is Cæſari vadum oſtendit. Primi traiiciunt Hungari equites, humeris tantummodò & pectore eminentes, & cum eis leuis armaturæ equites, quibus ſingulis ſinguli milites ſclopetarij, à tergo equis inſidentes, adiuncti ſunt. Indè cataphracti equites ſubſequuntur. Cæſarem vehebat equus Hiſpanus, coccino ſerico villoſo, cui ex auro fimbria erat, inſtratus. Ipſe armis inauratis conſpicuus, & conchiliata faſcia bombycina, auro diſtincta, ſuperindutus, caſſide Germanica capiti aptata, breuem haſtam venabulo ſimilem manu tenebat. Et ſic ille princeps, ruſtico præeunte, Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorem perteſdit ripam, atque cum eo equitatus omnis ſaluus in terram euadit. Ruſticum autem centum donat coronatis & equis duobus.

Albim traijciunt equites.

Cæſar Albim equo tranſmittit.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaque Cæſar omnia in celeritate poſita cernens, ſolo equitatu hoſtem adoriri conſtituit. In ipſo autem itinere, dum hoſtes inſequitur, incidit in ſtatuam Chriſti è cruce pendentis, cuius pectus tormenti globulo traiectum erat. Id ille pius Princeps conſpicatus, magno animi dolore correptus, ſuſpicit in cælum, &, O Deus, inquit, modò velis, facilè potes tantum ſcelus vlciſci: ſicque cœptum proſequitur iter. Interim Albanus oblata rei bene gerendæ occaſione, Cæſari indicat ſe iam in hoſtes irruere: tum acris à Cæſareanis in hoſtem fit impreſſio, ità vt mox in fugam incitati equites, peditatum prædæ & cædi obijcerent. Iam ad Locheranam ſyluam ventum erat, quæ paſsìm tanta armorum multitudine conſtrata viſebatur, vt inſequentibus Cæſareanis moram adferrent. Sed & occiſorum & ſauciorum multus erat numerus: maior verò captiuorum, ità vt pleroſque Cæſaris milites viceni & ampliùs captiui circunſiſterent. Cæſareanis verò Saxonicos ſumma contentione inſequentibus, breuì ad Cæſarem, qui in media circitèr ſylua conſtiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phriſio armatus: cumque ad Cæſarem perueniſſet, velletque ex equo deſcendere, & dextræ chirotecam detrahere, Cæſar mitiſſimum

Pacinus Euangelicum, ſcilicèt.

Capti multi.

mum ſecutus ingenium ſuum, neutrum permiſit. Tum illc capite nudato, Ego, inquit, potentiſſime & clementiſſime Cæſar, me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæſar, Nunc ità quidem me compellas, ait, cùm anteà ſecùs feceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumultu, non Cæſarem eum, ſed Carolum a Gandauo, qui ſe falsò Cæſarem diceret, in literis publicis ſcribebant.) Addidit quoquè Cæſar, optimo merito ſuo ad eiuſmodi fortunam ipſum eſſet redactum. Quo audito, ille ſubticuit: humeriſque preſſis & capite demiſſo terram intuens ingemuit, vultu ſanè miſerabili. Indè iterùm petit à Cæſare, vt ipſum ſic tractare velit, vt ſolent capti Principes. Ego verò, inquit Cæſar, te vt meritus es, tractabo. Mox in caſtra abducitur. 1547. *Saxo captus fit ſupplex Cæſari.*

Eo die Mauritius princeps in ſummo periculo fuit. Cùm enim hoſtes perſequeretur, quidam ex illis à tergo eum adortus, bombardam dorſo admouit, ſed inani conatu, quòd ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauritianis diſcerptus eſt. Capta ſunt in eo conflictu tormenta quindecim, & magnus bellicarum rerum apparatus: poſtridie quoquè ſex alia tormenta in itinere intercipiuntur. Multa quoquè præda, impedimenta, ſigna legionaria & equeſtria. Captus etiàm eſt Erneſtus Brunſuicenſis. Cęſar non ampliùs quinquaginta equites amiſit. Victoria hac potitus eſt 8. Calendas Maij. Iulius Cæſar olìm Pontico triumpho trium verborum titulum prætuliſſe fertur, *Veni, Vidi, Vici.* Iis verbis nonnihil immutatis ſic noſter Cæſar, longè illi ob veram pietatem preferendus, vſus eſt: *Veni, Vidi, Deus vicit*: vt oſtenderet, ſe non ſuis viribus, ſed diuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Erneſti deindè cuſtodia Alphonſo Viui mandata eſt. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cæſar ad Vuittenbergam occupandam cum omnibus copiis procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communierat, vt facilè etiàm diuturnam obſidionem paſſura videretur. *Mauritius periculum.* *Nota Cæſaris modeſtiam & pietatem.*

Obitèr prætermittendum non eſt, qua in parte Albim Cæſar vado traiecit, poſtera die non niſi natando, & ægrè quidem, id fieri potuiſſe. Graues quidam ſcriptores ſic ſentiunt, non ſinè miraculo & præſenti Numinis ope Cæſarem illud latiſſimum flumen cum tantis copiis vado tranſiiſſe. Quo autem die Saxo captus eſt, æſtus fuit longè grauiſſimus, & ſol velut ſanguinolentus

1547 lentus apparuit, non in Germania duntaxàt, ſed etiàm in Gallijs.

Cæſar Saxonem vita donat. Iam Cæſar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuenſis principis, cuius ſoror in Saxonis matrimonio viſebatur, precibus flexus, capitali ſententia Saxonem abſoluit, vitamque ei his conditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidisque omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Thuringia tantùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta omnia cum vniuerſo rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex ſola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatæ ſint: Gotha nullis viribus expugnabilis ſolo æquatur. *Gotha munitiſſima.* In ea fuêre centum tormenta maiora, minora quamplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas prætterimus ſtudio breuitatis. Accepta in deditionem Vuittemberga, biduo pòſt Saxonis coniunx cum multis nobilibus in Cæſaris tabernaculum venit ex vrbe, atque ad Cæſaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humaniſſimè in amplexum recipitur. Ea res omnium animos ad ſummam commiſerationem flexit. Cæſar vbi multis eius precibus mitiſſimè reſpondit, mariti adeundi copiam ei facit, & honorificentiſſimè à ſe dimittit, atque altera die intra vrbem in arce ipſam inuiſit.

Scytha & Afer parati militare Cæſari. Per id tempus partìm à Scythica quadam gente ad Boryſthenis ripam, partim à Tunetano rege ex Africa, Cæſari oblata ſunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cæſar liberaliter dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto, ijs copijs non eſſet habiturus opus.

Lantgrauius vbi de Saxonis captiuitate & Cæſaris victoria cognouit, non immeritò conſternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus ſe coniungit: qui tum plurimùm apud Cæſarem gratia & authoritate valebant. Cæſar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, oſtendit: ſed cùm Lantgrauius ad poſtulata ſempèr aliquid vel adderet vel demeret, Cæſar tandèm reſpondit, nihil ſe cum Lantgrauio velle agere, rebus ille ſuis vt vellet

con-

conſuleret. Id reſponſum non mediocriter eius perterruit animum, & ab vna iam Cæſaris peruulgata clementia ſalutis ſibi præſidium petendum ſentiens, datis ad Mauritium literis, compoſitionis conditiones à Cæſare preſcriptas, manu ſua deſcripſit & tradidit, ijſdemque paulò pòſt apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus eſt. *1547* *Lantgrauius ſe permittit Cæſari.*

Verùm antequàm iſthæc tranſigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & ſex peditum Vuitenbergá celeriter Pragam proficiſcitur, & Cæſar cum omnibus copijs ſuis ad Lantgrauium edomandum contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus diſcederet, Hungarici equitatûs præfecti Cæſari valedicunt, orantque ſupplices, vt Pannoniæ à Turcis oppreſſæ afflictis rebus opem ferre velit. Cæſar eis liberalitèr reſpondet, & ſingulis præfectis ac decurionibus trecentorum coronatorum torquem donat: reliquis turmis vltra emerita ſtipendia in ſingulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè prædicârunt. Hiſpanos etiàm illos, qui gladijs mordicùs ore correptis hoſtium ſcaphas nando appræhenderant, ſingulos veſte holoſerica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adſcribit. *Liberalitas Cæſaris in Hũgaros.* *Itẽ in 10. Hiſpanos.*

Cæſar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentum. Ibi tum repentè oritur ſeditio inter Germanos & Hiſpanos, haud dubiò triſtem habitura euentum, nî Cæſar non ſinè periculo intèr duas acies, furore & amentia cæcas, medium ſe oppoſuiſſet. Erant adhuc apud Cæſarem Boemorum legati: eos ad ſe vocat, hortatur vt ad officium & ſanitatem redeant, ſe alioquì fratri Ferdinando minimè defuturum. Eadem ad Boemos perſcribit. *Seditio militaris.*

Dum hæc geruntur, Lantgrauius cum 100. equitibus Halam venit, poſtridiè à Mauritio & Ioachimo in regiam deducitur. Aderant frequentiſſimi nobiles, qui ſe id nunquàm viſuros putârant. Lantgrauius coram Cęſare in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius ſupplex Cæſarem honorificentiſſimè appellat, veniam petit, & obſeruantiam ac fidem in poſterum pollicetur, ac iureiurando confirmat. Cæſar per oratorem reſpondet, ſe licèt grauiſſimè læſum, tamen ſupplici noxam condonare, capitis pœna, proſcriptione & carceribus perpetuis abſoluere. His alijsque nonnullis dictis, *Lantgrauius ſupplex veniam precatur.*

Lant-

1547 Lantgrauius ſurgit, ſed Cæſar ei neque dextram dedit, neque vllum beneuolentiæ genus exhibuit. Intererat huic ſpectaculo Henricus Brunſuicenſis, quem hactenùs captiuum Lantgrauius detinuerat. Poſteà Albanus Lantgrauium ſecum in arcem ducit, Electores ad cœnam inuitat, & Lantgrauium cœna facta apud ſe detinet. Id verò præter ſpem accidit Lantgrauio, qui ſe longè maiori libertate vſurum putârat. Conditiones quibus ſe dedit, ex multis hæ ferè ſunt: Lantgrauius & eius clientes omnes Cæſari iurent, & vltrò eius voluntati ſe permittant. Ipſe ex omni ditione quatuor delectas vrbes continuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorum millia pendat. Tormenta omnia rhedis impoſita (ea erant ampliùs ducenta) Cæſari tradat. Henricum Brunſuicenſem reſtituat. Vitam Cæſaris beneficio habeat. Perpetua cuſtodia non aſſeruetur, &c. Hanc vltimam conditionem neque Lãtgrauius ipſe, neque Principes interceſſores ſatìs conſiderâſſe videntur, qua vtiquè in Cæſaris arbitrio cuſtodiæ vel breuiandæ vel prorogandæ facultas conſtituta eſt. Tulit principiò grauitèr captiuitatem ſuam Lantgrauius: ſed cùm ſuis ipſius ſcriptis reuinceretur, eam fortunam cœpit ferre moderatiùs. ad hanc verò calamitatem vtrunque Principem, & Saxonem & Lantgrauium, importuna Luteri & ſeditioſorum concionatorum conſilia adduxêre.

Lantgrauius captiuus tenetur.

Is igitur vtriuſque Germanici, quorum alterum poteſt Saxonicum dici, belli euentus fuit, & Cæſar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cæſari obtigerat, felicitèr edomata, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, MAXIMI & FORTISSIMI cognomine ornatur. Olìm Carolus Magnus, multis bellicis rebus clariſſimus, triginta annis Saxones ægrè domare potuit: noſter Carolus Maximus intra tres ferè menſes Saxoniam omnem ſibi parére coëgit. Poſt demolitas Lantgrauiacæ ditionis arces, Cæſar tormenta omnia, quæ vtroque hoc bello ceperat, Francophordiam conferri iuſſit, eaque hunc in modum diſtribuit: Mediolanum 50 totidem Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hiſpaniam mittit. Poſteà Noribergam contendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores ſua authoritate adderet. Breuì pòſt certior fit, Boëmos iuſſa facere paratos, ad officium rediiſſe. Dum Noribergæ mora-

Cæſar totam domat Germaniam.

Cæſar tormenta capta vt diſtribuerit.

moratur, à Lubeco amplâ ciuitate & nobili, legati ad eum veniunt, qui doceant ſe nunquàm cum fœderatis conſenſiſſe, neque, vt pro certò etiam conſtat, omninò contra eum conſpirâſſe. Bremenſes quoquè per Danorum regem in fidem Cæſaris recipi vehementèr orant. Idem contendunt Pomeranus & Lunęburgicus. Hamburgenſes primi omnium in deditionem venerãt, miſſis Noribergam ad Cæſarem legatis, qui magna pecunię ſumma mulctæ nomine perſoluta, vrbem, quod nunquàm anteà contigerat, in Cæſaris clientelam conferrent. Ità iam Cæſar latè rerum in Germania potiebatur, ſed pro mitiſſimo ingenio ſuo ea vbiquè in dedititios hoſtes vſus clementia & lenitate, vt non defuerint poſteà, qui dicerent illum non ea vſum fuiſſe ſeueritate, quam res poſtularet. Verùm prudentiſſimus princeps, qui ſuę felicitatis æmulos non defuturos minimè ignoraret, & longè latèque omnia circunſpicèret, non eſt putandus in ea ampliſſimæ victoriæ proſperrimis ſucceſſibus quicquam temerè ſtatuiſſe. Cùm autem tantæ fuerint tamque inſtructæ hoſtium cópiæ, & Cæſar contrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo ſeciùs tamen omnem hoſtium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit, & de tota Germania mirabilitèr triumphârit: facilè, qui volunt, animaduertere poſſunt, à pio Principe ſtetiſſe Deum: hoſtes verò, tum quòd ab auita Patrum ſuorum religione ſanctiſſima ad noua ſeditioſorum dogmatiſtarum commēta deſciuiſſent, tum quòd in Principem ac dominum ſuum arma temerè ſumpſiſſent, diuina ope deſtitutos fuiſſe, atque ideò nihil vſquàm ferè felicitèr geſſiſſe.

1547 Lubecenſes alieni à conſpiratione.

Cæſar victor fauore Numinis.

Eo tempore, quo Cæſar è Vuittemberga exceſſit, & Mauritius, ſeptemuirali dignitate auctus, ſuos milites in vrbem immiſit, clariſſimus vir Iulius Pflugius in Epiſcopatum Numburgenſem miſſus eſt, quem tum occupabat Nicolaus Amſdorffius egregiè Luteratius. Is Amſdorffius poſt colloquiū Vuormatiēſe vltimū, quod anno Chriſti 1557. habitū eſt, vbì ſectarij inter ſe conuenire non potuerunt, ſcriptum edidit, quo acertimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quoſdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Oſiandrum damnare noluerunt: atque hoc ipſo nomine, quòd hos & eorū ſectatores damnare noluerint, eos ab Auguſta-

Iulius Pflug.

1547 na Confeſſione diſceſſiſſe ait. Eodem ſcripto apertè damnat Zuinglianos atque etiàm Adiaphoriſtas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò cõmemorare obitèr volui, ſicut etiàm id genus alia non rarò iam ſuprà memoraui, vt lector intelligat, quàm præclarè inter ſe in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatque ſibi à talibus, modò ſuæ velit ſaluti conſultum.

Cùm Ferdinandus rex in Boëmia eſſet Lętmeritię, Cæſar ei auxilio miſit ſigna octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenſes, quibus eos ſibi præſtò eſſe iubet in arce Pragenſi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & ſupplices ab rege offenſo veniam petunt, & eius ſe voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinandus, regis Ferdinandi filius, & Auguſtus Mauritij frater, & nonnulli alij proceres. Itaque ſub conditionibus quibuſdam à Rege pacem impetrârunt: porrò in nobiles quoſdam, qui ad diem citati non venerant, ſeuerior ſententia pronunciata eſt. Aliæ quoque nonnullæ ciuitates & nobiles inſtàr Pragenſium abſque conditione ſeſe dedunt. Caſpar Pflugius, quem fœderati ſibi caput conſtituerant, læſæ maieſtatis damnatur, & promittuntur aureorum millia quinque in caput eius. Ità illud quoquè regnum breuì tranquillatum eſt, punitis ſeditionis authoribus.

Boëmi cũ rege ſuo in gratiam redeunt.

Ad Iulij tertium diem Cæſar Bambergæ, vbì tum erat, Imperij conuentum indixit: iubetque ad Calendas Septembres conuenire omnes Auguſtam. Ipſe ſub finem Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lantgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cæſarem Auguſtæ morantem venit à Solimanno Gerardus Veltuuichus, quem Cæſar legatum miſerat Byzantium, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Conuentus frequentiſſimus, tametſi non ſinè morſu eum Sleidanus armatum vocat ob Cæſaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant Electores omnes, & præter alios Imperij principes etiàm Cæſaris ſoror Maria Belgij prudentiſſima gubernatrix, & neptis, Lotharingiæ vidua. Maximilianus Auſtriacus Cæſaris nomine paucis præfatus eſt, ac deindè Cæſar per ſcribam, vt moris eſt, propoſuit, quæ vellet iis Comitijs tractari.

Cõuentus Auguſtanus.

Induciæ cum Turcis quinquennales.

Menſis Septembris die decimo quorundam coniuratione Petrus Aloyſius, Pauli Pontificis filius, Placentiæ

Petrus

tentiæ domi ſuæ confoditur, & Ferdinandus Gonzaga, qui per id tempus Mediolanenſi ditioni Cæſaris nomine præerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more ſuo acerbè perſtringit non Aloyſium modò, ſed ipſum quoquè Pontificem, quem non ſolùm Aſtrologiæ, ſed & Necromantiæ admodùm ſtudioſum fuiſſe ſcribit. Ità iſti miſeri nuſquàm ſibi temperare poſſunt à ſummo ſacerdote carpendo, in quo ſi nollent perſonam, ſaltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè ſcribunt, & eius virtutes prædicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus ſacramentarius hæreticus dignus non fuit, qui illum repræhenderet. In veteri lege capitale fuit, ſi quis principi gentis eius maledixiſſet. Hodiè nihil æquè familiare & ſolenne eſt, præſertìm apud Euangelicos, quàm atrociſſimè in Pontificem Eccleſiæ paſtorem inuehi, & omnibus maledicentiæ generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè inſtituti ſunt, in Pontifice Chriſtum ſuſpiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatem & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Chriſtum ipſum laceráſſe videantur. Olìm longè ante mille annos Conſtantinus piiſſimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatæ illi eſſent querelæ aliquot Epiſcoporum, quibus ſe inuicèm accuſabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas eſſe videtur, Eccleſiaſticorum virorum accuſationes recipere & audire. Atque his & paucis aliis dictis, querelas omnes, quas nec legere quidem voluit, coram Epiſcopis combuſſit: addiditque & illud: Si in Epiſcopum incideret alienum coniugium violantem, ſe purpura ſua piaculum illud obtecturum eſſe, nè tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſionem mali crearet. Sed hæc propter inſolentes dixiſſe ſufficiat.

1547

Aloyſius perimitur.

2. Reg. 19.

Conſtantini Magni memorabile exemplum.

Hac tempeſtate Angli Scotos prælio ſuperant ductore Somerſeto regis auunculo. Pugnatum eſt ad Muſſelburgum. Scotis præerat Iacobus Hamiltonus, Arranæ comes & regni Scotiæ gubernator. Dubio aliquandiù marte acritèr certatum eſt, ſed paulò pòſt multis nobilibus viris cadentibus, victoria penès Anglos fuit. Cauſa belli fertur, quòd Edouardi regi ſponſa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti ſe facturos receperant. Poſt eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & ſuæ ditionis fines in Scotiam pro-

Anglorũ de Scotis victoria.

1548 ferunt. Porrò domum reuerſi, cum ſtatuis & imaginibus ſacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & ſacerdotibus ineundi matrimonij faciunt poteſtatem. Præclarũ ſanè Euangelium, quod à contumelia Chriſti & ſanctorum eius, atque à ſacris Veneris amplexibus ſua fundamenta orditur. Sed hæc quandoque vindicabit Chriſtus, & ſuas ſanctorumq́; ſuorum iniurias egregiè vlciſcetur, Venerisque putidos ſacerdotes mittet in ſtagnum pice & ſulphure in omnem æternitatem arſurum.

Principes omnes cõſ cedunt in ſententiã Synodi Tridentinæ.

In Auguſtano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis ſe ſubmittunt, Cæſare plurimùm eam in curam incumbente, vt religio collapſa in Germania poſſet inſtaurari, & hæreſes profligari. Porrò verò, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam ſpem accidiſſet, multùm his comitijs laboratum eſt pro eius impetranda liberatione. Vxor eius Auguſtam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cæſarem intercedunt, ſed nihil tum impetrari potuit. Priuſquàm intercederetur, Cæſar rem omnem, vt cum Lantgrauio actum eſſet, paucis ordine ad ſtatus omnes expoſuit, nec erat quiſquam, qui eius factum improbaret, licet Mauritius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidiſſe videtur, vt antè dictum eſt, quòd neque hi duo principes, neque Lantgrauius ipſe ſatis perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij.

Poloni Legati in Comitijs.

ANNO 1548. in comitijs Auguſtanis rex Polonus ſuos habuit Legatos, qui illius ius in Pruſſiam Ordinibus Imperij declararent, & Proſcriptionem Cameræ Spirenſis in Albertum Pruſſiæ quondàm Magiſtrum, abolerent. Is Albertus mutata Pruſſicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam ſe dederat, nomenque Magiſtri in Ducem mutârat. Cæſar vbi Poloni regis poſtulata cognouit, Vuolfgango Pruſſiæ magiſtro dat orationis exemplum, qui die 23. Ianuarij reſpondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negócium cognoſcendi quibuſdam datum eſſet, communi omniũ conſilio deliberatum eſt, ſententiam à Cameræ iudicibus in Albertum latam, eſſe proſequendam. At cùm difficilis eſſet executio, in Cæſarem omnia reijciũt. Non diù pòſt obijt Sigiſmundus Poloniæ rex valdè Catholicus, & iam

Mors Sigiſmundi regis.

iam ętate grauis Natus ex patre Caſimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eum ordine regnârunt fratres eius natu maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus eſt 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus pernicioſus ampliſſimo Poloniæ regno. Nam eo extincto, hæreſes abominabiles, etiàm Arrianorum & Neſtorianorum, illic paulatim criſtas erexerunt. Succeſſorem habuit filium Sigiſmundum Auguſtum, excelſo animo principem, & paternis veſtigijs in Catholica religione inſiſtentē. Teſtatur enim de illo ampliſſimus Cardinalis Vuarmienſis Staniſlaus Hoſius, cuius apud omnes peruulgata eſt pietas & doctrina, eum, cùm peterent nonnulli in comitijs Vuarshauienſibus, vt de cauſa religionis cognoſceret, conſtantèr admodùm recuſâſſe, dixiſſeque non ſui id eſſe muneris: regem ſe, non Pontificem, agere velle: ſatis ſibi negocij eſſe cum prophanis cauſis. Eadem fuerat & Sigiſmundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cantionibus dementati, peterent ab illo, vt puram Luterici euangelij doctrinam in ſuo regno prædicari pateretur. Tum ille animo verè heroico pureque ac germanè Chriſtiano, Non eſt meum, inquit, de puritate verbi cognoſcere: munus hoc Epiſcoporum eſt, quorum iudicio etiàm ego ipſe libens me ſubmitto, quorumque iuriſdictionem in omnibus ſaluam eſſe volo. Vtinàm hanc tanti regis conſtantiam plerique alij ſecuti eſſent politici magiſtratus, quibus ab impoſtoribus iſtis noui euangelij buccinatoribus peſtifera adulatione perſuaſum eſt, ad ipſos pertinere, vt de fide & religione ſibi iudicium vſurpent: quæ res magnas non vno loco calamitates attulit. Sed vt ſibi faciliùs deuincirent principum & potentum animos, homines nequiſſimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorum eſſe ſceleratè aſſeuerârunt, vt de religione ipſi cognoſcant: quanquàm hac in re non idem ſentiunt fratres euangelici, ſed alij hanc, alij diuerſam ſententiam propugnant.

Vox digna rege Catholico.

Concilij patres partim Bononiæ, partim Tridenti.

Erat hoc tempore Concilium nōnihil diſtractum, Patribus alijs ob aëris incommoditatem Bononiā profectis, aliis Tridenti remanentibus. Interìm Cæſar veritus, nè tardiùs, quàm expediret, Concilium religionis negocium abſolueret, quibuſdam negocium dat formulæ cuiuſdam conſcribendæ, qua per Germaniam vterentur vſque ad Concilij definitionem. Hi fuère Iulius

1548 Pflugius Epiſcopus Numburgenſis, Michaël Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Islebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbi clàm venit, à principe librum de religione à tribus illis, quos diximus, conſcriptum accepit & legit. Rogatus à principe, vt ſubſcriberet, recuſauit, quòd magis eſſet Catholicus, quàm Buceri Euangelium ferre poſſet. Ea re grauitèr principem offendit. Porrò ipſe domum redijt. Eo tempore Colonienſis Archiepiſcopus Adolphus primitias, vt vocant, ſeu primum ſacrificium fecit Auguſtæ, præſentibus Cæſare, Ferdinando rege, & reliquis principibus maximo numero, quibus poſteà epulum dedit magnificentiſſimum.

Conſcribitur INTERIM.

Primitiæ Colonienſis Archiepiſcopi.

Muleaſſes Auguſtam venit.

Per hos dies Auguſtam venit Muleaſſes Tunetanus rex, proprij filij, vt ſuprà dictum eſt, in ſe expertus crudelitatem, vtroque adempto lumine. Secutus eſt eum paulò pòſt etiàm alter filius. Is rex in tanta calamitate priſtinam viſus eſt retinere animi excelſitatem, erecta ceruice inambulans, & inſigni plerunquè cultûs & geſtûs grauitate veteris fortunæ maieſtatem repræſentans.

In libello, quem diximus iuſſu Cæſaris conſcriptum, inter cætera pacis tuendæ cauſa permittebatur, vt qui apud Proteſtantes ex ſacerdotum ordine vxores duxiſſent, vſque ad Concilij determinationem non cogerentur eas relinquere: itemque qui vtranque ſpeciem Euchariſtiæ hactenùs ſumpſiſſent, non compellerentur calice carere. Hæc duo multos Catholicos offenderunt, quòd non poſſet Cæſar tale aliquid ſtatuere. Verùm optimus princeps nihil ſibi ſumebat in eiuſmodi rebus authoritatis, ſed quàm poſſet commodiſſimè cupiebat res in Germania nimiùm exulceratas, ſenſim in priſtinum gradum reuocari, ſalua ſemper Pontificis & Tridentinæ Synodi authoritate, quam ille prorſùs inuiolatam voluit: facileque videbat, ſi vi adhibita multos ad omnia ſubitò mutanda cogere voluiſſet, nihil niſi grauiſſimos Reipub. motus expectandos eſſe: quanquàm ego hac in re nihil velim ſtatuere, ſed libentèr ſequi rectiùs ſentientium iudicium. Hoc quidem eo rerum ſtatu nimìs fuit inſolens & intolerabile, quòd cùm libellus hic paſsìm vocaretur INTERIM, quidam ſcriptores Euangelici miris modis in eam vocem luderent, & ſannis atque conuicijs petulantèr proſcinderent,

dεrent. Veriſimile eſt, iam tum agitari eç iſte conſilia, quibus ſe ſperarent breuì in priſtinum gradum reſtitutum iri. Vuitembergæ quidem Mauritius Philippum Melanchthonem, Pomeranum, Crucigerum reſtituit. 1548
Antequàm autem Cæſar libellum memoratum Imperij Ordinibus proponeret, priùs eum Romam Pontifici miſit, hoc ipſo ſanè animi ſui religionem teſtatus, quòd in religionis negocio nihil ipſe per ſe vellet conſtituere. Pontifex verò quid eo in libro diſpliceret, non tacuit: quemadmodùm autem Pontifex reſcripſit, ſic eſt à Catholicis liber receptus.

Cæſaris erga Pontificem obſeruantia.

Per hoc tempus Maximilianus Ferdinandi regis filius, Auguſta in Hiſpanias proficiſcitur, habens apud ſe Cardinalem Tridentinum. In multa trepidatione tum fuêre præclari Euangelici concionatores, qui ſibi vix vſquàm tutum ſupereſſe locum viderent: & mirabili metamorphoſi, qui priùs acerbiſſimè inter ſe contendiſſent, in hac publica, vt ipſi ſcribunt, Eccleſiæ calamitate, priuatarum offenſionum obliuiſcebantur. Et ridiculum ſanè fuit ſpectaculum, quoſdam egregiè Luteranos tum videri apud Zuinglianos ſibi latibula quærere, quoſdam etiàm Heluericis miniſtris amantiſſimè ſcribere, cùm tamen animis alij ab alijs diſſiderent acerrimè, & Luterus iampridèm Zuinglianos hæreticos appellâſſet. Brentius quoquè inſignis Luteranus Hala Sueuica pulſus, Baſileæ aliquandiù moratus eſt. Petrus Martyr, anteà ex Italia profugus, nunc Argentina relicta, migrat ad Anglos. Vuolfgangus Muſculus ex Auguſta ad Heluetios ſe recipit. Andreas Oſiander, relicta Noriberga, fit Prutenorum infauſtus apoſtolus. Eraſmus Sarcerius à Guilhelmo comite Naſſouio diſcedit. Erardus Sneppius cum multis alijs Eccleſiaſtis ex Vuirtenbergenſis Principis ditionibus exulare iubetur. Iam periculum erat, nè Euangelium in tota Germania occumberet, niſi quòd horum Euangelium eiuſmodi eſt, vt votis omnibus optandum ſit, vt ex toto orbe terrarum, tanquàm certa quædam Reipub. pernicies penitùs proſcribatur. Saxo captiuus induci non potuit, vt Concilij decretis & editi libelli doctrinæ ſubſcriberet, dicens, ſi hoc faceret, ſe contra conſcientiam facturum, & admiſſurum peccatum in ſpiritumſanctum, quod ſit prorsùs irremiſſibile. Sic iam perſuaſi erant aliquot Germaniæ principes à verſutiſſimis apoſtatis. Sed ſi illi tam pernicioſum putârunt, diſcedere ab

Maximilianus Auſtriacus it in Hiſpaniam.

Euangelici præcones quærunt latibula.

Saxo non poteſt deduci à ſententia.

 homi-

1548 hominum fanaticorum, & inter ſe tam pertinacitèr & odioſè diſſidentium commentis, quàm nos conſtantes eſſe debemus in ea retinenda religione, quam omnibus ſeculis, quibus Chriſtum agnouit, Germania coluit, & totus vbiquè terrarum Chriſtianus orbis ſempèr retinuit? Scilicèt grãde piaculum eſt deſerere, quod ab apoſtatis monachis didiceris: & pietas eſt, puerilitèr ab eo deficere, quod indè ab Apoſtolis Catholica Chriſti Eccleſia tenuerit.

In Anglia hoc tempore ſub puero rege Miſſa abrogata eſt, & non diù pòſt Stephanus Epiſcopus Vuintonienſis, vir longè doctiſſimus, cuſtodiæ mandatur. Porrò Concilium Tridenti continuatur. Eo tempore Veneti edicto cauent, vt libri à Catholica religione diſcrepantes, ad certos homines adducantur, idque intra dies octo, quibus elapſis, inquiſitum iri aiunt, & qui depræhenſi fuerint, non impunè abituros: iis, qui deferant huius edicti contemptores, munera promittunt. Hæc moleſtiſſimè ferunt homines, ſed ſi ſaperent, gauderent magiſtratus ipſorum ſaluti mature conſulere: atque vtinàm vbiquè terrarum proſcripti eſſent libri omnes, ex hæreticorum hominum officinis profecti. Nam ſermo eorum, quod veriſſimè dixit Apoſtolus, vt cancer ſerpit.

Edictum Venetorũ de libris hæreticis.

2. Tim. 2.

Conſtantienſes, quòd nollent Cæſari obtemperare in quibuſdam, ab illo proſcribuntur. Id illi non ferentes, quòd res plena eſſet periculi, habita deliberatione, Cæſaris de religione libellum recipiunt, & Clerum in vrbem admittunt. Porrò miniſtri Euangelici, & in iis facilè primus Ambroſius Blaurerus apoſtata monachus, aliò ſe conferunt. Lindauienſes paulò antè pertinaciores, Conſtantienſium exemplo territi, libellum & ipſi recipiunt.

Conſtantienſes Cæſari obtemperant.

Auguſti menſis die tertio Cæſar ſenatum Auguſtæ exauthorat, in quo multi etiàm ex plebe eſſent, nouumque conſtituit: Tribus quoquè ſimilitèr abrogat, & ciuium conuenticula, nè deinceps fiant, interdicit. Religionem quoquè ad libelli præſcriptum vt mutent, ſenatui nouo grauitèr imperat: ſicque relicto præſidio, Vlmam petit, atque illic itidèm Senatum loco mouet, alium ſubrogat, & Martinũ Frechtum miniſtrum euangelicum cum ſociis concionatoribus, quòd nollent libellum recipere, in cuſtodiam duci iubet. Senatus libellũ recipit. Ex concionatoribus iſtis quatuor perti-

Senatus Auguſtæ mutatur.

Itémque Vlmæ.

pertinacitèr in ſuo permanſère errore, duo ſaniora ſunt confilia ſecuti. 1548

Argentinenſes legatos ad Cæſarem Spirã mittunt. Ibì non inuento Cæſare, Moguntiam vſque ſequuntur: ſed propter conſiliarios quoſdam abſentes, iubêtur Coloniam Agrippinam vſque cum ipſo proficiſci. Hîc Cæſari literas offerunt. petunt ſibi decreti, quod libello ſæpe dicto contineretur, gratiam fierî, aut illud mitigari: ſe enim de ſua ſalute valde eſſe ſolicitos, nec audere cõtra conſcientiam agere. Ità mirum in modum trepidabatur vbiquè in Germania, cùm ad viam reuocarentur, vndè malorum concionatorum fraude exciderant, cùm nihil quicquam trepidâſſent, quando ab auita & catholica religione auocabantur. Contrà oportebat cunctantiſſimè ad res nouandas accedere, immò nouitatem omnem prorsùs ſuſpectam habere: porrò ad religionem omnibus ſeculis & toto orbe excultam, etiam vltiò & incunctantèr reuerti. Itaque illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Tandem Argentinenſes hoc à Cæſare reſponſum accipiunt, vt cum Epiſcopo ſuo tranſigant. Iam enim obtulerant ſe ad permittenda aliquot templa Catholicis, dies feſtos & ieiunia obſeruanda, & alia quædam. *Trepidatio præpoſtera.* *Pſal. 13.*

Paulò ſuprà de Conſtantienſium proſcriptione dictum eſt. Erãt hoc nomine in ſummis anguſtijs, nec humanum apparebat auxilium, Cęſare tunc longè lateque in Germania triumphante. Tandem igitur multis diuexati modis, quod proſcriptis euenire ſolet, Auſtriacę domui ſeſe dedũt in perpetuum. Ferdinandus rex in fidem eos recipit certis conditionibus, quas illi per iuſiurandum accipiunt. Eſt conſtantia vel ſola Conſtantienſi Synodo vbiquè notiſſima, vrbs non admodùm magna, ſed elegans & amœna. Habet Epiſcopum, cuius diœceſis amplitudine reliquos ferè Germaniæ Epiſcopatus excedit. Habet enim ſupra mille & octingentas parœcias vel parochias, & quadringenta monaſteria. Obitèr huc adſcribere libet, quod de Rhenanis Epiſcopatibus quidam dicunt: Curienſis eſt ſummus, quia iuxta Rheni fontes, Conſtantiẽſis ampliſſimus, Baſilieenſis amœniſſimus, Argentinenſis nobiliſſimus, Spirenſis religioſiſſimus, Moguntinus authoritate venerabiliſſimus, Colonienſis opulentiſſimus, Treuirenſis vetuſtiſſimus. *Diœceſis Conſtantienſis ampliſſima.*

Apud Burdegalenſes in Aquitania fit tumultus ob ſalinarium vectigal & tributa extraordinaria. Res non *Seditio Burdegalenſis.*

1548 multùm à defectione abeſſe viſa eſt: ſed Rex Henricus tempeſtiuè occurrens, miſſo cum exercitu Anna Momorantio, ſeditionis authores tollit è medio, & Burdegalenſes egregiè caſtigatos, cogit in ordinem. Ademptæ ſunt illis campanæ omnes, ne ijs ad turbas ciendas abuterentur, priuilegiorum literæ exuſtæ omnes, & quia regis præfectum occiderant, coguntur humum, vbi conditum eius cadauer erat, digitis & vnguibus fodere, donèc ad corpus ventum eſſet, &c.

Grauis caſtigatio ſeditioſorũ.

Cæſar tandèm in Belgium redit, ſeruato apud ſe Saxone, Lantgrauio verò Andernandam, quod eſt Flandrię oppidum, miſſo. Paulò antè ad Calendas Octobris Cameræ iudicium conſtituit, aduocatos tres de Luteriſmo ſuſpectos remouet, cæteris omnibus inter alia præſcribit, vt Catholicæ Eccleſię dogmata ſequantur, aut loco moueantur. Ad Cæſarem in Belgium, relicta Gallia, venit eius ſoror Eleonora Franciæ regina, idque Henrico rege annuente.

Cæſar Camerã conſtituit.

Hoc ferè tempore Philippus Hiſpaniarũ rex ad patrem Cęſarem, relicto in Hiſpanijs Maximiliano fratruele, annorum 21, iuuenis ex Hiſpania Genuam proficiſcitur cum quinquaginta triremibus & totidèm ferè nauibus onerarijs. Apud Genuam primò, & inde alijs Italiæ locis magnificentiſſimè excipitur. Mediolanum ingredienti præſtò fuère Sabaudiæ princeps, Veneti, Florentini, Ferrarienſes, Senenſes legati. Intereà Bruxellis moritur comes Buranus Maximilianus anginæ morbo.

Philippus rex in Italia accipitur honorificentiſſimè.

Theologi Proteſtantium Vuittenbergenſes & Lipſenſes per hoc tempus inter ſe de voluntate Principis Mauritij conueniunt aliquot locis, & nonnihil ad Cæſaris ſcriptum ſeſe accommodant, edita religionis formula in Mauritij ditione ab omnibus ſeruanda. Indè grandis poſteà inter Luteranos orta tempeſtas eſt & altercatio. Ij poſteà dicti ſunt molles Confeſſioniſtæ, quorum facilè princeps fuit Melanchthon. De his ſcribunt in præfatione ſeptimæ Centuriæ authores hiſtoriæ Magdeburgicæ, rigidi Confeſſioniſtæ: An nõ ex ipſis ſcholis (Vuittembergenſem & Lipſenſem intelligi volunt) vbi hæreſiarchæ in altis pulpitis, cincti clypeis politicorum ſedent, prodeunt complures iam annos libelli famoſi, tetros errores continentes: quibus quales pulli excludantur, & qualem poſteritatem habiturus ſit filius Dei, luculentèr demonſtratur: nempè vt reuerſus ad iudicium,

Molles Cõfeſsioniſtæ.

iudicium, ſicut prædixit, fidem vix ſit reperturus. Itâ illi Stoici Luterani ornāt Melanchthonem & ſocios eius molles Confeſſioniſtas, quos etiàm alijs locis egregiè lacerant, & rursùs mirificè lacerantur & proſcinduntur ab illis. Quæ res profectò mouere debet homines Chriſtianos, vt à talium cōmunione & doctrina quamprimùm recedant. 1549

ANNO 1549. Cæſaris filius Philippus ad Patrem venit in Belgium, & cum eo, præter alios, Cardinalis Tridentinus. Cæſar aduentanti inſignem equitatum in Germaniam vſque honoris cauſa obuiàm miſit. Mauritius Princeps Tridentum vſque proceſſit ei obuiàm, & pro Lantgrauio captiuo plurimùm orat, vt apud patrem velit intercedere. Philippus ſuam ea in re operam liberalitèr pollicetur.

Magdeburgenſes iam anteà proſcripſerat Cæſar, cumque nollent decreti religionis Auguſtę euulgatum recipere, maiorem in eos concipit indignationem. Hæc vrbs ferè prima amplexa fuit Luteri infauſtum Euāgelium, erantque hoc tempore illic aliquot ſtrenui Luterani concionatores, Nicolaus Amſdorffius, quem Cæſar ex Numburgenſi Epiſcopatu eiecerat, & Matthias Flaccus Illyricus. Iſti videntur commouiſſe ciues, vt pertinacitèr Cæſaris decretum repudiarent. Illyricus diù fuerat Melanchthonis diſcipulus. Sed cùm videretur Melanchthon cum Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus non prorsùs à Cæſaris decreto abhorrere, multa quoquè concedere, ſcripſit vnà cum ſocijs Magdeburgicis, qui nec latum vnguem vlla in re à Luteri placitis diſcedendum putabant, contra Melanchthonem & eius aſſeclas. Scripſit in eos etiàm Nicolaus Gallus, qui, niſì fallor, id temporis Magdeburgi erat, poſteà verò factus eſt ſuperintendens Ratisbonenſis. Hæc verò rigidorum & mollium Confeſſioniſtarum (Sic enim Catholici quidam eos vocant) contentio tandèm eouſq; progreſſa eſt, vt miſer Illyricus tota ferè Saxonia proſcriptus, Ratisbonam vſq; ad Nicolaū Gallum profugerit. Vehemens eſt enim Illyricus, & in quibuſdam libellis ſupplicatorijs mirabilitèr vrget & inſtat, vt in Germania vel potiùs Saxonia Synodus congregetur, cui tamen non interſint niſì Synergiſtæ, Maioriſtæ, & Adiaphoriſtæ, cum quibus ſolis ſibi rem eſſe vult, ac mirum in modum quiritatur de Confeſſione Auguſtana, quę multis

Magdeburgenſium pertinacia.

1547 ſit locis deprauata: crimenq́; falſi alicubì Melanchthoni præceptori impingit, quòd & confeſſionem Auguſtanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterauerit. Nec planè mentitur Illyricus, cùm in confeſſo ſit, Auguſtanam confeſſionem non ſemel à Melanchthone mutatam. Tales ergò cùm eſſent Magdeburgi buccinatores, pertinacitèr diù ſeſe Cæſari oppoſuerunt, peſſimo quidem obſtinatæ rebellionis exemplo.

Illyricus falſarium vocat Melanchthonem.

Hoc anno prodijt in lucem ſcriptũ quoddam contra ſeptimam Synodum Niceæ habitam, ſub nomine Caroli Magni. In eum librum præfatur quidã Eli Phili. vt Oedipus meritò adhibendus ſit, qui illud nobis nomen interpretetur. Deindè nec loci, nec typographi vlla ſit mentio, vt librum alioquì vel maximè ſuſpectum, iſthæc omnis magìs etiàm ſuſpectum reddant. Verebatur Eli Phili, nè quandoquè aliquid à Catholicis reperiretur, vel proferretur, quo liber ille falsò tanto Principi adſcriptus doceretur. O quantùm laborat perfidia, vt vel per fraudem aliquid contra ſanam fidem moliatur, quandò cum veritate non poteſt. De libro illo nihil admodùm dicere attinet: nam non multùm facit pro iſtis nouis dogmatiſtis, qui apertè doceat ſanctã Romanam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, cæteris Eccleſijs à Domino prælatam, pro cauſis fidei, cùm quæſtio ſurgit, (ſic enim loquitur) omninò eſſe conſulẽdam. Et id quidẽ hoc ſcripto ſibi oblato fecit Carolus Magnus rex verè Catholicus. Ea igitur tempeſtate, qua Niceæ habita ſynodus eſt contra Iconomachos, quidam in eius acta inciderũt, & vt appáret, quæ ab illa ſynodo de imaginibus venerãdis prolata ſunt, iſti de cultu diuino adorandis intellexerunt. Ad oppugnandam ergò eam Synodum ſe conferunt, conſcribunt quatuor libros, eoſque Carolo Magno, vt probabilis eſt coniectura, dedicant. Is verò mittit eos examinandos Adriano Pontifici, cuius & amantiſſimus & obſeruantiſſimus fuit. Porrò Adrianus eos confutat, ſicut teſtatur prolixa illius hac de re ad Carolum ipſum epiſtola, quæ iam in Conciliorum Tomis habetur, quam ego pulcherrimis characteribus in membrana deſcriptam ex Gallijs habui, ſed aliquot locis mutilam. Habetur autem etiàm Romæ, vndè eam expectamus. Cùm ſit autem certiſſimum, in Synodo Nicena Adriani legatos non adfuiſſe modò, ſed præfuiſſe etiàm, quì fieri poteſt, quod Eli Phili in ſua præfatione confingit, vt Carolus in Synodo Francophordienſi, cui æquè

Lib.1. cap.6.

Liber ſub Caroli Magni nomine editus.

æquè legati Adriani interfuère, Nicenam Synodum damnandam curauerit, aut contra eam quicquam ſcribere voluerit? Sed benè habet, quòd Adriani ſcriptum extat, quo libri illi quatuor grauitèr confutantur, idque ea verborum ſeueritate, vt perſpicuum ſit, nō à Carolo, ſed ab alijs eos eſſe elucubratos. Hanc plagam verebatur Eli Phili: itaque & ſuum, & loci, & typographi nomen ſuppreſſit, vt in illum quoquè quadret illud Euangelicum, Qui malè agit, odit lucem. Mirum autem in modum Caluinus & Illyricus cum ſuis hos quatuor libros iactitant, nec vident ſtulti longè plura in ijs haberi, quæ illorum impia commenta deſtruant, quàm quæ illis fauere videantur. Sed hoc apud hæreticos in more poſitū eſt, vt vndecunquè arripiant occaſionem infeſtandi Catholicam Eccleſiam. Vt imagines oppugnent, cogunt religioſiſſimum & inprimìs Catholicum Principem fieri iconoclaſtam: nec pudet eos pro ſe allégare illum eximium regem, qui tot olìm Epiſcopatus, monaſteria, collegia, aliaque ſacra loca fundauit, & ampliſſimis reditibus auxit & donauit, quæ iſti perditi homines hodiè deſtruunt, diripiunt & euertunt, non impunè tot ſacrilegia laturi, ſi ille Carolus verè Magnus hodiè ſupereſſet. Paucis hæc annotare volui, vt videat pius Lector, quanta ſit iſtorum hominum improbitas, qui cùm è diametro pugnent cū religione & pietate Chriſtianiſſimi illius regis Caroli, tamen audent Eccleſiæ Dei illius nomine inſultare, qui fuit Catholicæ Eccleſię vindex acerrimus, & fidiſſimus atque conſtantiſſimus defenſor ac propagator. Quòd autem fingunt in Francophordienſi Synodo, aſſentiente Carolo, damnatam eſſe Synodum Nicenam, tam eſt pudendum & inſolens mendacium, vt eorum impudentiam nemo ſatìs admirari queat. Vt enim iam antè dixi, vtrique Synodo interfuère legati Adriani Pontificis, à quo hi libri prolixè cōfutati ſunt, nec dubium eſt eius legatos non diuerſa, ſed eadem de re vna ſtatuiſſe. Tum verò decretū Synodi Francophordienſis, quod proferūt, eorum os impudens planè confundit. Sic enim habet, quemadmodùm ab ipſis profertur: Allata eſt in medium quæſtio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Conſtantinopoli fecerunt. Iam efferebant ſe hæretici, putabant ſe planè victores abijſſe: & quauis talpa cæciores, non videbant nullam hìc Nicenæ, ſed Conſtantinopolitanæ Synodi mentionem fieri. Habita enim non longè ante Nicenam

1549

Ioan. 3.

Hæreticorum veſana impudentia.

De Synodo Frācofordienſi.

1549 Nicenam Synodum, fuit Conſtantinopoli pſeudoſynodus de imaginibus profligandis, eamque hic intelligi oportere certum eſt. O quàm ſunt iſti ad nocendum intenti, quorum tamen improbos conatus diuina prouidentia miris modis eludit, & plerunquè ità fraudes illorum palàm retegit, vt mirum ſit illos vnquàm auſos prodire in publicum, magìs etiàm mirum ſit non ſibi cauere homines ab iſtorum inſidijs & malis artibus. Citant etiàm pro ſe Abbatis Vrſpergēſis teſtimonium, ſed iuſto Dei iudicio occæcati non vident, ibì quoquè non Niceni Concilij, ſed Conſtantinopolitanæ pſeudoſynodi nomen expreſſum.

Philippus rex in Belgio vt exceptus.

De aduentu regis Philippi in Belgium paulò ſuprà memini. Ingreſſus eſt ille egregius Princeps Bruxellas ſumma pàtris Caroli Imperatoris gratulatione, & ingenti Belgarum ſtudio. Quæ deinde ſecuta eſt æſtas, ea ferè omnis incredibili erga iuuenem principem mirificis exhibendis pompis, dum is inaugurandi cauſa circunducitur, liberalitate conſumpta eſt, adeò vt non deſint, qui annotârint ſolos Antuerpienſes in publica hac congratulatione ſupra centena tricena coronatorū aureorū millia expendiſſe: quos reliquæ ſanè quàm opulentæ vrbes pro ſua quæque virili & facultate imitatæ ſunt. Eſt enim omnis illa ditio prædiues certè, & mira in ſuum Principem beneuolentia.

Erat interìm etiàm in Gallijs ſumma lætitia, rege & regina maximis regni eius opibus honorificentiſſimè Pariſijs acceptis: & poterat Reipub. certa pax & tranquillitas diù optata tandèm cumulatè etiàm obtingere, ſi inter hos potentiſſimos reges, Carolum Imperatorem, eiuſque filium Philippum, & Galliarum regem Henricum, firma & ſyncera concordia conſtitui potuiſſet. Sed eam necdum merebantur corruptiſſimi hominum mores, & effrenis peccandi licentia, cui caſtigandæ noua parabantur flagella, non multò pòſt exardeſcente bello inter Imperatorem & regem Henricum, de quo pòſt dicemus.

Diſſenſiones in Anglia.

In Anglia hac tempeſtate feruebant inteſtinæ animorum diſſenſiones & acerbitates, atque in religionis negocio pugnantes opiniones & fœda diſſidia, quæ parit hoc nouum Euangelium ab hominum monſtrificis ingenijs ab inferis excitatum, in quo tum proponendo, tum propagando mirum in modum feruent importuni homines: ſed cùm à veritatis ſtudio & ſpiritu ſint alieni, in mul-

in multas repentè factiones diſtrahuntur, & habent ſingulæ malè detorta quædam ſcripturæ loca, quibus imperitæ concioni vera ſe docere perſuadeant: ſed impudentiſſimam eorum vanitatem ipſa doctrinæ varietas & pugnantia coarguit, quæ nihil poteſt cum veritate habere commercij. Porrò Senatus Anglicus armata manu ortas ſeditiones cōpeſcuit, ſumptumque ſupplicium eſt de illarum authoribus. Cæſus autem eſt etiàm Thomas Semerus Britanniæ Amiralius, quòd in affectati regni ſuſpicionem veniſſet apud germanū fratrem ſuum, qui tum regni protector erat, & regis Edouardi auunculus. Dum autem inter ſe Angli tumultuantur, rex Galliarum ea arrepta rei gerēdæ opportunitate, in maximas annonæ & rerum neceſſariarum anguſtias adduxit Boloniæ arcem, ademptis Anglis partim vi, partim deditione Ambletula & Monlamberto, quæ ſunt loca Bolonię vicina, & ab Anglis munita tum erant. Et vt hoſtem alibì quoquè diſtineret, exercitum in Scotiam mittit, qui Scotis iunctus, egregiam ex Anglis profligatis victoriam reportat commiſſo prælio, reginæque reſtituuntur, quæ Angli Scotiæ regno ademerat. 1549

Thomas Semerus cæditur.

Idem Henricus rex cùm eſſet Pariſijs, ſeueritèr animaduertit in quoſdam hæreticos, habuitque ſolennem & publicam ſupplicationem ad Deum & ſanctos eius. Deindè ſcripto quodam typis excuſo teſtatur ſe Catholicæ fidei, authoritatis Apoſtolicæ, & cleri ſuſcepturum patrocinium: palamque declarat, quàm ex animo deteſtetur noſtrorum temporum hæreticos & hęreſes, partìm è cineribus excitatas, partìm recèns inuentas à Lutero, Carolſtadio, Zuinglio, Oecolampadio, Melanchthone, Bucero, Caluino & id genus alijs hæreſiarchis, hominibus monſtroſis & peſtiferis, quas etiàm velle ſe ait è ſuis ditionibus extirpare, & in reos grauiſſimè vindicare. Hæc quidem ille rex Catholicè, & vt decebat regem Chriſtianiſſimum: atque ea in re ſecutus eſt patrem Franciſcum, qui noua dogmata ferre non potuit, & ſæpè acerba ſumpſit ſuppiicia de hæreticis. Videbant ſanè illi reges, quàm nihil ferè niſì tumultus & ſeditiones, diuinarum humanarumque legum contemptum, magiſtratûs odium & faſtidium, & multa alia horrenda mala pariat nouum iſtud Euangelium. Et felices ſanè atque florentes illæ ſunt reſpublicæ, in quas exitioſa dogmata minimè irrepſerunt. Speramus autem fore quandoquè, Deo benè propitio, vt

Henricus Franciæ rex ſe Catholicum declarat.

omnes

1549 omnes intelligant, quàm nihil niſi meræ fraudes & impoſturæ fuerint, quæ ſub puri verbi Dei & ſynceræ doctrinæ ſpecioſis titulis nouorum dogmatum architecti & ſatores orbi vendit ârunt. Sed hęc & id genus alia alibì diximus, quanquàm etiamſi crebrò repetantur, non poſſunt videri ſuperflua, quòd expediat horum ſæpiſſimè admoneri homines, vt relictis errorum tenebris, redeant in viam, & ad pacem ac vnitatem Catholicæ Eccleſiæ, extra quam nulli poteſt eſſe vera ſalus.

Diſputatur in Anglia cum Martyre. Menſe Maio in Anglia diſputatum eſt Oxoniæ ab eius Academiæ Theologis cum Petro Martyre, monacho apoſtata, profugo ex Italia. Diſputationi præerant legati regij, qui poſteà ſcripto edito, viſi ſunt palmam tribuere Martyri. Is Martyr aliquandiù Bucerano more ſolebat de cœna Domini, vt ipſi vocant, loqui: ſed vbi aduertit eum loquendi modum à ſua mente alienum eſſe, quòd Bucerus non magnoperè curâſſe videretur, noluit amplius Buceri imitari ſimulationem, ſed apertè profeſſus eſt Zuinglianiſmum. Iuit autem in Angliam etiam Bucerus, vt nè quid ad eius regni infelicitatem deeſſet.

Octobri menſe Argentinenſes cum Epiſcopo ſuo tranſigunt: tria templa Catholicis permittunt, & quædam alia inter vtroſque componuntur.

Solimanni filius ad Perſas profugit. Hoc anno primogenitus Turcæ Solimanni filius ad Perſas confugit. Erat Solimannus propenſior in ſecundæ vxoris liberos, è quibus alterum Muſtaphæ primogenito, hortatu vxoris, prælaturus videbatur. Id indignè tulit Muſtaphas, Perſarumque fretus copijs, aliquot Perſis loca finitima expugnat. Solimannus cum quingentis hominum millibus pergit obuiàm, Perſas in fugam conijcit: ſed cùm Perſæ longè lateque omnia incenderent, è Solimanni exercitu, rerum inopia preſſi, ad centum millia periêre, coactusque eſt Solimannus re infecta diſcedere.

Paulus 3. excedit è viuis. Decima Nouembris die, anno ætatis ſuæ 82. moritur Paulus Pontifex III. In hunc Sleidanus ſcribit ſuo more, & vt vita functum acerbiſſimè & odioſiſſimè traducat, citat librum Italicum Bernardini Ochini, longè contumelioſiſſimum. Si quis ità ſcriberet in principes Euangelicos, quemadmodùm liber ille perſtringit Pontificem, nemo æquo ferret animo. Et hic viſus eſt dignus Sleidano Sacramentario, è quo non pauca in defuncti Pontificis contumeliam ſuis illis præclaris commentarijs

tarijs infarciret. Sanè qui talium commentariorum le-ctione delectantur, illi facile quoquè Mahometis Alcoranum & id genus alia commenta non admodùm recuſaturi videantur. Fuit ille Pontifex à luxu & crapula alienus, & temperantiæ inprimìs ſtudioſus: quæ res illi tam raram conciliauit ſenectutem. Porrò qui ſtupris, libidinibus, comeſſationibus & largioribus poculis aſſiduè vacant, vix poſſunt ad eam pertingere ſenectutem. Fuit idem Pontifex multa rerum peritia ac prudentia, & apud omnes plurimùm gratia valebat, Italiamque diuturno liberauit bellorum tumultu, & perpetuam ſeruans pacem, vulgò dictus eſt pater patriæ, bonus paſtor, bonus Reipub. Sleidanus & tota nouorum dogmatiſtarum cohors non niſi mordere nôrunt ſummos illos Eccleſiæ paſtores. 1550

ANNO 1550. ipſo Purificationis die ſolenni Argentinenſis Clerus Miſſam in tribus templis ruſsùs celebrat, iam pluſquàm viginti annis intermiſſam. Ibì itidèm Sleidanus mirè eſt facetus, & cæremonias eccleſiaſticas haud ſecùs atquè Turcus aliquis aut Scytha irridet. Eo autem die excitatus eſt Argentinæ tumultus occaſione quadam, & vſqueadeò res periculi plena fuit, vt inde vſque ad Pentecoſten rursùs diuina officia intermiſſa ſint. Oderant Clerum pleriq; Vrbis incolæ, nec alió quàm idololatriæ loco habebant pleraſque omnes Catholicæ Eccleſiæ cæremonias: porrò apoſtatæ Buceri identidèm repetitæ inceſtę nuptiæ, horrendæ in Euchariſtiam & alia ſacramenta blaſphemiæ, diuinarum ac humanarum rerum pluſquàm Babylonica confuſio, purum putum Euangelion videbantur. Hæc quidem faciunt, vt minorem apud nos admirationē habeant, quæ Antichriſti temporibus futura creduntur. Habebit ille plurimos, qui eius impietati conſentiant: ſed habent etiàm horum temporū prodigioſi dogmatiſtæ, qui cupidè illorum abſurditates amplectantur, idque adeò, vt non deſint, qui ſcribere auſi fuerint, nec adorandum Deum, nec præſidium ab eo expectandum. Et hoc quidem dogma eſt Ochini. Quid verò deterius ex ipſa Antichriſti ſchola prodire poterit? Neq; verò multò tolerabilior eorum doctrina eſt, qui Miſſam vſqueadeò execrantur, nec ferre poſſunt vt in Euchariſtia Chriſtum adoremus.

Miſſa rurſus Argentinæ celebratur.

Galliæ & Angliæ reges pacem faciunt, Boloniam

Pax inter

 Angli

1550 Angli reddunt Gallis, à quibus certa illis pecuniæ ſumma numeratur. Quòd Angli Boloniam reſtituerent, plerię; non mediocritèr admirati ſunt. Et vt maior ſit inter reges neceſſitudo, Gallus ordinis Anglici, Anglus Gallici fit eques.

Gallos & Anglos.

Edictum in Luteranos.

Huius anni menſe Ianuario ſenatus Burdegalenſis in Gallia reſtituitur. Hoc tempore Cæſar grauiſſimum in Luteranos ſuis in hæreditarijs ditionibus promulgat edictum: ſed antè quàm promulgaretur, vnà cum Philippo filio Auguſtā ad comitia proficiſcitur, Saxone quidem ſibi adiuncto, Lantgrauio autem Mechliniæ, munitiſſimo Brabantiæ oppido, relicto.

Iulius 3. Pontifex.

In defuncti Pontificis Pauli locum ſubrogatur Februarij die 7. Iohannes Maria Montanus, & vocatur Iulius 3. Erat tum ob Iubileum magnus Romæ hominum concurſus, qui Luteri & eius ſimilium blaſphemijs ſurda aure præteritis, pia animi deuotione loca ſacra Romanæ vrbis inuiſebant, & largiſſimarum condonationum, quas Indulgentias vocamus, participes ſeſe reddere ſtudebant. Luterani & eius farinæ alij non indigent Indulgentijs, quia ſua ſterili fide ſecuri, rectà proficiſcuntur in Orcum. De indulgentijs poſſent multa dici, ſed iſtis nouis Euangelicis nunquàm poſſunt ſatis multa dici. Si tamen audire dignantur, dicam quid Tridentina Synodus ampliſſima de his ſtatuerit. Verba Synodi hæc ſunt Seſſione 25. Cùm poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate, diuinitùs ſibi tradita, antiquiſſimis etiàm temporibus illa vſa fuerit, ſacroſancta Synodus Indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit, eoſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. His contenti ſunt Catholici. Sectarij nec his nec alijs opùs habent, ſola fide ſua migraturi quò digni ſunt. In hunc quoquè Iulium Pontificem Sleidanus impura & flagitioſa iactat conuicia: vt aduertamus, ex abundantia cordis os illius talia euomere obſcœna & pudenda. Parceret ſaltem lectoris pudori, ſi nollet parcere Pontifici. Verùm impunè, immò & cum multo huius infelicis ſeculi applauſu, ab iſtis quiduis iactatur in Pontificem: ſed mendax Sleidanus fidem non meretur.

Synodi Tridentinæ de Indulgentijs ſententia.

Iulij

Iulij menſis die 26. Cæſar Comitia auſpicatur Auguſtæ. Et hæc quoque Sleidano armata dicuntur, quòd Cæſar vrgeret quædam, quæ id genus homines nollent. Mauritius, qui anteà Cæſari ſe ſubmiſerat, ad hunc conuentum mittit legatos, per quos oſtendit ſe non alitèr probaturum Concilium Tridentinum, niſi etiàm Auguſtanæ Confeſſionis Theologi habeant definiendi poteſtatem, & Pontifex non obtineat locum præſidis in Concilio. Hæc abſurda è ſuis abſurdis habuit Theologis. Scilicèt rei, immò iam olim damnati, nō vnius, ſed multarum hæreſum, in Concilio ſententiā ferent. Quis vnquàm audiuit eiuſmodi abſurditates? Videtur Mauritius iam tum coxiſſe bellum in Cæſarem, de quo pòſt audiemus. 1550 *Comitia Auguſtana.*

Extremo Auguſto menſe Granuellanus, qui iam totos viginti annos apud Cæſarem ſummum obtinuerat dignitatis locum, migrat à corpore. Eius functionem Antonius filius, tum quidem Atrebatenſis Epiſcopus, poſteà verò Mechlinienſis Archiepiſcopus & Cardinal. multæ vir literaturæ obtinet. Erat is quoquè in magna apud Cæſarem familiaritate, in magna quoquè poſteà gratia apud Philippum Cæſaris filium, potentiſſimum Hiſpaniarum regem, ob multas egregias dotes, multamque in rebus dexteritatem. *Granuellanus occumbit.*

Per hoc tempus Aphrodiſium Aphricæ munitiſſimum oppidum Siculæ prorex magna vi expugnat. Obtinebat in ea vrbe nidum ſuū inſignis archipirata Dragutus, qui maria ſuis excurſionibus adeò habebat infeſta, vt nulla ratione diutiùs tolerari poſſet. Capta ſunt in ea vrbe à Cæſareanis, & in ſeruitutē abducta ad octo circitèr barbarorum millia. Ea res vehementèr offendit Solimanni animum, nouiſque bellis materiam præbuit. Coniunxerat ſe enim illi non ità pridèm Dragutus. Imperator deindè ablatis omnibus, quæ in naues conijci poterant, Aphrodiſium funditùs euertit, quòd parùm vtiles in eo, militari præſidio firmando ac tuendo, ſumptus poni viderentur. *Aphrodiſium expugnatur.*

Hoc quoquè tempore Magdeburgenſes magnis afficiuntur damnis à Georgio duce Magnopolenſi, & in acie non ſinè multorum hominum cęde vincuntur: capti ſunt plurimi, & tormenta, currus, & inſtrumenta militaria omnia in Ducis Georgij poteſtatem veniunt. Ea ex Magdeburgicis parta victoria, multi ad bellum illis faciendum ſeſe accingunt. In ijs fuère Mauritius & Ele- *Magdeburgenſium clades.*

1550 ctor Brādeburgicus cum Alberto patruele, itemque Henricus Brunſuicenſis, cœptaque eſt vrbs obſideri Octobris 4. die. Imperij quoquè ordines in id bellum auxilia pollicentur, & Mauritius rerum ſummæ præficitur. Decernuntur autem in bellum aureorum millia ſexaginta menſtrua, & pro ſumptibus factis centum millia.

Obſidio Magdeburgi.

Sub Idus Nouembris Iulius Pontifex, qui Paulo III. ſucceſſerat, annos natus duos & ſexaginta, Concilium indicit Tridenti continuandum, iubetque vt adſint omnes ad Maij Calendas, ad quos pertinet intereſſe. Interim Mauritius fortitèr rem gerit contra Magdeburgicos, multa illis clade illata, & noua vrbe (eſt enim vrbs ipſa tripartita) multis cæſis ciuibus occupata. Porrò rursùs cum Brandeburgico inſtat apud Cæſarem de dimittendo Lantgrauio. Cęſar reſpondet, non ipſum modò, ſed & filios eius & conſiliarios ità ſe gerere, vt nondùm poſſit in libertatem reſtitui. Inſtabat verò Cæſar, vt edictum religionis omnes executioni mandarent, & videbantur omnia poſſe in tanta Cæſaris fortuna paulatìm in Germania ad priſtinum ſtatum reduci, niſi ſatan impediuiſſet bello Gallico, de quo pòſt dicemus.

Vrbs noua capitur.

Lantgrauius captiuitatis valdè pertæſus, conſilia fugæ cum ſuis ex Haſſia euocatis init. Erat ingentis res periculi, Hiſpanis attentè vigilantibus. At tamen reperti ſunt duo, qui ſuam ei operam addicerent. Hi toto itinere ab Haſſiæ finibus Mechliniam vſque celeres diſponunt equos, & iam parùm aberat, quin res proſperos haberet ſucceſſus: ſed ad Hiſpani præfecti notitiam perfertur, & in ipſo propè fugæ momento duo ex Lantgrauianis confodiuntur, nonnulli compræhenſi capite plectuntur, & Lantgrauius arctiori cuſtodiæ mādatur. Cæſar hos conatus indigniſſimè tulit.

Lantgrauius fugā meditatur

In Auguſtanis Comitiis multum fertur Carolus Cæſar egiſſe cum Ferdinando fratre de Philippo filio ad Imperij ſucceſſionem admittendo. Sed nihil ea in re effici potuit. Non dubium quin Cæſar, qui ſciret Philippi ampliſſimas ditiones & vires, Reipublicæ Chriſtianæ illo promouendo conſulere voluerit, quandoquidem & Turcæ vicini, & alij Imperij hoſtes non niſi ſumma potentia arceri poſſint. Cur autem Ferdinandus ea in re, vt aiunt, Cæſari non acquieuerit, me latet, nec eſt noſtrum, Principum conſilia ſcrutari.

ANNO

ANNO 1551. in Pruſſia Andreas Oſiāder nouum de iuſtificatione dogma è ſuo cerebro fabricat, videlicet, hominem Chriſtianum eadem prorſus iuſtitia, qua Deus eſſentialitèr iuſtus eſt, iuſtum eſſe oportere: hanc verò iuſtitiam homini inſeri &c. Contra hunc, licèt alioquì ſtrenuus eſſet Luteri propugnator, multi Euangelici aliquot Principum & ciuitatum Luteranarum præcones acriter ſcripſerunt, ſed ita, vt & illi Oſiandro, & illis rursùs Oſiander multas execrandas hæreſes impingat. Inprimìs autem Vuitenbergenſes, & in his Melanchthonem perſtringit. Sic illi fratres Euangelici non contenti turbare Eccleſiam Dei, etiàm mutuò ſe egregiè laceſſere & perturbare non deſinunt. Et quanuìs tam multos haberet Oſiander contradictores Euangelicos, tamen in ſuam ſententiam pertrahere potuit Albertum Pruſſiæ Principem, qui eius aduerſarios, & in his Ioachimum Merlinum inſignem Euangelicum, è ſuis finibus exegit. Quis non rideat, apud iſtos infauſtos rerum nouatores Euangelij ſui doctrinam toties in nouas mutari formas, easque tam diuerſas, atque inter ſe mirè diſcrepantes? Sed dolendum maximè eſt, dum iſti ità in rebus grauiſſimis ludunt, miſeræ plebi tam miſerabilitèr ac nimiùm exitiabilitèr illudi. 1551 *Oſiandri nouum dogma.* *Luterani contra Oſiandrum.* *Merlinus proſcribitur.*

Die 27. Februarij periit in Anglia Martinus Bucerus, monachus Apoſtata, & qui contra omniũ ſeculorũ & Chriſtianarum gentium morem, cùm eſſet ſacerdos, ad tertias vſque nuptias progreſſus eſt. Audiui ego ex quodam graui longeque doctiſſimo viro, fuiſſe eum Iudæum, & cùm quandoquè puerum quendam neſcio ex qua fœmina ſuſtuliſſet, eũ circuncidiſſe. Vtrùm autem hæc prorsùs certa ſint, non poſſum affirmare, præſertìm quòd ille quoquè qui hæc referebat, ſe ab alijs accepiſſe diceret. Vnum hoc certum eſt, fuiſſe hominem peſtilentiſſimum. Faceſſant importuni quidam, qui talem virum pacis & pietatis ſtudioſum prædicare non dubitant: nam ſeipſos ſatis produnt, quàm ſint parùm ſyncerè catholici, & veræ pietatis amantes. Si qua in eius viri toto pectore hæſiſſet ſcintilla veræ pietatis, nunquàm auſus fuiſſet tantæ ſibi turpitudinis cõſcius, præſertìm poſt publicitùs Deo nuncupatum perpetuæ continentię votum, in cuiuſquam boni viri prodire conſpectum. Sanè inter Euangelicos buccinatores haud teme- *Bucerus extinctus.*

1551 rè inuenias, qui vafricie & calliditate Bucerum ſuperet. Multa arte conatus eſt præclaram Colonienſem diœceſin in ſuos errores pertrahere, & iam aliquouſque progreſſus erat, ſed Deus præpotens illius conatus citò diſſipauit. De eius horrenda morte multa tum dicta fuerę, ſed quia non ſatis conſtant, nolim ea huc adſcribere.

Statuæ crucifixi ſudat. Menſis Martij die 14. in oppido Bernburgenſi ſub concionem ſtatua Chriſti in cruce pendentis, magno & ſtupendo miraculo ad quatuor horas largiter ſudauit. Erant qui ſudorem illum ſubinde abſtergerent, ſed rurſus magna copia manauit. Multę hac noſtra etate, dum regnant paſsim hæreſes, ſtatuis & imaginibus iniuriæ & contumeliæ petulanter illatæ ſunt, nec adhuc ceſſatur, licet non deſint id genus prodigia, quibus poſſent importuni homines abſterreri. Videntur valde ſibi Euangelici, ſi ab hominũ oculis imagines & ſtatuas Chriſti & diuorum remoueant, nec pudet eos Iudæorum & Turcarum aliorumque Mahometanorũ imitari vecordiam & impietatem. Sed hac quoquè ratione via ſternitur Antichriſto.

Robertus Vuancop cæcus fit Archiepiſcopus. Hoc anno obijt Robertus Waucop Scotus Lutetiæ Pariſiorum. Is à puero cæcus, vſque eò Pariſijs in literis proceſſit, vt Theologiæ doctor creatus ſit. Indè Romæ fit ſacerdos, ac paulò pòſt Archiepiſcopus Armachanus in Hybernia, & poſteà ſùb Iulio 3. Legatus à latere. Interfuit quoquè Synodo Tridentinæ. De Didymo Alexandrino, quem D. Hieronymus ſuum videntem appellat, conſtat, à parua ætate captum oculis, ad ſummam eum euaſiſſe eruditionem, atque adeò etiàm geometriam, quę vel maximè viſu indiget, adperfectum didiciſſe.

Parma Gallicum præſidium accipit. Galliæ rex Henricus in ſuam fidem & clientelam recipit Octauiũ Farneſium, & Parmę imponit Gallicum præſidium inuito Pontifice & Cæſare. Ea res initium prębuit calamitoſiſſimo & diuturno bello Gallico, quo totius Germaniæ, immò & Europæ in priſtinum ſtatum reſtitutio, prorsùs impedita eſt. Pontifex Cæſaris, tanquàm defenſoris Eccleſiæ, opem implorauit contra Farneſium, nec eam Cæſar Pontifici negare potuit, quòd Parma tum eſſet ditionis Pontificiæ.

Sub Maij finem Philippus Cæſaris filius Auguſta diſcedit in Italiam, indè in Hiſpaniam, comitante Maximiliano, quem patruus Imperator & parens Ferdinandus ad Comitia euocauerant.

Augu-

Auguſti die 26. Eccleſiæ Auguſtanæ miniſtri Euangelici, Cæſaris voluntate intra diem tertium ex vrbe decedere iubentur, nec vſquam omninò concionari intra Cæſaris ditiones. Intra Auguſtam vetat Cæſar Luteri dogmata doceri. Eodem modo actū eſt cum Memmingenſibus & alijs Sueuiæ concionatoribus. Erat in iis quidam, cuius Dalila iam proxima eſſet partui. Is petit ſibi copiam fieri vxoris, vt ipſe vocabat, inuiſendę. Tum Attrebatenſis Epiſcopus cumprimìs eruditus, ad ſuos conuerſus, Vxorem iſte vocat, ait, quæ ſcortum eſt. Et reuerà non niſi ſcorta, immò ſcortis peiores ſunt, quæ vel ſacerdotibus, vel monachis iunguntur. Horum autem profligatio magnum omnibus vbiquè terrorem incuſſit, qui hauddubiò idem ſibi quoquè formidarent: potuiſſetque hac ratione facilè populus miſere ſeductus in viam reduci, expulſis prauis & ſeditioſis doctoribus, cùm ecce in tanta publicæ pacis & tranquillitatis expectatione, Galliæ rex Cæſari bellum mouet. Mauritius deindè cum Gallo fœdus ferit, eam gratiam pro maximis beneficijs Cæſari rependens: Cæſaremque vehementer & Gallus & Mauritius afflixerunt, tam inopinato nec vſquàm indicto bello: immò cùm Cæſari Mauritius omnem interim obſequentiam polliceretur, & Gallus videretur nullas belli iuſtas cauſas habere. Quicunque autem huius in Cæſarem inexpectati belli authores fuêre, non diù poſteà ſuperuixêre, & plerique omnes in ipſo ætatis flore dura morte periêre. In Galliæ Chriſtianiſſimo rege mirum fuit, quòd ſe eo quoq; nomine ſcriberet bellum Cæſari facere, vt Saxonem & Lantgrauium, qui erant præcipui Luteranæ doctrinæ patroni, in libertatem aſſereret, cùm tamen ipſe in ſua ditione Luteranos & aliarum ſectarum homines ſeueriſſimè perſequeretur.

1551 Exiliū cōcionatorū Auguſtæ. Itemq; aliorum.

Bellū Gallus Cæſari facit.

Hoc tempore Turcica claſſis, Melitæ arce fruſtrà tentata, Tripolim Aphricæ vrbem expugnat, & Gallus naues aliquot Belgicas capit & diripit. Per Pedemontium quoquè aliquot vrbes occupat. Dolebat regi, quòd Cæſar Pontifici ferret opem contra Octauium, quem, vt diximus, ipſe in ſuam fidem accepiſſet. Cæſar eius facti publico ſcripto rationem reddidit. Quod de captis nauibus Belgicis diximus, ità ferè accidit: Viginti & duæ naues onerariæ multis mercibus onuſtæ, fretæ inducijs, vt quidam ſcribit, è Belgio tendebāt in Hiſpanias. Eius rei per nauem ſpeculatoriam certior factus Polinus Gal-

Tripolis à Turcis capta.

1551 lus, adnauigat ad naues, ait ſe vehere reginam Scotiæ, orat vt recepto nautico more, congratulationis & honoris cauſa tormenta omnia diſplodant. Faciunt id nimiùm creduli. & eccè repentè ille in exarmatas naues impreſſionem facit, & nouem duntaxàt euadentibus, reliquas cum mercibus, quarum precium quingentiès mille aureis ſcutatis æſtimaretur, Rotomagū pertraxit, magna quidem nauiculatorum iniuria, & incomparabili damno mercatorum.

Continuatio Concilij. Ad Calendas Septembris Tridenti Concilium rurſùs continuari cœptum. Aderant magna omnium gratulatione tres Germaniæ Archiepiſcopi Electores, Moguntinus, Colonienſis qui paulò pòſt aduenit, & Treuericus: & præter hos etiàm aliquot Germaniæ Antiſtites. Rex Galliæ eò miſit Legatum, excuſauitq; ſe coram Patribus Concilij, cur ipſe hac vice ſuæ ditionis Epiſcopos non eſſet paſſus ire ad Synodum. Erat tum propter Parmenſe bellum nonnulla offenſio inter Pontificem & Regem. Teſtabatur nihilominùs per legatum Rex, ſe erga Religionem & Romanam Eccleſiam animo futurum ſyncero & integro Et certe Catholicam religionem in ſuo regno egregiè tutatus eſt, & ſi illi longior contigiſſet vita, nunquàm eas hæretici in eius regno turbas excitâſſent, quibus poſt eius obitum Gallia miſerabiliter quaſſata eſt. Atque hoc ipſo tempore, quo propter Parmenſe bellum alieno in Pontificem viſus eſt animo, edictum longè grauiſſimum contra Luteranos in ſuo regno propoſuit, præmia etiàm magna delatoribus pollicens.

Magdeburgenſes ſe dedunt. Nouembri menſe Magdeburgenſes, longa iam obſidione preſſi, in gratiam his conditionibus recipiuntur: Supplices à Cæſare veniam petant, in Auſtriacā & Burgundicam familiam nihil faciant, Cameræ ſe ſubmittant, Auguſtano decreto poſtremo pareant, aureorum quinquaginta millia perſoluant in vſum fiſci pro belli ſumptu, tormenta maiora duodecim Cæſari tradant, & quædàm aliæ duræ ſatis. Sleidanus hanc eorum laudat conſtantiam, quòd illi Cæſari & toti Imperio tam pertinacièr reſtitiſſent, qua re dicit eos ſummam nominis gloriā apud exteras nationes adeptos. Verùm nemo ſanæ mētis dixerit eos laudem vel gloriam mereri, qui ob pertinaciam & rebellionem proſcripti à Cæſare, ſuo exemplo alios quoquè ad rebellandum inuitent. Sed Sleidanus ad tam præclarum facinus audendum etiàm alios,

poſ, dum laudat, inſtigat & accendit. Porrò Mauritius Magdeburgum in Cæſaris, Imperij & ſuam fidem adigit, & relicto in vrbe præſidio, abſcedit. *1552*

Sub Decembris initium Mauritius, Elector Brandeburgicus, & multi alij Principes partim per literas, partim per legatos apud Cæſarem pro Lantgrauio rurſus intercedunt. Cæſar, qui de Mauritij cum rege Gallorum fœdere & bellicis conſilijs nihil ſciret, (adeò tectè & diſſimulanter à Mauritio gerebantur omnia) reſpondet ſe expectare in dies Mauritium, cum illo ſe ea de re ità coràm acturum, vt intelligant Principes, ipſorum interceſſionem apud ſe pondus habuiſſe. Paulò pòſt Lantgrauij filius Guilelmus venit ad Mauritium, ait Cæſaris hoc dubium eſſe reſponſum: Patrem ſuum tabeſcere ſqualore carceris. (Licèt non ſit veriſimile, Cæſarem tam duritèr egiſſe cum Lantgrauio) hortatur vt patri opem ferat. Ità Mauritius, qui ſua conſilia mirificè celâtat, hoc Cæſâris non incommodo accepto reſponſo, ſtatim ad bellum gerendum animum adijcit, tempuſque anni idoneum expectat. Habebat iam exercitum quo Magdeburgum obſederat, cui adiunxit eos milites, qui vrbem defenderant. Hi per Thuringiam hyemabant, & multa, præſertìm Eccleſiaſticis, atque in ijs Moguntino Epiſcopo, damna dabant. Ea res permouit tres Electores Epiſcopos, vt domum cogitarent.

Intercedītur pro Lantgrauio.

Mauritius bellum parat.

ANNO 1552. Germanicum in Cæſarem bellum ſuſcipitur, Galliæ rege cum Mauritio & alijs quibuſdam ſeſe coniungente, & defenſorem Germanicæ libertatis palàm ſcribente. Cæſar necdùm quicquam comperti habuit de Mauritij machinationibus, quippe qui omne ſtudium Cæſari per literas & legatos pollicererur, & etiàm legatos duos ad Concilium mitteret, Cæſari quoquè perſuaderet milites ob non ſoluta ſtipendia tumultuari, cùm tamen eius ſacramento tenerentur. Hæc quidem in illo principe, quem Cæſar ampliſſimis auxiſſet honoribus & beneficijs, minimè probantur. Nam & Lantgrauij liberationem nihil opùs erat tam pernicioſo bello, quo Germaniæ plerique Principes diriſſimè afflicti, ciuitates magna damna perpeſſæ ſunt, Noriberga inprimìs, cui Albertus Brandeburgicus Mauritij ſocius tantum damni dedit, quantum credi vix queat: & quo deniquè

Bellum in Cæſarem ſuſcipitur.

1552 latiùs ſerpente, ipſe Mauritius florente ætate extinctus eſt. Si acceſſiſſet Cæſarem, vt & ſe facturum dixerat, & Cæſar per literas petebat, hauddubiè illius animum flexiſſet, & Lantgrauium longè faciliori via liberâſſet. Sed non vna Lantgrauij captiuitas, verùm multò magis, vt eſt veriſimile, importuna Luteranorum dogmatiſtarum inſtantia, eum ad hoc bellum Cæſari præter omnem expectationem faciendum induxit.

Conciliū bello diſſipatur. Cùm Tridentum crebris nuncijs de bello allatum eſſet, paulatìm Concilij patres domum abeunt: neque enim tutum erat, cum armato milite de religione diſceptare. Ità tot Cæſaris conatus tot ſumptus & labores eo importuno bello perièrunt. Iam Mauritius cum exercitu progreditur: priùs tamen ad Ordines Imperij ſcribit, facti ſui rationem reddit: Cæſarem, non tamen nominatìm, acerbè perſtringit, & moderatiſſimo Principi multa impingit, quæ in illum minimè quadrant. Appáret illas literas non à Mauritio, ſed ab aliquo impuro apoſtata vel Melanchthone conſcriptas, præſertìm quod ad primam earum partem attinet. In altera agit de Lantgrauio, vbì rursùs imputat Cæſari, licèt obliquè, ſtudium arripiendæ Monarchiæ. Sed dum ſic ſcribit, videtur optimo Principi propemodùm nimiam improperare clementiam, qua niſì ille in Germanos vti voluiſſet, non valde difficile fortaſsìs ei fuiſſet, tale iugum imponere Germanorum ceruicibus, quod non facilè excutere potuiſſent. Sed & hoc ex alicuius virulenti apoſtatæ Monachi officina profectum videtur. Scilicet Carolus Cæſar apud ingratos & in tot ſectas diſſectos Germanos Monarchiam affectauit. Habuit ille longè potentiſſimus Princeps, hodieque habet Hiſpaniarum sereniſſimus rex Philippus filius eius tantam, tamque amplam & præpotentem in nouo Orbe Monarchiam, vt tota Europa vix digna ſit, quæ illorum in eo Orbe ditionibus comparetur. Deindè laudat Galliæ regem, & cum eo ſe percuſſiſſe fœdus ſcribit, aitque Cæſari decretum eſſe, Galliæ regem omnibus fortunis euertere. Hoc quidem Cæſarem voluiſſe, nuſquàm appáret, nec hoc quiſquam facilè credet, qui Cæſaris res geſtas inſpexerit. Sed vt dixi, talia Mauritius non ſuo, ſed alieno calamo ſcripſiſſe putatur.

Cæſaris in nouo orbe potentia.

Albertus Brandeburgicus. Edidit etiàm ſcriptum quoddam Albertus Brandeburgicus, ſocius Mauritij, quem Cæſar captiuum in libertatem reſtituerat. Is inter cætera in hoc ſcripto ait,

Cæſa-

Cæſarem induxiſſe militem externum in Germaniam, qui & plurimum det damni per agros, & complures ad inopiam redigat, & omne genus inſolentiæ exerceat. Hoc autem vtrùm veriùs in externos milites, quàm in eum ipſum Albertum Principem competat, qui tot modis vexauit Germaniam, teſtes eſſe poſſunt multæ amplæ Germaniæ prouinciæ. Valdè etiàm perſtringit Commentarium Ludouici ab Auila clariſſimi viri Hiſpani de Cæſaris bello Germanico, ipſumque Ludouicum vocat hominem impurũ & mendacem, quod quidem in eum virum non competit, quem Cæſar admodùm habuit multis annis familiarem. Et ipſe quidem Ludouicus etſi vno loco nonnihil inſimulat Albertum negligentiæ, idque eo tempore quo captus fuit, tamen alibì honorificam eius mentionem facit, & dicit Cæſarem vel maximè lætatum fuiſſe, cùm eum ſibi videret ex captiuitate reſtitutum, magniſque eum affeciſſe beneficijs.

1551 cõtra Cæſarem.

Ludouicus ab Auila perſtringitur.

Galliæ quoquè rex, cur hoc bellum ſuſceperit, publicis literis declarat. Is nominatìm perſtringit Cæſarem non ſemèl. Iam omnes iſti erant ad bellum inſtructiſſimi, & ingentes poſt ſe militum turbas trahebant, cùm interìm Cæſar omnia ferè tuta putaret. Ità verò nec opinatò à tam multis non vno loco hoſtilitèr appeti, & iam propè in ipſas hoſtium manus incidere, tam eſt humanæ infirmitati moleſtum, vt non pauci etiàm ex longe minoribus caſibus legantur ſubitò vel apoplexia, vel alio morbo extincti: & eſt veriſimile, Carolo Cæſari hanc inopinatam perſecutionem non paucos vitæ annos detraxiſſe: quanquàm nec illi diu ſuperuixerunt, qui in eum tam hoſtilitèr incurrerunt. Scriptum iſtud Galliæ regis typis fuit excuſum lingua populari, & in fronte præferebat pileũ inter duos pugiones. Subtùs erat titulus regis, qui ſe libertatis Germanię & principum captiuorũ vindicem appellabat. Sunt qui dicant hoc ſymbolũ repertum in antiquis numiſmatis, & ab illis, qui Iuliũ Cæſarem occiderunt, vſurpatum. Hiſtorici interdùm ſcribunt, ſeruos ad pileum vocatos, hoc eſt, ad libertatem, cuius inſigne eſt pileus. Iam antè dixi, multos fuiſſe admiratos, quòd ille rex, qui diceretur Chriſtianiſſimus, eos principes ex Cæſaris Catholici manibus vi extorquere voluit, qui eſſent Luteranorũ pręcipui patroni, cùm tamen ipſe in ſuo regno hoc ipſo ferè tempore decretum ſeueriſſimum in Luteranos promulgâſſet.

Galliæ rex perſtringit Cæſarem.

Mau-

1552 Mauritius cum ſocijs progreditur, multas Germaniæ vrbes occupant, abrogant magiſtratus à Cæſare inſtitutos, ipſi nouos creant: nec hoc contenti, etiàm pecuniam & tormenta exigunt: & hoc erat Germaniæ reſtituere libertatem, cùm ipſi non eſſent illarum ciuitatum domini, immò bellum facerent ſuo Principi. Auguſtam quoquè paruo præſidio munitam deditione capiunt. Interim Galliæ rex cum maximis copijs Tullum, Virdunum, Metim Imperio ſubtrahit, Lotharingiam occupat, ducem puerum nouem annorum in Gallias mittit. Metenſibus durum eſt iugum impoſitum, nec præter meritum, vt quidam putant, quòd Lutheri dogmata non admodùm reſpuere viderentur. Ità rex Galliæ, qui ſe libertatis Germaniæ vindicem ſcribebat, breui tempore ab Imperio tres abſtraxit epiſcopatus, adiutus Germanorum auxilijs. Viſus eſt etiàm Galliæ rex tentare Argentinam munitiſſimum Germaniæ oppidum, ſed id fruſtrà fuit. Mauritius Auguſtæ mutauit Senatum, à prudentiſſimo Cæſare conſtitutum, & veterem vnà cum tribubus reſtituit. Indè ſex diebus Vlmam oppugnant, ſed oleum atque operam perdunt: quanquàm Albertus Brandeburgicus Vlmenſium vicos & oppida vaſtauit incendijs, pecuniã extorſit, eodem inſtituto vtens apud Vlmenſium vicinos.

Mauritius occupat Germaniæ vrbes.

Imperio tres Epiſcopatus adimuntur.

Vlma fruſtrà oppugnatur.

Eſt Vlma potens & nobilis Sueuiæ vrbs, quam tamen ipſam conſtat olìm à Carolo Magno Chriſtianiſſimo Imperatore attributam fuiſſe ampliſſimo illi monaſterio, quod Augiam maiorem vocant. Et vt videat Lector, quanto ſtudio quondam ſanctiſſimi Imperatores, Reges & Principes, exædificandis & ditandis Eccleſijs & monaſterijs incubuerint, adſcribam hoc loco fragmentum literarum Caroli Magni, quibus Vlmam largitur monaſterio iam dicto, idque ſanè longè maiori pietate, quam hodiè infames apoſtatæ incitant reges & principes atque magiſtratus ad expilanda & deſtruenda monaſteria. Eſt verò hoc literarum exemplar: CAROLVS diuina fauente gratia Imperator Auguſtus: Si ſanctorum monaſteriorum loca, nè labantur, frequentèr ſuſtentamus, ſuſtentando ditamus, non ſolùm Deum per hoc nobis placamus, ſed etiàm noſtri totius regni ſtatum corroboramus. Quapropter omnium præſentium ac futurorum comperiet induſtria, qualitèr Vlmam noſtram regalem villam, pro animæ noſtræ ac parentum noſtrorum remedio, ad monaſterium

Vlma datur monaſterio Augienſi.

rium

1552

tium quod conſtructum eſt in inſula, quæ in Alemanniæ partibus ſita, Sintleohesuna nuncupatur, vbi venerabilis præſul Hetto ſpirituali turmæ preeſt, cum omnibus appendicijs ſuis & locis adiacentibus tradimus atque transfundimus: vt fratres ibidem regulariter ſubſiſtentes, & diuino operi die nocteque iugiter inſudantes, dum ſumptibus alacriter procurantur, aſſiduis eorum precibus Deum nobis propitium facere dignentur. Et vt prædictus Hetto cum fratribus ſuis monachis & clericis in præfata inſula, exterioribus curis remotis, Deo ſeruire liberius atque ſecurius inſiſtere valeat, cum ipſius Abbatis deſiderio, ſuorumque monachorum rogatu, Adelbertum cognatum noſtrum in ſupradicta Vlma aduocatum ac defenſorem conſtituimus &c. Datum anno ſalutis 813.

Ex quibus literis inter cætera obiter licet animaduerti, quàm vanum ſit iſtorum nouorum hominum commentum, qui monaſteria olìm non niſi Chriſtianas ſcholas fuiſſe ſomniant, in quibus pueri inſtituerentur. Nam etſi etiam in quibuſdam monaſterijs habebantur monachi doctiſſimi, qui iuniores fratres in humanis ac diuinis literis inſtituerent, at tamen præcipua monaſteriorum occupatio fuit, diuinis vacare officijs & miniſterijs. *Monaſteriorum præcipua ſtudia.* Pudet ſane pigetque referre, quàm multa & impudenter & petulanter, atque etiam imperite & ſtolide hac de re à quibuſdam ſectarijs confingantur. Scripſit quidam Guilielmus Radenſis epiſtolam dedicatoriam in Chronicon Hirſaugienſe Ioannis Tritthemij Abbatis. Is multus eſt in laudando illo Abbate, ſed quædam tamen illius oblique perſtringit. Cogor eſſe breuis, alioquì in breui epiſtola multas illius hominis ineptias, ne quid grauius dicam, oſtenderem: & tamen videtur ſibi belliſſimus euangelicus. Ait ſatis liquere, monaſteria olìm nihil aliud fuiſſe quàm Chriſtianas ſcholas ad ætatem iuuenilem in omni genere literarum & bonis moribus vſque ad annos maturioris ætatis inſtituendam. Itaque putat poſteà ſic inſtitutis licuiſſe indè diſcedere, & abire quò vellent: nam mox ſubiungit: Quæ quidem nunc triſtiſſimi ſunt carceres. Sed vel ex vno illo Chronico, quo ſe vult tueri, abundantiſſimè hominis vecordia confutatur. Nam in monaſterijs monachi inſtituebantur iam monaſticen profeſſi, aut certè profeſſuri, tametſi fortaſsis etiàm admittebantur honeſtorum virorum id petentium pueri nonnulli,

1552 nulli, vt cum literis vnà etiàm pietatem apud monachos imbiberent. Nec tamen ſic dabatur opera literis, vt nihil prætereà aliud fieret ab eis. Immò poterat delirus iſte ex Regula Diui Benedicti, de cuius monachis potiſſimùm agit Tritthemius, id perſpicuè diſcere, non licuiſſe monachis quicquam diuino operi, hoc eſt, precibus horarijs & cultui diuino in templo abſoluendo anteponere, niſi id fortaſsis certas ob cauſas rationi conſentaneas alicui permitteretur. Itaque monaſteria eò potiſſimùm ſpectabant, vt in ijs ex monaſticæ regulæ præſcripto in caſtitate, paupertate & obedientia (cuius obedientiæ votum iſte miſer vocat impiiſſimum) viueretur, vt diuinis laudibus vacaretur, & tempus omne religiosè expenderetur, idque ex Regulæ & Obedientiæ præſcripto. Hoc verò iſti tenebriones vocant triſtiſſimum carcerem, non vtiquè ſic dicturi, ſi vel micam haberent Chriſtianæ pietatis. Nôrunt enim homines in vera pietate exercitati, quantam animi libertatem & iucunditatem pariat eiuſmodi propriȩ voluntatis abnegatio & ſtudium obedientiæ: contrà verò, quàm verè miſera & dira ſit ſeruitus ſuæ obſequi voluntati, ſuis indulgere affectibus & deſiderijs, quemadmodùm faciunt hoc tempore apoſtatæ monachi, qui pertæſi Euangelicæ illius vitæ, quæ in monaſterijs benè inſtitutis cernitur, ad ollas Aegypti & ſeculi atquè carnis voluptates redierunt: cumque ſuam turpitudinem & fœdiſſimam apoſtaſiam in ſacco & cinere plorare deberent, è diuerſo in reprobum dati ſenſum, criminantur vitam monaſticam, & vbiquè magiſtratus inſtigant ad abolenda monaſteria, eorumque reditus & facultates in pios ſcilicèt vſus conuertendas. Ità factum eſt, vt multis locis monaſteria deſtructa ſint, quædam verò mutata in ſcholas, vbi pueri inſtituantur, contra ipſam monaſteriorum primam inſtitutionem & fundationem. Porrò reditus eorum & facultates ſic diſtribuuntur, vt non exiguam indè atque etiàm ex alijs bonis Eccleſiaſticis portionem ad ſe adducant viles apoſtatæ, qui cum ſuis inceſtis Dalilis viuunt ex eis non paulò ſuauiùs, quàm olìm eis in ipſis monaſterijs licuiſſet. Sed veniet illa dies, quandò diuitias quas deuorant, euoment, & de ventre illorum extrahet eas Deus. Luent quæ fecerunt omnia, nec tamen conſumentur: iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum ſic & ſuſtinebunt.

Nihil operi Dei præponendũ.

Monaſteria in ſcholas à quibus mutata.

Iob 20.

Et

Et quarè tandèm? Sequitur apud Diuum Iob: Quoniam confringentes nudauerunt domum pauperis, (Sunt enim monachi ex profeſſo pauperes, & licèt pleraque monaſteria habeant non paruas facultates, tamen neceſſarijs contenti monachi, reliqua longè meliùs quàm iſti deſertores expendunt, nec quicquam priuatim indè ſibi ceu proprium vendicant) rapuerunt; & non ędificauerunt eam, nec eſt ſatiatus venter eorum. Reuelabunt cæli iniquitatem eorum, & terra conſurget aduersus eos. Certè omnium harum turbarum caput & author Luterus ſibi vendicauit Auguſtinianum monaſterium, quod fundatum erat pro monachis triginta, nec id quidem in ſcholam publicam conuertiſſe cum legi, ſed cum ſua Catharina vixit ibì genialitèr, idque non modò non repræhendente, ſed ſummè etiàm applaudente cæco hoc mundo. O fœdiſſimam rerum mutationem. Olìm ſanctiſſimi & potentiſſimi reges & principes innumeris extruendis & ditandis monaſterijs exatiari non potuerunt, & ea re, vt paulò antè ex literis Caroli Magni didicimus, Deum ſe placare, & totius regni ſtatum corroborare credebant: hodiè contrà, ad ſceleratorum apoſtatarum ſuggeſtionem, paſsìm excinduntur & euertuntur, hauddubiè non ſinè euidenti regnorum & ditionum multarum euerſione. Nam certè in monaſterijs inſtabatur precibus nocturnis atque diurnis, & erant in illis permulti, quorum preces Deus contemnere non potuit: & tum florebat Reſp. & erant opes & copiæ in regnis, magna annonæ vilitas, vberes rerum prouentus. Conferantur ſanè ea ſecula, quibus in precio fuêre monaſteria, cum hoc noſtro reuerà miſerrimo & infeliciſſimo ſeculo, quo nihil ferè eſt contemptius monaſtica vita, & re ipſa vtrorunque mirabilem atque ferè incredibilem diuerſitatem comperiemus. Non volunt attendere homines, tanto ſempèr omnia rebus in humanis feliciùs ſuccedere, quanto maior impenditur cura, ſtudium & opera in cultum diuinū. Sed Luterus & ſui aiunt eum Dei cultum, qui eſt in monaſterijs, eſſe impiū & idololatricum. Quid verò aliud diceret Luterus cum toto grege ſui ſimiliū apoſtatarum? Longè alitèr de monachis ſenſerunt omniu ætatum & ſeculorū optimi quique & doctiſſimi homines, atque etiā pijſſimi & inuictiſſimi principes. Et certè niſi ſuæ impietati vel maximè obſiſtere videret malus dæmon vitæ monaſticæ profeſſores, nunquàm tam atroci-

1552
Ibidem.

Luterus occupat monaſterium.

Reſpublica quādo floruerit.

tèr

Talibus verò tam profligatis & deploratis tenebrionibus prolixe velle reſpondere, non niſi bonas horas perdere eſt. Audiant miſeri illi, multos dodieque in monaſterijs inueniri monachos, qui ſe à talibus humani generis peſtibus irrideri & vituperari, in magno lucro ponant. Vtinam verò præpotens Deus quandoquè pectoribus hominum, malè ab iſtis faſcinatorum, adſpiret lumen gratiæ ſuæ, vt videant quorum hominum prodigioſa commenta ſequantur, malintque ſimiles eſſe Caroli Magni, & innumerabilium aliorum religione & pietate præſtantium Maiorum ſuorum, quàm iſtorum reuerà miſerorum hominum, quorum horrendam cæcitatem tanto magìs execrabitur poſteritas omnis, quòd eam ipſam pro magna Euangelij luce iactitârint. Scio hæc non admodùm commodè hoc loco inſeri: ſed candidus lector boni conſulet, quòd interdùm iſtorum inſolentiæ reſpondemus, quorum alioqui amentiam & ſtultitiam irridendo & contemnendo prætergredi mallemus, nisì nos ſimplicium minusque peritorum periculum, quippe qui horum fraudulentis mendacijs non rarò euertantur, cogeret veritatis ſuſcipere patrocinium. Veſùm his obitèr commemoratis, iam ad narrationis ordinem reuertamur. 1552

Conuenitur intereà Lincij, quod eſt Ferdinandi regis oppidum, atque ibì cum Ferdinando Mauritius de pace tractat, nec Cæſar ſe valdè difficilem præbet, certis tamen conditionibus, quas cùm Mauritius ſinè ſociorum conſenſu ſe diceret per omnia accipere non poſſe, ità diſceditur, indicto rurſùs conuentu Paſſauij. Cæſar iam militem conſcribebat. Epiſcopus Auguſtanus non mediocri ab Mauritij ſociis damno afficitur. Cameræ Iudices Spira excedunt non ſinè cauſa. Magna eſt in Germania, pro cuius libertate iſti ſe dicebant arma cepiſſe, rerum confuſio & perturbatio, multis etiam Proteſtantibus ad ſummā inopiam redactis. Vndecimo die Maij veniunt literæ ad regem Galliæ à Mauritio de pace cum Cæſare componenda. Ijs acceptis literis, Rex, qui nihil minùs ſperâſſe putatur, biduo pòſt redit in Lotharingiam. Et hæc fuit merces, quòd Mauritium Cęſari bellum mouentem tam magnis impendijs adiuuerat. Mauritius quidem paulò pòſt redit cum Cæſare in gratiam, & militem ſuum in Hungariam contra Turcas ducit, rege Gallorum poſthabito. Sed dum Galliæ rex in Germania verſatur, Cæſareani duce Martino Roſſemio Gallias

Gallus redit in Galliam.

Mauritius Cæſari conciliatur.

1552 inuadunt, & Campaniæ Gallicæ fines longè lateque vaſtant incendijs. Mouit hoc quoquè regem, vt ſuos potius limites tueretur, quàm in Germania hæreret.

Mauritij periculũ. Mauritius Lincio digreſſus, victoriã obtinet apud Alpes, capta arce Erebergo, vbi non longe abfuit à ſupremo vitæ diſcrimine, nisi celerrimè ex militum ſtipendium poſcentium manibus elapſus eſſet. Vbi Cęſar cognouit de capto Erebergo, mox Oenıponte diſcedit feſtinabundus, & cum eo Ferdinandus rex. Paulò antè Saxoni captiuo libertatem reſtituerat, ſed is a Cæſare diſcedere noluit, abeuntemque ſecutus eſt Villacum vſque, quod eſt in Carnis oppidum. Vix Cæſar abierat, cùm Mauritius adeſt cum ſuis, ingreſſusque Oeniponꝰtem, res omnes Cęſaris, Hiſpanorum & Cardinalis Auguſtani diripit, rebus Ferdinandi & ciuium nihil læſis. *Oenipontem Mauritius obtinet.* Auguſtæ paulò pòſt ſcriptum edunt, quo à Cæſare fugatos concionatores Luteranos reuocant, & eos iureiurando, quo Cæſari ſe obſtrinxerãt, abſoluunt neſcio qua authoritate. Ità permiſſum eſt, immò & mandatum illis præclaris noui Euangelij præconibus redire ad Luteri confirmandam & amplificandam doctrinam: & hoc quoquè erat libertatem Germaniæ reſtituere. ô miſeram libertatem.

Per hoc ferè tempus Albertus Brandeburgicus Vuolphgango Teutonici Ordinis Magiſtro direptionibus & incendijs plurimùm dat damni, atque inſuper pecuniam extorquet. Inde verò in Noribergenſium agrum ſeſe confert, & tam immaniter eorum omnia vaſtat & populatur, vt vicos centum, caſtella & ciuium villas ſeptuaginta, & cum his templa, poſtquàm ea ſpoliâſſet, atque ter mille iugera ſyluæ ad eos pertinentis combuſſerit. *Noribergenſium clades.* Bamhergenſis epiſcopus duriſſimis conditionibus pacem ab eo redemit. Vuircıburgicus aureorum millia ducenta numerare cogitur, & prætereà in ſe eius debita recipere, quæ erant circiter trecenta quinquaginta aureorum millia. *Item Bambergenſis & Vuircibu:gici.* Sueuicæ ciuitates numero ad vigintiſex, & in ijs Auguſta, per legatos hortabantur Noribergenſes ad pacem cum Alberto faciendam: ſed illi præter alia, quæ eos ab hac pace abſterrerent, à Cæſaris & Ferdinandi fide diſcedere noluerunt. Tum verò Albertus longè etiàm maiori impetu Noribergam oppugnat, & tandèm his conditionibus cum eo pacem facere compulſi ſunt: Aureorum ducenta millia dependant, licet iam antè Mauritio & ſocijs eius *Noribergenſes afflicti grauiſsimè.*

centum

centum millia dediſſent: tormenta magna ſex inſtructa rebus omnibus tradant: principes confœderatos fauore proſequantur &c. Et hæc ipſa ciuitas Auguſtanæ erat Confeſſionis. Hoc ſucceſſu fretus Albertus, Vlmenſibus quoque dira minatur: ſed illi reſpondent negatiuè ad ea quæ poſtularet. Si Romanus aliquis Pontifex, vel alius quiuis Catholicus Epiſcopus ità diuexâſſet vrbem aliquam, nullum Sleidanus & eius ſimiles ſectarij ſcriptores, eius atrocitatis exaggerandæ finem facerent. Et multus eſt Sleidanus in commemorandis pecunijs, quæ è Germania & alijs regnis Romam exportentur. Et hæc facit vir bonus, vt inuidiam conflet Pontificibus. Verùm ſub hoc nouo Euangelio tantam rerum ferè omnium iacturam fecit Germania, totque damna & clades perpeſſa eſt, vt pecuniæ omnes Romam exportatæ, pro nihilo habendæ ſint: nec adhuc calamitatum vllus apparet finis. Hoc verò bonus Sleidanus non videt. & libens patitur hærere in calamo, non paſſurus, ſi ad Pontifices exagitandos iſthuc pertineret. Tales nimirùm ſunt plerique omnes ſcriptores ſectarij, qui ſe Euangelicos vocant. 1552

Galliæ rex Lucemburgenſem ditionem inuadit, populationibus & incendijs graſſatur, Danuillerium oppidulum deditur, & poſtea Iuodium valdè munitum, in quo erat Erneſtus Mansfeldius Comes, qui cum multis alijs in regis poteſtatem venit. Porrò Mauritius ad conſtitutam diem Paſſauium aduolat, vbi & Principes aliquot coràm aderant, & abſentium multorum legati. Aderat & Galliæ regis legatus. Mauritius tria vrgebat: Langrauij liberationem, & vt cognoſceretur in illo ipſo Paſſauienſi conuentu de illis rebus, quæ eſſent contra Germaniæ libertatem: deniquè vt religionis cauſa nemini fiat moleſtia, donèc lis omnis compoſita ſit. Albertus Brandeburgicus egregiè pergit Moguntinum, Treuirenſem, & alios per Germaniam multis illatis damnis affligere. Volebat ab Argentinenſibus milites ſuos quouis tempore intra vrbem recipi, & præſidium quoquè admitti, & quædam alia: ſed nihil impetrauit. Non tuliſſent impunè, niſi eo ipſo temporis puncto, quo hæc ferè exigebat, rumor allatus eſſet de Mauritio ad pacem ſpectante. Iam Vuormatiam & Spiram occupârat. Relicto autem Spiræ præſidio, cum copijs Francofordiam repetit, & indignè ferens pacem cum Mauritio confectam, noluit ſubſcribere, ſed pergit

Gallus vaſtat Lucemburgenſes.

Conuentus Paſſauienſis.

1552 oppugnare Francofordiã. Reuerà dici non poteſt, quàm multos per Imperij ditiones ille Albertus mirabilitèr flagellârit. Mauritius pace facta cum Cæſare, exercitûs ſui partem, vt iam antè attigimus, ducit in Hungariam contra Turcas. Pacem illam Rex Galliç fertur non æquo tuliſſe animo.

Cæſar venit Auguſtam. Iam Cæſar ingenti coacto exercitu Oenipontem redibat. Indè 20. die Auguſti Auguſtam venit, Senatum à Principibus inſtitutum remouet, & priorem, quem ipſe creârat, reſtituit. Per hoc verò tempus in Itália Senenſes Gallorum ope Hiſpanos milites è ſua vrbe eijciunt. Lantgrauius è cuſtodia dimiſſus, vbì ad Traiectum ſuperius venit, rursùs ob Rifebergi copias cum Alberto recèns coniunctas, Hiſpanis cuſtodiendus traditur, donèc Cæſar conſuleretur. Albertus Brandeburgicus primò Moguntiam, mox Treuerim occupat. Moguntiæ arcem Epiſcopi & quædam alia loca flamma vorax abſumpſit. Treuerica quoquè ditio ignes & dira multa pertulit, & cum aliquot monaſterijs arſit etiàm quædam Epiſcopi arx, haud procùl à Treueri. Epiſcopus Treuirenſis erat in arce munitiſſima apud Confluentiam, quò etiàm ſe contulit Colonienſis Epiſcopus. Facilè ex ea arce prohiberi poterat, ſi Albertus (vt ferebatur) militem nauibus per Rhenum deuehere voluiſſet. In hoc Principum Confœderatorum bello, Vlmenſes in Cæſaris fide conſtantiſſimè permanſerunt, licèt ſex dierum (vt diximus) obſidione premerentur, & Albertus dira eis comminaretur.

Cæſar intrat Argentinã. Cæſar Septembri menſe venit cum omnibus copijs Argentinam, ſed non niſì cum paucis vrbem ingreditur, quod Galliæ rex impetrare non poterat: ſumptoque illic prandio, rursùs egreditur. Tandèm iam appetente hyeme, importuno tempore cœpit oppugnare Metim, 22. Octobris die. Vrbem illam Galli mirum in modum communierant. *Metis obſidetur.* Albertùs Brandeburgicus hoc tempore, cùm non poſſet cum Galliæ rege de ſtipendio conuenire, quorundam precibus cum Cæſare redit in gratiam. habebat apud ſe 50. ſigna peditum, nec paucos equites. Aumalius Guiſij Principis frater, cognita eius à rege defectione, cùm iam ei legionem vnam peditum, cùi Rifebergus præerat, Galli detraxiſſent, in eum magno impetu irruit: ſed Albertus, licèt longè pauciores haberet equites, magna vi Gallos in fugam cõijcit, multos etiàm nobiles cædit, Aumalium ipſum capit, & in Ger-

Germaniam mittit cuſtodiendum: moxque ad Metim ſe cum Cæſaris exercitu cõiungit. Fuit hoc Nouembris quarta die. Cæſar 20. die Nouembris venit in caſtra. Tum verò tanta vi vrbs oppugnata eſt, vt tormentorum horrenda tonitrua vltra vigintiduo Germanica milliaria ſint audita: ſed quòd ſæua eſſet hyems, & tempus omninò importunũ, obſidio ſoluta eſt ſub Decembris finem. Ex exercitu multi frigore & contagione periêrunt. Guiſius princeps, qui vrbem propugnauit, egregia in milites Cæſaris, morbo aut vulneribus, nè exercitum ſequi poſſent, impeditos, vſus eſt humanitate & liberalitate, benignè eos excipiens, & rebus omnibus neceſſarijs adiuuans. Fuit hoc ſanè facinus Chriſtiano principe dignum, & merita apud omnem poſteritatem laude celebrandum. Et certè idem ille princeps religionis catholicæ fuit conſtantiſſimus propugnator, quæ res illi tandèm mortem conciuit, vt poſteà indicabimus. 1552

Terribilis oppugnatio.

Ab alia parte Cæſaris Belgicæ copiæ vaſtant Galliam, & Heſdinum expugnant. Interim ex Hungaria Mauritius domum redit. Porrò Henricum Brunſuicenſem hoc ferè tempore non mediocriter afflixit Volratus comes Mansfeldius, qui Alberti militabat auſpicijs, cùm is Gallicarum eſſet partium.

Magna omninò & incredibilia hoc anno damna tulit Germania, idque ab ipſis Germanis, qui ſe Germanicæ libertatis vindices profiterentur, præterquàm quòd etiàm tres Germaniæ Epiſcopatus Gallus ſibi vendicauit. Videbantur iam Euangelici præcones reſtituti, cùm ecce Ioachimus Vueſtphalus, Eccleſiæ Hamburgenſis paſtor, claſſicum canit, nec finit pace gaudere Zuingliani Euangelij fratres. Libellum enim emiſit hac inſcriptione, *Farrago confuſanearum & inter ſe diſſidentium opinionum de Cœna Domini, ex Sacramentariorum libris congeſta.* Hoc telo præter ſpem Tigurini & reliqui eius generis ſymmyſtæ, inprimis Caluinus percutitur: Vult Ioachimus hoc libello oſtendere. Zuinglianos in varias & pugnantes inter ſe opiniones ſciſſos eſſe: quæ ſit propria nota ſeductorum. Certè ipſe quoquè Luterus 8. Zuinglianorum ſectas in breui ſua Confeſſione enumerat. Hortatur quoquè Ioachimus doctiores, vt nocentiſſimum Zuinglianorum errorem opprimant. Deniquè dicit eſſe dignas Zuinglianorum blaſphemias, quæ potiùs ſceptro magiſtratûs, quàm ſtylo

Germaniæ clades & damna.

Luterani inſtaurant bellum in Zuinglianos.

1553 refutētur. Paulò antè Caluinus Tiguri oſtenderat idem ſe cum Tigurinis de cœna ſentire: ſed hoc Ioachimus per ſimulationem factum dicit. Nemo quidem contra hoc Vueſtphali ſcriptum quicquam hoc anno edidiſſe viſus eſt, ſed non ſempèr impunè feret, quòd auſus eſt tanta contumelia afficere Caluinum cum ſuis. Obitèr hìc obſeruanda ſunt occulta Dei iudicia. Gaudebant iam hæretici, Mauritij opera ipſis aliquam eſſe redditam libertatem & Cæſarem grauiſſimis bellis teneri implicatum: ſed eccè dum ſibi à Cæſare tuta ferè omnia pollicentur, in mutua ſe bella transferunt, & tam dirè inuicèm ſe lacerant & inſectantur, vt parùm à Catholicis paſſi videri poſſint. Hoc tamen dubitandum non eſt, qui Cæſarem impediuerunt, nè poſſet cœptam Germaniæ ab hæreticis contaminatæ reſtaurationem proſequi, eos Chriſtianæ Reipub. cladem haud vulgarem attuliſſe. Sed de his alij fortaſsis ſcribent copioſiùs.

Giapan inſula apud antipodes. Hoc anno Giapan inſula, in extremæ Aſiæ finibus à Luſitanis, quorum eſt longè lateque prolatum Imperium, etiàm in remotiſſimis ab orbe noſtro regionibus, de amplectenda Chriſti religione ſedulò pertentatur. Eſt ea gens in parallelo Germaniæ & Galliæ ad Antipodes ſita, diſciplinarumque omnium gnara. Itaque difficiles ſe præbent, nec volunt Luſitanis morem gerere, niſi id priùs faciant Sinarũ populi, de quibus iam magna ſpes eſt, quòd poſſint ad fidem Chriſto benè propitio traduci, vtì infrà paucis attingemus. Sinarum rex perpetuum gerit bellum cum Cathainis Tartaris, quorum eſt ampliſſimum imperium, ferturque idem rex aliquot milliarium murum contra Tartaros exædificâſſe, vbì perpetìm in armis habeat centum millia hominum, nè qua à Tartaris fiat irruptio. Giapan inſula vergit ad Septentriones, & vt Hiſpani numerant, à Sinarum regione verſùs Aquilonem diſtat leucis ſexcentis: & corporum quidem colore, linguę accentu, veſtimentis & cultu corporis, eius incolæ Germanis perquàm ſimiles ſunt. Habet inſula in longum leucas ſexcentas, alicubì in latum trecentas. *Sinarum populi Germanis aſsimiles.*

Libri hæretici cõburuntur Metis. ANNO 1553. menſe Ianuario Galli apud Metenſes inquirunt libros Lutericos per ciuium domos, inuentos tradunt carnifici publicè exurendos. Mirum profectò eſt, cùm Germani Principes, qui Gallum contra

tra

tra Cæſarem ſibi adiunxerunt, id eo partim nomine ſe feciſſe teſtati ſint, nè Auguſtana Confeſſio, hoc eſt, Luteri doctrina opprimeretur, tamen cum eo rege percutere fœdus voluiſſe, quem ſcirent Luterano dogmati eſſe infeſtiſſimum: nec minùs mirum eſt, regem Henricum Gallum eorum voluiſſe principum amplecti fœdus & amicitiam contra Cæſarem, quos & ipſe odiſſet religionis nomine, & quos non dubitaret à ſe quoquè animis eſſe alienos cauſa religionis. Venit etiàm Metim Robertus Metenſis Epiſcopus, Galliæ regi valdè addictus, & nouum conſtituit Senatum. 1553

Albertus Brandeburgicus rursùs conſcribit militem. Fœdus contra eum vel potiùs ſui defendendi cauſa aliquot principes ineunt. Mauritius cum Henrico Brunſuicenſi fœdus percutit, & Epiſcopis Vuirtzeburgenſi & Bambergenſi atque Noribergicis ſuam pollicetur opem. Albertus coactis copijs in Epiſcoporum & Noribergenſium fines ſæuit incendiis & direptionibus, Bambergam & Suinfurtum Imperij vrbem capit & præſidio munit, quædam Noribergenſium caſtella & oppida occupat. *Fœdus cōtra Albertum.*

Cęſar oppidum Morinorum munitiſſimum Terouennam Gallis vi eripit, diripit, incendit, euertit. Captus in eo fuit Coneſtablij filius. Turca hoc tempore aut circiter mare Ionium & Tyrrhenum infeſtum habet. Sunt qui ſcribant Gallos ſe eis coniunxiſſe. Ego nihil huius affirmare velim. Nimiùm enim turpe eſt, Chriſtianos contra Chriſtianos cum Turcis Chriſti atrociſſimis hoſtibus ſe coniungere. Dum Albertus in Franconia graſſatur, Mauritius & ſocij exercitum eò mittunt. Albertus magna exacta pecuniæ vi, multis abductis captiuis obſidibus è Noribergica ditione, in Saxoniam celerrimè aduolat, multo Erphordienſis agri vicos diripit. Mauritius eius repentino aduentu commotus, omnes ſuos ad arma vocat. Albertus eius finibus nihil nocet, Halberſtatenſi Clero magnam pecuniæ vim imperat, Henrici Brunſuicenſis agrum incendijs vaſtat. Ferdinandus rex & Mauritius bellum ei denunciant. Noribergenſes eius ditionem inuadunt, editoque libro inter alia hoc ei obijciunt ceu ſingulare quoddam inauditæ crudelitatis exemplum, quod cùm Altorfum atque Lauffam ditionis Noribergicæ oppida occupâſſet, & oppidanos & ruricolas & pecudes incluſerit eo animo, vt omnes exureret: eo incendio pu- *Terouēna euertitur.* *Albertus graſſatur.*

1553 eros, mulieres aliquot grauidas, & non paucos ægrotos conflagrâſſe.

Eduardus rex deceſſit. Iulij ſexto die in Anglia obijt Eduardus rex, circitèr annorum ſexdecim adoleſcens, magno quidem dolore Euangelicorum fratrum, qui nihil non illo viuo ſibi polliciti eſſent: nec minori illorum dolore ſucceſſit ei Maria Catharinæ illius, quam Henricus à ſe ſeparârat, filia, virgo prudentiſſima, & Catholicæ religionis amantiſſima. Sleidanus Eduardi mortem non parùm deplorat, aitque tantæ expectationis regem ſeculis aliquot Europam non habuiſſe, quippe qui noui euangelij doctrinam vehementèr amâſſet. Sed Sleidani encomia plus vituperationis quàm veræ laudis adferunt, nempè ab hæretico ſacramentario profecta, qui non laudet niſi ſui ſimiles.

Prælium Saxonicũ immane. Nona die Iulij committitur in Saxonia prælium cruentiſſimum à Mauritio & Alberto, atque vtriuſque copijs. Mauritius cum ſuis victoria potitur, ſed ipſe lætali accepto vulnere, paulò pòſt moritur, Albertus incolumis effugit. Periêrunt in eo bello duo Henrici Brũſuicenſis filij, & permulti comites, præter alios. Multa eo die millia periêrunt, illis inter ſe infeſtiſſimis ſignis concurrentibus, qui ſe Germanicæ libertatis aſſertores ſcripſerant. Hoc quidem in bello videre erat Mauritium, Lantgrauium, Brunſuicenſem Henricum & Epiſcopos Vuirciburgicum ac Bambergeñ in iiſdem verſari caſtris: Porro Alberto ſtudere Ericum Brunſuigium, Mauritij ſororium. *Mira rerũ metamorphoſis.* Fertur Mauritius duriſſima obijſſe morte, & ſe mirum in modum ob nimios dolores velut in ſpiras contraxiſſe. Sed nihil huius pro certo aſſeuerare velim. Sunt qui ſcribant eum noua cum Gallo rege conſilia tum agitâſſe. Vtcunquè ſit, Cæſarem illa inopinata ad Galliæ regem defectione & bello prætèr ſpem illato adeò afflixit, vt eius valetudinem alioqui non bonam, non mediocritèr perturbâſſe videatur, cùm ipſe in ſe Cæſaris ſummam eſſet expertus beneuolentiam.

Sub hoc tempus ſanguineæ guttæ repertæ ſunt in folijs arborum, auditi canum importuniſſimi latratus, & mutuæ dilaniationes, equorum velut fremitus & concuſſationes armorum. Fuerat inter Mauritium & Albertum maxima neceſſitudo, quæ tandem hunc habuit euentum.

Heſdinum Superiori anno Heſdinum, arcem munitiſſimã, diximus Cæſareanos expugnâſſe. Eam Galli recuperauêrant.

ſtant. At hoc anno, menſe Iulio, rurſus Gallis eam vi extorquet Cæſaris exercitus, cæſo Horatio Farneſio Galliarum regis genero, multiſque captis nobilibus, & in ijs Galliæ Mareſchallo Marchiano. 1553 *rurſus expugnatur.*

Mauritio ſucceſſit Auguſtus frater eius, qui regis Danorum ſororem habet in matrimonio. Per id tempus maximus terræmotus concuſſit Miſniam Auguſti oppidum. Saxo, quem Cæſar captiuũ duxerat, electoriam dignitatem & poſſeſſiones ablatas, ab Auguſti optimatibus, itemque à Cæſare repetebat, ſed Auguſtus manſit in poſſeſſione.

Epiſcopi Vuirciburgicus & Bambergẽſis cum Noribergicis, Alberti oppida oppugnant. Lugduni nouem Euangelici fratres iuſſu regis capiuntur ad ſupplicium. Bernates pro ijs apud regem intercedunt, ſed fruſtrà.

Eduardus rex Angliæ hoc anno, vt diximus, moritur. Is ſibi ſubſtituit Iohannam Suffolciam, Henrici regis proneptem ex ſorore: porrò Mariã & Elizabetham ſorores ſuas exheredat. Aſſentiunt proceres plerique, ſed populus & nobilitas omnis fert indigniſſimè. Erat enim Maria legitima Henrici filia, & ipſam Henricus moriens Eduardo voluit ſuccedere. Multùm Northumbrius Dux conatus eſt impedire, ne Maria in regno ſuccederet: at ſucceſſit tamen, Deo illam bene iuuante, & multis ad eam confluentibus. Porrò Iohanna ducitur in cuſtodiam, captuſque Northumbriæ Dux, Londinum adducitur, mira in eum conuicia iactante populo. Capti ſunt etiàm eius liberi, & frater, & nonnulli alij proceres, & Eduardi præceptor Iohannes Checus, qui tamen poſteà dimiſſus eſt. Deindè Maria regina Londinum venit in arcem, atque ex carcere liberat locoque reſtituit Stephanum Vuintonienſem & Tonſtallum Dunelmẽſem, doctiſſimos Epiſcopos, ducemque Norfolciæ, & quoſdam alios Catholicos. Vuintonienſi addit ſummæ dignitatis munus, nempè Cancellarij. Northumbrius Auguſti die 22. capite plectitur: multi Euãgelici ſuperintendentes in carcerem conijciuntur. Northumbrius cùm iam ſupplicio afficiendus eſſet, palàm ſuum errorem confeſſus eſt, & quia Edouardo regi puero ſuaſor fuerat mutandæ religionis catholicæ, coram tota populi frequentia hortatus eſt omnes ad Romanę Eccleſiæ amplectenda dogmata: ſimul etiàm commemorauit turbas & tumultus, qui ex ſectis naſci ſoleant, quales etiàm Anglia iam vidiſſet inteſtinis exagitãta diſſidijs, & Germania

Iohanna Suffolcia.

Maria ſuccedit Eduardo.

1553 fœdiſſimè confuſa. Ad extremùm ait, ſe velle mori catholicè: atque ità cæſus eſt. Petrus martyr, monaſtici inſtituti deſertor, inſignis Zuinglianus, ex regno excedit. Calendis Octobris Maria regno inauguratur, annos nata ferè 38.

Albertus vincitur. Henricus Brunſuicenſis Albertum, nouas conſcribentem copias, in pugna vincit. Turcica claſſis Corſicam inſulam Genuenſium capit, aliquot demptis oppidis. Cæſar Heſdinum ſolo æquat, & cùm vellet Dorlanum tentare, eius exercitus à Gallis in fugam compellitur, non paucis occiſis & captis. Galli Cameracum tentant, ſed fruſtra: & cùm vſqueadeò propè Cæſaris ad Valencenas caſtris ſe coniunxiſſent, vt res ad prælium ſpectare videretur, plurimis deſideratis abeunt 18. Septembris die, in reditu longè latèque omnia vaſtantes incendijs. Lutetiam ſæuiſſima vaſtat peſtis, & rex multos Euangelicos comburit. Brunſuicenſis Henricus cum exercitu proficiſcitur contra Albertum in Franconiam, & licèt non deeſſet ei occaſio quoſdam Principes, à quibus læſus fuerat, egregiè diuexandi, tamen commodum & humanum ſe præbet, & ſinè maleficio exercitum per eorum fines ducit.

Caluinus Seruetum afficit ſupplicio. Geneuæ Caluinus Seruetum Hiſpanum, valdè impiè de ſacroſancta Trinitate ſentientem, extremo curat ſupplicio affici. Mirum hoc erat, non ſolùm quòd Caluinus nihilo eſſet illo melior, ſed etiàm quod iſti Euangelici nolunt morte affici hæreticos. Porrò verò Caluinus ſuum hoc factum vſqueadeò illuſtre eſſe voluit, vt totam hiſtoriam ſcripto euulgato comprœhenderit, & in hæreticos gladio vindicandum docuerit. Tanta eſt nouæ huius Euangelicæ doctrinæ conſtantia.

Sleidanus hanc Serueti necem non improbat, non probaturus, vt appáret, ſi Pontifex aut Catholici eam hęretico illi intuliſſent. In ſumma: quicquid facit Luterus, Caluinus, Zuinglius, & id genus peſtes, id nō poteſt non eſſe euangelicum: ſi quid eiuſdem generis faciat Pontifex Romanus. ſæua tyrannis eſt & facinus Antichriſtianum. O cęcas hominum mentes. Certè Caluinus non minùs commeruerat mortem atquè Seruetus ille: nec refert ſecùs de illo ſentire miſeros, quos ille miſer euertit. Luterani ſanè ſi habuiſſent illum, tractâſſent illum haud aliter, nî fallor, atquè hæreticum.

Alberto Brandeburgico aliquot oppida eripiuntur ab hoſtibus. Galli Vercellas ex improuiſo capiunt, fa-

ctaque

ctaque direptione, indè recedunt, quòd Gonzaga Cæſaris præfectus ſuperueniret. 1553

Turcica Solimāni claſſis multa damna infert ditionibus Cęſaris, quæ ad mare vergerent, Siciliæ, Calabriæ, Corſicæ quoquè, quam (vt dixi) occupârunt, permultis cæſis Corſis & Genuenſibus. Interim diuina vltio Solimannum illum domi perſequitur. Erat ei filius natu maximus Muſtaphas. Hunc ſuſpectum habens de regno ipſius inuadēdo, ad ſe eum accerſit Alepiam in Syriam, vbì tum regiam habebat Solimannus. Muſtaphas patri ſtatìm obtemperans, ad eum cum magnis properat muneribus. Vbì ſe de equo demiſit, nullas ſuſpicatus inſidias, in Solimanni tabernaculum ingreditur, iuſſusque acinacem deponere, ad Solimannum eius manum oſculaturus propiùs accedit: ſed ó crudelem patris animum, antequàm acceſſiſſet, à regiis miniſtris, vt eis imperatum erat, ſubitò compræhenſo funis in collum conijcitur, & inſpectante patre ſtrangulatur. Eadem hora ſignifer eius, ex nobili Michaelium familia Venetijs ortus, capite plectitur. Fertur poſteà Solimannus eam filij necem multis lachrymis proſecutus.

Claſſis Turcica vexat Chriſtianos.

Solimannus ſuum iugulat filium.

Albertus Brandeburgicus à Cameræ iudicibus proſcribitur, tanquàm publicæ quietis & tranquillitatis perturbator. In Angliæ regno Catholica religio magna ex parte reſtituitur: Regina Philippo, Caroli Cæſaris filio, deſpondetur, & Euangelici malè mulctantur. Multos martyres numerant Euangelici in ſolo regno Angliæ, & quidam Iohannes Foxus, de quo infrà fortaſſis plura, martyrum iſtorum Angliæ hiſtoriam conſcripſit. Sed ab horum martyrum conſortio libera nos Domine. Ne Luterani quidem iſtos dixerint martyres, cùm Zuinglij potiùs, quàm Luteri dogma ſecuti videantur. Ineptus quidam ſcribit, exules Angliæ priuatim in Germania multos de vera ſententia verborum cœnæ priuatìm docuiſſe, ijs verbis non ſolùm catholicos, ſed etiàm Luteranos perſtringens. Et certè hoc eodem anno Ioachimus Vueſtphalus Luteranus libellum edidit hoc titulo, Recta fides de cœna Domini: quem libellum ideò ſe ſcribit dedicâſſe Eccleſiæ Hamburgeſi, vt eam inſtrueret aduersùs Sacramentarios.

Iohannes à Laſko Polonus nobilis, ſed ſacramentarius, permiſſu reginæ Mariæ ex Anglia cum duabus nauibus in Daniam ſe confert cum multis ſocijs ſacramentarijs. Putabat ſe illic per hyemem latitaturum: ſed quòd

Iohānes à Laſko à Luteranis vbiquè repellitur.

1554 quòd aliam à Lutero ſententiam de ſacramentis adferret, non potuit obtinere hoſpitium. Luterani enim non ferunt ſacramentarios, vti nec ſacramētarij Luteranos. Venitur ergò ad maritimas Saxoniæ vrbes, Lutero addictas: ſed ibì quoquè Laskus cum ſuis repellitur. Culpam illam inexpiabilem non tam in magiſtratus, quàm Luteranos concionatores, Sacramentarij conferunt. Tandèm poſt longos errores & pericula, in Phriſiæ Orientalis oppido Embdano inueniunt nidulum, vbì refocillarentur. In eos acritèr inuecti ſunt etiàm publicis ſcriptis Saxonici quidam Eccleſiaſtæ, ità vt compulſus ſit Iohannes Vtenhouius hiſtoriam ſcribere, De inſtituta ac demùm diſſipata peregrinorū in Anglia Eccleſia, quam tamen etiàm ipſi Sacramentarij vellent nō euulgatam. Et quis non rideat, dum iſta legit? Prodijt etiàm, Iohanne Stoltzio authore, defenſio Luteri contra Sacramentarios, in qua narrat Lutero, Sacramentarios œſtro percitos, ipſum ſcribendo nunc vincere, & quibus poſſint ſannis commentarios eius & verſionem Bibliorum carpere: illum, qui à caluitie nomen habet, (Caluinum intellige) eius ſanctiſſimos commentarios in Geneſim ſingulis propè folijs explodere, & cachinnis amarulentis excipere &c. ſcripſerat enim Caluinus cōmentarios in Geneſim à Lutero diſcrepantes. O miſeros, qui tales ſequuntur duces in rebus grauiſſimis, ad animarum vel ſalutem vel exitium ſempiternum pertinentibus.

Embdæ recipitur.

Homo portentoſus Pariſus. *Item Baſileæ & Pariſus.*

Hoc anno fuit quidam Pariſijs, qui ſe Iohānis Apoſtoli & Euangeliſtæ mente perfuſum diceret. Porrò & Baſileæ & Pariſijs viſus eſt, qui genio Petri Apoſtoli ſe duce ſui contenderet. Alius quoquè Baſileæ aſſerere non dubitauit, ſe Moſis angelum habere, prædixitque regem Galliæ ante menſis Iunij initium Proteſtantium dogma recepturum. Multos ille quidem initiò commouit, ſed vbì vidit regem Franciæ conſtantèr in auita religione permanere, ſubduxit ſe, veritus laqueum, furcifer. Non finxiſſent iſti, opinor, talia, niſì vidiſſent homines pleroſque incredibili ſtoliditate quibuſlibet commentis facilè commodare fidem.

Sebaſtianus Luſitaniæ rex naſcitur.

ANNO 1554. 2. Ianuarij è viuis exceſſit Luſitaniæ rex Iohannes, Iohannis tertij filius, anno ætatis ſuæ 17. In matrimonio habuit Caroli Cæſaris filiam Iohannam, quæ ab illo grauida relicta, eiuſdem menſis die 20. Sebaſtianum principem enixa eſt. O quàm multi

multi in rerum omnium ſumma affluentia tum aufe- 1554
runtur ex hac luce, cùm eam primùm incipiunt intueri. Et tamen in tanta miſeræ vitæ huius incertitudine quotuſquiſque eſt, qui non ſibi Neſtoreos propemodùm polliceatur annos?

Eodem anno Cæſaris ampliſſimi legati in Anglia matrimonium Philippi & Mariæ reginæ omninò conficiunt, inuitis ſeditioſis quibuſdam, qui authore Viato rebellionem excitârunt. Regina turbam ad arma concitatam mira dexteritate ſedat: Viatus capitur, & in carcerem ducitur: Dux Suffolcius, ſeditionis non minima pars, Londinum captiuus adducitur. Northumbrij filius Guilfordus & Iohanna vxor eius, quam Eduardus rex puer ſibi ſubſtituerat, capite mulctantur. paulò pòſt etiàm dux Suffolcius capite plectitur die 21. Februarij. Eodem die moritur Vinariç Sibylla Cliuenſis, Saxoniæ Ducis coniunx, & vndecimo poſt eam die dux Iohannes Fridericus maritus eius. *Cōficitur matrimonium Philippi & Mariæ.*

Hoc tempore religio Catholica in Anglia prorſùs reſtituitur, & multi Euangelici indè aufugiunt, ſedesque ſuas apud Germanos diuerſis locis captant. Elizabetha reginæ ſoror, quòd anteactæ ſeditionis conſcia putaretur, in cuſtodiam datur. Hæc religionis mutatio moleſtiſſima fuit Euangelicis, qui ſibi illo in regno certum perfugium collocârant, ſi quid alibi aduerſi accideret. *Religio reſtituta in Anglia.*

Albertus Brandeburgicus omni ditione ſua eijcitur, & Blaſſeburgum, præcipuum eius propugnaculum, obtinet rex Ferdinandus. Intereà Brunſuicenſis Henricus per inferiorem Saxoniam aliquot principes & vrbes, multos quoquè nobiles & illuſtres pecuniam poſcit. Alteræ eius & Epiſcoporum ac Norbergenſium copiæ, pulſo Alberto & expugnato Suinfurto, quoſdam àlios mulctant in Germania ſuperiori. Porrò Carolus Sabaudiæ princeps moritur, relicto Philiberto, qui Cæſari militabat. Galliæ rex Cæſaris vexat ditiones, inter alia Bouinum oppidum & Dinantum capit, diripit, arces ibi demolitur, Mariæburgo præſidium imponit. Cæſare illi occurrente, in Hannoniam deflectit, Binſiũ oppidum & arcem, vbi regina Maria res magni precij & cultiſſimos hortos habuit, fœdiſſimè diripit, inflammat, & omnia longè ac latè populatur & incendit. Eodem verò tempore Gallicus exercitus in Italia à Cæſareanis profligatur, & Senenſes grauiſſima premuntur obſidione. *Galli vexant Burgundos.*

Philip-

1555 *Philippus rex in Angliam.* Philippus Caroli Cęſaris filius 9. Iulij venit in Angliam: quarto pòſt die Vuintoniam, vbì ad ſummã cum multa nobilium turba progreſſus ædem, ab Epiſcopo Vuintonienſi & quibuſdam alijs excipitur. Luce altera reginam adit. Porrò ſequenti die, ipſis ferijs D. Iacobi, *Nuptiæ.* regali magnificentia nuptiæ celebrantur. Cæſar eò miſerat legatum, qui ſuo nomine regnum Neapolitanum filio nuptiarum cauſa concederet. Poſteà cum multo ſplendore Londinum cum regina ingreditur. Sub finem Octobris, Mediolanẽſis quoq; principatus poſſeſſionem Cęſar ei tradit per legatos. Ipſe interìm iuxta Heſdinum, ſuperiori anno ab ipſo captum & euerſum, nouam munitionem & oppidum contra Gallos condit.

Comitia Angliæ. Nouembris die 12. Londini in Anglia publica inchoantur Comitia. Aderat rex Philippus & Regina. Venit etiàm eò Cardinalis Polus, vbiquè ſummo honore exceptus. Is in publico conuentu hortatur omnes ad eccleſiæ Catholicæ amplectendã communionem & vnitatem. Ibì ſanè regni Ordines petunt veniam ſchiſmatis contra Pontificem admiſſi, orantq; vehementèr, vt à *Anglia Eccleſiæ conciliatur.* cenſuris Eccleſiaſticis abſoluti, recipiantur in Eccleſiæ ſinum. Altero die inter alia, quæ narrare longũ eſt, Rex & Regina cum cæteris procumbunt in genua, & Cardinalis in omnes abſolutionem pronunciat. Hæc irridentur ab iſtis nouis Euangelicis: ſed quantumcunque procaces ſint & inſolentes, niſì abſoluantur horrendi illius anathematis vinculis, quibus velint nolint conſtricti tenentur, nunquàm Dei vultum conſpicient. Olìm ſole- *1. Cor. 5.* bat plerunquè malus dæmon inuadere eos qui eſſent excommunicati: quod cùm hodiè rarò fieri videatur, Excommunicatio, qua nulla eſt pœna ſeuerior, & formidanda magis, in contemptum abit. Interìm tamen, etſi corpus non videtur obſidere, animam certè anathemate percuſſi malus dæmon obſidet. Et indè eſt, quòd in ſummum Pontificem adeò atrociter incurrunt plerique omnes hæretici, quia ſciunt illi datas eſſe claues regni *Matth. 16.* cælorum, & ligandi atque ſoluendi primariam in terris poteſtatem, quam, licèt eis rumpantur ilia, tamen eripere ei non poſſunt.

Vueſtphalus in Sacramentarios. ANNO 1555. Ioachimus Vueſtphalus præco Hamburgenſis, nouum edit ſcriptũ contra Sacramentarios. In præfatione ſcribit, Regem Daniæ & ſenatum Hamburgẽſem edicto prohibuiſſe, ne quis ciuium Anabaptiſtas,

pıſtas, Sacramentarios, vel alios ſectarios hoſpitio recipere. Hoc edictum renouatum eſſe ob grauiſſimum periculū, quod Luteranis Eccleſijs à Sacramentarijs ad maritimas vrbes confluētibus immineret. Aliȩ quoquè eius littoris vrbes ſub graui pœna vetuerunt, ne quis Zuinglianos hoſpitio reciperet. Iſthuc quidem eſt ſapere, lupos arcere à grege, niſi quòd ſatanas ſatanam expellit, dum Luterani pellunt Zuinglianos. Vtinàm verò ea ſeueritate erga ſectarios omnes vſi eſſent Catholici, non tam late ſerpſiſſent tot monſtroſæ hæreſes. 1553

Diù tacuerat contra ſuum genium Iohannes Caluinus, ſed nunc tandèm primam contra Vueſtphalum defenſionem euulgat. Vueſtphali quidem nomine abſtinuit, ſed eo conſilio, vt ipſe ſcribit, vt ſi fortè ſanabili eſſet ingenio, tacitè eius ignorantia ſepeliretur. Verùm ſenſit Caluinus non edentulum Vueſtphalū. Mox enim libellum conſcripſit contra Caluinum, hoc titulo: *Aduersùs cuiuſdam ſacramentarii falſam criminationem.* Prodijt eodem tempore Timanni Luterani, Bremenſis paſtoris, Farrago contra Sacramentariorum diſſentientes inter ſe opiniones. Terrebant hæc Luteranorum fulmina Iohannem à Lasko egregium Zuinglianum. Itaque menſe Aprili ex Embda migrat Francophordiam, vbi ei permiſſum eſt conſtituere Eccleſiam peregrinorum. Sic vocari voluit illa non admodum magna ſynagoga. Sed quàm miſerum eſt, quamque horrendum, ea ratione dici peregrinos? Quanto conſultiùs feciſſent, ſi ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe adiunxiſſent, futuri deinceps ciues ſanctorum & domeſtici Dei? Eſt tamen hîc quoquè non negligentèr obſeruandum iuſtum Dei præpotentis iudicium, quo factum eſt, vt qui eam profiterentur ſectam, quæ multos Catholicos è ſuis ſedibus expuliſſet, multiſque modis diuexâſſet, ipſi iam ferè nuſquàm poſſent certam & tutam obtinere ſedem.

Caluinus in Vueſtphalum.

Vueſtphalus contra Caluinū.

Menſis Martij die 18. moritur Sebaſtianus ab Hauſenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, & ei ſubſtituitur Daniel Brendel ab Homburg, multa doctrina & inſigni virtute conſpicuus.

Eiuſdem menſis die 23. obit diem ſuum Iulius Pontifex eius nominis tertius. Eius morte comperta, Moronus Cardinalis, itemque Auguſtanus & reliqui Cardinales Romam celeritèr aduolant, noui Pontificis creandi cauſa. Eligitur autem ab omnibus Marcellus Cerninus,

Iulius 3. moritur.

Marcellus 2.

Bernardinus Ochinus contra Vueſtphalum defenſionem conſcribit & euulgat. Et vt nullus Luteranis hoſtis non eſſet moleſtus, etiàm Caluinus ſecundam ſuam defenſionem, piam ſcilicèt & Orthodoxam de Sacramentis, contra Vueſtphali calumnias euulgauit. Si Romanus Pōtifex & tota Chriſti Eccleſia, auſi eſſent, inuitis Zuinglianis iſtis, hoc pacto calamum ſtringere in Luteranos, omnia illorum ſcripta non aliter acciperentur, quam Papiſtica commenta, quibus conarentur opprimere lucem Euangelij. Sed vt iſthæc calumnia faceſſeret, videréntque homines ab iſtis noui Euangelij præconibus non ipſum verbum Dei, quod tam impudentèr iactitāt, ſed priuatas quorunq; opiniones pro Dei verbo imperitis obtrudi, permiſit ſapientiſſimo conſilio etiàm inter ſe atrociſſimè & pertinaciſſimè digladiari miſeros & omni lachrymarum fonte plangendos, vt qui necdùm eorum laqueis implicati ſunt, caueant, nè quandoque irretiantur: qui autem irretiti ſunt, ocyſſimè ſeſe explicare nitantur. Acceſſit his Luteranorum hoſtibus auctarij loco Iohannes à Lasko, qui ad Poloniæ regem & eius regni ordines omnes ſcribit Epiſtolam, qua & Zuinglianum dogma tuetur, & Luteranos ait cum mente totius ſcripturæ & Catholicæ Eccleſiæ conſenſu pugnare, neque citra Dei contumeliam, eorum doctrinam retineri poſſe. Poterant tot hoſtes miſeris Luteranis ſufficere, ſed iritati crabrones non tam facilè conquieſcunt. Angli exules apud Geneuam edunt Latinè Nicolai Ridlæi libellum de Cœna Domini. Hunc Ridlæum hæreſeos nomine in Anglia flāmis tradidit regina Maria. Porrò Zuingliani eum in martyrum album retulerunt. Hunc in modū iſti præclari Euangelici noua bella atrociſſimè inſtaurârunt, immò potiùs ſimulatam concordiam in apertiſſima bella verterunt. Multi libri, orationes, dialogi, confeſſiones, epiſtolæ, theſes, præfationes vtrinquè à doctis paritèr & indoctis euulgabantur, & maiori, quàm vnquàm anteà, impetu res agitata eſt. Luterani Zuinglianos apud omnes in odium & inuidiam vocabant, & multas habuêre ſynodos, quibus de opprimendis Sacramentarijs actitârunt. Atque hæc & multa alia ſcribunt ipſi Zuingliani: adduntque Luteranos pleroſque ſe iunxiſſe Papiſtis, vt Zuinglianos faciliùs opprimerent. Verum quidem eſt, non paucos Luteranos ad Catholicos ſeſe recepiſſe, agnito errore ſuo: ſed ij non minùs oppugnant Luteranos, quàm Zuinglia-

1556

Diſſidia Euangelicorum.

Luterani in Zuinglianos ſæuiunt.

1556 nos. Ex iſta enim mutua diſſenſione, cùm vtrinquè non niſi verbum Dei creparent fratres Euangelici, complures ad ſanitatem rediêrunt, nec cum talibus quicquam voluerunt habere commercij, quos non minùs à ſe inuicem, quàm à Catholica Chriſti Eccleſia diſſidere viderent. Erant in hoc negocio vehementes Saxonici miniſtri, Heluetij viſi ſunt moderatiùs agere cum Luteranis. Habet Saxonia multis locis cerçuiſiam mouendo cerebro, ſi nimiùm bibas, valdè idoneam. Porrò Euangelicos per Saxoniam fratres veriſimile eſt pro more genti, potare largitèr. Indè tot fumi & craſſi ſpiritus, qui cerebrum pertentant, immò obruunt, faciuntque nihil ferè ſobriè ab iſtis vel dici vel ſcribi. Heluetij cùm vinum non habent, non inuiti aquam potitant. Hoc Saxones cane peiùs & angue oderunt. Hæc poſſit forſan ratio reddi, quòd miniſtri Saxonici egêrunt tumultuosè, Heluetici paulò ſedatiùs. Sed vtcunquè ſit, optimè dixit Sapiens, Inter ſuperbos ſempèr ſunt iurgia. *Prou.13.* Quin & Erardus Snepffius Luteranus confeſſionem de Euchariſtia hoc tempore edidit, qua Zuinglianos perſtringit.

Intereà moritur Conradus Pellicanus, ex Franciſcano apoſtata Zuinglianus. In eius locum Argentorato à Tigurinis accitus eſt Petrus Martyr Florentinus, qui ex Italia profugerat. Prodijt quoquè ſcriptum quoddam Eraſmi Alberi Luterani contra Carlſtadianos, Sacramentarios, fanaticos & Anabaptiſtas &c. Accidit quoquè ridiculum quiddam Francophordiæ. Caluinus publicè diſputat cum Iuſto Velſio (qui apud Coloniam Agrippinam parùm fauſtus hoſpes aliquandiù hæſerat, quin & in carcerem coniectus fuerat) de libero arbitrio: cumque ille magnus Sophos, qui apud Geneuenſes tantùm non deus aliquis habitus eſt, cum miniſtris eius loci de cauſa Sacramentaria conferre vellet, tanquàm Zuinglianus reiectus eſt, non ſinè crimine læſæ maieſtatis, ſi penès Geneuates ſit ſententiæ pronunciandæ poteſtas & authoritas. Sunt qui in ſcriptis ſuis indicare videantur, Velſium, abiuratis erroribus, reuertiſſe ad Catholicam Eccleſiam. Res mihi necdùm penitùs comperta eſt: ſed ſi ità tamen eſt, gratulandum eſt homini docto, quòd magno & raro Dei beneficio potuit agnoſcere lapſus ſuos. Vtinàm eius exemplum reſipiſcentiæ, ſi modò certa eſt, plurimi imitentur, & redeant in viam dum adhuc dies eſt, priuſquàm illa æterna

Diſputatio Caluini cum Velſio.

na

ſtæ noctis tetra caligine inexplicabilitèr inuoluantur. 1556

Inter Carolum Cæſarem, filium eius Philippum & Galliç regem, quinquennales non ità pridèm erant pactæ induciæ, ſed hoc anno rursùs ruptæ ſunt, & ad arma vtrinquè magna miſerorum hominum, qui interim opprimebatur, infelicitate concurſum eſt. Moritur quoquè 4. Calendas Martij Fridericus Elector Palatinus: & paulò poſt eum Iohannes Treuirenſis Epiſcopus ex Comitibus Eiſenbergicis. Eius ſedem obtinet Iohannes à Läten/ cuius inter alias corporis & animi dotes, eximia prudentia & in Catholica religione conſtantia prædicatur. *Mors episcopi Treuerici.*

Exceſſit è viuis per idem tempus 3. Nonas Iulij Reuerend. D. Epiſcopus Cyrenenſis Iohannes Nopel à Lippia, Reuerendiſſimo Archiepiſcopo Colonienſi à ſuffragijs, magna eruditione & facundia vir, longiorique vita digniſſ. probitate vitæ & ſtrenuo concionandi labore de Eccleſia & fide Catholica per annos aliquot optimè meritus: atque ea re inter illuſtres Dominos Capitulares ſummi templi Colonienſis, haud procùl à ſacello, vbì trium Magorum corpora aſſeruantur, honorificè ſepultus.

Moritur etiàm Adolphus Archiepiſcopus Colonienſis die XX. Septembris, & ei ſuccedit germanus frater eius Antonius ex comitibus Schauuenburgicis. Ità breui tempore quatuor Rheni Electores è medio ablati ſunt. Menſe Februario viſus fuit in cælo cometes, qui plerunquè terris dira minari ſolet. *Obitus Adolphi Archiepiſcopi Colonienſis.*

Eſt in Caluini diſcipulis quidam non poſtremus, Theodorus Beza. Is quondàm Iuris licentiatus, Pariſijs ex opulentis ſacerdotijs vltra ſeptingentos coronatos aureos percipiens, vitam viuebat turpiſſimam, ac varia libidinum ſpurcitie contaminatam. Erat hæc quædam ad deteriora paraſceue, talesque mores nihil merebantur aliud, quàm vt homo impurus prorsùs à Deo reiectus, in inexplicabilis perfidiæ & hæreſeos labyrinthos detruderetur: quod & factum eſt. Nam ad Caluinum defecit, venditis priùs Simoniaco ſacrilegio ſacerdotijs vel beneficijs Eccleſiaſticis. Sed quemadmodùm in Caluino aliiſque hæreſum architectis multa fraus & dolus, miraque inconſtantia fuit, ità & in hoc Beza, quemadmodùm vel vnum hoc præclarum facinus, quod ſubijcimus, declarabit. Anno hoc 1556. venit ille ad Electorem Palatinum Ottonem Henricum,

1556 ricum, qui erat Luteri placitis addictiſſimus, cum Farello homine peſtilente, qui Geneuam infecerat, & Caluinum, Seruetum, Viretum, alioſque id genus habuit diſcipulos, atque ob metum ſeditionis à Baſileenſibus proſcriptus & in exilium abire iuſſus fuit. Obtulit autem is Beza illi principi arte veteratoria & multa cum ſimulatione confeſſionem quandam, aitque illi non modò Allobroges, ſed etiàm Heluetios ſubſcribere. Fecit hoc ille bonus vir, vt Principis ſibi beneuolentiam conciliaret, qua tum opus habebat, maximè quòd rex Francorum ſeuerè in Caluiniſtas animaduerteret, quem eo nomine apud Principẽ accuſabat tyrannidis, orans vt regem à propoſito precibus & minis deduceret. Porrò hæc Confeſſio ad verbum habebat, verum & reale ac ſubſtantiale corpus & ſanguinem Chriſti ſub ſpecie rerum viſibilium repræſentari & exhiberi. Dixiſſes Caluiniſtas & Zuinglianos prorsùs mutatos in Luteranos: ſed quid non fingit deplorata nequitia? Princeps quidem & qui aderant, ea Confeſſione lætabantur, & quòd putarent conuerſos eſſe Sacramentarios, communis gratulationis ergô miſerunt eam Duci Vuirtenbergico. Is quoquè tam inſperatam metamorphoſim miratur & laudat. Spargitur mox rumor in Germania, agitur que de Zuinglianis triumphus ante victoriam. At Tigurini vbi de re tota certiores fiunt, tanta hominis impoſtura acritèr dolent, & eam Confeſſionem magna contentione oppugnant, Bezamque falſi reum peragunt. Nihil enim Zuingliani illi volebant minùs, quàm à Zuinglio ad Luterum defeciſſe videri. Nam tametſi in quibuſdam Luteri placita non inuiti ſequuntur, at in re Sacramentaria erraſſe Luterum, plùs Lutero vidiſſe Zuinglium contendunt. Quid verò interim Beza? num ſe deſerit? Minimè. Audi artem tali artifice dignam. Vult perſuadere Tigurinis, dolum aliquandò bonum eſſe, & aliud agere atquè ſimulare. Nec dubium eſt, quin nouum hoc Euangelium his artibus ſit inſtructiſſimum, iiſque & ortum, & auctum, & propagatum ſit. Et id quidem mortales necdùm vident: vbi autem Deo benè propitio quandoquè viderint, repentè vt fumus iſtorum præſtigiæ, quibus homines dementant, euaneſcent. At Tigurini tamen hoc paradoxo minimè contenti, non priùs in gratiam recipiunt Bezam, quàm ſuam ille culpam agnoſceret. Redit indè vir optimus ad ſuos Heluetios & Allobrogas, & vt priorem fraudem

Facinus veteratorium Theodori Bezæ

Confeſſio Bezæ ſimulata.

Nota fraudem.

dem poſteriori expiraret, atque re ipſa teſtatum efficeret ſe Germanis illuſiſſe, in Vueſtphalum & Heshuſium ſtringit calamum, palamque profiterur, non aliam in Cœna Domini eſſe corporis & ſanguinis præſentiam, quàm in Baptiſmo, in concione, in Lectione Sacræ ſcripturæ, atque in priuata meditatione quoties mens fidelis ad Chriſtum aſſurgit. Et rursùs tamen, vt à Germanis non prorsùs diſcedere videatur, fatetur in Cœna Domini ſubſtantialiter ac realiter verum & naturale Chriſti corpus eſſe & exhiberi: ſed Cœnam non vult eſſe id, quod inter homines ex Domini præſcripto geritur, eius verò præcipuam partem in cælis peragi, cui nos fide interſimus & ſpiritu. Ità iſti infelices ſibi inprimis, deindè etiam alijs portentoſis verborum ſtrophis illudunt, atque in ſanctiſſimis religionis negocijs haud alitèr atque in ſcena verſantur, in alias atque alias ſubindè transformati formas, vt cum ijdem perpetuò loquantur, diuerſos loqui putes. Et tamen is idem Beza multas poſteà in Gallijs turbas excitauit, opima è locis ſacratis ſpolia abegit, & tantùm non apud homines miſerè faſcinatos principatum & regnum obtinere viſus eſt. Faxit clemens & bonus Deus, vt tamen vel tandèm nobis pateſcant oculi, & videamus quàm ſplendidè iſti nobis imponant, quàm omnia in ſummā & ſempiternam animarum noſtrarum perniciem machinentur, quàm nihil ſpectent minùs, quàm vt rebus ſalutique noſtræ conſulant. 1556

Rex Ferdinandus neceſſaria contra Turcarum irruptiones præſidia comparare volens, petit à ſubditis ſuis eam in rem ſubſidia. Auſtriaci inferiores apud Viennam conueniunt, ſeque imperata vltrò facturos recipiunt, modò ipſis permittatur Euangelium. Id ſi fiat, ſperare ipſos omnia contra Turcas ex ſententia ceſſura. Nihil tum impetratum eſt, quòd facilè videret ſapientiſſimus Rex, nunquàm adeò infeſtos fuiſſe Turcas Germanis, quàm his annis, quibus Lutheri Euangelium miſeri homines amplectuntur. Et reuerà niſi aliqua ratione tandèm Germaniæ ſua priſtina religio reſtituatur, & noua dogmata, quæ tot nobis pariunt ſectas & hæreſes, atque inteſtinas animorum acerbitates & ſimultates, prorsùs eliminentur, fieri non poteſt, quin vel Turcico vel Moſcouitico aut certè Tartarico quandoquè ferro vaſtetur, & duriſſima ſeruitute oppreſſa, leuitatis & temeritatis ſuæ meritas pendat pœnas. Vtinàm

Auſtriaci cupidi nouæ doctrinæ.

1556 nàm vel Græciæ ſumma calamitas doceret tandèm Germanos maturè ſapere. Sed fortaſsìs peruenit in nos quoquè ira Dei vſque in finem. Magnum profectò eius iræ argumentum eſt, tam horrenda cæcitas & vaſta caligo, vel potiùs inſania quædam, quæ nos non ſinit noui huius Euangelij fructus longè peſſimos intueri. Luterus viſus eſt nouam mundo lucem inuehere: eius doctrinam multi è vulgo cupidè ſtatìm complexi ſunt, cordatiores cunctantiùs eam admiſerunt, permulti penitùs reſpuerunt. Vbi animaduerſum eſt, eius conatus, dum non initiò reprimuntur, ſuos habere ſucceſſus, mox alij ſuper alios exiſtunt homines importunis ingenijs, & ipſi quoquè nouam mundo lucem venditant, aiunt ſe vidiſſe, quod Luterus necdùm viderit. Ità repente intra vnam Germaniam multiplex nimiùm credulæ turbæ Euangelium obtruditur, & incredibili ſtultitia ab imperita concione arripitur Luteranum, Carlſtadianum, Anabaptiſticum, Zuinglianum, Zuencfeldianum, Oſiandrinum, &c. Nec vident miſeri & cæci homines, dum ab vna, vera, Catholica religione abduci ſe ſinũt, ſe in tam varias & mirabilitèr inter ſe pugnantes ſectas ſeduci, vt iam permulti ſint, qui prorsùs ignorent, quid potiſſimùm ſequi debeant in tanta nouorum dogmatum varietate. Hoc verò iure meritoque patiuntur, quòd ſtultè & puerilitèr quibuſlibet nouatoribus primò aures, mox etiàm fidem commodârunt, cùm in ea debuerint religione conſtantiſſimè perſeuerare, quam tot perpetuis ſeculis vniuerſa Germania & Catholica Chriſti Eccleſia coluiſſet, quam hodieque tot ampliſſima regna & prouinciæ colant. Interim verò dum ſeductoribus obtemperant, qui non Chriſti, ſed ſuam gloriam quærunt, & miſerorum animas negociantur, in multas diſcinduntur factiones: indè animorum exiſtunt diſſidia & pernicioſiſſimæ diſſenſiones, ſimultates, inimicitiæ, vndè neceſsè eſt Germaniæ vires prorsùs eneruari & ſensìm collabaſcere, dum inter ſe Germani tam miſerè diſtrahuntur. Atque ità Turcis, qui hæc non ignorant, creſcit animus, creſcunt vires: nec dubitare quiſquam ſanæ mentis poteſt, quin illi in omnem occaſionem ſint intenti, & vbi eis commodum viſum fuerit, totis viribus nos ſint oppugnaturi, & certè nullo negocio etiàm oppreſſuri, quod quidem illi nunquàm vel ſperare auſi eſſent, ſi apud nos Maiorum noſtrorum ſacroſancta religio inuiolata

1. Theſ. 3.

Cæcitas horũ temporum.

Diſcordia religionis perdit Germaniam.

ſolata & inconcuſſa permaneret. Sed de his ſatìs, quippe quæ & ſuperiùs non ſemèl haudquaquàm temerè inculcata ſint. Ferdinandus Rex, vt dixi, hoc tempore non eſt paſſus mutari religionem: at nihilominùs miſit exercitum contra Turcas & aliquotiès felicitèr cum illis pugnatum eſt, multis cæſis, multa quoquè præda abacta. 1556

Accidit hoc ipſo anno in Poloniæ regno res memorabilis. Fœmina quædam vilis, Dorothea Lazezka nomine, Chriſtiana quidem profeſſione in oppidulo Sachazeto, non longe ab arce Louuiy cuidam Iudæo annis aliquot ſeruiebat. Interìm verò Iudæus ille ſæpiùs eam ſolicitat, vt ſacroſanctum Chriſti corpus, more Chriſtiano cum cæteris acceptum, ipſi perferat. in eius flagitij præmium promittit ei daleros tres, & veſtem ſericis fimbrijs ornatam. Et quid non mortalia cogis pectora auri ſacra fames? Fœmina ſcelerata conditionem accipit, tantillo illecta munuſculo, & in ipſo Paſchatis peruigilio abit ad pagum Cotzo dictum, ibì cum cæteris accedit ad aram, & inſtàr Iudæ accipit Euchariſtiam, ac paulò pòſt ex ore extractam in ſudariolum reponit, & tertia Paſchatis feria Iudæo hero ſuo illam tradit: ad quem tres alij Iudæi huic oppidulo vicini, putà, Michalecus, Sachaus, & Ioſephus veniunt, fortaſsìs ab illo inuitati, ſacroſanctam Euchariſtiam in ſuam ſynagogam deferunt, pugionibus & cultris confodiunt. At eccè repentè ex illa hoſtia multus emanat cruor, quem perfidi Iudæi cochleari in vitreum calicem transfundunt. Non diù latére potuit tam atrox facinus. Ante omnes mulier ſceleſta Sachazeti compræhenditur, indè Iudæus eius herus. Hi confitentur rem geſtam omnem. Per id tempus Poloniæ rex Sigiſmundus Vilnæ erat, quæ eſt Letuaniæ metropolis, & erant tum in Polonia, qui Euchariſtiæ vtranque ſpeciem neceſſariò putarent porrigi oportere. Vbi Rex quid eſſet actum cognouit, mandat oppiduli præfecto ſecundario, vt rem eam diligentèr inueſtiget, & ſi ità factum ſit vt narratur, in omnes eius flagitij complices extremo ſupplicio animaduertat. Itaque Dorothea & Iudæus, priùs habita quæſtione, die Veneris poſt Chriſti aſſcenſionem flammis exuruntur. Reliqui Iudæi ſceleris ſocij, vno dempto qui aufugerat, Calendis Iunij comburuntur. Voluit omnipotens Deus hoc inſigni miraculo, qualia ſæpè etiàm aliâs circa ſacratiſſimam Euchariſtiam

Sacrilegũ & horrẽdum facinus.

Iudæi ſæuiunt in Euchariſtiam.

Iudæus capitur.

Iudæus exuritur.

Item alij Iudæi.

1556 am contigêre, eorum caſtigare incredulitatem, qui perindè ac ſi non ſit totus Chriſtus ſub vtralibet ſpecie, ità prorſùs infidelitèr & inſipientèr calicem efflagitant: qui ſi eſſent in ijs, quæ ſunt Chriſtianæ religionis, benè inſtituti, ſcirent nunquàm poſſe Chriſti corpus, poſtquàm è ſepulcro rediuiuum ſurrexit, ab anima, à ſanguine, à diuinitate ſeparari, ſicque libentiſſimè vnius ſpeciei perceptione contenti forent. Commodiſſimè quidem, iſthuc eo tempore in Polonia accidit, quandò & plerique illic calicem expetebant, & Romanus Pontifex eò miſerat Aloyſium Lipomanum Veronenſem Epiſcopum, virum multa probitate & eruditione ſpectabilem, qui gentem Polonam in Catholica religione confirmaret. Et ipſe ſane Poloniæ rex fertur hoc miraculo non mediocritèr in Catholicæ Eccleſiæ retinenda communione confirmatus, & propenſiùs etiàm Romani Pontificis legatum admiſiſſe.

Carolus V. nauigat in Hiſpaniam.

Carolus Cęſar, poſtquàm ditiones omnes filio Philippo regi tradiderat, in Zelandiam abit. Indè cum duabus ſororibus reginis, Eleonora & Maria, commodam nactus tempeſtatem, in Hiſpaniam vēro admodùm propitio nauigat. Quò poſtquàm peruenit, quodam in loco ſaluberrimo atque amœniſſimo, qui Iuſtus vocatur, vbì Hieronymitanum eſt ſodalitium, Deo ſe & rebus diuinis, quod ſæpè antè concupierat, tradidit, diuinis vacans & incumbens cogitationibus, magna continentia vitæ, magna morum temperantia, magna vini cibique abſtinentia in illo relucente. Ità piiſſimus Princeps re ipſa declarauit, quàm iniuria ſæpè eſſet à quibuſdam inſimulatus immodicæ regnandi libidinis & ambitionis, dum ſe ſponte ſua omni ditionum ſuarum ampliſſimarum adminiſtratione abdicauit, & à toto mundo ſeſe auertit, & in quandam ſolitudinem Deo vacatúrus incluſit. Non fuit dignus hic mundus tali principe: & eſt ſanè veriſimile, prudentiſſimum principem nimiæ pertæſum ingratitudinis, tandèm priuatum omninò vitæ genus delegiſſe, vbì ſoli Deo & ſibi vacaret. Non deſunt qui putent magnæ cuiuſdā infelicitatis fuiſſe, ab auguſto imperio ad tantam vitæ priuatæ humilitatē deſcendiſſe: ſed hoc mundi huius ſpiritus ſuggerit hominum pectoribus. Nam qui benè in ſancta Chriſti religione ſunt inſtituti, optimè nôrunt, Deo ſeruire, id demùm regnare eſſe, nec quicquam eſſe glorioſius, quàm omnē mundi gloriam, tanquàm rem caducam & vanam, generoſo

Vacat ſoli Deo & ſibi.

goſo & excelſo animo Chriſti amore contempſiſſe. *1556*

Per hoc tempus aut circitèr Otto Henricus Palatinus Elector, & Carolus Marchio Badenſis, è ſuis ditionibus veterem profligant religionem, & nouam introducunt. Non eſt mirum, vt etiam alias dixi, populum libentèr amplecti noua hæc dogmata; quia plauſiblia ſunt & ſuauia veteri homini: permittunt direptiones rerum Eccleſiaſticarum & cœnobiticarum: ieiunia, vigiliæ, preces, mortificationes carnis, mundi contemptus, ſtudium continentiæ, ſobrietatis, pudicitiæ, & id genus virtutum, papiſtarum ſunt commenta. Sola fides iuſtificat. Confeſſio peccatorum & pœnitentia, nugæ ſunt & carnificinæ papiſticæ. Quis non hæc libentèr audiat? quis non cupide amplectatur? Et tamen longè ſecùs docet ſcriptura omnis, & ipſa quoque, quantumuis diſſimulemus, longè diuerſum nobis teſtatur conſcientia. Qui autem ſunt Chriſti, ait Apoſtolus, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs Hoc fac, & viues. Eant Euangelici cum ſuo iſto blandiſſimo Euangelio, quò volent. Vbi ad Chriſti tribunal venerint, ſentient ſe toto cælo erraſſe.

Religio mutatur in Palatinatu.

Gal.5.

Luc.10.

Menſe Septembri horrenda tempeſtas Locarni vltra Alpes in finibus Heluetiorum deſæuijt. Summo manè turbo vehemens è nubibus deſcendens, quædam ędificia ſubruit. Indè à meridie pluuia, tonitrua, fulgura & fulmina per horas quatuor tam immanitèr ſæuierunt, vt eius loci homines ſupremum mundi diem adeſſe putarent. Ex ea pluuia torrens quidam adeò excreuit, vt & arbores & domos ſecum raperet, nec vllum tandèm, quò ſe euolueret, haberet exitum. Totum itaque circuniacentem agrum occupat, & tanquàm lacum efficit. At poſteà reperto exitu, magno erumpens impetu, multa ſecum iumenta, pecora & homines abripit, & magna clade adiacentem regionem afficit.

Tēpeſtas horrida apud Locarnenſes.

Torrens ex pluuia.

Peſtis hoc anno multis locis plurimos extinxit, præſertim Argentinæ, & in locis Rhenanis, & inter alios etiàm Iohannem Sleidanum, qui ſuis commentarijs magnam orbi Chriſtiano peſtem inuexit. Decreuerant contra illum ſcribere viri duo longè clariſſimi, Coloniæ Agrippinæ præclara lumina, Iohannes Gropperus deſignatus Cardinalis, & Eberhardus Billicus Carmelitanus Prouincialis, ſi & Sleidano & ipſis vita prolixior cōtigiſſet. Nemo me putet hominis illius odio ſępiùs illū perſtringere. Mihi ille nec de facie vnquàm no-

Sleidanus peſte moritur.

1556 tus fuit. Mendacia & errores tetros illius deteſtor. Multi, immò plurimi, nôrunt Iulium Pflugium Numburgenſem Epiſcopum, quo ob multam ætatem nemo ferè meliùs nouerat res Imperij. Is Sleidani Commentarios volebat ſibi à quodam mihi notiſſimo, qui tum eius in aula verſabatur, legi. Porrò verò inter legendum, cùm aduerteret res ipſi notas mala fide à Sleidano narrari, ſæpiùs exclamabat: Ibi nebulo ille ſceleratè mentitur. Quin & Carolus V. integerrimus & potentiſſimus Imperator, cùm ipſi quoquè legerentur Commentarij Sleidani, itidèm ſubindè exclamabat: Nebulo ille mentitur, nebulo ille mentitur. Et ſanè datum erat ab eodem Imperatore negocium cuidam, vt comitiorum acta ob Sleidani mendacia confutanda ſyncerè excuderentur: ſed neſcio quo caſu res illa impedita fuit, & omnia in Hiſpanias transferri iuſſa feruntur. Certè hæretico homini nunquàm tutò credi poteſt.

Dauidis Georgij historia. Hoc anno obijt Baſileæ Dauid Georgius, peſtilentiſſimus hæreticus, cuius ſuprà mentio facta eſt. Fertur is Delphis apud Batauos ortus. Porrò cùm Cæſar in inferiori Germania eius dogmata perſequeretur acerrimè, Baſileam ſe contulit Calendis Aprilis, anno ſalutis 1544. cum aliquot comitibus. Ibì ciuitatis ſtatu diligenter explorato, queſtus de ſuis calamitatibus, quas Euangelij cauſa perferret, à Senatu ſupplex petit, vt Chriſti Ieſu & Euangelij cauſa in ciuitatem cum familia ſatìs ampla recipiatur. Senatus liberaliter reſpondet, & copiam illi facit cum ſuis Baſileam commigrandi. *Admittitur Dauid Baſileæ.* Erat homini corpus quadratum, barba flaua, oculi glauci & micantes, ſermo grauis & ſedatus, totius corporis motus, ſtatus, inceſſus decens, & ad omnem, vt videbatur, probitatem compoſitus. Senatùs accepto reſponſo, octauo Calendas Septembris redit Baſileam cum multa familia, vxore, liberis, clientibus & ſeruis, reliquoque comitatu, & in ciuitatem adſcribuntur. *Domũ & arcem ſibi emit.* Deindè intra vrbem domum ſibi comparant, extra vrbem arcem & prædia quædam opima emunt, connubia contrahunt, & modis omnibus ità ſe comparant, vt viri boni & religioſi viderentur, nec quiſquam de eis ſiniſtrè ſuſpicaretur. Huiuſmodi artibus id homo verſutus effecit, vt à pleriſque magno in precio haberetur. Hanc autem falſam opinionem augebat magna vis auri, & precioſæ res quas ſecum

1556

quam attulerat, & ex inferiori Germania quotidiè adferebantur: prætereà regalis propè ſplendor & apparatus, ſed cum quadam modeſtia & tranquillitate coniunctus. Habebant in ampla illa familia ſinguli quique ſuas functiones, nec quiſquam ſupra vires aut inuitus ad aliquid faciendum cogebatur. Porrò callidus homo non Dauidem Georgium, ſed Iohannem à Bruck ſe nominabat, triaque ab illis diligenter curabantur: primùm, nè Dauidis Georgij nomen proderetur: deindè, cuius in patria conditionis fuiſſet: poſtremò, nè dogma ſuum vlli vel Baſileenſi vel Heluetio aperirent. Interìm in Germania inferiore & alijs ſemotis locis, literis, libris, nuncijs ſectam ſuam continentèr fouebat, apud Heluetios incredibili ſilentio tegebat. Sed quid humana poſſit verſutia contra conſilium præpotentis Dei? Ex ipſis familiaribus eius de eius doctrina quidam dubitare cœperunt. Ex ijs facilè principem ad ſe vocat, cui alioquì plurimùm confideret. nec ſinè ſtomacho ex illo percontatur, cur de re certiſſima dubitare voluërit: an non credat, ſe verum eſſe illum Dauidem à Deo miſſum, vt his extremis temporibus regnum Iſraëliticum reſtituat, Iacobique tabernaculum inſtauret? Sed poſt multam diſputationem iſte manſit in ſententia, & à Dauide illo fertur abalienatus, monuiſſe etiàm permultos, vt à perniciosiſſima ſecta quamprimùm diſcederent.

Ampla familia.

Mutat ſuum nomē.

Deficit ab illo quidā coniunctiſſimus.

Ad huius admodùm coniuncti viri defectionem acceſſit, quòd è duabus, quas intra vrbem habuit, ædibus altera fulmine tacta eſt: altera, quam in paſcuis magnificè extruxerat, cum precioſa ſupellectile conflagrauit: nec diù pòſt domûs, in qua ipſe habitabat, tabulatum repentè concidit. Omnium verò moleſtiſſimè tuliſſe fertur aduentum cuiuſdam viri grauis ex Germania Inferiori, qui Baſileæ Dauidem ipſum totamque eius familiam deſcripſiſſet. Eo percepto nuncio, primùm eius coniunx morbo correpta moritur, & mox ipſe quoque excedit è corpore, qui ſe Chriſto Domino prætulerat, & immortalem finxerat. Fuit hoc anno Chriſti 1556. 8. Calendas Septembris. Sepultus eſt honorificè in æde Diui Leonhardi. Eius mors non mediocritèr perturbauit diſcipulorum animos, qui eum nunquàm moriturum putârant: niſì quòd homo veteratorius falſa perſuaſione eorum ſuſtentabat ſpem, quòd pollicitus eſſet ſe intra triennium reuicturum, & præſtiturum

Diuinitùs in eū animaduertitur.

Moritur impius.

turum

1556 turum ea, quæ ipſis amplitèr promiſiſſet. Poſt obitum eius paulatìm cœpit latens fraus aperiri, ità vt pleriqueiam ſentirent eum, qui ſe Iohannem à **Bruck**/ atque etiàm ab arce, quam Baſileæ emerat, Iohannem à **Benningen** falsò appellârat, Dauidem Georgium eſſe ſectæ peſtilentiſſimæ authorem, qui ſe regem & Chriſtum ſceleratiſſimè aſſeruiſſet. Hæc fama permouit Senatum Baſileenſem, vt rem diligentiùs inueſtigandam ſuſciperet. Itaque 4. Idus Maij anno 1559. (libet enim hìc totam hiſtoriam vnum in locum congerere, nè poſteà ſit neceſſe per partes abſoluere) Dauidis Georgij iam mortui, filij & quotquot in eius erant familia mates, quidam etiàm extra familiam clientes & amici in curiam acceſſuntur. Vbì eò venerunt omnes, Tribunus plebis, nonnulla præfatus de illorum ſimulatione & diſſimulatione, poſteà interrogat, num Iohannes à **Bruck** ſit proprium hominis defuncti nomen, an vnquàm ſiue priuatìm, ſiue publicè docuerit, & quæ eius doctrina fuerit. Ibì à nonnullis reſponſum eſt, nullam ipſos propriam habere ſectam: à nonnullis verò, non aliam ſe tenere religionem, quàm quæ Baſileæ doceretur. Nec ſe aliud nôſſe viri nomen, quàm Iohannis à **Bruck**/ quod à patria haberet: priuatìm quidem illum non tam docendi, quàm adhortandi cauſa quædam inter ſuos dixiſſe, nihil à Baſileenſium concionatorum dictis diſcrepantia. Erant homines vndecim: cumque hac ratione nihil eſſet compertum, iubentur ſecedere, & ſinguli reuocantur, & ſeparatìm interrogantur. At nec ſic quicquam repertum eſt. Itaque iubentur omnes iſti in carceres abduci, & haberi in vinculis. Mittuntur interìm à Senatu, qui in illorum ædibus ſcripta omnia conquirât, ſi quid fortè indè cognoſci queat. Facta conquiſitione, permulti libri & literæ repertæ, cum ipſius Dauidis ad viuum picta imagine abſportantur, danturque Theologis & Iuriſperitis quibuſdam examinandæ, num quid in ijs ſit diuerſum à religione recepta. Faciunt illi diligentèr quod iuſſi erant, & Dauidica ad ſenatum referunt. Senatus porrò mittit ad eos, qui in vinculis erant, ſeptemuiros rerum capitalium, qui ſeuera primùm interrogatione nihil ab illis impetrant. At tamen cùm quidam nonnihil titubare viderentur, accuratiùs inquiritur: & ibì tum quidam fatentur, qui ſe Ioannem à **Bruck** dixiſſet, eum eſſe Dauidem

Fit inquiſitio in defunctum.

Perquiruntur ſcripta illius.

Proditur nomen impij

dem Georgium, cuius nomine in Germania inferiore 1556
tot eſſent turbæ excitatæ. Porrò cùm eis nonnulla doctrinæ eius decreta proponerentur, fatebantur ſe illam doctrinam nunquàm ex eo audiuiſſe, nec in libris eius inueniſſe, ſed ſe prorſùs eam deteſtari. Quòd ſi tamen in aliquo errârint, vel etiamnùm errent, cupere inſtitui rectiùs. Hęc vbi ad Senatum ſeptemuiri retulerunt, miſſi ſunt certi concionatores & theologi, tam ad eos qui in carcere erant, quàm ad eiuſdem familiæ fœminas omnes. Vbi ad eos ventum eſt, vno ore tam viri quàm fœminæ reſpondent, ſe deteſtari ea quæ ipſis tanquàm Dauidis Georgij inuenta eſſent propoſita, & eam complecti fidem, quæ Baſileæ tradatur. Deindè Senatus Dauidicæ doctrinæ capita quædam Academiæ & Concionatoribus cenſenda proponit. Omnes igitur à Rectore Academiæ conuocantur, veniunt ad Concionatores, cunctique ea capita damnant. Poſteà Senatus iubet homines è carceribus educi, & ſub certis aliquot conditionibus dimitti. In ijs conditionibus etiàm illa fuit, vt Dauidicos libros omnes, ſiue typis excuſos, ſiue manuſcriptos, qui vllo modo Dauidicum fermentum redoleant, quos apud ſe habeant, mox in curiam apportent, nec vllum Batauica lingua ſcriptum librum apud ſe retineant. Hac quidem ratione poſſent facile extingui hæreſes omnes, ſi ſic cum omnium damnatorum dogmatum ſcriptis ageretur. Sed hanc legem in ſuis ſcriptis non facilè tulerint dogmatiſtæ Zuingliani & eorum ſimiles.

Biduo pòſt Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgij cadauere, libris, & reliquis ad eum pertinentibus, in aream productis, extremum iudicium inſtituunt. Inter alia obijciunt, quòd ob eius pernicioſam ſectam multi vtriuſque ſexûs atque etiàm propria mater eius, in inferiori Germania vita mulctati fuerint, atque ea cauſa ipſe indè aufugerit, licèt aliud Baſileæ prætexeret. Deindè pronunciant, eius ſcripta omnia flammis exurenda, eius cadauer ſiue oſſa, & quicquid reliquum in eius ſepulcro fuerit, effodiendum, extra portam in ſupplicij locum, vnà cum libris & imagine eius ad viuum picta à carnifice trahendum, illicque ſimul omnia in cineres redigenda, ſicut cum ipſo Dauide fieret, ſi ſupereſſet. Porrò bona eius omnia in ærarium publicum inferenda. Poſtremò, ſi quis contra hoc iudicium quicquam dixerit, fecerit, eadem pœna plectendum. Sic illius in-

Iudicium in defunctum.

us in-

1556 tis inſani hominis memoria prorſùs abolita eſt. Cùm carnifex cadauer eius comburere voluit, priùs illud ità erexit, vt ab omnibus, qui hominem nouiſſent viuum, facilè agnoſceretur. Nam ſatis adhuc integrum erat, præſertim flaua barba. Erat autem hoc modo ornatus: In capite villoſum è ſerico pileum purpura ſuffultum habebat, & è roſmarino corollam: caput puluini non ignobiles fulciebant: ipſe vndulata toga, quod camelotum vocant, veſtitus, ac ſindone munda inuolutus: Sic enim hæredes eum ſepeliendum curauerant. Combuſtus eſt autem cum ſcriptis ſuis coram maxima hominum frequentia. Fuit ille Dauid magno vir ingenio, (licet patre, vt aiunt, ludione natus, & ipſe in prima ætate pingendi vitri artem ſit ſecutus) ſed malo prauoque, quod ex plurimis eius libris, Hollandica lingua cōpoſitis, poteſt animaduerti. Linguæ Latinæ & omnium aliarum, niſi patriæ, rudis fuit. Eius autem doctrina multos continet execrabiles errores, è quibus paucos huc adſcribam: Auſus eſt ſcribere, omnem doctrinam Moſeos, prophetarum, ipſius Chriſti, & apoſtolorum ac diſcipulorum eſſe imperfectam, & inutilem ad abſolutam conſequendam felicitatem, atque in eum tantùm vſum traditam, vt homines quaſi pueros ad hoc vſque tempus coërceret: ſuam verò doctrinam eſſe perfectam, & quæ hominem beare queat. Aſſeruit ſe verum eſſe Meſſiam, patris chariſſimum filium, non ex carne, ſed ſpiritu ſancto natum: ſe reſtauraturum domum Iſraëlis, veroſque Leui filios, & verum Dei tabernaculum, idque non cruce, vel morte, aut rebus aduerſis, vt alter Chriſtus, ſed clementia, & ſpiritus Chriſti, qui ipſi à patre ſit datus, amore & gratia. Se dixit habere poteſtatem ſoluendi peccata, & remittendi & retinendi, ſeque in extremo die totum mundum iudicaturum: ſe maiorem eſſe Ieſu Chriſto, quòd hic ex muliere in carnem natus ſit, ſe verò è Spirituſancto cæleſtem Chriſtum natum & vnctum. Multa alia abſurda nimis & impia ſcripſit homo perditus, & tamen hæc omnia conatus eſt adſtruere ſententijs ſcripturæ diuinæ. Ità nullus ferè eſt tam ſceleſtus & abominandus hæreticus, qui non iactitet Dei verbum. Cur igitur tandem non cauent ſibi homines ab iſtis noui Euangelij in tot ſectas diſtracti præconibus, ſub prætextu puræ doctrinæ & verbi Dei & ſynceri Euangelij horrendos in orbem errores inuehentibus, & innumeros in tartara abducentibus?

Cadauer vt ſepultum fuerit.

Exuritur cadauer & ſcripta eius.

Impia eius dogmata.

tibus? Obitèr autem obſeruanda eſt ſeueritas iudicij, quo cadauer hominis impij & eius imago flammis addicta ſunt, idemq́ue ſupplicium intẽtatum iјs, qui quippiam contra hoc iudicium dixiſſent, feciſſent. Nos quidem, qui Catholici Deo fauente ſumus, ſatis nouimus iurè animaduerti grauitèr in hæreticos. At tamen cùm Pontifex & Catholici magiſtratus id faciunt, quàm bellè audiant apud ſectarios, ſcripta eorum probant. Scilicet cùm Zuingliani vel Luterani, aut alij id genus homines puniunt hæreticos, in virtute & laude ponendum eſt: cùm Catholici, in vitio & vituperatione. In Anglia, vt mox dicam, cremata ſunt cadauera Buceri & Fagij. Id indigniſſimè ferunt Foxus & eius complices. Sed rectiùs illi ſtomacharentur in Geneuenſes ſuos, apud quos traditur ante annos non admodùm multos cadauer cuiuſdam, qui ritu Catholico ſacramenta ſibi miniſtrari petiẽrat, in crucem actum. Omnia licent præconibus euangelicis, Pontifici & Catholicis nihil licet. Vna eademq́ue res cùm fit à Lutero, Zuinglio, Caluino, vel eorum ſimilibus, purum putum euangelion eſt & eximia virtus: cùm fit à Pontifice aut Catholicis, facinus eſt Antichriſtianum, impium, execrabile. 1557

Cadauer in crucem actũ Geneuæ.

ANNO 1557. octauo die Ianuarij mortuus eſt Albertus Brandeburgicus, qui intra paucos annos mirabilitèr afflixit Germaniam: Primò cum Mauritio perſecutus eſt Cæſarem, indè Noribergenſes, quos maximis affecit damnis, & Epiſcopos Herbipolenſem atque Bambergenſem. Poſteà à Gallo rurſùs defecit ad Cæſarem, cæſis multis Gallis & capto egregio Gallorum duce Aumalio. Deindè cum Mauritio acerrrimè cõflixit, in quo multa Germanorum millia periẽrunt vna die, & Mauritius ipſe cum duobus Henrici Brunſuicenſis principis filijs, multiq́ue comites. Niſi Deus maturè eum abſtuliſſet, putatur maiora fuiſſe moliturus. Per id genus homines ſolet Deus interdùm caſtigare peccata mortalium, quemadmodùm veteres narrant hiſtoriæ, Attilam Hunorum crudeliſſimum tyrannum ſe appellâſſe flagellum Dei, quo ſcilicet hominum ſcelera corriperentur. Obijt Albertus anno ætatis ſuæ 35.

Mors Alberti Brãdeburgici.

Moritur etiàm Bona Sforcia, huius, qui nunc apud Polonos rerum potitur, Sigiſmundi regis mater, cùm antè ſeſe Barium in Apuliam, relicto Poloniæ regno,

1557 in quod ſensim teterrimæ hæreſes irrepere cœperunt, contuliſſet.

Cadauera Buceri & Fagij exuruntur. Die 21. Februarij in Anglia combuſta ſunt cadauera Martini Buceri & Pauli Fagij, & templum, vbi condita fuerant, more Chriſtiano expiatum, & denuò conſecratum eſt. Et quidni Catholici ſic tractent damnatorum dogmatum aſſertores, quandò idem, vt ſuprà dictum eſt, Dauidi Georgio fecêre Baſileenſes? Nihil debet Chriſtianis commercij eſſe cum damnatis hæreticis, ne in ſepultura quidem. Olim D. Ioannes Apoſtolus (quemadmodùm Irenęus martyr ex Polycarpo eiuſdem Apoſtoli diſcipulo ſe accepiſſe teſtatur lib. 3. cap. 3. contra hæreſes) cùm balneo eum vti oporteret, atque in eo Cerinthum hæreticum cerneret, quanta potuit celeritate indè ſe proripuit non lotus: Fugiamus, inquiens, nè balneum concidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat. Videat, qui volet, Hiſtoriam Nicephori Eccleſiaſticam lib. 3. cap. 14.

Liberalitas Philippi regis. Eodem ferè tempore, cùm fames & inedia Germaniam inferiorem premeret, Rex Philippus, paternæ pietatis æmulator, aliundè curauit frumenta apportari in vſum multorum, & idem ipſe ſupra tria millia pauperum ſuis ſumptibus in ea fame aluiſſe dicitur.

Hoc tempore recruduit bellum inter Galliæ & Hiſpaniæ reges. Anno ſuperiori orta erat contentio quædam inter Pontificem & Philippum regem. Iamque dux Albanus nomine Philippi multo conſcripto milite non pauca in Italia loca & in iis, oſtia Tiberina occupauerat. Ea res multam Romanis trepidationem attulit. Erant tum induciæ inter Galliæ & Hiſpaniæ reges. At Gallus opem laturus Pontifici, duo millia peditum Romam miſit, qui iuncti Pontificis copiis, ad magnam annonæ inopiam Philippi exercitum adegerunt. Porrò hoc anno 57. Gallus inuaſurus Neapolim, & Mediolanum tentaturus, Guiſium in Italiā miſit cum 12. millibus peditum & 2. millibus equitum, qui in itinere nonnihil laceſſiti à Valentiæ vrbis incolis, eam hoſtilitèr expugnârunt, præſidiumque firmiſſimum impoſuerunt. Ea vrbs fœderata erat regi Philippo. Eodem verò tempore alius Galli exercitus Arteſiam vexabat, adeò vt circa Epiphaniam alieniſſimo anni tempore Duacum fruſtrà tentârint, Lenſam autem vrbem vi ceperint, multa præda abſportata, & oppido inflammato. Ità quinquennales induciæ, vix integro ſeruatæ anno, reſciſſæ

reſciſſæ ſunt, & ſæuiſſimum deintegrò bellum exarſit. *1557*
Verùm interim dum Galli exercitus hæret in Italia, Philippus Hiſpaniarum rex inſigni potitur victoria apud D. Quintinum Galliæ oppidum. Miſerat Philippus Philibertum Sabaudiæ principem cum inſtructo exercitu, qui in hoſtium terras irruens, tandèm deimprouisò ad oppidum D. Quintini deflectit, caſtraque illic figit, vrbemque obſidet. Galliæ rex eò mittit Annam Mommorantium Coneſtablium cum triginta duobus ſignis peditum Germanorum, duce Reingrauio, & viginti duobus ſignis peditum Gallorum, & quinque, vel (vt alijs placet) quatuor millibus equitum, cum quatuordecim maioribus tormentis. Eos Mommorantius iubet hoſtem leuibus prælijs diſtinere, ipſe interìm in oppidum conatur alimenta inuehere. Verùm Philibertus Princeps, quem Philippus rex ſuis copiis præfecerat, ad eos contendit. Erant in eius exercitu, præter alios, equitum Germanorum circitèr decem millia, quorum ſinguli præter haſtas & gladios, quatuor aut quinque vel plures etiam ſclopetos, rotulæ circumactu ignem concipientes, geſtabant. Hi vnà cum alijs in Gallos irruunt, Galli, equitatûs tanti impetum non ferentes, in fugam vertuntur: pedites, turbatis ordinibus, à Philippicis cæduntur, plurimi capiuntur, reliqui abiectis armis ſeſe dedunt. Captiuorum ingens fuit numerus, & in ijs multorum principum & nobilium. Coneſtablius ipſe captus eſt vnà cum filio ſuo. Captiui omnes ad Philippum regem, qui nondùm in caſtra venerat, perducti ſunt. Signa militaria Gallorum ferè omnia atque tormenta bellica capta ſunt, & ingentia ſpolia reportata. De exercitu Philippi vix quinquaginta eo in certamine perijſſe putantur. Incidit hæc memorabilis victoria in decimum Auguſti menſis diem. Aliquot pòſt diebus Philippus rex venit in caſtra, & quòd ſe dedere nollent Galli, qui in S. Quintini oppido erant, vrbs ipſa validè oppugnata, & die 26. Auguſti vi expugnata & direpta eſt. In ipſa vrbe captus eſt Amiralius Franciæ, cum multis alijs nobilibus. Non eſt hîc prætermittenda inſignis pietas regis Philippi. Ante ipſam vrbis expugnationem præconis voce edixit, nè Sacramenta & ſacra milites prophanent, nè quid in reliquias ſancti martyris Quintini, quæ illic reuerentèr aſſeruabantur, committant, nè ſacerdotes iniuria afficiant, vt parcant ſenibus, cœnobitas & virgines Deo ſa-

Victoria Philippi ad S. Quintinum.

Copiæ Gallorũ.

Exercitus Philippi.

Capti Galli.

Oppidum S. Quintini direptum.

Pietas Philippi.

1557 cratas nè lædant. Ex ipſa deindè vrbe imbellem turbam curribus per media caſtra in Gallias duci iubet, Germanos milites eo bello victos in gratiam recipit, adhibitiſque contra vim cuſtodibus, in patriam reduci curat, ſingulis aureis in ſingulos pro viatico diſtributis. Porrò victoria parta ingentes Deo gratias egit. Capto S. Quintini oppido, arces aliquot proximæ Han & Caſtelletum victori Philippo regi cedunt. Erat tum Franciæ rex in non mediocri trepidatione, coactuſque eſt ſuos ex Italia reuocare, & nouum repentè conſcribere militem.

Caluini fermento Gallia corrumpitur. Vt autem eſt hæreticorum in omnem occaſionem mirabilitèr intenta verſutia, dum ſic bella feruent in Gallia, & rex alijs negocijs diſtenditur, ipſi ſua agunt clàm conuenticula, & ſpargunt in illo Chriſtianiſſimo regno peſtilentiſſima Caluinianæ impietatis dogmata. *Capiuntur Caluiniſtæ.* Die 5. Septembris ſummo manè in cuiuſdam priuati hominis ædibus, qui tunc procùl aberat, Lutetiæ depræhenduntur permulti viri & fœminæ, qui illuc ad concionem nouorum dogmatum conueniſſe dicebantur, & ferè omnes in vincula conijciuntur, demptis illis, qui nocturnis freti tenebris, fuga dilapſi erant.

Initio huius anni Iohannes à Lasko Polonus Sacramentarius, ſcripto edito conatus eſt teſtatum facere, Zuinglianum dogma non diſcrepare ab Auguſtana *Mutata crebrò cõfeſſio Auguſtana.* Confeſſione. Philippus Melanchthon eam Confeſſionem ſubindè mutauit: & tandèm etiàm Zuinglianis feneſtram, qua in eam irreperent, aperuit, cùm alioquì etiàm teſtatus eſſet de cœna Domini magìs ſibi placere Zuinglij, quàm Luteri, doctrinam: immò etiàm conqueſtus eſt quandoquè de Luteri tyrannide, quam diù paſſus eſſet. At prima Confeſſionis Auguſtanæ editio, quam Cæſari Auguſtæ Proteſtantes exhibuêre anno 1530. nulla ratione admittit dogma Sacramentarium.

Porrò ex Anglia profugi Zuingliani, qui Embdæ nidulum obtinuerant, libellum edunt ſancti Chriſti martyris & reuerendi patris Thomæ Cranmeri Archiepiſcopi Cantuarienſis, quem regina Angliæ Maria ob impiam hæreſim vita mulctârat. Sic enim viſum eſt illis profugis ornare hominem impium, non Chriſti, ſed ſatanæ-martyrem, pſeudoepiſcopum, non Archiepiſcopum. Et quid non audent iſti? Inuenti ſunt olìm hæ-

retici, qui & Cain & Iudam venerarentur, quin & Core, Dathan & Abiron & Sodomitas colerent. Tanta eſt hæreticorum inſania. Cranmerus hic à Reginaldo Polo diligentèr admonitus fuit, vt ad ſanitatem rediret, cumque eius reſipiſcentiæ ſpes non modica initiò appareret, Polus à regina Maria veniam impetrauit homini, licèt ea non religionis duntaxat, ſed etiàm ſua cauſa meritò illi eſſet infenſa. Verùm poſteà animaduerſa eius ſimulatione, ad quam fictus eſſe videbatur, & qua omnibus in rebus tota vita, vt grauis quidam vir ſcribit, vſus ſempèr fuerat, flammis abſumptus eſt. Et is quidem ex Catholico primùm Luteranus, mox ex Luterano factus fuerat Zuinglianus, homo inconſtantiſſimus, quem oblata quælibet vitæ ſpes facilimè immutaret. 1557 *Hæreticorum ſtultitia.*

Atqui Ioachimus Vueſtphalus Luteranus Epiſtolam edit contra Caluini conuicia: breuem quoquè reſponſionem ad ſcriptum Iohannis à Lasko, in qua oſtendit Iohannem à Lasko cum ſuis à Confeſſione Auguſtana in cœna Domini diſſentire, etiamſi aliud callidè ſimulet. Idem Vueſtphalus Confeſſiones Eccleſiarum Saxonicarum collegit, & in libellum redactas edi curauit contra Caluinum. Et quanuìs Eccleſiæ Saxonicæ ſtrenuè defendunt & mordicùs retinent ſanctiſſimi patris ſui Luteri doctrinam, tamen libellus, quo earum confeſſiones continebantur, diuerſis compræhenſæ Epiſtolis, à Zuinglianis, ô rem indignam, per iocum dictus eſt Epiſtolæ obſcurorum virorum. Itáne etiàm Luterani iam obſcuri vocantur, & quidem à ſymmyſtis Zuinglianis, cùm apud eos orta ſit mundo noui Euangelij lux? Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum. Qui Eccleſiam tuam, quæ non niſì vna eſt, & ſola rectè Catholica dicitur, ſibi irridendam & lacerandam ſumpſerunt, iurè ſe inuicèm irrident & lacerant, & omnibus cordatis hominibus irridendos propinant. *Vueſtphalus contra Zuinglianos.* *Zuingliani rident Luteranos.* *Pſal. 118.*

Menſe Auguſto Caluinus librum euulgat hoc titulo: *Vltima admonitio ad Ioachimum Vueſtphalum, cui niſì obtemperet, eo loco poſthàc habendus erit, quo pertinaces hæreticos haberi iubet Paulus.* Refutat etiàm hoc ſcripto, vt titulus habet, ſuperbas Magdeburgenſiū & aliorum cenſuras, quibus cælum & terram obruere conati ſunt. Sic iſti Euangelici fratres omnibus oſtendunt, quid ex mutuis aliorum de alijs iudicijs ſentire de ipſis debeant: *Caluini ſcriptum contra Vueſtphalum.*

1557 atque vtinàm puderet nos cæcitatis noſtræ, quòd noluimus vel ſerò animaduertere, quàm miſerè nobis imponant ſub puræ doctrinæ prætextu infauſti tenebriones iſti. Romanus Pontifex cùm iſtos hæreſeos damnat, cenſuram eius contemnimus, & tamen illi ipſi inuicèm ſe condemnant & hæreticos vocant, idque tantum pondus habet, vt hoc nómine & Luterani Zuinglianos, & Zuingliani Luteranos ferre nequeant.

Zuinglianus cōtra Luteranos. Menſe Septembri Martinus Micronius ſacramentarius Apologeticum ſcriptum euulgat, quo partìm Vueſtphalum, partìm Suerinenſes miniſtros Luteranos confutat, & ſuos ſymmyſtas tuetur. At rurſus Paulus Eizenus, Eccleſiæ Hamburgenſis ſuperintendens, ſcribit defenſionem veræ doctinę de Cœna, nempè Luteranæ. *Luteranus contra Zuinglianos.* Eo conſilio ſe ſcripſiſſe dicit, vt contradicentibus veritati Dei, & multas ſimplices ânimas ſuis impoſturis in perditionem ſeducentibus reſiſtat: manifeſtè Zuinglianos indicans. Nam & eadem ferè habet, quæ Vueſtphalus & Timannus iam antè contra eos attulerant. Et quidem impoſtores & ſeductores eos vocat. Porrò quidam Adamus Chriſtianus (appáret nomen eſſe fictitium) libellum edit, quo ſarciendæ inter Euangelicos concordiæ viam oſtendere molítur: ſed oleum & operam perdit. *Prou.13.* Inter ſuperbos enim ſempèr ſunt iurgia. *Matth.11.* Nolunt iſti à Chriſto diſcere, mites eſſe & humiles corde. Putabat forſan Caluinus, ſe ſua poſtrema terribili admonitione Vueſtphalum proſtrauiſſe penitùs: ſed eccè tibi nouum Vueſtphalus librum cudit hac inſcriptione: *Iuſta defenſio aduersùs inſignia mendacia Ioannis à Lasko &c.* *Vueſtphalus contra Laskum.* Librum dedicat Francofordienſi Senatui, hortaturque vehementèr, nè Zuinglianos foueant: nec dubitat inexpiabili (ſi in Caluini foro diſceptetur) blaſphemia eos Zuinglianos, qui ſupremo ſupplicio affecti ſunt, martyres diaboli dicere. Vſqueadeò nihil commouit Caluinus ſua admonitione Vueſtphalum.

Colloquium Vuormatienſe. Hoc anno colloquium indictum eſt Vuormatiæ inter Catholicos & Luteranos. Accidit ibì quiddam longè fœdiſſimum, quod operæprecium ſit ad poſteritatis notitiam tranſmittere. Erant Euangelicarum partium duodecim theologi. Ab his Catholici theologi petierunt, quandoquidem multijuges Sectæ ſub Auguſtana Confeſſione ſe comprehendi volunt, quæ tamen etiàm in maximis rebus inter ſe diſſideant, vt tamen declarare ve-

ſe velint, quas ipſi ſectas Auguſtanæ Confeſſioni vel conſentaneas, vel diſſentaneas ſtatuant. Nam decretum erat, inter eos ſolos colloquium habendum, qui eſſent vel religionis veteris, vel Auguſtanæ Confeſſionis: excluſis reliquis ſectis omnibus. Ibi in diem vſque decimumſextum certatum eſt inter Euangelicos theologos, nec tamen res componi potuit, quòd alij ex iis Sectas quaſdam, tanquàm à Confeſſione Auguſtana diſcrepantes excluderent & damnarent, alij retinendas, eiſque parcendum cenſerent. Ea contentio & altercatio euſquè progreſſa eſt, vt ex duodecim quinque reiecti ſint, nec eos deincèps Collegarum & ſymmyſtarum loco habere voluerint reliqui ſeptem. Itaque quinque illi à ſuis ſociis excommunicati, relicto Colloquio, domum abiêrunt. Erat expectatio magna alicuius inter Catholicos & Euangelicos conciliandæ concordiæ: ſed ea vſqueadeò iniri non potuit, vt ipſi Euangelici in duas propemodùm æquales partes turpiſſimè diſſecti, Catholicis non immeritò dubitationem attulerint, vtra pars Confeſſionem Auguſtanam ſequatur. Nec leuibus de rebus iſti Euangelici theologi inter ſe rixabantur, ſed de præcipuis capitibus: putà, De libero arbitrio, De Iuſtificatione, De Operibus, De Sacramentis, præſertìm de Euchariſtia. Et certè quinque illi excluſi theologi literas ſigillis ſuis munitas noſtris theologis tradidêre, quibus teſtantur, omniuarias hactenùs ſectas & corruptelas ſirrepſiſſe, & earum authores Confeſſioni Auguſtanæ ſe immiſcuiſſe, & ſub Auguſtanæ Confeſſionis prætextu, tanquàm eiuſmodi hæreſes illi conſentaneæ ſint, eas defendere voluiſſe &c. Quandò verò ipſi quinque eas à Confeſſione Auguſtana excludere & ſpecificè condemnare voluërint, à ſuis reliquis ſeptem Collegis & ſociis ex eorum conſortio extruſos eſſe &c. Itaque iſtis ità inter ſe diſtractis, & quòd à ſeptem reliquis, qui Vuormatiæ remanſerant, nunquàm impetrari potuit, vt multiplices ſectas à Confeſſione Auguſtana ſpecificè ſepararent atque damnarent, nè fruſtrà cum Euangelicis Colloquij labor omnis inſumeretur, neceſſariò hac vice Colloquium intermitti & ſuſpendi oportuit. Prodiêrunt poſteà ſcripta acerbiſſima, præſertìm Nicolai Amſdorffij & Nicolai Galli, quibus mirabilitèr lacerant illos ſeptem, qui alios quinque reiecerunt. Inter alia ſic habet Amſdorffius in libello, cui titulum fecit, Publica Confeſſio

1557

Mira inter Euangelicos cõcertatio.

Reijciuntur quinque Luterani.

Nota literas 5. excluſorum.

Luterani in Luteranos debacchantur.

1557 puræ doctrinæ Euangelij, & confutatio præſentium Suermerorum: Brentius inquit, & Adiaphoriſtæ (Philippum Melanchthonem & ſocios intellige) iam in Colloquio Vuormatienſi Zuinglium & Oſiandrum ob linguarum & artium inſignem peritiam, condemnare noluêrunt: noſtros autem, qui in colloquium illud conſentire recusârunt, niſì illi damnarentur, ſannis & contumelijs laceratos, è Colloquio excluſerunt & abire compulerunt. Nos Zuinglianam & Oſiandrinam hæreſes tranquilla conſcientia amplecti non poſſumus. Et quanuìs Theologi, qui in Vuormatienſi colloquio poſt noſtrorum diſceſſum permansêre, publicè editis ſcriptis teſtati ſint, ſe ab Auguſtana Confeſſione nolle diſcedere, re tamen ipſa diuerſum planè faciunt. Cùm enim Zuinglianos & Oſiandrinos execrari nolint, non poſſunt Auguſtanæ Confeſſioni adhærere, &c. Poſteà nominatìm ſex damnat Sectas ac diris deuouet, quæ tamen ferè omnes ad Auguſtanam Confeſſionem ſe referunt. Nicolaus Gallus præco Ratisbonenſis, in ſuis Theſibus & Hypotypoſibus inter cætera diſertis verbis ità ſcribit: Non ſunt leues inter nos (Euangelicos) concertationes, nec de rebus leuibus, ſed de ſublimibus doctrinæ Chriſtianæ articulis, de Lege & Euangelio, de Iuſtificatione & bonis operibus, de Sacramētis & vſu Cæremoniarum: nec vlla ratione componi & tranſigi poſſunt &c. Sic nimirùm iſti ſcribunt, & verum eos hac in parte ſcribere, cùm alia multa, tum præſentis anni Colloquium declarat. Quarè verò permittit Deus iſtorum pudendos errores & priuatas atque ab animi cæca arrogantia profectas opiniones in eiuſmodi fœda abire diſſidia, & implacabiles animorum diſſenſiones ac acerbitates, niſì vt vel manibus ac pedibus tandem palpare poſſimus, ab iſtis hominibus non verbi Dei veritatem, quæ ſemper vna eſt, & vbiquè ſuî ſimilis, ſed ſub prætextu verbi Dei, mendacium (quod varium ſempèr eſt, & inconſtans ac multiplex, & ſubindè in alias atque alias formas transformatur) miſeris mortalibus obtrudi, & tam multos horrendos errores in orbem noſtrum inuehi? Qui iſthuc non videt, planè cæcus eſt & excors: & cui non dolet tot animarum, quæ his erroribus implicantur, ſempiterna apud inferos damnatio, is dignus non eſt qui Chriſtianus vocetur.

Nota.

Non leuibus de rebus conflictantur Euāgelici

ANNO

1558

ANNO 1558. Henricus Gallorum rex, paulò antè non mediocritèr afflictus amiſſione exercitûs ſui ad S. Quintini vrbem, ſuos ex Italia reuocatos cum alijs recèns conſcriptis, duce Franciſco Guiſio, mittit contra Philippum. Guiſius primò ità ſe comparat, tanquàm ſit S. Quintini oppidum oppugnaturus. Erat anni tempus longè alieniſſimum: atque ecce per exploratores certior factus, Caletum non ſatìs firmo Anglorum præſidio teneri, derepentè conuerſo itinere, eò cum exercitu contendit, vrbemque omnium opinione inexpugnabilem, ſeptimo obſidionis die, hoc eſt, 9. Ianuarij, aut circitèr, in regis Gallorum poteſtatem redigit, cùm iam annis ducentis Angli eam obtinuiſſent. Fuit hoc facinus audax & propè incredibile, præſertìm tam iniquo anni tempore. Mox etiàm Guiennam vi expugnat, caſtellum munitiſſimum, direptumque incendit. Hoc quoque oppidum Angli ſuper ducentos annos Gallis ereptum poſſederant. Ijs inopinatis victorijs Galli, iam propè conſternati, animos recuperant. Horrendum in modum tormentis diuerberatum fuit Caletum: nec præſidium militum arci & vrbi impoſitum, eam quam oportuit, præſtitit in defendendo conſtantiam, multumque, amiſſo loco illo munitiſſimo, Angliæ rebus deceſſit. Vrbs ipſa deditione ſub certis conditionibus venit in Gallorum manus. Eduardus tertius eius nominis Anglorum rex, anno Chriſti 1346. Caletum vndecim menſes obſeſſum, è Philippi ſexti Franciæ regis manibus extorſerat: ſolebantque dicere Britanniæ reges, donèc Caletum haberent, claues Galliæ ſe in cingulo circunferre.

Caletum expugnãt Galli.

Item Guiennam.

Menſis Februarij die 24. quo die in hanc lucem editus fuit, & anno 1530. Bononiæ à Clemente VII. incredibili ſplendore Imperij inſignia acceperat, miſſa inſigni legatione ad Principes Electores, qui Francofurti conuenerant, Carolus Cæſar Imperium in fratrem ſuum regem Ferdinandum tranſfert, & vt Septemuiri id gratum & ratum habere velint, orat. Indè 13. Martij die principes electores Ferdinando maximi Imperij dignitatē deferunt, & tandèm Imperator ipſe & Principes omnes domū repetunt. Vt in multis alijs, ſic in hoc quoquè facto Caroli V. Cæſaris longè optimi ſumma apparuit modeſtia & humilitas, qui ſua ſponte ſe Imperio abdicârit, cùm interìm non deeſſent, qui illi

Carolus V. Imperio ſe abdicat.

1558 ambitionem & regnandi libidinẽ improperarent. Vtinàm digni eſſemus multos tales habere Imperatores, Deincèps priuatus in multa pace vixit aliquot menſes optimus Princeps, quod etſi miſerum & inglorium videtur pleriſque huic mundo deditis, vt iam antè dixi, tamen ſpontè renunciâſſe tanto Imperio & omnibus quæ ſunt huius mundi, inprimìs glorioſum & multa laude ac prædicatione digniſſimum eſt. Non enim debemus nos, qui Chriſtiana religione initiati ſumus, id genus in rebus hominum ethnicorum, aut etiàm huic mundo nimìs deditorum opinione duci, ſed oculos habere defixos in Chriſtum verum Deum ac Dominum noſtrum, qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.

Phil. 2.

Vueſtphalus in Caluiniſtas, &c.

Huius anni initio Vueſtphalus, minimè Caluino ceſſurus, aliquot ſcriptis Apologeticis fœdiſſima, vt ipſe ait, Sacramentariorum calumnias diluit, & Luteri de Euchariſtia doctrinam tuetur. Edidit etiàm Confutationem aliquot enormium mendaciorum Iohannis Caluini, ſequuturæ Apologiæ aduersùs eius furores præmiſſæ, &c. Hic eſt enim eius confutationis titulus. Mox ſecuta eſt Apologia illa ad vltimam Caluini admonitionem. Ioachimus quoquè Magdeburgicus librum euulgauit, de vetere & nouo Chriſto: aitque veterem Chriſtum prædicari à Luteranis, nouum, à Berengario excogitatum, annunciari à Sacramentarijs. Non poſſunt dicere Euangelici hæc eſſe Papiſtica commenta, ſed ſunt purum putum verbum Dei, vt quidem ab vtraque parte iſti miſeri iactare ſolent. Cur igitur tandèm alij alijs non cedunt, & hactenùs ſe erràſſe confitentur? Sed hoc non ſinit ſpiritus ille, quo reguntur.

Nota.

Epiſcopus Herbipolen. interficitur.

Menſis Aprilis die 16. Melchior Zobel, ex antiqua & nobili familia, omnibus charus Princeps & Epiſcopus Herbipolenſis, nefando latrocinio in ipſa vrbe Herbipolenſi & Mœni ponte crudelitèr interficitur.

Theonuilla expugnatur.

Rex Galliæ duce Guiſio Theonuillam oppidulum munitiſſimum, multis ſuis deſideratis, expugnat, ſed Lucemburgum fruſtrà oppugnat. In Theonuillæ expugnatione glande ictus P. Strozza interijt. Eius morte & rex ipſe, & exercitus omnis Gallorum, & vniuerſa Francia non mediocritèr indoluit. nam multis in rebus ſtrenu-

ſtrenuam Galliæ operam nauauerat. Alius verò Gallorum exercitus ad Grauelingam à Philippicis partìm deletus, partìm captus eſt. Multa peditum & equitum vexilla Gallis ablata ſunt: omnes machinæ, quas partim ex vrbibus nuper occupatis abſportârant, recuperatæ ſunt: aliquot belli duces, Comites, nobiles, & quinque Gallici ordinis equites capti ſunt. Paulo pòſt Dunckerca vi expugnatur, & Gallorum ad tria millia cæduntur. Aegmondanus Comes, vir ſtrenuus & bellicæ rei peritiſſimus, huius prælij dux fuit. 1558 *Gallorum ſtrages.*

Die 18. Iunij moritur Antonius Colonienſis Archiepiſcopus, è Comitum à Schauuenburg familia, habuitque ſucceſſorem Iohannem Gebhardum è Mansfeldicis Comitibus. *Epiſcopus Colonienſis obit.*

In Hiſpanijs obijt Eleonora Caroli Cæſaris ſoror, Franciæ regina. Eius exequiæ Lutetiæ Pariſiorum diebus 13. & 14. Aprilis in ſummo beatiſſ. Mariæ virginis templo celebratæ ſunt. Et 24. Aprilis Henricus Galliarum rex, Mariam Stuardam Scotiæ reginam, Franciſco Delphino filio ſuo Pariſijs dat vxorē, nuptijs regia magnificentia celebratis. *Obitus Eleonoræ.*

Die 21. Septembris, cùm iam aliquot dies acutiſſima febre tertiana laboraſſet, è viuis felicitèr exceſſit pijſſimus & celeberrimus Princeps Carolus V. Romanorum Imperator potentiſſimus. Ante mortem in illa ſua optata ſolitudine dies ac noctes precibus ad Deum fundendis conſumebat, mundo ſe iam, immò & Deo deincèps in vita hac inutilem dicebat: itaque cupiebat liberari mortali corpuſculo, vt in æterna vita Deum perpetìm laudare poſſet. Cùm eſſet in precibus ardentior, ſæpè & valdè piè pro Eccleſiæ concordia Deum orabat, inquiens, *In manus tuas Domine tradidi Eccleſiam tuam.* Sæpè lapſus ſuos publicè ingemiſcens lamentabatur, & toto vitæ ſuæ ſpatio nullum diem ſe dicebat Dei ſeruitio dignè & vt par erat impendiſſe. Crucifixi Seruatoris imaginem per multos dies vlnis, oculis, oreque complexus, ſeptimo à tranſlato Imperio menſe, præſente Archiepiſcopo Toletano, omnibus Sacramentis Eccleſiæ imbutus, maximam vim lachrymarum effundens expirauit, anno ætatis ſuæ 59. Ante mortem poſt ſacram vnctionē, licèt iam antè corpus Domini accepiſſet, iterùm illud ſibi dari petijt, dicens, *In me manes ego in te maneam.* Sic mortuus eſt pijſſimus & ſempiterna memoria dignus Princeps Carolus V. de quo, ob totius Eccleſiæ *Diem ſuū obit Carolus V.* *Precatio eius.*

1558 ædificationem, hoc loco viſum eſt breuem hiſtoriam annectere, vt pro multis & maximis eius in Eccleſiam beneficijs, hanc qualemcunque illi impendamus grati animi ſignificationem, & cognoſcat poſteritas omnis, qualem noſtra ætas, alioquì longè calamitoſiſſima ob hæreſum & nouorum dogmatum prodigioſam fertilitatem, habuerit Imperatorem.

Hiſtoria Caroli V. optimi & religioſiſſimi.

Et quidem, vt iam initiò dictum eſt, natus eſt Gandaui, idq́ue anno ſeculari, anno Iubileo, anno gratiæ. Nimis eſſet longum, omnia ſingulatìm perſequi, quæ in huius Principis tota vita viri grauiſſimi obſeruârunt. Portò verò ſingulari quadam Numinis prouidentia hunc Principem orbi labenti datum, dubitari non poteſt. In eum enim ſtatum, cùm ille ad Imperium prouectus eſt, iam res Chriſtianæ in Germania reciderant, vt niſì tanta ille & authoritate, & potentia & Numinis indubitato perpetuoque fauore præditus Imperij habenas accepiſſet, de Germania propemodùm deſperandum fuerit, præſertìm in dies magìs ac magìs increſcentibus ſectis & erroribus, atque Turcis eam ob cauſam Germaniæ extrema minitantibus. Poſtquàm enim in Germania mutata eſt priſca & auita religio, vires quoquè Germaniæ labefactatæ ſunt, & multa Imperio detraxerunt Turcæ, Moſcouitæ, & plerique alij, idq́ue paruo negocio, ob animorum diſſenſiones, quas noua religio peperit. Statìm poſt natum Carolum multa omni in re præclara hominum ingenia extitêre: multos Italia, Germania, Gallia, Hiſpania, Britannia, Sarmatia, Hungaria doctiſſimos viros protulit: poteratq́ue eo nomine hoc ſeculum longè feliciſſimum videri, ſi non plerique ſuis ingenijs in Dei contumeliam abuti voluiſſent.

Cæſaris forma externa.

Quòd ad Corpus Caroli attinet, erat illi cutis candida, capillus flauus, oculi glauci, & pæti, in quibus cùm ſumma grauitate mira inerat amabilitas: genæ ſucculentæ, brachia & femora carnoſa, vēter ſubactus, rotundum, neruoſum & compactum tergum, graciles ſuræ, naſus aquilinus, labra rubricantia, lata, craſſa: pedes, manus, auriculæ breues: digiti vtrinquè longiores, neruoſum collum, humeri lati, pectus latum & frons lata, vultus ſerenus, placidus, mitis: ſtatura media. Atque hanc corporis formam vſque ad annum ætatis quadrageſimum incolumem retinuit, multa omnium admiratione. Patrem habuit Philippum Auſtriacū, regem Caſtellæ

ſtellæ & Legionis: matrem Iohannam, filiam Ferdinandi & Elizabethæ Catholicorum regum Caſtellæ & Aragoniæ. Philippi pater fuit Maximilianus Cæſar, Maximiliani Fridericus tertius, Friderici Erneſtus, Erneſti Leopoldus, Leopoldi Albertus, Alberti Albertus Romanorum rex, & huius pater Rudolphus, æquè Romanorum rex. 1558 *Genus Caroli V.*

Ingenio fuit Carolus V. humano, miti, candido, diſciplinarum capeſſendarum auido, taciturno, tractabili, pio, pietatis maximè ſtudioſo, clementi, honeſto, magnanimo, forti, reconciliabili, multùm amicitiæ appetente, vindictæ non cupido, liberali, largo, amabili, dulci, verſatili, prudente, ſapiente, prouido, cunctabundo, non præcipiti, non effreni, modeſto, moderato, æquo, iuſto, bono, veraci, triſtitiæ & grauitati magis quàm leuitati aut lætitiæ dedito, rarò hilari, ſemper conſtante atque tranquillo, vbiquè ſui ſimili, nuſquàm & nunquàm diſſimili, aut ſui immemore. *Ingenium.*

Mechliniæ à puero educatur eſt apud Margaretam Maximiliani Cæſaris filiam. Primam eius pueritiam gubernauit Pontifex Biſontinus Vergiacus Sequanus, vir grauis, & poſt hunc Guilielmus à Croia Marchio Ariſcotiæ. Porrò Maximilianus Cæſar, Caroli auus & tutor, cupiens eum optimis & literis & moribus imbui, Adrianum Florentium Vltraiectinum, virum grauem & eximium theologum, ei præceptorem adhibuit. Adrianus Caroli ingenio benè perſpecto, nihil ſui officij in eo optimè inſtituendo prætermiſit. Carolus verò, optimæ indolis iuuenis, morigerum ſe præbuit promptiſſimè, & lectioni, ſcriptioni, alijſque literatijs exercitationibus grauitèr incubuit. Guilielmus à Coia Marchio, rebus militaribus, luctationi, iaculationi quæ fit arcu, equitationi, ſaltationi, armorum vſui & venationi operam dare eum permittebat. In omnibus facilè ſuperabat commilitones ſuos, nè tamen eos contriſtaret, victoriæ brauium illis impertiebatur. Multa ei quotidiè proponebantur veterum heroum ex ſacris & prophanis hiſtorijs fortia facta, quin & Maximiliani aui paterni & Ferdinandi aui materni bellica facinora: quibus fiebat, vt literarum ſtudia ſensìm refrigeſcerent, præſertìm dicente Adriano Florentio, virum principem magis bonos mores, quàm bonos colores complecti debere, cumque iam vltrò pietati deditum, ad ſtudia pietatis amplectenda extimu- *Educatio.* *Adrianus Florentius Caroli præceptor.* *Guilielmus à Croia.*

1558 timulante. Interim Adrianus legationis nomine abit in Hiſpaniam, & Carolus totum ſe confert ad Rempublicam.

Adrianus it in Hiſpanias.

Anno ætatis ſuæ 15. ſui iuris factus, Belgicis ditionibus inauguratus eſt, ſumma cum Belgarum omnium gratulatione, maximis illi exhibitis triumphis, idq; non rarò. Deindè magnoperè ſtuduit regum & principum ſibi affinitates, quòd eæ plurimùm faciant ad pacem publicam, conciliare: & primò quidem totum ſe ad Franciſci Gallorum regis amicitiam contulit, qui tum recèns regni titulum obtinuerat. Luſitano regi Eleonoram, Daniæ regi Iſabelam, Pannoniæ Mariam ſorores ſuas collocauit. Henricus Angliæ rex eius materteram Catharinam, Ferdinandi Hiſpaniæ regis filiam, iam antè coniugem acceperat.

Inauguratur Carolus Belgio.

Conciliat ſibi reges.

Anno ætatis ſuæ 17. primò in Angliam, mox in Hiſpaniam nauigat, matrem & regni proceres humanitèr & piè tractat, dum regnis Hiſpaniæ inauguratur. Interim verò adfertur ad eum de obitu Maximiliani Cæſaris. Habebat tum ſecum quoſdam principes viros, qui eum cuperent in Imperio ſuccedere Maximiliano. At Carolus veritus, nè Franciſcum Galliæ regem, qui putaretur Imperiū petiturus, ea re offenderet, ſuam illi mentem aperuit. Franciſcus rex reſpondit, nihilo magìs ſe offenſum iri, quàm ſi duo vnā virginem expeterent: pergeret bonis auibus, Deum feliciori adfuturum. Itaque Imperium Carolo defertur 19. die menſis Iulij: quæ illi cauſa fuit maturiùs in Germaniam redeundi. Relicto igitur Adriano iam Epiſcopo Dertuſenſi, præceptore quondàm ſuo, eiq́ue ſumma in Hiſpanijs poteſtate tradita, in Belgium redit, & Aquiſgrani in regem Romanorum coronatur & vngitur. Eo tempore conſtans inter Carolum & Franciſcum regem pax fuit.

Abit in Hiſpaniā.

Eligitur in Imperatorem.

Coronatur Aquiſgrani.

Indè ad Conuentum Vuormatienſem abit anno ætatis ſuæ 21. vbì Luterum damnauit, & graui edicto paci publicæ conſulere voluit. Erant tum Principes quidam in ea ſententia, vt dicerent, Lutero, licèt fide publica Vuormatiam accerſito, non eſſe ſeruandā fidem. At Carolus eum iuſſit in Saxoniam reduci, dicens Fidem rerum promiſſarum, etiamſi toto mundo exularet, tamen apud ſe conſiſtere oportere. In his Comitijs dum eſt Cæſar, bellum ei mouetur in Belgio, in Italia, in Hiſpania. Et ille quidem palàm teſtatus eſt, ſe ad bellum & arma capeſſenda prorsùs inuitum deſcendere: porrò rem

Cōuentus Vormatiæ.

Bellū fit Cæſari.

ſem omnem Deo committere: ſibi verò id maximè dolere, quòd interim Turcis in Germaniam via ſterneretur. *1558*

Multa per omnē vitam vir mitiſſimus & clementiſſimus bella geſſit ſempèr ferè adeò propitio Numine, vt hoſtibus ſuis, ipſiq; adeò potentiſſimo Turcarum principi, ob perpetuam in conficiendis bellis felicitatē, terrori fuerit. Fuit autem hoc in illo admirabile, & eximiæ virtutis euidens argumentum, quòd neque tum, *Virtus eximia.* cùm rex Gallorum Franciſcus in pugna Ticinenſi captus, neque cùm Clemens Pontifex & Roma ſuperata nunciaretur, vllum dedit lætitiæ ſignū nec publicè nec priuatim, ſed Deo ſupplicationes ſeptem dierum decreuit: porrò pro Pontifice ex ſæuiſſimi militis manibus liberando, dierum quadraginta. Nam certè Pontificem *Obſeruantia erga Pōtificem.* Romanum, vt verè Catholicus princeps, ex illa ſumma volūtate ſua non amauit tantùm, ſed coluit etiam. Itaq; quamprimùm militum efferos animos, qui Pontificem obſidebant, pecunia placari iuſſit. Nec diù pòſt Galliæ rex, Italicis quibuſdam illi ſe coniungentibus, Neapolim inuadit: ſed ecce tibi præpotens Deus abſentis Caroli Cæſaris curam gerens, fœda lue illas hoſtiles copiàs adeò attriuit, vt plurima ſane & peditum & equitum millia Gallus ſe amiſiſſe quereretur. Inter hos autem Chriſtiani orbis inteſtinos motus & bella ciuilia, valdè ſe pius princeps conſolabatur, quòd in nouo orbe ab ipſius præfectis ſubacto, innumeræ gentes Chriſtianam fidem in dies amplecterentur.

Et quidem inter cæteros eius præfectos Ferdinandus Corteſius, in regno Mexicano, & Franciſcus Pizarrus in regno Peruaco, octodecim reges & prouincias totidem acerrimis prælijs ſubiugârunt, & Chriſtiana religione initiari curârunt, alijs etiam eò ſuam operam accommodantibus. *In nouo orbe multi reges ſubacti.* Eſt autem hoc notatu dignum, quòd noui orbis incolæ Temiſtitani nullis literis ſiue characteribus vtuntur: ſed res geſtas Maiorum, imaginibus quibuſdam auium ac ſtirpium annotârunt: Peruaci autem, chordarum coloribus & nodis. Aiunt cælum & terram poſt certa ſpatia peritura, & animas immortales rectè & malè factorum præmium & ſupplicium apud cælites laturas. *Peruacorum opiniones.* Porrò ante cæli & terræ interitum Solem priùs & Lunam occubituros, quos interim pro dijs coluerunt. Credunt quoquè Peruaci carnis reſurrectionem; ſed planè barbarum eſt, quòd eam ob cauſam

1538 mariti cum vxoribus & familia magis chara ſepeliri ſolebant, & quidem eodem momento, eodemque in loco, vt tanto citiùs ſimul reſurgerent.

Multitudo hominũ in orbe nouo. Tot autem hominum millia in illo nouo orbe Carolino (ſic enim vocant) Chriſti fidem complexi ſunt, quantum eſſe poſſit in hoc veteri orbe noſtro. In ſolo regno Mexicano iampridèm fuêre octoginta ſanctiſſimæ monaſteria, & in dies plura fiunt. Sunt ibì magni vbiq; populi, multæ & validæ vrbes, pulcherrima ædificia & palatia ex latere & candido quoquè marmore: incredibilis frugum, auri, argenti, æris, & aliorum metallorum copia. *Amplitudo vrbis Mexicanæ* Vnica vrbs Mexicana centum viginti millia ædium habet: vicina autem municipia, alia ſeptem, alia quindecim, alia viginti, alia triginta, alia quadraginta, alia ſexaginta, alia ſeptuaginta domorum millia obtinent: *Palatium ampliſsimum.* Marchionis Ferdinandi Corteſij palatium ſolum tanta eſt amplitudine, vt cùm ipſe, & ſenatus Caroli Cæſaris, & multi præfecti & tribuni militares illic omnes laxiſſimè habitarent, ſeptem tamen ducatorum millibus partes ædificij vacuæ quotannis elocarentur.

Potentia regũ Cuſconiorũ. In regno Peruaco quanta fuerit regũ Cuſconiorum potentia, antequàm Caroli armis domiti eſſent, vel indè facilè conſtare poteſt, quòd duas illi vias militares è ciuitate Cuſcone in ſeptingentas Leucas direxerant, quarum vna per alpes, altera per valles ducebatur: atque in his vijs ad ſingulas ſeptenas leucas diuerſoria, quas ipſi tumbas vocabant, conſtituerant, in quibus ſingulis ſempèr nudus, exarmatus, famelicus quadraginta aut ampliùs millium hominum exercitus, ſubitò appellens, veſtiri, armari, paſci in longũ tempus poſſet. Et quidem *Atabaliba immẽſum auri pondus offert.* Atabaliba vltimus Cuſconij rex, qui multos ſub ſe habebat reges, Cæſaris Caroli ſubactus armis, ſeptuaginta milliones aureorum Carolinorum, (id eſt, ſeptuagiès dena centena millia aureorum Carolinorum) intra diem ſeptuageſimum ſe ſpoponderat appenſurum, ſi libertati ſuæ reſtitueretur. Sed duorum Tribunorum Cæſaris diſſenſione & auaritia factum eſt, vt poſt ſeptiès quadraginta auri vaſa appenſa, morte violenta ablatus ſit, non minima Caroli Cæſaris iactura. Miranda quidem ſunt hæc, ſed id multo mirabilius, quòd tam opulentæ gentes ſanctè, piè & caſtè Chriſti religionem colunt, quod vtiquè ſinè præſentiſſimo Numinis fauore & ſummo miraculo fieri non potuit: vt nos meritò gaudere debeamus, noſtro æuo gentes ampliſſimas & opulen-

pulentiſſimas, relictis dæmonum cultibus, ad vnius viui & veri Dei cultum traductas eſſe, dum interim in his Europæi orbis anguſtijs, in mille ſectas diſtracti, ſensim ad atheiſmum quendam & paganiſmum relabimur. 1558

Eſt hoc quoque admiratione dignum, quod pleriſque Imperij Mexicani locis coloni & incolæ idiomate vtuntur eiuſmodi, quod valde affine & ſimile ſit Flandrico, præſertim Gandauenſium idiomati. Nec verò ſine maximo ſudore & multis periculis nouus orbis in Caroli Cæſaris ditionem redactus eſt. Sunt nanque ibi multæ ampliſſimæ ciuitates, multi altiſſimi montes, rupes inacceſſibiles, profundiſſimæ voragines, denſiſſimæ ſyluæ, frequentes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendæ beluæ: ſed hæc omnia, Deo benè fauente, Caroli Cæſaris virtuti & pietati ceſsêre, Hiſpano veterano milite nullos pro Cæſare & Chriſti fide propaganda labores recuſante. *Idioma Mexicanorum.*

In ſolo regno Peruaco quadraginta nouas vrbes Carolus Cæſar exædificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicum, (in qua, vt diximus, tèr quadraginta ſunt millia ampliſſimarum ædium, quam Corthesius ob ſeditionem totam iuſſerat concremari, auguſtiſſimè totam nouam ædificari voluit, vnde etiàm Palatium Caroli vocatur vrbs ipſa. In noſtro quoquè orbe (vt id obitèr dicam) multas & vrbes & arces conſtruxit Carolus Cæſar, putà Carolomontium, Philippopolim, Heſdinfertum vrbes, Cametaci, Gandaui, Vltraiecti arces validiſſimas in Belgio, atque alibì complures alias. *40. vrbes Cæſar condit in regno Peruaco.* *Structura Cæſaris in noſtro orbe.*

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. tèr ſeptem milliones aureorum Carolinorum coronatorum ſiue ducatorum (million ſignificat deciès centena millia) Carolo Cæſari obtulit, vt priuilegium & legem quandam Carolinã abrogaret. Totidem milliones eorundem ducatorum etiàm Philippo Caroli Cæſaris filio alter legatus poſteà obtulit. Ex ipſo nouo orbe ſeptem decades millionum auri feruntur in Hiſpanias relatæ, & totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus & reliquis lapidibus & rebus precioſioribus noui orbis: quæ ſumma ſi ritè ſupputetur, penè incredibilis euadit: ſed ſunt magnæ opes illarum regionum. At multò maior ſumma pecuniæ, demptis tamen his auri ſummis, in milites & præfectos Cæſaris annis quadraginta in nouo orbe ſubigendo & muniendo *Opes ex nouo orbe allatæ.*

1558 niendo conſumpta eſt. Per hos autem auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Caſtellanorum ducatorum Carolinorum.

Orbis nouus vbi repertus. Et quidem in Auſtraliori veteris orbis noſtri plagâ, trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei, nouæ noui orbis Carolini plagæ & vaſtitates repertæ ſunt, quæ magnitudine ſpatiorum longè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Auſtrum porrigantur, adeò vt nouæ quotidiè terræ noctu & interdiu emicârint in mari.

7. Senatus noui orbis. Porrò in nouo orbe ſeptem Carolus Cæſar eſſe voluit ampliſſimos Senatus, quorum quidam Cancellariæ vocâtur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba eſt Gubernator, & in noua Gallicia ſunt quatuor Prætores, qui vocantur Alcaldes maiores. *Duo Proreges.* Conſtituit quoquè duos Proreges, alterū qui præſit mari meridionali & eius littoribus & locis mediterraneis, habitatque Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latiſſimis littoribus, & locis ac prouincijs mediterraneis, habitans in Mexico. Sunt quoquè Gubernatores plurimi ſiue proconſules, vt in Boriqueno, Panama, Cartagena, Venezuela. *Magiſtratus varij.* Sunt Adelantadi præſides prouinciarum. Sunt & præſides vrbium, itemque Conſulares prouinciæ, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos ſupradictos Proreges pertinet.

Archiepiſcopus Fani Dominici. In Fano Dominici eſt Archiepiſcopus, & habet ſeptem ſub ſe Epiſcopos, videlicet, Xaliſconium, Mechauacanum, Guaxacam, Taſcalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. *Item in Regibus.* In Regibus, quæ eſt vrbs regni Peruaci nobiliſſima, eſt Archiepiſcopus, cui inter cæteros ſubſunt Epiſcopi, Cuſconus, Quitonus, & Charcas: & quotidiè plures creabantur. Porrò rex Caſtellæ eſt patronus omnium Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, dignitatum & beneficiorum Eccleſiaſticorū noui orbis: & ipſe illos deſignat permiſſu Romani Pontificis.

Magnitudo noui orbis. Nouus ille mundus Carolinus in mari Boreali in dimenſione littorum obtinet ſeptem millia leucarum communium Gandauenſium, quarum ter ſeptem leucæ conficiunt vnū latitudinis ſiue altitudinis gradum, ſi à ſeptentrione Boreali in Auſtralem plagam metiaris. Singulis autem gradibus Ptolemæus attribuit ſeptuaginta millia paſſuum, quæ efficiunt ſeptuaginta milliaria

tia Italica. Porrò vetus orbis noſter habet trecētos ſexaginta gradus : & totidem dies numerant noui orbis incolæ in anno vno : ſed illis interſerebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos, vt nos Paſcha noſtrum. 1558

In mari autem Auſtrali noui orbis dimenſio continet in ſe tèr mille quingentas leucas communes. Noſter vetus orbis, quacunque eas, conficit ſeptem millia leucarum communium. Si ſingulis climatibus mille leucas attribuas, ſeptem erunt orbis climata. Si decem parallelos ſingulis climatibus inijcias, & ſingulis parallelis ſingulas leucarum centurias adijcias, ſeptuaginta parallelos & ſeptuaginta centurias leucarum orbis habebit. Vndè conficiuntur 360. gradus Ptolemaici, quorum ſinguli continent tèr ſeptem leucas cōmunes Gandauenſes, in quos Ptolemæus orbē partitus, ſpatia telluris mariſque diſtribuit. Eſt autem omninò veriſimile & ferè neceſsè, in Auſtrali noui orbis plaga, hoc eſt, ad polum antarcticum & fretum Magellanicum, vbi aræ & columnæ Caroli Quinti conſtitutæ ſunt, eſſe latiſſima, vaſtiſſimaque terrarum ſpatia.

Magnitudo orbis noſtri.

Fuit quidam Sebaſtianus à Cano appellatus, qui vltra æquinoctialem egreſſus cùm naui Victoria dicta, triennio vndè egreſſus fuerat nauigans, in Hiſpanias reuertit, ac in tellure vtrorunque Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Aſiæ, Aphricæ, Europæ littora circunnauigauit, vltra lineā æquinoctialem ſe extendens, quam veteres inhabitabilem ob æſtûs nimietatem falsò putabant : ſed vltra vtroſque Septentriones, Boreales ſcilicet & Auſtrales, noluit aut non potuit tantillo temporis ſpatio progredi. Certè non deſunt viri grauiſſimi, qui cōtra veterum opinionem dicant, mundum totum non ſolùm habitabilem, ſed etiàm habitatum, idque multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam, & libertatem itinerum interclusam, magìs vitæ hominum impedimento eſſe, quàm ſolis ardores, aut polorum frigora & hyemes : conſtanterque affirmant, eſſe antipodes & antœcos & periœcos, nec dubitant dicere orbem nouum Carolinum compræhendi altero mundi hemiſphærio, & noſtro eſſe æqualem, illique in æquilibrio reſpondere.

Sebaſtiani à Cano nauigatio ſtupenda.

Terra omnis habitata.

Eius orbis ſeptē ſunt prouinciæ maiores ſiue Conſulares, quarum maximè borealis eſt Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terram Laboratoris

7. Prouinciæ maiores noui orbis.

1558 attingunt, & Gronlandiam, Iſlandiamque ad ducentas leucas reſpiciunt. Altera prouincia, eſt Hiſpania noua: Tertia, eſt Terra firma: Quarta, Andalouſia noua: Quinta, Breſilia, quæ páret Regi Luſitaniæ: & hæ prouinciæ omnes poſitæ ſunt ad mare Boreale. In mari Auſtrali, vnica eſt Peruaca, prouincia ſexta, in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges, Platana, Loxa, Portus vetus, Guayaquilæ, Guanucum, Pax, Valles, & ſimiles vrbes ac dynaſtiæ. Septima prouincia eſt, quæ nuper reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta, & freto Magellonico longiſſimè reſpondet, veterem & nouum orbem reſpiciens.

Ortus ſolis in Mexico. Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem, quàm in Mexico, & iiſdem ſeptem horis priùs eclipſes, ſolſtitia & æquinoctia appárent in limite noſtri veteris orbis, quàm noui Carolini. Et quidem anno ſalutis 1524. venit in ciuitatem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis, tanquàm vicarius Papæ à Carolo Cæſare illuc cum authoritate eiuſdem Pontificis miſſus: eodemque anno prædicauit ille in noui orbis terra continente Euangelium Chriſti, & magnos illic progreſſus magnaque incrementa fides Chriſti accepit, & quidē ea ipſa fides, quam Germani & plerique alij Europæi, à Martino Lutero & alijs ſectarijs male perſuaſi, vt Papiſticam reijciunt. Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures ſimul vxores habuiſſent, dubitareturque quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habita eſt Synodus ſolennis, cui tanquàm Papæ Vicarius præſedit Martinus Valentinus, in qua tandèm definitum eſt, quòd qui fidem Chriſtianam cum omnibus Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ ritibus complecterentur, ex omnibus vxoribus vnam tantùm quam vellent, ducerent ritu Chriſtiano.

Martinus Valētinus Chriſtum annunciat nouo orbi.

Synodus Mexicana.

Idola omnia ex templis exturbabantur, crux Chriſti & ſanctiſſimæ Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Euchariſtia populis oſtendebatur, Miſſæ ſacrificium à Martino & collegis duodecim patefiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur in ea noui orbis plaga, vt alij ſeptiès dena centena millia, alij quaterdeciès dena centena hominum millia in ſolo illo Mexicano regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu eſt hominum copia, adeò vt in

Multitudo baptizatorum.

inſula Fani diui Dominici quindeciès centena hominum millia fuiſſe reperiantur, & quandoquè in proceſſione centum millia hominum ſe Chriſtiano more ceciderint virgis. Eodem anno 1524. miſit Corteſius ex Mexico Carolo Cæſari per Diegonem de Soto ſeptuaginta millia Caſtellanorum ducatorum aureorum, vnamq́ue colubrinam argenteam, quadraginta nouem millibus aureorum Carolinorum æſtimatam. 1558 *Colubrina argentea.*

Et ô diuinam prouidentiam, ô terribilem Deum in conſilijs ſuper filios hominum, ſeptimo anno poſt natum in Germania dogma Luteranū, in nouo orbe Martinus Valentinus vitæ ſanctitate & miraculorum operibus inclaruit, & cæcis gentibus Euangelii lucem ſynceram, quam Germania Martino Lutero apoſtata infami duce faſtidiuit, inuexit. Qua de re Catholici quidā hos verſus ſcripsêre: *Pſal. 65.*

Inuito potuit Romano præſule Luter
Sacramenta Dei vellere, non premere.
*Septem poſt annos * validus Martinus in orbe*
Illa tuo repetit Maxime Carle nouo.
Iſte duodenis ſociatus fratribus, ipſum
Prototypum ſequitur legis Euangelicæ.
Hunc ſequitur (quemnam ſequitur Germania?) Cæſar.

** Alludit ad Valentiā, Martini huius patriam.*

Et certum eſt, omnes Indos & noui orbis Carolini incolas & accolas, fieri quotidiè magis ac magìs Chriſtianos. In archiuis Caroli Cæſaris lectum eſt, vnum quendam ſacerdotem ſeptiès centena hominum millia baptizâſſe: alium tèr centum millia, alium centū millia: alios plures, alios pauciores. In ſolo Mexico referūt multi ſumma fide digniſſimi triginta fuiſſe dynaſtas, quorum quilibet habuerit ſub ſe centum millia hominum, aut circitèr: & tria millia toparcharū, qui & alios ſub ſe haberent clientes fidutiarios, & beneficiarios Vaſallos, valuaſores & valuaſinos: qui Dynaſtæ certa anni parte familiam ſuam alebant in ciuitate Mexicana curia regis Moteczumæ: & ex ea non licebat illis diſcedere ad ſuas prouincias, nisì regis permiſſu, ac relictis ſiue filijs ſiue fratribus ſuis in ciuitate obſidum loco: &, quod dictu horrendum eſt, mille plerunquè homines vno die in ciuitate Mexicana immolabantur. Sed omnia idola exturbata ſunt, dæmonibus ſilentium indi- *30 dynaſtæ regni Mexicani.* *Horrenda ſacrificia.*

 ctum;

1558 ctum, oracula & præſtigiæ conticeſcere iuſſæ ſunt, pluralitas vxorum in vnius conſortium redacta, ſeptem illis Sacramenta & cæteri Romanæ Eccleſiæ ritus reuerentèr traditi ſunt, nobis interim in Europa de horum contemptu & nouorum dogmatum complexu petulantèr nobis applaudentibus, & tâquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus præpotens, ſpretis nobis contemptoribus, ſuam gratiam offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt hæretici tabeſcant, omnes illas facit Romani Pontificis obſeruantiſſimas, & veteris religionis ſtudioſiſſimas. Solent iactare iſti temulenti noui Euangelici præcones, ſe Romano Pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miſeri, vt ipſos irrideat qui habitat in cælis, & tantò Romanum Pontificem in remotiſſimis noui orbis regionibus faciat maiori ſtudio ac veneratione affici, quantò in Europa apud pleroſque minori in precio eſt. Noſtrum erat, iuxta Pauli doctrinam, obedire præpoſitis noſtris, permanere in ea religione, quam à ſanctis Maioribus noſtris accepimus, exercere nos in operibus bonis, ſobriè & iuſtè & piè viuere in hoc ſeculo, & omnia peregrina dogmata vitare. At dum iſta nos negligimus, eccè Chriſtus ſe confert ad Indos & antipodes, offerturque regnum Dei gentibus facientibus fructum illius, & nos hîc in tot ſectas & errores diſtrahimur, vt referre pudeat. O nos miſeros, qui in ſumma quoque miſeria nos felices & beatos putamus.

Pſal. 2. *Heb 13.* *Matth. 21.*

Quòd autem in nouo orbe vſqueadeò propagata eſt fides Chriſti, vel maximè illuſtrem reddit Carolum Cæſarem, cui vtiquè id præcipuè ſtudio fuit, vt fides Catholica illic modis omnibus diſſeminaretur. Dicebat autem peccata noſtra meruiſſe, vt Eccleſia diſcinderetur, & vt authorem oſtenderet, Vnus homo, inquit, nobis ſcribendo perdiderat rem, Luterum videlicet ſignificans. Vt enim ab vna interdùm ſcintilla vaſtiſſimum oritur incendium, ſic ab vno Lutero faces ſubminiſtratæ ſunt, quibus totus apud nos conflagraret orbis Chriſtianus. Quam autem hoc ſit verum, tædet referre, cùm res ipſa iā plus ſatis teſtetur. Sed noſter Carolus non ſolùm nouum ſibi ſubiugauit orbem, ſed etiàm nominis ſui fama celeberrima, ex multis rebus feliciter geſtis comparata, & Mauritanorum, & Libycorum, & Tartarorum, & Scytharum, & Sophi regis Perſarum, & Prætoranis, qui eſt potentiſſimus Aethiopum rex, legationibus

Dictū Cæſaru de Sectis.

Legationes ad Cæſarem.

nibus perquàm honorificis affectus eſt. Fuit autē idem ipſe magnæ temperantiæ in cibo & potu, vt plerunquè ad menſuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet Nec vnquàm veſtitui nimio indulſit: nuſquàm purpura Tyria, nuſquàm precioſa & regalis veſtis in vſu vitæ eius quotidiano apparuit: ſed atra, lanea veſte & diù lugubri, præſertìm a coniugis obitu, eſt vſus, vt & in re omni familiari attentus, nuſquàm immodicus eſſet. Nuſquàm præter modum lauta vtebatur ſupellectile, nuſquàm mirifici incendebantur odores, nuſquàm menſis epulæ conquiſitiſſimæ inferebantur, niſi certa ratio aliud hortaretur. Et in menſa plerunquè ſolus & tacitus ſedebat, ità vt conuiuia eius ſinè conuiua, moderata, ſolitaria, honeſta, non opiparè apparata eſſe conſtaret. Nunquàm pecuniæ præter cauſam prodigus fuit, cuius expendendæ magnam ſempèr rationem habendam cenſuit, non ignarus, quantam pecuniæ vim bella abſumerent. *1558* *Cibi & potûs parſimonia.* *Veſtitus.* *Supellex.*

A vinolentiæ, vanæ gloriationis, & voluptatum vitijs adeò ſempèr fuit alienus, vt qui illum & à pueroo ptimè nouerant, eandem illi tum indolem, quæ nunc in ſene & extrema ætate apparuit, etiàm infanti, & ephebo, & adoleſcenti, & iuueni, & viro fuiſſe affirment, ſempèr in eo pudore ingenuo mirifice relucente. Fuit humanitate, morum ſuauitate & clementia in omnes ſingulari. Familiam ſuam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis, idque ſua lenitate & bonitate aſſecutus eſt, vt ſępiùs ipſe ab hoſtibus laudatus ſit, quàm alij Principes ab amicis & ciuibus ſuis. Cùm ad Solimannum Turcarum principem quidam Chriſtianus dynaſta transfugiſſet, & ab illo interogatus, cur relicto Cæſare ad ipſum perfugiſſet, ille tribus de cauſis, putà auaritiæ, libidinis & iniuſtitię Cæſaris feciſſe reſponderet, Solimannus ait, nihil horum ſibi poſſe de Carolo perſuaderi, quippe qui diù percontando & indagando cognitam haberet Cæſaris vitam, nec poſſe horum vitiorum labem in illo hærere, qui tam ſanctè & piè leges cæremoniasque Dei & Maiorum ſuorum obſeruaret. iuſſitque hominem Solimannus à ſuo conſpectu remoueri, & poſteà etiàm odijs & proſcriptionibus eum eſt perſecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Eſt hoc inſigne teſtimonium ab eo redditum, qui non Caroli tantùm, ſed totius Chriſtiani nominis hoſtis infeſtiſſimus eſſet. *Pudor ingenuus.* *Lenitas & placabilitas.* *Nota Solimāni de Carolo V. teſtimonium.*

1558 Multas Cæſar callebat linguas, quod illi ad multa magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerſo vtens milite, cum Germanis Germanicè, cum Hiſpanis Hiſpanicè, cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtìm loquebatur: ad Hungaros, Boëmos, Dalmatas, Macedones varijs ſermonibus vtebatur. Imperium & imperiale diadema ſempèr non vt patrimonium ſe ſuum poſſidere, ſed vt magiſtratum gerere profitebatur, idque quàm humanitèr & beneuolè accepit, tam liberalitèr ac munificè reddidit à quibus acceperat. A riſu fuit abhorrẽs, quod idem de Carolo Magno legitur: interìm tamen in apophthegmatibus, & acutè, ſalsè, breuitèr, facetè dictis valdè elegans fuit, ſic vt Atticus quidam lepos in eius ſermone & Neſtorea eloquentia appareret. Ità enim labijs compreſſis ſua verba diſtinctè, articulatè & tractìm pronunciabat, vt ſingulæ & ſyllabæ, & conſonantes, & vocales, & diphthongi audirentur. His adiungebat pronunciationis dulcedinem, cum ſumma modeſtia & grauitate coniunctam. In ipſis autem apophthegmatis ſuis ità ſe comparabat, vt eſſent ſinè ioco ioci. Atque ex ipſa natura magìs ad condolendum & collachrymandum, quàm ad ſubſannandum aut irridendum vitam aut mores hominum procliuis fuit, quæ quidem rara eſt virtus. Indè accidit, vt non rarò in lachrymas ſolueretur, cum pro hominibus calamitoſis ei preces offerrentur, & plerunquè magìs ipſe fleret, quàm pro quibus rogabatur.

Peritia idiomatũ.

A riſu abhorret.

Cõdolentia erga miſeros.

Quotidiè ſuas manè horas Canonicas, vt vocant, legebat, eaſque ità extendebat, vt bìs tantum ferè, quantum presbyteri, ſempèr manè legerit. A cœna ſempèr redibat ad longiſſimas preces ſuas, quæ duarum plerunquè erant horarum, ſicut & matutinæ. Non enim ſuis viribus fidebat potentiſſimus Princeps, ſed totus à ſummi Numinis ope & auxilio pendebat, quod ſibi precibus tam longìs quotidiè conciliare ſtudebat. Et hinc tanta illi in rebus gerendis felicitas, tam inſignes victoriæ: adeò vt ob multa fortiſſimè geſta, Galli eũ Herculi, Germani Carolo Magno, Itali Dauidi, Siculi Africano, Hiſpani Alexandro Magno, Turcæ Iulio Cæſari, Afri Hannibali compararint. Multi cùm aduertiſſent eum & domi & militiæ æquè continuum & prolixum eſſe in precibus ſuis, dicere ſolebant: *Carolus ſæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In ſingulas bellorũ expedituo-

Preces quotidianæ.

ditiones, nouas ſibi preces ipſe & cõponebat, & ſua manu cõſcribebat, quæ prolixitate ferè æquarent ſeptẽ illos Pſalmos vſitatiſſimos, eaſque priùs examinandas dabat ſuis Confeſſarijs, & ab eis approbatas, quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat, nonnunquàm per ſpeciem exonerandæ veſicæ aut alui ab agmine ſecedens, vt prolixiùs & feruentiùs oraret. 1558 *Preces in bellis.*

Cùm bella gereret, ipſe primus ſempèr ſuo in agmine fuit, nonnunquàm quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugitèr reſidens. In omnibus expeditionibus bellicis audaciſſimus fuit, vt ità mortem planè contemnere videretur: adeò ſe ad omnia pericula impauidum offerebat, vt nuſquàm ob bombardarum ictus caput inclinaret, nuſquàm pedem moueret, nuſquàm expalleſceret. Et in caſtris ità ſe audactèr ſupra humanum modum contra hoſtes gerebat, vt occidi velle in militia videretur. In omni quoquè ætate nunquàm cupidus vitæ, ſempèr mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in caſtris, & in ipſo iuuentutis flore dicebat, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Eam verò inuſitatam animi fortitudinem indè partim habuit, quòd nullam expeditionem in hoſtes ſuſceperit, niſi animo trãquillo & optima conſcientia. *Fortitudo & magnanimitas in bellis.* *Phil 1.*

Plerique viri militares dicere ſolebant, Cæſarẽ vincere quidem nôſſe, ſed victoria nõ perindè vti noſſe aut velle: quibus Cæſar reſpondit, Iulium Cæſarem, quem illi obijciebant, & alios veteres ethnicos vnum tantùm habuiſſe finem, videlicet honorẽ: nobis Chriſtianis duos eſſe propoſitos, putà & honorem, & animæ ſalutem. Sæpè etiàm dixit: Etſi totum expugnâſſem Franciæ regnum, redderem illud regi, modò id exiguum, quod meum eſſe contendo, mihi relinqueret. In ſeruandis matrimonij legibus ſempèr caſtiſſimus fuit: & licèt non deeſſent, quę eum ad libidinem illicerent, eas tamen ſempèr conſtantiſſimè reſpuit. Sæpè ipſemet feneſtram clauſit, nè inſpiceret prętereuntes formoſiores fœminas. Sæpè dictitabat, nunquàm ſe ducturum vxorem, ſi fratrem Ferdinandum tam fœcundum fore ſciuiſſet. *Dictum Cæſaris.* *Caſtitas in matrimonio.*

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus eſt, niſi decoris & honeſti reſpectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, niſi cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus eſt.

Supra modum acuto & perſpicaci fuit ingenio, ità vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & ſapien- *Ingenij acumen &*

1558 tiam præſtantiſſimi viri ſæpè mirarentur. Sæpè ſuam *prudentia.* ſententiam ſcripto cõpræhenſam, ad aliquot ſuos principes & duces mittebat, & illorum tamẽ iudicio, vt erat mirabili modeſtia, ſe ſubmittebat: ſed illi ferè ſempèr eius ſubſcribebant ſententiæ, eumq́ue meliùs quàm ſeſe rem perſpexiſſe fatebantur. Hinc conſtans fama fuit *Elogium Cæſaris.* ſempèr, *Carolum ſapientißimum ſenatorũ, fortißimum centurionum, pientißimum iudicum fuiſſe*: quam iudicij pietatem non ſemel in illo experti ſunt potentiſſimi ſatrapæ, cùm illis grauiſſima eſſent crimina intentata. Tres *Nerui belli.* belli neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex iis ſi aliquo carendum eſſet, militem veteranum ſe potiſſimùm electurũ, cuius promptitudine reliqua duo ſe ex hoſte comparaturum confideret. Cùm eſſet in cubiculo cum ſuis familiaribus & domeſticis, nuſquàm quiſquam vel læta vel triſtia ad eum eſſe perlata, ex eius *Conſtantia oris.* vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultûs Cæſarei conſtantia, & quaſi perennis quædam ſerenitas. Quotidiè tres quartas horæ partes genu flexo orabat manè, longa talari ſupra ſubuculam indutus veſte: ac tum nemini in cubiculum patebat ingreſſus. Poſteà patebat iis, quibus ius ingrediendi erat, *Vt diem trãſegerit.* ac tum preces Eccleſiaſticorum Horarias dicebat. Indè ſe veſtiebat. Pòſt ad Rempublicam gerendam ſe componebat. Hinc ad Sacrum audiendum ſe conferebat, quod in omni vita ſempèr audiuit, præterquàm in bello Africano ſemèl. A Sacro rectà ad menſam, nunquàm ad negocia ibat, niſi grauis accidiſſet caſus. Cùm Miſſæ ſacrificium ad medium perductum eſſet, menſa parabatur: cùm ipſe è ſacro egrediebatur, cibi ex culina efferebantur. Halecibus, ſalſamentis & piſcibus naturalitèr delectabatur, ſed ità tamen, vt haberet rationem valetudinis. In menſa etſi parùm aut nunquàm loqueretur, audiebat tamen libentèr aliquid nonnunquàm, præſertìm ex ſacris depromptum. A prandio omnes *Audit omnes.* prolixiſſime audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & miſericors, ſupplicesq́ue omnium libellos accipiebat.

Largitas in eleemoſynis. In præſtandis eleemoſynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit, adeò vt cum puer eſſet, quadragenos aureos in loculis habens, ſæpè ſeptiès vno die eos erogârit, neſcientibus præfectis & œconomis ſuis. In virili ætate & ſenili in largiendis eleemoſynis ad puellarum matrimonia, iuuenum ſtudia, ſenum vitam ſuſtentan-

tandam, captiuos ab hoſte redimendos, ægrotos curandos, omnium regum, principum, Cæſarum liberaliſſimus ac munificentiſſimus eſt habitus. Quæcunque autem eius generis donabat, clanculùm faciebat, tum accipientium pudori, tum ſuæ modeſtiæ conſulens. In Germanos, ab hæreticis rebus ſuis ſpoliatos aut vexatos, ſacros & ſeculares, liberalitate ſua pientiſſimè vtebatur: ſed nunquàm ferè tales dedit eleemoſynas, quin lachrymas multas profunderet, grauiterque doleret, non ſe poſſe egenis omnibus ex æquo ſubuenire. Habuit autem œconomos ſempèr circùm ſe attentiſſimos, quorum ſeueritate fiebat, vt princeps natura liberaliſſimus, non eſſet profuſus in eos, quos non eſſe egenos putaret. 1558

Quidam ſapientiſſimi proceres, Cæſari intima familiaritate coniuncti, ſæpè eum admirati ſunt, atque planè ſui temporis miraculum naturæ Carolum fuiſſe confitebantur: tanta erat in Carolo & morum, & ſapientiæ, & pietatis præſtantia. Tandèm optimus princeps ſentiens ſe viribus deficere, & multam erga ſe multorum ingratitudinem expertus, toti mundo & omnibus mundi honoribus valefecit, & in ſolitudinem ſeſe contulit, nauigans ex Belgio in Hiſpaniam. Sed in ipſò itinere nunciatum ei eſt, Ouranum Africæ promontorium liberatum obſidione Turcarum & Afrorum, ac multa illic Turcarum & Afrorum millia conciſa ab Hiſpanis: atque etiàm in auro quinquagiès centena millia aureorum Carolinorum, & in lapidibus precioſis viciès centena millia aureorum ex orbe nouo Carolino Hiſpalim eſſe allata. Per id tempus ſtupendæ auri copiæ ex Peruaca & Mexicana plaga tum expectabantur. Deniquè feliciter ex hac luce in lucem ſempiternam migrauit optimus, piiſſimus, potentiſſimus princeps Carolus V. cui parem per omnia Imperatorem multa ſecula non viderunt.

Miraculū naturæ Carolus.

Aurum & gemmæ allatæ ex nouo orbe.

Atque interim tamen non deſunt, præſertìm aliquot Gallici ſcriptores, qui tantum principem non ſemèl acerbè perſtringant, & apud omnes traducere conentur: quos oportebat modeſtia vti, præſertìm in principem religioſiſſimum, cui ipſi ſuis ſcriptis apud cordatos omnes non ſolùm nihil detrahent, ſed eoipſo efficient etiàm, vt tantò in maiori precio & veneratione habeatur. Atque hæc quidem in Caroli V. longè potentiſſimi & pientiſſimi Imperatoris commendatio-

1558 nem pro noſtri inſtituti breuitate dicta ſint ſatis. Caroli Cæſaris mortem paulò pòſt ſecutus eſt obitus Mariæ ſororis eius, fortiſſimæ & prudentiſſimæ heroinæ, quæ multis annis Belgio præfuerat. Sub finem Nouembris mortua eſt etiàm Maria Angliæ regina longè piiſſima, cuius incredibili virtute intra breue tempus in Anglia reſtituta fuit religio Catholica. Non mediocritèr illam afflixerat Caleti & aliorum oppidorum expugnatio : tum etiàm quòd videret Philippum regem bello implicatum teneri : nec huius doloris exiguum auctarium fuit mors Caroli V. ſoceri ſui. Accedebat his omnibus hydropiſis, quæ cùm initio eius intendiſſet ventrem, creditum eſt, eam e Philippo rege concepiſſe : nec adhibebantur matura remedia, nec ipſa eam quam oporteret, ſectabatur victûs rationem. Inde in febriculam incidit, quæ ſuis ſenſim aucta incrementis, longiori vita ob multas excellentes animi dotes digniſſimam heroidem extinxit. Habuerat illa germanum fratrem Henricum nomine, ſed quem non niſì trimeſtrem mors præpropera enecârat, pro regno terreno fruiturum regni cæleſtis immenſa gloria. Itaque cùm Henricus rex & Catharina Mariæ parentes, inter quos tum mutuus vigebat amor, ſolam Mariam ſibi ſupereſſe cernerent, ad quam regni ſucceſſio deuolueretur, hoc vnum ſummoperè curârunt, vt ea piè & honeſtè educaretur, & optimis moribus imbueretur. Erat tum Margarita, Edouardi 4. Anglorum regis fratris filia, Reginaldi Poli mater, cuius etiàm ſuprà meminimus, tum ipſi Henrico regi ſanguine iuncta, tum ſingulari prudentia & in Deum pietate fœmina. Ea præ omnibus viſa eſt vel maximè idonea, cui Maria quàm rectiſſimè inſtituenda committeretur. Et ea quidem in ſuam eam curam & diſciplinam recepit, & moribus ſanctiſſimis, omnique virtutum genere, vt pòſt res ipſa ſatìs declarauit, excoluit : verùm poſteà cùm nulla poſſet ratione adduci, vt à Catholicæ religionis integritate deflecteret, hoc præmij tulit ab Henrico rege, quòd plùs quàm ſeptuagenaria iuſſa eſt capite plecti, vt iam antè dictum eſt : nec ipſa ſola, ſed etiàm filius eius natu maximus, & duo alij eius conſanguinei, religionis cauſa, eodem rege iubente, cæſi ſunt.

Maria regina exceſſit è viuis.

Item Maria Anglica.

Mariæ reginæ educatio.

Mortua Maria Angliæ regina, eodem anno Reginaldus Polus Cardinalis & Archiepiſcopus Cantuarienſis

enſis, multa & virtute & eruditione, & regio quoquè 1558
ſtemmate clariſſimus, eam tam breuì ſecutus eſt, vt in- *Obitus*
ter vtriuſque obitum, quod mirum videri queat, non ni- *Reginal-*
sì ſedecim horarum ſpatium interceſſerit. De cuius in- *di Polis.*
ſignis viri vita & virtutibus pauca hoc loco commemo-
râſſe operęprecium fuerit, maximè quòd Sleidanus non
vno loco in hæreſeos ſuſpicionem eum vocare videtur,
tanquàm is à nouo hoc Euangelio non abhorruerit, quę
quidem eſt iniuria non mediocris in talem virum. Et *Genus Re-*
vt breuitèr genus eius attingamus, patrem habuit Ri- *ginaldi*
chardum Polum, qui frater conſobrinus fuit Henrici 7. *Poli.*
Anglorum regis: mater eius Margarita ex Georgio Cla-
rentiæ duce orta eſt, qui fuit germanus frater Edouar-
di 4. Anglorum regis. Is verò Edouardus filiam pro-
creauit Eliſabetham, quæ nupta Henrico 7. peperit ei-
dem Henricum 8. Angliæ regem. Itaque & paternum
illi & maternum genus fuit longè clariſſimum. Natus
verò eſt anno ſalutis 1500. menſe Martio, non diù poſt *Natiui-*
Carolum V. cui fuit inprimìs charus, adeò vt cùm quan- *tas.*
doquè de Romana curia loqueretur, dixerit ſe quidem
nouiſſe neminem, qui Polo eſſet melior. Mater Mar-
garita puellum piè inſtituit, adoleſcentulum miſit ad
gymnaſium iunctum Carthuſiæ, haud ità procùl à *Studia.*
Londino diſtanti. Indè abijt ad Oxonienſem academi-
am. Porrò annos natus 19. Patauium in Italiam profe-
ctus eſt, non mediocri iam tum literarum cognitione
præditus. Habebat pro generis ſplendore ſic ſatis hone- *Familia.*
ſtam familiam, morumque ſingulari venuſtate faci-
lè omnium erga ſe amorem & beneuolentiam deme-
rebatur. Alebat domi ſuæ aliquot doctrina præſtantes
viros, in iiſque Chriſtophorum Longolium Belgam,
qui apud ipſum mortuus eſt: quorum ille opera &
conſuetudine vſus, in omni ſcientiæ genere & lingua-
rum cognitione maximos progreſſus fecit. Quinto
anno poſtquàm in Italiam venerat, exacto, iuſſus do-
mum redire, priùs Romam adijt, præſertìm quòd tum
annus Iubileus ageretur, locaque ſacra, quæ in ea vrbe
plurima ſunt, pia animi deuotione inuiſit, non id vti-
què facturus, ſi Luteri fermento infectus fuiſſet. Reuer- *Reditus*
ſus deindè in Angliam, ſumma omnium voluntate & *in Angli-*
gratulatione, quòd ob mores amabiliſſimos & mul- *am.*
tam doctrinam omnibus eſſet gratiſſimus, à rege & pe-
tijt & impetrauit eam domum, quam Iohannes Cole-
tus ad Carthuſiam, cuius ſuprà memini, vbi puer vixerat
Polus,

1558 Polus, exædificauerat. Ibì ſanè delectatus Carthuſianorum ſodalitio & inſtituto, (quemadmodùm etiàm per omnem vitam loca ſolitaria & monaſteria, quotiès opportunum fuit, libentèr expetijt, magis ab ipſa natura literarum ſtudijs & contemplationi quàm actioni deditus) biennium permanſit, donèc rege malè perſuaſo Catharinæ reginæ repudium meditante, copia à rege petita, Pariſios profectus eſt, vt impendentes Angliæ calamitates declinaret. Sed anno abſoluto, reuocatus à ſuis in Angliam, iterùm duos annos in ſua illa Carthuſienſi habitatione religiosè & piè exegit. Tum verò per quoſdam rex conatus eſt illum eò permouere, vt in Catharinæ repudium conſentiret. Hæc res illum vehementèr anxium cùm haberet, tandèm viſus eſt ſibi eam inueniſſe rationem, qua nec regi aduerſaretur, nec ſuæ conſcientiæ prorsùs deeſſet. Orabat autem obnixè Deum, vt in tanto animæ periculo minimè ſe deſereret. Ingreſſus inde ad regem, vt illi mentem ſuam explicaret, mirabili Dei prouidentia & voluntate ità obmutuit, vt aliquandiù ne verbum quidem edere potuerit. Quæ enim ipſe ſibi reperiſſe videbatur, non tam veritati ſolidæ, quàm humanæ prudentiæ, innitebantur. Deindè reddita loquendi facultate, ſumma cum modeſtia, in nullo prorsùs regi aſſentatus, humaniſſimè eum admonuit, vt à diuortio, quo priſtinam eſſet gloriam obſcuraturus, & animam perditurus, ſeſe maturè reuocaret. Hoc quidem euidens miraculum, & inſigne ergà Polum præpotentis Dei beneficium fuit, qui paſſus non eſt, vt aliqua ex parte ſuam conſcientiam regiæ machinationis qualicunque approbatione contaminaret. Ea reſponſione rex, qui ſperârat Polum, quod ipſe magnoperè optaret, approbaturum, ità commotus eſt, vt eum inter loquendum tantùm non occídere cogitâuit. Neque tamen vnius regis duntaxàt, ſed etiàm aliorum in ſe animos hoc reſponſo concitauit. Itaque facilè animaduertens quo in diſcrimine verſaretur, per quoſdam regi charos obtinuit, vt ipſi è regno abſcedere liceret. Venit igitur primò Auenionem, mox Patauiũ: cumque virorum doctiſſimorum amicitia delectaretur, iis tamen vtebatur familiariùs, quorum eſſet ſpectata pietas in Deum. Venetijs cùm eſſet, Caſpari Contareno & Petro Caraffæ, qui poſteà fuit Paulus 4. Pontifex maximus, atque tum temporis cum nonnullis ſanctius quoddam & ſeuerius vitæ genus, cuius ſectatores

Polus obmuteſcit.

Henrico 8. mentem explicat ſuam.

Abit in Italiam.

toresTheatini dicti ſunt, inſtituerat, familiaris admo- 1558
dum fuit. Non multò pòſt, licet inuitus, à Paulo 3. in *Fit Cardinalis.*
Cardinalium eſt collegium cooptatus anno 1536. Multa ſtudioſè prætereo, nè longior ſim, omnibus optimi viri virtutibus commemorandis. Miſſus deindè eſt legatus à Pontifice in Galliam & Belgium, & cùm Pariſijs eſſet, à rege & omnibus honorificè acceptus, tamen quòd Henricus Angliæ rex apud Galliæ regem vehementèr inſtaret, vt Polum ſibi traderet, iuſſus eſt poſtridiè indè abire: id quod propterea Gallus fecit, nè vel tradendo Polo, Pontifici de ſeruando illo fidem datam falleret, vel etiàm diutiùs retinendo Anglum irritaret. Etſi verò id permoleſtum accidit Polo, tamen mòx Cameracum perijt, & quidem non abſque magno diſcrimine. Interìm Angliæ rex eum tanquàm Maieſtatis reum proſcripſit, & qui eum tuliſſet è medio, illi quinquaginta millium aureorum præmium conſtituit. Indè vero non difficilis coniectura capi poteſt, quibus ille nullo non loco obiectus eſſet periculis. Vnus tum Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, eum ad ſe interpoſita fide publica euocauit, & ſex menſes ſumma humanitate tractauit. Et quia bellum erat inter Cæſarem & Gallum, Anglus in quatuor millia peditum contra Gallum decem menſium ſtipendia Belgico Senatui, in quo erat etiàm Leodienſis Cardinalis, pollicitus eſt, ſi Polum in ſuam poteſtatem traderent. Reuocatus pòſt à Pontifice Polus, Romam eſt reuerſus. Omitto hoc loco legationem aliam à Pontifice illi demandatam ad Cæſarem & Galliæ regem, qua tamen nihil potuit effici. Ab ea verò legatione ex Hiſpanijs & Gallijs reuerſo aliam, ſed multo tranquilliorem, putà Viterbienſem, Pontifex ei detulit, in qua multos annos magna cum laude verſatus eſt. Indicto autem Tridenti Concilio, Pontifex illum cum duobus alijs Cardinalibus ſuum voluit eſſe legatum, qui Concilio Pontificis nomine præſideret: idque bis idem Pontifex Paulus 3. fecit, cùm prima vice ob antiſtitum abſentiam nihil potuiſſet effici. Et fuit ſanè inter illos legatos ſumma animorum charitas & conſenſio, & Polum omnes plurimi faciebant. Pontifex quoquè ipſe ſi quid in religionis negocio, & cum regibus & principibus agendum eſſet, atque etiàm in id genus ſcribendis literis Poli opera perlibentèr & crebrò vtebatur. Mortuo Paulo III. duos & eo ampliùs menſes maior Cardinalium numerus

Proſcribitur à rege Angliæ.

Manet apud Leodienſem Epiſcopũ.

Præſidet in Concilio Tridenti.

1558 rus Polum delegit, quos tamen ille orabat, raro ſanè inſignis continentiæ & modeſtiæ exemplo, nè qua humana affectione duci ſe paterentur, ſed ante omnia Dei gloriam & Eccleſiæ vtilitatem ſpectarent. Erat tum ex Cardinalium numero, qui ei ambitionem obijceret. Cui ille grauitèr admodùm reſpondit, ſummi illius ſacerdotij onus non tam ſibi leue videri, vt non reformidandum potiùs quàm appetendum exiſtimaret. Per id tempus apparuit ſanè in illo eximia virtus & animus benè firmus, quandò neque certa ferè Pontificatûs expectatio, neq; aliquorũ atroces calumniæ eius conſtantiam perturbârunt. Deniquè fuiſſet ille tum proculdubiò creatus Pontifex, ſi ſe à Farneſio eiuſque ſocijs Cardinalibus de more adorari permiſiſſet. Cùm enim illi auidè ad eum properarent, reiecit eos, dicens non nocturnum ſe velle tempus: differrent rem in craſtinam lucem, Deum non tenebrarum, ſed lucis amantem eſſe. Poſtera die mutata ſunt Cardinalium ſtudia, nec deerant, qui tantam animi virtutem ignauiæ & ſtupiditati tribuendam putarent. Creato deindè Iulio tertio cùm bellum contra Gallos ad Mirandulam moueretur, Polus Maguzanum profectus, quod eſt Benedictini inſtituti cœnobium, in ſumma illic tranquillitate vixit. Poſtquàm verò Maria in Anglia rerum potita eſt, Pontifex primò quidem Polum legatum in Angliam mittere voluit, ſed ob certas cauſas ea re dilata, legationem aliam ei decernit, de pace inter Cæſarem & Gallorum regem concilianda. Venerat tum Polus Dilingam vſque ad Cardinalem Auguſtanum, ſed ibì hærere iuſſus eſt à Cæſare, ad quem ibat, donèc accerſeretur. Fecit id quidem Polus, ſed interìm tamen datis ad Cæſarem literis, oſtendit quàm parùm deceat Pontificis Legatum eius aditu prohiberi: quàm ea res hæreticis magnam ſit allatura voluptatem. Nec verò id faciebat Cæſar contemptu Pontificis aut Legati, ſed quòd tum ageretur de contrahendo Philippi & Mariæ matrimonio, cui rei verebatur nè quam moram adferret Poli in Britanniam aduentus. Eo matrimonió breuì pòſt contracto, Polus ad Cæſarem Bruxellas venit, acceptus ab illo Principe perhumanitèr. Multa illic ſapientèr locutus eſt ad Cæſarem de pace cum Galliæ rege facienda, & Cæſar ſanè libentèr eum audiuit, nullaſque ſe pacis conditiones honeſtas & quibus minimè dubia pax confici poſſet, recuſare teſtatus eſt. Ijs auditis,

Recuſat ſummum Pontificatum.

Vixit apud Monachos Benedictinos.

Venit ad Cæſarem.

tis, adijt Polus etiàm Galliæ regem, cum quo itidèm ea ratione de pace egit, vt rex eum non ſinè ſpe pacis dimitteret. Eo autem abeunte, plurimùm ſe dolere rex ait, quòd non rectiùs eum antehàc nouiſſet. Nam ſe nullum alium quàm ipſum maluiſſe creari Pontificem. Reuerſus ad Cæſarem Polus, in cœnobio quodam prope Bruxellas degebat. Iam verò celebratis in Britannia Philippi & Mariæ regum nuptijs, regina Maria Polum miſſis legatis ad ſe accerſit, abrogatis priùs legibus, quas contra illum & eius familiam Henricus rex tulerat, & Edouardus ratas habuerat. Tum ille, Cæſare annuente, in Britanniam abijt menſe Septembri anno 1554. ſecundiſſimo vſus vento, cùm diù antè contrarius perpetuò flauiſſet. In Britannia vbiquè honorificè inprimìs exceptus eſt, ab ipſo etiàm rege & regina. Rex ſanè illi proceſſit obuiàm, & perhumanitèr eum amplexus eſt. Regina quoquè tantam ſe ex eius conſpectu voluptatem capere teſtata eſt, quantam tum cepiſſet, cùm regina eſſet declarata. Manſit verò aliquandiù cum regibus, deindè in ædes magnificè reginæ iuſſu inſtructas, multis primarijs viris comitantibus deductus eſt. Tertio indè die cum rege, qui illi extra cubiculum obuiàm proceſſit, de rebus quarum cauſa venerat, tractaturus, ab eo literas perplures Roma miſſas, quibus legationis authoritas non parùm expetita augebatur, accepit, hoc ipſo ſanè mirificè lætatus. Poſtera luce rex ad eius domum acceſſit, diuque cum illo familiaritèr locutus eſt de Britanniæ regno ad Eccleſiæ vnitatem reuocando. Sequenti die conuentus fuit in ipſa regia, præſente quoquè Polo legato, qui in eo conuentu benè longam habuit orationem, gentis eius vſus idiomate. Ea oratione gratias egit, quòd ipſi aditum in regnum, legibus ante præcluſum ab Henrico latis, patefeciſſent: ait ſe propter eà veniſſe, vt eos cum Deo & Eccleſia in gratiam reſtitueret: quas eſſent calamitates perpeſſi interìm dum ab Eccleſia ſe ſeparâſſent, & quanta omni tempore ſedis Apoſtolicę in eos extitiſſent beneficia, commemorauit: hortatus eſt, vt oblatam ipſis modò gratiā amplecterentur & aſſeruarent. pluraque dixit alia, quæ ab illis omnibus nō abſque ſignificatione propenſæ erga ea voluntatis audiebantur. Inde regni Cancellarius Epiſcopus Vuintonienſis regū & totius conuētûs nomine Legato gratias egit, ſeq; de ijs quę propoſuiſſet, in deliberationē ituros ait. Abeūte verò legato in proximū cubiculum,

1558

Item ad Galliæ regem.

Abit in Angliam.

Habet orationem ad Anglos.

1558 lum, idē Cancellarius paucis repetijt, quæ erant dicta à Legato, & hortatus eſt vt in viam, à qua ſe quoquè deflexiſſe fatebatur, hac oblata opportunitate redirent. Ità conuentus eo die ſolutus eſt. Altero manè magno omnium conſenſu decretum eſt amplecti Eccleſiæ Catholicæ concordiam & vnitatẽm. Die ſequenti, in quem feriæ S. Andreæ Apoſtoli inciderant, omnes iterùm in regiam conuenerunt, miſſique à regibus ſunt ad Polum Legatum Epiſcopi ſex & totidem viri proceres, & cum ijs Arondelli Comes, regiæ domûs præfectus, qui Legatum in regiam deducerent. Is venit eò Legati ornatu atque omnibus inſignibus, multumque honorificè à regibus acceptus eſt. Ibi Cancellarius repetit priùs dicta, rogat num permaneant in ſententia, cupiantque ad Eccleſiæ vnitatem & Pontificis maximi redire obedientiam. Mox ab omnibus acclamatum eſt, id planè ſe velle: ſimulque à Cancellario ſupplex libellus porrectus eſt regibus, quo vniuerſi ſe fatebantur præteriti ſchiſmatis & quæ in Romanam ſedem peccâſſent, ex animo pœnitere: orabantque reges, qui ab hac labe alieni eſſent, veniam ipſis à Pontifice per Legatum impetrarent, vtque in matris Eccleſiæ gremium benignè reciperentur. Lecto eo libello à regibus, redditus eſt Cancellario, qui eum palàm recitauit. Indè ſurgentes reges Legatum adeunt, eumque ipſis occurrentem regina & ſuo & regis nomine orat, vt quod ſupplici libello petebatur, præſtare nè grauaretur. Mox cùm omnes reſediſſent, Legatus multa quæ ad rem pertinere viſa ſunt locutus, quibus illos apparebat non mediocriter permoueri & affici, ſurrexit, & cunctis in genua procumbentibus, vniuerſos abſoluit, vixque ab eo dictum eſt, In nomine Patris & Filij & Spiritusſancti, cùm omnes acclamarent, Amen Amen. Proferente autem Polo abſolutionem, regina & plerique alii præ gaudio & ſtudio pietatis illachrymârunt. Poſt abſolutionẽm omnes inuicèm ſe amplexabantur, mutuoque gratulantes ſæpiùs dicebant, Hodiè renati ſumus. Deinde in regiæ ſacello cantatum eſt, Te Deum laudamus. Altera die, petentibus id magiſtratibus, Polus Legati ornatu Londinum ingreſſus eſt, obuiàm procedente tota ciuitate, quæ illum ad D. Pauli templum deduxit, vbi præſente rege & vniuerſa regni nobilitate, Miſſa ſolenniter celebrata eſt, & Legatus omnibus Pontificalem benedictionem & indulgentiam de more impertiuit.

Angli petunt conciliationem.

Abſoluuntur Angli à Polo.

pertiuit. Poſteà data opera eſt, vt religio inſtauraretur, religioſi viri reuocarentur, hæretici qui ex locis omnibus ceu ad aſylum quoddam eò confugerant, expellerentur, Epiſcopi Catholici, doctrina & pietate præſtantes inſtituerentur. Regina quoquè tres ad Pontificem Legatos miſit, qui ei ſuo, regis, regni totius nomine obedientiam deferrent. Ij Legati Iulium Pontificem paulò antè obijſſe inuenerunt. Eius ſucceſſor Marcellus paucorum dierum pōtifex cùm fuiſſet, magno Poli dolore extinctus eſt. Ità factum eſt, vt Paulo 4. hæc obedientia exhiberetur. Regina deindè Polo Archiepiſcopatum Cantuarienſem, licèt multùm anteà reluctanti, attribuit. Eum ille ità recepit, vt Pontifici Romano rem omnem perſcriberet, à quo ſanè in Cardinalium conſeſſu vnà cum regina mirificè laudatus eſt. Poſt hæc ſacerdotij ordinem ſuſcepit, & pallio Londini accepto, ibidèm primum Sacrum peregit. Abſoluto ſacrificio, ad frequentiſſimum auditorium concionatus eſt, vti etiàm aliâs non rarò. Iam verò vt poſſet adeſſe gregi ſibi credito, apud reginam inſtabat, copiam ipſi faceret ad ſuos Cantuarienſes ſe conferendi. Regina ſentiens eius operam ad multa ſibi cumprimìs neceſſariam, maximè quòd non deeſſent etiàm in ipſius aula, qui Catholicæ religioni occultis machinationibus detrimenta afferre conarentur, quibus opponenda erat Poli prudentia & integritas, non eſt paſſa illum à ſe diſcedere. Et theologi quoquè, alijque viri optimi in ea erant ſententia, vt dicerent non poſſe illum, ſalua conſcientiæ pietate, eo rerum ſtatu reginam deſerere: ſed & rex ipſe Philippus iturus in Belgium, omninò voluit illum manere apud reginam, & conſilijs omnibus adminiſtrandæ Reipub. non intereſſe modò, ſed etiàm præeſſe. Hoc verò initiò ille modis omnibus à ſe amoliri conatus eſt, ſed regibus in ſententia permanentibus, ità tandèm aſſenſit, ſi Pontifex id gratum & ratum haberet. Nam Pontificis authoritati ſemper plurimùm ille detulit. Egit tum cum regina de reſtituendis bonis illis, quæ Eccleſijs Henricus rex ademerat, régijsque vectigalibus adiunxerat, & ad regias poſſeſſiones pertinere voluerat. Ea in re promptiſſimum inuenit reginæ animum, quæ ablata omnia Romani Pontificis & eius legati Poli arbitrio permiſit, quæ Polus adhibito Epiſcoporum conſilio, prudentiſſimè Eccleſijs diſtribuere inſtituit. & ea ferè dimidia pars erat prouentuum,

1558

Religionis in Anglia inſtauratio.

Angli obedientiam promittūt Pontifici.

Polus Pontificis Romani obſeruantiſſimus.

1558 tuum, quos ijs in locis habuerant eccleſiaſtici florente Catholica religione. Quæ verò ab alijs paſsim obtinebantur, ea conſentiente Pontifice tum quidem exacta non ſunt, quòd ſpes eſſet refloreſcente in eo regno religione, pleroſque ſua ſponte ea redditvros. Atque hîc obitèr obſeruanda eſt verſutia & malus dolus nouorum huius temporis dogmatiſtarum, quorum parens Luterus fuit, quòd illi perſuadent magiſtratibus, res eccleſiaſticorum iure illis auferri poſſe, & tum in priuatos, tum alios vſus conuerti. Id enim propterea illi facere videntur, vt magiſtratus hac ratione arctiùs implicatos retineant. Et ſolet hæc res magnas parere difficultates, cùm ad Eccleſiæ vnitatem redire cupiunt, qui ſe ab illa ſeparauerant. Sciunt enim multa eſſe Eccleſijs ablata, quæ æquum ſit reſtitui, & tamen plerunquè non apparent vndè poſſint reſtitui. Itaque illi quidem prudentiſſimè ſibi conſulunt, qui id genus fraudulentas perſuaſiones non audiunt, nec ſibi vſurpare volunt, quæ ſemèl Deo & Eccleſijs dicata ſunt. Sed ad rem. Polus deindè cernens ob ſuperiorum temporum perturbationes collapſam diſciplinam Eccleſiaſticam, Synodum habuit Angliæ Epiſcoporum omnium, cui etiàm permulti alij è clero interfuêre. In ea Synodo poſt multos tractatus conſcripta eſt totius Anglicanæ Eccleſiæ reformatio, quæ illis temporibus maximè congruere viſa fuit, quam tamen non priùs edere voluit Polus, quàm eſſet à Pontifice approbata. Multùm præterea illi negocij erat cum hæreticis, quorum permulti in regno ſupererant. Et ille quidem ſtudebat leniter cum illis agi: ſed quòd plerique pertinaciter ſuis erroribus inhærerent, locus miſericordiæ non relinquebatur. Quoſdam ſanè in viam reduxit, & in iis Iohannem Cicum, hominem doctiſſimum, & magni apud Anglos nominis, qui cùm coram regina, multis omnium ordinum adſtantibus, veniam erroris petijſſet, etiàm impetrauit. Fuerat ille præceptor Edouardi regis. Creſcebat interim in Anglia Catholica pietas, & tum Londini, tum alibì aliquot monaſteria Poli opera & reginæ pietate iam erant reſtituta. Et poterant omnia paulatim ad priſtinum reuocari ſtatum, niſi interim obortis bellis, & multis alijs accidentibus incommodis, regina è rebus humanis dolore animi & morbis corporis confecta exceſſiſſet: quam paucis horis ſecutus eſt, vt antè diximus, Polus: qui duplici quartana correptus febre, cùm

Fraus & dolus Hæreticorũ.

Synodus Anglica.

Ioannes Cicus reſipiſcit.

cùm ſe vehementèr eo morbo exhauriri animaduerteret, teſtamentum ſcripſit, in quo præter cætera etiàm fidem & erga Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicam ſummam obſeruantiam ſuam egregiè expreſſit. Ingraueſcente autem in dies morbo, Eccleſiæ ſacramentis ſe, vt pium & catholicum virum decebat, præmuniuit: & licèt admodùm fractis eſſet viribus, tamen quotidiè, vt anteà ſemper fecerat, Miſſam audire voluit, & cùm ventum eſſet ad eum locum, quo ſolet ſacra hoſtia eleuari, miniſtrorum auxilio è lecto ſurgens, flexis humi genibus, Chriſtum in Euchariſtia admodùm humilitèr & reuerenter adorabat. Pridiè eius diei, quo è corpore migrauit, ipſe vltrò à nemine admonitus, extremæ vnctionis ſacramentum ſibi miniſtrari voluit, ſicque ad vltimum vſque ſpiritum mentis planè compos, tandèm ità lenitèr animam reddidit, vt non tam mori quàm obdormire videretur. Obijt annos natus 58. & 6. menſes, eodem anno quo Carolus V. Ex his verò omnibus, quæ bona fide à me ſcripta ſunt, colligat prudēs lector, quàm alienus fuerit ſummus ille vir ab omni hæreſeos labe, quam tamen illi adſpergere non veretur infidus ille Sleidanus. Obijt hoc tempore etiàm in Germania Otto Henricus Comes Palatinus Elector, & in Dania Chriſtianus Danorum rex.

1558

Nota pietatem.

Poli mors.

Eodem anno Moſcouitarum Princeps potentiſſimus in Liuoniǫ Torpatenſem ditionem ingentem mittit exercitum, trecētorum milliū hominum, qui omnia longè & latè populantur, ferro & igni omnia vaſtant, & per multa milliaria omnia cæde, rapinis, fœdiſſima barbarie & immanitate complent. Nulli neque ætati, neque ſexui parcitur. Pueri infra annum decimum necantur, intra decimum & vigeſimum conſtituti, Tartaris feris hominibus venduntur: ſupra viginti annos, trucidantur omnes. Pecus omne, quod in Moſcouiā abduci non potuit, mactatur: ingens ex tota Torpatenſi prouincia prǫda abigitur. Quadraginta dies hūc in modum ſæuitū eſt, paucis arcibus & vna Torpatēſi ciuitate vim hoſtilem euadentibus. In Germanos ille Moſcouitanus exercitus præcipuè ſæuiebat: deprǽhenſos omnes, mares quidem brachijs truncatis, fœminas ſectis vberibus dirè cruciant: pleroſque in fruſta diſcindunt, & membra palpitantia hàc illàc diſpergunt. Multa nobilium & popularium, immò infinita propemodū turba cum vxoribus & liberis & rebus omnibus intra Torpatum vrbem

Moſcouitæ populātur Torpatenſes.

Exempla barbaræ crudelitatis.

1558 bem ſe recipiunt, etiàm ex ijs qui decem, immò & viginti milliaribus indè diſtarent: ſed cùm nimiam multitudinem vrbs capere non poſſet, ſupra millia decem in oppidi foſſas confugiunt. Erat videre miſeria, alios aſperrimo hyemis frigore, alios inedia, alios poſtremò hoſtili gladio confectos, paſsìm ruere. Nam ſæuiſſimi Moſcouiorum milites, vbi miſeros in foſſis latitantes conſpiciunt, præcipites in eos irruunt: gladijs, lanceis, ſagittis immanitèr conficiunt, eratque plurima mortis imago. Qui intra vrbem erant, nimia hoſtium multitudine abſterriti, non fuêre auſi miſeris ferre opem: tandèm multis in eos tormentis exoneratis, hoſtes abſcedunt. Indè porrò in Teutonici Magiſtri ditionem per Leidenſe territorium proficiſcũtur, eademque illic horrendæ crudelitatis exempla edunt, adeoque populantur omnia, vt ne vnum quidem tuguriolum incolume permanſerit. Eundem in modum ſe gerunt in regione Nerùienſi, quæ & ipſa páret Magiſtro Teutonico. Vbì ſatìs tandèm cædibus, rapinis & incendijs graſſatum eſt, in Ruſſiam immenſis aucti ſpólijs reuertuntur. Nemo illis Liuoniæ procerum auſus eſt ire obuiàm, ità vt impune illi omnia vaſtarent & diriperent.

Pereunt multi.

Ditio Magiſtri Teutonici vaſtatur.

Fit deindè conuentus omnium Liuoniæ procerúm in Vuendenſi oppido, & poſt multam diſceptationem in eam ſententiam itum eſt, vt ſexaginta aut ſeptuaginta aureorum millibus pax ab hoſte redimatur. Quod etſi turpe videri poterat, poſt tantam acceptam cladem, tamen in præſens non aliud occurrebat conſilium. Interìm verò dum Liuonienſium legati longiſſimis viarum emenſis ſpatijs ad Moſcouiæ Principem contendunt, (abeſt enim vrbs Moſcouia à Torpato centum quinquaginta milliaribus Germanicis) Liuones contra pactas quadrimeſtres inducias Ruthenicæ Neruiæ incolis vim adferunt, duabus colubrinis in eos diſploſis, & non paucis occiſis. At tamen Moſcouitæ, quibus religio erat violare inducias, nihil ſe commouent, ſed celerrimo nuncio rem totam ad principem ſuum referunt. Ità accidit, vt eodem tempore quo Liuonienſium legati Moſcouiam vrbem perueniunt, etiàm hic nuncius ad principem perferretur. Legati, eius quod acciderat ignari, Principem adeunt, de pace tractaturi. Sed ille vehementèr commotus, induciarum ruptam fidem eis improperat, cum nouo eodemque impio Luteri dogmate, quod ab annis paucis complexi ſint,

Liuones violant inducias.

omnem

omnem illos fidem, pudorem, conſtantiam abieciſſe, 1558
dictitat. Iubet redire ad ſuos, pecuniam reddere Magiſtro, ſe breuì adfuturum, & egregiè acceptam iniuriam vindicaturum. Ad fines Moſcouiticæ & Liuonienſis ditionis, duæ erant vrbes cum ſingulis arcibus: vtraque Neruia dicebatur: ſed altera Germanica, altera Ruthenica. Inter vtranque non niſì fluuiolus intererat. Itaque Liuones è ſua Neruia duas, vt dixi, colubrinas in Ruthenorum Neruiam exonerârunt, alijsque præterea Liuonibus vicinis, qui inducias ruptas putarent, confluentibus, aliquot Ruthenorum cædes ediderunt. Ea res animum Moſcouiæ Principis ab omni pace prorsùs abalienauit. Rursùs ingens conſcribitur è Moſcouia & Tartaris exercitus, qui primò Neruiam Germanicam occupant vi, arcem deditione capiunt: ciues Neruienſes Moſcouiæ Principi ſacramentum dicunt. Capta Neruia, exercitus omnis Neruienſe territorium longè lateque ad quindecim Germanica milliaria fœdiſſimè rursùs diripit & vaſtat, multaque in ſui Principis ditionem redigit. Pòſt in Torpatenſem diœceſin aduolãt, Epiſcopi arcem Nienhuſium, octodecim à Torpato vrbe milliaribus diſtantem, obſident & deditione accipiunt, vita viris & fœminis donata: ſed cùm ex arce ad duo milliaria exceſſiſſent, in aliud Ruthenorum agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, viros rebus omnibus ſpoliatos dimittunt. Habebat Magiſter Teutonicus aliquot equitum turmas, ſed cùm audiret Moſcouitam cum vniuerſo agmine aduentare prælij committendi cauſa, deſerto Torpatenſi epiſcopo, ad vigintiquinque ferè milliaria aufugit. Porro Rutheni equites ad triginta millia cœpto pergunt itinere, Germanos quoſque obuios trucidant. Totius exercitûs Moſcouitici dux Petrus Siſegaleider, ſtrenuus olìm pirata, cum omnibus copijs, in quibus erant Tartarorum triginta millia, & ſclopetariorum millia duodecim, ad Torpatum obſidendum progreditur. Erant hominum ad trecenta millia. Interìm Germanos quoſdam appræhenſos, crudelitèr tractat: viris brachia, fœminis vbera & nares præcídit: ſicque fœdè deturpatos, in vrbem mittit: oppidanis, vt ſe dedant, imperat: nî faciant, eadem ratione ſe omnes mulctaturum edicit. Multi iam ciues ex vrbe diſceſſerant, paucique qui vrbem defenderent, relicti erant, partìm Catholici, partìm Luterani. Catholici intra Eccleſiæ cathedralis immunitatem, vt

Duæ Neruiæ.

Neruia Germanica expugnatur.

Nienhuſium capitur.

300000. bellatorũ.

rò exiſtere animorum diſſenſiones, quibus neceſsè ſit tandèm etiàm ampliſſimas Reſpublicas interire, cùm veriſſimè dictum ſit, Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ collabuntur? Sed hæc, Turcico demùm aut Moſcouitico preſſi iugo, intelligemus. 1559 *Saluſtius.*

ANNO 1559. decimoquinto Ianuarij die in demortuæ Mariæ reginę locum Angli ſubſtituunt Elizabetham, quam Henricus rex ex Bolenia ſuſceperat. Ea, religionę vetere ex toto regno exulare iuſſa, Zuinglianiſmum aut Caluiniſmum reſtituit. Sed dum illud regnum religionem mutat, Deus Optimus Maximus inter potentiſſimos planeq; Catholicos reges Henricum Galliæ, & Philippum Hiſpaniæ, pacem largitur multis conditionibus initam, quas nimis longum eſſet huc adſcribere. Iam vtriuſque regis prouinciæ tot annorum perpetuis bellis defeſſæ erant, nec ſinè grauiſſima Catholicæ religionis iactura diutiùs protrahi potuiſſent, hæreticis intereà ſuum virus clàm ſpargentibus, & multos inficientibus. In hac mutua tantorum principum conciliatione, vt eſſet pax firma & ſtabilis, regi Philippo deſpondetur Elizabetha Henrici regis maxima natù filia, & ſoror eius Margarita Emanueli Philiberto Allobrogum clariſſimo principi.

Elizabeth ſubſtituitur Mariæ

Pax inter Galliæ & Hiſpaniæ reges.

Menſis Februarij die 24. in Principum & Procerum ex tota penè Europa frequentiſſimo Conuentu Auguſtæ exequiæ çelebratæ ſunt Caroli V. pientiſſimi & potentiſſimi Imperatoris: idq́ue ſingulari ſtudio & ſolennibus çæremonijs, atquę magna animorum commiſeratione.

Exequiæ Caroli V.

Die 14. Martij obijt Romæ clariſſimus vir D. Iohannes Gropperus, Eccleſiæ Colonienſis in tuenda Catholica religione ſingulare decus & ornamentum, quem Pontifex Paulus IIII. in Cardinalium ordinem ampliſſimum cooptârat. Sepultus eſt in Eccleſia Germanorum ad pedes optimi Pontificis Hadriani VI.

Iohannes Gropperus moritur.

Eodem menſe Martio quiddam prodigioſum accidit in ea regione Angliæ, quam veteres Cambriam, hodiè Vualliam vocant. Annoſa quędam fraxinus vi tempeſtatis deijcitur, trunco ad ſeptem pedes è terra extante. Is verò cùm media ſuî partę eo ventorum turbine diſſectus eſſet, in eius parte interiori crucis admiranda

1559 effigies conſpicitur humano pede longior, colore nucis auellanæ. Ager, in quo ea arbor fracta eſt, hominis fuit non vulgaris, ſed torquati equitis: & quod maiori quoquè admiratione dignum eſt, ea arboris pars, quam ventorum impetus à trunco auulſam humi ſtrauerat, tandem omninò crucis figurā referebat. Et vt ad plurimorum notitiam rei ſtupendæ miraculum perferretur, aliquot annis in arboris trunco crux illa perdurauit, non ſinè ſtupore eam adſpectantibus hominibus, qui frequentes eò confluebant rei nouitate permoti. Porrò qui eò accedere commodè nequibant, precibus ab alijs contenderunt, vt crucis effigies ad viuum pictoris manu & arte expreſſa, ipſis viſenda deferretur: quod etiàm factum eſt, idque adeò, vt in exteras quoque regiones multa eius exempla peruenerint. Succeſſerat iam in regno Angliæ Mariæ reginæ pijſſimæ Elizabetha, quæ religionem, vt dixi, mutauit, permiſitque Caluiniſtas & Zuinglianos illic nidificare, immò & primas obtinere. Ea verò hominum fæx vbiquè demolitur ſtatuas & imagines, & nec ipſius Chriſti figuram & effigiem pati poteſt. Voluit autem præpotens Deus iſlos Antichriſti ſatellites hoc ſtupendo Crucis in arbore exiſtentis prodigio admonere, vt ab impietate ſua maturè animum reuocarent, deſinerentque perſequi Crucem illius, quæ idcircò varijs modis figuratur & exprimitur, vt apud homines perpes ſit memoria ineffabilis illius charitatis, quæ filium Dei compulit ob noſtra expianda peccata, ad tam immane & ignominioſum vſque ſupplicium ſe deijcere & offerre. Ipſa quidem regina Elizabetha, licèt admodùm moleſtè id ferentibus noui Euangelij in Anglia buccinatoribus, fertur in baſilica aulæ ſuæ Chriſti crucem erectam retinere, nec æquis auribus ferre concionatores in eam impiè debacchantes. Et quid tandèm aliud eſt ità paſsìm deijcere & profligare ſacras illas Chriſti crucifixi imagines, niſì ab hominum memoria penitùs tollere omnem memoriam ineffabilis erga nos amoris & beneuolentiæ illius, qua redempti ſumus? Sæuitum porrò eſt immanitèr in Anglia in ſtatuas & imagines, & è templis ità illæ exturbatæ ſunt, àc ſi nihil ab ethnicorum ſimulacris diſtarent. Nec tamen ſatis fuit impijs hominibus, eas è templis exegiſſe, ſed in campum raptatas pro ſcopo collocârunt, ad quem ſagittas & iacula contorquerent, ſed neque hîc impietas ſiſtere

Crux in fraxino.

Hæretici hoſtes crucis Chriſti.

Effigies Crucis in baſilica reginæ Angliæ.

ſe po-

ſe potuit. Nam in vrbibus celebrioribus non diuorum modò, ſed etiàm Chriſti ipſius imagines in ignem conieciſſe ludus fuit. Alij eò amentiæ & furoris progreſſi ſunt, vt Chriſti à cruce pendentis imaginem, ea potiſſimùm parte, ſagittis è trunculo tereti & cauo magna vi ſpiritûs efflatis, conficiendam ſibi propoſuerint, qua nõ abſque ſingulari myſterio è latere ſanguis profluxit & aqua, & in tam nefario & omni ſuppliciorum genere vindicando flagitio inter ſe contenderint, quis primus illud ſacratum latus traijceret, aut telo cor transfigeret: idque in ipſis Londini ſuburbijs ità perpetratum, vir quidam grauis & fide dignus annotauit. Magna eſt interìm Chriſte Deus patientia tua, ſed tarditatem ſupplicij quandoquè grauitate compenſabis: quanquàm hocipſum omne fermè vincit ſupplicium, vt iuſto tuo iudicio ſinantur homines in tam horrendæ impietatis barathrum ire præcipites. 1559 *Nota impietatem.*

Paulò poſt illud in arbore apparentis Crucis inuſitatum prodigium, nempè circitèr Pentecoſten, in Cantia, quæ eſt Angliæ pars alia, mulier quædam in ſubucula ſua Crucis vidit expreſſam effigiem. Erat ea fœmina non ignobilis, neque Crux illa aut colore aliquo ab homine effiċta, neque acu vel filo intexta, ſed è Cæleſti quodam influxu nata cernebatur. Fruſtrà hæretici cum impijs Iudæis & Mahometanis Chriſti crucem abolere conantur. Obitèr hìc hæreticorum fraus quædam commemoranda venit. Profertur ab illis ediċtum Valentis & Theodoſij de non effingendo ſigno Chriſti. Prima fraus eſt, quòd conſtat Valentem in imperio nunquàm conſociatum fuiſſe Theodoſio: altera fraus eſt, eaque apud hæreticos valdè ſolennis, quòd à Theodoſio quidem ediċto cautum eſt, nè quis ſignum Crucis ſculperet aut fingeret, ſed additum eſt, humi. Hanc voculam illi impoſtores omiſerunt. Videbatur pio principi cedere in aliquam Chriſti iniuriam, quòd eius ſignum pedibus calcaretur: itaque nè deinceps humi exprimeretur, vetandum putauit. Vetuit hoc idem Romæ fieri ante paucos annos Pius 4. Romanus Pontifex. Ità iſti malæ fidei homines miſerandum in modum incauto leċtori imponunt, nec timent illos æternos æſtuantis gehennæ ignes, quibus in omnem æternitatem ob tam nefaria mendacia cruciabuntur. *Crucis effigies in ſubucula.* *Inſignis fraus Hæreticorũ.*

Viceſimaſecunda Iunij magnificentiſſimo apparatu celebrãtur nuptiæ Philippi regis & Elizabethæ filiæ *Nuptiæ Philippi regis.*

 Henrici

1559 Henrici Galliarum regis. Aderant Philippi nomine Dux Albanus, princeps Aurantius, & comes Egmondanus cum alijs proceribus & nobilibus. Cumque paulò pòſt etiàm Philiberti & Margaritæ ſororis nuptias eſſet celebraturus Henricus rex, & interim certamina equeſtria fierent publicè, ipſo rege omnium admiratione fortiſſimè ſe gerente, eccè repentè poſtremi diei concurſu, à quo tamen permulti eum retrahere conabantur, inprimis regina coniunx, haſta in regis pectore frangitur, & eius fragmentum per galeam adactum, in cranium vſque altè defigitur. Ex eo vulnere intra paucos dies rex, annos natus quadraginta, ætate, opibus, gloria florentiſſimus, occumbit. Eius obitus Galliæ regno incommodiſſimè accidit, pleriſque res nouas molientibus, & praua dogmata complectentibus, quod illo ſuperſtite nunquàm auſi fuiſſent. Omninò ſtatuiſſe fertur, ſi ei ſuperuiuere licuiſſet, acerrimè in toto regno ſuo perſequi eos omnes, qui noui Euangelij commenta ſequerentur. Ei in regno ſuffectus eſt Franciſcus filius natù maximus. Eiuſmodi verò exempla admonent homines, vt meminerint nihil eſſe ſub ſole diuturnum: tum quoquè apud præpotentem Deum non eſſe perſonarum acceptionem, ſed cùm ei viſum eſt, tollere eum è medio ſublimes & humiles, diuites & inopes: quarum rerum prudens & ſagax cogitatio id efficere apud nos debet, vt ſempèr animus ſit erga Deum pius, & à rerum labentium atque fluxarum ſtudio & amore liber & abſolutus. Hæc enim magnam præſtant pectoris tranquillitatem.

Mors Henrici regis Gallorũ.

Paulus 4. decedit.

Die 18. Auguſti Paulus 4. Romæ vitam cum morte commutat. Moritur etiàm Hercules Eſtenſis Ferrariæ dux: itemque Iſabela Hungariæ regina, cui rara felicitate contigit, vt & regis eſſet filia, & regis ſoror, & vxor, & mater. In regno Scotiæ vnus atque alter temerarius & indoctus nebulo inter populares religionis nomine ſeditiones excitat planè barbaricas, quæ deindè quorundam nobilium adiutæ ſtudijs, eius regni ſtatum mirè perturbârunt.

Beza contra Vueſtphalum.

Caluinus poſt vltimam ſuam Ioachimi Vueſtphali admonitionem, pro ſua maieſtate nihil deincèps contra eum ſcribere conſtituerat. Itaque Theodorus Beza impurus nebulo, hoc anno ſcriptum edit contra Vueſtphali calumnias. Prodit etiàm Petrus Martyr, ſed non martyr Chriſti, aduerſùs Stephani doctiſſimi Vuintonienſis

genſis Epiſcopi librum, quo is Capernaitarum (ſic enim vocat Sacramentarios) cauillationes confutat. Eſt hoc Martyris ſcriptum longè peſtilentiſſimum, quo homo callidus mira arte & vafricie, ſummaque vi audet ſacras literas & antiquos patres & Cōcilia ad ſceleratiſſimum dogma ſuum confirmandum detorquere, cùm certiſſimum ſit, hæc omnia ab illo vel maximè diſſentire. Sed huiuſmodi mendacijs miſeræ plebeculæ illi atrocitèr imponunt. Faciebat hoc homo verſutus, quia videbat tot teſtimonia Patrum contra Sacramentarios adferri à Vuintonienſi, vt multi in Anglia egregiè in fide Catholica confirmarentur, & non prorsùs à periculo abeſſent Sacramentarij. 1559

Iuniores Saxoniæ principes hoc anno Latina & Germanica lingua ſcriptum publicum ediderunt, itemque comites Mansfeldenſes aliud ſcriptum, quibus vndecim enumerantur ſectæ, & vt execrabiles hæreſes condemnantur. In ijs ſunt etiàm Melanchthonici, Maioriſtæ, Adiaphoriſtæ, & Sacramentarij. Porrò in Heidelbergenſi academia periculoſum ortum eſt certamen inter Tilmannum Heshuſium & Guilielmum Clebitium de cœna Domini. Princeps Palatinus, cui páret Heidelberga, in hac Euangelicorum funeſtà altercatione à Melanchthone quærit, quid ipſe hoc in negocio ſentiat. Melanchthon ſic reſpondet, vt nouum quoddam Sacramentariæ impietatis genus effinxiſſe videatur. Sic iſti miſeri ex erroribus alijs in alios labuntur, ſempèr ſeipſis deteriores. Nicolaus Gallus, præco Ratisbonenſis Luteranus, huic Melanchthonis ſcripto egregiè reſpondet.

Luterani ſectas multas dānāt.

Contentio Heidelbergenſium.

Rex Danorum ſuis & ſociorum principum armis Thietmarſos liberos populos, vel qui libertatem ſibi vendicarent, in duram redegit ſeruitutem. Solebat ille populus Archiepiſcopo Bremenſi parére, & Catholicæ religioni eſſe addictus: & eatenùs permanſit inuictus. At vbì Luterizat, & religionem veterem abijcit, inſigni ſeruitute preſſus, dat ſuæ leuitatis pœnas. Atque hi ſunt præclari fructus noui Euangelij. Nouum Euangelium docet libertati carnis ſtudere gnauitèr, & interim ſuos ſectatores vel Turcicæ, vel Moſcouiticæ, vel aliæ moleſtiſſimæ ſeruituti addicit. Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Thietmarſi domantur à rege Danorū.

Pſal. 118.

ANNO

prorſùs negant, & ſecum facere Patres, cum Zuinglianis verò pugnare affirmant. Quibus tandem aſſentiemur? 1560

De hac Magdeburgenſium hiſtoria operæprecium fuerit paulò accuratiùs agere, & quàm bona fide, qua religione & pietate in ea conſcribenda verſati ſint, Lectori explicare. Iactitant illi ſe omnia ad ſolius veritatis amuſſim exigere, & hoc proculdubiò perſuadent imperitis: ſed qui alicuius ſunt lectionis & iudicij, tot in illis fraudes & mendacia; tot in Patres ſanctiſſimos intoleranda conuicia, multaque alia nulla ratione ferenda comperiunt, vt facilè animaduertant, non hoc illis ſtudio fuiſſe, vt nobis veram & Catholicã texerent hiſtoriam, ſed vt veras hiſtorias patrumque ſcripta in multorum perniciem deprauarent & contaminarent. Conſtat quidem, eos plurimùm & operæ & temporis in ea conſcribenda poſuiſſe, nec vlli pepercíſſe labori, vt vndecunquè conquirerẽt, quę poſſent Catholicę Chriſti Eccleſiæ aliquid adferre detrimenti, illorumque praua dogmata vel in ſpeciem confirmare: ſed vtinam illorum mala mens tam poſſet ab omnibus perſpici, quàm illi ſedulò mirabili aſtu & vafricie eam ſtudent celare. Erũt hauddubiò in Catholica Eccleſia, qui quandoquè prolixè illis reſpondeant, & impoſturas omnes producant in lucem: nec ità pridèm vir doctiſſimus Alanus Copus Anglus ſex Dialogus edidit, in quibus permultæ illorum calumniæ, fraudes, & mendacia reteguntur: cuius ego veſtigijs inſiſtens, pauca quædam indè contra iſtos infidos hiſtoricos mutuabor, meiſque ferè verbis nonnulla ex ijs efferam, quæ ibì copioſiſſimè & elegantiſſimè habentur. Pro meo verò inſtituto breuis ero, ità tamen, vt lector ex ijs, quæ à me annotabuntur, de tota illa in multas Centurias diſtributa Hiſtoria, nullo negocio poſſit ſtatuere. Hoc inprimis vel maximè deplorandum eſt, in ijs hominibus, qui ſemel obſtinato animo à Catholicæ Eccleſiæ caſtris ad ſathanæ ſynagogas defecerunt, tantum ineſſe nocendi ſtudium & conatum, vt nihil prorſùs prætermittere videantur, quod poſſit in miſerorum mortalium certam perniciem cedere: qui ſi ſoli perirent, poſſet hominum deplorata malitia id iure meritoque pati videri: iam verò quandò contenti non ſunt ſibijpſis exitium attuliſſe, ſed modis omnibus nituntur etiàm quàm plurimos ſecum in ęſtuantis gehennæ æternum chaos pertrahere, hoc quidem tantam habet

Dialogi Alani Copi.

1560 bet immanitatem & barbariem, vt nullus vnquàm pro dignitate ſatis id explicare queat. Et eſt ſanè multùm formidandum, niſi Deus iſtorum machinationibus potenti virtute ſua finem imponat, & Eccleſiã ab hac hominum fæce repurget, non quieturos illos, donèc Patrum ſcripta corrumpant, quæcunque illorum opiniones deſtruũt, maximè cùm iam ante multos annos conſtet, Luterum harum turbarum authorem, in ipſis diuinæ ſcripturæ libris tam multa adulteràſſe, certumque ſit, & Luteranos Luteranis, & Sacramentarios æquè Luteranis, & Luteranos Sacramentarijs palàm obijcere, quòd ſcripturas deprauent. Quid enim non auſi erunt homines incredibili audacia & petulantia, qui etiàm in Deum ipſum, & in ſanctos cum Deo in cælis regnantes, palàm contumelioſi & blaſphemi ſunt? Porrò verò cùm non ignorēt Romanos Pontifices Chriſti in terra vicarios, pro ſuæ ſędis primaria authoritate hæreticis ſempèr iuiſſe obuiàm, & eorũ elatas ceruices fortitèr compreſſiſſe, mirabilitèr cùm cæteri hæretici omnes, tum iſti Magdeburgenſes centuriones in Romanos Pontifices incurrunt, illos etiàm, quos pro Chriſto ſuſcepta mors, aut alioquì incõparabilis vitę ſanctimonia & eximia doctrina egregiè commendat. Hinc eſt, quòd non pudet eos in dubium vocare, num Petrus Apoſtolus vnquàm Romæ fuerit, & cùm multorum Patrum citent teſtimonia, quibus perſpicuum ſit Romæ Petrum fuiſſe, idque teſtetur orbis vniuerſi conſenſus, tamen non multùm referre exiſtimant, quid in quamlibet partem credas: ſcilicet veteratoria arte in id intenti, vt ſi Petrum Romæ non fuiſſe hominibus perſuadere poſſint, iam illud quoquè obtineant, Romanos Pontifices non eſſe Petri ſucceſſores, nec alijs epiſcopis præferri eos ôportere. Caluinus hac in re, vt in multis alijs, Proteus eſt. In Inſtitutione ſua ſcribit ſe propter conſentiens antiquitatis hac de re teſtimonium non pugnare, quin Petrus fuerit Romæ mortuus: at in Epiſtolam D. Petri ſcribens, Niſì, inquit, maria & terras momento tranſuolauerit Petrus, procùl ab Italia mortuum eſſe conſtat. Belliſſimè ſanè, in re apertiſſima tam pulchrè ſibi conſtant, vt agnoſcas mendacij ſpiritum iſtorum ſibi pectora vendicàſſe. Iam verò quòd & Magdeburgici, & Caluinus, & hæretici omnes Romanum Pontificem cogunt in ordinem, nec Romanam ſedem volunt alijs eſſe antelatam, id illorum malitiam & perfidiam egregiè

Hæretici Patrum ſcripta corrumpunt.

Hæretici infeſti Pontificibus.

Caluinus Proteus.

Lib. 4. Cap. 6.

giè coarguit, cùm non ſint neſcij, Romanis Pontifici- 1560
bus non modò de omni antiquitate præcipuos ſempèr
eſſe delatos honores, ſed ipſum etiàm Carolinum librũ, quem falsò illi religioſiſſimo principi Carolo Magno attribuunt, & de quo tam impotentèr Catholicæ Eccleſiæ inſultant, diſertis verbis affirmare, Romanam ſedem nullis ſynodicis conſtitutis cæteris eccleſijs eſſe prælatam, ſed ipſius Domini authoritate tenere primatum. Si tanti apud illos eſt ſcriptum illud, cur hæc & multa alia eius ſcripti non recipiunt? Sed improba verſutia ſatìs habuit aliquid inueniſſe, quod ex illo ſcripto nobis obijceret, etiamſi non neſciat multò plura illic haberi, quæ illis à nobis poſſint rectiùs obijci, quàm quæ nobis ab illis. Eſt ergò hoc magnoperè in iſtis infauſtis hominibus obſeruandum, quòd incredibili quadam animi calliditate in omnem occaſionem intenti ſint, & ſi quid vſpiàm in patrum ſcriptis occurrat, quod pro ipſis facere videatur, id mirum in modum exaggerent, cætera omnia floccipendant: quòd ſi eiuſmodi aliquid occurrat, quod truncatum ſi ſit, incauto lectori fidem poſſit facere, cum illorum erroribus conuenire, ibì nihil eos pudeat mutilas & truncatas ſententias citare, quæ tamen ſi integræ proferantur, illorum opiniones deſtruant. Nec infrequens apud illos eſt, dum allegant aliqua ex patribus vel aliundè, ea omittere, quæ ſi abſint, ab illis Patres ſtare videantur: ſi adſint, eos oppugnare certum ſit. Quæ omnia hominum ſunt flagitioſorum, & falſa pro veris imperito lectori obtrudere cupientium.

Lib.1. Cap.6.

Recitant Magdeburgici Centuriones, qui illas mendacijs refertas centurias cōſcripſerunt, nefarium quoddam crimen ſanctiſſimi martyris & Romani Pontificis Cornelij, (ſic enim illis collibitum eſt tantum tractare virum) voluntque Cypriani teſtimonio docere, Cornelium contra Chriſti inſtitutionem populo non niſi aquam in calice porrexiſſe: addunt alias blaſphemias, in Romana ſede myſterium iniquitatis, vt in alijs rebus, ità & in Cœnæ Dominicæ deprauatione maturè laborare cœpiſſe. Hæc iam prima fronte illorum hominum in Eccleſiam & Pontifices Romanos inexpiabile odium perſpicuè ſatìs præ ſe ferunt, fitque illis iuſto Dei iudicio, vt odio & liuore occæcati, toti orbi conſpuendos & irridendos ſe propinēt, nec id tamen animaduertant. Primò enim intolerabilem iſthæc narratio habet

Cent.3. Cap.6. & 7.

1560 vanitatē, quaſi ille inſignis Epiſcopus & martyr, quem
Lib. 4. tam prolixè ipſe Cyprianus commendat, tam vel ſtupi-
Epiſt. 2. dus, vel impius fuerit, vt contra Chriſti inſtitutionem
pro ſanguine meram aquam porrigeret. Deindè Epiſto-
Lib. 2. la illa Cypriani, quā pro ſe allegant Magdeburgici, non
Epiſt. 3. ad Cornelium ſcripta eſt, ſed ad Cæcilium Africæ Epi-
ſcopum, qui illi Carthaginenſi de rebaptizandis hæreti-
cis Synodo interfuit: & audent impoſtores iſti contra
omnium exemplarium fidem, pro Cæcilio Cornelium
In Epiſtolam ad Galatas. ſubſtituere. Facit hoc liuor & inuidia, de quibus, vt ait
D. Hieronymus, ſcripſit B. Cyprianus librū valdè opti-
mum: quem vtinàm iſti potiùs legiſſent, & ex eius le-
ctione ſeſe corrigere maturâſſent, quàm falsò producc-
rent Cypriani Epiſtolam, nihil ad Cornelium pertinen-
tem. Colligat hinc prudens lector, qua fide iſti homi-
nes in rebus noſtræ religionis verſentur. O calamitatem
temporum horum. Et tamen has hiſtorias multi cupi-
diſſimè arripiunt, eisq́; auidiſſimè lectis putant ſe Crœ-
ſi opes inueniſſe: Vtinàm tales vel admoniti, ab horum
fraudibus ſibi cauerent. Et nè putet lector me illos in-
iuria afficere, eodem ipſo ſexto capite tertiæ Centuriæ,
vbì hanc Cœnæ deprauationem Cornelio affingunt,
mirabili & incredibili ſtoliditate & cæcitate animi ſui
prauitatem omnibus produnt, dum illam Epiſtolam,
quam aliâs Cornelio ſcriptam nugantur, non illi, ſed
Cæcilio ſcriptam, contra ſuam ſententiam affirmant.
Ità repentè illi ſuî immemores, de vna eademq́ue re, pu-
gnantia eodem capite loquuntur. Quis tantam fraudem
vnquàm pro dignitate vel deplorare vel deteſtari ſuffi-
ciat? Volebant illi Cornelium Pontificem & martyrem
odio Romanæ ſedis ſumma ignominia afficere, & ſibi-
ipſis ſempiternæ ignominiæ, dum ſuam ipſi malitiam
produnt, apud omnem poſteritatem notam inurūt. Nec
eſt iam quòd miremur iſtos Euangelicos, immò hære-
ticos homines, in noſtræ & aliquot ſuperiorum ætatum
Romanos Pontifices tam petulantèr incurrere, quandò
nec illi tam antiquo & celebri Pontifici & martyri par-
cunt. Omnis verò illa Pontificum iniuria in Chriſtum
redundat, qui talium contumeliarum vindex acerrimus
erit, immò etiàm nunc eſt, quando iſtorum nugatorum
fraudes & mendacia non ab alijs magis, quàm ab ipſis
aperiri ſinit. Eadem fide iſti viri egregij non raró vtun-
tur, tum in Cypriani, tum aliorum Patrum contra Ro-
manæ ſedis principatum proferendis ſententijs: & ſi
qui-

quidem par eſſet illorum voluntati facultas, iampridèm ſuis mendaciorũ cuniculis eam ſedẽ penitùs euertiſſent. Sed fruſtrà ſudant miſeri. Eſt autem hoc admirabile, quòd cùm patres omnes, vbicunquè fert occaſio, virgula cenſoria notatos, nihil velint habere authoritatis vel ponderis, ſed impudentèr & procacitèr reijciant, rurſùs tamen ſi quid apud illos ſit, quod ad ipſorum cauſam tuendam aliquid ſubſidij adferre poſſe videatur, id vel miſerè mutilatum, vel etiàm vi detortũ, vel per capillos attractum, cogant ſuis ſeruire mendacijs. Ità cùm B. Cyprianus Eccleſiaſticæ vnitatis & concordiæ ſempèr fuerit ſtudioſiſſimus, adeò vt etiàm qui diuerſam ab ipſo de rebaptizandis hæreticis ſequerentur ſententiam, illos à ſua noluerit communione ſeparare, nihilominùs ex eo iſti præclari centuriones allegant, quibus vnitatem Eccleſiaſticam oppugnent, quæ nulla eſſe poteſt, niſi cum Romana Eccleſia, quam idem ipſe Cyprianus principalem, quam radicem, quam matricẽ, quam vnitatis originem appellat, cæteræ per orbem Eccleſiæ conſentiant. Porrò inſignem illam eiuſdem Cypriani ſententiam, qua ait: Eccleſia vna eſt, quæ vna intùs eſſe & foris non poteſt. Nam ſi apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit: Quòd ſi apud Cornelium fuit, qui epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſſit, Nouatianus in Eccleſia non eſt: hanc (inquam) ſententiam, quæ non vnius Cypriani, ſed aliorum quoquè ſanctiſſimorum Patrũ eſt, confidentèr reijciunt. Sed quarè tandèm? Vident hìc legitimæ ſucceſſionis mentionem inijci, quam cùm ipſi in ſuis ſynagogis nullam proferre queant, cane peiùs & angue illam oderunt. Ad hos enim pertinet illud propheticum: Non mittebam prophetas, & illi currebant. Si exigas ab eis, quas habeant ſuarum Eccleſiarum Apoſtolicas & continuatas ſucceſſiones, ibì videbis aut obmuteſcere, alioquì nimiùm loquaces, aut atra bile percitos ferri in rabiem. Quàm verò iſti vnquàm poſſint proferre ſucceſſionem, cùm neque ſibiipſis diù conſtent, nec idem ſempèr doceant, ſed ſubindè in alias formas ſua paradoxa transforment? Porrò multùm ab illis ſudatur, vt oſtendant Romanos Pontifices Concilij Niceni Canones deprauâſſe, vt ſibi ſupra alios authoritatem vſurparent: & hìc ſinè vllo pudore aut religione tantæ impietatis inſimulãt Innocentium I. Zoſimum, Bonifacium, Cęleſtinum, tam vetuſtos & ſanctos Pontifices, è quibus aiunt Zoſimum, vt falſum

1560

Cyprian. de Rom. Eccleſia.

Lib 1. Epiſt. 6.

Legitima ep[i]ſco[po]rum ſucceſſio.

Hiere 23.

Mm teſtem,

1560 teſtem, poſt tres annos & nouem menſes diuinitùs extinctum eſſe. Mirum aũt in modum hîc iactitant Synodum 6. Carthaginenſem, cui Auguſtinus interfuit, quam etiàm ampliſſimam & ornatiſſimam vocant, aiuntque eius Synodi patres, comperta Romanorũ Pontificum perfidia, nihil ab eo tempore Romano Pontifici iuris in Africanas eccleſias conceſſiſſe. Quæ omnia eiuſmodi ſunt, vt indocto lectori nimiũ perniciose imponant, doctos verò admirari cogãt iſtorum hominum improbitatem & deterrimam mẽtiendi libidinem. Non opùs habebant Romani Pontifices vel Nicenæ Synodi, quòd ad ipſorum primatum attinet, approbatione, vel eius deprauatione, quæ incidere non poſſet, niſi in hominem longè ſceleratiſſimum, cùm in Euangelio extent Chriſti Dei ad Petrum verba, quibus ei ouium ſuarum paſcendarum & fratrum ſuorum cõfirmandorum attribuit poteſtatem. Nec Africani patres Romanæ ſedis authoritatem contempſerunt, aut illi quicquam detraxerunt: quod ſi vel maximè feciſſent, quod iſti hæretici nunquàm docere poterunt, tamen extat Synodus œcumenica Sardicenſis, cui 300. epiſcopi ſubſcripsêre, quæ plurimũ tribuit Romano Pontifici, meritoque anteferetur illi Synodo Carthaginenſi, quæ tamen nihil facit pro hæreticis, ſi propiùs inſpiciatur. Nam etſi nonnihil hæſitabant quidam epiſcopi, num eſſent Niceni Concilij canones, qui ab Apoſtòlicæ ſedis legatis proferebantur, at nihilominùs profitebantur, ſe eos tantiſpèr ſeruaturos, donèc integra exemplaria Nicenæ Synodi ab Alexandria, Antiochia & Conſtantinopoli adferrentur. & cùm Legati Pontificis inter cætera dixiſſent, vt hac de re ad Romanum Pontificem quoquè ſcriberent, Aurelius Carthaginis epiſcopus, reliquis omnibus approbantibus, ait in hæc verba: Neceſse eſt, vt noſtræ paruitatis literis ſancto fratri & conſacerdoti noſtro Bonifacio ſingula, quæ tractamus, pleniſſimè intimemus. Quibus verbis ſatis indicant ſuam erga Pontificem obſeruantiam. Sed hæc omnia diſſimulant vei ſuti hæretici, vt imperitum lectorem fallant. Nec ignorant, etiamſi in Nicenis canonibus hodiè non legantur illa, quæ à legatis Pontificis in hac Synodo Carthaginenſi proferebantur, tamen haberi ea in Synodo Sardicenſi, quæ certè authoritatis habet plurimum, cui etiàm magnus ille Oſius interfuit, quem conſtat Nicenæ quoquè Synodo interfuiſſe. Sed appáret (quod maximoperè

Cent. 5. Cap. 10.

Iohan. 21. Luc. 22.

mopere dolendum eſt) in iſtis hominibus quædam animi malignitas, in hoc ſolùm intenta, vt errorem ſuum pertinaciter etiàm per fraudem & mendacia tueatur. Hinc eſt quòd hoc loco aliquid valet apud eos hæc Synodus Carthaginenſis, cùm alioquì etiàm ipſam Nicenam, & Chalcedonenſem, & in vniuerſum Synodos omnes reijciant, vbicunquè illis collibitum eſt. Quid verò Pontifici Romano Africani Epiſcopi tribuerint, cùm multa alia, tum tres illæ epiſtolæ, quæ in Auguſtini Epiſtolis leguntur, putà 90. 92. & 95. ſatis declarant: in quarum prima, nempe 90 his vtuntur verbis epiſcopi Synodi Carthaginenſis ad Innocentium: Hoc geſtum domine frater ſancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis etiàm Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas. Hæc & id genus alia plurima fraudulentèr celant cēturiones noſtri, contenti fragmentum aliquod hincindè excerpſiſſe, quod prima fronte pro ipſis facere videatur, vt ſic incautum Lectorem decipiāt. Pluribus hoc loco illorum de Pontificibus mendacia confutaremus, ſed eſt ab inſtituto noſtro alienum: hoc vnum addendum eſt, Auguſtinum diſertis verbis affirmare, ad Mauritaniam Cæſareenſem iniuncta à Zoſimo Apoſtolicæ ſedis Epiſcopo eccleſiaſtica neceſſitate ſe eſſe pertractum. Itaque ille tantus Africæ epiſcopus reuerentèr agnouit Zoſimi authoritatem, quem tamen iſti Centuriones aiunt vt falſum teſtem poſt tres annos & nouem menſes diuinitùs extinctum! & vt magis eorum prodatur improbitas, eadem Epiſtola 157. idem aſſerit Auguſtinus Pelagium & Cæleſtium hæreticos à Papa Innocentio & Zoſimo toto Chriſtiano orbe damnatos eſſe: quibus verbis luculentèr confirmat, Pontifices Romanos toti Chriſti Eccleſiæ præſidere. Sed de his ſatis: atque vtinàm vellent tandèm animaduertere homines, quàm mala fide ab iſtis nouis dogmatiſtis religionis grauiſſima negocia tractentur. Prætereo hoc loco, quàm contumelioſè Centuriones noſtri proſcindant Leonem I. & Gelaſium ſanctiſſimos atque doctiſſimos Pontifices, quamque impudentèr mentiantur, patres quinti ſeculi rara aut nulla edere teſtimonia de Romanorum Pontificum præ aliis authoritate, & Iulium antiquiſſimum & ſanctiſſimum Pontificem ſibi ipſi canones de ſuo iure mentitum eſſe: quæ omnia nihil ſanè iſtis celeberrimis Pontificibus derogant, ſed

1560

Hæretici Synodos reijciunt.

Epiſt. 157.

Cent. 5. Cap. 10.

Cent. 4. Cap. 7.

Mm 2

1560 ſed horum centurionum produnt teterrimam in Pontifices liuorem & odium, deploratamq́ue nequitiam & impietatem, quam etſi ad tempus fert magna Dei patientia, tamen quandoquè ſeueriſſimè caſtigabit. Quàm verò fœdum & probroſum eſt, quòd ijdem Centuriones ex Socrate & Sozomeno Canonem proferunt, quem modò vnà cum Muſculo deprauatè tranſlatum, eò pertinere volunt, nè eccleſiæ citra Romani Pontificis conſenſum dedicentur, modò non hac de re, ſed de Pontificum Romanorum prærogatiua, qua epiſcoporum cauſas ex remotiſſimis prouincijs ad ſuum tribunal reuocabant, agere apertè profitentur, idq́ue in eadem centuria? immò etiàm eodem omninò folio de hoc Canone pugnantia ſcribunt. Porrò eius Canonis hæc ſententia eſt, non oportere abſque ſententia Romanij Pontificis Cōcilia celebrari, vt habet vetus Epiphanij Scholaſtici verſio, vel decreta Eccleſijs ſancire, vt quidam recèns vir doctiſſimus tranſtulit. Qui ſanè Canon cùm ſit antiquiſſimus, præclarum Romanorum Pontificum authoritati reddit teſtimonium, quod Centuriones ferre non poſſunt, & citant tamen, vt ſeipſos turpitèr pudefaciant. Et id genus fœdiſſimi lapſus crebri ſunt apud iſtos & alios noui euangelij præcones, quos diuino iudicio, dum aduersùs veritatem quaſi quibuſdam furijs agitati vndecunquè praua ſibi commenta conquirunt, mirabilitèr occæcari videmus, & ruere præcipites in fœdas antilogias & putidiſſimas abſurditates: nec tamen pudet ſuî homines perfrictæ frontis, & leuiùs ferunt, quòd ſciant ab imperitis iſthæc non facilè animaduerti.

Antilogia Centurionum.

Et hæc quidem de oppugnatis fruſtrà à Centurionibus iſtis Romanæ ſedis Pontificibus dixiſſe ſufficiat: iam venimus ad ea, quibus illi ſacerdotum cælibatum euertere conantur. In ijs non poſtremum locum obtinet epiſtola quędam, quam illi volunt eſſe Vldarici Auguſtani Epiſcopi. Hoc quidem obſeruandum eſt, legem de cælibatu ab ijs incunctantèr vocari doctrinam dæmoniorum: porrò quòd ipſi belliſſimi Euangelici fratres, plerique omnes periuri ſacerdotes, & votifragi monachi, ruptis omnis pudoris & religionis vinculis, perfractis omnium diuinarum humanarumq́ue legum repagulis, blandiſſimæ dominæ Veneri ſe totos conſecrant, & alios vt idem hilaritèr factitent, verbis, ſcriptis, exemplis prouocant & extimulant, id verò purum pu-

Hæretici vt oppugnent cælibatū ſacerdotum.

tum eſſe verbum Dei, & hoc credunt, neſcio quo lethargo oppreſſi, mortales. Sed abſit, vt plus tribuamus iſtis cæcis & inſanis apoſtatis, quàm omnium retrò ſeculorum ſanctiſſimis & eruditiſſimis patribus, & iudicio totius orbis Chriſtiani. Porrò videamus, quam iſti nobis pertexant fabulam ex Epiſtola Vldarici ſcilicèt. Vldaricum vocant, quem Vdalricum dicunt alij, ſanctiſſimum Auguſtæ Vindelicorum quondàm epiſcopum. Huic iſti tenebriones quandam auſi ſunt affingere epiſtolam, vt nullius eos flagitij pudet, ſcriptam ab illo ad Nicolaum I. Romanum Pontificem. Sed impudens commentum, vtriuſque & Vdalrici & Nicolai inſpecta ætate, inſtàr fumi diſſipatur. Nam Nicolaum Pontificem doctiſſimi viri ſcribunt obijſſe diem ſuum anno Chriſti 867. Porrò Vdalricus obijt anno Chriſti 973. Itaque hinc colligat prudens Lector, quales nobis Chimæras pro eccleſiaſticis hiſtorijs obtrudāt Magdeburgici centuriones. Quorsùm verò attinebat ab iſtis citari Vdalricum, cuius tota vita è diametro cum iſtorum portentoſis dogmatibus pugnat? Sed verſutiſſimi homines, omni eius ſanctiſſima vita poſthabita, inuenerūt Epiſtolam, quam illi non ſine inſigni in tantum virum contumelia attribuerent. Nam Vdalrico hoc tribuitur encomion, quòd fuerit paſtor & Doctor Eccleſiæ fideliſſimus. Et vt paucis videat Lector, quàm nihil conueniat Vdalrico cum centurionibus & toto grege dogmatiſtarum Euangelicorum, fuit Vdalricus puer in monaſterio benè inſtituto S. Galli educatus, indè à parentibus traditus eſt Adelberoni Epiſcopo Auguſtano, cui inprimìs ob morum integritatem charus fuit. Factus Epiſcopus Auguſtanus, tempus omne ferè orando & legendo traſmiſit, rigidus caſtigator corporis ſui, ſempèr abſtinuit à carnibus, & plurimùm delectabatur offerendo Miſſæ ſacrificio. Viſitabat crebrò totius diœceſis ſuæ clerum & populum, inquirebatque diligentèr, num populus ſanæ doctrinæ & Eccleſiaſticis præceptis obtemperaret. Profectus Romam, indè ſanctorum reliquias abſportauit, multaque fecit miracula etiàm adhibito oleo benedicto. Tandèm obijt annos natus 84. Quis verò non totus obſtupeſcat, talis viri vel tenuem mentionem fieri à Centurionibus? Sed certè ità illi ad ſua mendacia tuenda intenti ſunt, vt parùm curent etiàm illa pro ſe citare, quæ ipſorum paradoxa penitùs deſtruant. O quàm immanes & horrendi iſtos quandoquè angores corripient, vbi ventum

1560.

Epiſtola S. Vdalrico falsò attributa.

S. Vdalrici vita.

1560 erit ad extrema: Sed ad Epiſtolam veniamus. In eius parte quadam ſcribitur, Gregorium eius nominis primum Romanum Pontificem, inueniſſe Romæ ſex millia capitum infantilium in piſcina, à parentibus enecatorum ob cælibatum, ad quem eos Gregorius compulerit, cuius cum poſteà vehementèr pœnituerit. O verè prodigioſam iſtorum hominum mentiendi libidinem. Quis, oro, alicuius nominis vel exiſtimationis author, huius cōmenti in ſuis ſcriptis vel tenuem vnquàm mentionem iniecit? Non tulit cælibatus legem primus Gregorius, ſed totus orbis longè ante Gregorium eam agnouit. Subdiaconos quidem in Sicilia Gregorius admitti vetuit ad hunc ordinem, niſi priùs caſtitatem promitterent: ſed ea caſtitatis lege etiàm Leonis I. tempore, immò etiàm longè ante Leonem, vt ex Epiphanio lib. 2. tom. 1. hæreſi 59. & Concilij Elibertini Can. 33. doceri poteſt, iam tenebantur ſubdiaconi. Et quid tam ridiculum, tam abſurdum, quàm credere, illis paucis annis, quibus Eccleſiæ præfuit Gregorius, ſubdiaconos Siciliæ vnius tot procreâſſe pueros, eoſque & immani crudelitate priùs iugulare, deindè iugulatos per longa maris & terræ ſpatia ad Romanam piſcinam apportare voluiſſe, quaſi defuerint Siciliæ vel flumina, vel maria, in quæ multò & tutiùs & faciliùs infantes demergerentur? Et mirum ſanè, ſubdiaconos omnes hoc inter ſe tanta concordia potuiſſe reperire conſilium, vt infantes ſuos vniuerſos tàm barbara feritate occiderent, tamque ſtulta vecordia Romam vſque deferrent, nec tamen quiſquam eſſet qui tantum ſcelus efferret in publicum. Apparet ſanè quanta in his hominibus, quamque meditata modis omnibus Catholicæ Eccleſiæ nocendi & labem aliquam adſpergendi inſit animorum contentio, qui ad huiuſmodi teterrima figmenta corradenda confugiunt, hoc ipſo ſatis ſuperque teſtatum efficientes, non ſe habere, quod in Eccleſiæ doctrina, niſi per fraudes, mendacia, calumnias, repræhendant. Et vt nihil pro illis facit tota, quam ſuccinctìm expoſui, Vdalrici ſancti Pontificis vita, ità ſi epiſtolam, quam ſceleratè illi affingunt, recipiendam velint, iam in multis cogentur damnare ſeipſos, & à ſuis dogmatis diſcedere. Hæc ipſa enim Epiſtola, magna ſeueritate ſacerdotibus & monachis coniugio interdicit, & Romanum Pontificem vt ſummæ ſedis Epiſcopum, vt omnium Epiſcoporum patrem, vt vniuerſalis Eccleſiæ caput, vt Apoſtoli-

O portentoſum figmentum.

Epiſtola cōmētitia pugnat cū hæreticis.

cum

cum reuerentèr agnoſcit. Verùm hæc iſti ſuauiſſimi dominæ Veneris myſtæ & iuratiſſimi Pontificum hoſtes, non admittent vnquàm, nè ſi miſeris abſque Dalilis ſuis cubandum ſit, vel lemures patiantur infeſtos, aut frigore enecentur. Nam vt ſuis illis liceat frui inceſtis connubijs, hinc tantas illi turbas cient: & cùm non ignorent omnium ætatum ſanctiſſimos Pontifices & patres id genus ſcelerata damnare coniugia, hæc illis cauſa eſt tam atrocitèr in Pontifices & patres debacchandi. Qui ſi aduersùm ſuas impuras & obſcœnas libidines bellum ſuſciperent, & cum Apoſtolo corpora ſua caſtigarent, & in ſeruitutem redigerent, iam & ſibi & alijs longe profectò meliùs conſulerent. Interìm verò, vt Apoſtolorum principis verbis vtamur, ſuperba vanitatis loquentes, pelliciunt in deſiderijs carnis luxuriȩ, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuerſantur, libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis. *1560* *1. Cor. 9.* *2. Pet. 2.*

Et in hac quidem parte, vt probēt ſacerdotum coniugia eſſe verbo Dei conſentanea, multam ponunt operam Centuriones noſtri, & tamen vbì multùm ſudârunt, non nisì oleum & operam ſe perdidiſſe non ignorant, oppreſſi omnium ſeculorum perpetuo conſenſu, & grauiſſima authoritate. Nam & apud Græcos non licet ſacerdotio initiatis vxorȩs ducere. Quid verò hic tantus conatus ſpirat aliud, quàm pectus Veneri deuotum, & ſpurciſſimis libidinibus miſerabili captiuitatȩ & deterrima ſeruitute addictum? Volunt huic turpitudini adhibere patrocinium, & tamen etiamſi rumpantur, non poſſunt. Et hoc loco plurimum apud eos pondus habet vnius Paphnutij exemplum, quem volunt in Concilio Niceno patribus authorem fuiſſe non indicendæ continentiæ ſacerdotum ordini, cùm tamen hæc Paphnutij hiſtoria admodùm dubia & incerta ſit, & à Socrate ferȩ tota pendeat, qui Nouatianus fuiſſe videtur, à quo Zozomenus eam mutuatus eſt, quem iſti belliſſimi Centuriones, ſi contra ipſos faciat, totius ſuperſtitionis mancipium faciunt.

Quòd ſi verò veteris Eccleſiæ & ſanctorum patrum hac de re conſentientem ſententiam & doctrinam inquiramus, inueniemus tantæ antiquitatis eſſe ſacerdotum continentiam, vt qui eam oppugnare inſtituit, nihil niſi ſuam ſtultitiam & impudentiam prodat. Sed non eſt huius loci adferre omnia, tamen quandò illi, vt paulò ſuperiùs oſtendimus, ex 6. Carthaginenſi *Sacerdotū continentia perantiqua.*

1560 Synodo adferre non dubitârunt, quę contra Pontificem Romanum facere viderentur, nos breuitèr ex 2. Carthaginenſi Concilio, cuius authoritatem hîc iſti impudentes floccipendunt, annotabimus, quæ continentiam ſacerdotum vel maximè confirment, vt videat etiàm hac in parte lector, quanta ſit horum centurionum improbitas & petulantia. Eius ergò Synodi cap. 2. hæc ſunt verba: Epiſcopos, presbyteros & diaconos ità placuit, vt condecet ſacroſanctos antiſtites, & Dei ſacerdotes, necnon & Leuitas, vel qui ſacramentis diuinis inſeruiunt, continentes eſſe in omnibus, quô poſſint ſimplicitèr, quod à Deo poſtulant, impetrare, vt quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoquè cuſtodiamus. Hæc illi Patres vno ore omnes decreuerunt, ſed apud Centuriones & totum noui Euangelij buccinatorum gregem non habent pondus, quia libidinum mancipia doctrinam pudicitiæ ferre non poſſunt. Et interìm nō pudet eos pro ſe citare patres Africanos, quaſi apud illos vlli omninò, nedùm Africani, patres aliquid habeant authoritatis, vbicunquè illorum teterrimis erroribus & ſpurcis libidinibus non conſentiunt. Verùm his dolis fallunt imperitam multitudinem. Fortaſsis autem dicturi ſunt, hunc Africanum Canonem accipiendum eſſe de miniſterij temporibus, quibus ſit abſtinendum à fœminis: ſed patres omnes huic interpretationi reclamant, perpetuamque volunt eſſe eorum qui in ſacris ordinibus ſunt, continentiam, propterea quod, vt ait D. Ambroſius, die noctuque pro plebe ſibi commiſſa eos oportet orare. Quid facient Orientis Eccleſiæ, inquit D. Hierony. contra Vigilantium, quid Aegypti & ſedis Apoſtolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes: aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt. Verùm noſtri blandiſſimi centuriones cū Dormitantio (ſic enim eodem loco vocat Vigilantium D. Hieronymus) libidini frena permittunt, & naturalem carnis ardorem (vt ait idem) ſuis hortatibus duplicant, & cùm Chriſtus ſuum Euangelium auſpicetur ab agenda pœnitentia, iſti etiàm homines diuinis miniſteriis addictos vócant ad ſacrificia Veneris, vt nihil ſit quo diſtemus à porcis, quo differamus à brutis animantibus. Sed eant ſanè, & ſtrenuā ſuæ Veneri apoſtatæ monachi & periuri ſacerdotes nauent operam: veniet illa dies, quandò inceſtas libidines vltrices æſtuantis gehennæ flammæ egregiè concremabunt, & in omnem

Diſt. 81. c. Cùm in præterito.

In 1. Timot ca. 5.

Matth. 4.

omnem æternitatem diriſſimè excarnificabunt. 1560

Habent verò noſtri Centuriones permulta, quibus monaſticæ quoquè vitæ inſtituta infeſtiſſimè exagitant, idque adeò, vt nullam apud eos fidem propemodùm mereri videatur, quicquid in eorum inſtitutorum approbationem adferri poſſit. Et cùm monaſtica vita tot habeat ab omni antiquitate illuſtria teſtimonia, eximia encomia, innumeros eoſque omni virtuti, doctrina, miraculorum gloria clariſſimos ſectatores, tamen non verentur iſti impudentiſſimi nugatores palàm aſſerere, monachatum verbo Dei aduerſari, eſſe genus vitæ ſuperſtitioſum, & ad totos trecentos annos à Chriſto nato, nullum reperiri monaſticæ vitæ fide dignum teſtem, niſi Epiſtolas decretales Pontificum, & Vincentium, qui in Alexandria Aegypti mentionem monaſterij fecit, vbi fabulam ſeu legendam Eugeniæ recitat: ſic enim iſtis viſum eſt loqui. Cum huiuſmodi hominibus, immò potiùs Chimæris contendere, quid eſt (oro) aliud, quàm bonas horas malè collocare? Et tamen propter ſimplices, quibus miſerandum in modum illudunt, detegendæ ſunt illorum fraudes, idque breuitèr, nè nimiùm ab inſtituto deflexiſſe videamur. Obſeruet autem Lector, ad quantam impietatem iſti deuoluti ſint, qui cùm plurima etiàm ex vetuſtiſſimis ſcriptoribus adferant monaſticæ vitæ teſtimonia & miracula à monachis edita, tamen omnia aut ſceleratè irrident, aut malitioſè eleuant, aut prorsùs tanquàm figmenta reijciunt, cùm alioquì fragmentum quoddam Epiſtolæ cuiuſdam Vldarici, quem illi S. Vdalricum eſſe voluerunt, tam impotentèr nobis obijciant, àc ſi è medio Chriſti Euangelio petitum ſit. Itaque ſi quid vel parùm ipſis fauere, Pontifici & Catholicæ Eccleſiæ aduerſari videatur, id etiamſi ab obſcuro & ignoto homine editum ſit, tamen vrgent, obijciunt, exaggerant mirum in modum. Si verò ipſorum impijs commentis perpetuus reclamet omnium ſeculorum conſenſus, totuſque orbis terrarum, prorsùs nihili pendunt, & incredibili temeritate reijciunt, aut ſaltem aliò impudentèr detorquent. Habemus monaſticæ vitæ inſignes teſtes & encomiaſtas, Dionyſium Areopagitam, Athanaſium, Baſilium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, & innumeros alios: ſed quæ ab iſtis de monachis ſcripta ſunt, aut negant eſſe illorum, aut fabuloſa videri volunt, aut egregiè proſcindunt & lacerant.

Heretici oppugnãt vitã monaſticam.

Cent. 2. cap. 7.

Nota vafriciem & impoſturã.

1560 rant, & euidentiſſima Diuinæ Maieſtatis miracula eximiasque monachorum virtutes, dæmonum præſtigias & mandatorum Dei tranſgreſſiones vocant. Quid igitur iſtis cæcis & perditis ſycophantis ad ſummam impietatem reliqui eſſe poteſt? Quid facerent iſti, ſi res & geſta monachorum non niſi ab obſcuris & incertis authoribus prodita haberemus, cùm à grauiſſimis, doctiſſimis, ſanctiſſimis patribus conſcripta, vſqueadeò exibilent & proſcindant? Sed hac ſua impudentia id tamen quandoquè conſequentur, vt totus orbis intelligat, eos homines planè deploratæ & profligatæ nequitiæ fuiſſe.

Centuriones dati in reprobũ ſenſum. Certè qui eorum hac de re (vt de alijs iam ſileam) ſcripta, & eas ipſas, de quibus agimus, Centurias legunt, perſpicuè animaduertunt eos datos in reprobum ſenſum, & plenos malo dæmone, ea ſcribere, quæ nullæ piæ aures ferre ſuſtineant. Eius generis ſunt, quòd hiſtorias ſanctorum monachorum à grauiſſimis patribus ſcriptas, tanquàm fictitias & nugaces ac ſuperſtitioſas exibilant: quòd D. Gregorium incomparabilis ſanctitatis Rom. Pontificem, in Dialogis ſuis totum aiunt ad monachorum præſtigias celebrandas effundi, cuius ea, quæ de D. Benedicto ſanctiſſimo viro ſumma fide & integritate conſcripſit, quòd plena ſuperſtitionis eſſe dicant, ne relatu quidem digna iudicant: interìm tamen inter alia miracula, quæ (vt ipſi blaterãt) ſuperſtitionem & idololatriam redolent, illud in ſuis illis mendaciorum & blaſphemiarum Centurijs recenſent, ex eodem beatiſſ. Pontifice Gregorio, vt iubẽte Benedicto vas vitreũ continens pauxillum olei, foràs proiectum in ſaxa, non ſit confractum. Multa pretereà alia diuinæ potentiæ miracula, tũ ex Gregorio Põtifice Romano, tum Gregorio Turonenſi & alijs, quæ pij omnes non ſinè admiratione & veneratione legunt, cõmemorant, eaque ſpeciali titulo his verbis compræhendunt:

Cent. 6. cap. 13. De miraculis ſuperſtitionem & idololatriam redolentibus. Non eſt iam certè, quòd horum temporũ monachi doleant ſe ab iſtis noui Euangelij prodigioſis præconibus parùm commodè accipi, cùm ſic tractent priſcos illos lõgè ſanctiſſ. monachos: immò verò intelligãt hinc, niſì monaſtica vita malis dęmonibus vel maximè inuiſa, Deo verò inprimis grata foret, nunquam ſatanã per hos ſuos adminiſtros tam atrocitèr eam inſectaturum fuiſſe. Sic iſti egregij Centuriones verbis D. Hieronymi

Cent. 4. cap. 10.

recitant

recitant Hilarionem, ſummæ perfectionis monachũ, à 1560
ſexageſimoquarto anno vſque ad octogeſimum pane abſtinuiſſe, incredibili feruore mentis, vt eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem (Hîc addunt miſeri iſti, ſuperſtitioſam) Domini, quo cæteri ſolent remiſſiùs viuere. Cogitur ergò etiam Hilarion eſſe ſuperſtitioſus, quem talem ac tantum virum fuiſſe ſcribit Hieronymus, vt ſi eius conuerſatio vitaque ab ipſo quoquè Homero conſcribenda foret, vel inuideret materiæ, vel ſuccumberet. Sed nõ fruſtrà in Hilarionem tam petulantèr incurrunt monſtroſi Centuriones. Vident enim eius vitam ab euangelicorum apoſtatarum ſpurciſſimis libidinibus longiſſimè diſtare: & poterant illi ſanè, ſi non totos ſe Veneri deuouiſſent, diſcere ab illo, quemadmodùm petulantia carnis edomanda ſit. Cùm enim pubeſcenti iam corpori illius, vt de eo ſcribit D. Hieronymus, ſolita voluptatum incendia diabolus ſuggereret, ille iratus ſibi, & pectus pugnis verberans, Ego, inquit, aſelle faciam vt non calcitres: nec te hordeo alam, ſed paleis. Fame te conficiam & ſiti, graui onerabo pondere, vt cibum potiùs quàm laſciuiam cogites. Simul etiàm frequentèr orabat & pſallebat. Verùm hæc noſtri Centuriones vſqueadeò non ferunt, vt mox impiam ſuperſtitionem ſint proclamaturi. Sed tamen vel ab ipſo Apoſtolo coguntur audire, quòd caſtigârit corpus ſuum, & in ſeruitutem redegerit. Et eum igitur, ſi auſi ſunt, ſuperſtitioſum vocent. Eſt autem certè edomanda carnis petulantia ieiunijs, vigilijs, precibus, atque alijs id genus pietatis exercitijs: atque hæc non dæmoniorum, ſed Chriſti & Apoſtolorum eius doctrina eſt, cum qua nihil habent commercij noui iſti Epicuri de grege porci, quorum omnis philoſophia deſinit in tartareos deæ Veneris amplexus & oſcula, cui illi quotidiè gnauitèr ſacrificant, vt longè rectiùs in illos idololatriæ teterrimum ſcelus conferri queat, quàm in ſanctos illos priſcorum temporum monachos, qui vni Deo viuo & vero ſe totos conſecrârunt. Sed ad narrationem redeamus. Audent iſti Centuriones Benedictum, Patroclum, & alios pleroſque multa ſanctitate conſpicuos monachos, incunctantèr pronunciare Antichriſti notis inſignes fuiſſe, Brigidam virginem toto orbe, apud Scotos inprimis, celebrem appellare magam, Martinum Turonenſem Epiſcopum longè ſanctiſſimum, dicere necromanticum, quem

1. Cor 9.

Nota impietatem.

Cent. 6. cap. 10.

Cent. 5. cap. 10.

1560 etiam fatentur vitam monaſticam, quam ſuperſtitioſam illis vocare libitum eſt, ante epiſcopatum coluiſſe. Et in his tam confidentèr & ſcelerate pronunciandis nulla retrahuntur religione, nec verentur nè præpotens Deus tam nefarias ſanctorum ſuorum iniurias & blaſphemias è veſtigio, vt ſæpè aliâs fecit, vlciſcatur. Sed hîc meminiſſe oportet eius ſententiæ, quam in ſcriptis
Eccl. 8. diuinis legimus: Etenim quia non profertur citò contra malos ſententia, abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patientiam ſuſtentatur, ego cognoui, quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius. Iſtorum enim hominum effrenata impietas & horrenda occæcatio hominibus pijs religioſam quandam inijcit ſolicitudinem, vt diuino timori accuratius & ſtudioſius inhæreant, nè quandoque & ipſi excidant è gratia, & in eiuſmodi reuerà expaueſcendam prolabantur animi cæcitatem & impietatem. Calumniantur tenebriones iſti ſanctiſſimorum monachorum Hilarionis & multorum aliorum admirabilem abſtinentiam, & ſummam cibi potuſque parſimoniam, vitæque auſteritatem: nec vident cæci,
Matt. 11. vel potiùs perfidioſè diſſimulant, Iohannem Baptiſtam
Luc. 7. ab ipſo Chriſto eximijs ornari præconijs, quem diuinæ
Matt. 3. literæ teſtantur vixiſſe locuſtis & melle ſylueſtri, vſumque veſte è pilis camelorum confecta. Aiunt monaſticum viuendi genus aduerſari verbo Dei, cùm præcipua eius vitæ inſtituta, ab ipſo Chriſto & eius Euangelio petita ſint. Vouent monachi obedientiam, caſtitatem, paupertatem. Earum verò virtutum clariſſima exempla in ipſo Chriſto relucent, cuius tota vita ſumma fuit erga patrem cæleſtem obedientia: nihil caſtius, nihil pau-
Matt. 8. perius orbis habuit, cùm ipſe de ſe locuples teſtis ſit, fili-
Luc. 9. um hominis non habere vbi caput ſuum reclinet. Quid verò aliud fuit primorum credentium vita, quàm exemplar quoddam monachatûs, cùm illic degerent omnes ſub Apoſtolorum obedientia, nihil quicquam haberent proprium, & plerique à nuptijs prorsùs abſti-
Act. 2. nerent? Omnes qui credebant, ait S. Lucas, erant paritèr, & habebant omnia communia, & erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Talis quoquè fuit priſcorum monachorum vita, hodieque tales eſſe conantur omnes boni monachi. Cùm ſit aũt doctrina Chriſti & Apo-

& Apoſtolorum prorſùs aduerſa prauis animi cupidi- 1560
tatibus & fœdis carnis voluptatibus, permulti horum temporum pſeudomonachi pertæſi eius doctrinæ, cucullum excuſſerunt, & ad vomitum reuerſi, contra fidem Deo datam, inceſtis ſe polluerunt nuptijs, & omni calcata obedientia, etiàm res alienas, qui proprias priùs deſeruerant, vſurpârunt, ducuntque ex ijs plerique iucundos dies, & interìm tamen prodigioſa quadam impudentia iactitant ſe puram adferre doctrinam & ſyncerum Chriſti Euangelion, cùm indè longiſſimè abſint. Nam velint nolint, fateri cogentur illos ſanctiſſimos priſcorum temporum monachos, totos ſe compoſuiſſe ad Chriſti & Apoſtolicæ doctrinæ imitationem, hodieque in multis benè inſtitutis monaſterijs idem ſtudium ſpectari: quam vitam cùm ipſi deſeruerint, nihil aliud quàm viles & deteſtabiles apoſtatæ cenſendi ſunt, prorſusque à Chriſti & Apoſtolorum doctrina alieni. Obijciunt nobis ſtupendi Centuriones, monachos fruſtrà colere Chriſtum mandatis hominum: nos verò dicimus, vt iam antè quoque diximus, præcipua monachorum ſtudia, putà, obedientiæ, paupertatis & caſtitatis, ipſum Chriſtum habere authorem. Et interìm tamen ex ijs, quæ ad obedientiam pertinent, multa ſunt ab hominibus mandata: ſed cùm non ſolùm nihil officiant pietati, ſed plurimùm etiàm eam promoueant, rectè à monachis obſeruantur. Atque hìc cæcos iſtos & ſtupidos magiſtros ſtultitiæ ſuæ admonere atque etiàm arguere & conuincere poterat exemplum Rechabibitarum, qui quòd ex præſcripto patris ſui Ionadab vinum non biberent, non ſolùm non reprehenſi, ſed his etiàm verbis à Domino per Hieremiam laudati ſunt: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Pro eo quòd obediſtis præcepto Ionadab patris veſtri, & cuſtodîſtis omnia mandata eius, & feciſtis vniuerſa quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Non deficiet vir de ſtirpe Ionadab filij Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus. Hæc, niſi fallor, negare non poterunt Centuriones noſtri, animales, ſpiritum non habentes, non aliud eſſe quàm purum putum verbum Dei. Deſinant igitur carpere obedientiam monaſticam, & ſui gregis apoſtatas monachos & impuros ſacerdotes hortentur ad reſipiſcentiam, vtque ſe vltrò reſtituant ſuauiſſimo ſanctæ obedientiæ iugo, nullam alioqui vnquam partem cum

Exemplũ Rechabitarum.

Hier. 35.

Philip. 2.

1560 Chriſto habituri, qui factus eſt obediens Deo patri vſq; ad mortem crucis. Non eſt inſtituti mei, omnia huc adferre, quæ pro monaſtica vita faciant contra Centuriones: pauca annotâſſe ſat habeo. Extat ſcriptum Philonis de vita cōtemplatiua, in quo multa habet, quæ non parùm momenti ad monachatûs defenſionem adferrent, ſed ſtudendum eſt breuitati. Et ille author vixit Apoſtolorum temporibus. Sanè haud obſcurè indicat Chriſtianos illos, de quibus agit, habuiſſe monaſteria, in quibus ab alijs ſeiuncti, ſanctæ vitæ myſterijs imbuerentur: item omnibus facultatibus & mundi curis nuncio remiſſo, extra muros in ſemotis locis habitâſſe, & miram ſectatos eſſe cibi ac potûs parcitatem, ac diuinarum rerum contemplationi vacâſſe. Sed hoc grauiſſimum Philonis teſtimonium noſtri Centuriones, qui mentiri non dubitârunt, ad trecentos annos à Chriſto nato nullum fide dignum Monachatûs teſtem extitiſſe, maligno & fraudulento ſilentio ferè totum inuoluerunt. Quæ verò Philo hîc ſcribit, ea Euſebius Cæſareenſis, Epiphanius, Hieronymus ad monachos accommodant, quod tamen ſimili verſutia iſti Centuriones diſſimulant. atque hac illi fide in rebus Eccleſiaſticis explicandis verſantur. Non eſt verò dubitandum, quin illorum præclarum Euangelium, quod non niſi mendacijs, fraudibus & impoſturis nititur, vbì præpotenti Deo viſum erit, perindè vt ſuperiorum ætatum hęreſes omnes, quandoquè ſit ruiturum. Porrò monaſticæ vitæ ſtudium & hactenùs ſempèr fuit in Eccleſia, & deincèps quoquè, Deo fauente, ſempèr permanebit. Apoſtatas autem & deſertores monachos ponet Dominus vt clibanum ignis in tempore vultûs ſui, & in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Atque vt magìs tabeſcat iſtorum in monachos odium, libet D. Hieronymi ex epiſtola quadam ad Marcellam verba huc adſcribere: Certè flos quidam, inquit ille, & pretioſiſſimus lapis inter Eccleſiaſtica ornamenta, monachorum & virginum chorus eſt. Et id genus permulta alia poſſent ex alijs omni genere doctrinæ & ſanctitatis celeberrimis patribus adduci, ſed non eſt huius loci. Centuriones & alij euangelij quinti buccinatores dum monaſticam vitam oppugnant, ſui produnt pectoris putentiſſimam ſentinam, ſeque ab omni Chriſtiana pietate & Chriſti atque Apoſtolorum eius moribus & doctrina prorsùs abhorrere demonſtrant. Quòd autem

Philo de vita contemplatrice.

Pſal. 20.

Hieronymi de monachis ſententia.

tam

tam immanitèr & ſcelaratè proſcindunt multos in- 1561
comparabili ſanctimonia illuſtres patres & monaſticæ vitæ cultores, & eorum ſanctiſſimam vitam, & inſignia miracula ad ſuperſtitionem, idololatriam & impietatem referunt: id quidem eiuſmodi eſt, vt vel ex eo ſolo ſatis ſuperque poſſit intelligi, totos illos eſſe occupatos à malo dæmone, atque ab omni ſpe ſalutis prorsùs excidiſſe, quòd illos etiàm malitiosè calumnientur & lacerent, quos conſtat iam beatam cum Chriſto in cælis vitam viuere. Et vt paucis rem totam expediam, nihil in iſtis hominibus appáret aliud, quàm pectus mundo huic & mundi voluptatibus atque omni ſpurcitiei & impietati deditiſſimum, à Chriſto verò & eius ſpiritu atque omni iuſtitia & ſanctitate longe alieniſſimum, Cimmeriiſque oppreſſum tenebris, & in id vnum vel maximè intentum, vt quamplurimos ſecum in damnationem trahat. Habent verò noſtri Centuriones etiàm cum Diuorum inuocatione in illis ſuis præclaris Centurijs acre & immane bellum, & cùm non poſſint negare, multa eius inuocationis luculenta teſtimonia extare in vetuſtiſſimorum Eccleſiæ Doctorum lucubrationibus, eò validiſſimi & inuicti athletæ confugiunt, vt quæ illorum ſcripta huius mentionem faciunt, ea aut negent eorum eſſe vera & genuina, aut ab alijs blaterant eſſe corrupta & deprauata. Ità videlicèt vel ipſum Euangelium & omnis ſcriptura diuina iſtis erit adulterina & ſuppoſititia, vbì diſcrepat ab illorum paradoxis. Quòd autem hanc Sanctorum inuocationem minimè putant eſſe ferendam, ſummam illorum arguit rerum diuinarum imperitiam, qui prorsùs non intelligant beatos angelorum & hominum ſpiritus, tàm eſſe omnipotenti Deo familiaritèr & inſeparabilitèr coniunctos, vt nec illi quicquam velle poſſint alitèr quàm velit Deus, nec quicquam illis vnquàm aut velit aut poſſit negare Deus, cum quo iam vnus ſpiritus ſunt, & cum quo iam prorsùs vnum illis & nolle & velle eſt. Quod ſi intelligerent rudes & craſſi iſti Centuriones, deſinerent carpere ſanctorum inuocationem, cùm omnis ille honor & cultus, quem Sanctis impendimus, in ipſum Deum, cui ſunt coniuctiſſimi, redundet. Sed hanc quoquè præclaram doctrinam, vt multa alia, ex veterum iam olìm damnatorum hæreticorum lacunis hauſerunt: ne pudet eos toti obſtrepere Eccleſiæ cum paucis tèr execrandis hæreticis, Euſtachio

Hæretici oppugnāt Sanctorū inuocationem.

1560 ſtachio in Gangrenſi Synodo antiquiſſima damnatos, & Vigilantio, quem pro dignitate egregiè perſtringit præclarum illud Eccleſiæ lumẽ Hieronymus cui tamen iſti impudentes Centuriones Vigilantium non dubitant opponere. Atque multos illi quidem citant patres, è quibus fraudulentèr ſimulant ſe ſuam poſſe tueri ſententiam: ſed iipſi vel ſoli abundè ſufficiunt ad eorum confutandam ſtultitiam, tametſi multos alios veteres patres vſitatiſſima illa diſſimulandi arte prætereunt. Quid verò bonæ frugis adferre poteſt iſthæc fraus & dolus malus, dum grauiſſimi patres aut citantur quidem, ſed vel mala fide, vel quæ in eorum ſcriptis apertè docent ſanctos inuocandos, ea dicũtur adulterina & ſuppoſititia, aut etiàm permulti patres ſilentio inuoluuntur, nè ſi eorum prolata ſint teſtimonia omni exceptione maiora, Centuriones noſtri tanto pondere oppreſſi, toti orbi ſe irridendos propinent? Tam enim vetus & conſtans eſt in Eccleſia Dei de ſanctorum inuocatione doctrina, vt qui eam oppugnare conantur, non niſì inſignem ſuam prodant amentiam & impudentiam. Et in iis quidem eſt non poſtremus Philippus Melanchthon, qui in Apologia Auguſtanæ Confeſſionis impudenti vanitate iactitat, apud veteres ſcriptores, ante Gregorium primum Romanum Pontificem, ſummum eſſe de hac inuocatione ſilentium. Non eſt huius operis citare patrum ſententias: fecerunt id permulti noſtra ætate doctiſſimi viri.

Cent. 4. Cap. 6. & 8.

Melanchthonis vanitas & impudentia.

Pugnant autem Centuriones noſtri etiàm cum reliquiis ſanctorũ & miraculis ad eas editis, vt animaduertat lector cruciari in illis tetros illos tenebrarum angelos, quibus pleni ſunt. Et hîc quidem pectus ſuum egregiè, vt ſæpiſſimè aliâs produnt, dum Vigilantium hæreticum haud obſcurè inter pios doctores numerare videntur, eumque de martyrum ſuperſtitioſo, vt ipſi aiunt, cultu ac veneratione fortè benè & piè ſcripſiſſe dicunt, porrò D. Hieronymum eius ſcripta parùm firmis rationibus conuellere, magisque conuiciis & importunitate, quàm argumentis & rationibus ſuperare. Addunt verò etiàm Auguſtinum oſtendiſſe in Africa ſuo tempore ſuperſtitioſum & magnum multitudinis ad reliquias Stephani protomartyris concurſum, dementatis populis quibuſdam illuſionibus, quæ pro miraculis habitæ ſunt. Nec his contenti, illud quoque adiiciunt, apud Theodoretum illud eſſe memorabile, has mar-

Reliquiæ ſanctorũ proſcinduntur ab hæreticis.

Cent. 4. Cap. 8.

Cent. 5. Cap. 6.

Cent. 5. Cap. 25.

martyrum reliquias ethnicos nihili feciſſe, exiſtimantes ſe inquinari, ſi ad eorum ſepulcra accedant: quam illorum opinionem Theodoretus ibidèm ait eſſe extremæ ignorantiæ & maximæ dementiæ. Poterant hęc ſufficere ad iſtorum oſtendendam inſaniam, quandoquidem & Vigilantius hæreticus laudem, & D. Hieronymus repræhenſionem apud illos habet, & quæ D. Auguſtinus vt inſignia Dei miracula recitat, ea iſti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones, volunt illuſiones fuiſſe. Tum poſtremò ethnicorum exemplum loculos martyrum contemnentium, nobis opponunt, quaſi iam ab ethnicis dæmonum cultoribus, quid nobis agendum ſit, diſcere debeamus. Sed ipſi certè eò hoc protulerunt, vt boni omnes intelligant, eos dum martyrum reliquias contemnunt, ad ethnicorum eſſe deuolutos impietatem. Auguſtinus ſanè apertiſſimè teſtatur, facta ſuis temporibus multa miracula, Deo faciente per quos vellet, & quemadmodùm vellet: eaque ità recenſet, vt ea plurimùm velit habere ponderis ad confirmandam fidem noſtram. Libet huc ex eôdem Auguſtini loco breue adſcribere miraculum, vt iſtis ſtomachus moueatur. Sanctimonialis quædam, inquit, cùm ægritudine laboraret, ac deſperaretur, ad memoriā Stephani martyris tunica eius allata eſt, quæ antequàm reuocaretur, illa defuncta eſt. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto ſpiritu, ſalua facta eſt. Sed vtcunquè inſaniant Centuriones, vel potiùs vtcunquè in eis & cum eis torqueatur diabolus, qui vt olìm per Eunomium & Vigilantium deteſtabiles hæreticos, teſte Hieronymo contra Vigilantium, ità nunc per eos ipſos Centuriones ridet martyrum reliquias, ſunt tamen miracula hæc, quæ ab Auguſtino prolixè commemorantur, illius ipſius facta virtute, qui olìm ad vmbram prætereuntis Petri curabat ægrotos omnes. Non eſt autem magnoperè mirandum, quòd belliſſimi euangelici noſtri Centuriones cum ſuis ſymmyſtis buccinatoribus ita debacchantur in miracula diuinitùs ad martyrum & ſanctorum reliquias edita, cùm ſe cernant hac gratia, vt etiàm omni vera virtute, adeò deſtitutos, vt nec vllum vnquàm canem claudicantem reſtituere potuerint. Inuident igitur Catholicæ Eccleſiæ & eius clariſſimis membris ſanctis martyribus & eorum reliquijs hanc efficaciam, & immani blaſphemia opera Dei non verentur atrociſſimè calu-

1560

De ciuit. Dei lib. 22. cap. 8.

Ibidèm.

Miraculū ex S. Auguſtino.

Act. 5.

Hæretici cur lacerent Sanctorū miracula.

1560 lumniari, & dæmonum illuſionibus ac figmentis tribuere homines planè profligati ac perditi, qui non contenti vexâſſe Eccleſiam etiamnùm in terris militãtem, etiàm in illam iam cum Chriſto in cælis feliciſſimè triumphantem, ſuos ſtylos & blaſphemas linguas acuunt, habituri quandoquè ampliſſimam mercedem tam nefariæ peruerſitatis. Quàm enim eſt illa eorum intolerantda impudentia, quòd ſcribere non verentur, totis quingentis à Chriſto annis nullum verum miraculum à ſanctò aliquo poſt mortem editum reperire ſe potuiſſe, cùm tam multa vnus recitet Auguſtinus, quæ ſe certò ſciuiſſe, quibuſdam etiàm præſentem interfuiſſe affirmat? vt alios grauiſſimos Patres & Scriptores omittamus, quos omnes iſti videntur velle inſimulare mendacij, quaſi eadem vanitate fuerit Auguſtinus & alij ſancti Patres, qua ſunt iſti egregij Centuriones, quos non pudet fortitèr & inſigniter mentiri. D. Ambroſius Epiſtola 85. præclariſſima ad ſanctorum Geruaſij & Protaſij reliquias declarata miracula recitans, ſuper quas etiàm multa indumenta iactata ait, vt tactu ipſo medicabilia repoſcerentur, ità ſubiungit: Gratias tibi Domine Ieſu, quòd tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitâſti, hoc potiſſimùm tempore, quo Eccleſia tua, præſidia maiora deſiderat. Non adſcribit ille, vt noſtri ſtupidi Centuriones, ſanctorum miracula dæmonum illuſionibus, ſed pro ijs Chriſto gratias agit. Et rectè quidem ob tantam improbitatem in illos quadrare poteſt, quod Sermone 19. de Arrianis dicit idem Ambroſius: Non alitèr, inquit, eorum operibus inuiderent, niſi fidem in his fuiſſe, quam iſti non habent, iudicarent, & fidem illam Maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipſi negare non poſſunt. Multa hîc ſtudiosè prætereo Centurionum noſtrorum commenta & fraudes, quòd nimìs longum ſit omnibus annotandis immorari.

Impudentia hæreticorum.

Tranſlatio reliquiarum.

Cent. 4. cap. 6.

Multùm etiàm miſeros iſtos torquet reliquiarum ſanctorum tranſlatio, quam more ſuo audactèr vocant ſuperſtitioſam, & interìm ipſi non ignorant, rem eſſe in Eccleſiæ vſu & praxi antiquiſſimam, nec tamen verentur cæci & miſeri dicere, eam partìm ex ethnica ſuperſtitione primùm cœpiſſe, & mirum in modum mendacibus prodigijs & ſignis confirmatam, magìs magiſque creuiſſe. Eſt hæc illis impietas cum impijs Porphyrio & Eunomio communis, vt miracula & ſigna

gna

gna diuinitùs exhibita, præſtigias dæmonum eſſe calumniẽtur. Legimus in D. Hieronymi ſcripto contra Vigilantium, ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei ab Conſtãtino Imperatore tranſlatas eſſe Conſtantinopolim, & apud eaſdem dęmones rugiiſſe: ab Archadio quoque Auguſto Samuelis oſſa de Iudæa trãſlata in Thraciam, & Epiſcopos eius cineres in ſerico & vaſe aureo portâſſe. Habemus in his multisque alijs celeberrimis exemplis Catholicæ Eccleſiæ morem antiquiſſimum, qui apud nos longè plùs valere debet, quàm innumeræ Centurionum & ſimilium tenebrionũ calumnię & blaſphemiæ. Eant illi in tenebras cum ſuis portentoſis calumnijs, nos in Eccleſia Catholica Chriſtũ ducẽ & authorem ſequimur, cuius ſpiritu ſcimus eccleſiã regi, nec poſſe errare vnquam. Hoc verò tamen obſeruatu dignum eſt, multa ab iſtis Centurionibus diuinitùs declarata miracula apud reliquias & memoriam ſanctorum totius ferè Europæ, vel ſilentio vel mendacio ſupprimi & aboleri. Eſt in Sicilia templum Philippi, qui fuit Petri Apoſtoli diſcipulus, & ab illo miſſus in Siciliã, ad quod quotannis eo die, qui illi ſacer eſt, multi à dęmonibus liberãtur. Et expediret profectò, noſtros quoque eò adduci Centuriones, ſi fortè abiecta perfidia liberari poſſent à malis dæmonibus, qui eos ad hęc & id genus alia cõſcribenda impellũt. Anno ſalutis 1541. ducentæ penè fœminæ ad hoc templũ expulſis tetris ſpiritibus curatę ſunt. Huius Philippi Centuriones iſti nec mentionẽ quidem facere voluerũt. In eadem Sicilia aliud templum eſt S. Viti longè celeberrimum, quod cùm inuiſunt rabidi canis morſu infeſtati, cùrantur. In Hiſpanijs celebris eſt memoria Iacobi Cõplutenſis Franciſcani. Huius meritis & interceſſione, vt ait Michaël Medina doctiſſ. theologus, varij ac deſperatiſſimi morbi frequentèr pellũtur, adeò vt etiàm Carolus, Catholici Hiſpaniarũ regis Philippi vnicus idemque chariſſimus filius, teſte eodẽ Medina, poſt omnium medicorum deſperationẽ, poſt totius regni mœrorem, poſt regiæ domùs luctus, ex capitis confractione penè à morte receptus ſit. Sed hæc noſtri Centuriones, aut non vident, aut præſtigias dæmonum eſſe ore impuro vociferabuntur, quorum incredibilem audaciam & immanem pectorum cæcitatem nemo vnquàm ſatis & admirari & abominari poterit. Nam etiã inſignia illa miracula, quæ Euſebius teſtatur, edita eſſe ad illam herbam, quæ ad imaginem Chriſti, apud Pane

1560

Miracula apud reliquias ſanctorum.

De recta in Deum fide lib. 2. cap. 8.

Lib. 7. cap. 18. vel iuxta Ruffinum, 14.

1560 adem à muliere, quam Chriſtus ſanguinis fluxu liberârat, ſtatuta fuit, vſqueadeò obſcurare non verentur, vt & Cent.4. cap.13. herbam illam ſuperſtitioſam vocent, & imaginem horrendo fulmine diſruptam ſceleratiſſimè mentiantur, cùm eam quidem imaginem Iulianus apoſtata iuſſerit deijci, & ſuum in eius locũ ſimulacrum ſubſtitui, quod mox ignis cęlitùs immiſſus ità diſiecit, vt collum atque pectus à reliquo corpore auulſerit: porrò Chriſti imago, quam ille ſceleſtus ſuo loco mouerat, à Chriſtianis in templum tranſlata eſt, vt iſtos impudentiſſimos nugatores tam turpis mendacij meritò æternùm pudere debeat: quemadmodùm & immanis blaſphemiæ, quòd Chriſti beneficia per illam herbam, curandis morbis omnibus efficaciſſimam exhibita, ad ſuperſtitionem trahere non dubitant: quanquàm nè inſigne hoc de Chriſti fulminata imagine mendacium ipſi confinxiſſe videantur, nouo mendacio eius rei teſtem citant Zozomenum, cuius alioquì vilis apud illos authoritas eſt, qui tamen nihil huius habet. O viros Euangelicos, ô fidiſſimos hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores. Eat iam Lector, & in ſcribendis hiſtorijs eos bona fide verſari ſibi perſuadeat, quos neque piget, neque pudet tam profligatæ vanitatis. Tales ſunt noſtrorum temporum hiſtorici Euangelici.

Si hoc loco adferre velim, quæ illi de imaginibus non venerandis eadem fide & integritate ſcribunt in ſuis malè conſutis Centurijs, nimiùm longus ero. Et hîc tamen illorum atroces morſus & vipereas linguas Cent.4. cap.13. pati cogitur etiàm illa Magni Conſtantini ſanctiſſima mater Helena, quam pro ſua teterrima conuiciandi libidine mulierem ſuperſtitioſam vocant, nec volunt ab ea Domini Crucem eſſe inuentam, cùm id teſtentur tam multi peruetuſti patres: immò verò ipſi ijdem Centuriones parùm attenti ad illud, quòd vulgò dici ſolet, mendacem eſſe memorem oportere, in eadem Cen- Cent.4. cap.6. turia, vbì iſthuc non admittunt, itidèm affirmant his verbis: Helena mulier ſuperſtitioſa illuc profecta adorandi cauſa, reperta Domini cruce, duo templa ædificari curauit. Hoc verò in illis rarum non eſt, vt parùm ſibi conſtent, quod mendacibus euenire neceſsè eſt. Sic in eadem centuria & negant apud Euſebium extare mentionem inuentæ crucis, præterquàm in Chronico, cui tamen id volunt à poſterioribus inſertum, & aiunt id apud illum haberi lib.3. de vita Conſtantini. Eodem

modo

modo alibi ſanctiſſimam Longobardorum reginam 1560
Theodelindam, ſtolidam & ſuperſtitioſam,alibi in ea- *Cent.6.*
dem Centuria mulierẽ pietate & eruditione inſignem, *cap.6.*
atque etiàm pijſſimam vocant. Hoc quidem pacto cæ- *Ibid. cap.*
ca impietas ſeipſam deſtruit & euertit.Pertinent autem *2. & 3.*
etiàm ipſi ad eorum numerum, quos Apoſtolus vocat *Phil.3.*
inimicos Crucis Chriſti, cuius venerationem non fe-
runt, belliſſimi diſcipuli ſanctiſſimi patris ſui Luteri, *Luteri im-*
qui in concione quadam aſſerere non dubitauit,ſe qui- *pia vox in*
dem ſi omnes Crucis Chriſti particulæ apud ipſum eſ- *Crucem*
ſent,eò illas proiecturum, quò nulli mortalium pateret *Chriſti.*
aditus. Et quanuis Centuriones Conſtantinum citent, qui Crucis fuit præcipuus venerator,tamen nõ verentur Centuria 3.cap.10. Crucis vſum ad Montaniſtarum errorem reuocare. Et eſt reuerà magnus ad ethniciſmum atque adeò atheiſmum ſub hoc nouo Euangelio factus progreſſus, dum plerique eò tandèm deuoluuntur, vt nulla ratione adduci queant, Crucis vt ſignum frontibus ſuis imprimant: quod quidem efficere apud nos poteſt,vt minùs admiremur, tantas eſſe hodiè dæmonum vires, quippe quæ creſcant hominum amentia,ſalutaria remedia contra illorum inſidias & inſultus adhibere nolentium, cùm olìm etiàm longè ante mille annos vſitatiſſimum apud Chriſtianos fuerit, Crucis ſignum
in fronte digito pingere. Eſt apud Auguſtinum memo- *Tractatu*
rabilis ſententia, quam huc adſcribam in gratiam Cen- *118 in Io-*
turionum & eius farinæ,quinti Euãgelij buccinatorum, *hannem.*
vt pudefiant: Quid eſt,inquit,quod omnes nouerunt,ſignum Chriſti,niſì Crux Chriſti? Quod ſignum niſì adhibeãtur ſiue frontibus credentiũ, ſiue ipſi aquæ quá regenerãtur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur,ſiue ſacrificio quo alũtur,nihil eorum ritè perficitur. Auguſtino longè vetuſtior Tertullianus, ad omnẽ,inquit,progreſ-
ſum atque promotum,ad omnem aditum & exitum,ad *De Coro-*
veſtitũ & calceatum, ad lauacra, ad menſas,ad lumina, *na militis.*
ad cubilia,ad ſedilia,quacunque nos cõuerſatio exercet, frontem ſignaculo terimus.Sed noſtri Euangelici cum his nihil habent commercij,ſicut nec cum Eccleſia Dei, extra quam illi ſuas condunt ſynagogas,in quibus ſpiritu vertiginis agitati,portentoſa ſubindè effingunt para-
doxa, aut iam olìm exploſa refingunt, in quibus etiàm *Brentius*
illud eſt è Brentij ſchola profectum, Cruce ſe ſignare,ad *contra*
ſuperſtitionem & magiam pertinere, nec magis ad pie- *Sotum.*
tatem facere digitis Crucem formare,quàm ſi manibus

1560 in aëre circulum deſcripſeris: item illud: Signũ Crucis non eſſe Apoſtolicæ traditionis, nec elementum eam, ſed figmentum appellandam, & non eam, ſed aſinum potiùs adorandum, qui naturalem dorſo portet crucem: deniquè omnem hunc Chriſtianum cultum, magiam eſſe & idololatriam. Puto equidem non longè iſtos abeſſe ab ethniciſmo, vel potiùs atheiſmo, qui in tam immanes blaſphemias prolabuntur. Sed ſic ſolet iratus Deus punire eos, qui ſibi plùs ſapere videntur, quàm ſapiat totus orbis. Væ miſeris mortalibus infeliciſſimi ſeculi huius, qui in iſtos tam exitioſos & blaſphemos dogmatiſtas inciderunt. Sanè Centuriones noſtri cùm multos citent vetuſtiſſimos patres, & in iis Ambroſium, Auguſtinũ, Chryſoſtomum, qui præclarè ſentiant de Crucis ſignatione, non tamen verentur eorum hac de re ſcripta vocare ſuperſtitioſa, & vehementèr contumelioſa in meritum Chriſti, atque cum fide pugnantia. Et eam quidem Auguſtini ſententiam, quam paulò antè adſcripſi, ipſi quoquè habent, & cùm negare non poſſint eſſe Auguſtini, eam tamen putant illi non eſſe tribuendam. O cæcos & ſtupidos Centuriones. Non vident dum tot ſanctiſſ. patrum proferunt ampliſſima teſtimonia, nihil ſe conſequi aliud, niſi vt totus orbis eos vt impios hæreticos exibilet & execretur, qui à totius Eccleſiæ ſententia & conſenſione diſcedant, & tot patribus ſummam audeant irrogare contumeliam. Latet autem in hoc ipſo magnus quidam iſtorum dolus, qui dum vetuſtiſſimis illis patribus fidem & authoritatem detrahere moliuntur, facilè id conſecuturos ſe ſperãt, vt aliorum omnium, qui per mille deincèps annos ſcripſère, teſtimoniis pondus omne detractum videatur. Sed dabit quandoquè Deus pius & bonus, vt iſti Centuriones, vbi eorũm fraudes & præſtigiæ hominibus innotuerint, ceu vaniſſimi impoſtores ab omnibus explodantur & exterminentur, & cum ſuis mendaciorum Centuriis in ſolas terras relegentur, ſi nihil eis acciderit deterius. Vtinàm verò reſipiſcant, & maturè agenda pœnitentia, Deum & Eccleſiam ſibi reconcilient. Hæc Lectori paucis indicata volui, vt & præſentes & poſteri intelligant, quales viri fuerint, qui noſtra ætate Eccleſiam Chriſti oppugnârunt,

Idem in præfat. in reſponſ. Smidel. ad refut. Hoſij.

Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtenbergenſi, vbì Brentius eſt ſuperintendens, promulgatum eſt edictum contra Sacramentarios.

Baſileæ

Baſileæ prodiit liber Iohannis à Lasko, cum hac inſcriptione: *Reſponſio ad virulentam, calumnÿsq; ac mendacÿs conſarcinatam Ioachimi Vueſtphali epiſtolam quandã, qua purgationem Eccleſiarum peregrinarum Francforti conuellere conatur &c.* Adeò etiàm poſt fata Laskus non deſinit eſſe infeſtus miſero Vueſtphalo: qui ſi ſe defendere velit, cum vmbris illi pugnandum erit. Porrò Theologi Ienenſes Supplicationem edunt ad Principes & Ordines Confeſſionis Auguſtanæ pro legitima ſynodo, in qua Luterani ſoli conueniant, & Zuinglianos atq; alios aduerſarios condemnent. Non dubium quin illius ampliſſimæ ſynodi decreta plùs authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miſerè faſcinatã plebem, quàm ea omnia ſacroſancta Concilia, quæ Romani Pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita ſint. Et quid eſt abſurdum magìs? O quò prolapſa eſt Germania. 1560 *Iohannis à Lasko ſcriptum poſthumũ.* *Supplicatio Ienenſium.*

Quin & Tilmannus Heshuſius libellum Ienæ edit contra Sacramentarios, & mox in ipſa Præfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de Cœna latè per orbem Chriſtianum diffuſum eſſe, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. Inter cætera, hoc libro ſuum, id eſt, Luteranum de Cœna dogma ex ſcripturis & patribus probare conatur. Idem contrà faciunt Zuingliani. Non ità pridèm Superintendentes Heidelbergenſes huiuſmodi decretum promulgârunt:) Luteri & Brentij Catechiſmi extra eccleſiam eijciantur, & eorum ſcripta nullam habeant authoritatem. Eccè vt ille Pontificiæ authoritatis impotẽtiſſimus exagitator & euerſor, iam à ſuis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ ſtructoribus. *Heshuſius in Sacramentarios.* *Nota Lector.*

Franciſcus 2. Galliæ rex poſt celebrem ſui apud Rhemos inaugurationem, cum multo comitatu Ambæſias ſe confert: vbi paulò pòſt à ſeditioſis quibuſdam excitato tumultu, res ad ſummum ipſius regis & vniuerſæ aulæ periculum ſpectare videbatur. Sed eccè Deus miſertus optimi adoleſcentis, authores ſeditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauiſſimum ſumptum eſt ſupplicium. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum eſt, dum Caluiniſmum amplectuntur, Anglis ſuppetias ferentibus, qui & ipſi Caluiniſticum Euangelium complexi erant. Regina Scotiæ longè optima Maria Guiſiani olìm Ducis filia, dum à Galliæ rege con- *Regũ Galliæ periculum.* *Scotia Caluinizat.*

1561 tra non ità dudùm de religione concitatos motus ſuppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoq; plerique Caluiniſmum ſuſpirabant. Interìm enim, dum Henricus rex tot perpetuis annis grauiſſimo bello implicatus tenebatur, Caluinus cum ſuis ſummam nactus opportunitatē, peſtilentiſſima ſcripta per Gallias clàm diſperſit non Latino tantùm, ſed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaq; Franciſcus rex, ſummæ ſpei adoleſcens, omnibus regni Ordinibus Conuentum indicit religionis componendæ cauſa. Verùm non diù pòſt ſuperuixit, 4. Decembris die morbo increbreſcente extinctus. Succeſſorem habuit Carolum fratrem ſuum, 12. annorum puerum magnæ ſpei. Extat ſcriptum Galli cuiuſdam, in quo inter alia refertur, nefandiſſimum Geneuæ initum fuiſſe conſilium de hoc ipſo rege Franciſco, Regina vxore, Regina matre Franciſci, & eius liberis, proceribus, bonis magiſtratibus ad certum diem commodo loco per inſidias trucidandis: atque eius crudeliſſimæ, & poſt homines natos atrociſſimæ conſpirationis Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomannum ſubſignatorem, Spifamium ſuaſorem, omnes Galliæ prædones & laniſtas conſcios fuiſſe. Si quem plura nôſſe iuuat, legat religionis & regis aduerſùs exitioſas Caluini, Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defenſionem primam. Multa hoc anno feruntur viſa portenta. Alicubì ignis in aëre per horas tres, Alicubì ſanguinem pluiſſe, Foſani tres cometæ viſi, In planitie iuxta Centalium maximus equitum numerus turmatìm conſpectus: multaque in Gallijs, Germania, Polonia, portenta alia. Iam enim paſsìm homines à Catholica religione ad plauſibilia multiplicis noui euangelij dogmata deficiebant, digni qui eiuſmodi oſtentis terrerentur.

Franciſcus rex occumbit.

ANNO 1561. Conuentus fuit Principū Auguſtanæ Confeſſionis Numburgi in Thuringia. Quidam Zuinglianus ſcribit in hoc Conuentu acerrimè actum eſſe, vt ferebatur, de Zuinglianis ſolēnitèr, & quàm apertiſſimè condemnandis, ſed id quorundam Principum bonitate eſſe impeditum. Miſit ad eum conuentum Pius 4. Pontifex nuncium ſuum virum longè doctiſſimum, nobili apud Venetos ſtirpe editum, cui Cæſar Ferdinandus ſuum quoquè Legatum adiunxerat.

Cōuentus Numburgenſis Euangelicorum.

xerat. Sed quòd Principes Auguſtanæ Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerent, illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat contra Heshuſium, quibus eius nebulæ diſcutiantur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianus, duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia: prior Cyclops, poſterior Sophiſta inſcribitur: vt animaduertas Euãgelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionē aliarum calumniarũ Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergenſis examen libri ab Heſhuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilielmus Clebitius, ô facinus audax & incredibile, librum edit hoc titulo: *Victoria veritatis, & ruina Papatûs Saxonici.* Sed quia ſublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, non potuit ruere niſi fracta ceruice: ſepeliatur ergò, nec eius deincèps vlla ſit memoria. Hoc quidem contendunt Sacramentarij, ſed Luterani non deerunt ſuo Lutero Papæ Saxonico. Eodem ferè tempore etiàm Iohannes Sturmius quædam Buceri ſcripta Euchariſtica diuulgat, & in præfatione ſuâ queritur, Luteranos importunitate & iniuſtitia ſua curſum Euangelij impedire. Ad extremùm dicit, Si magiſtratus illis hominibus per triduum gladium ſuum concederet, crudeliſſima ſtatìm ſecutura condemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quæ velint, probare: rursùm, quæ velint, & quos velint, improbare, vexare, condemnare, proſcribere, palo propè & cruci affigere, in ipſas propè vſtrinas & rogos impellere &c.

1561

Caluinus cum ſuis cõtra Luteranos.

Ruit Papatus Saxonicus.

Sturmij de Luteranis iudicium.

Porrò Lipſiæ Martinus Kemnicius Brunſuicenſis Apoſtolus Repetitionem edit ſanæ doctrinę de vera pręſentia corporis & ſanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de perſonali vnione duarũ naturarum in Chriſto, in quo veram corporis & ſanguinis præſentiam in Cœna Lutericè explicat, valdè tabeſcentibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptam nollent. At tamen Petrus Martyr illi reſpondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripſit alium quoquè libellum Brentius contra Bullingerum, qui nihil minùs forſan ab illo expectârat.

Luterani in Zuinglianos.

Hoc anno quidam impius, blaſphemus & tèr execrabilis furcifer, Lucas Sternbergerus nomine, in ſacroſanctam Trinitatem, in Chriſti Ieſu diuinitatem, in ipſum quoquè Spiritumſanctum, in ſanctiſſimam Dei geni-

Blaſphema Sectarij blaſphemi dogmata.

Nn 5

1561 genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Euchariſtiæ Sacramento, de Baptiſmo deniquè, quod ſatanicam vocat inſtitutionem, tam horrenda & abominanda palàm dixit & aſſeruit, vt nullæ piæ aures ſine horrore ferre queant. Idem ipſe cùm aliquandò pauciores opinione ſua cœnam Domini percepturos haberet, alios omnes his verbis accerſiuit: Venite hùc: non enim poſſum ſolus illum deuorare. Et ille quidem in Euchariſtia ſe faſſus eſt Melanchthonem ſequi, in reliquis Sacramẽtis Luterum. Docuit inter alia, non eſſe Trinitatem, ſed vnum Deum: non Chriſtum, non Spiritumſanctum. Huic tam impiæ opinioni quædam alia planè contraria emerſit in Polonia, dicentibus quibuſdam Pſeudoprophetis, non vnum, ſed tres eſſe Deos: at Filium tamen aliquanto minorem eſſe Patre & Spirituſancto: Porrò Athanaſij ſymbolum iure ſathanaſianum appellandum. Sciſcitantibus quibuſdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepiſſent, illi reſpondent purum putum eſſe Euangelion, & eam doctrinam ſe accepiſſe à ſuis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Muſculo. Hunc verò tantum theſaurum nunc demùm voluiſſe Deum per ſuos fideles ſeruos reuelare. Sed cum tali theſauro abeant illi quò digni ſunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Cōuentus Lunebur genſis. Saxones Luterani Lunæburgi Conuentus agunt, damnantque hæreſeos Albertum Hardenburgiũ Zuinglianum. In Tranſſyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramentis doctrinam recipiunt. Indè ſecuta eſt Eccleſiarum diſtractio, effusè ridentibus Turcis tantam Chriſtianorum inſaniam. Porrò Bremenſes, qui ferè ex primis Saxoniæ populis Luteri Euangelium ſuſceperant, iam nouo afflati ſpiritu, Caluiniſmum complectuntur, frementibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras eſſent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulſi ſunt. Vbì nunc ſunt illi, qui ea in vrbe hactenùs Luteri Euangelium tanquàm certàm veritatem amplexi ſunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Galliæ Chriſtianiſſimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blaſphemias deficiunt, & res necdùm ſatis ſopita eſt.

ANNVS

ANNVS 1562. inprimis infauſtus & luctuoſus fuit florentiſſimo & Chriſtianiſſimo Franciæ regno, in quod iam ſenſim irrepſerant feræ belluæ hæretici Caluiniani. Sęuitum eſt hoc anno mirabilitèr & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in ſacroſanctam Euchariſtiam, in res Deo ſacratas, in templa, in monaſteria, in calices, vaſa ſacra, & id genus alia. Ex Duodecim noui Euangelij buccinatoribus, qui inter alios verbi miniſtros ſe dicebant, octo vel nouem erant deſertores monachi, quos euomuerat Chriſtus ex ore ſuo. Omniũ verò dux & ſignifer Theodorus Beza, in bonis Eccleſiaſticis egregiè iam antè etiàm luxuriatus fuerat. Tales ferè plerique omnes fuerunt horum infelicium temporum præcipui dogmatiſtæ & buccinatores multiplicis noui Euangelij. Habet autem malus dæmon amplam poteſtatem in eiuſmodi impios & deploratos apoſtatas, quibus ceu aptiſſimis malitiæ ſuæ organis & adminiſtris ad omniuariam abutitur in miſeros & incautos homines ſpargendam & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezæ ſatellites inter aulicos quoſdam ſuum cœpère virus ſpargere, & quos in ſuam potuère maſſam pertrahere, illis perſuadere conati ſunt, ne nefas eſſe putarent mentiri, fallere, fingere, agere prædas & ſacrilegia perpetrare: nec huic belliſſimo euangelico Thraſoni deerat ſuus quidam verbi Dei egregius prætextus, ſub quo perditiſſimi noſtræ ætatis hæretici innumeros perdiderunt. Et erat hæc doctrina plauſibilis, ſenſimque per hanc apud quoſdam non infimos ſibi gratiam conciliârunt. Ea obtenta, in eam cogitationem incubuère, ſua vt conſilia in opus conferrent, ſtatueruntque menſe Ianuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidem aliud ex illa præda quàm aurum Tholoſanum relaturi. Id vt ſuos haberet ſucceſſus, ſocios ſuos omnes iuſſerunt quantam maximam poſſent hominum turbam cogere, & hoſpitia omnia vrbium occupare, quô faciliùs hac ratione ſuas illas præclaras prædas nocte vna, abſque ciuium prohibitione, poſſent agere. Interìm iactabatur ab illis, ſi quod animo deſtinârant, re ipſa poſſent conſequi, ante Maium menſem haud obſcurè ipſorum pium propoſitum & conſilium perſpectum iri. Sed vt ſunt verſuta hæreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, ſi Senatûs iniuſſu hæc ſacrilegia & templorum

1562 Hæretici ſęuiunt in Gallijs.

Spargitur virus inter aulicos.

Verſutia hæreticorum.

1562 rum direptiones fierent, alias nationes id illis probro daturas & peſſimè interpretaturas, neque pleroſque Galliæ proceres & homines eas rapinas toleraturos: præſtare igitur, vt res differatur, atque intereà ratio ineatur Regis & Senatûs eius fallendi, atque hac via alicuius mandati conflandi, vnde Regis voluntate & conſenſu hoc negocium agi appareat. Hoc quidem ſic nonnullis viſum tum fuit, ſed plerique Aquitani huius moræ impatiẽtes, magno impetu in ſua regione omnia comminuerunt. Eſt enim in hoc nouo Euangelio ſpiritus quidam vehemens, qui miſeros homines agit præcipites ad audenda ea, quæ ſani homines nunquàm auderent. Cùm enim malè perſuaſi ſint ab impoſtoribus pſeudoprophetis, hactenùs ipſos ambulâſſe in tenebris, iam demùm veram appræhendiſſe lucem, non ſobrietatis, ſed amentiæ muſto ebrij, ruunt in facinora, & cùm multa agant, non verbis, ſed flammis vindicãda, tamen ſe putant rectè & religiosè agere: quæ perſuaſio falſa addit vires temeritati, vt tanto res nefarias auſint liberiùs, quanto eas arbitrantur magis Deo gratas. Et hæc quidem de imperita multitudine dici poſſit: nam multi etiàm non errore, ſed malitia peccant. Porrò autem etiàm Pariſijs viſebantur plures ſolito homines armati ad conciones procedere duobus in locis, nec obſcurè licebat animaduerti, non niſi peſſima quæque iſtos machinari. Nam & minas vulgo intentabant, & verberabant obuios, nemine ferè contradicente: eoque planè ſpectabant, vt cuius cauſa eò venerant, id quamprimùm exequerentur: at tamen reformidabant populi frequentiam, licèt inarmati. Si quis enim ciuiũ, ab Hugoniſtarum (ſic vocabantur ſocij Caluiniani) factione alienus, gladium geſtâſſet, is vt ſeditioſus compræhendebatur, cùm tamen iſti Hugoniſtæ omne genus armorũ circunferrent. Ipſis Iohannis Euangeliſtæ ferijs, cùm Hugoniſtæ frequentes admodùm ad concionem iuiſſent, & ea abſoluta Catholici ad preces veſpertinas in ſancti Medardi æde campanas pulſarent, Hugoniſtæ eam pulſationem iniquo tulêre animo, eaque verbi Dei prædicationem interturbari querebantur. Indè igitur arrepta occaſione, in ædem necdùm benè exædificatam armati impetum fecerunt, vna manu gladium, alia ſclopettum geſtantes, effractiſque valuis omnibus, miſeram plebem inuaſerunt haud alitèr, quàm ſi bellum denunciatum eſſet. Erat ibi cum plebe concionator Catholicus, quem iſti

Furor hæreticus.

Pariſijs hæretici inſoleſcunt.

Templum S. Medardi inuadunt.

iſti viri Euangelici itá tractârunt parùm Euangelicè, vt 1562
ille iam procumbens in genua, capitis ſui ſectionem expectârit: ſed ictus illi intentatus, tunicam ſcidit, & carni non leue inflixit vulnus, nec tamen caput penitùs amputauit, deindè enſe, quoàd collibitū eſt, illum egregiè verberârunt. Quoſdam etiàm alios enecârunt, nec paucos ſauciârunt. Ipſam verò ſacroſanctam Euchariſtiam, quod ſinè horrore dici vix poteſt, homines emotæ mentis confregerunt, & humì abiectam pedibus proculcârunt. Tam verò atrox bellum ſtatuis indixerunt, vt ne vna quidem ſuperfuiſſe feratur, cui non amputârint caput, haud alitèr quàm ſi vitali illæ ſpiritu animatę fuiſſent: nec feneſtræ vitreæ huius furoris expertes eſſe potuère, è quibus multas comminuerunt, atque etiàm aras non paucas demoliti ſunt, calices, reliquias, veſtes ſacras & quicquid abſportari potuit, abſtulerunt. Horum dux quidam ad ſummam vſque aram adequitans, clamitabat, Pilla tout/ Pilla tout/ id eſt, Diripiatis omnia, Diripiatis omnia. Iam qui omnium fuiſſet audaciſſimus & flagitioſiſſimus, is præ omnibus palmam referebat. Intereà luctus & lachrymæ obtinebant catholicos Pariſienſes, tum Deo, tum regi ſuo fideles, cùm cernerent binos & binos tum presbyteros, tum alios vtriuſque ſexûs homines vulneratos, in puteos ſinè vlla miſericordia detrudi, atque ità crudelitèr enecari: nec tamen quiſquam auſus erat tam barbaricam miſerorum necem vel lachrymis vel gemitu proſequi. Si quis è catholicis vel ſuſpexiſſet tantùm, haud ſecùs, atquè ſeditionis ſtudioſus, verberabatur.

Euchariſtia conculcatur.

Catholici aliquot in puteos demergūtur.

Miſeram quandā mulierculam capillis apprehenſam, per plateas raptabant & immanitèr percutiebant, eam vnam ob cauſam, quòd plorabūda dixiſſet, En quibus premimur anguſtijs, num perpetuò tam miſeri futuri ſumus?

Ibant autem Hugoniſtæ per vrbem Pariſienſem inſtructa acie equites iuxta àc pedites, diſtrictis gladijs, alta voce clamantes, Euangelium Euangelium: non Chriſti vtiquè, qui non ſic ſuum annunciauit Euangelium, ſed Caluini & Bezæ, inſignium Antichriſti anteambulonum, qui ei ampliſſima præparârunt itinera. Addebant etiàm: Vbinàm ſunt idololatræ Papiſtæ? & id genus multa alia digna talibus viris & tali euangelio. Nec verò occurrebat populo catholico, quid ad hæc reſponderet, aut quò ſe verteret.

Menſe

1560 Chriſto habituri, qui factus eſt obediens Deo patri vſq; ad mortem crucis. Non eſt inſtituti mei, omnia huc adferre, quæ pro monaſtica vita faciant contra Centuriones: pauca annotâſſe ſat habeo. Extat ſcriptum Philonis de vita cõtemplatiua, in quo multa habet, quæ non parùm momenti ad monachatûs defenſionem adferrent, ſed ſtudendum eſt breuitati. Et ille author vixit Apoſtolorum temporibus. Sanè haud obſcurè indicat Chriſtianos illos, de quibus agit, habuiſſe monaſteria, in quibus ab alijs ſeiuncti, ſanctæ vitæ myſterijs imbuerentur: item omnibus facultatibus & mundi curis nuncio remiſſo, extra muros in ſemotis locis habitâſſe, & miram ſectatos eſſe cibi ac potûs parcitatem, ac diuinarum rerum contemplationi vacâſſe. Sed hoc grauiſſimum Philonis teſtimonium noſtri Centuriones, qui mentiri non dubitârunt, ad trecentos annos à Chriſto nato nullum fide dignum Monachatûs teſtem extitiſſe, maligno & fraudulento ſilentio ferè totum inuoluerunt. Quæ verò Philo hîc ſcribit, ea Euſebius Cæſareenſis, Epiphanius, Hieronymus ad monachos accommodant, quod tamen ſimili verſutia iſti Centuriones diſſimulant. atque hac illi fide in rebus Eccleſiaſticis explicandis verſantur. Non eſt verò dubitandum, quin illorum præclarum Euangelium, quod non niſi mendacijs, fraudibus & impoſturis nititur, vbi præpotenti Deo viſum erit, perindè vt ſuperiorum ætatum hęreſes omnes, quandoquè ſit ruiturum. Porrò monaſticæ vitæ ſtudium & hactenùs ſempèr fuit in Eccleſia, & deincèps quoquè, Deo fauente, ſempèr permanebit. Apoſtatas autem & deſertores monachos ponet Dominus vt clibanum ignis in tempore vultûs ſui, & in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Atque vt magìs tabeſcat iſtorum in monachos odium, libet D. Hieronymi ex epiſtola quadam ad Marcellam verba huc adſcribere: Certe flos quidam, inquit ille, & pretioſiſſimus lapis inter Eccleſiaſtica ornamenta, monachorum & virginum chorus eſt. Et id genus permulta alia poſſent ex alijs omni genere doctrinæ & ſanctitatis celeberrimis patribus adduci, ſed non eſt huius loci. Centuriones & alij euangelij quinti buccinatores dum monaſticam vitam oppugnant, ſui produnt pectoris putentiſſimam ſentinam, ſeque ab omni Chriſtiana pietate & Chriſti atque Apoſtolorum eius moribus & doctrina prorsùs abhorrere demonſtrant. Quòd autem

Philo de vita contemplatrice.

Pſal. 20.

Hieronymi de monachis ſententia.

tam immanitèr & ſceleratè proſcindunt multos in- 1560
comparabili ſanctimonia illuſtres patres & monaſticæ
vitæ cultores, & eorum ſanctiſſimam vitam, & inſignia
miracula ad ſuperſtitionem, idololatriam & impietatem
referunt: id quidem eiuſmodi eſt, vt vel ex eo ſolo ſatis
ſuperque poſſit intelligi, totos illos eſſe occupatos à
malo dæmone, atque ab omni ſpe ſalutis prorsùs excidiſſe,
quòd illos etiàm malitiosè calumnientur & lacerent, quos
conſtat iam beatam cum Chriſto in cælis vitam viuere. Et
vt paucis rem totam expediam, nihil in iſtis hominibus
appáret aliud, quàm pectus mundo huic & mundi voluptatibus
atque omni ſpurcitiei & impietati deditiſſimum, à Chriſto
verò & eius ſpiritu atque omni iuſtitia & ſanctitate longè
alieniſſimum, Cimmerijsque oppreſſum tenebris, & in id
vnum vel maximè intentum, vt quamplurimos ſecum in
damnationem trahat. Habent verò noſtri Centuriones etiàm
cum Diuorum inuocatione in illis ſuis præclaris Centurijs
acre & immane bellum, & cùm non poſſint negare, multa
eius inuocationis luculenta teſtimonia extare in
vetuſtiſſimorum Eccleſiæ Doctorum lucubrationibus, eò
validiſſimi & inuicti athletæ confugiunt, vt quæ illorum
ſcripta huius mentionem faciunt, ea aut negent eorum eſſe
vera & genuina, aut ab alijs blaterant eſſe corrupta &
deprauata. Ità videlicèt vel ipſum Euangelium & omnis
ſcriptura diuina iſtis erit adulterina & ſuppoſititia, vbì
diſcrepat ab illorum paradoxis. Quòd autem hanc Sanctorum
inuocationem minimè putant eſſe ferendam, ſummam illorum
arguit rerum diuinarum imperitiam, qui prorsùs non
intelligant beatos angelorum & hominum ſpiritus, tam eſſe
omnipotenti Deo familiaritèr & inſeparabilitèr coniunctos,
vt nec illi quicquam velle poſſint alitèr quàm velit Deus,
nec quicquam illis vnquàm aut velit aut poſſit negare Deus,
cum quo iam vnus ſpiritus ſunt, & cum quo iam prorsùs vnum
illis & nolle & velle eſt. Quod ſi intelligerent rudes &
craſſi iſti Centuriones, deſinerent carpere ſanctorum
inuocationem, cùm omnis ille honor & cultus, quem Sanctis
impendimus, in ipſum Deum, cui ſunt coniuctiſſimi,
redundet. Sed hanc quoquè præclaram doctrinam, vt multa
alia, ex veterum iam olìm damnatorum hæreticorum lacunis
hauſerunt: ne pudet eos toti obſtrepere Eccleſiæ cum paucis
tèr execrandis hæreticis, Euſtachio

Hæretici oppugnãt Sanctorũ inuocationem.

1560 ſtachio in Gangrenſi Synodo antiquiſſima damnatos, & Vigilantio, quem pio dignitate egregiè perſtringit præclarum illud Eccleſiæ lumē Hieronymus cui tamen iſti impudentes Centuriones Vigilantium non dubitant opponere. Atque multos illi quidem citant patres, è quibus fraudulentèr ſimulant ſe ſuam poſſe tueri ſententiam: ſed iipſi vel ſoli abundè ſufficiunt ad eorum confutandam ſtultitiam, tametſi multos alios veteres patres vſitatiſſima illa diſſimulandi arte prætereunt. Quid verò bonæ frugis adferre poteſt iſthæc fraus & dolus malus, dum grauiſſimi patres aut citantur quidem, ſed vel mala fide, vel quæ in eorum ſcriptis apertè docent ſanctos inuocandos, ea dicūtur adulterina & ſuppoſititia, aut etiàm permulti patres ſilentio inuoluuntur, nè ſi eorum prolata ſint teſtimonia omni exceptione maiora, Centuriones noſtri tanto pondere oppreſſi, toti orbi ſe irridendos propinent? Tam enim vetus & conſtans eſt in Eccleſia Dei de ſanctorum inuocatione doctrina, vt qui eam oppugnare conantur, non niſì inſignem ſuam prodant amentiam & impudentiam. Et in ijs quidem eſt non poſtremus Philippus Melanchthon, qui in Apologia Auguſtanæ Confeſſionis impudenti vanitate iactitat, apud veteres ſcriptores, ante Gregorium primum Romanum Pontificem, ſummum eſſe de hac inuocatione ſilentium. Non eſt huius operis citare patrum ſententias: fecerunt id permulti noſtra ætate doctiſſimi viri.

Cent.4. Cap.6. & 8.

Melanchthonis vanitas & impudentia.

Pugnant autem Centuriones noſtri etiàm cum reliquijs ſanctorū & miraculis ad eas editis, vt animaduertat lector cruciari in illis tetros illos tenebrarum angelos, quibus pleni ſunt. Et hîc quidem pectus ſuum egregiè, vt ſæpiſſimè aliâs produnt, dum Vigilantium hæreticum haud obſcurè inter pios doctores numerare videntur, cumq́ue de martyrum ſuperſtitioſo, vt ipſi aiunt, cultu ac veneratione fortè benè & piè ſcripſiſſe dicunt, porrò D. Hieronymum eius ſcripta parùm firmis rationibus conuellere, magisq́ue conuicijs & importunitate, quàm argumentis & rationibus ſuperare. Addunt verò etiàm Auguſtinum oſtendiſſe in Africa ſuo tempore ſuperſtitioſum & magnum multitudinis ad reliquias Stephani protomartyris concurſum, dementatis populis quibuſdam illuſionibus, quæ pro miraculis habitæ ſunt. Nec his contenti, illud quoquè adijciunt, apud Theodoretum illud eſſe memorabile, has mar-

Reliquiæ ſanctorū proſcinduntur ab hæreticis.

Cent.4. Cap.8.

Cent.5. Cap.6.

Cent.5. Cap.25.

martyrum reliquias ethnicos nihili feciſſe, exiſtimantes ſe inquinari, ſi ad eorum ſepulcra accedant: quam illorum opinionem Theodoretus ibidèm ait eſſe extremæ ignorantiæ & maximæ dementiæ. Poterant hęc ſufficere ad iſtorum oſtendendam inſaniam, quandoquidem & Vigilantius hæreticus laudem, & D. Hieronymus rèpræhenſionem apud illos habet, & quæ D. Auguſtinus vt inſignia Dei miracula recitat, ea iſti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones, volunt illuſiones fuiſſe. Tum poſtremò ethnicorum exemplum loculos martyrum contemnentium, nobis opponunt, quaſi iam ab ethnicis dæmonum cultoribus, quid nobis agendum ſit, diſcere debeamus. Sed ipſi certè eò hoc protulerunt, vt boni omnes intelligant, eos dum martyrum reliquias contemnunt, ad ethnicorum eſſe deuolutos impietatem. Auguſtinus ſanè apertiſſimè teſtatur, facta ſuis temporibus multa miracula, Deo faciente per quos vellet, & quemadmodùm vellet: eaque ità recenſet, vt ea plurimùm velit habere ponderis ad confirmandam fidem noſtram. Libet huc ex eodem Auguſtini loco breue adſcribere miraculum, vt iſtis ſtomachus moueatur. Sanctimonialis quædam, inquit, cùm ægritudine laboraret, ac deſperaretur, ad memoriā Stephani martyris tunica eius allata eſt, quæ antequàm reuocaretur, illa defuncta eſt. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto ſpiritu, ſalua facta eſt. Sed vtcunquè inſaniant Centuriones, vel potiùs vtcunquè in eis & cum eis torqueatur diabolus, qui vt olìm per Eunomium & Vigilantium deteſtabiles hæreticos, teſte Hieronymo contra Vigilantium, ità nunc per eos ipſos Centuriones ridet martyrum reliquias, ſunt tamen miracula hæc, quæ ab Auguſtino prolixè commemorantur, illius ipſius facta virtute, qui olìm ad vmbram prætereuntis Petri curabat ægrotos omnes. Non eſt autem magnoperè mirandum, quòd belliſſimi euangelici noſtri Centuriones cum ſuis ſymmyſtis buccinatoribus ita debacchantur in miracula diuinitùs ad martyrum & ſanctorum reliquias edita, cùm ſe cernant hac gratia, vt etiàm omni vera virtute, adeò deſtitutos, vt nec vllum vnquàm canem claudicantem reſtituere potuerint. Inuident igitur Catholicæ Eccleſiæ & eius clariſſimis membris ſanctis martyribus & eorum reliquijs hanc efficaciam, & immani blaſphemia opera Dei non verentur atrociſſimè calumniari,

1560

De ciuit. Dei lib. 22. cap. 8.

Ibidèm.

Miraculū ex S. Auguſtino.

Act. 5.

Hæretici cur lacerent Sanctorū miracula.

1560 lumniari, & dæmonum illuſionibus ac figmentis tribuere homines planè profligati ac perditi, qui non contenti vexâſſe Eccleſiam etiamnùm in terris militâtem, etiàm in illam iam cum Chriſto in cælis feliciſſimè triumphantem, ſuos ſtylos & blaſphemas linguas acuunt, habituri quandoquè ampliſſimam mercedem tam nefariæ peruerſitatis. Quàm enim eſt illa eorum intoleranda impudentia, quòd ſcribere non verentur, totis quingentis à Chriſto annis nullum verum miraculum à ſanctò aliquo poſt mortem editum reperire ſe potuiſſe, cùm tam multa vnus recitet Auguſtinus, quæ ſe certò ſciuiſſe, quibuſdam etiàm præſentem interfuiſſe affirmat? vt alios grauiſſimos Patres & Scriptores omittamus, quos omnes iſti videntur velle inſimulare mendacij, quaſi eadem vanitate fuerit Auguſtinus & alij ſancti Patres, qua ſunt iſti egregij Centuriones, quos non pudet fortitèr & inſigniter mentiri. D. Ambroſius Epiſtola 85. præclariſſima ad ſanctorum Geruaſij & Protaſij reliquias declarata miracula recitans, ſuper quas etiàm multa indumenta iactata ait, vt tactu ipſo medicabilia repoſcerentur,ità ſubiungit: Gratias tibi Domine Ieſu, quòd tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitâſti, hoc potiſſimùm tempore, quo Eccleſia tua, præſidia maiora deſiderat. Non adſcribit ille, vt noſtri ſtupidi Centuriones, ſanctorum miracula dæmonum illuſionibus, ſed pro ijs Chriſto gratias agit. Et rectè quidem ob tantam improbitatem in illos quadrare poteſt, quod Sermone 19. de Arrianis dicit idem Ambroſius: Non alitèr, inquit, eorum operibus inuiderent, niſi fidem in his fuiſſe, quam iſti non habent, iudicarent, & fidem illam Maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipſi negare non poſſunt. Multa hìc ſtudioſè prætereo Centurionum noſtrorum commenta & fraudes, quòd nimis longum ſit omnibus annotandis immorari.

Impudentia hæreticorum.

Multùm etiàm miſeros iſtos torquet reliquiarum ſanctorum tranſlatio, quam more ſuo audactèr vocant ſuperſtitioſam, & interìm ipſi non ignorant, rem eſſe in Eccleſiæ vſu & praxi antiquiſſimam, nec tamen verentur cæci & miſeri dicere, eam partìm ex ethnica ſuperſtitione primùm cœpiſſe, & mirum in modum mendacibus prodigijs & ſignis confirmatam, magis magiſque creuiſſe. Eſt hæc illis impietas cum impijs Porphyrio & Eunomio communis, vt miracula & ſigna

Tranſlatio reliquiarum.

Cent. 4. cap. 6.

gna diuinitùs exhibita, præſtigias dæmonum eſſe calumnientur. Legimus in D. Hieronymi ſcripto contra Vigilantium, ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei ab Conſtãtino Imperatore tranſlatas eſſe Conſtantinopolim, & apud eaſdem dęmones rugijſſe: ab Archadio quoque Auguſto Samuelis oſſa de Iudæa trãſlata in Thraciam, & Epiſcopos eius cineres in ſerico & vaſe aureo portâſſe. Habemus in his multiſque alijs celeberrimis exemplis Catholicæ Eccleſiæ morem antiquiſſimum, qui apud nos longe plùs valere debet, quàm innumeræ Centurionum & ſimilium tenebrionũ calumnię & blaſphemiæ. Eant illi in tenebras cum ſuis portentoſis calumnijs, nos in Eccleſia Catholica Chriſtũ ducẽ & authorem ſequimur, cuius ſpiritu ſcimus eccleſiã regi, nec poſſe errare vnquam. Hoc verò tamen obſeruatu dignum eſt, multa ab iſtis Centurionibus diuinitùs declarata miracula apud reliquias & memoriam ſanctorum totius ferè Europæ, vel ſilentio vel mendacio ſupprimi & aboleri. Eſt in Sicilia templum Philippi, qui fuit Petri Apoſtoli diſcipulus, & ab illo miſſus in Siciliã, ad quod quotannis eo die, qui illi ſacer eſt, multi à dęmonibus liberãtur. Et expediret profectò, noſtros quoque eò adduci Centuriones, ſi forte abiecta perfidia liberari poſſent à malis dæmonibus, qui eos ad hęc & id genus alia cõſeribenda impellũt. Anno ſalutis 1541. ducentæ penè fœminæ ad hoc templũ expulſis tetris ſpiritibus curatę ſunt. Huius Philippi Centuriones iſti nec mentionẽ quidem facere voluerunt. In eadem Sicilia aliud templum eſt S. Viti longè celeberrimum, quod cùm inuiſunt rabidi canis morſu infeſtati, curantur. In Hiſpanijs celebris eſt memoria Iacobi Cõplutenſis Franciſcani. Huius meritis & interceſſione, vt ait Michaël Medina doctiſſ. theologus, varij ac deſperatiſſimi morbi frequenter pellũtur, adeò vt etiam Carolus, Catholici Hiſpaniarũ regis Philippi vnicus idemque chariſſimus filius, teſte eodẽ Medina, poſt omnium medicorum deſperationẽ, poſt totius regni mœrorem, poſt regiæ domûs luctus, ex capitis confractione penè à morte receptus ſit. Sed hæc noſtri Centuriones, aut non vident, aut præſtigias dæmonum eſſe ore impuro vociferabuntur, quorum incredibilem audaciam & immanem pectorum cæcitatem nemo vnquàm ſatis & admirari & abominari poterit. Nam etiã inſignia illa miracula, quæ Euſebius teſtatur, edita eſſe ad illam herbam, quæ ad imaginem Chriſti, apud Pane

1560

Miracula apud reliquias ſanctorum.

De recta in Deum fide lib. 2. cap. 8.

Lib. 7. cap. 18. vel iuxta Ruffinum, 14.

Nn 2 adem

1560 adem à muliere, quam Christus ſanguinis fluxu liberarat, ſtatuta fuit, vſqueadeò obſcurare non verentur, vt & herbam illam ſuperſtitioſam vocent, & imaginem horrendo fulmine diſruptam ſceleratiſſimè mentiantur, cùm eam quidem imaginem Iulianus apoſtata iuſſerit deijci, & ſuum in eius locũ ſimulacrum ſubſtitui, quod mox ignis cęlitùs immiſſus ità diſiecit, vt collum atque pectus à reliquo corpore auulſerit: porrò Chriſti imago, quam ille ſceleſtus ſuo loco mouerat, à Chriſtianis in templum tranſlata eſt, vt iſtos impudentiſſimos nugatores tam turpis mendacij meritò æternùm pudere debeat: quemadmodùm & immanis blaſphemiæ, quòd Chriſti beneficia per illam herbam, curandis morbis omnibus efficaciſſimam exhibita, ad ſuperſtitionem trahere non dubitant: quanquàm nè inſigne hoc de Chriſti fulminata imagine mendacium ipſi confinxiſſe videantur, nouo mendacio eius rei teſtem citant Zozomenum, cuius alioquì vilis apud illos authoritas eſt, qui tamen nihil huius habet. O viros Euangelicos, ô fidiſſimos hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores. Eat iam Lector, & in ſcribendis hiſtorijs eos bona fide verſari ſibi perſuadeat, quos neque piget, neque pudet tam profligatæ vanitatis. Tales ſunt noſtrorum temporum hiſtorici Euangelici.

Cent.4. cap.13.

Si hoc loco adferre velim, quæ illi de imaginibus non venerandis eadem fide & integritate ſcribunt in ſuis malè conſutis Centurijs, nimiùm longus ero. Et hîc tamen illorum atroces morſus & vipereas linguas pati cogitur etiàm illa Magni Conſtantini ſanctiſſima mater Helena, quam pro ſua teterrima conuiciandi libidine mulierem ſuperſtitioſam vocant, nec volunt ab ea Domini Crucem eſſe inuentam, cùm id teſtentur tam multi peruetuſti patres: immò verò ipſi ijdem Centuriones parùm attenti ad illud, quòd vulgò dici ſolet, mendacem eſſe memorem oportere, in eadem Centuria, vbì iſthuc non admittunt, itidèm affirmant his verbis: Helena mulier ſuperſtitioſa illuc profecta adorandi cauſa, reperta Domini cruce, duo templa ædificari curauit. Hoc verò in illis rarum non eſt, vt parùm ſibi conſtent, quod mendacibus euenire neceſſè eſt. Sic in eadem centuria & negant apud Euſebium extare mentionem inuentæ crucis, præterquàm in Chronico, cui tamen id volunt à poſterioribus inſertum, & aiunt id apud illum haberi lib.3. de vita Conſtantini. Eodem

Cent.4. cap.13.

Cent.4. cap.6.

modo

modo alibì ſanctiſſimam Longobardorum reginam 1560
Theodelindam, ſtolidam & ſuperſtitioſam, alibi in ea- *Cent.6.*
dem Centuria mulierē pietate & eruditione inſignem, *cap.6.*
atque etiàm pijſſimam vocant. Hoc quidem pacto cæ- *Ibid. cap.*
ca impietas ſeipſam deſtruit & euertit. Pertinent autem *2. & 3.*
etiàm ipſi ad eorum numerum, quos Apoſtolus vocat *Phil.3.*
inimicos Crucis Chriſti, cuius venerationem non fe-
runt, belliſſimi diſcipuli ſanctiſſimi patris ſui Luteri, *Luteri impia vox in Crucem Chriſti.*
qui in concione quadam aſſerere non dubitauit, ſe qui-
dem ſi omnes Crucis Chriſti particulæ apud ipſum eſ-
ſent, eò illas proiecturum, quò nulli mortalium pateret
aditus. Et quanuìs Centuriones Conſtantinum citent,
qui Crucis fuit præcipuus venerator, tamen nō verentur
Centuria 3. cap. 10. Crucis vſum ad Montaniſtarum er-
rorem reuocare. Et eſt reuerà magnus ad ethniciſmum
atque adeò atheiſmum ſub hoc nouo Euangelio factus
progreſſus, dum plerique eò tandèm deuoluuntur, vt
nulla ratione adduci queant, Crucis vt ſignum fronti-
bus ſuis imprimant: quod quidem efficere apud nos po-
teſt, vt minùs admiremur, tantas eſſe hodiè dæmonum
vires, quippe quæ creſcant hominum amentia, ſaluta-
ria remedia contra illorum inſidias & inſultus adhibere
nolentium, cùm olim etiàm longè ante mille annos
vſitatiſſimum apud Chriſtianos fuerit, Crucis ſignum
in fronte digito pingere. Eſt apud Auguſtinum memo- *Tractatu*
rabilis ſententia, quam huc adſcribam in gratiam Cen- *118. in Ioannem.*
turionum & eius farinæ, quinti Euāgelij buccinatorum,
vt pudefiant: Quid eſt, inquit, quod omnes nouerunt, ſi-
gnum Chriſti, niſì Crux Chriſti? Quod ſignum niſì ad-
hibeātur ſiue frontibus credentiū, ſiue ipſi aquæ quà re-
generātur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacri-
ficio quo alūtur, nihil eorum ritè perficitur. Auguſtino
longè vetuſtior Tertullianus, ad omnē, inquit, progreſ-
ſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad *De Corona militiū.*
veſtitū & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina,
ad cubilia, ad ſedilia, quacunque nos cōuerſatio exercet,
frontem ſignaculo terimus. Sed noſtri Euangelici cum
his nihil habent commercii, ſicut nec cum Eccleſia Dei,
extra quam illi ſuas condunt ſynagogas, in quibus ſpiri-
tu vertiginis agitati, portentoſa ſubindè effingunt para-
doxa, aut iam olìm exploſa refingunt, in quibus etiàm *Brentius contra Sotum.*
illud eſt è Brentij ſchola profectum, Cruce ſe ſignare, ad
ſuperſtitionem & magiam pertinere, nec magis ad pie-
tatem facere digitis Crucem formare, quàm ſi manibus

1560 in aëre circulum deſcripſeris: item illud: Signū Crucis non eſſe Apoſtolicæ traditionis, nec elementum eam, ſed figmentum appellandam, & non eam, ſed aſinum potiùs adorandum, qui naturalem dorſo portet crucem: deniquè omnem hunc Chriſtianum cultum, magiam eſſe & idololatriam. Puto equidem non longè iſtos abeſſe ab ethniciſmo, vel potiùs atheiſmo, qui in tam immanes blaſphemias prolabuntur. Sed ſic ſolet iratus Deus punire eos, qui ſibi plùs ſapere videntur, quàm ſapiat totus orbis. Væ miſeris mortalibus infeliciſſimi ſeculi huius, qui in iſtos tam exitioſos & blaſphemos dogmatiſtas inciderunt. Sanè Centuriones noſtri cùm multos citent vetuſtiſſimos patres, & in iis Ambroſium, Auguſtinū, Chryſoſtomum, qui præclarè ſentiant de Crucis ſignatione, non tamen verentur eorum hac de re ſcripta vocare ſuperſtitioſa, & vehementèr contumelioſa in meritum Chriſti, atque cum fide pugnantia. Et eam quidem Auguſtini ſententiam, quam paulò antè adſcripſi, ipſi quoquè habent, & cùm negare non poſſint eſſe Auguſtini, eam tamen putant illi non eſſe tribuendam. O cæcos & ſtupidos Centuriones. Non vident dum tot ſanctiſſ. patrum proferunt ampliſſima teſtimonia, nihil ſe conſequi aliud, niſi vt totus orbis eos vt impios hæreticos exibilet & execretur, qui à totius Eccleſiæ ſententia & conſenſione diſcedant, & tot patribus ſummam audeant irrogare contumeliam. Latet autem in hoc ipſo magnus quidam iſtorum dolus, qui dum vetuſtiſſimis illis patribus fidem & authoritatem detrahere moliuntur, facilè id conſecuturos ſe ſperāt, vt aliorum omnium, qui per mille deincèps annos ſcripsêre, teſtimoniis pondus omne detractum videatur. Sed dabit quandoquè Deus pius & bonus, vt iſti Centuriones, vbi eorũm fraudes & præſtigiæ hominibus innotuerint, ceu vaniſſimi impoſtores ab omnibus explodantur & exterminentur, & cum ſuis mendaciorum Centuriis in ſolas terras relegentur, ſi nihil eis acciderit deterius. Vtinàm verò reſipiſcant, & maturè agenda pœnitentia, Deum & Eccleſiam ſibi reconcilient. Hæc Lectori paucis indicata volui, vt & præſentes & poſteri intelligant, quales viri fuerint, qui noſtra ætate Eccleſiam Chriſti oppugnârunt.

Idem in præfat. in reſponſ. Smidel. ad refut. Hoſij.

Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtenbergenſi, vbì Brentius eſt ſuperintendens, promulgatum eſt edictum contra Sacramentarios.

Baſileæ

Baſileæ prodiit liber Iohannis à Lasko, cum hac inſcriptione: *Reſponſio ad virulentam, calumnijsq́; ac mendacijs conſarcinatam Ioachimi Vueſtphali epiſtolam quandã, qua purgationem Eccleſiarum peregrinarum Francforti conuellere conatur &c.* Adeò etiàm poſt fata Laskus non deſinit eſſe infeſtus miſero Vueſtphalo: qui ſi ſe defendere velit, cum vmbris illi pugnandum erit. Porrò Theologi Ienenſes Supplicationem edunt ad Principes & Ordines Confeſſionis Auguſtanæ pro legitima ſynodo, in qua Luterani ſoli conueniant, & Zuinglianos atq; alios aduerſarios condemnent. Non dubium quin illius ampliſſimæ ſynodi decreta plùs authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miſerè faſcinatã plebem, quàm ea omnia ſacroſancta Concilia, quæ Romani Pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita ſint. Et quid eſt abſurdum magìs? O quò prolapſa eſt Germania. 1560 *Iohannis à Lasko ſcriptum poſthumũ.* *Supplicatio Ienenſium.*

Quin & Tilmannus Heshuſius libellum Ienæ edit contra Sacramentarios, & mox in ipſa Præfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de Cœna latè per orbem Chriſtianum diffuſum eſſe, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. Inter cætera, hoc libro ſuum, id eſt, Luteranum de Cœna dogma ex ſcripturis & patribus probare conatur. Idem contrà faciunt Zuingliani. Non ità pridèm Superintendentes Heidelbergenſes huiuſmodi decretum promulgârunt: Luteri & Brentij Catechiſmi extra eccleſiam eijciantur, & eorum ſcripta nullam habeant authoritatem. Eccè vt ille Pontificiæ authoritatis impotẽtiſſimus exagitator & euerſor, iam à ſuis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ ſtructoribus. *Heshuſius in Sacramentarios.* *Nota Lector.*

Franciſcus 2. Galliç rex poſt celebrem ſui apud Rhemos inaugurationem, cum multo comitatu Ambæſias ſe confert: vbi paulò pòſt à ſeditioſis quibuſdam excitato tumultu, res ad ſummum ipſius regis & vniuerſæ aulæ periculum ſpectare videbatur. Sed eccè Deus miſertus optimi adoleſcentis, authores ſeditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauiſſimum ſumptum eſt ſupplicium. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum eſt, dum Caluiniſmum amplectuntur, Anglis ſuppetias ferentibus, qui & ipſi Caluiniſticum Euangelium complexi erant. Regina Scotiæ longè optima Maria Guiſiani olìm Ducis filia, dum à Galliæ rege con- *Regũ Galliæ periculum.* *Scotia Caluinizat.*

1561 tra non ità dudùm de religione concitatos motus ſuppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoq; plerique Caluiniſmum ſuſpirabant. Interìm enim, dum Henricus rex tot perpetuis annis grauiſſimo bello implicatus tenebatur, Caluinus cum ſuis ſummam nactus opportunitatē, peſtilentiſſima ſcripta per Gallias clàm diſperſit non Latino tantùm, ſed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaq; Franciſcus rex, ſummæ ſpei adoleſcens, omnibus regni Ordinibus Conuentum indicit religionis componendæ cauſa. Verùm non diù pòſt ſuperuixit, 4. Decembris die morbo increbreſcente extinctus. Succeſſorem habuit Carolum fratrem ſuum, 12. annorum puerum magnæ ſpei. Extat ſcriptum Galli cuiuſdam, in quo inter alia refertur, nefandiſſimum Geneuæ initum fuiſſe conſilium de hoc ipſo rege Franciſco, Regina vxore, Regina matre Franciſci, & eius liberis, proceribus, bonis magiſtratibus ad certum diem commodo loco per inſidias trucidandis: atque eius crudeliſſimæ, & poſt homines natos atrociſſimæ conſpirationis Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomannum ſubſignatorem, Spifamium ſuaſorem, omnēs Galliæ prædones & laniſtas conſcios fuiſſe. Si quem plura nôſſe iuuat, legat religionis & regis aduerſùs exitioſas Caluini, Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defenſionem primam. Multa hoc anno feruntur viſa portenta. Alicubì ignis in aëre per horas tres, Alicubì ſanguinem pluiſſe, Foſani tres cometæ viſi, In planitie iuxta Centalium maximus equitum numerus turmatìm conſpectus: multaque in Gallijs, Germania, Polonia, portenta alia. Iam enim paſsìm homines à Catholica religione ad plauſibilia multiplicis noui euangelij dogmata deficiebant, digni qui eiuſmodi oſtentis terrerentur.

Franciſcus rex occumbit.

ANNO 1561. Conuentus fuit Principū Auguſtanæ Confeſſionis Numburgi in Thuringia. Quidam Zuinglianus ſcribit in hoc Conuentu acerrimè actum eſſe, vt ferebatur, de Zuinglianis ſolēnitèr, & quàm apertiſſimè condemnandis, ſed id quorundam Principum bonitate eſſe impeditum. Miſit ad eum conuentum Pius 4. Pontifex nuncium ſuum virum longè doctiſſimum, nobili apud Venetos ſtirpe editum, cui Cæſar Ferdinandus ſuum quoquè Legatum adiunxerat.

Cōuentus Numburgenſis Euangelicorum.

xerat. Sed quòd Principes Auguſtanæ Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerent, illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat contra Heshuſium, quibus eius nebulæ diſcutiantur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianus, duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia: prior Cyclops, poſterior Sophiſta inſcribitur: vt animaduertas Euãgelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionẽ aliarum calumniarũ Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergenſis examen libri ab Heſhuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilielmus Clebitius, ô facinus audax & incredibile, librum edit hoc titulo: *Victoria veritatis, & ruina Papatûs Saxonici.* Sed quia ſublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, non potuit ruere niſi fracta ceruice: ſepeliatur ergò, nec eius deincèps vlla ſit memoria. Hoc quidem contendunt Sacramentarij, ſed Luterani non deerunt ſuo Lutero Papæ Saxonico. Eodem ferè tempore etiàm Iohannes Sturmius quædam Buceri ſcripta Euchariſtica diuulgat, & in præfatione ſuâ queritur, Luteranos importunitate & iniuſtitia ſua curſum Euangelij impedire. Adextremùm dicit, Si magiſtratus illis hominibus per triduum gladium ſuum concederet, crudeliſſima ſtatìm ſecutura condemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quæ velint, probare: rursùm, quæ velint, & quos velint, improbare, vexare, condemnare, proſcribere, palo propè & cruci affigere, in ipſas propè vſtrinas & rogos impellere &c.

1561

Caluinus cum ſuis cõtra Luteranos.

Ruit Papatus Saxonicus.

Sturmij de Luteranis iudicium.

Porrò Lipſiæ Martinus Kemnicius Brunſuicenſis Apoſtolus Repetitionem edit ſanæ doctrinę de vera prę̨ſentia corporis & ſanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de perſonali vnione duarũ naturarum in Chriſto, in quo veram corporis & ſanguinis præſentiam in Cœna Lutericè explicat, valdè tabeſcentibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptam nollent. At tamen Petrus Martyr illi reſpondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripſit alium quoquè libellum Brentius contra Bullingerum, qui nihil minùs forſan ab illo expectârat.

Luterani in Zuinglianos.

Hoc anno quidam impius, blaſphemus & tèr execrabilis furcifer, Lucas Sternbergerus nomine, in ſacroſanctam Trinitatem, in Chriſti Ieſu diuinitatem, in ipſum quoquè Spiritumſanctum, in ſanctiſſimam Dei geni-

Blaſphema Sectarij blaſphemi dogmata.

1561 genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Euchariſtiæ Sacramento, de Baptiſmo deniquè, quod ſatanicam vocat inſtitutionem, tam horrenda & abominanda palàm dixit & aſſeruit, vt nullæ piæ aures ſinè horrore ferre queant. Idem ipſe cùm aliquandò pauciores opinione ſua cœnam Domini percepturos haberet, alios omnes his verbis accerſiuit: Venite hùc: non enim poſſum ſolus illum deuorare. Et ille quidem in Euchariſtia ſe faſſus eſt Melanchthonem ſequi, in reliquis Sacramẽtis Luterum. Docuit inter alia, non eſſe Trinitatem, ſed vnum Deum: non Chriſtum, non Spiritumſanctum. Huic tam impiæ opinioni quædam alia planè contraria emerſit in Polonia, dicentibus quibuſdam Pſeudoprophetis, non vnum, ſed tres eſſe Deos: at Filium tamen aliquanto minorem eſſe Patre & Spirituſancto: Porrò Athanaſij ſymbolum iure ſathanaſianum appellandum. Sciſcitantibus quibuſdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepiſſent, illi reſponderent purum putum eſſe Euangelion, & eam doctrinam ſe accepiſſe à ſuis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Muſculo. Hunc verò tantum theſaurum nunc demùm voluiſſe Deum per ſuos fideles ſeruos reuelare. Sed cum tali theſauro abeant illi quò digni ſunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Cõuentus Lunæburgenſis. Saxones Luterani Lunæburgi Conuentus agunt, damnantque hæreſeos Albertum Hardenburgiũ Zuinglianum. In Tranſſyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramentis doctrinam recipiunt. Indè ſecuta eſt Eccleſiarum diſtractio, effusè ridentibus Turcis tantam Chriſtianorum inſaniam. Porrò Bremenſes, qui ferè ex primis Saxoniæ populis Luteri Euangelium ſuſceperant, iam nouo afflati ſpiritu, Caluiniſmum complectuntur, frementibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras eſſent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulſi ſunt. Vbì nunc ſunt illi, qui ea in vrbe hactenùs Luteri Euangelium tanquàm certam veritatem amplexi ſunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Galliæ Chriſtianiſſimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blaſphemias deficiunt, & res necdùm ſatis ſopita eſt.

ANNVS

ANNVS 1562. inprimis infauſtus & luctuoſus fuit florentiſſimo & Christianiſſimo Franciæ regno, in quod iam ſensim irrepſerant feræ belluæ hæretici Caluiniani. Sequutum eſt hoc anno mirabilitèr & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in ſacroſanctam Euchariſtiam, in res Deo ſacratas, in templa, in monaſteria, in calices, vaſa ſacra, & id genus alia Ex Duodecim noui Euangelij buccinatoribus, qui inter alios verbi miniſtros ſe dicebant, octo vel nouem erant deſertores monachi, quos euomuerat Chriſtus ex ore ſuo. Omniū verò dux & ſignifer Theodorus Beza, in bonis Eccleſiaſticis egregiè iam antè etiàm luxuriatus fuerat. Tales ferè plerique omnes fuerunt horum infelicium temporum præcipui dogmatiſtæ & buccinatores multiplicis noui Euangelij. Habet autem malus dæmon amplam poteſtatem in eiuſmodi impios & deploratos apoſtatas, quibus ceu aptiſſimis malitiæ ſuæ organis & adminiſtris ad omniuariam abutitur in miſeros & incautos homines ſpargendam & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezæ ſatellites inter aulicos quoſdam ſuum cœpêre virus ſpargere, & quos in ſuam potuêre naſſam pertrahere, illis perſuadere conati ſunt, ne nefas eſſe putarent mentiri, fallere, fingere, agere prædas & ſacrilegia perpetrare: nec huic belliſſimo euangelico Thraſoni deerat ſuus quidam verbi Dei egregius prætextus, ſub quo perditiſſimi noſtræ ætatis hæretici innumeros perdiderunt. Et erat hæc doctrina plauſibilis, ſenſimque per hanc apud quoſdam non infimos ſibi gratiam conciliârunt. Ea obtenta, in eam cogitationem incubuêre, ſua vt conſilia in opus conferrent, ſtatueruntque menſe Ianuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidem aliud ex illa præda quàm aurum Tholoſanum relaturi. Id vt ſuos haberet ſucceſſus, ſocios ſuos omnes iuſſerunt quantam maximam poſſent hominum turbam cogere, & hoſpitia omnia vrbium occupare, quô faciliùs hac ratione ſuas illas præclaras prædas nocte vna, abſque ciuium prohibitione, poſſent agere. Interim iactabatur ab illis, ſi quod animo deſtinârant, re ipſa poſſent conſequi, ante Maium menſem haud obſcurè ipſorum pium propoſitum & conſilium perſpectum iri. Sed vt ſunt verſuta hæreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, ſi Senatûs iniuſſu hæc ſacrilegia & templorum

1562

Hæretici ſæuiunt in Gallijs.

Spargitur virus inter aulicos.

Verſutia hæreticorum.

1561 genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Euchariſtiæ Sacramento, de Baptiſmo deniquè, quod ſatanicam vocat inſtitutionem, tam horrenda & abominanda palàm dixit & aſſeruit, vt nullæ piæ aures ſine horrore ferre queant. Idem ipſe cùm aliquandò pauciores opinione ſua cœnam Domini percepturos haberet, alios omnes his verbis accerſiuit: Venite hùc: non enim poſſum ſolus illum deuorare. Et ille quidem in Euchariſtia ſe faſſus eſt Melanchthonem ſequi, in reliquis Sacramẽtis Luterum. Docuit inter alia, non eſſe Trinitatem, ſed vnum Deum: non Chriſtum, non Spiritumſanctum. Huic tam impiæ opinioni quædam alia planè contraria emerſit in Polonia, dicentibus quibuſdam Pſeudoprophetis, non vnum, ſed tres eſſe Deos: at Filium tamen aliquanto minorem eſſe Patre & Spirituſancto: Porrò Athanaſij ſymbolum iure ſathanaſianum appellandum. Sciſcitantibus quibuſdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepiſſent, illi reſpondent purum putum eſſe Euangelion, & eam doctrinam ſe accepiſſe à ſuis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Muſculo. Hunc verò tantum theſaurum nunc demùm voluiſſe Deum per ſuos fideles ſeruos reuelare. Sed cum tali theſauro abeant illi quò digni ſunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Cõuentus Lunæburgenſis. Saxones Luterani Lunæburgi Conuentus agunt, damnantque hæreſeos Albertum Hardenburgiũ Zuinglianum. In Tranſſyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramentis doctrinam recipiunt. Indè ſecuta eſt Eccleſiarum diſtractio, effusè ridentibus Turcis tantam Chriſtianorum inſaniam. Porrò Bremenſes, qui ferè ex primis Saxoniæ populis Luteri Euangelium ſuſceperant, iam nouo afflati ſpiritu, Caluiniſmum complectuntur, frementibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras eſſent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulſi ſunt. Vbì nunc ſunt illi, qui ea in vrbe hactenùs Luteri Euangelium tanquàm certam veritatem amplexi ſunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Galliæ Chriſtianiſſimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blaſphemias deficiunt, & res necdùm ſatis ſopita eſt.

ANNVS

ANNVS 1562. inprimis infauſtus & luctuoſus fuit florentiſſimo & Chriſtianiſſimo Franciæ regno, in quod iam ſenſim irrepſerant feræ belluæ hæretici Caluiniani. Sæuitum eſt hoc anno mirabilitèr & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in ſacroſanctam Euchariſtiam, in res Deo ſacratas, in templa, in monaſteria, in calices, vaſa ſacra, & id genus alia Ex Duodecim noui Euangelij buccinatoribus, qui inter alios verbi miniſtros ſe dicebant, octo vel nouem erant deſertores monachi, quos euomuerat Chriſtus ex ore ſuo. Omniū verò dux & ſignifer Theodorus Beza, in bonis Eccleſiaſticis egregiè iam antè etiàm luxuriatus fuerat. Tales ferè plerique omnes fuerunt horum infelicium temporum præcipui dogmatiſtæ & buccinatores multiplicis noui Euangelij. Habet autem malus dæmon amplam poteſtatem in eiuſmodi impios & deploratos apoſtatas, quibus ceu aptiſſimis malitiæ ſuæ organis & adminiſtris ad omniuariam abutitur in miſeros & incautos homines ſpargendam & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezæ ſatellites inter aulicos quoſdam ſuum cœpêre virus ſpargere, & quos in ſuam potuêre naſſam pertrahere, illis perſuadere conati ſunt, ne nefas eſſe putarent mentiri, fallere, fingere, agere prædas & ſacrilegia perpetrare: nec huic belliſſimo euangelico Thraſoni deerat ſuus quidam verbi Dei egregius prætextus, ſub quo perditiſſimi noſtræ ætatis hæretici innumeros perdiderunt. Et erat hæc doctrina plauſibilis, ſenſimque per hanc apud quoſdam non infimos ſibi gratiam conciliârunt. Ea obtenta, in eam cogitationem incubuêre, ſua vt conſilia in opus conferrent, ſtatueruntque menſe Ianuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidem aliud ex illa præda quàm aurum Tholoſanum relaturi. Id vt ſuos haberet ſucceſſus, ſocios ſuos omnes iuſſerunt quantam maximam poſſent hominum turbam cogere, & hoſpitia omnia vrbium occupare, quò faciliùs hac ratione ſuas illas præclaras prædas nocte vna, abſque ciuium prohibitione, poſſent agere. Interìm iactabatur ab illis, ſi quod animo deſtinârant, re ipſa poſſent conſequi, ante Maium menſem haud obſcurè ipſorum pium propoſitum & conſilium perſpectum iri. Sed vt ſunt verſuta hæreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, ſi Senatûs iniuſſu hæc ſacrilegia & templorum

1562

Hæretici ſæuiunt in Gallijs.

Spargitur virus inter aulicos.

Verſutia hæreticorum.

iſti viri Euangelici ità tractârunt parùm Euangelicè, vt illeiam procumbens in genua, capitis ſui ſectionem expectârit: ſed ictus illi intentatus, tunicam ſcidit, & carni non leue inflixit vulnus, nec tamen caput penitùs amputauit, deindè enſe, quoàd collibitū eſt, illum egregiè verberârunt. Quoſdam etiàm alios enecârunt, nec paucos ſauciârunt. Ipſam verò ſacroſanctam Euchariſtiam, quod ſinè horrore dici vix poteſt, homines emotæ mentis confregerunt, & humì abiectam pedibus proculcârunt. Tam verò atrox bellum ſtatuis indixerunt, vt ne vna quidem ſuperfuiſſe feratur, cui non amputârint caput, haud alitèr quàm ſi vitali illæ ſpiritu animatę fuiſſent: nec feneſtræ vitreæ huius furoris expertes eſſe potuère, è quibus multas comminuerunt, atque etiàm aras non paucas demoliti ſunt, calices, reliquias, veſtes ſacras & quicquid abſportari potuit, abſtulerunt. Horum dux quidam ad ſummam vſque aram adequitans, clamitabat, Pilla tout/ Pilla tout/ id eſt, Diripiatis omnia, Diripiatis omnia. Iam qui omnium fuiſſet audaciſſimus & flagitioſiſſimus, is præ omnibus palmam referebat. Intereà luctus & lachrymæ obtinebant catholicos Pariſienſes, tum Deo, tum regi ſuo fideles, cùm cernerent binos & binos tum presbyteros, tum alios vtriuſque ſexûs homines vulneratos, in puteos ſinè vlla miſericordia detrudi, atque ità crudelitèr enecari: nec tamen quiſquam auſus erat tam barbaricam miſerorum necem vel lachrymis vel gemitu proſequi. Si quis è catholicis vel ſuſpexiſſet tantùm, haud ſecùs, atquè ſeditionis ſtudioſus, verberabatur.

1562

Euchariſtia conculcatur.

Catholici aliquot in puteos demergūtur.

Miſeram quandā mulierculam capillis apprehenſam, per plateas raptabant & immanitèr percutiebant, eam vnam ob cauſam, quòd plorabūda dixiſſet, En quibus premimur anguſtijs, num perpetuò tam miſeri futuri ſumus?

Ibant autem Hugoniſtæ per vrbem Pariſienſem inſtructa acie equites iuxta àc pedites, diſtrictis gladijs, alta voce clamantes, Euangelium Euangelium: non Chriſti vtiquè, qui non ſic ſuum annunciauit Euangelium, ſed Caluini & Bezæ, inſignium Antichriſti anteambulonum, qui ei ampliſſima præparârunt itinera. Addebant etiàm: Vbinàm ſunt idololatræ Papiſtæ? & id genus multa alia digna talibus viris & tali euangelio. Nec verò occurrebat populo catholico, quid ad hæc reſponderet, aut quò ſe verteret.

Menſe

1562 Menſe Ianuario conuentus egit Senatus regius, vt ſtatuerent, tolerarine deberet in Gallijs gemina religio, & Hugoniſtis templa permitti. Tandem, vt quidam ſcribunt, permiſſum eſt Caluiniſtis impunè concionari, baptizare, ſacramenta contemnere, ſed extra tamen vrbium mœnia. Vt verò animi Pariſienſium lenirētur, multa ipſorum cauſa facta dicebantur, quandoquidem in hoc edicto id quoquè haberetur, nefas eſſe Caluiniſtis intra vrbes templa erigere, vel concionari, tametſi non verebantur in vrbibus commorari & degere. Hoc autem edicto Caluiniſtæ ſe mirificè tuebantur poſteà, nec dubitabant dicere, proceres illorum approbâſſe religionem, cùm tamen diſertis verbis in eo edicto haberetur, nolle ipſos duas approbare religiones. Iam porrò ſectarij confidentiùs quàm antè ſuis ſe induebant armis, idque ſub ſpecioſo edicti huius exequendi prætextu. Rex etiamnùm admodùm puer erat, nec poterat rebus afflictis Galliæ in hoc miſerabili tumultu ità facilè opem ferre, erantque etiam quidam magni nominis, qui Caluinianis concionatoribus non obſcurè fauerent: quod idcircò dixerim, nè quis temerè hanc rerum confuſionem in illo florentiſſimo regno regi puero longè optimo & ſummæ ſpei adſcribat. Si regi Franciſco, huius regis Caroli fratri, diuturnior vita contigiſſet, hęreticorum conatus non illos fortaſsìs progreſſus habuiſſent. Sed propter peccata hominum permiſit Deus aliquid poſſe impium Bezam cum ſuis ſocijs, apoſtatis monachis, rursùs vbi immenſæ eius bonitati viſum erit, regnum illud Chriſtianiſſimum ab omni hæreticorum fermento repurgaturus. Cùm autem hęc ità gererentur, vt paulò antè dixi, Senatus Pariſienſis, quem Parlamentum vocant, diſertis verbis ad ea ſic reſpondit: Nec poſſumus, nec volumus, nec debemus. Quibus verbis ſatis declarârunt, quàm eſſent plerique animis alieni ab iſtorum hominum conatibus & machinamentis. At tamen ob armatæ multitudinis metum, poſteà nonnihil mutata ſententia, edictum illud paſſi ſunt certa quadam ratione non aboleri. Iam enim Caluinianorum ingens erat numerus, & armis perſtrepebant. Verùm nec ſic quidem ſatisfactum ſibi putabant Caluiniſtæ, quippe qui non hoc vnum ſpectarent, vt illis ſuo more concinere & concionari liceret, licèt plurimùm id ſe obtinuiſſe lætarentur, quòd hac ratione populum in ſuam naſſam poſſent pertrahere.

Conuentus Senatus regij.

Quandò

1562

Quandò verò poteſtas illis facta non fuit noua templa conſtruendi, miniſtri ſeu buccinatores Caluiniani à rege impetrare moliti ſunt, vt liceret ipſis in Catholicorum templis ſua agere miniſteria: qua in re mirabili vſi ſunt vafricie. Simulabant enim ſe cum Catholicis in ipſorum velle redire Eccleſias, modò quædam remouerentur, quæ ipſi cenſerent diuino repugnare honori: atque de his cupiebant audiri contra Theologos & eos omnes, qui ipſis id negandum putarent. Hæc autem illi ſic petebant, vt ſuarum rerum incrementa indè oritura non ambigerēt. Tandèm definitum eſt, vt cum Caluinianis miniſtris Catholici Theologi de religione coram Regina diſputarent: & miſſæ ſunt ilicò literæ ad facultatem Theologicam Pariſienſem, vt quatuor aut quinque è ſuis mitterent reſponſuros ad ea, quæ ipſis eſſent proponenda.

Simulatio Caluiniſtarum.

In hac diſputatione à parte Caluinianorum princeps erat Theodorus Beza, qui, vt ait inſignis quidam Theologus, multa nouit adferre in medium, ſi habeat obſequentes auditores, qui nihil illi opponant. Socius illi aderat quidam apoſtata Franciſcanus. Commodùm ſanè iſtis hæreticis euenerat, quòd huic diſputationi intereſſe non potuit ampliſſimus & doctiſſimus Lotaringiæ Cardinalis, alibì tum grauibus negocijs occupatus, qui aliâs in Poſſiaca diſputatione os impurum iſtius Thraſonici Bezæ oppreſſerat, præſente Regina & multis regni proceribus. Intercà ciuibus Pariſienſibus glorioſi Euangelici fratres perſuadere nitebantur, ea quæ Catholici docent, hominum inuenta eſſe, & pugnare cum ſcripturis ſacris, victosque à Caluinianis eſſe Theologos Catholicos. At Pariſienſes illis reſpondebant, maiores & præpoſitos ſuos non minorem agere curam ſalutis ſuæ, quàm Caluinianos: porrò ab illis ſuis maioribus & præpoſitis habere ſe doctrinam ſuam velut per manus traditam, in qua illi haud alitèr atquè in fide Ieſu Chriſti, & in regis ſui, tanquàm legitimi principis & domini ſui obedientia, potiùs mortem eſſent oppetituri, quàm vnquàm tranſituri in caſtra frementium belluarum atque ferarum, nouorum ſcilicet Euangelicorum hominum, qui cælum terræ miſcerent, & ordines omnes perturbarent. Quòd ſi verò omninò oporteat ipſos rationem reddere religionis ſuæ, miſſuros ſe eò aliquot homines doctos ſuis ſumptibus. Deindè vrgebant ſummoperè Theologos

Diſputatur coram regina cū hæreticis.

1562 logos aliquot, vt ad diſputationis locum celeritèr proficiſcerentur. Nauabant id temporis ſtrenuam operam Catholicæ tuendæ religioni præter alios etiàm Guiſij principes, Magiſter equitum, Mareſchallus ſancti Andreæ, & ciues atque mercatores Pariſienſes, qui ſe primos oppoſuerunt Caluinianis, multumque poſuêre ſtudij, operæ & diligentiæ, in obſecrandis, adhortandis & extimulandis proceribus, vt Caluinianorum conſilia & machinationes impedirentur.

Defenſores Catholicæ religionis.

Primum autem diſputationis caput fuit, quòd Caluiniſtæ concionatores cuperent ſtatuas, imagines, reliquias, templorum ornamenta deſtruere, confringere & eliminare: aiebantque non ſe redituros ad religionem noſtram, niſi priùs hæc & alia pleraque ipſis moleſta profligarentur: ſcilicèt in gratiam apoſtatarum recedendum eſt ab Eccleſiæ Catholicæ inſtitutis, & illorum impijs dogmatibus & Turcicæ iconomachiæ ſubſcribendum. Fuit autem reſponſum illis abundè à Theologis Catholicis, ſed illi ab hac ſua ſententia diſcedere noluerunt. Erant tum quidam miniſtrorum Caluinianorũ fautores, qui vt illos in ſuo propoſito confirmarent, hac moderatione vtendum aiebant, vt imagines omnes exploderentur, dempta Chriſti crucifixi. Sed id miniſtri ferre noluerunt, nihilo magis propitios erga Chriſti, quàm Diuorum imagines, ſeſe declarantes. Sed neque Catholici eos audiendos dicebant. Si enim Chriſti imago venerãda eſt Chriſti cauſa, quem repræſentat, itidèm Sanctorum imaginibus honor habendus eſt propter eos, quorum ſunt imagines. Non deerant verò, qui hanc controuerſiam ad Romanum Pontificem vel Synodum œcumenicam referendam ſtatuerent: verùm ità fiebat, vt quod apud Catholicos ſempèr in vſu & more poſitum fuerat, iam in dubium verteretur. Et Caluiniani quidem hinc anſam arripuêre ſuis ſacrilegijs & templorum expilationibus fucum quendam prætexendi. Et eſt tunc quoddam ab eis ſcriptum editum, in quo illi affirmare non dubitârunt, ſe plena regis authoritate imagines confregiſſe, vt ſuam impietatem in regem reijcerent, & ſceleratiſſimè illum apud omnes traducerent. Sed & ſermone paſsìm apud omnes iactabant, ſe diſputatione obtinuiſſe, vt cum imaginibus bellum gererent, theologicamque facultatem & Epiſcopos ab ipſis ſtare: nec talium mendaciorum pudebat belliſſimos Caluini diſcipulos. Iam quidam proceres Caluiniani

Vanitas Caluinianorum.

clàm

clàm militem conſcribebant, alij eorũ ſocij parùm humanitèr clerum tractare cœperunt. In pagis multi paſtores vel parochi; occidebantur, quibuſdam ſacerdotibus præcidebant auriculas, easque ſuis affigebant pileis. Duces & ſigniferi ſectarij non deerant ſuis machinationibus promouendis: neque ignorabant quanti ipſorum intereſſet, ſi Lutetiam ſibi poſſent ſubigere: ea enim in poteſtatem redacta, reliqua oppida nullo negocio poſſe opprimi. Viſi tunc ſunt quandoquè Pariſijs in concione ſeptingenti vel octingenti homines in equis, præter ingentem peditum multitudinem. Inuaſerat indè timor ciues Pariſienſes, nec immeritò haud vulgaritèr cõmouebantur, quòd præcipui è ſectarijs ad nongentas propè domos inſignes eius ampliſſimæ vrbis, prædæ deſtinâſſent. Opportunè autem ſuperuenit clariſſimus princeps Guiſius, cuius præſentia ciuium animi recreati & confirmati ſunt, & impedita conſilia hominum factioſorum, qui iam ſpe deuorauerãt facultates optimorum ciuium. Sic non deeſt præpotens Deus ſpem ſuam in ipſum collocantibus. Tum verò fremere ſpe ſua fruſtrati ſectarij, quòd talem bolum ſibi præreptum cernerent. Porrò ex vrbe excedentes, aliò commigrârunt, vbi habita conſultatione, cùm intellexiſſent abeſſe præter alios etiàm Guiſium principem, altero Paſchatis die ad portam Pariſienſem redierunt vrbem occupãdi animo. At poſtquàm præmoniti ſunt nè ad vrbem propiùs accederent, nî cæſos ſe vellent, acturùm Aureliam omnes profugerunt, vbì facilis eis patuit aditus. Aiebant enim ſe mandato regis eò venire, vt oppidum illud conſeruarent, nec vlli damnum darent, cuique libera relicta facultate viuendi pro ſuo arbitratu, quemadmodùm haberet edictum in Ianuario propoſitum, quo cautum eſſet, nè qua templa vexarentur aut ſpoliarentur. Sed belli homines hac ratione aditum in oppidum quærebant, eaque fide hæc dicebant, qua vti ſolent hæretici omnes & perfidioſi ac ſimulati Chriſtiani, apud quos nullus eſt Dei timor, & honeſtum eſt propemodùm mentiri, fallere, periurare, nullis ſtare promiſſis. Admiſſi igitur intra vrbem Aurelienſem, in dies magìs ac magìs templa vaſtanda & expilanda ſuſceperunt, idque planè contra edictum, cuius ſe volebant videri patronos & conſeruatores. Et primò quidem libuit illis impetum facere in Abbatiam quandam, cuius templum vaſtauerunt, imagines confregerunt, ſepulcra & feneſtras vi-

Periculum Pariſienſium.

Hæretici profugiunt Aureliam.

Tẽpla Aurelia vaſtantur.

1562 treas diſſipârunt, ſedilia & quicquid ex ligno fabrefa-
ctum erat, Vulcano conſecrârunt, & in eundem ignem
coniecerunt libros ſacros in Abbatia repertos, multis
interim vſi petulantiſſimis ſermonibus. Deindè ſuos eò
equos introduxerunt ſtabulatum, tantaque barbarie in
illud monaſterium ſæuiêrunt, vt nullum eius murum
integrum reliquerint. Quoſdam etiàm ex monachis,
qui illic remanſerant, ceperunt, coniectoſque in carce-
rem vi eò adigere voluerunt, vt ipſis indicarent ſacras
reliquias quas abſconderant. Erant in iis iuuenes qui-
dam, qui magnis pollicitationibus ineſcati, ſacra oſſa
prodiderunt: quę illi ſcelerati & nefarij homines flam-
mis exuſſerunt, vt quantùm in illis erat, rurſus beatiſſi-
mos martyres ſemèl pro Chriſto cæſos, ad carnificinam
reuocarent.

Erant in monaſterio illo duo iam affecta ætate ſe-
nes, non ferè minores octogenarijs. Ex his alter in quo-
dam peſtilentis domûs ſolario ſedebat incluſus ad men-
ſes quatuor, clàm illi victum ſuppeditante quodam eius
amico. Orabat verò diù noctuque Dominum, illud mor-
tis expectans genus, quod Dominus ipſi vellet euenire.
Alter paſtoris functus officio in illa parœcia, per id
tempus itidèm à monaſterio clàm receſſerat, latitaturus
in exiguo quodam loco, ad quem tamen non diù pòſt
iſti ſacrilegi Aurelia profecti, cùm ægrotum & miſe-
rum hunc ſenem, qui iam Euchariſtiam ceu breuì mori-
turus acceperat, inueniſſent, percontati ex eo ſunt, eſ-
ſétne monachus & ſacerdos certi cuiuſdam monaſterij.
Illo id minimè negante, reſtim in collum & ſubter bra-
chia eius iniecerunt, ſicque nudum deorſùm pertraxe-
runt. Vt autem viderunt iam ferè extremum illum duce-
re ſpiritum, cruentiſſimi carnifices lœtifero ictu caput
eius pulsârunt, atque ità animam exhalauit. Nec hoc
contenti, homines omnis humanitatis & pudoris ex-
pertes, ad arborem cadauer alligârunt, & pro animi vo-
luptate ſclopettis illud traiecerunt. Poſtquàm verò iam
dictum monaſterium vaſtauerunt, ad alias Eccleſias pro-
greſſi ſunt, ſed multa cum ſimulatione, vt eſt ſolenne
apud hæreticos. Proclamatum fuit Aureliæ, nulli poſt-
hàc templo quicquam detrimenti allatum iri: ſed hoc
cum habuit euentum, quòd reliquis Eccleſijs non ali-
tèr accidit, atquè illi de qua iam diximus. Sanctiſſi-
mi Aniani, eius vrbis antiqui Epiſcopi, ſacra oſſa im-
maniſſimè tractârunt & exuſſerunt. Conculcabant ho-
mines

Summa crudelitas in moribundum ſenem.

Simulatio Caluiniſtarum.

ſmines impijſſimi conſceleratis pedibus ſacroſanctam Euchariſtiam, vel etiam ſclopettorum globulis traijciebant. 1562

Fabricæ & reliquiarum curatores, rationem harum reddere cogebantur: quòd ſi non ſatis exactè quiuiſſent, in cuſtodias ducebantur, & interdùm grauiſſimè torquebantur, niſi pecunia ſe redemiſſent. Summam ſanctæ Crucis ædem incendere cùm cœpiſſent, populus ea re permotus clamabat, Quid iſthuc rei eſt Domine Deus? Iam enim ſibi perijſſe videbantur, cernentes ardere templum ſuum. Res precioſas templorum ex auro & argento fabrefactas, ſiue clinodia ſub eo prætextu auferebant, quòd dicerent ſe ea velle ſeruare regi, cùm indè poſteà nummos cuderint, nulla regi reddita ratione. Veſtes ſacræ omnes prædæ ceſſerunt, quibus ad magnum ludibrium abutebantur, non temperantes interim ſibi ab immanibus blaſphemijs in Deum & cultum illius. Interdùm ſeſe oblectandi cauſa vnum aliquem è ſuo grege ſacerdotalibus induebant veſtimentis, tanquàm iam iturum ad ſacrificandum: eumque cum ingenti triumpho per totam vrbem circunducentes, ludibrij cauſa cantabant, Te Deum laudamus, vel, Requiem æternam &c. multaque fœda & abominanda deſignabant, indigna planè quæ apud Chriſtianos referantur. In templis & ſacerdotum domibus nihil relinquebant integrum: libros & imagines omnes dilacerabant & exurebant: demptis tamen deæ Veneris & id genus prophanis imaginibus, quibus ea hominum fæx non paulo plùs delectatur quàm Chriſti crucifixi aut ſanctorum eius. Monumeta omnia eleuatiora perfregerunt, & in pleriſque oſſa recōdita combuſſerunt. Ipſum quoque cadauer regis Franciſci eius nominis 2. qui frater fuit Chriſtianiſſimus æquè Chriſtianiſſimi regis Caroli, iam in Gallia regnantis, in æde ſanctæ Crucis conditum combuſſerunt, animi crudelitatem in extinctum declarantes, quam in viuum non poterant. Is enim pius adoleſcens Aureliç deceſſerat, cùm illic ageret conſultandi cauſa, quibus rationibus regni ſui calamitatibus poſſet mederi.

Nota impiam petulātiam.

Comburitur corpus Franciſci 2. regis.

Campanas & candelabra templorum belliſſimi Caluiniſtæ in bombardas transformare inſtituerunt: valuas deſtruxerunt, libros exuſſerunt, atq; templa deformârunt, vt ſpeciem templorū omnem amiſiſſe viderentur. Baptiſteria cloacarum loco habuêre. Quaſdam Ec-

1562 cleſias in cellaria mutârunt & armamentaria. In templo Franciſcanorum repoſuerant puluerem tormentariū, in quem poſteà ignis incidit, & conſumpſit omnia. Clerus & religioſi tot malis circundati, pro ſe quiſque ſuæ ſaluti conſulere compulſi ex vrbe illa euadere, ſeſeque clàm ſubducere conati ſunt. Nam ſi quos comprahendiſſent, eos inſimulabant furti, quòd templorum clinodia ſurripuiſſent. Faciebant hoc illi fratres euangelici, vt occaſionem haberent eos tormentis excarnificandi, adeò vt in ea vrbe nemo ab his tormentis ſe poſſet eximere, niſi ſacrum Baptiſma & Confirmationem abiuraſſet.

Nota facinus euāgelicum. Accidit vt quodam die inuenirent ſacerdotem in ſolario Miſſæ ſacrificium offerentem, & Catholicos confirmantem atque conſolantem. Illum ſic vt erat ſacris veſtibus indutum per plateas duxerunt vſq; ad portæ excubitores, vbi capiti eius impoſita galea, & haſta in humeros iniecta, totum diem compulerunt ieiunum perſtare inter illos perditos nebulones, qui excubias agebant, à quibus bene liberalitèr fuit irriſus, & conuicijs atque ludibrijs exagitatus.

Parochus quidam vexatur ab hæreticis. Parochum S. Paterni, virum grandæuum, putà ſeptuagenarium, nolentē deſerere ouiculas ſuas, ſed eas quotidianis ſermonibus confirmantem, & de Dei benignitate ac miſericordia bene ſperare iubentē, cùm poſt menſes quatuor eis tandèm proditus fuiſſet, captus & præſidi cuidam traditus eſt. Is præſes iampridèm hoſtili in eum erat animo, quòd permultis annis contra Hugoniſtas, & hunc præſertim præſidem alioſque nonnullos iudices, Catholicam religionē Aureliæ propugnâſſet, crebroque eos malè adminiſtratæ iuſtitiæ accuſâſſet, adeò, vt eo nomine delirus, imperitus & ſeditioſus quoquè habitus fuerit. Ità enim ſolent iſti euangelici homines infamare eos, quos cupiunt extinctos. Et tamen, vt ſcribunt graues viri, ſi in illo Galliæ Chriſtianiſſimo regno, immò etiàm apud alias nationes, pauci quidam nouandarum rerum cupidi, à locorum præſidibus initiò mox oppreſſi fuiſſent, & ex iuris præſcripto in eos eſſet animaduerſum, non tot millia poſteà periiſſent. Habet enim hoc hæreſis omnis & falſa doctrina innatum ſibi, vt niſi in ipſis ſuis initiis radicitùs extirpetur, paulatìm creſcat in immenſum, & longè lateque omnia horrendum in modum depaſcat & depopuletur. Vidimus proh dolor eius rei in diebus noſtris exempla

multa

multa nimìs, quæ abundè, quod dicimus, teſtari quæant, etiamſi vetera nulla ſuppeterent. Sed ad rem. Cùm ſic, vt diximus, venerandum hunc parochum Caluiniani captum tenerent, haud ſecùs eum tractabant, atquè olìm Chriſtum ſatellites Herodis, illudentes & mendacijs ſtudio effictis, virum bonū onerantes, inter alia hoc etiàm illi affingentes, quòd voluërit regem Chriſtianiſſimum prodere: tum etiàm quòd adulterinos nummos cudiſſet. Hoc illis bonis viris ſic viſum tum fuit illi pio ſacerdoti imponere, quòd ipſi eſſent id temporis occupatiſſimi multifarijs cudendis numiſmatîs ex illa præclara immanium ſacrilegiorum præda. Ad extremū liberam ſe illi abſcedendi poteſtatem facturos dictitabant, ſi abiurata religione Catholica, ipſorum teterrimis paradoxis aſſentiret. Atque eius gratia crebrò ad illum mittebant ſuos miniſtros, qui cum illo diſputarent, & eum euerterent. Sed ille vir pius, in Chriſto benè firmatus, quo plùs ab iſtis moleſtiæ pertulit, eo factus eſt robuſtior, & in recta fide conſtantior. Tandèm multò etiàm acriùs eum infeſtare cœperunt, vt à fide deficeret: cumque interrogatus ab illis, velletne ab animi ſui propoſito diſcedere, prorsùs pernegaret, optatiusque ſibi eſſe diceret vitam perdere, quàm vel ſuos parochianos deſerere, vel tam nefarium illis de ſe exemplum præbere, ſuſpendio eum adiudicârunt. Itaque ad illud ſupplicium proficiſcens, inter eundum loquebatur de Chriſti paſſione, orabat pro ouiculis ſuis & pro vrbe illa. Cùm verò iam ſcalam aſſcendiſſet, multas fecit optimas adhortationes ad dominos, ad illorum miniſtros ſeu concionatores, & ad populum, oſtenditque illis ipſorum aduersùm Deum, religionem & regem Chriſtianiſſimum peſſimi exempli rebellionē, ſimul Deum laudans pro hac ipſi collata gratia, quòd poſſet pro fide occumbere, populumque admonens nè cuiuſquam periculi cauſa ab auita religione ſe abduci paterentur. Hac verò eius dicendi libertate & conſtantia excanduerunt tum domini quidam, tum concionatores Caluiniani: porrò è plebe plerique ingemiſcentes lachrymabantur, quòd ille tam affecta ætate ſenex, ea animi fortitudine mortem exciperet religionis ergò. Vt autem Caluiniani ſuæ cauſæ patrocinarentur, rursùs per concionatorem quendam eum compellârunt, ſi quidem à ſua religione diſcedere vellet, licere ipſi incolumem abire. Verùm illo talia impiorum hominū promiſſa fortitèr contemnente,

1562

Nota figmenta Hæreticorum.

Adiudicatur ſuſpendio.

1562 temnente, ab illis peremptus eſt.

Poſtquàm autem intra Aureliam nihil reliqui ſibi fecerant Caluiniſtæ, in quod ſuam tyrannidem exercerent, præter ciues Catholicos, quibus non parum infeſti fuêre, magno numero profecti ſunt in pagos, vbì ſuo more templa egregiè expilârunt. Quòd ſi in illorũ manus incidiſſet ſacerdos aliquis, illum ad equos ſuos alligatum cogebant poſt ipſos aliquandiù curſitare: ea voluptate exatiati, vel oculos ei eruerunt, vel nares & aures, interdùm etiàm virilia præciderunt, ac poſtremò ad arbores alligatum, bombardarum globulis confecerunt. Quorundam ſecârunt capita, aliis e facie cutem detraxerunt, & primores digitos amputârunt. Quibuſdam in locis fœdiſſima edidêre latrocinia & cædes omnis generis hominum, ne ipſis quidem paruulis parcentes. In pago quodam haud ità procùl ab Aurelia plùs minùs 25. homines compræhenderunt, in quibus erant aliquot puſiones. Sperabant ij pueri ſe horum cruentas manus, conſcenſa ædis ſacræ turri, poſſe euadere. Verùm in ipſam turrem ab illis coniecto igni, duo paruuli e feneſtra ſuî ſeruandi cauſa exiliêrunt, quos nefarij homines excipientes, rursùs in ignem deportârunt, & miſerandum in modum concremârunt.

Immanis barbaries in Clerũ.

Quodam in templo alio cùm nulla clinodia repeŕiſſent, ſtatuam Ludouici xj. Gallorum regis, brachijs & cruribus amputatis, fœdiſſimè truncârunt, mox etiàm præſecto capite abiecerunt. Pòſt effracto eius mauſoleo, cadauer ad cineres vſque combuſſerunt. Putantur in illo rege ea cauſa tantam exercuiſſe immanitatem, quòd ille hæreticos ſolitus fuerit ſeueritèr caſtigare. Eadem barbarie vſi ſunt in ſacello Longauillano, vbì conditi erant magnates plerique omnes è regio ſtemmate oriundi: quorum corpora conuulſerunt, & membra cæſa canibus proiecerunt. Porrò verò cùm non inueniſſent optatam prædam, neque etiàm Canonicos, qui eis illam indicarent, palàm proclamari iuſſerunt, vt intra triduũ Aureliæ comparerent, reſponſuri ad ea quę ipſis eſſent proponenda: quod ſi non facerent, vbicunquè poſteà reperirentur, laqueo ſe ſcirent enecandos. Et eò ſanè rem tandem perduxerunt, vt in ipſorum manus theſauri peruenerint, quibus ſuo more vſi ſunt. Poſteà ad Nauarræ reginam profecti, ea inſpectante id genus alia Euangelica facinora deſignârunt, proiectis & exuſtis cadaueribus parentum & cognatorum regis Nauar-

Facinus ſacrilegũ in Ludouicũ regem.

ræ. Quodam in loco deſtruxerunt ſepulcrum cuiuſdam ducis Iohannis, qui ſanctus habetur, itemque omnium ſucceſſorum eius, quorum omnia corpora in cineres redegerunt. 1562

Theodorus Beza concionator & dux iſtorum, non exigua è tot ſacrilegijs conflata pecunia, conſultius ſibi fore putauit, ſi ab Aurelia diſcederet, procul à periculo abfuturus. Metuebat enim ſibi à Rege, qui magno conſcripto exercitu hæreticis imminebat. Perſuaſit autem belliſſimus Beza ſuis hominibus ſe iturum in Germaniam, & indè copias auxiliares adducturum. Intereà bis terve quadam in regione Galliæ concionatus, cùm ſe ab eius incolis cerneret negligi, duros & ceruicoſos eos vocauit: vt verò ab eis præclare & inprimis Euangelicè ſe vlciſceretur, omnes illorum parochos & ſacerdotes iuſſit trucidari, cùm iam anteà ſæpè eos numerata pecunia ſe redimere compuliſſet. *Beza vult ire in Germaniam.* *Crudelitas Bezæ.*

Inter alias ab ipſis occupatas vrbes, etiàm Turones obtinuerunt: qua in ciuitate è tribus templis ingentem auri & argenti vim rapuerunt, præter gemmas: fuit id damnum prope irreparabile. Aliud quoddam oppidum præcipuo quodam feſto die cùm ingreſſi eſſent, ſub finem ſacrificij cùm Agnus Dei caneretur, in eccleſiam armati irruerunt, contentiſque vocibus clamârũt, Apagite perfidi ſacerdotes, priùs quàm fruſtatìm concidamini. Ex præcipuis quidam dictitabant: Eià nos hîc iam ſacrificemus, nam iſti poſthàc ſuas hîc Miſſas non facient. Profugiebant tum vt poterant Canonici, haud immeritò animis conſternati, ſed ab illis ficarijs capiebantur, & ad ſuas ædes raptabantur, daturi quicquid haberent. Interìm his minis illorum circunſonabant aures, quòd eorum ſanguinem canibus hauriendum præbituri eſſent. Erat in ijs Canonicus paulò commotior, qui iſtos prædones ad eius ædes adducentem iuſſit abſcedere, quòd regis iniuſſu nihil haberet in ipſius domo negocij. At ille nolens cedere, & impreſſionem faciens in ædes, ab illo Canonico gladium corripiente & eius caput ſecante peremptus eſt. Eo viſo, alij facto impetu eum vinctum tradiderunt præſidi, qui eum laqueo adiudicauit præter ius faſque. *Turonum direptio.*

Eſt verò & aliud quiddam ab eis deſignatum planè tragicum, & omnem vincens modũ immaniſſimæ crudelitatis. Grandæuus monachus ab eis interceptus eſt. Huic primò virilia amputârunt, mox ea cocta illũ edere *Flagitioſiſſimum hæreticor*

1562 compulerunt. Indè verò mirificè eum excruciârunt, & adhuc ſpiranti ventriculum ſeu ſtomachum è corpore euulſerunt, perſcrutaturi homines mortalium omnium perditiſſimi, vbinàm illud edulium hæreret. Quid hac fœdiſſima barbarie vel ab ipſis feris belluis, vel immaniſſimis Scytharum populis poſſit attentari flagitioſius, & ab omni humanitate remotius? Hęc nimirùm diſciplina hauritur è ſcholis quinti Euangelij, cuius author Luterus, inſignis verò præter alios promotor Caluinus fuit.

[…]rum facinus.

Hæretici mirè ſæuiunt in Nortmãnia.

Rothomagi & per totam Nortmanniam templa inflammârunt, exuſtis vnà rebus ſacris: qua in re eam illi adhibuêre obſtinati animi peruicaciã, vt ipſos cineres, ex his incendijs remanentes, non modò vendere noluërint, ſed etiàm penitùs diſſipârint & aboleuerint.

Item in Aquitania.

In Aquitania crudeliſſimè graſſaturi erant, nî maturè conatibus illorum eſſet itum obuiàm. Nàm quodam loco Catholicos viuos in puteos demerſerunt, paruulos medios diſſecârunt, ſacerdotum ventres ſciderunt, & inteſtina lignis quibuſdam glomeratìm illigata extraxerunt.

Inter omnia verò ſummę impietatis facinora id vel maximè deplorandum videtur, quòd ſacroſanctam Euchariſtiam indigniſſimè tractârunt, pedibus eam conculcantes, canibus proijcientes, ignibus concremantes, & ſclopettorum globulis traijcientes. Quid hæc autem portendant, quáve tandèm ratione præpotens Deus has ſuas iniurias, quas non ibì tantùm, ſed alijs etiàm Europæ locis perpeſſus eſt, vlturus ſit, ipſe nouit: quem vtinàm maturè agẽda modis omnibus pœnitentia ità nobis reddamus propitium, vt auertatur ab ira furoris ſui. Inſani mortales non penſant illos æternos gehennæ ignes, quibus in omnem æternitatem pro tantis ſceleribus atrociſſimè cruciabuntur: vt interim ſileamus præſentis vitæ vltiones acerbiſſimas.

Itidèm Pictauij.

Pictauij quoquè ſuæ atrocitatis exempla inſignia iſti perditi & miſeri ediderunt. Graſſatum eſt illic quoquè ab iſtis horrendum in modum in templa & ædes Canonicorum. Aſſeruabantur ibì oſſa Hilarij ſanctiſſimi Pontificis, quem D. Hieronymus non immeritò vocat tubam Latini ſermonis contra Arrianos, atque etiàm Radegundis reginæ Franciæ, cuius fuit eximia in Deum pietas & vita ſanctiſſima: aliorum quoquè ſanctorum. Hæc oſſa & ſacratas reliquias illi impuri

nebu-

nebulones proiecerunt, & more ſuo combuſſerunt, vnà quoque bibliothecas inflammantes. Noluńt enim extare patrum monumenta, quibus eorum poſſint impia commenta facilè confutari. Lugduni quoque præter alia facinora euangelica, illius antiquiſſimi & ſanctiſſimi martyris Irenæi oſſa concremârunt, & in templa mirum in modum ſæuiêrunt, nè haberent Catholici vbì ſacrificarent. Apud Turones illius itidem incomparabilis ſanctitatis Epiſcopi Martini ſacras reliquias in ignem proiecerunt, & cineres in aërem diſperſerunt. Huiuſmodi, inquam, diſciplina proficiſcitur ex Caluini & Bezæ ſchola, & tam præclara facinora edere docet nouum euangelium. Et nondùm volunt intelligere miſeri mortales, quos duces præceptoresque ſequantur? Si Turcæ & Tartari hæc feciſſent, omnem impietatis & crudelitatis modum exceſſiſſe dicerentur: Iam verò ab illis hæc perpetrata ſunt, qui ſe euangelicos iactitant, cùm ſint quibuſuis Turcis & Tartaris longè immaniores. Aberat aliquandiu à Galliæ regno illuſtriſſimus ille princeps Franciſcus Guiſius, ſed hæreticorum graſſantibus tumultibus, à matre Regina & regis Senatu in regnum è Lotharingia reuocatus eſt, qui ſanè & Chriſtianiſſimo regi, & illi ampliſſimo regno fidiſſimam nauauit operam. Conſcripſit enim exercitū iuſſu regis, & iam multi erant cum rege, ità vt diuerſi exercitus ad diuerſas ab hæreticis occupatas vrbes mitterentur: at tamen quòd tardiùs illæ copiæ conuenirent, non potuit primis hæreticorum conatibus obſiſti. Vbì ad Turones ventum eſt, ea vrbs hæreticis erepta eſt cum aliis minoribus oppidis ad Ligerim fluuium poſitis. Ereptum eſt etiàm Andegauum. Iam enim plerique pertæſi erant tam barbaræ immanitatis & ſacrilegæ direptionis templorum: ità factum eſt, vt non minori facilitate ad regis ſui obedientiam ſe reciperent, quàm ab illa dudùm diſceſſerant. In Aquitania multi à regis exercitu cæſi ſunt ſectarij, duce quodam inſigni, qui aliquotiès felicitèr cum illis congreſſus, non paruam ſtragem edidit. Intra Tholoſam aliquot continuis diebus certamen acre erat Catholicis cum Caluinianis: ſed hoc ipſo duce opportunè ſuperueniente, Caluiniani fuſi fugatique ſunt. Indè verò ad obſidionem montis Albani, vrbis munitiſſimæ, in quam magnæ hæreticorum copiæ ſeſe abdiderant, profectus eſt. Longum eſſet ſingula perſequi, neque id in præſens commodè poſſem,

1562

Irenæi oſſa cremãtur.

Item S. Martini.

Eripiuntur vrbes hæreticis.

1562 quòd necdùm certam omninò rerum omnium eo tempore in Galliis geſtarum notitiam contraxerim. Pictauium quidam venit Mareſcallus S. Andreæ, qui in 4. Mareſcallis facilè primus eſt. In eius exercitu erant ad decem hominum millia, aut circiter. Venit antè vrbem 8. Calend. Auguſti. Exhibuit illis, qui erant intùs, regis literas, vt ſe dederent, nihil neque in rebus aut corporibus, neque in religione ſua paſſuri detrimenti, modò agnoſcerent Regem ſuum. Hoc quidem ſic illis crebrò propoſitum eſt, ſed nihil effectum, illis reſpondentibus ſe agnoſcere ſuum regem, & illi parére ſe velle: ſed illum non habere quicquam, in mandatis à rege contra ipſos. Literas etſi oſtentaret, tamen eas nō eſſe regis: & ſi maximè eſſent, regem eſſe puerum, ignorare quid fieret, impelli illum tranſuerſum à duce Guiſio. Hanc cantionem plerique omnes Caluiniſtæ cantillabāt in Galliis, cùm ad Regis obedientiam reuocarentur. Intereà extra vrbem cum exercitu manente Mareſcallo, leuibus vtrinquè prælijs ſubindè certatum eſt, donèc à Turonibus aduecta ſunt tormenta. Tum verò ipſis Auguſti Calendis vrbs tormentorum ictibus validè quaſſata, & eodem die proditione capta & direpta eſt. Cæſi ſunt initiò non pauci hæretici, ſed maxima pars & quidem ſeditionis capita, in pedes ſe coniecerunt. Tandem tota vis belli ad Aureliam obſidendam conuerſa eſt. Accidit autem, vt Caluiniani illi cum Catholicis confligerent acerrimè: & quidem Caluiniſtæ primùm aliquandiù rem proſperè gerunt, cæſo ſummo Franciæ Mareſcallo S. Andreæ, quem inſenſiſſimè oderant, capto etiàm ipſo Coneſtabile, & multis primæ nobilitatis viris. At vbì Guiſius cum extremo agmine ſuperuenit, victoria ex eorum manibus extorquetur, & ipſe Condæus Caluinianorum caput capitur, & totus peditatus ad internecionem deletur. Feruntur ex Condæi partibus cecidiſſe eo prælio ad ſexdecim millia. Ex regijs quoque permulti ceciderunt, & in ijs nobiles & egregij duces. Condæus in cuſtodiam ducitur, & qui ab eius grege capti erant ex regijs, Aureliam abducuntur. Ammiralius ſecundus à Condæo, ab hac pugna redit Aureliam, vrbemque mirificè communit. At Guiſius ad obſidendam vrbem cum omni exercitu reuertitur.

Pictauium recipitur.

Prælium funeſtum.

Hoc ferè tempore Abdyſu Aſſyriorum Orientalium Patriarcha, venit Romam longiſſimo itinere, vt Pontificem inuiſeret, atque ab eo confirmaretur: ad cuius

Abdyſu Patriarcha Aſſy.

cuius etiàm genua prouolutus, obedientiam promiſit: *1562*
iurauit etiàm ſe Conciliorum Oecumenicorum & ſpe- *rius venit*
ciatìm Tridentini ſtatuta atque decreta omnia ſuſce- *Romam.*
pturum, ſeruaturum, & ſuos omnes docturum. Habet
autem multos ſub ſe Epiſcopos, & ingenuè faſſus eſt,
ſe de Synodi Tridentinæ legitima congregatione ni-
hil ambigere. Ipſe quoquè ad Synodum illam acceſ-
ſiſſet, niſi eum neceſſaria negocia ad patriam reuocâſ-
ſent. Et quia in itinere à Turcis ſpoliatus erat, Pontifex
eum eiusque presbyteros & diaconum, veſtimentis &
rebus omnibus ad eius ſacerdotium pertinentibus, &
viatico donauit. Fidem ſuam in Concilio Tridenti- *Profeſſio*
no die 7. Septembris anno 1562. hunc in modum abſens *fidei pa-*
profeſſus eſt: Confeſſus ſum puro corde & fide non fi *triarchæ*
cta coram Reuerendiſſimis & illuſtriſſimis D. Michaë- *Abdyſu.*
le tituli S. Sabinæ Alexandrino, & M. Antonio tituli S.
Marcelli Amulio, S. R. E. presbyteris Cardinalibus, in
hanc formam: Ego Abdyſu filius Ioannis de domo
Martia, ex ciuitate Geziræ in Tigri flumine, olìm mo-
nachus S. Antonij monaſterij ſanctorum Rochæ & Io-
hannis fratrum, electus Primâs ſiue Patriarcha ciuita-
tis Muzal in Aſſyria Orientali: Iuro quòd ità corde
credo & ore confiteor Sanctæ Romanæ Eccleſiæ fi-
dem, approbatis omnibus & ſingulis illis, quæ ipſa ap-
probat: & damnatis ſimilitèr omnibus, quæ ipſa da-
mnat: Amplector & perpetuò me amplexurum & re-
tenturum eſſe profiteor & promitto, & omnes fra-
tres meos Metropolitas ſiue Epiſcopos ac diœceſa-
nos, quouis modo meæ iuriſdictioni ſubiectos ità
credendum & tenendum eſſe docebo, & modis omni-
bus quibus potero, perſuadere conabor. Ità me De-
us adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia. In quorum
omnium fidem, hanc meam fidei profeſſionem & at-
teſtationem manu mea ſcripſi &c. Romæ die 7. Martij,
Anno 1562.

Cùm vrbe excederet rediturus ad ſuos, petijt ſtu-
dioſiſſimè, vt Tridentini concilij Canones & decreta *Apud Aſ-*
ad ipſum perferri curarentur: ſe enim omnia ſerua *ſyrios quæ*
turum. De ſacris literis ſæpè interrogatus, grauitèr *ſcripta di-*
& copiosè reſpondit. Nominabat etiàm & ſe habere *uina &*
dixit libros omnes veteris & noui Teſtamenti, etiàm *Patrum*
quos Hebræi & hæretici ex Canone reijciunt. Anti- *habean-*
quos doctores Græcos & Latinos, eoſdem ferè qui- *tur.*
bus nos vtimur, Chaldaicè, Syriacè, aut Arabicè verſos
dili-

1562 diligenter ſe legiſſe nonnullos etiàm, quorum nomina nobis ſunt incognita, Sacramentis vti ſe ac populos illos iiſdem ferè quibus nos: Confeſſione auriculari, precatione pro ſalute mortuorum, Canone iiſdem ferè verbis in celebranda Miſſa, conſecratione prorsùs eadem. Imagines diuorum piis precibus venerari. Fidem ab Apoſtolis Thoma & Thaddæo, eorumque diſcipulo Marco olìm accepiſſe, hodieque retinere ea loca, vbì ipſe degeret. Ità Eccleſiæ dignitas & ſalutaris doctrina per 1500. annos in tam longinquis gentibus inter tot perpetuas infidelium vexationes, eadem in hunc vſque diem permanet, quam apud nos Euangelici præcones oppugnant & lacerant.

Sacramenta. Cõfeßio. Canon Miſſæ.

Anni huius menſe Nouembri Francofurti in Romanorum regem communibus omnium Electorum Principum ſuffragiis eligitur Maximilianus Boëmiæ rex, Cæſaris Ferdinandi filius, multis egregiis corporis ac animi dotibus inſignis, de quo omnes boni ſibi pollicentur, eum in ſeruanda ac tuenda Catholica religione, patrui Caroli V. & parentis Ferdinandi ſanctiſſimorum & pientiſſimorum Cæſarum conſtantiam & integritatem præſtiturum, ſicut etiàm iam non ſemèl præclarè præſtitit. Temporis anguſtia non patitur rem totam accuratiùs & prolixiùs commemorare, & quæ illic geſta ſint, omnia ordinè deſcribere. Turcici Imperatoris Legatus venit Francofurtum, præter literas ad Cæſarem Ferdinandũ datas à Turca Solimanno, etiàm equũ gradarium & quatuor Camelos munera Solimanni offerens. Ait etiàm Solimannum miſiſſe Cæſari dono captiuos Chriſtianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec interceſſione principum quorumcunque redimi paſſus eſſet: petere autem, vt & ipſe Cæſar captiuos Turcas dimittat.

Maximilianus fit Romanorum rex.

Legatus Turcæ cũ muneribus.

Menſe Maio Lunæburgi Conuentus fuit Principum & Ordinum Imperii, Circuli, vt vocant, inferioris Saxoniæ, in quo præcipuè actum eſt de Bremenſibus Caluinizantibus, & decretum factum de Sacramentariis. Iam enim metus erat, nè ſensìm Caluinus etiàm in Saxonia nidificaret, & Luterani præcones cogerentur ſolum vertere. Tilmannus Heshuſius ſcribit piam defenſionem præſentiæ corporis Chriſti contra Caluini, Boquini, Bezæ & Clebitii cauillos & calumnias. In diuerſum ſcribit Thomas Eraſtus Medicus, abutens Chriſti, Pauli & Patrum teſtimoniis, Porrò Bullingerus egre-

Cõuentus Lunæburgenſis.

egregiè ſe tuetur contra Brentium. Triſtiſſimum fuit, quòd Illyricus, Viandus & Mathæus Iudex ſcriberent ſe à Saxoniæ Principibus è Schola Ienenſi dimiſſos eo quoquè nomine, quòd Sacramentarijs ſe oppoſuerint. Et quidem, niſi fallor, hodieq́ue miſerè exulat Illyricus inſignis Luteranus. Deniquè Brentius de vera præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, librum edit contra Martyrem & Bullingerum. Hoc ſcriptum dum ille Martyr impugnare ſtatuit, magno Brentij commodo exhalat ſpiritum Nouembris die 12. Pro talibus non eſt orandum, quia immunes ſunt à Purgatorio. *1563* *Calamitas Illyrici & ſociorum.*

ANNO 1563. Bullingerus Brentio reſpondet Ità eſt inter Luteranos & Zuinglianos rixa implacabilis, cùm vtrinquè puram doctrinam iactitent. Mirum eſt, Principes & reliquos magiſtratus non aduertere iſtorum dogmatiſtarum vanitatem, & quanto cum periculo coniunctum ſit, talibus fidem commodare. Quidam Zuinglianus veretur, nè hæc euangelicorum controuerſia tandem funeſtum & lamentabilem exitum habeat. Et quid mirum, ſi funeſtum habeat exitum quintum iſthuc Euangelion, cùm non ferè niſi turbulentum & ſeditioſum habeat initium, vbicunquè recipitur? Valdè offenduntur iſti puri Euangelici impura vita quorundam in Clero Catholico, & eam vehementèr traducunt apud indoctum vulgus: ſed ſunt ex noſtris, qui quandoquè in Tabulas quaſdam viſitatorias iſtorum Euangelicorum Viſitatorum inciderint, in ijſque plura & deteriora à coniugatis concionatoribus adulteria perpetrata legerint, quàm poſſint apud Catholicos in tam auguſto orbe ſcortationes reperiri. Quidam Luteranicus ſacerdos mirabili fraude adeptus parochiam quandam, vxorem duxit. Ea cùm nouello marito iam minùs arrideret, toxico ab illo perimitur, vt nouis nuptijs via ſterneretur. Interrogatus cur tantum admiſiſſet facinus, reſpondit coniugium in Luteranis ſacerdotibus non reſtinguere vagas libidines. Innumeris id poſſet exemplis doceri, vt maximè quoquè repræhendendi videantur, qui hodiè Catholicis volunt permitti coniugia ſacerdotibus, contra omnia omnium ſeculorum & ætatum exempla. Non frenatur libido libidini indulgendo, ſed gnauitèr potiùs reluctando, & pijs ſtudijs perpetim vacando. *Adulteria Euangelicorū concionatorū.*

Menſe

1563 Menſe Martio anni huius in ſuburbio Auguſtæ Vindelicorum apud S.Georgium, textor quidam filiam habuit annorum viginti, à malo dæmone obſeſſam & diriſſimè vexatam, adeò vt parentes eius tantam calamitatem cernere ampliùs non ſuſtinentes, Auguſtanæ Cōfeſſionis Luteranos concionatores eiuſdem vrbis (erant enim ipſi quoquè Luterani) conſilij & opis petendæ cauſa adierint. Et venerunt quidem nonnulli ex illis Euangelicis præconibus ad puellam dæmoniacam, arbitrati ſe virtute & efficacia Luterici euangelij ſatanam illum expulſuros: ſed ſatanas ſatanam non eijcit. Conati tamen ſunt aliquid facere, ſed ſecurus eos contempſit teter ſpiritus, quippe qui Luteri carnale euangelium floccipendat. Nè tamen nihil feciſſe putarentur, iuſſerunt parentes diligentem habere puellæ curam: poſſe enim Deum facilè rursùs liberare puellam, ſi eius permiſſu id illi acciderit. Porrò virgo quædam, Matthiæ iurati eius vrbis quondàm chirurgi filia, Anna nomine, cum famula Magalena ex pia quadam Chriſtianæ charitatis commiſeratione ad eandem puellam inuiſendi gratia in hypocauſtum venit, perſpectaque eius miſeria, cùm exiſtimaret non poſſe eam vel vnum ſuperuiuere diem, ægrè tandem parentes puellæ permouere potuit, vt accerſitum mitterent D.Simonem ſacræ Theologiæ doctorem, & apud D. Mauritium Auguſtæ catholicum eccleſiaſten. Rogatus ille, vt laboranti puellæ & ſummis angoribus compræhenſæ ſuam præſentiam non negaret, ad iter ſe accinxit: cumque haud ità procùl ab ædibus dæmoniacæ abeſſet, illa miſerandum in modum clamitare, minitari ſuî præfocationem, nî dimittatur, ſimul etiàm magno impetu velut è lecto ſe præcipitare velle. Sciſcitante verò Anna, quam diximus, ecquid ſibi vellet, didicit potum ipſam petere.

Dæmoniaca puella non poteſt liberari ab Euangelicis.

Tum illa in poculo obtulit illi aquam luſtralem ſiue benedictam: qua hauſta, mox cœpit miſerabilitèr ſeſe agitare, & ſurſùm deorſùm mouere, adeò vt caput inter pedes adigeretur. Quo viſo, ij qui circunſtabant, cernere & re ipſa comperire ſe dicebant vim quandam ſacratæ illi aquæ ineſſe. Nulla enim deincèps requie potita eſt puella, tantamque vim patiebatur ab illo immundo dæmone, qui aquam illam ferre non potuit, vt vnus è viris quatuor, qui eam ſeruabant, teſtatus ſit ſe ne vnam quidem noctem apud illam porrò excubare

Vis aquæ ſacratæ.

bare velle, etiamſi vrbem Auguſtam lucraturum ſe ſci- 1563
ret ea opera, niſi parentes illi actutùm remedium adferri curarent. Adeò nanque tetrum ex ore ſuo exhalâſſe fœtorem, vt omnes ſibi pereundum exiſtimârint.

Cùm ſic illa igitur magìs magiſque exagitata ſæuiret & tumultuaretur, memoratus D. Simon Theologus ad limen domûs, vbì ea iacebat, acceſſit. Tum verò illa barbaricum in morem immanitèr vociferari, furere, bacchari, Theologo atrocitèr maledicere. Miſſum me facito, inquit, ſacrifice, probè equidem te ſentio, præfocare me vis, furcifer, ſcelus, nequam perditiſſime. Ijs auditis, Theologus dixit patri puellæ, vt eam liberam ire ſinerent. Sed cùm immodicè ſæuiret ac ferociret, clamaretque ſe anima & corpore ceſſiſſe in ius & dominium mali dæmonis, idem Theologus petijt, vt pedibus eius vincula injicerentur. Itaque ipſus eius parens mantili eius colligauit pedes, percontans interìm ex Theologo, vellétne eam duritèr ligari. Cui ille, Minimè, inquit. ſiquidem fruſtrà à te vincietur, niſì Deus eam vinctam tenuerit. Tum illa miſera horrendum in modum ad tabulatum vſque ſeſe efferatè intendens, conſtrictoſque pedes ſupra caput adducens, ſe expoliauit, tantamque vim præ ſe tulit, vt quatuor illi viri, de quibus antè diximus, alios duos ſibi adiungere cogerentur, quòd non poſſent ſoli eam tenere. Qui ſimul omnes clamabant, IESVS, IESVS: malus dæmon eam abſportat. Poſtquàm verò Theologus ſæpè dictus Dei cœpit implorare opem, teter ſpiritus ad quartam ferè horæ partem continentèr in puella mirè furere & maledicere, tum quoque craſſa admodùm viri voce multa & ſciſcitari & reſpondere diſertis verbis non ceſſauit. Initiò his vſus vocibus eſt: Ha, ha, he, equidem ſacrifice non migro ex hoc domicilio. Simulatquè verò à Theologo dictum eſt, Præcipio tibi &c. aliquantò pòſt reſpondit; Compellórne igitur hinc egredi? Ait Theologus: In nomine Ieſu regis gloriæ præcipio tibi. Tum aliqua interiecta mora, multa nequam ſpiritus lugubri voce locutus eſt, & modò ſuperiùs, modò inferiùs emigrare voluit, donèc tandem permiſſum eſt illi per feneſtram abſcedere. Anteà verò quàm id fieret, puella in grabato ſe pronam inuertit, ducenſque rhonchos cœpit tumultuari & ferocire, tanquàm vomi-

1563 vomitura: atque interìm ex eius ore prælonga, immanis, atra lingua longiſſimè protenſa eſt, osq́ue carbonum inſtàr nigrefactum eſt, & collum in capitis amplitudinem intumuit, idq́ue ſic aliquandiù perdurauit. Deindè ſursùm mox erectis luminibus, complosisq́ue manibus, Deo laudes gratesq́ue agens,ità ait: Iam nunc ego agnoſco & video Deum meum. Multas quoque Theologo gratias egit: à quo creberrimè interrogata, num ſe ſentiret liberatam, ſempèr illi reſpondit, Liberata ſum, Deo gratia. ſed video quendam rubicundo capite, tetro vultu, protenſa lingua, mihi perpetìm innuentem, vt ad ipſum veniam. Itaque docuit eam Theologus, vt ter ſibi imprimens crucis ſignum, diceret, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum. Cui illa morem gerens, rursùs ab illo interrogata, reſpondit: Quoties crucem exprimo, dæmon euaneſcit, ſed mox reuertitur. Deindè in multis Theologus eam piè & Catholicè inſtituit, vtq́ue abrenunciaret ſatanæ, & totam ſe Deo ac Domino ſuo addiceret: quæ omnia illa ſe facturam bona fide recepit, & ſacroſanctam Euchariſtiam accipiens, paulatìm integræ ſanitati reſtituta eſt. Hanc hiſtoriam quiſquis ſyncero perlegit animo, facilè videt, apud ſectarios nullam eſſe dæmonum expellendorum poteſtatem, eamq́ue apud Catholicos in hunc vſque diem permanere. Nec erit quiſquam tam impudens, qui rei huius veritatem negare auſus ſit, cùm graues viri eam apud Auguſtanos compertiſſimam eſſe teſtentur.

Lingua atra & immanis.

Liberatur dæmoniaca.

Nota vim Crucis.

Hoc anno cùm princeps Guiſius fortiſſimè Aureliam obſideret regis Gallorum nomine, & quodam die ad veſperum nauigio Ligerim traiiceret, domum iturus, in ipſo itinere à quodam ſceleratiſſimo proditore, quem hoſtes prece & precio ad tantum facinus impulerant, tribus ſclopetti globulis in humero dextro lœtaliter vulneratur, nec multis pòſt diebus ſuperuixit, magno quidem Caluinianorum Aurelianenſium commodo, qui propediè in eius manus venturi putabantur, ſi paululùm ei diuturnior contigiſſet vita. Eius obitus regno Franciæ longè infauſtiſſimus fuit. Ante mortem aliquot diebus ſuperuiuens, omnes ſuos grauiſſima oratione admodùm piè & religiosè inſtituit, & tandèm Catholicæ religionis ergò tam proditoriè occiſus, Chriſto ſpiritum reddidit. Eo mortuo, Condæus liberatur è cuſtodia, nec diù pòſt Lugdunenſes ha-

Princeps Guiſius à ſicario perimitur.

Religio

ctenus

ſtenùs refractarij, regi ſe dedunt, & Catholica apud illos religio reſtituitur. Porrò rex neceſſitate adactus, cum Caluinianis pacem fecit. *1564* *Lugduni reſtituitur.*

Menſe Decembri finis optatus impoſitus èſt Synodo Tridentinæ, in qua multa ſanctiſſimè & ſaluberrimè decreta ſunt: ſed Euangelici dogmatiſtæ in ſuis fæcibus hærent, perguntque ſuos & tueri & propagare errores. Fuerunt in ea Synodo multi Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & viri complures longè doctiſſimi. Multos in eam Synodum ſumptus fecit Romanus Pontifex Pius IIII. Itemque Ferdinandus Imperator religioſiſſimus.

Hoc anno Presburgi in Hungariæ regem cum multa celebritate & ſolitis cæremonijs coronatus eſt Maximilianus, Romanorum & Boemiæ rex prudentiſſimus. *Maximilianus coronatur Hungariæ rex.*

ANNO 1564. Rex Daniç & Lubecenſes bellum, quod ſuperiori anno in regem Suediæ ſuſceperant, continuant maximis impendijs, multis vtrinquè & datis & acceptis incommodis.

Hoc anno, 5. die Martij, Ingolſtadij obijt vir doctiſſimus Fridericus Staphylus, ætatis ſuæ anno 51. Hic annis decem vixerat Vuittenbergæ familiaritèr cum Lutero & Melanchthone, ſed tandèm magna Dei benignitate conuerſus ad Catholicam fidem, hæreticorum fraudes & mendacia atque fœdiſſimas antilogias ità cœpit proferre in publicum, vt omnium illorum in ſe plùs quàm Vatinianũ concitârit odium. Fuit is vir Græcè Latineq; doctiſſimus, & hæreticorũ myſteria nouit ad vnguẽ, quæ paulatìm ſtatuerat ad omnium notitiam perferre, nisi eum mors impediuiſſet. Anno 1558. Coloniæ typis excuſa eſt theologiæ Luteranæ trimembris Epitome, ipſo Staphylo authore. Is libellus mirabilitèr offendit hæreticos omnes, & cùm nõ eſſent inter ſe concordes, hoc tanto oblato aduerſario ad ſyncretiſmũ conſtituendũ ſe mutuò hortati ſunt, quò communibus armis Staphylum oppugnarent: quod & factum eſt. Sed ille acritèr eis reſpondit, adeò vt poſteà quidam Luteranus eũ magnum diabolũ vocârit, quandoquidem infeſtiſſimis eos, & propè ipſorum telis & armis oppugnabat, luculentèr eorum oſtendens fœdiſſimas antilogias, & mutuas diſſenſiones, idq; ex proprijs illorum ſcriptis. Erat inter alios eius hoſtes qui- *Fridericus Staphylus prodit fraudes hæreticorum.*

1564 dam Goppingenſis præco, Iacobus Smidelinus. Is incredibili ſtultitia & impudentia auſus eſt aſſerere, nullam inter Euangelicos eſſe in doctrinæ fundamẽto diſcordiam, cùm tamen non ſolùm à Staphylo, ſed etiàm ab ipſis Luteranis diuerſum oſtenderetur. Sed quid non audet hæreticorũ perfricta frons? Cum hoc Smidelino præcipuum fuit Staphylo certamen, non quòd dignus eſſet cuius ineptijs & calumnijs reſponderetur, ſed ob hominis contundendam impudentiam, & Catholicam fidem ab illius calumnijs vindicandã. In Apologia ſua idem Staphylus de quodam iuuene concionatore Luterano commemorat hiſtoriam lectu dignam, quam hoc loco inſerere paraphraſticôs non grauabor, vt nôrit poſteritas, quàm monſtroſos ediderit dogmatiſtas ætas noſtra. Iuuenis quidam concionator Miſnenſis (Eſt autem Miſnia pars Saxoniæ) cùm eſſet aliquandiù concionatus in Miſnia, voluit in Saxoniam proficiſci, (ampla eſt enim Saxonia, & latè patet) idque ſpe obtinẽdi alicuius miniſterij Euangelici. Erat autem ipſe quidẽ Adiaphoriſta, id eſt, Melanchthonicus: porrò ea Saxoniæ regio, quò ſe contulit, Illyricanum habuit ſuperintendentem. Quanuìs autem Matthias Illyricus diſcipulus fuerit Melanchthonis, tamen in quibuſdam acerrimè diſſidet à ſuo præceptore, ſicut & Melanchthon à ſuo magiſtro Lutero. Interrogatus igitur hic iuuenis ab Illyricano ſuperintendente, quam religionem profiteretur, reſpondit, ſe ſentire cum Melanchthone & Georgio Maiore. Ergò, inquit ſuperintendens, mammaluca es tu & apoſtata hæreticus. Tantum iam intererat inter Luteri & Melanchthonis doctrinã. Porrò ſciſcitãti ſuperintẽdenti, num crederet bona opera eſſe pernicioſa ſaluti, ille quidẽ reſpondit, non ſe id credere, ſed potiùs prodeſſe ea ſaluti: mox verò tãquàm Euãgelij hęreticus iuſſus eſt ex ea vrbe totaq; regione diſcedere. Iam enim Melãchthonis diſcipulus Illyricus, Melãchthonis diſcipulum ferre nõ poterat. Paſſus igitur miſer hîc repulſam, è Saxonia ſe trãſtulit in Pruſſiã, opulentam & vberem regionem. Ibi tum regnabat Oſiandrinũ Euangeliũ. Petijt verò ab Oſiandrino quodã Eccleſiaſticũ miniſteriũ: ſed illo percontante, num crederet hominẽ eſſentiali Dei iuſtitia iuſtũ fieri oportere, & nũ eos qui diuerſum ſentiant, non alio quàm hæreticorũ loco haberet, iſtoque reſpõdente alitèr docere Melanchthonem, atq; etiàm Illyricum, nec ſe ità poſſe de hominis Iuſtificatione ſentire: ilicò ceu hæreticus

Impudẽtia Smidelini.

Exemplũ memorabile.

Melanchthonicus repellitur ab Illyricanis.

tieus

ſticus reiectus eſt, & ex Pruteni principis ditione profli- 1564
gatus. Venit igitur in Poloniã ad Caluinianos, ſed cùm *Item ab*
nollet eandẽ cum eis cantilenã canere, nec à Luteri Eu- *Oſiandris*
angelio deficere ad Zuinglianiſmũ, ab illis itidèm haud *nis.*
ſecùs atque hæreticus repulſus eſt. Itaque excluſus à Cal- *A Caluis*
uiniſtis, ad Picardos ſe contulit, ſperãs ab illo hominum *niſtis.*
genere ſe in eorũ ſectam & contuberniũ receptum iri. At illi volebant, vt reliquis ſectis omnibus abiuratis, vnicam Picardorum doctrinã tanquàm optimam complecteretur. Quod cùm illi non eſſet integrum, miſer ab illis perindè vt à ſuperioribus compulſus eſt fugæ ſe com- *A Picar-*
mittere. Indè ad Sileſianum quendam nobilem venit, *dis.*
à quo interrogatus, ecquídnam de Suencfeldij Euangelio ſtatueret, an crederet externum miniſterium eſſe ſuperuacaneum, internum verbum, ſeu verbi prædicati energiam, eſſe ipſum Dei filium, reſpondit ſibi eam videri antiquã hæreſin, quæ ab Illyrico, Philippò, Caluino & alijs multis palàm editis ſcriptis oppugnata ſit. Quod reſponſum moleſtè ferens nobilis Suencfeldia- *A Suenc-*
nus, hominẽ à ſe repulit: atque ità rursùs ille in pedes ſe *feldianis.*
conijcere cõpulſus eſt. Tot igitur locis repulſam paſſus, ad Anabaptiſtas in Morauia non infrequentes profugit, non tamen apud eos permanendi animo, ſed vt eorum myſteria & inſtitutũ exploraret. Verùm ab illis callidè ſanè præuentus, fidem eis ſuam exponere iuſſus eſt. Quæ cùm illorum placitis non valdè concordaret, nihil mo- *Ab Ana-*
rati, quòd ille longos ſuos circuitus prętexeret, non ali- *baptiſtis.*
tèr quàm hęreticũ eum à ſe eiecerunt. Et tamen hę ſectę omnes ſingulatìm ſibi vendicant puram Euangelij doctrinã, eamq́ue cęteris omnibus detrahunt. In tanta aũt doctrinæ varietate fieri quî poteſt, vt vera ſint quæ docentur ab illis? Quid (oro) tandèm facient miſeri mortales, qui in hos errorum Labyrinthos præcipitantur, vel potiùs ſua leuitate induci ſe ſinũt? Tam diuerſis ex orbis noſtri angulis clamant certatìm pugnantiſſimi dogmatiſtæ, noui Euangelici buccinatores. Eccè hìc eſt Chriſtus: & tamen ſimul mentiuntur omnes, cùm non poſſit eſſe Chriſtus, niſì in vna ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia, à qua iſti omnes turpitèr defecerunt. Sed vt ad noſtrum iuuenem concionatorem redeamus, venit ille tandèm Viennam Auſtriæ, vbì in Catholicum quendam incidens, ſuas illi moleſtiſſimas peregrinationes & aduerſos caſus, & in quibus verſatus eſſet hæreſibus, enarrauit, ſimul obnixè orans, vt ad

1564 obtinendam ſolidam certamque doctrinam, & ſcripturæ diuinæ genuinam interpretationem, auxilio ſibi eſſet. Fuit hoc proculdubiò diuinæ gratiæ opus, vt homo tot exagitatus difficultatibus, tandèm quandoquè rediret ad ſe, & perſpecta falſitate, quam hactenùs pro Euangelij luce eſſet amplexus, in viam reduceretur. Poſſunt enim hæreſes de ſe polliceri veritatem, ſed exhibere non poſſunt. Eſt verò ab illo Catholico hoc ei datum conſilij, vt eum ſcripturæ ſenſum, qui ſempèr & vbiquè receptus fuit, amplecteretur, porrò priuatos omnes, & ſingulares ſenſus repudiaret. Fieri enim non poteſt, inquit idem, vt priuatæ opiniones Catholicum ſcripturæ ſenſum ferant, multò etiàm minùs, vt inter ſe conſentiant, ſibique conſtent. Cùm enim non ſint iſti in eo corpore, quod viuit de ſpiritu Chriſti, & eius perpetuo ductu ac moderamine gubernatur, ſed ceu aridi palmites à vite Chriſto præciſi, foràs proiecti ſint, ſpiritu vertiginis huc illucque impelluntur, & ſua commenta venditant cæcis & incautis mortalibus pro verbo Dei. Ità quod ſingulis viſum eſt, hoc pro Euangelio obtruditur: cùm autem alijs alia magìs placeant, nec alij alijs velint cedere, naſcuntur dogmata mirè diuerſa, & ſingula tamen pro veris defenduntur, & ab euerſis hominibus recipiuntur. Accidit autem hoc iuſta quidem, ſed nimiùm formidanda ira Dei, vt in iſtos laqueos incidant homines, & pro veritate recipiant mendacium, dum nolunt audire Eccleſiam Dei, & ijs viuunt moribus, qui talem vindictam mereantur. Eſt autem certè doctrinæ veritas non apud hæreticos, ſed in Eccleſia quærenda, de qua præclarè dictum eſt ab Irenæo: Tantæ oſtenſiones cùm ſint hæc, non oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium diues, pleniſſimè in eam contulerint omnia, quæ ſint veritatis, vti omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus: omnes autem reſiqui, fures ſunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & appræhendere veritatis traditionem. Quid enim, etſi quæ de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nônne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli conuerſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum & re liquidum eſt? Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem ſcri-

A Catholico reducitur in viam.

Iohan. 15.

Aduerſus hæreſes lib. 3. capite 4.

Iohan. 10.

ſcripturas reliquiſſent nobis? nónne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſinè charactere vel atramento ſcriptam habentès per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligentèr cuſtodientes. Hæc Irenæus martyr & Epiſcopus ante mille trecentos & eo ampliùs annos. Vt autem ad Staphylum redeamus, ſcribit ille quodam loco ſe de noſtrorum hæreticorum impoſturis, corruptelis, fraudulentis machinationibus habere ciſtas aliquot libris & epiſtolis plenas, quæ etiàm veniſſent in lucem, niſì mors eum abſtuliſſet.

1564

Nota de Traditione.

Menſe Iulio ipſis ferijs D. Iacobi Apoſtoli, diem ſuum obijt ſanctiſſimus & omnibus modis Catholicus Princeps Ferdinandus Romanorum Imperator, de cuius integritate, pietate, & in Catholica fide conſtantia multa dici poſſent. Etſi verò turbulentiſſima fuit noſtra ætas, tamen non immeritò gratulari ſibi poteſt de duobus ſanctiſſimis & religioſiſſimis, & Catholicæ religionis obſeruantiſſimis Imperatoribus Carolo V. & Ferdinando eius germano fratre, quorum ad omnem poſteritatem ſacroſancta & celeberrima erit memoria: Inſiſtit eorum veſtigijs Maximilianus 2 Ferdinandi filius, qui hodiè gratulante Eccleſia Dei, Romani Imperij habenas moderatur.

Obitus Ferdinandi Cæſaris.

Hoc anno Philippus rex Hiſpaniarum Garſiam à Toleto, regiarum triremium & maris ducem ſuum generalem, cum ingenti claſſe miſit ad expugnandam arcem munitiſſimam, *del Peuol di Velez* appellatam, ſub dominio Turcarum ad Africæ oram ſitam, vndè frequentèr impij piratæ in mare Hiſpanicum incurſiones facientes, prædas agebant, quod rex Catholicus minimè ſibi ferendum exiſtimabat. Vbì claſſis vniuerſa, centum videlicet triremium, abſque alijs nauibus, quarum certum non habemus numerum, Malacam vrbem appulit, magnam illic peditũ & equitum tormentorumq; bellicorum & commeatûs copiam accepit, atque indè ſoluens vltimo Auguſti menſis die, tranquilliſſimo mari & ſecundo flatu ad arcem memoratam incolumis peruenit, expoſitoque in terram milite, oppugnari cœpta eſt arx ipſa inter abruptiſſimas petras ſita, & mari vndiquè ſepta, difficilimum aditum non ſolùm hominibus, ſed ipſis etiàm ibicibus, præbens. Cùm autem

Claſſis Philippi regis.

1564 per ſingula momenta validis tormentorum ictibus verberaretur, eccè præter omnium expectationem 6. die Septembris Turcæ milites, qui eam cuſtodiebant, intempeſtæ noctis ſilentio turpiter indè aufugiunt. Manſerunt autem trigintaquinque Turcæ, quòd fortaſsis ob natandi imperitiam fugæ ſe mādare non poſſent: ijque viui in Hiſpanorum poteſtatem venére. Dici verò non poteſt, quanto gaudio ea inſperata & incruenta victoria omnium animos perfuderit. Fatebatur Dux ipſe illuſtriſſimus, & totus exercitus magno clamore teſtabatur, à Deo exercituum immiſſum hoſtibus terrorem, vt ex ea arce turpitèr abſcederent, quæ vix multo tempore & multo ſanguine potuiſſet obtineri. Impoſitum indè eſt fortiſſimum illi arci præſidium contra barbarorum incurſiones. Cùm autem milites ſeſe ad claſſem reciperent, Saraceni ingenti numero & magnis clamoribus multoque impetu, vt apud illos moris eſt, eos aggreſſi, partìm cæſi, partìm vſque ad 5. vel 6. millia vulnerati ſunt. Erant in hac expeditione aliquot viri doctrina & pietate inſignes, qui rogatu illuſtriſſimi Ducis Garſiæ eò ſe contulerant, vt exercitui, ſi res poſceret, Sacramenta miniſtrarent. Ijs verò tum Dux ipſe generalis, tum multi alij primarij Duces, & alij nobiliſſimi & illuſtres viri peccata ſua confeſſi fuére, & ſanctiſſimam Euchariſtiam ab ijs accepére. Sic nimirùm promerenda eſt ſuperni Numinis clementia, cuius ope & auxilio freti Hiſpani, arcem penè inſuperabilem intra paucos dies, nullo ſuorum fuſó ſanguine, in Catholici & optimi regis Philippi ditionem redegerunt. Scripta ſunt hæc à quodam viro graui & fide digno, qui huic expeditioni præſens interfuit.

Arx Turcica expugnatur.

Præſidium Hiſpanicum.

Huius anni 1564. menſe Septembri literæ venerunt ex Iaponum & Sinarum regionibus, vbi iam ſunt aliquot Patres Societatis Ieſu, quos vulgò Ieſuitas vocant, quibus ſignificabatur, magnum illorum infidelium numerum, ad octo millia, in quibus ſunt reges & principes, permultique proceres & optimates gentilium, relicto dæmonum cultu, Chriſti Ieſu fidem eſſe complexum. Accedit hùc miraculum, quod in cuiuſdam Sinæ conuerſione operatus eſt Dominus. Eſt ea Sinarum natio innumerabilis, & auri atque ingeniorum ditiſſima. Dormiebat ille, & vidit in ſomnijs tanquàm vnum ex Patribus Societatis Ieſu, qui eum vt Chriſtianus fieret hortabatur, comminatus, ni conſentiret, inciſurum ſe

Sinenſes multi ad Chriſtum conuertuntur.

forfice,

ſorfice, quam in manu geſtabat, capillos eius capitis: quod eſt ignominioſum & infame apud eos: & eo renuente, abſcidit aliquot. Idipſum vidit per tres continuas noctes, ſed in poſtrema abradebantur ei omnes capilli capitis. Tum ille mox adijt Patres illos Societatis Ieſu, & petijt baptizari: qui hominem complexi, docent eum quæ ſunt religionis noſtræ, ac deindè baptizant. Porrò iſthæc viſio non dubiam illis ſpem fecit totius gentis illius ad Chriſti fidem traducendæ. Benedictus Deus, qui illis longinquiſſimis & ab orbe noſtro remotiſſimis nationibus, fidei ſuæ & gratiæ lucem impertit. Sunt enim Sinarum populi ad extremos Orientis fines longiſſimo à nobis interuallo diſſiti. 1564

Menſe Aprili anni huius, Mulbrunnæ habitum eſt aliquammultis diebus Colloquium inter Luteranos & Zuinglianos vel Caluiniſtas. Interfuêre Colloquio Principes duo, Palatinus Elector, & Dux Vuirtebergicus. Theologi vtriuſq; Principis diù multumq; inter ſe diſceptârunt, ſed nulla ratione, neutris alteri parti cedere volentibus, vllã concordiã inire & cõciliare potuerũt. Defendebãt Vuirtebergici Theologi, quorũ principes facilè erant Brentius & Iacobus Smidelinus, vnà cum pane & vino in cœna Domini (ſic enim illi loquũtur) adeſſe ſubſtantialitèr & realitèr corpus & ſanguinẽ Domini, & nedùm à bonis, ſed etiã à malis ore percipi vtrunque: contrà Palatini tam corporalem præſentiã, quàm quòd ab impijs ſumeretur Euchariſtia, pernegârunt. Ibì tum multùm ſudatum eſt à Smidelino, vt perſuaderet Chriſti corpus perindè atque diuinitatem, non modò in cœna, ſed etiàm locis omnibus, id eſt, vbiquè præſens adeſſe. Eam ſtultiſſimã & hactenùs inauditã opinionem hauſiſſe videtur ex Brentio ſymmyſta vel potiùs præceptore ſuo. Nam iſti homunciones dum ſuis fidũt ingenijs, ex alijs in alios labuntur errores, quantoq; acriùs in id incũbunt, vt Eccleſiam Catholicã oppugnent, eo deteriùs occæcantur, longiusq; à luce veritatis in inexplicabilium errorum tenebras recedunt. Nituntur quidem Brentius & Smidelinus docere, Chriſtũ corporalitèr in Euchariſtia pręſentem: ſed cùm id cõpræhendi nulla ingenij vi poſſit, ſed ſimplicitèr & incũctantèr credi oporteat, ſub panis & vini ſpeciebus reuerà Chriſti corpus & ſanguinem adeſſe, iſti prodigioſum dogma confingunt, Chriſti corpus tã eſſe vbiq; præſens, quàm eſt diuinitas. Sed humanæ cæcitatis figmentũ eſt, non doctrina Chri-

Colloquium Mulbrũnenſe.

Prodigioſum dogma Brẽtij &c.

1564 ſti, neque Catholicæ Eccleſiæ. Porrò Caluiniſtæ vel Zuingliani dum nullo pacto ſuis imbecillis ingeniolis conſequi poſſunt, vt ſe Chriſtus corporalitèr præſentem in Euchariſtia exhibere queat, inſtar Capernaitarum dicunt: Quomodò poteſt hic carnem ſuam dare ad manducandum: itaque ad tropos confugiunt, & euidentiſſima ac luculentiſſima Chriſti verba, quibus hoc & ipſe inſtituit, & in Eccleſia conficitur Sacramentum, ſæua & impia interpretatione ad figuratam locutionem detorquent. Sed audiunt vtrique, & Luterani & Zuingliani: Niſi credideritis, non intelligetis. Si dicis, Quomodò poteſt fieri? audis ab Eccleſia, Deus omnipotens id pollicetur & facit, & tu dicis, Quomodò poteſt fieri? Porrò incredibilem & execrandam habet impudentiam, quòd cùm tam Luterani quàm Zuingliani toto cælo à Catholica veritate aberrent, tamen incunctantèr & crebrò aſſeuerant, ab ipſis ſtare veteres Patres omnes. Et hoc quidem imperitis, & in Patrum monumentis parùm verſatis, pernicioſiſſimè illi perſuadent: ſed qui vel vtcunquè Patrum ſcripta nôrunt, illorum ſatìs mirari non poſſunt improbitatem & impudētiam. Interim Eccleſiam Catholicam vtrique inſimulāt idololatriæ, proptereà quòd Chriſtum in Euchariſtia adoramus: ſed abſit vt illorum blaſphemiæ nos ab hac adoratione abſterreant. Immò verò audient, velint nolint, ex Auguſtino in Pſalm. 98. Quia Chriſtus in ipſa carne hìc ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, niſi priùs adorauerit: inuentum eſt, quemadmodùm adoretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolùm non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. Ità Auguſtinus. Verùm his obitèr dictis, ad Colloquium Mulbrunnenſe redeamus. Longa ſanè (vt dixi) diſputatione præclari illi Theologi fruſtrà tempus triuerunt, & non ſolùm nulla inter eos conſtituta pax eſt, ſed ſimultas & odium acrius exarſit. Nam eodem anno Vuirtenbergici de actis eius Colloquij ſcriptum Germanicè ediderunt, cui Brentij præfixa eſt Latina epiſtola, qua inter cætera inſignem impudentiam & vanitatem Palatinis Theologis impingit. Contrà verò Palatini non diù pòſt gande opus Germanicum euulgârunt, quo totius Colloquij acta explicantur, & ſcriptum Vuirtenbergenſiū mendacij crebrò inſimulatur, atque prolixè cōfutatur. Certè verum dicit Sapiens: Inter ſuper-

Iohan. 6.

Eſa. 7.

Sectariorum vanitas.

Euchariſtia adoranda.

Sectarij mutuis ſcriptis lacerant.

Prou. 13.

perbos ſemper ſunt iurgia. Eſt autē hoc cumprimis admiratione dignum quod Smidelinus, qui palàm auſus eſt ſcribere inter Euangelicos præcones nullam eſſe in doctrina pugnantiam, iam longiſſima diſputatione, in qua ſolus ipſe loco Vuirtenbergenſium loquebatur, Brentio ſe intra ſilentium tenente, perpetuò contra Caluiniſtas cōtendit, & quàm fœdè in rebus grauiſſimis inter ſe diſſideant, toti orbi luculenter oſtendit. Sed hanc deplorati hominis vanitatem & verſutiam miſera plebs non aduertit. Si qui verò aduertunt, & tamen id genus hominibus in religionis rebus, vndè ſalus ſempiterna pendet, fidem adhibent, illis ego nihil ſentio eſſe deploratius atque infelicius. Scilicèt nulla eſt inter iſtos præclaros inſignium blaſphemiarum buccinatores diſcordia, cùm nullam vnquàm poſſint cōficere concordiam, nec deſinant palā editis libris alij alios oppugnare perpetuò. In hoc ipſo Colloquio Vuirtebergici Palatinos vocant ſectarios, (ſic enim Palatini interpretantur) porrò Vuirtebergenſes Palatini aiunt noua, falſa & inaudita dogmata proferre. An nō præclarè inter ſe conſentiunt, qui id genus elogijs ſeſe inuicèm ornāt? Non debent iam iſti ægrè ferre, ſi à Catholicis tales appellātur, quales ipſi ſe inuicèm ſalutant. Inter colloquendū Boquinus Zuinglianus dicebat, nō de ſcriptura, ſed de eius intelligentia inter ipſos quæri: ibi Smidelinus egregiè prodidit verſutiam ſuam & omnium iſtorum ſectariorum, dicens Boquinum hoc ipſo ſibi arma eripere, quibus cōmuniter vtantur contra Papiſtas. Hoc enim certiſſimum eſt, non propterea ad ſcripturas prouocari ab iſtis infidis hominibus, quòd ſcripturæ pro ipſis faciāt, ſed quòd facilimè poſſint ſcripturas ad ſua in ſpeciē adſtruenda mendacia detorquere. Itaque ſi adigas illos ad ſcripturarum intelligentiam, quæ non ab hæreticis, ſed ex perpetuo Catholicæ Eccleſię Doctorum conſenſu petenda eſt, iam planè iacent omnia hæreticorum commenta. Hoc cùm ipſi non ignorent, vſqueadeò ſolas crepant ſcripturas perperàm intellectas & impiè detortas, vt Patres ſimul omnes & Concilia omnia prorsùs reijciant, vbicunquè ab illis diſſentiunt. Itaq; Luterus ipſe quodam loco ſcribere auſus eſt, ſacra Biblia eſſe hæreticorum librum. Huc igitur & Luterus & ſectarii omnes impudentèr prouocant, hæc ſola valere volūt: & tamen res ipſa loquitur, quòd ea alitèr Luterani, alitèr Zuingliani, alitèr alij ſectarij interpretantur. Itá cogunt ſinguli

1564

Smidelini impudentiſsima vanitas.

Sectarij mutuis ſe ornant elogijs.

Sectariorum verſutia.

1564 guli illam veraciſſimam ſacrorum Bibliorum ſcripturam ſuis mendacijs ſeruire & adſtipulari, non abſque ſumma incommutabilis veritatis, Dei contumelia & blaſphemia.

Fuit hoc apud hæreticos ferè omnes in more poſitum, vt ſcripturas ſuis commentis prætexerent, & ità ſcripturas ſcripturis oppugnarent. Nec defuerunt, ſicut nec hodiè deſunt, qui ſcripturas deprauare & corrumpere non dubitarent. Immò verò etiàm Vuirtebergici Palatinos vocant falſarios, qui corruperint Lucæ Euangeliſtæ verba: contrà Palatini aſſerunt, Vuirtebergicos ſuis ſomnijs ſcripturam peruertere.

Præclara encomnia ſectariorum. Quis igitur iſtis fidem commodet, qui tam egregia de ſe mutuò teſtimonia dicunt? Addunt Palatini, Vuirtebergicos de vna eademque re & affirmatiuè & negatiuè ſolere reſpondere. Nec hoc mirum: permittit id enim Luteri Euangelium, quem hominem etiàm ipſi Palatini Zuingliani in multis ſibiipſi contrarium oſtendunt, vt meritò pudere debeat, eius commenta tantum habuiſſe pondus apud pleroſque.

Atqui verò è diuerſo & Luterus, & Ioachim[9] Vueſtphalus Luteranus, id obijciunt Zuinglianis, quòd inter ſe pugnent. Nos hæc teſtimonia aliorum de alijs libentèr amplectimur, & à toto eiuſmodi dogmatiſtarũ grege, toto pectore & animo nos ſeparamus & ſecedimus. Quod vtinàm etiàm illi facerent, qui ab iſtis infauſtis & nimiùm ab omni vera luce alienis, in fraudem impelli, & ab Eccleſia catholica diuelli ſe paſſi ſunt. Verùm dabit quandoquè benignus Deus gratiam ſuam, vt videant homines quod hactenùs magno ſuo malo videre noluerunt, quàm infidis non Euangelij, ſed portentoſæ vanitatis buccinatoribus, animas ſuas crediderint. *Luterani noui ſuffraganei.* Ridiculum verò eſt, quòd quidam ex Zuinglianis obijcit Luteranis, quos nouos vocat ſuffraganeos, quòd necdùm inter ſe concordent, quínam ſint veri Tomi operum Luteri. Alij enim alijs obijciunt, quòd Luteri ſcripta deprauârint. Adijcit etiàm, Luteranos voluiſſe Luterum nouum efficere Papam, vt ipſi eius Cardinales, & temporis ſucceſſu etiàm ſucceſſores eſſe queãt. Dij prohibeant, nè talem Papam & tales Cardinales habeamus, quos nec fratres Euangelici, qui ad ſe eam dignitatem deriuare mâlint, recipere velint. Quis iam nobis inuideat Papam noſtrum Romanum Pontificẽ, eiuſque Cardinales, quando etiàm ſectarij ſuos volunt habere

Anti-

Antipapas & Pſeudocardinales? Sed hęc quidē de Colloquio Mulbrunnenſi annotâſſe breuitèr ſatis ſit, de quo ingens ſcriptum, vt dixi, Palatini, & aliud Vuittebergici ediderunt, vt totus orbis ſciret quàm præclarè inter ſe conſentiant fratres Euangelici, & vel manibus palpare poſſint qui velint, quàm nihil cum illis commercij habeat ſpiritus Chriſti, qui facit vt ſit credētium cor vnum & anima vna in Domino. 1565 *Acto.4.*

ANNO 1565. immane facinus perpetratum eſt Leodij. Abbas quidam Præmonſtratenſis ordinis famulum habuit, quem certa de cauſa iuſſit a ſe diſcedere, & alium ſibi dominum quærere. Tulit hoc ægrè famulus, & interìm hæret ad aliquot dies apud Abbatem, atque, vt priùs, cubicularij fungitur officio. Paucis autem elapſis diebus, Abbate è quodā conuiuio iam ſerò cubitum abeunte, homo crudelis nihil tale ſuſpicantem fera & pluſquàm barbara crudelitate in ipſo cubiculo iugulat, multamque ſecum pecuniam è cubiculo eodem auferens, equum Abbatis ſternit & abſcedit, cùm priùs neſcio quæ mendacia de Abbate ad familiam retuliſſet. Hoc quidem teterrimum exemplum admonere mortales omnes meritò & poteſt & debet, vtì ſic vitam inſtituant ſuam, nè imparati hinc exeant. Nam propter eiuſmodi dubios vitæ caſus & mille pericula, inter quæ quotidiè verſamur, Chriſtus Dominus in Euangelio crebrò nos admonet vt vigilemus. Horrendum ſanè fuit ità ſubitò ac improuiſe necari, idque à famulo, cui iamdiù non dubitâſſet Abbas vitam ſuam committere: ſed tamen ſi animus fuit pius & diuinæ voluntati religioſè ſubditus, nihil quidem Abbati nocitum eſt: ſed crudeliſſimum facinus ſceleratum homicidam & temporarijs & æternis ſupplicijs, niſì dignam agat tanti ſceleris pœnitentiam, reddidit obnoxium. *Immane latrocinium.* *Matt.24. 25. Marc.13. Luc.12.*

Prodijt hoc anno ſcriptum benè longum Iohannis Marbachij ſuperintendentis Argentoratenſis contra Caluiniſtas & Zuinglianos, cui mox certatìm, ſed breuitèr ab iſtis reſponſum eſt, adeò vt etiàm medicus quidam Zuinglianus, poſtpoſitis interìm pharmacis & potionibus, aculeatè in illum ſcripſerit. Videtur autem etiàm iſte Marbachius Brentianam vbiquitatem docere. Caluiniſtę eum tanquàm ineptū & indignū reſponſo contemptìm perſtringunt. Habet certè in ſuo libro ineptias multas, & tātum tribuit Lutero, vt eum omnibus *Marbachius Vbiquetarius Brentianus.*

1565 bus etiàm veteribus Patribus nō dubitet anteferre: egregieque eum commendat ob exagitatū & oppugnatum Papatum: quodque nimìs eſt intolerabile, ait ſe & ſuos Luteri doctrinam haud ſecùs, atque ipſius Chriſti verba & doctrinam, accipere, cùm tamen luce, meridiana clarius ſit, Luterum ſæpè pugnantia ſcripſiſſe, & certè nulla ratione dignum fuiſſe, cui id tribueretur, quòd errare non potuerit, cùm multos nefandos & pudendos errores ab inferis excitârit. O prodigioſam huius ſeculi cæcitatem, quòd videre non poteſt, quàm nihil videant, qui ſe veram demùm Euangelij lucem in orbem inuexiſſe gloriantur. Piget & pudet tam cæcis Doctoribus confutandis tempus terere, præſertìm cùm nec huic inſtituto magnoperè conueniat. Id verò admiratione plenum eſt, quòd iſte Marbachius ſcribit, ſe ſuoſque adiutores Eccleſiæ Argentinenſis iam idem docere Argentinæ, quod Luterus & Saxonicæ Eccleſiæ de Euchariſtia doceant. Cùm enim Argentinæ Zuinglij dogma diù receptum fuerit, iſte iam Argentinenſibus apud omnes leuitatis & inconſtantiæ notã inurit, tanquàm qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranū complexi ſint, quod fortaſsis Argentinenſes non æquo ſint animo laturi. Eſt quidem mirabilis in Germania rerum confuſio, dum videmus alios à Luteriſmo ad Zuinglianiſmum, & rurſùs alios à Zuinglianiſmo ad Luteri placita deſciſcere, vt interim alias innumeras ſectas taceam. Nec erit certè vnquàm ab alijs ad alias ſectas deficiēdi finis, propter dogmatum incredibilem varietatem & inconſtantiam, niſi redeant ad vnitatem Catholicæ Eccleſiæ, cui & rector & protector adeſt ſpiritus veritatis, quem hæretici habere non poſſunt. Hoc quidem certo certius eſt, multùm conniti iſtos inſignes Euangelicos dogmatiſtas omnes, vt authoritatem Romani Pontificis prorsùs euertant: ſed tanta eſt eius authoritatis vis & pondus, vt etiamſi illis rumpantùr ilia, nihil tamen ſint relaturi aliud, quàm ſummum dedecus & ignominiam ſempiternam. Perſtitit hactenùs Romanæ Eccleſiæ ſedes annis mille quingentis contra omnes tyrannorum & hæreticorum omnium inſultus, perſtabit etiàm hauddubiò vſque in mundi finem. Deceſſit nonnihil in Europę aliquot angulis illius ſedis authoritati, ſed longè plus acceſſit in ampliſſimis noui orbis atque remotiſſimarum gentium vaſtiſſimis regionibus. Et vt tabeſcat liuor improbus & amens furor viliſſimorum homunciorum,

Sectarij oppugnant Romanam ſedem.

num, qui prauis confingendis dogmatibus & contumeliosis edendis ſcriptis, eius ſedis ex profeſſo hoſtes ſe declarant, libet hîc inſerere pauca quædam de rege Luſitaniæ longe potentiſſimo, qui hoc anno literas ſcripſit Patribus Societatis Ieſu Romę cógregatis, in hunc modũ: Patres Societatis Ieſu, qui nunc eſtis Romę in cõgregatione generali, rogo vos vt petatis à Deo, vt faciat me verum filium & defenſorẽ Eccleſiæ Romanæ, ſicut confido me futurũ auxilio Dei. O quantùm deſidero oſculari pedes ſanctiſſimi patris. Hęc ille inuictiſſimus Luſitaniæ rex. Fuit verò etiàm hoc ipſo anno Colonię vir quidam grandæuus & venerabilis, miſſus ex Thebaide ab Alexandrino Aegypti patriarcha, qui eiuſipſius patriarchæ nomine Romano Pontifici obedientiam promitteret, vel potiùs ſcriptum adferret, quo is patriarcha obedientiam promittebat. Ità irridet præpotens Deus miſerrimorum homuncionum impotentiam, qui ſe putant illam ſedem poſſe deſtruere, quam nulli hactenùs neque ethnici Imperatores, neque ſubdoli hęretici euertere potuerunt. Elidant igitur inſana licèt capita ſua in parietes, ſalua manebit ſua authoritas Romano Pontifici: atque ea ipſa hæreſum architecti & buccinatores omnes peſsùm prementur, & penitùs opprimentur. 1565

Legatus patriarchæ Alexandrini.

Idem Luſitaniæ rex Chriſtianiſſimus petijt à ſummo Pontifice, vt duo Epiſcopi mitterẽtur in Iapponam remotiſſimam à noſtro orbe inſulam, vbi mirè increſcit religio Chriſtiana, & obſeruantia erga Romanum Pontificem. Porrò feruntur illic eſſe homines acuti & inſignes philoſophi, quibus conuertendis non deerunt etiàm Catholici Doctores, multa eruditione & vera pietate ſuffulti. Quæ quidem libentèr nos commemoramus, vt pudefiant inſolentes & miſeri homũciones, qui ſe putant magnam cladem attuliſſe Romanæ ſedi, dum tam varijs, impijs & inter ſe mirè pugnantibus doctrinis Europæ regiones quaſdam perdiderunt & corruperunt. Veniunt ad fidem barbaræ nationes, dæmonum cultrices: Aethiopiæ rex longè potentiſſimus, quem vulgò Prætoianum vocant, cuiusque eſt ampliſſimum imperium, iam Luſitanis magna iunctus eſt amicitia, & per eos hauddubiè in dies magìs ac magìs vera fide Aethiopes imbuentur: Multæ quoquè Indorum inſulæ & regiones auidè doctrinam Chriſti amplectuntur, & ſæpe integræ ciuitates ſacro ablutæ ſunt Baptiſmate. Habet harum rerum commemoratio mirificam iocunditatem:

Indi conuertuntur ad fidem.

1565 tatem: itaque non pigebit paululùm ijs immorari. Poſt-quàm reges Luſitani longiſſima nauigatione in Indiæ vſque & orbis extremos fines aditum ſibi fecerunt, eam in curam ſummoperè ſibi incumbendum putârunt, vt miſeros homines dæmonum teterrimo cultui addictos, ad Chriſti religionem traducerent. Ea in re longè pijſſima, & quæ illis regibus cedet in gloriam ſempiternam, vſi ſunt ópera Patrum Societatis nominis Ieſu, qui iam paſsìm Ieſuitæ vocantur. Ex ijs plerique apud illas barbaras & feras nationes ea vitæ ſanctimonia, eo animas Chriſto lucrifaciendi ardore emicuerunt, vt non facilè fidem habiturus ſit Lector, ſi ſingula referre velimus.

Eſa. 59. Sed non eſt abbreuiata manus Domini, vt non poſſit etiàm hodiè innouare ſigna, & immutare mirabilia. Inter

Franciſcus Xauier. hos Patres facilè primus fuit Franciſcus Xauier, ex primis ſocijs celeberrimi Patris Ignatij, à quo hoc inſtitutum cepit initium. Is Franciſcus incredibili charitatis feruore ſuccenſus, diſcurrit per Indiæ regiones, & iam in Sinarum vſque regionem penetrare geſtiebat tametſi id ſinè ſummo vitæ diſcrimine fieri non poſſet, cùm lege prorsùs barbara apud illam gentem cautum ſit, nè quis peregrinum hominem eò adducat: eius legis tranſgreſſori capitis ſupplicium conſtitutum eſt. Sed perfecta

1. Iohã. 4. charitas foràs mittit timorem, & iam Franciſcus cum mercatore quodã tranſegerat, oblato ei pro naulo 300. aureorum pipere, quod eleemoſynæ nomine datum illi erat, vt in Sinarum regionẽ eum inueheret. Verùm non diù pòſt ſuperuixit, maximis exantlatis laboribus. Vt autem Chriſtus oſtenderet, quàm illi charus eſſet vir il-

Corpus exanime manet incorruptũ. le æterna memoria dignus, poſt eius obitum corpus illius vltra menſes 15. ità ſeruauit integrum & illæſum, vt recèns mortuum putaretur, & ſuauiſſimum ſpiraret odorem, tametſi aliquandiù & calce fuiſſet obrutum, quæ etiàm oſſa conſumit, & humo opertum, vbi humana corpora facilè putreſcunt. Ità voluit præpotens Deus honorare eum, qui illam fidem annunciâſſet cæcis gentibus, quam ſectarij horum temporum Papiſticam vocant. Non patitur hic locus commemorare huius Franciſci geſta omnia, prophetiæ gratiam, & miraculorum efficaciam. De regione Sinarum iam antè dixi-

Sinenſes populi. mus. Eſt ampla admodùm, homines habet acuto ingenio, & diſcendi auidos, ac benè eruditos. Qui inter illos plurimùm eruditione pollet, nobiliſſimus habetur, & authoritate cæteros antecellit: & tamen etiàm ex

iijs iam multa millia Chriſto nomen dederunt. In regione Maluccarum iam perplures in Chriſtum crediderant. Inuidit hoc malus dæmon, & regum duorũ opera vſus, partim blanditijs, partim terroribus illos ad priſtinam ſtultitiam retraxit. Sed non defuit vltio diuina tam fœdæ apoſtaſiæ. Ager antea fertiliſſimus repentè ſterilis factus eſt, vt toto eo tempore, quo in apoſtaſia perdurârunt, quanuis crebrò ſererent, nullos fructus attulerit, oriza ſementi ſeruata computruerit, aquæ dulces nunquàm illic comperto miraculo in ſalſas verſæ ſint. Et quanuis ea calamitate multi interierint, non tamen flecti potuit dura ceruix Mahometanæ ſuperſtitioni deditorum, quin pergerent à Chriſti fide abducere quos poſſent. Tandèm ingens barbarorum manus collecta eſt, vt armis rem gererent, & Luſitanis vi reſiſterent. Sed eccè ſubitò corripiuntur terrore & tremore, arma è manibus excutiuntur, humi omnes proſternuntur: ſol propè meridianus adeò obſcuratur, vt alij ab alijs minimè cernerentur: terra tremuit, igniti lapides ruunt è cælo, & dęmonum delubra aliaque omnia ædificia proſternunt: arbores ità euertuntur, vt radices ſursùm, rami deorſum ſpectarent. Pauci deindè Luſitani, ceſſante hac tempeſtate, innumeram illam turbam aggreſſi, multos ex illis cædunt, nihil ipſi prorsùs læſi. Redeunt tandèm ad ſanitatem homines perfidi, & tum ipſi, tum alij multi, ethniciſmi erroribus implicati, ingenti numero fidem complectuntur, adeò vt intra vnam hebdomadam ſupra 15. hominum millia Chriſtianiſmo adiungerentur, quin & ex alijs inſulis permulti eò confluebant, vt Chriſtiana religione initiarentur. Nec defuit diuina clementia reſipiſcentibus. Nam agris reddita fertilitas eſt, aquis dulcedo priſtina. Hæ Maluccarum gentes longiſſimo à nobis interuallo ſeparantur. Creſcit apud illas garyophyllum, & plura illic locis munitiſſimis habentur Chriſtianorum propugnacula: nam à Mauris & Indis non parùm infeſtantur. Eſt Indiæ regnum quoddam Biſnagæ vocabulo. In eo vrbs Chiromandel eſt, vbi Apoſtolus Thomas & viuus annunciâſſe Chriſti Euangelium, & mortuus conditus fuiſſe, hodieque totus illic aſſeruari confirmatur totius gentis eius teſtimonio. Eſt ſepulcrum in rupe exciſum, in quo viſitur corpus ſatìs amplum & procerum, ſuauiſſimum ſpirans odorem, quod in hunc vſque diem tanquàm Thomæ Apoſtoli, in multa apud

1565

Malucca.

Vltio diuina in apoſtatas.

Thomas Apoſtolus vbi conditus.

1565 apud omnes eius loci homines veneratione habetur. Sunt illic quoquè Chriſtiani, & plures fiunt. Cùm primùm annis ſuperioribus apud Indos Frãciſcus Xauier, cuius ſuprà meminimus, Chriſtum prædicaret, ad illos homines conuertendos non parùm illi contulêre pueri idololatrarum: quippequi mirabili zelo & feruore parentes idololatras repræhenderent, atque etiàm accuſarent, & miſſi ab eodem venerabili Patre in loca vbì parentes dæmonibus ſacrificâſſent, idola per præceps in cautes deturbarent, aut flammis exurerent, alijsq; multis modis eis illuderent: adeò vt parentes non niſì clàm admodùm eiuſmodi nefanda ſacrificia exercere auſi fuerint. Eoſdem pueros, cùm omnibus ipſe coràm adeſſe non poſſet, qui eius operam efflagitabant, ad ægrotantes mittere ſolebat, qui conuocatis vicinis & domeſticis, ſymbolum cum precibus quibuſdam crebrò recitabant, aſſerentes fore vt ſanitati reſtituerentur, ſi crederent in Chriſtum: Ità factum eſt, vt non pauci & corporis & animi morbis liberati, Dei erga ſe miſericordiam experirentur. Huiuſmodi miracula permulta in ijs regionibus Catholici edidêre, cùm in noſtro orbe fratres Euangelici tam longè ſint alieni ab edēdis miraculis, quàm nihil habent veræ fidei, licèt nihil perindè atq; fidem iactitare videantur. Viuunt genialitèr: abſq; fœminis cubare nimìs moleſtum eſt: vigiliæ, preces, ieiunia, execrationi illis ſunt tanquàm Papiſtica commenta: & quid mirum, ſi tales nulla ſigna faciant? Longè alio gradiuntur itinere, qui apud Indos miraculis clarent, & innumeras Chriſto animas lucrifaciunt. Certis conſtat grauium virorum teſtimonijs, Franciſcũ illum Xauier, in cuius libentes recidimus mentionem, longiſſimis ſæpè etiàm nocte tota precibus incubuiſſe, attentiſſimis meditationibus mirificè animũ occupâſſe, parciſſimo plerunquè cibo contentu fuiſſe, labores incredibiles libentiſſimè, & quidem non ſine diuinarum affluentia conſolationum, quas iſti carnales & pſeudoeuangelici buccinatores neſciunt, noctesque dieſque pertuliſſe, non ſemèl præſentiſſima mortis diſcrimina adijſſe, quæ illi à barbarorum perſecutionibus imminebant, deniquè totum ſe Deo & lucrandis animabus impendiſſe. Nec mirum, ſi talem vitam conſecuta ſunt inſignia miracula, & inexpertæ vix credibiles diuinæ conſolationes, quibus vſqueadeò ſæpe inter tot labores & pericula recreabatur, vt non rarò inter orandum excla-

Pueri perſequũtur idola & eorũ cultores.

Miracula apud Indos.

Franciſci Xauier vita.

exclamârit: Dômine, plùs ſatis animi voluptatum. Sæpe etiàm inter dormiendum auditæ ſunt eiuſmodi ex eius ore voces, O bone Ieſu, ô Domine, ô Creator mi, & id genus alia multa. Aerumnarum & laborum longè fuit appetentior, quàm quantumlibet auarus auri vel argenti, quod ſanè eſt haud vulgaris ſanctitatis perſpicuum argumentum: neque ſe eripi volebat diuinitùs, ſi quæ incidiſſent res difficiles & moleſtæ: adeò iam didicerat cum Apoſtolo gloriari in tribulationibus: & certè præſtitit ei Deus quod appetebat, vt innumeris ſubindè calamitatibus premeretur, quæ illi ampliſſima in cælis præmia conciliabant, inſignesque coronas. Obijt tandèm Cantanæ in regione Sinarũ, mirabili ante mortem feruens deſiderio videndi Saluatoris. Is Pater primus, vt iam antè dixi, noſtra ætate Indis Chriſtum prædicauit, & innumeros ad fidem traduxit, quem deindè plures alij ſecuti ſunt Societatis Ieſu Patres, qui hodieque immenſos proferunt fructus apud Indos & vicinas inſulas, è quibus vnus in quibuſdam literis ſuis ſcribit in hunc modum: Cùm venit in mentem laborum, quos olìm impigrè alacriterque neſcio qua de cauſa ſtultè ſuſcipiebam ac ſuſtinebam, pudeat nunc in difficultatibus periculisque pro Chriſti religione adeundis defatigari. In præteritorum verò peccatorum memoriam dum redeo, nunquàm diuinis rebus tractandis, Chriſtique cultu conſeruando & longè lateque diſſeminando ſatiari poſſum, cùm mihi videatur, quod veriſſimum eſt, nihil omninò eſſe quod facio præ eo quod debeo, quia ſeruus inutilis ſum. Ità ille, qui triennio manſit Ormutij, quæ inſignis Perſici ſinûs vrbs eſt, adeò ſolis ardoribus expoſita, vt homines in aqua viuere cogantur: quique tres duntaxàt horas plerunquè ſomno indulgebat, & ſupra naturæ vſum duobus integris menſibus quotidiè vnius horæ ſomno contentus vixit, charitatisque & pietatis officijs mirum in modum addictus ſempèr fuit, ac tandèm intra paucos annos nimijs confectus laboribus, magno ſuî apud omnes deſiderio relicto, Chriſto ſpiritum reddidit.

1565

Rom. 5.

Obitus.

Luc. 17.

Ormutiũ.

In Promôtorio Commorino iampridèm vltra trecenta Chriſtianorum millia fuiſſe ferũtur: nec dubium quin interìm plures acceſſerint. Erat in ea prouincia quidã Societatis Ieſu Pater, Criminalis nomine, qui ſingulis menſibus totam perambulans, curam omnium ſingularem gerebat: cumque hoſtes barbari eum perdituri

Promontorium Commorinum.

1565 turi aduentarent, poſſetque facilè eorum iniuriam omnem conſcenſa naui declinare, è naui exilijt, & tum pueros tum alios multos in littore conſiſtentes Chriſtianos, nè Maurorum minis & iniurijs ad abiurandam fidem adigerentur, quotquot potuit ad naues adduxit. Sed tandèm barbarorum militum lancea confixus, ad templum quò multi Chriſtiani confluxerant, abijt, ibique ante altare orans, cæſo capite, Chriſto ſe martyrem conſecrauit. Fuit eius vita admodùm pia & religioſa, digna quæ martyrio clauderetur. Mos illi erat quotidianus, trigeſiès ad orandum in genua incumbere. Socij eius alij in vincula cõiecti, alij barbaris venditi, alij verberibus affecti ſunt. Succeſſit illi Hẽricus *Henriquez*, qui ſtrenuam inprimis operã in illo Promõtorio animabus lucrandis nauauit, vir multa virtute conſpicuus, cui ſocius adiunctus erat Paulus Valleus magnæ perfectionis & ſanctimoniæ, qui toto menſe in carcere detentus, nihil in cibum ſumpſit neque etiàm petijt aliud, niſi orizam aridam & aquam. Non eſt operis huius omnes commemorare, qui in illis remotiſſimis Indorum populis & regionibus innumeros noſtræ religioni adiunxerunt, in quibus nouis Chriſtianis viget feruor fidei Chriſtianæ, cùm hoc in orbe miſerè tepeſcamus, & errores impios Euangelij nomine complectamur. Accidit quodam tempore vt nauim Turcæ caperent, & in ea præter Luſitanos plurimos, etiam 30. pueros Indorum, ętate quidem teneros omnes, ſed adeò animi virtute robuſtos, vt cùm grauiſſimis ſupplicijs à Turcis cogerentur Chriſto nuncium remittere, vinci nulla ratione potuerint. Eſt inſula versùs Septentrionem haud procùl à Sinarum ſiue Chinarum ampliſſima regione, quam Giapan vel Iapaniam vocant, ante hos paucos annos à Luſitanis mercatoribus inuenta, in longum obtinens ſexcenta vel plura etiàm milliaria. Sunt in ea reges & principes, è quibus rex Bonganus facilè omnium eius inſulæ opulentiſſimus, iampridèm ſignificauit Proregi, qui nomine Luſitaniæ regis Indiæ præfectus fuit, ſe noſtræ religionis eſſe cupidum. Laboratum eſt apud illas gentes, & Domino ſuam gratiam largitèr adſpirante, iam ante aliquot annos ſupra quadraginta millia Chriſtianæ fidei iugum manſuetis humeris acceperunt, nec dubium, quin aucto operariorum numero & labore, auctus plurimùm ſit ille numerus. Sunt homines eius in-

Criminalis martyrium.

Conſtantia 30. puerorum.

Giapa Inſula.

ſulæ

ſulæ rationi obſequentiſſimi, & bona cumprimis Indole atque ingenio. Ità fit, vt nec in gratiam, nec metu cuiuſquam, ſed recta incitati ratione, & Chriſto ſuam illis gratiam liberalitèr impertiente, alacres accedant ad fidem: & quia perſpicaci ſunt ingenio, rationes & argumenta probè aſſequuntur, & acutè ad interrogata reſpondent: ſi qua in re hæſitant, modeſtè petunt adiunctis rationibus ſeſe inſtitui. Poſtquàm ſalutaribus vndis tincti ſunt, cum multo ſpiritûs feruore diſputant aduerſùs parentes & familiaritate coniunctos, eosque erroris conuincunt: porrò noſtram fidem egregiè propugnant. Tanta in illis animi conſtantia appáret, vt citiùs vitam quàm fidem ſint deſerturi. Plerique nobiles & viri primarij magno numero in Chriſtum credunt, & quo quiſque eſt perſpicacior, eo minori negocio fit Chriſtianus, quippe qui cernant noſtram legem vſqueadeò rationi eſſe conſentaneam. Ità nimirùm præpotens & bonus Deus habet ſempèr, qui eius ſanctiſſimam fidem & religionem cupiant amplecti, dum ea ab ingratis & iam inueteratis atque in hæreſes erroresque auidis faſtiditur. Atque vt alibì iam dixi, etiàm Sinarum populi, quos alij Chinenſes vocant, ad Chriſti ſanctiſſimam fidem traducuntur, quorũ ditio tam vaſta & ingens eſt, vt ſua magnitudine ſuperet orbem Chriſtianum. Porrò verò apud has Iapaniæ & Sinarum præclaras & inſignes nationes nulla hactenùs extitit memoria Chriſti. Quid nos hîc dicturi ſumus, qui eam religionem, quam tot ſeculis noſtri coluére Maiores, homines graues & conſtantes, quamque modò illæ à Chriſto hactenùs alienæ nationes cupidè complectuntur, ità leuitèr & inſipientèr, nè quid duriùs dicam, deſernimus, & fanaticis ingenijs in tot ſectas nos diſtrahendos & seducendos tradidimus? Vtinàm vel ſerò tantæ leuitatis nos pœniteat. Eſt inſula Seilam in illis longinquis locis ſita, ambitu ſuo trecenta complectens milliaria, cinnamomo, mális aureis & rebus alijs abundans, tanta aëris ſalubritate & loci amœnitate, vt incolæ perſuaſum habeant, paradiſum nuſquàm alibì fuiſſe. In ea inſula Luſitaniæ rex non pauca habet caſtella, præſidijs impoſitis munita, nec deſunt homines pij, qui illic quoquè Chriſtum annuncient. Eius inſulæ rex iamdiù baptizatus eſt. Eſt in regno Malagiorum vrbs populoſa valdè Malacca, quæ cum toto regno Imperatori Xantanæ páret, cuius etiàm alia tria regna agno-

1565

Sinarum ditio ampliſſima.

Seilam inſula.

Malacca vrbs.

1565 ſcunt imperium. In hac vrbe Malacca arcem habēt Luſitani, & eſt ibi quoque Collegium Patrum Societatis Ieſu, ſicut & permultis alijs Indiæ locis, non abſque ingenti incolarum fructu. Fiunt igitur apud barbaras nationes plurimi Chriſtiani, & veniunt, poſthabito cultu dæmonum, ad agnitionem & cultum vnius viui & veri Dei, homines à Chriſto & vera luce alieni, aut etiàm multis erroribus implicati, vt ſi omnia exactè proſequi velimus, longè ab inſtituta nobis breuitate recedendum ſit. Eſt verò ea inſignis Chriſti clementia, quòd pleriqúe ex ijs, qui recentes ad fidem veniunt, nullam dant requiem ſibi, donèc etiàm alios ad vnius Dei cognitionem perducant. Quæ quidem omnia paucis in gratiam Lectoris huc adſcribere libuit, vt deſinant homines importuni gratulari ſibi de oppugnato Papatu & Romani Pontificis authoritate: quandoquidem vident feros & barbaros populos amplecti fidem Romanæ Eccleſiæ, quam ipſi oppugnant, & reuerentèr ſuſcipere totius Eccleſiæ patrem & paſtorem, Chriſti in terris Vicarium. Doleant potiùs ſe vera Chriſtianæ fidei luce deſtitutos errare turpiter, & alios quoquè in errorem inducere. Reſipiſcant maturè & agant pœnitentiam, quia bonus eſt Dominus, nec vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Quòd ſi in ſua duritia & improbis conatibus pertinaci animo perſiſtere perrexerint, nihil quidem nocebunt Romano Pontifici, ſed ſeipſos potiùs malis dæmonibus effusè irridendos propinabunt, ac paulò pòſt vnà cum illis, quos ſeduxerint, in ignem præcipitabunt pice & ſulphure ſempèr arſurum. Chriſtus in euangelio dicit ad Petrum: Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Ea precatio & promiſſio, ad Petri illam Romanam ſedem pertinet, in qua hodieq́ue perſeuerat fides vera, quæq́ue eſt magiſtra omnium Eccleſiarum. Quòd ſi hoc non vult credere ſuperbus hæreticus, habet Chriſtus apud extremos Indos, habet apud Antipodes populos innumeros, qui id libentèr ſibi perſuaderi patiantur. Faxit pius & miſericors Deus, vt in viam redeant, qui ab huius Sedis obedientia diſceſſerunt: quia certè non eſt ouis Chriſti, qui non vult illi obedire, cui Chriſtus commiſit paſcendas oues ſuas. Sed de his ſatis.

Feruor nouorum Chriſtianorum.

Ezech. 18.

Luc. 22.

Frigus.

Sub finem anni 1565. & initio anni ſequentis tanta fuit hyemis aſperitas & ſæuitia, vt multis locis vites ad ſolum vſque planè interierint, & grandes quoquè

arbo-

arbores exaruerint. Secuta eſt poſteà mira aquarum inundatio, quæ locis non paucis, præſertim Danubio & Rheno propinquis incredibilem agris & ædificijs cladem intulit. Sæuiſſima quoquè peſtis aliquot his annis continuis innumeram hominum multitudinem tulit è medio: & vt intelligerent mortales irati Numinis iram planè effuſam eſſe, etiàm horrenda annonæ caritas dirè afflixit multas Europæ regiones, adeò vt non pauci homines ob famis immanitatem & ſibi & alijs manus attuliſſe ferantur. In Liguria haud procùl à Nicea vetuſta vrbe aliquot vici ita repentino terræ hiatu abſorpti ſunt, vt nulla corũ veſtigia ſupereſſe ferantur. Atque vtinàm hæc flagella duras ceruices noſtras vel tandem inflecterent ac edomarent. Percutit nos omnipotens Deus, vt agnoſcamus ſcelera noſtra, & deſinamus impiè agere. Non delectatur ille calamitatibus noſtris, ſed vult vt flagellis caſtigati, emẽdationem meditemur, nè pœnæ temporales mutentur in æternas. Volumus hodiè ſub prætextu Euangelij nouas ſubindè hæreſes amplecti, faſtidimus Patrum noſtrorum tot ſeculis ad nos vſque religioſè cultam fidem, votifragos & impuros monachos inceſtis nuptijs pollutos, alioſque importunos tenebriones, qui vel ante mille annos ſepultas hæreſes iam ab inferis excitant, non alio quàm Apoſtolorum Chriſti loco habemus, eorum blaſphemias & impia commenta pro luce Euangelij recipimus & adoramus, & interìm non videmus noua in dies diuinæ iræ graſſari flagella, nouas inauditaſque clades exiſtere, omnem ab hominibus mutuam fidem, charitatem, beneuolentiam prorsùs exulare: quæ omnia neceſsè eſt euenire, cùm hæreſes & ſectæ vigent. Vbi enim vera & Catholica fides deficit, ibì pariter corruere neceſsè eſt pietatem & virtutem omnem: porrò è diuerſo emergere vitia & flagitia omnia, quæ deindè non poteſt non conſequi & perſequi diuinæ iuſtitiæ ſeueritudo, multis ijſque horrendis flagellis in ea animaduertens. Non admodùm multi elapſi ſunt menſes, quòd in cuiuſdam regni Comitijs publicè diſputatum fuit, num Chriſtus ſit Deus. Tales impietatis progreſſus faciunt, qui à Catholicæ Eccleſiæ, quam ipſi Papiſticam vocant, contubernio ſibi diſcedendum ſtatuerunt. Quid illic ad Mahometanam ſuperſtitionem reliqui eſt, niſi vt circuncidantur, & Chriſtum abiurent? Quid iſti ſentiant de totius noſtræ religionis Sacramẽtis, inſtitutis ac legibus,

1565 *Aquarum inũdatio.* *Peſtis.* *Fames.*

1565 qui Chriſtũ negant eſſe Deum? Certè non eſt quòd miremur ab iſtis & alijs ſectarum architectis ac præconibus tot blaſphemias & contumelias iactari in Sacramenta, in ritus & cæremonias, in omnia deniquè ſacra & inſtituta Chriſtianiſmi. Sed non dormitat ſempèr Chriſtus. Expergiſcitur quandoquè, & vlciſcitur iniurias ſuas: quanquàm, vt non ſemèl dictum eſt in ſuperioribus, hæc ipſa eſt grauiſſima & vel maximè horrenda Dei ira & vindicta, quòd ſinit homines ad tantam impietatem & amentiam deuolui, quibus ſatiùs eſſet vel mille peſtes ſano animo in corpore pertuliſſe, aut certè nunquàm natos fuiſſe. Verùm de his aliâs.

Melitæ oppugnatio. Hoc anno Turcarum tyrannus Solimannus Meliten inſulam magnis viribus ſibi ſumpſit oppugnandam. Ea inſula milliaribus ſexaginta ſeparatur à Sicilia: ambitus eius eſt milliũ paſſuum ſexaginta, longitudo 22. latitudo 12. Sunt in ea loca munita & pagi quadragintaquinque. Hanc inſulam ſi cepiſſet Turca, non dubitabat ſe in Siciliam & Italiam facili cómpendio traiecturum. Claſſem igitur ingentem, milite & armis inſtructiſſimam, mittit, quæ ità prorsùs ſeſe comparauit, tãquàm Melitam in Turcici Imperatoris ditionem redactura. Sed rectè dictum eſt à Sapiente: Non eſt conſilium contra Dominum. *Prou. 21.* Noluit benignus Deus, vt immanis barbaries ſæuiſſimi hoſtis illud ſibi munitiſſimum Italiæ propugnaculum vendicaret. Eſt autem ille truculentus Chriſtianorum omnium hoſtis vel maximè infenſus Rhodienſibus militibus, quos hodiè Melitenſes vocamus, quòd non ignoret illos ex profeſſo inexpiabiles gerere inimicitias contra ipſum & eius ſimiles Chriſtianiſmi oppugnatores. Et olìm quidem ante annos non adeò multos expulit illos è Rhodo, omni ferè Chriſtianorum aliorum ope deſtitutos: ſed pari apud Melitam conatui non idem adfuit ſucceſſus. Apparabatur Byzantij ingens nauium vis, & res omnes ad oppugnationẽ neceſſariæ: neque id latuit Valetranum militiæ Melitenſis magiſtrum, quippe qui ſuos haberet Byzantij homines, è quibus de rebus omnibus certior fieret. Itaque habito ſuorum concilio, ad reſiſtendum ſe comparat: inſulam, vbicunquè viſum eſt opportunum, egregiè munit, reſque neceſſarias conquirit. Erant in Turcica claſſe præter alias naues tum onerarias, tum mahonas commeatui conuehendo accommodas, tum liburnicas, hemiolias & ſcaphas, centum & ſexa-

ſexagintaocto triremes munitiſſimæ, porrò nauigia ſi- *1565*
mul omnia ad 240. Ea claſſis partim primò in Marſaſi- *Triremes*
roccum portum appulit: ſed non ſatis illi fidens, in ali- *168.*
um, quem maiorem vocant, ſeſe tranſtulit. Habebant Melitenſes milites in inſula non contemnendas vires, magniſque animis hoſtem excipiebant. Erant Turcici exercitûs principes duo, alter terreſtribus copijs, alter vniuerſæ claſſi præfectus, ille Muſtapha, hic verò Pialis dictus. Ijs nonnunquàm in adminiſtrando bello non ſatis conueniebat. Nam cùm Muſtapha ante Draguti aduentum tormenta è nauibus extrahenda cenſeret, Pialis planè voluit rem ad Draguti acceſſum differendam. Erat enim Dragutus rei militaris peritiſſimus, & ad difficilia obeunda vir ſtrenuus, adeò vt Solimannus iuſſerit, nè quid eo inconſulto in caſtris fieret. Aduehebat is triremes tredecim, & in ijs ſexcentos pedites. Sed iam antè cùm vniuerſa claſſis Marſaſiroccum portum attigiſſet, milites ad viginti millia in terram expoſiti, foſſas, tuguria, tentoria, ſtationes apparare cœperant. X. Calendas Iunij Pialis Baſſa cum 7. millibus peditum ad Sancti Michaëlis oppidum explorandum ſe confert, ſed quòd frequentes indè pilæ volitarent, propiùs accedere non potuit. Inito verò peracri prælio, aliquot è Turcis cæſi ſunt, ſignumque militare eis ereptum. Conſultatione indè habita, num arcē Sancti Elmi, vel Burgum priùs obſiderent, vbi arx viſa eſt primo loco obſidenda, eamque hoſtes è monte accuratè ſpecularentur, rurſùs ad pugnam ventum eſt vel leue certamen, in quo complures Turcæ, pauci Chriſtiani periêrunt. Iam agger ab illis inſtituebatur ad Sancti Elmi arcem, vt inde eam acritèr pulſarent, in eandem curam etiàm aliquot triremibus incumbentibus. Verùm ille agger non potuit eſſe diuturnus ob fulmina arcis creberrima, quibus hoſtes ſternebantur quotidiè, & agger proſternebatur. Sub his autem augebantur in dies hoſtium copiæ, ab ipſa etiàm Alexandria miſſis ſex triremibus cum peditibus nongentis. Porrò Valettanus in Sancti Elmi arcem miſit Hiſpanos 400. qui rebus ſæpè præclarè geſtis, non paruas hoſtium ſtrages edidêre, paucis ſuorum deſideratis. Miſerat autem ex Inſula Valettanus quendam ad Toletanum Siciliæ Proregem, qui eum certiorem redderet de Turcica obſidione: idemque à Toletano in Inſulam remiſſus, magna animi tum induſtria, tum virtute, quanuis non ſinè ingenti peri-

Turcæ exeunt in inſulam.

1565 culo, tandèm ad Valettanum rediјt, & ab eo iuſſus noctę eadem iterùm proficiſci ad Toletanum, ſe dat itineri, ſignificaturus Toletano Inſulam maioribus egere præſidiјs. Iam illuceſcebat dies S. Elmo ſacra, & eccè mirabili impetu, ceu œſtro quodam perciti, permulti Turcæ ad vallum terraceum oppugnandum accurrunt, & licèt vi quandoquè repellerentur, tamen multitudine freti, tandèm propugnaculum quoddam obtinuerunt, vbì ſe contra noſtros communiêrunt. Sed cùm foſſam illam, quæ ducta fuerat è regione valli editioris, replere conarentur, cæſi ſunt illic octingenti, iјdquè ex illorum numero, qui cæteris fortiores habebantur: plurimi quoquè vulnerati, poſteà in foſſis ſpiritum exhalârunt. Sunt autem & ex Chriſtianis cæſi 45 & nonnulli ſauciati. In eorum locum, vt arx tutior eſſet ab hoſte, Valettanus miſit pedites ducentos cum aliquot equitibus. Is verò, quem paulò antè diximus remiſſum in Siciliam, Syracuſas veniens, duas illic Melitenſes triremes offendit, quas prius edoctas quà deberent proficiſci in Inſulam, eò pergere iuſſit cum peditibus quadringentis. Ipſe Meſſanæ Toletanum adiјt, ſuaquè illi mandata expoſuit, hortans ad ferendum ſuppetias obſeſſis. Id temporis Toletanus claſſem habebat necdùm ſatis inſtructam. Intereà Melitenſes dum ſuſtinent Toletani aduentum, ſeſe egregiè aduersùs importuniſſimum hoſtem tuentur: Valettanus inprimìs ſedulò ſuum facit officium, ad labores impiger, ad pericula imperterritus. Illæ autem duæ ſupradictæ triremes non eum tenuêre curſum quem erant edoctæ: itaque res ea admodùm incommodè cecidit Melitenſibus, quorum arx in magno diſcrimine verſabatur.

Turcarum impetus.

Dum his rerum difficultatibus laborat Melita, Pius 4. Romanus Pontifex, omni qua potuit ratione illi mox opem tulit, conſcripto milite & certa pecunia conſtituta in illud bellum, adiuncta etiàm pulueris tormentarij magna vi. Et ipſa ſanè periculi magnitudo poterat meritò permouere omnes, vtì Melitenſibus nèdeeſſent: quos ſi Turcicus tyrannus ſibi ſubiugâſſet, dubium non erat, quin de tota Italia, immò vniuerſa Repub. Chriſtiana idem ille fuerit cogitaturus. Miſſi ſunt igitur cum Pompeio Columna ſexcenti pedites Neapolim, ſimulque plerique viri illuſtres ſua ſponte eò ſecuti ſunt præclaram ſuo ſumptu Reip. Chriſtianæ in tanta neceſſitate operā nauaturi. Erant tū aliquammultę triremes

Pius Pontifex mittit ſubſidia Melitenſibus.

mes Neapoli, quæ cum his cohortibus profectæ ſunt 1565
Meſſanam, vbi claſſis Philippi regis Hiſpaniarum inſtruebatur. Nec latebat Turcas augeſcere vires & claſſem Chriſtianorum: itaque ſibi maturandum rati, ſtatuunt totis viribus & continenti labore oppugnare arcem, donèc ea potiantur. ea enim occupata, videbant facilem ſibi aditum fore ad reliqua Inſulæ præſidia occupanda. quod ſi æſtate non ſuccederet, tamen in ea arce & portu Marſamuſetto decreuerant eſſe in hybernis. Summa igitur animi & corporum contentione oppugnationem adoriuntur, & perpetuo triduo aſſiduis propè pilarum verberationibus mœnia deijciunt. Quarto die cùm nonnihil remiſiſſent ea horrenda tormentorum tonitrua, commiſſum eſt leue certamen, Turcaſque eos præſertim qui cum Draguto recèns venerant, inſolentiùs ſeſe ingerentes, fortiſſimè noſtri repreſſerunt, ſeque, multis occidione deletis, in fugam conijcere compulerunt, ſeptem aut ad ſummum octo duntaxàt cæſis è noſtris. At verò Turcæ magìs etiàm iritati, proxima nocte totis viribus rursùs arcem inuadunt, noſtris interìm ad arma conclamantibus. Initum eſt vtrinquè trium ferè horarum certamen acerrimum, cuius tandem hic fuit euentus, vt Turcæ omni ſua ſpe fruſtrati, plurimis quoquè è ſuis amiſſis, per ruinas præcipites detruſi ſint. Indè verò ad quatiendos muros redeunt, & cùm ſex diebus continuis propè aſſiduè eò in opere verſati eſſent, cum toto exercitu arcem inuadunt, certam ſibi victoriam pollicentes, quòd ad tredecim globorum ferreorum millia in eam contorſiſſent. Irruunt in noſtros ferocitèr, & erat ſanè aliquandiù anceps victoria, tanta multitudine barbarorum paucos circunſiſtente. Erat tum inter Melitenſes equites Baraganus quidam vir ſtrenuus. Eius eximia virtute primùm nonnihil repreſſi hoſtes ſimul & exterriti, multis deindè è noſtris ad illum confluentibus, non pauci occiſi ſunt. At Turcis recentiora ſempèr auxilia capientibus, Valettanus ſuis trecentos ſubſidio miſit, qui Turcarum pontem ex triremium antennis fabrefactum inflammârunt, quo collabente, plures 800. Turcis extincti ſunt, & ſexcenti vulnerati. In hac pugna è præſtantioribus Turcis ad duo millia cæſi ſunt: alij volunt ad quatuor millia cecidiſſe: è noſtris centum cæſi, totidemque vulnerati. Verùm Turcæ nihil hac ſuorum amiſſione retardati, nouis tormentorum ictibus arcem concutiunt, atque muris

Oppugnatur arx S. Elmi.

Turcarum pertinacia.

1565 muris diſiectis tanta vi noſtros adoriuntur, vt propè re deſperata in fugam verſi ſint. At tamen cùm antè decreuiſſent fortitèr pro religione occumbere, hoſtibus ſe opponunt: pugnatur horis quinque atrocitèr, è noſtris cadunt ducenti, ex hoſtium numero permulti. Dragutus in eo prælio ictus in capite, biduò pòſt moritur. Nocte ſequenti perpetuò cum hoſtibus dimicatum eſt, muros ſcandere molientibus, ſed ſemper fortiſſimè repulſis. Hanc tam crebram ſuorum cladem indignè ferebant Baſſæ. Itaque claſſe tota ad arcem adducta, vires omnes periclitari ſtatuunt, & vel abire victores, vel victi ſuccumbere. Sed antè quàm iſthuc attentarent, pontes & ſcalas cæteraque opportuna & neceſſaria præparabant. Valettanus his animaduerſis, metuens ſuis qui erant in arce, ſuorum priùs habito conſilio, mittit ad obſeſſos tres inſignes viros è ſuo ordine, qui arcem inſpiciant, & de relinquenda ea hoſtibus, quippe cuius iam muri deiecti eſſent, quæque ab hoſtibus defendi ampliùs non poſſent, cum illis agant. Ibant illi tres non abſque præſentiſſimo vitæ periculo, multis in eos diſploſis ſclopettis: cumque arcem contemplati eſſent, ac ſummæ conſtantiæ & præclaræ ſpei reſponſa à præſidiarijs militibus accepiſſent, ad Valettanum redeunt, & duo quidem ex ijs confirmabant poſſe arcem defendi, ſed tertius pernegabat, maximè cùm propugnacula omnia prorſus ſubruta cernerentur.

Dragutus perit.

Obtinuit autem eorum ſententia, qui locum minimè deſerendum cenſebant, in eamque à cæteris itum eſt: ſed ea infauſtum habuit euentum. Turcæ enim omnes rebus neceſſariis celeritèr comparatis, arcem terra marique inuadunt, duobus & triginta Canonibus terribilitèr quatiunt. Certatum eſt à noctis medio in horam vſque diei tertiam, nec tamen noſtri tam pauci vlla re illa ingenti hominum multitudine viſi ſunt inferiores, multosque fortiſſimè arcem propugnando Turcas ceciderunt, parati pro Chriſtiana religione ſe totos præpotenti Deo ſacrificare. Verùm nimia erat tormentorum ingentium vis, quibus mœnia ad ſolum vſque radebantur, cecideruntque ex illis egregijs viris quadringenti. At nec ſic reliquis quicquam de animi magnitudine deceſſit, ſed incredibili virtute defixa iam hoſtium ſigna lacerârunt, centuriones, ſigniferos & multos cohortium præfectos trucidârunt.

Porrò

Porrò tandèm non mediocritèr ſole incaleſcente, perpetuo labore nimiùm fatigati, (ſempèr enim feſſis Turcis recentes ſubmittebantur, quæ res noſtrorum vires exhauſit) cæduntur à barbaris hoſtibus milites Chriſtiani ad vnum omnes, ſed non inulti, quippe qui ferè toti Turcico erant adſperſi ſanguine. In ea pugna è noſtris deſiderati ſunt 1300. in quibus equites erant 130. Nemo Chriſtianus ambigit, tam conſtantèr & fortitèr pro religione & Reipub. Chriſtianæ defenſione oppetitam mortem, immortali memoria, ſummiſque præconijs eſſe digniſſimam. Turcæ occupata arce, ſingulari quodam immaniſſimæ crudelitatis genere ſæuiêrunt in milites triginta, etiamnùm ſemiuiuos repertos. Primùm ſingulis pectus ferro ſcindunt, cor vi extrahunt, deindè caput amputant. Corpora poſtremò tam fœdè truncata, vbi à noſtris ſpectari poſſent, exponunt. Nec his contentus Muſtapha, ea veſtibus cruce candida ſignatis induta iubet in mare iactari, vt Melitenſibus inſultaret. Eius rei indignitate permotus Valettanus, Turcas captiuos omnes iubet perimi, nec vllos deincèps captiuos fieri, ſed captos mox iugulari. Cæſorum capita versùs hoſtium caſtra iactata ſunt. Miſit deindè Muſtapha ad Valettanum, qui ex eo percontaretur, num quam accepturus eſſet deditionis conditionem. 1565 *Melitenſes in arce S. Elmi cædũtur.*

Illos verò Valettanus magna ira permotus, è ſuo conſpectu quamprimùm iuſſit abſcedere. Id tulit indigniſſimè Baſſa, multaque diriſſima Chriſtianis minitatus eſt. Erat in Turcicis equitibus Philippus Laſcaris, è nobili inprimìs Græcorum familia, propenſo in Chriſtianos animo. Is vbi perſenſit Baſſæ commotum animum in Melitenſes, ad Valettanum transfugit, eique hoſtium conſilia explicauit, neque ſegnem poſteà in Turcis propulſandis operam nauauit. Eum, cùm Romam poſt Turcarum deceſſum veniſſet, Rom. Pontifex liberalitèr pro ea in Chriſtianos fide & beneuolentia muneratus eſt. Porrò verò dũ in his anguſtijs res eſſent Melitenſium, commodum illis è Sicilia superuênere, licèt tardiuſculè ob maris tempeſtatem, octoginta equites Melitenſis ordinis & ſexcenti pedites. Horum aduentus mirificè eorũ recreauit animos, qui etiàm à Valettano contenderunt, ipſis vt permitteret defendendum S. Michaëlis oppidum, cui iam Turcæ primas erant admoturi manus: tanta erat horum militum alacritas. *Laſcaris transfugit ad Melitenſes.*

1565 Permiſit id Valettanus, ſed nullo tamen è prioribus eius loci defenſoribus indè reuocato. Ab his nouis militibus paulò pòſt è Turcis cæſi ſunt 160. & non pauci vulnerati. Hoc tempore caſtra Turcarum laborare cœperunt dyſenteria, Deo contra illos pro Chriſtianis pugnante. At illi de ſuo conatu nihil remittebant, ſed ſeptuaginta canonibus, in quibus erant tres maximi baſiliſci, permultis locis ſimul oppidum S. Michaëlis & Burgum verberabant ac perfringebant, atque in eum vſum aliquot ſibi aggeres extruxère, putà nouem, quibus ſingulis ſena impoſita erant tormenta, quæ nullo neque noctis, neque diei tempore ab oppidi & Burgi quaſſatione ceſſabant. Iam verò è Sicilia ſexcenti Hiſpani, & equites Melitenſis ordinis atque à Pontifice Max. miſſi milites trecenti, duce Pompeio Columna, Melitam ſe conferebant: ſed ijs ex Melita ſignum diſcedendi datum eſt, cùm adhuc procul abeſſent, quòd Valettanus neque magnoperè fortaſsìs tum illis haberet opùs, neque eos vellet in præſens periculum venire, Turcis omnes Inſulæ aditus accurate obſeruantibus.

Algerij rex iungitur Turcis. Tertio Idus Iulij regulus Algerij cum 27. triremibus & bìs mille ducentis peditibus ad Turcicam claſſem acceſſit. Is inſigne aliquod facinus deſignaturus, petit à Baſſa copiam oppidi à mari oppugnandi, eamque facilè impetrat, additis illi duobus millibus recentium Turcarum. Intereà Valettanus catenam quandam opportuniſſimè pertendit eo in loco, vbì erant Turcæ oppidum inuaſuri, quæ illis non paruo ad exponendum militem fuit impedimento. At nihilo minùs Idibus Iulij terra marique oppidum infeſtant, ſed tormentorum ictibus, quæ in vrbe diſplodebantur, 12. depreſſa ſunt nauigia, & ad duo Turcarum millia ſubmerſa. Qui verò à terra oppidum oppugnabant, cùm ad quinque horas cum noſtris conflixiſſent, multis è ſuis interfectis, è noſtris ducentos occíderunt. Erant ſanè Melitenſes ob perpetuam cum hoſtibus tam atrocibus tamque multis conflictationem in magno periculo, coëgitque ea res Valettanum rursùs ſcribere Toletano Siciliæ proregi de mittendis auxilijs. Et is tum quidem miſit nonnihil ſubſidij, plus miſſurus, niſì res ſummi fuiſſet periculi propter Turcas itinera omnia obſidentes, qui etiàm interceperunt celocem vnam, miſſam à Toletano, qua multa pharmaca ægrotantibus aduehebantur. Fit verò rursùs ab hoſtibus noua oppidi diuerberatio,

eaque

eaq́ue tam perpes & vehemens, vt ægrè noſtri potuerint *1565*
diſſipata mœnia vtcunquè communire. Simul etiàm pons ab illis conſtruitur, quem cùm è noſtris quidam immiſſo igni inflammare instituerent, infecto negocio, plerique omnes ceciderunt, & in ijs Nicolaus Pariſottus, Valettani nepos. Indè cùm diù ſatìs mœnia verberâſſent, ter repetito inſultu, pertinaciſſimè in oppidum Turcæ multis in locis contendunt, & iam vrbe potituri videbantur, ſed multis ſuorum amiſſis, noſtriſq́ue fortiſſimè & conſtantiſſimè reſiſtentibus, coacti ſunt redire in caſtra. Poſt illud acre certamē vires hoſtium noſtri contemnere cœperunt. Et illi quidem tum ad ducendos cuniculos ſeſe conuertunt, ſed noſtrorum prudentia is quoquè labor nullos habuit ſucceſſus. Calendis Auguſti concrematus eſt à noſtris hoſtium pons, quem in mœnium foſſa fecerant. Paucis pòſt diebus rursùs barbari in oppidum irruunt, ſed fruſtrà, ſuorum trecentis deſideratis. Arctiſſimè tum temporis obſidebatur oppidum à Turcis, ità vt noſtri vix vnquàm tutò vel reſpicere extra muros poſſent, nedùm pedem extra oppidum efferre. Habent enim Turcæ magnam diſplodendorum ſclopettorum peritiam, quibus noſtros continentèr impetebant. Per id tempus cùm adeò & oppidi & Burgi tormentorum pilis eſſent muri proſtrati, vt vel plauſtris peruium eſſet iter, vtrunque locum ſumma vi Turcæ inuadunt, tantuſq́ue erat ab vtraque parte tormentorum, ſclopettorum, armorum, clamorum ſonitus, vt inſula omnis corruere videretur. Eo tumultu excitatis oppidanis, equites omnes ex vrbe egreſſi, in fugam compulerunt hoſtes qui aquam ſeruabant, quibus vt auxiliarentur, reliqui ab oppido inuadendo ſe reuocant, properantq́ue ad ſuos, ſed vtrobiquè ſuccumbunt. In eo prælio è noſtris centum ceciderunt, & totidèm vulnerati ſunt: Turcæ ampliùs mille & quingenti interfecti ſunt. Ea oppugnatio durauit horis quinque, & quia non ſine magno Dei beneficio ea erat parta ex hoſtibus victoria, Valettanus cum omni populo ſolennitèr templum adijt, Deo laudes grateſq́ue acturus. Eodem autem die, vt noſtri laſſitudine frangerentur, rursùs Baſſa ſuos iubet in oppidum facere impetum, ſed repulſus eſt æquè vt antè, magna ſuorum ſtrage edita. Et quanuìs victoriam iam deſperaret, tamen ne apud Solimannum ſæuiſſimum tyrannum ignauiæ vel negligentiæ accerſeretur, crebras in oppidum irruptio-

Turcæ irrumpere nituntur in vrbem.

Immanis Turcarū impetus.

1565 ptiones caſſo labore faciebat. Erant iam admodùm accisæ Turcarum vires & copiæ, permultis occidione deletis, plurimis vulneratis: quibus de rebus per quendam è Melita profectum certior factus Toletanus, decreuit cum ſeptuaginta triremibus adire Syracuſas, & decem millia peditum Melitam adducere. Dum hæc fiunt, ex oppido S. Michaëlis quidam ad Baſſam Turcicum transfugit, oſtendit nulla interpoſita mora oppidum inuadi oportere, ſolos quadringentos ſupereſſe oppidi propugnatores. Eius fuga noſtros incitauit ad muniendum oppidum ſanè quàm diligenèr, licèt ingens eſſet murorum interruptio. Hoſtes occultiſſimè rursùs cuniculum agunt, in eóque ſpes omnis muri ſubruendi collocata erat: ſed is quoquè cuniculus à noſtris & depræhenſus, & fruſtratus eſt. Itum porrò in concilium eſt à Turcis, hærendúmne ſit diutiùs in inſula, an indè recedendum. Maior pars cenſuit, relicta Melita, domum abeundum. At ſummus dux maluit expectandum Solimanni reſponſum. Dum igitur manent in inſula, nihil relinquunt intentatum: ſempèr aliquid militaris exercent operæ, ſuntque ſeduli in inſtituendis pontibus, agendis cuniculis, foſſiſque implendis. Iam penè conſumptus erat puluis tormentarius, & tamen rursùs & oppidum & Burgum maiori quàm antè contentione pilarum ictibus verberant, muroſque ſolo æquant. Habebant præter alia tormenta tres baſiliſcos, quorum pilæ ad ducenta pondo accederent. Iis mirabilitèr mœnia perfregerunt. Deindè tèr repetito conatu horrendum inmodum in vrbem impreſſionem faciunt, ſed egregiè contuſi & conſciſſi, noſtrorum inuicto robore repulſi tandèm retrocedere coguntur. Eo in certamine oppidani omnes fortiſſimam propugnandæ vrbi operam nauârunt, adeò vt etiàm adoleſcentuli arma in hoſtes inferre, & virili conſtantia fœminæ armatæ, ad arcendos à mœnibus hoſtes accedere non dubitârint. Igitur plurimos è ſuis Turcæ perdiderunt, è noſtris 60. deſiderati ſunt. Erant tum, qui rebus ſuis metuentes hortarentur Valettanum, vt lautiorem maioriſque precij ſupellectilē in S. Angeli caſtellum transferri iuberet, vbì ab hoſtibus tutior foret. Tulit id indignè Valettanus, tanquàm pluris facienda eſſet ſubſtantia, quàm ipſa corporum vita & ciuium ſalus. Itaque nè plùs illi caſtello, quàm pugnantium virtuti & fortitudini tribuere viderentur, voluit vt demptis tormento-

Turcarū ſedulitas.

Ciuiū Melitenſium Magnanimitas.

rum

rum miniſtris, præſidiarij omnes ex illo caſtello in Bur- 1565
gum dimicaturi accederent. Nec diù pòſt iterùm magnis viribus Turcæ oppidum adoriuntur, ſed fruſtrà, non paucis ſuorum trucidatis. Redeunt igitur ad caſtra, moxque incredibili furore mœnia concutiunt, accurritque ad Valettanum quidam clamans, Omnes periuimus. Iam enim tria ſigna in vrbem Turcæ intulerant. Tum verò Valettanus repentè ſumpta galea & haſta, ſuos hortatus vt imbelles Turcas fortiter cæderent, diuina freti benignitate, quæ ipſis hactenùs ſempèr adfuiſſet, in hoſtes facit impetum. Eam verò mox ſecuti equites Melitenſes, tum etiàm adoleſcentes & fœminæ, Turcas omnes intra mœnia ingreſſos conficiunt, ingredi conantes vi repellunt. Ea pugna ad occidentem vſque ſolem perducta, etſi hoſtibus maximè calamitoſa fuit, tamen etiàm è noſtris ampliùs ducentos abſtulit. Turcæ tandem cum ignominia ad ſua caſtra recedunt. Iam Toletanus inſtructam habebat claſſem, cumque lectiſſimis triremibus ſeptuagintaduabus, quibus decem millia peditum, & ducenti equites Melitenſes, & quadraginta equites S. Stephani vehebantur, Syracuſas versùs iter intendit, miſſa interìm triremi & naue ſpeculatoria, quæ apud Melitam res Turcarum exploraret. Noſtri autem in Inſula loca à Turcis deiecta gnauitèr inſtaurant, vt redituros hoſtes fortiùs ſuſtinere, & acriùs reprimere poſſint. Turcæ eo die ſupremam collocaturi operam oppido & Burgo expugnandis, egregiè ſe communiunt, duobus quibuſdam confectis ad tabulati formam operimentis, quæ à noſtris igni miſſili concremata ſunt: hoſteſque & ab oppido & à Burgo repelluntur. Nocte ſequenti Turcæ octoginta cæduntur. Porrò Toletanus iam Melitam aditurus, obuiam habuit nauem onerariam è Syria ad Turcas miſſam cum magna panis nautici copia, ſex millibus cadorum pulueris tormentarij, multiſque globis ferreis. Eam, exemptis priùs ſexaginta Turcis, Syracuſas miſit. Erant intereà Melitenſes perpetuò in opere, nullam obtinendi oppidi rationem & conatum Turcis prætermittentibus; qui etiàm paulò pòſt cum toto exercitu oppidum inuadunt tanta vi, vt planè victores abituri viderentur. At hìc quoquè bìs inſultantes, bìs æquè à noſtris reijciuntur. Die ſequenti magnis propoſitis præmijs & opum & honorum, in diem tertium iubet eos Muſtapha paratos eſſe ad inuadendum oppidum:

Periculum Melitenſium.

Nauis oneraria capitur à Toletano.

1565 pidum. Deindè ſeptimo Calend. Septembris terribilis redintegrata eſt pugna, per murorum ruinas ſumma vi intrò contendentibus Turcis, periculaque omnia fortitèr contemnentibus. Tum quidem diù ancipiti belli euentu vtrinque atrocitèr pugnatum eſt: ſed ad extremum cùm è nóſtris 113. è Turcis ampliùs mille ducenti cecidiſſent, hoſtes re infecta abſcedere coguntur. Erat ſanè in noſtris tanta animi magnitudo, eaque virium ſtrenuitas, vt propè incredibilis videatur. Calendis Septembris literæ veniunt à Toletano, quibus ſignificabatur breuì adfuturam claſſem Chriſtianorum. Nec deſiſtebant Turcæ noſtris faceſſere negocium, nec noſtri aut illis parcere, aut ſibi deeſſe viſi ſunt. Quodam die è noſtris vigintiquinque Turcas trecentos inuasêre, & in fugam verterunt. Nonis Septembris Chriſtianorum claſſis ad Sacrum Iunonis, quæ eſt inſula perexigua non longè à Melita, applicuit. E transfugis quidam per id tempus indicauit Valettano, Turcas ſequenti die decreuiſſe omnibus copijs oppugnare oppidum, & niſi eo potiantur, ab inſula recedere: multa etiàm ampliſſima eſſe propoſita præmia egregiam operam nauaturis in expugnanda vrbe. Et certè non erat ille ſupremus barbarorum conatus abſque ingenti noſtrorum periculo futurus. Verùm præpotens Deus non paſſus eſt viros fortiſſimos & de Repub. Chriſtiana præclarè meritos, illis ſæuiſſimis & immaniſſimis belluis obijci trucidandos. Itaque illo bene iuuante, è claſſe Toletani principis expoſiti ſunt in inſulam Melitam ad octo millia & trecenti milites.

Terribilis Turcarum irruptio.

Exponuntur 8000. militum Chriſtianorum.

Porrò Toletanus, dum iſti ad Valettanum ſe conferunt, triremem ingreſſus, Orientem versùs nauigat cum vniuerſa claſſe. Quæ vbi à Melitenſibus ciuibus conſpecta eſt, tormenta & ſclopettos omnes gratulationis ergô diſplodunt: itemque Toletanus ſuarum triremium tormenta omnia ſemèl atque iterum exonerari iubet. Mox redit in Siciliam, reliquas copias adducturus, vt maturè Turcica præda potiretur. Iam hoſtes quatriduò ſuas res in naues inferre cœperant: cumque iam extremam oppidi oppugnationem inſtituerent, Turca quidam citato equo aduolat, refert magna Chriſtianis veniſſe auxilia. Mox a Turcis claſſicum canitur, impedimenta reliqua colliguntur, tormenta in naues inuehuntur, aggeres inflammantur. Ex omnibus tormentis vnus ſolus regius Canon in Inſula reli-

relictus eſt, qui pilam vomeret pondo centum viginti. *1565*

Sunt qui putent magnam tormentorum partem Turcis eripi illo die potuiſſe, ſi noſtri in illos impetum facere voluiſſent. Ad extremum cùm Turcæ cum recentibus Chriſtianis pugnam conſerere inſtituerent, ſupra mille quingenti, & eo ampliùs à noſtris cæſi ſunt. Deniquè à Melita immanes illi barbari receſſerunt, relictis illic ſuorum cadaueribus ad vigintitria millia: & præterquàm quòd illam inſulam horrendum in modum ferro & igni vaſtatam, domos quaſſatas, vrbium mœnia diſiecta reliquerunt, etiàm hominum non paruam edidêre ſtragem, ità vt ad quinque millia è noſtris deſiderati ferantur, & in ijs equites Rhodienſes vel Melitenſes 240. Habebunt illi inſignes viri ſempiternam apud omnem poſteritatem eximiæ virtutis ſuæ laudem, quòd pro Deo, pro religione, pro Rep. Chriſtiana tam fortitèr & conſtantèr ſeipſos totiès ad præſentiſſima mortis diſcrimina offerre non dubitârunt. Annotârunt quidam, à barbaro hoſte ad ſeptuagintaocto millia pilarum in inſulam coniecta. Fatentur autem etiàm ipſi equites Melitenſes, non tam humanis viribus, quàm Dei virtute ſe eſſe ſeruatos. Et eſt ſanè etiàm plurimùm laudanda Pij IIII. Pontificis Maximi erga Rempub. Chriſtianam paterna ſolicitudo, qui ampliſſimas toto orbe diuulgauit condonationes, quas Indulgentias vocamus, vt ijs inuitaret Chriſtianos omnes ad precandum Deum pro ſalute Melitenſium & totius Eccleſiæ. Nec dubitandum eſt, eas Chriſtianorum preces ferociſſimi hoſtis truculentos conatus vel maximè eneruâſſe. Poſtremò etiàm Catholico & inuictiſſimo Hiſpaniarum regi Philippo maximæ ab omnibus habendæ ſunt gratiæ, quòd Melitenſibus in tanta rerum difficultate non ſinè magnis impendijs opem tulit. Hæc fuſiùs multo quàm antea ſcripſi, poſteaquàm prolixior ad me totius belli narratio peruenit.

Turca Melitam relinquūt

78000. pilarum.

Eodem anno etiàm felicitèr in Hungaria res geſſit Maximilianus Cæſar contra Turcas & alios quoſdam, duce fortiſſimo & clariſſimo Lazaro Schuendio, viro rei militaris peritiſſimo, nec minùs optimis literis inſtructo, atque inſupèr Catholicæ religioni addictiſſimo. Multa illius egregia facinora referuntur, & erunt hauddubiò, qui ea literis commendent: mihi needùm

Maximilianus Cæſar contra Turcas.

1565 omnia ſatìs aſſecuto, nè parùm certa pro certis commemorem, aut multa etiàm præclarè geſta ob eorum ignorationem prætermittam, id impræſentiarùm præſtare non licet.

Hoc anno prodijt Vuittebergæ liber quintus Chronici Carionis, expoſitus & auctus à Caſparo Peucero. Is Peucerus gener eſt Philippi Melanchthonis. Is bonus & Lutericè euangelicus vir, pro modeſtia quinti huius Euangelij, incredibili furore exagitat in hoc Chronico ſummos Pontifices, quos cupit Imperatoribus, regibus & principibus Chriſtianis reddere vel maximè inuiſos. Ego pauca huius Chronici legi: (quid enim attinet, talium hominũ furioſa & maledica ſcripta legendo, bonas horas malè perdere?) ſed in ijs paucis tam multa inueni, quæ hominis in Pontifices & Catholicam Eccleſiam pluſquàm Vatinianum odium ità perſpicue declarent, vt vel ex ijs ſolis de tota eius hiſtoria ſatìs ſuperque poſſit ſtatui & pronunciari. Quis verò illum hominem in narrandis rebus putet in fidi hiſtorici officio permanere, qui ad eaſipſas animum adfert odio & liuore cæcatum, & prauis de religione opinionibus deprauatum? Ait hic noſter quodam lo-

Fol. 41. co: Vt præcedens, ità tota ſequens hiſtoria euidentèr teſtatur, verè fuiſſe Pontifices ἀλάστορας Eccleſiæ & Im-

Peucerus ardet odio Pontificũ. perij, & flagellum Dei, vt de Attila vetuſtas prodidit. Quid, obſecro, his dici poſſit atrociùs, cùm tamen certò conſtet, permultos ex Pontificibus fuiſſe viros ſanctiſſimos, quibus etiàm maximi & potentiſſimi Imperatores, reges & principes tantum detulerint, quantum nunquàm detrahere poterit iſta progenies viperarum? Sed ad tempus habent iſti, permittente Deo, facultatem quandam illos Eccleſiæ paſtores, non ab homine, ſed ab ipſo Chriſto, velint nolint hæretici, inſtitutos, ipſamque Catholicam Chriſti Eccleſiam infeſtandi & proſcindendi: paulò pòſt obſtruetur os loquentium iniqua, & ſempiternis inextinguibilis gehennæ flammis exurentur viri deſertores, qui cùm deberent in cinere & cilicio pœnitentiam agere tam immanium blaſphemiarum, errorum, contumeliarum, mendaciorum, quibus planè cooperti ſunt, tamen non ſolùm hoc non faciunt, ſed etiàm glorientur in ſuis maleficijs, & in plus quàm Cimmerijs tenebris haud alitèr, atquè in ipſa meridiana luce, ſeſe impotentèr & impudentèr efferunt.

Alibì

Alibì quoquè habet hic noſter, nè ſolos Romanos Pontifices oppugnâſſe videatur: Vetera Burggrauiorum iura multis in locis paulatìm fregerunt Epiſcopi, cùm impatientia alterius imperij poteſtatem politicæ gubernationis rapuerunt, vſi occaſionibus ſuperſtitionis, qua faſcinatæ tenebantur mentes omnium ordinum. O os impurum. Itáne ſuperſtitioſi fuerunt hactenùs omnes ordines Imperij, & Luterus demùm cum Peucero cæteriſque id genus præclaris ſcilicèt viris, veram nobis religionem attulit? An non hoc eſt intolerabili iniuria & contumelia afficere Imperatores, Reges, Principes, & tot ſanctiſſimos atque religioſiſſimos maiores noſtros? Si ego aut Catholicus aliquis ſic ſcriberet, quàm atrocitèr in nos debaccharetur Peuceri ſtylus? Non hîc iam perſequar, qua modeſtia quáve fide ſcribat, Epiſcopos poteſtatem politicæ gubernationis rapuiſſe, vſos occaſionibus ſuperſtitionis. Pertinet hic Peuceri morſus ad tam multos potentiſſimos Epiſcopos, & Imperij Principes, qui facilè eam Peuceri à ſe calumniam depellent. Quòd ſi verò aut tempus, aut huius ſcripti ratio pateretur, quàm multa id genus ego poſſem ex hoc præclaro Chronico excerpere. Sed nolim ego tempus tam malè collocare. 1565 Fol. 56. Nota Peuceri calumniam inſignem.

Quàm autem ridiculum eſt, nè quid grauius dicam, quòd idem noſter Peucerus ſocerum ſuum Philippum Melanchthonem, quem omnes boni execrantur, quique à Lutero ad Zuinglij vel Caluini caſtra defeciſſe, à Caluinianis palàm aſſeritur, audet appellare hominem ſanctiſſimæ memoriæ. Longè alitèr de illa atra tellure ſcribit Illyricus eius diſcipulus cum ſocijs ſuis, diſertis verbis illum affirmans & Confeſſionem Auguſtanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterâſſe. Quod crimen falſi non cadit in hominem ſanctiſſimæ memoriæ, maximè cùm Luterani tam pertinacitèr iactitent, Confeſſionem Auguſtanam & Luteri ſcripta puram putam habere Euangelij doctrinam. Quid verò poſſit eſſe ſceleratius, quàm Euangelium adulterare? Verùm hoc non Melanchthon modò, ſed & Luterus & totus nouorum dogmatiſtarum grex & fecit ſempèr hactenùs, & adhuc facere pergit. Obitèr hæc tantùm attingo. nã accuratiùs ea excutere iam non libet. Hoc quidẽ in Peucero notatu dignũ eſt, quòd Gregorium Magnum Romanum Pontificem Fol. 24. Melanchthon falſarius. Peuceri calumnia in Gregorium 1.

1565 eius nominis primum, virum ſumma doctrina & incomparabili vitæ ſanctimonia, totoque orbe longè celeberrimum, audet appellare ſuperſtitionum architectum. Niſi planè fallor, poteſt hæc vna tam atrox & impia in tantum Pontificem contumelia, totum Peuceri pectus nobis penitùs inſpiciendum exhibere. Ego certè non video, quid de eiuſmodi hominibus alitèr ſentiendum ſit, niſi planè veniſſe eos in profundum malorum, totoſque datos in reprobũ ſenſum. Atque vtinam ſoli perirent, & non tam multos ſecum in gehennam pertraherent. Sed certè ſtabunt quandoquè illi beatiſſimi Pontifices contra iſtos miſeros & deploratos homunciones, & ſuas de illis iniurias egregiè vlciſcentur.

Fol 17.

Fol 16. *Peucerus ſcholaſticos exagitat.*

Iam verò etiàm ſcholaſticos Theologos noſter Peucerus prorsùs Euangelicè ſcilicet exagitat. Ait enim: Sunt in manibus ſcripta Scholaſticorum, qui in vno Magiſtro Sententiarum, velut canone & norma fidei explicando occupati, nè terram amittant, cælo bellum inferunt, præferentes ſententiis diuinis Romana decreta, & teſtimonia ſacra, ſicubì poſſunt, ad decreta Pontificum, non è diuerſo hæc ad illa, inflectentes &c. Quàm multa in his pauciſſimis verbis inſunt, quæ hominis impotentem obtrectandi, criminandi, mentiendi libidinem prodant euidentiſſimè? Nec opus eſt his reſpondere, cùm ipſa ſe deſtruant tam impudenti vanitate, & cæca impudentia. Et fortaſsis Peucerus noſter nunquàm vel à limine ſalutauit ſcholaſticos Theologos, ſed à ſuo illo ſanctiſſimæ memoriæ ſocero Melanchthone hanc præclaram hauſit doctrinam, vt tam luculentèr calumnietur Theologos ſcholaſticos.

Melanchthon flagellat Patres.

Sed quid Melanchthon parceret ſcholaſticis, qui nec veteribus illis ſanctiſſimis patribus parcit in ſuo illo libello de Eccleſia, in quo homo arrogantia ebrius, velut è ſublimi loco pronunciat de illis Eccleſiæ luminibus, cogitque tot Patres ferre hæretici cenſuram? Eat igitur Peucerus cum illa atra tellure, quò dignus eſt. Sed quid me neceſſe eſt perſequi omnes Peuceri in tam exiguo opere calumnias & blaſphemias? In præfatione ſanè vel epiſtola liminari eius ſcripti, quædam inſupèr habet non prorſùs negligenda: ea vbì paucis excuſſero, hominem iubebo ire, ſi volet, ad ſolas terras, nihil cum eo penitùs commercij habiturus vnquàm.

quàm. Sed hæc interim Lector ſciat eo animo hîc mihi commemorari, vt norint omnes, etiàm qui poſt nos futuri ſunt, quales viri illi fuerint, qui noſtra ætate bellum aduerſus Eccleſiam Dei ſuſceperunt. Nec dubito, quin poſteritas omnis non alio eos loco habitura ſit, quàm quo nos hodiè habemus Simones Magos, Marciones, Cerdones, Valētinos, Manichæos, Arrios, Neſtorios, Vigilantios, & id genus diras peſtes orbis terrarum. In præfatione igitur ſua Peucerus, vt è pluribus pauca tantùm annotem, ait extare ſapientum querelas & commonefactiones, quibus præcipitur, nè qui ſapientiæ laudem quærunt, ſtrepitu applauſuque vulgi capi ſe ſinant. Hoc quidem ſi cauiſſet Luterus, non eas hodiè turbas in Eccleſia videremus: immò verò niſi Luterus totus eò incubuiſſet, populo vt placerent quas feciſſet fabulas, nunquàm eius iam olim damnata paradoxa tantos progreſſus habuiſſent. Tum verò etiàm in ſcribendis hiſtorijs plurimùm tribuit Peucerus iudicio ſcriptoris, cùm ab hiſtorico id potiſſimùm exigatur, vt rem geſtam non pro ſuo vel affectu vel iudicio, ſed quemadmodùm habet veritas, ſimpliciter exponat. Quòd ſi variant de vna re ſcriptores ſuperiorum temporum, non dubium quin eorum præferenda ſit ſententia, quorum probatior eſt fides & authoritas. Sed hæc ideò dicuntur Peucero, vt liceat ei liberè debacchari in Pontifices, de quibus ipſe nihil poteſt pro ſuo iudicio ſtatuere aliud, quàm fuiſſe & eſſe Antichriſtos, vt eos vocat ſuus Luterus. Atque ſi quid de Pontificibus ſcribendum ſit, eos potiùs ſequendos ſibi ſtatuit, qui eos acerbiſſimè exagitent, vt fecit noſtra ætate Sebaſtianus Francus, & partìm etiàm Sleidanus, quàm qui eos commendent. Hinc illa huius generis hiſtoricorum temulenta rabies in Gregorium VII, (vt alios Pontifices omittam) quem tamen grauiſſimi authores teſtantur virum inculpatum, immò ſanctiſſimum fuiſſe, eumque non immeritò laudibus efferuunt. Addit poſteà Peucerus, Henricum IIII, Fredericum II, & Ludouicum Bauarum rabiosè exagitare ſcriptores Pontificios, veras cauſas & ſceleratas molitiones Pontificum prorſùs diſſimulâſſe. Hoc ſic viſum eſt ſcribere Peucero, nullo allato ſuæ affirmationis teſtimonio, tanquàm nobis ſufficere debeat, αὐτὸς ἔφα. Hoc iacto fundamento, pergit Peucerus, & quidem rabiosè: Ex vna falſa hypotheſi

1565

Rabies Peuceri in Pontifices.

1565 potheſi detexi Pontificis omnia, ſcilicet Pontificem iure diuino armatum eſſe vtroque gladio, & caput eſſe ac dominum Eccleſiæ & regnorum mundi. Puto ſanè aduertere Lectorem, hæc non niſi rabiosè poſſe dici. Quid enim ſibi vendicat Pontifex in regnis mundi, niſi vt pro officio ſuo, quo vniuerſus Chriſti grex, ad quem pertinent etiàm reges, ipſi paſcendus incumbit, admoneat omnes, & ſi quem videat ſuam poteſtatem vertere in tyrãnidem, omnibus modis det operam, id vt emendetur? Hoc fecère ſempèr etiàm ſanctiſſimi Pontifices, & certè licèt inuidia crepet Peucerus, adeò non vſurpârunt ſibi regna aliena Pontifices, vt ea quæ obtinent, Chriſtianiſſimorum ac potentiſſimorum Imperatorum & regum ferè liberali donatione obtineant. Multa deindè furiosè iactat Peucerus contra Pontificum authoritatem: ſed non eſt opùs, eius ineptijs & calumnijs omnibus reſpondendo tempus amittere. Qui in hiſtorijs fide dignis verſati ſunt, hominis commenta facilè & aduertent & contemnent. Addit verò etiàm hoc: Pontifex Romanus prærogatiuam in Eccleſia Chriſti nullam habet præ alijs vllo iure, ſed ſola conſuetudine introductæ tyrannidis. Nec hìc vllum adfert ſcripturæ locum, ſed ſatìs habet pro ſua inſigni authoritate id affirmâſſe. Quàm ſit autem hæc vana & temeraria aſſertio, nihil attinet indicare, cùm ſit totiès à noſtris ex ipſis etiàm ſcripturæ diuinæ clariſſimis ſententijs oſtenſum. Verùm iam etiàm plus quàm Imperatores ipſi auſi ſint, ſibi vſurpat Peucerus, cùm ſubiungit, ſe non facultates eripere Eccleſiæ, ſed regna, quæ Chriſtus non contulit aut commendauit Eccleſiæ. Iam ſcripſerat paulò ſuperiùs, Epiſcopos tenere regna. Hæc ergò eis eripit: ſed benè habet, quòd Peuceri verba non niſi aërem verberant. Nam Epiſcopis Peuceri authoritas nec pilum quidem auferet. An non verò hoc eſt cuiuſdam intolerabilis arrogantiæ, vt homo priuatus tantum ſibi ſumat in Epiſcopos, qui ſunt etiàm Principes Imperij? Sed non ſe diſcruciet his curis Peucerus. Manebunt Deo benè propitio Epiſcopis ditiones ſuæ, etiàm vbì Peucerus computruerit. Sed hoc ſcilicet eſt claſſicum canere ad inuadendas Epiſcoporum ditiones. Quid ſi verò catholicus aliquis talia ſcriberet contra politicos principes, an non cælum terræ miſceri Peucerus ante omnes vociferaretur? Ait etiàm Peucerus noſter, vt obitèr lectori offeram occaſionem admirandi

Nota impudens mendacium Peuceri.

Peucerus vult Epiſcopis eripere regna ſua.

tandi peritiam illius in rebus geographicis & hiſtori- 1565
cis, Cathaynæ regnum ſe extendere vſque ad ſinũ Perſicum, & ante Tartarorum irruptionem, in Europa ferè dominatos eſſe Roſſos, cùm Roſſi non adeò magnam Europæ partem tunc occupârint, & ſinus Perſicus à Cathaynæ regno plurimùm diſtet. Sed hæc fortè leuicula ſunt: illud prodigioſum eſt, quòd ait certamina, quæ Lutero oppugnante mendacia eorum, qui Indulgentias impudentèr circunferebant, extiterunt, regno Pontificio primò inclinationem, mox ruinam attuliſſe, cùm hodieque Pontifici maneat ſua dignitas, creſcatque multis locis apud remotiſſimas à noſtro orbe nationes. Sed ea fide ſolent verſari fratres Euangelici in rebus narrandis, vt iam non immeritò contemnamus, quòd mox ſubiungit ſe hiſtorica & religioſa fide vſurum.

Fides euangelicorum fratrum.

Tum porrò accedit ad Appendicem Chronicorum Naucleri. Sed eam Appendicem ſanè non niſi aut nimia potione aut furore ebrius primùm inſpexiſſe videtur. Nam pro Surio legit Surrianũ, & è Surriano mox pro Euangelica modeſtia efficit ſcurram, perindè àc ſi quis pro culice legat cuculum, & repentè cuculum transformet in crocodilum. Deindè plenis velis in hunc miſerum Surium, ne verbo quidem vnquàm ab eo læſus, incurrit: ait eum impudentèr res manifeſtè veras calumniari & deprauare. Scilicèt putabat me eſſe ſimilem ſui Melanchthonis, (vt alios omittam) quem, vt antè dixi, Illyricus eius diſcipulus falſi reum agit, & peragit. Iam verò in totum monachorum chorum rabidè deſæuiens, vocat eum deploratum profligatumque hominum genus, quorum plusquàm caninam impudentiam, & audaciam pluſquàm diabolicam, iam multis ſeculis orbis Chriſtianus ſit deteſtatus. Qui vnus locus ſatis ſuperque ſufficit ad detrahendum fidem omnem toti hiſtoriæ Peucerianæ, cùm certiſſimè conſtet, monachos cunctis retrò ſeculis & ab ipſis adeò Eccleſiæ naſcentis initijs, in magna apud Chriſtianos omnes exiſtimatione fuiſſe. Quòd verò ſubijcit diſtichon Pij II. hoc nos libentèr amplectimur, ſed hactenùs, vt oſtendamus illud in neminem magìs, quàm in ipſum Luterum, poſſe quadrare. Eſt autem eiuſmodi diſtichon:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audent
Effrenis monachus, plenaq; fraudis anus.

Reuerà enim iſte effrenis & diſſolutus apoſtata talia *Luterus*

1565 attentauit, qualia fortaſsis nec ipſe ſatanas auderet, ità vt nos non inuideamus Peucero tam inſignem magiſtrum. De effreni enim monacho, qualis fuit Luterus, non de illo, qui intra ſui monaſterij ſepta degens, vitam viuit monaſticæ profeſſioni congruentem, hoc diſtichon loquitur. Porrò verò etiàm modeſtiſſimus vir Surio id videtur tribuere, quòd in ſcribenda hiſtoria vſus ſit præceptore diabolo. Nam etſi Peucerus maledicentiam vocat, tamen Surius ſatìs ſibi benè conſcius eſt, nihil ſe cuiuſquam hominis odio ſcripſiſſe, multò verò minùs vſum eſſe præceptore diabolo, cum quo familiaritèr ſanè verſatum ſe eſſe, & ab eo didiciſſe, quæ contra Miſſæ ſacrificium euomeret, Luterus apertè fatetur, vt talis præceptoris meritò pudere debeat Peucerum. Nec tamen his contentus vir optimus, & planè Lutericè Euangelicus, vocat Surium blaſphemum filij Dei hoſtem, & mox dira ei imprecatur, his vtens verſibus:

effrenis apoſtata.

Vtq; repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic ſit in exitium lingua proterua tuum.

Dolet optimo viro, quòd Surius duriuſculè tractat inclytæ Germaniæ noſtræ proditores & perditores, Luterum & cæteros prauorum dogmatum architectos, qui ex illo vno homine ceu equo Troiano cateruatim prodièrunt, quòd illorum mutuas easque acerbiſſimas altercationes, odia, conuicia, quibus ſe inuicèm egregiè proſcindunt, traducit, fœdiſſimas antilogias oſtendit, & pleraque alia illorum myſteria profert in lucem? quæ quidem omnia cùm ex ipſorum ſcriptis euidentiſſimè doceri queant, tamen non pudet Peucerum in eadem ſua liminari epiſtola ſcribere, doctrinam Eccleſiarum Lutericarum irrefragabili authoritate, perſpicuitate quanta nullius ſit doctrinæ, certitudine immota verbi cæleſtis ſe ſuosque inſtauratores & propagatores tueri: ſcilicèt præclarè ſe ſuosque tuetur, quæ totiès in alias mutata eſt formas, cuiusque propagatores inter ſe odioſiſſimè digladiantur. Putat Peucerus omnes homines aut fungos, aut talpas eſſe, vt nihil porrò cernere queant. Adijcit verò etiàm, viros bonos reſtinguere calumnias meritis & innocentia ſua. Nos verò palàm teſtamur, Luterum, Bugenhagium, Bucerum, & cæteros deſertores monachos, huius quinti Euangelij propagatores, vel eo ſolo nomine, quòd auſi ſunt poſt ſolennem perpetuæ continentiæ profeſſio-

feſſionem ad inceſtas nuptias tranſire, eſſe perpetuò exe- *1565*
crabiles & infames, qui fidem Deo datam irritam fece-
rint: cui immani flagitio ſi addas tot impios iam olim
damnatos errores & hæreſes, tot nefanda ſacrilegia, ſa-
cramentorum prophanationes, multaque alia ab iſtis
deſignata, facilè conſtabit, quàm nihil ſint dicendi mi-
nùs, quàm viri boni tum ipſi, tum Melanchthon quoq;
& alij omnes noui dogmatiſtæ, qui quidem monachi
non fuêre, ſed tamen apoſtatarum iſtorum blaſphemi-
as editis libris defenderũt, aut nouas hæreſes condide-
runt. Quòd ſi verò Peucerus ferre non vult hos à nobis
hæreticos dici, nunquã certè negare auſus erit & Zuin- *Euangelici inuicèm ſe hæreticos vocãt.*
glianos à Luteranis, & Luteranos à Zuinglianis hære-
ticos propalàm vocari, atque etiàm à pleriſque Lutera-
nis prorsùs damnari & reijci Melanchthonicos & Adi-
aphoriſtas. Hæc cùm ſint toti orbi teſtatiſſima, tamen
iactat Peucerus doctrinam eccleſiarum ſuarum, eamque
ait vocem eſſe filij Dei, perindè àc ſi mortales omnes le-
thargo correpti ſint, nihilque prorsùs oculis quanuìs
apertis videant. Quæ verò poſſit eſſe atrocior in Dei fi-
lium blaſphemia, quàm eius vocem dicere eam doctri-
nam, quam ipſi quoquè Luterani in mutua lite ponũt,
atque alij in alijs execrantur, niſi fortè ipſe Dei filius,
qui eſt incommutabilis veritas, ſibiipſi contrarius eſt,
& pugnantia docet? Quòd ſi ad Eccleſiæ Catholicæ ſen-
tentiam reſpicias, quæ quinti euangelij doctrinam ceu
hæreticam condemnat, quæ aures ferre ſuſtineant, à
Peucero impias hæreſes dici vocem filij Dei? Sed his
ego nimiùm immoror. Poteſt iam Lector intelligere,
quæ ſit horum temporum labes, in quibus id genus per-
nicioſa ſcripta innumera ab importunis ingenijs in lu-
cem edita ſunt, nec adhuc edi ceſſant.

Nam hoc ipſo quoquè anno prodijt Latinè ſcri- *Scriptum aduersùs Synodum Tridentinam.*
ptum aliud benè magnum aduersùs Synodum Triden-
tinam, à Pio 4. indictam, cuius architectos fuiſſe liqui-
dò appáret præcones quoſdam noui euangelij, cum qui-
bus ſolis mihi hîc res eſt. In eo certè ſcripto tanta acer-
bitate præter alia inuehuntur in Romanos Pontifices,
vt etiàm ipſis ſectarijs poſſint meritò de odij & liuoris
nimia immanitate ſuſpecti haberi. Sic ſenſim proficiũt
in peius, & profundiùs ruunt, qui ſemèl ab Eccleſia diſ-
ceſſerunt. Reuerà terribilis Deus in conſilijs ſuper filios
hominum; qui occulto quidem, ſed iuſto tamen iudicio *Pſal. 65.*
permittit imperitam & miſerã plebeculam ab iſtis im-

1565 maniſſimis lupis, qui nullum faciunt perdendarum animarum finem, tam atrocitèr in fraudem impelli, & in horrendos errores induci, idque ſub ſpecie eximiæ pietatis & prætextu verbi Dei. Sed non eſt hoc nouum: fuit id apud hæreticos omnes ſuperiorum ætatum ſempèr in more poſitum, vt mendacijs niterentur, & emeutita quadam veri ſpecie incautos fallerent. Hoc præclarè fecerunt, & faciunt noſtræ ætatis noui dogmatiſtæ, quorum certe incredibilem verſutiam ſi principes & populi Germaniæ aliarumque nationum videre potuiſſent, puto equidem nunquàm in eorum dogmata conſenſiſſent, neq; illos apud ſe vlla ratione tolerâſſent. In hunc quidem ſcopum omnes iſti mirabili vafritie collimant, vt Romani Pontificis & Conciliorum labefactent authoritatem. Quod vbi ſemèl obtinuerunt, iam illis ſalua ſunt omnia. Quòd enim ſcripturam iactant, fraudulentèr & falsò id faciunt, non ſcriptura, ſed ſcripturæ praua interpretatione nitentes. Itaque in hoc prolixo opere neruis omnibus contendunt euertere omnē Pontificum & Conciliorum etiàm vetuſtiſſimorum authoritatem, adeò vt & ipſam quoquè Nicenam primam & Chalcedonenſem longè ampliſſimas Synodos carpere non vereantur: & ſanè confidentèr de omnibus in vniuerſum ità illi pronunciant: Hominū traditiones, Concilia, Synodi, congregationes, & harum decreta profectò multiplicitèr labi, errare, decipi, falli poſſunt, & multis modis à verbo Dei ac veritate in omnem partem diſcedere. Id poſteà docere conantur allatis aliquammultis Concilijs: qua in re certè luculentèr produnt nequiſſimam animi ſui calliditatem, vel potiùs malignitatem, quòd Synodos partìm prouinciales, partìm ab Eccleſia damnatas, paritèr permiſcent, & imperito lectori intolerabilem fraudem imponunt, qui alias ab alijs ſecernere non poteſt. Itaque primo loco collocant Synodum Carthaginenſem ſub Cypriano, quæ ab hæreticis baptizatos cenſuerit rebaptizandos, quaſi neſciant eam Synodum nunquàm receptam ab Eccleſia, tum verò non œcumenicam, ſed prouincialem fuiſſe. Nos verò non negamus prouinciales Synodos errare poſſe, ſed de œcumenicis legitimè celebratis, id planè pernegamus. Eæ nanque repræſentant Eccleſiam, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Mox ſubiungunt illam ſacroſanctam Nicenam primam, quam aiunt de militibus ſtatuiſſe Canonem, qui Iohannis

Nota hæreticorum de Concilijs omnibus ſententiam & verſutiā.

Baptiſtæ

Baptiſtæ ſententiæ contrarius ſit: tum etiàm feciſſe poenitentiæ Canones, è quibus multum ſuperſtitionis irrepſerit poſteà in Eccleſiam. Obſecro, quid iſtis ad ſummam, immò plùs quàm ſatanicam arrogantiam reliqui eſſe poteſt, qui tam nefariè lacerant illam ſanctiſſimorum patrum, quibus hauddubiè adfuit, ſicut promiſit Chriſtus, ipſe ſpiritusſanctus, Synodum longè celeberrimam? Et reuerà calumnia hæc non in illos patres magìs, quàm in ipſum redundat ſpiritum ſanctum. Sed benè habet, quòd ità perſpicuè ſe nobis totos inſpiciendos exhibent. Iam enim quandò illi tantæ Synodi decreta impia vocare non dubitant, nihil prorsùs ambigere poſſumus, quin ad illorum numerum pertineant, de quibus Chriſtus ait: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Et eſt profectò iſtorum planè deplorata & inſanabilis malitia, cum quibus etiàm iam eam ob cauſam nemo Catholicorum vnquàm facilè vel tria commutaret verba, niſi cogeret ſalus miſeræ & imperitæ plebis, quam iſti horrendum in modum vnà ſecum perdunt. Si ſic enim liceat Conciliorum etiàm grauiſſimorum decreta non modò eleuare, ſed per ſummam contumeliam impia dicere: quid, quæſo, ſupereſt nobis ad immanem quendam atheiſmum, quò certè iſti nos adducere moliuntur? Non eſt huius loci, iſtorum fraudes omnes perſequi: nam longum eſt, & ab inſtituto meo alienũ, præſertim cùm illi pleraque adferant, quibus lectorem incautum fallere ſe poſſe non dubitant, quæ ſi ſingulatìm fuſiùs explicare velimus, lectori ſtomachum mouebimus. Certè eodem loco aiunt, Chalcedonenſe Concilium tetro errore monachis & monialibus virginibus coniugij vſum interdixiſſe. Qua vna ſententia ſimul damnant veteres ſanctiſſimos patres omnes & vniuerſam Chriſti Eccleſiam, quæ idem ſempèr ſenſit: immò & ipſam ſcripturam diuinam, quæ grauiſſimè præcipit vota Deo reddere. Et ſufficeret quidem hominibus, in quibus non prorsùs lumen omne tum fidei, tum rectæ rationis extinctum ſit, ad iſtorum amentiam & tetram impietatem liquidò cognoſcendam, hanc eorum tam prophanam & ab omni Chriſtiana pietate prorsùs abhorrentem ſententiam didiciſſe: at fit tamen neſcio quo tremendo Dei iudicio, vt cùm iſti non ſinè magno ſcelere & ſumma impudentia, tum Chalcedonenſis Concilij ſanctiſſimum decretum lacerent, tum monachis & monialibus coniu-

1565 Synodus Nicæna carpitur ab hæreticis.

Matth. 18.

Itē Chalcedonenſis.

1565 coniugia permittant contra fidem Deo datam, tamen habeant permultos, qui illis potiùs accedant, quàm amplisſimæ Synodi Chalcedonenſis & vniuerſæ Catholicæ Chriſti Eccleſiæ ſententiæ & authoritati. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca. itáne plùs apud nos ponderis habet impuriſſimorum apoſtatarum prodigioſus inceſtæ libidinis appetitus, quàm grauiſſima totius orbis Chriſtiani, quē vel maximè Synodus illa Chalcedonenſis repræſentat, ſententia & authoritas? Vtinàm verò ſuam intelligerēt turpitudinē eiuſmodi non coniugiorum, ſed inceſtarum libidinum aſſertores, & quantam ſibijpſis apud bonos omnes & poſteritatem omnem fœdiſſimæ ignominiæ notam inurāt. Sed fronte ſunt plerique omnes plùs quàm meretriciā, & neſciunt erubeſcere. Dabit autem quandoquè benignus Deus, vt vulgus miſerè ab eis dementatum, & alij malè ab eis perſuaſi, cognoſcant eius ſceleris immanitatem, quo ſe obſtringunt apoſtatæ monachi, cum fœminis ſub honeſta coniugij ſpecie ſacrilegè cubantes: & eos profectò toto pectore deteſtabuntur. Et reuerà ſi legiſſent plerique veterum ſanctiſſimorum Patrum ſcripta, peſſimè iſtos impuros apoſtatas acciperent. Quandò igitur iſti hucuſquè impietatis progreſſi ſunt, vt tam execrabilem concubitum palàm doceant ſanctum eſſe matrimonium, fruſtrà ſanè cum illis agitur de rebus noſtræ religionis. Itaque nolim tempus terere commemorandis alijs, quæ in memorato ſcripto ab iſtis adferuntur: nam & multa ſunt, & partìm impudētiſſimæ calumniæ, partìm iam olìm damnatæ hæreſes. Hoc tamen certum eſt, in hoc opere conflando nihil eos diligentiæ, nihil acerbitatis prætermiſiſſe, vt ſemèl omnem pectoris ſui aterrimam bilem in Romanos Pontifices & Chriſti Catholicam Eccleſiam euomerent. Interim non vident, quàm ſint ipſi egregij viri, qui tam multos iam olìm ante mille annos partìm damnatos errores & hæreſes in vulgus ſpargant, qui inter ſe atrociſſimè de ipſis turpiſſimis erroribus ſuis digladiētur, atque mutuò palàm ſe hæreſeos condemnent, falſi reos agant, & liberalitèr atque prorsùs ſuo more euangelicè ſe immanibus conuicijs proſcindant, atque eiuſmodi emblematìs ornent, quibus nemo rectiùs, quàm flagitioſiſſimi nebulones, ornari mereatur. Quæ cùm ex ipſorum libris certiſſimè oſtendantur, nihilominùs viros ſe dici & haberi volunt pios & euangelicos, Eccleſiæ repugnandæ ſtudioſos,

Turpitudo apoſtatarum cum fœminis cubantiū.

fos,

ſos, & neſcio quid non. Sumunt ſibi authoritatem in Pontifices, in Concilia, in Patres omnes, in totam deniquè Eccleſiam. O plùs quàm caninam impudentiam, plùs quàm ſatanicam arrogantiam. Sed valeant putidi & deplorati hæretici, vt etiàm ipſi ſe inuicem ſalutant. Ego ſatìs habeo annotâſſe, his infeliciſſimis têporibus eiuſmodi ſcripta ab iſtis importunis dogmatiſtis eſſe ſparſa in vulgus, quod ſub Euangelij prætextu miſerè perdunt. Hoc quidem certiſſimum eſt, huiuſmodi ſcriptis euulgandis nihil ſe conſecuturos aliud, quàm vt apud cordatos lectores omnes, totamque poſteritatem non alio quàm inſignium hæreticorum loco habeantur, ſenſimque eorum malus animus & fraudulentæ machinationes in principũ aliorumque notitiam perducantur: tum verò actutum actum erit de illis, ſicut & de omnibus ſuperiorum ætatum omnium hæreticis, qui ad tempus diuina permittente iuſtitia Eccleſiam diuexârunt, ſed tandem vt fumus cum ſempiterna ſui nominis ignominia euanuerunt. Vnum hoc loco paucis ex ſuprà dicto contra Synodum Tridentinam ſcripto adijciam, vnde certo certiùs colligat Lector non hæc temerè à me dici. Aiunt ſupradicti vſque eò auctas fuiſſe ſuperſtitione & barbara inſcitia tenebras in doctrina eius temporis, vt & ipſi Theologiæ & ſacrarum literarũ ſtudioſi, qui ſuperiore ſeculo, & ante annos 40. ſcholaſticam Theologiam didicerant, confeſſi ſint lectionẽ quidem ſe frequentâſſe diligentèr, & tempora ſtudijs Theologicis perdiſcendis conſtituta compleuiſſe ſedulò, verè tamen affirmare poſſe, ſe toto illo quinquennio aut ſexennio, quo in Scholis didiciſſent, nullam de filio Dei vel nominis ſaltem mentionem à præceptoribus factam audiuiſſe: atque ita occupatos fuiſſe homines miſeros ineptiſſimis libris Magiſtri Sententiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimilium eius farinæ Scholaſticorum, vt Prophetarũ & Apoſtolorum ſcriptis legendis nullus omninò relictus eſſet locus, ac ne quidem vlla de his in Schola mentio fuerit reliqua, nedum vt his aliquid ſerij ſtudij attribuerêtur. Hæc illi. Quæſo te Lector, quid his fingi poſſit vel ab ipſo malo dæmone aut vanius, aut impudentius, aut contumelioſius? Quis credat quinque vel ſex annis nullam in Scholis habitam mentionem filij Dei, cùm ipſimet fateantur occupatos fuiſſe in libris Magiſtri Sententiarum, cuius tertij libri bona pars de Chriſto

Pagina 10

Nota intolerabilem calumniam.

1561

pro-

1566 prolixè agit? O portentoſam, & non tam verbis quàm verberibus & flagris vindicãdam mentiendi libidinem. *Conuiciũ in Scholaſticos.* Iam quòd Magiſtri Sententiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimiliũ libros vocant ineptiſſimos, non certè facerent, ſi non ipſi eſſent omnium ineptiſſimi, & indigni prorsùs qui ijs viris vlla ex parte comparentur. Scioli iſti grandes ſibi ſophi videntur, quòd bilingues, vel etiàm vtcunquè trilingues interdùm ſint, nôrintque ſcribere Latiniùs quàm illi patres, quos ſanè præter alios noſtræ ętatis doctiſſimos viros, Chriſtophorus Longolius & multijuga rerum cognitione, & inſigni eloquentia celeberrimus, ſumma vitæ integritate, & admirabili quadam diuinarum humanarumque rerum cognitione, optimi cuiuſque iudicio ſcribit eſſe commendatos.

Alia calumnia. Deniquè, quòd aſſerere non verentur, nullam in ſcholis prophetarum & Apoſtolorum quinque vel ſex annis habitam fuiſſe mentionem, intolerabilem itidèm habet calumniam & impudentiſſimam vanitatem. Nam idem Sententiarum Magiſter, quo eos totos fuiſſe occupatos aiunt, plurima è ſcriptis diuinis loca commemorat.

Hinc igitur colligat Lector, quę iſtorum hominum religio, quæ animi pietas, quis pudor, quæ verecundia ſit, qui talia ſcribere non dubitent. Et hi nimirùm ſunt, qui Concilium Tridentinum contumelioſè lacerant, ſe verò Eccleſiæ reformatores iactitant. Sed tamen, vt dixi, quandoquè ſentient homines, quibus præſtigijs orbi ab iſtis illudatur.

Obijt hoc anno menſe, nî fallor, Decembri Pius 4. Romanus Pontifex, qui ſanè Eccleſiæ Dei, maximè in abſoluendo Concilio Tridẽtino, tanto paſtore dignam nauauit operam.

Pius V. fit Pontifex. ANNO 1566. die 7. Ianuarij in Romanum Pontificem electus eſt Michael Giſelerius Dominicanus, Cardinalis Alexandrinus, & dictus eſt Pius V. Eodem die ſummo manè de alio quodam actum fuit, cui etiàm ad Pontificatum pauca ſuffragia deerant: à prandio autem inter primarios quoſdam ſermo habitus eſt de Cardinali Alexandrino, & paulò pòſt omnibus Cardinalibus in eius electionem mirè & præter omnium expectationem conſentientibus, ille eductus è cella, Pontifex maximus ſalutatus eſt. Nemo erat qui ambigeret

bigeret à Domino iſthuc factum eſſe: tanta erat etiàm abſque ſcrutinio votorum concordia. Et ſanè quæ eius electionem adhuc ſecuta eſt in Pontificatu vita, nihil clamat aliud, niſì eum diuinitùs ad hoc ampliſſimum munus eſſe vocatum. Ante coronationem, quæ celebrata eſt, niſì fallor, 17. Ianuarij, habuit Cardinalium congregationem: (conſiſtorium enim, vt vocant, ante coronationem haberi nòn ſolet) ea peracta, quidam ex inſigni familia petijt Epiſcopatum quendam. Reſpondit Pontifex, ſe quidem illi cupere ſummoperè gratificari, nec defuturum, ſi alia in re prodeſſe ei poſſit: ſed Epiſcopatum tamen minimè collaturum, quòd ad tantam functionem parùm idoneus eſſe videretur, non ſatìs literis & eruditione inſtructus. Cùm autem ille ſuæ eruditionis teſtimonium proferret, Ego, inquit Pontifex, hac in re, quæ mihi ſatìs cognita eſt, teſtes minimè requiro. Ità ille in ea petitione repulſam paſſus eſt. Porrò ad Cardinales adhuc præſentes conuerſus Pontifex, hortatus eſt, nè quicquam ab ipſo peterent, quod vel contra diuinum obſequium, vel contra Concilium Tridentinum, vel contra ordinem & rem Eccleſiæ facere videretur. Addidit etiam, ſe quidem in rebus licitis & honeſtis Chriſtianos principes iuuare conſtituiſſe: contrà verò, ſi quid præter fas & decorum peterent, nulla ſe ratione illis daturum. 1566

Epiſcopatum petēs reijcitur.

Extant præclara de eo teſtimonia, quòd ità ſe prorsùs compararet, vita illius vt quandam referat imaginem priſcorum illorum Pontificum, quorum ſanctitatem veneramur. Familiam ſe dixit eiuſmodi habere velle, quæ & vita & habitu cæteris exemplo ſit; nec tam miniſtrorum numerum aut cultum corporis, quàm virtutem & integritatem ſibi ſpectandam cõſtituit. Magnum ſe oſtendit fore iuſtitiæ patronũ & vindicem. Melitenſibus Turcicam denuò obſidionem expectantibus liberalitèr ſanè vniuerſas Pontificatûs maximi opes pollicitus eſt, & iam miſſurus erat ſubſidio tria millia peditum, niſì poſteà cognouiſſet fruſtrà Turcarum aduentum formidari. In conſanguineos ſuos mirabili vſus eſt frugalitate, adeò vt tres è ſorore nepotes non ſolùm nullis auxerit vel opibus vel honoribus, ſed etiàm ægrè adduci potuerit maximorum hominum precibus, vt vnum ex eis, doctrina & pietate conſpicuum, tandèm in Cardinalium ſenatum cooptaret. Fidei catholicæ conſeruandæ ac propugnandæ perquàm ſtudioſus eſt; preci-

Familia Pij V.

1566 precibus aſſiduis feruentèr incũbit, quas dicit eſſe Pontificum præſidia. Statuas Vaticanorum hortorũ, à quibuſdam eius deceſſoribus magno ſumptu & ſtudio ibì collocatas, Populo Romano ad Capitolij ornamentum largitus eſt. Ad menſam ſedens, vt eſt in ſumendo cibo potuque parciſſimus, ità in adhibẽdis precibus & gratiarum actione plurimus. Epiſcopos non patitur abeſſe diu à grege ſuo. Eſt quædam ſanè in eo ſeueritudo, ſed eam incredibili humanitate ità tẽperare nouit, vt omibus charus ſit. Poſſunt ab eo boni ſperare virtutis præmium, mali formidare ſupplicium aut pœnam, quæ ab illo iam non leuis conſtituta eſt in blaſphemos, nefariæ libidini & id genus flagitijs addictos. Reformationem tanto Põtifice dignam & inſtituit, & porrò in rem conferre pergit: & domeſticæ quidem familiæ numero permultũ detraxit, vt poſſit Eccleſiæ rebus neceſſarijs largiùs opitulari. Catholicis quibuſdam longè ab Italia degentibus, ſed vel penuria, vel carceris moleſtia laborantibus, partìm mittenda pecunia, partìm ſcribendis literis humanitèr opem tulit, & ferre decreuit. Quàm prorsùs abſit ab omni auaritia, ſatis declarat, quòd pleraque à Romana curia iuſſit exulare, quæ magnam vim pecuniæ conflare poſſent: & certè difficilimo quodam tempore cùm illi diſpenſationis cuiuſdam obtinendæ cauſa, quæ alioquì concedi ſoleret, multa eſſent oblata aureorum millia, prorsùs ea accipere recuſauit: idque illi perpetuùm eſt: nec enim tam id ſpectat, quid poſſit ex re qualibet obuenire compendij, quàm quid iuſtitia & æquitas repoſcat. In reſignatione beneficiorum eccleſiáſticorum ſimplici, multa ſæpè admittuntur parùm ad eccleſiæ leges & vtilitates accommodata: eam igitur ſtatuit deincèps non temerè admittere, nè hac occaſione res Eccleſiæ velut iure quodam hæreditario ad poſteros tranſmittantur, aut etiàm indignis, aut parùm idoneis eccleſiaſtica beneficia conferantur.

Preces ad menſam.

Reformatio inſtituta.

Pius V. quàm alienus ab auaritia.

Simplex beneficiorum reſignatio.

Oblatus ei quandoquè fuit à quodam magno principe annũus triginta millium aureorum prouentus, ſed eum ille magno animo recuſauit. Vir quidam illuſtris nepoti Pontificis filiam ſuam vxorem obtulit cum dote egregia, vt poſſet Pontifici ſanguinis affinitate coniungi. Eius verò erga ſe beneuolentiæ Pontifex gratias quidem egit, ſed neque Ducis, neque Marchionis, neque Baronis titulis ſuam ſe velle ornari familiam ait, quibus ea hactenùs caruiſſet.

Erat

Erat Iudæus quidam Elias nomine, multa & eruditione, & prudentia, & opibus inter ſuos inſignis, & quidem Synagogæ iam præfectus, & ſacerdos maximus. Is Pontifici, cùm adhuc Cardinalis eſſet, & de noſtra complectenda religione multùm cum eo egiſſet, pollicitus erat, ſe tum Chriſtianæ religioni ſuſcepto baptiſmo velle accedere, cùm ipſe Romanus Pontifex crearetur. Huic igitur, iam ad Pontificatum præter illius omnem, vt apparet, exiſtimationem promotus, ità ait: En cernis me renunciatum Pontificem: fac igitur quod pollicitus es. interim verò curabat pro illo preces Deo offerri. Paulò pòſt Iudæus ad Pontificem redit, & ſe velle Chriſto nomen dare affirmat. Monet verò Pontifex, vt maturè ſecùm deliberet, & ſi ex animo cupiat fieri Chriſtianus, ſibi ſignificet. Non multa interiecta morula, indicat ille Pontifici, ſe diutius veritati & ſpirituiſancto obluctari non poſſe: prorſusque ſe conſtituiſſe cum tribus filijs & nepote tranſire ad caſtra Chriſtianorum. Ea res ſummo Pontificem affecit gaudio, hominemque complexus, & gratias Deo agens, tertio Pentecoſtes die in præſenti a Cardinalium ferè omnium, magnaque populi mirificè gratulantis præſentia, ſuis eum & alios manibus baptizauit, multisque eis conceſſis priuilegijs, vnum è filijs, ferè ſeptennem ſibi in filium adoptauit, atque in Collegio Germanico cum ſuis nepotibus curauit educandum. *1566* *Iudæus conuertitur à Pontifice.*

Porrò Michaël (ſic enim à baptiſmo Elias dictus eſt) multam nauat operam Iudæis ad fidei lumen à Iudaica cęcitate pertrahendis: neque id ſanè fruſtrà, paulò pòſt triginta ex ijs ad Catechiſmum perductis. In feſto ſacroſanctę Euchariſtiæ, licèt fractis eſſet viribus, & medicorum opera vteretur, attamen verè pius Pontifex non ſella pro more geſtatus, nec corona Pontificia ornatus, ſed cum maxima populi ædificatione pedibus ingrediens, illud præſtantiſſimum corporis Chriſti voluit circunferre ſacramentum. *Circũfert Euchariſtiam Pontifex.*

In Tridentina Synodo ad Pontificē reiecta fuit cura edēdi Catechiſmi, Breuiarii, & Miſſalis. Catechiſmũ iam curauit Latinè edendũ, idemque eius iuſſu in Gallicam, Germanicam, & Polonicam linguam trāsfertur. *Catechiſmus editus.*

Maximiliano ſereniſſimo Cęſari noſtro cōtra Turcas dimicaturo pijſſimus Pontifex opē laturus, tres ſupplicationes indixit, quibus ipſe quoquè intereſſe voluit, vniuerſum iter iam ætate grauis & affecto corpuſcu-

1566 lo, pedibus conficiens, & Deum aperto capite iũctiſque manibus attentiſſimè deprecans. Aderant & pleriqué Cardinales & prælati, nobiliumque & vtriuſque ſexûs ingens multitudo. In prima ſupplicatione mulier dæmoniaca horridos & immanes edens clamores, ad Pontificem adducta eſt: quæ licèt à pluribus teneri vix poſſet, mox tamen vbì à Pontifice benedictione tertiò repetita conſignata eſt, in terram mortuæ ſimilis corruit: ſed poſteà incolumis ſurrexit. In ſecunda ſupplicatione tres aliæ à dæmone occupatæ, ad Pontificem adductæ, & triplici benedictione accepta ſanatæ ſunt, è quibus vna non ignobilis, anteà à nemine curata fuit, licèt ſæpiùs tentatum id eſſet. In tertia quoquè ſupplicatione alia quoquè à dæmone vexata, Pontificis precibus reſtituta eſt. Ea Pontificis pietate, & erga expellendos dæmones comperta virtute, animi hominum mirè accenſi videntur: tanta erat ob promerendam Iubilei gratiam ſua peccata confitentium multitudo.

Dæmoniaca curatur.

Itē 3. aliæ.

Item alia.

Capta fuit per hos dies nauis longa inſignis cuiuſdam piratæ, in qua Chriſtiani octoginta captiui viſebãtur, qui decem & eo ampliùs annis miſerrimam pertulerant ſeruitutem. Eos, cùm Romam veniſſent, Pontifex humaniſſimè accepit, & veſtibus atque pecunia donauit. Exemplo integerrimæ vitæ illius permulti ad meliorem frugem ſe recipiunt, adeò vt etiàm ex Iudæis ampliùs centum, doctrina & opibus præſtantes, ad Chriſtianam religionem acceſſerint. Porrò in vſum catechumenorum emit Pontifex magnificentiſſimas ædes, quibus etiàm ſuos reditus haud contemnendos attribuit.

Iudæi ad fidem veniunt.

Huius anni Auguſto menſe morbus periculoſus vrbem inuaſit, ità vt plurimi cum tota familia decumberent reſſimè affecti. Ibì ſanè videre erat Pij Pontificis ſingularem pietatem. Nam ſingulis miſit pecuniam, omnibus decem medicos adhibuit, multaque alia ſolatia inſigni liberalitate impertiuit, adiunctis etiàm religioſis viris, qui animarum curam gererent. Dici facilè non queat, quanta iam in Clero & populo cernatur ſub hoc Pontifice Romæ morum reformatio: & licèt iam ſenio affectus ſit, at tamen ipſe vult audire, videre, cognoſcere controuerſias pleraſque omnes: aſſiduis incumbit precibus, multùm ieiunat, in victu ſumma vtitur tẽperantia, quotidieque rem diuinam facit, quod profectò mirum videri queat in tanta ætate. Sed vt ipſe quoquè fatetur, inter hæc tot tantaque negocia, quibus continentèr

Liberalitas Pontificis in ægrotos.

ter occupatur, tam proſpera aliquandiù vſus eſt valetu- 1566
dine, vt vix vnquàm rectiùs valuerit.

A piratis redimi curauit nepotem ſuũ exigua qui- *Nepos Pō-*
dem pecunia, fortaſsè Turcis neſcientibus quòd eſſet *tifics re-*
Pontificis nepos. Hunc ad ſe accitum, non alio habitu *dimitur à*
videre voluit, quàm quo fuerat vſus dum ſederet ad re- *piratis.*
mos captiuus, qui vilis erat. Admonuit autem eum ſanè grauitèr, vt ex anteacta miſerrimè in ea ſeruitute vita, diſceret ad bonã frugem ſe recipere, & Deo ſeruire. Deindè equo & equeſtri officio, vndè centũ aureos annuos habeat, donatum, ad ſuos remiſit. Hoc & pleraque alia facilè teſtantur, quàm non ſit ſtudioſus cognatos & propinquos ſuos ad opes & honores prouehendi.

Solebant adhiberi inſtrumeta muſica, quotiès Pontificis & cardinalium habebatur conſiſtoriũ. Eam conſuetudinem voluit ſublatam. Crebrò vrbis Eccleſias viſitat, & ad Clerum concionatur. Familiam ſuam ma- *Familiæ*
gno ſtudio reformat, quòd ſciat indè exempla manare *reforma-*
ad Eccleſiaſticos omnes, vt ipſi quoquè ſe ſuoſque ad *tio.*
ipſius exemplum componant. Initio menſis Octobris familiares ſuos omnes conuocauit, concionem ad eos habuit, & inter alia, quæ iis obſeruanda præſcripſit, voluit vt ſinguli ſuum indicarent nomen, ordinem & ſacerdotia. Sacerdotes vt minimùm tèr in hebdomada ſacrificium faciãt, cæteri, præſertìm diaconi & ſubdiaconi, ſaltem quintodecimo quoque die communicent, edixit. Sacris ordinibus initiatos, aut Eccleſiæ prouentus percipientes, habitum iuſſit ferre clericalem atque tonſuram, nec veſtes habere niſì ex lana ſimplici abſq; vllo ſerico. Turgida femoralia pati non vult. Aulicos ſuos omnes, nè ocio tempus malè perdant, iuſſit ſacræ lectioni, quam tèr in hebdomada ſacri Palatij Magiſter *Prælectio-*
habet, intereſſe: Fiunt etiàm in aula prælectiones Phi- *nes in au-*
loſophicæ. Porrò non paucos ſuis libros Eccleſiaſtico- *la Pontifi-*
rum ſcriptorum dedit, vt iis legendis, dum Pontificem *cis.*
vicißim obſeruant, tempus vtilitèr tranſigant. Nihil in ſuorum moribus, habitu, colloquiis, & tota deniquè viuendi ratione vitioſum, & quod praui ſit exempli, tolerat. Præfecto cuſtodiæ corporis ſui mandauit, det operam, vt milites ſui tranquillè & ſinè inſolentia viuant.

Impudicas mulieres, publico propoſito edicto, ab *Meretri-*
vrbe expelli iuſſit. Erant tum Romanorum plerique, *ces pro-*
qui ſe vehementèr opponerent, dicerentque, ſi mere- *ſcribũtur.*
trices ab vrbe excluderentur, magnum id Reipub. annui

1566 quæſtûs diſpendium allaturum: Pontifex tandem ità eis ſilentium impoſuit, vt affeueraret ſe cum tota Curia ſua aliò migraturum, niſi illa hominum fæx profligaretur. Ità illę coactæ ſunt diſcedere, interim tamen nonnullæ in vicis ignobilibus ob peiora vitāda relictæ ſunt, cùm priùs in vijs publicis & ſplendidis ædibus magno numero habitarent. Quædam ex ijs, quæ præ cæteris maiorem infirmis animis tentationum & ruinarum materiam præbituræ videbantur, à tota ditione Eccleſiaſtica nominatìm relegatæ ſunt.

Alio quoquè edicto vetuit, nè quis ex ijs qui Romæ degunt, hoſpitia publica & cauponas Vrbis conuiuandi & compotandi gratia adeat, nec quiſquam in ijs ludere ſinatur. Eo edicto multa flagitia & peccata reſecata ſunt, effectumq́; vt hoſpitia aduenarum commoditati ſeruiant. Nebulo quidam obſcurus maledico quodam Paſquillo vel famoſo carmine Pontificem contumelioſè proſcidit. Is tandèm compræhenſus, & Pontifici oblatus, cùm ab omnibus diceretur ſeueriſſimè plectendus, iuſſus eſt à Pontifice carmen ſuum recitare, tum exponere, cuius vel conſilio vel voluntate id ſcripſiſſet. *Clemētia in maledicum.* Dicente eo ſe non niſì mali dæmonis id inſtinctu compoſuiſſe, Pontifex reſpondit: Si tu mihi vt ſummo Pontifici maledixiſſes, non ferres impunè. At nùnc quia in fratrem Michaelem, in monachum ſcarponem, in Cardinalem Alexandrinum conuicia iactâſti, abi liber quò vis. Ego verò humilitatem generis mei, vitæ & habitûs, ſempèr & animo retinebo, & libens confitebor, & *2.Reg.6.* ero vilis & abiectus in oculis meis.

Tuta itinera. In tota Eccleſiæ ditione accuratiſſimè edixit, vt itinera à latronibus tuta ſeruētur: ſi quis à latronibus cædatur, ait ſe pœnam exacturum ab illis, in quorum vicinia id accidiſſet. Nobiles quidam Poloni ab hæreſi Dei benignitate ad fidem ſanam Catholicæ Eccleſiæ reuertiſſe ferebantur. Id vbì Pontifex reſciuit, mirificè gauiſus eſt, datiſque ad illos humaniſſimis literis hortatus eſt ad perſeuerantiam. Mirum enim in modum lætatur reſipiſcentia eorum, qui fraude diaboli in hæreſin prolapſi ſint. Cognatos ſuos & conſanguineos omnes iuſſit ab vrbe abſcedere, præter nepotem Cardinalem, & alterum in Collegio Germanico literis incumbentem: in quo appáret animus ab omni immoderata erga ſuos affectione prorsùs liber. Cardinalibus quoquè grauitèr mandauit, vt familiam ſuam ad habitûs & morum

hone-

honeſtatem informent. 1566

Euocauit quandoquè ad ſe Cardinales, qui præſunt inquiſitioni, itemq; Rotæ auditores, (quod iudiciũ eſt in vrbe exactiſſimum atque præcipuũ) reliquoſque qui Romæ iudicijs præſunt, doctiſſimaque oratione hortatus eſt omnes, vt in exercendis iudicijs ſynceros & integros ſe præbeant, minas etiàm intentans ijs, qui ſecùs facererent. Meretricibus, quas in vnum vrbis angulum reiecit, ſeueritèr præcepit, nè per vrbem vagentur: contrà facientes, iuſſit publicè flagellari. Duo verò aut tria illis deſignauit templa, quæ ſacrificij & Concionis auſcultandæ cauſa petant. Ex ijs pleræque nupſerunt, aliæ complures cupiunt, honeſta reperta conditione, ex ea ſe turpitudine extrahere: nec Pontifex ſe defuturum illis dixit, quas paupertas à ſectanda pietate remoraretur. Eas autem, quæ ſinè ſacramentis in ijs ſordibus decederent, in ſterquilinio vult ſepeliri, quod multis calcar addet ad meditandam reſipiſcentiam. Eſt Romæ Academia, quã vulgò Sapientiam vocant. Ea iam collapſa erat, & eius liberales annuos prouentus quidam ſibi vendicârant. At Pontifex eos iuſſit reſtitui, vt ijs alantur ſcientiarum omnium egregij profeſſores.

Oratio ad iudices.

Meretrices redeũt ad bonam frugem.

Academia reſtituta.

Iuſſit etiàm, quod ante eum fecerat Pius II. vt qui Magiſtratu defuncti ſint, adminiſtrationis ſuę totius rationem exigantur. Decreuit etiàm per totam Italiam mittere Viſitatores, qui ab Epiſcopis, Collegijs Canonicorum & Monaſterijs rationẽ gubernationis repoſcant. Monaſticam diſciplinã, quæ multis locis proh dolor nimiùm laxata, immò collapſa eſt, ſummoperè curat reſtituendam, atque inprimis apoſtatas omnes ſeueriſſimo anathemate percuſſit: nè qui tamen ex ijs animũ deſpondeàt hortatus eſt primarios monachorũ præfectos, quos Generales vocant, vt ſuos ſinguli apoſtatas requirant, eoſque piè & humanitèr tractẽt. Verùm ex ijs plerique attrita ſunt frõte & indomabili corde, qui ſeipſos, deſperantes, tradiderunt impudicitiæ, ſecumque alios, quoſcunque poſſunt, trahere conantur in puteum abyſſi: qui vtinàm per principes arcerentur vbiquè à docendi functione, quia reuerà longè omnium perniciosiſſimi ſunt id genus deplorati apoſtatæ, poſteaquàm in hęreſin prolapſi ſunt: id quod tum in noſtra Germania, tum vicinis regnis & prouincijs res ipſa plùs ſatis declarauit. Sed ijs omiſſis, ad Pontificem redeamus. Is Cenè huius anni ſacrum illud tẽpus, quod aduentum Do-

Pontifex vt Aduentum exegerit.

1566 mini vocamus, tametſi ſenilis ætas à ieiunijs illum facilè eximeret, quotidianis ieiunijs, crebrioribus precibus, largioribus eleemoſynis religioſiſſimè voluit obſeruare, libenterque ſacris concionibus adfuit: quo exemplo permulti ad illos ſacros dies piè tranſigendos incitati ſunt: nec interim tamen optimus Pontifex quicquam de ijs, quæ ad ſuum officium pertinerent, prætermiſit, nec detrectauit ſolito more priuatis perſonis humanitèr præbere aures.

Non vult parci Cardinalibus. Fit nonnunquàm, vt ære grauentur alieno etiàm Cardinales, quorum cùm ſit excellens dignitas, nemo eos facilè vel in ius vocare, aut contra illos ferre ſententiam, vel latam exequi audebat. Id ſentiens Pontifex, grauiſſimè edixit, vti nec ipſis Cardinalibus, ſi ſint de ære alieno delati, parcatur, ſed contra eos iudices liberè pronuncient, pignora quoquè ab eis auferantur, domus ipſa diripiatur, donèc creditoribus ſit ſatisfactum. Atque interìm erga illum mira eſt Cardinalium obſeruantia & reuerentia.

Vt coluerit feſta Natalitia Feſta Natalitia huius anni magna deuotione coluit, adeò vt in ipſa nati Saluatoris ſacratiſſima ſolennitate horam circiter decimam nocturnis precibus & primæ Miſſæ intereſſe curârit, deindè in domeſtico ſacello primam & ſecundam Miſſam deuotiſſimè fecerit, cunctis familiæ ſuæ hominibus ſua manu Euchariſtiam præbuerit, & tandèm apud D. Petrum tertiam Miſſam ſolenni ritu celebrârit, porrò etiam pomeridianæ concioni interfuerit. Poſſent multa alia de hoc digniſſimo Pontifice commemorari, ſed hæc in præſens ſufficiant pro hoc anno. Vident, niſì fallor, noſtri Euangelici præcones, hæc quæ diximus, eiuſdem eſſe, vt non poſſint meritò non laudari. Deſinant igitur carpere & proſcindere Romanos Pontifices, imitentur huius Pij V. virtutes. Sed ſat ſcio, progenies iſta viperarum hæc quoquè præclarè geſta dente canino arrodet, & peſſimè interpretabitur. Hoc enim apud illos in more poſitum eſt, vt ſi videant Catholicos, præſertìm Pontifices & qui in Clero ſunt, piè & religiosè viuere, eos vocent hypocritas, & qui ſuis meritis in gloriæ Chriſti derogationem fidant: ſin autem malos in iis mores quoſdam cernant, eos ad vulgus odioſiſſimè traducant: nec dubitem dicere, ſi è cælis ad nos deſcendant Petrus & Paulus ſanctiſſimi Apoſtoli, & ità viuant vt olim in terris vixerũt, iſtos noſtros portentoſos noui Euangelij buccinatores

permulta

permulta habituros, quæ in illis atrociſſimè lacerent & proſcindant. 1566

Et quid mirum eſt, eos etiàm optimos quoſque & Catholicæ religioni addictos rodere, conuiciari, proſcindere, cùm etiàm mutuò ſeſe, vt ſæpè dixi, tam hoſtilitèr inſectentur? Eſt hæc quædam pœna gigantææ arrogantiæ, qua iſti tument, ponuntque etiàm in cælũ os ſuum. Vt enim homines poſſint intelligere, quàm nihil tutum ſit eorum ſequi doctrinam, miſit inter eos Deus diſſenſionis ſpiritum, quo mirabiliter exagitati, non deſinũt publicè editis libris innumeris mutuò ſe horrendum in modum conſpuere & lacerare. Oſtenſum eſt hoc iam crebrò locis ſuperioribus, nec tamen vnquàm ſatis oſtendi poteſt: adeò illi ſempèr manẽt ſui ſimiles. Sunt inter Zuinglianos & Luteranos perpetuæ contentiones, edunturque identidem ab vtraque parte ſcripta plurima, quibus alij alios oppugnant. Eſt inter Zuinglianos è præcipuis vnus Henricus Bullingerus, inter Luteranos Iohannes Brentius, vterque iam grandæuus. Iſti pro more ſui Euangelij ſe honorificè inuicèm tractant, ſed tamen Bullingerus aſtutè nonnihil ſe premere conatur, & miſcet mella piperi, nec poteſt tamen imperare ſibi, quin ſubindè egregiè perſtringat aduerſarium Brentium. Scripſerat Brentius de maieſtate Chriſti librum contra Petrum Martyrem apoſtatam Franciſcanum & iſtum Bullingerum. Huic libro reſpõdit Bullingerus. Rurſùs adfert ſuum ſcriptum contrarium Brentius, quem Bullingerus vocat Arabiũ tibicinem, & ſcriptum eius acerbiſſimum & caliginoſiſſimum. Adeò verò prolixũ quoque fuit, vt Bullingerus arbitretur annũ propè integrum in eo Brentium conſumpſiſſe. Et quanuìs non ſinè magno tædio, vt ipſe ſcribit, librum hunc nebularum vaſtum inſpexerit & euoluerit Bullingerus, obitèr duntaxàt perſtringendũ duxit: ſed hoc ità tamen facit obitèr, vt Brentius ſe ſentiat non valdè mollitèr acceptum: nec mirum, cùm ipſe, ſi Bullingero fides habenda eſt, longè ſit maledicentiſſimus. Et vt Lector nôrit, quo de ſcripto Bullingeri agam, nouerit anno 1564. edidiſſe eum Repetitionem & dilucidiorem explicationem quandam, eique ceu coronidem apologeticam addidiſſe, qua perſtringit Brentij recognitionem. (ſic enim eſt titulus libri Brentiani) In hac Coronide apologetica dicit pios omnes concorditèr cenſere Brentium peccare enormitèr edendis libris ſuis maledicis, &c.

Spiritus diſſenſionis inter hæreticos.

Contentiones inter Brentium & Bullingerum.

Bullingeri de Brentio teſtimonia

1566 cum petulantiſſimè conculcare fidem & doctrinam Eccleſiarum, nempè Zuinglianarum, quarum dogmata vocet Brentius calumniator cacodoxa. Dicit, Brentium nullo Dei ſpiritu bono doctum, iudicare ipſum Bullingerum inanes & ſine fide profundere voces, & ceu aprum Calydonium vineam Domini euertere. Dicit, quiſquis Brentij reliqua his coniuncta inſpexerit propiùs, illum viſurum apertè virulentis redundare edaciſſimi liuoris morſibus. Non ſic ſcriberet Bullingerus de Brentio, ſi is in Romanos Pontifices aut monachos ea ſcripſiſſet, quæ ſcripſit in hæreticum Bullingerum. Sed qui nunquàm deſinunt lacerare Pontifices, debent nonnunquàm id genus atrociſſimos morſus mutuos ſentire. Sed pergamus videre alia multa in tam breui Coronide. Petrus Martyr iam obierat: eum Bullingerus vocat beatæ memoriæ, ſicut & Melanchthonem, cuius quidem Melanchthonis etiàm teſtimonium profert contra Brentium, quòd ſcripſerit, vt tranſſubſtantiationem, ità & vbiquitatem corporis Chriſti excogitatam eſſe non ità pridem, & portentoſam. Et verum quidem ſcripſit Melanchthon, doctrinam vbiquitatis corporis Chriſti non ità pridèm excogitatam eſſe: ſed quòd idem de tranſſubſtantiatione aſſerit, ſuo more mentitur, cùm ipſe quoquè non neget, D. Ambroſium ſenſiſſe panis naturam mutari in Euchariſtia, idemque ſentiant veteres ſancti patres omnes. Nec tamen negat Bullingerus, ipſum Melanchthonem vnà cum Brentio fuiſſe Zuinglianis infenſum, adeò vt exiſtimauerit ſe bona conſcientia illos pro fratribus agnoſcere non poſſe, ſed tamen tandem factum eſſe illorum ſummum amicum & fratrem intimum. Hoc verò tametſi pertinaciter de Melanchthone negent Luterani quidam, quòd ad Zuinglianos defecerit, nec careat nota turpiſſimæ leuitatis & inconſtantiæ, tam varias vna eademque de re amplecti opiniones: at vult nihilo minùs Bullingerus plurimas, quibus id probetur, Melanchthonis manu ſcriptas Epiſtolas poſſe proferri, neque id leuitati aut inconſtantiæ, ſed ſaluberrimo eius profectui eſſe tribuendum. Scilicèt egregius profectus eſt, ex Luterano transformari in Zuinglianum. Vellet autem Bullingerus etiàm Brentium ità proficere, quem, quia id non vult, vocat ceruicoſum, irreconciliabilem, & Iohannem in eodem. Præclara ſunt hæc hæretici de hæreticis teſtimonia: pergamus ad reliqua. Ait Bullingerus, Brenti-

Melanchthon olim hoſtis Zuinglianorum, pòſt ſummus amicus.

Brentium abuti veterum teſtimonijs ad ſuum inſtitu- 1566
tum commonſtrandum: quaſi verò non idem faciat
etiàm Bullingerus, & deſertores omnes Catholicæ Ec-
cleſiæ. Quàm autem abſurda eſt Bullingeri doctrina,
quandò ipſe quidem Brentium ait verborum ludere
præſtigijs, cùm id faciat ipſe Bullingerus, ſimul aſſe-
rens & Chriſtum ſe è cælo non detrahere, vtiquè ſecun-
dùm humanitatem, & tamen eum vera ſua carne fide- *Præſtigiæ*
les ſuos in Cœna paſcere. Sed talibus præſtigijs illu- *hæreticorum.*
dunt iſti indoctæ multitudini, atque vtinàm vel tan-
dèm reſipiſcant. Et hoc quidem loco vult Bullingerus
longè tutiùs fidem commodari patribus, quàm Bren-
tio, quem dicit nupèr natum, nec ſemel depræhenſum
lolio victitare & ſtrychnum bibere. Sed ſi patrum au-
thoritas apud iſtos hæreticos, tam Brentium, quàm
Bullingerum, eorumque ſimiles valeret, iampridem eſ-
ſet pax reddita Eccleſiæ, & profligati eſſent errores
omnes, quos iſti ab inferis excitârunt, aut è ſuis cere-
bris partim effinxerunt. Verùm tanti illi faciunt tum
Patres, tum Concilia omnia, quanti volunt, immò ſanè
prorsùs nihili, vbicunquè ab ipſorum impiis commen-
tis & prauis dogmatîs diſcrepant. Pergit Bullingerus
contra Brentium, eumque dicit tergiuerſari, ſuffugia
latibulaque quærere, ſeſe implicare, & quid dicat igno-
rare, denique ſimplices circumagere, & naribus trahe-
re. Et hoc quidem verè dicit Bullingerus, ſed homo ver-
ſutus ſeipſum ſuo ſibi enſe iugulat. Nam idem præcla- *Nota.*
rè faciunt etiàm ipſi Zuingliani, dum negant Chriſti
corpus haberi ſubſtantialiter in Euchariſtia, & tamen
affirmant vera nos eius carne veſci. Itaque vbiquita-
tem Brentij meritò ridet Bullingerus, ſed non minùs
ipſe meritò ridetur à Brentio, dum negat corpora-
lem Chriſti in Euchariſtia præſentiam. Atque vtinàm
contenti illi eſſent, in ſuas iſtas execrabiles incidiſſe
perplexitates & labyrinthos, nec miſerrimam plebe-
culam ſecum eò pertraherent. Sed ad rem. Adiicit *Nota te-*
porrò Bullingerus, Brentium vociferari, negocium ſibi *ſtimonium*
eſſe cum virulenta excetra, & cum ſcorpionibus vene- *Brentij de*
natiſſimis, deniquè cum homine effronte, cum ſophi- *Bullinge-*
ſta, omniumque mortalium nequiſſimo, & quidem his *ro.*
emblematîs perfrequentèr ornare Bullingerum. Quis
non credat vera dicere Brentium, tantum Luteri diſci-
pulum? Sed iam Bullingerus eò ſe confert, vt doceat
Brentium, qua ratione de vbiquitate agere debeat. Nam

1566 ità diceret, inquit: Vbiquè gentium in Eccleſia ingraueſcit faſtus, ſuperbia, auaritia, vſura, blaſphemia, calumnia, ſpurciloquentia, ebrietas, crapula, luxus, libido, inceſtus, ira, cædes, contentio & inuidia. En hi ſunt fructus iſtius noui Euangelij, quos etiàm ipſi eius præcones fateri coguntur. Nos his addere poſſumus, vbiquè ingraueſcere inceſtas libidines apoſtatarum. Sed his tot malis an non illi præclaram obtulère occaſionem, qui ſolam fidem crepant, Eccleſiæ ſacramenta conuellunt, inſtituta Eccleſiaſtica exibilant, carnis libertatem prædicant, & iam olìm condemnatos errores pro verbo Dei imperitis venditāt: O vtinàm quandoquè videant homines, quę hominum commenta pro verbo Dei amplexi ſint. Poterat his flagitijs fieri medicina, ſi non eſſet exploſa ab iſtis infauſtis dogmatiſtis diſciplina Eccleſiaſtica: quæ etſi etiàm apud Catholicos multis locis proh dolor elanguit, non tamen docetur vulgus impiè ſentire de Canonibus pœnitentiæ, quemadmodùm hæretici iſti faciunt, quos non pudet palàm ſcribere, in illa ſanctiſſima Nicena prima Synodo factos eſſe pœnitentiæ Canones, ex quibus poſteà multùm ſuperſtitionis irrepſit in Eccleſiam, vt meritum Chriſti non parùm hac ratione obſcuraretur paulatìm.

Nota fructus noui Euangelij.

In libro contra Synodum Tridentinam.

Iſti enim tenebriones laxant miſeris habenas, nec vident, immò videre nolunt, huiuſmodi pœnitentiæ Canones non ſolùm non obſcurare, ſed illuſtrare etiàm meritum Chriſti, dum homines hac ratione retrahuntur à vitijs, monēturque ſic viuere, vt merita Chriſti ipſis bono eſſe queant. At poſtquàm Luterus cum ſuo ſatellitio docere cœpit, Solam fidem iuſtificare, & tollere peccata, Confeſſionem peccatorum non eſſe neceſſariam, Liberum arbitrium rem eſſe de ſolo titulo, & dum facit quod in ſe eſt, peccare mortalitèr: Docendos eſſe Chriſtianos plùs diligere excommunicationem quàm timere, Papam vel Eccleſiam non poſſe condere leges morum ſeu bonorum operum, & id genus alia portentoſa & impia paradoxa, indè nimirùm ea in hominibus nata eſt vitæ diſſolutio, vt ipſe quoquè Luterus poſteà faſſus ſit ſui Euangelij homines decuplo peiores euaſiſſe Sodomitis. Arripuerunt enim improuidi mortales ab iſtis ſeductoribus ſub ſpecioſo libertatis Euangelicæ prætextu oblatam ipſis teterrimam carnis & vitiorum ſeruitutem, & certè nulla his malis poteſt vnquàm ſperari medicina, niſi profligatis iſtorum hominum

Luterus in Aſſertionibus ſuis.

impijs

impiis dogmatîs redeatur ad vnitatem Catholicæ Ec- 1566
cleſiæ, & in ea inſtauretur collapſa multis locis Eccleſiaſtica diſciplina, id quod modernus Pontifex Pius V. admodùm feriò conatur, nec infelicitèr ea in re progreditur. Donèc autem erunt homines in tot ſectas inter ſe diſſectas & procacitèr corrixantes diſtracti, hæc quæ Bullingerus commemorat, ſcelera & peccata non poterunt non in dies magìs magisq́ue augeri, quandoquidem ſectarum iſtarum ſigniferi & buccinatores, hominum animos omni ferè religione ſoluunt, prauisq́ue erroribus imbuunt, abſtractosq́ue à Chriſti corpore, quod eſt Catholica Eccleſia, malis dæmonibus illudendos, & in quæuis flagitia nullo negocio impellendos obijciunt. Quorum enim in cordibus fides corrupta eſt, in iis Chriſtus habitare non poteſt: vbì autem ille non habitat, dubium non eſt, illic ſibi domicilium conſtituere tartareos ſpiritus. Sed ad Bullingeri Coronidem redeamus.

Ait Brentium ſcribere de ſe, nempè Bullingero, quòd atram in ſe bilem releuet, meraq́ue & pura mendacia proferat. E diuerſo probat Bullingerus, Brentium bellè conſentire cum doctrina Suenckfeldiana, cùm tamen id Brentius perneget. Præclara ſunt, vt dixi, hæc emblemata, quibus iſti gigantes ſe mutuò ornant: & tamen hi ſunt capita Luteranorum & Zuinglianorum. O miſeram plebem, quæ tales habet dogmatiſtas. Audiamus & alia: Dicit Bullingerus, Brentium Vatiniano in Zuinglium feruere odio, & Adria iracundiorem atræ bilis nimbos, æſtus, tempeſtatesq́ue, ante multos nimirùm annos conceptos, impetuosè effundere, & Zuinglium omnigenis conuiciis perfundere, atque ex vera filii Dei Eccleſia illum excludere, doctrinamq́ue Zuinglianam vocare impiam, atque inter cætera obiicere Zuinglianis iconomachiam, quam ſanè vſqueadeò non negat de ſe ſuisq́ue Bullingerus, vt apertè fateatur ſe ſuosq́ue & dici & eſſe malle iconoclaſtas, quàm iconoplaſtas. Itaque & hac in parte videmus diuerſa Luteranos & Zuinglianos ſentire, Luteranos iconomachiam damnare, Zuinglianos amplecti. Hoc autem à Brentio grauitèr obiicitur Bullingero, quòd ab irato & furioſo Lutero, ad placidum & extra contentionem loquentem, ſe ſcripſerit appellare. Eccè videmus etiàm hæreti-

Brentius Suencfeldianus.

Brentius ardet odio Zuinglij &c.

Obijcit Zuinglianis iconomachiam.

1566 reticos in Lutero aduertiſſe furorem: & fuit ille ſanè impotens & rabioſus homo: cur igitur non pudet talem furiam ſequi? Sed Luterum Luterani tertium volunt eſſe Eliam, & Bullingerus quoquè in hac Coronide ait ſe dona in Lutero & multa & magna libentèr agnoſcere. Sed in religionis negocio furioſum eſſe, quis quæſo inter Dei vel infima dona numeret? O cæcos doctores, cæci, immò furioſi, doctoris aſſeclas. Addit autem Bullingerus, Luteri adulatores, immodeſtiam hominis excuſantes, dixiſſe palàm, heroica ingenia non rarò corripi furore, non poëtico quidem illo, ſed planè Diuino aut Theologico.

Ità habuit Luterus ſuos adulatores, qui eius furorem, diuinum dicerent. Quid hìc poſſumus aliud, quàm lugere hominum ætatis noſtræ cæcitatem, qui iſta tam abſurda ſibi ſinunt perſuaderi? Pergit Bullingerus, & ait ſatis hìc apparere, quàm anhela mente Brentius in ipſius inhiet exitium. Deindè cõmemorat quaſdam Brentii antilogias pugnanteſque ſententias, vt qui quandoquè ſcripſerit, verbum ad panem ferre id quod continet, nempè corpus Chriſti: nunc autem ſcribat, non poſſe crimen Papiſticæ magiæ effugere, qui recitatis in Cœna Domini verbis putet corpus Chriſti adduci: cùm tamen & Luterus multis locis ſcribat, teſte Bullingero, verba Cœnæ conficere corpus & ſanguinem Chriſti: ità vt iam ipſius Brentij iudicio non ipſe duntaxàt, ſed & tertius Elias Luterus, magus ſit appellandus. An non hæc ſunt eximia præconia? Ità cæcus Brentius dum ſibiipſi contraria ſcribit, ſua ìpſius ſententia fit magus. Sed abſit, vt Chriſti ſermonẽ, quo ſacroſancta Euchariſtia conficitur, ad magiam pertinere credamus. Dicat hoc & ſentiat Brentius cum ſuî ſimilibus, daturus quandoquè pœnas æternas tam nefariæ blaſphemiæ. Ait porrò Bullingerus, tantùm non rumpi Brentium præ nimia ira, obijcientem Zuingliianis malitiam fingendi, mentiendi, rectè dicta calumniandi, deprauandi, inuertendi, & quid non? adijcientem etiàm, ſibi cum Luciano (Bullingerum dicit) in ſchola Epicurea negocium fore. Egregia ſunt hæc: ſed needùm ſatis multa Brentio. Rursùs autem ne Bullingerus taceat Brentio, ait illum ſummis viribus contendere, cælum, in quod aſcendit Chriſtus, nec locum eſſe, nec loci quidem nomen. O inſaniam. Pergit Brentius, referente Bullingero, & dicit Zuinglianos veritatem ab

Brentij antilogia.

alijs

aliis manifeſtatam oppugnare: ſed rursùs à Bullingero egregiè irridetur ob ineptiſſimas & ſtultiſſimas quaſdam delirationes, cogiturque ferre Bullingerum iſta palàm ſcribentem: Ita ineptè & perplexè illum Diuina loqui voluit prouidentia, vt vel hinc pii & curabiles lectores intelligerent, refugiendum ſibi eſſe à doctore, qui poſtquàm Archytæ crepitaculum diu & abundè pulſauit, tandèm ſe ignorare fatetur quid dicat, aut de quibus aſſeueret. Hæc de Brentio Bullingerus, ſed quæ in ipſum quoquè Bullingerum pulchrè quadrent: ſicut & illud, quod ait Brentium ſcripturæ Diuinæ & etiàm Auguſtini ſententiis abuti: quod certum eſt omnes iſtius infauſti Euangelii buccinatores & feciſſe hactenùs, & facere. Abſit enim, vt vel ſcriptura Diuina, vel ſancti Patres illorum teterrimis erroribus vlla ex parte faueant, tametſi non pudet eos pro ſe ſacra Biblia Patreſque citare. Habet deindè Bullingerus etiàm fœdiſſimum Brentii de inferno errorem, fatentis infernum quidem eſſe, negantis verò locum eſſe. Ità Brentius cælum tollit paritèr & infernum: nec minùs impiè Bullingerus tollit è Sacramento ſubſtantialem corporis Chriſti præſentiam. Non poteſt, inquit porrò Bullingerus, in Brentio probari nimia eius licentia in ſcripturis detorquendis, & quòd nulla neceſſitate recedit à receptis concordi in Eccleſia conſenſu expoſitionibus, immò & doctrinis. Certè non debent hæc in Brentio tolerari: ſed neque in Bullingero, in quem hæc non minùs quadrant quàm in Brentium, à quo ſe Bullingerus ſcribit eiectum ex Eccleſia Chriſti, ſed contemnit æquè Brentii vt Romani Pontificis excommunicationem. Ait enim ſe brutum iudicare Brentii fulmen. Meritò ſanè contemnuntur eorum fulmina, qui ſummi Pontificis anathemata contemnunt, & fit iſtis quod Eſaias ait, vt qui ſpernunt ipſi quoquè ſpernantur. Hoc tandèm certo certiùs eueniet omnibus iſtis ſuperbis gigantibus, qui Eccleſiæ paſtores in ſummum contemptum apud ſuos adduxerunt, & iuſto Dei iudicio à ſe inuicèm intolerabili contemptu afficiuntur: id quod Bullingerus ſatìs prodit in hac ſua breui Coronide, dum addit, Brentium per prolixum & impexum librum ſuum, nempè recognitionem, omnes propè paginas adſperſiſſe contumeliis atque conuiciis, porrò ſub finem libri furioſo curſu ruere in portum, clamareque Zuinglianorum dogmata eſſe diabolica & impietatis plena,

1566

Bullingerus de oretio. [margin]

Brentii de inferno error. [margin]

Eſa. 33. [margin]

Nota. [margin]

1566 na, redundare illorum omnia deprauationibus, ſtrophis atque calumnijs: errorem illorum de Cœna Dominica non eſſe leuem, ſed pro ſua fœcunditate alios atque alios magis ſacrilegos ſecum trahere, ſatanam per illos ſibi viam præſtruere ad omnes iniquitates: breuì futurum, vt per illos reducatur in Eccleſiam hæreſis Neſtorii, & nihil deniquè maneat reliquum de articulis noſtræ religionis, ſed inducatur in Eccleſiam ethnicismus, Thalmudismus & Mahumetiſmus. Hæc ſunt ſanè luculenta de Zuinglianis Brentij Luteranorum hodiè Coryphei teſtimonia & encomia. Porrò de Brentio è diuerſo teſtatur Bullingerus ſub finem huius coronidis, illum propter ſingulares ſuas opiniones furere, tumultuari, ad arma conclamare, & omnem bipenni amicitiam diſſecare. Hæc ego ſanè ex breui illa Bullingeri Coronide breuitèr huc adſcribere volui, vt videant tamen vel tandèm miſeri mortales, quos duces in rebus grauiſſimis ſequantur, qui tam atrocitèr inter ſe diſſentiunt, tam immanitèr ſe mutuò proſcindunt. Quòd ſi vel meum inſtitutum pateretur, vel mihi ſtudio eſſet omnia illorum ſcripta excutere, quàm multos ego Codices conficerem ſolis eorum contentionibus & conuicijs mutuis referendis? Vtinàm verò cunctantiùs illi principiò admiſſi eſſent, nec tam facilè fides habita foret noua paradoxa ſub ſpecie verbi Dei proferentibus. Quid verò de nobis dicturi ſunt poſteri noſtri, cùm hæc & id genus permulta alia didicerint, viderintque illos nos homines haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolos & nuncios accepiſſe, qui non niſì tetros in orbem errores inuexerint, & præter hoc etiàm inter ſe odioſiſſimè & pertinaciſſimè diſſenſerint? Faxit præpotens Deus, vt vel ſerò videamus?

Non mihi hoc propoſitum eſt, vt iſtorum hominum abſurditates & mutuas acerbitates omnes commemorem, nec tamen poſſum committere, quin vel aliquas annotem. Habet enim earum cognitio ſuas non mediocres vtilitates, & poſſunt illæ certè mouere homines, vt ab eorum contubernio celerrimè ſe expediant. Excuſa hoc anno eſt menſe Ianuario De bonis & malis Germaniæ admonitio Iohannis Vuigandi, qui (niſì tamen fallor) vnus eſt ex præclaris illis Centuriarum Magdeburgenſium architectis. Eſt is egregius & quidem Stoicus Luteranus, vt & Matthias Illyricus.

Liber de bonis & malis Germaniæ.

In hac admonitione ille primò ſe pollicetur explica- 1566
turum præcipua Dei beneficia, Germaniæ potiſſimùm ab anno 1517. collata, putà Eccleſiaſtica, Politica, œconomica, & communia quædam. Primum beneficium vocat Biblia ſacra in clariſſimam lucem producta, quæ multis ſeculis pro obſcuro libro vbiquè locorum ſint habita, penequе ſitu & ſqualore interièrint: laicos publicè tantùm audiuiſſe Legendas Sanctorum: Theologiæ ſtudioſos in ſcholis ad ſcholaſticorum diſputationes & Summas tantùm aſſuefactos. Ità ille Vuigandus in hoc primo referendo beneficio tam multa benè luculenta habet mendacia. Simul verò etiàm noſtram Bibliorum Latinam verſionem carpit, & Luteri Germanicam vſqueadeò prædicat, vt non dubitet eam tribuere dictanti Spiritui ſancto, & omnium aliarum gentium verſionibus illam anteponat. Sed oſtenſum eſt à viris doctis, permulta loca ſua non verſione, ſed peruerſione, Luterum corrupiſſe: & ſanè vſqueadeò non ſatisfecit Germanis Luteri verſio, vt poſteà nouam cuderint Tigurini. Videt Lector quàm ſint veritatis ſtudioſi homines iſti, cuius guſtum quendam hæc pauciſſima præbent. Proh dolor, tam malè collocari bonas horas & ſcribendis & legendis id genus fœdis & pernicioſis mendacijs. Addit mox, pueros & puellas iam Biblia Germanita legentes, proprium ac genuinum ſenſum abſque longis commentarijs ob oculos videre. Certè didicit Germania nunquàm præſtando damno ſuo, quàm bellum ſenſum è ſcripturis diuinis tot inſana capita elicuerint, dum certatìm aliæ ſuper alias emergunt hæreſes, ſingulis ſua fœda commenta ſacrarum literarum authoritate confirmare nitentibus. O quanta eſt horum impudentia, qui cùm videant etiàm ipſos Luteri diſcipulos inter ſe atrocitèr digladiari, & ſingulos crepare ſcripturas, non dubitant tamen ſcribere, tam clara & lucida nunc prodijſſe Biblia Germanica, vt pueri & puellæ genuinum ſenſum facilè aſſequantur. Nam ſi hoc verum eſt, cur etiàm grandes iſti ſophi inter ſe tam turpitèr corrixantur?

Alterum Germaniæ à Deo impenſum beneficium eſt, inquit Vuigandus noſter, præcipuorum articulorum fidei illuſtratio, qualis ab Apoſtolorum temporibus hucuſquè in hoc mundo non eſt cognita. Quis dubitet hunc hominem lethargo correptum, aut neſcio *Nota inſaniam.*

qui-

1566 quibus furijs agitatum, præ inſania non videre quid dicat? Proh ſcelus, tam denſas tenebras, quas iſti, Argi, ſcilicèt, in orbem inuexerunt, etiàm fidei illuſtrationem eximiam dici.

Calumnia in S. Patres. Deindè etiàm tam priſcos illos quàm ſcholaſticos patres hic inſignis tenebrio calumniatur, aitque diſcrimen legis & euangelij prorsùs obliteratum fuiſſe poſt Apoſtolorum tempora, ſed per Luteri miniſterium dilucidè explicatum. O portentum in ſolas terras relegandum. Talibus floſculis ſcatet hic Vuigandi libellus. Addit verò, in Papatu inuocationem à Deo ità auerſam, atque ad mortuas creaturas (ſic vocat ſanctos cum Chriſto in cælo vitam beatam viuentes) conuerſam, vt nulla inter gentes fœdior vnquàm idololatria extiterit. Agnoſcit Lector Stoicum Luteri diſcipulum, nouumque Vigilantium. Iſti impij homines ferre non poſſunt inuocationem ſanctorum, quam etiàm ſe gloriantur profligâſſe, ſed certè magno miſerorum hominum malo, qui ſolebant ab omni antiquitate non ſinè fructu ambire diuorum ſuffragia, quos ſcirent iam Chriſto coniunctiſſimos, pro ardentiſſime illorum erga nos amore, plurimùm ſibi præſtare poſſe. Verùm iſti miſeri & cæci vt alieni ſunt ab illo corpore, cuius caput Chriſtus eſt, & cuius omnes ſancti membra ſunt, ità quoquè nullo eius ſpiritu vegetantur, ſed traditi ſatanæ, vnà cum illo ſanctos inſectantur, nec eos à nobis inuocari volunt. Sed audiunt illi à nobis ex Auguſtino: *Contra Fauſtum libro 20 cap. 21.* Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur. Sufficit hoc contra iſtos. Quæ verò Vuigandus porrò habet iactabundus de ſuperſtitioſis ritibus à baptiſmo amotis, (ſic enim ille impius vocat tam antiquas baptiſmi cæremonias) de integra cœna reddita, de claustbus non ampliùs raſo & inuncto hominum generi (putà ſacerdotibus) ſeruientibus, & id genus alia purè Luterica, id eſt, vt è impia, nolo hìc commemorare. Nam appáret hominem nihil habere hominis, ſed totum obſeſſum à dæmone. Ait enim inter cætera, totum corpus doctrinæ cæleſtis ſimplicitèr, dilucidè, propriè, dextrè erutum & traditum eſſe à theologis Germaniæ, quale in omnium patrum ſcriptis poſt Apoſtolos nullum inuenitur. Et tamen iſti theologi tam bellè inter ſe conſentiunt, quàm olìm

Cadmæi

Cadmæi fratres. O infelices Germanos, qui iſthæc monſtra apud ſe ferre queunt. 1566

Quid verò poſſit his dici monſtroſius? En qui noluimus audire ſanctos patres, iam iſtos cogimur audire inſanos tenebriones, qui reuerà præ inſania neſciunt quid dicant. Nanque addit hic noſter: Plus rerum in vno aliquo ſcripto exegetico Luteri in prophetam aut pſalmum inuenias, quàm in multis libris Patrum. O nugatorem. Certè blaſphemijs & maledictis egregiè ſcatent libri Luteri, digni qui flammis exurantur.

Deindè tertium vocat beneficium, quòd Antichriſtus Papa à Lutero ſpiritu oris Chriſti interfectus eſt. Hoc quidem Luterus ſummis viribus conatus eſt, vt Chriſti in terris vicarium Romanum Pontificem penitùs profligaret, ſed fruſtrà. In eo autem ſcelere etiàm laudare illum, hominis eſt penitùs perditi & profligati, qualis certè eſt Vuigandus iſte, cuius valdè execrabiles voces puto nec ipſis ſuis ſymmyſtis probari: qualis eſt etiàm illa, aſinum Cumanum Romanum Pontificem ſibi armis cruentis niti vſurpare poteſtatem articulos fidei deſtruendi ac erigendi pro arbitrio: quod dici non poteſt, niſi à ſceleratiſſimo & deploratiſſimo nebulone. Certè quandoquè aduertent homines iſtorum virus aterrimum & intolerandam animi malignitatem, odiumque in Pontificem & Catholicam Eccleſiam plùs quàm Vatinianum. *Calũnia in Pontificem.*

Alia deindè recenſet Vuigandus Dei beneficia, de profligatis monachis, de excluſa idololatria, id eſt, inuocatione & veneratione defunctarum creaturarum, vt ipſe vocat, de egregiè oppugnato & expugnato Antichriſto Romano Pontifice, de copia doctiſſimórum virorum & ſalutarium Eccleſiæ miniſtrorũ, (per quos vtiquè non niſi Stoïcos Luteranos intelligit) de copia item innumerabilium librorum à Germanis theologis, Lutero & ſimilibus, editorum: quæ quidem eiuſmodi ſunt omnia, vt nemo niſi Germaniæ proditor & hoſtis, ea poſſit beneficia vocare. Nam vt alia omittam, cùm fateatur iſte Vuigandus tot libros ab iſtis Luteranis ſcriptos, vt in mundo nunquàm plures in lucem venerint, (quod tamen eſt putidum & craſſum mendacium) poteſt hinc ſanè liquidò colligi, quàm immanes ſumptus in eos libros impẽſi ſint, non ſolùm nullo Germaniæ fructu, ſed etiàm damno illius inæſtimabili. Nam

1566 cùm pecunia ea omnis, quæ in hos libros ſcribendos, excudendos, emendos collata eſt, & infinita propè ſit, & non niſi in Germaniæ & multorum aliorum certiſſimam perniciem ceſſerit, quantùm quidem ad eos attinet, qui talium librorum lectione vel cognitione in hæreſin pellecti ſunt: quis vnquàm verbis vllis poſſit conſequi, quàntùm & Reipub. vtilitatibus, & animarum ſaluti tot perditiſſima & peſtilentiſſima ſcripta nocuerint? Et interìm tamen ſolent iſti mirum in modum exaggerare pecuniam, quæ Romam exportetur è Germania: nec volunt videre ſe proditores & perditores eſſe Germaniæ, dum pro verbo Dei impias hæreſes venditant incautis, & immenſam pecuniæ vim exhauriunt ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis euulgandis, quæ vulgus imperitum auidè emit, ſed nec precio exiguo, nec paruo ſalutis ſuæ detrimento.

Hæretici qui ſint Vuigando. Septimum beneficium vocat Vuigandus, repreſſionem hæreticorum, in quibus ille numerat Anabaptiſtas, Sacramentarios, Antinomos, Enthuſiaſtas, Cothurnifices ſeu concionatores Chriſti & Antichriſti, per quos intelligit haud obſcurè Melanchthonicos & Adiaphoriſtas, quæ noſtra, vt ipſe dicit, luce & potentia verbi ſui Deus profligauit. Hìc iam videt lector hominis egregij Luterani cenſuram non modò de Sacramentarijs, quos illi ex profeſſo oderunt, ſed etiàm ſymmyſtis ſuis Melanchthonicis & Adiaphoriſtis. Qui enim Luteri doctrinam omnem mordicùs retinent, Melanchthonem & Adiaphoriſtas, qui in quibuſdam à Lutero deflexiſſe videntur, ferre non poſſunt. Ità fit, vt Luterani Luteranos quoquè perſequantur, & quidem valdè acerbè, vt eſt hæreticorum genus maledictione & amaritudine plenum: quod quidem iam ſæpè dixi, & eſt crebrò dicendum, dum iſti noua ſempèr acerbitatis ſuæ argumenta in lucem edunt, quæ tamen ab illis miſerè euerſi non aduertũt. Verùm obſeruatu dignum eſt, quòd porrò adijcit Vuigandus, ſuum & ſuorum eſſe, confiteri & ſtatuere aliquam ſaltem Eccleſiam, licèt exiguam, permanſuram vſque ad extremum diem. Iam enim Stoici iſti Luterani in eas rediguntur anguſtias etiàm à ſectariis alijs, vt propemodùm ſuæ doctrinæ ſucceſſum deſperare videantúr. Et certè in eas anguſtias ſensìm redigentur omnes horum temporum hæretici, & tandèm veritas, aliquandiù ab iſtis oppreſſa, eluctabitur.

1561

Tranſit deindè Vuigandus ad beneficia politica, & ibi ſplendidè adulatur magiſtratibus, & mentitur turpiſſimè, ab Apoſtolorum temporibus neminem æquè ac Luterum illuſtràſſe doctrinam de authoritate & officio Magiſtratuum. Tandèm ſtultiſſimus homo doctrinæ Lutericæ oblitus, poſtquàm multus fuit in Pontificibus & monachorum operibus proſcindendis, ait magiſtratus pro ſuis multiplicibus laboribus æterna præmia conſecuturos eſſe. Vbi igitur nunc eſt illud Luteri, Opus bonum optimè factum, veniale peccatum eſſe ſecundùm miſericordiam Dei, ſed mortale peccatum ſecundùm iudicium Dei? item illud, Nemo non certiſſimus eſſe debet, ſe ſempèr mortaliter peccare, ſi ſua vita ad iudicium Dei iuſtiſſimum comparetur? Num peccatis vel venialibus vel mortalibus æterna præmia debentur?Ità iſti cæci doctores dum veritatem oppugnant, ſæpè pugnantia docent: id quod Lutero quoquè accidit in doctrina meritorum, & alijs pleriſque. Tertium bonum politicum dicit eſſe, quòd ſubditi magiſtratui promptiùs nunc obtemperant: quod quàm ſit vanum & commentitium, res ipſa loquitur, & tumultus Ruſticorum, multaque id genus alia ſatìs ſuperque declaràrunt: & niſì Deus Luteri conatibus obſtitiſſet, cerneremus profectò quæ hodiè magiſtratûs eſſet authoritas. Reliqua beneficia politica, œconomica, communia, nè ſim Lectori onerofus, ineptienti Vuigando relinquo, nec ijs commemorandis tempus perdere volo.

In Aſſertionibus art. 31. Ibid. articulo 35.

Accedit deindè Vuigandus noſter ad mala Germaniæ enumeranda. Hîc principiò duo ſchiſmatū genera ponit, vnum à Sacramentarijs, alterum ab Interimiſtis excitatum. Sacramentarios dicit, ſuperſtite Lutero, Helueticos tantùm quoſdam montes fuiſſe tenere coactos: illo extincto, ſeminatores iſtorum zizaniorum longè lateque eſſe progreſſos. Putabant Sacramentarij ſe præclarum quippiam præ Lutero vidiſſe, ſed vident ſuam doctrinam à Vuigando zizania vocari. Et quanuìs hodiè multùm iactitēt ſe quoquè eſſe Auguſtanæ Confeſſionis, at diſertis verbis dicit Vuigandus, eos nec partem fuiſſe eius Confeſſionis, cùm ea Auguſtæ Carolo V. exhiberetur, nec deincèps ſeſe eidem adiunxiſſe. Et verum diceret Vuigandus, ſi nō Melanchthon illam confeſſionem ſubindè recoxiſſet, atque tandèm ad caſtra Sacramentariorū deflexiſſet. Addit aūt Vuigandus, non in rē

Schiſmatum duo genera.

1566 ſacramentaria tantùm, ſed in alijs quoquè articulis non poſtremis publicè ſacramentarios impingere.

Interimiſtæ. Accedit deindè Vuigādus ad alterum ſchiſmatum genus, ipſis planè, vt dicit, inteſtinum, eoque longè perniciofius. Sub hoc comprehendit Melanchthonicos & Maioriſtas, tametſi nominatìm non exprimit. Iſtis tribuit perplexas, ambiguas, flexiloquas, vafras, & aſtutas locutiones, eosque, licèt impium, vt ipſe vocat, dogma illud, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, & pleraque alia mendacijs & fucis ſtabiliant, tamen ſinè omni fronte ſcriptitare, ſeſe à ſyncera Dei & Luteri doctrina ne pilum quidem declinâſſe. Non enim patitur Vuigandus operum & pœnitentiæ concionem, ſed ſola fide cum Lutero ſuo rectà euolat in cælum Plutonis.

Nota ſatanicam malignitatem. Tertium malum vult eſſe Vuigandus, quòd remiſſiùs iam Lutero mortuo impetitur & laceratur Romanus Pontifex. Eccè tibi hominis deploratiſſimā amentiam & aterrimam cæcitatem, qui hoc ipſum pro magno malo numeret, quòd abſtinetur à iactandis conuicijs & contumelijs in Pontificem. O plùs quàm Cimmerias inſani pectoris tenebras. Ait enim: Neceſsè eſt, ſi Eccleſia Chriſti iterùm purganda eſt, vt alacri pectore, & coniunctis vocibus atque ſtylis ardentiùs ac luculentiùs Antichriſtus oppugnetur, quàm aliquot annis factum eſt. O quas dabunt iſti olìm pœnas tantæ peruerſitatis: ſed homines impij, qui iam in profundum venerunt malorum, contemnunt donèc in illum abyſſi puteum detrudantur. Non vident iſti miſeri & omni lachrymarum fonte plangendi, quàm nihil minùs deceat hominem è religione Chriſtianum, quàm iſta teterrima maledicendi petulantia, præſertìm paſtori Eccleſiæ, cui, velit nolit Vuigandus, Chriſtus commiſit paſcendas oues ſuas, omnemque illi illatam iniuriam & contumeliam, ſibi factam ducit. Sunt hæc profectò eiuſmodi, vt pijs animis vberrimam ſuppeditent plorandi materiam, quòd populus Chriſtianus precioſiſſimo Chriſti Ieſu ſanguine redemptus, ab iſtis immaniſſimis lupis & ſceleratiſſimis nebulonibus tam miſerè ſeducitur, & ad proſcindendum & conſpuendum Pontificem etiàm incitatur. Sic Chriſtus non docuit, neque Apoſtoli eius: ſed hanc doctrinam hauſit à Lutero Vuigandus, & ab ipſo ſatana Luterus.

Quar-

Quartum malum Vuigãdus iſte ait eſſe ignauiam vigilum Eccleſiæ Dei (ſic vocat illum Luteri cœtum, qui rigidos habet Luteranos) in refutandis erroribus, putà Sacramentariorum &c. Sunt ſanè, qui putent inter Luteranos & Zuinglianos ſolam eſſe de Euchariſtia controuerſiam. Sed cùm plerique alij Sectarij, tum hoc loco etiàm Vuigandus diſertis verbis teſtatur, non de rebus friuolis & ineptis, ſed de ſummis capitibus doctrinæ cæleſtis eſſe inter ipſos diſceptationem. Quin & inter ipſos Luteranos non leues contentiones ſunt, vocatque hic noſter Vuigandus quoſdam noſtræ ætatis Pelagianos, haud obſcurè ſignificans Lipſenſes dogmatiſtas, quos etiàm impoſtores appellat. De nouis Sacramentarijs, nempè Caluinianis, id affirmat, eos verba habere tali ſtratagemate adornata, vt pro libitu eis vti queant. Deindè adijcit, explodenda eſſe tam fraudulenta ſpectra orationum, quibus ad fallendum imperitiores vtantur Pelagiani & noui Sacramentarij. Sed & Vuigandus cum ſua teterrima maledicentia paritèr profligandus eſt.

Luterani & Zuingliani de quibus inter ſe diſſentiant.

Sextum Eccleſiæ malum Vuigandus vult eſſe intempeſtiuam & pernicioſam philoſophiæ cum Theologia permixtionem. Hoc loco rursùs, non tamen nominatìm, Vuittenbergenſes & Lipſenſes dogmatiſtas perſtringit, porrò Sacramentarios apertè: nec dubitat dicere, lupos miſeras ouiculas crudeliſſimè diripere ac deglutire. Multa hîc enumerat, quæ ex Philoſophia contra veritatem Euangelij habeant iſti, quos modo dixi, Vuittenbergenſes, Lipſenſes, & Sacramentarij. Refert ibì, ſe audiente quendam præconem (intellige quinti euangelij) de coniugio ad populum declamantem, plùs quàm viginti carmina ex Ouidio de arte amandi protuliſſe. Et hoc quidem Vuigandus ſe deteſtari indicat, quaſi verò ſuus Luterus non planè amatorium & Venereum nobis euangelium protulerit, omnibus etiàm & monachis & monialibus laxans turpitudinis habenas, & in coniugio quoquè degentibus permittens dicere, Si non vult vxor, veniat ancilla.

Septimum malum eſt Vuigando προσωπολατρεία, qua viri eruditione excellentes, incipiunt velutì idola coli. Melanchthonem & quoſdam alios molles Confeſſioniſtas, qui in nonnullis à Lutero diſceſſerunt, videtur hîc quoquè carpere. Enatum enim fuit non leue diſſidium inter Melanchthonicos & Illyricanos, hoc

1566 eſt, molles & rigidos Confeſſioniſtas, nec res adhuc ſopita eſt. ſcripſit Melanchthon acerbè in Illyricanos, cùm tamen eius diſcipulus fuerit Illyricus, & ab Illyricanis damnatus eſt Melanchthon cum ſuis.

Iuuentus à quibus corrumpatur. Octauum malum dicit, quòd iſti proſopolatræ in multis magnis & paruis ſcholis iuuentutem viruſentèr inficiunt. Dolet Vuigando, quòd Luteri dogmata quædam euaneſcunt, & veretur plurimùm, nè tandem ille cum ſuis è tota Europa proſcribatur. Eccè verò iam ab ipſis quoquè Luteri diſcipulis dicit Vuigandus infici miſeram iuuentutem. Cur tandèm non euigilant homines, & ſe totos ab omni iſtorum hominum commercio ſemèl expediunt? Satìs ſuperque à Catholica Chriſti Eccleſia admoniti ſunt, à Lutero & eius ſymmyſtis buccinatoribus reliquiſque noui euangelij pſeudoprophetis perdi iuuentutem, & tetros in orbem errores ſpargi, nec fidem tamen ſaniſſimis admonitionibus habere voluerunt. En iam ipſi Luteri diſcipuli ſuos condiſcipulos palàm affirmant corrumpere iuuentutem: vel illis tandèm credant, & profligatis ſimul omnibus, redeant ad Catholicæ Eccleſiæ vnicum ouile, nec ſibi ſempèr ab iſtis tenebrionibus tam turpitèr illudi patiantur.

Iuuentus petulans & maledica. Nonum malum eſt, vt ait Vuigandus, effrenis & inaudita petulantia & maledicentia ſtolidæ iuuentutis, quam malè imbutam à proſopolatris dicit furere, tantùm non dira conuicia euomere in pios Eccleſiæ doctores, (ſe ſuoſque intelligit) fœda, obſcœna, crudelia, impia & ſcelerata ſcripta, paſquillos & picturas effundere, certare inter ſe impudentiſſimis mendacijs confingendis, qualia diabolos propemodùm ipſos puderet proferre, & vt quiſque in his artibus magis excellit, ità ſuis eſſe præceptoribus gratiorem, & ad maiores honores euehi. Quæ omnia dicuntur de Melanchthonicis, Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus. Aduertit hinc Lector, quàm ſint vera & iuſta præpotentis Dei iudicia. En iſti miſeri nullum faciunt finem maledicendi ſummo Pontifici: tam multis ſupra modum contumelioſis ſcriptis, paſquillis & picturis in illum Chriſti vicarium petulantiſſimè incurrerunt, & eccè ex ipſis Lutericis ſcholis prodeunt diſcipuli, qui, qua menſura ipſi menſi ſunt Pontifici, illis copioſiſſimè remetiantur. Quis hìc non manibus ipſis & pedibus palpet, vlciſci Chriſtum iniurias Vicarij ſui? Et ſunt hæc tan-

tùm

tum initia quædam iuſtiſſimæ vltionis, quæ, niſi reſi- 1566
puerint, apud inferos creſcet in immenſum, & puniet blaſphemos & maledicos Pontificum calumniatores & conuiciatores in æuum ſempiternum. Taceo hîc de conuicijs in Epiſcopos, ſacerdotes & monachos iactatis ab iſtis, quibus iſti Euangelici ſatiari nunquàm poſſunt. Sed Chriſtus ſuo tempore non deerit officio iuſtiſſimi Iudicis, cuius vtinàm illi ſeueritatem agenda, dum adhuc licet, pœnitentia anteuertant.

Decimum malum noſter Vuigandus id ait eſſe, quòd typographiæ omnes latiſſimè patent illis, nempè Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus, qui non erubeſcant falſas doctrinas tueri & profiteri, dirisque conuicijs in probos ac fideles Dei ſeruos (Vuigandum ſcilicet, Illyricum, &c.) inuehi: contrà verò, qui errores ingruentes (putà Vuittenbergenſium & Lipſenſium) in- *Præla non patet Lutericis.* dicare vel Apologias opponere pro ſe ſtudent, iis præla arctiſſimè occluduntur. Ecce rursùs euidentiſſimum Dei iudicium in Luteri rigidos ſectatores, & hoſtes Eccleſiæ Catholicæ. Iam longè ſuprà dixi, cùm Luterus & ſui primùm inciperent noua dogmata ſpargere, typographos illorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodùm, porrò Catholicorum malignè & deprauatiſſimè alienisque ſumptibus excudiſſe. At nunc Luteri fidiſſimis diſcipulis & ſymmyſtis etiàm apud Luteranos præla arctiſſimè occluduntur, & vt addit Vuigandus, iſti Luterici Pontifices *Nota.* territant typographos ſuis fulminibus, nè quicquam contra ſe ſuáve dogmata patiantur in ſuis officinis imprimi, in quos prorsùs nihil poteſtatis habent. Quis hic non & miretur & laudet diuini iudicij æquiſſimam cenſuram? Volebat Luterus cum ſuis *In aſſertionibus.* prorsùs profligare Romanum Pontificem, at nunc ille cum ſuis profligatur à ſuis: quique contemnebat adeò Romani Pontificis excommunicationem, vt ſcribere non dubitârit, docendos eſſe Chriſtianos plùs diligere excommunicationem, quàm timere, iam in ſuis diſcipulis tales cogitur pati pontifices, vt ipſi quidem per ſummam arrogantiam dici volunt, qui ſinè vlla authoritate excommunicent typographos, ſi illorum ſcripta excudant, qui puras putas ipſius blaſphemias mordicùs tuentur. Hoc idem cæteris omnibus Pontificis & Catholicæ Eccleſiæ oppugnatoribus tandèm eueniet. Addit autem Vuigandus, hac ra-

1566 tione ſolos illos regnare, ſolos triumphare, & tranquillam ſedem ſibi parare. Vellent certè plerique Lutherici ſuperintendentes Papalem ſibi, ſi poſſent, parare ſedem: quæ ſi illis contingeret, ſentiremus mox quantam illi ſibi ſumerent authoritatem, cùm interim miſeri non ceſſent Pontificem calumniari, quòd is ſibi ius vſurpet, etiàm vbì nullum habeat. Certè Melanchthon quodam loco, vt ſuprà quoq; retuli, de diſcipulis ſuis, Lutero quàm ipſi addictioribus, ità ſcribit: Cogunt concilia, quandò & vbì ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Hæc Melanchthon. Sed non multùm diſſimiliter conqueritur Vuigandus de Melanchthonicis Vuittenbergicis & Lipſenſibus.

Nota.

Vndecimum malum Eccleſiæ, Vuigandus dicit Eccleſiaſticæ diſciplinæ laxationem. Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici? Planè Vuigandus iam vult Papiſta fieri. Ait politicos nolle pati, vt notorij, ſcandaloſi & impœnitentes peccatores, Eccleſiæ Chriſti publicè indicentur, & pro publicanis & ethnicis habeantur, donèc pœnitentiam agere diſcant. Eccè tibi Vuigandum publicè agendæ pœnitentiæ præconem. Adijcit porrò: Blaſphemare veritatem, ignominia afficere miniſtros verbi Dei, rapere Eccleſiaſtica bona, (nota Lector) ſcortari, inebriari, rapere, vſuras exercere, homicidia, aliaq́ue eius generis innumera peccata eò magìs inualeſcunt quotidiè, quia libertatem creſcendi habent. En quanta eſt vis veritatis, vt eam plerunquè etiàm ipſius atrociſſimi hoſtes fateri cogantur. Certè autem ſi reſtituatur vbiquè Eccleſiaſtica diſciplina, etiàm Vuigandus ipſe cum toto grege apoſtatarum monachorum & pſeudoprophetarum, publicam debebit agere pœnitentiam. Quàm autem ridiculum eſt, quòd homo perditus inter alia flagitia, quæ ſub iſtis infauſtis carnalis libertatis præconibus in immenſum excreſcunt, etiàm bonorum Eccleſiaſticorum rapinam commemorat, cùm vix vllo vnquàm ſeculo tot ſint perpetrata ſacrilegia & bona Eccleſiaſtica direpta, quot ſub Luteri euangelio, qui ſanè nouas euulgauit quandoquè Indulgentias vel Condonationes cunctis illis, qui ſeſe facultateſq́ue ſuas & exiſtimationem in hoc expenderent, vt Epiſcopatus, Collegia & Monaſteria funditùs delerentur: aitq́ue, eos qui

Vuigandus Papiſta.

Indulgentia Luteri

qui hoc facerent, tam præclaro facinore verorum Chriſtianorum & charorum Dei filiorum nomen promerituros. Atque ijs teterrimis vocibus primò inflammati ruſtici in Germania, maxima rebus Eccleſiaſticis diripiendis damna dedêre, vt alibì dictum eſt. Voluit Luterus iuſtis poſſeſſoribus auferri bona Eccleſiæ: at nunc Vuigādus quiritatur rapi bona Eccleſiaſtica, quaſi ipſe cum ſuis ſymmyſtis pſeudoprophetis quicquam habeat iuris in Eccleſiaſticis bonis, & nō potiùs in ipſum ſociosq́; ſuos quadret ſacrilegij crimen, ſi res Eccleſiaſticas veris poſſeſſoribus ablatas ſibi vſurpant, vt ſanè faciunt multi. Catholici potiùs conquerantur, Luterum cum ſuis pſeudoprophetis docuiſſe homines rapere bona Eccleſiarum & monachorum. Quòd verò nunc etiàm Vuigando & ſuì ſimilibus auferuntur ipſorum res, manifeſta eſt vltio diuina, reddens eis in caput illorum, quod ipſi alijs faciendum docuerunt. 1566

Duodecimum malum Eccleſiam perdens, vult noſter Vuigandus illud eſſe, quòd nullæ legitimæ Synodi obſeruantur. Porrò nihil hìc agi dicit de Romani Antichriſti, ſed de Eccleſiæ Synodis, quæ Cōfeſſionem Auguſtæ exhibitam retinet. Vbì ſanè & à Romano Pontifice, & à Zuinglianis, & à Vuittēbergenſibus & Lipſenſibus Luteranis indictas Synodos damnat.

Itaque illa ſola rata & legitima erunt Cōcilia, quæ vel Vuigandus noſter, vel Illyricus, vel Cyriacus Spangebergius, aut id genus Stoicus aliquis Luteranus præco indixerit. Sed benè habet, quòd vnà cum Romano Pontifice etiàm Luterani molles & Zuingliani reijciuntur. Eccè quò proruit cæcus hæreticorum furor. Eodem modo Zuingliani & Melanchthonici, & Anabaptiſtæ & innumeri alij ſectarij nō ferent niſì ſuæ ſectæ Synodos. Quis verò iſtis prodigioſis teterrimorum errorum buccinatoribus authoritatem contulit Synodos conuocandi? Quid non ſibi ſumit deplorata iſtorum arrogantia? Nolunt Romano Pontifici vllum eſſe ius conuocandi Synodos, & illud tamen ſibi arrogant, qui nec id quidem merentur, vt inter infima Eccleſiæ membra numerentur. Obitèr obſeruandum eſt, eſſe quoſdam Luteranos Vuittenbergæ, qui doceant opera bona ad ſalutem eſſe neceſſaria: at hos Vuigandus vocat pſeudoapoſtolos. Vuigandus enim cum ſuì ſimilibus ſola fide beatus eſt, modò ſempèr crumena nummis turgeat, & Dalila foueat cubantem. Extat Eraſmi non minùs verè quàm

1566 falſè dictum: Duo, inquit, quærunt Luterani, cenſum & vxores: reliqua omnia præſtat illis Euangelium.

Luterani quid quærant.

Conqueritur etiàm Vuigandus, Synodos Euangelicorum iuxta arbitrium potentum aut affectus hominum gubernari. Quod ſi diceret Papiſta, eſſet peccatum plùs quàm mortale.

Synodi Euangelicorum.

Redeat ergò Vuigandus cum ſuis ad Catholicam Eccleſiam, cui adeſt doctor & rector Spirituſſanctus. Nam extra illam conciliabula cogi poſſunt, legitima Concilia nulla ratione haberi poſſunt. Pergit verò Vuigandus, & dicit: Donèc Synodi vel impediuntur vel differuntur, varia Zizania, augmenta ſumunt & dominantur, & plurimi iſtis erroribus ſuffocati intereunt. En importuniſſimus homo Synodos vrget, cùm ille cum ſuo Lutero omnes Eccleſiæ Catholicæ ſuperiores Synodos, vbicunquè libitū eſt, reijciat. Si vult audire Synodos, habet & ſanctiſſimas, & plurimas intra Catholicā Eccleſiam celebratas: illas audiat. Quòd ſi illas audire non vult, quæ inſania eſt, vt nos putet ſua conciliabula vel pili facere debere? Dolet autem illi, quòd plurimi deficiunt à quibuſdam Luteri placitis, quodq́ue hac occaſione ipſe cum ſuis in contemptum venit: & non dolet illi, quòd Lutero authore tam multi à Catholica Eccleſia ad fœdiſſimas hæreſes defecerunt. Sed paulatìm non Luteri tantùm, ſed aliorum quoquè noſtræ ætatis hæreticorum praua dogmata vt fumus euaneſcent, & veritas triumphabit. Rectè enim à Cicerone dictum eſt: Opinionum commenta delet dies. Laborauit iàm aliquot annis veritas, ſed quandoquè eluctabitur.

Cæſareopapatus.

Tertiumdecimum malum eſt Vuigando Cæſareopapatus, quo dicit deſtrui Chriſti vineā. Hìc primò Lutericè inuehitur in Papæ dominium, & more ſuo egregiè mentiens, inter cætera ait Pontificem Cæſaribus diademata pro arbitrio impoſuiſſe vel depoſuiſſe, & pleraq; alia, quę vel mediocritèr eruditi nôrunt eſſe meras calumnias. Deindè ad politicos dominos accedit, ex iis nonnullos ſuis terminis excedentes, ait pedem alterum ſuperbè in Eccleſiam collocare, eam pro ſuo arbitrio regere, miniſtros verbi non tantùm oſculatores, ſed mera ſcabella ſuorū pedum eſſe velle, religionum formulas ſeu cothurnos gignere, articulos doctrinæ cudere, eosq́ue poſteà cum imperio & armatis minis doctoribus ærumnoſæ Eccleſiæ Chriſti (putà rigidorum Luteranorum) obtrudere, vt citra omnem contradictionem ample-

Politici Domini carpuntur à Vuigando.

amplectantur: mandata affigere atque exhibere, quibus 1568
præſcribitur, quomodò & quatenùs miniſtri verbi Dei errores & peccata repræhendere debeant, nempè, vt errores graſſantes (Vuittenbergenſium & Lipſenſiū &c.) non refutent, falſos doctores nō indicent, nec moneant eos cauendos eſſe: peccata hominū, quantunuis in hoc mundi fine atrocia, tantùm in genere ſtringant, nè quis animaduertere queat ſe peti, ſibi ſcilicet agendam eſſe pœnitentiam. Neminem eſſe excommunicandum, nisì de ſententia politicorum: Nemini eſſe denegandum vſum ſacramentorum, nisì ex arbitrio aularum vel curialium, quæcunque tandèm illa cauſa ſit. Quemadmodùm autem, inquit porrò Vuigandus, Papa excommunicationis fulmen ſuæ tyrannidi adhibuit: ità illi politici ſuas minas de expulſionibus, de carceribus, de gladijs audaciſſimè ſubijciunt. Sic igitur exurgit & in dies incrementa ſumit Cæſareopapatus, & verſa vice eccleſiaſticus Antichriſtus in politicū degenerat. Hęc omnia noſter habet Vuigandus, qui poſtquàm delaſſatus ferè eſt Romanum Pontificem Antichriſtū per calumniam appellando, iam idem nominis tribuit etiàm Luteranis politicis dominis & magiſtratibus. Quis verò etiàm in his non miretur & prædicet diuini iuris æquitatem? Noluerunt iſti euangelici dogmatiſtę Romani Pontificis agnoſcere authoritatem, iam coguntur ferre politici magiſtratûs longè grauius (vt ipſi indicant) iugum. Sed nunquàm ſibi politici magiſtratus tantum in res Eccleſiaſticas ſumpſiſſent, nisì Luterus cū ſuo dogmatiſtarum grege ad hoc eos incitâſſet.

Antichriſtus Politicus.

Decimumquartum malum, inquit Vuigandus, eſt odium & profligatio ſeriorum & ſalutarium verbi Dei doctorum, & ſubſtitutio ac copioſus numerus molligradorum ac placentia dicentium. Hoc verò longè iuſtiùs conqueri Catholica Chriſti Eccleſia poſſet, dum profligatis Catholicis concionatoribus, ſubſtituti ſunt quinti Euangelij buccinatores blandiſſimi, nec nisì placentia loquentes, qui miſeræ multitudini ſolam fidem ad ſalutem ſufficere perſuadent. Sed tamen audiamus, quid de ſe & ſuis ſymmyſtis porrò dicat Vuigandus: Traducuntur, inquit, ſynceri & fideles verbi Dei miniſtri odioſiſſimis titulis horridorum Stoicorum, intractabilium, ſeditioſorum, turbulentorum hominum: muti verò canes & palpatores (Vuittēbergicos & Lipſicos Adiaphoriſtas &c. dicit) ornātur encomio pulcherri-

Nota.

1566 mo pacificorum, placidorum, ſalutariũ Doctorum. Addit adhuc miſer Vuigandus: Reperiuntur non pauci inter miniſtros verbi Eceboli & Gnathones, qui peccata potentum contra ipſorum dicta factaque, mira fraudulentia excuſare atque ornare, carboneſque ignitos ſupponere non verentur, vt magis accenſi politici, in doctores ſynceros (Vuigandum, Illyricum, Spangebergium &c.) audentius ſæuiant, eoſque è ſuis locis exturbent, ità vt iam etiàm plerique ex illis parturientium dolores ſuſtineant. Hæc omnia Vuigandus Stoicè Luteranus, contra molles Luteranos concionatur: nec aduertit cæcus homo, ſic ſe iam tractari à ſuis condiſcipulis, vt ipſe cum ſuis tractare ſolet Catholicos, præſertim clericos & monachos. Quis pro dignitate exprimere ſufficiat, quàm multi Catholici intra hos quinquaginta annos ab iſtis neochriſtianis non mediocritèr diuexati, & in ſummas anguſtias ſæpè redacti ſint? Reddit Deus paria Vuigando & ſocijs Lutericis, idque ità tamen, vt hæc omnia ferant à Luteranis. Non dormitat ſempèr vltio diuina: lento gradu procedit, ſed tarditatem ſupplicij grauitate compenſat.

Nota.

Luterani parturiũt.

Iam verò etiàm ad politica mala ſe confert noſter Vuigandus. In ijs primum locũ tribuit Gubernatorum diſſociationi, & non firmæ inter eos animorum cõglutinationi. Hanc certè animorum diſſociationem nulli magis acceptam ferre poteſt noſtra inclyta Germania, quàm Lutero & aſſeclis illius, qui dum nouas opiniones in religionẽ inuehunt, homines in diuerſas ſententias trahũt: & reuerà nisì data fuerit opera, vt iſti à Lutero & ſocijs eius alijſque pſeudoprophetis intra hos quinquaginta annos diſſeminati errores, funditùs extirpentur, & ad priſtinam religionis concordiam redeatur, non poſſumus non peſſima quæque timere & expectare. Itaque ſi vult Vuigandus cum ſuis ſymmyſtis fungi officio boni viri, palàm confiteatur ſe turpitèr erráſſe, ſe cum ſuis ſocijs pro puro verbo Dei non niſì è malo cerebro enatas prauas opiniones miſeræ plebeculæ venditâſſe, agat publicam pœnitentiam, volutetur in ſacco & cinere: & qui cum ſuo Lutero tam multis fuit author ad amplectendos errores, etiàm multis ſuo exemplo præeat ad agendam pœnitentiam, & cõplectendam catholicæ doctrinæ veritatem.

Animorũ inter principes diſſociatio.

Non libet hìc omnia Vuigandi adſcribere, nè ſim longior, ſed non eſt tamen omittẽdum ſextum malum politi-

politicum, quod ille vocat rapinam & abuſum bonorum eccleſiaſticorum. Nam ſacra bona, prouentus & reditus dicit multos politicos nimis rapacitèr contrectare, immò per fas nefasque ſuæ profanæ poſſeſſioni ſubiicere. Sed quis hoc faciendum docuit, nisi Luterus & ſui diſcipuli? At verò Vuigandus dicit, hanc eccleſiaſticorum bonorum direptionem aurum Tholoſanum & pennas aquilinas rectè appellari, & cum copia bonorum Eccleſiaſticorum ſummam inopiam rapi. Obſecro te Lector, perpende quid iſte miſer dicat, & inuenies quantumuis vanos, fallaces & impios homines, tamen vi veritatis adactos, interdùm vel inuitos verum dicere. Quis dubitet, non poſſe cuiquam bono eſſe earum rerum, quæ Deo ſemèl dicatæ ſint, direptionem? Et tamen ſub Luteri Euangelio quàm multa Eccleſijs erepta ſint, & quidem non ſolùm nullo cõmodo, ſed multiplici etiàm Germaniæ & aliarum regionum detrimento, nimìs in aperto eſt. Pudeat hæc dicere Vuigandum, qui cum ſuo Lutero & ſocijs ad hæc deſignanda præclara facinora facem hominibus prætulit, dignus ſanè qui vel ob id ſolum & præſentis & futuræ vitæ pœnas luat. Libentèr autem commemorat Vuigandus illud Eſaiæ, Erunt reges nutricij tui, quia perquàm vellet ſuauitèr percipere largos Eccleſiæ prouentus, & foueri munuſculis principum, cùm interim nihil illi minùs, quàm reditus Eccleſiaſtici debeantur. Multis quidem locis Eccleſiarum & monaſteriorum bona cõuerſa ſunt partìm in vſus id genus miniſtrorum euangelicorum; ſed veniet ille dies, quandò ab æquiſſimo iudice ad vltimum vſque teruncium omnia ab illis in gehennæ tormentis repetentur.

1566

Rapina bonorum eccleſiaſticorum.

Eſai. 49.

Octauum malum politicum eſt Vuigando luxuria, quæ iam omnes, vt ipſe dicit, verecundiæ fines perrupit atque exceſſit. Sed talem prolem edidit nobis Luteri prorsùs Sardanapalica doctrina. An non ille ſcripſit palàm, minùs virum fœmina, & fœminã viro carere poſſe, quàm cibo, potu, ſomno? Pudeat Vuigandum & ſuî ſimiles horum vel meminiſſe, nec dubitent ſe ſuo hoc blandiſſimo propagando euangelio mortalibus omnibus ad omnem turpitudinẽ laxâſſe habenas. Cùm enim Luterus ipſe continentiam profeſſus, virginem Deo ſacratam ſibi iungere nõ dubitârit, quod nihil erat aliud, quàm ſpurciſſimam doctrinam ſuam ſacrilegę libidinis fœdiſſimo exemplo adſtruere, nemo iam ambigere poteſt,

Luxuria ſub nouo Euãgelio. De vita coniugali.

1566 dem omnem vincit admirationem, quòd iſte Chriſtophorus Vualtherus, quem appáret hominem eſſe valdè inſulſum, non dubitat ſcribere, multos è præcipuis Patribus à Papiſtis & monachis eſſe vitiatos & deprauatos. Scilicèt toto orbe inter ſe conſpirârunt Papiſtæ & monachi, vt omnes patrū libros adulterarent. Sed hoc dicunt iſti belli euangelici homunciones, vt impunè liceat ipſis Patres vel ad Luteri, vel Zuinglij, vel aliorum hæreticorum impia commenta per ſummum ſcelus accommodare. Scire autem debebat rudis iſte & impolitus Vualtherus, veritatem fidei Catholicæ non indigere patrum deprauationibus: ſed eiuſmodi adminiculis ſeſe fulcire mēdacia, quæ ſalua eſſe non poſſunt, niſì malis artibus id efficiant, vt veritas ab ipſis ſtare videatur. Eat Vualtherus, & reſpondeat latius præfationi Nicolai Amſdorffij inſignis Luterani, in primū operum Luteri Tomum Ienæ editum, vbì propalàm aſſeritur, in Tomis Vuittenbergenſibus multa omiſſa eſſe: reſpondeat etiàm ſuo Aurifabro, & deſinat ore impuro & maledico tot ſeculorum carpere monachos & Papiſtas.

Inſignis calumnia.

Extant hodieque vetuſtiſſima ſanctorum patrum manuſcripta exemplaria, nihil diſcrepantia ab ea Catholicæ Eccleſiæ doctrina, quam hodieq; Papiſtæ profitentur, vt meritò iſtum inſulſum officinę typographicæ correctorem Vualtherum, pudere debeat tam petulantis in monachos & Papiſtas calumniæ. Commemorat autem Vualtherus iſte, Sebaſtianum Munſterū apoſtatam monachum, repræhendiſſe Luteri verſionem in 2. capite Ionæ prophetæ, quòd alitèr verterit locum quendam Luterus, quàm habeat Hebraiſmus, vel Hebræorum expoſitores: at Luterum ſic illi reſpondiſſe, Non eſſe curādos Hebraiſtas Grammatiſtas, qui in ſenſu ſcripturæ ſint Rabiniſtæ, id eſt, animal ſinè intellectū. Hoc quidem pulchrum eſt Lutericæ modeſtiæ exemplū. nam ſic ille ſuos tractare ſolet aduerſarios, conuicijs ſcilicet & contumelijs in eos iactandis. Porrò Luteri hanc modeſtiam etiàm Vualtherus iſte nō ſegnitèr æmulatur. Idem autem ipſe in hoc ſuo libello obijcit Aurifabro, quòd falsò affirmet infantes necdùm baptizatos etiàm actualia habere peccata. Verùm abeant iſti cum ſuis mutuis emblematîs quò digni ſunt: mihi ſatìs eſt, indicâſſe etiàm Luteri opera hodie àb ipſius amiculis & diſcipulis deprauari, & hoc nomine etiàm illos inter ſe atrocitèr digladiari: à qua contentione etiàm

Luterus à Munſtero reprahenſus.

Matthias

Matthias Illyricus non eſt alienus. 1566

Multa hoc anno alia ſectariorum ſcripta typis excuſa ſunt, quibus illi euangelici fratres inter ſe contendunt benè largiter. Vuirtebergici Luterani vel Brentiani ſuam contra Heydelbergenſes Caluiniſtas tuentur Vbiquitatem: contrà verò Heydelbergenſes eam oppugnare pergunt. Accedit huc Iohannes Marbachius præco Argentoratenſis & valdè prolixo ſcripto contra Caluiniſtas vel Zuinglianos defendit Luteri de Euchariſtia doctrinam. Scripſerat ille etiàm tres Conciones, ſed eas Iohannes Syluanus tam egregiè proſcindit, vt in ipſa opuſculi inſcriptione non vereatur ſcribere, eas plenas eſſe erroris Eutychiani. Eſt nanque etiàm Marbachius vbiquitatis Brentianæ non inſtrenuus propugnator. Et nè deſint hominibus miſeris libri, quibus & legendis tempus peſſimè amittant, & emendis nummos perdant, edidit etiàm Iacobus Smidelinus conciones non paucas, in quibus ſuo more pergit Lutericum confirmare & propagare Euangelium. Porrò etiàm Iacobus Schegkius Schorndorffenſis libello euulgato vbiquitatem ſuo modo videtur velle defendere. O quot immanes impenſæ collocantur in pernicioſos libros, nec eſt eiuſmodi conſcribendarum & in miſerrimum vulgus diſſeminandarum nugarum, errorum, hæreſum finis vllus. Nec hìc tamen quiſquam conqueritur exhauriri homines perditiſſimis ſumptibus, quos in eiuſmodi ſcriptis comparandis ponunt: taceo quòd interim miſeri in varias de religione ſententias magìs magiſque diſtrahuntur, & quemadmodùm religione, ſic etiam animis inter ſe diſſentire docentur. Verùm hæc peſtis iam eò vſquè progreſſa eſt, vt haud facilis appareat medicina, meritoque ſuppliciter rogandus ſit Deus, vt maturè tandèm Chriſtiano orbi opem ferre velit.

Hoc ipſo anno 1566. cùm Chriſtianiſſimus Imperator Maximilianus II. non obſcurè cognouiſſet, Turcarum tyrannum Solimannum ingẽtem belli apparatum inſtituiſſe, atque tum Hungariæ, tum Germaniæ atrocitèr imminere, in Comitijs Auguſtanis ègit cum Imperij Ordinibus de conſcribendo milite aduersùs ſæuiſſimi hoſtis impendentem vim & tyrannidem. Itaque tum peditum, tum equitum inſtructiſſimus coactus eſt exercitus. Porrò Solimannus Turca nihil de ſuo in Chriſtianos odio & acerbitate remittens, cum maximis copijs venit ad oppugnãdum Sigethum, locum ſanè & natura *Solimannus immi net Chriſtianis.*

1566 cùm pecunia ea omnis, quæ in hos libros ſcribendos, excudendos, emendos collata eſt, & infinita propè ſit, & non niſi in Germaniæ & multorum aliorum certiſſimam perniciem ceſſerit, quantùm quidem ad eos attinet, qui talium librorum lectione vel cognitione in hæreſin pellecti ſunt: quis vnquàm verbis vllis poſſit conſequi, quantùm & Reipub. vtilitatibus, & animarum ſaluti tot perditiſſima & peſtilentiſſima ſcripta nocuerint? Et interìm tamen ſolent iſti mirum in modum exaggerare pecuniam, quæ Romam exportetur è Germania: nec volunt videre ſe proditores & perditores eſſe Germaniæ, dum pro verbo Dei impias hæreſes venditant incautis, & immenſam pecuniæ vim exhauriunt ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis euulgandis, quæ vulgus imperitum auidè emit, ſed nec precio exiguo, nec paruo ſalutis ſuæ detrimento.

Hæretici qui ſint Vuigando. Septimum beneficium vocat Vuigandus, repreſſionem hæreticorum, in quibus ille numerat Anabaptiſtas, Sacramentarios, Antinomos, Enthuſiaſtas, Cothurnifices ſeu concionatores Chriſti & Antichriſti, per quos intelligit haud obſcurè Melanchthonicos & Adiaphoriſtas, quæ noſtra, vt ipſe dicit, luce & potentia verbi ſui Deus profligauit. Hîc iam videt lector hominis egregij Luterani cenſuram non modò de Sacramentarijs, quos illi ex profeſſo oderunt, ſed etiàm ſymmyſtis ſuis Melanchthonicis & Adiaphoriſtis. Qui enim Luteri doctrinam omnem mordicùs retinent, Melanchthonem & Adiaphoriſtàs, qui in quibuſdam à Lutero deflexiſſe videntur, ferre non poſſunt. Ità fit, vt Luterani Luteranos quoquè perſequantur, & quidem valdè acerbè, vt eſt hæreticorum genus maledictione & amaritudine plenum: quod quidem iam ſæpè dixi, & eſt crebrò dicendum, dum iſti noua ſempèr acerbitatis ſuæ argumenta in lucem edunt, quæ tamen ab illis miſerè euerſi non aduertūt. Verùm obſeruatu dignum eſt, quòd porrò adijcit Vuigandus, ſuum & ſuorum eſſe, confiteri & ſtatuere aliquam ſaltem Eccleſiam, licèt exiguam, permanſuram vſque ad extremum diem. Iam enim Stoici iſti Luterani in eas rediguntur anguſtias etiàm à ſectariis alijs, vt propemodùm ſuæ doctrinæ ſucceſſum deſperare videantúr. Et certè in eas anguſtias ſenſìm redigentur omnes horum temporum hæretici, & tandèm veritas, aliquandiù ab iſtis oppreſſa, eluctabitur.

Tranſit deindè Vuigandus ad beneficia politica, & ibì ſplendidè adulatur magiſttatibus, & mentitur turpiſſimè, ab Apoſtolorum temporibus neminem æquè ac Luterum illuſtrâſſe doctrinam de authoritate & officio Magiſtratuum. Tandèm ſtultiſſimus homo doctrinæ Lutericæ oblitus, poſtquàm multus fuit in Pontificibus & monachorum operibus proſcindendis, ait magiſtratus pro ſuis multiplicibus laboribus æterna præmia conſecuturos eſſe. Vbi igitur nunc eſt illud Luteri, Opus bonum optimè factum, veniale peccatum eſſe ſecundùm miſericordiam Dei, ſed mortale peccatum ſecundùm iudicium Dei? item illud, Nemo non certiſſimus eſſe debet, ſe ſempèr mortalitèr peccare, ſi ſua vita ad iudicium Dei iuſtiſſimum comparetur? Num peccatis vel venialibus vel mortalibus æterna præmia debentur? Ità iſti cæci doctores dum veritatem oppugnant, ſæpè pugnantia docent: id quod Lutero quoquè accidit in doctrina meritorum, & alijs pleriſque. Tertium bonum politicum dicit eſſe, quòd ſubditi magiſtratui promptiùs nunc obtemperant: quod quàm ſit vanum & commentitium, res ipſa loquitur, & tumultus Ruſticorum, multaque id genus alia ſatìs ſuperque declarârunt: & nisì Deus Luteri conatibus obſtitiſſet, cerneremus profectò quæ hodiè magiſtratus eſſet authoritas. Reliqua beneficia politica, œconomica, communia, nè ſim Lectori onerosus, ineptienti Vuigando relinquo, nec ijs commemorandis tempus perdere volo.

1561

In Aſſertionibus art. 31.

Ibid. articulo 35.

Accedit deindè Vuigandus noſter ad mala Germaniæ enumeranda. Hìc principiò duo ſchiſmatū genera ponit, vnum à Sacramentarijs, alterum ab Interimiſtis excitatum. Sacramentarios dicit, ſuperſtite Lutero, Helueticos tantùm quoſdam montes fuiſſe tenere coactos: illo extincto, ſeminatores iſtorum zizaniorum longè lateque eſſe progreſſos. Putabant Sacramentarij ſe præclarum quippiam præ Lutero vidiſſe, ſed vident ſuam doctrinam à Vuigando zizania vocari. Et quanuìs hodiè multùm iactitēt ſe quoquè eſſe Auguſtanæ Confeſſionis, at diſertis verbis dicit Vuigandus, eos nec partem fuiſſe eius Confeſſionis, cùm ea Auguſtæ Carolo V. exhiberetur, nec deincèps ſeſe eidem adiunxiſſe. Et verum diceret Vuigandus, ſi nō Melanchthon illam confeſſionem ſubindè recoxiſſet, atque tandèm ad caſtra Sacramentariorū deflexiſſet. Addit aūt Vuigandus, non in re

Schiſmatum duo genera.

1566 ſacramentaria tantùm, ſed in alijs quoquè articulis non poſtremis publicè ſacramentarios impingere.

Interimiſtæ. Accedit deindè Vuigādus ad alterum ſchiſmatum genus, ipſis planè, vt dicit, inteſtinum, eoque longè perniciofius. Sub hoc comprehendit Melanchthonicos & Maioriſtas, tametſi nominatìm non exprimit. Iſtis tribuit perplexas, ambiguas, flexiloquas, vafras, & aſtutas locutiones, eosque, licèt impium, vt ipſe vocat, dogma illud, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, & pleraque alia mendacijs & fucis ſtabiliant, tamen ſinè omni fronte ſcriptitare, ſeſe à ſyncera Dei & Luteri doctrina ne pilum quidem declinâſſe. Non enim patitur Vuigandus operum & pœnitentiæ concionem, ſed ſola fide cum Lutero ſuo rectà euolat in cælum Plutonis.

Nota ſatanicam malignitatem. Tertium malum vult eſſe Vuigandus, quòd remiſſiùs iam Lutero mortuo impetitur & laceratur Romanus Pontifex. Eccè tibi hominis deploratiſſimā amentiam & aterrimam cæcitatem, qui hoc ipſum pro magno malo numeret, quòd abſtinetur à iactandis conuicijs & contumelijs in Pontificem. O plùs quàm Cimmerias inſani pectoris tenebras. Ait enim: Neceſsè eſt, ſi Eccleſia Chriſti iterùm purganda eſt, vt alacri pectore, & coniunctis vocibus atque ſtylis ardentiùs ac luculentiùs Antichriſtus oppugnetur, quàm aliquot annis factum eſt. O quas dabunt iſti olìm pœnas tantæ peruerſitatis: ſed homines impij, qui iam in profundum venerunt malorum, contemnunt donèc in illum abyſſi puteum detrudantur. Non vident iſti miſeri & omni lachrymarum fonte plangendi, quàm nihil minùs deceat hominem è religione Chriſtianum, quàm iſta teterrima maledicendi petulantia, præſertim paſtori Eccleſiæ, cui, velit nolit Vuigandus, Chriſtus commiſit paſcendas oues ſuas, omnemque illi illatam iniuriam & contumeliam, ſibi factam ducit. Sunt hæc profectò eiuſmodi, vt pijs animis vberrimam ſuppeditent plorandi materiam, quòd populus Chriſtianus precioſiſſimo Chriſti Ieſu ſanguine redemptus, ab iſtis immaniſſimis lupis & ſceleratiſſimis nebulonibus tam miſerè ſeducitur, & ad proſcindendum & conſpuendum Pontificem etiàm incitatur. Sic Chriſtus non docuit, neque Apoſtoli eius: ſed hanc doctrinam hauſit à Lutero Vuigandus, & ab ipſo ſatana Luterus.

Quar-

1568

Quartum malum Vuigãdus iſte ait eſſe ignauiam vigilum Eccleſiæ Dei (ſic vocat illum Luteri cœtum, qui rigidos habet Luteranos) in refutandis erroribus, putà Sacramentariorum &c. Sunt ſanè, qui putent inter Luteranos & Zuinglianos ſolam eſſe de Euchariſtia controuerſiam. Sed cùm plerique alij Sectarij, tum hoc loco etiàm Vuigandus diſertis verbis teſtatur, non de rebus friuolis & ineptis, ſed de ſummis capitibus doctrinæ cæleſtis eſſe inter ipſos diſceptationem. Quin & inter ipſos Luteranos non leues contentiones ſunt, vocatque hic noſter Vuigandus quoſdam noſtræ ætatis Pelagianos, haud obſcurè ſignificans Lipſenſes dogmatiſtas, quos etiàm impoſtores appellat. De nouis Sacramentarijs, nempè Caluinianis, id affirmat, eos verba habere tali ſtratagemate adornata, vt pro libitu eis vti queant. Deindè adijcit, explodenda eſſe tam fraudulenta ſpectra orationum, quibus ad fallendum imperitiores vtantur Pelagiani & noui Sacramentarij. Sed & Vuigandus cum ſua teterrima maledicentia paritèr profligandus eſt.

Luterani & Zuingliani de quibus inter ſe diſſentiant.

Sextum Eccleſiæ malum Vuigandus vult eſſe intempeſtiuam & perniçioſam philoſophiæ cum Theologia permixtionem. Hoc loco rursùs, non tamen nominatìm, Vuittenbergenſes & Lipſenſes dogmatiſtas perſtringit, porrò Sacramentarios apertè: nec dubitat dicere, lupos miſeras ouiculas crudeliſſimè diripere ac deglutire. Multa hìc enumerat, quæ ex Philoſophia contra veritatem Euangelij habeant iſti, quos modo dixi, Vuittenbergenſes, Lipſenſes, & Sacramentarij. Refert ibì, ſe audiente quendam præconem (intellige quinti euangelij) de coniugio ad populum declamantem, plùs quàm viginti carmina ex Ouidio de arte amandi protuliſſe. Et hoc quidem Vuigandus ſe deteſtari indicat, quaſi verò ſuus Luterus non planè amatorium & Venereum nobis euangelium protulerit, omnibus etiàm & monachis & monialibus laxans turpitudinis habenas, & in coniugio quoquè degentibus permittens dicere, Si non vult vxor, veniat ancilla.

Septimum malum eſt Vuigando πρεσωπολατρεία, qua viri eruditione excellentes, incipiunt veluti idola coli. Melanchthonem & quoſdam alios molles Confeſſioniſtas, qui in nonnullis à Lutero diſceſſerunt, videtur hìc quoquè carpere. Enatum enim fuit non leue diſſidium inter Melanchthonicos & Illyricanos, hoc

1566 eſt, molles & rigidos Confeſſioniſtas, nec res adhuc ſopita eſt. ſcripſit Melanchthon acerbè in Illyricanos, cùm tamen eius diſcipulus fuerit Illyricus, & ab Illyricanis damnatus eſt Melanchthon cum ſuis.

Iuuentus à quibus corrumpatur.

Octauum malum dicit, quòd iſti proſopolatræ in multis magnis & paruis ſcholis iuuentutem virulentèr inficiunt. Dolet Vuigando, quòd Luteri dogmata quædam euaneſcunt, & veretur plurimùm, nè tandem ille cum ſuis è tota Europa proſcribatur. Eccè verò iam ab ipſis quoquè Luteri diſcipulis dicit Vuigandus infici miſeram iuuentutem. Cur tandèm non euigilant homines, & ſe totos ab omni iſtorum hominum commercio ſemèl expediunt? Satis ſuperque à Catholica Chriſti Eccleſia admoniti ſunt, à Luteio & eius ſymmyſtis buccinatoribus reliquisque noui euangelij pſeudoprophetis perdi iuuentutem, & tetros in orbem errores ſpargi, nec fidem tamen ſaniſſimis admonitionibus habere voluerunt. En iam ipſi Luteri diſcipuli ſuos condiſcipulos palàm affirmant corrumpere iuuentutem: vel illis tandèm credant, & profligatis ſimul omnibus, redeant ad Catholicæ Eccleſiæ vnicum ouile, nec ſibi ſempèr ab iſtis tenebrionibus tam turpitèr illudi patiantur.

Iuuentus petulans & maledica.

Nonum malum eſt, vt ait Vuigandus, effrenis & inaudita petulantia & maledicentia ſtolidæ iuuentutis, quam malè imbutam à proſopolatris dicit furere, tantùm non dira conuicia euomere in pios Eccleſiæ doctores, (ſe ſuosque intelligit) fœda, obſcœna, crudelia, impia & ſcelerata ſcripta, paſquillos & picturas effundere, certare inter ſe impudentiſſimis mendacijs confingendis, qualia diabolos propemodùm ipſos puderet proferre, & vt quiſque in his artibus magis excellit, ità ſuis eſſe præceptoribus gratiorem, & ad maiores honores euehi. Quæ omnia dicuntur de Melanchthonicis, Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus. Aduertit hinc Lector, quàm ſint vera & iuſta præpotentis Dei iudicia. En iſti miſeri nullum faciunt finem maledicendi ſummo Pontifici: tam multis ſupra modum contumelioſis ſcriptis, paſquillis & picturis in illum Chriſti vicarium petulantiſſimè incurrerunt, & eccè ex ipſis Lutericis ſcholis prodeunt diſcipuli, qui, qua menſura ipſi menſi ſunt Pontifici, illis copioſiſſimè remetiantur. Quis hic non manibus ipſis & pedibus palpet, vlciſci Chriſtum iniurias Vicarij ſui? Et ſunt hæc tantùm

ſtum initia quædam iuſtiſſimæ vltionis, quæ, niſi reſi- 1566
puerint, apud inferos creſcet in immenſum, & puniet blaſphemos & maledicos Pontificum calumniatores & conuiciatores in æuum ſempiternum. Taceo hîc de conuicijs in Epiſcopos, ſacerdotes & monachos iactatis ab iſtis, quibus iſti Euangelici ſatiari nunquàm poſſunt. Sed Chriſtus ſuo tempore non deerit officio iuſtiſſimi Iudicis, cuius vtinàm illi ſeueritatem agenda, dum adhuc licet, pœnitentia anteuertant.

Decimum malum noſter Vuigandus id ait eſſe, quòd typographiæ omnes latiſſimè patent illis, nempè Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus, qui non erubeſcant falſas doctrinas tueri & profiteri, diriſque conuicijs in probos ac fideles Dei ſeruos (Vuigandum ſcilicet, Illyricum, &c.) inuehi: contrà verò, qui errores ingruentes (putà Vuittenbergenſium & Lipſenſium) indicare vel Apologias opponere pro ſe ſtudent, ijs prœla arctiſſimè occluduntur. Ecce rurſùs euidentiſſimum Dei iudicium in Luteri rigidos ſectatores, & hoſtes Eccleſiæ Catholicæ. Iam longè ſuprà dixi, cùm Luterus & ſui primùm inciperent noua dogmata ſpargere, typographos illorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodùm, porrò Catholicorum malignè & deprauatiſſimè alieniſque ſumptibus excudiſſe. At nunc Luteri fidiſſimis diſcipulis & ſymmyſtis etiàm apud Luteranos præla arctiſſimè occluduntur, & vt addit Vuigandus, iſti Luterici Pontifices territant typographos ſuis fulminibus, nè quicquam contra ſe ſuáve dogmata patiantur in ſuis officinis imprimi, in quos prorsùs nihil poteſtatis habent. Quis hic non & miretur & laudet diuini iudicij æquiſſimam cenſuram? Volebat Luterus cum ſuis prorsùs profligare Romanum Pontificem, at nunc ille cum ſuis profligatur à ſuis: quique contemnebat adeò Romani Pontificis excommunicationem, vt ſcribere non dubitârit, docendos eſſe Chriſtianos plùs diligere excommunicationem, quàm timere, iam in ſuis diſcipulis tales cogitur pati pontifices, vt ipſi quidem per ſummam arrogantiam dici volunt, qui ſinè vlla authoritate excommunicent typographos, ſi illorum ſcripta excudant, qui puras putas ipſius blaſphemias mordicùs tuentur. Hoc idem cæteris omnibus Pontificis & Catholicæ Eccleſiæ oppugnatoribus tandèm eueniet. Addit autem Vuigandus, hac ratione

Præla non patēt Latericis.

Nota.

In aſſertionibus.

1566 tione ſolos illos regnare, ſolos triumphare, & tranquillam ſedem ſibi parare. Vellent certè plerique Luterici ſuperintendentes Papalem ſibi, ſi poſſent, parare ſedem: quæ ſi illis contingeret, ſentiremus mox quantam illi ſibi ſumerent authoritatem, cùm interìm miſeri non ceſſent Pontificem calumniari, quòd is ſibi ius vſurpet, etiàm vbì nullum habeat. Certè Melanchthon quodam loco, vt ſuprà quoq; retuli, de diſcipulis ſuis, Lutero quàm ipſi addictioribus, ità ſcribit: Cogunt concilia, quandò & vbì ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Hæc Melanchthon. Sed non multùm diſſimiliter conqueritur Vuigandus de Melanchthonicis Vuittenbergicis & Lipſenſibus.

Nota.

Vndecimum malum Eccleſiæ, Vuigandus dicit Eccleſiaſticæ diſciplinæ laxationem. Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici? Planè Vuigandus iam vult Papiſta fieri. Ait politicos nolle pati, vt notorij, ſcandaloſi & impœnitentes peccatores, Eccleſiæ Chriſti publicè indicentur, & pro publicanis & ethnicis habeantur, donec pœnitentiam agere diſcant. Eccè tibi Vuigandum publicè agendæ pœnitentiæ præconem. Adijcit porrò: Blaſphemare veritatem, ignominia afficere miniſtros verbi Dei, rapere Eccleſiaſtica bona, (nota Lector) ſcortari, inebriari, rapere, vſuras exercere, homicidia, aliaque eius generis innumera peccata eò magìs inualeſcunt quotidiè, quia libertatem creſcendi habent. En quanta eſt vis veritatis, vt eam plerunquè etiàm ipſius atrociſſimi hoſtes fateri cogantur. Certè autem ſi reſtituatur vbiquè Eccleſiaſtica diſciplina, etiàm Vuigandus ipſe cum toto grege apoſtatarum monachorum & pſeudoprophetarum, publicam debebit agere pœnitentiam. Quàm autem ridiculum eſt, quòd homo perditus inter alia flagitia, quæ ſub iſtis infauſtis carnalis libertatis præconibus in immenſum excreſcunt, etiàm bonorum Eccleſiaſticorum rapinam commemorat, cùm vix vllo vnquàm ſeculo tot ſint perpetrata ſacrilegia & bona Eccleſiaſtica directa, quot ſub Luteri euangelio, qui ſanè nouas euulgauit quandoquè Indulgentias vel Condonationes cunctis illis, qui ſeſe facultateſque ſuas & exiſtimationem in hoc expenderent, vt Epiſcopatus, Collegia & Monaſteria funditùs delerentur: aitque, eos qui

Vuigandus Papiſta.

Indulgentia Luteri

qui hoc facerent, tam præclaro facinore verorum Chri- 1566
ſtianorum & charorum Dei filiorum nomen promeri-
turos. Atque ijs teterrimis vocibus primò inflammati
ruſtici in Germania, maxima rebus Eccleſiaſticis diripi-
endis damna dedêre, vt alibì dictum eſt. Voluit Luterus
iuſtis poſſeſſoribus auferri bona Eccleſiæ: at nunc Vui-
gādus quiritatur rapi bona Eccleſiaſtica, quaſi ipſe cum
ſuis ſymmyſtis pſeudoprophetis quicquam habeat iu-
ris in Eccleſiaſticis bonis, & nō potiùs in ipſum ſociosq;
ſuos quadret ſacrilegij crimen, ſi res Eccleſiaſticas veris
poſſeſſoribus ablatas ſibi vſurpant, vt ſanè faciunt mul-
ti. Catholici potiùs conquerantur, Luterum cum ſuis
pſeudoprophetis docuiſſe homines rapere bona Eccle-
ſiarum & monachorum. Quòd verò nunc etiàm Vui-
gando & ſuì ſimilibus auferuntur ipſorum res, manife-
ſta eſt vltio diuina, reddens eis in caput illorum, quod
ipſi alijs faciendum docuerunt.

Duodecimum malum Eccleſiam perdens, vult no-
ſter Vuigandus illud eſſe, quòd nullæ legitimæ Synodi
obſeruantur. Porrò nihil hic agi dicit de Romani An-
tichriſti, ſed de Eccleſiæ Synodis, quæ Cōfeſſionem Au-
guſtæ exhibitam retinet. Vbì ſanè & à Romano Ponti-
fice, & à Zuinglianis, & à Vuittēbergenſibus & Lipſen-
ſibus Luteranis indictas Synodos damnat.

Itaque illa ſola rata & legitima erunt Cōcilia, quæ
vel Vuigandus noſter, vel Illyricus, vel Cyriacus Span-
gebergius, aut id genus Stoicus aliquis Luteranus præ-
co indixerit. Sed benè habet, quòd vnà cum Romano
Pontifice etiàm Luterani molles & Zuingliani reijciun-
tur. Eccè quò proruit cæcus hæreticorum furor. Eodem
modo Zuingliani & Melanchthonici, & Anabaptiſtę &
innumeri alij ſectarij nō ferent niſì ſuæ ſectæ Synodos.
Quis verò iſtis prodigioſis teterrimorum errorum buc-
cinatoribus authoritatem contulit Synodos conuocan-
di? Quid non ſibi ſumit deplorata iſtorum arrogantia?
Nolunt Romano Pontifici vllum eſſe ius conuocandi
Synodos, & illud tamen ſibi arrogant, qui nec id qui-
dem merentur, vt inter infima Eccleſiæ membra nume-
rentur. Obitèr obſeruandum eſt, eſſe quoſdam Lutera-
nos Vuittenbergæ, qui doceant opera bona ad ſalutem
eſſe neceſſaria: at hos Vuigandus vocat pſeudoapoſto-
los. Vuigandus enim cum ſuì ſimilibus ſola fide beatus
eſt, modò ſempèr crumena nummis turgeat, & Dalila
foueat cubantem. Extat Eraſmi non minùs verè quàm

1566 falsè dictum: Duo, inquit, quærunt Luterani, cenſum & vxores: reliqua omnia præſtat illis Euangelium.

Luterani quid quærant.

Conqueritur etiam Vuigandus, Synodos Euangelicorum iuxta arbitrium potentum aut affectus hominum gubernari. Quod ſi diceret Papiſta, eſſet peccatum plùs quàm mortale.

Synodi Euangelicorum.

Redeat ergò Vuigandus cum ſuis ad Catholicam Eccleſiam, cui adeſt doctor & rector Spiritusſanctus. Nam extra illam conciliabula cogi poſſunt, legitima Concilia nulla ratione haberi poſſunt. Pergit verò Vuigandus, & dicit: Donèc Synodi vel impediuntur vel differuntur, varia Zizania, augmenta ſumunt & dominantur, & plurimi iſtis erroribus ſuffocati intereunt. En importuniſſimus homo Synodos vrget, cùm ille cum ſuo Lutero omnes Eccleſiæ Catholicæ ſuperiores Synodos, vbicunquè libitū eſt, reijciat. Si vult audire Synodos, habet & ſanctiſſimas, & plurimas intra Catholicā Eccleſiam celebratas: illas audiat. Quòd ſi illas audire non vult, quæ inſania eſt, vt nos putet ſua conciliabula vel pili facere debere? Dolet autem illi, quòd plurimi deficiunt à quibuſdam Luteri placitis, quodque hac occaſione ipſe cum ſuis in contemptum venit: & non dolet illi, quòd Lutero authore tam multi à Catholica Eccleſia ad fœdiſſimas hæreſes defecerunt. Sed paulatìm non Luteri tantùm, ſed aliorum quoquè noſtræ ætatis hæreticorum praua dogmata vt fumus euaneſcent, & veritas triumphabit. Rectè enim à Cicerone dictum eſt: Opinionum commenta delet dies. Laborauit iam aliquot annis veritas, ſed quandoquè eluctabitur.

Cæſareopapatus.

Tertiumdecimum malum eſt Vuigando Cæſareopapatus, quo dicit deſtrui Chriſti vineā. Hìc primò Lutericè inuehitur in Papæ dominium, & more ſuo egregiè mentiens, inter cætera ait Pontificem Cæſaribus diademata pro arbitrio impoſuiſſe vel depoſuiſſe, & pleraq; alia, quę vel mediocritèr eruditi nôrunt eſſe meras calumnias. Deindè ad politicos dominos accedit, ex iis nonnullos ſuis terminis excedentes, ait pedem alterum ſuperbè in Eccleſiam collocare, eam pro ſuo arbitrio regere, miniſtros verbi non tantùm oſculatores, ſed mera ſcabella ſuorū pedum eſſe velle, religionum formulas ſeu cothurnos gignere, articulos doctrinæ cudere, eoſque poſteà cum imperio & armatis minis doctoribus ærumnoſæ Eccleſiæ Chriſti (putà rigidorum Luteranorum) obtrudere, vt citra omnem contradictionem ample-

Politici Domini carpuntur à Vuigando.

ampleɕtantur: mandata affigere atque exhibere, quibus 1568
præſcribitur, quomodò & quatenùs miniſtri verbi Dei errores & peccata repræhendere debeant, nempè, vt errores graſſantes (Vuittenbergenſium & Lipſenſiũ &c.) non refutent, falſos doctores nõ indicent, nec moneant eos cauendos eſſe: peccata hominũ, quantumuis in hoc mundi fine atrocia, tantùm in genere ſtringant, nè quis animaduertere queat ſe peti, ſibi ſcilicet agendam eſſe pœnitentiam. Neminem eſſe excommunicandum, nisì de ſententia politicorum: Nemini eſſe denegandum vſum ſacramentorum, nisì ex arbitrio aularum vel curialium, quæcunque tandèm illa cauſa ſit. Quemadmodùm autem, inquit porrò Vuigandus, Papa excommunicationis fulmen ſuæ tyrannidi adhibuit: ità illi politici ſuas minas de expulſionibus, de carceribus, de gladijs audaciſſimè ſubijciunt. Sic igitur exurgit & in dies incrementa ſumit Cæſareopapatus, & verſa vice eccleſiaſticus Antichriſtus in politicũ degenerat. Hęc omnia noſter habet Vuigandus, qui poſtquàm delaſſatus ferè eſt Romanum Pontificem Antichriſtũ per calumniam appellando, iam idem nominis tribuit etiàm Luteranis politicis dominis & magiſtratibus. Quis verò etiàm in his non miretur & prædicet diuini iuris æquitatem? Noluerunt iſti euangelici dogmatiſtę Romani Pontificis agnoſcere authoritatem, iam coguntur ferre politici magiſtratûs longè grauius (vt ipſi indicant) iugum. Sed nunquàm ſibi politici magiſtratus tantum in res Eccleſiaſticas ſumpſiſſent, nisì Luterus cũ ſuo dogmatiſtarum grege ad hoc eos incitâſſet.

Antichriſtus Politicus.

Decimumquartum malum, inquit Vuigandus, eſt odium & profligatio ſeriorum & ſalutarium verbi Dei doctorum, & ſubſtitutio ac copioſus numerus molligradorum ac placentia dicentium. Hoc verò longè iuſtiùs conqueri Catholica Chriſti Eccleſia poſſet, dum profligatis Catholicis concionatoribus, ſubſtituti ſunt quinti Euangelij buccinatores blandiſſimi, nec nisì placentia loquentes, qui miſeræ multitudini ſolam fidem ad ſalutem ſufficere perſuadent. Sed tamen audiamus, quid de ſe & ſuis ſymmyſtis porrò dicat Vuigandus: Traducuntur, inquit, ſynceri & fideles verbi Dei miniſtri odioſiſſimis titulis horridorum Stoicorum, intractabilium, ſeditioſorum, turbulentorum hominum: muti verò canes & palpatores (Vuittẽbergicos & Lipſicos Adiaphoriſtas &c. dicit) ornãtur encomio pulcherrima

Nota.

1566 mo pacificorum, placidorum, ſalutariũ Doctorum. Addit adhuc miſer Vuigandus: Reperiuntur non pauci inter miniſtros verbi Eceboli & Gnathones, qui peccata potentum contra ipſorum dicta factaque, mira fraudulentia excuſare atque ornare, carbonesq́ue ignitos ſupponere non verentur, vt magis accenſi politici, in doctores ſynceros (Vuigandum, Illyricum, Spangebergium &c.) audentius ſæuiant, eoſq́ue è ſuis locis exturbent, ità vt iam etiàm plerique ex illis parturientium dolores ſuſtineant. Hæc omnia Vuigandus Stoicè Luteranus, contra molles Luteranos concionatur: nec aduertit cæcus homo, ſic ſe iam tractari à ſuis condiſcipulis, vt ipſe cum ſuis tractare ſolet Catholicos, præſertìm clericos & monachos. Quis pro dignitate exprimere ſufficiat, quàm multi Catholici intra hos quinquaginta annos ab iſtis neochriſtianis non mediocritèr diuexati, & in ſummas anguſtias ſæpè redacti ſint? Reddit Deus paria Vuigando & ſocijs Lutericis, idq́ue ità tamen, vt hæc omnia ferant à Luteranis. Non dormitat ſempèr vltio diuina: lento gradu procedit, ſed tarditatem ſupplicij grauitate compenſat.

Nota.

Luterani parturiũt.

Iam verò etiàm ad politica mala ſe confert noſter Vuigandus. In ijs primum locũ tribuit Gubernatorum diſſociationi, & non firmæ inter eos animorum cõglutinationi. Hanc certè animorum diſſociationem nulli magìs acceptam ferre poteſt noſtra inclyta Germania, quàm Lutero & aſſeclis illius, qui dum nouas opiniones in religionẽ inuehunt, homines in diuerſas ſententias trahũt: & reuerà nisì data fuerit opera, vt iſti à Lutero & ſocijs eius alijsq́ue pſeudoprophetis intra hos quinquaginta annos diſſeminati errores, funditùs extirpentur, & ad priſtinam religionis concordiam redeatur, non poſſumus non peſſima quæque timere & expectare. Itaque ſi vult Vuigandus cum ſuis ſymmyſtis fungi officio boni viri, palàm confiteatur ſe turpitèr erràſſe, ſe cum ſuis ſocijs pro puro verbo Dei non nisì è malo cerebro enatas prauas opiniones miſeræ plebeculæ venditâſſe, agat publicam pœnitentiam, volutetur in ſacco & cinere: & qui cum ſuo Lutero tam multis fuit author ad amplectendos errores, etiàm multis ſuo exemplo præeat ad agendam pœnitentiam, & cõplectendam catholicæ doctrinæ veritatem.

Animorũ inter principes diſſociatio.

Non libet hìc omnia Vuigandi adſcribere, nè ſim longior, ſed non eſt tamen omittẽdum ſextum malum

politi-

politicum, quod ille vocat rapinam & abuſum bonorum eccleſiaſticorum. Nam ſacra bona, prouentus & reditus dicit multos politicos nimìs rapacitèr contre ctare, immò per fas nefasque ſuæ profanæ poſſeſſioni ſubiicere. Sed quis hoc faciendum docuit, nisì Luterus & ſui diſcipuli? At verò Vuigandus dicit, hanc eccleſiaſticorum bonorum direptionem aurum Tholoſanum & pennas aquilinas rectè appellari, & cum copia bonorum Eccleſiaſticorum ſummam inopiam rapi. Obſecro te Lector, perpende quid iſte miſer dicat, & inuenies quantumuis vanos, fallaces & impios homines, tamen vi veritatis adactos, interdùm vel inuitos verum dicere. Quis dubitet, non poſſe cuiquam bono eſſe earum rerum, quæ Deo ſemèl dicatæ ſint, direptionem? Et tamen ſub Luteri Euangelio quàm multa Eccleſijs erepta ſint, & quidem non ſolùm nullo cōmodo, ſed multiplici etiàm Germaniæ & aliarum regionum detrimento, nimìs in aperto eſt. Pudeat hæc dicere Vuigandum, qui cum ſuo Lutero & ſocijs ad hæc deſignanda præclara facinora facem hominibus prætulit, dignus ſanè qui vel ob id ſolum & præſentis & futuræ vitæ pœnas luat. Libentèr autem commemorat Vuigandus illud Eſaiæ, Erunt reges nutricij tui, quia perquàm vellet ſuauitèr percipere largos Eccleſiæ prouentus, & foueri munuſculis principum, cùm interim nihil illi minùs, quàm reditus Eccleſiaſtici debeantur. Multis quidem locis Eccleſiarum & monaſteriorum bona cōuerſa ſunt partìm in vſus id genus miniſtrorum euangelicorum; ſed veniet ille dies, quandò ab æquiſſimo iudice ad vltimum vſque teruncium omnia ab illis in gehennæ tormentis repetentur.

1566

Rapina bonorum eccleſiaſticorum.

Eſai. 49.

Octauum malum politicum eſt Vuigando luxuria, quæ iam omnes, vt ipſe dicit, verecundiæ fines perrupit atque exceſſit. Sed talem prolem edidit nobis Luteri prorsùs Sardanapalica doctrina. An non ille ſcripſit palàm, minùs virum fœmina, & fœminā viro carere poſſe, quàm cibo, potu, ſomno? Pudeat Vuigandum & ſui ſimiles horum vel meminiſſe, nec dubitent ſe ſuo hoc blandiſſimo propagando euangelio mortalibus omnibus ad omnem turpitudinē laxâſſe habenas. Cùm enim Luterus ipſe continentiam profeſſus, virginem Deo ſacratam ſibi iungere nō dubitârit, quod nihil erat aliud, quàm ſpurciſſimam doctrinam ſuam ſacrilegę libidinis fœdiſſimo exemplo adſtruere, nemo iam ambigere poteſt,

Luxuria ſub nouo Euāgelio.

De vita coniugali.

1566 teſt, illum & doctrina & moribus inuitâſſe moniales omnes, etiàm illos qui ſolenni voto ſe Deo dedicârunt, ad explendas ſtrenuè carnis voluptates: hincque factum eſſe, vt luxuria omnes verecundiæ, immò & diuinarum & humanarũ legum, fines perruperit. Adijcit verò Vuigandus, luxuriam inter ſummos, mediocres & infimos impunè excreſcere: vbì ſanè etiàm principes perſtringit. Sed quicquid huius eſt, nulli magìs quàm Luterico euangelio debetur.

Inter communia mala Vuigandus etiàm illud habet, quòd non eſt numerus neque finis, vt ipſe ait, claudicantium & inclinantium denuò ad Antichriſti præſtigias. (ſic vocat doctrinam Catholicæ Eccleſiæ, cuius Paſtor eſt Romanus Pontifex, qui Vuigando eſt Antichriſtus.) Atque vtinàm faxit benignus Deus, vt videãt tandèm homines iſtorum ſuauium euangelij noui buccinatorum præſtigias, pro verbo Dei ipſis obtruſas: ità enim fiet, vt ocyſſimè ſeſe ad Catholicam Chriſti Eccleſiam recipiant, & ab iſtis impoſtoribus toto pectore ſeſe quàm longiſſimè ſubducant.

Iuuentus fit deterior. Quin illud quoquè adijcit Vuigandus, iuuentutem ſubindè fieri deteriorem, intractabiliorem, eaque vitia audere perpetrare, quibus olìm adulti vix erãt obnoxij: reſonare triſtes querelas paſsìm de iuuentutis petulantia & malitia, quæ incorrigibilis planè videatur. Hæc quidem veriſſimè dicuntur à Vuigando, ſed non vult fateri homo improbus, his tot iuuentutis ſceleribus ampliſſimas feneſtras aperuiſſe doctrinam Luteri, quemadmodùm facilè intelligi poteſt ex ijs, quæ ſuprà non vno loco memorauimus. Luterus & pueris & puellis, & viris & fœminis, & monachis & monialibus, & infimis & ſummis licere voluit penè quicquid libéret, dum multa palàm ſcribit, quæ non ſtylo, ſed laqueo & flammis vindicanda ſint. An non hominis plane perditi, & dominæ Veneri deuotiſſimi eſt, quòd in libro de vita coniugali ſcribit, non eſſe libertatis vel conſilij, ſed neceſſitatis & naturæ, vt quilibet vir habeat mulierem, & quælibet mulier virum? magìs hoc eſſe neceſſarium, quàm edere, bibere, excreare, dormire, vigilare? atque ea cauſa teneri ſacerdotes, monachos & moniales, poſthabitis votis ſuis, liberis operam dare? Proh ſcelus. Et miratur adhuc Vuigandus, cùm talia pleraque alia docuerit Luterus, iuuentutem prorsùs effrenem exiſtere? Hæc quidem ex Vuigandi exiguo libello in Catholici Lecto-

ris

ris gratiam ſtrictim annotare volui, vt videat iſtorum 1566
euangelicorum hominum mutuas diſſenſiones, & ſe gratuletur illorum inſidioſiſſimis laqueis non eſſe irretitum: ſimul etiàm agnoſcat fructus noui euangelij, quos nec ipſi tacere poſſunt. Mihi quidem non parùm moleſtiæ adfert, ex illorum maledicis & impijs ſcriptis hæc aliaque excerpere: ſed tamen vt tum præſentes, tum poſteri videant iſtorum cæcitatem, impietatem, impudentiam, fraudes & dolos, odioſiſſimeq; diſſentientes aliorum ab alijs animos, tametſi pro ſe ſinguli certatim vociferentur, ſe purum docere euangelium, non volui ſubterfugere laborem, qui poſſit cordato Lectori non mediocrem adferre fructum, tum ad euitãdas iſtorum hominum ſectas, tam miserè diſſectas, tum ad conſtantiùs permanendum in vnius ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſana, & ſyncera, ac ſtabili doctrina.

Exijt etiàm hoc ipſo anno ſcriptum valdè acerbum cuiuſdam Chriſtophori Vualtheri Vuittẽbergæ demorantis, aduersùs Iohannem Aurifabrum Vinarienſem, eiusque primum & ſecũdum operum Luteri Tomũ Iſlebienſem. In hoc breui libello mirè iſte Chriſtophorus rixatur cum Aurifabro concionatore de corruptis Luteri operibus, tractatque hominem Luteranum Luteranus planè Luterice. Obijcit illi, quòd Luteri Conciones deprauatè & truncatim ediderit: ait hominẽ contra ſuã conſcientiam palàm mentiri, conuicia probraque iactare, ſuumque iſthuc ſatanicũ propoſitum & iniquitatem tueri. Ornat miſerum concionatorem multis bellè Lutericis elogijs & emblematis, quibus iſtorũ ſcatent libri.

Tomi operum Luteri corrupti.

Adfert quoquè ipſius Luteri verba, conquerentis pleroſque ex liuore vel auaritia malè deprauatas ipſius conciones edere ſub ipſius nomine. Et cur non pateretur ſuarum Luterus blaſphemiarum deprauatores, cùm ille non ſit veritus ſacras literas corrumpere? Interìm tamen dolendum eſt, tantam eſſe hæreticorum audaciam, vt nihil vereantur corrumpere aliorum libros. Cùm enim iſtud faciant libris Luteri hæretici, quis dubitet eos idem audere in libros ſacræ ſcripturæ & ſanctorum Patrum? Hic verò niſi legum vigilet ſeueritas, quod tandèm doctrinæ chaos habituri ſumus? Non deſunt ſanè, qui etiàm veteribus illis præcipuis Eccleſiæ doctoribus manus impuras admotas eſſe conquerantur. Verùm hoc nouum non eſt apud hæreticos. Id quidem

1566 dem omnem vincit admirationem, quòd iſte Chriſtophorus Vualtherus, quem appáret hominem eſſe valdè inſulſum, non dubitat ſcribere, multos è præcipuis Patribus à Papiſtis & monachis eſſe vitiatos & deprauatos. Scilicèt toto orbe inter ſe conſpirârunt Papiſtæ & monachi, vt omnes patrū libros adulterarent. Sed hoc dicunt iſti belli euangelici homunciones, vt impunè liceat ipſis Patres vel ad Luteri, vel Zuinglij, vel aliorum hæreticorum impia commenta per ſummum ſcelus accommodare. Scire autem debebat rudis iſte & impolitus Vualtherus, veritatem fidei Catholicæ non indigere patrum deprauationibus: ſed eiuſmodi adminiculis ſeſe fulcire mēdacia, quæ ſalua eſſe non poſſunt, niſi malis artibus id efficiant, vt veritas ab ipſis ſtare videatur. Eat Vualtherus, & reſpondeat latius præfationi Nicolai Amſdorffij inſignis Luterani, in primū operum Luteri Tomum Ienæ editum, vbi propalàm aſſeritur, in Tomis Vuittenbergenſibus multa omiſſa eſſe: reſpondeat etiàm ſuo Aurifabro, & deſinat ore impuro & maledico tot ſeculorum carpere mônachos & Papiſtas.

Inſignis calumnia.

Extant hodieque vetuſtiſſima ſanctorum patrum manuſcripta exemplaria, nihil diſcrepantia ab ea Catholicæ Eccleſiæ doctrina, quam hodieq; Papiſtæ profitentur, vt meritò iſtum inſulſum officinę typographicæ correctorem Vualtherum, pudere debeat tam petulantis in mónachos & Papiſtas calumniæ. Commemorat autem Vualtherus iſte, Sebaſtianum Munſterū apoſtatam monachum, repræhendiſſe Luteri verſionem in 2. capite Ionæ prophetæ, quòd alitèr verterit lócum quendam Luterus, quàm habeat Hebraiſmus, vel Hebræorum expoſitores: at Luterum ſic illi reſpondiſſe, Non eſſe curādos Hebraiſtas Grammatiſtas, qui in ſenſu ſcripturæ ſint Rabiniſtæ, id eſt, animal ſinè intellectū. Hoc quidem pulchrum eſt Lutericæ modeſtiæ exemplū. nam ſic ille ſuos tractare ſolet aduerſarios, conuicijs ſcilicet & contumelijs in eos iactandis. Porrò Luteri hanc modeſtiam etiàm Vualtherus iſte nō ſegnitèr æmulatur. Idem autem ipſe in hoc ſuo libello obijcit Aurifabro, quòd falsò affirmet infantes necdùm baptizatos etiàm actualia habere peccata. Verùm abeant iſti cum ſuis mutuis emblematîs quò digni ſunt: mihi ſatìs eſt, indicâſſe etiàm Luteri opera hodie ab ipſius amiculis & diſcipulis deprauari, & hoc nomine etiàm illos inter ſe atrocitèr digladiari: à qua contentione etiàm

Luterus à Munſtero reprahenſus.

Matthias

Matthias Illyricus non eſt alienus.

Multa hoc anno alia ſectariorum ſcripta typis excuſa ſunt, quibus illi euangelici fratres inter ſe contendunt benè largiter. Vuirtebergici Luterani vel Brentiani ſuam contra Heydelbergenſes Caluiniſtas tuentur Vbiquitatem: contrà verò Heydelbergenſes eam oppugnare pergunt. Accedit huc Iohannes Marbachius præco Argentoratenſis & valdè prolixo ſcripto contra Caluiniſtas vel Zuinglianos defendit Luteri de Euchariſtia doctrinam. Scripſerat ille etiàm tres Conciones, ſed eas Iohannes Syluanus tam egregiè proſcindit, vt in ipſa opuſculi inſcriptione non vereatur ſcribere, eas plenas eſſe erroris Eutychiani. Eſt nanque etiàm Marbachius vbiquitatis Brentianæ non inſtrenuus propugnator. Et nè deſint hominibus miſeris libri, quibus & legendis tempus peſſimè amittant, & emendis nummos perdant, edidit etiàm Iacobus Smidelinus conciones non paucas, in quibus ſuo more pergit Lutericum confirmare & propagare Euangelium. Porrò etiàm Iacobus Schegkius Schorndorffenſis libello euulgato vbiquitatem ſuo modo videtur velle defendere. O quot immanes impenſæ collocantur in pernicioſos libros, nec eſt eiuſmodi conſcribendarum & in miſerrimum vulgus diſſeminandarum nugarum, errorum, hæreſum finis vllus. Nec hîc tamen quiſquam conqueritur exhauriri homines perditiſſimis ſumptibus, quos in eiuſmodi ſcriptis comparandis ponunt: taceo quòd interim miſeri in varias de religione ſententias magìs magiſque diſtrahuntur, & quemadmodùm religione, ſic etiam animis inter ſe diſſentire docentur. Verùm hæc peſtis iam eò vſquè progreſſa eſt, vt haud facilis appareat medicina, meritoque ſupplicitèr rogandus ſit Deus, vt maturè tandèm Chriſtiano orbi opem ferre velit.

Hoc ipſo anno 1566. cùm Chriſtianiſſimus Imperator Maximilianus II. non obſcurè cognouiſſet, Turcarum tyrannum Solimannum ingẽtem belli apparatum inſtituiſſe, atque tum Hungariæ, tum Germaniæ atrocitèr imminere, in Comitijs Auguſtanis egit cum Imperij Ordinibus de conſcribendo milite aduersùs ſæuiſſimi hoſtis impendentem vim & tyrannidem. Itaque tum peditum, tum equitum inſtructiſſimus coactus eſt exercitus. Porrò Solimannus Turca nihil de ſuo in Chriſtianos odio & acerbitate remittens, cum maximis copijs venit ad oppugnãdum Sigethum, locum ſanè & natura *Solimannus imminet Chriſtianis.*

1566 & arte valdè munitum. Vndiquè enim paluſtrem habet aditum, poſitumque eſt in Sclauoniæ finibus. De aduentu Solimanni certior factus Comes Nicolaus Serinus ex ſpeculatore quodam decimaquinta Iunij, qui bona fide diceret Turcarum copias duo milliaria occupare in longum, easque Sigethum vel Egar petituras: quem pòſt etiàm alij ſpeculatores ſecuti, aduentum Turcarum indicârunt: nec tamen vllus certò affirmare potuit, quò Turcæ iter ſuum intenderent: His, inquam, Comes Serinus 17. Iunij cognitis, mille pedites & equites quingentos mittit, qui periculum faciant, manusque cum Turcis obuijs conferant: aut certè illis non inuentis, oppidum Sicloufchum expugnent. Ij cùm Sicloufcho appropinquâſſent, præmittunt ducentos pedites & equites centum: qui cùm ad Turcarum caſtra perueniſſent, in eos impetũ faciunt, eosque diſijciunt, cæſis non paucis, multis propè nudis fuga ſibi conſulẽtibus. Ipſe quoquè belli præfectus, quem Vuegum illi vocant, graui accepto vulnere, in paludibus perijt. Porrò filius eius cum tribus Turcis captus eſt ab illis. Deniquè Turcicis rebus prȩſtantiſſimis & pecunia, octo camelos, ſexaginta equos, & quinquaginta mulos onuſtos, ſex quoquè plauſtra ſpolijs omniuarijs impleta, ſecùm ad arcem Sigethanam reportârunt, præter veſtes magni precij, quibus nobiles induti, in Sigeth reuerſi ſunt: itèque duo rubri coloris ingẽtia ſigna. Fuit ea ſanè præclara victoria.

Nicolaus Serinus Comes.

Turcæ cæduntur à noſtris.

Ingens præda.

Menſe Iulio ſæuiſſimi tyrãni iuſſu pons ſtratus eſt per Drauũ, paludes, prata & ſtagna vnius milliaris longitudine. Iam antè tertiò id fruſtrà tentauerat præfectus Hamſam, cui Solimannus id negocij dederat: ſed tandèm cùm ei ſuſpendium minatus eſſet, omni vi contendit ad Drauum flumen. naues omnes & alli vſui ligna opportuna comportat, infra Eſſecum opus inchoat, non modò ruſticos Turcæ tributum perſoluentes; ſed etiàm nobiles cogit operi manus admouere, neque vllã interdiù neque noctù ſibi dat requiem, donèc pons ille confectus eſſet, idque ſpatio dierũ decem. Animaduerti indè poteſt, qua ſeueritate vtatur in ſuos homines barbarus ille tyrannus, vt mirum non ſit tam magnos illum habere progreſſus, quandò imperij ſæua vis nihil non extorquet à ſubditis. Nam & pauloantè iuſſerat Solimannus, vt per pagos & paſsìm palus ſanguine tinctus circunferretur. Per eum verò pontem poſt alios etiàm ipſe Solimannus Drauum tranſmiſit, venitque in agrũ Muhatſch,

Drauus ponte conſternitur.

hatſch, atque illic caſtra metatus, aliquot dies hæſit, donèc exercitus omnis tranſiret. Prima die Auguſti indè Sigethũ contendit: tertia die Oroſlanum Budæ Baſſam capite plectit: quinta die nõ lõgè à Sigetho caſtra ponit. 1566

Eius copioſiſſimum militem cernens aduentare Nicolaus Comes Serinus, omnes, qui tum in arce & oppido Sigetho erant, nobiles & ciues in arcem interiorem conuocat, ſtanſque in medio illorum in platea minoris arcis, eorum animos confirmat, hortatur, nè frangantur tanta hoſtium multitudine, nec dubitẽt Deum Opt. Max. ſi veris precibus ab ipſis inuocetur, minimè eis defuturum: vtque ſummoperè dent operam, nè qua inter ipſos ſit animorum diſſenſio, ſed honeſti memores, mutua inter ſe beneuolentia & concordia iungantur. Præſtitit deindè primus ipſe iuramentum Deo, & Cæſareæ Maieſtati, illi afflictæ prouinciæ atque militibus: atque vt idem alij quoquè facerent perſuaſit. Aliquot etiàm ſanciuit leges, vt omnia rectè atque ordine gererentur. Iuſſit prætereà maius oppidum dirui: in noua vrbe ſtramen à tectis in ędes transferri, vt faciliùs flammis abſumi poſſet, quandoquidèm non niſì lignis & ſepibus cincta erat. Fuêre tum Sigethi, qui arma tractarent, ad duo millia, trecenti.

Comes Serinus confirmat Sigethanos.

XXXI. Iulij milliari vno à Sigetho conſederũt Turcarũ nouaginta millia: quos ex caſtris ſecuta ſunt centum Turcarũ millia. Aliquot diebus pugnabant cum illis, qui erant in arce, nec paucos è ſuis Turcæ amiſerũt, pilis tormentorũ extinctos, donèc ſexta Auguſti die ipſe Solimannus in caſtra venit, cuius tentória in colle quódam fixa ſunt, cui vineæ adiacent. Ad ſolis occubitum tormenta omnia, atq; etiàm Ianizarorũ bombardę manuariæ diſploſæ ſunt tanto cæli fremitu & fragore, vt tonitrua cælo deſcendere viderentur. Indè immani vociferatione ab omnibus ter exclamarũ eſt, Halla, id eſt, Deus: à Sigethanis contrà Ieſus acclamatum. Septima Auguſti die à Turcis iactus eſt agger, & in eum tormẽta comportata. Eodẽ die Comes Serinus ſepta omnia, hortos & arbores excindi & comburi iuſſit. Octaua Auguſti Turcæ ſummo manè tribus locis nouũ oppidũ tormentorum pilis verberare incipiunt: eſtq; ab illis extructus agger in ipſa palude ſeu foſſa arcis, in eumque maiora tormenta euecta: quibus nona Auguſti Sigethi arx interior vexata eſt, multumque damni datũ turri & campanis, atq; etiàm hominibus, cùm die noctuq; cõtinen-

Exercitus Turcarũ.

Horriſonus tormẽtorũ ſtrepitus.

Oppugnatur noua ciuitas.

1566 tèr diſploderētur. Id cōſpicatus Comes Serinus, nouam vrbem inflammandam curauit à ſuis, veteremq́; occludendā. X. Auguſti Turcæ vetus oppidū tribus locis maioribus tormentis oppugnant, & machinas in nouā vrbem deducunt: pontem ex lignis, ruderibus atq; humo efficiūt, vt poſſint per loca paluſtria commodiùs ingredi. Huic rei Turcæ omnes, vt celeriùs conficeretur, ſuā compulſi ſunt nauare operam, apportare ligna & arbuſta, nec vnquàm ab oneribus ferendis feriari. Licebat tum ſyluam & agros omnes Turcis, camelis, equis & iumentis refertos intueri. Ità effecti ſunt pontes ex duabus partibus ab vrbe versùs arcē, è quibus Ianizari, rebus ex ſaccis, lana & ſuccidia conſtipatis benè muniti, denſiſſimo gladiū imbre ità à mœnibus arcis repellebant Sigethanos, vt nemo illic conſiſtere poſſet. XIX. Auguſti Turcæ magnam ciuitatem in ſuā redegêre poteſtatem, multis cæſis fortibus viris, qui in arcem ſe recipere nequiuerunt, quòd Turcæ mira celeritate eos anteuerterent. Ea clade accepta, & tot amiſſis rei militaris peritiſſimis viris, nō immeritò reliquos dolor ingens obtinuit: qui quidē omnes cum Serino Comite in arce ſe incluſerunt, Turcis oppidū iam inhabitātibus. XX. Auguſti quatuor locis arcem tormentorum globis pulſant, ad eamq́ue viam ſibi duobus locis ruderibus, arbuſtis & terra muniunt. XXVI. Auguſti dum in arcem interiorem incurrunt Turcæ, multos è ſuis deſiderant, & in ijs Miſerskium Baſſam, duo quoquè ſigna eis eripiuntur, ac tandèm ſumma cum ignominia recedere coguntur.

Pontem faciunt Turcæ.

Vrbs maior obtinetur à Turcis.

Multi pereunt Turcæ.

Secunda die Septembris Ianizari magno propugnaculo ſuffodiendo ſtrenuam operam nauare cœperunt, triduoq́ue tantum conſecuti ſunt, vt multa comportata materia, & puluere adhibito tormentario, quinta Septembris illud incenderint. Quæ res maximo Sigethanis detrimento, Turcis adiumento fuit. Indè enim ſinè intermiſſione Cæſareæ maieſtatis tormenta, quæ illic erant, in hoſtes exonerabantur. Porrò autem Ianizari in propugnaculum portæ contiguum irrumpentes, & maxima vi in arcē contendentes, bis repulſi ſunt, etiàm ipſo Comite Serino fortiſſimè cum illis manus conſerente. Sed iam igne nimiùm increſcēte, coactus eſt cum illis, qui ſupererant, in arcem interiorē ſe recipere, multis amiſſis ſtrenuis militibus, multiſque fœminis & pueris captis, qui in Turcarum caſtra miſerando ſanè ſpectaculo abducebantur. Dici vix queat, quanta commeatûs

meatûs & omnium rerum ad victum neceſſariarum co- *1566*
piam in maiori arce flāma vorax abſumpſerit, ità vt ne- *Ignis ab-*
que noſtris neq; Turcis vſui eſſe poſſent. Sed tamen tor- *ſumit ma-*
menta omnia illis ceſſerunt. In arce interiori non niſì *ximā cō-*
duo magna tormenta erant, & 14. bombardæ, nec ad- *meatûs co-*
modùm magnus commeatus, ità vt triduo illo mulie- *piam &c.*
res & infantes fame & ſiti perirent. Tanta autem cele-
ritate, tantoque impetu arx exterior noſtris erepta eſt, *Arx exte-*
vt vix daretur elabendi ſpatium. VII. Septembris die *rior capi-*
veſperì, & deinde manè Turcæ iniiciunt ignem in arcis *tur.*
interioris loca illa, in quibus Comes Serinus morabatur:
moxque ſumma vi conantur in arcem irrùpere. Cumq;
diutiùs tolerari non poſſet flamma nimiùm aucta, Co-
mes Serinus indutus nouis ſericis veſtibus, centum du-
catos & claues arcis miſit in tunicam ſuam, atque ad
ſuos, dum gladio tractādo manus ipſius apta foret, ne-
minem illi centum illos ducatos & claues erepturum:
ſe verò haudquaquàm è Sigetho abiturum, ſed omnia
forti animo toleraturum. Inde è ſuo conclaui in plate-
am interioris arcis procedens, omneſque illic equites &
pedites diſtrictis gladijs præſenti animo ſe expectare cō-
ſpiciens, ità ferè ad eos locutus eſt: Videmus iam, quē- *Extrema*
admodùm omnipotens Deus igne in nos animaduer- *oratio Co-*
tat, vtq; hoſtis igne nos ſuperet, cuius ſanè potentia non *mitis Se-*
perindè nobis noceret, atquè hic ignis. At tamen pœnā *rini ad*
hanc æquis animis perferre nos decet, qua non ob noſtra *ſuos.*
duntaxàt, ſed etiàm prouinciæ huius peccata nos affi-
cit Deus. Nôſtis autem, quid anteà promiſerimus: &
hactenùs quidem, Deo ſint gratiæ, ſtetimus promiſſis.
Eadem porrò in nobis fides & conſtātia perſeueret. Res
ipſa declarat, etiamſi velimus, hoc in loco durare nos
non poſſe, tum quòd incendio abſumimur, tum quòd
pauci admodùm ſumus, tum etiàm, quòd victus non
ſuppetit, vobiſque infantes & fœminæ inedia pereunt.
Procedamus igitur in exteriorem arcē, pugnemus cum
hoſte fortitèr, æternùm cum Deo hauddubiè victuri,
ſi occubuerimus. Ego verò primus vos antecedam,
vos ad meum exemplū componite. Ego profectò nun-
quàm vos deſeram. His dictis, cùm tèr ſanctiſſimū Ieſu
nomen appellâſſet, vexillumque Cæſareæ maieſtatis ſi-
bi preferri iuſſiſſet, nudo enſe & exiguo ſcuto munitus,
reliquis armis repudiatis, ex arcis porta progreditur, re- *Comitis*
liqui ſequuntur: pugnant acritèr cum Turcis in ponte, *Serini*
tribus locis a Ianizaris glande percutitur Comes Seri- *cedes.*

 nus,

1566 nus atque in terrã corruit, Turcis ter Halla, id eſt, Deus, exclamantibus. Noſtri fugiũt in arcem interiorem, cæduntur omnes à Turcis, ſumma vi inſequentibus, paucis demptis, quos quidã pileis Turcicis tectos abduxére. Infantes & mulieres in captiuitatem trahuntur. Tanta in ipſis mœnibus interioris arcis cadauerum copia cernebatur, vt ſanguis hauriri facilè poſſet. Tandèm verò flamma ad puluerem tormentarium, in quadam turri aſſeruatũ perlata, aliquot domos funditus euertit. Solo illo incendio graſſante, vt Turcæ ipſi aſſerunt, vno illo in loco Turcarum plùs minùs tria millia extincta ſunt: quæ res totis caſtris magnos clamores, ingentemq́; luctum excitauit. Eodem die præciſum eſt caput Serini Comitis, vt Solimanno exhiberetur. Sed ille tyrannus iam crudelem animam expirârat ante dies aliquot, mira interìm arte genero eius Mechmet Baſſa id celante, adeò vt etiàm Doctorem medicum; nè per eum proderetur, clàm enecârit. Noluit Deus lætari tanta victoria teterrimum illũ Chriſtiani nominis hoſtem. Extinctus eſt 4 Septembris: moxq́ue extitit ſæuiſſima tempeſtas, adeò vt omnia Solimanni tentoria diſijcerentur atque euerterentur, ex omnibus caſtris fœnum & palea abriperetur. Eodem ferè tempore apud Tulniam Danubius adeò turbidus & lutulentus viſus eſt, vt per triduũ nullus eius vſus fuerit. Octaua Septẽbris caput Serini Comitis inter alia noſtrorũ militum capita palo affixum eſt, mãſitq́ue ſic toto illo die, certatìm ad id cõtemplandum Turcis aduenrantibus. Si quis Turca attuliſſet caput Sigethani militis ad Solimannum, vel eius generũ, decem ducatos recipiebat. Vtinàm tandèm liberet Deus Chriſtianos ab iſtis cruentis belluis. Liberâſſet ſanè iampridèm, ſi non obſtarent mali mores Chriſtianorũ. Caput Serini Comitis nõ diù pòſt ſerico inuolutum, & ſubtili linteo tectum, à Budenſi Baſſa miſſum eſt per duos ruſticos in caſtra Imperatoris Maximiliani. Indè cum multis lachrymis Tſchacaturnum delatũ, in monaſterio S. Helenæ apud primam eius vxorem & filiam duosq́; filios conditum eſt. Non fuit autem Turcis incruenta hæc victoria. Nam, vt ipſe Ianizarorum præfectus retulit, cæſa illic ſunt Turcicorum equitum, octodecim millia, Ianizarorũ ſeptem millia, exceptis alijs, qui in ſcripta relati non ſunt. Periérunt etiàm ſummi nominis tres vel quatuor Baſſæ &c.

Magna Turcarũ clades.

Solimannus ante captũ Sigethum mortuus.

Nota.

Caput Comitis Serinenſis mittitur in caſtra Imperatoris.

Hoc eodem anno 1566. cœptum eſt in Belgicis Catholi-

tholici Hiſpaniarũ regis Philippi ditionibus planè Tragice tumultuari, resque ſpectare videbatur ad religionis excidium, niſi præpotentis Dei benignitate malorũ hominũ conatus eſſent retardati. Quæ ibi tum acciderint, itemque anno ſequenti, paucis annotabo, quemadmodùm ex fide dignorum hominum literis & ſcriptis accepi. Anni ſuperioris menſe Octobri venerant à potentiſſimo Hiſpaniarum rege Philippo literæ ad illuſtriſſimam Belgij Gubernatricem, quibus ob fidei Catholicæ conſeruationem promouendam ſeriò mandabatur, vt per omnes Belgicas ipſius ditiones executioni darentur edicta omnia Inuictiſſimi quondàm Imperatoris Caroli V. aduerſùs hæreticos, quæ ab ipſo quoquè rege poſteà eſſent confirmata, itemque Tridentini Concilij decreta, quòd ad Cleri reformationem attinet, atque etiàm certa quædam capita, e quibus præcipua ſequuntur: 1566 *Tumultus Belgicus.*

Vt Parochi ſuorum parochianorũ omnium nomina, totamque familiã deſcribant, & qua quiſq; in platea degat, & cuius ſit conditionis. In ijs ſi qui ſint, qui non ita pridem in ipſorũ parœcijs habitare cœperint, petant ab illo parocho vitæ illorũ teſtimoniũ, ſub quo proximè morati ſint: id ſi non ſuppetat, intra certum tempus exhibere iubeant. Ab ignotis quoquè coniugatis eius ſacerdotis, qui illos coniunxit, rẽpetant teſtimoniũ, ſcire vt liceat, num in contrahendo matrimonio Catholicæ Romanæ Eccleſiæ morẽ ſecuti ſint: atque tum horum, tum aliorum omnium, qui in illorum præſentia matrimonio iuncti fuerint, nomina in ſcripta redigant.

Vt non parochi duntaxàt, ſed etiàm Confeſſarij omnes ipſis confitentium nomina, cognomina, habitationem annotent.

Vt idem faciãt Parochi & eorum vicarii erga conſcribenda nomina & cognomina baptizandorum infantum, eorum parentum, & ſuſceptorum. *Aliquot capita ſeruanda.*

Vt vtriuſque ſexûs didaſcali omnes ſe ſiſtãt coram Epiſcopis, expoſituri conditionem, patriam, religionem ſuam, & quos libros pueris prælegant. Porrò Epiſcopi de ijs facti certiores, vel admittant, vel reijciant, aut certè differant illos & ſuſpendãt. Si qui verò non ſe ſiſtant, aut non velint reſpondere Epiſcopis, ijs fas non ſit iuuentutem inſtituere.

Vt parochi accuratè perquirant, num illi, qui publicis victitant eleemoſynis, Catholici ſint, ſuaq; peccata confiteantur, & communicent. Si qui tales non ſint,

1566 ijs à præfectis pauperum negetur eleemoſyna.

Has literas illuſtriſſima Gubernatrix huius anni 1566. menſe Ianuario, ad Epiſcopos & Magiſtratus omnes perferendas & publicandas curauit: quæ tametſi nihil habent æquitati & rationi non conſentaneum, tamen à turbulentis quibuſdam hominibus tumultuum Belgicorum cauſa omnis in eas confertur. Et quidem earum occaſione in vulgus ſparſi ſunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magiſtratibus perſuaſum eſt, harum literarum edictis Hiſpanicam introduci Inquiſitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm ſub Carolo V. ijs in regionibus fuiſſet inquiſitio, talis deincèps ſeruaretur ob religionem conſeruandam. Porrò autem & libelli ſupplices à quibuſdam oblati ſunt, quibus petebatur, nè Hiſpanica Inquiſitio induceretur in Belgium. Eſt etiàm ab aliquot nobilibus hac occaſione ictum fœdus, in quod initiò quidam etiàm Catholici quidam feruntur conſenſiſſe, quòd ad Hiſpanicam Inquiſitionem attinet, qui tamen poſteà ab illis ſe ſeparârunt. In eo fœdere non abſque graui iniuria Catholicus Rex acerbe & iniquè perſtringitur, quod ſumma vi inuehere conatus ſit Inquiſitionem perniciosam, & non modò alienam à ratione, Diuiniſque & humanis legibus aduerſam, ſed quę omnem etiàm vincat ethnicorum tyrannorum immanitatem & crudelitatem.

Rumores de Hiſpanica Inquiſitione.

Fœdus nobilium.

Iuſſit autem Rex, vt Inquiſitores ità ſuũ exercerent officium, vt hactenùs feciſſent, & ad eos tum Diuino, tum humano iure pertineret. Quod igitur iſthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiuſmodi eſt, vt non immeritò Catholici ab eo diſceſſerint, qui tamen fortaſsis hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiuſmodi autem acerbitates incitantur homines tum maximè, cùm ſe tradunt iſtius noui Euangelij ſeditioſis dogmatibus, quæ reſpublicas mirum in modum labefactant & euertunt, hominumque animos ad turbas & tumultus ciendos impellunt. Exempla paſsim extant plùs ſatis multa. Dum promittunt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominum, alioquì nimiùm pronos in malum, omni religione ſoluunt, & laxant vitijs habenas, tametſi videri nolũt. Sed ad rem. Agitabantur interìm conſilia, ſed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihil ſeſe aperirent. Nam menſe Martio quidam ſectarius Brugis

gis ſupplicio affectus, inter alia dixit, ſe quidem poſtremum hæreſis nomine pœnas luiturum: quòd ſi verò ad menſem vſque Maium ſupereſſe liceret, nihil ſibi fore periculi.

Libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem.

Porrò Calendis Aprilis libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem prudentiſſimum Latinè ſcriptus eſt, eidemque poſteà oblatus in Comitijs Auguſtanis eiuſdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euangelio filij Dei conuenientèr & credere & viuere cuperent: rectiùs dixiſſent, euangelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de Inquiſitione Hiſpanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cæſarem, vel potiùs obteſtantur, vt Philippo Regi ſe præbeat monitorem, ne pergat fundere piorum ſanguinem, & ea re in ſe domumque Burgundicam prouocet iram Dei: tum etiàm poſtulant ab Imperatore, vt religionis negocium in Comitijs accuratè tractet, nec tamen illis ſolis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent.

Fœderati veniunt Bruxellas

V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illuſtriſſimæ Gubernatrici libellum ſupplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquiſitionem pertinentium executionem tantiſpèr prorogari, donèc ad regem Philippum quiſpiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixiſſe fertur ad illam: Non eſt quòd formides. Geux, id eſt, mendici ſunt iſti & nihili homines. Indè illi arrepta occaſione, ſe Geux vel Geuſeos nuncupârunt, & paulò pòſt quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatiſſimum illud Viue les geux/ Viuant Geuſei, Bruxellis proclamâſſe fertur, ſimul è vaſculo ligneo, quali vtuntur mendici, hauſto vino. Porrò etiàm veſtes ſibi ſumpſerunt coloris cinericei, & ad latus appenderunt vaſcula lignea, quorum laminis argenteis hæc inſcripſerunt: V. Aprilis 1566. Viue les geux.

Symbola fœderatorum.

Reſponſum Gubernatricis.

Poſtridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus communicato conſilio, illuſtriſſ. Gubernatrix reſpondit, ſe quidem iam concepiſſe quandam edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regem, & ſimul etiam illorum negocium ſedulò curare apud illum: & tamen non ea ſe eſſe authoritate, vt iam olìm cœptam Inquiſitionem, edicto-

1566 rumq́ue executionem abrogare queat: præſertìm cùm non ſit è re Belgicarum ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Poſſe autem ipſos facilè coniecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias ſit animo, quod Brabantiæ ordinibus iam pollicita ſit, nulla illos inquiſitione vexatum iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum reſponſum quoddam Equitum aurei velleris, tanquàm illi fœderatis promiſiſſent, neminem deincèps religionis ergô pœnas daturum, niſi fortè ſeditionis aut magni cuiuſdam offendiculi cauſa, donèc à Rege ex conſenſu Ordinum vel ſtatuum certi quippiam decerneretur: verùm id commentitium fuiſſe, deindè in publico cõuentu Equites illi demonſtrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo ſymbolo ſuam in regem Catholicum fidem proteſtarentur, ad collum ſuſpenſam ferre cœperunt illius effigiem fuſilem argenteam vel auream, referentem formam numorum veterum: in cuius altera parte viſebantur manus duæ ſe mutuò complectentes, cum appoſita mantica & dictis vaſculis: eiusq́ue hæc erat vtrinquè inſcriptio, **Fideles au Roy iuſques a la beſace:** id eſt, Fideles Regi vſque ad manticam. Eſt verò etiàm in vulgus alter quidam ſparſus numus æreus, in cuius vno latere hæc legebantur: NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERROQVE, cùm inſculptis ſymbolis domûs Burgundicæ.

Symbolum aliud fœderatorũ.

Numus æreus.

Conuentus Ordinum.

Menſe Maio in Flandria, Artheſia, Hannonia, Hollandia, Zelandia, Phriſia, Namurco ordines tres, Eccleſiaſticus, Nobilium & Magiſtratuum conuocati ſunt, ſuam ſinguli exprompturi ſententiam de regiorũ edictorum moderatione, quæ quidem capita habet 54. à quibus, nihil tale ſperantibus ſectariis, pleraque omnia approbata ſunt, præſertìm ab Hannonienſibus, Artheſijs ac Flandris: additis tamen nonnùllis capitibus.

VI. Maij cuiuſdam oppidi Magiſtratus & ciues libello ſupplici apud dominum ſuum, vnum ex confœderatis nobilibus, egérunt, nè pateretur nouam apud ipſos religionem introduci: ſed id fruſtrà fuit. Ego de induſtria abſtineo nominibus. Erunt autem hauddubiò, qui omnia prolixe annotabunt & edent in lucem: mihi ſufficit, pro meo inſtituto res breuitèr commemoràſſe.

Altera Iunii miſſa eſt dicta moderatio ad Antuerpienſem Magiſtratum. Id vbi reſciuit plebs, prætextu

textu iniuriæ ipſis ea moderatione irrogatæ, libellum ſupplicem quibuſdam obtulêre, ij rurſus Magiſtratui, cuius hæc erat ſumma, nè illa moderatio admitteretur, vtpotè à Cardinaliſtis confecta. Sic autem in odium illuſtriſſimi Cardinalis Granuellani Catholicos principes appellabant. Porrò Bruxellis IX. Iunij ſparſæ ſunt ſchedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Conſules, ſcabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum ſinè conſenſu nobilium confœderatorum & plebis, contra eius priuilegia conſenſeritis, fruſtatim cæſi malè peribitis. *1566* *Libellus ſupplex Antuerpienſium.* *Chartulæ minaces.*

XII. Iunij eodem exemplo alter ſparſus eſt libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omnium præ ſe ferret nomen & titulum, nec tamen eſſet niſi ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inſcriptio: Admonitio, qua boni & fideles ſubditi & incolæ inferioris regionis, eiuſdem gubernatores & ſtatus eorum admonet, quæ ipſi in religionis negocio ſentiant & poſtulent conſtituenda. In hoc libello vrgent pacem publicam inter Catholicos & Confeſſioniſtas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipſi quidem aiunt, cùm tamen nihil ſeruarent minùs, quàm quæ illic ſancita erant. Nam tametſi illic permiſſum fuit Confeſſionis Auguſtanæ Ordinibus ſua viuere religione, at ſimùl tamen diſertis verbis interdictum eſt, nè Catholicorum Ordinum ſubditos ad ſuam cogant religionem, vel illis abſtrahant, & contra ſuperiores ſuos in ſuam fidem & clientelam recipiant, aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum ſubditis, inuitis ſuperioribus, licet mutare religionem: Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant ſinè priuilegio, vt plebs concitaretur: tantique eam volebant eſſe ponderis etiàm apud Belgas, vt tametſi initiò ſe videantur referre ad Belgij ordines generales in vnum coactos, tamen poſteà palàm affirment, neque Duci Brabantiæ, neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù poſt ea, quam diximus, moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabantiæ, ſed etiam aliarum prouinciarũ Belgicarum approbata eſt, & cum reſponſis omnium ordinum, ità vt ſe curaturam receperat illuſtriſſ. Gubernatrix, in Hiſpanias profecti ſunt Equites aurei velleris, Marchio Bergenſis, & Dominus de Montigny. *Libellus Gallicus.*

At

præmium proponens, ſi quis concionatorem ſectarium compræhendiſſet. At hic dormitante executione, nihil effectum eſt. Immò verò Antuerpienſes maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere non dubitârunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Miſſus eò fuerat Comes Meganus, vt de præſidio accipiendo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimenti, coactus eſt re infecta diſcedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ ſumma donatus eſt à ſectarijs: Cùm autem 8. Iulij ſub noctem rumor diffunderetur, aduentare cum regio præſidio Comitem Arēbergium, multùm ſudatum eſt, ſingulis ad ſuas fores excubias agentibus. Accidit paulò pòſt die quodam tres ardere ædes: tum plebs accreſcentibus animis facta iam audacior, ingentibus concitatis turbis exclamauit: Ad cædes, Ad cædes: ſeditio eſt. Et ſanè niſi prudentia magiſtratûs itum eſſet obuiàm, actum fuiſſet de illo celeberrimo emporio. Viſebantur quoquè non ſemèl affixæ Canonicorum ædibus chartulæ, hæc verba continentes: Verbum Dei: Iugulentur ſacrifici: In malam crucem ſacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immeritò tum eccleſiaſticos, tum ciues catholicos pleroſque, vt indè abſcederent: ſimul etiam theſauri infiniti ea occaſione exportati ſunt. Miſſus eo fuit à Curia ob motus ſedandos princeps Auraicus: cuius aduentu etſi pacatiora facta ſunt omnia, at tamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm ſolito ardentius viſa eſt: adeò vt 14. Iulij, quæ fuit Dominica, ſex conciones foris habitæ ſint.

1566

Tumultus Antuerpiæ.

XV. Iulij conuentus fuit confœderatorum nobilium apud S. Trudonis oppidum, quò etiàm miſſi fuêre Comes Egmondanus & Dux Areſcottanus, ſed nihil egerunt. Mutata verò ſententia, colloquium indictū eſt in Duſle, ad 18. Iulij. In hoc conuentu Trudonenſi vſi ſunt confœderati habitu nigro, collo iniecta catena ferrea, cum appenſa regis effigie ac vaſculis ligneis. Oblatus eſt ibidèm confœderatis libellus ſupplex mercatorum & plebis nomine, petentium protectores, nè in ſuæ religionis exercitio impedirentur, donèc per ordines legitimè congregatos aliud ſtatueretur. Iam antè petiêrant ſolùm conuentum ordinum, modò verò etiàm legitimè coactum adijciunt, non abſque cauillo. Porrò viua voce polliciti ſunt ſe arma poſituros. Reſpon-

Cōuentus Trudonenſis.

1566 ſponſum autem illis eſt à fœderatis, non eos ob religionem vim paſſuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modeſtiæ cancellos non efferantur. Interim verò principibus Auraico & Egmondano in Duſle (qui pagus eſt haud procul Antuerpia) id ſignificandum cenſuerunt, ſe quidem velle populum continere in officio, ita tamen, ſi ipſi cum Gubernatrice ſecuritatem illi præſtent ad conuentum vſque generalem.

Principes agũt cum fœderatis. XVIII. Iulij ipſorum legati ad principes memoratos venerunt in Duſle. Actum autem cum illis eſt quàm potuit fieri modeſtiſſimè, nè peiora tentarentur, ſcriptoque rogati ſunt, ſummoperè curarent impedire conciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non poſtremam illorum cauſam fuiſſe libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd ſi eas impediant, hoc ipſo facilè ſe poſſe hanc ſibi notam eximere: præſertìm cùm poſt duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illuſtriſſ. Gubernatrice miſſus ſit in Hiſpanias ad regem, vt aſſenſum præbeat indicendo generali ordinum conuentui, ob excludenda ſæpè dicta conuenticula. Intereà autem nulla contra eos arma ſumpturam Gubernatricem, ſi tamen etiàm ipſi armis abſtineant. Ad hæc confœderatorum legati tum quidem nihil reſponderunt, quòd non eatenùs ſe porrigeret illis data facultas: at ſcripto poſteà reſponſum eſt.

Gubernatrix præmonet ciuitates. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix rebus volens opportunè conſulere, ad vrbes omnes datis literis, hortata eſt vt ſibi proſpicerent, nè qui vel motus ciuiles exiſterent, vel à ſectarijs inuaderentur. Ad Epiſcopos etiàm literæ ſcriptæ ſunt, vt populum Catholicum crebris concionibus & morum emendatione in officio continerent, indictiſque ieiunijs, eleemoſynis & publicis precibus iram Dei placarent. Id quidem præter alios ſtrenuè curauit Epiſcopus Brugenſis, Clero ieiunare iuſſo die 4. & 6. & ſabbato, plebeque ad preces faciendas admonito ſæpiùs, & quotidiana integro menſe habenda concione. Mox verò etiàm alijs literis indicatum eſt Brugenſibus & Francotis, quibus machinationibus apud ipſos quoquè ſectarij ad proximam Dominicam inſtituiſſent conciones forenſes introducere: qui ſanè Brugenſes aliquandiù ſe egregiè oppoſuerunt. Aliæ verò vrbes cœperunt militem domeſticum conſcri-

ſcribere, vt ſi qui extarent tumultus, comprimi poſ- 1566
ſent, nemine iam dubitante aliquid monſtri alere Se-
ctarios. Antuerpienſes tamen, licèt poſtulante prin-
cipe, id temporis necdùm militem conſcribere volue-
runt. Per hos dies cùm apud Montenſes Hannoniæ
quidam tentarent concionem inducere agrariam, illi
oppido egreſſi conuentum diſſipârunt, quibuſdam ve-
rò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòſt ſolum vertere
iuſſerunt.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati *Reſpondent fœderati.*
confœderatorum, & ſcripto benè longo ad 9. capita in
Duffle propoſita reſponderunt. Primò, gratias agunt
ob miſſos in Hiſpaniam legatos. Secundò, promittunt
ſe morigeros fore & Catholico regi & illuſtriſſ. Guber-
natrici. Tertiò aiunt, quòd ad Inquiſitionem attinet,
non eſſe ſeruatam fidem. Quartò, moram regij reſpon-
ſi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deni-
què & nobilibus & plebi intentatas, in cauſa eſſe, quòd
populum à concionibus vetitis arcere nequeant. Quin-
tò, paratos ſe eſſe fatentur opponere ſe patriæ totius
exteris hoſtibus: ſed regis ſubditis manum adferre,
id non eſſe ſui officij ex debito præſtandi. Sextò, non
poſſe doceri, ſuorum quenquam plebem ad dictas con-
ciones incitâſſe: nec tamen ſe ire inficias, eſſe inter
ipſos, qui, cùm ſint eiuſdem cum illis religionis, non
eas improbent. Septimò, ſe quidem illas conciones
hactenùs fruſtrà eſſe impedire conatos: proindè rogare
ſe, ipſius Celſitudo velit opportuna adferre remedia.
Octauò, ſe de Regis erga ſe fide nihil ambigere, eiusq́ue
aduentum ſibi etiàm in votis eſſe: neque enim ſe quic-
quam deſignâſſe, cuius ille debeat obliuiſci. Quandò ta-
men compererint ipſius Celſitudinem ſibi non ſatìs fi-
dere, publica etiàm fama ſe perduellionis & læſæ maie-
ſtatis inſimulari, compulſos ſe externa ſibi auxilia com-
parare: at tamen mâlle ſe, vt ipſius Celſitudo cum aurei
velleris Equitibus ſecuritatem promittat. Deniquè in
conuētu Trudonenſi non ſe negant mercatoribus aliiſ-
q́ue popularibus fidem addixiſſe ſuam, ſed cauſa ta-
men id ſe feciſſe, nè illi Gallorum opem & fidem im-
plorarent.

Calendis Auguſti rurſùs alio prolixo ſcripto men- *Aliud ſcriptum fœderatorū.*
tem ſuam fuſiùs explicant. Intellexerant enim illuſtriſſ.
Gubernatricem id deſiderare. In hoc ſcripto inter cæ-
tera aiunt, non ſibi deeſſe iuſtas conquerendi cauſas,
quòd

1566 quòd mox poſt oblatum libellum ſupplicem quidam Equites aurei velleris ſe prorsùs ab ipſis tanquàm à perduellibus abalienârint, ſuoſque conſanguineos monuerint, nè aut ipſis confœderarentur, aut ſi id feciſſent, ab ipſis recederent: multaque habent alia, quæ breuitatis ſtudio prætérimus. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix ſe illis 20. Auguſti reſponſum reddituram dixit.

Chartulæ Antuerpienſium. Interìm Antuerpiæ vno die ſupra bis mille chartulæ diſtractæ ſunt, quibus hæc continerentur: Permittitur libera fidei ſuæ profeſſio hominibus eccleſiæ reformatæ, (ità vocant hæreſibus deprauatos) modò ſe commodos & fidos regi ſubditos præſtent, neque vllas turbas cieant, tum etiam Magiſtratui morem gerant. Sed quanam ratione illi poſſint dici fideles Regis ſubditi, qui ſectas, ipſo vel maximè inuito, amplectantur & tueantur? Quàm autem fidi fuerint, ipſi mox declarârunt. Nam X Auguſti incitante turbas apoſta a quodam Auguſtiniano, ipſis D. Laurentij ferijs ſacellum eius apud Calletum Flandriæ vaſtatum eſt. Poſtridiè Balliolani, ac XIII. eiuſdem menſis Iperenſes ordinum mendicantium aliaque monaſteria & templa omnia tam intra quàm extra vrbes inuaſerũt, imagines omnes, Chriſti Crucifixi figua, altaria, bapriſteria, Eucharistiæ ædiculas, organa, ſedilia, ſacella, ſuggeſtus, candelabra, codices confregerunt: ac deindè Caſſetani, Poperingani, Hondeſcotani, Resbrugani, Bergenſes, Armentereriani, Rotornacẽſes ac alij, aut ſaltem ab illis omnibus deſignati, ornamenta omnis generis, theſauro, calices, patinas, ampullas, thuribula, aut fruſtatim comminuêrunt & inflammârunt, aut abſportârunt: & quod eſt ſanè apud homines è religione Chriſtianos dictu quoquè horrendum, ſacroſanctam Euchariſtiam homines impij & ſceleſti pedibus conculcârunt, confoderunt, ignibus iniecerunt: eodem modo etiàm ſacras tractantes reliquias diuorum: ſacro oleo & chriſmate calceos inunxerunt, miriſque ludibrijs Chriſti à Cruce pendentis & ſanctorum imagines exagitârunt, additis id genus planè barbaris vocibus: Si Chriſtus es, ſi filius Dei es, ſi quis ſanctorum es, aut aliquid potes, dicito, Viue les geux atque ità tuam imaginem non confringemus. Iam verò etiam vix vnquàm præſtando ſtudioſorum, & totius Eccleſiæ damno teterrimi illi nebulones multas paſſim inſignes

Vaſtantur eccleſiæ & monaſteria.

Iniuria in S. Euchariſtiam &c.

Bibliothecæ perduntur.

gnes bibliothecas prorsùs diſſipârunt & perdiderunt. 1566
Hæc autem tot tamque atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidem perpauci, ab Auguſti die 10. vſq; ad 25. eiuſdem, non ſinè magna ad poſteritatem ignominia, per Flandriam, Hollandiam, Zelandiam & Friſiam perpetrârunt. Porò Brugenſes circa hæc tempora cùm intellexiſſent ingentem aduentare ſectariorum turbam, putà ad 30. vel 40. millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas concionnes inuehere, non immeritò formidare viſi ſunt. At pauci duntaxàt venêre, plùs minùs octingenti, ſclopettis & fuſtibus armati, qui è regione vrbis bìs concionati, nihil prætereà efficere potuerunt. Aderat enim intra vrbem Comes Egmondanus, ab eius vrbis magiſtratu accerſitus, qui miſſo caduceatore, iuſſit homines ſeditioſos è Brugenſium finibus excedere. Eſt autem certè non mediocritèr hac in parte laudandus ſupremus Brugarum prætor eque ſtris ordinis dominus de Ogniez, qui xj. Auguſti ſummo manè 50. ſectarios ingredi volentes, portis obſeratis excluſit, qui nihil boni animo concepiſſe haud iniuria videri poſſint. Ij ipſi autem cùm ſe excluſos cernerent, ad mœnia vrbis ſuos cantillârunt pſalmos, & ſibi mutuò neſcio quas buccellas porrexêrunt. Fortaſsis ſuam illam præclaram ſeruârunt cœnam homines prophani in loco prophano, apud quos nullus ordo, nulla religio, ſed confuſio plùs quàm Babylonica. *Prætor Brugenſis.*

XV. Auguſti, ipſo ſolenni die aſſumptæ in cælos beatiſſimæ matris Dei, rurſùm Antuerpiæ tumultuari cœptum eſt. Iam ſuggeſtus poſitus erat, vt ex eo concionarentur in vrbe noua Caluiniani: ſed impediti ſunt authoritate Principis Auraici & magiſtratûs. Dominica proxima celebrata eſt non abſque multorum metu ſolennis annua ſupplicatio in honorem eiuſdem ſacratiſſimæ Virginis: ſed tum Antuerpia blaſphemiis & contumelijs in illam tantam Virginem perſonabat. Cruciatur enim in impiis hominibus malus dæmon pia Virginis Matris & ſanctorum veneratione: itaque quod per ſe non poteſt, per ſuos adminiſtros eam modis omnibus abolere & proſcindere non ceſſat. Sed illa ſacratiſſima Virgo conteret ſatanam cum omnibus ſatellitibus eius. Poſtridiè ex vrbe diſceſſit Auraicus princeps. Rati tum Sectarij ſe inueniſſe ſui conſilij & voluntatis explendæ opportunitatem, ſeptem ea die conciones partim à Caluinianis, partim à Luteranis haberi *Tumultus Antuerpiæ.*

1566 curârunt. Die Martis ſequenti cùm veſpertinas in æde Virginis matris preces perſoluerent Canonici, ſartor conſcenſo ſuggeſtu, poſtulatoque nouo teſtamento, Paſtorem ad diſputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è ſuggeſtu deturbauit. Mox hæreticus quidam nautæ brachium ſclopetto læſit. Indè ortus tumultus, templum omne ipſamque vrbem compleuit. Erat ſanè illud beatiſſimæ Virginis templum longè pulcherrimum, ſtructuris & picturis eximijs, multisque maximi precij rebus ornatiſſimum. In hoc igitur quidã ſceleratiſſimi & perditiſſimi ſcurræ plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiam, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & diſiectis ſtatuis, aris, imaginibus omnibus, ipſa quoquè ædicula ſacroſanctæ Euchariſtiæ, cuius precium ferunt exceſſiſſe ſummam multorum millium aureorũ. Aras è fundamentis conuulſerunt & confregerunt. Indè ad monaſteria & templa omnia progreſſi, eandem inſaniam declarârunt. In monaſterijs vix quicquam integrum relictum: quæ deuorare non poterant, proiecerunt, vinum & ceruiſiam extractis epiſtomijs effuderunt, in vaſa butyri & in farinas lotium & oletum immiſerunt, ſupellectilem diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere poſſit, quantum damni intra paucos dies in ſola Antuerpia & locis vicinis datum ſit ab iſtis ſatanicis & deploratis tenebrionibus.

Iconomachia Antuerpienſis.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi in pagis adiacentibus omnem inſani pectoris furorem in ſacras imagines & templa effuderunt. Nox ſu ea, qua primùm cœperunt debacchari, horrida ſanè fuit Catholicis, inprimìs autem ijs, qui in Clero eſſent & monaſterijs, omnibus non fruſtrà ſummo timore correptis, atque huc illucque diffugientibus, pleriſque nihil niſì præſentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo ſacratas è ſuis cœnobijs ſeminudas profugientes, vt ſectariorum impuras manus euaderent. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furioſis hominibus obſerata ſunt, nè liceret Miſſæ facere ſacrificium, quod illi cane peiùs & angue oderunt, hauddubiò occupati à diabolo. Non iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniam, ſinè rege, ſinè lege, ſinè ſacrificio.

Antuerpia, Babylonia.

Habe-

Habebant verò in dicta æde primaria ſua conuenticula 1566
& Conciones Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgium. Erat tum Antuerpiæ Hermannus quidam homo importunus & audax, ad ciendas turbas & ſeditiones natus. Is ſe plebi inſanienti ducem & ſigniferũ præbuit ſeditioſis concionibus ſuis. Nè quid autem ad ſummam vrbis confeſſionē deeſſet, facta Caluinianis & Luteranis intra eã concionandi poteſtate, auſi ſunt poſteà etiã Anabaptiſtæ foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magiſtratu, palàm quidem habere conciones deſiêrunt, at priuata conuenticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnantiſſimæ hæreſes Caluinianorum, Luteranorum, & Anabaptiſtarum eam inſignem vrbem fœdiſſimè diſtractam contaminârunt. Hoc quidem memoratu dignum eſt, quòd cùm in æde primaria diù multumque ſudatum eſſet ab iconoclaſtis in deijcienda Cruce Chriſti auguſtiſſima, vtriuſque ſanè latronis imagines adhuc permanere paſſi ſint. O miſeros, qui nec ipſam paſſi pro omnibus Seruatoris noſtri memoriam ſibi refricari conſpecta imagine ferre queunt. Decreuerant autem Sectarij ad certum diem occupare domum Senatoriam ſanè ampliſſimam & ſumptu maximo exædificatam, turrim quoquè ædis D. Virginis, & carceres ſuî muniendi cauſa, nouoque creato magiſtratu, ſibi Antuerpiam vendicare: ſed diligentia Senatûs ea conſilia malorum hominum impedita ſunt.

Tres ſectæ Antuerpiæ.

XXII. Auguſti etiàm Buſcoducenſes iconoclaſtę in templo Diui Iohannis, cui ad ſummum ſplendorem & incredibilem elegantiam atque mirificum ornatum nihil reliqui eſſe videbatur, omnia ſimili amentia vaſtârunt & conquaſsârunt, atque conciderunt: nec alijs eius oppidi ſacris ædibus & monaſterijs licuit conſceleratas impiorum hominum manus effugere. Sæuitum eſt atrocitèr in Frantiſcanorum & Dominicanorum cœnobia: tametſi eſſent in ijs viri benè religioſi & pij: ſed tales ferre non poſſunt Euangelici apoſtatæ & ſeductores, quòd ſciant, eorum concionibus & alijs ſanctis ſtudijs & exercitijs, ſuos nefarios conatus & praua dogmata plurimùm impediri. Carthuſia quoquè eius loci miſerè diſcerpta eſt: Hæc ſunt noui Euangelij præclara facinora, atque in ijs excelluiſſe, hoc palmam tuliſſe eſt.

Buſcoducenſes iconoclaſtæ.

XXIII. Auguſti Gandaui ſimile bellum indictũ eſt ſtatuis & imaginibus; & poſtridiè apud Valencenas & Tor-

Gandaui &c. imag.

1566 Tornacum. Ab iis omnibus, ſicut & Buſcoducenſibus, etiàm in ſanctorũ reliquias & ipſam SS Euchariſtiam, atque etiàm magnatum quorundam ſepulcra ſæuitum eſt, ſpe obtinendi cuiuſdam theſauri. Et Tornaci quidem magna vis auri & argenti quoquè, niſì fallor, reperta eſt. Qui apud Gandauenſes eiuſmodi flagitia deſignârunt, 300. aut 400. tantùm fuiſſe putantur, & quidem ex fæce plebis omnes, vt mirum ſit, tam paucos, tamque nihili homunciones, talia vel attentare potuiſſe. Iactabant illi quidem, ſe mãdato Comitis Egmondani ea facere: verùm ſceleſti illi, vt graues viri ſcribunt, falsò id affirmabant. Interim tamen ſub hoc prætextu mirè illi graſſati ſunt in monaſteria omnia, præſertìm verò in Abbatiam Blandinienſem, & cœnobium Dominicanorum, exciſis, præter ingentis precii marmora, etiàm inſtructiſſimis bibliothecis, quarũ Blandinienſis, ſi qua alia, vel maximè referta cernebatur vetuſtiſſimis codicibus. Quis verò ſanæ mentis dubitare queat, dum ſic optimos quoſque codices immani barbarie perdunt iſti, nihil eos ſpectare aliud, niſi vt fides Catholica, quæ ex eiuſmodi libris plùs quàm dici queat, aſſeritur & confirmatur, prorsùs peſſùm eat? Et audent tamen iactare belliſſimi homines, ſe cupere modis omnibus inſtauratam veram fidem. Sed id perſuadeant fungis & ſtipitibus. Sentiunt, ſentiũt miſeri vetera patrum ſcripta longè lateque ab ipſorum impijs commentis diſſidere: itaque nè ex ijs confutentur, ea planè abolita vellent. Sed ad inſtitutum redeamus. Ceſſatum eſt ijs, quæ diximus, locis aliquandiù à Diuinis officijs, lætantibus dæmonibus, quos torquet cultus diuinus, & Tornaci diù Caluiniſticæ ſunt conciones habitæ. Alijs quoquè locis Euangelici buccinatores ſtrenuam nauârunt operam, graſſantique huic incendio affatìm materiæ ſubiicere ſtuduerunt.

Imagines deſtruuntur.

Bibliotheca Blandinienſis.

Tumultus Mechliniæ.

Qua die Gandaui, eadem etiàm Mechliniç tumultuatum eſt, iamque à Franciſcanorum & Carmelitarum monaſterijs initia ſumebantur confringendarum imaginum in ſacris ædibus: verùm ciuibus ſe opponentibus, eodem die ſub veſperam extra oppidum, monaſterium Hanſuuicenſe & alia circumadiacentia templa expilârunt & depopulati ſunt. Igitur Mechliniæ quoquè à die Martis ad Dominicum vſque, Diuina ſunt intermiſſa officia. Duces huius tumultûs duodecim plùs minùs adoleſcentes ſecum habebant, iique paulò antè

capti-

captiuum quendam Viluordiæ impotenti audacia è carcere extraxerant. *1566*

XXIIII. Auguſti, ipſis D. Bartholomæi ferijs Aldenardi & in pagis vicinis maiori etiàm inſania efferbuêre impij iconoclaſtæ. Eſt ijs in locis inſigne virginum piiſſimarum cœnobium Magdendalenſe, in quo, vt & Gandaui in ijs quas diximus Abbatijs, non imagines tantùm, & ea quæ ad cultum diuinum pertinent, ſed etiàm feneſtras vitreas, & pleranque ſupellectilem confregerunt. Iam apud Brugenſes ſparſus rumor erat, aduentare à Gandenſibus 60. millia ſectariorum, qui, ſi reſiſtere pergant, Brugenſes circunquaquè extructis ignibus fumo enecare velint. Erat enim idem ipſe dies Brugis quoquè conſtitutus vaſtandis templis & conterendis imaginibus: id vt commodiùs fieri poſſet, hic rumor concitatus erat. Itaque rursùs in motu fuit ciuitas, totaque nocte iuſſu magiſtratûs res quæque præcioſiores & præſtantiores imagines in loca tutiora è templis exportatæ ſunt: ſingulis quoquè templis adhibiti cuſtodes, qui perpetìm ea ab ſectariorum iniurijs tuerentur. ſiquidem minæ in dies ſua capiebant incrementa. Sed & à Comite Egmondano per magiſtratum celeritèr euocatus eſt miles præſidiarins. Erant 40. duntaxàt ſclopettarij, quorum aduentu vrbs illo magno periculo liberata eſt. Mox etiàm conſcriptus eſt miles domeſticus ſumptibus Cleri & ciuium: erantque paritèr tum domeſtici, tum exteri milites ducenti, qui omnem iconoclaſtarum conatum impediuerunt. Habebunt ſuæ conſtantiæ laudem ſempiternam Brugenſes: habebunt & Louanienſes & Bruxellenſes, qui vi ferroque ſectarijs ſe oppoſuerunt: itemque in Flandria Aloſtani, Teneramondani, Curtracenſes, Dunkercani, præſertìm verò Inſulenſes, qui magnæ prudentiæ exemplo ſectariorum vim omnem maturè illis eripiendis armis compreſſerunt. Sed & reliqui omnes, qui in hoc rerum tumultu ſe conſtantes præbuerunt, digni certè ſunt, qui apud omnem poſteritatem multa eaque eximia laude afficiantur.

Aldenardi ſæuiunt iconoclaſtæ.

Præſidium Brugenſe.

XXV. Apud Traiectum inferius ſectarij in quatuor parœciarum templa, Dominicanorumque & Franciſcanorum monaſteria irruperunt. Poſtridiè ruderibus è D. Iacobi æde exportatis, illic ſuo more concionati ſunt diebus octo. At quinq; Canonicorum Collegia, reliquaque cœnobia perpetuis excubijs vim eorum omnem à

Traiectenſis tumultus.

1566 à ſe depulerunt, & diuina officia more ſolito celebrârunt. In Hollandiæ quoquè pleriſque oppidis more ſuo impotentes Sectarij debacchati ſunt, demptis Dordraco, Gouda & Harlemio, pauciſque minoribus municipijs: multumque ſæuitum eſt in mendicantes monachos, abſque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis nocere permiſſum erat, quantum vellent.

Datur ſecuritas. Dum hunc in modum noui euangelij atrox Tragœdia agitur, illuſtriſſ. Gubernatrix tum Catholici regis, tum ſuo nomine diploma euulgat 23. Auguſti, ſecuritatemque in præteritum confœderatis nobilibus præſtat: ſimul etiàm oſtendit Inquiſitionis ceſſationem, donèc Rex de religione aliud edixerit. Securitas ea his conditionibus data eſt, vt deincèps regiæ maieſtati fidem debitam præſtent, turbis & tumultibus præſentibus compeſcendis paritèr incumbant, iconoclaſtas non ſinant vltrà progredi, immò eius ſacrilegij reos puniant: dent operam, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magiſtratui, & nobilibus Catholicis: ſummo connitantur opere, vt plebs tantorum malorum magiſtra, confeſtim arma ponat, & nè conciones ſectariæ fiant, vbì hactenùs habitæ non ſint: vbì verò factæ ſint, poſthàc ſine armis, abſque ſcandalo & tumultu fiant. Ad extremum vnà reſiſtant quibuſcunque exteris hoſtibus & rebellibus, nouæque religionis hominibus perſuadeant, vt quæ à regia maieſtate ex Ordinum conſilio poſthàc decreta fuerint, ijs per omnia ſe morigeros præſtent.

Fœderati ſcribunt Sectarijs. XXIIII. Auguſti quidam ex cõfœderatis nobilibus ad miniſtros, conſiſtoria & mercatores datis literis hortantur, vt modeſti ſint donèc ipſi veniant ad ſedandos tumultus, ſecuroſque iubent eſſe, nihil ipſis ob ſuæ religionis exercitia moleſtiæ illatum iri. Poſtridiè ijdem ipſi cum decem alijs, tam ſuo quàm confœderatorum omnium nomine iurant, ſe ſeruaturos ómnia ab illuſtriſſ. Gubernatrice propoſita, ſuumque fœdus reſcindunt, quandiù ea ſecuritas permanebit. Itaque eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & concilia Ordinum, concilium quoquè priuatum, poſtero autem die ad cætera prouincialia concilia, cunctaſque primarias ciuitates literæ expeditæ ſunt, quibus & ea ſecuritas, & Inquiſitionis ceſſatio publicata eſt.

Edictum cõtra Iconoclaſtas. Porrò XXV. Auguſti publico edicto cõſtitutum eſt capitis ſupplicium & bonorum confiſcatio in omnes icono-

iconoclaſtas, templorum & monaſteriorum expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorum amiſſio promulgata eſt in magiſtratus, prætores, atque in vniuerſum in omnes illos, qui eius farinæ homines non arcerent: grauis quoquè pœna in illos, qui armati ſua haberent conuenticula. XXVIII Auguſti dominus Bacquerzelius miſſus Aldernadum ad ſedandas turbas, apud Gerardi montem caſu reperit etiamnùm graſſantes iconoclaſtas eoſipſos, qui Aldernardum inuaſerant. Mox pulſu campanæ conuocatis ad arma ciuibus & ruſticis, nec opinantes aggréditur: cæduntur ex illis decem aut 12. primarij: poſtera luce in crucem tolluntur 21. cæteri maximo numero flagellantur & proſcribuntur. Non diſſimilis ſtrages nefariorum hominum eodē ferè tempore edita eſt apud Marchenas opulentum Benedictinorum cœnobium. Fefellerant illi fidem domino de la Tour, de non vaſtanda Parochiana eccleſia ſuæ ditionis, atq; etiàm SS. Euchariſtiam impijſſimi flagriones pedibus conculcârant. Is igitur Duaco euocat aliquot nobiles, ijsq; & ſuis agricolis ſtipatus, è monaſterio prodeuntes aggreditur, cædit è prophanis multos, complures vulnerat, miniſtrumque quendā, illorū ducem, agit in crucem. Iam in Artheſia & Lucemburgenſi ditione miles conſcribebatur regis nomine, vt refractarij homines ſub iugum mitterentur. Tumultuabātur enim multis locis Sectarij, atque adeò etiàm Bruxellis mirè inſtabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clauſis obſiſtebant magiſtratus, nè poſſent egredi ad conciones, conſentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in conſiliū ſolent adhiberi. Redierat verò Antuerpiam princeps Auraicus, moxque maiori quàm anteà numero miles domeſticus ſcriptus eſt, ad bis mille quadringentos. Eodem autem die ibidèm ſupplicio affectus eſt Anglus quidam & alij duò ſacrilegi, tresque ad triremes damnati: ſeuerè quoquè ſub graui pœna mandatum, nè ſectarij Catholicis moleſtiam in diuinis officijs faceſſerent, & vt rursùs fierent conciones Catholicæ & officia Eccleſiaſtica. Sunt tamen & Sectarijs permiſſæ conciones in noua vrbe, modò ne in templis fierent. Itaque & Luteranus præco iuſſus eſt relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, quàm data eſſet Sectariis facultas aliquot fana exædificandi, è quibus alia Caluiniſtæ, alia Luterani ſibi vendicarent.

1566

Cæduntur Iconoclaſtæ.

Bruxellēſes inſtant pro concionibus.

1566 Porrò Mechliniæ vltima Auguſti ſumptum ſupplicium eſt de iconoclaſta quodam, & factionis capita in carcerem conijciuntur.

III. Septembris illuſtriſſ. Gubernatrix ſub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conſcriberet, aut ſuum militiæ nomen daret. Id proptereà factum eſt, quòd didiciſſet iam iconoclaſtas alicubì cogere exercitum, vt ſe vlciſcerentur. Hoc verò menſe per Flandriam vbiquè tractatus ſunt initi cum ſectarijs, & ab illis ſubſignati, ijs in locis, vbì anteà illorum erant habitæ conciones. Gandaui quidem XI Septemb. his conditionibus actum eſt, Vt neque impediant, neque impediri ſinant catholicos, aut cultum diuinum antiquitùs ſeruatum: Vt nec in vrbibus, nec in templis extra vrbes concionentur, ſed ſolis diebus feſtis & Dominicis concionandi habituri facultatem, locis à magiſtratu attribuendis contenti ſint: Vt nè quibus vtantur armis: Vt quatuor tantùm miniſtros habeant, quorum non niſì duo ſimul concionentur, ſintq; Belgæ natione ſub ditione regis Catholici, nequealiundè exulare iuſſi: Vt ij miniſtri iurent Magiſtratui, ſe in politicis omnibus debitam præſtituros obedientiam, nec vſuros verbis, quæ ſcandalum vel ſeditionem mouere queant: Vt ſectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendant: quin & adſiſtant Magiſtratui in omnibus, quæ ad publicam pertineant tranquillitatem. Vt miniſtri alios hortentur ad præſtandam Magiſtratui obedientiam & modeſtiam. Ea omnia ſectariorum, quos vocant, conſiſtoriales præſtito priùs iuramento ſubſignârunt: alij in proximo conuentu ſublatis digitis iureiurando confirmârunt: atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, ſecuritas data eſt. Atquì verò non alibì duntaxàt, ſed etiàm Gandaui contra hanc pacem ventum eſt, & acceſſitus diuque retentus Hermannus ille ſeditioſus, cuius ſuprà mentionem habuimus.

Tractatus initi cum Sectarijs.

Erant etiàm Brugis ſectarij homines. Ij ipſo exaltatæ S. Crucis ſolenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio ſuas audiunt conciones, vt populus Catholicus ſua deuotione fruſtraretur. Verùm à prædio partìm compulſatis campanis omnibus, partìm milite illuc miſſo, compulſi ſunt ad eum redire locum, vbì X Auguſti primùm id fecerant. Sed illic quoq; eorũ interturbata eſt concio à militibus & Hiſpanis quibuſdã, quos illi iniuria affecerãt, Vulne-

Extra Brugas fiunt conciones à Sectarijs.

Vulneratus eſt vtrinquè vnus atque alter: ſed planè actū fuiſſet de ſectarijs, niſi tractatus cum illis initos Brugenſes reformidâſſent. Et certè die ſequenti grauitèr conqueſti ſunt Sectarij multi numero & ſeditioſi, nec dubitârunt minas intentare magiſtratui. Itaque certas ob cauſas, quòd & cōuentum eſſet cum illis certis conditionibus, vt ſuprà dixi, & multùm illi minitarētur, & libellum ſupplicem valdè ſeditioſum exhibuiſſent, Senatus illis coactus eſt permittere loco iam dicto conciones ſuas, donèc adueniret Comes Egmondanus: ſimul etiàm ſeditionis metu proponere edictū, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirent conciones, neq; alij alios iniuria afficerent. Interìm tamen non deerant Catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterēt, multiplici fœtore locum illum complerent. Eſt verò etiàm oblatus à Catholicis libellus ſupplex magiſtratui, nè permitterentur illæ conciones: cuius rei cauſa etiàm facultates & vitam ſe libentèr profundere velle dictitabant: ſed & magiſtratus ſedulò in id incubuit, vt quantùm quidem in ipſis eſſet, homines àb adeundis illis concionibus retardarent. 1566

Nota piū zelum.

Extremo ferè menſe Septembri quidam nō poſtremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cum aliquot ſocijs vel aſſeclis ingreſſus in templū oppidi ſui, aras & imagines diſſipauit, exactamque ex indice vniuerſam eccleſiæ ſupellectilem, igni iniecit: & nè quid ſupereſſet, etiàm priuatorū ædes excuſſit. Idem ipſe ex pago quodam ſacroſanctam Euchariſtiam cum arcula argentea ablatam, pſittaco ſuo deuorandam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumque horrēdam iniuriam ſuam qua tandèm ratione vlturus ſit ille præpotentis Dei filius, ipſe nouit. Ad eiuſmodi prorsùs barbaras immanitates iſtius noui euangelij ſceleratiſſimi præcones mirificè inflammant homines: ſed deuorabunt eos illæ tartareæ aues morſu amariſſimo, & in omnem æternitatem ſingulares & exquiſitas dabunt pœnas tantis iniurijs affectæ ſacroſanctæ Euchariſtiæ, niſi dignā egerint pœnitentiam, & eos quos miſerè deceperunt, in viam reuocauerint.

Deut. 32.

Dauentrienſes permiſerunt ſuo paſtori, vt plebem ad Auguſtanæ Confeſſionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis ſua omnia reliquerunt. Hollandi iterùm tumultuari cœperunt. Delphis, oppido Hollandiæ,

Tumultus in Hollā dia.

1566 landiæ, fœminæ, vel certè viri fœmineis vſi veſtibus, Franciſcanos expoliatos ex vrbe eiecerunt. Amſterodami & Carthuſiani & Frãciſcani expulſi ſunt è ſuis monaſterijs: idem paſſæ fuiſſent etiàm Deo dicatæ virgines, niſi ciues obſtitiſſent.

Eodem ferè tempore ſectarijs Furnenſe oppidum inuadere conantibus, egregiè reſtiterunt incolæ, aliquot cæſis, cæteris in fugam actis. Conſpirauerant illi cum quibuſdam incolis, ſed ſcalæ ad muros admotæ, depræhenſæ ſunt. Eodem autem menſe cùm non remitterent ſectarij Flandrẽſes, exemplo Antuerpienſium illis quoquè Gandaui, Iperis, Aldenardi, Ballioli, Armẽteriæ & quibuſdam alijs locis permiſſum eſt ſua ſibi fana condere, extra muros tamen.

Fana ſectariorum in Flandria.

IIII. Octobris Mechliniæ verſi in tumultũ Sectarij, volebant iconoclaſtas è carceribus eripere. Eum tumultum ſedauit Comes Hochſtratanus, qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen poſtero die coactus eſt captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rurſùs nouo edicto clandeſtina intra vrbem couenticula prohibita ſunt: miniſtro ſuſpendij, auditoribus exilij pœna conſtituta. Breuì pòſt in Hollandiam abire compulſo Principe Auraico, (erat enim generalis Burgundiæ, Hollandiæ, Zelãdiæ & Traiecti inferioris præfectus) opportunè illi apud Antuerpienſes ſubſtituitur idem Comes Hochſtratanus.

Nam die 17. eius menſis, niſì ille præſtò fuiſſet, nõ templa modò, ſed etiàm mercatorum & diuitũ domos expilâſſent importuni Sectarij. Sub veſperam enim illius diei denuò in primariã beatiſſimæ matris Dei ædem irruperunt, duce quodam nobili Antuerpienſi, prętextu quidem iconoclaſmi ob reſtaurata ſacella quædam: re autem vera (vt habita quæſtione faſſi ſunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ædibus monetariorum, tanquàm munitionibus quibuſdam, ipſa nocte diuitum ædes diriperent. Verùm Comes coacto milite eos templo exegit, læſiſque non paucis, factionis capita aliquot compræhendit. Quòd autẽ literæ minaces eo die ſparſæ eſſent contra Minoritas, milites quoſdam miſit, qui illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte appræhenſus, manè ſeptima hora in medio foro ſuſpenſus eſt. At pergebant tamen ſectarij, & quinque fana grauitèr intra vrbẽ conſtruebant: in ijs Caluiniſtarum Gallorum cætera vincebat

Tumultus nouus Antuerpia.

V. fana Sectariorum Antuerpia.

cebat

ceba t magnificentia. Si illam pecuniam dediſſent hominibus miſeris & egenis, rectiùs conſuluiſſent ſibi. 1566

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectum inferius. aderat princeps Auraicus. Ibì tum Sectarij nihil dubitârunt ad arcis portam ſuas habere conciones. Iuſſi verò à præfecto diſcedere, cùm non parerent, diſploſis tormentis in fugam acti ſunt, paucis vulneratis, nemine tamen interempto. PorròErícus Dux Brunſuicenſis tribus indè milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollandis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris Alosti miniſter quidam nō contentus loco Concionibus ipſorum attributo, cùm propiùs vrbem acceſſiſſet, cruci datus eſt. Tertia Nouembris apud Brugenſes non abſque ſeditionis periculo tertiò tumultuatum eſt. Sectarij enim à concione redeuntes, cùm ſolerent ad ſuas quiſque domos diuertere, multis iam introgreſſis, partìm ad portas ſubſtiterunt. Secuti ſunt illos viri 50. qui mox conſpectis mœnibus, pſalmos ſuos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbem ingreſſi erant, ad portas recurrerūt. Iuſſi autem eas cantiones miſſas facere, ſimulque, ità iubente Conſule, porta obſerata, tympaniſtę manum grauitèr ſauciârunt. Itaque alij milites excubias agentes, ſclopettis petunt ſectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerãt, è quibus tres paulò pòſt expirârunt. Tum verò ſectarij arma corripiunt, ſed à milite repentè in vnum coëunte diſtinentur. Ità tum impedita ſunt conſilia & machinationes hominum malorum. Aliquot eius factionis coniecti ſunt in carcerem. *Tumultus Brugenſis.*

XI. Nouembris ipſis ferijs S. Martini nouus Antuerpiam terror inuaſit, dira minantibus ſparſo rumore Sectarijs: & fuiſſet ille fortaſsis non prorsùs vanus, nisì Comitis Hochſtratani nocturnæ atque diurnæ excubiæ obſtitiſſent.

Hoc menſe Nouembri venerunt Antuerpiã à Confeſſioniſtis euocati ſex miniſtri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulò pòſt Latinè & Teutonicè ſuam edidêre Confeſſionem, quam appellârunt Confeſſionem miniſtrorum Ieſu Chriſti in Eccleſia Antuerpienſi, conſentientem cum Auguſtana Confeſſione. Ediderant iam anteà ſuam quoquè Caluiniſtæ Teutonicè, dictam breuem fidei Confeſſionem. *Miniſtri Luterici veniunt Antuerpiam.*

Vtraque

1566 ijs à præfectis pauperum negetur eleemoſyna.

Has literas illuſtriſſima Gubernatrix huius anni 1566. menſe Ianuario, ad Epiſcopos & Magiſtratus omnes perferendas & publicandas curauit: quæ tametſi nihil habent æquitati & rationi non conſentaneum, tamen à turbulentis quibuſdam hominibus tumultuum Belgicorum cauſa omnis in eas confertur. Et quidem earum occaſione in vulgus ſparſi ſunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magiſtratibus perſuaſum eſt, harum literarum edictis Hiſpanicam introduci Inquiſitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm ſub Carolo V. ijs in regionibus fuiſſet inquiſitio, talis deincèps ſeruaretur ob religionem conſeruandam. Porrò autem & libelli ſupplices à quibuſdam oblati ſunt, quibus petebatur, nè Hiſpanica Inquiſitio induceretur in Belgium. Eſt etiàm ab aliquot nobilibus hac occaſione ictum fœdus, in quod initiò quidam etiàm Catholici quidam feruntur conſenſiſſe, quòd ad Hiſpanicam Inquiſitionem attinet, qui tamen poſteà ab illis ſe ſeparârunt. In eo fœdere non abſque graui iniuria Catholicus Rex acerbe & iniquè perſtringitur, quod ſumma vi inuehere conatus ſit Inquiſitionem pernicioſam, & non modò alienam à ratione, Diuiniſque & humanis legibus aduerſam, ſed quę omnem etiàm vincat ethnicorum tyrannorum immanitatem & crudelitatem.

Rumores de Hiſpanica Inquiſitione.

Fœdus nobilium.

Iuſſit autem Rex, vt Inquiſitores ità ſuū exercerent officium, vt hactenùs feciſſent, & ad eos tum Diuino, tum humano iure pertineret. Quod igitur iſthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiuſmodi eſt, vt non immeritò Catholici ab eo diſceſſerint, qui tamen fortaſsis hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiuſmodi autem acerbitates incitantur homines tum maximè, cùm ſe tradunt iſtius noui Euangelij ſeditioſis dogmatibus, quæ reſpublicas mirum in modum labefactant & euertunt, hominumq́ue animos ad turbas & tumultus ciendos impellunt. Exempla paſsim extant plùs ſatis multa. Dum promittunt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominum, alioquì nimiùm pronos in malum, omni religione ſoluunt, & laxant vitijs habenas, tametſi videri nolūt. Sed ad rem. Agitabantur interìm conſilia, ſed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihil ſeſe aperirent. Nam menſe Martio quidam ſectarius Brugis

1566

gis ſupplicio affectus, inter alia dixit, ſe quidem poſtremum hæreſis nomine pœnas luiturum: quòd ſi verò ad menſem vſque Maium ſupereſſe liceret, nihil ſibi fore periculi.

Libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem.

Porrò Calendis Aprilis libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem prudentiſſimum Latinè ſcriptus eſt, eidemque poſteà oblatus in Comitijs Auguſtanis eiuſdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euangelio filij Dei conuenientèr & credere & viuere cuperent: rectiùs dixiſſent, euangelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de Inquiſitione Hiſpanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cæſarem, vel potiùs obteſtantur, vt Philippo Regi ſe præbeat monitorem, ne pergat fundere piorum ſanguinem, & ea re in ſe domumque Burgundicam prouocet iram Dei: tum etiàm poſtulant ab Imperatore, vt religionis negocium in Comitijs accuratè tractet, nec tamen illis ſolis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent.

Fœderati veniunt Bruxellas

V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illuſtriſſimæ Gubernatrici libellum ſupplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquiſitionem pertinentium executionem tantiſpèr prorogari, donèc ad regem Philippum quiſpiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixiſſe fertur ad illam: Non eſt quòd formides. Geux, id eſt, mendici ſunt iſti & nihili homines. Indè illi arrepta occaſione, ſe Geux vel Geuſeos nuncupârunt, & paulò pòſt quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatiſſimum illud Viue les geux/ Viuant Geuſei, Bruxellis proclamâſſe fertur, ſimul è vaſculo ligneo, quali vtuntur mendici, hauſto vino. Porrò etiàm veſtes ſibi ſumpſerunt coloris cinericei, & ad latus appenderunt vaſcula lignea, quorum laminis argenteis hæc inſcripſerunt: V. Aprilis 1566. Viue les geux.

Symbola fœderatorum.

Reſponſum Gubernatricis.

Poſtridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus communicato conſilio, illuſtriſſ. Gubernatrix reſpondit, ſe quidem iam concepiſſe quandam edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regem, & ſimul etiam illorum negocium ſedulò curare apud illum: & tamen non ea ſe eſſe authoritate, vt iam olim cœptam Inquiſitionem, edicto-

1566 rumq́ue executionem abrogare queat: præſertìm cùm non ſit è re Belgicarum ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Poſſe autem ipſos facilè coniecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias ſit animo, quod Brabantiæ ordinibus iam pollicita ſit, nulla illos inquiſitione vexatum iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum reſponſum quoddam Equitum aurei velleris, tanquàm illi fœderatis promiſiſſent, neminem deincèps religionis ergò pœnas daturum, niſi fortè ſeditionis aut magni cuiuſdam offendiculi cauſa, donèc à Rege ex conſenſu Ordinum vel ſtatuum certi quippiam decerneretur: verùm id commentitium fuiſſe, deindè in publico cõuentu Equites illi demonſtrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo ſymbolo ſuam in regem Catholicum fidem proteſtarentur, ad collum ſuſpenſam ferre cœperunt illius effigiem fuſilem argenteam vel auream, referentem formam numorum veterum: in cuius altera parte viſebantur manus duæ ſe mutuò complectentes, cum appoſita mantica & dictis vaſculis: eiusq́ue hæc erat vtrinquè inſcriptio, Fideles au Roy iuſques a la beſace: id eſt, Fideles Regi vſque ad manticam. Eſt verò etiàm in vulgus alter quidam ſparſus numus æreus, in cuius vno latere hæc legebantur: NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERRÓQVE, cùm inſculptis ſymbolis domûs Burgundicæ.

Symbolum aliud fœderatorũ.

Numus æreus.

Conuentus Ordinum.

Menſe Maio in Flandria, Artheſia, Hannonia, Hollandia, Zelandia, Phriſia, Namurco ordines tres, Eccleſiaſticus, Nobilium & Magiſtratuum conuocati ſunt, ſuam ſinguli exprompturi ſententiam de regiorũ edictorum moderatione, quæ quidem capita habet 54. à quibus, nihil tale ſperantibus ſectarijs, pleraque omnia approbata ſunt, præſertìm ab Hannonienſibus, Artheſijs ac Flandris: additis tamen nonnùllis capitibus.

VI. Maij cuiuſdam oppidi Magiſtratus & ciues libello ſupplici apud dominum ſuum, vnum ex confœderatis nobilibus, egérunt, nè pateretur nouam apud ipſos réligionem introduci: ſed id fruſtrà fuit. Ego de induſtria abſtineo nominibus. Erunt autem hauddubiò, qui omnia prolixe annotabunt & edent in lucem: mihi ſufficit, pro meo inſtituto res breuitèr commemorâſſe.

Altera Iunii miſſa eſt dicta moderatio ad Antuerpienſem Magiſtratum. Id vbi reſciuit plebs, prætextu

textu iniuriæ ipſis ea moderatione irrogatæ, libellum ſupplicem quibuſdam obtulêre, iį rurſus Magiſtratui, cuius hæc erat ſumma, nè illa moderatio admitteretur, vtpotè à Cardinaliſtis confecta. Sic autem in odium illuſtriſſimi Cardinalis Granuellani Catholicos principes appellabant. Porrò Bruxellis IX. Iunij ſparſæ ſunt ſchedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Conſules, ſcabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum ſinè conſenſu nobilium confœderatorum & plebis, contra eius priuilegia conſenſeritis, fruſtatim cæſi malè peribitis. *1566* *Libellus ſupplex Antuerpienſium.* *Chartulæ minaces.*

XII. Iunij eodem exemplo alter ſparſus eſt libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omnium præ ſe ferret nomen & titulum, nec tamen eſſet niſi ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inſcriptio: Admonitio, qua boni & fideles ſubditi & incolæ inferioris regionis, eiuſdem gubernatores & ſtatus eorum admonet, quæ ipſi in religionis negocio ſentiant & poſtulent conſtituenda. In hoc libello vrgent pacem publicam inter Catholicos & Confeſſioniſtas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipſi quidem aiunt, cùm tamen nihil ſeruarent minùs, quàm quæ illic ſancita erant. Nam tametſi illic permiſſum fuit Confeſſionis Auguſtanæ Ordinibus ſua viuere religione, at ſimùl tamen diſertis verbis interdictum eſt, nè Catholicorum Ordinum ſubditos ad ſuam cogant religionem, vel illis abſtrahant, & contra ſuperiores ſuos in ſuam fidem & clientelam recipiant, aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum ſubditis, inuitis ſuperioribus, licet mutare religionem? Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant ſinè priuilegio, vt plebs concitaretur: tantique eam volebant eſſe ponderis etiàm apud Belgas, vt tametſi initiò ſe videantur referre ad Belgij ordines generales in vnum coactos, tamen poſteà palàm affirment, neque Duci Brabantiæ, neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù poſt ea, quam diximus, moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabantiæ, ſed etiam aliarum prouinciarũ Belgicarum approbata eſt, & cum reſponſis omnium ordinum, ità vt ſe curaturam receperat illuſtriſſ. Gubernatrix, in Hiſpanias profecti ſunt Equites aurei velleris, Marchio Bergenſis, & Dominus de Montigny. *Libellus Gallicus.*

At

præmium proponens, ſi quis concionatorem ſectarium comprænhendiſſet. At hic dormitante executione, nihil effectum eſt. Immò verò Antuerpienſes maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere non dubitârunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Miſſus eò fuerat Comes Meganus, vt de præſidio accipiendo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimenti, coactus eſt re infecta diſcedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ ſumma donatus eſt à ſectarijs: Cùm autem 8. Iulij ſub noctem rumor diffunderetur, aduentare cum regio præſidio Comitem Arẽbergium, multùm ſudatum eſt, ſingulis ad ſuas fores excubias agentibus. Accidit paulò poſt die quodam tres ardere ædes: tum plebs accreſcentibus animis facta iam audacior, ingentibus concitatis turbis exclamauit: Ad cædes, Ad cædes: ſeditio eſt. Et ſanè nisi prudentia magiſtratûs itum eſſet obuiàm, actum fuiſſet de illo celeberrimo emporio. Viſebantur quoquè non ſemèl affixæ Canonicorum ædibus chartulæ, hæc verba continentes: Verbum Dei: Iugulentur ſacrifici: In malam crucem ſacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immeritò tum eccleſiaſticos, tum ciues catholicos pleroſque, vt indè abſcederent: ſimul etiam theſauri infiniti ea occaſione exportati ſunt. Miſſus eò fuit à Curia ob motus ſedandos princeps Auraicus: cuius aduentu etſi pacatiora facta ſunt omnia, at tamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm ſolito ardentius viſa eſt: adeò vt 14. Iulij, quæ fuit Dominica, ſex conciones foris habitæ ſint.

Tumultus Antuerpiæ.

1566

XV. Iulij conuentus fuit confœderatorum nobilium apud S. Trudonis oppidum, quò etiàm miſſi fuêre Comes Egmondanus & Dux Areſcottanus, ſed nihil egerunt. Mutata verò ſententia, colloquium indictũ eſt in Dufle, ad 18. Iulij. In hoc conuentu Trudonenſi vſi ſunt confœderati habitu nigro, collo iniecta catena ferrea, cum appenſa regis effigie ac vaſculis ligneis. Oblatus eſt ibidèm confœderatis libellus ſupplex mercatorum & plebis nomine, petentium protectores, nè in ſuæ religionis exercitio impedirentur, donèc per ordines legitimè congregatos aliud ſtatueretur. Iam antè petierant ſolùm conuentum ordinum, modò verò etiàm legitimè coactum adiiciunt, non abſque cauillo. Porrò viua voce polliciti ſunt ſe arma poſituros. Reſpon-

Cõuentus Trudonenſis.

1566 ſponſum autem illis eſt à fœderatis, non eos ob religionem vim paſſuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modeſtiæ cancellos non efferantur. Interim verò principibus Auraico & Egmondano in Duſle (qui pagus eſt haud procùl Antuerpia) id ſignificandum cenſuerunt, ſe quidem velle populum continere in officio, ita tamen, ſi ipſi cum Gubernatrice ſecuritatem illi præſtent ad conuentum vſque generalem.

Principes agũt cum fœderatis.

XVIII. Iulij ipſorum legati ad principes memoratos venerunt in Duſle. Actum autem cum illis eſt quàm potuit fieri modeſtiſſimè, nè peiora tentarentur, ſcriptoque rogati ſunt, ſummoperè curarent impedire conciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non poſtremam illorum cauſam fuiſſe libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd ſi eas impediant, hoc ipſo facilè ſe poſſe hanc ſibi notam eximere: præſertìm cùm poſt duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illuſtriſſ Gubernatrice miſſus ſit in Hiſpanias ad regem, vt aſſenſum præbeat indicendo generali ordinum conuentui, ob excludenda ſæpè dicta cõnuenticula. Intereà autem nulla contra eos arma ſumpturam Gubernatricem, ſi tamen etiàm ipſi armis abſtineant. Ad hæc confœderatorum legati tum quidem nihil reſponderunt, quòd non eatenùs ſe porrigeret illis data facultas: at ſcripto poſteà reſponſum eſt.

Gubernatrix præmonet ciuitates.

Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix rebus volens opportunè conſulere, ad vrbes omnes datis literis, hortata eſt vt ſibi proſpicerent, nè qui vel motus ciuiles exiſterent, vel à ſectarijs inuaderentur. Ad Epiſcopos etiàm literæ ſcriptæ ſunt, vt populum Catholicum crebris concionibus & morum emendatione in officio continerent, indictisque ieiunijs, eleemoſynis & publicis precibus iram Dei placarent. Id quidem præter alios ſtrenuè curauit Epiſcopus Brugenſis, Clero ieiunare iuſſo die 4. & 6. & ſabbato, plebeque ad preces faciendas admonito ſæpiùs, & quotidiana integro menſe habenda concione. Mox verò etiàm alijs literis indicatum eſt Brugenſibus & Francotis, quibus machinationibus apud ipſos quoquè ſectarij ad proximam Dominicam inſtituiſſent conciones forenſes introducere: qui ſanè Brugenſes aliquandiù ſe egregiè oppoſuerunt. Aliæ verò vrbes cœperunt militem domeſticum con-

ſcri-

ſcribere, vt ſi qui extarent tumultus, comprimi poſ- *1566*
ſent, nemine iam dubitante aliquid monſtri alere Sectarios. Antuerpienſes tamen, licèt poſtulante principe, id temporis necdùm militem conſcribere voluerunt. Per hos dies cùm apud Montenſes Hannoniæ quidam tentarent concionem inducere agrariam, illi oppido egreſſi conuentum diſſipârunt, quibuſdam verò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòſt ſolum vertere iuſſerunt.

Reſpondent fœderati.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati confœderatorum, & ſcripto benè longo ad 9. capita in Duſle propoſita reſponderunt. Primò, gratias agunt ob miſſos in Hiſpaniam legatos. Secundò, promittunt ſe morigeros fore & Catholico regi & illuſtriſſ. Gubernatrici. Tertiò aiunt, quòd ad Inquiſitionem attinet, non eſſe ſeruatam fidem. Quartò, moram regij reſponſi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deniquè & nobilibus & plebi intentatas, in cauſa eſſe, quòd populum à concionibus vetitis arcere nequeant. Quintò, paratos ſe eſſe fatentur opponere ſe patriæ totius exteris hoſtibus: ſed regis ſubditis manum adferre, id non eſſe ſui officij ex debito præſtandi. Sextò, non poſſe doceri, ſuorum quenquam plebem ad dictas conciones incitâſſe: nec tamen ſe ire inficias, eſſe inter ipſos, qui, cùm ſint eiuſdem cum illis religionis, non eas improbent. Septimò, ſe quidem illas conciones hactenùs fruſtrà eſſe impedire conatos: proindè rogare ſe, ipſius Celſitudo velit opportuna adferre remedia. Octauò, ſe de Regis erga ſe fide nihil ambigere, eiusque aduentum ſibi etiàm in votis eſſe: neque enim ſe quicquam deſignâſſe, cuius ille debeat obliuiſci. Quandò tamen compererint ipſius Celſitudinem ſibi non ſatìs fidere, publica etiàm fama ſe perduellionis & læſæ maieſtatis inſimulari, compulſos ſe externa ſibi auxilia comparare: at tamen mâlle ſe, vt ipſius Celſitudo cum aurei velleris Equitibus ſecuritatem promittat. Deniquè in conuētu Trudonenſi non ſe negant mercatoribus alijsque popularibus fidem addixiſſe ſuam, ſed cauſa tamen id ſe feciſſe, nè illi Gallorum opem & fidem implorarent.

Aliud ſcriptum fœderatorū.

Calendis Auguſti rurſùs alio prolixo ſcripto mentem ſuam fuſiùs explicant. Intellexerant enim illuſtriſſ. Gubernatricem id deſiderare. In hoc ſcripto inter cætera aiunt, non ſibi deeſſe iuſtas conquerendi cauſas, quòd

1566 quòd mox poſt oblatum libellum ſupplicem quidam Equites aurei velleris ſe prorsùs ab ipſis tanquàm à perduellibus abalienârint, ſuoſque conſanguineos monuerint, nè aut ipſis confœderarentur, aut ſi id feciſſent, ab ipſis recederent: multaque habent alia, quæ breuitatis ſtudio præterimus. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix ſe illis 20. Auguſti reſponſum reddituram dixit.

Chartulæ Antuerpienſium. Interim Antuerpiæ vnô die ſupra bis mille chartulæ diſtractæ ſunt, quibus hæc continerentur: Permittitur libera fidei ſuæ profeſſio hominibus eccleſiæ reformatæ,(ità vocant hæreſibus deprauatos) modò ſe commodos & fidos regi ſubditos præſtent, neque vllas turbas cieant, tum etiam Magiſtratui morem gerant. Sed quanam ratione illi poſſint dici fideles Regis ſubditi, qui ſectas, ipſo vel maximè inuito, amplectantur & tueantur? Quàm autem fidi fuerint, ipſi mox declarârunt. *Vaſtantur eccleſiæ. & monaſteria.* Nam X Auguſti incitante turbas apoſta a quodam Auguſtiniano, ipſis D. Laurentij ferijs ſacellum eius apud Calletum Flandriæ vaſtatum eſt. Poſtridie Balliolani, ac XIII. eiuſdem menſis Iperenſes ordinum mendicantium aliaque monaſteria & templa omnia tam intra quàm extra vrbes inuaſerũt, imagines omnes, Chriſti Crucifixi figua, altaria, bapriſteria, Euchariſtiæ ædiculas, organa, ſedilia, ſacella, ſuggeſtus, candelabra, codices confregerunt: ac deindè Caſſetani, Poperingani, Hondeſcotani, Resbrugani, Bergenſes, Armentereriani, Rotornacẽſes ac alij, aut ſaltem ab illis omnibus deſignati, ornamenta omnis generis, theſauro, calices, patinas, ampullas, thuribula, aut fruſtatim comminuerunt & inflammârunt, aut abſportârunt: & quod eſt ſanè apud homines è religione Chriſtianos dictu quoquè horrendum, *Iniuria in S. Euchariſtiam &c.* ſacroſanctam Euchariſtiam homines impij & ſceleſti pedibus conculcârunt, confoderunt, ignibus iniecerunt: eodem modo etiàm ſacras tractantes reliquias diuorum: ſacro oleo & chriſmate calceos inunxerunt, miriſque ludibrijs Chriſti à Cruce pendentis & ſanctorum imagines exagitârunt, addit id genus planè barbaris vocibus: Si Chriſtus es, ſi filius Dei es, ſi quis ſanctorum es, aut aliquid potes, dicito, Viue les geux: atque *Bibliothecæ pereduntur.* ità tuam imaginem non confringemus. Iam verò etiam vix vnquàm præſtando ſtudioſorum, & totius Eccleſiæ damno teterrimi illi nebulones multas paſſim inſignes

ĝnes bibliothecas prorsùs diſſipârunt & perdiderunt. 1566
Hæc autem tot tamq́ue atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidem perpauci, ab Auguſti die 10. vſq; ad 25. eiuſdem, non ſinè magna ad poſteritatem ignominia, per Flandriam, Hollandiam, Zelandiam & Friſiam perpetrârunt. Porò Brugenſes circa hæc tempora cùm intellexiſſent ingentem aduentare ſectariorum turbam, putà ad 30. vel 40. millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas concionnes inuehere, non immeritò formidare viſi ſunt. At pauci duntaxàt venêre, plùs minùs octingenti, ſclopetis & fuſtibus armati, qui è regione vrbis bis concionati, nihil prætereà efficere potuerunt. Aderat enim intra vrbem Comes Egmondanus, ab eius vrbis magiſtratu accerſitus, qui miſſo caduceatore, iuſſit homines ſeditioſos è Brugenſium finibus excedere. Eſt autem certè non mediocritèr hac in parte laudandus ſupremus Brugarum prætor eque ſtris ordinis dominus de Ogniez, qui xj. Auguſti ſummo manè 50. ſectarios ingredi volentes, portis obſeratis excluſit, qui nihil boni animo concepiſſe haud iniuria videri poſſint. Ij ipſi autem cùm ſe excluſos cernerent, ad mœnia vrbis ſuos cantillârunt pſalmos, & ſibi mutuò neſcio quas buccellas porrexerunt. Fortaſsis ſuam illam præclaram ſeruârunt cœnam homines prophani in loco prophano, apud quos nullus ordo, nulla religio, ſed confuſio plùs quàm Babylonica. *Prætor Brugenſis.*

XV. Auguſti, ipſo ſolenni die aſſumptæ in cælos beatiſſimæ matris Dei, rursùm Antuerpiæ tumultuari cœptum eſt. Iam ſuggeſtus poſitus erat, vt ex eo concionarentur in vrbe noua Caluiniani: ſed impediti ſunt authoritate Principis Auraici & magiſtratûs. Dominica proxima celebrata eſt non abſque multorum metu ſolennis annua ſupplicatio in honorem eiuſdem ſacratiſſimæ Virginis: ſed tum Antuerpia blaſphemijs & contumelijs in illam tantam Virginem perſonabat. Cruciatur enim in impijs hominibus malus dæmon pia Virginis Matris & ſanctorum veneratione: itaque quod per ſe non poteſt, per ſuos adminiſtros eam modis omnibus abolere & proſcindere non ceſſat. Sed illa ſacratiſſima Virgo conteret ſatanam cum omnibus ſatellitibus eius. Poſtridiè ex vrbe diſceſſit Auraicus princeps. Rati tum Sectarij ſe inueniſſe ſui conſilij & voluntatis explendæ opportunitatem, ſeptem ea die conciones partim à Caluinianis, partim à Luteranis haberi *Tumultus Antuerpia.*

1566 curârunt. Die Martis ſequenti cùm veſpertinas in æde Virginis matris preces perſoluerent Canonici, ſartor conſcenſo ſuggeſtu, poſtulatoque nouo teſtamento, Paſtorem ad diſputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è ſuggeſtu deturbauit. Mox hæreticus quidam nautæ brachium ſclopetto læſit. Indè ortus tumultus, templum omne ipſamque vrbem compleuit. Erat ſanè illud beatiſſimæ Virginis templum longè pulcherrimum, ſtructuris & picturis eximijs, multisque maximi precij rebus ornatiſſimum. In hoc igitur quidā ſceleratiſſimi & perditiſſimi ſcurræ plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiam, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & diſiectis ſtatuis, aris, imaginibus omnibus, ipſa quoquè ædicula ſacroſanctæ Euchariſtiæ, cuius precium ferunt exceſſiſſe ſummam multorum millium aureorū. Aras è fundamentis conuulſerunt & confregerunt. Indè ad monaſteria & templa omnia progreſſi, eandem inſaniam declarârunt. In monaſterijs vix quicquam integrum relictum: quæ deuorare non poterant, proiecerunt, vinum & ceruiſiam extractis epiſtomijs effuderunt, in vaſa butyri & in farinas lotium & oletum immiſerunt, ſupellectilem diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere poſſit, quantum damni intra paucos dies in ſola Antuerpia & locis vicinis datum ſit ab iſtis ſatanicis & deploratis tenebrionibus.

Iconomachia Antuerpienſis.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi in pagis adiacentibus omnem inſani pectoris furorem in ſacras imagines & templa effuderunt. Nox ea, qua primùm cœperunt debacchari, horrida ſanè fuit Catholicis, inprimìs autem ijs, qui in Clero eſſent & monaſterijs, omnibus non fruſtrà ſummo timore correptis, atque huc illucque diffugientibus, pleriſque nihil niſì præſentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo ſacratas è ſuis cœnobijs ſeminudas profugientes, vt ſectariorum impuras manus euaderent. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furioſis hominibus obſerata ſunt, nè liceret Miſſæ facere ſacrificium, quod illi cane peiùs & angue oderunt, haudùubiò occupati à diabolo. Non iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniam, ſinè rege, ſinè lege, ſinè ſacrificio. Habe-

Antuerpia, Babylonia.

Habebant verò in dicta æde primaria ſua conuenticula 1566
& Conciones Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgium. Erat tum Antuerpiæ Hermannus quidam homo importunus & audax, ad ciendas turbas & ſeditiones natus. Is ſe plebi inſanienti ducem & ſigniferū præbuit ſeditioſis concionibus ſuis. Nè quid autem ad ſummam vrbis confeſſionē deeſſet, facta Caluinianis & Luteranis intra eā concionandi poteſtate, auſi ſunt poſteà etiā Anabaptiſtæ foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magiſtratu, palàm quidem habere conciones deſiêrunt, at priuata conuenticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnantiſſimæ hæreſes Caluinianorum, Luteranorum, & Anabaptiſtarum eam inſignem vrbem fœdiſſimè diſtractam contaminârunt. Hoc quidem memoratu dignum eſt, quòd cùm in æde primaria diù multumque ſudatum eſſet ab iconoclaſtis in deijcienda Cruce Chriſti auguſtiſſima, vtriuſque ſanè latronis imagines adhuc permanere paſſi ſint. O miſeros, qui nec ipſam paſſi pro omnibus Seruatoris noſtri memoriam ſibi refricari conſpecta imagine ferre queunt. Decreuerant autem Sectarij ad certum diem occupare domum Senatoriam ſanè ampliſſimam & ſumptu maximo exædificatam, turrim quoquè ædis D. Virginis, & carceres ſuî muniendi cauſa, nouoque creato magiſtratu, ſibi Antuerpiam vendicare: ſed diligentia Senatûs ea conſilia malorum hominum impedita ſunt.

Tres ſectæ Antuerpiæ.

XXII. Auguſti etiàm Buſcoducenſes iconoclaſtę in templo Diui Iohannis, cui ad ſummum ſplendorem & incredibilem elegantiam atque mirificum ornatum nihil reliqui eſſe videbatur, omnia ſimili amentia vaſtârunt & conquaſsârunt, atque conciderunt: nec alijs eius oppidi ſacris ædibus & monaſterijs licuit conſceleratas impiorum hominum manus effugere. Sæuitum eſt atrocitèr in Frantiſcanorum & Dominicanorum cœnobia: tametſi eſſent in ijs viri benè religioſi & pij: ſed tales ferre non poſſunt Euangelici apoſtatæ & ſeductores, quòd ſciant, eorum concionibus & alijs ſanctis ſtudijs & exercitijs, ſuos nefarios conatus & praua dogmata plurimùm impediri. Carthuſia quoquè eius loci miſerè diſcerpta eſt: Hæc ſunt noui Euangelij præclara facinora, atque in ijs excelluiſſe, hoc palmam tuliſſe eſt.

Buſcoducenſes iconoclaſtæ.

XXIII. Auguſti Gandaui ſimile bellum indictū eſt ſtatuis & imaginibus; & poſtridiè apud Valencenas & Tor-

Gandaui &c. imag.

1566 Tornacum. Ab iis omnibus, ſicut & Buſcoducenſibus, etiàm in ſanctorũ reliquias & ipſam SS Euchariſtiam, atque etiàm magnatum quorundam ſepulcra ſæuitum eſt, ſpe obtinendi cuiuſdam theſauri. Et Tornaci quidem magna vis auri & argenti quoquè, niſi fallor, reperta eſt. Qui apud Gandauenſes eiuſmodi flagitia deſignârunt, 300. aut 400. tantùm fuiſſe putantur, & quidem ex fæce plebis omnes, vt mirum ſit, tam paucos, tamque nihili homunciones, talia vel attentare potuiſſe. Iactabant illi quidem, ſe mãdato Comitis Egmondani ea facere: verùm ſcelesti illi, vt graues viri ſcribunt, falsò id affirmabant. Interìm tamen ſub hoc prætextu mirè illi graſſati ſunt in monaſteria omnia, præſertìm verò in Abbatiam Blandinienſem, & cœnobium Dominicanorum, exciſis, præter ingentis precii marmora, etiàm inſtructiſſimis bibliothecis, quarũ Blandinienſis, ſi qua alia, vel maximè referta cernebatur vetuſtiſſimis codicibus. Quis verò ſanæ mentis dubitare queat, dum ſic optimos quoſque codices immani barbarie perdunt iſti, nihil eos ſpectare aliud, niſì vt fides Catholica, quæ ex eiuſmodi libris plùs quàm dici queat, aſſeritur & confirmatur, prorsùs peſsùm eat? Et audent tamen iactare belliſſimi homines, ſe cupere modis omibus inſtauratam veram fidem. Sed id perſuadeant fungis & ſtipitibus, Sentiunt, ſentiũt miſeri vetera patrum ſcripta longe lateque ab ipſorum impiis commentis diſſidere: itaque nè ex iis confutentur, ea planè abolita vellent. Sed ad inſtitutum redeamus. Ceſſatum eſt iis, quæ diximus, locis aliquandiù à Diuinis officiis, lætantibus dæmonibus, quos torquet cultus diuinus, & Tornaci diù Caluiniſticæ ſunt conciones habitæ. Aliis quoquè locis Euangelici buccinatores ſtrenuam nauârunt operam, graſſantique huic incendio affatìm materiæ ſubiicere ſtuduerunt.

Imagines deſtruuntur.

Bibliotheca Blandinienſis.

Tumultus Mechliniæ.

Qua die Gandaui, eadem etiàm Mechlinię tumultuatum eſt, iamque à Franciſcanorum & Carmelitarum monaſteriis initia ſumebantur confringendarum imaginum in ſacris ædibus: verùm ciuibus ſe opponentibus, eodem die ſub veſperam extra oppidum, monaſterium Hanſuuicenſe & alia circumadiacentia templa expilârunt & depopulati ſunt. Igitur Mechliniæ quoquè à die Martis ad Dominicum vſque, Diuina ſunt intermiſſa officia. Duces huius tumultûs duodecim plùs minùs adoleſcentes ſecum habebant, iique paulò antè capti-

captiuum quendam Viluordiæ impotenti audacia è carcere extraxerant. 1566

XXIIII. Auguſti, ipſis D. Bartholomæi ferijs Aldenardi & in pagis vicinis maiori etiàm inſania efferbuère impij iconoclaſtæ. Eſt ijs in locis inſigne virginum piiſſimarum cœnobium Magdendalenſe, in quo, vt & Gandaui in ijs quas diximus Abbatijs, non imagines tantùm, & ea quæ ad cultum diuinum pertinent, ſed etiàm feneſtras vitreas, & pleranque ſupellectilem confregerunt. Iam apud Brugenſes ſparſus rumor erat, aduentare à Gandenſibus 60. millia ſectariorum, qui, ſi reſiſtere pergant, Brugenſes circunquaquè extructis ignibus fumo enecare velint. Erat enim idem ipſe dies Brugis quoquè conſtitutus vaſtandis templis & conterendis imaginibus: id vt commodiùs fieri poſſet, hic rumor concitatus erat. Itaque rursùs in motu fuit ciuitas, totaque nocte iuſſu magiſtratûs res quæque præcioſiores & præſtantiores imagines in loca tutiora è templis exportatæ ſunt: ſingulis quoquè templis adhibiti cuſtodes, qui perpetìm ea ab ſectariorum iniurijs tuerentur. ſiquidem minæ in dies ſua capiebant incrementa. Sed & à Comite Egmondano per magiſtratum celeritèr euocatus eſt miles præſidiarius. Erant 40. duntaxàt ſclopettarij, quorum aduentu vrbs illo magno periculo liberata eſt. Mox etiàm conſcriptus eſt miles domeſticus ſumptibus Cleri & ciuium: erantque paritèr tum domeſtici, tum exteri milites ducenti, qui omnem iconoclaſtarum conatum impediuerunt. Habebunt ſuæ conſtantiæ laudem ſempiternam Brugenſes: habebunt & Louanienſes & Bruxellenſes, qui vi ferroque ſectarijs ſe oppoſuerunt: itemque in Flandria Aloſtani, Teneramondani, Curtracenſes, Dunkercani, præſertìm verò Inſulenſes, qui magnæ prudentiæ exemplo ſectariorum vim omnem maturè illis eripiendis armis compreſſerunt. Sed & reliqui omnes, qui in hoc rerum tumultu ſe conſtantes præbuerunt, digni certè ſunt, qui apud omnem poſteritatem multa eaque eximia laude afficiantur.

Aldenardi ſæuiunt iconoclaſtæ.

Præſidium Brugenſe.

XXV. Apud Traiectum inferius ſectarij in quatuor parœciarum templa, Dominicanorumque & Franciſcanorum monaſteria irruperunt. Poſtridiè ruderibus è D. Iacobi æde exportatis, illic ſuo more concionati ſunt diebus octo. At quinq; Canonicorum Collegia, reliquaque cœnobia perpetuis excubijs vim eorum omnem à

Traiectenſis tumultus.

1566 à ſe depulerunt, & diuina officia more ſolito celebrârunt. In Hollandiæ quoquè pleriſque oppidis more ſuo impotentes Sectarij debacchati ſunt, demptis Dordraco, Gouda & Harlemio, pauciſque minoribus municipijs: multumque ſæuitum eſt in mendicantes monachos, abſque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis nocere permiſſum erat, quantum vellent.

Datur ſecuritas. Dum hunc in modum noui euangelij atrox Tragœdia agitur, illuſtriſſ. Gubernatrix tum Catholici regis, tum ſuo nomine diploma euulgat 23. Auguſti, ſecuritatemque in præteritum confœderatis nobilibus præſtat: ſimul etiàm oſtendit Inquiſitionis ceſſationem, donèc Rex de religione aliud edixerit. Securitas ea his conditionibus data eſt, vt deincèps regiæ maieſtati fidem debitam præſtent, turbis & tumultibus præſentibus compeſcendis paritèr incumbant, iconoclaſtas non ſinant vltrà progredi, immò eius ſacrilegij reos puniant: dent operam, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magiſtratui, & nobilibus Catholicis: ſummo connitantur opere, vt plebs tantorum malorum magiſtra, confeſtim arma ponat, & nè conciones ſectariæ fiant, vbì hactenùs habitæ non ſint: vbì verò factæ ſint, poſthàc ſine armis, abſque ſcandalo & tumultu fiant. Ad extremum vnà reſiſtant quibuſcunque exteris hoſtibus & rebellibus, nouæque religionis hominibus perſuadeant, vt quæ à regia maieſtate ex Ordinum conſilio poſthàc decreta fuerint, ijs per omnia ſe morigeros præſtent.

Fœderati ſcribunt Sectarijs. XXIIII. Auguſti quidam ex cōfœderatis nobilibus ad miniſtros, conſiſtoria & mercatores datis literis hortantur, vt modeſti ſint donèc ipſi veniant ad ſedandos tumultus, ſecuroſque iubent eſſe, nihil ipſis ob ſuæ religionis exercitia moleſtiæ illatum iri. Poſtridiè ijdem ipſi cum decem aliis, tam ſuo quàm confœderatorum omnium nomine iurant, ſe ſeruaturos omnia ab illuſtriſſ. Gubernatrice propoſita, ſuumque fœdus reſcindunt, quandiù ea ſecuritas permanebit. Itaque eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & concilia Ordinum, concilium quoquè priuatum, poſtero autem die ad cætera prouincialia concilia, cunctaſque primarias ciuitates literæ expeditæ ſunt, quibus & ea ſecuritas, & Inquiſitionis ceſſatio publicata eſt.

Edictum cōtra Iconoclaſtas. Porrò XXV. Auguſti publico edicto cōſtitutum eſt capitis ſupplicium & bonorum confiſcatio in omnes icono-

iconoclaſtas, templorum & monaſteriorum expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorum amiſſio promulgata eſt in magiſtratus, prætores, atque in vniuerſum in omnes illos, qui eius farinæ homines non arcerent: grauis quoquè pœna in illos, qui armati ſua haberent conuenticula. XXVIII. Auguſti dominus Bacquerzelius miſſus Aldernadum ad ſedandas turbas, apud Gerardi montem caſu reperit etiamnùm graſſantes iconoclaſtas eoſipſos, qui Aldernardum inuaſerant. Mox pulſu campanæ conuocatis ad arma ciuibus & ruſticis, nec opinantes aggreditur: cæduntur ex illis decem aut 12. primarij: poſtera luce in crucem tolluntur 21. cæteri maximo numero flagellantur & proſcribuntur. Non diſſimilis ſtrages nefariorum hominum eodē ferè tempore edita eſt apud Marchenas opulentum Benedictinorum cœnobium. Fefellerant illi fidem domino de la Tour, de non vaſtanda Parochiana eccleſia ſuæ ditionis, atq; etiàm SS. Euchariſtiam impijſſimi flagriones pedibus conculcârant. Is igitur Duaco euocat aliquot nobiles, ijſq; & ſuis agricolis ſtipatus, è monaſterio prodeuntes aggreditur, cædit è prophanis multos, complures vulnerat, miniſtrumq́ue quendā, illorū ducem, agit in crucem. Iam in Artheſia & Lucemburgenſi ditione miles conſcribebatur regis nomine, vt refractarij homines ſub iugum mitterentur. Tumultuabātur enim multis locis Sectarij, atque adeò etiàm Bruxellis mirè inſtabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clauſis obſiſtebant magiſtratus, nè poſſent egredi ad conciones, conſentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in conſiliū ſolent adhiberi. Redierat verò Antuerpiam princeps Auraicus, moxq́ue maiori quàm anteà numero miles domeſticus ſcriptus eſt, ad bis mille quadringentos. Eodem autem die ibidèm ſupplicio affectus eſt Anglus quidam & alij duo ſacrilegi, treſq́ue ad triremes damnati: ſeuerè quoquè ſub graui pœna mandatum, nè ſectarij Catholicis moleſtiam in diuinis officijs faceſſerent, & vt rurſùs fierent conciones Catholicæ & officia Eccleſiaſtica. Sunt tamen & Sectarijs permiſſæ conciones in noua vrbe, modò ne in templis fierent. Itaque & Luteranus præco iuſſus eſt relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, quàm data eſſet Sectarijs facultas aliquot fana exædificandi, è quibus alia Caluiniſtæ, alia Luterani ſibi vendicarent.

1566

Cæduntur Iconoclaſtæ.

Bruxellēſes inſtant pro concionibus.

1566 Porrò Mechliniæ vltima Auguſti ſumptum ſupplicium eſt de iconoclaſta quodam, & factionis capita in carcerem conijciuntur.

III. Septembris illuſtriſſ Gubernatrix ſub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conſcriberet, aut ſuum militiæ nomen daret. Id propterea factum eſt, quòd didiciſſet iam iconoclaſtas alicubì cogere exercitum, vt ſe vlciſcerentur. Hoc verò menſe per Flandriam vbiquè tractatus ſunt initi cum ſectarijs, & ab illis ſubſignati, ijs in locis, vbì anteà illorum erant habitæ conciones. Gandaui quidem XI Septemb. his conditionibus actum eſt, Vt neque impediant, neque impediri ſinant catholicos, aut cultum diuinum antiquitùs ſeruatum: Vt nec in vrbibus, nec in templis extra vrbes concionentur, ſed ſolis diebus feſtis & Dominicis concionandi habituri facultatem, locis à magiſtratu attribuendis contenti ſint: Vt nè quibus vtantur armis: Vt quatuor tantùm miniſtros habeant, quorum non niſì duo ſimul concionentur, ſintq; Belgæ natione ſub ditione regis Catholici, neque aliundè exulare iuſſi: Vt ij miniſtri iurent Magiſtratui, ſe in politicis omnibus debitam præſtituros obedientiam, nec vſuros verbis, quæ ſcandalum vel ſeditionem mouere queant: Vt ſectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendant: quin & adſiſtant Magiſtratui in omnibus, quæ ad publicam pertineant tranquillitatem. Vt miniſtri alios hortentur ad præſtandam Magiſtratui obedientiam & modeſtiam. Ea omnia ſectariorum, quos vocant, conſiſtoriales præſtito priùs iuramento ſubſignârunt: alij in proximo conuentu ſublatis digitis iureiurando confirmârunt: atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, ſecuritas data eſt. Atquì verò non alibì duntaxàt, ſed etiàm Gandaui contra hanc pacem ventum eſt, & accerſitus diuque retentus Hermannus ille ſeditioſus, cuius ſupra mentionem habuimus.

Tractatus initi cum Sectarijs.

Erant etiàm Brugis ſectarij homines. Ij ipſo exaltatæ S. Crucis ſolenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio ſuas audiunt conciones, vt populus Catholicus ſua deuotione fruſtraretur. Verùm à prãdio partìm compulſatis campanis omnibus, partìm milite illuc miſſo, compulſi ſunt ad eum redire locum, vbì X Auguſti primùm id fecerant. Sed illic quoq; eorũ interturbata eſt concio à militibus & Hiſpanis quibuſdã, quos illi iniuria affecerãt,

Extra Brugas fiunt conciones à Sectarijs.

Vulne-

Vulneratus eſt vtrinquè vnus atque alter: ſed planè actũ fuiſſet de ſectarijs, niſi tractatus cum illis initos Brugenſes reformidâſſent. Et certè die ſequenti grauitèr conqueſti ſunt Sectarij multi numero & ſeditioſi, nec dubitârunt minas intentare magiſtratui. Itaque certas ob cauſas, quòd & cõuentum eſſet cum illis certis conditionibus, vt ſuprà dixi, & multùm illi minitarẽtur, & libellum ſupplicem valdè ſeditioſum exhibuiſſent, Senatus illis coactus eſt permittere loco iam dicto conciones ſuas, donèc adueniret Comes Egmondanus: ſimul etiàm ſeditionis metu proponere edictũ, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirent conciones, neq; alij alios iniuria afficerent. Interìm tamen non deerant Catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterẽt, multiplici fœtore locum illum complerent. Eſt verò etiàm oblatus à Catholicis libellus ſupplex magiſtratui, nè permitterentur illæ conciones: cuius rei cauſa etiàm facultates & vitam ſe libentèr profundere velle dictitabant: ſed & magiſtratus ſedulò in id incubuit, vt quantùm quidem in ipſis eſſet, homines àb adeundis illis concionibus retardarent. 1566

Nota piũ zelum.

Extremo ferè menſe Septembri quidam nõ poſtremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cum aliquot ſocijs vel aſſeclis ingreſſus in templũ oppidi ſui, aras & imagines diſſipauit, exactamque ex indice vniuerſam eccleſiæ ſupellectilem, igni iniecit: & nè quid ſupereſſet, etiàm priuatorũ ædes excuſſit. Idem ipſe ex pago quodam ſacroſanctam Euchariſtiam cum arcula argentea ablatam, pſittaco ſuo deuorandam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumque horrẽdam iniuriam ſuam qua tandèm ratione vlturus ſit ille præpotentis Dei filius, ipſe nouit. Ad eiuſmodi prorsùs barbaras immanitates iſtius noui euangelij ſceleratiſſimi præcones mirificè inflammant homines: ſed deuorabunt eos illæ tartareæ aues morſu amariſſimo, & in omnem æternitatem ſingulares & exquiſitas dabunt pœnas tantis iniurijs affectæ ſacroſanctæ Euchariſtiæ, niſi dignã egerint pœnitentiam, & eos quos miſerè deceperunt, in viam reuocauerint.

Deut. 32.

Dauentrienſes permiſerunt ſuo paſtori, vt plebem ad Auguſtanæ Confeſſionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis ſua omnia reliquerunt. Hollandi iterùm tumultuari cœperunt. Delphis, oppido Hol-

Tumultus in Hollãdia.

1566 landiæ, fœminæ, vel certè viri fœmineis vſi veſtibus, Franciſcanos expoliatos ex vrbe eiecerunt. Amſterodami & Carthuſiani & Frãciſcani expulſi ſunt è ſuis monaſterijs: idem paſſæ fuiſſent etiàm Deo dicatæ virgines, niſi ciues obſtitiſſent.

Eodem ferè tempore ſectarijs Furnenſe oppidum inuadere conantibus, egregiè reſtiterunt incolæ, aliquot cæſis, cæteris in fugam actis. Conſpirauerant illi cum quibuſdam incolis, ſed ſcalæ ad muros admotæ, depræhenſæ ſunt. Eodem autem menſe cùm non remitterent ſectarij Flandrẽſes, exemplo Antuerpienſium illis quoquè Gandaui, Iperis, Aldenardi, Ballioli, Armẽteriæ & quibuſdam alijs locis permiſſum eſt ſua ſibi fana condere, extra muros tamen.

Fana ſectariorum in Flandria.

IIII. Octobris Mechliniæ verſi in tumultũ Sectarij, volebant iconoclaſtas è carceribus eripere. Eum tumultum ſedauit Comes Hochſtratanus, qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen poſtero die coactus eſt captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rursùs nouo edicto clandeſtina intra vrbem couenticula prohibita ſunt: miniſtro ſuſpendij, auditoribus exilij pœna conſtituta. Breuì pòſt in Hollandiam abire compulſo Principe Auraico, (erat enim generalis Burgundiæ, Hollandiæ, Zelãdiæ & Traiecti inferioris præfectus) opportunè illi apud Antuerpienſes ſubſtituitur idem Comes Hochſtratanus.

Nam die 17. eius menſis, niſì ille præſtò fuiſſet, nõ templa modò, ſed etiàm mercatorum & diuitũ domos expilâſſent importuni Sectarij. Sub veſperam enim illius diei denuò in primariã beatiſſimæ matris Dei ædem irruperunt, duce quodam nobili Antuerpienſi, prętextu quidem iconoclaſmi ob reſtaurata ſacella quædam: re autem vera (vt habita quæſtione faſſi ſunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ædibus monetariorum, tanquàm munitionibus quibuſdam, ipſa nocte diuitum ædes diriperent. Verùm Comes coacto milite eos templo exegit, læſiſque non paucis, factionis capita aliquot compræhendit. Quòd autẽ literæ minaces eo die ſparſæ eſſent contra Minoritas, milites quoſdam miſit, qui illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte appræhenſus, manè ſeptima hora in medio foro ſuſpenſus eſt. At pergebant tamen ſectarij, & quinque fana gnauitèr intra vrbẽ conſtruebant: in ijs Caluiniſtarum Gallorum cætera vincebat

Tumultus nouus Antuerpia.

V. fana Sectariorum Antuerpiæ.

cebat magnificentia. Si illam pecuniam dediſſent hominibus miſeris & egenis, rectiùs conſuluiſſent ſibi. 1566

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectum inferius. aderat princeps Auraicus. Ibì tum Sectarij nihil dubitârunt ad arcis portam ſuas habere conciones. Iuſſi verò à præfecto diſcedere, cùm non parerent, diſploſis tormentis in fugam acti ſunt, paucis vulneratis, nemine tamen interempto. Porrò Ericus Dux Brunſuicenſis tribus indè milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollandis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris Aloſti miniſter quidam nō contentus loco Concionibus ipſorum attributo, cùm propiùs vrbem acceſſiſſet, cruci datus eſt. Tertia Nouembris apud Brugenſes non abſque ſeditionis periculo tertiò tumultuatum eſt. Sectarij enim à concione redeuntes, cùm ſolerent ad ſuas quiſque domos diuertere, multis iam introgreſſis, partìm ad portas ſubſtiterunt. Secuti ſunt illos viri 50. qui mox conſpectis mœnibus, pſalmos ſuos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbem ingreſſi erant, ad portas recurrerūt. Iuſſi autem eas cantiones miſſas facere, ſimulque, ità iubente Conſule, porta obſerata, tympaniſtę manum grauitèr ſauciârunt. Itaque alij milites excubias agentes, ſclopettis petunt ſectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerāt, è quibus tres paulò pòſt expirârunt. Tum verò ſectarij arma corripiunt, ſed à milite repentè in vnum coëunte diſtinentur. Ità tum impedita ſunt conſilia & machinationes hominum malorum. Aliquot eius factionis coniecti ſunt in carcerem.

Tumultus Brugenſis.

XI. Nouembris ipſis ferijs S. Martini nouus Antuerpiam terror inuaſit, dira minantibus ſparſo rumore Sectarijs: & fuiſſet ille fortaſsis non prorsùs vanus, nisì Comitis Hochſtratani nocturnæ atque diurnæ excubiæ obſtitiſſent.

Hoc menſe Nouembri venerunt Antuerpiā à Confeſſioniſtis euocati ſex miniſtri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulò pòſt Latinè & Teutonicè ſuam edidêre Confeſſionem, quam appellârunt Confeſſionem miniſtrorum Ieſu Chriſti in Eccleſia Antuerpienſi, conſentientem cum Auguſtana Confeſſione. Ediderant iam anteà ſuam quoquè Caluiniſtæ Teutonicè, dictam breuem fidei Confeſſionem.

Miniſtri Luterici veniunt Antuerpiam.

Vtraque

1566 ijs à præfectis pauperum negetur eleemoſyna.

Has literas illuſtriſſima Gubernatrix huius anni 1566. menſe Ianuario, ad Epiſcopos & Magiſtratus omnes perferendas & publicandas curauit: quæ tametſi nihil habent æquitati & rationi non conſentaneum, tamen à turbulentis quibuſdam hominibus tumultuum Belgicorum cauſa omnis in eas confertur. Et quidem earum occaſione in vulgus ſparſi ſunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magiſtratibus perſuaſum eſt, harum literarum edictis Hiſpanicam introduci Inquiſitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm ſub Carolo V. ijs in regionibus fuiſſet inquiſitio, talis deincèps ſeruaretur ob religionem conſeruandam. Porrò autem & libelli ſupplices à quibuſdam oblati ſunt, quibus petebatur, nè Hiſpanica Inquiſitio induceretur in Belgium. Eſt etiàm ab aliquot nobilibus hac occaſione ictum fœdus, in quod initiò quidam etiàm Catholici quidam feruntur conſenſiſſe, quòd ad Hiſpanicam Inquiſitionem attinet, qui tamen poſteà ab illis ſe ſeparârunt. In eo fœdere non abſque graui iniuria Catholicus Rex acerbè & iniquè perſtringitur, quod ſumma vi inuehere conatus ſit Inquiſitionem perniciosſam, & non modò alienam à ratione, Diuiniſque & humanis legibus aduerſam, ſed quę omnem etiàm vincat ethnicorum tyrannorum immanitatem & crudelitatem.

Rumores de Hiſpanica Inquiſitione.

Fœdus nobilium.

Iuſſit autem Rex, vt Inquiſitores ità ſuũ exercerent officium, vt hactenùs feciſſent, & ad eos tum Diuino, tum humano iure pertineret. Quod igitur iſthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiuſmodi eſt, vt non immeritò Catholici ab eo diſceſſerint, qui tamen fortaſsis hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiuſmodi autem acerbitates incitantur homines tum maximè, cùm ſe tradunt iſtius noui Euangelij ſeditioſis dogmatibus, quæ reſpublicas mirum in modum labefactant & euertunt, hominumque animos ad turbas & tumultus ciendos impellunt. Exempla paſsim extant plùs ſatis multa. Dum promittunt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominum, alioquì nimiùm pronos in malum, omni religione ſoluunt, & laxant vitijs habenas, tametſi videri nolũt. Sed ad rem. Agitabantur interìm conſilia, ſed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihil ſeſe aperirent. Nam menſe Martio quidam ſectarius Brugis

gis ſupplicio affectus, inter alia dixit, ſe quidem poſtremum hæreſis nomine pœnas luiturum: quòd ſi verò ad menſem vſque Maium ſupereſſe liceret, nihil ſibi fore periculi. *1566*

Porrò Calendis Aprilis libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem prudentiſſimum Latinè ſcriptus eſt, eidemque poſteà oblatus in Comitijs Auguſtanis eiuſdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euangelio filii Dei conuenientèr & credere & viuere cuperent: rectiùs dixiſſent, euangelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de Inquiſitione Hiſpanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cæſarem, vel potiùs obteſtantur, vt Philippo Regi ſe præbeat monitorem, ne pergat fundere piorum ſanguinem, & ea re in ſe domumque Burgundicam prouocet iram Dei: tum etiàm poſtulant ab Imperatore, vt religionis negocium in Comitijs accuratè tractet, nec tamen illis ſolis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent. *Libellus ſupplex ad maximilianum Cæſarem.*

V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illuſtriſſimæ Gubernatrici libellum ſupplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquiſitionem pertinentium executionem tantiſpèr prorogari, donèc ad regem Philippum quiſpiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixiſſe fertur ad illam: Non eſt quòd formides. Geux, id eſt, mendici ſunt iſti & nihili homines. Indè illi arrepta occaſione, ſe Geux vel Geuſeos nuncupârunt, & paulò pòſt quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatiſſimum illud Viue les geux/ Viuant Geuſei, Bruxellis proclamâſſe fertur, ſimul è vaſculo ligneo, quali vtuntur mendici, hauſto vino. Porrò etiàm veſtes ſibi ſumpſerunt coloris cinericei, & ad latus appenderunt vaſcula lignea, quorum laminis argenteis hæc inſcripſerunt: V. Aprilis 1566. Viue les geux. *Fœderati veniunt Bruxellas* *Symbola fœderatorum.*

Poſtridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus communicato conſilio, illuſtriſſ. Gubernatrix reſpondit, ſe quidem iam concepiſſe quandam edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regem, & ſimul etiàm illorum negocium ſedulò curare apud illum: & tamen non ea ſe eſſe authoritate, vt iam olìm cœptam Inquiſitionem, edicto- *Reſponſum Gubernatricis.*

1566 rumque executionem abrogare queat: præſertìm cùm non ſit è re Belgicarum ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Poſſe autem ipſos facilè coniecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias ſit animo, quod Brabantiæ ordinibus iam pollicita ſit, nulla illos inquiſitione vexatum iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum reſponſum quoddam Equitum aurei velleris, tanquàm illi fœderatis promiſiſſent, neminem deincèps religionis ergô pœnas daturum, nisì fortè ſeditionis aut magni cuiuſdam offendiculi cauſa, donèc à Rege ex conſenſu Ordinum vel ſtatuum certi quippiam decerneretur: verùm id commentitium fuiſſe, deindè in publico côuentu Equites illi demonſtrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo ſymbolo ſuam in regem Catholicum fidem proteſtarentur, ad collum ſuſpenſam ferre cœperunt illius effigiem fuſilem argenteam vel auream, referentem formam numorum veterum: in cuius altera parte viſebantur manus duæ ſe mutuò complectentes, cum appoſita mantica & dictis vaſculis: eiusque hæc erat vtrinquè inſcriptio, **Fideles au Roy iuſques a la beſace** id eſt, Fideles Regi vſque ad manticam. Eſt verò etiàm in vulgus alter quidam ſparſus numus æreus, in cuius vno latere hæc legebantur: NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERRÓQVE, cùm inſculptis ſymbolis domûs Burgundicæ.

Symbolum aliud fœderatorũ.

Numus æreus.

Conuentus Ordinum.

Menſe Maio in Flandria, Artheſia, Hannonia, Hollandia, Zelandia, Phriſia, Namurco ordines tres, Eccleſiaſticus, Nobilium & Magiſtratuum conuocati ſunt, ſuam ſinguli expromptur ſententiam de regiorũ edictorum moderatione, quæ quidem capita habet 54. à quibus, nihil tale ſperantibus ſectariis, pleraque omnia approbata ſunt, præſertìm ab Hannonienſibus, Artheſijs ac Flandris: additis tamen nonnùllis capitibus.

VI. Maij cuiuſdam oppidi Magiſtratus & ciues libello ſupplici apud dominum ſuum, vnum ex confœderatis nobilibus, egérunt, nè pateretur nouam apud ipſos réligionem introduci: ſed id fruſtrà fuit. Ego de induſtria abſtineo nominibus. Erunt autem hauddubiò, qui omnia prolixe annotabunt & edent in lucem: mihi ſufficit, pro meo inſtituto res breuitèr commemorâſſe.

Altera Iunii miſſa eſt dicta moderatio ad Antuerpienſem Magiſtratum. Id vbi reſciuit plebs, prætextu

textu iniuriæ ipſis ea moderatione irrogatæ, libellum ſupplicem quibuſdam obtulêre, ij rurſus Magiſtratui, cuius hæc erat ſumma, nè illa moderatio admitteretur, vtpotè à Cardinaliſtis confecta. Sic autem in odium illuſtriſſimi Cardinalis Granuellani Catholicos principes appellabant. Porrò Bruxellis IX. Iunij ſparſæ ſunt ſchedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Conſules, ſcabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum ſinè conſenſu nobilium confœderatorum & plebis, contra eius priuilegia conſenſeritis, fruſtatim cæſi malè peribitis. *1566* *Libellus ſupplex Antuerpienſium.* *Chartulæ minaces.*

XII. Iunij eodem exemplo alter ſparſus eſt libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omnium præ ſe ferret nomen & titulum, nec tamen eſſet niſi ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inſcriptio: Admonitio, qua boni & fideles ſubditi & incolæ inferioris regionis, eiuſdem gubernatores & ſtatus eorum admonet, quæ ipſi in religionis negocio ſentiant & poſtulent conſtituenda. In hoc libello vrgent pacem publicam inter Catholicos & Confeſſioniſtas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipſi quidem aiunt, cùm tamen nihil ſeruarent minùs, quàm quæ illic ſancita erant. Nam tametſi illic permiſſum fuit Confeſſionis Auguſtanæ Ordinibus ſua viuere religione, at ſimùl tamen diſertis verbis interdictum eſt, nè Catholicorum Ordinum ſubditos ad ſuam cogant religionem, vel illis abſtrahant, & contra ſuperiores ſuos in ſuam fidem & clientelam recipiant, aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum ſubditis, inuitis ſuperioribus, licet mutare religionem? Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant ſinè priuilegio, vt plebs concitaretur: tantìque eam volebant eſſe ponderis etiàm apud Belgas, vt tametſi initiò ſe videantur referre ad Belgij ordines generales in vnum coactos, tamen poſteà palàm affirment, neque Duci Brabantiæ, neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù poſt ea, quam diximus, moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabantiæ, ſed etiam aliarum prouinciarũ Belgicarum approbata eſt, & cum reſponſis omnium ordinum, ità vt ſe curaturam receperat illuſtriſſ. Gubernatrix, in Hiſpanias profecti ſunt Equites aurei velleris, Marchio Bergenſis, & Dominus de Montigny. *Libellus Gallicus.*

præmium proponens, ſi quis concionatorem ſectarium compræhendiſſet. At hic dormitante executione, nihil effectum eſt. Immò vero Antuerpienſes maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere non dubitârunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Miſſus eò fuerat Comes Meganus, vt de præſidio accipiendo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimenti, coactus eſt re infecta diſcedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ ſumma donatus eſt à ſectarijs: Cùm autem 8. Iulij ſub noctem rumor diffunderetur, aduentare cum regio præſidio Comitem Arēbergium, multum ſudatum eſt, ſingulis ad ſuas fores excubias agentibus Accidit paulò poſt die quodam tres ardere ædes: tum plebs accreſcentibus animis facta iam audacior, ingentibus concitatis turbis exclamauit: Ad cædes, Ad cædes: ſeditio eſt. Et ſanè niſi prudentia magiſtratûs itum eſſet obuiàm, actum fuiſſet de illo celeberrimo emporio. Viſebantur quoquè non ſemèl affixæ Canonicorum ædibus chartulæ, hæc verba continentes: Verbum Dei: Iugulentur ſacrifici: In malam crucem ſacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immeritò tum eccleſiaſticos, tum ciues catholicos pleroſque, vt indè abſcederent: ſimul etiam theſauri infiniti ea occaſione exportati ſunt. Miſſus eo fuit à Curia ob motus ſedandos princeps Auraicus: cuius aduentu etſi pacatiora facta ſunt omnia, at tamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm ſolito ardentius viſa eſt: adeò vt 14. Iulij, quæ fuit Dominica, ſex conciones foris habitæ ſint.

1566

Tumultus Antuerpiæ.

XV. Iulij conuentus fuit confœderatorum nobilium apud S. Trudonis oppidum, quò etiàm miſſi fuêre Comes Egmondanus & Dux Areſcottanus, ſed nihil egerunt. Mutata verò ſententia, colloquium indictū eſt in Duſle, ad 18 Iulij. In hoc conuentu Trudonenſi vſi ſunt confœderati habitu nigro, collo iniecta catena ferrea, cum appenſa regis effigie ac vaſculis ligneis. Oblatus eſt ibidem confœderatis libellus ſupplex mercatorum & plebis nomine, petentium protectores, nè in ſuæ religionis exercitio impedirentur, donèc per ordines legitimè congregatos aliud ſtatueretur. Iam antè petierant ſolùm conuentum ordinum, modò verò etiàm legitimè coactum adijciunt, non abſque cauillo. Porrò viua voce polliciti ſunt ſe arma poſituros. Reſpon-

Cōuentus Trudonenſis.

1566 ſponſum autem illis eſt à fœderatis, non eos ob religionem vim paſſuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modeſtiæ cancellos non efferantur. Interìm verò principibus Auraico & Egmondano in Dufle (qui pagus eſt haud procùl Antuerpia) id ſignificandum cenſuerunt, ſe quidem velle populum continere in officio, ita tamen, ſi ipſi cum Gubernatrice ſecuritatem illi præſtent ad conuentum vſque generalem.

Principes agũt cum fœderatis. XVIII. Iulij ipſorum legati ad principes memoratos venerunt in Dufle. Actum autem cum illis eſt quàm potuit fieri modeſtiſſimè, nè peiora tentarentur, ſcriptoque rogati ſunt, ſummopere curarent impedire conciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non poſtremam illorum cauſam fuiſſe libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd ſi eas impediant, hoc ipſo facilè ſe poſſe hanc ſibi notam eximere: præſertìm cùm poſt duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illuſtriſſ. Gubernatrice miſſus ſit in Hiſpanias ad regem, vt aſſenſum præbeat indicendo generali ordinum conuentui, ob excludenda ſæpè dicta cónuenticula. Intereà autem nulla contra eos arma ſumpturam Gubernatricem, ſi tamen etiàm ipſi armis abſtineant. Ad hæc confœderatorum legati tum quidem nihil reſponderunt, quòd non eatenùs ſe porrigeret illis data facultas: at ſcripto poſteà reſponſum eſt.

Gubernatrix præmonet ciuitates. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix rebus volens opportunè conſulere, ad vrbes omnes datis literis, hortata eſt vt ſibi proſpicerent, nè qui vel motus ciuiles exiſterent, vel à ſectarijs inuaderentur. Ad Epiſcopos etiàm literæ ſcriptæ ſunt, vt populum Catholicum crebris concionibus & morum emendatione in officio continerent, indictiſque ieiunijs, eleemoſynis & publicis precibus iram Dei placarent. Id quidem præter alios ſtrenuè curauit Epiſcopus Brugenſis, Clero ieiunare iuſſo die 4. & 6. & ſabbato, plebeque ad preces faciendas admonito ſæpiùs, & quotidiana integro menſe habenda concione. Mox verò etiàm alijs literis indicatum eſt Brugenſibus & Francotis, quibus machinationibus apud ipſos quoquè ſectarij ad proximam Dominicam inſtituiſſent conciones forenſes introducere: qui ſanè Brugenſes aliquandiù ſe egregiè oppoſuerunt. Aliæ verò vrbes cœperunt militem domeſticum conſcri-

ſcribere, vt ſi qui extarent tumultus, comprimi poſ- 1566
ſent, nemine iam dubitante aliquid monſtri alere Se-
ctarios. Antuerpienſes tamen, licèt poſtulante prin-
cipe, id temporis necdùm militem conſcribere volue-
runt. Per hos dies cùm apud Montenſes Hannoniæ
quidam tentarent concionem inducere agrariam, illi
oppido egreſſi conuentum diſſipârunt, quibuſdam ve-
rò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòſt ſolum vertere
iuſſerunt.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati confœderatorum, & ſcripto benè longo ad 9. capita in Duſle propoſita reſponderunt. Primò, gratias agunt ob miſſos in Hiſpaniam legatos. Secundò, promittunt ſe morigeros fore & Catholico regi & illuſtriſſ. Gubernatrici. Tertiò aiunt, quòd ad Inquiſitionem attinet, non eſſe ſeruatam fidem. Quartò, moram regij reſponſi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deniquè & nobilibus & plebi intentatas, in cauſa eſſe, quòd populum à concionibus vetitis arcere nequeant. Quintò, paratos ſe eſſe fatentur opponere ſe patriæ totius exteris hoſtibus: ſed regis ſubditis manum adferre, id non eſſe ſui officij ex debito præſtandi. Sextò, non poſſe doceri, ſuorum quenquam plebem ad dictas conciones incitâſſe: nec tamen ſe ire inficias, eſſe inter ipſos, qui, cùm ſint eiuſdem cum illis religionis, non eas improbent. Septimò, ſe quidem illas conciones hactenùs fruſtrà eſſe impedire conatos: proindè rogare ſe, ipſius Celſitudo velit opportuna adferre remedia. Octauò, ſe de Regis erga ſe fide nihil ambigere, eiuſque aduentum ſibi etiàm in votis eſſe: neque enim ſe quicquam deſignâſſe, cuius ille debeat obliuiſci. Quandò tamen compererint ipſius Celſitudinem ſibi non ſatìs fidere, publica etiàm fama ſe perduellionis & læſæ maieſtatis inſimulari, compulſos ſe externa ſibi auxilia comparare: at tamen mâlle ſe, vt ipſius Celſitudo cum aurei velleris Equitibus ſecuritatem promittat. Deniquè in conuẽtu Trudonenſi non ſe negant mercatoribus alijſque popularibus fidem addixiſſe ſuam, ſed cauſa tamen id ſe feciſſe, nè illi Gallorum opem & fidem implorarent.

Reſpondent fœderati.

Calendis Auguſti rurſùs alio prolixo ſcripto mentem ſuam fuſiùs explicant. Intellexerant enim illuſtriſſ. Gubernatricem id deſiderare. In hoc ſcripto inter cætera aiunt, non ſibi deeſſe iuſtas conquerendi cauſas,

Aliud ſcriptum fœderatorũ.

quòd

1566 quòd mox poſt oblatum libellum ſupplicem quidam Equites aurei velleris ſe prorsùs ab ipſis tanquàm à perduellibus abalienârint, ſuoſque conſanguineos monuerint, nè aut ipſis confœderarentur, aut ſi id feciſſent, ab ipſis recederent: multaque habent alia, quæ breuitatis ſtudio prætérimus. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix ſe illis 20. Auguſti reſponſum reddituram dixit.

Chartulæ Antuerpienſium. Interim Antuerpiæ vno die ſupra bìs mille chartulæ diſtractæ ſunt, quibus hæc continerentur: Permittitur libera fidei ſuæ profeſſio hominibus eccleſiæ reformatæ, (ità vocant hæreſibus deprauatos) modò ſe commodos & fidos regi ſubditos præſtent, neque vllas turbas cieant, tum etiam Magiſtratui morem gerant. Sed quanam ratione illi poſſint dici fideles Regis ſubditi, qui ſectas, ipſo vel maximè inuito, amplectantur & tueantur? Quàm autem fidi fuerint, ipſi mox declarârunt. *Vaſtantur eccleſiæ. & monaſteria.* Nam X Auguſti incitante turbas apoſta a quodam Auguſtiniano, ipſis D. Laurentij ferijs ſacellum eius apud Calletum Flandriæ vaſtatum eſt. Poſtridie Balliolani, ac XIII. eiuſdem menſis Iperenſes ordinum mendicantium aliaque monaſteria & templa omnia tam intra quàm extra vrbes inuaſerũt, imagines omnes, Chriſti Crucifixi figua, altaria, bapriſteria, Euchariſtiæ ædiculas, organa, ſedilia, ſacella, ſuggeſtus, candelabra, codices confregerunt: aç deindè Caſletani, Poperingani, Hondeſcotani, Resbrugani, Bergenſes, Armenteriani, Rotornacẽſes ac alij, aut ſaltem ab illis omnibus deſignati, ornamenta omnis generis, theſauro, calices, patinas, ampullas, thuribula, aut fruſtatim comminuerunt & inflammârunt, aut abſportârunt: & quod eſt ſanè apud homines è religione Chriſtianos dictu quoquè horrendum, ſacroſanctam Euchariſtiam homines impij & ſceleſti pedibus *Iniuria in S. Euchariſtiam &c.* conculcârunt, confoderunt, ignibus iniecerunt: eodem modo etiàm ſacras tractantes reliquias diuorum: ſacro oleo & chriſmate calceos inunxerunt, miriſque ludibrijs Chriſti à Cruce pendentis & ſanctorum imagines exagitârunt, additis id genus planè barbaris vocibus: Si Chriſtus es, ſi filius Dei es, ſi quis ſanctorum es, aut aliquid potes, dicito, Viue les geux: atque ità tuam imaginem non confringemus. Iam verò etiam *Bibliothecæ perduntur.* vix vnquàm præſtando ſtudioſorum, & totius Eccleſiæ damno teterrimi illi nebulones multas paſsim inſignes

gnes bibliothecas prorſus diſſipârunt & perdiderunt. 1566
Hæc autem tot tamque atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidem perpauci, ab Auguſti die 10. vſq; ad 25. eiuſdem, non ſinè magna ad poſteritatem ignominia, per Flandriam, Hollandiam, Zelandiam & Friſiam perpetrârunt. Porò Brugenſes circa hæc tempora cùm intellexiſſent ingentem aduentare ſectariorum turbam, putà ad 30. vel 40. millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas concionnes inuehere, non immeritò formidare viſi ſunt. At pauci duntaxàt venêre, plùs minùs octingenti, ſclopettis & fuſtibus armati, qui è regione vrbis bis concionati, nihil prætereà efficere potuerunt. Aderat enim intra vrbem Comes Egmondanus, ab eius vrbis magiſtratu accerſitus, qui miſſo caduceatore, iuſſit homines ſeditioſos è Brugenſium finibus excedere. Eſt autem certè non mediocritèr hac in parte laudandus ſupremus Brugarum prætor equeſtris ordinis dominus de Ogniez, qui xj. Auguſti ſummo manè 50. ſectarios ingredi volentes, portis obſeratis excluſit, qui nihil boni animo concepiſſe haud iniuria videri poſſint. Ij ipſi autem cùm ſe excluſos cernerent, ad mœnia vrbis ſuos cantillârunt pſalmos, & ſibi mutuò neſcio quas buccellas porrexerunt. Fortaſsis ſuam illam præclaram ſeruârunt cœnam homines prophani in loco prophano, apud quos nullùs ordo, nulla religio, ſed confuſio plùs quàm Babylonica.

Prætor Brugenſis.

XV. Auguſti, ipſo ſolenni die aſſumptæ in cælos beatiſſimæ matris Dei, rurſùm Antuerpiæ tumultuari cœptum eſt. Iam ſuggeſtus poſitus erat, vt ex eo concionarentur in vrbe noua Caluiniani: ſed impediti ſunt authoritate Principis Auraici & magiſtratûs. Dominica proxima celebrata eſt non abſque multorum metu ſolennis annua ſupplicatio in honorem eiuſdem ſacratiſſimæ Virginis: ſed tum Antuerpia blaſphemiis & contumelijs in illam tantam Virginem perſonabat. Cruciatur enim in impiis hominibus malus dæmon pia Virginis Matris & ſanctorum veneratione: itaque quod per ſe non poteſt, per ſuos adminiſtros eam modis omnibus abolere & proſcindere non ceſſat. Sed illa ſacratiſſima Virgo conteret ſatanam cum omnibus ſatellitibus eius. Poſtridiè ex vrbe diſceſſit Auraicus princeps. Rati tum Sectarij ſe inueniſſe ſui conſilii & voluntatis explendæ opportunitatem, ſeptem ea die conciones partim à Caluinianis, partim à Luteranis haberi

Tumultus Antuerpiæ.

1566 curârunt. Die Martis ſequenti cùm veſpertinas in æde Virginis matris preces perſoluerent Canonici, ſartor conſcenſo ſuggeſtu, poſtulatoque nouo teſtamento, Paſtorem ad diſputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è ſuggeſtu deturbauit. Mox hæreticus quidam nautæ brachium ſclopetto læſit. Indè ortus tumultus, templum omne ipſamque vrbem compleuit. Erat ſanè illud beatiſſimæ Virginis templum longè pulcherrimum, ſtructuris & picturis eximijs, multisque maximi precij rebus ornatiſſimum.

Iconomachia Antuerpienſis. In hoc igitur quidā ſceleratiſſimi & perditiſſimi ſcurræ plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiam, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & diſiectis ſtatuis, aris, imaginibus omnibus, ipſa quoquè ædicula ſacroſanctæ Euchariſtiæ, cuius precium ferunt exceſſiſſe ſummam multorum millium aureorū. Aras è fundamentis conuulſerunt & confregerunt. Indè ad monaſteria & templa omnia progreſſi, eandem inſaniam declarârunt. In monaſterijs vix quicquam integrum relictum: quæ deuorare non poterant, proiecerunt, vinum & ceruiſiam extractis epiſtomijs effuderunt, in vaſa butyri & in farinas lotium & oletum immiſerunt, ſupellectilem diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere poſſit, quantum damni intra paucos dies in ſola Antuerpia & locis vicinis datum ſit ab iſtis ſatanicis & deploratis tenebrionibus.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi in pagis adiacentibus omnem inſani pectoris furorem in ſacras imagines & templa effuderunt. Nox ea, qua primùm cœperunt debacchari, horrida ſanè fuit Catholicis, inprimìs autem ijs, qui in Clero eſſent & monaſterijs, omnibus non fruſtrà ſummo timore correptis, atque huc illucque diffugientibus, pleriſque nihil niſi præſentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo ſacratas è ſuis cœnobijs ſeminudas profugientes, vt ſectariorum impuras manus euaderent. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furioſis hominibus obſerata ſunt, nè liceret Miſſæ facere ſacrificium, quod illi cane peiùs & angue oderunt, hauddubiò occupati à diabolo. *Antuerpia, Babylonia.* Non iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniam, ſinè rege, ſinè lege, ſinè ſacrificio.

Habe-

Habebant verò in dicta æde primaria ſua conuenticula 1566
& Conciones Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgium. Erat tum Antuerpiæ Hermannus quidam homo importunus & audax, ad ciendas turbas & ſeditiones natus. Is ſe plebi inſanienti ducem & ſigniferũ præbuit ſeditioſis concionibus ſuis. Nè quid autem ad ſummam vrbis confeſione deeſſet, facta Caluinianis & Luteranis intra eã concionandi poteſtate, auſi ſunt poſteà etiã Anabaptiſtæ foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magiſtratu, palàm quidem habere conciones deſiêrunt, at priuata conuenticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnantiſſimæ hæreſes Caluinianorum, Luteranorum, & Anabaptiſtarum eam inſignem vrbem fœdiſſimè diſtractam contaminârunt. Hoc quidem memoratu dignum eſt, quòd cùm in æde primaria diù multumque ſudatum eſſet ab iconoclaſtis in deijcienda Cruce Chriſti auguſtiſſima, vtriuſque ſanè latronis imagines adhuc permanere paſſi ſint. O miſeros, qui nec ipſam paſſi pro omnibus Seruatoris noſtri memoriam ſibi refricari conſpecta imagine ferre queunt. Decreuerant autem Sectarij ad certum diem occupare domum Senatoriam ſanè ampliſſimam & ſumptu maximo exædificatam, turrim quoquè ædis D. Virginis, & carceres ſuî muniendi cauſa, nouoque creato magiſtratu, ſibi Antuerpiam vendicare: ſed diligentia Senatûs ea conſilia malorum hominum impedita ſunt.

Tres ſectæ Antuerpiæ.

XXII. Auguſti etiàm Buſcoducenſes iconoclaſtę in templo Diui Iohannis, cui ad ſummum ſplendorem & incredibilem elegantiam atque mirificum ornatum nihil reliqui eſſe videbatur, omnia ſimili amentia vaſtârunt & conquaſsârunt, atque conciderunt: nec alijs eius oppidi ſacris ædibus & monaſterijs licuit conſceleratas impiorum hominum manus effugere. Sæuitum eſt atrocitèr in Frantiſcanorum & Dominicanorum cœnobia: tametſi eſſent in ijs viri benè religioſi & pij: ſed tales ferre non poſſunt Euangelici apoſtatæ & ſeductores, quòd ſciant, eorum concionibus & alijs ſanctis ſtudijs & exercitijs, ſuos nefarios conatus & praua dogmata plurimùm impediri. Carthuſia quoquè eius loci miſerè diſcerpta eſt: Hæc ſunt noui Euangelij præclara facinora, atque in ijs excelluiſſe, hoc palmam tuliſſe eſt.

Buſcoducenſes iconoclaſtæ.

XXIII. Auguſti Gandaui ſimile bellum indictũ eſt ſtatuis & imaginibus: & poſtridiè apud Valencenas &

Gandaui & c. imag

captiuum quendam Viluordiæ impotenti audacia è carcere extraxerant. 1566

XXIIII. Auguſti, ipſis D. Bartholomæi ferijs Aldenardi & in pagis vicinis maiori etiàm inſania efferbuêre impij iconoclaſtæ. Eſt ijs in locis inſigne virginum piiſſimarum cœnobium Magdendalenſe, in quo, vt & Gandaui in ijs quas diximus Abbatijs, non imagines tantùm, & ea quæ ad cultum diuinum pertinent, ſed etiàm feneſtras vitreas, & pleranque ſupellectilem confregerunt. Iam apud Brugenſes ſparſus rumor erat, aduentare à Gandenſibus 60. millia ſectariorum, qui, ſi reſiſtere pergant, Brugenſes circunquaquè extructis ignibus fumo enecare velint. Erat enim idem ipſe dies Brugis quoquè conſtitutus vaſtandis templis & conterendis imaginibus: id vt commodiùs fieri poſſet, hic rumor concitatus erat. Itaque rursùs in motu fuit ciuitas, totaque nocte iuſſu magiſtratûs res quæque præcioſiores & præſtantiores imagines in loca tutiora è templis exportatæ ſunt: ſingulis quoquè templis adhibiti cuſtodes, qui perpetìm ea ab ſectariorum iniurijs tuerentur. ſiquidem minæ in dies ſua capiebant incrementa. Sed & à Comite Egmondano per magiſtratum celeritèr euocatus eſt miles præſidiarius. Erant 40. duntaxàt ſclopettarii, quorum aduentu vrbs illo magno periculo liberata eſt. Mox etiàm conſcriptus eſt miles domeſticus ſumptibus Cleri & ciuium: erantque paritèr tum domeſtici, tum exteri milites ducenti, qui omnem iconoclaſtarum conatum impediuerunt. Habebunt ſuæ conſtantiæ laudem ſempiternam Brugenſes: habebunt & Louanienſes & Bruxellenſes, qui vi ferroque ſectarijs ſe oppoſuerunt: itemque in Flandria Aloſtani, Teneramondani, Curtracenſes, Dunkercani, præſertìm verò Inſulenſes, qui magnæ prudentiæ exemplo ſectariorum vim omnem maturè illis eripiendis armis compreſſerunt. Sed & reliqui omnes, qui in hoc rerum tumultu ſe conſtantes præbuerunt, digni certè ſunt, qui apud omnem poſteritatem multa eaque eximia laude afficiantur.

Aldenardi ſæuiunt iconoclaſtæ.

Præſidium Brugenſe.

XXV. Apud Traiectum inferius ſectarij in quatuor parœciarum templa, Dominicanorumque & Franciſcanorum monaſteria irruperunt. Poſtridiè rudenbus è D. Iacobi æde exportatis, illic ſuo more concionati ſunt diebus octo. At quinq; Canonicorum Collegia, reliquaque cœnobia perpetuis excubijs vim eorum omnem à ſe

Traiectenſis tumultus.

1566 à ſe depulerunt, & diuina officia more ſolito celebrârunt. In Hollandiæ quoquè pleriſque oppidis more ſuo impotentes Sectarij debacchati ſunt, demptis Dordraco, Gouda & Harlemio, pauciſque minoribus municipijs: multumque ſæuitum eſt in mendicantes monachos, abſque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis nocere permiſſum erat, quantum vellent.

Datur ſecuritas. Dum hunc in modum noui euangelij atrox Tragœdia agitur, illuſtriſſ. Gubernatrix tum Catholici regis, tum ſuo nomine diploma euulgat 23. Auguſti, ſecuritatemque in præteritum confœderatis nobilibus præſtat: ſimul etiàm oſtendit Inquiſitionis ceſſationem, donèc Rex de religione aliud edixerit. Securitas ea his conditionibus data eſt, vt deincèps regiæ maieſtati fidem debitam præſtent, turbis & tumultibus præſentibus compeſcendis paritèr incumbant, iconoclaſtas non ſinant vltrà progredi, immò eius ſacrilegij reos puniant: dent operam, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magiſtratui, & nobilibus Catholicis: ſummo connitantur opere, vt plebs tantorum malorum magiſtra, confeſtim arma ponat, & nè conciones ſectariæ fiant, vbì hactenùs habitæ non ſint: vbì verò factæ ſint, poſthàc ſine armis, abſque ſcandalo & tumultu fiant. Ad extremum vnà reſiſtant quibuſcunque exteris hoſtibus & rebellibus, nouæque religionis hominibus perſuadeant, vt quæ à regia maieſtate ex Ordinum conſilio poſthàc decreta fuerint, ijs per omnia ſe morigeros præſtent.

Fœderati ſcribunt Sectarijs. XXIIII. Auguſti quidam ex cõfœderatis nobilibus ad miniſtros, conſiſtoria & mercatores datis literis hortantur, vt modeſti ſint donèc ipſi veniant ad ſedandos tumultus, ſecuroſque iubent eſſe, nihil ipſis ob ſuæ religionis exercitia moleſtiæ illatum iri. Poſtridiè ijdem ipſi cum decem alijs, tam ſuo quàm confœderatorum omnium nomine iurant, ſe ſeruaturos omnia ab illuſtriſſ. Gubernatrice propoſita, ſuumque fœdus reſcindunt, quandiù ea ſecuritas permanebit. Itaque eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & concilia Ordinum, concilium quoquè priuatum, poſtero autem die ad cætera prouincialia concilia, cunctaſque primarias ciuitates literæ expeditæ ſunt, quibus & ea ſecuritas, & Inquiſitionis ceſſatio publicata eſt.

Edictum cõtra Iconoclaſtas. Porrò XXV. Auguſti publico edicto cõſtitutum eſt capitis ſupplicium & bonorum confiſcatio in omnes icono-

iconoclaſtas, templorum & monaſteriorum expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorum amiſſio promulgata eſt in magiſtratus, prætores, atque in vniuerſum in omnes illos, qui eius farinæ homines non arcerent: grauis quoquè pœna in illos, qui armati ſua haberent conuenticula. XXVIII. Auguſti dominus Bacquerzelius miſſus Aldernadum ad ſedandas turbas, apud Gerardi montem caſu reperit etiamnùm graſſantes iconoclaſtas eoſipſos, qui Aldernardum inuaſerant. Mox pulſu campanæ conuocatis ad arma ciuibus & ruſticis, nec opinantes aggreditur: cæduntur ex illis decem aut 12. primarij: poſtera luce in crucem tolluntur 21. cæteri maximo numero flagellantur & proſcribuntur. Non diſſimilis ſtrages nefariorum hominum eodē ferè tempore edita eſt apud Marchenas opulentum Benedictinorum cœnobium. Fefellerant illi fidem domino de la Tour, de non vaſtanda Parochiana eccleſia ſuæ ditionis, atq; etiàm SS. Euchariſtiam impijſſimi flagriones pedibus conculcârant. Is igitur Duaco euocat aliquot nobiles, iiſq; & ſuis agricolis ſtipatus, è monaſterio prodeuntes aggreditur, cædit è prophanis multos, complures vulnerat, miniſtrumque quendā, illorū ducem, agit in crucem. Iam in Artheſia & Lucemburgenſi ditione miles conſcribebatur regis nomine, vt refractarij homines ſub iugum mitterentur. Tumultuabātur enim multis locis Sectarij, atque adeò etiàm Bruxellis mirè inſtabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clauſis obſiſtebant magiſtratus, nè poſſent egredi ad conciones, conſentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in conſiliū ſolent adhiberi. Redierat verò Antuerpiam princeps Auraicus, moxque maiori quàm anteà numero miles domeſticus ſcriptus eſt, ad bis mille quadringentos. Eodem autem die ibidèm ſupplicio affectus eſt Anglus quidam & alij duò ſacrilegi, tresque ad triremes damnati: ſeuerè quoquè ſub graui pœna mandatum, nè ſectarij Catholicis moleſtiam in diuinis officijs faceſſerent, & vt rursùs fierent conciones Catholicæ & officia Eccleſiaſtica. Sunt tamen & Sectariis permiſſæ conciones in noua vrbe, modò ne in templis fierent. Itaque & Luteranus præco iuſſus eſt relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, quàm data eſſet Sectariis facultas aliquot fana exædificandi, è quibus alia Caluiniſtæ, alia Luterani ſibi vendicarent.

1566

Cæduntur Iconoclaſtæ.

Bruxellēſes inſtant pro concionibus.

1566 Porrò Mechliniæ vltima Auguſti ſumptum ſupplicium eſt de iconoclaſta quodam, & factionis capita in carcerem conijciuntur.

Tractatus initi cum Sectarijs.

III. Septembris illuſtriſſ Gubernatrix ſub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conſcriberet, aut ſuum militiæ nomen daret. Id propterea factum eſt, quòd didiciſſet iam iconoclaſtas alicubì cogere exercitum, vt ſe vlciſcerentur. Hoc verò menſe per Flandriam vbiquè tractatus ſunt initi cum ſectarijs, & ab illis ſubſignati, ijs in locis, vbì anteà illorum erant habitæ conciones. Gandaui quidem XI Septemb. his conditionibus actum eſt, Vt neque impediant, neque impediri ſinant catholicos, aut cultum diuinum antiquitùs ſeruatum: Vt nec in vrbibus, nec in templis extra vrbes concionentur, ſed ſolis diebus feſtis & Dominicis concionandi habituri facultatem, locis à magiſtratu attribuendis contenti ſint: Vt nè quibus vtantur armis: Vt quatuor tantùm miniſtros habeant, quorum non niſì duo ſimul concionentur, ſintq; Belgæ natione ſub ditione regis Catholici, neque aliundè exulare iuſſi: Vt ij miniſtri iurent Magiſtratui, ſe in politicis omnibus debitam præſtituros obedientiam, nec vſuros verbis, quæ ſcandalum vel ſeditionem mouere queant: Vt ſectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendant: quin & adſiſtant Magiſtratui in omnibus, quæ ad publicam pertineant tranquillitatem. Vt miniſtri alios hortentur ad præſtandam Magiſtratui obedientiam & modeſtiam. Ea omnia ſectariorum, quos vocant, conſiſtoriales præſtito priùs iuramento ſubſignârunt: alij in proximo conuentu ſublatis digitis iureiurando confirmârunt: atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, ſecuritas data eſt. Atquì verò non alibì duntaxàt, ſed etiàm Gandaui contra hanc pacem ventum eſt, & accerſitus diuque retentus Hermannus ille ſeditioſus, cuius ſuprà mentionem habuimus.

Extra Brugas fiunt conciones à Sectarijs.

Erant etiàm Brugis ſectarij homines. Ij ipſo exaltatæ S. Crucis ſolenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio ſuas audiunt conciones, vt populus Catholicus ſua deuotione fruſtraretur. Verùm à prædio partim compulſatis campanis omnibus, partim milite illuc miſſo, compulſi ſunt ad eum redire locum, vbì X Auguſti primùm id fecerant. Sed illic quoq; eorū interturbata eſt concio à militibus & Hiſpanis quibuſdā, quos illi iniuria affecerāt,

Vulne-

Vulneratus eſt vtrinquè vnus atque alter: ſed planè actũ fuiſſet de ſectarijs, niſi tractatus cum illis initos Brugenſes reformidâſſent. Et certè die ſequenti grauitèr conqueſti ſunt Sectarij multi numero & ſeditioſi, nec dubitârunt minas intentare magiſtratui. Itaque certas ob cauſas, quòd & côuentum eſſet cum illis certis conditionibus, vt ſuprà dixi, & multùm illi minitarẽtur, & libellum ſupplicem valdè ſeditioſum exhibuiſſent, Senatus illis coactus eſt permittere loco iam dicto conciones ſuas, donèc adueniret Comes Egmondanus: ſimul etiàm ſeditionis metu proponere edictũ, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirent conciones, neq; alij alios iniuria afficerent. Interìm tamen non deerant Catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterẽt, multiplici fœtore locum illum complerent. Eſt verò etiàm oblatus à Catholicis libellus ſupplex magiſtratui, nè permitterentur illæ conciones: cuius rei cauſa etiàm facultates & vitam ſe libentèr profundere velle dictitabant: ſed & magiſtratus ſedulò in id incubuit, vt quantùm quidem in ipſis eſſet, homines âb adeundis illis concionibus retardarent. 1566

Nota piũ zelum.

Extremo ferè menſe Septembri quidam nõ poſtremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cum aliquot ſocijs vel aſſeclis ingreſſus in templũ oppidi ſui, aras & imagines diſſipauit, exactamque ex indice vniuerſam eccleſiæ ſupellectilem, igni iniecit: & nè quid ſupereſſet, etiàm priuatorũ ædes excuſſit. Idem ipſe ex pago quodam ſacroſanctam Euchariſtiam cum arcula argentea ablatam, pſittaco ſuo deuorandam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumque horrẽdam iniuriam ſuam qua tandèm ratione vlturus ſit ille præpotentis Dei filius, ipſe nouit. Ad eiuſmodi prorsùs barbaras immanitates iſtius noui euangelij ſceleratiſſimi præcones mirificè inflammant homines: ſed deuorabunt eos illæ tartareæ aues morſu amariſſimo, & in omnem æternitatem ſingulares & exquiſitas dabunt pœnas tantis iniurijs affectæ ſacroſanctæ Euchariſtiæ, niſi dignã egerint pœnitentiam, & eos quos miserè deceperunt, in viam reuocauerint.

Deut. 32.

Dauentrienſes permiſerunt ſuo paſtori, vt plebem ad Auguſtanæ Confeſſionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis ſua omnia reliquerunt. Hollandi iterùm tumultuari cœperunt. Delphis, oppido Hollandiæ,

Tumultus in Hollãdia.

1566 landiæ, fœminæ, vel certè viri fœmineis vſi veſtibus, Franciſcanos expoliatos ex vrbe eiecerunt. Amſterodami & Carthuſiani & Frāciſcani expulſi ſunt è ſuis monaſterijs: idem paſſæ fuiſſent etiàm Deo dicatæ virgines, niſi ciues obſtitiſſent.

Eodem ferè tempore ſectarijs Furnenſe oppidum inuadere conantibus, egregiè reſtiterunt incolæ, aliquot cæſis, cæteris in fugam actis. Conſpirauerant illi cum quibuſdam incolis, ſed ſcalæ ad muros admotæ, depræhenſæ ſunt. Eodem autem menſe cùm non remitterent ſectarij Flandrēſes, exemplo Antuerpienſium illis quoquè Gandaui, Iperis, Aldenardi, Ballioli, Armēteriæ & quibuſdam alijs locis permiſſum eſt ſua ſibi fana condere, extra muros tamen.

Fana ſectariorum in Flandria.

IIII. Octobris Mechliniæ verſi in tumultū Sectarij, volebant iconoclaſtas è carceribus eripere. Eum tumultum ſedauit Comes Hochſtratanus, qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen poſtero die coactus eſt captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rursùs nouo edicto clandeſtina intra vrbem couenticula prohibita ſunt: miniſtro ſuſpendij, auditoribus exilij pœna conſtituta. Breuì pòſt in Hollandiam abire compulſo Principe Auraico, (erat enim generalis Burgundiæ, Hollandiæ, Zelādiæ & Traiecti inferioris præfectus) opportunè illi apud Antuerpienſes ſubſtituitur idem Comes Hochſtratanus.

Nam die 17. eius menſis, niſi ille præſtò fuiſſet, nō templa modò, ſed etiàm mercatorum & diuitū domos expilâſſent importuni Sectarij. Sub veſperam enim illius diei denuò in primariā beatiſſimæ matris Dei ædem irruperunt, duce quodam nobili Antuerpienſi, prętextu quidem iconoclaſmi ob reſtaurata ſacella quædam: re autem vera (vt habita quæſtione faſſi ſunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ædibus monetariorum, tanquàm munitionibus quibuſdam, ipſa nocte diuitum ædes diriperent. Verùm Comes coacto milite eos templo exegit, læſiſque non paucis, factionis capita aliquot compræhendit. Quòd autē literæ minaces eo die ſparſæ eſſent contra Minoritas, milites quoſdam miſit, qui illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte appræhenſus, manè ſeptima hora in medio foro ſuſpenſus eſt. At pergebant tamen ſectarii, & quinque fana gnauitèr intra vrbē conſtruebant: in iis Caluiniſtarum Gallorum cætera vincebat

Tumultus nouus Antuerpiæ.

V. fana Sectariorum Antuerpiæ.

ceebat magnificentia. Si illam pecuniam dediſſent hominibus miſeris & egenis, rectiùs conſuluiſſent ſibi. 1566

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectum inferius. aderat princeps Auraicus. Ibi tum Sectarij nihil dubitârunt ad arcis portam ſuas habere conciones. Iuſſi verò à præfecto diſcedere, cùm non parerent, diſploſis tormentis in fugam acti ſunt, paucis vulneratis, nemine tamen interempto. Porrò Ericus Dux Brunſuicenſis tribus inde milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollandis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris Aloſti miniſter quidam nō contentus loco Concionibus ipſorum attributo, cùm propiùs vrbem acceſſiſſet, cruci datus eſt. Tertia Nouembris apud Brugenſes non abſque ſeditionis periculo tertiò tumultuatum eſt. Sectarij enim à concione redeuntes, cùm ſolerent ad ſuas quiſque domos diuertere, multis iam introgreſſis, partìm ad portas ſubſtiterunt. Secuti ſunt illos viri 50. qui mox conſpectis mœnibus, pſalmos ſuos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbem ingreſſi erant, ad portas recurrerūt. Iuſſi autem eas cantiones miſſas facere, ſimulque, ità iubente Conſule, porta obſerata, tympaniſtę manum grauitèr ſauciârunt. Itaque alij milites excubias agentes, ſclopettis petunt ſectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerāt, è quibus tres paulò pòſt expirârunt. Tum verò ſectarij arma corripiunt, ſed à milite repentè in vnum coëunte diſtinentur. Ità tum impedita ſunt conſilia & machinationes hominum malorum. Aliquot eius factionis coniecti ſunt in carcerem. *Tumultus Brugenſis.*

XI. Nouembris ipſis ferijs S. Martini nouus Antuerpiam terror inuaſit, dira minantibus ſparſo rumore Sectarijs: & fuiſſet ille fortaſsis non prorsùs vanus, niſi Comitis Hochſtratani nocturnæ atque diurnæ excubiæ obſtitiſſent.

Hoc menſe Nouembri venerunt Antuerpiā à Confeſſioniſtis euocati ſex miniſtri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulò pòſt Latinè & Teutonicè ſuam edidêre Confeſſionem, quam appellârunt Confeſſionem miniſtrorum Ieſu Chriſti in Eccleſia Antuerpienſi, conſentientem cum Auguſtana Confeſſione. Ediderant iam anteà ſuam quoquè Caluiniſtæ Teutonicè, dictam breuem fidei Confeſſionem. *Miniſtri Luterici veniunt Antuerpiam.*

Vtraque

1566 Vtraque à Catholicis doctiſſimis & grauiſſimis viris confutata eſt. Porrò autem Luterici buccinatores non admodùm magnos videntur Antuerpiæ ſucceſſus habuiſſe, quòd Caluiniani primas ſibi facilè vendicarent. Et certè cùm poſteà inde diſceſſiſſent, & Spangenbergius Coloniam veniſſet, quodam ex illo percontante, quis rerum ſtatus eſſet Antuerpiæ, aut aliquid eiuſmodi, ille reſpondit: Antuerpiæ Chriſtus pendet inter duos latrones, Papiſtas & Caluiniſtas: ſignificare volens, vt arbitror, Luteranis ibi non multum eſſe loci & authoritatis. Hoc quidem retulit mihi vir doctus, qui ſe id ex eius ore audiuiſſe affirmabat. Non dubium, qui in illa opulenta regione libentèr nidificâſſent Illyricus, Spangenbergius & eius farinæ euangelici præcones, ſed eorum vocis ſucceſſus defuit.

Nota reſponſum euangelicum.

Sectarij Brugenſes quid exegerint.

Eodem menſe non contenti Brugenſes Sectarij ſua habere conuēticula, etiàm alia ſuæ ſectæ exercitia, putà, baptiſmum, matrimonia & ſepulturas, more Antuerpienſium & Flandrorum occidentaliū introducere moliebantur. Ea re motus Brugenſis Epiſcopus, cùm non poſſet ſolis concionibus illis reſiſtere, apud Senatum egit, vt dicta exercitia, quorum nulla facta eſſet mentio in ſuprà memorata ſecuritate, prorsùs impedirentur. Itaque Senatus paulò pòſt ſectarium quendam, quòd prolem ſuam foris baptizari iuſſiſſet, exilio mulctauit. Sed eam ob cauſam permulti ſectarij ad curiam venerunt, expoſtulaturi de collega ſuo: atquì dilati ſunt, donèc à Gubernatrice aliquid certi ſtatueretur. Illa verò & Brugenſes rectè feciſſe reſpōdit, & poſteà in alijs quoquè Flandriæ vrbibus ea exercitia fieri vetuit, quippe quæ nunquàm ipſa probâſſet.

Transfigitur cum Sectarijs Traiectēſibus.

XXV. Nouembris Princeps Auraicus cum Sectarijs Traiecti inferioris eodem modo tranſegit, quo Egmondanus cum Flandris: præterquàm quòd hìc adiectæ fuêre conditiones iſtæ, Vt nè quis impediat compræhenſionem iconoclaſtarum aut prædonum: Vt nè quis diſtrahat, aut penès ſe ſeruet libellos famoſos in Regem, in Gubernatricem, aut alios magiſtratus: Vt nè quis famoſas cantilenas, aut quod populum ad ſeditionem commouere queat, propalàm canat: Vt nè quis vel Catholicus, vel ſectarius concionator in partem aduerſam inuehatur, aut iniurius ſit: ſi ſecùs fecerint, concione priuentur. liceat verò vitia generatìm perſtringere & carpere.

Eodem

Eodem menſe duo mercatores Hiſpani valdè opulenti, ſed Caluiniſtæ, Geneua accerſiunt Antuerpiā miniſtrum Caluinianum, ſuæ nationis hominem, nempe Hiſpanum, qui publicè Hiſpanis concionaretur. Sed cæteri Hiſpani catholici & illi & auditoribus mortis intentârunt minas: à magiſtratu quoque cauſa vitandi tumultûs prohibitus eſt. Itaque prȩter clancularias coitiones nihil ille bonus vir auſus eſt attentare. 1566

Eodem quoque menſe multùm inſoleſcere cœperunt Valencenenſes, nō contenti concionibus ſectæ ſuæ intra ipſam vrbem, & quidem in æde primaria S. Gaugerici: ſed etiàm quodam die cogentes clerum omnem ex vrbe diſcedere, magiſtratu nihil auſo reſiſtere ob nimiam improborum hominū multitudinem. Monebantur quidem ab illuſtriſſ. Gubernatrice, vt Catholicis ſuas redderent eccleſias, ſed ſurdis ea dicebantur. Iam verò etiàm per omnem ditionem illam proclamari fecerunt celebrationem cœnæ Caluiniſticæ certo die in S. Gaugerici æde futuram: in qua ſanè prȩter alia animarum pericula, vt verbis vtamur illuſtriſſ. Gubernatricis, more apud illos receptum eſt, vt ante omnia ſolennitèr abiurent Romanam Catholicam Eccleſiam, polliceanturque ſe non redituros ad illam, ſimulque iureiurando confirmēt ſe eam Eccleſiam prorsùs perſecuturos. Hæc quidem digna eſt ad tam prophanam cœnam præparatio. O humanorum pectorum inexhauſtam cæcitatem. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix huius menſis die 26. datis ad illos literis exegit, vt militem præſidiarium reciperent, præſertìm cùm certò conſtaret, duos illorum miniſtros pro concione palàm dixiſſe, eius vrbis Caluinianum conſiſtorium (ſic enim vocant) non teneri obedientiam præſtare magiſtratui. Addidit autem Gubernatrix, ſe per omnia ipſis ſeruaturam, quæ nobilibus fœderatis addixerat. Etſi autem magiſtratus initiò, & plerique ciues non ſe præberent refractarios, at ſeditioſi illi miniſtri plebi perſuaſerunt, nè præſidium vrbi imponi paterentur.

Inſoleſcūt Valencenenſes.

Nota morem cœnæ Caluiniſticæ.

XIIII. Decembris iteratum eſt edictum de non capiendis armis contra Catholicos, adeoque Regē ipſum. additum eſt autem, licere vnicuilibet id facientibus armata manu ire obuiàm, tanquàm perduellibus & hoſtibus patriæ, atque etiàm illorum ædes diripere, præſente tamen loci præfecto.

Eodem die Valencenenſes pronunciati ſunt regiæ maie- *Valence*

1566 maieſtati rebelles, tum quòd nollent admittere præſidium, tum quòd primi ipſi in cohortes regias apud monaſterium S. Saluij maiora tormenta exonerâſſent, atque cœnobium Carthuſianorum & S. Vedaſti eccleſiã, iam ſecundò vaſtâſſent & diripuiſſent, cùm tamen initio menſis huius alteris Gubernatricis literis denuò moniti eſſent accipere præſidium. Ea autem in Valencenenſes lata ſentẽtia, per omnes vrbes publicata eſt, ſimilis quoquè in eos omnes, qui illis aut commeatum, aut arma apportarent. Paulò pòſt facta eruptione, ad tria millia, vt fertur, egreſſi ex vrbe, à regio exercitu in vrbem compulſi ſunt, cæſis ex illis circitèr ſexaginta. Erat iũ obſeſſum oppidum multo milite regis, qui prohiberet ne qua vel alimenta, vel auxilia obſeſſis importarentur. Moti ea re Sectarij, copias contraxerunt, vt ſuis ferrent ſuppetias. Scriptus autem eſt miles præcipuè in Flandria occidentali, vt à quibus cœpta erat imaginum oppugnatio & conciones ſchiſmaticæ, ipſi quoquè primi manifeſtè rebellarent. Iunxerunt ſe autem illis ex Tornacenſibus maiori numero collectæ copiæ. Ipſo verò nati Seruatoris ſacratiſſimo die, more bellico ſub ſuis quique ſignis cœpère progredi: altero S. Stephani die ædes Tornacenſis officialis inflammârunt, monaſteria vicina expilârunt, atque etiàm pagorum adiacentiũ templa: nec parcendum putârunt ædibus domini de Vuaterloſio, quòd è templi turre vnà cum paſtore templum ipſum ab illorum impetu vindicâſſet. Sed tamen non prorsùs impunè tulère ſuam audaciam. Nam huius Flandrorum cohortis ante alias præmiſſæ certior factus Dominus Raſſegemius, Inſulæ, Duaci & Orcheſij præfectus, ipſo S. Iohannis die feſto miſit contra illos 50. equites & 200. pedites ſclopetiarios: qui cum Caluinianis quadringentis conferta manu, ceciderunt ex illis 150. cæteri, qui ad dictam Vuaterloſij turrim ſe receperant, immiſſo in templum igni, vel flammis, vel fumo extincti periêrunt, nullo è regijs cohortibus deſiderato.

Valencenenſes decernuntur rebelles.

Nota hæreticorum facinora in tantis ſolennitatibus.

Cæduntur Caluiniſtæ.

Hoc ipſo autem die ſocij ſectariorum ex Tornacenſibus collecti, monaſteria Carthuſianorum & monialium priùs euaſtata & direpta incenderunt, & incredibili contumelia eas moniales affecerunt pro noui huius euangelij pudore & verecundia. Abbatiſſam enim cũ aliquot ex iunioribus in itinere comprælıẽſam, per omnia ferè Tornaci compita irridendam circunduxerunt, alijs quibuſdam vetulis miros terrores incuſſerunt, & per

Sectarij vexant moniales.

omnem

omnem noctem benè multis ludibrijs & contumelijs 1566
miſeras exagitârunt: atq; ægerrimè ſanè ſtupra impiorum hominum euadere illæ potuerũt. Ea eſt diſciplina & modeſtia noui euangelij. Altero manè, feſto die SS. Innocẽtum, Abbatiam S. Nicolai iam antè toto triduo rebus precioſioribus, & quæ ad victum pertinent expoliatã, flammis permisère. Indè, nondùm comperta ſtrage ſuorum, illis laturi opem, in pagum Vuaterloſium venerunt. Porrò Dominus Raſſegemius dimiſſis tota nocte nũcijs ad præſidia & nobiles vicinos Catholicos, itemque ad ruſticos in eiuſmodi euentus paulò antè in militiam adſcriptos, id ſua ſuorumque diligentia aſſecutus eſt, vt manè ſexta hora ad ipſum conuenerint duo peditum ex vicinis pagis millia, trecenti pedites ſclopettarij, & equites cẽtum. Aduerſarij erant ad tria millia. Cœptum eſt vtrinquè leuibus quibuſdam prælijs agi, Caluinianis Tornacum ſe ſensìm recipientibus. Atque eccè de improuiſo occurrit illis Dominus Norcarmius Hannoniæ præfectus, magnis inſtructus copijs, decem peditum ſignis, & equitibus ampliùs ſeptingentis. Is confeſtìm Sectariorum diſſipat copias, & circitèr ſeptingentos aut octingentos interficit, ſeptẽ aut octo duntaxàt è ſuis amiſſis, è quibus duo equites, alter Raſſegemij, alter Norcarmij, quòd ſe mutuò non agnoſcerent, per errorem mutuis concidère vulneribus. Atque ea res, quòd ab vtraque parte noſtri putarent ad hòſtium numerum pertinere eos, qui regi militabant, in cauſa fuit, quòd cùm inter vtroſque concluſi facilè ad internecionem omnes Caluiniani cædi potuiſſent, permulti euaſerint.

Strages Sectariorum.

Sed tamen impietatis ſuæ pœnas quaſdam luit ea hominum fæx, quæ illis quoq; ſacratiſſimis diebus tot flagitia deſignârat, & repreſſi ſunt immanes ac ſæui malorum hominum conatus, quos iam impotentèr iactabant, nempe flammis ſeſe abſumpturos monaſteria & templa omnia extra vrbes ſita, idque intra paucos dies, neque in Flandria duntaxàt, ſed etiàm per omne Belgium, cæteris euſquè necdùm prorumpere auſis.

Eodem menſe etiàm Traiectum inferius ſemèl atque iterùm occupare tentârunt Sectarij, ſed nihil conſecuti, cœperunt muris admouere ſcalas, vel etiàm ſeras portarum effringere, aut id genus alijs ſtratagematis fruſtrà eò conniti.

Hactenùs huius anni in Belgio res geſtas ità cõmemoraui,

1566 moraui, vt tamen Geldriæ motus necdùm attigerim. Itaque hoc loco, quæ ibì quoquè acciderint, paucis annotabo: Lector dabit veniam, quòd non apto ſatis ordine hæc commemorantur. Nam ſeparatìm hæc ad me ſcripta peruenêre. Prima Auguſti die huius anni Nouimagij, quæ eſt inſignis Geldriæ ciuitas, Catholici regis mandatum publicatum eſt, nè quis vlli alteri, quàm Geldriæ præfecto, militaret. Is præfectus eſt Carolus illuſtris Comes Meganus & eques aurei velleris &c. cuius in hac rerum perturbatione magna in Catholicum regem fides & eximia in religione Catholica tuenda, hæreticisque profligandis virtus enituit. X. Auguſti, ipſis ferijs inclyti martyris Laurentij Caluinianus quidam præco, monachus Apoſtata, extra mœnia Nouimagij in Iudæorum cœmeterio virus ſuum concionando ſpargere cœpit, habuitque frequens auditorium. Altero die, qui erat Dominicus, largior pluuia illum feruorem nonnihìl reſtinxit, hominesque domi tenuit. Proximo die Dominico alio in loco concionem habuit, permultis ex pleriſque oppidis ad eam cōfluentibus. Mirum eſt, ità ferucre miſeros homines ad audiendas ſeditioſorum hominum conciones, è quibus tamen nihil bonæ frugis, immò verò certam animarum perniciem reportent. Sed tenebriones iſti nôrunt ſua blandiloquentia ineſcare incautos, & mendacijs fallere. Concionator iſte, vt dixi, apoſtata monachus fuit, Ludouicus nomine: & eſt notatu dignum, quòd iſta præclara multiplicis noui euangelij dogmata per nullos ferè magìs, quàm eiuſmodi vociſragos monachos diſſeminentur: vt quod ab apoſtata Lutero cœpit, apoſtatas quoquè habeat propagatores. Erant autem certè Nouimagij perplures Catholici, quos non parùm affligebat iſtius Ludouici aduentus.

Præfectus Geldriæ.

Et in ipſo quidem aſſumptæ in cælos glorioſiſſimę Virginis matris peruigilio honeſtiores quique ciues zelo Dei permoti, in collegio Iohannitarum couenerūt, vt inter ſe conſultarent de profligando lupo illo: vbì etiàm recitati ſunt libelli ſupplices, à bonis benè confecti, quibus conabantur eius vrbis rempublicam à rebus nouandis deterrere. Sed erant quidam homines factioſi, quibus reclamantibus, re infecta diſceſſum eſt.

Zelus Nouimagenſium.

Porrò verò D. Bartholomæi feſto die apoſtata ille ſub horam quintam à ſui ſtudioſis in oppidum introductus eſt, & parùm ſanè abfuit, quin importuni homines

Cōcionator apo

in ipſam ſummam ædem mox impreſſionem facerent. 1566
Eã ob cauſam vaſa precioſa & ſacræ veſtes veſperi clàm *ſtata Noi*
è templo exportatæ ſunt. Altera die, quæ erat Domini *umagiũ*
ca, Caluinianus ille præco in veteri, vt vocant, cœmete *intrat.*
rio apud arcem Falconiam ſuam habuit concionem ſub arbore: & quia metus erat, (quòd ferè ad ſeditiones ab iſtis concionibus incitari ſoleant homines) nè à peracta concione in ſummum templum impetum facerent, & ſuo noui huius euangelij mòre omnia diriperent, ægrè abſolutum eſt ſummæ Miſſæ ſacrificium Nonæ preces, ſacerdotibus ſibi fuga conſulentibus, prætermiſſę ſunt: quicquid erat ſupellectilis, quæ tolli poſſet, incredibili celeritate è monaſterijs omnibus in ciuium domos elata eſt: porrò templa clauſa ſunt. Vbicunquè enim iſtud nouum euangelium nidificat, ibì mox ſilent diuina officia omnia, vt quædam vaſtitas & horrida barbaries introduci videatur.

Die feſto decollationis S. Iohannis Baptiſtæ, à quibuſdam è Senatu deductus eſt ille concionator in templum S. Iohannis, populo licet inuito, & certè niſì quidam è magiſtratu obſtitiſſet, hominem indè ciues expuliſſent. Erãt enim in Senatu Caluiniſtico fermento deprauati, qui etiàm poſteà loco moti ſunt.

Calendas Septembris Senatus pronunciauit atque ſanciuit ſub pœna capitis, (id enim pridiè boni ciues precibus contenderant) nè quis in templis aut monaſterijs diuina officia interturbaret, vel res eccleſiaſticas diriperet: ſimul etiàm licere voluit Ludouico ſuas habere conciones, donèc eſſent finita comitia, idque in ęde S. Iohannis.

Quarto Nonas Prior Prædicatorum, vir inſigniter *Diſputatur*
eruditus, cum Ludouico in diſputationem ingreſſus *tum hære-*
eſt. ſed ſectariorũm frequentia & conuicijs obrutus, non *tico.*
potuit eam proſequi, licèt multis modis illo Ludouico eſſet ſuperior: & certè Ludouicus ad primam quæſtionem reſpondere non potuit. Vincunt autem facilè hæretici clamore & contumelijs, vbì ratione non poſſunt.

In ferijs S. Matthæi Apoſtoli Ludouicus in eodem templo infantem baptizauit, parentibus, vt id permitterent, pecunia corruptis. Eſt hoc quoquè facinus euangelicum, & eiuſmodi artibus promouent euangelium ſuum.

Septimo Calend. Octobris ingens fuit motus ciuiũ

1566 bonorum intra vrbem illam. Nam ea nocte vigiles, vt appáret, Geuſiani vel Caluiniſtæ, deiecerant ſepimentum ante imaginē Saluatoris à cruce pendentis in cœmeterio S. Stephani. Eius rei indignitate adeò commoti ſunt catholici ciues, vt in ſcholā conuenerint, vbi etiàm ſingulis noctibus ſeruabantur excubiæ. Superuenerunt autem etiàm quidam primarij è Senatu, ſciſcitantes, quid ille ſibi conuentus vellet: reſponderūt ciues, irent viſum quid in S. Stephani cœmeterio deſignatum eſſet. Illi contrà hortabantur, vt eum diem ſaltem ſuſtinerēt. Tum ciues: Satis, inquiebant, multi dies effluxêre: rurſusq́ue conclamabant, Ad arma, Ad arma: neque enim diutiùs iſthæc toleranda nobis ſunt. Hac ipſa die, Deo benè propitio, noſtra iura & priuilegia tuebimur. Ità tum repentè è Schola domum abeunt, & opinione celeriùs forum armati occupant: ſimul etiàm ambos conſules in forum pertrahunt vnà cum labaro ſeu vexillo inſigni, qui ſe à catholicis ſtaturos iureiurando confirmârunt. Tubæ quoquè ſonitu per omnē vrbem denunciatum eſt, vt ciues & indigenæ omnes quamprimùm ad labarum aduolent, alioquì non alio quàm Regis & vrbis hoſtium loco futuri. A prandio indicunt Conſules ſilentium noui euangelij buccinatoribus, eoſq́ue in pedes ſe conijcere iubent. Et illi boni viri aut aufugerant, aut alicubì deliteſcebant. Manſerunt autem ciues in armis tota nocte ad duodecimā vſque ſequentis diei: quo die ante prandium quinque ſectarij è Senatu eiecti ſunt, & totidem catholici in eorum locum ſubrogati. Similitèr quinque è Magiſtris ſocietatis S. Nicolai, (Sic enim appellantur) quorum octo ſemper aſſident Senatui eius vrbis, quibus alios eiuſdem numeri catholicos ſuffecerunt. Hoc enim de conſtituenda portoq́ue conſeruanda Reip. pace conſultantibus, magna omniū conſenſione neceſſarium viſum eſt, vt zizania priùs euellerentur. Deindè ciues iam delaſſati, præſtito priùs Senatui iuramento, dimiſſi ſunt.

Catholici Nouimagenſes non ferūt iconomachos

Eodem autem die à prandio complures fœminæ, zelo religionis incitatæ, arreptis fuſtibus & haſtilibus in templum Iohannitarum irruerunt, vt nouum Caluiniſtici buccinatoris ſuggeſtum euerterent: ſed quòd fores eſſent clauſæ, nihil efficere potuerunt. Manè alterius diei ante quintam ciues, impetu facto illam egregiam cathedram deiecerunt, protractamq́ue in medium forum, luculentis ignibus exuſſerunt.

Nota zelū fœminarū

Altera

Altera Octobris allatæ ſunt in Senatum Nouimagenſem literæ, miſſæ à quibuſdam primarijs fœderatis nobilibus, quibus accuſabantur ciues tyrannidis in Senatum. At illi non magnoperè moti illis literis, reſponderunt, ſuo quandoque tempore declaratum atq; compertum iri, rem aliter ſe habere, iureque Senatores loco motos eſſe. 1566

XIII. Octobris etiàm Tilam, munitū Geldriæ oppidum, quidam ſectarius eccleſiaſtes ingreſſus eſt, ſed eum Scultetus, vt vocant, mox extra portam eduxit. Incredibilis eſt iſtorum improborum hominum feruor ad corrumpendos omnes ſuo teterrimo fermento. *Tilam ingreditur eccleſiaſtes.*

XV. Octobris Geuſij Nouimagij in cœmeterio S. Antonij congregati, per legatos à Senatu petiêrunt reſtitui ſibi ſuum concionatorem, itemque exules, ſeruata vtrique parti ſua libertate. Non poterat tunc haberi Senatus, quòd multi abeſſent. Itaque die 18. Octobris redierunt Geuſij in Senatum, ſuasque preces obtulerunt. Populus verò Catholicus, veritus nè mitiùs pro hæreticis actum eſſet, pertæſus tandèm moleſtiarum, quæ à Geuſijs ferebantur, ſemèl expediri penitùs voluit. Paulò poſt duodecimam Geuſij nō abſque faſtu, & magnos præ ſe ferentes ſpiritus, in foro ambulabant, & in arce Falconia reſponſum expectabant. Ea res malè habuit ciues catholicos, rursusque è ſumma turri ſigno dato ad arma recurrunt, atque intra ſemihorulam forum omnē complent, neq; indè diſcedere volūt, donèc Comes Meganus Arnemio ab illis accerſitus adeſſet. Erant etiàm nonnulli Geuſij in armis, ſed repentè diſparuerunt. Decreuerant illi ſanè occupare forum, expectabantq; militem ſubſidiarium: ſed eorum conſilia irrita fuêre. Altera die venit illuſtris Comes Meganus, atque à pijs & catholicis ciuibus amantèr & hilaritèr in vrbem introductus eſt. Erant ad ſeptem circitèr millia ciuium, qui illi ierant obuiàm. Porrò Comes plùs minùs ſexaginta equites ſecum adduxit, eſtque honorificè perductus in arcem Falconiam. Eo facto, iuſſerunt conſules populum arma deponere, & abire domum. *Catholici non amplius ferunt Geuſios.* *Comes Meganus venit Nouimagiū.*

XXIII. Octobris in Senatu decretum eſt, vt 100. pedites conſcriberentur, qui cum totidem Comitis peditibus vrbem diù noctuque cuſtodirent.

Pridiè Omnium Sanctorum, iuramentum præſtitêre ciues Nouimagenſes Senatui, obtemperaturos ſe Conſulibus, non autem præbituros peregrinis pſeudo- *Nouimagenſes iurant Senatui.*

1567 prophetis, non illaturos damnum rebus eccleſiaſticis, ſed vim illis allatam, haud alitèr atquè à ſeipſis prohibituros, &c. Huncquidem in modum Nouimagenſium res ſeſe habuère: vndè poteſt perſpicuè videri, quàm illi digni ſint multa laude, quòd tanta conſtantia pro conſeruanda Catholica religione, & fide erga catholicum regem Philippum decertârunt, nec paſſi ſunt apud ſe præualere impias hæreſes, quibus iam multæ prouinciȩ miſerabilitèr dilaceratæ ſunt. Vtinàm verò eam fidem & conſtantiam multi alij declarâſſent, nec locum vllum impijs dogmatiſtis præbuiſſent. Ruræmundenſes certè aliquandiù hæreticas conciones apud ſe habuerunt, & erant Catholicorum res ſæpè ea in vrbe admodùm afflictæ, donèc tandèm clemens & pius Dominus illam catholicæ paci & vnitati reſtituit, & piorum luctus conuertit in gaudium.

Coloniensis Magiſtratus laudatur. Intereà verò dum in Belgio iſti tumultus graſſarentur, & metus ingens eſſet, nè illa perditorũ hominum fæx longiùs etiàm extra regis Philippi ditiones progrederetur, prudẽtiſſimus ſanctæ Vbiorum Coloniæ Senatus, immortali ad omnem poſteritatem laude digniſſimus, ſumma cura & vigilantia tumultus omnes intra ſuos limites anteuertere & auertere ſtuduit, Deoq́; præpotente illius optimos conatus mirabilitèr fortunante & adiuuante, in hunc vſque diem eius ampliſſimæ vrbis celeberrima Reſp. priſcum illud ſuum in aſſeruanda mordicùs ſemèl recepta religione ſingularis conſtantiæ nomen ſibi optimo iure vendicat, nec ſibi turpiſſimam hæreſeos labem adſpergi ſuſtinet, fruitura hauddubiò eam ob cauſam tum Dei Opt. Max. largiſſima benedictione, tum apud poſteros omnes laude eximia atque perenni.

Maſecani rebellant. ANNO 1567. initio menſis Ianuarij, aut certè ſub finem anni ſuperioris, etiàm Traiectenſes ad Moſam, atque Maſecani, aduersùs dominum ſuum Leodienſem Epiſcopum criſtas erexerũt, & auſi ſunt etiam illi bellum indicere ſtatuis & imaginibus, concionesq́; ſectarias inuehere, porrò præſidiũ recuſare.

Eodem tempore illuſtriſſ. Belgij Gubernatrix per omnes Belgicas ditiones, & Comes Egmondanus per Flandriam ea, quæ ſuprà diximus, ſectariorum exercitia omnibus interdixerunt; ſed necdùm id temporis obtemperatum eſt.

VII.

VII. Ianuarij Comes Arenbergius Phriſiæ præfectus, eam gentem primus omnium ad tranquillitatem reuocauit, accepto à tribus oppidis Tranſiſſulanis iureiurando, nihil eos ad Regis vſque aduentum noui molituros: Leuuardia quoque recepta ſub his conditionibus, Vt intra tres aut quatuor dies ex ea ditione emigrent ſub pœna capitis & bonorum omnium confiſcationis miniſtri, apoſtatæ, & ſacerdotes vxorij omnes: quæ pœna etiàm illorum receptatoribus conſtituta eſt: Vt templa & monaſteria omnia in priſtinum ſtatum reſtituãtur: Vt nihil in religione ab illis innouetur: Vt nulla noua feriant fœdera, icto verò renuncient: Vt regia edicta more ſolito publicent, tradantque tormenta & bellicas munitiones omnes. 1567 *Phriſia pacatur.*

Tornacum verò etiàm mox occupatum fuit à domino Norcarmio, introductis per caſtrum nouem peditum ſignis, & paulò pòſt laqueo addictis duobus miniſtris, & 15. alijs ſectarijs è primoribus eius loci. Porrò etiàm arma omnia ciuibus erepta ſunt, & tum exercitia Caluiniſtica, tum conciones omnes ceſſare iuſſa: qui verò cum Clero omni antea pulſus erat, denuò reſtitutus eſt Epiſcopus. *Tornacũ occup.tur*

Per id tempus misêre ſuos homines Valencenenſes ad illuſtriſſ. Gubernatricem: ſed nihil actum eſt: immò verò cùm paulò pòſt ex vrbe pabulatum egreſſi eſſent, cæſi ex illis ſunt circitèr 130. augebantur autem in dies copiæ vrbem obſidentium. *Cædũtur Valencenenſes.*

Eodem, nì fallor, menſe cùm Tornaci contra prohibitionem domini Norcarmij quidam ſectarius præco rursùs concionari attentaret, diſploſum eſt in eum tormentum maius, quo ictu multi adſtantes vulnerati ſunt Inſulenſes autem matronæ die quadam in vnum coëuntes, infantes ſuos omnes ab hæreticis baptizatos, vi ablatos in templũ apportârunt, vt quæ omiſſa erant, ritu Catholico supplerentur. Idem in infantibus ruſticorum fieri curauit dominus Raſſegemius.

XIX. Ianuarij Eccleſiæ, quæ ſe ſcilicèt reformatas vocant, rursùs libellum ſupplicem porrexêre nobilibus fœderatis. In eo præclari illi reformatores multùm qui ritantur de non ſeruata ſecuritate ipſis promiſſa: de exercitijs ſuæ religionis etiàm ſub capitis pœna interdictis, quæ tamen illi nobiles interpretati eſſent ſub concionibus permiſſis contineri: de ſociorum ſuæ ſectæ & miniſtrorum perſecutionibus & afflictionibus, contià *Libellus ſupplex Sectariorum.*

1567 quàm polliciti eſſent nobiles: de infantibus quos ipſi baptizâſſent, à Catholicis rebaptizatis, (quod falsò affingunt Catholicis) de multis ipſorum ſymmyſtis, qui metuentes ſibi, patriam, coniuges, liberos dimiſerint: de Valencenenſium miſeria maiori, quàm vnquàm ab hoſtibus paſſi ſint: de milite totam Belgicam implente à quo miſerè ipſorum ſocij expolientur & opprimantur multis locis. Addunt etiàm modeſtiſſimi viri ſe hactenùs omnem modeſtiam & obedientiam præſtitiſſe ſub ſpe dictæ ſecuritatis: monentque nobiles, vt cogitent an non iure de ipſis poſſint conqueri, quòd ſub libertatis prætextu ab ipſis tanquàm ad victimam ducti ſint, & ad extremũ malorum peruenerint. Tum quoque orant, perſpicuè vt declarent nobiles, an reuerà Gubernatrix & Equites aurei velleris omnia ſuæ religionis permiſerint exercitia, cùm tamen in literis non niſi côcionum ſit mentio facta: & ſi ita ſit, dent operam, vt pacta conuenta vtrinquè obſeruentur, liceatque ipſis ſecurè citra vllam moleſtiam ſua habere exercitia, (hoc eſt, impunè homines in errores inducere, & in clerum atque monachos, reliquoſque Catholicos acuere & armare.) Vtque etiàm fratres Valencenenſes à ſuprema hac calamitate extrahantur. Hæc & pleraque alia in ſuo illo ſupplici libello habent iſti optimi viri, qui cùm illas opulentas & Catholicas Catholici Regis ditiones in tumultus verterint, & innumeros pios atque Catholicos homines ſummo mœrore affecerint, dum nefarij ipſorũ conatus reprimuntur, tam lamentabiles, tanquàm planè innoxij & iniuriam paſſi, querelas edunt. Sed non ſemper dormitat Diuina vindicta.

Verùm cùm inſolentes & procaces Sectarij multa contra fidem datam attentâſſent, atque in dies peiora molirentur, illuſtriſſima Gubernatrix volens modis omnibus illorũ conciones profligare, Calendis Februarij cuidam magnæ authoritatis viro negocium dedit, vt Mechliniæ ex miniſtris coram magiſtratu adeſſe iuſſis percontaretur, vellentne ſpontè ſuas conciones omittere.

Ibì Luteranus quidem miniſter ait ſe non fore difficilem, tantùm liceat ipſi craſtino die ſuis valedicere: at Caluinianus reſpondit, ſe id non poſſe ſalua & integra conſcientia. Eccè tibi religioſi hominis valdè arctã conſciẽtiam. Itaque poſtridiè Brabantiæ Satrapa, Droſſardum quem vocant, iuſſu illuſtriſſ. Gubernatricis ſub

media

media concione Caluiniſtarum miniſtrum Martinum Sinetiū cum duobus alijs, qui primi eò miniſtros euocauerant, abripuit, itemque alium e Concione Luteranorum, ſecumque omnes Viluordiam abduxit. Ibi tum ſanè miſerè trepidatum eſt ab Sectarijs, equitibus per medias turbas iſtos abſportantibus: certè pleroſque videre erat vtriuſque ſexûs, relictis penulis ſuis ſe ſubducere. Atque hoc pacto Mechliniæ omnis eorum concio prohibita eſt. 1566 *Martinus Sinetius apprehenditur.*

Sub idem tempus venerunt Antuerpiā aliquot nobiles fœderati. Ex ijs primarius quidam vt ſatisfaceret precibus memoratis ſectariorum, libellum ſupplicem oblaturus, ſcripſit illuſtriſſ. Gubernatrici, num gratus illi foret ſuus ſuorumque acceſſus ad illam. Reſcripſit illa, quantùm ex literis eiuſdem nobilis quidam colligunt, ſe nimiùm placide accepiſſe libellum ſupplicem 5. Aprilis datum, vtpotè ex quo tot repentè mala extiterint: nolle ſe deinceps id genus libellis faſcinari, neque ipſorum cupere aduentum. Tum etiàm die ſexto menſis huius vetuit, nè certi quidam fœderati nobiles, quorum nomina mâlim ab alijs, quàm à me exprimi, nè videar eorum infelicitati inſultare, intra Bruxellenſe oppidum admitterentur.

Itaque VIII. Februarij idem ille nobilis reſpondit Gubernatrici, ſimulque nobilium quorundam fœderatorum nomine libellum ſupplicē illi miſit, quo ſe quidem purgare nituntur, aiuntque ſe ea fide, quæ nobiles deceat, curâſſe vt tranquillitas Belgio redderetur: potuiſſeque omnes ſopiri turbas, ſi quemadmodùm conuentū erat, ità proceſſum fuiſſet. At cùm in dies omnia rectiùs ſuccederent, & ex Regis atque Ordinum communi decreto quippiam boni expectaretur, præter omnem ſpem mutationem accidiſſe inſignem, planè contrariam promiſſis Principum, quibuſcum tractatus fuerit initus. Nam extare literas; quibus nouæ religionis interdicantur exercitia, cùm tamen permiſſæ ſint conciones, ſub quibus compræhenderentur etiàm dicta exercitia. Hinc verò populum, cui ſecuritatem ipſi promiſerint, ſua ſpe fruſtratum, omnia in ipſos conferre, & quòd promiſſis non ſteterint, inſimulare, vti poſſit ipſius Celſitudo ex adiuncto ipſorum libello ſupplici intelligere. Addunt & alia quædam de vi illata miniſtris, & quòd eò tendant omnia, vt etiàm Conciones prohibeantur, quodque Gubernatrix non fidat *Libellus ſupplex fœderatorum.*

1567 fœderatis, ipſosque à principum colloquijs & vrbibus regijs arceri velit, & vt perduelles in itineribus appræhendi, & pleraque alia. Orant etiam velit declarare, num vnà cum concionibus exercitia quoquè permiſeri: nouæ religionis, vti ipſi plebi perſuaſerint: vt ſecuritatem nobilibus datam ſtabilem & firmam ſeruet, atque militem, qui contra ipſos conſcriptus videatur, exauthoratum dimittat, edictaque poſt conuentionem propoſita irrita pronunciet. Hæc ſi fiant, omnia tranquilla fore aiunt: ſin minùs, ingentia eſſe formidanda mala, in iisque multam popularis ſanguinis profuſionem. Poſtremò petunt breue reſponſum, vt ſciant quid ipſis faciendum ſit. Hæc præcipua fere ſententia eſt eius ſupplicis libelli, cui quid illuſtriſſima Gubernatrix reſponderit, mox ſubijciemus.

Martinus Sinetius ſuſpenditur. Eodem autem ipſo die in crucem actus eſt ſupradictus Mechliníenſium miniſter Caluinianus Martinus Sinetius, cùm priùs quidem, quantùm ex eius chirographo colligi licet, ad Catholicam Eccleſiam reuertiſſet. Sectarij id pernegant, eô quòd proximus morti, Pſalmum quendam Dauidicum Teutonicè cantauerit. Chirographum eius tale fuit: *Eius recātatio.* Quinta Februarij Magiſter Giſlenus paſtor Capellæ (apud Bruxellas) cum F. Petro Luxo Priore Carmelitarum vocati fuerunt Viluordiam ad me Martinum de Sinet: qui poſtquàm mecum diſputâſſent de varijs quæſtionibus, præſertìm de Baptiſmo & Sacramento altaris, humilem agnitionem erroris mei feci, quem pollicitus ſum verbis & factis omnes dedocere, quos eundē docui: renūcians ex animo omnibus erroribus, me ſubmittens in omnibus reliquis eorum iudicio. In argumentum veritatis hoc ipſum ſcripſi, & manu propria ſubſcripſi Martinus Sinetius. Et rurſum: Præſcripta confirmo ego idem Martinus Sinetius hac 8. Februarij.

Gubernatrix reſpondet. XVI Februarij illuſtriſſima Gubernatrix ad libellum ſupplicem paulò antè memoratum, primario illi nobili fœderato in hanc ferè ſententiam reſpondit: Non ſe aſſequi, qui ſint illi nobiles, quive populus, à quibus ii ſupplices libelli prodierint, cùm plerique nobiles fœderati ſibi ſatisfactum putent, tum ceſſatione inquiſitionis & edictorum, tum ſecuritate propoſita, atque adeò in dies ſe offerant miniſterijs regiæ Maieſtatis iuxta illius mentem & intentionem. Verùm ſatis mirari ſe non poſſe, illos ſibi perſuadere exercitia illa ſe

vnquàm

vnquàm permittere voluiſſe, cùm è diuerſo non obſcurè oſtenderit moleſtum ſibi eſſe, quoſdam nobiles populo ſecuritatem, quo ad illa exercitia, præſtitiſſe mox à conuentione inita, idque contra ſuam mentem & voluntatem: tum etiàm, cùm nobiles promitterent ſe amoturos arma, ſcandala & tumultus publicos, ſcandalorum nomine etiàm dicta exercitia compræhenſa fuiſſe, quibus ipſa ne verbo quidem aſſenſum præbuerit. Sed & ſi qui attendant, quanto animi angore conciones locis ſolitis ſine ſcandalis & armis haberi permiſerit, eos ſcire proculdubiò, quàm longè à ſua mente abfuerit ipſorum exercitijs præbere conſenſum, putà, vt noua ipſi ſibi deligerent Conſiſtoria vel magiſtratus, collectas & onera ſubſidiaria regis ſubditis imponerent, idque, vt ipſi iactitant, ad aliquot aureorum milliones: vt ſacramentorum adminiſtrationem ſibi vſurparent: vt in totam politiam confuſum quoddam chaos introducerent: vt matrimonia ſuo ritu contraherent, vndè mira ſucceſſionum confuſio ſequitur: vtì deniquè ea facerent, quæ ſub exercitiorum prætextu in ſuis concionibus non verentur attentare: è quibus pleraque cùm ſibi tum regis, tum magiſtratuum authoritatem vindicent, ſe profectò valdè ſuî fore immemorem, ſi ijs aſſentiatur: cùm præſertìm ſui officij ſit, eam authoritatem tueri. Itaque ſe rectè ait magiſtratibus contrariam mentem ſuam explicuiſſe. Si qui verò ſecùs populo perſuaſerint, illorum eſſe, ſe apud illos excuſare. Iam quòd ad libertatem attinet, eam eatenùs datam, nè ipſis imputaretur libellus 5. Aprilis oblatus, non autem quantùm ad religionem ſpectat, tametſi eò illam ipſi detorſerint contra animi ſui ſententiam. Itaque iuſtam tum ſibi indignationis cauſam ſuppetere, quòd hæc tam falsò ſibi affinxerint: tum regiæ Maieſtati, quæ intellexerit populum ab ipſis ità animatum eò audaciæ proceſſiſſe, vt ſub religionis prætextu vetita religionis exercitia inuehat, ſuoque nouo magiſtratu regium magiſtratum in ordinem cogat: quod non modò non ſit approbaturus vnquàm Rex, ſed etiam ſubditorum ſuorum auxilio vindicaturus. Quòd verò dicant ipſam veniſſe contra pacta conuenta, eius generis omnia niti falſa nimiumque laxa verborum ſuorum interpretatione, recteque quarundam vrbium magiſtratus ea non permiſiſſe: qui tamen ſi modum exceſſerint, oportuiſſe ipſos ad ſe quere-

1567

Exercitia noua religionis.

Epiſcopum, apud quos ſanè etiàm adeò ille gratioſus fuit, vt Tungrenſibus ad aliquot dies illum, vt quidam aiunt, expetentibus, hominem accommodare noluerint, niſi ipſi conſules vades darentur: ſimul etiàm ad medium vſque iter, quo Tungrenſes occurriſſe ferunt, cum 300. aut 400. militibus illum deduxerint. Accidit verò apud Haſſeletum res memoratu digna, & miraculi loco habita. Occupati erant iconoclaſtæ media nocte deturbanda crucifixi Seruatoris imagine: & eccè ſemèl atque iterùm, nullo vento flante, cerei & faces omnes extinguuntur. Aderat Hermannus, & nè quis eam rem alijs indicaret, omnes iurare voluit. Tandem Haſſeletum ab Epiſcopo Leodienſi obſidetur, & præco Hermannus timens pelli ſuæ, relictis, illis, quos euerterat, callidè ſe ſubduxit, deliteſcens in curru fœno onuſto. Pulchrum hoc fuit ſtratagema euangelicum. 1567 *Miraculū.*

Ad Buſcoducenſes refractarios miſſus fuit quidam ex ſectariorum Antuerpienſium capitibus, qui illi oppido præeſſet. Noluerant enim admittere regium præſidium, & multa inſolentèr ſanè egerant ſectarij eius loci. Miſſus eò paulò antè fuerat Cancellarius Brabantiæ cum illuſtri Barone Merodenſi & Peterſſeon, Comite Olenſi &c. vt turbas illic ſedarent: quos illi non ſunt veriti ceu captiuos apud ſe detinere. Habebat extra vrbem Comes Meganus ad ſexdecim ſigna peditum, vt commeatum & auxilia ab ea excluderet. *Cancellarius Brabantiæ tenetur captiuus.*

X V I. Februarij Antuerpiæ ſub horā decimam veſpertinam arſit cœnobium Franciſcanorum, & maxima ex parte conflagrauit: Sunt qui culpam conferant in ſectarios: ego nihil huius affirmo, tametſi illi benè maiora auſi fuēre. Data ſanè opera eſt, vt illi patres Franciſcani per calumniā tanquàm qui carnes in Quadrageſima comediſſent, traducerentur, eius rei perſuadendæ cauſa iactatis in hortum illorum aſſis carnibus. Sed & honeſtæ quædam matronæ (alij dicunt, meretrices à ſectarijs ſummiſſas fuiſſe) ingreſſæ erant monaſterium, vt ſarcinas contemplarentur. Eas Sectarij, teterrimo in vulgus ſparſo rumore, tanquàm illorum patrum ſcorta compræhenderunt, cùm tamen proprij illarum mariti teſtarentur, eo ipſo temporis momento illuc eas fuiſſe è ſuis domibus introgreſſas. Vſqueadeò iſti Euangelici homines ardent odio monachorum: atquì vtinàm arderent magno & feruenti amore Chriſti.

Erant Antuerpiæ è ſectariorum colluuie aliquot

copiæ

1567 copiæ conſcriptæ. Eæ iuſſæ ſunt ea vrbe excedere. Porrò non parum multos extra vrbem illi ſibi adſciuerunt vndiquè aduentantes. Miſit autem ad eos magiſtratus Marggrauium cum peditibus non ampliùs ſexaginta, vt qua authoritate niterentur, ex eis perquirerent: quos illi improbi miſerè irriſerunt, viquе extorquere voluerunt à Marggrauio, vt clamaret, Viue les geux.

At tamen non diù pòſt, ducibus quibuſdam è nobilibus fœderatis, partim in Hollandiam, partìm in Zelandiam nauibus profecti ſunt. In itinere autem primò Fliſſingenſes, deindè propugnaculum maritimum Rammekenſe inuadere conati ſunt ſuî communiendi cauſa: ſed neque iis in locis, neque vſpiam alibì admiſſi ſunt, regio milite illorum machinationes eludente. Nam & Traiectum inferius occupare niſi ſunt, ſed obſtitit Comes Meganus cum decem peditũ cohortibus: qui ſimul atque oppidum illud ingreſſus eſt, mox conſiluère ſectariæ conciones omnes, & ſeditioſi ſe in pedes coniicere cœperunt: captus tamen eſt vnus atque alter, qui pertinaciores videbantur, & profugorum bona omnia in tabulas relata ſunt, illi verò publico edicto citati. Vianæ erant milites ſectariorum ad duo millia relicti, vt Traiectenſium infeſtarent agros, Rheni nauigationem interturbarent, merces & naues compræhenderent. Porrò Amſterodami quidam è fœderatis primariis nobilibus omnia perturbauit. Ciues eius opulenti emporii in varias factiones, vt eſt ſolenne in hoc nouo Euangelio, diſtracti, quotidiè ad aliquot horas viſebantur in armis. Fuiſſent autem ſuperiores Catholici, niſi Senatus peiora metuens, eos placâſſet.

Traiecti ſilent conciones ſectariæ.

Iuramentum equitum aurei velleris.

Hoc ferè tempore Equites aurei velleris, ità vt Catholicus Rex poſtulârat, iurârunt ſe ſeruaturos fidem Catholicam Romanam, & erga Regem obedientiam. Vnus tamen, cuius nomen reticeo, ab hoc iuramento præſtando ſe abſtinuit. Idem autem iuramentum, per Flandriam præſertìm, alii nobiles fœderati omnes iuſſu Comitis Egmondani præſtitêre. Scripſit etiàm idem Comes ad omnes Flandriæ vrbes, vt darent operam, quoàd eius fieri poſſet, ſinè vi abolendis concionibus ſectariis: atque in ipſo Quadrageſimæ initio per omnem Flandriam excutiens, ſingulis vrbibus perſuadere conatus eſt, vt eas conciones miſſas facerent:

ſed

ſed vix vlla obtemperauit, donèc poſteà alijs id vijs ef- 1567
fectum eſt.

X I. Martij, aut circitèr, Brugenſes, vt ſectarios miniſtrós à concionando deterrerent, miſerunt certos homines ad locum concionis, qui miniſtrum iuberēt craſtina luce ſe ſiſtere ad præſtandum iuramentum, quemadmodùm in alijs oppidis feciſſent: nî id facere, ſciret ſibi concione interdictum iri. Sed ille iam ad menſes aliquot Brugenſium ſectariorum belliſſimus concionator non auſus comparere, fuga ſibi conſuluit. Itaque proxima Dominica ſiluit concio.

Brugenſis Cōcionator fugit.

Aldernadi quoquè à die nona menſis huius nulla eſt permiſſa concio, idq́ue hac occaſione: Contra iuramentum, ab ipſorum conſiſtorialibus præſtitum, altera Martij ad Concionem armati proruperant. Itaq; miſſi ſunt milites præſidiarij, qui ea, quam diximus, die impedirent, nè cum armis egrederentur. Tum illi etiàm iactis in milites lapidibus, duos ſauciârunt. Milites ſuî defendendi cauſa diſploſis ſclopettis, nouem è ſectarijs perimunt, permultos vulnerant, ità vt paulò pòſt octodecim extincti ſint: quodq́ue admiratione dignum eſt, vix vnus euaſit ex eius oppidi iconoclaſtis, qui non aut ibì, aut paulò pòſt interierit.

Eodem ferè tempore etiàm Antuerpiæ, iuſſu illuſtriſſ Gubernatricis, Princeps Auraicus & Comes Hochſtratanus perſuadere niſi ſunt ſectariorum capitibus, vt vel ad tres menſes omitterent conciones, & interim ipſorum fana ſigillo regio obſignarentur, ſed fruſtrà: immò paulò pòſt ingens ibì tumultus extitit, qualis alibì nuſquàm, idq́ue hac occaſione. Redierant ex Hollandia & Zelandia aliquot ſectariorum copiæ, eæq́ue nouis quotidiè acceſſionibus auctæ, valdè diuexabant agros Antuerpienſibus vicinos, agricolas exagitabant, & tum cuiuſdam officiarij regij ædem, tum templa vicina expilabant. Habebant iſti id temporis ſymboli loco caudas vulpinas, à pileis vel galeis pendentes. Ea re cognita, miſit contra illos Gubernatrix Droſſardum Brabantiæ vel Satrapam, cum aliquot equitum & peditum cohortibus, tumultuariè ex Flandriæ & Brabantiæ præſidijs acceritis. Illi decimotertio Martij improuidos ſummo manè adoriuntur, ordines diſſipant, permultos cædunt, & quidem ſupra ducentos illo in loco, vt fertur, præter illos qui in fuga perempti ſunt. Plurimi quoquè in Scalde fluuio periêrunt, plures in

Ingens tumultus Antuerpiæ.

Cæduntur Sectarij.

horreo

1567 horreo quodam exuſti: cæteri pauci in oppidum euaſerunt. Captus etiàm in fuga eſt quidam non poſtremi nominis, qui multa Geuſiorum arcana detexit, ſecumque habuit catalogum eorum omnium, qui nomen militiæ dederant. Volebant iis ſuppetias ferre Sectarij Antuerpienſes, ſed à Principe Auraico & Hochſtratano Comite prohibiti, portam vrbis perfregêre: at ſuorum accepta ſtrage, mox vltrò in vrbem rediêrunt. Nec ſanè ab iniurijs & minis in Principem abſtinuêre iam regreſſi, viq́ue extorſerunt aliquot maiora tormenta & arma: quibus inſtructi, forum frumentarium occupârunt, moxq́ue ſignis explicatis, rectà pergunt ad occupandam curiam. Verùm Principis Auraici & Comitis Hochſtratani atque magiſtratûs ſtudio tandem effectum eſt apud quoſdam Sectariorum primarios, vt ea die pax eſſet & concordia. Interim tamen captiuos omnes, tam æris alieni quàm criminum nomine in carcerem coniectos, mirabili audacia ſoluerunt atque dimiſerunt.

Poſtridiè cùm nouam ſeditionem moliri viderentur, his ferè conditionibus dicta concordia confirmata eſt: Vt 12. cohortes ſectariorum cum 8. cohortibus ciuium ſempèr in excubijs ſint: Vt nullus externus admittatur: Vt ſectariorum in excubijs ſempèr ſit maior numerus, & quædam alia. Hæc ſi impetrarent, pollicebantur ſe nulla clero, templis Catholicis damna daturos. Verùm eodem ipſo die fidem datam fefellerunt, cùm à meridie, duce illo Hermanno, qui ſe ab Haſſeleto ſubduxerat, rurſùs aggreſſi ſunt cœnobia expilare & vaſtare, inprimìs autem Franciſcanorum, Dominicanorum & Carmelitarum. Et vt ſuæ indulgerent libidini, quoſdam Franciſcanos egregiè ludificatos in medio exercitu per totam vrbem etiàm bombardis onuſtos circunduxerunt: qui quidem, illo bombardarum pondere fauciatis humeris, diù poſteà decubuerunt. Quin & claues ſibi vendicârunt, & Hermanno ſuo tradiderunt: mox celeres nuncios mittunt Valencenas, hortantur nè ſe dedant, quandoquidem etiàm Antuerpia ab ipſis ſtet. At tamen ſedatus ea die tumultus fuit, nè quid prætereà attentarent.

Franciſcani illuduntur.

Sequentis diei ſummo manè illi inter ſe conſpirare cœperunt de totius ciuitatis direptione. Itaque pulſato tympano conuocant Caluiniſtas & Confeſſio-

niſtas

1567

niſtas omnes, vt ob defenſionem Euangelij in antedi-ctum forum frumentarium pariter conueniant. Res erat ſummi periculi, actumque fuiſſet de illius amplisſimi emporij opibus, deque magiſtratu & Catholicis omnibus, niſi prudenti conſilio Principis & Comitis atque magiſtratûs, alterius tympani pulſu ad ferendam maturè opem accerſijſſent ciues & nationes omnes, præconis voce addita, vt quicunque Regi & Magiſtratui aſſiſtere vellent, in forum ſe reciperent. Confeſtìm igitur in vnum coiërunt non modò ciues Catholici Germani, Hiſpani, Itali, Luſitani, ſed etiàm Confeſſioniſtæ Luterani, Catholicis ſe iungentes aduerſùs Caluiniſtas tanquàm ſeditioſos. Ibi tum clamari cœptum contra Caluinianos: Vine le Roy/id eſt, Viuat Rex, & Geuſij expellantur ab vrbe. Et facilè tum Caluiniſtæ ex vrbe eiecti fuiſſent, niſi ob vitandam mutuàm ciuium cædem, quidam ſe ſequeſtros interpoſuiſſent. Itaque conuentum denuò cum illis eſt, ſed longè alijs quàm die præcedenti conditionibus, ijs videlicet atque alijs conſimilibus, vt quamprimùm omnes arma ponant, vt tormenta maiora reſtituant, vt nulli niſi Magiſtratui fas ſit ſigna militaria erigere. Ex eo tempore fracti ſunt animi Caluinianorum, nec quicquam grande deincèps eo in loco auſi ſunt attentare: porrò illorum capita ſe ſensìm ſubduxerunt, & inter primos Hermannus, quem hominem etiàm Sectarij execrantur. Eſt verò ſub certis quibuſdam conditionibus etiàm pax illis communis conſtituta.

Obſiſtitur Caluiniſtis.

Hoc ferè tempore, nempè Dominica Iudica, id eſt, decimaſexta Martij, quidam Caluinianus præco ſingulari quadam audacia non longè à Colonia concionem habuit. Sperabat fortaſsis homo improbus ſe in ea præclara vrbe aliquem poſſe tumultum ciere, & homines ad res nouas moliendas incitare. Verùm neque admodùm multos habuit auditores, & niſi abſens ab vrbe tum fuiſſet clariſſimus vir Conſtantinus Liskyrchius eius anni conſul, & alia quædam obſtitiſſent, næ ille furcifer haud impunè tuliſſet tantam audaciam. Et certè non fuit ille auſus denuò illo in loco habere concionem, & ſi ſanè fuiſſet auſus, ſenſiſſet Catholicum Coloniç Agrippinæ magiſtratum non defuturum ſaluti & tranquillitati Reipub ſuæ. Mox autem à prudentiſſimo Magiſtratu ſeueritèr prohibitum

Concio hæretica extra Coloniam.

eſt, ne

1567 eſt, nè quis extra vrbem ad Conciones eiuſmodi exiret. Pertinet hoc quoquè ad eximiam laudem inclytæ Coloniæ.

Legatio ad Valencenenſes.

Hoc menſe ab illuſtriſſima Belgij Gubernatrice ad Valencenenſes miſſi ſunt Dux Areſcottanus & Comes Egmondanus. Ij die decimotertio huius menſis ſub fide publica euocârunt ad ſe homines viginti, quos illi deſignarent, ad Colloquium ſub horam tertiam pomeridianam. Eo quidem die nemo venit, quòd ſe dicerent impeditos: ſed poſtridiè ob id tantùm miſſi ſunt quidam, vt audirent conditiones ab illis nomine Gubernatricis offerendas, quæ quidem erant æquiſſimę. At illi tunc diſceſſerunt, & die XV. eiuſdem menſis Valencenenſes iam ab Antuerpienſibus animati, reſponſum eiuſmodi reddiderunt, quod victoribus potiùs quàm victis conueniret. Itaque iam memorati Principes re infecta diſceſſerunt, arctiusque obſeſſi ſunt Valencenenſes.

Eodem tempore ad vnum è primarijs fœderatis nobilibus, qui tum Amſterodami degebat, ſecũdus miſſus eſt legatus Secretarius priuati Concilij regij, admoniturus eum nomine illuſtriſſ. Gubernatricis, vt ea vrbe excederet, & quædam præthereà alia faceret, nî publicus hoſtis declarari vellet. Vbì is ad eum venit, hoc ſolùm obtinuit reſponſi, non eſſe illum eiuſmodi legatum, cui oporreat reſponſum reddere. Erant tum Amſterodami aliquot nobiles fœderati in eodem hoſpitio, ad quod ſe Secretarius contulerat. Ij ſanè aliquot dies captiuum eum detinuerunt, nec ſemel minas mortis intentârunt, literas & munimenta eius omnia abſtulerunt. Magiſtratus, metu primarij illius nobilis, nihil ſe commouebat, donèc is negaret ſuo iuſſu factum. Tum verò, non recuperatis tamen ſuis munimentis, ſcapha accepta à Sculteto & Conſule, ſolo hoſpite conſcio, illorum euaſit manus. Paulò pòſt ille primarius nobilis, publicus patriæ hoſtis pronunciatus eſt.

Legatus Gubernatricis malè tractatur.

Haſseletũ deditur.

Sub id tempus Haſſeletum ſe dedidit Ediſcopo Leodienſi his ferè conditionibus: Vt impenſas obſidionis Epiſcopo præſtent: Vt ſuo ſumptu cœnobia & templa reſtaurent: Vt deincèps Catholicam fidem profiteantur. Hæc ſunt lucra & compendia noui euangelij. & indè naſcentis rebellionis. Eſt autem miles oppido ſinè cæde recepto impoſitus.

XVI. Mar-

XVI. Martij, aut certè Dominica Lætare, Brugenſes Sectarij rurſus quendam ſibi adſciſcunt eccleſiaſten, ſartoris famulum, vix natū annos 22. dignum ſanè tali patella operculum. Venerunt eò miſſi à Brugenſi magiſtratu & à Francotis, & diſertis verbis homini, ne concionaretur, interdixerunt. At ille tamen à meridie id attentans, vbi ſub veſperam vrbem ingreditur, in ipſa porta compræhenditur, & in carcerem mittitur. Indè ceſſârunt conciones eiuſmodi apud Brugenſes. ſemel tamen atque iterùm ſuos pſalmos teutonicos cantillârunt, donèc viceſimaſexta Martij conuenticula illis omnia publico edicto vetita ſunt. 1567 *Eccleſiaſtes capiuntur.*

Sub finem Martij rurſus Antuerpiæ Sectarij ſua habere conuenticula ſecreta, arma coëmere, & ad tumultum ſpectare cùm viderentur, multique mercatores exportatis inde rebus ſuis abſcederent, Gubernatrix per Principem curauit conciones ſectarias omnes prohiberi, tametſi nondùm obtemperatum fuit: voluitque conſtantèr militem exterum eò intromitti. Præfecto quoquè criminali, quem vulgò Roede Roede vocant, mandauit, vt authores omnes tumultûs illius Antuerpienſis, vnaque ſectariorum miniſtros omnes compræhenderet. *Conuenticula noua Antuerpiæ.* Rod Rüt.

XXII. Martij Dominus Norcarmius accitis è Duaco, Tornaco, alijſque vicinis oppidis tormentis, Valencenarum mœnia tanta vi & aſſiduitate verberauit, vt ciues mox colloquendi facultatem petiêrint. Ea ſub veſperam non negata, aiebant ſe paratos deditionem facere eis conditionibus, quas anteà recuſârant. Verùm non ſunt auditi. Poſtridie duobus & viginti tormentis ſummo manè quatiuntur mœnia, turris cuiuſdam templi deijcitur, magno illato vicinis ædibus detrimento, nec cœpto abſiſtitur, licèt horribili clamore oppidi matronæ manibus deditionem inſinuarent, donèc ante meridiem ad multum ſpatium diſiectis mœnibus, facilis militi in oppidum pateret ingreſſus. Iam verò ſummè ad inuadendum anhelante milite, ipſo meridiano tempore ſinè vlla conditione ſe permittunt Regis voluntati. Eodem itaque die, qui erat Palmarum Dominicus, à meridie cum maxima copiarum parte ingreditur Dominus Norcarmius, oppidumque Regi Catholico recuperat. Porrò ad aliquot dies obſeratis portis Michaëlem Herlinum ditiſſimum mercatorem cum filio & duobus noui euangelij præconibus, totius *Valencenæ expugnantur.*

1567 rebellionis capitibus, in carcerem conijcit. Ea verò Valencenarum, vrbis munitiſſimæ, expugnatio omnibus ſectarijs animum ademit. Mox autem miſſi ſunt ex hoc exercitu, qui Cambreſium, ditionis Epiſcopi Cameracenſis oppidulum à ſectarijs occupatum, oppugnarent. Sed vbì eius loci incolæ acceperunt Valencenas deditionem feciſſe, omnes profugerunt, portisq́ue patentibus miles ingreſſus eſt.

Traiectenſes Moſani ſe dedunt.

Aprilis menſis initio Traiectenſes ad Moſam ſe Regi miſſis Bruxellas legatis dediderunt, militemq́ue regium apud ſe introduci paſſi ſunt. Fuerant illi diù rebelles, indè perſuaſi à ſectarijs buccinatoribus, multaq́ue more ſectariorum egerant: ſed eiuſmodi conatus plerunquè triſtes habent exitus, punitq́ue temeritas vel maximè ſeipſam. Quanto illi rectiùs ſapiunt, qui ſeditioſorum hominum repudiatis concionibus, permanent in officio, nouandisq́ue rebus abſtinent?

Conditiones acceptæ ab Antuerpienſibus.

VII. Aprilis illuſtriſſ. Gubernatrix cum Antuerpienſibus, qui ſuos ad illam legatos miſerant, his fermè conditionibus tranſegit: Vt ſectarij miniſtri & concionatores omnes quamprimùm Antuerpia diſcedant: Vt omnes ſectariorum conciones, exercitia, & quæcunque indè pendent, putà, Conſiſtoria, conuenticula, collectæ pecuniariæ, & ſimilia ceſſent: Vt templa direpta vel diruta, in priſtinum ſtatum reuocentur: Vt cultus diuinus vbiquè reſtituatur, itemq́ue conciones Catholicæ aliæq́ue Eccleſiaſticæ cęremoniæ omnes, idq́ue ſinè vllo impedimento vel iniuria tam in perſonas Eccleſiaſticas, quàm eorum res & facultates: Vt nouorũ fanorum ſtructura conquieſcat, cunctaque, vbì rex iuſſerit, ſubruãtur: Vt nihil interìm innouetur, neque quicquã fiat religioni Catholicæ contrariũ: Vt ciues & incolæ omnes obediant Regi, cunctaque eius edicta, etiàm ab harum turbarum initio propoſita ſeruent: Vt poſthàc non ferant in ſua Rep. vllos exules, errones, aduerſùm Regem conſcriptos, exteros ſectarios, fugitiuos, apoſtatas, & ſimiles: Vt Magiſtratui reddatur priſtina authoritas, & debita præſtetur obedientia: Vt milites pręſidiarij, donèc illic erunt, iurent ſe Regi parituros & ſeruaturos iam dicta. Hæc ſi fiant, viciſſim promiſit Gubernatrix, eius vrbis ciues neque in illa, neque alia Belgij ciuitate perquiſitum, moleſtatum, impeditum, perſecutum iri religionis ergô, donèc Rex cum ordinum conſilio aliud ſtatuat, cui tum illi perindè, vt alij Regis ſubditi, obtem-

perare

perare debebunt. Si qui autem ad regiorum edictorum 1567
præſcriptum, quòd ad religionem attinet, gerere ſe nolent, aut obediant, aut diſcedant, quemadmodùm Rex cum ordinibus decreuerit. At hinc excipiuntur tamen ij omnes, qui rei ſint maieſtatis, deſtructionis & direptionis templorum atque iconoclaſmi, latrociniorum, rebellionis, cõſpirationis in regiam maieſtatem, & criminum conſimilium. Porrò in his omnibus regiæ maieſtati conſenſus ſaluus erit, cui etiàm ſe ſcriptuiã pro ipſis illuſtriſſ. Gubernatrix affirmauit, modò interim ſileant conciones & exercitia omnia nouæ religionis. Poſtremò hortabatur, vtì hæc omnia quàm celerrimè exequerentur, ita citiùs impetraturi hactenùs malè geſtorum veniam. Eæ verò conditiones omnes ab Antuerpienſibus acceptæ & admiſſæ ſunt, ſicque paulatìm ibì res meliùs habere cœperunt.

Tumultus Buſcoducenſis.

IX. Aprilis immodicus fuit tumultus Buſcoducis. Cùm enim iuramentum exigeretur ab eo, quem ſuprà diximus miſſum Antuerpia eſſe, vt illi oppido præeſſet, nec id niſì ſub ea forma, quam ipſe conceperat, præſtare vellet, Sectarij perruptis Curiæ foribus, Magiſtratum cum ciuibus conſilia communicantem inuadunt, & bonos ciues omnes in fugam compellunt. Verùm pius & clemens Deus eas turbas ità ſedauit, vt ſub veſperam ſuam quiſque domum ſpontè repeteret. Porrò die 11. Aprilis exauthorato milite, ſolutis à Senatu ſtipendijs, Antuerpienſis ille diſceſſit, moxque ad horam tertiam Cancellarius Brabantiæ & Peterſomius dimiſſi ſunt, & Bruxellas vſque à 32. ſagittarijs deducti. Simul etiàm conſcripti à magiſtratu milites 400. qui excubias agerent, planeq; exulare iuſſa omnis cõcio ſectaria. Itaq; ſectarij pleriq; ſuis ſecũ exportatis rebus, indè aufugerũt.

Cancellarius dimittitur.

X. Aprilis Antuerpia exceſsêre nouem miniſtri ſectarij eius vrbis, partìm Caluiniſtæ, partìm Luterani: mox etiã omnia illorũ fana ꝓphana, iuſſu Curiæ à magiſtratu obſignata ſunt, donèc Gubernatrix eò veniret.

Eodem tempore in Flandria, iam ante Paſcha ſublatis iuſſu Comitis Egmondani agrarijs concionibus, deturbata ſunt ſectariorum fana, Iperis inprimìs, & Balioli atque Armenteriæ, & in locis adiacentibus. Porrò Comminij, iubente Duce Areſcottano, ex fani Sectariorum trabibus tria ſunt ſtructa patibula, in ijſque mox ſuſpenſi perplures. Deindè etiàm Gandaui tanto militum impetu vnius horæ ſpatio dirutum eſt fanum

1567 Sectariorũ, vt vendita ſtatim omni materia, præter ſtramina nihil reliqui fuerit. Cœpit quoq; paſsim per vniuerſam Flandriã de ijs, qui circa Domini natalem ad arma concurrerant, & de iconoclaſtis omnibus ſuppliciũ ſumi, ità vt per trimeſtre in ſola Inſulenſi vrbe ad octoginta in crucem ſublati ſint ex pagis vicinis. In Hollandia quoquè & Zelandia ſensìm tranquillitas reddita eſt, profligatis ſectariorum concionibus, & eorum fanis euerſis.

XXIIII. Aprilis Antuerpiæ ſolẽnis Miſſa celebrata eſt de ſacroſancta Euchariſtia in templo beatiſſimæ ſemperque virginis Mariæ: & quidẽ iam aliquot menſes illud ſacrum ſiluerat. Adhibitus autem eſt ſolennis campanarum ſonitus, iam canonicis reuerſis, & mercatoribus frequentiſſimis eò quotidiè confluentibus, adeò vt itinera omnia omnis generis opibus & ſarcinis oppleta cernerentur. Eſt tum illo in templo, tum in cæteris omnibus magno ſudatum opere, vt ante Gubernatricis aduentum rudera omnia exportarentur. Eodem die domeſtici milites omnes exauthorati ſunt, demptis quatuor cohortibus. Indignè id ferebant illi milites, atque ſub veſperam alterius diei illis in vnum coëuntibus, & mira minitantibus, res ad tumultum ſpectare videbatur. Verùm prudentia Magiſtratûs itum eſt obuiàm, accito milite regio iam ad vrbem aduentãte. Itaque xxvj. menſis huius ſummo manè, duce Comite Manſfeldio, in oppidum intromiſſa ſunt 16. peditum ſigna: priùs tamen curribus aliquot cum eorum impedimentis intrò receptis, & ad viarũ angulos obiectis, nè quid maligni homines poſſent attentare contra illos.

Peditũ 16. ſigna veniũt Antuerpiam.

XXVIII. eiuſdem venit Antuerpiam illuſtriſſ. Gubernatrix cum pleriſq; aurei velleris Equitibus, & cum tota aula, ſtipata equitibus ſeptingentis ad ſuum & vrbis præſidium: itemq́ue trecentis alijs, qui foris inuigilarent, nè qui tumultus exiſterent. Ingreſſa vrbem, rectà contendit ad primariam ſacratiſſimæ virginis matris ædem, vbi omnibus anteà præparatis, mox ſolenne ſacrum de S. ſpiritu factum eſt, totius vrbis campanis concrepantibus: inprimis autem pro gratiarum actione decantato, Te Deum laudamus.

Gubernatrix intrat Antuerpiam.

Calendis Maij, aut certè pridiè eius diei ſub mediam noctem Amſterodamo diſceſſit nobilis ille primarius, cuius anteà quoquè meminimus, à multis nobilibus fœderatis & cum tedis innumeris deductus ad na-

ucm

nem cum omni ſua familia & ſupellectile: vbi valedi- 1567
dicens nobilibus illis, mandauit, vt indè abſcederent quamprimùm, nulla tamen cuiquam vel vi, vel iniuria illata. Illi igitur biduo pòſt cum vniuerſis copijs ſuis indè abiêrunt. Porrò Carthuſianum cœnobium extra Amſterodamum ſitum, priùs ſexaginta milites diripuerunt: ijdemque indè profecti, Abbatiam Egmondanam miris modis vaſtandam & expilandam ſibi ſumpſerunt, monachis non mediocritèr diuexatis, & Priore miſerrimè captiuo aliquouſquè pertracto. Indè prætereuntes Alcmariam vrbem, opima præda iam dicti monaſterij & multis theſauris onuſti, vicinum Regularium cœnobium itidèm expilârunt. Eſt verò illos perſecutus Comes Meganus, ſed aſſequi non potuit, donèc ſuis eſſent coniuncti, qui erant ad quatuor millia, & eo ampliùs, armis omnis generis egregiè inſtructi. Prohibuerat autem Gubernatrix ſub pœnis grauibus, nè illis auxilio eſſent certa quædam oppida. Vndè factum eſt, vt aliquot locis fruſtrà tentârint cõſcenſis nauibus abſcedere. Tandèm tamen oppiduli cuiuſdam incolas vi adegerunt, vt naues concederent, quas ingreſſi omnes abſceſſerunt, exceptis centum, qui tardiùs aduenerant: qui quidem ſtrenuè cum regijs copijs confligentes, plerique omnes ceciderunt, 20. verò compræhenſi ſunt, & 10. mox ſuſpendio necati. Qui autem Vianæ & locis vicinis erant, ſuorum accepta clade, omnes mutato habitu fugerunt: ſi qui verò ex ijs depræhendebantur, mox ſuſpendio addicti ſunt.

Carthuſia Amſterodamenſis diripitur.

Sectarũ ſuccumbunt.

Porrò nobiles quidam fœderati, horum duces, in peculiarem quandam nauim ſe receperunt, nauta ſanè inuito, qui etiàm paulò pòſt Comiti Arenbergio obuiàm veniẽti illos prodidit. Erãt enim benè poti, ſomnoq; obruti, ità vt à militibus Arenbergianis compræhenſi ſint centum & tres, in quibus erant nobiles 63. Simul etiàm in eadem naui præda cœnobij Egmondani appræhenſa eſt, & 30. aut 40. millia dalerorum. Nobiles capti Viluordiam iuſſu illuſtriſſ Gubernatricis magna ex parte abducti ſunt. Ea autem res ſectariorum audaciam prorsùs contudit, maximè quòd à captiuis multa illorum arcana & machinationes detegerentur. Viana poſteà occupatur ab Erico Duce Brunſuicenſi, & ditio Traiectenſis redit ad pacem & tranquillitatem.

Nobiles capiuntur.

X. Maij aliquot peditũ ſigna regis nomine ingreſſa ſunt Amſterodamũ, & paulò antè Buſcũducis. Iam ferè

1567 rebellio omnis, cũctaque Sectariorum exercitia & conciones in nihilum redacta viſebantur, non ſinè ſingulari præpotentis Dei benignitate, qui etſi ad tempus permiſit in illis opulẽtis & Catholicis regionibus aliquid poſſe ſectarios, citò tamen illorum conatus repreſſit, flexus hauddubiò precibus ardentiſſimis & lachrymis piorum hominum vtriuſq; ſexûs, quorum illis in locis ingens ſane copia eſt. Eodem aũt die Antuerpiæ, prętet alios multos in vicinis itineribus, duo iconoclaſtæ & quatuor alij ſuſpenſi ſunt. Porrò etiàm id temporis illuſtriſſ. Gubernatrix iuſſit Antuerpię ſingularum familiarum nomina & cognomina deſcribi, itemque arma in ſingulis ædibus reperta. Fana autem hæreticorum donauit exteris militibus, ea conditione, vt ſolo æquarent. Sunt qui dicãt, pro quinque fanorum ſectariorum materia oblata eſſe aureorum Rhenenſium 14. millia.

XII. & XIII. Maij permulti ibidèm, iubente Gubernatrice, in carceres coniecti ſunt, atq; in ijs plerique iconoclaſtæ & templorum expilatores.

Legati principum ad Gubernatricem. Sub diem XX. eius mẽſis aliquot Germaniæ principum legati venerunt ad illuſtriſſ Gubernatricem, orantes, vt qui confeſſionis eſſent Auguſtanæ in Belgio, ijs libertas cõcederetur, neque ob priùs admiſſa quicquam moleſtiæ inferretur, & id genus alia. Reſponſum illis eſt, non poſſe hac de re quippiam conſtitui, donèc Rex ſuam explicet voluntatem: porrò illuſtriſſimam Gubernatricem orare, nè ſe negocijs religionis in Belgio admiſceant. Ità tum nihil impetratum eſt. Intereà verò dum illi iis in locis eſſent, tam Confeſſioniſtarũ quàm Caluinianorum fana ſub haſta vęniẽrũt, idque in commodum militum præſidiariorũ: ſolum fiſco adiudicatum, poſteà pars quibuſdam militiæ ducibus permiſſa.

Marchio Bergenſis moritur. XXII. Maij in Hiſpanijs obijt Marchio Bergenſis. Eius coniunx necdùm comperta morte illius, hoc ferè tempore conſulem oppidi Caluiniſtam iuſſit in carcerem includi, edixitque palàm, vt ſolũ verterẽt, quicunq; vel proles ſuas baptizari curâſſent in fano ſectariorum, aut eorum more iniiſſent coniugia, aut cœnam Caluiniano ritu celebrâſſent, neque vellent reſipiſcere. Feruntur autem circiter 700. tum indè aufugiſſe.

Edictum Antuerpiæ promulgatum. XIIII. Maij Regis nomine illuſtriſſ. Gubernatrix publicauit Antuerpiæ edictum, ob ſedandas turbas omnes, quæ illic religionis cauſa deincèps oriri poſſent. In eo autem nulla fit mentio eorũ, quæ hactenùs ad-

admiſſa eſſent. Scripſerat enim Rex, ſe ſibi ſeruâſſe eorum tum punitionem, tum condonationem, pro meritorum qualitate. Huius edicti hæc ferè ſumma fuit: 1567

I. Primò, vt iuxta edictum anni ſuperioris in Iulio euulgatum, præter bonorum omnium confiſcationem miniſtri ſectarij & concionatores morte mulctentur, ac ſuſpendantur. Eadem pœna plectantur, quicunque ſuas ædes ad habenda conuenticula commodatò dederint aut permiſerint: itemque receptatores, fautores, ſuſtentatores illorum, ſi tamen id pro more habeant, aut ſint hæretici obſtinati: Qui talia adeunt conuenticula, pœnam luant arbitrariam, ità tamen, vt inquirat iudex, num quadam ducti curioſitate id fecerint, an verò armati: Concionatores ſub pœna capitis ſolum vertant: Parentes, curatores, heri, ad iudicis arbitrium puniantur pro liberorum & familiæ ſuæ culpis, & pueri vel famuli flagellentur, niſi conſtet illos horum culpas pro viribus impediuiſſe: Vt citiùs prodantur conuenticula, quiſquis illa detexerit, ſi eius ſit ſectæ, & ad fidem Catholicam conuertatur, hactenùs admiſſorum habeat veniam & impunitatem: Vt magiſtratus & prætores, illorum alioquì rationem reddituri, contra ea conuenticula aduigilent.

II. Secundò, vt iuxta aliud præcedentis anni edictum, iconoclaſtæ omnes, & id genus templorum ac monaſteriorum expilatores & inflammatores, aut ijs opem ferentes, bonorum confiſcatione & laqueo plectantur: ſitque cuiuis fas eos compræhendere, & Magiſtratui adducere. Omninò etiàm mandatur magiſtratibus, vt nè permittant talia facinora, immò verò modis omnibus obſiſtãt, ſub pœna arbitraria, præſtandique damni, quod eccleſijs illatum ſit. Idem facere teneantur, qui ſint eccleſijs vicini, aut ad eccleſiarum parœciam pertineant, non modò erga parochiales eccleſias, ſed etiàm alia eiuſdem parœciæ ſacella.

III. Tertiò, vt qui Sectarij ſua exercitia, putà, baptiſmum, matrimonium, cœnam, pſalmodiam, publicum cantum in conuenticulis, ſepulturam, & ſimilia coluerint, in crucem agantur, aut capite plectantur: illis verò auxilio qui fuerint, pœna mulctentur arbitraria.

IIII. Quartò, vt infantes nothi mox in eccleſiam ferantur, & ritu Catholico tingantur. Habeant etiàm parochi librum, in quo annotent diem baptiſmi, nomen baptizati, parentumque & ſuſceptorum: pœna arbitra-

1567 riaconſtituenda in parentes, qui non iuſſerint baptizari: Si verò ſectariorum more fiat, pœna capitis & bonorum conſiſcationis in baptizantem, & baptizandos offerentem. Obſtetrices quoquè deintegrò iurent, ſe indicaturas infantes magiſtratui, ſi à partu intra horas 24. non baptizentur: & ſi id negligant, puniantur.

V. Quintò, vt nullus ludimagiſter iuuentutem inſtituat publicè vel priuatìm, niſi priùs de fide examinatus à Scholaſtico & duobus à Senatu deputatis, præſtitoque iuramento, iuxta formam præſcribendam, de non prælegendis libris aut dogmatibus ab Eccleſia Catholica damnatis. Seruent verò hæc ante decimum diem poſt huius edicti publicationem, idque ſub pœna arbitraria: quòd ſi verò deincèps errores aut hæreſes docuerint, capite & bonorum confiſcatione mulctentur: parentes autem, qui ad eiuſmodi ſcholas ſuos pueros miſerint, pœna arbitraria.

VI. Sextò, vt prætores & Magiſtratus cum Viſitatoribus exactè obſeruent decreta omnia de typographis & bibliopolis promulgata, & immorigeri, capitis & bonorum confiſcationis pœnas luant, ſi ſic aſſueuerint: alioquì pœna extraordinaria, non tamen capitis, plectantur: & qui tales emunt libros, mulcta ijs pecuniaria irrogetur.

VII. Septimò, quicunque regijs ſubditis collectas pecuniarias impoſuerint, abſque Regis iuſſu, authoritate, permiſſu vel conſenſu, etiamſi vltrò conferant, vt pœnam ferant arbitrariam, & ampliùs quadruplo reſtituant, quàm acceperint, partìm fiſco regio, partìm pauperibus applicandum. Vt etiàm ſectarij ſub pœna arbitraria non illiciant in ſuas ſectas plebeculam ſimplicem eleemoſynis aut operis præſtandis. Si qui verò tales collectas iam fecerint, aut contribuerint ob militem conſcribendum, aut in poſterum id fecerint, tanquàm rebelles plectantur capite, & bona eorum Fiſco cedant.

VIII. Octauò declarati ſunt rebelles omnes conſiſtoriorum præfecti, & vetita deincèps conſiſtoria omnia tam intra, quàm extra vrbes, itemque conuenticula, prætextu cœnæ Caluiniſticæ, Colloquij, viſitationis, religionis ad publicam perturbandam pacem, idque ſub eadem pœna.

IX. Nonò iubentur vrbibus excedere ante horas 24 exules, fugitiui, errones, apoſtatæ omnes, ij præſertim qui ſub religionis prætextu eò aduenerint: & quidem ſub

pœna

pœna aut virgarum, aut exilij, aut capitis, pro ratione meritorum. 1567

Decimò, vt quicunque aliundè in Belgium confluxerint, ſi ſint exules, iubeantur quamprimùm abſcedere ſub pœna in exilij literis expreſſa: ſin alij ſint, adferant teſtimonia Parochi & Magiſtratûs ſui de vita ſua & cauſa diſceſsûs ex alijs ciuitatibus. X.

Poſtremò interdicuntur ſcandala omnia ac impedimenta, motus quoquè & iniuriæ in homines Catholicos, in Eccleſiaſticos, in monaſticen profeſſos, & quidem ſub pœna capitis & confiſcationis bonorum, ſi graue ſit ſcandalum: aliâs arbitrariæ caſtigationis. Hęc autem omnia ſuum habebunt robur, donèc aliud de religionis negocio conſtituatur. XI.

Sub finem menſis Maij tumultuati ſunt Sectarij Steenbergij, niſì fallor, cœperuntque denuò aliquot vaſtare Eccleſias. Verùm miſſis eò Antuerpia 300. militibus, plerique fugerunt, nonnulli in crucem acti ſunt.

In Iunio ſumptum eſt Valencenis ſupplicium de quatuor primarijs Geuſeis vel Caluiniſtis eius loci: è quibus vnus erat opulentus ille mercator Michael Herlinus cum filio, & duo concionatores. Is Michael, prolata in ipſum & filium mortis ſententia, cultello pennario aliquot ſibi vulnera ſub pallio inflixit, in quibus nonnulla exitioſa fuiſſe feruntur. Ea re ex profluente ſanguine animaduerſa, productus eſt ad ſuppliciū. Porrò Sectarij verſi in tumultum, nituntur & illum & alios eripere, nec obtemperant militibus monentibus, vt ſedatè ſe gerant. Itaque diſploduntur à milite aliquot ſclopetti in ſeditioſos, quibus ſex perempti, complures grauitèr vulnerati ſunt. *Sumitur ſupplicium de 4. Geuſeis.*

Accidit verò quiddā memorabile Cambreſij, quanquàm incertum habeo quo menſe & die acciderit. Erat ibì quidam Iohannes Carmelitanus apoſtata hæreticorum eccleſiaſtes. Is ſe dominum Philippum dici voluit. Captus tandem, pernegat ſe eſſe eum monachum, qui putabatur. Et quamuìs diuerſum teſtarentur plerique homini familiaritèr noti, & ipſa quoquè eius mater, optima & catholica mulier, quæ eum certis indicijs docebat eſſe ſuum filium, & hortabatur, vt monaſticum habitum reciperet: ille impudentèr ait, Mulier, non noui te. Verùm multis tandèm conuictus teſtibus, non potuit negare ſe eſſe illum fratrem Iohannem Carmelitanum. Itaque in caſtro Cambrenſi ſuſpenditur, ſed ab hę- *Apoſtata mutat ſibi nomen.* *Suſpēditur*

1567 reticis ſublatus, in vicina quadam foſſa ſepelitur. Ecce autem ſpargitur latè rumor, Iohannē excitatum à mortuis, in Francia concionari, nec deerant qui ſe dicerent eum vidiſſe rediuiuum, eumque audiuiſſe concionantem. Sed vt impudens commentum palàm poſſet coargui, magno ſtudio Catholici eius cadauer perquiſiuerunt, inuentumque iam fœtens & horridum denuò ſuſpenderūt, nec illud poſteà amotum eſt. Talibus figmentis delectantur noſtri euangelici præcones, & cùm vera miracula nulla habeant, ad eiuſmodi prodigioſa commenta confugitur.

Denuò ſuſpenditur.

Tornaci, Iperis & Gandaui, multiſque alijs Flandriæ locis, plerique profugi Sectarij ad certam diem citati ſunt ſub pœna confiſcationis bonorum. Illis verò non ſe ſiſtentibus, bona illorum partìm fiſco addicta ſunt. Tornaci vno die e ditionibus Regis centum & ſex Geuſei Tornacenſes proſcripti ſunt, & bona eorum confiſcata. Multi ibidem in caſtro habebantur in vinculis, quorum vix pauci euaſuri putabantur. Aldernadi quidam è præcipuis Sectarijs cùm ſemèl habita quæſtione nihil eſſet confeſſus, & tandem teſtibus conuictus, vereretur ad alteram quæſtionem ſe abreptum iri, vel ferre non ſuſtineret publicæ necis ignominiam, de feneſtra domûs præcipitem ſe eiecit, ſed ſingulari Dei benignitate, qui non vult mortem peccatoris, eo caſu extinctus non eſt, ſed reſipiſcens, & peccata ſua confeſſus, Catholicè mortuus eſt.

106. Geuſei proſcripti.

Gandaui pridiè Apoſtolorum Petri & Pauli ingens rumor ſparſus fuit, poſtridiè futuram concionem hæreticam, & quod Sectarij præcones 4. iam eſſent vrbem ingreſſi. Perlata res eſt ad magiſtratum, & diligenti habita inquiſitione, primus author in vincula coniectus eſt: nec vlla fuit concio hęretica: ſed ipſo apoſtolorum feſto die, quo futura dicebatur, ad ſacras reliquias S. Liuini, quæ tum biduo antè ex caſtro, vbì ob Geuſeorum metum aliquandiù fuerant, in templum S. Bauonis relatæ erant, clauda mulier ſanata eſt. Et certè aliquot ibi tum miracula facta eſſe adeò certum eſt, vt in publica acta relata ſint.

Miraculū ad reliquias S. Liuini.

Eodem propè tempore haud procùl Brugis quidam Sectarij rurſus ſua habere cœperunt conuenticula, id prætexentes, quod non niſi vſque ad S. Iohannis ferias, vt ipſi dictitabant, conciones vetitæ eſſent. Sed miſſus eò præfecti Flandrię vicarius cum aliquot è caſtro Gandenſi

denſi leuis armaturæ equitibus, ludimagiſtrum quendam, qui concionem habiturus, paulò antè infantē ſuo more baptizauerat, compræhendit, & poſtridiè manè in crucem egit: ſunt & alij quidam compræhenſi, cæteri fuga dilapſi. *1567*

Vltima Iunij apud Harlingeñ Phriſiæ caſtrum in captiuos quoſdā, quos ſuprà diximus in naui vna à comite Arenbergio compræhenſos, lata fuit ſentētia. Porrò nobiles 7. confœderati ad Gubernatricem miſſi fuerant, & de cæteris eius ſententia expectabatur. Itaque præter alios partim exulare iuſſos, partim ad triremes damnatos, patibulo ſeptem addicti ſunt, è quibus vnus duntaxàt ad fidem catholicam ſe recipiens, peccata ſua cuidam Franciſcano patri confeſſus eſt, petijtque Miſſam fieri, in eaque ſacroſanctam Euchariſtiam ſibi porrigi. Quod cùm factum eſſet, atque ille cum alijs ſuſpenſus, iam ſpiritum exhalâſſe putaretur, animaduertit præfectus eum etiamnùm animam agere. Iuſſit igitur lictori, vt mortem vno adhuc ſaltu illi acceleraret. Quod cùm ille tentaret, funis ruptus eſt. At ille humì collapſus, paulò pòſt tum à Deo, tum à præfecto ore titubante veniam & petijt & impetrauit, traditusque chirurgo curandus, hodieq; fortaſsìs ſupereſt. Quotquot verò illi ſpectaculo aderāt, miraculi loco iſthuc habuêre, quòd ſacroſanctæ Euchariſtiæ virtute à morte ſeruatus eſſet homo ille. Et multi ſanè in Phriſia, hac re permoti, quotidiè redeūt ad Catholicam Eccleſiam. Eſt verò res à commiſſarijs perſcripta ad illuſtriſſimam Gubernatricem, qui ſe etiàm funem accuratè inſpexiſſe addidêre, certoque comperiſſe eundem fuiſſe, quo cæteri eſſent ſtrangulati, minusque quàm cæteros pōderis habuiſſe, ſicque ruptum fuiſſe, àc ſi enſe diſſectus eſſet. *Exemplū memorabile.* *Multi ad fidem redeūt Phriſones.*

XVIII. Iulij illuſtriſſ. Gubernatrix cum tota aula Bruxellas reuerſa eſt, cùm ad id vſque temporis Antuerpiæ fuiſſet. Porrò Comes Mansfeldius Antuerpiæ cum præſidio relictus eſt.

Ante hos autem dies Rutemundæ in Geldria Geuſei quidam rurſùs ſuum habuêre eccleſiaſten, qui primò apud Nouimagenſes, deindè in Maſeque concionatus fuerat. Illum volebant Rutæmundam introducere, vt feſto die Viſitationis beatiſſimæ Mariæ virginis concionaretur. Illud autem obtinere cùm non poſſent, extra vrbem habita concio eſt in pago quodā. Egreſſi ſunt eò extra Rutæmundā Geuſei quingenti, aut circitèr, vt *Rutæmundēſes ſunt in motu.*

aiunt,

1567 aiunt, concionem audituri. Catholici interim aduocant vicinum quendam ſatrapam, orantque vt præſidio militari ciuitati opem ferat. Venit ille cum paucis militibus, moxque portæ vrbis occluduntur. Redeunt indè à concione Sectarij, mirantur clauſas portas, rogant eas aperiri, & ſe intromitti. Catholici negant ſe illos agnoſcere pro ciuibus. Iterùm redeunt, ſeque intrò recipi petunt, vt poſſint adeſſe vxoribus & liberis ſuis. At Catholici vxores & liberos illis quidem per murum, vt fertur, demiſerunt, ſed eos admittere noluerunt. Hęc quidem de rebus inferioris Germaniæ, vt antè dixi, à grauibus & fide dignis viris accepi, & huc adſcribere volui. Alij hauddubiò quandoquè prolixius omnem hiſtoriam ſeparatim deſcribent.

Gotha deditur. Huius anni menſe Aprili, cùm aliquādiu iuſſu Imperii obſeſſum fuiſſet, deditur Gotha oppidum cum arce muniuiſſima & propè inexpugnabili, ibique præter alios captus eſt Vuilhelmus Grumbach, & paulò pòſt grauiſſimo ſupplicio affectus, cum aliis quibuſdam. Eſt autem notatu dignum, quòd eodem ferè tempore, niſi tamen fallor, cæſus eſt iſte Grumbach, quo anno 1558. crudeliſſimo latrocinio peremptus fuit celeberrimus ille Herbipolenſis Epiſcopus Melchior Zobel, cuius ſuprà meminimus. Verùm hac de re, quòd parùm certi habeam, nolo plura ſcribere. In Belgium iam aduenisse dicitur cum inſtructo exercitu illuſtriſſ. Dux Albanus, ibidemque etiàm Catholicus Rex Philippus expectatur. Non dubiū, quin hæretici criſtas demiſſuri ſint, qui illas ditiſſimas regiones fœdiſſimè perturbârunt, & damnis maximis affecerunt. Quòd ſi verò illic nidificare & proſperis frui ſucceſſib⁹ eis licuiſſet, maiora ſanè attentâſſent. Sed habet humana malitia certos ſibi præfixos limites & cancellos, quos prætergredi non poteſt. Vtinàm verò tandèm redeant ad ſanitatem, qui in Europa tot turbas excitârunt, atque ſub prætextu purę doctrinæ & Euangelij, orbem erroribus & diſſidiis impleuerunt, miſeramque & imperitam plebeculā aduersùm ſuos legitimos magiſtratus incitârunt, atque in varias easque fœdiſſimè pugnantes & diſſectas opiniones & ſectas diſtraxerunt. Quod etſi ad tēpus paſſus eſt Chriſtus præpotētis Dei filius, qui pro illa fudit ſanguinem ſuum, tamen quandoquè ſeueriſſimè vindicabit & pœnas exiget æternas ab illis, qui illi ad perditionem ſe duces & authores præbuerunt. Immò verò vbi Immenſæ

illius

illius bonitati viſum erit, etiàm in hac vita, niſi reſipuerint, egregiè caſtigabit & puniet illos, reuocabitque ouiculas ſuas, ab illis diſperſas & diſſipatas, in ouile catholicæ & vnicæ Eccleſiæ ſuæ, præſtabitque vt agnoſcant errorem ſuum, doleantq́; vehementer ſe audiuiſſe voces alienorū, eosque ſummè deincèps fugiant & execrentur, quemadmodùm crebrò ſuperioribus ſeculis eum feciſſe conſtat. Et certè etiàm hoc ipſo anno pro ſingulari benignitate ſua ad Catholicæ Eccleſiæ gremium reduxit illuſtrem & magnæ apud Germaniæ principes authoritatis Comitem ab Helfenſtein Vlricum, adeò vt is coram multis & grauibus viris Luteraniſmū & Auguſtanam Confeſſionē, cui, niſi fallor, inter primos ſubſcripſerat, abiurârit & anathematizârit, totusque ad Catholicam Romanam Eccleſiam redierit. Fuit autem cum fratre ſuo altero illuſtri Comite apud ampliſſimum Auguſtanum Cardinalem vltra tres hebdomadas, profligatisque à ſua ditione hæreticis & vxorijs miniſtris atque concionatoribus, catholicos ſacerdotes & concionatores acciuit, qui magno ſtudio incumbūt in viam reducendæ miſeræ plebeculæ, altaribus inſtaurandis, & ſacris imaginibus reſtituēdis, idque ſanè proniſſimis, vt quidam grauis vir ſcribit, ad omnia & auribus & manibus vulgi. Porrò etiàm huius rei nouitate penè attoniti vicinarum ciuitatum homines, plerique ſeſe colligunt, & ad pacem & vnitatē vnicæ matris Catholicæ Eccleſiæ reuertuntur, frementibus pſeudoprophetis, qui dolent è ſuis faucibus eripi ouiculas Chriſti. Quinetiàm medicinæ celeberrimus profeſſor D. Venerandus Gablerus, tanti Comitis exemplum ſecutus, redijt ad catholiciſmum. Adfuerat is Petro Paulo Vergerio è corpore migranti, apud quem mira quædam viderat, quę illi animum videbantur perfregiſſe, vt non modò Catholicus, ſed pientiſſimus quoquè Catholicus fieret. Sanè aiunt viri graues, hūc apoſtatam Vergerium ſub mortem teterrimos exhalâſſe fœtores, ac bouis inſtàr horrēdos edidiſſe boatus: & alia quædam, quæ ſpero quandoquè certiùs prodituros eos, qui morienti adfuére. Mihi necdùm licuit omnia exactè cognoſcere. Inter alia verò permulta, quæ Comitem eximiū ab Helfenſtein ad catholicam Eccleſiam reuocârunt, illud non poſtremum fuit, quòd, ſicut ipſe ait, in Auguſtana Confeſſione nullū neque in doctrina, neque in cæremonijs fundamentum vel concordiam inuenerit, neque apud ſuos

1567.

Comes ab Helfenſtein redit ad eccleſiā

Medicus inſignis fit catholicus

ſuos

1567 ſuos concionatores inuenire potuerit, ſed ſit ab iis ab alijs ad alia remiſſus atq; reiectus, & vnà cum ſuis ſubditis in vaſtiſſimos errores abductus: tum etiàm, quòd ſicut Luterus, ità & omnes poſteri illius in ſuis ſcriptis inconſtantes ſint, & modò hæc, modò illa ſibiipſis pugnantia doceant. Benedictus Deus, qui præſtitit tanto Comiti, tot annis aberranti, vt iſthæc videret tandèm, quæ ſanè eiuſmodi ſunt, vt vel ſola meritò cordatos omnes permouere poſſint, nè quicquam velint deincèps cum hac prorsùs lubrica & fallaci noui euangelij doctrina habere commercij.} Videbunt quandoque eadem etiàm alij, Deo benè propitio, moxque vt viderint, redibunt in viam, & iſti hactenùs tot homines miſerè faſcinantes errores vt fumus euaneſcent, eorumq; authores & buccinatores nisì ad ſanitatem redierint, ſeſe abdent in tenebras.

Alij pauciores Hiſpanos ſcribunt.

De aduentu verò Albani Principis in Belgium id annotatum video à quibuſdam, quorum ſcripta extant: cùm illum in Italia aliquandiù tenuiſſet tertiana febris, tandèm cum inſtructiſſimo exercitu nouem millium veteranorum Hiſpanorum, ſeptem milliū Allobrogum peditum, mille equitū leuis armaturæ & quadringentorum cataphractorū, mouiſſe versùs Germaniam inferiorem, ineunte menſe Iulio. Suſpicabantur tum quidam moliturum eum quippiam cum tanto exercitu aduersùs Geneuenſes, à quibus non longè aberat: ſed illis prætermiſſis, ſuſceptū proſequebatur iter, breuique in Belgium peruenit, acceptusque Bruxellis honorificè à Gubernatrice, multa ex ea didicit de ſtatu regionis. Multi tum ex Geuſeis è Belgio diſceſſerunt, ab Albano ſibi metuentes: qui exercitum ſuum per aliquot loca vicina ea ratione diſtribuit, vt ſi opùs foret, intra biduum omnes ad ſe euocare poſſet. Miſit tamen etiàm pleroſq; equites & pedites ad loca præcipua, quæ magis præſidio indigere viderentur, additis mandatis, vt regiæ maieſtatis nomine intra vrbes reciperentur.

Ad aduētū Albani multi Geuſei è Belgio abeunt.

Non dubium eſt, quin in tam perturbata republica, qualis tum erat inferioris Germaniæ, quę Catholico Hiſpaniarum regi páret, multa animo agitanda fuerint Albano Principi, vt poſſent rebelles ad obedientiā, malè ab hęreticis dogmatiſtis perſuaſi & euerſi, ad Catholicę Eccleſiæ ouile reuocari. Opùs erat ſanè non modò inſigni prudentia & induſtria humana, ſed etiàm ſingulari fauore & gratia Dei, ſine qua certè parùm humanitùs effici

1567

effici potuiſſet. Cœpit igitur Albanus paulò pòſt quoſdam primarios viros, quotquot compræhendere potuit, rapere in cuſtodiam: & in iis Comites Egmondanum & Hornenſem. Buranum Comitem Louanij detentum, miſit in Hiſpaniam. Egmondanus ſcripſit præfecto caſtri Gandauenſi, vt traderet illud Hiſpano militi. Capti ſunt & alij viginti quinque. Horum omnium ea cauſa fuit, quòd in fœ... contra regiam maieſtatẽ fuiſſent. Miſſi ſunt omnes ... i cum tribus Hiſpanorum millibus in caſtrum Gandauenſe, & illic diligentèr aſſeruati, donèc aliud de eis eſſet conſtitutum.

Multi traduntur in custodiam.

Porrò Albanus princeps ad ordines & ſtatus Belgij miſit literas regis, quas credentiæ vocant, ſimul indicãs, quid à regia maieſtate ipſi eſſet demandatum. Hortabatur omnes, vt regi ſuo morigeros ſe præberent, arma ponerent, catholicæ religioni ſe accõmodarent. Atque vt faciliùs domare poſſet, ſi qui pergerent eſſe refractarij, Antuerpiæ curauit caſtrum munitiſſimum exædificandum, idque breui ſanè tẽpore, quòd ingens eſſet eorum manus, qui illi ſtructuræ ſuam operam nauarent. De caſtri illius amplitudine & munitione ſatiùs eſt nihil dicere, quàm parùm pro dignitate. Aiunt magnum ea re pleriſque terrorem fuiſſe allatum, præſertìm quod quorundam facultates fiſco regio addicerentur, quibus volebat Albanus hominum furioſorum ſcelere euerſas & vaſtatas eccleſias atq; monaſteria, ſtatuas quoq; & imagines confractas, inſtaurari. Multi tum partim in Angliam, partìm in Germaniam ſeceſſerunt. Hæc ſi præuidere voluiſſent, qui malè à ſectarijs perſuaſi, rebus nouis contra regis ſui volũtatem ſtudere, religionemque perturbare non dubitârunt, rectiùs profectò & ſibi & vniuerſæ regioni conſuluiſſent. Multa ſæpè attentãt homines parùm attenti, quid quãdoquè accidere poſſit, atque ita tum ſeipſos, tũ alios plerunquè in grauiſſima diſcrimina adducunt. Sed hanc in partẽ illi confidentiùs peccant, qui ſub prætextu pietatis aut religionis ſecùs faciunt, quàm deceat bonos & cordatos homines. Ij enim, ſi non ſuccedant mali eorum conatus, conſolantur ſeſe, licèt non rectè, rectæ voluntatis, vt ipſi putant, conſcientia. Atquì hoc pacto facilè ſeſe tuebuntur etiàm ſæuiſſimi tyranni, qui Eccleſiam Chriſti atrociſſimè vexârunt, quòd putarent religiosè ſe illud facere. Sed error non efficit, vt culpa vacent. Quàm multa planè impia, noſtra ætate deſignârunt ſub Euangelij prætextu

Caſtrum fortiſs. Antuerpiæ extruitur.

Temeritas multos perdit.

Neochri-

1567 Neochriſtiani, quas turbas, quas cædes, quas tragœdias multis in locis excitârunt non ſine irreparabili Chriſtiani orbis detrimento? Excuſant ſe, quòd zelo puræ doctrinæ id fecerint: ſed interim nulla re magis, quàm ſana doctrina premuntur & impietatis arguuntur. Hæc eò dicta ſint, vt non ſibi blandiantur, qui tumultus in Belgio & alijs locis excitârunt, & poſteà in magnas calamitates inciderunt, tanquàm id propter Euangelium & fecerint, & patiantur. Quod enim illi Euangelium dicunt, perpetuus totius orbis Chriſtiani conſenſus damnat & reijcit, nec alio quàm falſæ doctrinæ loco habet.

Sub prætextu Euangelij quot mala perpetrata.

Cùm ſic autem Albanus Dux ſeſe compararet, princeps Auraicus & Ludouicus frater eius, qui in Germaniam ſe receperant, in eam curam & cogitationem incumbebant, vt poſſent in Belgium reuerti: nec deerant, qui ſolicitati ab eis, multa eis pollicerentur: quorum etiam ope & auxilio ad equitum tria, peditum duodecim millia princeps Auraicus contraxit. Quibus tamen ſolis fortaſsis ille parùm attentare auſus fuiſſet, niſi ſibi planè perſuaſiſſet, fore vt ſi cum ijs copijs in regis ditiones eſſet ingreſſus, vltrò ei adeſſent Belgæ, commeatuque & omnibus rebus neceſſarijs ipſum adiutarent: quod tamen longè ſecùs euénit. Nec interim ſibi deerat Albanus Dux, in rebus bellicis longè exercitatiſſimus: ſed modis omnibus ſtudebat populum in officio continere, ſeueroque propoſito edicto, iubebat omnes & ſingulos veterem religionem colere, adire templa, diuinis officijs intereſſe, arma ſua tradere oppidorum & pagorum præfectis.

Princeps Auraicus magnas contrahit copias.

Edictum Albani Ducis.

Cumque ſic Belgicis rebus animum intēderet, Parmenſis princeps, quæ hactenùs Belgij Gubernatrix fuerat, à rege Philippo petijt copiam in Italiam reuertendi. Rex annuit petenti, & aliquot coronatorum millibus regia liberalitate ei oblatis, annuo quoquè quatuordecim millium coronatorum redditu perpetuo atque hæreditario illi aſſignato, peramantèr ei per literas gratias egit, ob ſuſceptos toleratosque in ſtrenua & fida Belgicarum ditionum adminiſtratione labores. Ijs literis & nuncio accepto, illa, omni ſua authoritate in Albanum Ducem tranſlata, menſe Aprili, anno 1568. è Belgio diſceſſit in Italiam, vbi ab Octauio Duce marito ſuo humaniſſimè excepta eſt. Porrò Albanus cùm Bruxellas veniſſet, typis excudendum atque euulgandum cura-

Liberalitas regis Philippi in Gubernatricem.

Gubernatrix redit in Italiā.

curauit exemplum collatæ ipſi à rege poteſtatis, amplioris ſanè, quàm fuiſſet Parmenſis principis, & Gubernatricis Margaretæ, quippe qui etiam ſupremus belli dux eſſet conſtitutus, multaque authoritate in deſtituendis atque inſtituendis locorum præfectis, alijsque rebus cõſtituendis vti poſſet. Permultis ea res parùm grata fuit. Gandauenſes, aſſumpto Comite Egmondano, qui tum necdùm in cuſtodiã traditus erat, initio menſis Septembris veniunt Bruxellas ad Ducem Albanum, proponunt ei quàm incommodum ipſis futurum ſit, ſi quemadmodùm alicubì iam fecerat, velit eis auferre oppidi claues & id genus alia. Albanus ad ea reſpondit, ſe id curaturum, quod eſſet è re ſui regis, ſicque dimiſit illos. 1567

Eodem menſe Septembri, & quidẽ primo eius menſis die, quidam Abbas Brabantiæ, ablata ſecum magna pecuniæ ſumma, excuſſo cucullo, extra regis ditiones abijt, & viduam quandam opulentam duxit vxorem, ſic enim Euangelici hodiè loquuntur, cùm nõ ſint vxores, ſed inceſtæ concubinæ. Is Abbas aliquandiù concionatus erat catholicè, habebatque frequens auditorium: ſed cùm ei neſcio qua de cauſa interdictum eſſet, nè concionaretur, mutata religione, factus eſt Auguſtanæ cõfeſſionis. Porrò apud eos, qui Auguſtanam confeſſionem complectuntur, non ſolùm nihil habet turpitudinis, ſed magnam etiàm laudem meretur, ſi monachus, nulla habita diuinarum humanarumque legum ratione, nõ ſtet promiſſis, ſed contra votum ſuum adiungat ſibi fœminam, & cum ea propalàm viuat perquàm amantèr & familiaritèr. Hoc ſcilicèt lumen in orbem Chriſtianũ inuexit pura doctrina, quam iactant Euangelici in ſuam ipſorum ignominiã & dedecus ſempiternum. Auertat illud lumẽ Chriſtus Ieſus lux vera ab omnibus, qui nolunt ab illo quandoquè mitti in tenebras exteriores, vbì erit fletus & ſtridor dentium. Obſeruandum hîc obitèr eſt, Abbatẽ hunc leui occaſione primùm à catholica religione, mox etiã à monaſtica profeſſione defeciſſe: vt intelligas eos, qui à catholica fide deficiunt, tãquàm diuinæ gratiæ ope deſtitutos, perfacilè ruere in deteriora, ſeipſosque deſperantes, quod de quibuſdam Apoſtolus ait, tradere impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Solent imperiti homines dicere, deſperatione fieri monachum, ſed certè deſperatio apoſtatam facit citiùs, quàm monachum. Moleſta enim eſt

Abbas Apoſtata.

O cæcas hominum mentes.

Matth. 8. 13. 22. 24. 25.

Epheſ. 4.

Deſperatio nũ faciat monachum.

Aaa veteri

1567 veteri homini monaſtica diſciplina : itaq; fit, vt qui cæleſtia non appetunt, nec ſpe futuræ beatitudinis nituntur, ſalutem facilè deſperent, ſicque redeant ad latam & ſpatioſam mundi viã, quam in monaſterijs ſibi præcluſam vident. De ijs loquor monaſterijs, in quibus viuitur ad monaſtici canonis præſcriptionem. Sed ad rem.

Comites Egmondanus & Hornenſis ducuntur in cuſtodiam.

Cùm Albano Duci diſplicuiſſent, quæ Gandauenſes propoſuerant, conuocauit Belgij ſtatus & præfectos, legitque eis mãdatum Catholici regis. Deindè iuſſit detineri Comites Egmondanũ & Hornenſem, vt iam antè diximus. Captus eſt etiàm Comitis Hornenſis ſecretarius cum actis & ſcriptis omnibus domini ſui. Pauloantè in Hiſpanijs quoquè in cuſtodiam miſſi ſunt frater Comitis Hornẽſis, & alij duo Inter Antuerpiam & Bruxellas nocte comprehenſus eſt dominus à Strael, vir magnę authoritatis & valdè opulentus, eiusque bona omnia in ædibus eius Antuerpiæ coram aliquot magnis viris in ſcripta relata ſunt. Hac Albani ſeueritate animaduerſa, plerique aufugerũt, alij ſedatiùs & moderatiùs ſeſe geſsêre, vti iam partim anteà attigimus.

Armamẽtarium Mechliniæ ardet.

XXIIII. Octobris Albanus princeps Antuerpiã profectus eſt, cùm cognouiſſet caſtrũ euſquè exædificatũ, vt poſſent illic milites ſua habere domicilia. Cùm veniſſet Antuerpiam, accuratè inſpexit ſtructuram caſtri. Intereà dum ille eſt Antuerpiæ, Mechlinieſe arſit armamentarium, in quo erat puluis tormentarius : ſed cùm extra plateam eſſet, nihil prętereà detrimenti attulit, niſì quòd ſuſtulit omnes, qui in eo erant, & molendinum perdidit. Doluit ea res non immeritò Albano Duci.

Secundum bellum ciuile in Gallijs.

Per id tempus Galli iterùm tumultuari cœperunt, & alterum ſerere ciuile bellum nõ ſinè ſumma pernicie patriæ ſuæ & regni florentiſſimi. Scripſimus quædã ſuperiùs anno ſexageſimoſecundo, quænam ab Hugonotis (ità enim vocantur, qui ſe reformatæ religionis videri volunt) tum perpetrata fuęre. Cõfirmat ea ſcriptũ quoddam docti cuiuſdam viri, qui ſe pleraquę vidiſſe confirmat. Eſt typis excuſum hoc anno ſeptuageſimotertio, vndè hoc loco quædam adſcribere viſum eſt, quandoquidem nonnulla ex ijs etiàm ad ſecundum tumultũ pertinẽt, de quo iam dicturi ſumus Ait ergò: Ruinæ & crudelitates, quas hæretici in noſtros exercuêre, vix à poſteris credẽtur: Altaria deſtructa, imagines comminutæ, tẽpla multis locis incenſa, multis diruta : quid dico multis? Sanè numero incredibili, vtpotè ad decem

millia

millia & ſupra. Quæ reſidua fuêre, ad vſum equorum commutata, aut in ſpeluncas latronũ conuerſa. Aureliæ auguſtæ Crucis templũ, mirabili opere & cælatura, Lugduni ſanum Iuſti ſupra forum Veneris ſitum, actis cuniculis & incenſo puluere corruerunt. Sanctorum oſſa aut concremata, aut in profluentem deiecta. Sic D. Martini apud Turones, Irenæi, Iuſti, & Bonauenturæ apud Lugdunenſes, Hilarij apud Pictauos, apud Engoliſmenſes diuorum omnium, qui ibì ſepulti erant, corpora amiſimus. Monaſteria ſupra ſexcenta ſolo æquata, plurima incenſa: quam calamitatem pertulit magna Carthuſia Allobrogum, tertio lapide à Gratianopoli. Vaſa aurea atque argentea, quę Maiorum pietas templis reliquerat, partìm ab hæreticis per ſacrilegium rapta, & in pecunias verſa: partìm à præfectis prouinciarum in vſum belli accômodata. Euchariſtia porcis obiecta, pedibus protrita, oleo ſacro cocta, & quod maximè horrendum eſt dicere, tergendis natibus adhibita, cùm eam vocitarent irriſorio apud Gallos nomine Iohannem Album, ſtultum appellantes Chriſtum, quòd ſub figura panis corpus ſuũ occuluiſſet. Precioſa veſtis, aulęa om̃is generis, & gemmata ſacrorum ornamenta amiſſa, ex vaſis æneis tormenta conflata. Bibliothecæ, quæ in noſtra Gallia inſtructiſſimę atque antiquiſſimę fuêre, paſsìm arſerũt. & poſt pauca, quę nos ferè anno 62. commemorauimus: Multæ vrbes ferro igniq; vaſtatæ, multæ multa auri pondo ſeditioſis extrema minitantibus tradere coactæ: alię diuturno militũ pręſidio vexatę, mœnibus nudatæ, pecunia mulctatæ, vectigalibus oppreſſæ: ciues in exilium acti, aut in oculis vxorũ & liberorum trucidati, agri hoſtiliter vaſtati, coloni per ludibriũ interempti, Francorum opes aliò tranſlatæ. Documento futura poſteris Gallia, quàm præſens atque efficax rerũ publicarum venenũ ſit ciuilis diſſenſio. Plùs enim ea duobus hiſce tumultibus, quàm omnibus externis poſt hominum memoriam bellis attrita eſt. Veteres crudelitates hæretici partìm renouârunt, partìm nouas exercuerunt. Tyberio voluptati fuit, miſeros è præruptis locis deorſùm agere præcipites: quo genere ſupplicii etiàm cęteri plurimùm vſi. Ad Petram fortè cohors pręſidiaria, quæ accepto iureiurando venerat in deditionẽ, tali mortis acerbitate integra interiit. Oppidũ eſt in comitatu Venetico Moruaſium, ad litus Rhodani ſitum, cui imminet altiſſima rupes: Oppidani metu perculſi, arcem rupi impoſitam,

1567

Hugonotarum facinora in Gallijs ſanè horrenda.

O plùs quàm ſatanicã impietatem.

Ciuilis diſſenſio quàm perniciosa.

Tyberij crudelitas.

1567 in quam præſidij cauſa confugerant, dediderunt. Eueſtigiò contra morem militarem ducenti crudeliſſime necati, reliqui, quorum magnus erat numerus, ex faſtigio rupis acti præcipites.

Nota rem memorabilem.

Duo tum ibi memorabilia acciderunt: Quidam oppidanus inter cæteros datus in præcipitium, arbuſculæ in media rupe prominentis felici caſu ramum arripiens, ſuſpenſus hæſit: mille dein ſpectantium hoſtium telis impetitus, nihil læſus eſt. Qua re illi attoniti, iterato iureiurando hominem ſe ſeruaturos, funes dimiſerunt. At ille renuens, cęlitumque omniū implorans opem, hoſtium crudelitatē euaſit. Eum hominem rex Carolus, quo tempore ſalutari conſilio ſingulas regni prouincias luſtraturus adijt, illac iter faciēs videre voluit: filię dotem, illi annuas pecunias in alimēta conſtituit. Puella quædam ſedecim annos nata, per medias hoſtiū acies virili animo tranſiens, cùm patrem occiſum putaret, ſola arcem petijt: in qua alijs ſuper alia iactis cadaueribus, multis audacter euolutis, ægrè patrem inuenit, confoſſum quidem multis vulneribus, ſed tū leniter adhuc ſpirantem. Humeris ergò impoſitum, ſpectante hoſte, domum tulit, neque ſolùm vitæ, verùm & ſanitati reſtituit. Item aliquantò pòſt: Apamenſes hæretici feſtis Pentecoſtes ſigno dato, ſupra ducentos ex gēte Catholicorum interfecerunt, conſulis domū incenderunt: cuius incendij ardentibus flammis, cum duobus liberis vir conſtantiſſimus eſt extinctus. Mulieribus grauidis vterus ferro cæſus, infantes ad ſaxa acti, antè mortē accepêre, quàm vitam. Ad fanum Macarij (vt paulò ſuprà habetur) in Vaſconia ab hęreticis Catholici viui aggeſta humo obruti, pueri medij ferro ſecati: Sacerdotū viſcera fuſte intorta ſensìm extracta. Quis hæc credat, qui ipſe non viderit? & tum verè ità acciderūt. Conſtat ſupra quinquiès mille ſacerdotes omnis generis vtroque tumultu & lētis & crudelibus ſupplicijs eſſe peremptos, quibuſdam eorum pellem detractā, qui octauo aut nono demùm die quaſi ad inſaniam redacti, ſpiritum exhalabant. Multis caput amputatū: alij militari ſupplicio minoribus tormentis expoſiti, aut ænearum machinarum ori illigati, emiſſo igne in fruſta diſtracti, plurimi vnco ſummo gutturi affixo, dolore & inedia confecti, non pauci in templorum crucibus ſuſpenſi. Plurimi etiam ſulphureo puluere inſtructi, lardoque peruncti, miſſo igne arſerunt. Alij candentibus verubus viui per poſteriores partes infixi, alij

Eccè tibi humanitatem planè Euangelicam, ſi dijs placet.

5000. ſacerdotum crudelitèr necata.

claúis

clauis ferreis, in abraſam capitis partẽ adactis, extincti: 1567
nonnulli exenterari, quorum viſcera frumento reſperſa, in alimentũ porcorum ceſſerunt. Ad caſtrũ Longumellum ſacerdos vir ſanctiſſimus ab illis capitur: qui cùm fratris pecunia ducentis aureis ſeſe redemiſſet, tale ſupplicium pertulit: Penem fune ſtrictoalligârunt, ad tertium vſque lapidẽ incitatis equis, fratre eiulante & ſequente, traxerunt, ad focum ſuſpenderunt, vt ſubiecto fumo extingueretur. Deniq; inſtàr porci, linea recta in partes dilaniârunt. Coloni eius hominis ſanctitatẽ vſque hodiè lugent. Multi ſuperſunt adhuc mutili, diſſectis naribus, amputatis auribus, pedibus ſciſſis aut aduſtis, vnguibus extractis, cæcati, vulnerati, ſenſibus ſpoliati, qui harum crudelitatum præ ſe ferunt veſtigia. Sacræ virgines innumeræ violatæ &c. Hæc omnia adeò ſunt vera, vt hæretici etiàm multo plura, & his acerbiora ſe feciſſe, etsì non ſinè diuina interdùm vltione, glorientur. Hactenùs ex ſcripto illo, nõ ità pridèm impreſſo. Puto autem hęc eiuſmodi eſſe, vt vel ſola ſufficiant abundè declarare, quales efficiat portentoſum huius ſeculi euangeliũ. Et quis interìm ſatis admirari poſſit iſtorum hominũ impudentiam, qui cùm talia auſint, quæ omnem ferè vincant quantumuis barbarorum hominũ immanitatem, tamen ſe pacis ſtudioſos iactitent, culpam omnem horum tumultuum in catholicos conferant, ſe ad arma capeſſenda non ſua voluntate, ſed catholicorum improbitate adactos, palàm teſtentur. Reſpondet quidam ad ea inprimis grauitèr & eruditè, vt nôſſe poſſunt omes, qui legere nôrũt. nam iſthoc quoquè ſcriptũ impreſſum habetur. Iam dico, inquit inter cætera, vos in Caluiniana ſchola ità eſſe inſtitutos, ità informatos, vt quæcunque meditamini, quæcunque agitis, quò priùs facta, quàm cœpta eſſe audiantur, eaipſa in aduerſarios exoneretis, eorũque innocentię & integritati veſtras fraudes, veſtras machinatiões, veſtra veneficia, veſtras cędes imputetis. Hæc ille. Sed iam ad hiſtoriam propiùs accedamus: Anno ſexageſimoſecundo quædam in Galliis pax inita eſt cum ſeditioſis, licèt quibuſdam catholicis reclamantibus, qui moleſtè ferrent permiſſum ſectariis Hugonotis, vt ſuo more viuerent, & ſua neſcio quæ ſacramenta miniſtrarẽt. Videbatur tum quædam à bellis regno illi reddita tranquillitas vſque ad pręſentem annum, putà 1567. ſed interìm tamen, quemadmodùm Galli ipſi ſcribunt, per omnes vrbes & oppida dira quædam fames ac peſtis

Ecce in quibus glorientur Euangelici fratres.

Caluiniana ſchola artes.

Fames & peſtis in Galliis.

1567 graſſabatur, ità vt Lugduni triginta hominum millia & eo ampliùs extincta ſint. Non valdè autem iſthuc admirabitur, quiſquis accuratè conſiderare velit ea, quę paulò ſuprà à ſectarijs in regno illo incredibili crudelitate & impietate deſignata diximus. Hoc quidem ſinè horrore commemorari non poteſt, quòd tum Lugduni matrona quædam nobilis, cùm vidiſſet filiam ſuam iam nubilem peſte correptam, ex altiſſima ædium parte ſecum præcipitem eam in viam egit. Valdè luctuoſa fuit Galliæ lues illa, per ciuitates & pagos omnes ità diffuſa, vt ab eius cõtagione nullus ferè locus immunis eſſet. Obijt tum etiàm inter alios Iohannes Caluinus Geneuenſium hæreſiarcha, vir peſtilentiſſimus & arrogãtiſſimus, diuina maieſtate in illum per extremæ vilitatis vermiculos animaduertente. Obijt enim morbo pediculari miſer homuncio, qui ſuo fermento innumeros corrupit, & ampliſſimas vias Antichriſto muniuit. De illo paſſim ſuprà dictum eſt: nos eo relicto, ad alia tranſimus. Libet autem rursùs quędam hîc ad verbum deſcribere ex eo, quem paulò antè audiuimus tragœdias Galliarum referentem.

Immane facinus.

Fœda mors Caluini.

Seditioſi, inquit, noua conſilia agitare cœperunt, ſibi capiendum eſſe regem, & Lutetiam occupandam. Etenim ſpem animo cõceperant, ea vrbe, quam ſemper impijs conatibus ſuis infeſtam ſenſerãt, redacta in poteſtatem, fore vt haud magno negocio toto regno potirentur. Vndiquè coniurati conueniunt occultè: indicitur per miniſtros facinoris dies: qui vt erant tractandorum animorum magni artifices, fraudulentis perſuaſionibus quàm ardentiſſimè poterant, ad apparatum belli iuuabant: atque vt tepidos & meticuloſos nonnullos ad concepta flagitia faciliùs inducerent, aſſerebant Catholicis decretum eſſe, quos intra biduum hæreticos vſpiàm in ſua gente reperirẽt, è medio tollere atque trucidare. proindè tutius eſſe, quam occultiſſimè domos deſerere, atque omni aſtu ſuas fortunas & capita tueri. Itaque tertio Calendas Octobris anni 1567. cùm iam copiarũ aliqua pars nocturnis itineribus in vnum confluxiſſet, exinopinatò apparuêre inſidiæ. Minimũ abfuit, vt nõ omnia, antequàm fierent palàm, hoſtes occuparent, vaſtarent atque euerterent. Et poſt pauca: Erat rex Meldis, decimo à Lutetia lapide, in quam vrbem conuenerant ſex millia Heluetiorum, quos aulicorum conſilio euocatos (cum dicerent Hiſpano exercitui, quẽ Albanus regulus, tranſitu per

Nota miniſtri Euãgelici ad quid hortẽtur ſuos.

tu per Gallias impetrato ductabat, minimè fidendum) rex decreuerat penes ſe habere. Hæ cohortes à diuina prouidentia, quæ in maximis quibuſque periculis coronæ Gallicæ nunquàm defuit, in eas partes cæli. ùs deſtinatæ videbantur. Etenim ſi non illæ ante omnia præſtò fuiſſent, non tantùm Valeſiam gentem, quæ regum hodiè proſapia eſt, verùm vniuerſ. m quoquè orthodxam religionem vna dies euerterat. 1567 *Periculum regis Gallarum ab Hugonotis.*

Ergò comparatas ſuo capiti inſidias rex cùm intellexiſſet, inſtructo ad pugnam, quem penes ſè habebat, Heluetiorum exercitu, conſilio Nemoroſi reguli ea in re vſus, media nocte, nihil tale opinantibus ſeditioſis, Lutetiam properat. Hoſtes, cùm paulò antè diuiſiſſent ſuas copias, antequàm in vnum cogi poſſent, cum Heluetijs congredi non auſi, prædam e manibus amiſere. A Lutetianis interim eductæ celeriter ex vrbe decem millium copiæ, regi periclitanti ad quintum ab vrbe lapidem ſere obuiàm. Magna ibì Catholicorũ, poſteaquàm regem è tam præſentibus periculis diuina ope ereptum vidére, cõgratulatio, magnus animorum motus aduerſùs impios, facinoroſos & ſceleratos hereticos. Perbellè autem euaſit Cardinalis S. Crucis, qui animi gratia regem inuiſere cupiens, ex Italia in Galliam fuerat profectu . Cùm enim cerneret ſe iamiam intercipiendum, miſit ante ſe plures, qui hoſtibus ſignificarent ſe lento greſſu ſequi cum familiaribus. Inimici ergò, nè deteger ent qui eſſent, primos illæſos abire ſiuerunt. Cardinalis verò cum reliqua turma, eadem via, qua venerat, propere retrocedens, prædæ auidos illuſit. *Cardinalis S. Crucis vix euadit manus Hugonotarum.*

Mouit exindè ſe exercitus ſeditioſorum ad phanum Dionyſij, quo in loco veteres regum theſauros, qui ibì aſſeruabantur, ſe intercepturos ſperabant. at illi pridiè Lutetiam tranſlati erant. Interim decuriones Pariſiorum, diſpoſitis in muro æneis machinis, & incitatis ciuibus ad cuſtodiam vrbis, ſummæ rerum diligentèr proſpiciebant. Calendis Octobris ſecunda noctis vigilia 16. frumẽtarias machinas, patentibus campis via Dionyſiana ad vſum ampliſſimę vrbis diſpoſitas, hoſtes incẽdunt. Flamma tanta fuit, vt vrbs tota ardere videretur: quę res ingentem metũ ciuibus attulit, maximè verò, cùm intellexiſſent hęreticorũ conſiliũ fuiſſe, eo quaſi ſigno dato coniuratis, qui intra mœnia erant, in proprias ædes incendijs excitatis, concremare ciuitatem. Etenim in multis locis faſciculi diſpoſiti cũ puluere, Deo *Pariſienſium fides erga regem.* *Incenduntur 16. molæ.*

1567 ità prouidente, reperti ſunt, rebellesque, qui erant in vrbe, eff. actis domorum foribus, aut capti, aut trucidati.

Edictū pium regis Franciæ. Mox verò edicto regio cautum eſt, vt omnes vtriuſque ſexûs homines ſigno S. Crucis inſignirētur, niſi qui mâllent eueſtigiò caput amittere. Pulchrum erat videre roſaria collis pendentia, varijs crucibus adornata. Cautum inſuper eſt omnibus, ſuarum ædium curam agere, arma geſtare, vaſa repleta aqua præ foribus habere, ante ſingulas domos lampades ardere, totas noctes inſomnes ducere, vna manu, exemplo filiorum Iſrael, ædificare, & altera ſe tueri. Sępiùs circuibant & omnia ſcrutabantur tribuni. Licitum erat tali rerum articulo, iuxta conſilium Chriſti, vendere tunicam, & emere gladium. Eâdem nocte pellis hominis in publico vico inuenta eſt, quæ pios multum terruit. Si quis minimum verbum in fauorem ſeditioſorum protuliſſet, eum cuique necare erat liberū. id quod accidit in multis. Poſtero die ad arma cōclamatum cùm eſſet, ilicò catenæ ferreæ tranſuerſis vijs extenſæ, omnia armatis repleta, domus & feneſtræ lapidibus, cùm hoſtes iam in vrbe eſſe dicerentur.

2. Eſd. 4.

Luc. 22.

Hugonotæ valdè infeſti Pariſienſibus. Si quis terga verteret, aut fugam attentaret, confeſtìm trucidabatur. Itaque conſilij decreto ſtatuunt ſeditioſi vrbem fame ad deditionem compellere, quod ob infinitam incolarum multitudinem factu haud difficile videbatur, præſertim obſeſſis vndiquè vijs, impeditoque commeatu, propterea quòd pons Carrentinus, ad cuius vicum Matrona Sequanæ iungitur, ab hoſtium turmis intercluſus eſſet. Extabant in eo fluminum concurſu quàm plurimæ farinariæ molæ, quæ & ipſæ in poteſtatem venerant hæreticorum. Miſerat eò rex præſidiariam cohortem, quô arcem vndiquè præmunitam, contra hoſtium impetus defenderet. Cæterùm proditione prę fecti militū prodita vniuerſa res, tam validam in vrbe famem fecerat, vt quæ pridiè quinque ſolidis comparari poterant, poſtero viginti venundarentur. Captus interim proditor, laqueo finiuit vitam in via arenaria.

Fames Lutetiæ.

Exemplū inſigne humanitatis. Eodē die cohortes quędā vrbe egreſſę, incurſione in hoſtes facta, duas ingētes naues onuſtas panibus intercepére, quæ pauperibus fame pereuntibus eueſtigiò ſunt in eleemoſynam erogatę. Intereà peditatus veteranorū militum equitatusque vtriuſq; armaturę plurimus conuenerat. Quamobrèm tertio Idus Nouembris prodijt ex vrbe regius exercitus, peditum decem, equitum quatuor

erant

erant millia, cum machinis æneis quatuordecim. Quare per exploratores cognita, dato ſigno, è fano Dionyſij promouerunt tria millia peditum, equitum verò quatuor millia. Maiorum tormentorum nullus apud eos apparatus erat. Duces fuerunt Ludouicus Condæus & Colingij fratres. Quare in campis Dionyſiacis, vno lapide ab vrbe Pariſiorum, acris pugna occumbente iam ſole commiſſa eſt. Cæſi in vniuerſum equites quingenti, & circitèr quadringenti pedites. Ardorem pugnæ nox interueniens diremit, quæ ſi vel vna hora interueniſſet tardior, actum fuerat de vniuerſis ſeditioſis. Eo prælio cecidit Anna Momorantius, octo prioribus certaminibus clarus, modò cùm in primis ordinibus pugnaret, ab Edouardo Scoto, quem ignominioſa morte liberâſſe ferebatur, ſeptem vulneribus confoſſus, poſt biduum extinctus eſt. Ex hæreticis interempti Comites duo, Saltuanus & Claromontanus Dampetra, multique alij in armis nobiles. Qui certamini ſuperfuêre, ad fanum Dionyſij reuerſi, tota nocte trepidârunt. 1567

Ammiraeus & Andelotus.

Hugonotæ permulti cadũtur.

Poſtero die, antequàm ab exercitu regio obſideri poſſent, præmiſſis ſarcinis, valetudinarijsque relictis, fuga diſceſſionem fecêre. Quòd verò templum S. Dionyſij & buſta regum ferè omnia intacta reliquêre, cauſam fuiſſe aſſerunt, quoniam ibi Ludouicum Borboniũ Condæum in regem coronauerãt, monetamque auri tali inſcriptione cuderant: Ludouicus XIII. Dei gratia Francorũ rex, primus Chriſtianus. Hucuſquè author ille. Obitèr Lector obſeruet, quòd dicit Condæum appellatum eſſe primum Francorũ Chriſtianum regẽ. Ergò omnes ſuperiores reges Chriſtiani non fuêre, truſique ſunt in tartara. Abſit autem, vt tam malè ſentiamus de multis Francorum Chriſtianiſſimis regibus. Poſſent hîc multa dici, ſed res ipſa per ſe adeò turpis eſt, vt nulla ſit cõfutatione opùs. Nè quis autem dubitet vera eſſe, quæ author ille, cuius verbis quædam in Gallijs geſta, commemorauimus, de Hugonotarũ conſilio ſcribit, voluiſſe eos ſcilicet regem capere, extat Petri Carpẽtarij, hominis Caluiniani ſcriptum, in quo ille palàm aſſerit, eò ſpectare, eò tendere omnes Cauſariorum conatus (ſic enim ille Caluinianos quoſdam appellat) vt reginam matrem cum catulis eius tollant. Eius rei exitum polliceri eos ſibi authoritate vatis illius impuriſſimi: (ità homo Caluinianus, Bezam, nì fallor, Caluinianorum pontificem & regem, vt ipſe loquitur, appellare non dubitat) eius

Nota, Cõdæum dictũ, primũ Chriſtianũ Francorum regem.

Hugonotæ quid ſpectent.

1567 orationem vtì oraculum, eius ſcripta vtì libros Sibyllinos excæcatos homines (vtiquè Caluinianos) recipere: cum ſegnitiem & languorem Cauſariorum ſemper incuſâſſe, quòd quietè & pacificè viuendo, hoſtilem animum erga Papiſtas & erga regem deponere viderentur. Ait ſatis certis indicijs ſe accepiſſe, eum apertè regis caput petere, & multa alia, quibus Caluinianorum furores & amentiam, immò & hoſtilem in regem Gallorum animum ſatìs declarat. Nec verò nobis debet vitio verti, ſi ea ſcribamus de Caluinianis, quæ è Caluinianorum ſcriptis promuntur. Ait idem Carpentarius, ſe ſæpiùs obiurgâſſe Cauſarios aulicos, (Caluiniſtas dicit) quòd illos non puderet homines flocci & nihili, & omnibus vitijs & probris coopertos, impenſis publicis alere, & illis ſuas legationes & negociationes magis ſerioſas & graues demandare. At illi, inquit, mihi in aurem obmurmurabant, Breuì magnum & pulcherrimum facinus conficient. Ex quo facilè colligebam, Cauſam in ſuo ſinu, tanquàm in vagina recōditos habuiſſe latrones & ſicarios, à quibus magìs principibus, quàm priuatis, timendum eſſet. Deniquè illos intelligebam vndiquè colligere homines feroces, audaces & manu promptos ad ſcelus perpetrandum. Sic ille. Vt autem Lector meliùs hæc aſſequatur, idem Author Cauſam, cuius crebertimè mentionem facit, dicit nihil aliud fuiſſe, quàm quorundam hominum, ſane Caluinianorum, qui pace vti & quietè viuere noluerunt, illicitam coitionem & factionem, ad interturbandam tranquillitatem publicam, contra leges & edicta Principis initam. Ab hac ergò Cauſa vocat Cauſarios, huic Cauſæ addictos: quos etiàm ait conuentus aſſiduè habuiſſe, in ijs nullum verbum de Deo, pace & tranquillitate tractatum: de bello, de ſuſcitando tumultu verba fuiſſe: publicè religionem præ ſe tuliſſe: in abdito, remotis arbitris, nihil aliud, quàm arma & bellum ſpirâſſe. Sub finem iubet eum, cui hæc ſcribit Carpentarius, Bezæ incendiario & furiæ, (ſic enim loquitur) denunciare ſuo nomine, vt quieſcat: ni id faciat, breuì, Deo permittente, futurum, vt omnes Principes & Reſpublicæ, quæ Caluinianam religionem profitentur, detecta Cauſæ proditione, & Cauſariorum conſpiratione, qui ſpecie religionis & libertatis Chriſtianæ, omnes ſtatus regnorum & rerumpublicarum exagitare & euertere conentur, ad illos

Nota lector, quid machinētur Caluiniſtæ.

Vide quibus de rebus in ſuis conuenticulis agāt.

Cauſa-

Cauſarios opprimendos arma arripiant, & cætera, quæ 1567
ibì ſequuntur, in quibus etiàm meminit Sebæ hominis 1.Reg 20.
ſeditioſi, qui à Dauide rege defecit, quem, ſi literæ nominis & res attendantur, ait eius, de quo hæc ſcribit, typum fuiſſe. Vndè perſpicuè licet animaduerti, de Beza eum dicere, cui etiàm hoc fert teſtimonium, eum Cauſæ ſuperſtites grauitèr increpare, quòd Principes Galliæ, ſæpè ab illo anteà ad necem notatos atque deſignatos, non occiderint. Hæc ego idcircò ex Carpentario Caluiniano huc annotare volui, vt nè quis putet falsò à Catholicis affingi ſeditioſis, quòd Francorum regi necem moliti ſint. Sed nō poſſunt tantum homines importuni, quantum vellent. Facilè autem Lector ex his paucis, quæ vel ex ſolo Carpentario adduximus, conijcere poteſt, quales viri ſint illi, qui ſe reformatæ religionis & Euangelicos iactabundi gloriantur.

Beza quid Galliæ principibus ſit machinatus.

Cùm autem Gallorum rex Carolus à proprijs ſubditis ſuis ità oppugnaretur, Albanus princeps miſit ad eum Comitem Arenbergium, cum non parua manu equitum & peditum: quorum aduentus fuit Regi non minùs gratus, quàm opportunus. Attamen hoc anno nihil admodùm deinceps memorabile geſtum eſt in Gallijs. Magnum profectò fuit, Regem cum omnibus ſuis è tam præſenti diſcrimine ereptum fuiſſe. Poſtquàm autem Hugenotæ ſe inferiores conſpexêre, in Lotharingiam profecti ſunt, vbì ſe illis coniunxêre Germanorum magnæ copiæ: quibus illi iam audaciores effecti, redeunt in Gallias, oppidis omnibus pecunias imperant, efficiuntque vt omnes paſsìm eius regni prouinciales ad arma concitentur. Capta ab eorum ſocijs eſt Bleſarum ciuitas. Henricus Valeſius, regis Gallorum frater, regio exercitui præfectus eſt, cui ad priores copias iam acceſſerant Itali, Galli Narbonenſes, Aquitani, Heluetij.

Hugonotis ſe Germani coniungunt.

Per id tempus in extremis Belgarū finibus aliquot peditum ſigna Geuſeorum nomine confluxêre. Quæ res cùm incolarum animis terrorem attuliſſet, ab Albano principe miſſus eſt Comes Meganus cum non contemnenda manu, cuius aduentu regiorum animi erecti ſunt. Pergebat interìm Albanus in exædificando caſtro Antuerpienſi, petij que à Belgicis ditionibus quadraginta millia coronatorum, quorum media pars illi ſtructuræ, reliqua perſoluendis militi ſtipen-

dijs

1568 dijs applicaretur. Spargebantur autem ab hęreticis libelli famoſi in Albanum, vt quem ferro non poſſent, ſtylo confoderent.

Salentinus creatur epiſcopus Colonienſis.

Sub finem huius anni, cùm ſe vltrò abdicâſſet pontificatu electus in Archiepiſcopum Colonienſem Fredericus illuſtris Comes à Vueda, in eius locum 23. Decembris ſubſtitutus eſt, magna quidem omnium gratulatione, Salentinus illuſtris Comes Iſenburgicus, multa doctrina, inſigni probitate ac pietate, rara prudentia, multisque alijs egregijs virtutibus diuinitùs ornatus. Faxit rerum præpotens Deus, vt, quemadmodùm boni omnes id ſibi de illo principe pollicentur, Colonienſem ditionem omnem ità gubernet ac moderetur, vt & temporariæ & Eccleſiaſticæ res ſub illo eos habeant proſperos ſucceſſus & incrementa, vna eademque vera Catholica fides ità conſeruetur, atque aduersùm fallacioſa & exitialia hæreſum portenta muniatur, vt ad diuini nominis cedat gloriam ſempiternam, & totius gregis ſui ſalutem.

Pax infirma in Gallijs.

ANNO 1568. in Gallijs pax quædam confecta eſt, ſed non valdè diuturna. Erant aureliæ Hugonotæ cum milite aduentitio: quem locum, vtpotè egregiè munitum & opportunum, per inſidias occupârant, atque in ea ſola vrbe & eius ſuburbijs feruntur vltra quinquaginta ſacras ędes ſubruiſſe, ità vt vix illarum veſtigia apparerent. Faciunt, quod facturus eſt Antichriſtus: ſub prętextu religionis, omnes religionis & pietatis officinas euertunt.

Aureliæ quot templa euerſa.

Geuſei Friſiam vexant.

Porrò huius anni initijs aliquot nobiles Geuſei, qui è Belgio profugerant, duce Ludouico Naſſouio, principis Auraici fratre, magno inſtructi exercitu, in Friſiam irrumpunt, magna dant damna eccleſijs, monaſterijs, itemque aliis Catholicis: ſed præſidia Hiſpanorum magno eis impedimento ſunt, vt non poſſint pro ſuo arbitratu, quod cupiunt, efficere. Albanus princeps Antuerpia Bruxellas reuerſus, vbi comperit principem Auraicum, & eius fratrem Ludouicum magnas cogere copias, quibus Belgium occupent, freti clandeſtino multorum prouincialium fauore: miſit, huius anni, menſe Februario præſidium Hiſpanorum in caſtrum munitiſſimum Bredanum, quod fuerat principis Auraici, miſit etiàm ad alia loca Geuſeorum milites, additis mandatis, nè cui præter regem parerent.

Miſſe

Miſit etiàm Louanium Comitem quendam, qui filium principis Auraici Antuerpiam adduceret. qui poſteà miſſus in Hiſpanias, literis operam dedit Alcalæ, quæ eſt patria Ferdinandi Imperatoris longè pijſſimi. Rex Catholicus ei fertur quotannis præbere duo millia ducatorum. Aiunt Egmondani Comitis filium, nisì ætas tenerior obſtitiſſet, paritèr in Hiſpaniam abiturum fuiſſe. 1568

Genſei in Picardiæ finibus quid fecerint, quid perpeſſi ſint.

Ea tempeſtate ad Picardiæ fines quidam Genſei in ſyluas ſeſe abdebant, multas ex prætereuntibus agebant prædas, nec paucos miſere iugulabant, multaque flagitiosè deſignabant. In eos immiſſi ab Albano Duce Hiſpani equites & pedites, homines ſceleratos partìm egregiè profligârunt atque conciderunt: partìm magno numero viuos ceperunt, quorum bona pars palàm diris eſt ſupplicijs affecta. Volebat Albanus princeps etiàm in alios, qui ſub Margareta gubernatrice rebellionis capita & incentores fuiſſent, animaduertere. Publicè igitur propoſito edicto, iuſſit principem Auraicum & Ludouicum fratrem eius, aliosque ad certum diem ſe ſiſtere. Sed nemo id facere auſus fuit, demptis quibuſdam humilis conditionis hominibus. Pergente autem Albano, triginta Antuerpiæ ciues, rebellionis nomine compræhenſi ſunt: ad Bacchanalia alij trigintaquatuor capti. Idem Gandaui, Tornaci & Mechliniæ factum.

Seditioſi quidam cæduntur apud Antuerpiam.

Intereà princeps Auraicus fertur per quoſdam Germaniæ Principes ſibi voluiſſe conciliare regem Philippum: ſed cùm tandèm nihil fieret, Dux Albanus modò hos, modò illos iubebat in cuſtodiam recipi: quæ res multis cauſa fuit, relictis omnibus ſuis rebus mobilibus, aliò commigrandi, ijs pręſertìm, qui haberent, vndè poſſent alibì ſuſtentari. Per id tempus plerique ſeditioſi duce quodam barone, ad mille quingentos coière, infeſti inprimìs templis, ſacellis, monaſterijs, quæ inflammabant, milliari vno ab Antuerpia & circitèr. Contra illos miſit Albanus dominum Beuorenſem, qui nullis ſuorum amiſſis, nequam homines cecìdit, ijs, qui ſuperfuêre pugnæ, pleriſque omnibus ſubmerſis, centum & mille ſuſpenſis. Ea cauſa tumultuatum eſt Antuerpiæ, ſed ſedata res eſt.

Poſtquàm principis Auraici filius in Hiſpanias per mare miſſus eſt, Albanus Italos equites Tornaco euocatos cum multis alijs, per diuerſa loca diſtributis, ad

tuen-

1568 tuendos Belgii fines iubet proficiſci, nouum quoquè conſcribit militem, quòd verebatur pace in Gallijs compoſita, nè quid in deſcenſu aduersùs Belgicas ditiones Hugonotæ & qui illis militârant, attentarent.

Diximus iam ſuprà, Bleſenſem vrbem captam ab Hugonotis. Ea hoc anno, menſe Februario à Regè recuperata eſt. Multùm in eo fuêre Hugonotæ, vt Carnutes quoquè expugnarent, ſed fortiſſimè propugnantibus qui intra vrbem erant, coacti ſunt re infecta obſidionem ſoluere. Feruntur ſanè rebelles Hugonotæ ſpontè contuliſſe pecuniam, quæ externo militi numeraretur: atque etiàm nobiles Hugonotæ vltrò obtuliſſe & impendiſſe precioſiſſima quæque, putà, torques, annulos aureos, vaſa aurea & argentea.

Pax Pariſijs proclamata. Martio menſe cum Hugonotis pax confecta eſt, & proclamata Pariſijs. Ciues Pariſienſes paulò antè, rei benè gerendæ ſpe, decies centena millia aureorum, vt quidam ſcribit ex Gallijs, in bellum alacri animo contulerant. Quibuſdam ea pax propter conditiones adiunctas, inuiſa fuit, & certè diuturna non fuit, vtì pòſt audiemus.

Vide quid Euangelici etiàm apud Turcas moliantur. Scripta eſt hoc anno Conſtantinopoli Epiſtola quædam iam typis excuſa. Extat nomen eius qui ſcripſit, & ad quem ſcripta eſt. In his literis fit mentio cuiuſdam non poſtremi Hugonotæ, expreſſo etiàm eius nomine, qui ex Gallijs venerit Conſtantinopolim, & ibi multa egerit cum ſupremo Baſſa, hominè aſtutiſſimo, de Hugonotis in Turcarum Imperatoris fidem & tutelam ſuſcipiendis. Sed cùm intellexiſſet Baſſa, Hugonotas aduersùs ſuum regem Carolum rebellare, vt habent eæ literæ, valdè in hominem commotus eſt. Turpe autem certè eſt, quod Hugonota ille ſcriptum obtulit Baſſæ, in quo non negauit Hugonotas regis Galliarum ſubeſſe imperio, ſed rebellare ei propter religionem ipſorum, quæ ſit Turcicæ proxima. Item paratiſſimos fore Hugonotas ad turbas & ſeditiones in Alemannia procurandas, quandò id Turcis commodum videretur. Item Hugonotas, ſi in Turcarum Imperatoris tutelam reciperentur, eius maieſtatis fore ſocios vtiliſſimos: quòd non ſolùm regem ſuum vexare poſſent, nè affinem ſuum regem Hiſpaniarum contra Turcas ſiue conſilio, ſiue milite iuuet: ſed etiàm per aliquot potentes Alemanniæ Principes, qui Hugono-

ſtarum rebus manifeſtè faueant & auxilientur, ipſum 1568
Romanorum Imperatorem impedire in omnibus conſilijs eius, quæ contra Turcas ſuſciperet. Hæc tam fœda, tam prorsùs ab omni Chriſtiana pietate, immò etiàm ab omni humanitate aliena auſus eſt Hugonota ille Turcis proponere, ità vt is, qui has literas ſcribit, teſtetur hæc palàm iam dici & circunferri per totam Conſtantinopolim. Reſpondit autem illi Baſſa per interpretem, Hugonotas longè inferiores eſſe, quàm vt ad illorum amicitiam ſeſe demittat ſupremus orbis princeps: nec fidem haberi debere iſtis ſocijs, qui proprium etiàm regem proderent & impugnarent. Turcas ſolitos eſſe cum Imperatoribus, regibus & magnis principibus agere, non cum perfidis ſeruis, & rebellibus ſubditis. Hæc & pleraque alia in illis literis habentur: è quibus poteſt intelligi, ipſos Hugonotas fateri, ſuam religionem Turcicæ eſſe proximam: tum quàm parati ſint ad gratificandum Turcis, ad excitandas ſeditiones in Germania, & cætera. O miſeram ſanè hoc æuo Chriſtiani orbis conditionem, qui à nullo magis proditur Chriſtiani nominis atrociſſimis hoſtibus, quàm ab illis, qui vel maximè Chriſtiani & reformatæ religionis videri volunt. Sed hæc valeant, indigna, prorsùs, quæ literis annotentur, niſi quòd expedit noſſe, quid clàm iſti moliantur.

Turcarum princeps cõtemnit Hugonotas.

Menſe Aprili certis nuncijs ad Albanum Ducem allatum eſt Germanos, facta in Gallijs pace, reditum parare in Germaniam, ſed priùs Belgium inuiſere conſtituiſſe. Confeſtìm ergò mittit verſùs Leodium Hiſpanos & Italos equites omnes, cùm peditatu Galliæ ciſalpinæ: curat etiàm nouas conſcribẽdas copias. Interim detegitur nefanda in caput eius quorundam cõſpiratio, qui eum cum Hiſpanis corporis eius cuſtodibus, ad Abbatiam quandam haud procùl Bruxellis proficiſcentem è medio tollere volebant. Captus eſt, qui hoc tetrum facinus deſignaturus erat. Per id tempus nihil ferè hominum ſermone ferebatur, niſi de proditionibus & clandeſtinis machinis. Dolebat enim multis, quòd Albanus quadam ſeueritate in ſeditioſos vteretur. Ne quis autem ſibi perſuaderet his rebus perterreri eius animũ, nihil de adminiſtranda iuſtitia ille remittebat, & omnibus ſe ſpectandum exhibebat.

Conſpirãt quidam in caput Albani principis.

Prodijt tum quoquè in lucem, veniſſe quoſdam Leodium, ſub veſtibus geſtâſſe arma, quibus eius vrbis

Epi-

1568 Epiſcopum & clerum omnem perimerent, eorumque facultates diriperent, vſuri illis ad debellandos Hiſpanos: ſed capti omnes meritas dedêre pœnas. Princeps Auraicus, quorundam ope & opibus adiutus, conſcribit ad nouem millia equitum, peditum quindecim. Nō deſunt, qui affirment conſiſtoria hæreticorum iam tum in Belgio inſtituta fuiſſe, eaque nummos ad hoc bellum ſuppeditâſſe: Idem feciſſe profugos ex ditionibus regis Catholici. Non latebat Albanum, quid Princeps moliretur, & qui hincinde fierent concurſus armatorum hominum. Itaque Hiſpanos ferè omnes miſit Namurcum, duo millia peditum & equites quingentos Traiectū ſuperius, Comitem à Boſſu Hollandiæ præfectum, ad alia tuenda loca. Indiès tum aperiebantur nouæ machinationes. Captus quidam Antuerpiæ eſt, qui pecunias elargiebatur, vt ſeditiones excitarentur. Prodidit hoc Germanus quidam, cui eam in rem duplex ſtipendium promiſerat. Bruxellis quoquè & alijs locis libelli impreſſi ſpargebantur, quibus prouincialium animi in Hiſpanos incitarentur. Diligens verò inquiſitio fiebat, vt poſſent eorum authores reperiri.

Sicarij Epiſcopo & Clero Leodienſ. necem machinātur.

Nota nequam hominu conatus.

Menſis Maij initio comperit Albanus magnā Germanorum manum per Moſam in Belgium iter intendere. Contra illos miſit aliquot ſigna peditum & equites quingentos, qui hoſtes in fugam cōpulerunt, cæſis mille quingentis, cùm ex regijs non niſi quadraginta deſiderarentur. Sed tamen pergebant illi non parùm faceſſere negocij, pręſertìm vicis & pagis. In Geldriam venit quidam Comes cum duobus equitum & quatuor peditum millibus: ſed ea regio ità erat ab Albano commeatu & præſidijs communita, vt nihil ſibi ab hoſtibus, tametsì quotidianæ ad eos acceſſiones fierent, metuendum exiſtimarent.

Porrò autem, quod iam ſuprà attigimus, Ludouicus comes Naſſouius cum tribus equitum, & decem peditum millibus in Friſiam irrupit, occupauitque Dammum & Vedam, Groningam obſidione cinxit. Aiebat ſe arma cepiſſe ob religionem tuendam, proſcriptos reſtituendos, & Reipublicæ commodis promouendis. Symbolum eorum, qui ſub illo merebant, eiuſmodi erat: Aut recuperare, aut occumbere. Imperator quidem, vt aiunt, eum reuocare conatus eſt, ſed fruſtrà. His omnibus probè compertis, Albanus hoſtibus maturè occurrendum ſtatuit, luſtratoque exercitu ſuo,

Friſiam hoſtes oppugnant.

pro-

produxit Germanorum & Hiſpanorum peditum ſigna octoginta, & Burgundionum alia quadraginta, & aliquot ſigna equitum. Ex iis miſit Comitem Arenbergium cum aliquammultis Hiſpanis & Germanis peditibus, & non parua equitum manu, vt Ludouicum Naſſouium è Friſia profligarent. Simul autem eodem tempore edixit, vt quicunque religionis cauſa è Belgio profugiſſent, in Belgium redeant, ſuoque ſe magiſtratui ſinguli repræſentent: alioquì bona ſua omnia amiſſuri, & perpetuò exulaturi. Sed quòd omnes pelli ſuæ metuerēt, nemo comparuit. Ferebatur tum rex in Belgium ex Hiſpaniis venturus, à quo ſperabant ſe faciliùs veniam imperaturos. 1568

Contra eos Albanus mittit exercitū.

Ludouicus Naſſouius certior factus de aduentu regij exercitûs, leui primùm certamine vſque in noctem cum illis congreſſus, Damnum ſe contulit eadem nocte cum omnibus ſuis. Regij cùm putarent eos hęrere eo loco, vbì ptidiè conflixerant, manè alterius diei ad illos contendunt, ſed nemine reperto, vbì tandèm didicêre quem ad locū profecti eſſent, eos inſecuti ſunt. Ibì tum illi in regios, quorum equitatus necdùm aduenerat, impreſſionem faciunt, eos in fugam vertunt, cæſis tribus Hiſpanis ducibus, quos capitaneos vocant, & pleriſque alijs egregijs viris. Cęſus eſt etiàm ipſe Comes Arenbergius. Poſt horam vnam ſuperuenit Curtius Martinengus Comes cum multo equitatu, cuius aduentu regij recreati, ad hoſtes redeunt, Groningam magna arte quatuor peditum Arenbergij, & totidem Germanorum ſigna cum leuis armaturæ equitibus introducunt. Multùm ſanè intererat, vt ea vrbs hac ratione communiretur, propter ſeditioſos, qui iam commouere ſe cœperant. Hæc Geuſeorum victoria regiorum temeritati potiùs, quàm illorum virtuti militari, tribuenda eſt. Si enim regij equitum aduētum ſuſtinuiſſent, hauddubiò ab illis ſtetiſſet victoria. Authores huius temeritatis, Albano iubente, pœnas luerunt. Illa Comitis Arenbergij, viri ſanè ſtrenui, cędes, Geuſeorum cauſam deteriorē fecit. Lata eſt ſententia in Comites Egmondanum & Hornenſem, & vterque Bruxellis palàm capite plexus eſt, & capita ad horas duas palis ferreis affixa ſunt, vt eo ſpectaculo omnes ſui officij admonerentur. Ante obitum ſcripſit Egmondanus ad regem Hiſpaniarum literas, quibus veniam ab eius maieſtate petijt, eique coniugem & liberos ſuos commendauit. Et pro certo quidem habitum eſt, re-

Regij ab hoſtibus cæduntur.

Comes Arenbergius cæditur.

Comites Egmondanus et Hornenſis capite plectuntur.

1568 gem ſingulari erga eos vſurum humanitate & clementia. Debent hæc exempla mouere homines, nè quid agāt contra Principes ſuos. Strenuam ſanè operam non ſemèl nauârat Egmōdanus regi ſuo, ſed tādem illi fœderi ſe admiſcens, damnatus eſt læſæ maieſtatis & perduellionis. Mortem fertur æquo tuliſſe animo, & ad eam peccatorum confeſſione, quam fecit Iprenſi Epiſcopo, viro ſanè longè optimo & doctiſſimo, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ perceptione ſeſe præparâſſe. Corpus eius impoſitum eſt plumbeo loculo, & in quodam eius oppido humatum: Comitis Hornenſis cadauer in eius Comitatu ſepultum eſt. Comitis Egmondani obitum non ſolùm Belgæ, ſed etiàm Hiſpani milites omnes, immò & ipſe Dux Albanus lachrymis proſecutus eſt. Magnum autem terrorem Belgis omnibus hæc res incuſſit, iis præſertìm, qui ſibi malè erant conſcij: & niſi ſpes fuiſſet publicandę intra dies paucos generalis cuiuſdam condonationis & ignoſcentiæ, permulti fugiſſent. at ea tamen condonatio non pertinebat ad eos, qui aduersùs Regem arma tuliſſent, & templa effregiſſent.

Sed vt ad Friſiæ res reuertamur, in ſuperiori conflictu, quo comes Arenbergius captus eſt & perijt, regijs adempta ſunt ſex magna tormenta, multa pecunia militi perſoluenda, & pleraque alia, ſtetitque victoria ab illis, qui cum Naſſouio erant, non tamen incruenta, cæſo inter alios fratre eius Adolpho Naſſouio. Interìm nihilominùs Albanus princeps authores ſeditionis Belgicæ perpetìm perſequebatur, & nè cogerentur Hiſpani, quorum opera ad res neceſſarias vti volebat, tēpus omne terere captiuis cuſtodiēdis, mēſe Iunio Bruxellis in quoſdam animaduertit, in quibus fuêre etiàm nobiles Battēbergij cum pleriſque alijs, qui cum tympano ducebantur ad mortem. Plexi ſunt capite Catholici quidā, quòd in Regem ſuum arma tuliſſent. Cæſus etiàm eſt, qui caput fuerat conſpirationis aduersùs Albanū, cui in ipſa ſacra Palmarum hebdomada Catholico ritu confeſſionem facturo, & Euchariſtiam ſumpturo, necem ſtruxerant.

Adolphus Naſſouius occumbit.

Eodem menſe Iunio quidam captus eſt apud Groningam Friſię munitum oppidum, qui faſſus eſt ſe cum tribus alijs voluiſſe Groningam quatuor locis inflāmare, vt ità Geuſeis, qui cum Ludouico Naſſouio erant, facilior daretur aditus ad vrbem capiendam, præſertìm quòd non deeſſent intra vrbē, qui eis fauerent. Is infauſtus proditor in quatuor partes diſſectus eſt. Fertur tum

Proditor Groningæ luit diras pœnas.

Ludo-

1568

Ludouicus in caſtris ſuis habuiſſe ad * ſedecim millia hominum, quibus duobus in locis obſidebat Groningam: ſed id fruſtrà ſanè, præſertìm cùm nulla admodũ tormenta, muris quaſſandis idonea apud ſe haberet, & vrbs ipſa rebus neceſſarijs eſſet inſtructiſſima, Comite Megano cum octo ſignis peditum Germanorum & mille Hiſpanis, Curtio quoquè Martinègo Comite cum trecentis equitibus eam facilè contra eas copias defendentibus. Ipſe quoquè Albanus princeps tum ſeſe parabat ad iter in Friſiam, hoſtes indè exturbaturus. Priùs tamen Comitis Egmondani ſecretarium, propria confeſſione conuictum, ad quatuor alligatum equos diſcerpi iuſſit, & quatuor alios viuos concremari. Qua re adeò plerique conſternati fuêre, vt ex Antuerpia quadraginta non infimę ſortis homines in Angliã, & alia loca aufugerint.

** Sunt qui hæc itã ſcribant: alÿs forſan nõ ſatis veriſimile videbitur tam magnas fuiſſe copias.*

Ineunte Iulio menſe Albanus cum ſeptendecim Hiſpanorum ſignis in Friſiam contendit. In itinere aliquot locis reliquit præſidia Hiſpanorum ſexcentorum, qui recèns ex Hiſpanijs aduenerant. Multa vbiquè induſtria Princeps ille vtebatur, quippè rei bellicæ longè ſcientiſſimus. Sunt qui ſcribant, edictum de Inquiſitione in hæreticos, ab eo tum promulgatum eſſe Antuerpiæ & alijs locis, nemine reclamante, cùm tamen ſuperioris tumultûs Belgici cauſam fuiſſe non minimam eam Inquiſitionem quidam affirment. Intereà Groningenſes à Geuſeis obſeſſi, crebras ex vrbe faciebant eruptiones, nec paucos proſternebant.

Groningẽſes obſeſſi ſæpè erũpunt.

Iunij vigeſimoſecundo die apud quandam Abbatiam ducentos trucidârunt, & totidem ceperunt, non niſì decem è ſuis amiſſis. Sed non longè tum à periculo aberat Comes Curtius, equo eius cadente. Comes quoquè Meganus ſub collo ictus globulo fuit in thorace, aut circitèr. Cernens autem Ludouicus Naſſouius de exercitu ſuo perire multos, bis ad iuſtum prælium prouocauit Vitellium, qui ab Albano regiis copijs præfectus erat: ſed Vitellius licèt cum hoſtibus confligendi eſſet cupidiſſimus, reſpondit needùm ſibi opportunum eſſe: breuì tamen fore. Nolebat enim, abſente Duce Albano, ſe ſuoſque in diſcrimen conijcere dubij euentûs, qualis ferè ſolet eſſe præliorum.

Per id tempus Comes Montenſis occupauit Bergas oppidum ſuum, cæſo præſidio, quod Meganus Comes ei impoſuerat. Ea re permotus Albanus princeps, miſit è ſuis quoſdam, qui ex hoſtium manibus oppidum

Comes Bergẽſis occupat Bergas.

1568 extorſerunt, relicto illic præſidiario milite, qui nomine Philippi regis illud obtineret. Iubente quoquè Albano, tormenta aliquot Mechlinia in Friſiam aducta ſunt. Iulij decimoquarto venit Albanus Groningam, & hoſtes aufugiunt. Regij eos inſecuti, aliquot ceciderũt. Sed quòd illi pontem fregiſſent, non ſunt cæſi vltra mille. Eorum diſceſſus Albano perquàm moleſtus fuit, quippe qui ſperârat fore, vt ad manus veniretur, nec pugnam illi detrectarent. Itaque 16. Iulij cum toto exercitu ſuo ad duo milliaria abeuntes illos inſequitur, relictis Groningæ mille ſexcentis equitibus Ducis Brunſuicenſis, vt eſſet firmius præſidium, poſſetque liberiùs hoſtem perſequi. Ea enim regio ob multas paludes & foſſas parùm opportuna eſt equeſtribus copijs. Inde didicit auctũ eſſe hoſtium numerum acceſſione multorum peditum & equitum, (Erant enim in Friſia multi Caluiniani, qui hoſti fauerent, Albanum & Hiſpanos odirent) & in Ludouici Naſſouij caſtris iam militare duodecim millia peditum, equites ampliùs quingentos. Cum quibus copijs ille loco tutiſſimo & propè inexpugnabili caſtra metatus, ſuſtinere voluit aduentum fratris ſui Principis Auraici, vt coniunctis viribus Albanũ faciliùs profligarent. Albanus, motis caſtris, quendam locum occupat, de quo certò illi conſtaret, ex hoſtibus neminem fugere poſſe, quin in ipſius manus incideret. 21. Iulij manè cum exercitu ad hoſtem iter intendit, qui ad duo milliaria indè aberat.

Rurſus amittit.

Geuſei cæduntur.

Albanus quo ordine ſuum inſtruxerit exercitũ.

Explorata indè locorum opportunitate, primò mittit centum equites ſclopetarios, qui ad leuia certamina hoſtem prouocent. Eos ſubſequi iubet quingentos pedites ſclopetarios, & trecentos dupliciarios milites cumprimis inſignes. Ijs ſubiungit mille alios ſclopetarios: atque ijs aliquot cataphractos. Poſt hos ſuccedunt Hiſpani, atque indè ſex Germanorum peditum ſigna: mox quindecim ſigna Burgundionum. Indè rursùs equites trecenti leuis armaturæ: ad extremum alij equites trecenti. Hoc ordine regius exercitus, Albano diſponente, contra hoſtes profectus eſt, ad quos debellandos ſingulari quadam arte & induſtria Albanus vſus eſt: nec diù ſibi cunctandum exiſtimauit, quòd hoſtium machinatione foſſarum aquæ increſcerent, quibus ſperabant ſe illius exercitum ſubmerſuros: & à cælo pluuia impenderet, quæ magnum eſſet ſclopetarijs impedimentum allatura. Mandauit igitur filio ſuo Ferdinãdo à Toleto,

vt cum ea, quam diximus, inſtructa acie moueret con- 1568
tra hoſtes ad certum quendam locum, vbi ipſum ſecuturum expectaret. Commiſſum eſt prælium duabus horis ante meridiem, & Albani Ducis filius duabus à meridie horis eò peruenit. Vt autem viderunt ſclopetarij inſtructam aciem à tergo ſequi, vſqueadeò animis confirmati ſunt, vt impetu facto in hoſtium tormenta, ea vi occupârint, moxque in hoſtilem aciem facta impreſſione, eos in turpem fugam coniecerint. Continuata eſt hæc pugna vſque in veſperam alterius diei, ità vt ſinè intermiſſione hoſtes cæderentur à regijs, ſolumque omne cæſorum cadaueribus, lanceis, ſclopetis, alijsq; armis adeò oppletum cerneretur, vt vix liceret vltrò citroque ingredi. Quibus ea offerebatur occaſio, vt poſſent in aquas ſe demergere, illi felices ſibi videbantur: tantus eos terror inuaſerat. Incidit hoc prælium in viceſimum primum Iulij, perierûntque hoſtium ſeptem millia, regiorum non niſi octo deſiderati & totidem vulnerati. Capta ſunt ex hoſte ſigna militaria viginti, ſedecim magna tormenta. Quatuor ſigna ipſi hoſtes in aquas abiecerunt. In cæſorum numero non pauci fuêre Belgæ profugi & deſertores. Comitum Ludouici Naſſouij & Hochſtratani res ceſsêre victori: tametsì Hochſtratanus biduo antè diſceſſerat, & Ludouicus nauicula Embdam confugerit. Multa pecunia, multa ſupellex argentea capta, cum equis partìm equeſtribus, partìm currilibus quingentis ſupra mille, prædaque multa. Inſignis hæc fuit victoria, & à Catholicis eius cauſa non vno loco Deo ſolenniter actæ gratiæ.

Magna ſtrages edita Geuſeorum in Friſia.

Hoc anno ſub finem Auguſti tertium ciuile bellum in Gallijs motum eſt. Quæ tum illic geſta ſint, non meis, ſed Galli cuiuſdam hominis ſanè docti, verbis huc adſcribam, quemadmodùm etiàm ex eodem ſuprà quædam annotaui. Eſt Epiſtola ad quoſdam magnificos viros ſcripta, habeturque impreſſa. Ego non omnia ex ea deſcribo, ſed quæ meo inſtituto ſufficiant. Alij quandoquè copioſè res aliquot ſuperioribus annis geſtas conſcribent.

Tertium ciuile bellũ in Francia.

Ait ergò: Matiſcona Sequanorum, proſtrato tormentis muro, cæſiſque ſeditioſis, à Mantuano capta, apparatus bellicus, qui è Geneua mittebatur, interceptus, ſulphurei pulueris copia ingens, armorum omnis generis maximus numerus. In Delphinatu Iohannes Adreſſius, verſa in hæreticos ira, quam ſuperiori tu-

Hugonotæ paſſim à regijs profligantur.

1568 multu in Catholicos exercuerat, oppida, arces, vrbes plurimas ferro aperuit, ſupra ſex millia cecidit. In Comitatu Foreſiorum ad fanum Germani Vallis, duce Muntacellario Vaſcone & Iacobo Vrſſæo, pugnatum eſt cum duobus millibus hæreticorum, quos Ponſonatius, qui eo prælio periit, contraxerat. Catholici vicerunt, eò quòd equite ſuperiores eſſent. Qui eo prælio ſuperfuêre, adiunctis in fuga pluribus cohortibus, atque viribus earundem acceſſione recuperatis, iterùm cæſi ſunt circa Bilhomum: vbi niſi victores noſtri euaſiſſent, planè conclamatum fuerat de omnibus. In prouincia Phocenſi acerrimè quoquè dimicatum: productis ingentibus è Maſſilia tormentis, & Ciſterone oppido, cis Druentiam flumen obſeſſo, Catholici ſuperiores extitêre. In Occitana apud Murgonem prælium commiſſum, duce Tendano Comite, & Suza viro fortiſſimo, & Ioiſa Aruerno. Ex hæreticis mille quingenti cæſi, plures vulnerati: quos oppidani, qui euentum pugnæ expectabant, in fugam verſos trucidârunt. Ex noſtris, eò quòd inſtructiores eſſent, & tormentis abundarent, pauci deſiderati. In Aquitania Monlucius decem vexilla, quæ Rupellam iter intenderant, profligauit: quam vrbem Farnacus Præfectus à Rege deficiens, magno regni detrimento prodiderat. Aumalius quinque cohortes peditum, Briſſacius ad fanum Spinæ in Campania quatuor equitum turmas eximprouisò adorti, afflixêre: Mantuanus ad fontes aquæ bellæ, equites mille. Is domum rediens ad importunas preces parturientis vxoris, ab hoſtibus penè centum interceptus eſt. Qui cum Mantuano erant itineris comites vigintiquatuor, etsì inermes, primi tamen enſes in hoſtes vibrârunt à vertice armatos, & tam dextrè ſuperis fauentibus dimicârunt, vt ſex vltra viginti coniectis in fugam, cæteros exanimes reliquerint: duo de noſtris mortui. Mantuanus tormento genu læſus, atque ex vulnere in febrim incidens, tamen auxiliante Deo & Virgine matre, cui ſe ad templum ſuum Lauretum deuouiſſet, euaſit incolumis. In Neuſtria Germani equites ſexcenti à Rimeriano cæſi. In Sequanis exules, qui ab aliis ſeditioſis fecerant ſeceſſionem, cùm à nemine reciperentur, eſſentque fermè ſeptingenti, conſilium capiebant de occupando per proditionem Iohannis Vinarij oppido. Id Vantous vir nobilis reſciens, valida manu ſeptus, circunuentos ad

Rupella à quo prodita Hugenotis.

Votum Mantuani ad virginẽ matrem.

vnum

vnum omnes miſerè iugulauit, quandam vrbem Hanoniæ, muro diù quaſſato, cepit, diripiendamque militi tradidit. Antiſſiodoro recepta, externi hæretici abiêrunt. Quo animaduerſo, Catholici, qui in vrbem reuerſi fuerant, abeuntes perſecuti, in itinere oppreſſerunt. Duæ Occitanorum cohortes in Turonibus à Præſide Ambaſianorum cæſæ ſunt. & poſt pauca: Præterire non poſſum Claudiæ Turoniæ factum, e nobiliſſima apud Aruernos Turoniorum gente. Ea abſente Iuſto Turonio filio, quem Rex legatum in Italiam ad Pium Pontificem miſerat, ab hæreticis obſeſſa, virili animo ducis munus implens, cum paucis militibus diù eorum impetum ſuſtinuit, arcemque Turoniam in Rhodani anguſtijs ſitam, cum oppido ſeruauit. 1568

Claudiæ Turoniæ virile facinus.

Hæc quidem ille, ſed breuiùs, quàm vt tantæ rei ſufficiant: nec tamen hactenùs mihi viſa eſt hiſtoria, à Catholico ſcripta, vbì prolixè res Gallicè commemorētur. Hæretici multa de ijs ſcribunt, ſed illis fides tutò haberi non poteſt. Scribunt quidam, regem Galliarum miſiſſe præſidium Rupellam, ſed Rupellenſes id recusâſſe, Condæumque ſolicitâſſe, & cum veniſſe eò decimonono Septembris: ſecutam verò eius vxorem cum aliquot nobilibus Hugonotis. Admiralij quoquè fratrem, qui anteà Cardinalis fuerat, profectum in Angliam, & eius gentis reginam inuitâſſe ad Hugonotas adiuuandos.

Porrò Galliarum rex aduersùm hæreticos menſe Octobri edictum propoſuit, vt eorum miniſtri è regno excedant, ſola Catholica religio obſeruetur. Alterum quoquè edictum publicatum eſt, eoque hæreticis honores & dignitates ademptæ. Horum edictorum exempla Hugonotæ ad ſymmyſtas ſuos in Germaniam & Angliam miſerunt, vt eos incitarent ad maturè ferendam opem laboranti Euangelio Caluini.

Edicta regis Fräciæ cötra hæreticos.

Eodem menſe in territorio Pictauenſi terræmotus fuit. Hugonotæ verò, vt neruum belli pecuniam ſibi conflarent, præter magnam auri ſummam, quam ab exteris accepêre, bona Cleri in ditione Pictauenſi mobilia quidem diripuerunt, immobilia diſtraxerunt, cùm eius rei nulla eſſet apud eos poteſtas, niſì quòd reformatis iſtis omnia licent, maximè in Clerum, cuius hoſtes ſunt acerrimi. Feruntur tunc grandem pecuniæ ſummam, quam mutuò ab amicis acceperant, partim campanarum metallo perſoluiſſe. Argumento eſt, multas eos è templis campanas abſtuliſſe. Eiuſmodi

Res Cleri ab Hugonotis direptæ.

1568 officia grata ſunt malis dæmonibus, qui oderunt campanas, tanquàm tubas quaſdam regis æterni. Sed antequàm pergamus in harum rerum commemoratione, redeundum eſt ad Albanum principem, & Belgicas res, quæ hoc anno geſtæ ſunt.

Cùm Ludouicus Naſſouius, amiſſis copijs ſuis, vix regiorum manus effugiſſet, rurſùs collegit quas potuit vires, & ad fratrem ſuum principem Auraicum ſeſe adiunxit. Habebant illi duo fratres iam magnum exercitum, quorundam ope adiuti, putabantque ſe, Albano profligato, Belgio potituros. Albanus Dux non ignarus quid moliretur, & quas haberēt copias, luſtrato apud Traiectū inferius exercitu ſuo, ad eos profectus eſt, daturus operam, nè per Moſam fluuiū in ditiones regis ingrederentur. Simul autem publico edicto, magnis propoſitis pœnis, ſtatuit, vt quiſquis profugorum, proſcriptorum, in cuſtodias abductorum, & ſupplicijs affectorum quęlibet bona mobilia ac immobilia obtineret &c. ea certis hominibus traderet. Eodem tempore venêre à rege Hiſpaniarum quadringenta coronatorum millia, & bis mille quingenti Hiſpani milites, qui eueſtigiò ad Albani caſtra profecti ſunt. Ex ijs cognitum fuit, in Hiſpanijs Comitis Hornenſis fratrem cum tribus alijs capite punitum eſſe.

Magnæ copiæ principis Auraici.

Albanus mouet contra illum.

AlbanusDux vbì cum exercitu Traiectum ſuperius attigit, Moſam tranſmiſit, commeatûs auertendi cauſa, vt hoſtium conatus retardaret. Sed cùm metus eſſet, nè fortaſsìs per Burgundiam ad Condęum abirent, ſuaſque vires cum illo coniungerent, miſſa eſt ab Albano pecunia illius prouinciæ præfecto, qua, ſi res poſceret, militem ſibi compararet, cuius opera fines ſuos ab hoſte tueretur. Atqueità porrò mouit caſtra Albanus cōtra principem Auraicum, qui tum apud Rhenum ſuas habebat copias, quas auxerat ſignis quatuordecim Nicolaus ab Hagſtat, cuius ea cauſa bona omnia fiſco ſuo addicta eſſe voluit illuſtriſſimus Archidux Auſtriæ Ferdinandus, quæ quidē bona in ipſius ditione eſſent, quòd, ipſo prohibente, auſus eſſet cogere militem cōtra regem Philippum, Erant tum in Albani caſtris ſex millia equitum & triginta peditum: quibus ille volebat ditionis Leodienſis homines inuadere ac debellare, quòd multi ex eis hęreſi deprauati, Epiſcopo ſuo, egregio & ſapientiſſimo principi, debitam nollent præſtare obedientiam, atque eo inuito, regis Philippi hoſtibus in eam regionem ſe

aditum

aditum præbituros recepiſſent, vt quidã ſcribit, qui huic bello interfuit. At tamen conſultius ei viſum eſt, priùs explorare, quorsùm iter hoſtes intenderent, vt vbì maior videretur incumbere neceſſitas, illic potiſſimùm ſuas eis vires opponeret. Menſe Septembri ad eum perlatum eſt, principem Auraicum Rhenũ tranſmiſiſſe cum octo millibus equitum, & * vigintiquinque peditum. ſic quidem habent impreſſi codices, nisì mẽdum eſt in numeris. Signis eius militaribus inſcriptum erat, Pro lege, grege & rege: iuſſitque proclamari, ſe Ducem Albanũ inuiſere velle. Ab illuſtriſſimo Iuliacenſi principe petijt commeatum & copiam traducendi per eius fines exercitûs: ſed nihil impetrauit. Adiunxit ſe tum illi nobilis quidam cum mille quinquentis equitibus, qui planè decreuerat nec vngues præcidere, nec pilos radere, donèc Egmondani Comitis, cui ſanguine iunctus erat, necem vltus eſſet. Non multùm ſylueſtri homini abſimilis is videbatur.

1568

Symbolum militare principis Auraici.

Porrò Albanus Dux caſtra mouit ad milliare vnum à Traiecto Moſæ, illic hoſtium aduentũ præſtolaturus. Detinebantur per id tempus ab Auraico naues aliquot, itemque mercatores Belgæ Francophordiam ituri, è quibus pecuniam extorſit, qua opùs illi erat ad tantas alendas copias. In caſtris eius orta ſeditio eſt inter Germanos & Gallos, quam cùm ſopire vellet, vulneratus ipſe eſt, & tormentorum eius præfectus perijt. Albanus interìm hærebat circa Traiectum, ſcire volens quam in partem hoſtis tandèm promoturus eſſet. Certò autem comperit, non eum in Franciam moliri iter, quod anteà rumor ſparſerat, ſed præmiſſis per Rhenum machinis bellicis, tendere cõtra Geldriam. Vbì Kerpenam venit Auraicus (qui vicus eſt regis Hiſpaniarum, nec ità procul Colonia Agrippina abeſt) ducentorum militum præſidium ibì reliquit. Valdè incerta erãt eius conſilia, id eſt, quid tamen animo moliretur. Labebatur tempus, nec quicquam memorabile efficiebat, cùm tamen ſcribãt quidam, potuiſſe eum interdùm oblata opportunitate rem benè gerere. Iam autumnus aderat, & multa pluuia ruebat è cælo, quod eſt illis regionibus familiare. Vt verò in futurum vernum tempus in hybernis aleret tam copioſum militem, non ferebant prouentus eius, tametsì non defuêre fortaſsis magnates quidam, qui clàm ſuppeditarent impenſarum partem quãdam. Sed nemo ferè tam prodigus eſt rerum ſuarum, vt ſemper dare velit, præſertìm vbì

Auraicus detinet naues & mercatores aliquot.

Nihil efficit memorabile.

1568 dubius eſt euentus. Non deerant, qui ſuſpicarentur habere eum in vicinis regis ditionibus, qui ei ſtuderet, vellentque ei prodere loca quædam, atque ea cauſa hærere eum, & moras nectere. Sed Albanus Dux loca omnia, vbi poſſet aliquis proditionis metus eſſe, ità communierat, vt eiuſmodi machinationes, ſi quæ eſſent, nullos habituræ ſucceſſus viderentur. Etsì autem apud Leodienſes quidam magìs illi, quàm Albano, addicti putarentur, attamen ciuitas ipſa cum Epiſcopo & eius primario Clero ſe coniunxit, conſcriptaque ſunt ſex peditum ſigna, & in vrbem recepta. Ità factum eſt, vt neque Albanum, neque Auraicum intra oppidum admittere vellent.

Leodij præſidiarius miles conſcriptus.

Diſciplinæ militaris cenſura & ſeueritas in caſtris Auraici, vt tum quidem publicè ferebatur, perexigua erat: deerant naues, quibus pontem efficerent, non magnus ſuppetebat commeatus, non puluis ſulphureus & pilæ, ità vt multi exiſtimarent hoc rerum ſtatu conatus eius diuturnos eſſe non poſſe. Albanus contrà rebus omnibus inſtructiſſimus erat, habebatque in Moſa vaſto flumine pontem factitium ex nauibus, nec deerant naues, quibus poſſet alterum, ſi opùs foret, efficere. Tandèm menſe Octobri Auraicus iter ſuis copijs per Moſam præter omnem expectationẽ loco, qui per id tempus vadoſus erat, efficit, non tamen ſinè iactura aliquot equorum & hominum. Ea arte animaduerſa, Albanus ità ſe comparauit, vt hoſtibus omnem adimeret opportunitatem ſeſe communiendi, atque ijs in locis hybernandi, nisì vellent in patentibus campis ſua metari caſtra, quod fieri ſinè maximo illorum detrimento non poſſet. Oppoſuit autem caſtris ſuis, vbi plus periculi impendére videbatur, machinas quaſdam reticulatas miro artificio confectas, quibus facilè à ſe repentinos hoſtium, præſertìm equeſtrium, incurſus auertere poſſet. Iam propè coniuncta erant vtraque caſtra, cùm eccè viceſima Octobris Auraicus ſeſe loco mouens, obuiàm progreditur copijs auxiliaribus, quas ab Hugonotis expectabat. Mouet caſtra etiàm Albanus, ſequitur ſenſìm abeuntes, qui ſanè temerè admodùm tranſmittere inſtituebant fluuium, qui Brabantiam à Leodienſi ditione ſeparat. Cùm enim iam quidam tranſiiſſent, miſit Albanus è ſuis aliquot Hiſpanorum millia & equitatum non contemnendum, à quibus permulti hoſtes cæſi ſunt, & capti non pauci, atque in ijs nobilis quidam, Aurai-

Auraicus ducit ſuas copias per Moſam.

Temeritas hoſtiũ.

Caeduntur multi à regijs.

Auraico inprimìs charus, qui poſteà, iubente Albano, capite punitus eſt. Non parùm ea clades perturbauit Auraicum, hæſitque aliquot dies illo in loco. Ex captiuis hoſtibus cognitum eſt, veniſſe quidem ad Auraicum copias, quas ex Gallia expectârat, ſed non niſi magnam caſtris eius calamitatē & inopiam attuliſſe, ità vt multi inedia conficerentur. 1568

Ijs cognitis, Albanus hoſtes illos nō magnipendit. Sub finem Octobris Auraicus annonæ & pecuniæ egeſtate compulſus, cùm nulla ſpes alicuius ſubſidij affulgeret, caſtra mouit quanto maximè fieri potuit ſilentio, Albanus abeuntes inſequitur, cuius iam exercitus multorum equitum & peditum acceſſione valdè auctus erat. Auraicus per Moſam rurſus in Germaniam ſe rediturum ſperans, vbì ſenſit à Leodienſi Epiſcopo id non permitti, nec ſine ingēti periculo traijcere poſſet, quòd iam aquæ Moſæ intumuiſſent, conuerſq; itinere in Gallias contendit ad Hugonotas, idque tanta celeritate, vt quanuis Albanus non ſegnitèr fugientem perſequeretur, eius tamen exercitum ad iuſtū certamen attingere nón poſſet: licèt ab eius equitatu non parùm damni datum ſit illis. In ipſa fuga, quod dolendum eſt, paſsìm regis ditiones miſerè inflammauit, non ſinè multorum miſerorum hominum maximo detrimento. Tandèm è Belgio exceſſit, magno quidem liberatus periculo, ſed omni ſua ſpe fruſtratus. *Auraicus clàm motu caſtris, fugam meditatur.* *Recedit è Belgio.*

Etsì autem Albanus Princeps alia ratione debellare eum potuiſſet, at tamen noluit vir prudentiſſimus ſuum militem temerè periculo obijcere, cùm in eiuſmodi præliis ſæpè admodùm ancipiti euentu pugnetur: multoque illuſtrior victoriæ laus ad eum reditura ſit, quòd nulla ferè ſuorū iactura & in Friſia primùm hoſtes conciderit, & deindè è tota Belgica regis Philippi prouincia eos profligârit. Nemo ſanè eſt, qui huius anni inſignes aliquot victorias & multa præclarè geſta ad eius eximiam laudem dubitet pertinere: ſed de his quandòquè alij ſcribent, qui in eiuſmodi erunt magìs exercitati, omniaque certiùs comperta habebunt. Ego breuis ſum more meo. Portò è Belgio excluſo hoſte, Albanus Cameraci hæſit nonnihìl cum vniuerſo exercitu. Deindè quibuſdam per fines eius regionis diſtributis, pleriſq; dimiſſis, præſertim Germanis, nonnullis Antuerpiam & Valencenas ablegatis, reliquis in Hollandiam, Cameraco diſcedens, Bruxellas venit, moxque in templum ingreſ- *Albanus venit Cameracum.* *Indè Bruxellas.*

1568 ingreſſus eſt, vbì cantatum eſt, ità vt par erat, Te Deum laudamus. Pro inſigni enim victoria nemo iuſtiùs laudari debuit, quàm rerum omnium præpotens Deus, in cuius ditione cuncta ſunt poſita, in cuius manu ſunt omnes fines terræ, qui dat dignis victoriam.

Eſther 13.
2.Mac.15.

Colloquiũ Altenburgenſe inter Luteranos

Hoc ipſo anno 68. habitum eſt Colloquium Altenburgi inter præcones Euangelij ſecundùm Luterum. Inchoatum eſt 20. Octobris, & durauit vſque ad nonum Martij diem anni 69. Etsì autem facilè aduerterent illi, non ſinè ſumma ignominia tam fœdas altercationes in publicum euulgari, tamen committere non potuerunt, præſertìm Ienenſes dogmatiſtæ, quin & Latinè & Germanicè valdè prolixè typis imprimendas curarent. Horum caput fuiſſe videtur Iohannes Vuigandus, egregius Luteranus. Res eſt admirationis plena, quòd cùm ex vtraque parte non Zuinglij aut Caluini, ſed Luteri Euangelium profiteantur, & interìm nihilominùs odioſiſſimè inter ſe diſſideāt, tamen miſerā plebem adeò ab illis teneri faſcinatā, vt videre non poſſit nulla ratione poſſe illos puram & ſanam adferre doctrinam, quod tamen vtrinq; mirè iactitant, qui tam pertinacitèr inter ſe corrixentur. Magna eſt hæc profectò ira præpotentis Dei. Vuittenbergenſes & Lipſenſes nonnihil ſe videntur accommodâſſe ad Interim Cæſareum, de quo longè ſuprà diximus, vt, quemadmodùm Ienēſes aiunt, ingentem indignationem atq; pericula effugere poſſent. Id malè habet Stoicos & rigidos Luteranos, quòd, vt ipſi aſſerūt, ex eiuſmodi Interimiſticis actionibus pullularēt nouæ locutiones, noua dogmata priùs improbata, & quædā cæremoniæ rursùs admitterentur. Vndè id illi conſecuturum verentur, vt ſensìm Luteri doctrina euaneſcat, ac tandèm prorsùs exibiletur. Et cùm Luterus ipſe non ſemèl pugnantia ſcripſerit, homines ſtultiſſimi ab eius ſententia putant nullo pacto diſcedēdum: eosque docere volunt grauitèr peccâſſe, qui ad Catholicos aliquanto propiùs accedendū ſenſerint: quibus inter alia etiàm hoc obijciunt in præfatione huius Colloquij, quòd Miſſalia & Agendas Papiſticas denuò conati ſint in Eccleſiam introducere, quamuìs pauliſpèr circunciſas & correctas: item docere neceſſitatem bonorum operum ad ſalutem & iuſtitiam. Obijciunt etiàm, quoſdam ex illis, cùm eſſent commonefacti ab ipſis, velut apros ſylueſtres in alios exeruiſſe dentes, idque publicis ſcriptis editis. Iam verò cùm ad hoc Colloquiū ventum eſſet, aiunt aduerſarios

Oculos habent, & non videbunt.

Luterani alij quid alijs obijciant.

Ecce tibi candorem

ſarios ſuos plurimũ ipſis ſemper negocij feciſſe in transferendo ſtatu controuerſiæ, & in ponendis miris artibus inſidioſis pedicis, quibus conſtringerentur incauti: diù ipſos in Theſi circunduxiſſe & quæſtiunculis, irriſionibus, cõtumelijs, ſatyricis inuectiuis exagitâſſe: ſuas corruptelas & falſa dogmata (quæſo lector aduerte) tãtùm horriſona quasì tempeſtate maledicorum verborũ abſque omni fundamento & timore Dei conatos eſſe tutari. Itèm inter alia propoſuiſſe eos, veſtem nuptialem non eſſe ſolam fidem, ſed fidem & bona opera. Sed hoc quoquè annotant in hac Præfatione, noluiſſe eos permanere vſque ad finem iſt colloquio, ſed varijs ſermonibus id eos egiſſe, vt Ienenſes putarentur mirabilia portenta in medium allaturi fuiſſe, ſi in Colloquio ipſi manſiſſent. Porrò autem ipſi ſe referunt ad verbum Dei, id eſt, vtrunque Teſtamentum, ad veram Auguſtanam Cõfeſſionem & Apologiam, ad libros Luteri. Sed quid facturi ſunt miſeri, cùm de Luteri libris deprauatis ipſi Luterani inter ſe corrixentur, ſatisque indicẽt ipſam quoquè Auguſtanam cõfeſſionem corruptam eſſe, cùm hîc aiunt, ad veram Confeſſionem ſe referre? Et hoc quidem veriſſimum eſt, ità vt iam ſub ea confeſſione etiàm Caluiniani & Zuingliani deliteſcant, frementibus Luteranis rigidis. qui eos hauddubiè cum ſuo Lutero execrantur. Multas deindè cauſas adferunt editi huius Colloquij, in quibus ſeptimum locum obtinet, quòd altera pars non ſolùm Colloquium ſuo priuato arbitrio abruperit, ſed etiàm ſine omni cunctatione ſynodum ex quibuſdam ſuarum partium theolgois coëgerit, ibiq; ipſorum partem abſentem ſuo calculo & decreto damnârit: eam damnationem mox in ciuitates & aulas principum ac potentum ſpargere non dubitârit. Octauum verò locum ſibi vendicat, quòd pars altera abſque vllo fine inuectiuas edit, vt M. Selneccer, D. Pfeffinger in ſuis libris impreſſis, Iohannes Maior in ſuis libellis famoſis & alij. Hæc & pleraque alia ex Colloquij huius ſola Præfatione ſuccinctè collegimus, quæ ſanè eiuſmodi ſunt, vt iſtorum hominum cæcitatem & deploratam ſtultitiam toti orbi adeò prodant, vt meritò gratulari ſibi & ingentes Deo gratias agere debeant, qui Dei benignitate ſeruatos ſe ſentiunt, nè ad iſtorum tam miſerè perpetuò corrixantes ſynagogas cum præſentiſſimò æternæ ſalutis ſuæ diſcrimine ſe adiungerent. Mirum eſt, iſthæc aut nõ animaduerti, aut negligi etiàm à ple-

1568

Euangelicum.

Corruptelæ & falſa dogmata Luteranorum.

O miſeros & inſulſos theologos.

Synodus Luteranorũ damnat Luteranos.

Inuectiuæ Luteranorum in Luteranos infinitæ.

1568 pleriſq; doctis viris. Præclara ſanè lux allata eſt orbi Chriſtiano ab iſtis cæcis & infauſtis magiſtris, quos malus dęmon tenaciſſimè habet ſuis caſſibus implicatos: quorum etiã & ingenijs & linguis & ſtylo egregiè nouit vti ad euertẽdos incautos, qui nõ nõrũt ex fructu cognoſcere arborẽ. Mira in iſtorũ Ienenſiũ, ſicut & aliorum hęreticorũ, ſcriptis nõnullis magnę cuiuſdã religionis & pietatis ſimulatio ineſt: & niſi hæreticorum artes calleas, putabis Angelos, nõ homines, loqui. Ità crebrò timorẽ Dei, pietatẽ, Deum omnia inſpicientem, Deum ipſos regentem & confortantem, Chriſtum, vt citò veniat, ipſos orantes, & multa id genus alia, prophano è pectore prodeuntia, ſcripto & ſermone crepant: vt non immeritò Chriſtus dixerit, etiàm electos ſi fieri poſſit, in errorem miſſum iri. Sed qui propiùs eos intuetur, lupos rapaciſſimos, animas miſerorũ iugulare & vorare cupiẽtes, facilè agnoſcit: idque illi vel maximè, qui Deũ recto & puro corde quærunt, colunt & amant, quos nunquam ſinit Deus eiuſmodi vulpecularũ fraudibus circũſcribi. Porrò homines leues mundi vanitatibus deditos, voluptatum amantiores quàm Dei, pruriẽtes auribus, facilè iſti pſeudoprophetæ pertrahũt in naſſam ſuã, libertatẽ illis promittentes, cùm ſint ipſi ſerui corruptionis. Et certè vt hodiè viuunt homines, non valdè mirum eſt tam multos labi in fœdos pudendoſque errores, & ab iſtis delicatis & ſuauibus magiſtris in tam pugnantes rapi ſectas. Illi facilè perſeuerant, qui diuino timori & amori inhærent, qui, vt propheta Micheas admonet, ſoliciti ambulãt cum Deo ſuo, & abſtinẽt à carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam: quorũ cõuerſatio in cælis eſt. Non dereliquiſti quęrentes te Domine, ait propheta Dauid. Poſſunt tamen etiàm boni nonnunquàm induci in errorem, ſed citiùs reſipiſcunt, quãdò ſola ignorantia & humana quadam infirmitate labũtur. Optimè admonet Apoſtolus, vbi ait, Diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini. Hoc qui faciunt, Deo benè propitio, hęreticorũ præſtigijs nõ facilè patebunt. Sed ad rem.

Matth. 7. — *Hypocriſis & ſimulata religio hæreticorum.* — *Matt. 24.* — *2. Pet. 2.* — *Mich. 6.* — *1. Pet. 2.* — *Pſal. 9.* — *2. Tim. 2.*

Aiunt iidem Ienenſes in ſua Præfatione, impium eſſe inſtitutum quorundam politicorum præpoſterè ſapientium, qui velint iſtas contentiones affabrè conciliare, acsi tantùm de verbis litigetur, vbi de rebus grauiſſimis confertur. Hoc certè illi ſic ſcribunt, & ſua ſponte fatentur de rebus grauiſſimis ipſos inter ſe litigare. Et tamen nõ pudet quoſdam ex iſtis ſectarijs palàm editis libris

Vide Lector, quibus de rebus inter ſe contendant ſectarij.

bris affirmare, & miſerrimæ plebeculæ perſuadere, nullam inter Euangelicos eſſe doctrinę diſcrepantiam, nullas contentiones. Et ſic permulti ſentiunt, & interim tamen non ſentiunt fœdiſſimè & indigniſſimè ſibi ab iſtis illudi. Si nullæ inter eos lites ſunt, cur tot contentioſa ſcripta ab illis euulgantur? Si verò, quod ipſi palàm aſſerunt, & res ipſa euidentiſſimè teſtatur, etiàm de grauiſſimis rebus corrixantur, cur illis fides adhibetur? O miſeram mortalium cæcitatem. Sed hæc fortaſsis extra inſtitutum, at ſunt tamē annotatione digna, quæ ſi plerique ex animo recta ſecū via reputare vellent, haud difficulter redirent in viā. Ad has preſtigias pertinet etiàm illud, quòd in hoc præclaro Colloquio negant opera bona eſſe neceſſaria ad ſalutem, & rurſus diſertis verbis affirmant, neceſſarium eſſe, vt per pœnitentiam redeamus & conuertamur ad Deum. Quæ enim poteſt eſſe pœnitentia ſinè deteſtatione peccati & ſtudio bonorum operum? Sed has fraudes vulgus non aduertit. Omnis autem ſcriptura diuina, plena eſt ſententijs, quibus doceatur, homini ad ſalutem neceſſaria eſſe bona opera. In ſupremo mundi die non eſt dicturus Chriſtus, Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi, quia crediditis, ſed, Quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare &c. nec impijs tum dicturus eſt, Diſcedite à me maledicti in ignem æternū, quia non credidiſtis, ſed, Quia eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Quę loca abundè ſufficiunt ad horum confutandam imperitam & inſulſam theologiā, quam ex Luteri ſui lacunis hauſerunt, nō ex verbo Dei, neque ex ſanctiſſimorum & doctiſſimorū patrum monumentis. Hactenùs de Colloquio Altenburgenſi egiſſe ſatis ſit, cuius ſola Præfatio vberem nobis materiam ſuppeditat ad iſtorum hominū ſtultitiam declarādam. Quòd ſi verò ex toto Colloquio floſculos alios colligere vellem, contexerem coronam, iſtorum monſtroſis capitibus dignam. Sed abeant illi cum ſuis putidis mendacijs ad ſolas terras, ego ad hiſtoriam reuertor.

1569

Præſtigiæ hæreticorū

Matth. 25.

ANNO 1569 ineunte, ob quaſdam Hiſpanorum res in Anglia detentas, Antuerpiæ mercatores Angli & eorum facultates malè acceptæ ſunt. Porrò in Anglia par pari relatū illis, qui è regis Hiſpaniarum ditionibus eſſent, ceſſatumque eſt à mutuis commercijs, non ſinè magnis vtriuſque partis incommodis.

Inter Albanum & Angliæ reginam ſimultas.

In Gal-

1569 In Gallijs, vt quidam ait, cuius extat ſcriptum, tertius tumultus, quo Hugonotę rursùs arma corripuerunt, cùm iam omnia precedentibus euerſa atque diſſipata fuiſſent, quicquid etiàm reliquæ ſpei fuerat, tum in agris, tum in ciuitatibus abſtulit. Longum eſſet, inquit idem, recenſere, quot oppida, quotque prouinciæ penè funditùs ſint euerſę. Tres exercitus, interdum quatuor tota hyeme Gallia aluit, omnia deſperata: facta eſt Gallia quaſi vidua. Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius. & paulò pòſt: Interìm tamen reperta ſunt ſupra ſeptingenta millia, qui non curuauerūt genua ante Baal: ſed tribulatione ipſa robuſtiores effecti, opes, fortunas, corpus, animā deniquè ipſam non recusârunt ponere. Qui vi & ferro hoſtibus ſe opponentes, multa præclara apud Toloſam geſsêre. Iuerunt ad decem millia, qui inſtructi zelo diuino, & ardentes amore iuſtitię, prędia ampla, vxores & liberos egregios reliquerunt, Chriſtoque ſeſe deuouentes, proprijs militârūt ſtipendijs, ſolo victu contenti. De reliquo nudi, nudum Chriſtum ſequentes, cum hac inſcriptione, Eamus & nos, & moriamur cum Chriſto. Propoſitum habebant ij omni die tremendis adeſſe myſterijs, & Deiparam veſpertino tempore ſalutare ſolita antiphona, Salue regina &c. Itaque diuino magìs, quàm humano auxilio freti, multas vrbes ab hæreticis occupatas receperunt, multa hæreticorum millia oppreſſerunt.

Tertius tumultus Franciæ quàm perniciosus.

Multi Catholici cōſtantes in Francia.

Iohan.11.

Cùm autem regnum pluribus partibus eodem tempore à ſeditioſis vaſtaretur, coactus rex diuidere ſuas copias, partem fratri Henrico Valeſio tradidit, partem regulo Aumalio, tertiam ſibi in præſidium reſeruauit. Leuia certamina vndiquè ſæpè cōmiſſa. Tandèm ab Henrico regis fratre hoſtes intercepti, impietatis ſuæ dignas pœnas pendere coacti. Eo prelio cecidit & contritum eſt caput ſerpentis Ludouici Condęi cum triginta ex pręcipuis ducibus ſeditioſorū: numerus vulgi promiſcui incertus. Si tria capita, quæ reſidua ſunt, eadem fortunæ dempta fuiſſent, omnia eſſent in Gallijs placidiora, quæ tamen eneruata iam & ad extremam miſeriā videbantur redacta. Ex noſtris Briſſacius, vir omni tempore lugendus, fortitèr dimicando cecidit, in cuius morte arx cum oppido capta, igne & gladio conſumpta eſt. Hæc ex ſcripto illo excerpſimus.

Condæus in Gallijs perit cum multis.

Sectarij, qui hoc bellum ſcribunt, mirè prædicant Condęum, & inter cætera aiunt eum in præcipuo ſigno mili-

militari hæc inſcripta habuiſſe, Pro Chriſto & patria dulce periculum. Et reuerà pro Chriſto & patria dulce periculum, ſed quid hoc ad Condæum & ſocios Hugonotas, qui aduerſus legitimum regem & dominum ſuum toties rebellârunt, & florētiſſimum Galliæ regnum miſerandum in modum deuaſtârunt? qui catholicam religionem & Chriſti Eccleſiam modis omnibus oppugnârunt? Accidit Condæo, quod ferè ſolet ſeditioſis, vt male pereant. Multa poſſent adferri exempla, ſed miſeri mortales nolunt nec alieno quidem periculo ſapere. Per id tempus, quo cæſus eſt Condæus, Carolus Galliarum rex erat in Metenſium vrbe cum regina matre & alijs multis. Viceſimo die Martij, qui fuit Dominicus, publica apud Metenſes inſtituta eſt proceſſio per ciuitatem, oratumque in ea eſt pro pace & victoria aduerſus hæreticos. Ei proceſſioni interfuit rex ipſe Chriſtianiſſimus cum Carolo Lotharingiæ Duce, Carolo Cardinali Lotharingiæ, Cardinali Burbonio, duabus ſuæ maieſtatis ſororibus, multiſque alijs proceribus & nobilibus. Regina mater tum parùm commoda vtebatur valetudine. Proxima nocte allatus eſt ad regem nuncius de interfecto Condæo & hoſtibus ſuperatis. Itaque rex media ferè nocte ſurgit è lecto, properat ad ſummam ædem, alta voce coram primario altari depromit canticum, Te Deum laudamus: iubet campanas omnes ſolenniter pulſari, cunctis ad rei nouitatem obſtupeſcentibus. Deinde eiuſdem diei hora tertia pomeridiana, ipſo iubente, ſolo æquatur ſynagoga Caluiniſtarum, ad portam S. Barbaræ conſtructa. Lætabantur his omnibus catholici, hæretici pudefiebant. Pòſt etiam publico edicto rex vetuit, nè qua ſua exercitia in ea vrbe atque ijs locis hæretici haberent.

1569

Carolus Frācia rex apud Metenſes quid egerit.

Apud Metenſes interdicūtur exercitia Caluiniana.

Hoc anno (vt ſcribit doctiſſimus vir Nicolaus Sanderus Anglus lib. 7. De viſibili Eccleſiæ Monarchia) Pius V. Pontifex Maximus reuerendum presbyterum Nicolaum Mortonum Anglum, S. Theologię doctorem miſit in Angliam, vt certis illuſtribus & catholicis viris authoritate Apoſtolica denunciaret, Elizabetham, quæ tunc rerum potiebatur, hæreticam eſſe: ob eamque cauſam omni dominio & poteſtate, quam in Catholicos vſurpabat, iure ipſo excidiſſe, impuneque ab illis ethnicam & publicanam haberi poſſe, nec eos illius legibus aut mandatis deincèps obedire cogi. Qua denunciatione, inquit idem, multi nobiles viri adducti ſunt, vt non

Excuſus eſt Louanij Anno 71.

1569 ſolùm ſibijpſis conſulere, verumetiàm de fratribus liberandis cogitare auderent. Non tamen illorum nobilium conatus illos habuêre ſucceſſus, quos ſperauerant, fortaſsis quòd Catholicis omnibus ea denunciatio needùm innotuiſſet. Sanè fidem illi catholicam egregiè confeſſi ſunt, & multi eorum pro fratribus animas poſuerunt, & reliqui ſeipſos in libertatem vendicârunt. Sumpſerant illi quidem arma pro fide tuenda, ſed ferè quingenti ex iis capti ab hæreticis & morte affecti ſunt, cùm in fide conſtantes permanerent. Permulti autem Eccleſiæ paulò antè reconciliati, feriò ſibi gratulabantur, quòd priùs abirent è vita, quàm pacem nupèr acceptam violarent: oſtendebantque ſibi iucundam non fore vitam in illo regno, quod iamdiù in Chriſto viuere deſijſſet. In ijs facilè princeps fuit Plumtreus presbyter, vir doctus & pius, qui cùm poſſet viuere, ſi vellet abiurata fide Catholica, hęreſim amplecti, ait ſe non optare eam viam, quæ ipſi animæ mortem eſſet allatura. In eadem cauſa duo viri nobiles de familia Nortonorum crudeli morte extincti ſunt, Thomas Nortonus, & eius nepos Chriſtophorus. Primùm enim ſuſpenſi, deindè adhuc viuentes, diſſectis viſceribus, membratìm diuiſi ſunt, quòd nollent à fide deſciſcere, & Elizabetham legitimam reginā confiteri. Hæc omnia prolixiùs Sanderus commemorat, nos pleraque more noſtro contraximus.

In Anglia quidā occeduntur.

Plumtreus presbyter mauult mori, quā abiurare fidem Catholicam.

Poſt cædem Condæi, quam paulò ſuprà annotauimus, Hugonotæ non planè abiecerunt animos, ſed iterùm collegêre vires, ducibus Admiralio & Andelotto: quibus ex Germania magnas copias auxiliares adduxit Vuolfgangus Bipontinus Dux, de quo ſcribit is, quem ſuprà non ſemèl citauimus, quòd innumeris malis & aduſtionibus Gallias preſſerit. Eius aduentu multùm erecti ſunt ſeditioſorum animi. Sed eccè tibi ipſo menſe Maio perit Andelotus, perit etiàm repentino morbo ſpatio horarum vigintiquatuor Vuolfgangus Dux. Multa præterea præcipua capita quaſì eodem tempore mortem obiêre, vt non deſint, inquit ille idem, qui iudicent metu grauioris ſupplicij, perditis iam ac deploratis rebus, mortem eos veneno præueniſſe. Sic vbiquè vigilat diuina prouidentia, nec vltra certos limites ſinit progredi hominum conſilia & conatus. Sed has quoquè res volumus alienis potiùs, quàm noſtris verbis ad poſterorum notitiam tranſmittere. Scribit idem ille in hæc verba: Poſt ereptum rebellibus primi nominis ducem Condæum,

Hugonotæ ſuas inſtaurát copias.

Andeloti obitus.

Itèm Vuolfgangi Bipontini.

um,& amputatum quaſi authoritatis ſuę caput,tum demùm verè apparuit fraudum totiusque conſpirationis ſecretius cōſilium: ſcilicet Admiralium eſſe,cuius conſilijs & auſpicijs res tam horrendæ cœptę tentatæque fuiſſent: Condæum nomen ſolū,& quam ex generis ſplendore habuit,authoritatē dediſſe. Eo enim ſublato,ſumma rerum omnium Admiralio deuoluitur: & ille quidem quod hucuſquè vafrè egit ſub alieni nominis præſidio,apertè abhinc impigreque capeſſit. Paulò ſuperiùs idem ſic habet: *1569* *Caput rebellium in Gallijs.* *Pœna rebellium in Francia.*

Edicto publico confiſcata ſunt omnia tam mobilia quàm immobilia bona,domus,prædia,poſſeſſiones, caſtra, ciuitates eorum, qui contra proprium regem arma rebellionis ſumpſerint: omneſque ſectariorum fautores, qui in aliqua dignitate erant, magna cum infamia nominis, publicè omni magiſtratu atque officio ſunt ſubmoti. Qui autem in horum locum ſucceſsêre,ſinguli antequàm vllam munerum partem capeſſerent, facere profeſſionem Catholicæ fidei ad vnum omnes per vniuerſum regnum coacti. Maximè verò illuſtris fuit Caſparis Colignij Admiralij Galliæ proſcriptio & condemnatio,13.die Sēptembris Luteti ę facta: vbì homo iſte, omnium iſtorum malorum ſuccentor & anteſignanus, poſt ablatos honores,dignitates, bonaque vniuerſa,magno omnium ordinum conſenſu diris deuouetur, imagine eius patibulo ſuſpenſa,ſignis gentilitijs vbiquè locorum deiectis,liberis etiàm,omnibusque eius poſteris, honoribus, dignitatibus & ipſis nobilitatis prærogatiuis in vniuerſum perpetuò priuatis. Captus etiàm eſt ſub id tempus Scotus quidam nobilis,ſupplicioque affectus,quòd poſt necatum Condæi iuſſu Lutetiæ Minalium præſidentem, in reginæ quoquè matris cædem manus armauerat. Iam ſequuntur ea, quæ ſubiungit idem illis,quæ paulò antè attigimus: *Proſcriptio Admiralij.*

Certa itaque de hoſte ſuo Gallia, indigniùs quidem tot mala ab authore non ità priùs illuſtri ferre viſa eſt: iſtarum tamen ęrumnarū finem videre,aut ſperare ſaltem nondùm potuit. Etſì enim hoſtium regni vires nuperiori prælio vehementer acciſæ,& illorum,qui ſupererant adhuc ex coniuratione, res tam anguſtæ videbantur, vt poſthàc ad delendas mali reliquias minori opùs eſſe negocio putaretur, terrorem præſertìm faciente regis iuuenis feruida admodùm in perſequendis puniendiſque quoquo modo rebellibus conſtantia, collegit ta-

1569 men ſeſe ſatanæ ſemen, perditionis manipulus ſub Admiralij ſignis, ſic vt iuſtum referre poſſet exercitũ. Quibus cùm ea quoquè equitum peditumque manus, quam Pontanorum Dux Galliæ intulerat, commodùm iuncta eſſet, nihil iam apud illos amiſſum videbatur, nihil minùs inſtructum, cum quo non auderẽt de ſumma rerum fortunarumque omniũ dimicare. Noua igitur ſuborta regi neceſſitas, noua Henrico fratri proceribusque vigilias & curas peperit, vt tandem in id vnum deueniretur ab omnibus conſiliũ, nec pacem ab armatis ſperandam, nec in ſpeciem aliquam oſtenſam accipiendam: ſed authores rebellionis cum exercitu delendos eſſe ſimul, ac ob id nullam amittendam occaſionem fore, quę iuſtam aliquam pugnam exhiberet: id quod menſe Octobri anno 1569. accidit. Hoſtes quidem, quod ferè ſolitum eſt deploratis hominibus, magnam iactitabant audaciam, nihil niſi pugnas, cædes, & extrema quæque ore perſonantes. Aſt vbi pugnandi fieret facultas, vbi laceſſiti etiã in prælium vocarentur, non ità cordatos vidiſſes, cauſæ nimirùm iniquitate ferociam comprimente & animos: adeò vt manifeſtum iam ſit, exercitũ illos duxiſſe, non ad prælia facienda, ſed ad prædandum flammaque vaſtandum patriam. Nuſquàm enim ipſi aduerſos quæſiuerunt mucrones, nuſquàm deprehenſi etiàm in facinore, fixerunt pedem: ſed prædonum latronumque more vagantes, regiorum ſignorum maieſtatem ægrè ſuſtinuerunt, donec tandèm ab inſequente ſeu inhærente potiùs exercitu regio, in pugnam vel inuiti traherentur.

Hugonotæ timidi ob malã cauſam, non audent cõfligere.

Laborabat vehementer eo tempore Pictauium obſeſſum, cùm graui obſidione ſex hebdomadas cinctum fuiſſet, & mœnia tormentis diù multumque concuſſa, vlteriorem protectionẽ prorsùs negare viderentur. Hanc quidem vrbem firmo intùs tuebatur præſidio generoſiſſimus Dux Guiſanus, pluribus alijs principibus viris ſtipatus: verùm ob diuturnitatem obſidionis, & hoſtium crudeles inſultus, plurima obſeſſi paſſi ſunt: adeò quidem omnia afflicta & deſperata cernebantur, vt aſininis & equinis carnibus veſci cogerentur, quòd neque argento, neque auro, vllóve precio commeatum comparare poſſent: & licèt frumẽtum adeſſet, deerat tamen & modus & commoditas frumẽtũ molendi. Regij itaque & liberandorum tam illuſtrium hominũ ſtudio piè commoti, & vt hoſtiũ vires, vrbi tam periculosè imminentes, diſtraherent, vicinum oppidum Chaſtelleraulr, ad fluuium

Fuit hoc menſe Auguſto & Septẽbri.

Magna fames Pictauij, dũ obſidetur.

ſluuium Viennam ſitum, obſidione graui cingunt. Hac ratione in auxilium ſociorum pertracti hoſtes, Pictauium ad dies aliquot deſerunt. Interim refectus Guiſanus cum ſuis, vires animoſque reſtaurat, & redeuntes ad obſidionem hoſtes eruptione facta diſſipat, proſtratis ex iis ad duo millia, nec tamen abſque ſuorum cęde & ſanguine. Nam in eo conflictu quatuordecim interiêrunt belicoſiſſimi & fortiſſimi regiarum partium duces. Magnam ſummæ virtutis laudē tum adeptus eſt Dux Guiſanus, qui & intùs vrbem prudenter tutatus eſt, & hoſtes fortiter profligauit, paternæ nimirùm fortitudinis ſemina in filio optimo iam egerminabant. 1569

Conflictus cum Hugonotis ad Pictauiū.

Indè viciniores ſibi factos hoſtes regij diligentiùs obſeruare, ſubindè e veſtigiò perſequi, idque curare omninò, vt vel terga inuaderent, cùm auerſos in fugam oculos petere non daretur. Ad viceſimumnonum igitur diem Septembris propè Camecontourum adortos in prælium laceſſunt: ſed ſuperato Maſuille fluuio ponteque deiecto, pugnam ipſi detrectant, amiſſis tamen ſex equitum, duobuſque peditum ſignis. Prima & altera Octobris pari modo prælij facultatem negant, niſì quòd congredi auſos trecentos illorū equites velitando regij conficiunt. Tertia porrò Octobris dies Gallias de ſuorū ſcelere & perfidia edocuit. Ea fuit lux, quæ legitimo magiſtratui ereptum penè gladium ſuum reſtituit, & impietati ſuas pœnas dedit. Hoſtes enim etsì perpetua fuga latebras & munitiones ſuas peterent, ac eo præſertìm die loci bonitate egregiè protegerentur, ità vt paludibus & aquis circuncircà muniti, non niſì ab vna parte inuadi poſſent, à regij tamen exercitûs leuioribus copiis in pugnam rapti, manibus tandèm vti coacti ſunt, cùm pedū, quibus euaderent, non omnes pariter haberent beneficium. Campus eſt ad eam rem perquàm idoneus, 4. milliarium Gallicorum, inter S. Iouini, Moncontourum & Ernaux oppida, vbì inſtructa acie hoſtes incedebant, obiecta à tergo tormētorum, quibus collem quendam commodum occupârant, tutela. hunc deiicere oportuit, antequàm integri alicuius prælij occaſio inueniretur. Quod & induſtriè factum eſt per emiſſa contraria tormenta. Cùm itaque hoſtes & loci natura, & fati voluntate in pugnā pertractos ſe cernerent, minimè ſibi deſunt, conceduntque leuiores velitationes à mane vſque ad horam poſt meridiem primam: vbì coniūctos infeſtiſſimos exercitus, fortuna in ſacrificium ſibi oblatos accepit. Ve-

Hugonotæ detrectant pugnam.

1569 ſperi prioris diei in caſtra venerant regis Nauarrę Condenſiſque filij cum tormentis &aliqua militum manu, quos & ipſos pueros armis onerârat Admiralijus. Et paulò pòſt: Admiralij opera acies diligentiſſimè erat inſtructa,qui tamen ex veteri ſua arte ſibi cauit poſt principia,exercitum deſerens, Rupellamque aufugiens, quò eum,qui ex prælio ſupererant, poſteà ſecuti ſunt. Equites Germani,admixtis Gallis equitibus lancearijs, primam occupârunt aciem, duce Volrado Comite Manſfeldio. Peditatus Germanicus, quem Pontanorum Dux rebellibus adduxerat, ſub Gerolzecchij Granuuilerique veteranorum ducum auſpicijs ſocios habuit equites Admiralij Vaſcones. atque ità nec milite,neque arte etiam inferiores fuerunt hoſtes: quorum magna pars equites inprimis albis induti, quæ caſſaquelia illis dicebantur, in pugnam proceſſerant, conſilio, cui euentus minimè reſpondebat. Id enim illis animi erat, vt nemini parceretur ex regijs: cumque ardor pugnę teſſeras fortè abſtuliſſet,caſſaquelia iſta cõcepto furori manus cohiberent, hoſtisq; haberetur, quicunq; tali colore nõ amictus obuius fieret. Sed perniciosiſſimum fuit malis conſultoribus illis hoc conſilium. Germanis præſertim,quos conterraneorum miſericordia, & aliqua ex veteri militari diſciplina pietatis ratio,inclinata iã acie,ſaluare potuiſſet: ſed hæretici habiti ſunt,Hugonoti & rebelles inclamati omnes iſti albi, adeoque illorum parſum nemini.

Copiæ Hugonotarũ vt inſtructæ ad prælium.

Malum conſilium conſultori peſſimum.

Regijs copijs ſub Henrici fratris auſpicijs prudentiſſimi & fortiſſimi duces pręfuerunt,dextrũ latus tuente Petro Erneſto Comite Manſfeldio.Suberãt huic equitum Germanorũ turmę nouendecim ſub ducibus Lantgrauio Haſſiæ, Rhenigrauijs ſeniore & iuniore,Comite Vueſterburgio & domino Betſtenio, qui eſt dominus Paſſampierre.Siniſtrũ latus defendendũ ſuſceperat Dux Guiſanus,cui aderãt Marſcallus Coſſe,Villequier, Carnaualler, Lauignan & magna pars Gallicæ nobilitatis, cum eius gentis cataphractis. Medij ſteterunt pedites, Heluetiorum trigintaocto ſigna,Clero Pfeifferoque primariis ducibus,penès tormenta maiora. Indè Burgundi Pontificijque ſub illuſtribus ducibus,dominis de Valette,Chauigni,Thore, Mompenſerio & alijs, cum Pontificijs quoquè cataphractis, leuiorisque equitatûs ſignis aliquot. Henricum regis fratrem obſeruârunt cum ſelecta equitum Gallorum Germanorumque manu Duces Aumalius, Martignes, Marchio Badenſis Philibertus,

Copiæ regiæ quos duces habuerint.

tus, Mariſcallus Byron, Tauannes, Comes S. Floræ & alij 1569
optimi ac præſtantiſſimi harum rerum magiſtri.

His ordinibus vtrinque atrociſſimè pugnatum eſt, ità vt nemo fuerit, cui non exercendæ virtutis ſuæ facultas egregia data ſit eo die. Germani equites Hugonoti in aduerſos primùm cataphractos & ſclopetarios Gallos impreſſionem fecerunt tanta vi, vt hi quidem cedere cogerentur, quos tamen ducum virtus bis in aciem reduxit. Indè laborantibus ab vtroque latere adſunt equites Germani regij, ſic vt Germani Germanos adorti, ducibus vtrobiquè Comitibus Mansfeldijs, religione & armis iam contrarijs, omnem iræ ac furoris magnitudinem in cognata viſcera effunderēt. Incredibile dictu eſt, quanto ardore ibì ſit pugnatum, quantaque ſæuitia, cùm ſæpe fratrem frater, amicum veterem ex amico vetere nouus iam hoſtis, conterraneum certè quiſque ſuum obuium habuit. Et poſt pauca: Dum itaque in ſeipſos ſic ſæuiunt Germani, & rebellium equitatus Gallicus lanceis inſtructus, ſocios pugnantes deſereret, ipſi quoquè Germani equites fugam arripiunt, præcurrente illis gnauitèr Admiralio, donèc tandèm & fugæ & noctis beneficio erepti, inſequentibus regijs, tutò reſpirare poſſent. Interìm Galli equites leuioris armaturæ, itemque pedites cum auxiliaribus Pontificijs & Burgūdionibus, rebellium peditum ordines, & adiunctos illis Admiralij equites Vaſcones adorti, tātam ſtragem edunt, quanta vix inter Chriſtianos edita memoratur. Cæduntur ibì ad internecionem vigintiſex illa Germanorū peditum ſigna vnà cum veteranis ducibus Gerolzecchio & Granuuilero, qui ſub infelicibus Pontanorum Ducis auſpicijs Gallias ingreſſi fuerant: de quorum clade non ſuperfuiſſe putatur, qui ad ſuos nuncium referret. Ceciderunt etiam cum ijs equites illi Vaſcones, longiùs iam à fugientibus ſocijs interclusi. Hactenùs ad verbū ex ſcripto illo ſuprà memorato. Summa occiſorum rebellium 10. millium numerum excedit præter inconditā caſtrenſem plebem. Tormenta ex hoſte capta omnia. Ex regijs vltra quingentos deſiderati non ſunt. Cecidit autē Philibertus Badenſis Marchio, magno ſuî apud Catholicos Gallos relicto deſiderio. Is fortiſſimè illo die pugnauit. Porrò quæ de rebus Gallicis ex eo, quod ſæpiùs commemoraui, ſcripto attuli, ea omnia ſcripti huius Author partìm ſeipſum vidiſſe, partìm ex fide dignorum virorum ſcriptis & relatione accepiſſe teſtatur.

Atrocitèr inter ſe concurrūt hoſtiles exercitus.

Hugonotæ fugam capeſſunt.

Ingēs ſtrages rebellium, & ſociorum.

1569 Miſerat autem regi Gallorum ad hoc bellum ſubſidio Pius V. Pontifex Maximus ad mille ducentos equites, & quatuor millia peditum. Rex quoque Hiſpaniarum Philippus per Albanum Ducem miſit ingentes peditum & equitum copias, qui laboranti Chriſtianiſſimo regi ſuppetias ferrent, ſub duce Comite Mansfeldio.

Auxiliares copiæ regis Frãtiæ.

Huius etiàm anni menſe Maio, ipſoque adeò primo eius menſis die Albanus Dux enſe & pileo inſigni à Pio V. Pontifice donatus eſt, ob res præclarè ſanè in Belgio aduersùs hoſtes geſtas, egregieque defenſam religionem. Eximia profectò hac in parte in Dei Eccleſiam, illius principis Albani merita extant, vt qui incredibili felicitate & celeritate perturbatiſſimum religionis ſtatum in Belgio non ſinè præſenti Dei auxilio ſuo loco reſtituerit, hæreticorumque conatus mirificè compreſſerit: qui tum per omne Belgium cœperant nidificare, & niſì maturè reſtitum illis eſſet, de religione actum fuiſſet. Sed eam rerum tranquillitatem poſteà perturbauit, vt quidam aiunt, decimarum vel decimi nummi exactio ab Albano tum inſtituta. Magnum hoc illi Principi non ſolùm apud Belgas, ſed etiàm apud exteros pleroſque odium peperit, nec paruam opportunitatem attulit Geuſeis proſcriptis & exulibus ſub hoc prætextu multa in Belgio loca occupandi. Vnde poſteà tot conſecuta ſunt mala, tanta annonæ & omnium ferè rerum caritas, tot oppreſſiones & cædes Catholicorum, templorum & monaſteriorum direptiones, religionis euerſiones & mutationes, regiarum ditionum vaſtationes & populationes, aliaque mala innumera, vt ſatìs deplorari non poſſit. Quidam graues viri conabantur Albanum principem ab hac ſententia deducere, prædicebantque ei euentura ea, quæ pòſt acciderunt: at ille non ità facilè cedendum exiſtimauit, nihil ſibi à Geuſeis metuens, quos ſciret regiæ maieſtati longè impares: hauddubiò id permittente Deo, vt hominum peccata caſtigarentur. Magna & horrenda ſacrilegia paulò antè in Belgio perpetrata erant, immanes iniuriæ irrogatæ diuiniſſimæ Euchariſtiæ, multaque alia nefanda & deteſtanda flagitia deſignata ab hæreticis. Ea ſatìs expiata cùm non eſſent, flagella parabantur, quibus punirentur. De iis iam ſuis locis nonnulla dicturi ſumus, quemadmodùm ab aliis accepimus, qui plerìſque rebus geſtis interfuêre, eaſque, vt poſſint ſciri ab omnibus, etiam ſcriptis comprænhenderunt.

Pius V. mittit Albano enſẽ & pileum inſignem.

Noui motus exiſtũt apud Belgas.

Nemo

Nemo eſt, qui non per ſe facilè intelligat, incredibili ſumptu & maximis impendijs conſtitiſſe regi Catholico Philippo bellum, quod aduerſùm rebelles, ipſo iubente, ſuſcepit & cōfecit Albanus Dux. Itaque hoſtibus profligatis, rebus politicis ad tranquillum ſtatum redactis, eccleſijs ex Catholicæ religionis præſcriptione inſtauratis, quæ à Geuſeis ſatanico furore in templis, monaſterijs, collegijs, flammis exuſta aut euaſtata erant, denuò reparatis, cùm iam ſpes affulgeret, fore vt deinceps Belgicæ optimi & Catholici regis Philippi ditiones pace & tranquillitate fruerentur, Albanusque ea cauſa magna ex parte exercitum à ſe dimiſiſſet: viſum tum fuit illi, & quibuſdam alijs, quandoquidē diuturno bello exhauſta eſſent regionis æraria, & interìm tamen ob futuros compeſcendos motus (Non enim poterant deeſſe in tanta proſcriptorum & profugorum turba, qui in omnem occaſionem, ſeſe in libertatem vendicandi, aut noui quippiam moliendi, intenti eſſent) ſaltem ad tempus miles præſidiarius alendus eſſet, rationes conflandæ pecuniæ ineundas eſſe. Itaque Albanus ſtatus Belgij Bruxellas accerſit, petit ab eis decimū, & viceſimum, & centeſimum nummum. Decimum quidem omniū rerum mobilium, quæ diſtraherentur: viceſimum verò omnium immobiliū diuenditorum: porrò cēteſimum iuſtæ æſtimationis omnium tam mobilium, quàm immobilium, quem prouinciales omnes ſemèl regiæ maieſtati perſoluerent. Hac pecunia dicit ſe velle ſtipendia ſoluere militi, qui eſſet locis opportunis præſidij loco imponendus: tum etiàm loca oppignorata redimere: reliquum referre in regis ærarium, vt ſi qui bellorum exiſtant motus, faciliùs coërceri poſſint. Reſpondent prouinciales, ſe certā pecuniæ ſummam numeraturos, & in centeſimum quidem nummū conſentiunt: quàm ſit autem durum & moleſtū, etiàm decimum & viceſimū reddere, exponunt. Actū deindè eſt in omnibus Belgij prouincijs, vt centeſimus nummus dependeretur: Friſij & Geldrenſes, facta eis poteſtate eum redemerunt. Feruntur autem penè omnes ſtatus conſenſiſſe etiàm in decimum & viceſimum, ſed certis conditionibus. Non deerant autem, qui odioſè tum multis locis inſectarentur Albanū, dicerentque eum regis Philippi iniuſſu, immò illo etiàm inſciente iſthęc attentare. At verò ea difficultate vſi ſi eſſent plerique in ſuppeditanda Geuſeis pecunia, nunquàm illi eos progreſſus habuiſſent.

1569

Decimi nūmi exactionem cur inſtituerit Albanus.

Prouinciales offerunt certam pecuniæ ſummam.

Ccc 5 ANNO

1570 ANNO 1570. Iacobus Nothus, qui Scotiæ tũ præerat, miſera morte periit, idq́; , vt quidam ſcribũt, non ſanè immeritò, q̃ putaretur regem Scotiæ peremiſſe & reginã ſororem in fugã cõpuliſſe. Fuerat is, vt quidam in ſuis ſcriptis annotârunt, Abbas deſignatus, ſed pòſt turpiſſimus apoſtata effectus & immanis proditor, crudeliſq́; & perfidioſus tyrannus ab homine, vt fertur, Caluiniano priuati cuiuſdam odij cauſa interfectus eſt. Hæc quidem alij ſic ſcribunt palàm.

Iacobi Nothi in Scotia cædes.

Selymus Turca mouet bellũ Venetis.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator bellũm mouit Venetis propter inſulam Cyprum. Vnus ille ex quatuor Solimanni filijs relictus erat, cùm alios duos, Muſtapham & Baiazetem, pater ob rebellionis ſuſpicionem interfici iuſſiſſet, ſæuus tyranus in proprium ſanguinem, qualis fuit etiàm Selymus pater eius in fratres ſuos: & tertius Zeangir, gibbo deformis, ſibiipſi manus attuliſſet, non ſuſtinens immitis parentis tyrannidem. Selymus igitur in tam immenſas opes, tamque vaſtum imperium ſuccedens patri Solimanno, (qui annis illis 47 quibus apud Turcas rerum potitus eſt, ſingulari ingenio & magna bellicę rei laude & gloria multa geſſit, Deoq́; ob hominum peccata permittente, Chriſtianos vehemētèr afflixit, & præter alia Rhodum atque maximam Hungariæ partem nobis extorſit) bellũ barbara quadam inſolentia, nihil penitùs læſus, Venetæ Reipub. fecit. Anno ſuperiori, qui erat eius imperij tertius, conſtituerat ſecum, quemadmodùm ante eum aliquot Ottomanni principes feciſſent, Xenodochium, quod ipſi Almaratum vocant, conſtruere, adiuncto illi fano quodam & ludo literario, aut ſi mauis, ſynagoga Mahometica, vbì Turcarum liberi præclaram illam delirantis Mahometis legem edocerentur. In eiuſmodi Xenodochijs licet cuiuſcunque tum nationis, tum religionis hominibus peregrinis cùm equis & ſeruis triduo gratuita quadam hoſpitalitate ſinè vllis impenſis proprijs perfrui. Multa quoq; ibì pręſtantur pauperibus eius vrbis beneficia, ità vt ampliſſimi redditus ad ea ferenda onera neceſſarij ſint. Poſſent ſanè videri eximia quadam humanitate duci principes illi, qui eiuſmodi loca inſtituunt, ſed inanis duntaxàt oſtentationis cuiuſdam cauſa & gloriæ ſtudio eos permoueri, vel indè ſatis liquet, quòd nefas apud illos eſt, alios prouentus eiuſmodi locis aſſignare, quàm quos bello obtinuerint: ſcilicet,

Nota de Xenodochijs ab Turcarũ principibus inſtitutis.

cèt, vt ex rapina faciant ſacrificium, cùm Deus apud Prophetam teſtetur, ſe odio habere rapinam in holocauſtum. Habet Conſtantinopolis tria eiuſmodi Xenodochia, primùm Mahometis eius, qui expugnauit illam vrbem: alterum Baiazetis filij eius, tertium Solimanni, qui ante paucos annos obijt: cuius quidem templum ex lapide precioſo miro artificio extructum eſt, attributis ei Xenodochio ſiue Collegio redditibus oppidi & regionis Zigethanæ, de cuius expugnatione ſuprà diximus. Sed hi tamen redditus non ſufficiunt. Itaque Selymus Adrianopoli ſuum volens condere Xenodochium, quibuſdam admonentibus, Cyprum illi deſtinauit, vndè poſſet tantas habere opes, quæ non ſolùm ipſius Collegio dotando abundè ſufficerent, ſed etiàm facilè ſupplere poſſent, quod Solimanni patris collegio deeſſe videretur. 1570 *Eſa.61.* *Anno ſcilicet 1566.*

Poterat autem Selymo ad mouendum bellum facilè addere animos, quòd anno ſuperiori armamentarium Venetorum arſiſſet, multis cadis pulueris ſulphurei intempeſta nocte incenſis, vndè magna ei vrbi illata fuère damna, noui muri partìm euerſi cum cœnobio Cælestinorum, in quo moniales degebant, è quibus vna extincta eſt, reliquæ ferè mutilatæ, loca vicina propemodùm omnia deturbata, Muranum oppidum, vbì parantur vitra, non mediocritèr afflictum. Tantus verò eius incendij fragor fuiſſe fertur, vt etiàm in Iſtria auditus ſit. *Armamentarium apud Venetos ardet.*

Etsì verò etiàm Conſtantinopoli eodem ferè tempore quidam aſſerant innumeras conflagraſſe domos ac ædificia, magnam quoquè pulueris tormentarij vim apud Tanam, vbì ingenti ſtudio à Turcis aſſeruabatur, à Moſcouitis inflammatam: non tamen id retardare potuit potentiſſimum tyrannum, cui ſemper immenſæ opes ſuppetunt: quippe qui etiàm Arabes & alios quoſdam, initio eius imperij ab ipſo deficientes, iam edomuerat, & cum Perſarum rege pacem confirmârat. Subſcripſerat quidem etiàm articulis fœderis cum Venetis icti, ſancteque ſe eos ſeruaturum promiſerat: ſed eius tum fortè immemor, magno illuſtris regni Cyprij deſiderio illectus, ex primario Baſſa, qui eius ſororem habet in matrimonio, viro prudenti ſciſcitatur, quid agendum putet ea in re, quam ipſe iampridèm animo concepiſſet. Eſt enim multa Baſſarum apud Turcas Ottomannos authoritas, & vetuſto more eos debent *Incendium Conſtantinopoli.*

Impe-

1570 Imperatores adhibere in conſilium. Itaque Mahometus Veſir, primus inter Baſſas, grauitèr dehortari cœpit Selymum, nè bellum inferret Venetis, inter cætera etiàm affirmans, Solimannum ſeuerìtèr illi, cùm abiret è vita, mandâſſe, vt cum Venetis amicitia coleretur: & ipſum quoquè Selymum paulò antè pollicitum, ſe illis amicum fore. Addidit etiàm alias rationes, quas nos breuitatis ſtudio omittimus.

Mahometus Veſir dehortatur Selymũ à bello Venetis inferẽdo.

Quanuìs autem huius Baſſæ mirabili induſtria & arte ad imperiũ commodiſſimè & opportuniſſimè euectus eſſet Selymus, at tamen meritorum eius immemor, non ſolùm eius conſilium reſpuit, ſed etiàm per contumeliam Chriſtianum appellauit. id enim apud barbaros illos probro datur. Adhibuit verò in conſiliũ Muſtapham & Pialim magnæ dignitatis Baſſas, qui egregiè eum ad bellum ſuſcipiendum incitârunt, oleum camino addentes. Igitur in ſententia ſua confirmatus Selymus, iubet parari res ad bellũ opportunas. Mox inſtruitur Conſtantinopoli & alibì ingens armorum apparatus, diuerſis in locis maris Aegei panis biſcocti variјque commeatûs magna copia comparatur, pedites equitesq́; aſciſcuntur. Nondùm certò cognórant Veneti, quid his ſibi vellet Selymus, ſed quòd iam fama ſparſiſſet, eum in Cyprum adieciſſe oculos, liceretq́ue ipſis ſaluo fœdere arma parare, maturè ſuis rebus proſpiciendum putârũt. Huc accedebat, quòd interim nuncius Venetias allatus eſſet, duas ipſorũ naues Selymum detinuiſſe: itemq́ue ſuis itinera intercludi. Erant illa haud obſcura impendentis belli præludia, facileq́ue ex iis côijcere poterant, quid ipſis à Selimo expectandum foret. Data igitur ab illis opera eſt, vt in Creta inſula & alibì claſſis inſtrueretur, & vt de his certior redderetur Pius V. Pontifex maximus, atque etiàm Catholicus Hiſpaniarum rex Philippus, & plerique alij Chriſtiani Principes.

Eum Selymus reſpuit.

Veneti quoquè ad bellum ſe cõparant.

Porrò Selymus legatũ miſit Venetias, qui Cyprum peteret, ſed precibus armatis: in Rhodum quoquè ablegauit Amuratem Raiſum cum trieribus vigintiquinque, qui Venetos à ferendis Cypro ſuppetijs prohiberet. Legatus Turcicus in ſenatum admiſſus, quid Selymus vellet, propoſuit: & quid Veneta reſpublica nollet, audiuit, moxq́ue dimiſſus eſt. Non enim putabant è re ſua fore Veneti, tam opulentam inſulam tyranno permittere, eum in modum paulò pòſt etiàm plura fortaſsis petituro. Intereà Conſtantinopoli ſoluit Piali Baſſa decimoſepti-

Selymus petit Cyprum à Venetis.

Nihil impetrat.

moſeptimo Aprilis die cum triremibus octoginta, & biremibus triginta. Vbi autem menſe Maio ex legato didicit Selymus, fruſtrà ſe petijſſe Cyprũ à Venetis, non parùm id admiratus, (quippe qui Venetos nihil tale auſuros ſperârat) iuſſit detineri eorum legatum cum tota familia. Indè decimoſexto Maij, Turcica claſſe planè instructa, Halil Baſſa ſoluit Conſtãtinopoli cum trigintaſex triremibus, duodecim biremibus, ſex onerarijs nauibus, vno galeone, mahonicis octo, paſſacauallis, quibus equi veherẽtur, quadraginta, multisq́ue alijs egregiè inſtructis nauigijs. Piali in itinere, non ſinè magno ſuo detrimento Tinam Venetorum inſulam in Aegeo mari populatus eſt. Per id tempus deceſſit è vita Petrus Loredanus Venetiarum Dux, eiq́ue ſubrogatus eſt quinto Idus Maij Aloyſius Mocenicus. B. cui tum temporis ſpatio à diuerſis oblata ſunt Venetis aureorum millia quadragintaſex & octingenti: ſoluta ſtipendia in militum quindecim millia & ſeptuagintaocto. Multi verò polliciti ſunt operam ſuam in conſcribendo & adducendo illis milite, quæ ſumma hominum millia quinquagintaocto exceſſura erat. 1570 *Detinet Venetorum legatum.* *Pecunia Venetis oblata à diuerſis.*

Quarto Calendas Iunij Veneti arcem quandam in Mainæ promontorio, Turcis ſeſe deſperatione dedentibus, occupârũt, cuniculisq́ue immiſſo puluere tormentario planè euerterunt, ingentiq́; præda onuſti, cum captiuis versùs Corcyram contenderunt. Porrò Piali Baſſa cum triremibus centum ſexaginta, biremibus & trieribus paruis ſexaginta, alijsq́ue diuerſis nauibus Cyprũ petebat. Habebant tum Veneti claſſem ſanè inſtructiſſimam, in diesq́ue nauium augebant numerum. Turcæ verò Calendis Iulij ad Limiſum Cypri oppidum appulêre, nulloq́ue reſiſtente, in terram egreſſi, multos captiuos abduxerunt. Sequenti die veniunt ad Salinas cum claſſe, & illic quoque nemine prohibente, magno ipſorum commodo copias omnes & tormenta in terrãm exponunt, eoq́ue rerum ſucceſſu lætantur barbari illi. Equitatus erat in inſula longè minor, quàm vt auderent hoſtem deſcenſione prohibere, præſertim quòd à Salinis Nicoſia abeſſet ad paſſuum triginta millia. Equites, qui ad Salinas erant, ijs relictis, Nicoſiam profecti ſunt. Rex Hiſpaniarum Philippus etiàm ante initum fœdus, iuſſit Iohannem Andream Auriam cum quinquaginta triremibus Venetis auxilio eſſe. Turcæ viceſimoſecundo Iulij caſtra mouent, & Nicoſiam contendunt... *Arcem occupãt Veneti.* *Turcica claßis petit Cyprũ.* *Nicoſia à Turcis obſidetur.*

ten-

1570 tendunt. Feruntur tum in eorum exercitu fuiſſe quatuor millia equitum, ſex millia Ianizarorum, & quatuor peditum millia, præter alios permultos, qui ſuis ſtipendijs militabant. Conabatur Muſtapha Baſſa eos, qui in vrbe erant, prouocare ad prælium, ſed cùm id illi detrectarent, ad vrbem obſidendam & capiendā ſeſe comparauit. Extructis itaque inter alia aggeribus, ex ijs quatuor diebus continuis ità verberabat ſexaginta machinis bellicis oppidum, vt interdiù non niſi quatuor horis meridianis ceſſaret, idq́ue ob nimios ſolis ardores, vt interìm & ſuos milites reficeret, & machinas refrigeraret.

Dum hæc geruntur, quidam è Cypro cum triremi in Cretam venit, certum nuncium adferens earum rerum, quæ à Turcis fierent in Cypro. Porrò claſſis Pontificis Maximi & regis Catholici Meſſana ſoluens, ad Cretam properabat. Pontificis copijs præerat Marcus Antonius Columna, regijs Iohannes Andreas Auria: quorum vterque cùm intelligeret quantoperè illi, à quibus mittebantur, cuperent Venetis opem ferre, non deerant officio ſuo. Turcæ autem ſuos conatus parùm proficere conſpicati, ad interius vſque oppidi vallum, quantunuis acritèr renitentibus illis, qui intùs erant, penetrant, illicq́ue multa effoſſa humo, ingentem foueam efficiunt, in quam multi intromiſſi ſclopetarij, ſinè vllo periculo noctes atque dies infeſtabant eos, qui ad murum vrbis tuendæ cauſa accederent. Deindè intra mœnium quoquè foſſas fodiendo peruenêre, aggeribus ex terra faſciculiſq́ue, quos equites procùl adferebant, congruis aduersùs ictus eorum, qui in vrbe erant, quos ſenſiſſent vtiquè infeſtos, niſì aggerum præſidijs ſe tutati eſſent. Tum verò obſeſſi tanto periculo commoti, ex oppido dimittunt ad mille pedites, duce Piouaneo Vicentino. Perueniunt illi vſque in hoſtium conſpectum, tantumq́ue illis terrorem afferunt, duabus illorum munitionibus occupatis, vt bona illorum pars in pedes ſe coniecerit. Sed tandèm ab equitibus cōfirmati, noſtros in vrbē compellunt, opima barbarorum præda onuſtos. Capti tum ſunt à Turcis plùs minùs centum Itali & Græci, & cum ijs Piouaneus. Poſt eum diē, quòd res magno conſtaret periculo, ex oppido ſibi erumpendum minimè putârunt obſeſſi. Turcis autem in vrbis munitiones ſcalis appoſitis crebrò euadere nitentibus, tametsì ab obſeſſis fortitèr reijcerentur, coacti ſunt oppidani

Nicoſiani facta eruptione, Turcas mirè perturbant.

pidani à Famaguſta literis obſcuriùs exaratis ſubſidiarium militem petere. Sed eæ literæ à Turcis interceptæ, nihil impetrârunt: immò vt propenſioribus animis oppidani ſeſe dederent, oſtendebant illis Turcæ captiuos nuncios, quibus eas literas commiſerant Famaguſtam perferendas. At nec ſic tamen animos illi deſpondent. 1570

Dum autem in his anguſtijs ſunt Nicoſiani, claſſis Pontificia & regis Hiſpaniarum in Cretam peruenit octaua Septembris die, honorificè paulò antè accepta à Zaneo Venetæ claſſis imperatore. Iam verò inter ſe totius claſſis duces cum alijs egregijs viris conuenerant de conſerenda cum Turcis manu: quos ſi superâſſent, Cyprum liberatum iri non dubitabant. Pugnabant interim Turcæ fortitèr ad Nicoſiam, ſed cùm ſtrenua Chriſtianorum opera, vrbem egregiè propugnantium, multos è ſuis amitterent, compulſi ſunt ab Hali & Piali Baſſis ſubſidia petere. A quibus miſſa ſunt ad eos peditum Turcarum viginti millia. Ij octauo Septembris venêre Nicoſiam: quibus copijs freti Turcæ, ſequenti nocte magna vi in vrbis expugnationem incumbunt: ſed repelluntur ab oppidanis non ſinè magna vtrorumque cæde. Tandèm occupant Turcæ vrbis munitionem vnam, & quanuìs indè quoquè fortiſſimè depulſi eſſent, tamen multitudine ſuperiores, multos cædunt ſtrenuiſſimos milites, ipſumque Palaſſum ducem cum aliis nobilibus: atque in oppidum ingreſſi, magnas edunt hominum ſtrages, ipſo quoquè Epiſcopo Nicoſienſi interfecto. Tandèm Muſtapha Turca in vrbem ſe confert, iubet ſuos ceſſare à cæde, promittit Chriſtianis vitam, ſi ſe dedant. Et multi quidem faciunt quod Muſtapha hortatur: ſed plerique tamen mâlunt vitam profundere, gnauitèr aduersùs illos immaniſſimos Chriſti hoſtes pugnando, quàm Turcicam pati ſeruitutem: ità vt vix relicti ſint ex nobilibus vigintiquinque aut triginta cùm paucis è plebe, qui omnes capti ſunt. Ità ceſſit Nicoſia Turcarum tyranno, prædæque data, direpta eſt à milite. Miſerandum ſanè ſpectaculum, tantum fundi Chriſtianorum hominum ſanguinem, eorumque ditiones ità ſensìm venire in poteſtatem barbarorum cum ſumma ignominia & detrimento nominis Chriſtiani. Intrà vrbem reliquit Muſtapha quinque Turcarum millia, è quibus mille fuêre equites, qui ei præſidio eſſent. Hali autem viginti millia

Turcæ magnis aucti copijs, magna vi oppugnant vrbem.

Capiunt eam.

Captam diripiunt.

1570 lia ad claſſem reduxit. Indè Muſtapha cum reliquis contendit Famaguſtam, vrbem benè munitam. Multa tentat, vt frangat eorum animos, qui in arce erant, cogatque ad deditionem: ſed cùm milites ſpe ſua firmiores conſtantioresque cerneret, quippe qui non tyrones, ſed in bellicis rebus benè exercitati eſſent, caſtra ponit tribus paſſuum millibus ab arce.

Antè autem, quàm vrbem illam oppugnandam ſuſciperent, Turcici Baſſæ misêre ſex paruas triremes exploratum, quid Chriſtianorum claſſis moliretur. Vbi ad eos rediit explorator cum triremibus ſuis, & aliquot captiuis Chriſtianis, è Creta abductis, è quibus de claſſe noſtra cognouerat, communicato inter ſe conſilio, Baſſæ inſtruunt claſſem ſuam, paſſisque velis versùs Limiſum nauigant. Chriſtiani verò cùm venti opportunitate freti Rhodum contenderent, in ipſo itinere certiores fiunt de capta Nicoſia. Magno itaque dolore affecti ſummi totius claſſis duces, poſt longam deliberationem ob rationes minimè contemnendas ſibi reuertendũ cenſuerunt potiùs quàm cum hoſte, tanta victoria elato, temerè congrediendum. Ità tum reditum eſt, miſſa tamen à Zaneo, Venetæ claſſis imperatore, nauicula celeri, quæ nuncium afferret Famaguſtanis de ferendis illis ſuppetiis. In reditu claſſis Pontificis & Venetorum ex tempeſtate non paruum damnum pertulit, quibuſdam fractis triremibus, & tormentis aliquot armisque aliis naufragio amiſſis.

Chriſtianorũ claſſis retrocedit.

Porrò autem cùm Turcæ animaduerterent Chriſtianorum claſſem nuſquàm in ipſorum venire conſpectum, maiores etiàm ſpiritus ſumpsêre: quodque ſuam claſſem in Cypro non magno ſibi vſui fore exiſtimarent, eam dimittere voluerunt Conſtantinopolim, vt aut illic aut in mari Aegeo hyemaret. Vt verò Imperatori ſuo Selymo munus aliquod offerrent, quo maiorem eius conciliarent beneuolentiam, galeonem, vt vocant, Mahometis ſummi Baſſæ, & duas alias naues flore iuuentutis apud Nicoſiam captæ impleuerunt, multa non parui precii addita præda. Sed eccè dum parant abitum, atque ex galeone puluerem ſulphureũ volunt Muſtaphæ petenti exportare, nobilis quædam fœmina captiua, mortem ſibi oppetendã potiùs, quàm ſpurcis illis libidinũ mancipiis ſeruiendum, exiſtimãs, puluerem illum incendit. Sunt tamen, qui eius rei culpam in galeonis gubernatorẽ conferant. Sed id captiuis omni-

Ex incenſo puluere ſulphureo

ómnibus repentinam mortem attulit, tribusque illis nauibus omnique prædæ excidium: ſolo gubernatore cum tribus captiuis euadente. In ipſo itinere Petrus Iuſtinianus, Melitenſium equitum ductor, cum quinque triremibus fortè occurrit octodecim Turcicis triremibus: à quibus facilè ſuperatus, duas triremes amiſit; cum reliquis ipſe euaſit. Nouembris initio cęſus eſt etiàm à Turcis ſupra Parium Vincentius Maria de Priulis, quem Veneti exploratorem miſerant cum Angelo Soriano. Sed ea cædes, illo acritèr pugnante, multo ſanguine hoſtibus conſtitit. Oportet ſanè magno illum fuiſſe animo, quòd cùm non niſì vnam haberet triremem, cum quinque Turcicis congredi non dubitauit, binasque illis eripuit, plùs etiàm auſurus, ſi à milite copioſiori inſtructior fuiſſet: ſed tandèm cum omnibus ſuis interfectus eſt.

1570 multi captiui Chriſtiani pereunt.

Porrò Turcica claſſis venit Conſtantinopolim, vbì magni fiebant apparatus in ſequentem annum. Iam enim non Cyprum duntaxàt, ſed multa etiàm alia loca Turcæ ſpe deuorârant. Et poſſent illi non adeò difficultèr in quaſdam anguſtias redigi, aut certè multis modis retardari, ſi Chriſtianorum eſſent & vires & animi coniuncti. Dum autem apud Chriſtianos alij aliud volunt, & apud pleròſque diſſenſiones vigent, barbari in dies creſcunt viribus, & paulatìm Chriſtianorum ditiones ſibi ſubigunt. Dolenda ſunt hæc, ſed tamen ſic pergunt homines, & vltrò ipſi ſe produnt hoſtibus ſuis. Sic olìm Romanorum vires nulla re alia magìs, quàm inteſtinis bellis & diſſidijs fractæ & eneruatæ ſunt. Eſt autem hoc quoquè genus quoddam grauiſſimæ iræ Dei, cùm ſinit in magnis rebuſpublicis exiſtere ſimultates, quæ non poſſunt non certam illis perniciem afferre. Ijs enim debilitantur earum vires, & hoſtibus magna eas debellandi accedit opportunitas. Innumera ſunt in hiſtorijs exempla, ſed non valdè mouent, donèc vexatio det intellectum auditui. Deberemus autem certè alienis periculis vel ſerò cautiores effici, antequàm immanes illi barbari totum orbem Chriſtianum deuorent, quod eos & cupere & ſummoperè conari dubium non eſt.

Turcarum vires quid augeat.

Cùm hoc, nì fallor, anno Pius V. Romanus Pontifex contra Angliæ reginam ſententiam tuliſſet, eamque hæreſeos condemnâſſet, & omni regnandi poteſtate excidiſſe declarâſſet, multaque id genus alia pu-

Vide de his Nicolaum Sanderum, De

1570 blicè denunciâſſet, eáque typis excudenda curâſſet, exemplar in Angliam perlatum eſt ad Iohannem Feltonum virum nobilem & Catholicum. Is ergò pro Catholicæ fidei zelo nolens homines ſuæ gentis eam Pontificis latere ſententiam, hoc anno 1570. in ipſo Corporis Chriſti feſto Londini ad fores Epiſcopi apud ſummam ædem eam publicè affixit. Manſerunt autem eæ literæ, quibus ſententia hæc continebatur, loco illo publico, clara luce affixæ ad octauam ferè horam ſequentis diei, & viſæ à plurimis, à multis lectæ, à nonnullis etiam deſcriptæ feruntur. Alius quidam Feltono eas affigenti adſtitit, ſed is veritus periculum, fuga ſibi conſulendum putauit, ſimul adhortans Feltonum, vt ipſe quoquè ſe ſubduceret. At ille fugere nolens, teſtabatur ſe per Dei gratiam non recuſaturum, quicquid ea cauſa ferendum eſſet. Interìm diligentiſſimè inquirebatur, quis eas literas tali loco propalàm affigere auſus eſſet: tandemque Feltonus compræhenditur, primumque interrogatus, quid ei de ijs literis videretur, reſpondet poſt aliquam deliberationem, ſi quidem verè Pij Pontificis Maximi literæ ſint, meritò eas ſibi venerandas videri. Se enim agnoſcere illum eſſe Ieſu Chriſti Vicarium in terris. Ità ille prolocutus, ducitur in carcerem: deindè in iudicium, quod ipſi duodecimuirale vocant, producitur, vtrùm literas illas affixerit, interrogatur, reſpondet hunc in modum: Ego libero vos omni vlteriori ſolicitudine & labore, meque fateor id feciſſe. Mox illi acclamant, Feltonum inſignem eſſe proditorem, ſimulque omnes eum condemnant.

viſibili Monarchia Eccleſiæ lib. 7.

Iohannes Feltonus traditur in cuſtodiam.

Itaque octauo menſis Auguſti die ad ſuppliciū trahendus, in ipſo carceris veſtibulo veſtem holoſericam exuens, ad populum adſtantem dicit ſe ob fidem Catholicam mori, quòd ſummi Pontificis primatum confiteretur, negaretque reginam ſummū Eccleſiæ caput. Moxque in cratem iniectus, oculis in cęlum directis, pſalmos pœnitentiales dicit attentiſſimè. Vbì ad locum ſupplicij ventum eſt, è crate leuatur, ſcalamque conſcendens, videt ianuam, ad quam Pontificis ſententiam affixerat, manuque ad illam extenta, Verè, inquit, ibì literæ Pontificis Maximi contra prætenſam reginam propoſitæ fuerunt, & nunc pro fide Catholica mori paratus ſum. Monitus à quibuſdam, vt à regina veniam peteret: reſpondet: Non læſi eam: ſed ſi quem læſi, ab illo & à toto mundo veniam peto. Deindè ſublatis in cælum oculis,

Dānatur à duodecimuiris.

lis,

lis, animam ſuam commendat Deo, funis in collū eius inijcitur, hæretque aliquandiù ſuſpenſus: indè præciſo fune viuus in terram demittitur, amputantur virilia, & in ignem conijciuntur, venter ſcinditur, viſcera extrahūtur, cor euellitur, caput præciditur, corpus quadripartitò diſſecatur. Eo ſpectaculo & tanta nobilis viri conſtantia hominum animi admodùm permoti feruntur. Hęc nos partìm ad verbū, partìm aliquantò ſuccinctiùs ex Nicolao Sandero, cuius ſuprà mentio habita eſt, deſcripſimus. Neque verò puto quēquam repręhenſurum, ſi nos bona fide annotemus, quid alicubi paſſi ſint nonnulli pro Catholicæ fidei aſſertione, quandò Foxus Anglus & quidam alij Euangelici grandia texunt martyrologia ſuorum martyrum. Et Foxus quidem & Latino & Anglico ſermone ſcripſit martyrologium, è quibus Anglicum ad tantam creuit magnitudinem, inquit Alanus Copus, vt mole laboret ſua: atque in eius Calendario, vt teſtatur idem Alanus, non ſolùm Zuingliani, Luterani, Anabaptiſtæ, alijque hæretici, ſed & in quos propter furtum atque ſacrilegium, propter magiam & damnatas artes, propter læſam deniquè maieſtatem capitali pœna animaduerſum eſt, ſanctiſſimorum Chriſti martyrum locū occupāt: porrò veteres Catholicæ eccleſię martyres, vt eorū nomina perpetua obliuione ſepeliātur, è Calendario impiè ſubducti, & noui quinti Euangelij pſeudomartyres nimìs quàm arroganter ſuppoſiti ſunt. Hæc quidem Alanus. Quàm verò turpe & fœdum eſt, in idem Calendarium & Luteranos & Zuinglianos paritèr referri à Foxo, cùm tamen conſtet, Luterū Zuinglianos & Sacramentarios omnes palàm hæreticos pronunciaſſe: qua ſententia etiàm Caluinus & Caluiniani omnes compręhenduntur: nec poterunt eam Caluiniani paruipendere, cùm Caluinus diſertis verbis ità ſcribat de Lutero: Non diſſimulanter teſtamur, Luterum nos habere pro inſigni Chriſti Apoſtolo, cuius maximè opera & miniſterio reſtituta hoc tempore fuerit Euangelij veritas. Quibus verbis & ſeipſum & omnes ſuos miſer Caluinus planè condemnat, eum virum inſignem Apoſtolum appellans, cuius ſententia ipſe cum omnibus Sacramentarijs in hęreticis numeratur. Sed hæc obiter tantùm commemorare volui, vt nè quis putet in me repræhendendum, ſi quid interdùm de noſtris martyribus afferam, cùm Foxus Anglus tam prolixè recenſeat ſuos, Pantaleone at-

1570

Extremo ſupplicio afficitur.

Dialogo 6. cap 16.

Foxi martyres.

Contra Artic. Louanienſ.

Lib. 1. de lib. arbit. contra Pighium.

1571 texente ab illo prætermiſſos: putà Zuingliũ, & qui cum illo in bello ceciderunt, atque etiàm ſeditioſos illos, qui in Gallijs cæſi ſunt, quòd in regem & patriam ſuam conſpirâſſent. Sunt enim Euangelici præcones promptuli ad carpendos Catholicos, & cùm ſibi omnia licere velint, Catholicis cupiunt omnia interdicta.

ANNO 1571. Veneti diligentèr in eam curam & cogitationem incumbere pergebant, vt poſſent laborantibus Cyprijs maturè opem ferre. In magno enim periculo verſabatur Famaguſta, Nicoſia iam in hoſtium poteſtatem redacta. Inſtitutus ab eis erat primarius Cypri gubernator Sebaſtianus Venerius: ſed cùm is ob incommodam valetudinem eò proficiſci non poſſet, Quirinus vir fortis & ſtrenuus cum vndecim triremibus & quatuor nauibus onerarijs, quas Veneti Famaguſtæ ſubleuandæ deſtinârant, viceſimoſexto Ianuarij die ad Cyprum peruénit. Conatæ quidem ſunt ſeptem Turcarum triremes inuadere quatuor has naues onerarias, ſed ad conſpectum earum triremium, quas ductabat Quirinus, ità territi ſunt Turcæ, vt mox retroceſſerint, amiſſis tribus è ſuis triremibus, quas tormentorum pilis Veneta claſſis demerſit. Poſtquàm autem onerariæ naues Famaguſtam attigêre, magno omnes gaudio affecti ſunt. Intereà autem dum illæ exonerantur, præclara quædam facinora à Quirino aduersùm Turcas edita ſunt, captis duabus eorum nauibus commeatu inſtructis, & euerſis quibuſdam ſupra Gambellę ſcopulos ab eis conſtructis munitionibus haud procùl ab arce Famaguſtæ. Verùm ille decimoſexto Februarij à Cypro diſcedens, quinto pòſt die in Cretam reuerſus eſt, vbì ex Senatûs Veneti literis comperit, ſe quidem claſſis curatorem eſſe deſignatum, porrò Sebaſtianum Venerium ſummum totius claſſis imperatorem.

Famaguſtam perueniunt 4. naues onerariæ.

Non diù autem latuit Turcarum Imperatorem, in Famaguſtam annonam importatam, & aliquot Turcicas naues tum interceptas, tum depreſſas à Venetis. Itaque indignabundus confeſtìm iubet ceruicem præcidi Chij præfecto, Rhodianum verò ea præfectura priuari, quòd non prohibuiſſent Venetos à ferendis ſuppetijs Famaguſtanis. Ità illi barbari haud ſecùs, atque pecudes quaſdam, mactant ſuos homines: qui plerunquè humili locó nati, ob operam ſtrenuè nauatam, ab illis ſæpè

Seueriſſimè animaduertit Selymus in

ſæpè ad ampla munera prouehuntur, rursùsque, ſi quid commeruiſſe videantur, aut exauthorantur, aut etiàm capite puniuntur. Quibus duabus rebus, putà & honoribus & ſupplicijs propoſitis, facilè in officio continentur, qui Turcarum tyrannis ſeruiunt. Vt enim munifici ſunt in viros ſtrenuos, ità ſeueri admodùm in ignauos, & quos putant ſuo muneri defuiſſe. Declarat hoc præter alia multa, quòd Selymus, necato Chij præfecto, Rhodienſi exauthorato, ſcripſit Eubœæ gubernatori, vt collectis celeritèr Aegei maris cuſtodijs, Chium contenderet, atque illic eius mandata opperiretur: ſi ſecùs faceret, ſciret ſe palo affigendum. Durum ſane imperium. Timeant Chriſtiani, nè ſub iugum talis Imperatoris ob ſua peccata mittantur. Sed ad rem.

1571
duos præfectos.

Miſit etiàm Selymus Hali Baſſam Conſtantinopoli cum quadraginta triremibus, vt collectis eorum marium cuſtodijs, in Cyprum contenderet. Nec his contentus Selymus, multas alias inſtruebat triremes, vt poſſet tota potiri Cypro, & ea auctus præda, etiàm vlteriùs progredi. Hali Baſſæ, cùm in Chium perueniſſet, acceſſit Eubœæ gubernator cum aliis triremibus quadraginta. Atque ità ille octoginta inſtructus triremibus, ſub Aprilis initium perrexit iter habere ad Cyprum, non mediocria Muſtaphæ auxilia allaturus. Eum ſecutus eſt paulò pòſt Conſtantinopoli Portauus Baſſa. Vbì in Cyprum peruenit Hali, ad Idus Maij illic hæſit. Poſteà, ità conſulente Muſtapha, indè abiens, aliquot duces, triremes, aliaſque naues, quæ inſulæ præſidio eſſent, reliquit. Ijs verò nauibus Muſtapha quotidiè ex continenti & milites & alia neceſſaria in Cyprum aduehebat, metuens ſibi à Venetorum claſſe, licèt copiæ eius identidèm augerentur. Potuit autem facilè communire ſeſe, quòd ferè omni ex parte vicinæ regiones pareant Turcico imperio. Multi autem etiàm vltrò ſuis ſtipendijs militaturi ad eum confluebant, ſpe prædæ illecti, quam ſibi è Famaguſta opulenta vrbe pollicebantur.

Magnæ Turcarum copiæ veniunt in Cyprum.

Tandèm Muſtapha circa Idus Maii, è Nicoſia ſecum abſportans quindecim magna tormenta, ad Famaguſtam caſtra poſuit. Ad hominum millia quadraginta operam nauabant comportandis aggeribus, foſſiſque egeſta humo efficiendis, idque ea ratione, vt ab oppidanis impediri non poſſent: præcipuè verò nocti-

Famaguſta à Turcis obſidetur.

1571 bus in iis operibus verſabantur. Contrà autem vrbem muniebant obſeſſi, & omnia diligentèr curabantur ab eis: nec rarò ex vrbe erumpentes, hoſtium conatus non parùm retardabant: tandem tamen, quòd magnæ eſſent barbarorum vires, ab eiuſmodi eruptionibus abſtinendum cenſuerunt.

Verberatur 74. tormentis.

Decimonono Maij ex decem aggeribus vrbem verberare cœperunt ſeptuagintaquatuor tormentis, in quibus erant quatuor immanes baſiliſci. Qui in vrbe erant, magna induſtria coniectis globis in hæc hoſtium tormenta, e præcipuis quindecim perfregerunt, & ad triginta hominum millia intra dies decem interemerunt.

Turcarum occiduntur 30000.

Sed quòd hac ratione multum decederet de puluere tormentario, coacti ſunt aliquid remittere de illa pilarum iaculatione. Non diù pòſt iniectus ignis in cuniculum, horrendo ſpectaculo momento temporis ampliùs mille Turcas extinxit, ex oppidanis centum. Poſteà alius incenſus cuniculus, Turcas quadringentos oppreſſit. Intereà in vrbe etiàm fœminæ omnes in turmas diſtributæ, vtilem nauabant operam lapidibus & aqua comportanda, qua hoſtium ignes extinguerentur.

Cùm autem Turcæ in expugnanda porta Limiſina fruſtrà laborarent, inueniunt tandèm eius obtinendæ modum quendam propè inauditum. Magnum comportant aceruum ligni, quod tædam vocant, quodque & facilè ardeat, & oleat grauitèr: addunt etiàm aliam materiam, & paritèr inflammãt. Indè tanta extitit ignis vis, vt nulla aquarum copia ab oppidanis potuerit extingui. Is ignis quatriduum durans, & calore & fœtore compulit obſeſſos, porta illa clauſa interiùs recedere.

Ingens penuria commeatûs apud Famaguſtam.

Iam verò neceſſariarum rerum omnium magna cœpêre inopia laborare, ſed adhuc ſuſtentabat eos ſpes, ducum virtus & militum audacia. Equi, aſini & feles quoquè in cibum ceſſerant omnes, ſolo pane fabiſque victitabant, aquam aceto permixtam bibebant: neque ea tamen diù ſuppetebant. Ad extremum in tanta rerum penuria compulſi, primores vrbis petunt à Bragadino, qui arci præerat, vt honeſtis conditionibus vrbs hoſti dedatur, cui tamen aliòqui prædæ futura ſit. Bragadinus vt poteſt eos confirmat, iubetque bono eſſe animo: mittitque celeritèr in Cretam, qui, quo loco Cypri res ſint, exponant.

Iohannes Auſtriacus totius ex-

Intereà Philippus Hiſpaniarum rex fratrem ſuum Iohannem Auſtriacum totius expeditionis ſummũ imperatorem deſignat, (Iam enim opera Pontificis Pii. V.

ictum

ictum erat fœdus inter ipſum & regem Hiſpaniarũ atque Venetos) mādatq́ue ei, vt abductis ſecum Rodulpho & Erneſto Maximiliani Cæſaris filijs, ſoluat ex Hiſpania. Igitur initio Iulii venit Genuam cum quadragintaſeptem triremibus. Biduo antè Venerius cum Venetorum claſſe Meſſanam appulerat, cui adiunctæ erant duodecim Pontificis & quatuor Melitenſium trieres. Porrò Turcica claſſis Supportum, Dulcinium, & Antiuarium occupauit. Id quidem admiratione dignum videri poteſt, Curzolam, cùm viri præ ignauia eam deſeruiſſent, à fœminis fortitèr defenſam eſſe.

1571 ... peditionis ſummus imperator deſignatur.

At verò Famaguſtani, dum nulla affulgeret ſubſidiorum ſpes, & hoſtes vrbi vehementèr imminerent, extrema neceſſitate compulſi, tandem his conditionibus ſeſe dedunt: Vt Venetis ſalua ſit vita, arma, facultates, concedanturq́ue eis quinque machinę bellicæ, terni pulcherrimi equi, & in Cretam vſque tutum iter. Græcis autem liceat manere domi ſuæ, rebus ſuis frui, & Chriſtianam colere religionem. Hæc verò omnia ſe ſeruaturum confirmauit Muſtapha propriæ manûs ſubſcriptione. Statim igitur cœperunt militem nauibus imponere, & iam duces quoquè abire volebant, cùm eccè poſtridiè Nonas Auguſti Bragadinus ſcribit Muſtaphæ, ſe cum clauibus ad ipſum venturum, & petit ab eo, nè quiſquam interìm moleſtia afficiatur. Aſſentit Muſtapha, laudat Bragadini virtutem, iubet ſine vllo metu eum quandocunque vèlit ad ſe accedere. Nihil igitur formidans Bragadinus, ſub veſperam cum multis nobilibus & quinquaginta gregarijs militibus venit ad tentorium Muſtaphę. Ibì primùm ab illo comitèr accipiuntur, & cùm eos aſſidere iuſſiſſet, loquitur cum eis familiaritèr. Deindè verò obijcit Bragadino, ſed falsò tamen, quòd durātibus inducijs captiuos quoſdam ſupplicio affecerit: moxq; exiliens ſtomachabundus, iubet omnibus vincula inijci, atque ità extra tentoriũ productos, ipſo inſpectāte, in fruſta diſcindi. Bragadino autem tertiò mandat, vt caput præcidendum porrigat: illique conſtātèr porrigenti, aures abſcindit: mox in terram eum procumbere iubet, atque os impurum homo impius & crudelis iactandis in Saluatorem noſtrum conuicijs & blaſphemijs laxat, &, Vbinàm eſt, inquit, modò Chriſtus tuus, vt opem tibi ferat? Bragadinus tacet ad omnia. Nec enim dignus erat homo perfidus & cruentus carnifex, cui vir tantus vel verbum reſponderet.

Famaguſtani ſe dedunt.

Vide exemplum inſignis crudelitatis & perfidiæ in Muſtapha.

1571 Erant tum in hoſtium caſtris etiàm alij milites & Chriſtiani plùs minùs trecenti, nihil ſibi à tanta perfidia metuentes. Ij omnes ſubitò quoquè necati ſunt. Qui iam naues conſcenderant, detenti & ſpoliati ſunt. Incidit hæc horrenda Chriſtianorum cædes in ſeptimum Auguſti diem. In arce relictus erat à Bragadino Tiepolus, Eum Muſtapha ſuſpēdi iuſſit. Neſtor Martinengus Comes, cùm ad paucos dies hinc indè in Græcorum ædibus latuiſſet, tandèm captiuum ſe tradidit Turcæ cuidam, in eiuſque caſtris manſit, cùm ei pollicitus eſſet aureos nummos quingentos.

300. ferè Chriſtiani necantur.

Decimoſeptimo Auguſti, qui Veneris dies erat, & ſpurcis illis hominibus feſtus, producunt Bragadinum, præſente ſemper Muſtapha, ad ſingula loca vrbis diruta, cogunt in ſingulis locis binas aſſcendendo & deſcendendo terræ menſuras ferre, deindè cùm tranſiret Muſtapham, humum exoſculari: mox ad mare eum adducunt, & ſedi impoſitum vſque ad antēnas ſupra malum pertrahunt, vt à Chriſtianis omnibus, qui adhuc in portu erant, conſpiceretur. Indè in forum eum reducunt, & vinctum illic viuumque non ſinè immenſo cruciatu excoriant. At ille tantam crudelitatem fert animo inuicto, & inter ipſos cruciatus obijcit tyranno perfidiam, Deumque rogat, vt ſuî miſereatur, ſeque illi commendat. Ad extremùm pellem eius à corpore detractam carnifices paleis & ſtramine farciunt, atque ad antennas ſuſpenſam, per maritima Syriæ loca ludibrij cauſa circunducunt, omnibusque oſtentant.

Crudele ſpectaculũ immaniter vexati & excarnificati Bragadini.

Poſſunt hæc commonefacere nos, quid expectandum nobis quandoquè ſit, ſi in horum manus inciderimus. Vtinàm ſæpè memores ſimus illius ſententiæ Saluatoris: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimilitèr peribitis. Etsi autem, vt benè ſperandum eſt, Bragadino præſertìm, aliiſque Chriſtianis libentèr pro Chriſtiana religione hanc cædem perpeſſis, nihil ea detrimenti, immò verò multũ etiàm gloriæ & felicitatis attulit, attamen eiuſmodi clades vt plurimùm propter hominum peccata accidunt, & dum alios ità ſeueritèr caſtigat Deus, alios inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur ille calamitatibus noſtris, ſed per eas cupit nos reuocare in viam, à qua peccādo excidimus. Quandò autem alienis periculis nihilo efficimur cautiores, plerũquè in eadem ipſi quoquè incidimus, Non eſt autem, cur admodùm mirum nobis videatur potuiſſe Turcas, Chriſtiani nominis

Luc. 13.

minis

minis hoſtes infeſtiſſimos, Cyprum expugnare, cùm in Famaguſtę obſidione fuerint ſtipendijs cõducti ad octoginta millia, Ianizarorum millia quatuordecim, & ſua ſponte militãtium millia ſexaginta: ſimul omne genus hominum ducenta millia. Obſeſſa eſt Famaguſta diebus ſexagintaquinque, intrà quos centum & quadraginta ferrearum pilarum millia in vrbem coniecta ſunt ex bombardis. Aliquot egregij viri à Turcis captiui abducti ſunt, & in ijs Neſtor Martinengus Comes, qui tamen fuga elapſus, ordine pleraque geſta expoſuit ſereniſſimo Venetorum principi. Ad Cypri defenſionem relicta ſunt à Muſtapha peditum viginti, equitum duo millia. Non eſt dubium, quin more ſuo ità communituri ſint eam inſulam, vt eius recuperandæ nulla ſpes relicta videatur.

1571

Turcarũ copiæ ad Famaguſtam.

Pilæ ferreæ vibratæ in vrbẽ 140000.

Hoc anno in Angliam miro quodam caſu reductus Iohannes Storæus, illic vitam acerba morte finiuit. Fuit is Iuris vtriuſque doctor, & in Oxonienſi Academia profeſſor regius. Indè Londinum euocatus, Cancellarij munus obiuit apud eius vrbis Epiſcopum. Sed quòd per id tempus magna eſſet ſub Henrico rege in Anglia rerum perturbatio ob repudiatam Catharinam reginam, cõſultius fore putauit, ſi laicus permaneret potiùs, quàm ad Clerum accederet. Duxit igitur vxorem Iohannam Vuarſam honeſtiſſimam virginem: cumque cuiuſdam præcipui oppidi decurio factus eſſet, in publicis regni Comitijs cum multa gratia ſententiam dicebat ſuam: id quod magna libertate apud eam gentem, antiquo more poſſunt decuriones. Poſteà verò defuncto Henrico rege, ſub Edouardo ſucceſſore pro catholica religione orationem habuit, qua ſic quorundam animos offendit, vt in cuſtodiam ductus ſit. Indè tandem ægrè liberatus, in Belgium ſe contulit. Regina autem Maria Edouardo ſubſtituta, in Angliam reuerſus, hæreticæ prauitatis factus eſt Inquiſitor: quod cùm odioſum inprimìs ſit, apud illos præſertìm, qui ab Eccleſiæ vnitate deficiunt, fieri non potuit, quin multos ſibi caperet inimicos. Poſtquàm autem regina Maria ex hac vita feliciter abeunte, in eius locum ſubrogata eſt Elizabetha, quidam ex ijs, quos ille publica lege antè cohibuerat, eius nimiam cœpêre calumniari crudelitatem. Ille verò in publicis Comitijs de crudelitate ſua, regnante iam Elizabetha, ità reſpondit, ſe nulla in re alia peccâſſe, niſì quòd omiſſa radice, neſcio quos ramuſculos præcidiſſet, cùm

Iohannis Storæi hiſtoriola.

Fit inquiſitor hæreticæ prauitatis.

1571 potiùs debuiſſet robuſtiſſima quæque zizania radicitùs euellere. quod factum ſi fuiſſet, iam, inquit, non tot ac tanta videremus impietatis germina vbiquè ſtare, atque adeò florere. Id verò aduerſarij eius, tanquàm de regina dictum, arripientes, ab illo die non deſtiterunt criminari hominem, donèc in vincula conieciſſent. Poſt annos aliquot videt ſibi oblatam fugiendi è carcere opportunitatem. Itaque ſubducit ſeſe, & in Belgium rurſùs traijcit. Louanij autem cùm eſſet, diù multumque animo angebatur, quòd martyrium diuinitùs oblatum ſubterfugiſſet. Atque ea cauſa libentèr monaſticam profeſſus eſſet vitam, vt poſſet pœnitentia culpam illam, vt ipſi videbatur, expiare, ſi vxor idem facere voluiſſet. Sed ea recuſante, ità in propoſito permanſit agendæ pœnitentiæ, vt apud Carthuſianos crebriùs, quam domi, verſaretur.

Storæus in vincula ducitur. Indè commodùm aufugit.

Interìm rei familiaris anguſtia preſſus, operam ſuam, quanuìs dehortantibus amicis, nauauit cuidam, cui id muneris erat demandatum, in explorandis mercibus, in Angliam è Belgio exportandis, & indè rurſùs in Belgium importandis, nè quid ea in re fieret contra leges à Catholico rege latas. Accidit tum, nauim quandam in Zelandiam deferri, prohibitis mercibus plenam. Indicatur id ei, fitque magna ſpes non parui compendij, ſi eam depræhendiſſet. Nihil ergò ſibi cauens à comparatis ipſi certorum hominum conſilio inſidijs, abijt in Zelandiam, ingreditur in nauim: ſed ſimulàc ingreſſus eſt, nautæ vela ventis pandunt, abeuntque cum illo iam captiuo in Angliam. Ille verò Anglia conſpecta, tantum abeſt, vt dolore afficeretur, vt etiàm gratias egerit Deo, quòd ipſi occaſionem redderet obeundi martyrij, quam olìm oblatam reieciſſet. Ità gratulantibus hæreticis mercatoribus, Catholicis verò mirè dolentibus, Londinum perducitur, & primò in Lolhardorum, deindè in Londinenſem turrim conijcitur. Habita de illo quæſtione, ſumma ſemper dicendi libertate vſus eſt, dicens ſe non in Angliæ principis, ſed regis Catholici poteſtate eſſe.

Quorundam aſtu reducitur in Angliã.

In turrim conijcitur.

Porrò huius anni menſe Maio, ipſiuſque menſis quinto & viceſimo die productus in iudicium, damnatur læſæ maieſtatis, vt qui contra reginam Angliæ cum quibuſdam Antuerpiæ conſpiràſſet. Quod etsì ille facilè confutare poſſet, tamen ſolam fori exceptionem propoſuit, nullum ſe agnoſcere in Anglia iudicem dicens,

1571

cens, qui iam regi Catholico ſubiectus eſſet, è cuius ditione primùm dolo malo, mox aperta vi contra ius omne abreptus eſſet: neque ſe iam legibus vllis apud illud tribunal reum ſiſti. Tandèm verò abſque vlla criminis vel confeſſionè, vel probatione, non tantùm morti velut contumax addicitur, verumetiam perduellionis nominatìm condemnatur. Cur autem ille dixerit, nullum ſe in Anglia iudicem agnoſcere, ea cauſa fuit, quod ſciret Pontificis ſententia declaratoria, de qua iam ſuprà diximus, reginam omni iure regni dominioque priuatam eſſe, eoque magiſtratum nullum ab illa creatum, eique adhærentem à ſe agnoſci poſſe, nè fortè ipſe etiàm eodem anathemate innodaretur. Vt igitur conſcientiæ ſuæ conſuleret, ſanguinem ſuum fundere non dubitauit, idque mira animi alacritate, quòd (vt ipſe vxori ſuæ ſcripſit) breui mortis eius compendio ſciret ſe penè ſeptuaginta annorum delicta per Dei gratiam expiaturum eſſe.

Vltimo indè Maij die is, qui præfectus erat carceri, percontatur ex eo, velítne ante mortem cum aliquo miniſtro colloqui: illo verò reſpõdente, nolle ſe quicquam cum vllo ſchiſmatico habere commercij, colloquiũ autem Catholici ſacerdotis ſe expetere: permittitur ad eũ accedere reuerendus archimandrita Fecnamus, qui in eodem carcere ob fidem catholicam detinebatur, atque ij inter ſe tota penè nocte de rebus ad animæ ſalutẽ pertinentibus contuliſſe feruntur. Calendis Iunij crati inijcitur Storæus, & ad ſupplicij locum trahitur. Indè in currum tranſlatus, fune priùs in collum impoſito, gratias agere ſe Deo dicit, inimicis ignoſcere, cum omnibus hominibus pacem habere, corpus ſuum libentiſſimè carnifici tradere, vt breui ſupplicio ad æternam gloriam merito ſanguinis Ieſu Chriſti pertingat. Demùm conteſtatur ſe in ea fide mori, in qua baptizatus ſit, quæq; illi cum rege ſuo Philippo, cæteriſque Catholicis principibus & populis communis ſit: hortatur adſtantes, vt intrà vnam Catholicam Eccleſiam, cuius paſtor ſit D. Petri ſucceſſor Romanus Pontifex, conſtantèr perſeuerẽt. Sciſcitante autem ex eo Comite quodam, ſitne reginæ ſubditus, Non ſum, inquit. Porrò etiàm ex miniſtris noui Euangelij perquirenti, credátne reginam immediatè ſub Deo ſupremum caput eſſe Eccleſiarum Angliæ & Hiberniæ, ità reſpondet: Non diſputandi cauſa huc véni: neque ſi ego id negem, vos mihi aſſentietis. Vix ea

Non vult ſub mortẽ loqui cum miniſtro ſchiſmatico.

pro-

1571 pro'ocutus, amoto curru, hæret ſuſpenſus ad breue tempus: adhuc viuens, in terram demittitur, præciduntur verenda, diſcinditur venter, viſcera extrahuntur, caput truncatur, membra diſſecātur. Hæc nos ex Nicolai Sanderi lib. 7. de viſibili monarchia Eccleſiæ, aliquanto comprahenſiùs deſcripſimus. Si quis totam hiſtoriam fuſiùs noſſe velit, poteſt in ipſo authore legere: apud quem etiàm eodem libro permultos vtriuſque ſexûs inueniet nominatim expreſſos, qui pro Catholicę fidei defenſione in Anglia vel carcere, vel exilio, vel aliis modis mulctati ſunt: de quibus poſtremò hæc addit ad verbū; Quidam iſtorum Epiſcopi ſunt: reliqui verò Decani Eccleſiarum, Archidiaconi, canonici, presbyteri, collegiis præfecti, Theologi, Iuriſconſulti, Medici, ludimagiſtri: deniquè omnes docti viri & graues, qui non tam verbis nudis loquuntur, quàm factis & rebus ipſis clamant: Sic à Maioribus accepimus, ſic prædicatum audiuimus, ſic credimus: pro hac Petri cathedra, pro huius Pontificatûs primatu alij vincti ſumus, alij vinctis compatimur, alij bonorum noſtrorum rapinam cum gaudio ſuſcepimus, alij animas in charitate perfecta poſuimus, cognoſcentes nos habere meliorem & manentem in cælo ſubſtantiam. Hæc ille: qui mox eodem loco ſubijcit exemplum cuiuſdam Archidiaconi, quod ad verbum huc adſcribemus, ſi fortè poſſit mouere noui Euangelij buccinatores, qui libentèr laxant linguas & acuunt ſtylos ſuos ad proſcindēdum conuiciis Pontificem, S. Petri ſucceſſorem, atque in eoipſo gloriantur, cùm deberent meritò formidare, nè quid tale, vel etiàm deterius quippiam patiantur, quale ille, quem iam commemorabimus Sanderi verbis:

Diro ſupplicio affectus, abit è vita.

Heb. 10.

Fuit Vuritus quidā, vtriuſque Iuris doctor, & Oxonienſis Archidiaconus, qui fidem Catholicam frigidè amplexus, cùm nollet poſt ſtatum Catholicæ religionis in Anglia mutatum, dignitate ſua carere: dum quodam die apud presbyteros, ſuæ olìm iuriſdictioni ſubiectos, concionem haberet, incidit in ea D. Pauli verba, quibus ait, Chriſtum in ædificationem Eccleſiæ, dediſſe quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Quibus recitatis, de ſuo (vt tempori nimirùm ſeruiret) intulit, dicens: De Papa hìc verbum nullū auditis. Quod cùm in extrema concione prolocutus eſſet, mox graui morbo correptus, atque adeò quaſi mutus effectus, & à ſug-

Exemplū cæleſtis vltionis in quendam Pontificis obtrectatorem.

Epheſ. 4.

ſuggeſtu non ad prandiũ, vt conſtituerat, ſed ad lectum delatus, octauo poſt die è vita exceſſit. Hæc quidem Sanderus, quæ ſi cui à me extra hiſtoriæ ordinem allata videbuntur, dabit veniam charitati, qua cupimus illorum ſaluti conſultum, quos dolemus ſinè vlla cauſa Pontificis odio ardere, in quorum gratiam ex Auguſtino contra Petilianum pauca adſcribemus, quandoquidem ſe offert occaſio: Cathedra, inquit, tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, in qua hodie Anaſtaſius (nos poſſumus fidentèr addere, in qua hodie Gregorius XIII.) ſedet, cui nos in Catholica vnitate connectimur, & à qua vos nefario furore ſeparâſtis? Quarè appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam? & cætera, quæ ibi ſequuntur. Sed ad inſtitutum ſeſe refectat ſtylus. 1571

Menſe Auguſto huius anni Iohannes Auſtriacus Neapolim appulit, vbi ſingulari apparatu exceptus eſt. E Creta quoquè, mandato Senatûs Veneti iuſſi ſunt Meſſanam contendere, qui illic erant, ſeque cum claſſe fœderatorum coniungere. Quod quidem illi non ſinè animi dolore fecerunt, cùm ſe viderent hac ratione impediri à conuehendo commeatu in Famaguſtam, quam tum adhuc hoſti ceſſiſſe ignorabãt. Interim Turcæ Buduam è caſtro nouo, vbi claſſem ſuam refecerant, reuerſi, more ſuo fingunt oppidanos è Turcis quoſdam iugulâſſe: atque ſub hoc prætextu vrbe direpta, habitatores omnes ſecum captiuos abducunt. Ad Valonam poſtquàm venêre, appulerunt eò etiàm Oluzalius & Caracoſſa cum ingenti præda & permultis captiuis. His rebus compulſus Senatus Venetus, legatos mittit Meſſanam, (quò iam Iohannes Auſtriacus peruenerat, illic quoquè honorificè inprimìs exceptus, obuiàm ei procedentibus M. Antonio Columna & Venerio, multoque bombardarum ſtrepitu eum ſalutantibus) vt maturent opem ferre afflictis Dalmatiæ rebus, quam Turcæ vaſtarent. Porrò Turcæ ad Corcyram appellentes, inſulam illam nauigijs & milite propè cinxiſſe videbantur. Sed illic ità accepti ſunt, vt ex arce coniectis telis tres eorum triremes depreſſæ ſint, multique ex illis capti, & in ijs Baſſus Chriſtianus apoſtata, qui magna Selimi gratia fruebatur. Tertio Idus Septembris, non abſque Corcyræ infeſtatione, Turcæ indè recedunt, Pargamque venientibus, mandatum à Selymo Imperatore exhibetur, vt capta iam Famaguſta, victoriam perſequãtur, omnes

Don Iohã d'Auſtria, venit Neapolim.

Turcæ Buduã diripiũt &c.

Damnum eis illatũ apud Corcyram.

1571 culis libertate donant, vtque pro Christi nomine, à quo eſſent libertatem adepti, ſtrenuè decertent, armis muniunt. Ij verò aliis indiſcriminatìm admixti, pollicentur ſe egregiè facturos officium ſuum. Tota verò claſſis ſummo cum ſilentio optimè diſtributa eſt. Sed nec hoſtes dormitabant, noſtris obuiàm pergentes.

Iohannes Auſtriacus totã claſſem obit.

Porrò ſummus Imperator Iohannes Auſtriacus, adiuncto ſibi Iohanne Cardona, ſcapham cõſcendens, totam claſſem magna celeritate circumit, hortatur tum duces, tum milites, vt magno animo certent pro Chriſti Ieſu nomine, qui illis præſtò futurus ſit, modò ſtrenuos ſe viros præbeant. Hæc atque alia illo optimo & fortiſſimo principe dicente, à multis reſpondebatur, nè quicquam de illorum virtute ambigat: facturos ſe quod deceat fortes viros. Columna quoquè & Venerius præclarè ſuos confirmabant, nec quicquam eorum omittebant, quæ conſequendæ victoriæ opportuna forent: quibus rebus Auſtriacum principem mirè exhilarârunt. Qui cùm ad imperatoriam triremẽ rediſſet, tympanis, tubis, fiſtulis, aliiſque inſtrumentis muſicis magis etiàm accenſi ſunt animi militum, altaque voce Deus omnipotens trinus & vnus inuocatus eſt, & ipſa quoquè ſanctiſſima Chriſti mater, vt quæ plurimùm poſſit apud filium ſuum, reuerenter ſalutata. Porrò ſacerdotes Chriſti à Cruce pendentis effigies per naues ferentes, præclarè hortabantur omnes, vt bono eſſent animo, nec dubitarent Chriſtum, pro cuius ſanctiſſimo nomine dimicaturi eſſent, è cælis ipſis laturum opem. Iis ergò tum ſacerdotum, tum ducum verbis adeò inflammati ſunt omnium animi, vt nullum prorsùs periculum recuſaturi viderentur. Præſentis autem Numinis, eorumque conatus prouehentis, illud ſanè euidens fuit ſignum, quòd eodem momento in mutuam, poſitis odiis, rediêre concordiam, qui nulla antè ratione, vt id facerent, adduci potuerunt. Tanta vis eſt cæleſtis gratiæ, vt poſſit puncto temporis efficere, quod mortales nec ſperare auſint. Adeſt ergò etiamnum Chriſtus Eccleſiæ ſuæ, quam amici noſtri Papiſticam vocant. nam tota hæc claſſis, Catholicorum fuit Principum.

En quibus rebus paranda victoria.

Hæc renerà mutatio dexteræ excelſi.

Numerus nauium Turcicarũ

Habebant Turcæ in ſua claſſe triremes communes ducentas, trieres paruas quinquaginta, biremes viginti. Putabant autem illi noſtros mox fuga dilapſuros, præteritiſque victoriis elati, nihil minùs quàm noſtros ſuperiores fore exiſtimabant. Minorem enim illi cre-

credebant claſſem Chriſtianorum, quàm reuerà eſſet: 1571
ſed cùm propiùs acceſſiſſent, noſtrorumque vires conſpicati eſſent, ſanè admirati ſunt. Verùm ea iam temporis & loci ratio aderat, vt conſultandi ſpatium non daretur. Itaque ad pugnam ſe parant, pollicentur duces militi gratiam ſui Imperatoris & ſpolia ampliſſima, quibus inhiant rapaces illi & feri homines. Aliud tum affulſit Chriſtianis fauoris diuini illuſtre argumentum. Ventus enim, qui noſtris hactenùs aduerſus, Turcis ſecundus fuerat, ab inſperato ità conſopitus eſt modo ſanè admirabili, vt ſumma maris tranquillitate vterentur. Sol quoque radijs ſuis hoſtes verberabat, ſimulque ventus quidam ab Occaſu leniter ſpirans, fumum, quem tot tormentorum excitabant tonitrua, à noſtris in hoſtes deferebat. Magna erant hæc præpotentis Dei beneficia, vt non immeritò illi potiſſimùm hæc adſcribenda ſit victoria: cuius tam præſenti ope & auxilio freta Catholicæ Eccleſiæ claſſis, ſæuiſſimos hoſtes debellauit. At verò Turcæ cum ingenti vociferatione & incitato curſu in noſtros feruntur, ſed adeò eorum claſſis perpetuis ſex magnarum triremium, quæ noſtram claſſem antecedebant, fulminibus afflicta eſt, magna hominum ſtrage edita, vt ſuperbiſſimi trucesque illi Chriſti hoſtes timore correpti, ordines ſeruare non poſſent. At pergebant tamen præfractis animis, & magnas illas triremes vi penetrare conabantur: ſed adeò malè tum accepti ſunt ab illis, vt tertia ferè claſſis eorum pars non ſinè multorum cæde deſtructa fractaque ſit. Nam quo minùs poſſent illos ictus celeri curſu deuitare, à vento tum nonnihil aucto retardabantur, qui etiàm fumo omni in illos adacto propemodùm omnem eis videndi facultatem adimebat.

Magnà præſentiæ Chriſti, noſtris fauentis indicia.

Magna cædes Turcarum.

Audiebant tum noſtri fragores magnos ruinasque malorum, antennarum, nauium diſſipatarum: videbant non paucas illorum trieres flammis abſumi, pleraſque amiſſis gubernatoribus conſiſtere: innumeros ferè homines, remos, antennas, vaſa, diuerſi generis arma ferri ſuper aquas. Et hæc quidem omnia ſolìs illis ſex magnis triremibus, quarum vſus in nauali pugna necdùm compertus anteà fuerat, perpetrabantur: quod fuit ſanè admiratione dignum. Porrò in ſiniſtro cornu noſtrorum ingens ortum eſt prælium. In dextro quoquè ferè congrediebantur cum Turcis, niſì quòd vtriuſque duces, dextri Chriſtianorum & ſiniſtri Turcarum, oc-

1570 blicè denunciâſſet, eáque typis excudenda curâſſet, exemplar in Angliam perlatum eſt ad Iohannem Feltonum virum nobilem & Catholicum. Is ergò pro Catholicæ fidei zelo nolens homines ſuæ gentis eam Pontificis latere ſententiam, hoc anno 1570. in ipſo Corporis Chriſti feſto Londini ad fores Epiſcopi apud ſummam ædem eam publicè affixit. Manſerunt autem eæ literæ, quibus ſententia hæc continebatur, loco illo publico, clara luce affixæ ad octauam ferè horam ſequentis diei, & viſæ à plurimis, à multis lectæ, à nonnullis etiam deſcriptæ feruntur. Alius quidam Feltono eas affigenti adſtitit, ſed is veritus periculum, fuga ſibi conſulendum putauit, ſimul adhortans Feltonum, vt ipſe quoquè ſe ſubduceret. At ille fugere nolens, teſtabatur ſe per Dei gratiam non recuſaturum, quicquid ea cauſa ferendum eſſet. Interìm diligentiſſimè inquirebatur, quis eas literas tali loco propalàm affigere auſus eſſet: tandemque Feltonus compræhenditur, primumque interrogatus, quid ei de ijs literis videretur, reſpondet poſt aliquam deliberationem, ſi quidem verè Pij Pontificis Maximi literæ ſint, meritò eas ſibi venerandas videri. Se enim agnoſcere illum eſſe Ieſu Chriſti Vicarium in terris. Ità ille prolocutus, ducitur in carcerem: deindè in iudicium, quod ipſi duodecimuirale vocant, producitur, vtrùm literas illas affixerit, interrogatur, reſpondet hunc in modum: Ego libero vos omni vlteriori ſolicitudine & labore, meque fateor id feciſſe. Mox illi acclàmant, Feltonum inſignem eſſe proditorem, ſimulque omnes eum condemnant.

viſibili Monarchia Eccleſia lib. 7.

Iohannes Feltonus traditur in cuſtodiam.

Dãnatur à duodecimuiris.

Itaque octauo menſis Auguſti die ad ſuppliciũ trahendus, in ipſo carceris veſtibulo veſtem holoſericam exuens, ad populum adſtantem dicit ſe ob fidem Catholicam mori, quòd ſummi Pontificis primatum confiteretur, negaretque reginam ſummũ Eccleſiæ caput. Moxque in cratem iniectus, oculis in cęlum directis, pſalmos pœnitentiales dicit attentiſſimè. Vbì ad locum ſupplicij ventum eſt, è crate leuatur, ſcalamque conſcendens, videt ianuam, ad quam Pontificis ſententiam affixerat, manuque ad illam extenta, Verè, inquit, ibì literæ Pontificis Maximi contra prætenſam reginam propoſitæ fuerunt, & nunc pro fide Catholica mori paratus ſum. Monitus à quibuſdam, vt à regina veniam peteret: reſpondet: Non læſi eam: ſed ſi quem læſi, ab illo & à toto mundo veniam peto. Deindè ſublatis in cælum oculis,

lis, animam ſuam commendat Deo, funis in collũ eius 1570
inijcitur, hæretque aliquandiù ſuſpenſus: indè præciſo *Extremo*
fune viuus in terram demittitur, amputantur virilia, & *ſupplicio*
in ignem conijciuntur, venter ſcinditur, viſcera extra- *afficitur.*
hũtur, cor euellitur, caput præciditur, corpus quadripar-
titò diſſecatur. Eo ſpectaculo & tanta nobilis viri con-
ſtantia hominum animi admodùm permoti feruntur.
Hęc nos partìm ad verbũ, partìm aliquantò ſuccinctiùs
ex Nicolao Sandero, cuius ſuprà mentio habita eſt, de-
ſcripſimus. Neque verò puto quẽquam repręhenſurum,
ſi nos bona fide annotemus, quid alicubì paſſi ſint non-
nulli pro Catholicæ fidei aſſertione, quandò Foxus An-
glus & quidam alij Euangelici grandia texunt martyro-
logia ſuorum martyrum. Et Foxus quidem & Lati-
no & Anglico ſermone ſcripſit martyrologium, è qui-
bus Anglicum ad tantam creuit magnitudinem, inquit *Dialogo*
Alanus Copus, vt mole laboret ſua: atque in eius Ca- *6. cap. 16.*
lendario, vt teſtatur idem Alanus, non ſolùm Zuin-
gliani, Luterani, Anabaptiſtæ, alijque hæretici, ſed &
in quos propter furtum atque ſacrilegium, propter ma- *Foxi mar-*
giam & damnatas artes, propter læſam deniquè maie- *tyres.*
ſtatem capitali pœna animaduerſum eſt, ſanctiſſimo-
rum Chriſti martyrum locũ occupãt: porrò veteres Ca-
tholicæ eccleſię martyres, vt eorũ nomina perpetua ob-
liuione ſepeliãtur, è Calendario impiè ſubducti, & no-
ui quinti Euangelij pſeudomartyres nimis quàm arro-
ganter ſuppoſiti ſunt. Hæc quidem Alanus. Quàm verò
turpe & fœdum eſt, in idem Calendarium & Lutera-
nos & Zuinglianos paritèr referri à Foxo, cùm tamen *Contra*
conſtet, Luterũ Zuinglianos & Sacramentarios omnes *Artic. Lo-*
palàm hæreticos pronunciâſſe: qua ſententia etiàm *uanienſ.*
Caluinus & Caluiniani omnes compręhenduntur: nec
poterunt eam Caluiniani paruipendere, cùm Caluinus
diſertis verbis ità ſcribat de Lutero: Non diſſimulanter *Lib. 1. de*
teſtamur, Luterum nos habere pro inſigni Chriſti Apo- *lib. arbit.*
ſtolo, cuius maximè opera & miniſterio reſtituta hoc *contra Pi-*
tempore fuerit Euangelij veritas. Quibus verbis & ſe *ghium.*
ipſum & omnes ſuos miſer Caluinus planè conde-
mnat, eum virum inſignem Apoſtolum appellans, cu-
ius ſententia ipſe cum omnibus Sacramentarijs in hęre-
ticis numeratur. Sed hæc obiter tantùm commemo-
rare volui, vt nè quis putet in me repræhendendum, ſi
quid interdùm de noſtris martyribus afferam, cùm Fo-
xus Anglus tam prolixè recenſeat ſuos, Pantaleone at-

1571 texente ab illo prætermiſſos : putà Zuingliũ, & qui cum illo in bello ceciderunt, atque etiàm ſeditioſos illos, qui in Gallijs cæſi ſunt, quòd in regem & patriam ſuam conſpirâſſent. Sunt enim Euangelici præcones promptuli ad carpendos Catholicos, & cùm ſibi omnia licere velint, Catholicis cupiunt omnia interdicta.

ANNO 1571. Veneti diligentèr in eam curam & cogitationem incumbere pergebant, vt poſſent laborantibus Cyprijs maturè opem ferre. In magno enim periculo verſabatur Famaguſta, Nicoſia iam in hoſtium poteſtatem redacta. Inſtitutus ab eis erat primarius Cypri gubernator Sebaſtianus Venerius : ſed cùm is ob incommodam valetudinem eò proficiſci non poſſet, Quirinus vir fortis & ſtrenuus cum vndecim triremibus & quatuor nauibus onerarijs, quas Veneti Famaguſtæ ſubleuandæ deſtinârant, viceſimoſexto Ianuarij die ad Cyprum peruénit. Conatæ quidem ſunt ſeptem Turcarum triremes inuadere quatuor has naues onerarias, ſed ad conſpectum earum triremium, quas ductabat Quirinus, ità territi ſunt Turcæ, vt mox retroceſſerint, amiſſis tribus è ſuis triremibus, quas tormentorum pilis Veneta claſſis demerſit. Poſtquàm autem onerariæ naues Famaguſtam attigêre, magno omnes gaudio affecti ſunt. Intereà autem dum illæ exonerantur, præclara quædam facinora à Quirino aduersùm Turcas edita ſunt, captis duabus eorum nauibus commeatu inſtructis, & euerſis quibuſdam ſupra Gambeilę ſcopulos ab eis conſtructis munitionibus haud procùl ab arce Famaguſtæ. Verùm ille decimoſexto Februarij à Cypro diſcedens, quinto pòſt die in Cretam reuerſus eſt, vbi ex Senatûs Veneti literis comperit, ſe quidem claſſis curatorem eſſe deſignatum, porrò Sebaſtianum Venerium ſummum totius claſſis imperatorem.

Famaguſtam perueniunt 4. naues onerariæ.

Non diù autem latuit Turcarum Imperatorem, in Famaguſtam annonam importatam, & aliquot Turcicas naues tum interceptas, tum depreſſas à Venetis. Itaque indignabundus confeſtìm iubet ceruicem præcidi Chij præfecto, Rhodianum verò ea præfectura priuari, quòd non prohibuiſſent Venetos à ferendis ſuppetiis Famaguſtanis. Ità illi barbari haud ſecùs, atque pecudes quaſdam, mactant ſuos homines : qui plerunquè humili locó nati, ob operam ſtrenuè nauatam, ab illis

Seueriſſimè animaduertit Selymus in

ſæpè

ſæpè ad ampla munera proueuntur, rurſùsque, ſi quid commeruiſſe videantur, aut exauthorantur, aut etiàm capite puniuntur. Quibus duabus rebus, putà & honoribus & ſupplicijs propoſitis, facilè in officio continentur, qui Turcarum tyrannis ſeruiunt. Vt enim munifici ſunt in viros ſtrenuos,ità ſeueri admodùm in ignauos, & quos putant ſuo muneri defuiſſe. Declarat hoc præter alia multa, quòd Selymus, necato Chij præfecto, Rhodienſi exauthorato, ſcripſit Eubœæ gubernatori, vt collectis celeritèr Aegei maris cuſtodijs, Chium contenderet, atque illic eius mandata opperiretur: ſi ſecùs faceret, ſciret ſe palo affigendum. Durum ſanè imperium. Timeant Chriſtiani, nè ſub iugum talis Imperatoris ob ſua peccata mittantur. Sed ad rem. 1571 *duos præfectos.*

Miſit etiàm Selymus Hali Baſſam Conſtantinopoli cum quadraginta triremibus, vt collectis eorum marium cuſtodijs, in Cyprum contenderet. Nec his contentus Selymus, multas alias inſtruebat triremes, vt poſſet tota potiri Cypro, & ea auctus præda, etiàm vlteriùs progredi. Hali Baſſæ, cùm in Chium perueniſſet, acceſſit Eubœæ gubernator cum alijs triremibus quadraginta. Atque ità ille octoginta inſtructus trieribus, ſub Aprilis initium perrexit iter habere ad Cyprum, non mediocria Muſtaphæ auxilia allaturus. Eum ſecutus eſt paulò pòſt Conſtantinopoli Portauus Baſſa. Vbì in Cyprum peruenit Hali, ad Idus Maij illic hæſit. Poſteà, ità conſulente Muſtapha, indè abiens, aliquot duces, triremes, aliaſque naues, quæ inſulæ præſidio eſſent, reliquit. Ijs verò nauibus Muſtapha quotidiè ex continenti & milites & alia neceſſaria in Cyprum aduehebat, metuens ſibi à Venetorum claſſe, licèt copiæ eius identidèm augerentur. Potuit autem facilè communire ſeſe, quòd ferè omni ex parte vicinæ regiones pareant Turcico imperio. Multi autem etiàm vltrò ſuis ſtipendijs militaturi ad eum confluebant, ſpe prædæ illecti, quam ſibi è Famaguſta opulenta vrbe pollicebantur. *Magnæ Turcarum copiæ veniunt in Cyprum.*

Tandèm Muſtapha circa Idus Maij, è Nicoſia ſecum abſportans quindecim magna tormenta, ad Famaguſtam caſtra poſuit. Ad hominum millia quadraginta operam nauabant comportandis aggeribus, foſſiſque egeſta humo efficiendis, idque ea ratione, vt ab oppidanis impediri non poſſent: præcipuè verò nocti- *Famaguſta à Turcis obſidetur.*

1571 bus in iis operibus verſabantur. Contrà autem vrbem muniebant obſeſſi, & omnia diligentèr curabantur ab eis: nec rarò ex vrbe erumpentes, hoſtium conatus non parùm retardabant: tandem tamen, quòd magnæ eſſent barbarorum vires, ab eiuſmodi eruptionibus abſtinendum cenſuerunt. Decimonono Maij ex decem aggeribus vrbem verberare cœperunt ſeptuagintaquatuor tormentis, in quibus erant quatuor immanes baſiliſci. Qui in vrbe erant, magna induſtria coniectis globis in hæc hoſtium tormenta, e præcipuis quindecim perfregerunt, & ad triginta hominum millia intra dies decem interemerunt. Sed quòd hac ratione multum decederet de puluere tormentario, coacti ſunt aliquid remittere de illa pilarum iaculatione. Non diù pòſt iniectus ignis in cuniculum, horrendo ſpectaculo momento temporis ampliùs mille Turcas extinxit, ex oppidanis centum. Poſteà alius incenſus cuniculus, Turcas quadringentos oppreſſit. Intereà in vrbe etiàm fœminæ omnes in turmas diſtributæ, vtilem nauabant operam lapidibus & aqua comportanda, qua hoſtium ignes extinguerentur.

Verberatur 74. tormentis.

Turcarum occiduntur 30000.

Cùm autem Turcæ in expugnanda porta Limiſina fruſtrà laborarent, inueniunt tandèm eius obtinendæ modum quendam propè inauditum. Magnum comportant aceruum ligni, quod tædam vocant, quodq́ue & facilè ardeat, & oleat grauitèr: addunt etiàm aliam materiam, & paritèr inflammāt. Indè tanta extitit ignis vis, vt nulla aquarum copia ab oppidanis potuerit extingui. Is ignis quatriduum durans, & calore & fœtore compulit obſeſſos, porta illa clauſa interiùs recedere. Iam verò neceſſariarum rerum omnium magna cœpêre inopia laborare, ſed adhuc ſuſtentabat eos ſpes, ducum virtus & militum audacia. Equi, aſini & feles quoquè in cibum ceſſerant omnes, ſolo pane fabisq́ue victitabant, aquam aceto permixtam bibebant: neque ea tamen diù ſuppetebant. Ad extremum in tanta rerum penuria compulſi, primores vrbis petunt à Bragadino, qui arci præerat, vt honeſtis conditionibus vrbs hoſti dedatur, cui tamen aliò quì prædæ futura ſit. Bragadinus vt poteſt eos confirmat, iubetq́ue bono eſſe animo: mittitq́ue celeritèr in Cretam, qui, quo loco Cypri res ſint, exponant.

Ingens penuria commeatûs apud Famaguſtam.

Intereà Philippus Hiſpaniarum rex fratrem ſuum Iohannem Auſtriacum totius expeditionis ſummū imperatorem deſignat, (Iam enim opera Pontificis Pii V. ictum

Iohannes Auſtriacus totius ex-

ictum erat fœdus inter ipſum & regem Hiſpaniarũ atque Venetos) mãdatque ei, vt abductis ſecum Rodulpho & Erneſto Maximiliani Cæſaris filijs, ſoluat ex Hiſpania. Igitur initio Iulij venit Genuam cum quadragintaſeptem triremibus. Biduo antè Venerius cum Venetorum claſſe Meſſanam appulerat, cui adiunctæ erant duodecim Pontificis & quatuor Melitenſium trieres. Porrò Turcica claſſis Supportum, Dulcinium, & Antiuarium occupauit. Id quidem admiratione dignum videri poteſt, Curzolam, cùm viri præ ignauia eam deſeruiſſent, à fœminis fortitèr defenſam eſſe.

1571 ...peditionis ſummus imperator deſignatur.

At verò Famaguſtani, dum nulla affulgeret ſubſidiorum ſpes, & hoſtes vrbi vehementèr imminerent, extrema neceſſitate compulſi, tandem his conditionibus ſeſe dedunt: Vt Venetis ſalua ſit vita, arma, facultates, concedanturque eis quinque machinę bellicæ, terni pulcherrimi equi, & in Cretam vſque tutum iter. Græcis autem liceat manere domi ſuæ, rebus ſuis frui, & Chriſtianam colere religionem. Hæc verò omnia ſe ſeruaturum confirmauit Muſtapha propriæ manûs ſubſcriptione. Statim igitur cœperunt militem nauibus imponere, & iam duces quoquè abire volebant, cùm eccè poſtridiè Nonas Auguſti Bragadinus ſcribit Muſtaphæ, ſe cum clauibus ad ipſum venturum, & petit ab eo, nè quiſquam interìm moleſtia afficiatur. Aſſentit Muſtapha, laudat Bragadini virtutem, iubet ſine vllo metu eum quandocunque velit ad ſe accedere. Nihil igitur formidans Bragadinus, ſub veſperam cum multis nobilibus & quinquaginta gregarijs militibus venit ad tentorium Muſtaphę. Ibì primùm ab illo comitèr accipiuntur, & cùm eos aſſidere iuſſiſſet, loquitur cum eis familiaritèr. Deindè verò obijcit Bragadino, ſed falsò tamen, quòd durãtibus inducijs captiuos quoſdam ſupplicio affecerit: moxq; exiliens ſtomachabundus, iubet omnibus vincula inijci, atque ità extra tentoriũ productos, ipſo inſpectãte, in fruſta diſcindi. Bragadino autem tertiò mandat, vt caput præcidendum porrigat: illique conſtãtèr porrigenti, aures abſcindit: mox in terram eum procumbere iubet, atque os impurum homo impius & crudelis iactandis in Saluatorem noſtrum conuicijs & blaſphemijs laxat, &, Vbinàm eſt, inquit, modò Chriſtus tuus, vt opem tibi ferat? Bragadinus tacet ad omnia. Nec enim dignus erat homo perfidus & cruentus carnifex, cui vir tantus vel verbum reſponderet.

Famaguſtani ſe dedunt.

Vide exemplum inſignis crudelitatis & perfidiæ in Muſtapha.

1571 Erant tum in hoſtium caſtris etiàm alij milites & Chriſtiani plùs minùs trecenti, nihil ſibi à tanta perfidia metuentes. Ij omnes ſubitò quoquè necati ſunt. Qui iam naues conſcenderant, detenti & ſpoliati ſunt. Incidit hæc horrenda Chriſtianorum cædes in ſeptimum Auguſti diem. In arce relictus erat à Bragadino Tiepolus, Eum Muſtapha ſuſpēdi iuſſit. Neſtor Martinengus Comes, cùm ad paucos dies hinc indè in Græcorum ædibus latuiſſet, tandèm captiuum ſe tradidit Turcæ cuidam, in eiusque caſtris manſit, cùm ei pollicitus eſſet aureos nummos quingentos.

300. ferè Chriſtiani necantur.

Decimoſeptimo Auguſti, qui Veneris dies erat, & ſpurcis illis hominibus feſtus, producunt Bragadinum, præſente ſemper Muſtapha, ad ſingula loca vrbis diruta, cogunt in ſingulis locis binas aſcendendo & deſcendendo terræ menſuras ferre, deindè cùm tranſiret Muſtapham, humum exoſculari: mox ad mare eum adducunt, & ſedi impoſitum vſque ad antēnas ſupra malum pertrahunt, vt à Chriſtianis omnibus, qui adhuc in portu erant, conſpiceretur. Indè in forum eum reducunt, & vinctum illic viuumque non ſinè immenſo cruciatu excoriant. At ille tantam crudelitatem fert animo inuicto, & inter ipſos cruciatus obijcit tyranno perfidiam, Deumque rogat, vt ſuî miſereatur, ſeque illi commendat. Ad extremùm pellem eius à corpore detractam carnifices paleis & ſtramine farciunt, atque ad antennas ſuſpenſam, per maritima Syriæ loca ludibrij cauſa circunducunt, omnibusque oſtentant.

Crudele ſpectaculū immaniter vexati & excarnificati Bragadini.

Poſſunt hæc commonefacere nos, quid expectandum nobis quandoquè ſit, ſi in horum manus inciderimus. Vtinàm ſæpè memores ſimus illius ſententiæ Saluatoris: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimilitèr peribitis. Etſi autem, vt benè ſperandum eſt, Bragadino præſertìm, alijsque Chriſtianis libentèr pro Chriſtiana religione hanc cædem perpeſſis, nihil ea detrimenti, immò verò multū etiàm gloriæ & felicitatis attulit, attamen eiuſmodi clades vtplurimùm propter hominum peccata accidunt, & dum alios ità ſeueritèr caſtigat Deus, alios inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur ille calamitatibus noſtris, ſed per eas cupit nos reuocare in viam, à qua peccādo excidimus. Quandò autem alienis periculis nihilo efficimur cautiores, plerūque in eadem ipſi quoquè incidimus. Non eſt autem, cur admodùm mirum nobis videatur potuiſſe Turcas, Chriſtiani no-

Luc. 13.

minis

minis hoſtes infeſtiſſimos, Cyprum expugnare, cùm in Famaguſtę obſidione fuerint ſtipendijs cõducti ad octoginta millia, Ianizarorum millia quatuordecim, & ſua ſponte militãtium millia ſexaginta: ſimul omne genus hominum ducenta millia. Obſeſſa eſt Famaguſta diebus ſexagintaquinque, intrà quos centum & quadraginta ferrearum pilarum millia in vrbem coniecta ſunt ex bombardis. Aliquot egregij viri à Turcis captiui abducti ſunt, & in ijs Neſtor Martinengus Comes, qui tamen fuga elapſus, ordine pleraque geſta expoſuit ſereniſſimo Venetorum principi. Ad Cypri defenſionem relicta ſunt à Muſtapha peditum viginti, equitum duo millia. Non eſt dubium, quin more ſuo ità communituri ſint eam inſulam, vt eius recuperandæ nulla ſpes relicta videatur.

1571 *Turcarũ copiæ ad Famaguſtam.* *Pilæ ferreæ vibratæ in vrbẽ 140000.*

Hoc anno in Angliam miro quodam caſu reductus Iohannes Storæus, illic vitam acerba morte finiuit. Fuit is Iuris vtriuſque doctor, & in Oxonienſi Academia profeſſor regius. Indè Londinum euocatus, Cancellarij munus obiuit apud eius vrbis Epiſcopum. Sed quòd per id tempus magna eſſet ſub Henrico rege in Anglia rerum perturbatio ob repudiatam Catharinam reginam, cõſultius fore putauit, ſi laicus permaneret potiùs, quàm ad Clerum accederet. Duxit igitur vxorem Iohannam Vuarſam honeſtiſſimam virginem: cumque cuiuſdam præcipui oppidi decurio factus eſſet, in publicis regni Comitijs cum multa gratia ſententiam dicebat ſuam: id quod magna libertate apud eam gentem antiquo more poſſunt decuriones. Poſteà verò defuncto Henrico rege, ſub Edouardo ſucceſſore pro catholica religione orationem habuit, qua ſic quorundam animos offendit, vt in cuſtodiam ductus ſit. Indè tandem ægrè liberatus, in Belgium ſe contulit. Regina autem Maria Edouardo ſubſtituta, in Angliam reuerſus, hæreticæ prauitatis factus eſt Inquiſitor: quod cùm odioſum inprimìs ſit, apud illos præſertim, qui ab Eccleſiæ vnitate deficiunt, fieri non potuit, quin multos ſibi caperet inimicos. Poſtquàm autem regina Maria ex hac vita feliciter abeunte, in eius locum ſubrogata eſt Elizabetha, quidam ex ijs, quos ille publica lege antè cohibuerat, eius nimiam cœpère calumniari crudelitatem. Ille verò in publicis Comitijs de crudelitate ſua, regnante iam Elizabetha, ità reſpondit, ſe nulla in re alia peccâſſe, niſì quòd omiſſa radice, neſcio quos ramuſculos præcidiſſet, cùm

Iohannis Storæi hiſtoriola. *Fit inquiſitor hæreticæ prauitatis.*

1571 potiùs debuiſſet robuſtiſſima quæque zizania radicitùs euellere. quod factum ſi fuiſſet, iam, inquit, non tot ac tanta videremus impietatis germina vbiquè ſtare, atque adeò florere. Id verò aduerſarij eius, tanquàm de regina dictum, arripientes, ab illo die non deſtiterunt criminari hominem, donèc in vincula conieciſſent. Poſt annos aliquot videt ſibi oblatam fugiendi è carcere opportunitatem. Itaque ſubducit ſeſe, & in Belgium rurſùs traijcit. Louanij autem cùm eſſet, diù multumque animo angebatur, quòd martyrium diuinitùs oblatum ſubterfugiſſet. Atque ea cauſa libentèr monaſticam profeſſus eſſet vitam, vt poſſet pœnitentia culpam illam, vt ipſi videbatur, expiare, ſi vxor idem facere voluiſſet. Sed ea recuſante, ità in propoſito permanſit agendæ pœnitentiæ, vt apud Carthuſianos crebriùs, quàm domi, verſaretur.

Storæus in vincula ducitur. Indè commodùm aufugit.

Interim rei familiaris anguſtia preſſus, operam ſuam, quamuis dehortantibus amicis, nauauit cuidam, cui id muneris erat demandatum, in explorandis mercibus, in Angliam è Belgio exportandis, & indè rurſùs in Belgium importandis, nè quid ea in re fieret contra leges à Catholico rege latas. Accidit tum, nauim quandam in Zelandiam deferri, prohibitis mercibus plenam. Indicatur id ei, fitque magna ſpes non parui compendij, ſi eam depræhendiſſet. Nihil ergò ſibi cauens à comparatis ipſi certorum hominum conſilio inſidijs, abijt in Zelandiam, ingreditur in nauim: ſed ſimulàc ingreſſus eſt, nautæ vela ventis pandunt, abeuntque cum illo iam captiuo in Angliam. Ille verò Anglia conſpecta, tantum abeſt, vt dolore afficeretur, vt etiàm gratias egerit Deo, quòd ipſi occaſionem redderet obeundi martyrij, quam olìm oblatam reieciſſet. Ità gratulantibus hæreticis mercatoribus, Catholicis verò mirè dolentibus, Londinum perducitur, & primò in Lolhardorum, deindè in Londinenſem turrim conijcitur. Habita de illo quæſtione, ſumma ſemper dicendi libertate vſus eſt, dicens ſe non in Angliæ principis, ſed regis Catholici poteſtate eſſe.

Quorundam aſtu reducitur in Angliã.

In turrim conijcitur.

Porrò huius anni menſe Maio, ipſiusque menſis quinto & viceſimo die productus in iudicium, damnatur læſæ maieſtatis, vt qui contra reginam Angliæ cum quibuſdam Antuerpiæ conſpiràſſet. Quod etsì ille facilè confutare poſſet, tamen ſolam fori exceptionem propoſuit, nullum ſe agnoſcere in Anglia iudicem dicens,

ſcens, qui iam regi Catholico ſubiectus eſſet, è cuius ditione primùm dolo malo, mox aperta vi contra ius omne abreptus eſſet: neque ſe iam legibus vllis apud illud tribunal reum ſiſti. Tandèm verò abſque vlla criminis vel confeſſionè, vel probatione, non tantùm morti velut contumax addicitur, verumetiam perduellionis nominatìm condemnatur. Cur autem ille dixerit, nullum ſe in Anglia iudicem agnoſcere, ea cauſa fuit, quod ſciret Pontificis ſententia declaratoria, de qua iam ſuprà diximus, reginam omni iure regni dominioque priuatam eſſe, eoque magiſtratum nullum ab illa creatum, eique adhærentem à ſe agnoſci poſſe, nè fortè ipſe etiàm eodem anathemate innodaretur. Vt igitur conſcientiæ ſuæ conſuleret, ſanguinem ſuum fundere non dubitauit, idque mira animi alacritate, quòd (vt ipſe vxori ſuæ ſcripſit) breui mortis eius compendio ſciret ſe penè ſeptuaginta annorum delicta per Dei gratiam expiaturum eſſe. 1571

Vltimo indè Maij die is, qui præfectus erat carceri, percontatur ex eo, velítne ante mortem cum aliquo miniſtro colloqui: illo verò reſpôdente, nolle ſe quicquam cum vllo ſchiſmatico habere commercij, colloquiũ autem Catholici ſacerdotis ſe expetere: permittitur ad eũ accedere reuerendus archimandrita Fecnamus, qui in eodem carcere ob fidem catholicam detinebatur, atque ij inter ſe tota penè nocte de rebus ad animæ ſalutẽ pertinentibus contuliſſe feruntur. Calendis Iunij crati iniijcitur Storæus, & ad ſupplicij locum trahitur. Indè in currum tranſlatus, fune priùs in collum impoſito, gratias agere ſe Deo dicit, inimicis ignoſcere, cum omnibus hominibus pacem habere, corpus ſuum libentiſſimè carnifici tradere, vt breui ſupplicio ad æternam gloriam merito ſanguinis Ieſu Chriſti pertingat. Demùm conteſtatur ſe in ea fide mori, in qua baptizatus ſit, quæq; illi cum rege ſuo Philippo, cæteriſque Catholicis principibus & populis communis ſit: hortatur adſtantes, vt intrà vnam Catholicam Eccleſiam, cuius paſtor ſit D. Petri ſucceſſor Romanus Pontifex, conſtantèr perſeuerẽt. Sciſcitante autem ex eo Comite quodam, ſitne reginæ ſubditus, Non ſum, inquit. Porrò etiàm ex miniſtris noui Euangelij perquirenti, credátne reginam immediatè ſub Deo ſupremum caput eſſe Eccleſiarum Angliæ & Hiberniæ, ità reſpondet: Non diſputandi cauſa huc véni: neque ſi ego id negem, vos mihi aſſentietis. Vix ea

Non vult ſub mortẽ loqui cum miniſtro ſchiſmatico.

1571 pro'ocutus, amoto curru, hæret ſuſpenſus ad breue tempus: adhuc viuens, in terram demittitur, præciduntur verenda, diſcinditur venter, viſcera extrahuntur, caput truncatur, membra diſſecãtur. Hæc nos ex Nicolai Sanderi libro 7. de viſibili monarchia Eccleſiæ, aliquanto compræhenſiùs deſcripſimus. Si quis totam hiſtoriam fuſiùs noſſe velit, poteſt in ipſo authore legere: apud quem etiàm eodem libro permultos vtriuſque ſexûs inueniet nominatim expreſſos, qui pro Catholicę fidei defenſione in Anglia vel carcere, vel exilio, vel alijs modis mulctati ſunt: de quibus poſtremò hæc addit ad verbũ; Quidam iſtorum Epiſcopi ſunt: reliqui verò Decani Eccleſiarum, Archidiaconi, canonici, presbyteri, collegijs præfecti, Theologi, Iuriſconſulti, Medici, ludimagiſtri: denìquè omnes docti viri & graues, qui non tam verbis nudis loquuntur, quàm factis & rebus ipſis clamant: Sic à Maioribus accepimus, ſic prædicatum audiuimus, ſic credimus: pro hac Petri cathedra, pro huius Pontificatûs primatu alij vincti ſumus, alij vinctis compatimur, alij bonorum noſtrorum rapinam cum gaudio ſuſcepimus, alij animas in charitate perfecta poſuimus, cognoſcentes nos habere meliorem & manentem in cælo ſubſtantiam. Hæc ille: qui mox eodem loco ſubijcit exemplum cuiuſdam Archidiaconi, quod ad verbum huc adſcribemus, ſi fortè poſſit mouere noui Euangelij buccinatores, qui libentèr laxant linguas & acuunt ſtylos ſuos ad proſcindẽdum conuicijs Pontificem, S. Petri ſucceſſorem, atque in eoipſo gloriantur, cùm deberent meritò formidare, nè quid tale, vel etiàm deterius quippiam patiantur, qualę ille, quem iam commemorabimus Sanderi verbis:

Diro ſupplicio affectus, abit è vita.

Heb. 10.

Fuit Vuritus quidã, vtriuſque Iuris doctor, & Oxonienſis Archidiaconus, qui fidem Catholicam frigidè amplexus, cùm nollet poſt ſtatum Catholicæ religionis in Anglia mutatum, dignitate ſua carere: dum quodam die apud presbyteros, ſuæ olìm iuriſdictioni ſubiectos, concionem haberet, incidit in ea D. Pauli verba, quibus ait, Chriſtum in ædificationem Eccleſiæ, dediſſe quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Quibus recitatis, de ſuo (vt tempori nimirùm ſeruiret) intulit, dicens: De Papa hìc verbum nullũ auditis. Quod cùm in extrema concione prolocutus eſſet, mox graui morbo correptus, atque adeò quaſi mutus effectus, & à ſug-

Exemplũ caleſtis vltionis in quendam Pontificis obtrectatorem.

Epheſ. 4.

ſuggeſtu non ad prandiũ, vt conſtituerat, ſed ad lectum 1571
delatus, octauo poſt die è vita exceſſit. Hæc quidem Sanderus, quæ ſi cui à me extra hiſtoriæ ordinem allata videbuntur, dabit veniam charitati, qua cupimus illorum ſaluti conſultum, quos dolemus ſinè vlla cauſa Pontificis odio ardere, in quorum gratiam ex Auguſtino contra Petilianum pauca adſcribemus, quandoquidem ſe offert occaſio: Cathedra, inquit, tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, in qua hodie Anaſtaſius (nos poſſumus fidentèr addere, in qua hodie Gregorius XIII.) ſedet, cui nos in Catholica vnitate connectimur, & à qua vos nefario furore ſeparâſtis? Quarè appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam? & cætera, quæ ibi ſequuntur. Sed ad inſtitutum ſeſe refectat ſtylus.

Don Iohã d'Auſtria, venit Neapolim.

Menſe Auguſto huius anni Iohannes Auſtriacus Neapolim appulit, vbi ſingulari apparatu exceptus eſt. E Creta quoquè, mandato Senatûs Veneti iuſſi ſunt Meſſanam contendere, qui illic erant, ſeque cum claſſe fœderatorum coniungere Quod quidem illi non ſinè animi dolore fecerunt, cùm ſe viderent hac ratione impediri à conuehendo commeatu in Famaguſtam, quam tum adhuc hoſti ceſſiſſe ignorabãt. Interim Turcæ Buduam è caſtro nouo, vbi claſſem ſuam refecerant, reuerſi, more ſuo fingunt oppidanos è Turcis quoſdam iugulâſſe: atque ſub hoc prætextu vrbe direpta, habitatores omnes ſecum captiuos abducunt. Ad Valonam poſtquàm venêre, appulerunt eò etiàm Oluzalius & Caracoſſa cum ingenti præda & permultis captiuis. His rebus compulſus Senatus Venetus, legatos mittit Meſſanam, (quò iam Iohannes Auſtriacus peruenerat, illic quoquè honorificè inprimìs exceptus, obuiàm ei procedentibus M. Antonio Columna & Venerio, multoque bombardarum ſtrepitu eum ſalutantibus) vt maturent opem ferre afflictis Dalmatiæ rebus, quam Turcæ vaſtarent. Porrò Turcæ ad Corcyram appellentes, inſulam illam nauigijs & milite propè cinxiſſe videbantur. Sed illic ità accepti ſunt; vt ex arce coniectis telis tres eorum triremes depreſſæ ſint, multique ex illis capti, & in ijs Baſſus Chriſtianus apoſtata, qui magna Selimi gratia fruebatur. Tertio Idus Septembris, non abſque Corcyræ infeſtatione, Turcæ indè recedunt, Parganique venientibus, mandatum à Selymo Imperatore exhibetur, vt capta iam Famaguſta, victoriam perſequãtur, omnes vicinas

Turcæ Buduã diripiũt &c.

Damnum eis illatũ apud Corcyram.

1571 vicinas inſulas occupent, nemini parcant, atque ipſam quoquè Chriſtianorum claſſem diſſipent. Putabat tyrannus omnia iam ſe habere in manu, & quod velit fieri, id pro voto euenturum eſſe, nihil de diuina prouidentia cogitans, à qua pendet totius orbis gubernatio. Parent Turcæ imperioſo domino, atque in ſinum Corinthiacum ſe conferunt, vt bis cocto pane & rebus neceſſarijs inſtructa claſſe, Chriſtianos inuadant.

Claßis Chriſtianorum. Porrò in Chriſtianorum claſſe tum erant Pontificis Pij V. duodecim triremes, Hiſpaniæ regis trieres octoginta & vna cum viginti nauibus onerarijs, Venetorum triremes centum & octo, ſex triremes magnæ, quas galeazas vocant, & binæ naues onerariæ. In vniuerſum cum aliquot Melitenſium equitum triremibus conſtabat ea claſſis ducentis & ſeptem trieribus, ſex galeazis, cum bono ſcapharum aliorumque nauigiorum numero. In quibus erant præter remiges & alias operas neceſſarias, ad hominum viginti millia ex Italis, Hiſpanis atque Germanis: quibus accedebat non paruus numerus ſuis impenſis militantium. Erant verò inſtructi omnes tum commeatu, tum alijs rebus neceſſarijs. Cùm autem ſummi claſſis totius duces inter ſe conſultarent, qua ratione bellum ſuſceptum gerendum eſſet, tandem in eam ab omnibus ſententiam itum eſt, quæ fuit Aſcanij Corniæ, vt cum hoſtium claſſe confererent manus. Itaque Iohannes Auſtriacus ſingulis quid agendum eſſet, quíve progrediendum, præſcripſit, vniuerſamque claſſem in quatuor partes diſtribuit, in duo cornua, mediam aciem, & naues ſubſidiarias. *Claßis diſtributio.* In media acie erat ipſe ſummus imperator Iohannes Auſtriacus cum triremibus ſexaginta & vna. De reliquo claſſis ordine & diſpoſitione qui plura nôſſe cupit, poteſt apud alios legere: nos breuitati ſtudemus. Quod autem inprimìs decebat optimum imperatorem, qui ſciret victoriam à Deo potiſſimùm expectandam, vt eum poſſent in ea inſigni expeditione habere propitium, mandauit cunctis ducibus & trierarchis clariſſimus princeps ille Auſtriacus, patris ſui Caroli V. imitatus pietatem, darent operam, vt qui ſub ipſis militarent, & cæteri omnes, piè ſanctèque viuerent: Ità enim fore, vt in tam iuſta cauſa Dei auxilio & protectione fruerentur. Tum quoquè, vt vbi ad pugnam ventum eſſet, ſuum quiſque ſeruaret locum animo forti & minimè perturbato.

His

Hiſ ità conſtitutis, decimoſexto Septembris Meſſana ſoluerunt, & poſt aliquot dies venêre in Corcyram, vbì cognouerunt de Turcarum in ea inſula hoſtili planè animo deſignatis facinoribus. Indè in Cephaloniam appulêre, vbì literis Pauli Contareni, Zacynthi inſulæ præfecti certiores facti ſunt, claſſem Turcicam in ſinu Corinthiaco malè affectam hærere. A Creta quoquè allatæ ſunt literæ de capta Famaguſta, cuius rei nuncium in Cretam pertulerunt multi captiui Chriſtiani, qui è Turcarum manibus magno Dei beneficio cum biremi aufugerant. Ijs rebus confirmata ſententia, qua ſtatuerant cum illis feris hoſtibus fortitèr confligere, claſſis noſtræ principes cum ſuis pergunt ire ad inuadendos illos. 1571 *Soluit Meſſana.*

Nec verò deerant illi rebus ſuis, ſed in portu Corinthiaco præter commeatum, etiàm decem Ianizarorum millia, & alia aliorum quatuor millia ſibi adiunxêre, & quanuìs non deeſſent ex primarijs Turcis, qui Hali Baſſam conarentur deterrere, nè cum noſtra claſſe congrederetur, tamen quòd ſic iuſſiſſet Selymus, & ipſe quoquè ſua ſponte ferueret ad pugnam, tandèm omnes communi ſententia decreuerũt Chriſtianos prælio opprimere, atque ex ijs parta victoria, reliquas Venetorum ditiones inuadere, ſicque viam ſibi cõmunire ad totum orbem Chriſtianum occupandum. Soluunt igitur Nonis Octobris, & ad Galangæ litora ſubſiſtunt. Noſtri quoquè poſtera luce ex Alexandriæ valle ſeſe mouent, modis omnibus daturi operam, vt hoſtem ad pugnam eliciant. Turcæ, tanquàm iam victoriæ planè compotes eſſent, & longè imbecillior foret Chriſtus Deus noſter, quàm ipſorum pſeudopropheta Mahomet, multa edebant lætitiæ & gratulationis ſigna, ignari ſcilicet ad quas pœnas à Chriſto Domino, ob illatas ſancto nomini eius cõtumelias & blaſphemias, propediè̀m vocarentur. Poſtridiè Nonas Octobris ſummo manè tendunt ad claſſem Chriſtianorum, ſecundo vento vſi. Etſi autem nõ ampliùs duodecim millia paſſuum duæ illæ potentiſſimæ claſſes à ſe inuicèm diſtarent, non tamen interìm ſe cernebant. Vbì autem in mutuos venêre conſpectus, noſtri egregiè ad pugnam ſe comparant, ſummo ſtudio ſingula quæque adornant, tormenta militaria magna, pilis catena cõiunctis, alijsque plumbeis & quadratis lapillis inſtructa, opportunis collocant locis, captiuos Chriſtianos ad triremes damnatos, ſolutis vinculis, *Turcæ ſe communiunt.* *Ingentia ſibi promittunt.* *Chriſtiani ſe ad prælium comparant.*

1571 culis libertate donant, vtque pro Chriſti nomine, à quo eſſent libertatem adepti, ſtrenuè decertent, armis muniunt. Ij verò aliis indiſcriminatìm admixti, pollicentur ſe egregiè facturos officium ſuum. Tota verò claſſis ſummo cum ſilentio optimè diſtributa eſt. Sed nec hoſtes dormitabant, noſtris obuiàm pergentes.

Iohannes Auſtriacus totā claſſem obit.

Porrò ſummus Imperator Iohannes Auſtriacus, adiuncto ſibi Iohanne Cardona, ſcapham cõſcendens, totam claſſem magna celeritate circumit, hortatur tùm duces, tum milites, vt magno animo certent pro Chriſti Ieſu nomine, qui illis præſtò futurus ſit, modò ſtrenuos ſe viros præbeant. Hæc atque alia illo optimo & fortiſſimo principe dicente, à multis reſpondebatur, nè quicquam de illorum virtute ambigat: facturos ſe quod deceat fortes viros. Columna quoquè & Venerius præclarè ſuos confirmabant, nec quicquam eorum omittebant, quæ conſequendæ victoriæ opportuna forent: quibus rebus Auſtriacum principem mirè exhilarârunt. Qui cùm ad imperatoriam triremẽ redîſſet, tympanis, tubis, fiſtulis, aliiſque inſtrumentis muſicis magìs etiàm accenſi ſunt animi militum, altaque voce Deus omnipotens trinus & vnus inuocatus eſt, & ipſa quoquè ſanctiſſima Chriſti mater, vt quæ plurimùm poſſit apud filium ſuum, reuerenter ſalutata. Porrò ſacerdotes Chriſti à Cruce pendentis effigies per naues ferentes, præclarè hortabantur omnes, vt bono eſſent animo, nec dubitarent Chriſtum, pro cuius ſanctiſſimo nomine dimicaturi eſſent, è cælis ipſis laturum opem. Ijs ergò tum ſacerdotum, tùm ducum verbis adeò inflammati ſunt omnium animi, vt nullum prorsùs periculum recuſaturi viderentur. Præſentis autèm Numinis, eorumque conatus prouehentis, illud ſanè euidens fuit ſignum, quòd eodem momento in mutuam, poſitis odijs, rediêre concordiam, qui nulla antè ratione, vt id facerent, adduci potuerunt. Tanta vis eſt cæleſtis gratiæ, vt poſſit puncto temporis efficere, quod mortales nec ſperare auſint. Adeſt ergò etiamnum Chriſtus Eccleſię ſuæ, quam amici noſtri Papiſticam vocant. nam tota hæc claſſis, Catholicorum fuit Principum.

En quibus rebus paranda victoria.

Hæc reuerà mutatio dexteræ excelſi.

Numerus nauium Turcicarũ

Habebant Turcæ in ſua claſſe triremes communes ducentas, trieres paruas quinquaginta, biremes viginti. Putabant autem illi noſtros mox fuga dilapſuros, præteritiſque victorijs elati, nihil minùs quàm noſtros ſuperiores fore exiſtimabant. Minorem enim illi cre-

credebant claſſem Chriſtianorum, quàm reuerà eſſet: *1571*
ſed cùm propiùs acceſſiſſent, noſtrorumque vires conſpicati eſſent, ſanè admirati ſunt. Vèrùm ea iam temporis & loci ratio aderat, vt conſultandi ſpatium non datetur. Itaque ad pugnam ſe parant, pollicentur duces militi gratiam ſui Imperatoris & ſpolia ampliſſima, quibus inhiant rapaces illi & feri homines. Aliud tum affulſit Chriſtianis fauoris diuini illuſtre argumentum. Ventus enim, qui noſtris hactenùs aduerſus, Turcis ſecundus fuerat, ab inſperato ità conſopitus eſt modo ſanè admirabili, vt ſumma maris tranquillitate vterentur. Sol quoquè radijs ſuis hoſtes verberabat, ſimulque ventus quidam ab Occaſu leniter ſpirans, fumum, quem tot tormentorum excitabant tonitrua, à noſtris in hoſtes deferebat. Magna erant hæc præpotentis Dei beneficia, vt non immeritò illi potiſſimùm hæc adſcribenda ſit victoria: cuius tam præſenti ope & auxilio freta Catholicæ Eccleſiæ claſſis, ſæuiſſimos hoſtes debellauit. *Magna præſentiæ Chriſti, noſtris fauentis indicia.* At verò Turcæ cum ingenti vociferatione & incitato curſu in noſtros feruntur, ſed adeò eorum claſſis perpetuis ſex magnarum triremium, quæ noſtram claſſem antecedebant, fulminibus afflicta eſt, magna hominum ſtrage edita, vt ſuperbiſſimi trucesque illi Chriſti hoſtes timore correpti, ordines ſeruare non poſſent. At pergebant tamen præfractis animis, & magnas illas triremes vi penetrare conabantur: ſed adeò malè tum accepti ſunt ab illis, vt tertia ferè claſſis eorum pars non ſinè multorum cæde deſtructa fractaque ſit. Nam quo minùs poſſent illos ictus celeri curſu deuitare, à vento tum nonnihil aucto retardabantur, qui etiàm fumo omni in illos adacto propemodùm omnem eis videndi facultatem adimebat. *Magna cædes Turcarum.*

Audiebant tum noſtri fragores magnos ruinaſque malorum, antennarum, nauium diſſipatarum: videbant non paucas illorum trieres flammis abſumi, pleraſque amiſſis gubernatoribus conſiſtere: innumeros ferè homines, remos, antennas, vaſa, diuerſi generis arma ferri ſuper aquas. Et hæc quidem omnia ſolis illis ſex magnis triremibus, quarum vſus in nauali pugna necdùm compertus anteà fuerat, perpetrabantur: quod fuit ſanè admiratione dignum. Porrò in ſiniſtro cornu noſtrorum ingens ortum eſt prælium. In dextro quoquè ferè congrediebantur cum Turcis, niſi quòd vtriuſque duces, dextri Chriſtianorum & ſiniſtri Turcarum, oc-

1571 caſionem ſuſtinebant rei benè gerendæ. In media acie, Auſtriacus, Columna & Venerius, egregiè ſeruato ordine, medio æquè Turcarum agmini occurrerunt, ſed ante conflictum magno hoſtium detrimento & terrore bìs terve, quædam quinquiès tormenta exonerârunt, cùm interim Turcæ in multis ſuis bombardis ignẽ accendere non poſſent, & quas incendebant, earum ferè pilæ noſtrorum naues nullo dato damno præteruolarent. Quod indè accidit, quòd hoſtilium nauium proræ multo altiores eſſent noſtris.

Turcarum tormenta parũ nocent claſſi noſtræ.

At neque his tamen fracti homines truculenti, ſed furoris quodam œſtro perciti, incurrerunt in Chriſtianos: quo in congreſſu ex innumeris ſclopetorum aliorumque inſtrumentorum ignibus mare ardere videbatur. Cumque alij in aliorum naues inſilirent, ferreisque malleis militaribus, ſicis, gladijs, alijsque varij generis armis inter ſe confligerent, tantus fuſus cruor eſt, vt mare inſtàr ſanguinis ruberet. Dixi paulò antè, in ſiniſtro noſtrorum cornu ingens ortum fuiſſe prælium, Turcicis quibuſdam nauibus è ſuo dextro cornu in illud impetum facere nitentibus; ſed adeò illic quoquè noſtrorum virtute, illorum impetus retardatus eſt, viresque & naues eliſæ ſunt, vt non pauci in mare præcipites ſe dederint, in continentem enatare volentes, multi ſubſtiterint, tum quòd effugiẽdi deeſſet facultas, tum quòd de Chriſtianorum clementia benè ſperarent. Antiquitùs iam apud Turcas more comparatum eſt, vt primo congreſſu magnam præ ſe ferant audaciam, & mira ferocitate faciant in hoſtes impreſſionem: qui ſi fortitèr ſeſe opponant, facilè animi in pedes illis decidunt, libenterque fugam capeſſunt: niſi ab infinitis copijs, quibus in terreſtri præſertìm pugna ſemper abundant, auxiliorum ſpes oblata ſit. Quæ cùm hìc nulla eſſet, vt ſe viderunt Chriſtianorum viribus impares, ſuosque omnes ab illis trucidari, relictis trieribus aufugerunt. Interìm Chriſtiani, quos in ſua claſſe Turcæ captiuos habebant, ipſorum armis vincula ſua perfringebant, & ſuas iniurias vlciſcebantur. Multi quidem in ſiniſtro cornu Turcæ, priuſquã à noſtris includi poſſent, in mare ſe iactârunt: ſed naues eorum omnes captæ ſunt, & ſi qui in eis reperti Turcæ, pœnas ſuæ crudelitatis dedère, ad vnum omnes interfecti. In media acie clariſſimus princeps Auſtriacus cum ipſo Hali Baſſa & duobus alijs ducibus ea virtute & felicitate congreſſus eſt,

Mare ex ſanguine rubet.

vt tam-

vt tametsì quinque triremium ferret impetum, & tèt ex ipſa Hali Baſſæ prætoria naui, cùm ad malũ vſque peruaſiſſet, non ſinè multa cæde repulſus eſſet, totam tamen nauim illam occupârit, ipſo Baſſa interfecto. Ibì tum à noſtris proclamata victoria eſt, nec iam cædendis, ſed colligandis hoſtibus ſpolijsque diripiendis operam dabant victores. Multi ibì capti & cæſi proceres Turcæ, Ianizari aliique milites propè innumeri. Soli illi euaſêre, qui mox ab inchoato prælio minoribus nauigijs aufugerunt, in quibus fuit etiàm Portauus Baſſa. Fugit tamen etiàm Oluzalius cum multis triremibus, quòd noctis iam ſeſe ferè intendentibus tenebris, eum perſequendi facultas erepta eſſet. Poſt eam tam inſignem victoriam, quam Chriſtiani ex ſæuiſſima Turcarum gente quatuor horarum ſpatio retulêre, cùm claſſis noſtra ſingulari ducum induſtria in portum reducta eſſet, incredibilis derepentè tempeſtas orta eſt, nullo Chriſtianorum detrimento, qui iam in tuto loco eſſent, vbì etiàm triduò feſtos egêre dies, Deo optimo maximo, vtì par erat, pro tanta victoria laudes gratesque agentes.

1571

Auſtriacus princeps capit nauim prætoriam.

Aliquot Turcæ aufugiunt.

Captæ ſunt Turcarum naues centum & triginta, eæque omnes omni commeatûs genere inſtructiſſimæ. Periêrunt autem plùs minùs octoginta, ad quadraginta ferè fuga dilapſæ ſunt. Præda ſic diſtributa eſt: Triremes Pontifici ceſsêre nouendecim communes cum duabus paruis, Philippo regi quinquagintaocto cum dimidia cõmunes, ſex cum dimidia paruæ. Venetis triginta nouem cum dimidia communes, quatuor cum dimidia paruæ. Tormenta militaria Pontifex accepit nouendecim magna, tria quibus lapides vibrantur, quadragintaduo minora. Philippus Catholicus rex quinquagintaocto cum dimidio magna, octo cum dimidio, quibus ſaxa iaciũtur, centũ vigintiocto minora. Veneti trigintanouẽ cum dimidio magna, quinque & dimidiũ ex eorum genere, quę lapides vomunt, octoginta ſex minora. Captiui ſic ſunt diſtributi, vt Pontifici venerint octingenti, octoginta & vnus, Philippo regi mille ſeptingenti tredecim, Venetis mille centum ſexagintaduo. Quæ hactenùs de bello Cyprio & Turcicæ claſſis excidio, Chriſtianorumque clariſſima victoria, cui parem nullam vnquàm ex Turcis Chriſtiani adepti ſunt, annotauimus, in ijs ferè ſecuti ſumus Iohannem Petrum Contarenum, qui has res copioſè perſcripſit, ad

Turcarum naues captæ 130.

Præda diſtributio.

Itèm captiuorum.

1571 Iohannem Grimannum Patriarcham Aquileienſem.

Libet autem ad huius victoriæ calcē adijcere nonnullla, quæ ex Vrbe ſcripta fuēre, digna ſanè, quæ ad poſteros tranſmittantur. Erant ſcripta Germanicè, nos Latino ſermone reddimus ſuccinctè. Quandoquidem (inquit is, qui literas ſcripſit) hæc victoria aduersùs Turcas præter ſpem diuinitùs obtigit, pro indubitato habetur, Pontificem Pium V. præclaro zelo, perpetuis ieiunijs, largis eleemoſynis, nunquàm ferè intermiſſis precibus, alijsque pietatis & charitatis operibus eam à Domino impetrâſſe. Cùm enim cognouiſſet ille Chriſtianorum claſſem ſoluiſſe, & ad hoſtem contendere, in intimum quendam palatij ſui locum ſe recepit, preceſque attentiſſimas Deo cum lachrymis & gemitibus fudit, in ijs noctes atque dies perſeuerans, niſi quòd interdùm pro humanæ naturæ fragilitate neceſſario cibo & ſomno vti compulſus eſt, idque ſanè parciſſimè: quo quidem tempore ineuitabilis neceſſitatis alijs quibuſdam pijs & religioſis hominibus ſuas precandi vices demandabat: vt ità nullum omninò tempus precibus vacuum abiret. Durauit autem optimus & ſanctiſſimus Eccleſiæ paſtor & pater in hac precum inſtantia ad eam vſque horam, qua noſtri Turcarum claſſem debellârunt. Quo tempore ex loco illo, in quem ſe abdiderat, iucundo vultu prodijt, hoc ipſo ſubindicans lætiſſimum ipſi allatum nuncium, rurſusque ſe contulit ad tractanda more ſuo negocia publica, à quibus interìm, dum eſſet in precibus, planè feriatus erat. Fertur ſanè diuinitùs ei reuelata victoria illa, tametsì nihil eiuſmodi ſanctitas eius præ ſe ferret. Poſtquàm autem ad quartam noctis horam certum victoriæ nuncium eius ſanctitas poſteà accepit per veredarium, præ ineffabili animi exultatione ſeſe in lecto continere non potuit, ſed mox humì proſtratus, cum lachrymis dixit: Deus reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit precem eorum. Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum. Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo, Dominus de cælo in terram adſpexit: Vt audiret gemitus compeditorum, & ſolueret filios interemptorum. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine.

Pius V. ſub bello Turcico quid egerit

Videtur diuinitus cognouiſſe victoriam Chriſtianorum.

Pſal. 101.

Luc. 2.

Sequenti die cum Cardinalibus, qui tum Romæ erant, in ſancti Petri templum ingreſſus, omnipotenti Deo cum ſumma humilitate gratias egit cum hymnis & can-

& canticis alijſque Chriſtianis cæremonijs. Quibus peractis, Cardinales omnes ad eum venerunt, de tanta victoria eius ſanctitati gratulaturi. Eos verò ordine ſingulos ille complexus, peramantèr ſuo adſtrinxit pectori, oculis interìm lachrymas diſtillantibus. Cumque lætitiæ declarandæ cauſa in caſtro ſancti Angeli & alijs Vrbis locis omne genus tormenta diſploderentur & exonerarentur, confeſtìm vetuit, nè eiuſmodi ſuperuacaneæ expenſæ fierent: ſed illarum precium potiùs in leuamentum & ſolatium earum conferretur animarum, quæ in illa nauali pugna è corporibus exceſſiſſent. 1571

Nota eius pietatem.

Hoc anno à Caluinianis in mari duodecim è Societate Ieſu perempti ſunt, quod hìc paucis commemorabo, vbì priùs longè plurium eius Societatis, anno ſuperiori æquè in mari occiſorum, hiſtoriam pertexuero. Quæ etsì debuit anno ſeptuageſimo reponi, tamen quandò tunc alijs occupato non venit in mentem, hoc loco referetur, non quidem prorsùs opportuno tempore, (incidit enim, vt dixi, in annum ſeptuageſimum) ſed non tamen ſinè lectoris pari fructu. Eo ergò anno Vlyſſipone profecti Nonis Iunij ad ſexagintanouem è Societate Ieſu cum Aloyſio Braſiliæ prouinciæ præfecto, octauo die Maderam appulerunt claſſem nauiū ſeptem. Vbì cùm nonnihìl hærere vellet Aloyſius, nautæ vnius nauis ob multa in Palma, quæ eſt vna ex inſulis Fortunatis, negocia conficienda, copiam præcedendi & petunt, & impetrant. In ea naui cum multis è Societate erat etiàm pater Ignatius & Didacus Andrada. Ignatius, quòd multa in eo mari impendérent pericula, primò non ſuſtinet nauim illam ab alijs digredi: tandèm tamen aſſentit, ſed priùs confeſſione & Euchariſtia omnes curat præmuniendos. Soluunt indè pridiè Calendas Iulij: porrò quinto Nonas Iulias comperiunt Iacobum Soriam, hominem egregiè Caluinianum, non longè abeſſe cum ſeptem ferè nauibus. Et is quidem ab Aloyſio, decem nauium claſſem benè inſtructam aduersùs eum producente, territus, fugam inijt: ſed ità tamen, vt non diù pòſt occurrerit vni illi naui onerariæ, quam alias præceſſiſſe diximus, in qua Ignatius cum pleriſque alijs erat. Initiò quidem Luſitani nautæ, qui in eadem fuêre naui, ad defenſionem ſe parant, & três ex hoſtium naui in eam inſilientes momento temporis perimunt: ſed aucto Caluinianorum numero, cedere compulſi ſunt.

Palma, vna ex inſulis Fortunatis.

Caluiniani quidam inuadunt nauim Luſitanorum.

1571 ſunt. Ijs ergò in nauim vi irrumpentibus, Iacobus Soria præfectus claſſis Ieſuitas omnes iubet interfici, dicens eos ob praua ſerenda dogmata in Braſiliam proficiſci. In alios aliquanto humanior, cùm audiſſet presbyteros (ſic enim vocabat Ieſuitas) trucidatos, eos ferè paſſus eſt viuere.

Cædunt Ignatium Ieſuitam. Primus omnium cæſus ab illis Ignatius eſt, qui erat Braſiliæ Prouincialis, vt vocant, ſumptaque in manus beatiſſimæ Virginis imagine, hortabatur Catholicos ad officium & ad pietatem: ac deindè ſublimem ferens eam imaginem, conſtanterque obuiàm procedens hoſtibus, ſeque Catholicum cum ſuis profitens, ab illis lanceæ tribus ictibus confoſſus eſt, imaginem illam tam tenacitèr retinens, vt nec defuncto extorqueri è manibus potuerit. *Itèm Didacũ Andradum.* Occiſus mox eſt etiàm Didacus Andrada, & vterque cum matris Virginis ſacra imagine iactatus in mare. *Mox 38. è Societate Ieſu.* Indè hoſtes properãt ad alios Ieſuitas, qui erant octo & triginta, omneſque talaribus tunicis, quamuis non magni precij, nudatos, & bis terve pugionibus confoſſos è naui proijciunt, quorundam ſanè etiàm amputatis brachiis, nè vlla ratione poſſent euadere. Sic illi feliciſſimè è corpore abeũtes, pro momentaneis cruciamentis à Chriſto recepti ſunt in vitã bonis omnibus, ijſque ſummis & æternis, affluentem. Sed dolebat adhuc Soriæ tres è ſuis à Luſitanis interfectos. *Itèm 3. Luſitanos.* Indicantur cædis eius authores, onerariæ gubernator & duo eius adminiſtri. In eos ſæuitum eſt planè atrocitèr. Viuentium diſſecta pectora, extractaque viſcera & in mare abiecta. Nec hìc tamen finis Caluinianæ modeſtiæ & Euangelicæ manſuetudinis. *Iniuria illorum in ſacras reliquias & imagines.* Caput vnius è collegio ſacratiſſimarũm vndecim milliũ virginum ad carcheſij funem ſuſpendunt, imaginem quandam omni honore digniſſimæ matris Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui iniurias matris ſuæ & vult & poteſt egregiè vlciſci, cũ alijs permultis ſacris imaginibus in quodam angulo nauis collocant, & in eas ceu in ſcopum ſicas vibrant ſuas. Porrò benedicta roſaria & Sanctorum reliquias, libroſque catholicos contemptìm in vndas proijciunt. Hæc omnia duo narrauère Luſitani, tam illuſtrium facinorum, quæ hodiè diſcuntur in ſcholis noui Euangelij, teſtes oculati. Superfuère ex Ieſuitis triginta, qui poſteà in Braſiliam conſtanti animo profecti ſunt, licet non ignorarent comparatas ſibi inſidias.

Quidam ex illis magnas in itinere illo perpeſſi ſunt difficul-

difficultates & moleſtias, ità vt præ immodico imbre 1571
non ſolùm eſculenta corrumperentur, ſed etiàm veſtes, quibus induti erāt, penè putreſceret. Plerique etiàm tempeſtate ità diſiecti ſunt, vt incertum ſit, quò peruenerint. Quatuordecim reliqui, in vnam cum alijs quibuſdam coniecti nauim, qua ſola Aloyſius præfectus cœptū iter perſequi ſtatuerat, dies octo ſecundo vſi vento, naues quinq; ſub ſolis occubitū vident, quatuor Gallicas, vnā Anglicam. Et diſſimulato in noctem vſque conſilio, de inde ab improuisò in hanc Aloyſij nauem curſum intendunt. Aloyſius facilè aduertens hoſtiles eſſe, iubet ſuos ad arma ſe parare, & ſi ſic neceſſe ſit, pro Catholica religione fortitèr occumbere. Deindè confitetur peccata ſua: idem cęteri faciunt, qui id poſſent in ea tēporis anguſtia. Manè hoſtilis nauis, quam Galeonem vocant, ad Aloyſij nauem appropinquans, certis quibuſdam ſignificationibus iubet Luſitanos vela ſubmittere. Illis id detrectantibus, tèr magno in eos impetu facto, hoſtes ex eis quinque occidunt, ſeptendecim vulnerant, viginti ferè è ſuis amiſſis, circitèr vndecim vulneratis, magnisque alijs acceptis incommodis: è quibus id maximè dolebat, quòd bombardarum ictu vela eorum dirupta eſſent. Quarto demùm inſultu Luſitanos ſuperant, quòd iam pauciſſimi eſſent relicti propugnatores. Irruunt in nauim Luſitanam hęretici ſexaginta: reſiſtit aliquandiù Aloyſius, ſed illo perempto, reliqui ſe dedunt, at nihilominùs obuij quique à Caluiniſtis trucidantur, & ſimul cum Aloyſio in mare iactantur. Mox accurrunt Caluiniſtæ ad Sanctorum reliquias & ſacras imagines, quarum illic ingens erat numerus, eas à Catholicis vi extorquent, trahunt per tabulata, conculcant pedibus, deniquè flammis exurunt, & immanes euomunt blaſphemias, quæ ſinè horrore ſcribi non poſſint, in Sanctos, quorū illę erant reliquiæ. Huius claſſis præfectus erat Iohannes Cadauilius, eademque vehebatur roſtrata naui, qua anno ſuperiori vectus fuerat Iacobus Soria. Extant hæc omnia, iam diuerſis locis typis excuſa. Cùm ſic autem Luſitanos occidiſſent, ad patres Societatis ventum eſt, qui iam confeſſione peccatorū ſuorum ſeſe ad mortem præparârant: cumque ad confirmandos milites è tabulatis aſſcenderent, neminem ex iis repererunt. Vnus autem ex patribus paulò antè aſſcenderat. Caſtrius is dicebatur. Eum Caluiniſtæ illi occupatum offenderunt audienda gubernatoris cuiuſ-

Aliam nauim Luſitanam inuadūt Caluiniſtæ.

Occidunt Luſitanos.

Indigniſſimè tractāt ſacras imagines & reliquias.

Caſtrium Ieſuitam

1571 dam confeſſione. Valdè igitur commoti, quòd ſacramenta miniſtraret homini extremum ſpiritum trahenti, permultis eum vulneribus certatìm confoderunt, eumque cum alijs duobus, quos è tabulatis prodeuntes confeſtim peremerant, in mare deiecerunt. Reliqui vndecim hos ſecuti, liberè fatebantur ſe Catholicos eſſe. Eos tota die mirè exagitârunt hæretici: noctè ligatis à tergo manibus, duos primùm è naui præcipitant: nouem, qui ſupererant, in cuſtodiam traduntur, coguntur que & famem pati, & crebrò audire, Papiſtæ, latrones, ecquis tandem vobis vitam eripiet? aliasque id genus blanditias Euangelicas. Pòſt educti è carcere, damnantur capitis, ſuſpenſique eſſent è maximo nauis mâlo, nisì ſpes pecuniæ apud eos reperiendæ rem protraxiſſet. Indè ſeptem ex oneraria in roſtratam abducuntur, rurſusque egregiè petulantium linguarum flagellis verberantur. Multa ibì tum nefanda iactabant hæretici in Romanum Pontificem, in Eccleſiaſticos ritus, in Sanctos & cultum eorum, in ſacroſanctam Euchariſtiam. Ad quæ cùm patres illi ſic, vt par erat, reſponderent, pugnis & alapis ſalutabantur, audiebantque inter cætera, Canes, fures, impoſtores.

dirè perimunt.

Itèm alios duos.

Alios mirè exagitant.

Erat inter eos Petrus Ferdinandus nouitius, omnium recentiſſimus. In eo moleſtiſſimè ferebant hæretici, quòd magnam vultu atque oculis præferret modeſtiam & religionem. Itaque arripiunt caput eius, vtraque ſuſtollunt manu, infeſtant colaphis, digitis diſtendunt palpebras, paxillos mento ſupponunt, nè vultum demittat, conuicijsque eum benè ſatis preſcindunt. Quæ ille tam iucundo tulit vultu, vt ſe etiàm tanto Dei munere, quòd ſcilicet pro illo pati poſſet, indignum putaret. Longum eſſet ſingula perſequi, quæ ibì tum dicta factaque ſunt: quæ qui fuſiùs nôſſe volunt, habent in libris impreſſa. Ad extremùm omnes ab hæreticis in mare magno impetu coniecti ſunt, atque ibì alij citiùs, alij tardiùs ſubmerſi, mortem pro Domino libenter exceperunt. Duo, qui in oneraria naui relicti erant, ab hæreticis quoquè necati ſunt. Ex omnibus verò duo tum natandi peritia, tùm Dei prouidentia incolumes euasêre, fortaſsìs Deo ſic volente, nè deeſſent qui ad aliorum notitiam has cædes perferrent.

Non poſſunt ferre modeſtiā, &c.

Iactant Ieſuitas in mare.

Hoc eodem anno 1571. cùm iamdiù Geuſei in mari piraticam exercuiſſent, quaſdam Hollandiæ inſulas, Schellinck, Texaliam & Vuleringiam occupârunt.

ANNO

ANNO 1572. Geuſei, quòd exacerbatos Belgarum animos ob exactum decimum nummum ſibi perſuaderent, ea re egregiè abuſi ſunt ad concitandos magis magisq; eorum animos, atque ità regias ditiones occupandas. Promittunt plebeijs, qui ferè rebus gaudent nouis, inprimisque libertate, ſe eos erepturos ab illa immani Hiſpanorum ſeruitute. Itaque breui tempore munita aliquot loca ab illis obtinentur, primo Aprilis Briela, ſexto eiuſdem menſis, in quem tum ſacroſancta Paſchæ ſolennitas incidit, Vliſſingam munitum Zelandiæ oppidum. Biduo pòſt tumultuatum eſt Roterodami propter introductum in eam vrbem militem præſidiarium. Eodem menſe occupat Ludouicus Naſſouius Montes, ciuitatem primariam Hannoniæ, inprimisq; firmam. Octauo Maij obtinent Geuſei Valencenas, ſed paulò pòſt inde expelluntur. *1572* *Geuſei munita Belgij loca occupant.*

Eodem menſe ſcripſiſſe fertur princeps Auraicus primarijs Hollandiæ ciuitatibus ex caſtro ſuo Dillenburgo, petijſſeq; ab eis ſubſidia contra Albanum. Decimooctauo Iunij Veteres aquæ in Hollandia occupantur à Geuſeis. 23. eiuſdem menſis Gouda, 25. Dordracũ, Harlemum, Leida, porrò in Zelandia Verenſe oppidum & Zirckzee, 26 Gorcomium. Magni hi erãt ſucceſſus Geuſeorũ, quibus illorum vires non parùm auctæ ſunt. Secuta eſt autem incredibilis penè omnium rerum caritas, quòd libera nauigatione mercatoribus intercluſa, vix obtineri poſſent ea, quibus vel maximè vti ſolent tum Belgæ, tum vicini Germani ad vitam ſuſtẽtandam: eaq; Belgij calamitas, quam bellum hoc inteſtinum peperit, etiàm totam Germaniam afflixit. Et certè verẽdum eſt, innumeros mortales, dum iſthæc in Belgio graſſatur rerum confuſio & perturbatio, fame & inedia perijſſe, quandò etiàm permulti non tenuis alioquì fortunæ homines ad quandam inopiam redacti feruntur.

Atque vtinàm mala hæc ſola corpora & facultates attigiſſent. Permultùm detrimenti accepit etiàm ipſa Catholica religio pleriſque locis, cùm non deeſſent, quibus libido quædam nouandæ religionis ineſſet. Albanus verò, collecto milite, initio menſis Iulij Montes obſedit Hiſpanis & Burgundionibus, quòd Germanorum copiæ necdùm ad eum perueniſſent. Venêre tum ex Gallijs duce quodam, qui magna eſſet apud Admiralium authoritate, quatuor aut quinque (video enim vari- *Montes Hannoniæ obſidet Albanus.*

1572 re ſcriptores) peditū millia, & mille quingenti equites, in quibus plùs minùs quadringenti nobiles fuère: quanquàm alij in vniuerſum non niſi quadringentos fuiſſe equites aiunt. Ij volebant Montes obſidione liberare, ſed ab exercitu Albani magna ex parte cæſi ſunt. Qui fugæ ſibi præſidium captârunt, ij à ruſticis trucidati ſunt. E captiuis plerique laqueo necati feruntur, nonnulli certas ob cauſas dimiſſi. Multi verò paſsim equites & pedites pro Auraico conſcribebantur, apud quos publica ferebatur fama, ſtipendia eis perſolutum iri in Gallijs, Anglia & Belgij ciuitatibus. Sectarij quidam in ſuis ſcriptis palàm editis multa infarciunt de Chriſtianiſſimo Gallorum rege, valdè opportuna ad concitandum bellum inter ipſum & Catholicum Hiſpaniarum regem, tanquàm ille principem Auraicum & Ludouicum fratrem eius adiuuerit. quæ etiamsì vera eſſent, quod tamen credi vix poſſit, celari potiùs deberent publicæ pacis & tranquillitatis ſtudio Nos Catholici ſi talia de magnis principibus ſcriberemus, egregiè aduerſùm nos blaterarent fratres Euangelici: at illi impunè ſcribunt de maximis regibus, quæ illi nulla ratione agnoſcere velint. Quis enim credat, Chriſtianiſſimum Gallorum regem aduersùs Catholicum Hiſpaniarum regem affinem ſuum tale quippiā moliri voluiſſe, cùm in maximis difficultatibus non longè antè ſemel atque iterùm auxiliaribus eius copijs nō parùm adiutus eſſet? Aliter certè de his rebus loquitur ſcriptū quoddam Pariſijs cum regis priuilegio excuſum, Admiralium regis traducendi cauſa operam dediſſe, vt poſſet eum permouere ad ferendas ſuppetias Belgis rebellibus: ſed nihil prorsùs ibì additur regem illi aſſenſiſſe: ſed potiùs paulò pòſt iuſſu regis occiſum Admiralium, de qua re paucis nunc agendum eſt, antequàm in Montenſi obſidione pergamus

Hugonotæ cæduntur.

Nuptiæ Pariſiis regio planè apparatu celebratæ ſunt menſe Auguſto, Henrici regis Nauarræ & ſororis Francorum regis. In iis fuit etiàm Admiralius cū multis alijs nobilibus viris. Cumque is poſt eas celebratas nuptias è palatio regis 22. Auguſti domū iret, quidam, cui ille laqueum minatus erat, ſclopeti ictu è cuiuſdam domûs feneſtra in vtraque manu & altero brachio eum vulnerauit. Eam rem, quòd mali exempli eſſe videretur, hominem tantæ authoritatis ſclopeto appetere, idque haud procul ab arce ſua, rex indignè tulit, ſtatuitque in homi-

Nuptiæ regis Nauarræ & ſororis Galliæ regis.

Admiralius vulneratur.

hominem illum ſeueritèr animaduertere, modò com- 1572
præhendi poſſet. A prandio rex ipſe cum matre regina & fratribus ſuis venit ad Admiralium, cõſolatur eum, promittitque ſe ità in eum, à quo læſus eſſet, animaduerſurum, vt ſibi ſentiat factum ſatis. Eodem die & ſequenti crebrò mittit ad eum, qui videant & renuncient, vt ſe habeant vulnera eius. Sed ille acceptis iis vulneribus magìs etiàm exacerbatus, falsò quidem ſuſpicabatur regis voluntate factum, vt ea ratione è medio tolleretur, Guiſiosque principes regia ope fretos hominem eò adduxiſſe, vt ſclopeto ipſum peteret. Conſtituit igitur & regem & principes illos perdere, nec quicquam iam ferè ab eius ore proficiſcebatur præter minas. Aiebat enim: Tametſi læſum eſt brachium, ſed caput incolume eſt: & ſi neceſsè erit ſecare brachium, equidem illorum repetam capita, qui mihi huius rei authores fuére. Putabant illi me ſublatum iri, ſed ego illos anteuertam: & id genus alia. Si qui dicerent, regem eius calamitate dolere, reſpondebat non niſi figmenta ea eſſe: ſe illorum noſſe ſimulationes. Non ſibi defuturas rationes omnes illos compræhendi. Hæc ille & capita conſpirationis, cum quibus poſtridiè eius diei, quo vulneratus fuit, clàm communicatis conſiliis, planè decreuit regem, regis matrem & fratres, & pleroſque regni proceres illis adhærentes tollere è medio.

Molitur regi &c. necem.

Conſpiratio in regem.

Ad veſperam eiúſdem diei rex de his certior fit è quibuſdam huius nefarij conſilij conſciis. Tum verò in tanto diſcrimine ocium nullum rei certiùs explorandæ ſibi dari ſentiens rex, ſtatuit eas inſidias & machinationes abſque vlla dilatione fortitèr anteuertendas. Agebatur enim de ipſius, multorumque Principum, & totius regni excidio, cui neceſſariò videbatur ſeuera executio opponenda, vt quod importuni homines in ipſius maieſtatem & alios Principes cogitâſſent, in eos ipſos deuolueretur, conſiliaque mala conſultoribus peſſima forent. Itaque manè alterius diei irruptio facta eſt in ædes Admiralij, & inter alios etiàm ipſe cęſus eſt atque è feneſtra præcipitatus, & præciſo capite cadauer ligato ad pedes fune tractum, & à pedibus ignominiosè ſuſpenſum. Ciues Pariſienſes, qui & Catholicæ religioni, & ſuo regi, vt decet bonos ſubditos, ſunt addictiſſimi, in ædes Hugonotarum irruperunt, multosque trucidârunt. Idem factum eſt Lugduni, Rothomagi,

Admiralius interficitur.

A pedibus ſuſpẽditur

1572 magi, Aureliæ & alijs pleriſque locis. Regem Chriſtianiſſimum hoc nomine quidam ſectarij odiosè palàm libris editis traducunt, & tot Euangelicorum hominum cædem mirè exaggerãt, gratulaturi fortaſsìs haud mediocritèr, ſi regia maieſtas & Papiſtæ omnes, vt ipſi per contemptum Catholicos vocant, ab Hugonotis iugulati eſſent. Non eſt obſcurum, quot Catholicorum millia Hugonotæ in Gallijs intra paucos annos priuata authoritate, nullo prorsùs iure trucidârint. Non puto ego fratres Euangelicos eo nomine valdè mœrere. Ferant ergò in ſuis, quod in noſtris fortaſsìs etiàm egregiè probant. Interìm tamen video ne ipſos quidem hæreticos in hac Admiralij & aliorum cæde commemoranda conſentire. Scripſiſſem pleniùs hac de re, ſi mihi omnia magìs explorata fuiſſent. In ijs autem, quæ annotaui, Pariſienſe illud ſcriptum, cuius ſuprà memini, ferè ſecutus ſum. Hæreticis certè tutum non eſt commodare fidem. Conſtat autem, regi & reginæ matri liberiſque eius Caluinianos necem molitos, etiàm ex cuiuſdam Caluiniani publico ſcripto, cuius iam antè mentio facta eſt. Sed nunquàm regibus & principibus magnis deeſt diuina protectio, quippè à quibus ſæpè totius regni & multorum populorum ſalus pendeat. Ea igitur etiàm Chriſtianiſſimum Galliarum regem Carolum ſeruauit à ſtructis maieſtati eius inſidijs, quæ ſi ſuos habuiſſent ſucceſſus, actum ſanè in illo ampliſſimo regno de Catholica religione fuiſſet.

Hugonotæ in Gallijs cæduntur.

Accidit autem res valdè memorabilis Lutetiæ eo ipſo die, quo cæſus eſt cum ſuis Admiralius. In Innocentum puerorum cœmeterio (alij hoſpitali dicunt) arbor quædam multis annis ſterilis & arida, floruit, foliaque & fructus produxit. Cuius rei interpretationem alijs relinquimus. Certè permultis non immeritò magno & ſtupori & admirationi fuit. Quòd autem Hugonotæ tam malè habiti ſunt in Gallijs, id non parùm in Belgio Geuſeorum conatus retardauit. Intereà enim Germanorum copiæ ad Albanum venêre, è quibus alij Valencenas, plerique Buſcunducis ablegati ſunt: reliqui ad obſidionem Montium profecti: qua tum ſanè adeò arcta preſſi ſunt, qui intra vrbem erant, in orbem diſpoſitis caſtris, vt vix canis illæſus indè prodire poſſet. Oppidanis ad bombardæ ictum aquæ præſidio fuêre, vt paucis locis pateret acceſſus. Viceſimaſeptima Auguſti Hiſpani monaſterium vrbi valdè propin-

Arbor arida Pariſijs floruit.

Arctiſſima Montenſiũ obſidio.

plinquum occupârunt, cæſis aliquot præſidiarijs. Multas ex oppido pilas è bombardis iaculabantur in monaſterium, ſed Hiſpanos tamen loco illo mouere non potuerunt. Vnum ex ſuburbijs oppidani incenderunt, vbì poſteà tormenta collocata ſunt, templo prorsùs inuiolato. 28. Auguſti Albanus in caſtra venit, iuſſitque ob cædem Admiralij, cuius nuncius ad eum perlatus erat, ſclopetarios omnes tèr diſplodere, idque ſub noctis medium, necdùm quicquam eius rei compertum habentibus obſeſſis. 29. & 30. Auguſti aduenêre tormenta vigintiquatuor. 31. Auguſti cœpta eſt oppugnatio, & ſequenti die continuata: quo die quatuor ex oppido tormentorum magiſtri ad Albanum transfugerunt, omniaque illi indicârunt, quòd viderent fieri non poſſe, vt vrbs à tanta bombardarum vi ſeruaretur, quando illo die in oppidum vibrati eſſent mille ſeptingenti & ſex globi. 31. Auguſti perlatum eſt in caſtra, Mechliniam munitiſſimam Brabantiæ ciuitatem ceſſiſſe Geuſeis. Prima Septembris nunciatum, ad trecentos Geuſeos cæſos, dum oppugnant Louanium: at tamen aliquot aureorum millibus vrbe redempta, poſtridiè Auraicū cum ſuis indè receſſiſſe. 3. 4. 5. 6. & 7. Septembris primæ diei tonitrua bombardica non ſunt intermiſſa, donèc porta cum duobus fortiſſimis propugnaculis proſtrata eſt. Indè rursùm perpetuis diebus continuata; quibus etsì multi oppidani læderentur, tamen data opera eſt, nè quid damni acciperent templa & monaſteria. Interìm verò, qui in vrbe erant, non ceſſabant communire ſeſe. Sexto Septembris duo millia equitum Germanorum venêre in caſtra, quorum aduentus Albano Duci gratiſſimus fuit. Sed hìc quoquè nonnulla intermiſcēda ſunt, antequàm obſidionem hanc abſoluamus, vt aliqua ſaltèm temporis ratio habeatur.

1572

Montes oppugnãtur.

Mechliniam obtinent Geuſei.

Louaniū redemptum.

Menſe Iulio huius anni expugnatum à Geuſeis eſt caſtrum oppidi Gorcomenſis, in quo erant præter alios duodecim Franciſcani, & quidam ſacerdotes ſeculares, moniti eò confugere à præfecto, viro religionis amantiſſimo. Ij Franciſcani cum aliquot ſacerdotibus poſt innumera flagella, cædes inhumanas & inaudita tormenta, vt habet hiſtoria, in Brielam inſulam deportati ſunt à Geuſeis, vbì iam medio foro paratum erat patibulum, quod illi coram multa populi frequentia circumire cogebantur non inuiti, litanias interim & ſuauiſſimum illud canticum Salue regina, quod hæretico-

Geuſei occupant Gorcomium.

Sæuiunt in Franciſcanos.

rum

1572 rum aures inſtàr ſagittæ ferit, depromentes. Indè in teterrimum abducuntur carcerem: ad quem ea nocte duo germani fratres patris Guardiani, qui martyrij deſiderio vel maximè ardebat, admiſſi ſunt, ijque multis modis perſuadere conati ſunt ei in hoſpitium abducto, vt diſſimulata Catholica religione ſe liberaret, alioquì certò periturus ea nocte. Quorum ille præpoſterum affectum contemnens, multa præclarè locutus eſt, quæ temporis anguſtia nos omnia annotare non ſinit: maluitque reduci in carcerem, quàm cum fratribus illis ſuis carnalibus indè incolumis recedere. Ad horam noctis ſecundam adeſt carnifex, Guardianus tanquàm nihil adſit periculi, ſuauitèr dormiens, ab illo excitatur, ducitur cum fratribus & filijs ſuis Franciſcanis extra portam Brielenſem ad horreum cuiuſdam à Geuſeis exuſti monaſterij Regularium. Erat cum illis paſtor Gorcomenſis, doctrina & pietate clariſſimus, qui eadem nocte duriſſimè flagellatus, magnam præ ſe tulit animi conſtantiam, ità vt cùm circunſtantes carnificem rogarent, nè ea crudelitate hominem interficeret, ille contrà iuberet non ceſſare eum à flagellis, dicens ſe non modò non ſentire iam ictus, ſed eos etiàm ſummo ſibi eſſe refrigerio & ſolatio. Is ergò talis & tantus vir, theologus eximius, concionator facundiſſimus, læstiſſimus aſſcendit ſcalas, & laqueo necatus, vitam pro Chriſto & Romanæ Eccleſiæ fide libens profudit. Poſt hunc martyrij ſitientiſſimus eodem modo occiſus eſt Guardianus Gorcomenſis, cùm ſuos eſſet fratres oſculatus, hortatusque vt pro Romanæ fidei confeſſione fortitèr mortem exciperent. Tertio loco immolatus eſt pater Hieronymus, fratrum illorum Vicarius, qui quòd ſigna præ ſe ferret Hieroſolymitanæ peregrinationis, duriùs tractatus eſt, conſciſſa diuerſis locis brachiorum eius tenera carne. Is erat ſpiritu valdè feruens, ſuaque ardenti facundia valdè confirmauit aliorum animos. Cumque eſſet tandèm laqueo extinctus, reliqui fratres omnes eundem calicem felicitèr exhauſerunt, dempto vno Gallo Brabantino, qui timore mortis à Catholica fide deficiens, ad hæreticos ſe adiunxit.

Paſtorem Gorcomēſem ſuſpēdunt.

Itē Guardianum.

Hieronymum Vicarium.

Et reliquos Frãciſcanos cum alijs.

Nota rem miram.

Aderat illic quidam ſacerdos ſimplex, iam quartò è manibus illorū ereptus. Is vt vidit fratres illos iucundis vultibus properare ad mortem, Et ego, inquit, cum fratribus mori volo. Video enim cælū apertum, & animas fratrum in illud recipi. Sed tam ſtupendo miraculo

culo nihil moti hæretici, eum cum alijs iugulârunt. Ciuis quidam Gorcomiēſis iam viginti annis miſerè hernioſus, vt audiuit conſtantem horum fratrum mortem, Orate, inquit, pro me patres & fratres venerandi, quos inuicta Romanæ fidei confeſſione non dubito martyres effectos. Vix preces abſoluit, & momento temporis integerrimè curatum ſe ſenſit. Fuêre hoc tempore & loco ita, vt diximus, ſuſpenſi Franciſcani vndecim. Quibus addi poteſt duodecimus, quem Ruræmundæ in Franciſcanorum monaſterio Geuſei gladijs confoderunt. Porrò Gorcomij feruntur etiàm duo ciues pro Catholica fide in publico foro ſuſpenſi 30. Iunij. Necatus eſt etiàm laqueo apud Brielam Nicolaus Poppelius, iunior paſtor Gorcomenſis, cum tribus alijs presbyteris. Inter Franciſcanos Gorcomenſes, quod mirum videri poſſit, quidam ſuſpenſus eſt annos natus nonaginta, olìm è Dania ob Catholicam fidem pulſus. Erant verò etiàm aliundè adducti Brielam duo Franciſcani, qui hoc eodem die, quo alij omnes, quos iam diximus Brielæ necatos, cum Canonico quodam regulari ſuſpenſi ſunt. 1572

Miraculū. *Alij martyrio affecti.*

Iunio menſe aut circitèr capta eſt à Geuſeis Alcmaria, & inde Enchuſam abducti quinque Franciſcani, atque illic laqueo præfocati, ſicut & ſuperiores Gorcomenſes. Quidam laicus Franciſcanus Alcmarienſis poſt diuturnos carceris ſqualores, tandem huius anni menſe Decembri eodem modo iugulatus eſt. Sunt etiàm alij duo ſic peremti hoc anno apud Brielam, è quibus alter fuit Delphenſis Carthuſiæ monachus.

Itèm alij.

Menſis Iulij die 23 Geuſei Ruræmundam nobilem Geldriæ vrbem inuaſerunt, & quòd in ipſa oppugnatione quoſdam è ſuis amiſiſſent, atrocitèr in religioſos præſertim ſæuierunt. Aberat tum eius vrbis primus Epiſcopus, reuerendiſſimus dominus Vuilhelmus Lindanus, doctrina & pietate valde inſignis: quem ſi furioſus miles inueniſſet, multa in eum crudelitatis exempla, vt quidem veriſimile eſt, edita fuiſſent. Eius optimis libris, tota Gallia & Germania conquiſitis, pleriſque perantiquis & necdùm in lucem editis, inſtructiſſimam bibliothecam, licèt vix vni aut alteri cognito loco abditam, neſcio quo indice hoſtes repererunt, & horrendum in modum diſcerpſerunt, atque vaſtauerunt. Non mihi iam vacat ſigillatìm omnia commemorare, quæ illic deſignata ſunt. Veniam ad Carthuſianos

Ruremūdam capiunt Geuſei. *Epiſcopi Ruræmūdenſis inſignis bibliotheca vaſtata.*

1572 ſianos noſtros, in quos ſanè hoſtilitèr incurrerunt. Vox illis in ore valdè frequens, Gelt/Gelt/ Nummos, Nummos. Oſtiarius frater laicus, quos Conuerſos vocant, cùm eis claues obtuliſſet, fracto ligonibus capite & cerebro excuſſo, primus ab eis occiſus eſt: mox alij duo laici, quorum alter & ſenex & morbidus lecto decumbebat, trucidati ſunt. Indè magno impetu irrumpunt in interius monaſterium, perfringunt fores, fratrem quendam ſenem ſcipioni innixum confodiunt. is presbyter erat. Alium quoquè patrem ſenem in cellula necant. Volebant etiàm alium grandæuum patrem interficere, ſed cùm quædam eccleſiæ ornamenta & vaſa apud eum inueniſſent, permiſerunt viuere, breuì tamen ſua ſponte ob ætatem exactam moriturum. Apud hunc erat iuuenis monachus, eius nepos, ſeruiens illi malè valenti. Hunc diris modis cogebant theſauros occultos prodere. Sed nihil extorquere potuerunt, quippè qui nihil haberet. Abductus verò ab eis in caſtra, cùm priùs graue eius capiti vulnus inflixiſſent, tandèm viginti daleris vitam redemit. Indè in ipſo templo immanitèr graſſati homines reuerà miſeri, & omni lachrymarum fonte plangendi, calices ſacros conculcârunt pedibus, multam ex templo rerum Deo ſacratarum, quæ non parui erant precij, prædam abſportârunt, nec vlla tamen præda expleri ità potuerunt, quin ſemper plura exigerent à fratribus illis. Cumque viderent nihil ſupereſſe prædæ, occultos magna vi theſauros exigebant, idque fruſtra. Adacto igitur in pectus Diaconi cuiuſdam pugione, crudelitèr in ipſo templo eum interficiunt: duos vulnerant quidem, ſed non lethaliter: qui poſteà ſub alieno habitu à quibuſdam educti ſunt, vita ſeruata, cùm alter viginti, alter decem daleros numerâſſet. Porrò ipſius Carthuſiæ Procurator, cùm nollet dare, quod illi poſtulabant, bipenni in caput eius validè vibrata, paulò pòſt ſemiuiuus è templo extractus eſt, & in platea globulo traiectus. Alium quendam, traiecto eius femore ſclopeti ictu, tandèm bellicis inſtrumentis in capite cædunt, donèc animam expiraret. Ab alio quidam importuniſſimè nummos emungere tentans, vbì nihil dari vidit, eum ſica in pectus defixa occidit: fratrem illi adſtantem in ſiniſtro brachio atrocitèr vulnerauit, tertio mortiferam impoſuit plagam, ex qua poſt aliquot dies ille deceſſit è vita. Vnus ex his iam animam agebat in ipſo templo. Vidit id quidam ex illis

Aut nummos, aut ſanguinē.

Cæduntur & malè accipiuntur Carthuſiani.

lis ſicarijs, &c. En, inquit, vt hiat, vt palpitat monachus 1572
iſte: inſultans homini morienti, quod in Turcis & Tartaris iurè repræhendas. Hoc monachorum odium pepe- rit præclarum illud Euangelium, quod apoſtatæ monachi de ſub ſcamno, vt ipſi loquuntur, in lucem protulêre: & certè de ſub ſcamno, quia ab ipſis tartari tenebris, non è luce cælorum. Poſt hunc, quem diximus, alius venit in templum, & videns illic inter exanimes fratrès iacere quendam ſeminudum & moribundum monachum, Eia, inquit, digna factis tuliſtis præmia nequam monachi, & ſimul neſcio quo vel malleo, vel alia re ſemèl atque iterùm percutit caput miſeri illius, vt ſanguine copioſiſſimè inde manante, etiàm ſenſibus deſtitueretur. Interìm ille adhuc compos ſuî dum eſſet, orabat Dominum. Cernens autem quidam labia illum mouentem, calcem ei bìs in faciem impegit, ità dicens: Oras 'ne adhuc peruerſe monache? Tandèm quidam nobilis ex illo Geuſeorum exercitu, in templũ ingreſſus, & quadam humanitate commotus, illum fratrem tam miſerè excruciatum, & penè natantem in ſanguine ſuo, per medios hoſtes eduxit extra monaſterium ad ædes ciuis cuiuſdam, vbì ſic quidem ſeruatus eſt, vt tamen centum coronatos dependere coactus ſit pro vita ſua. Is poſteà curatus eſt, & nobiſcum in Carthuſia Colonienſi vixit aliquandiù piè & religiosè, hodieque ſupereſt, ſicut & alij quidam ex illis Carthuſianis. Non parùm autem crudelitèr trucidatus eſt quidam Carthuſiæ Confluentinæ monachus, qui tum illic hoſpes degebat. Porrò Cuſtos Carthuſiæ Ruræmundenſis, quem ſacriſtam vocant, ſingularem illorum Geuſeorum expertus eſt inhumanitatem. Detractus enim ab illis à teſtudine templi, vbì deliteſcebat, cogitur prodere res eccleſiæ: quibus ſublatis, volebant eum ſaluum perducere in caſtra Principis. Sed eccè dum eum in platea horum ſocij conſpiciunt, illis inuitis, eum rapiunt, pungunt, tundunt, infligunt vulnera, proſcindunt conuicijs, naſum & ambas præcidunt aures, mentum in crucis modum fodiunt, cutem à capite partìm abſtrahunt, vt quidam affirmant. Inter hæc irridiculè aiũt illi: Concionare nobis monache. Ille reſpondet: Quid ego vobis concionabor, qui non vultis reſipiſcere? Ignoſcat vobis Deus, equidem libens ignoſco. Sed iam quæſo finem his tandèm cruciamentis imponite. Tum vnus ex illis ſclopetto eum traiecit, & ità abiuit è vita.

Vide Scythicã immanitatẽ.

Crudelitas in Cuſtodẽ Carthuſiæ.

1572 Erat per id tēpus in illa Carthuſia dominus Paulus Vuaeluuyck, capellanus Epiſcopi Ruræmundenſis, vir rara eruditione & morum integritate præditus, concionator quoquè egregius, & qui in publicis concionibus tum vitia acritèr repræhendere, tum hæreticorum impia commenta luculentèr confutare conſueuiſſet. Hunc virum illi homines ab omni humanitate alieni primùm ſpoliant crumena ſua, mox pallium & pileum auferunt: indè per monaſterium eum circunducunt, iactant in eum probra & conuicia, cōtundunt illum egregiè. Adextremùm in Carthuſiæ pomarium pertractū, in capite grauiſſimè vulnerant: inde globulo traijciunt. Non deſunt, qui dicant ab impuris illis nebulonibus illi viro pudico impudentèr præciſa verenda, & in os ingeſta. Et quid non audet illa hominum fæx?

Paulus vvaluyck vir optimus, à Geuſeis vexatur & occiditur.

Ipſius Carthuſiæ Vicarius aliquandiù latuit: pòſt inuentus ſpoliatur veſtibus, & tandèm vita donatur promittenti ducentos daleros, quos extorquebant à paupere & inuito. Cùm autem oblata eſſet elabendi facultas, ſubduxit ſe ex manibus illorum: ſed quia fideiuſſerat pro illo alius quidam, pecuniam promiſſam, vel potiùs extortam, perſoluendam curauit. Porrò venerabilem patrem dominum Ioachimum, Carthuſiæ illius præfectum ſiue Priorem, ingenti pecuniæ ſumma mulctârunt illi homines, quos auri ſacra fames impellebat ad iſtam crudelitatem belluinam. Vidi ego oculis meis laceram eius veſtem, in quam ſclopetum diſploſerant: ſed globulus, veſte nonnihil circa pectus diſcerpta, non ſinè miraculo in brachij quandam partem reſilijt, & leuitèr ſauciauit. Ille vir pius & venerabilis diù ab illis captiuus detentus eſt, tandemque dimiſſus, Coloniam ad nos venit, ibique poſt dies non multos animi dolore & tot periculis, quæ vix euaſerat, confectus, maximè quòd iam grandæuus eſſet, animam Chriſto reddidit. Miſerrimè autem Carthuſia illa Ruræmundenſis à prædonibus illis & alijs malis hominibus vaſtata, direpta & expilata eſt.

Prior Carthuſiæ Ruræmundenſis vt acceptus à Geuſeis.

Eodem anno 7. Septembris proditione captum eſt à Geuſeis Aldenardum, Flandriæ oppidum valdè munitum. Miro quodam ſtratagemate in illud ſibi aditum fecère, ſed me tēpus non ſinit narrare ſingulatìm omnia. Potiti porta vnā, rectà ſe in fórum conferunt, iubent ciues domi ſe continere, nî capite puniri velint: mox portas omnes claudunt, adhibēt cuſtodes, pars ad ſummam

Aldenardum venit in manus Geuſeorū.

oppidi

oppidi prætorem Iudocum à Corteuuile, ædes regias inhabitantem contendunt, munitas illas quidem, ſed illis tamen igne & ferro iam peruias: iubent prætori vt ſeſe dedat, & iuret Auraico principi: nî faciat, extrema minantur. Ille conſtantèr recuſat, dicens ſe regi Philippo iurâſſe, potiusque mori velle, quàm fidem regi datam fallere. Simul autem iubet ſuos armis ſe tueri: ſed hoſtium multitudine oppreſſus, multis ſclopetorum globulis traijcitur, proſtratusque, non paucis vulneribus conficitur, vir certè immortali laude dignus. Nec his tamen contenti Geuſei, veſtibus nudatum, è feneſtra in flumen præcipitânt. Aedes illas ſiue caſtrum regis, horum dux Iacobus Blommaert occupat, qui iam ſexennium ab ea vrbe, cuius fuerat ciuis, ob hæreſim & rebellionem exulârat. 1572

Crudeliter necatur prætor Aldenardenſis.

Hoc facinore perpetrato, quæruntur toto oppido paſtores & ſacerdotes, paſſimque reperti capiuntur, trahuntur, cæduntur, proſternuntur, innumeris conuicijs & verborum iniurijs flagellantur. Monaſteria, templa, domus eccleſiaſticorum miſerandum in modum diripiuntur, ſublatis rebus omnibus, quæ tolli poſſent, cæteris confractis. E primario templo ablati ſunt ad trigintaſex argentei calices. Furta & ſacrilegia eius temporis omnia quis explicet? Eodem autem modo tractatæ ſunt ab illis bonis viris ædes ſacræ omnes extra vrbem illam. In cœnobio Franciſcanorum & alio quodam haud ità procùl ab vrbe nihil omninò integrum relictum, non ſcamna, non parietes, non vitra, ne ipſa quidem defunctorum ſepulcra, non altaria, non campanæ. Vbì primò in cœnobium Franciſcanorum irruperunt, importuniſſimis vocibus poſtulabant ſibi tradi quoſdam nobiles, quos illic deliteſcere ſuſpicabantur. Fratres illos vocant lupos, moriones, inſanos: trahunt, verberant, gladios, pugiones, ſclopos ad pectora & ceruices eorum apponunt, nec tamen efficere poſſunt, vt prodant illi nobiles, qui illic non erant. Diſcurrunt itaq; per omne monaſterium, ferro oſtia omnia aperiunt: non enim vel tantillas ferunt moras, quò poſſint clauibus reſerari. Erant illic tum paſtores quidam & ſacerdotes Aldenardenſes, qui non ſua, ſed ſubditorum cauſa ibì latere ſe poſſe exiſtimârant. Ij vt viderunt fruſtrà ſe abſcondi velle, in templum omnes ingreſſi ſunt, magno animo, quicquid Domino viſum eſſet, illic expectaturi. Illos Geuſei comprehenſos ſuprà

Sæuitur in Clerũ & monaſteria.

In Franciſcanorũ cœnobiũ.

1572 quàm dici queat indignis tractauêre modis. Repertus ibì etiàm ab eis eſt Iohannes Mahuſius, iam olìm doctrinæ & virtutis ergô deſignatus Dauentrienſis Epiſcopus. Ei, licèt & ſenectute & morbis adeò affecto, vt mouere ſe loco non poſſet, mirum in modum inſultabant ſannis, ludibrijs, & vocibus quibuſuis etiàm ſcurris indignis, tum quoquè vellicabant, percutiebant, cucullo appræhenſum è lecto in pauimentum deturbabãt, & à ſe quiſque ceu monſtrum quoddam ingenti clamore repellebant. Cùm ſe autem ipſe loco mouere non poſſet, nec illi eum vehere vellent, amicis pro eo deprecantibus, cum alijs in carcerem abductus non eſt, ſed illic vt truncus inutilis relictus.

Comprahenduntur & indignißimè vexãtur aliquot egregij viri.

Alios paſtores & ſacerdotes in caſtrum regis abduxerunt: quoſdam etiàm nobilés ac potentiores ciues in carceres detruſerunt, eos præſertìm, qui vel in ſenatu eſſent, vel anno ſexageſimoſexto magiſtratum geſſiſſent, & grauius aliquid in hæreticos & ſuæ factionis homines ſtatuiſſent. Quos illi dum inquirunt, caſu in quibuſdam priuatis ædibus reperiunt Iohannem Vpſtal, eccleſiæ Pamelenſis paſtorem, & egregium eccleſiaſten. Hunc quidem ſe illæſum conſeruaturum ſanctè promiſit Blommaert capitaneus, ſed tamen communem poſteà cum alijs fortunam experiri coactus eſt. Et nè ſim longior, in vniuerſum vſque ad ſeptendecim in vnum includuntur cubiculum non valdè magnum, in quo non niſi vnus eſſet lectus. Vbì illi Catholici & egregij viri præclarè ſe inuicèm confirmabant & incitabant ad ferenda aduerſa omnia, atque ipſam quoquè mortem pro iuſtitia & fide Catholica. Qua in re præcipuam nauabat operam eximius vir M. Paulus Coye, paſtor primarius eius vrbis: qui quidem non fuit initio cum alijs ſacerdotibus compræhenſus, ſed cùm domi ſuæ incredibiles ab hæreticis ferret moleſtias & vexationes, ſua ſponte ſe curauit captiuis adiungendum. Omnes autem ante omnia ſtudebant conſcientijs pura confeſſione expiandis: certiſſimeque vno omnes animo conſtituebant quiduis potiùs perpeti, quàm vlla in re venire contra Catholicam religionem, vel fidem Catholico regi præſtitam violare. Oblatæ illis tum fuêre carnes ſexta feria, ſed eas illi planè reſpuebant.

Paſtor Pamelēſis eccleſia quid paſſus.

Itèm paſtor vrbis primarius.

Quòd autem vererentur ſectarij laicos à paſtoribus confirmari, ſacerdotes omnes in vicinum caſtrum Pamelenſe abduxerũt; ſed longè maior erat in laicis illis nobi-

Separãtur ſacerdotes à laicis.

nobilibus viris conſtantia, quàm vt à ſemèl concepta 1570
ſententia ſe deduci paterentur. Venit enim ad illos non diù pòſt quidam, qui à Montibus Hannoniæ profugerat, petens ab illis, vt regi Catholico, aut principi Aurantio tanquàm ſupremo patriæ gubernatori fidelitatis iuramentum præſtarent, & pecuniam mutuam conferrent in ſtipendia militum & vrbis munitionem: quod quidem poſtremum etiàm grauibus minis extorquere conabantur. Aurum enim illi fratres Euangelici ſitiebant. Sed vtrunque æquè recuſârũt graues & conſtantes viri. Aiebant enim, ſe literas regias vidiſſe, quibus Dux Albanus cõſtitutus eſſet gubernator: proindè ſe Aurantium hac in re non agnoſcere: nec ſe velle pecuniã contribuere ad communiendam vrbem aduersùs Albanũ. Erant verò etiàm alij quidam ex magiſtratu eâdem conſtantia, licèt in carcerem cõiecti non eſſent: quos nunquàm permouere potuêre Geuſei illi, vt Aurantio iurarent. Ex iis pleriq; quotiès eo nomine acciti eſſent in domum ſenatoriam, vxoribus & familiæ vltimũ vale dixêre, tanquàm mortem oppetituri potiùs, quàm iuſiurandum mutaturi.

Conſtãtia nobilium virorum.

Itèm aliorum è Senatu.

Porrò in eos, qui in cuſtodia habebantur, milites petulantiſſimè ſuas exacuebant linguas maledicas. Vidiſſes illic alios diſtrictos vibrare enſes, alios bombardas in eorum capita dirigere, alios alias adhibere minas, ipſa morte acerbiores. Interim ſentiunt Geuſei regium aduentare militem, nec ſe ſinè periculo Aldenardi hærere poſſe. Quamobrèm quarto Octobris die ſub horam ſeptimam veſpertinam ſacerdotes omnes reducunt in caſtellum regium, de illis & alijs ſupplicium ſumpturi. Primus omnium ad pœnam raptus M. Petrus natù maior: veſtibus vſque ad ſubuculam lineam nudatur, genibus, talis & manibus à tergo colligatis, per feneſtram in profluentem deijcitur. Is venerandus ſenex toto hoc captiuitatis tempore nihil aliud in ore habuit, quàm illum Chriſti ſermonem, Fiat voluntas tua. Poſt eum reliqui ſacerdotes omnes alij poſt alios eundem in modum præcipitati ſunt in aquas. E quibus D. Iacobus Aubaynus vir ſenex & debilis, natandi prorſùs imperitus, euidenti miraculo ad litus, quod longè à præcipitij loco aberat, tam propinquus acceſſit in dorſo natans, vt multo clamore quoſdam è vicinis pratis ad ſe euocârit, qui eum è flumine extractum, atque ad ignem refocillatum incolumem conſeruârunt.

Militum petulantia.

Sacerdotes omnes alij poſt alios in flumen præcipitantur.

Vide rem admiratione digniſſimam.

1572 uârunt. Hunc in modum extincti ſunt paſtores illi & ſacerdotes tota Flandria celeberrimi. Valdè autem feſtinabant Geuſei. Decreuerant quidem illi poſt cædem ſacerdotum etiàm laicos nobiles viros ea ratione perdere, ſed Dei benignitate factum eſt, vt ſuam crudelitatem in eos exercere non potuerint. Superuenêre enim, qui admodùm vociferaretur, ni fugam ocyſſimè capeſſant, totum oppidum à regijs cinctum iri: quæ res nequiſſimis hominibus tantum terrorem attulit, vt ilicò in pedes ſe conijcerent, relictis illis clariſſimis viris, ſed miſerè ſpoliatis veſtibus ſuis. Vnus tantùm Petrus Bekenſis à quodam perdito nebulone extra cubiculũ euocatus, in medijs gradibus multis eſt vulneribus confoſſus: cæteri omnes incolumes euasêre.

Geuſei fugiunt.

7. Franciſcani Zutphaniæ ſuſpenduntur.

Eodem anno Zutphaniæ horribili ſupplicio affectus eſt à Geuſeis Guardianus Franciſcanorum eius vrbis, ventre eius diſſecto. Tandèm cum ſex alijs fratribus ſuſpenſus eſt. Menſe Decembri haud procùl à Scherenberch paſtor ad lentum circumactus ignem, ad extremũ laqueo vitam perdidit, à Geuſeis necatus. Nouembris 25. apud Goudam Hollandiæ oppidum duo venerandi patres, Iohannes à Rixtel & Adrianus Lamberti, à Geuſeis ceu feræ agitati, gladijs & pugionibus ſtimulati, multis confoſſi vulneribus, per ſpineta raptati, ac demùm ſuſpenſi & exenterati ſunt. Ibidèm 26. Octobris quidam Canonicus Regularis, ex antenna nauis ſuſpenſus eſt. Illuſtre inprimìs martyrium fuit Cornelij Muſij Delphenſis, Poëtæ Laureati, ſacrarum virginum apud S. Agatham Delphenſem præfecti vigilantiſſimi, hominis & doctrina & virtute clariſſimi, & iam grandæui, quippè qui duos & ſeptuaginta ætatis haberet annos. Is hoc anno, mediò ferè Decembri menſe, cùm ſibi ob aduentum Geuſeorum parùm tutum exiſtimaret Delphis hærere, amicis præſertim vrgentibus, cum paucis Hagam Comitis ſe conferre voluit: ſed in ipſo itinere captus à Geuſeo quodam, Hagam abductus eſt. Indè Delphos reuocatus, medio fermè itinere à quodam nobili Geuſeo intercipitur, & Leidam cum cognato ſuo adoleſcente viginti plùs minùs annorum perducitur, ibique mox in eculeum agitur, acerbiſſimè torquetur & excruciatur, cognato iuuene inſpectante, & ſimilia de ſe expectante, infandis exagitatur verborum contumelijs, digiti pedum, & quod dicere pudor eſt, virilia præciduntur. Paulò pòſt ſub horam decimam veſperti-

Itèm alij quidam alibì.

Cornelij Muſij cædes.

ſpertinam ducitur ad patibulum: ſed cùm præ defectu virium ſcalas ſcandere non poſſet, fune ligatur medius, & ità iniecto in collum laqueo præfocatur. Eius ſanè mors ſimulatquè Delphis nunciata eſt, incredibili ciues pleroſque omnes dolore affecit. Corpus eius Leidæ humatum eſt, anima viuit apud Chriſtum. Horrenda ſanè ſunt hæc, & quæ ad viuum nobis priſcorum martyrum cædés & cruciatus repræſentent. Et quid ni habeat etiàm hodiè Chriſtus martyres ſuos? An verò abbreuiata eſt manus eius, vt non poſſit pro ſua religione decertantibus inuictum animi ſuppeditare robur? 1572

Harlemenſis ſyndicus ſuſpenditur.

Eodem Decembri Delphis in publico foro ſuſpenſus eſt Adrianus Iacobi, Harlemenſis ciuitatis ſyndicus: Chriſtophorus de Schagen vir nobilis, Harlemenſis ſcabinus, poſt multa tormenta & carceres, mente captus, in vinculis mortuus eſt. Aliquot menſibus antè apud Brielam ſuſpendio iugulatus eſt Theologus quidam & paſtor in Vuarenhuiſen. Satìs iam diù in tot commemorandis innoxiorum hominum cædibus verſati ſumus: redeamus ad Montenſem obſidionem.

Auraici repentinus ad Montes aduentus.

Octauo Septembris Auraicus cum ſuis copijs opem allaturus obſeſſis in ea vrbe, adeò celeritèr ad caſtra Albani venit, vt vix dimidiæ horæ ſpatium eius militi relictum eſſet, quo ſe conferret ad aggerem hoſti obiectum. Qua autem via Auraicus ſe in oppidum euaſurum ſperârat, propugnaculum ſeu munimentum quoddam erectum erat, & in eo ſeptem tormenta magna cum duobus Germanorum peditum ſignis collocata. Habebât tum Albanus hoſtes in vrbe à tergo, à fronte Auraicum: nec tamen remittebatur quicquam de ſolita vrbis tormentaria verberatione. 9. Septembris manè viſi ſunt quidam equites Auraici propiùs ad caſtra Albani accedere, ſed poſt horas tres retrocedere, ſtupente Albani milite ad rei nouitatem. Poſteà ex captiuo cognitum eſt, pedites Auraici noluiſſe procedere, niſì perſoluto priùs ſtipendio, atq; ità ſingulis tum numeratos batzones binos, exiguum ſanè tanti laboris & periculi præmium. Sub horam ergò 12. tendunt ad caſtra Albani equitum 28 & peditum totidem ſigna, vt ſcribit is, qui interfuit. Sed cùm iam in caſtra irrumpere vellent, 7. illa tormenta exonerantur, Hiſpani præcipui ſclopettarij magna vi in eos incurrunt, ſubindè alij, ità vt compulſi ſint ſiniſtrorsùm contra Valencenas digredi, amiſſis

Aliquot è ſuis amittit Auraicus.

1572 ampliùs centum quinquaginta peditibus, equitibus quadraginta.

Vndecimo Septēbris Auraicus incendit caſtra ſua & aliquot pagos. ſed nè impunè diſcederet, Albanus ad mille qngentos Hiſpanos egregios ſclopettarios cū equitibus leuis armaturæ 50. qui oēs extrinſecùs interulis albis induti erāt, media nocte in eius caſtra miſit, qui mirabili ſtratagemate primò cæſis excubijs, mox ad 500. Geuſeos trucidârunt, multos abegêre equos, multos vulneribus debilitârunt. Auraicus, ea clade accepta, clara luce celerrimè inde receſſit in Brabantiam. Eodem die emiſſi ſunt ab vrbe quidam ægri & ſenes, è quibus plerique erāt monachi & monachæ, quos Albanus in propinquum virginum cœnobium deducendos curauit.

Rurſùs multò plures.

13. Septēbris maiori, quàm vnquàm antè, vi vrbs pilarū ictibus quaſſata eſt, ità vt in caſtris ruinæ ædificiorū audirentur, 14. Septembris numerati ſunt ictus bombardarū mille nongenti & octoginta. 16. Septēbris decreta erat, vt ferebatur, vrbis acerrima oppugnatio: ſed Comes Ludouicus cernens nullam affulgere ſpem, poſt triduani colloquij impetratas inducias, vrbem dedidit, ex qua egreſſi ſunt publica fide mille quingenti cum equis, armis & rebus ſuis. Conditiones, quibus vrbs dedita eſt, non adſcribimus, ad alia properantes.

Montenſis vrbis deditio.

23. Septembris Albanus cum exercitu ſuo profectus eſt Binizium, quod eſt tertio lapide à Montibus. Quòd autē magna eſſet aëris intemperies, triceſimo demum die Mechliniam ad duo milliaria acceſſit, atque illic ſubſtitit, viſurus num Mechlinienſes vltrò ſe vellent dedere. Sed cùm nihil fieret, prima Octobris mouit caſtra. Porrò è Mechlinia aufugêre Geuſei, & cum aliquot centurijs ciuium ſuæ factionis Ruræmundam contenderunt tanto ſilentio, vt nemo in Albani exercitu ante alterius diei lucem id aduerteret. Ciues vrbis id primò indicârunt, ſpe veniæ impetrandæ. Qua de re cùm tractaretur, milites iniuſſi in oppidum per muros irrumpunt, nullo reſiſtente, eamque inſignem & opulentam vrbem miſerè deprędantur. Scribit quidam, qui interfuit, nihil ibi tum vilius habitum optimis codicibus, quibus plena erant omnia. Opimam ſanè prædam miles rapax indè abſtulit, variamque ſupellectilem vili precio diſtraxit. At tamen à monaſterijs diripiendis abſtinuêre omnes. Videre tum licebat Germanos milites quoſdam indutos togis ſacerdotalibus, monachorum cucullis, veſti-

E Mechlinia Geuſei fugiunt.

Mechlinia diripitur.

veſtibus magni precij pellibus ſubductis, ire in caſtra, 1572
faſciculis ſtramineis illis alligatis, vt ſignificarent ſe cupere emptores. Intereà Albanus ad duo equitum millia iuſſit occupare Dieſtenſe oppidum, quod & factum eſt, Geuſeis fuga dilabentibus: ſed ea vrbs prædę non ceſſit: annonam tamen militi ſuppeditârũt ciues. Mox etiàm recuperata eſt Termonda, ſed non ſinè oppidanorum detrimento. Aldenardo iam exceſſerant Geuſei, è quibus tamen plerique flammis, in quendam locum igni iniecto, concremati ſunt.

Multa loca Albanus recuperat.

Intereà verò Auraicus repetebat Ruremundam, milite eius, vt quidam ſcribit, paſsim omnia diripiente, & duci ſuo dira imprecante, pleriſque etiàm ſeipſos exauthorantibus, & illo inſalutato ad ſua recedentibus. Albanus cùm Traiectũ ad Moſam veniſſet, pleroſquè equites à ſe dimiſit. Eò tum multarum ciuitatum venêre legati, purgaturi ſe apud illum & veniam deprecaturi. 17. Octobris miſit è ſuis, qui Ruræmundam occuparent. Interìm dedidêre ſeſe aliquot oppida, Geuſeis fuga ſibi conſulentibus. Albanus indè Nouiomagũ venit 26. Octobris, illic hybernaturus. Ibì dimiſſus ab eo eſt Holſatiæ Dux cum ſuis, itemque Erici Ducis Brunſuicenſis equitatus. Porrò miſſus eſt exercitus ad Zutphaniam obſidendam: quæ ſanè vrbs difficilè capi potuiſſet propter paludes, quæ illic ſunt, niſì frigoris beneficio regius miles adiutus fuiſſet. 14. & 15. Nouembris tormentis acritèr oppugnata eſt. 16. die multi indè certatìm profugerunt, è quibus non pauci à Germanis ſpoliati, multi in caſtra captiui abducti ſunt. Interìm Hiſpani & Burgundiones in vrbem ingreſſi, duos Geuſeorum ſigniferos, quòd contra inſiurandum ſuum in Montibus præſtitum militarent, à pedibus ſuſpendunt, alios milites ſclopettis & ferro confodiunt. ſed ij pauci erant. Ea quoquè vrbs prædæ data eſt. Germani cùm fortitèr eſurirent, magnam eſculentorum copiam ex benè refertis cellarijs in caſtra exportârunt. Inuenta eſt illic moneta è plumbo & ſtanno benè multa in domibus, quam Comes Bergenſis fertur cudendam curâſſe, cùm oppidum illud obtineret.

Dimittit ferè equitatum omnem.

Zutphania capitur, et diripitur.

Moneta è plumbo & ſtanno.

18. & 19. Nouembris exercitus regis partìm ad Nardenſe oppidum, partìm aliò profectus eſt. De Nardenſibus diuerſa eſt relatio. Alij volunt crudelitèr cæſos ciues contra fidem datam, alij vi occupatam vrbem, cùm aliquandiù defenſa eſſet à trecentis Gallis, qui pro cer-

1572 to dicebantur apud Montes Hannoniæ iuràſſe, ſe contra regem Hiſpaniarum nō ſumpturos arma. Præda autem omni ex vrbe exportata, ipſa inflammata eſt. Feruntur ea Nardenſium cęde admodùm exacerbati aliorum Batauorum animi, eoque pertinaciùs in rebellione perduràſſe. Sed hæc alij quandoque certiùs indicabūt. Obitèr hoc teſtari poſſum, quemadmodùm à diuerſis accepi, toto hoc bello Amſterodamenſes, qui reliquas Hollandiæ vrbes opibus longè antecellunt, in regis ſui fide conſtantèr admodùm perſtitiſſe, & multis modis, non ſine maximis tum impenſis, tum periculis & moleſtijs, ſuam erga regem Catholicum fidem & ſtudium declaràſſe: quæ res illis proculdubiò apud omnem poſteritatem eximiam conciliabit laudem, & ſingularis virtutis atque integritatis exiſtimationem. Multùm ſudatum eſt à Geuſeis, vt hanc inſignem vrbem ſibi vendicarent, ſed id fruſtrà fuit: tametſi eius ſuburbià, & in ijs ad duo millia ædium exuſſerunt, monaſteria & collegia vicina miſerandum in modum vaſtàrunt, pecus omne, quod abigere non poterant, in aquis præfocàrunt. quæ quidem ſic literis annotata legi.

Nardenſis vrbs concrematur.

Amſterodamenſiū egregia erga regem fides.

Eorū ſuburbia incenſa.

Menſe Decembri Albanus miſit filium ſuum Fridericum cum non parua manu ad Harlemum obſidendum, vrbem Hollandię ſanè haud ignobilem, ſed hactenùs parùm firmatam, à Geuſeorū verò præſidiario milite miris modis communitam, vt ægre tandèm fame expugnari potuerit. 10. Decembris regij milites ſinè tormentis vi occupàrunt aggerem, cæſiis ad 150. Geuſeis, pleriſque alijs tum ſubmerſis, tum vulneratis: ex regijs autem triginta deſideratis. Erat tum acerrimum frigus, moleſtum quidem militibus, ſed valdè opportunū Hollandiæ expugnandæ, multis paludibus & aquis impeditæ. 11. Decembris ipſa vrbs obſeſſa eſt ad ad Septentrionem & Auſtrū, multa interim è propugnaculis & muris iactabantur ſcommata & ludibria. Eodem die prope Amſterodamum natus eſt in villa quadam vitulus biceps, gemino dorſo, & octo pedibus, nec diù ſuperuixit. 13. Decembris in pago quodam 12. Geuſeorum peditum ſigna & aliquot equites Harlemum petituri hærebant ſine vllo metu. Itaque Don Fridericus miſit eò Hiſpanos quoſdam & Germanos ſclopettarios, à quibus dèimprouiſò cæſi ſunt ſeptingenti, ſeptem peditū, vnum equitum ſignum ereptum, reliqui in fugam acti, pagus direptus. Ex regijs non niſi vigintiquinque periêre.

150. Geuſei cæduntur.

Harlemū obſidetur.

Monſtrū.

700. Geuſei occiſi.

18. De-

18. Decembris Geuſei non longè ab Amſterodamo conati ſunt agggerem perfodere, ſed 19. die Amſterodamenſes non ſinè multa illorum cæde eos profligârunt, non niſi triginta tribus è ſuis amiſſis. 1573

Hiſpano militi propter frigoris acerbitatẽ permoleſta erat ea obſidio. Itaque facto ponte, non adiunctis ſibi Germanis & Burgundis, vi in oppidum penetrare conantur Decembris viceſimo die. Sed repulſi ab obſeſſis, & fracto ponte, partim ſubmerſi, partim ſclopettorum & lapidum ictibus extincti ſunt, ità vt ad ducentos ex ijs deſiderati ſint: quem numerum, ſi rectè memini, mirè tum auxit rumor. Audiebantur verò ex vrbe puerorum, & aliorum voces: Papau, papau. papenknecht/ id eſt, Cleri vel ſacerdotum adminiſtri. ſic enim irridiculè vocant hæretici eos, qui operam ſuam nauant Catholicis. 29. Decembris clàm in vrbem peruaſerunt ſeptingenti Geuſei pedites, plerique omnes Galli ſclopettarij, qui in Auraici exercitu præcipui fuiſſe feruntur.

ANNO 1573. diù ea continuata eſt obſidio. 11. Ianuarij adeò perfracti ſunt vrbis muri tormentorũ pilis, vt inſtaurari nõ poſſent: ſed eorum loco obſeſſi altas foſſas & craſſos aggeres effecerunt. Multa ſanè in vrbe à Geuſeis inſolentèr & petulanter fiebant ſaltando, clamitando, aras extruendo locis editioribus, ſtatuas illis imponendo proceſſiones inſtituendo cum cymbalis & tintinnabulis, alta voce cantãdo, Dominus vobiſcum, omnia quidem in contemptum Catholicorum. Scribit, qui interfuit, poſuiſſe illos in muro palos, & ad illos ſuſpẽdiſſe ſtatuas è tẽplis ablatas, cucullisque indutas, atque eas haſtis confodiſſe & cecidiſſe: Quendã tunc conantem eiuſmodi ſtatuam, monachi habitu indutam, enſe oblongo diſſecare, ab Hiſpano ſclopeti globulo traiectũ repentè corruiſſe. Magna erat per hoc tempus in caſtris regijs annonæ caritas, cùm in vrbẽ quotidiè multæ trahę annona onuſtę tũ adhuc inueherentur, nec propter aquas prohiberi poſſent. At tamen ſecundo, tertio & quarto Februarij die aliquot trahæ cum ruſticis interceptæ ſunt, & nauis vna ſic ſatis magna omnigeno commeatu & mercibus onuſta. Octauo Februarij clara luce in oppidum penetrârunt centum octoginta trahæ ſeu vehicula hominibus & commeatu inſtructa. Ad eiuſmodi res multa arte vtebantur Geuſei, per glaciem ſibi vias muniendo. Multis interim modis ex vrbe

Obſeſſi multa faciũt in contemptum Catholicorum.

Cõmeatus multus in vrbẽ inuehitur.

vexa-

1573 vexabant regios, qui ſanè ſtrenuam nauabant operam cuniculis effodiendis: è quibus vnus iam ità comparatus erat, vt ſedecim vaſis ſulphurei pulueris in eo collocatis, magna ſpes foret vrbis obtinendæ: ſed cùm iam incendendus eſſet puluis, ignis caſu quodam impeditus, non potuit vaſa attingere. Ne autem à Geuſeis interciperentur, magno pòſt labore extracta ſunt. 17. 18. 19. & 20. Februarij, qui intrà oppidum erant, naues inſtruere, atque alias poſt alias educere cœperunt. Erant ſimul quindecim paruæ & magnæ, quibus id conſecuti ſunt, vt à Leida, Delphis atque aliundè naues ad eos tutò commigrare poſſent. Indè vſque ad vltimum eius menſis diem tormenta ſiluerunt, nec ſe admodùm commouerunt etiàm obſeſſi: ſed pergebant tamen more ſuo ſacras imagines, ſtatuas, Cruces, ornamenta eccleſiaſtica, & è ſtramine & fœno facticias effigies, ſacerdotum, monachorum, monacharum, Hiſpanorum habitu indutas proponere, confodere, lapidare, circùm eas choreas ducere, iubilum canere, eas habere ludibrio, deniquè res turpiſſimas apud eas repræſentare, indè amputare capita, & per murum in Hiſpanos iactare. Præclara ſunt hęc, & Turcicæ impietati aſſimilia. ſed ſic inſtituit eos Caluini Euangelium, cuius ſunt tam eximij fructus. Proh dolor ad tantam inſaniam homines Chriſtianos poſſe deuolui. Eiuſmodi iniuriæ, Crucifixi Saluatoris & Sanctorum eius ſacris imaginibus illatæ, in Chriſtum & ſanctos eius redundant. Et miramur adhuc alijs ſuper alias calamitatibus & diuinæ iuſtitiæ duriſſimis caſtigationibus & flagellis nos conteri, quandò hæc & id genus alia, pleraque etiàm his immaniora, flagitia & facinora deſignantur.

Prima Martij quinque benè armatorum Hiſpanorum ſigna, toto gratulante exercitu, in caſtra venerunt. Porrò Geuſei, quos Aquaticos vocant, quòd mare infeſtum habeant, rurſùs conati ſunt haud procùl Amſterodamo aggerem perrumpere, & ferre ſuppetias Harlemenſibus. Sed Comes de Boſſu Hollandiæ præfectus atque Amſterodamenſes, cùm decimooctauo huius menſis die ad eorum claſſem perueniſſent, quaſdam eorum naues depreſſerunt, duas eis triremes abſtulerunt: portò ſequenti die omnes in Vuatterlandia & circùm Amſterodamum egregiè profligârunt, cæſis vltra mille viris, multis captis, nauibus commixtìm paruis & magnis tribus & viginti eis ereptis. Eodem tempore, putà 17. & 18. Mar-

Geuſei in mari malè excipiuntur

18. Martij, ducenti equites atrati cum aliquot Germanis ſclopettarijs è caſtris regijs in aggerem Geuſeorum, quem apud Leidam ſibi fecerant, irruperunt, eos in fugam compulerunt, aliquot equos, vaccas, vitulos, oues, & pleraque alia cùm nonnullis captiuis ruſticis in caſtra abduxerunt. Hæ res 20. & 21. Martij die magnum apud Harlemenſes ſilentium effecerunt, tam infauſto nuncio hauddubiò conſternatos: ſed eccè ipſo ſacratiſſimo Paſchatis die, qui erat Martij viceſimusſecundus, fortaſsìs ſeſe vlturi, erumpunt ex vrbe in Burgundos & Germanos, vulnerant non paucos, nec ſinè vulneribus recedunt. Porrò viceſimoquinto eius menſis die rurſùs eruptione facta, acritèr cum Burgundis confligunt: iterumque ſub veſperam eiuſdem diei præter omnium expectationem tribus locis equites & pedites ferè mille erumpunt, tria Germanorum ſigna & Burgundos ab aggeribus depellunt: Germani illi, abiectis armis, haſtis, ſclopettis, veſtibus & præda, fugiunt, vitam duntaxàt ſeruare cupientes: Geuſei eorum inflammant caſtra, & vſque ad pontem perſequuntur fugientes. Ibi tum Germani ſe colligentes, illis reſiſtunt: ſed illi recurrunt ad vrbem, & obuia quæque incendunt. Germani grauitèr admoniti officij & exiſtimationis ſuæ, in ſua quanuìs inflammata caſtra reuertuntur. Cæſorũ numerus centeſimum vix excedit. Cæſi ſunt etiàm Geuſei, ſed pauci. Quidam tum ex illis captus affirmabat, in vrbe eſſe ad * quinque millia exercitatorum militum, ciuium octo millia, ſed anguſtum commeatum. Mirum videri poſſit, vndè tantæ copiæ Geuſeis acceſſerint, niſì quòd iã multis Hollandiæ & Zelandiæ locis dominabantur, nec deerant occulti fautores.

1573

Itémque apud Leidẽſem aggerem.

Geuſei ex Harlemo erumpunt, & Germanos fugant.

** Alij, quatuor millia.*

Ineunte Aprili Comes de Boſſu, regius Hollandiæ præfectus, cum quadraginta nauibus mare Harlemicum occupauit, Geuſeorũ claſſem fugauit, omnemque commeatûs per canalem aduehendi aditum Harlemenſibus præcluſit. Octauo Aprilis Geuſei in mari habuére naues centum & octo, & Harlemenſes quatuordecim: terra marique acritèr dimicantes, vt poſſent annonam & militem in oppidum importare: ſed diſploſis tormentis, Comes de Boſſu eos coegit fugam capeſſere: naues & milites, qui ex vrbe prodierant, in eas redegit anguſtias, vt ægre poſſent in vrbem redire. Nono Aprilis rurſùs ex oppido terra marique erumpũt ſed non ſinè multa ſuorum cæde. Hebdomada ante Pentecoſten ſexcenti mili-

Geuſeorũ claſsis fugatur.

Itèm ſecundò.

1573 milites Geuſei non longè ab Amſterodamo è nauibus egreſſi, vi conantur occupare aggerem, vt commeatum à regijs caſtris excludant. Mittunt verò contra eos è ſuis ſelectis ciuibus Amſterodamenſes ſigna duo. Configũt illi cum Geuſeis, & interim vident Geuſei in illo aggere mille circitèr foſſores, ad Albani caſtra tendentes: putant eſſe milites, & præ metu animis in pedes decidentibus, fugæ ſe mandant, arma & veſtes quaſdam fimbrijs aureis ornatas abijciunt, per foſſas properant ad ſuas naues, ab Amſterodamenſibus verò ducenti ex eis trucidantur, octo eorum naues omnis generis commeatu instructæ auferuntur.

Amſterodamenſes fundũt & fugãt Geuſeos.

Iterùm fugatur claſſis Geuſeorum.

Viceſimaoctaua Maij regia claſſis in mari Harlemenſi Geuſeorum naues ampliùs centum in fugam vertit, magna & militi & nauibus damna dedit, naues eorum vigintiduas cum milite & rebus alijs cepit. In terra quoque à regijs aliquot eorum propugnacula vi expugnata ſunt, in quorum vno tria peditum ſigna ſe dediderunt. Tum verò Harlemenſibus omnis ſubſidij aditus præcluſus eſt. Ineunte Iunio, cùm multũ imminuta eſſent caſtra regis & morbis & prælijs, ab Italia magna Hiſpanorum & Italorum ſubſidia venere. Conſcripta ſunt etiàm Burgundionum & Germanorum aliquot ſigna: ſed quòd hi omnes tardè in caſtra Harlemica aduenirent, Albanus è Belgij ciuitatibus euocatos milites Harlemum miſit. Hoc ipſo tempore, quidã ex Harlemo vltrò profugientes, indicârunt magnam illic eſſe panis inopiam, obſeſſoſque animum deſpondere. Collegit tum Auraicus apud Leidam omnis farinæ hominũ quinque millia, Harlemenſibus annonam illaturus: ſed quòd id cunctantiùs procederet, cæteræ rebelles ciuitates malè in eum animatæ erãt. Alibì verò Geuſei haud procul Amſterodamo aggerem occupârunt, perfregerunt, & illic propugnacula condiderunt, in quibus primò quatuor præſidiariorum militũ ſigna collocârunt, aliquot etiàm triremes & naues eò adduxerunt, impedituri nè ab Vltraiecto in caſtra regis commeatûs adueheretur. Porrò Auraicus, collecto ex tota Hollandia exercitu, mulcta quoquè pecuniaria conſtituta in eos, qui præſentes illi expeditioni non intereſſent, famam ſparſit, ſe vi defenſurum & liberaturum Harlemenſes. Et regius quidem exercitus, vt id faceret, cupidè expectabat: ſed ille ex eo exercitu quatuordecim ſigna reliquit in aggere, quem diximus, annonæ regiæ auertendæ cauſa: cumque maximè

ximè vellet vi Harlemenſibus opem ferre, regij milites 1573
in eo erant, vt eum vndiquè cingerent. Atque eo nomine 17. Iunij ſeptem Burgundionum ſigna, altero die trecenti Hiſpani ſclopettarij eò miſſi ſunt. At vbi id ſenſêre Geuſei, qui habebant ad 23. ſigna in ſuo exercitu, relicto aggere, more ſuo in pedes ſe coniecerunt.

Initio menſis Iulij Hiſpani & Itali, quos paulò ſuprà diximus, Nouiomagum, indè Harlemum egregiè ſanè inſtructi venerunt: Germanorum quoquè nouæ copiæ aduentabant. Porrò autem qui ex vrbe quotidiè profugiebant, teſtabantur, magna inedia premi omnes intra oppidum, & iam in delicijs eſſe equos, canes, feles, radices, fructus immaturos, gramina, herbas, & pleraque alia, ab humano victu aliena. Equidem locutus ſum cum ciue quodam Harlemenſi, qui tum in vrbe fuerat, qui hæc vera eſſe affirmaret. Quinta Iulij omnia ad ſupremam oppugnationem comparata erant, niſi tempeſtas impediuiſſet. Sexta Iulij quidam ex profugis capti, faſſi ſunt ſponte ſua, tantam eſſe intùs famem, vt deliberent ſeptima vel octaua Iulij armata manu indè exire, & per Germanorum caſtra perrumpere. Omiſſâ igitur oppugnatione, expectabant regij tum illorum eruptionem, tum Auraici aduentum.

Nouæ copiæ veniūt in caſtra regis.

Eccè tibi Saguntinã famẽ apud Harlemẽſes.

Cùm igitur qui in Zelandia & Hollandia rebelles erant, moleſtè ferrent Auraicum ad Harlemenſem ſoluendam obſidionem tantã cunctationem adhibere, præſertìm quòd ipſi iam pecuniam, commeatum & alia neceſſaria deſtinâſſent, nona Iulij venit Auraicus cũ omni ſuo terra mariquè inſtructo exercitu, adducens ſecũ currus circiter quingentos, in quibus erant arma, cõmeatus & tormenta egregia: primoque irruperunt in caſtra Germanorũ, quæ ad nemus erant, eorumque excubias interfecerunt. Id verò ſentientes regij milites, ex omni parte caſtrorum currunt ad arma, & cum hoſte confligunt. Et vtrinque quidem certatum eſt acritèr, ſed Burgundis & Germanis ſtrenuè ſe gerentibus, Geuſei fugiunt, eorum copiæ diſſipantur, mille ſexcenti ex ijs in ipſo conflictu cæduntur, quatuordecim ſigna militaria, decẽ tormenta & trecenti currus auferuntur. Interìm ex vrbe permultæ fœminæ & pueri prodeunt, ſe ſubducere cupientes, ſed cùm magno eiulatu compellũtur reuerti in vrbem. Iam verò Harlemenſes omni ſpe deſtituti, poſt diuturnos tractatus, decimotertio Iulij ſe dedunt, victoriſque arbitrio ſe permittunt. Aſſenſum eſt precibus eorum, ne

Auraicus vi conatur annonam inferre in Harlemũ. E ſuis multi cadunt.

Harlemẽſium deditio.

ciuitas

1573 ciuitas prædæ daretur, ſed vt ciues bona ſua mobilia æſtimarent, & eorum precium ſoluerent. Germani milites, qui in vrbe erant, vita donati ſunt, non paulò humaniores hac in parte experti Hiſpanos, quàm ipſi fortaſsis erga Hiſpanos eſſent. At tamen Germani illi, itemque Gaſcones & Angli, qui apud Montes Hannoniæ iurauerant ſe non militaturos contra regem, & cum ijs aliquot ſeditioſi ciues, gladio, laqueo, & alijs modis necati ſunt. Cùm autem in ea vrbe hæreret miles, nec niſì perſolutis ſtipendijs progredi vellet, magna eſt amiſſa occaſio rei benè gerendæ, omnibus iam metu conſternatis, qui interìm ſe collegerunt & communierunt. Alcmariani quidam venerunt ad Hollandiæ præfectum, indicaruntque ei, exulem Ruichauerum prope Alcmariam eſſe cum tribus ſignis militum, ſed ciues eum in vrbem admittere non velle. Confeſtìm igitur è regis copijs præmiſſa eò ſunt tria ſigna peditum cum duabus turmis equitum. Eos ſextodecimo Iulij ſubſecutus eſt quidam nobilis cum tribus legionibus & tribus maioribus tormentis ad tentandos oppidanos, & Geuſeos fugandos. Eius oppidi portam occidentalem obtinebant Catholici, eam verò, quæ Eurum ſpectat, Geuſei, per quam Geuſeorũ præſidium intromiſſum eſt duas horas ante, quàm regius miles portæ occidentali appropinquâſſet. Tantam verò eius vrbis obtinendæ opportunitatem regij amiſiſſe feruntur, dum diripiendis ruſticorum in Heyloë & Egmonda fortunis diutiùs immorantur.

Milites luunt pœnas

Alcmaria Geuſei præſidium imponunt.

Ex Harlemo quidã literas ſcripſit decimoſeptimo Iulij, è quibus nonnulla huc ad verbum adſcribam. Intromiſſus, inquit, haud difficultèr in vrbem 16. Iulij ſingula oculis perluſtraui. Duplicẽ vallum interiecta profunda foſſa Geuſei intra ciuitatem, qua parte quatiebatur murus, exteriori munitioni, quam Hiſpanus erexerat, obiecerãt adeò firmum, vt facilè appareat, illic quidem ciuitatem vi fuiſſe inexpugnabilem. Verùm à tota boreali parte vetus murus eſt vtcunquè debilis, nullo aggere firmatus, ità vt mirari ſatìs nequeam vanitatem iconis, durante obſidione emiſſæ. Porrò quotquot intra ciuitatem fuerunt, tam gregarij milites, quàm ciues, pluſquàm Saguntinam famem perpeſſi ſunt: qua multis vtriuſque ſexûs, præſertìm ſenibus & pueris, quibus effœtæ neque ſatìs vegetæ vires erant, enectis, tandèm manus neceſſitati dantes, cùm alioqui omnibus fame mori-

Geuſei vt communiecrint Harlemum.

Fames Harlemica.

moriendum fuerit, ad deditionem compulſi ſunt, nulla 1573
alia conditione, quàm quòd direptionem mobilium ciues redimere poſſent ducentis quadraginta florenorum millibus, è quibus centum millia intra duodecimum diem numeranda ſunt, ad reliquū pactæ pecuniæ exſoluendum longiori ſpatio conceſſo. Cæterùm vitæ necisque poteſtas in omnes milites iuxtà ac ciues, victoris arbitrio relicta eſt. Deditionis leges ſubſcriptæ ſunt idiographis præfectorum & ducum, tam præſidiariorum, quàm ciuium, vt nihil in poſterum vel querelis, ſi duriùs cum illis agatur, vel calumnijs, ſit loci relictū. Heu quæ facies miſerorum ciuium? viri, mulieres, ſenes, iuuenes, nupti, innupti, omnes adæquè demiſſum gerūt vultum: corpora macie confecta, luridus in ore pallor, vacillantia crura: denique nihil non horridum in illis cernitur. Nihil hîc venale extat, quàm annona, quæ de nouo importatur. Rari equi, nulli canes aut feles apparent in ciuitate. hi delitiæ meræ ieiuno ventri fuêre. Maxima pars tergoribus boum ſale conditis, & aqua calce immiſſa maceratis, duabus vel tribus ſeptimanis proximis vitam ſuſtentârunt: ſola aqua pluſquàm menſem reſtinxerunt ſitim. vna ſalis copia illis ſemper fuit, cęterorum omnium, quàm nebulonum, maxima penuria. Nunc quanquàm pane & vino recreatiores ſint, tamen mortis metus omnes angit.

Deliciæ Harlemēſium ſub obſidione.

Nudiuſtertiùs ex præſidiarijs fermè ſexcenti, Gaſcones omnes, laqueo, gladio & ſuſpendio periêrunt: herì gubernator vrbis ab Auriaco conſtitutus, cui nomen Pippardæ, Friſius natione, vnà cum alio centurione Flādro capite mulctatus eſt: pſeudoeccleſiaſtes Martiniſtā & gregarius quidā miles laqueo in foro ad furcam ſuſpenſi, omnibus ſpectaculo per integrum diem fuerunt. Præter quos alij quamplurimi milites ad trecentos, omnibus veſtibus vſque ad camiſiam exuti, & extra ciuitatem rapti, in aquas præcipitati ſunt: paucis eorum vita donata, intercedentibus confeſſoribus illorum Minoritis. Præſidiarijs Germanis fortaſsis ignoſcetur, quanuis non omnes ſint extra periculum. Lancelotus Brederodus è latebris extractus, cuſtodiæ traditus eſt Fuerunt in vrbe quatuor millia præſidiariorum militum, qui redacti fuerunt, cùm deditio fieret, ad numerū mille ſexcentorum militum, reliquis ferro abſumptis: nunc præter illos, de quibus ſupplicium ſumptum eſt, vix ſeptingentos ſupereſſe credo. Ciuibus adhuc parcitur,

Gaſcones ſuſpēſi etc.

Præſidium Harlemē.

1573 verùm portæ ciuitatis tam arcta cuſtodia ſeruantur, vt nemini exitus ſinè conſenſu Hollandiæ gubernatoris pateat. Hactenùs ex literis Harlemi datis.

Quãtùm autem retardârit expeditionis huius proſperos ſucceſſus cunctatio illa, quam attuliſſe aiunt milites, mouere ſe loco illo detrectantes, nî priùs eſſet numerata ipſis pecunia, idem alijs literis, eodem menſe Harlemi ſcriptis, ſatìs indicat his verbis: Miles ocio diffluens, aut ambulationibus ſe exercet, aut ſupinus recumbens apricatur, aut poculis certat, aut ludit alea &c. Interìm hoſtis oblatum mora noſtra temporis ſpatium amplectitur, reſpirat, conſilia defenſionis init, præſidia oppidis imponit, annonam, quæ ſufficiat in multos menſes, importat, puluere tormentario, alijsq́ue inſtrumentis bellicis omnis generis, alijsq́ue ad obſidionem tolerandam neceſſarijs inſtruit, ruſticos pagorum circumuicinorum incolas cum vaccis, ouibus, equis omniq́ue ſupellectili intra ciuitates cogit, detrectantium caſas, immò totos pagos, incendit. Hæc ille.

Aliquot Catholici Harlemi ſuſpenſi.

Obitèr hîc annotandum videtur, dum adhuc Harlemum obſidione premitur, ſuſpendio illic à Geuſeis necatos eſſe Maio menſe huius, nî fallor, anni catholicos viros M. Lambertum Iuris vtriuſque Licentiatum & conſulem Harlemenſem, octogeſimo ætatis ſuæ anno. Item M. Quirinum æquè conſulem eius vrbis. Tum quoquè Franciſcum ſacerdotem, & Adrianum Alberti virum nobilem, atque Hugonem ciuem Harlemenſem. Porrò Vrſulam Quirini conſulis filiam ſanctimonialem in aquas præcipitatam & lapidibus oppreſſam: eius ſororem viduam iuxta ſuas ædes ictu lapidis enecatam. Multa præterea hoc anno in Belgio à regijs & Geuſeis terra mariq́ue geſta ſunt, quæ cùm necdùm ſatìs mihi comperta ſint, alijs ſcribenda relinquo.

Don Iohan Auſtriacus venit Guletam.

Huius anni menſe Octobri, eiuſdemq́ue menſis die ſeptimo, clariſſimus princeps Iohannes Auſtriacus cum claſſe Catholici Hiſpaniarum regis Philippi ſoluit Lauagnana, & ſub meridiem ſequentis diei Guletam appulit: vbi ex Gubernatore atque ipſo etiàm Tunetano rege certiùs cognouit de ſtatu vrbis & regni Tunetani, atque adeò Mauros & Turcas, qui Tuneti erant, terrore quodam correptos, fugam meditari. Poſtridiè igitur circunſpecta loci opportunitate, militem in terram exponendum curat quarto à Tuneto lapide, mittitq́ue bis mille quingentos pedites Tunetum, qui reipſa com-

1573

comperterunt, oppidanos omnes ex vrbe profugiſſe, partìm Carauannam, partìm Biſertam: atque ità nullo reſiſtente in oppidum ingreſſi, ad arcem contendunt, ducentos illic Mauros inueniunt, qui ſe dicerent regis Amidæ nomine arcem cuſtodire, nec tamen difficultèr illos admitterent in arcem. Indicatur hoc principi Auſtriaco: ſed quòd iam nox eſſet, nihil ſe tum mouit ille. Alterius diei ſummo manè cum Paulo Giordano, Antonio Auria, totoque exercitu Tunetum proficiſcitur, & in arcem veniens, nihil ferè præter magnam olei, lanæ, butyri copiam reperit.

Tunetũ ab eius milite occupatur.

Vndecimo Octobris Guletam appulit Dux de Seſſia, vbì etiàm Marcellus Auria expectabatur. Tuneti rex, ità iubente Auſtriaco principe, interìm apud Guletam manſit, ibidèm apud claſſem manente Iohanne Cardona. Dum autem Auſtriacus Tuneti eſt, decimotertio Octobris nunciatur ei, è Turcis Tuneti præſidiarijs, qui ad tria millia fuêre, quadringentos, & cum ijs aliquot Mauros, Biſertam veniſſe, conatosque in oppidum ingredi, ſed à ciuibus & alijs, qui intùs erant, non admiſſos. Cumque Turcæ ferro ſibi aditum patefacere vellent, acritèr certatũ eſſe, Maurosque Biſertanos quoſdam captiuos Chriſtianos è triremi & galeone in portu illo hærentibus ſoluiſſe atque armâſſe, & cum ijs pariter aduersùs Turcas dimicâſſe, Turcas partìm fudiſſe, partìm cum triremi & galeone cepiſſe.

Turcæ à Biſertanis repellũtur

Atque hæc quidem decimotertio Octobris facta ſunt, miſſique è Biſerta legati ſupplices ad illuſtriſſimum Auſtriacum principem, quos ille clementer excepit, Guletæque Gubernatorem cum milite miſit occupatum Biſertam. Indè porrò regi Tunetano, qui adhuc apud Guletam erat, hanc denunciauit ſententiã: Quandoquidem ipſe antehàc diſcordiæ & perturbationis regni Tunetani author fuiſſet, regios hæredes ſpoliatos profligâſſet, ſemperque erga legitimos ſucceſſores ſecùs atque par erat, ſe geſſiſſet, vndè id conſecutum ſit, vt Turca regnum illud inuaſerit & occupârit: regiæ Catholicæ maieſtatis hoc eſſe mandatum, vt captiuus in Siciliam commigret. Quod cùm ille grauitèr acciperet, clementiamque implorare inſtitueret, cum vxore & liberis in trierem coniectus, in Siciliam captiuus abductus eſt. In eius locum ſubrogatus eſt verus hæres iunior Muleaſſes, rege Catholico iubente. isque magna bombardicorum fulminum gratulatione è Guleta

Biſertam occupat Auſtriacus.

Amida Tuneti rex captiuus.

1573 leta profectus, tanquàm rex Tunetum venit, & ita quoquè exceptus eſt, iurauitque Catholicæ regiæ maieſtati, vtì cliens fidutiarius ſiue vaſallus, præſtiturum ſe quicquid ei tum propoſitum fuit. E Tuneto antè exceſſerant Maurorum quadraginta millia. Ij ſupplices libellos obtulêre Auſtriaco principi, vt eius poſſent clementiam promereri. Quam cùm humaniſſimus princeps eis non negâſſet, in dies redeunt Tunetum in domos ſuas. Videmus hîc, quàm propitius adhuc adſit Eccleſiæ ſuæ præpotens Deus, valdè quidem his temporibus afflictæ, ſed nondùm prorsùs derelictæ. Quantùm hodiè illi negocij faceſſant Turcæ & hæretici, nemo eſt qui ignoret: ſed tamen vtrorumque conatus ità reprimit Deus, vt non poſſint id aſſequi, quod cupiunt. Illuſtres aliquot victorias è Turcis intra biennium Catholici reportârunt, & cùm iam videretur actum de Eccleſia, Turcis in Oriente, hæreticis in Occidente eam acritèr oppugnantibus, Turcæ præter omnem expectationem propè incredibili affecti ſunt clade, hæretici multa quidem machinantur, ſed ſæpè infelicitèr: ſi quid verò interdùm conſequi videntur, hoc ipſum tamen in totius ferè Germaniæ (vt nihil de alijs regionibus dicam) perniciem cedere videmus, quandò interim illi, dum potentiſſimi regis Philippi ditiones vexant, intolerabilem omnium propè rerum caritatem in Germaniam important.

Gregorij XIII. liberalitas & beneuolẽtia erga Germanos.

Hoc ipſo anno Gregorius XIII. Pontifex Maximus, qui Pio V. ſucceſſit, Romæ Collegium Germanorum tantis auxit ijſque annuis & perpetuis prouentibus, vt poſſint illic quotannìs honeſtè ſuſtentari centum ſtudioſi Germani adoleſcentes. Summa horum prouentuum ſiue redituum ad decem millia coronatorum excreſcit. Multi Romam profecti ſunt è Germania adoleſcentes, vt illic & literis & vera pietate præclarè ac ſolidè inſtituantur. Id enim ſpectat optimus Pontifex (cui vel hoc ſolo nomine nunquàm ſe gratam ſatis Germania declarare valebit) vt poſſint Romæ eos eruditionis & virtutis habere progreſſus, vt quandoquè Germanis ſuis & doctrina & optimis ſanctæ vitæ exemplis prælucere queant, eosque reducere ad vnum Catholicæ Eccleſiæ ouile, à quo eos dolet vulpecularum vineas demolientium, id eſt, verſutorum hæreticorum, Domini eccleſias & animas eccleſiaſticas, vt exponit hunc locum Theodoretus, corrumpentium & vaſtantium, fraude

ſraude & malo dolo abſtractas. De qua ſanctiſſimi Pontificis tum liberalitate ſumma, tum eximio in Germanos animi ſtudio, propenſione ac beneuolentia, aliâs plura dici poterunt opportuniùs. Anguſtia temporis nunc cogit properare ad finem. 1574

ANNO 1574. Geuſei tandèm deditione occupârunt Middelburgum, Zelandiæ ciuitatem. Conati ſunt autem etiàm alia quædam munitiſſima Belgij loca occupare, proditoribus quibuſdam ſuam operam ad id nauantibus, ſed ea res non ſucceſſit. Nouus Belgij Gubernator, qui Albano Duci ſucceſſit, quoſdam eo nomine fertur iuſſiſſe compræhendi Antuerpiæ, cuius nouum idemque munitiſſimum caſtrum parùm abfuiſſe dicitur à proditionis periculo. Ità ad omnẽ occaſionem ſuas res promouendi vigilant Geuſei: vtinàm ſic vigilarent contra malorum dæmonum inſidias, quibus innumeri hodiè mortales in illas æternas gehennæ flammas pertrahuntur. Mirum autem eſt, ſi putant illi poſſe ſe potentiſſimum Hiſpaniarum regem debellare. Rogandus eſt Deus, vt tandèm imponat finem his calamitatibus. Et ille quidem feciſſet id iampridèm, ſi nos peccandi finem faceremus. Galliarum & Belgij tumultus variaſque res alij hauddubiò quandoquè prolixè conſcribent, cùm reddita erit tranquillitas. Ego hîc breuitèr admonitum volo Lectorem, in Gallijs à quodam ſuperioribus annis Gallicè redditum eſſe Commentarium meum, ſed multa prætermiſſa, vt mihi quidam graues viri indicârunt. Itaque nihil ibi ego agnoſco meum, niſi quod cum Latino meo conſentiat.

FINIS.

SERIES CHARTARVM
HVIVS OPERIS.

a, b, c, d, e. A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q. R, S, T, V, X, Y, Z. Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Sſ, Tt, Vu, Xx, Yy, Zz. Aaa, Bbb, Ccc, Ddd, Eee, Fff, Ggg.

Omnes integræ ſunt, e, & Ggg, quæ dimidiatæ ſunt, exceptis.

p. 125, 150, 410. –

Digitized by Google

Digitized by Google